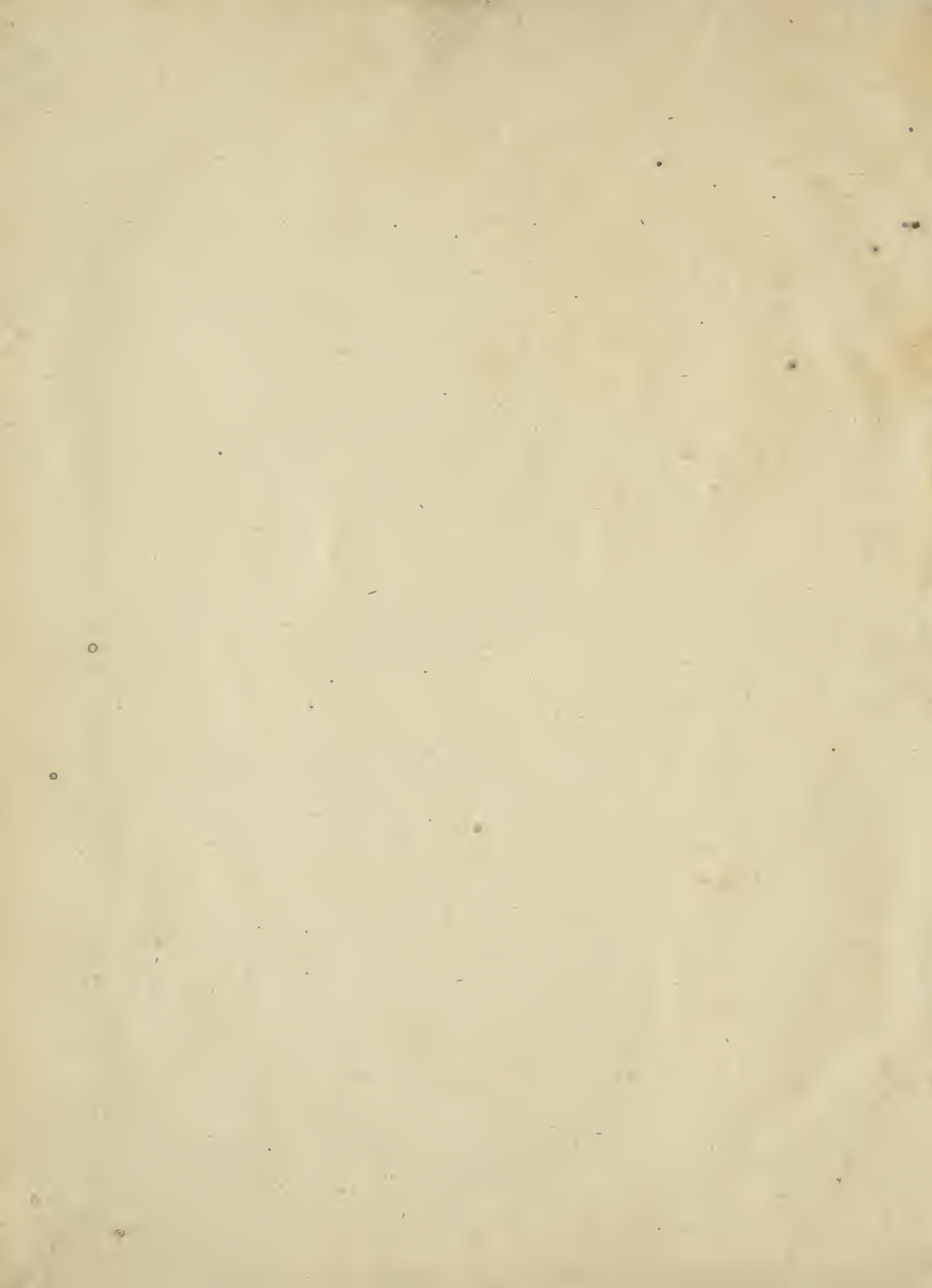

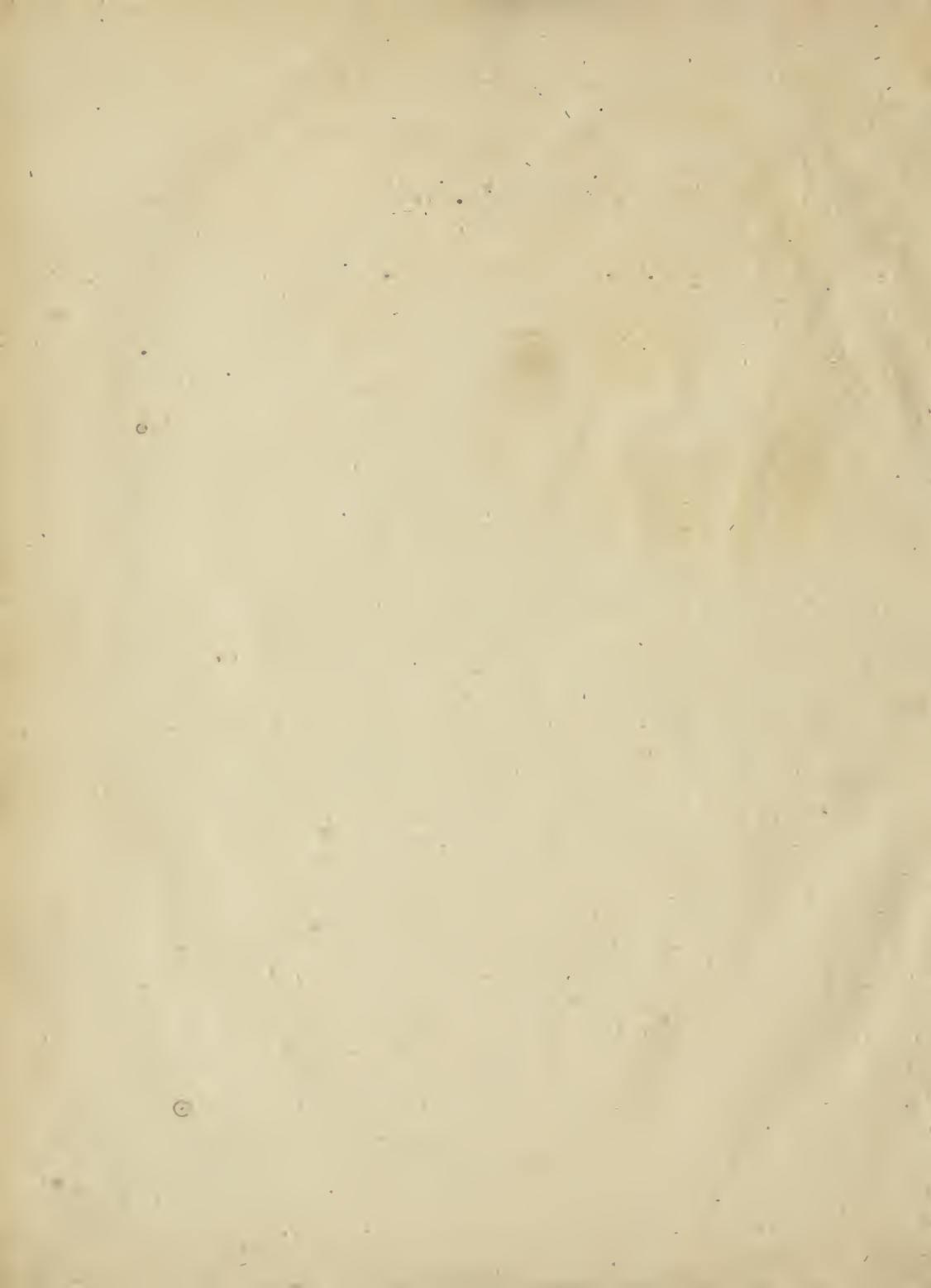
Legend for

- 100 -

2/29

ICONOLOGIA
OF
Uytbeeldinghe des Verstants
van

CESARE RIPA van Perugien:

Waer in
Verscheiden Beeldnissen van Deughdē,
Ondeughden, Menschlyke Hertztochten,
Konsten, Leeringhen: eēt en andere
ontallyke stoffen, geleerdelyck
werden verhandelt.

Vyt het Italiaens vertaelt door
D. PIETERSZ PERS.

AMSTELREDAM,

Bij Dirck Pieterisz. Pers op't Water
over de Korenmerckt.

ICONOLOGIA,

of
uytbeeldingen des Verstands :

van

CESARE RIPA van *Perugien*, Ridder van
SS. *Mauritius* en *Lazzaro*.

WAER IN

Verscheiden afbeeldingen van Deughden, Ondeughden, Genegentheden, Menschlijcke Hertztochten, Konsten, Leeringen, Sinlijckheden, Elementen, Hemelsche Lichamen, Landschappen van *Italien*, Revieren van alle deelen des Werrelts, en alle andere ontallijcke stoffen, met hare verklaringen, werden verhandelt.

Een werck dat dienstigh is, allen

Reedenaers, Pöeten, Schilders, Beeldhouwers, Teyckenaers, en alle andere Konstbeminners en Liefhebbers der Geleertheit en eerlijcke Wetenschappen.

Om uyt te drucken, en te vinden,

't Begrip van alle Sinnebeelden, Invallen, Devijsen of Sinteykenen.

Oock om te spreeken,

Van allerleye toerustinghen, 't zy op Bruyloften, Lijckstaetien en Zeege-faesten.

Mede om te vertoonen, de Gedichten der Tonneelspeelders, en om uyt te beelden, met haere eygene teyckenen, al het geene, eenighsins, in der Menschen gedachte, kan vallen.

Vrijijckt met veele Beeldnissen en geestige geleerde overwegingen, door de uytnemende verbeteringe van

GIOV. ZARATINO CASTELLINI Romano.

uyt het Italiaens vertaelt door D. P. PERS.

AMSTELREDAM,

By *Dirck Pieterz Pers*, Boeckverkooper op 't Water,
recht over de Kooren-merckt, in 't jaer 1644.

Den Konstlievenden Heere ,

MICHIEL LE BLON,

Agent wegen de Kroone en Konin-
ginne van Sweden , by zijne Ma^t van
Groot Britannien.

 Y N H E E R E :

Of schoon de Konsten en Wetenschap-
pen , door het onweder der verbolgenthe-
den en drift der verwoede krijgswapenen,
hier en daer, hebben schipbreuck geleden,
niet te min zijn dieselve , door de wacker-
heyt der geesten, noch altijt, in haer weesen
behouden. Dat sulx waerachtig zy, betoonen ons de overblijf-
felen der konstige werken, die de voorgaende eeuwen ons heb-
ben naegelaten: want de Konsten en Wetenschappen, volgen,
hier in, de vruchtbaere jaren, die hoe zy meer van den Hemel
werden begonstigt, te meerder vrucht leverense, hunnen Hee-
re, weder: van gelijcke aert zijn oock de konsten , hoe die in
voorspoediger tijden werden gequeeckt , soo brengense ons
mede overvloediger spruyten, van haere volmaecktheyt, voor
den dagh: gelijk men 't selve aen de bloeyende eeuwen, en aen
de barre tijden, seer wel weet te onderscheyden. Onse Eeuwe,
schoon die over al, door krijgs-geschrey is vervult, en in opge-
stegen vlamme blakert, niet te min behouden de konsten, oock
midden onder de krijgstrompetten, eenighsins daer in haeren
luyster: daer toe dan geene yveraers ontbreecken, die dieselve
met alle vlijt, helpen bevorderen. Ick dan, willende onse eeuwe,
met eenig blick van toegenegentheynt vercierren, heb dit boek
Iconologia, van den Romeinschen Ridder C E S A R E R I P A, tot
vorderinge der Deughd, Konsten en Wetenschappen, in onse

Nederduytsche taele overgestelt, en u E E. 't selve, als eenen rechten *Mæcenas*, willen opdragen: te meer u E E. my daer toe niet alleene ernstig heeft aengeraden, maer oock, als met spoorren voortgedreven, dat ick dit werck, tot dienst en nut der konsten en liefde der Nakomelingen, niet behoorde te staken. Ick dan, als van nieuws opgeweekt, hebbe 't selve soo veele te ernstiger bevordert, als ick daer toe yvrigh wierde aengeport, en 't selve, door des Heeren genade, oock ten einde voltrocken. En gelijk *Apelles* zijne konst opentlijk vertoonde, op dat hy eens yders oordeel mocht verstaen, lettende alleene op den verstandigen, soo breng ick dit werck oock voor den dagh, op dat het van ygelijck gelesen, van gonstige gemoederen bejegt, en niet met al te nauwkeurige oogen mag werden belonkt. Hierom heb ick 't u E E. oock te liever willen toeschrijven, als die uyt opener inborst en zeedige Hoofshey, der vrienden feylen niet alleene gonstig over 't hooft siet, maer ook verschoont, en die daerenboven sich, van kindsbeenen af, in de goede konsten en wetenschappen geoeffent en verlustigt hebbende, dieselve, als noch, met een vaster en rijper oordeel, beyvert en bevordert. Van de nuttigheyt deses Boex sal ick niet spreken, alsoo 't werck selve, door den menighvuldigen druck, en de uytnemende verbeteringe veeler geleerder Mannen, daer van kan getuyghnis geven.

En alsoo dit boeck, van soo veele Edele, hooge, geleerde en weetgierige Mannen, met soo grooten yver en lust is aengenomen, ben ick dier vaster meeninge, dat het van u E E. in geen minder waerde sal werden gehouden, maer na u E E. genegene bescheydenheyt, also werden bevordert, dat het allen konstlievendenden, soo der deugd, geleertheyt als eerlijcke weetenschappen, sal werden aengepresen. Mijn Heere: Onfangt dan 't selve, met soo groote toegenegentheyt, als 't u E E. Achtbaerheyt wort opgedragen, van u E E. dienstwillige

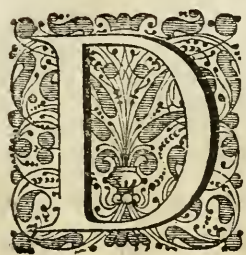
D. PIETERSZ PERS.

DES

DES OVERSETTERS
ONTSCHULDINGE

over de

Il piu che novissima **ICONOLOGIA**,
van **CESARE RIPA**, aen allen Beminders der
Konsten en eedele Wetenschappen.

DE lust, die my eygentlyck tot dese oversettinge gedreven, heeft my te gelyck, veele moeyte over den hals gehaelt, die ick my, in 't eerste, te licht hadde ingebeelt: Want alsoo ick dit werck maer van buyten besagh, dacht my geraeden, om de leergierige verstanden eenige aenleidinge te geven, dat ick het ontwerp en de stellinge der beeldnissen, alleene wilde voor den dagh brengen: Maer alsoo my dit, voor den weetgeerigen, al te mager scheen, ben ick voort geraeckt in de verklaringe der reedenen: Doch ick had dieselve nauwlijx aengeroert, en derselven wichtigheit overwogen, of ick wierde, door de duystere en geleerde stoffe, die hier en daer schuyldde, afgeschrickt, dat ick 't selve vermeende te staecken, vermits my 't werck te trefstijck dachte, dat ick 't met ruwe handen soude betasten. Evenwel heb ick de lust niet kunnen verdoven, maer heb de gewoonte en 't staedigh gebruyck ter hand genomen: waer in ick den Boer naevolghde, die sich dagelijx gewende, een jongh kalf te dragen, ter tyd het een koe wierde. Dit is my oock wedervaeren: Want alsoo ick voor eerst de gemeene stoffe ter hand nam, heb ick my, daer nae, verslout, de geleerde en hooge stoffe te verhandelen: doch hoe ick 't hebbe uytgevoert, staet een ander te oordeelen. De dichten soo uyte Italiaensche als Latijnsche Poëten, heb ick na mijn vermogen gevolght, en van veelen den sin verklaert, achtende onnoodigh eene sake, soo overtolligh, te herhaelen, als die wel uyt veele uytheemsche, in hunne eygene taelen, sonder eenigen arbeyt, daer by konnen werden gevoeght. Doch ick hebbe altijd gepooght, dat mijne oversettinge en dichten, mochten kluer en als 't geld ganghbaer zijn. Wat deses Schrijvers arbeyt belanght, dat ick allere, door des Heeren genade, heb gevolght en aldus uytgevoert, daer van vertrouw ick, dat yder zijn hoogh verstand sal prijsen, schoon iemant de goede konsten en wetenschappen mocht verachten. Dit boeck is van hem genaemt **Iconologia**, spruytende uyt cen gekoppelt Griex woord: Want **Icon** bediet een beeld, en **Logia**, spraecke. Alsoo dat dit woord **Iconologia** niet anders bediet, als **Beeldespraeck**, zijnde als **Werckbeelden**

des Verstands: Want hier in werden ontalijcke beeldnissen uytgeleyt, en met seer geleerde en bewijstijcke grondreedenen en destijze overwegingen, verklaert: waer uyt dan werden verthoont, de heerlijckheit der deughden en schandlijckheit der ondeughden, ten einde men dese vlieden en d'andere sal omhelzen. Dit Boeck is om zijne uytnemende nuttigheit en deughd, tot verscheyden tijden gedrukt, en aldereerst van den Romeinschen Ridder C E S A R E R I P A. toegestelt, 't welck hy met onnaevolghlijcke arbeit en vlijt, uyte Egyptische, Chaldeeische, Griexsche, Latijnsche en andere Schrijvers heeft opgesocht, en daer toe veele dingen, van zelf, gevonden, noodigende zijne Vrienden en Geleerden, tot gelijcke naevolginge: gelijck dan oock verscheyden geleerde Mannen, sich tot vercieringe deses, hebben bevolijght, doch insonderheit Gio. Zaratino Castellini Romano. Dit Boeck is eerst te Romem, doch sonder beeldnissen, gedrukt, daer na te Milanen in Lombardien: Nu wederom te Romem met beelden. Daer na wederom te Florenzen en te Siena voltrocken. Nu wederom te Florenzen, en te Padua voleint. Daer nae wederom te Padua in 't jaer 1611, 1615, 1618, 1625, 1630, en misschien noch meermaels. Doch desen laesten druck, onder den tijtel Il piu che novissima Iconologia, hebben wy oock nagesien, en dit werck daer na vermeerdert. Maer van andere drucken, hebben wy noch geene kennisse. En op datmen magh bespeuren, dat dit boeck onder den Grooten en Geleerden in hooger waerde is gehouden, blyckt hier uyt, dat de yurige natie de Spagniaris, in 't Jaer 1622, in een algemeen tonneel of schouwplaetse, over de Canonisatie van den H. Isidorus van Madrid, gedaen in 't H. Basilica binnen Romem, verscheyden beeldnissen, te langh om verhalen, nae den inhoud van dit boeck, hebben toegestelt; gelijck mede is geschiet, in de Canonisatie van S. Elizabetha Koninginne van Portugal, in 't jaer 1625. Iae dese Iconologia is de Werlt soo aengenaem geweest, insonderheit den Geleerden, en die lust hebben sich in de wetenschappen te oeffnen, datse waerdig is geoordeelt, om in alle openbare Bibliotheken gestelt, en besonderlijck by den konstbeminners, om in hunne Boeck-kamers te werden bewaert, en den nakomelingen, als een gedencckwaerdigh pand, nagelaeten te worden. Dit Boeck zal misschien, ter eerster opsicht, en op sommige plaetsen, wat te spitsinnigh en te duyster schijnen, maer als men de moeyte wil aenwenden, soo sal 't, onder de hand, lichter vallen. Men springht soo terstont niet met beslobde schoenen totte konsten: daer moet leerlust, naerstigheit, overlegh en gestadigheit by komen. De wecigierige verstanden, die de konsten en wetenschap beminnen, zullen desen Romeinschen Ridder danck weeten, dat hy zijne vlijt tot yders nut en onderwijfinge heeft aengewent, te meer men hier uyt, als uyt een lustige Waerande, die tot allen tijden bloeyt, lieflijcke vruchten kan plucken, en tot zijn vermaek genieten. Ia hy zal van al 't geene de morale of zeedige Philosophie en oock de natyryllycke in sich begrijpt, 't zy van deughden of ondeughden, of wat een geestigh brein weet te bedencken, stoffe vinden, om sich te verlustigen, te meer hy 't niet alleene heeft getrocken, uyt de alderoudste

oudste Philosophen, Poëten en Redenaers, maer oock uyt de H. Schrift, Oudvaderen, Historien en d'aldertreflyckste schriften. 't Sal den Predikheeren en Reedenaers voor een locale of plaetslycke memorie dienen, om een beeld van deugd of ondeugd, in hunne gedachte te drucken, en dat selve na dese deelen te ontleeden, en met cierlycke ommewegen uyt te bryden. Den Schilders, sal't niet alleene leeren, alle ontwerpsels, die hun souden mogen voorkomen, uyt te beelden, 't zy dat se historien of andere sinnebeelden en invallen, op 't penneel willen vertoonen, maer oock om hunne wercken te verrijken en met reeden te bevestigen, en dat niet alleene in de stellingen en kleedingen, maer oock in de verwen. Den Beeldhouwers, Plaetsnijders en Teykenuers zal't onderwysen, hoe zy sich in hunne teykningen en konst zullen oeffenen, om alsoo hunne wercken, met oordeel en geestigheyt, te beleyden, ten einde men magh speuren, dat se soo wel in de konst, als wetenschap der vindingen, hebben toegenomen. Den Poëten of Dichters sal't onderrechten om hunne vindingen met oordeel en geestigheyt te ontwerpen, en gelegentheyt geven tot hooger spieglinge of pricklinge tot dieper navorschinge: 't zy om hunne Dichten uyt te wercken, of om hunne Tonnelen of Schouplaetsen te verciereen, en hunne vertooningen met oordeel te beleyden. In't kort, soo sal dit boeck een yder Liefhebber der Wetenschappen den wegh baenen, tot opwekkinge der deugd en eerlycke konsten, en als een spoore wesen, om de yvrige verstanders totte liefde desselven voort te drijven. Maer wat heeft nu d'Oversetter, tot zijne verschooninge voor te wenden? Niet anders dan so den Leser iet berisplyx mocht voorkomen, 't zy dat hy eenige feylen merckt, of dat het niet klaer gestelt, of den sin niet genoegh was getroffen, dat hy't met een bescheiden oogh en oordeel wil overwegen, en gedencken, dat by dit boeck met afgebroken uyren heeft moeten toestellen, en dat zijne dagelijxe beestigheyt een hinderpael is, so't na zijne waerdigheyt niet is bearbeyt. Oock is't niet wel mogelijk, datter in so vele veranderingen van stoffe en dichten, niet somtijts eenige duysterheyt soude kunnen insluypen. Allen te vernoegen, is onmooglyck, noch min my selve, als die tegens danck, en boven mijn groote opsicht, niet alles heb konnen vermijden. Yder heeft sijn eigen oordeel. Doch ik zal so wel den onbescheidenen, als bescheidenen, danck weten, soo mijne onwetenheyt, door hare opmerkinge, zal werden verlicht. Nochtans vertrou ik mede, dat my vele edele verstanden sullen geluk toe wenschen, dat ick, met so groote moeyte, desen Schrijver, de Werrelt heb vertoont, en hem Nederduyts geleert, op dat alle weetgierige vernusten, de wetenschappen en de geleertheyt mogen naspeuren. Oock dacht my, dat het seer onbetaemlyck was, dat ick, door mijne Oversettinge, van des Romeinschen Ridders spoor en wit, soude afwijken, om dat ick de lasteringe van eensijdigheyt niet op my mocht laden. Smaect het den eenen beter als den anderen, dat is de gemeene steur. Alle kost is op yders tonge niet even smaeklyck. Doch hier staet het een yder vry, dat hy soodanige spijsse verkieese, als hem best gevalt, want hy sal doch stoffe genoeg vinden, die hem sal behagen. Is't dan oock, dat ik in mijne oversettinge werde berispi, ik sal niemant hierover moeylyk zijn, want ick heb gedaen, niet het geene ik hebbe gewilt, maer't geene ik hebbe vermocht.

Derhalven sal ick my, met den Poet Propertio, vergenoegen, daer hy aldus singht:

Quod si deficient vires, audacia certè
Laus erit, in magnis & voluisse sat est.

Dat is:

*De koenheyt streckt tot lof, schoon u besweeck de macht,
Het willen tot wat groots, wort voor de daed geacht..*

Ick heb my oock soo slaefs aen de taele niet gebonden, dat ick niet somtijts andere woorden soude hebben gebruyckt, die op de onse best pasten, want yder spraecke heeft haere eygen aert en invallen. Oock laet ick my voorstaen, dat een Oversetter dese vryheyt toekomt, als hy slechts den sin des Schrijvers geen geweld doet. Op weinige plaetsen, heb ick cenige Critische of naeuwe siftingen, soo eeniger woorden als opschriften, voorbedachtlyck laeten doorslippen, als die nergens toe vorderlyck waeren, als tot oorketelingen voor den Geleerden, en voor den Duytschen Leefers, blinde binderpaelen. Somtijts heb ick oock daer tusschen gevoeght, 't geene ick in verscheydene Schrijvers, had aengemerckt, en 't selve met sterrekens * * *, op eenige plaetsen, onderscheyden.

Dit had ick u, gonstige Leefser, voor te draegen, met wensch, dat het by u met soodanigen lust magh werden aengenomen, als het by my, met grooten arbeyt en yver, is voltrocken. Gebruyckt het dan tot uwer onderwijfinge, en tot naespeuringe der deught, konsten en geleertheit. Vaert wel.

DIRCK PIETERSZ PERS.

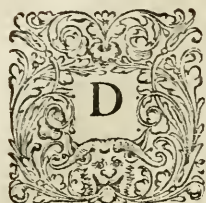
INLEI-

INLEIDINGE

Over de ICONOLOGIA of Beeldespraeck, van den Ridder CESARE RIPA van Perugia:

*Alwaer, in 't gemeen, van verscheyden gedaenten van Beeldnissen, met haere
eigene grondregulen, geleerdelyck wort gehandelt.*

DE Beeldnissen die gemaect zijn, om eene saecke, die verscheyden is, van 'r geene men met de ooghen sier, uyt te drucken, hebben anders geen sekerder noch algemeener regel, als de naebootinge van de gedachtnisse, en dat van die dingen, dieder in de Boecken, Medaglien, en uytgehouden Marmorsteenen, werden gevonden: 't zy dat het gedaen zy, door de naerstigheyt van de Latinen, Grieken, of van d' alderoudste, diewelcke Vinders van dese konste geweest zijn. En hierom schijnt het gemeenlijck, dat die geene, die sich buyten dese naevolginge bemoeyt, doolt, of door onweetenthey, of dat hy sich te veele onderwint. Welcke twee vlacken, veele affschrieken, van die sich onderstaen uyt hunne eygene arbeyt en moeyte, eenigh lof en eere te verkrijgen. Om my dan aen dese schult niet verdacht te maecten, heb ick geoordeelt, dat het een goede en noodige saecke was, dewijl ick hebbe voorgenomen, van alle dese beeldnissen een grooter bondel toe te stellen, als my wel, uyt de opmerkinge van de alderoudste dingen, mocht voorkomen, oock eenige dingen hier by te versieren, als mede, om verscheyden nieuwe aen te nemen, en dieselve op 't waerschijnlijckst uyt te breyden, en eenige dingen ontrent het formeren of toestellen te verhandelen, en de beteykende ontwerpfels, in 't begin, van dit werck, te verklaeren: 't welck missschien, van veele vrienden met al te groot verlangen, wort verwacht, in wien te veruoegen, ick my ten hooghsten kenne verplicht. Naelaetende dan de Beeldnissen, die de Reednaer gebruyckt, en waer van *Aristoteles* in 't III boeck, van de Welsprekens-konst, handelt, sal ick alleene seggen, van die geene, die totte Schilderkonst behooren, of van die geene, die door de verwen, of eenige andere sichtbaere saecke, 't selve kunnen vertoonen, of die eenighsins van dieselve verschillen, en nochtans eenige gelijkheyt, mer de andere, hebben. Want gelijk de Schilderbeelden, door 't oogh iets overreeden, alsoo beweeght de Welspreckenskonst den wille door de woorden. Want alsoo de Schilderkonst oock let op de gelijkheyt van de dingen, die buyten den Mensch zijn, soo lerse oock op die dingen, die daer mede zijn 'saemen gevoeght, en die in der daed, *essentia* of wesentlijcke genaemt werden. In de eerste maniere zijns dickwijls van de Oude gehandelt, versierende veele beeldnissen van de Godheyt: diewelcke niet anders zijn, als hullfels en kleedingen, om dat deel van de Philosophie, 't welck handelt van de voortteeling en van de verdervinge der natuyrljcke dingen, of van de gestaltnisse der Hemelen of invloeyingen der sterren, of vastigheyt des Aerdrijs, of andere diergelijcke, bedeckt te houden: die oock door lange naerstigheyt, daer toe zijn gevonden, om het gemeene Volck daer door in dese kennisse, te overtreffen. En op dat niet te gelijk geleerde en ongeleerde de oorsaecken deser dingen souden verstaen en doorgronden, soo spraecten zy oock door 't middel van dese beelden bedeckelijck onder malkanderen: naelaetende alsoo den Naekomelingen de kennisse van de geheyme beeldnissen, op datse in waerdigheyt en wijsheyt andere daer in souden overtreffen. En hier uyt is gelsproten de groote menichte fabulen der Oude Schrijvers, die eene nuttigheyt van wetsenschap hadden aen den Geleerden, en eene soetigheyt van scherpsinnige vertellingen, aen den onkundigen. Waer over oock veele treflijcke Mannen hebben geoordeelt, dat dit een welbesteede moeyte was, die dingen uyt te leggen, die zy in dese fabulen vonden verborgen: Ons by geschrifte naelaetende, datse by de beeldnisse van *Saturnus*, den Tijd verstonden, die aen de Ieren, Maenden en daegen haer weefen gaf en wederom wegh nam, alsoo dieselve

diefelve zijne eygene jongen, die zijne kinders waeren, weder verslont en op-at: En by den blixemenden *Jupiter*, verstonden zy, dat alderfuyverste deel des Hemels, waer uyt alle hooge Hemelsche werckingen heerkomen. Oock verstonden zy by de beeldenisse van de overschoone *Venus*, de appetijt of lust van de eerste materie of stoffe totte forme of gedaente, die haer de volmaecktheyt geeft, gelijk het de Philosophen noemen. En voor die geene, die daer geloofden dat de Werld een beweeghlyk lichaam was, en dat alle dingen gebeuren, door de heerschinge der Sterren (nae 't geene *Mercurius Trismegistus* in zijne *Pimander* verhaelt) versterden zy den Herder *Argus*, die met veele oogen van alle sijden konde sien. Ditselve vertoonden zy mede door *Juno*, die aen de haad van *Jupiter* in de locht hingh, gelijk *Homerus* seght, als mede ontalijcke andere beelden, waer mede zy alreede veele boecken hebben vervult, en veele Schrijvers moede gemaect, doch met voordeel van wijsheyt en geleertheyt.

De tweede maniere van beeldenissen, behelst die dingen, die in den Mensch self zijn, of die daer groote gemeenschap mede hebben, gelijk daer zijn de *Concepten* of invallen, en de *habitii* of geschicktheeden, die van de invallen voortkomen, met menichte van veele besondere handelingen. En de concepten of invallen, sonder ander scheidspinniger oordeel, noemen wy al het geene dat mette woorden kan werden uytgedrukt: 't welck te saemen bequaemlyck in twee deelen kan werden afgescheiden.

Het eene deel is, dat eens anders sake bekent of ontkent: 't ander deel doet sulx niet. En met dese, stellen die gene haer konstwerk toe, die daer Princelijcke *Devijssen* of Sinspreucken uytgedruken, waer in met weinigh lichaemen en weinigh woorden, alleen een ontwerp wort te kennen gegeven. Soo doen oock die geene die *Emblematz* of Sinnebeelden maken, waer in een meerder ontwerp, en oock meerder woorden en lichaemen werden vertoont. Met dese dan wort de konst van andere beeldnissen geschickt, die tot ons verhael behooren, en dat door de gelijkformigheyt, die zy hebben met haere bepaelingen, die alleene de deughd of ondeughd omhelsen, of alle dingen, die met die of dese dingen, eenige gelijkheyt hebben, sonder datmen eenigh dingh bekent of ontkent: En om dat die alleene zijn ontkenningen van eenigh dingh, of bloote dingen die in weesen bestaen, soo worden die seer bequaemlyck door een Menschlyck beeld uytgedrukt. Want gelijk de geheele Mensch besonder is, gelijk de bepaelinge de maete is van 't bepaelde, alsoo kan van gelijcken de toevallige gedaente, die uyerlijck van hem wort vertoont, wel wesen een toevallige maete, van de bepaelbaere hoedanigheden, hoe die oock mogen wesen, 't zy dars van onse ziele alleene, of van den geheelen Mensch, zijn r'saemen gestelt. Laet ons derhalven toesien, datmen dit, in ons voorstel, geen beeld noeme, dat geen gedaente heeft van den Mensch, om dat het beeld quaelijck is onderscheyden, wanneer het voornaemste lichaam, niet in eeniger maniere zijn anpt doet, 't geene het geslacht doet in zijne bepaelinge.

Onder 't getal, van andere dingen, dient men te letten, op alle wesentlijcke deelen van de saecke selve: en hier van sal 't noodigh zijn, datmen seer nau acht neme, op de stelling en op de hoedanigheyt.

De stelling van 't hoofd, sal wesen of hoogh of laegh, of vrolijk of swaermoedigh, en na de verscheiden andere passien of hertzochten, die sich, als op een tooneel, in 't weesen van 't aengesicht eens Menschen, ontdecken. Oock moetmen letten op de stelling, soo van armen, handen, beenen, voeten, vlechten en kleedingen, als mede van andere dingen, en op de onderscheidlijcke en welgeschickte stellingen, die een yder lichtlijck, by sich selve, sal kunnen onderscheiden, sonder dat wy daer van anders behoeven te spreeken: Nemen de een voorbeeld van de Oade Romeinen, die foodanige stelling hebben waergenomen, en insonderheyt in de Medaglie of Gedenckpenningh van den Keyser *Alvianus*, alwaer de verheuginge des Volx stet afgebeeld, onder den naem *Hilaritus*, met de handen aen de ooren. De algemeene Wensch of 't Gebed, staet met beyde handen ten Hemel opgeheven, als of zy iet wilde bidden of versoeken. Men vind oock andere beeldnissen in de Medaglien, metten hand aen den mond: andere sitten, leunende met het hoofd nae de rechter sijde: andere knielen: andere staen recht over cinde: andere staen vaerdigh om te gaen: andere
met

met een been of voet om hoogh, en met veele andere stellingen, die by *Adolph Occo* zijn beschreven.

Belangende de hoedanigheeden, die sullen zijn wit of swart, welgestelt of mismaeckt, mager of vet, jongh of oud, of diergelijcke dingen, die niet lichtlijck kunnen werden gescheiden, van die dingen, waer in dieselve zijn gegront. En hier op is te letten, dat alle dese deelen te saemen een foodanige eendrachtige overeenstemminge maecten, dat in dieselve te verklaeren zy ons een vergenoegen toebrengen, om de gelijkformigheyt der dingen te kennen, en het goed oordeel van die geene, die dieselve in foodanige maniere heeft weeten toe te stellen, datter eene saecke alleen is voortgekomen, die vermaecklijck en volkomen is.

Soodanigh zijn vast doorgaens alle de beeldnissen van de Oude, als oock van de Nieuwe, die niet, by geval, worden geschickt. En overmits de *Physiognomie* of gesicht-kenninge en de verwen, van de Oude zijn waergenomen, soo kan elck daer in volgen het aensien van *Aristoteles*, die een yder, nae de meeninge der Geleerden, behoort te gelooven, als die alleen hier in, gelijk mede in het overige vervult, al 't geene dat veele daer van sprecken. En wy sullen dickwijls naelaeten iets te verklaeren (en ons genoegen met het geene dat een of twee mael, onder soo veele dingen, te gelijk gestelt is) van 't geene, dat onderscheydentlijck in elck besonder beeld is geopenbaert. Insonderheyt dewijl de naertige opmerckers kunnen gaen tot *Alexander van Alexandro* in zijn 2 boeck aen 't xix capittel, alwaer hy in een geleert kort begriip veele Sinteyckenen met haere verklarungen, behoorende tot alle leeden en verwen, voor den dagh brenght.

De geschrevene bepaelinge, alhoewel dieselve met weinigh woorden geschiet, soo schijnt het dat dieselve in de Schilderkonst oock tot naevolginge, met weinigh woorden behoort te geschieden: soo is 't daerom niet quaed, datmen opmerckinge heeft van veele voorgestelde saecken, acngesien men van veele, het weinige en beste kan uytkippen, en die meest tot ons voorstel, te passé komen: of dat zy dan te gelijk eene 't saemenstellinge maecten, die nae de beschrijvinge der Redenaers of Poëten gebruycklijck is, als de eygene bepaelinge der *Dialecticiens* of Reedenkavelaers. 't Welck dan, mischien, soo veel te bequaemer sal geschieden, wanneer de Schilderkonst, meer door haer selve, en in het ovrige, met dese seer lichte en vermaecklijcke konste volmaeckt wort, als met die geene die seer swaer en verborgen is. Doch dit is een klare saecke, datmen onder de Oude siet, dingen, soo wel van d'eeene als d'andere maniere, die seer schoon en met groot oordeel zijn gemaeckt.

Dewijl nu dan blijkt, dat dese slag van beeldenissen, seer licht totte gelijkheyt, in haere bepaelinge, kunnen werden gebracht, soo sullen wy seggen, datmen soo wel van die, als uyt dese viere, de hoofdstucken, of de voornaemste oorsaecken, kan trecken, waer uyt men de ordre kan nemen om dieselve toe te stellen. En dieselve worden in de Scholen, met haere gewoonlijcke naemen, uytgedruickt, te weeten van de *materie* of stoffe, van het *efficiens* of werckende, van de *forme* of gedaente, en van *fine* of het einde: uyt welke verscheidentheyt deser hoofdstucken, spruyt oock de verscheydentheyt, die de Schrijvers dickwijls houden, om eene saecke te bepaelen: van gelijcken mede de verscheydentheyt, van veele beelden, die gemaeckt zijn, om eene saecke alleene uyt te drucken; het welck een yder, voor sich self, uyt dese beeldnissen kan aenmercken, die wy uyt verscheyden oude Schrijvers hebben versamelt, daer dese viere te saemen zijn gebruyckt geweest, alleen om eene saecke te vertoonen, alhoewel men dit alles, op eenige plaersen, oock te gelijk bevinr. Soo moetmen dan voornaemlijck hier op acht nemen, om eene verborgene saecke, op een ongemeene maniere te reyckenen, datmen dieselve door een geestige vindinge, aengenaem maecke: en 't is prijslijck, datmen dat in een saecke alleene doe, om geene duysterheyt en onlust in 't toestellen te veroorsaecken, van datmen veele dingen in zijn gedachte moet onthouden.

In die dingen dan, daer het laeste onderscheyt, fooder eenigh is, kan werden vertoont, soo sal dit alleen genoegh zijn, om loslijcke en seer volmaeckte beelden te maecten: of by gebreck van 't selve, dat nochtans mette selve sake vereenicht is, wort het onderscheyden,

den, soo men de algemeene gebruyckt : gelijk die dingen zijn, die te saemen gestelt zijn, de, even het selve vertoonen, datse alleene, voor haer selve, doen souden.

Daer nae, wanneer wy dan door desen wegh onderscheydentlijk weeten de hoedanigheyt, de oorsaecken, de eygenschap en de toevallen van een bepaelbaere saecke, om een beeld op te maecten, soo is 't noodigh te soecken de gelijknisse, gelijk wy hebben geseyt, in de dingen, die in stoffe bestaen, en die het beeld sal hebben, in plaetse van de spraecke, of van de bepaelinge der Reedenaers, en dat van dingen, die in eene gelijcke proportie of evenreedentheyt bestaen, hebbende twee onderscheydentlijkke dingen onder sich selve, tot eene saecke alleene, die van beyden verscheyden is, nemende dat geene, dat het minste is : als by gelijknisse van de Sterckheyt, soo schildertmen een Colonne of Pilaer, om dat die selve in een gebouw alle de steenen en het gerimmer draeght, dat daer op gebouwt is, sonder sich te bewegen of te wanckelen : seggende dat sulx is de Sterckheyt in den Mensch, om de swaerwichtigheyt van alle moeylijkheden en swaerigheden, die hem overkomen, te verdragen. En by gelijknisse van de Welsprekenskonst, steltmen het Swaerd en het Schild, want gelijk dit gereetschap den krijghsman zijn eygen leven beschut, en zijnen vyand quets, alsoo houd de Reedenaer, elck door de bewijsredenen of onvolmaeckte besluyten, zijne goede saecke staende, en set de regenstrijdende te rugge.

Boven dit, dient hier toe een andere slag van gelijknissen, te weeten wanneer twee onderscheydene dingen, in eene alleen, van haer verschillende, over-een komen : als om de Grootmoedigheyt uyt te drucken, soo neemtmen den Leeuwe, waer in de Grootmoedigheyt ten meestendeel wort ontdeckt. Welcke maniere niet soo seer prijslijck als wel gebruycklijck is, en dat wegen de lichtigheyt van de vindinge en de verklaeringe daer over. En zijn dese tweederleye slag van gelijknissen, de senuwen en de kracht van een welgemaect beeld, sonder welcke, gelijk datselve beeld weinigh moeyte, van vindingen, aen sich heeft, alsoo blijft het onmaecklijck en belachlijck.

Dit is van eenige nieuwe Schrijvers weinigh waergenomen, die de gebeurlijcke werckingen vertoonen, om de wesentlijke hoedanigheyt aen te wijzen ; gelijk die doen, die in plaets van de Vertwijffingh enen afmaelen, die sich aen den keel verhanght : Voor de Vriendschap twee persoonen die malkanderen omhelsen, of andere dingen van weynigh geests en luttel lofs. 't Is wel waer, gelijk ick hebbe geseyt, dat het prijslijck sal zijn, dese toevallen te stellen, dieder noodsaecklijck by de bediedlijcke saecke van 't beeld volgen, wannermen die in onderscheydene en bloote plaetsen stelt, als in 't besonder die geene die totte Physiognomie of Menschen-kenninge, en totte gestalteisse des lichaems behooren, om alsoo uyt te drucken de heerschappie die de eerste hoedanigheeden hebben, in de 't saemenstellinge des Menschen, en die over zijne uytwendige toevallen bestieringe hebben, en die sich nae dese passien of neygingen buygen, ofte aen die geene, die daer mede zijn gelijckformigh. Gelijk of men wilde de Melancolie of Swaermoedigheyt, de Gedachten, het Berouw en andere dingen afteekenen, soo salmen wel doen datmen een uytgedrooght opsicht, mager, verwarde en wilde hayren, een ongevande baerd, en van vlees niet al te jeughdigh, afmaelde : Maer het Vermaeck, de Geneughte, de Vrolijckheyt en andere dusdanige dingen behoortmen schoon, dertel, frisch, blofend en lachende af te maelen. En of wel dese kennisse weinigh plaetse heeft onder 't getal van diergelijcke, niet te min soo isse genoegh in 't gebruyck. En dese regel van de toevallen en werckingen, als alreede geseyt is, sal oock niet altoos volgen : gelijk in 't affchilderen van de Schoonheyt, die een saecke is buyten het begrijp van de prijsreden : En of wel in den Mensche eene proportie of evenreedentheyt is van trecken en verwen, soo is daerom het beeld niet wel uytgedruckt, om dat het te boven-maeten schoon en wel toegestelt is : want dat soude wesen een verklaeringe van 't selfde, door 't selfde : of liever van een onbekende, tot een min-bekende saecke, als of men een kaerse wilde ontfteecken, om de Sonne bescheydentlijk te sien, sulx dat de beeldenisse geen gelijknisse soude hebben, 't welck nochtans de ziele van dien is. Zy kost oock geen vermaeck by brengen, om datse geen veranderinge hadde in een voorstel van sulcken gewichte, waer op voornaemlijck behoort gelet te worden. Waer over

wy de beeldnisse van de *Schoonheyt*, op haere plaetse, met het hoofd in de Wolcken hebben afgebeeld, met andere behoorlijcke toepassingen. Om dan alle gelijknissen en handlingen, en wat in yder voorstel bequaemst en gevoeglijkst is, wel te voegen, salmen letten op 't geene de *Rhetorici* of Reedenaers waerfchouwen, te weeten, datmen door de bekende dingen de hooge moet soecken, door de prijslijcke de doórluchtige, door de verachte de vuyle, door de lofwaardige de heerlijcke. Vyt welcke dingen, een yder, foodaenige menichte van invallen, in zijn verstand, sal sien voortspruyten, indien hy niet meer als bot is, dat hy uyt sich selve, van eene saecke alleen, die hem wort voorgeselt, sal bequaem zija, om smaect en veruoeginge te geven, aen de begeerte van veelen, en aen verscheyden verstanden, om een beeld, op verscheyden manieren, en dat altijd wel, af te maelen.

Ick weet boven dese aenmerckingen, die in der waerheyt, met meerder naerstigheyt, wel kosten werden uytgeleyt, niet meer te sien, dat tot kennisse van dese beeldenissen waerdigh is te schrijven, zijnde, in der daet, onderwijssingen, die aldereerst zijn afgekomen uyt de overvloet van der Egyptenaeren geleertheyt, gelijk *C. Tacitus* getayght, en dat die daer nae, metter tijd, zijn verciert en opgepronckt, gelijk *Ioan. Goropius Becanus* verhaelt: sulx datmen dese kennisse kan vergelijcken by een verstandigh Man, doch die veele jaeren, naeckt en bloot in eenfaemheyt geleeft hebbende, en daer nae in den ommevangh der Menschen verkeerende, sich herkleet, ten einde andere, door de uytwendige schoonheyt des lichaems, 't welck het beeld is, aengelockt zijnde, verlangen, om ten aldernauwsten, dese hoedanigheeden te verstaen, die de cierlijckheyt geven aen de ziele, dieder is de betreyckende saecke, en die eenfaem was, terwijl hy in eenfaemheyt leefde, en die van weinigen uytlanders was geliefkooft. Alleene leestmen van *Pythagoras*, dat die uyt oprechte Liefde totte Wijsheyt, met groote slovernije door Egypten reyde, alwaer hy de geheimnissen der dingen leerde, die in dese raedfelen waeren verborgen, en daerover ouder en wijser te huys keerende, soo verdiende hy, darmen nae zijne dood, van zijn huys een Tempel maeckte, diemen de waerdigheyt van zijne Wijsheyt toeheylighde. Men vind oock dat *Plato*, een groot deel van zijne leeringen, uyt de geheimenissen van *Pythagoras* heeft geput, waer onder oock de heylige Propheten haere leere verberghden. En *Christus* die daer was de vervulling van de prophetien, bedeckte een groot deel van de Godlijcke geheimnissen, onder de duysterheyt van zijne gelijknissen.

Soo was dan de Egyptische Wijsheyt, als een leelijck en qualijck gekleet Man, die door den tijd en door raed van de eervaerentheyt, geciert zijnde, aenwees, dat het quaed was de kenteycken van de plaetse te verbergen, waer in de schatten waeren, ten einde een ygelijck sich hier mede bemoevende, door dit middel, tot eenige trappe van gelucksaligheyt moght geraecken.

Dit kleeden was, datmen de lichaemen van de beelden met onderscheyden verwen afmaelde, na de evenreedentheyt van veele veranderingen, met een schoone welstand en van uytnemende frayigheyt, soo van de konst als van de saecke self, van de welke niet eene was, die ter eerster opzicht niet wierde beroert, om, met een seecker verlangen, te ondersoecken, waerom dieselve in foodanigen stelling en ordre wierden vertoont.

Dese sinlijckheyt wast noch aen, als men de naemen van de dingen onder dese beeldenissen vint geschreven. En my dunckt datmen de onderschrijvinge van de naemen behoort gaede te slaen: behalven alse sullen wesen op de maniere van een raedfel, want sonder kennisse van den naeme, kan men niet doordringen, totte kennisse van de bekende saecke, ten waere alleen dat het slechte en gemeene beelden waeren, die van een yder, door 't gebruyck, ter eerster opzicht, gemeenlijck worden bekent. Mijne meeninge steunt op de gewoonte van de Oude, die op haere Medaglien de naemen, van de vertoonde afbeeldingen, uytdrukken: Waer over wy oock in dieselve leesen, de woorden van *Overvloed*, *Eendracht*, *Sterckheyt*, *Gelucksaligheyt*, *Vreede*, *Voorsichtigheyt*, *Godsaligheyt*, *Heyl*, *Seeckerheyt*, *Overwinninge*, *Daghd* of *Dapperheyt*, en duysent andere naemen, die rontom haere beeldenissen staen.

Dus veele heeft my goed gedacht te schrijven, tot voldoeninge van den goedertieren Leefer. Is 't nu dat hier in, of in 't ovrige, van dit werck, mijne onwetentheyt, hier door eenige

I N L E I D I N G E.

eenige lasteringe mocht overkomen, soo sal 't my lief zijn, dat ick, door hare naerftigheyt, magh werden onderwefen.

Tot besluyt sal ick noch dit alleene seggen, dat gelijk ick dit Boeck, tot Godes eere en des Leefers nut, hebbe geschreven, dat hy 't oock alsoo, tot dien einde wil gebruycken: Want dat soude wel een ondanckbaer en schandigh gemoed wesen, dat God geen danck soude weeten, voor al 't geene, wat hem, door een tweede oorfaecke, tot zijnen besten, wort voorgestelt.

C E S A R E R I P A,

ICONO-

ICONOLOGIA, of BEELDESPRAECK:

zijnde Afbeeldingen des Verstands:

Van den Edelen en hoogheleerden

Romeinſchen Ridder

C E S A R E R I P A, en Andere:

ACADEMIA, *Oeffen-plaets der Geleertheyd,*
van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini.*

van cedren, cipres en eycken, als mede van olijftacken: dese plaets sal aen die sijde staen, daerse metten elleboge nae toe leunt, een plaets die naast aen dees beelden is. Zy sal sitten in 't midden van een schaduachtigh voorhof, en in een boomrijcke plaets van een hoeve, rontom met *Platani* of Arendoorn bomen. Voor hare voeten salse hebben een hoop boecken, waer tusschen een baviaen sal sitten, die gekleet sal zijn met weerschijn van allerleye verwen, om de verscheydene wetenschappen uyt te drucken, die in een geleerde *Academie* worden verhandelt.

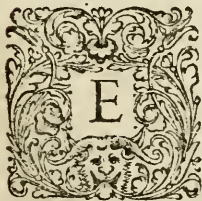
Bedaeghd wort zy gemaect, van wegen de volmaecte en rijpe kennisse van de dingen die zy besit, en waer van in dees ouder wort gesproken: als die de jeughdelijcke lichtvaerdicheyt, noch de sufachtige ouderdom, niet is onderworpen; maer als eene die begaeft is met een vast gemoed, en een gesont oordeel.

Datse met goud gekroont is, geeft te kennen, dat wanneer 't verstand van den *Academist* zijne gedachten sal voortbrengen, de welke in 't hoofd, of so *Plato* in zijne *Timaeus* segt, in de verstandelijcke deelen van 't gemoed bestaen, soo is 't van noode dat die gesineert zijn als 't goud, ten einde die op alle toutsen mogen proef houden.

In de rechterhand heeftse een vijle met de spreuck rontom, *detrabit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maect glad*: want gelijk de vijle het yser vijlt en te gelijk glad maect, den roest afdoende, dat het blinkende wort, also worden oock in de *Academie* alle overtollige wercken weghgenomen, verbeterende 't gene gemaect is, 't werck polijstende en verlichtende: en daarom is 't noodigh dat het gestelt werde onder de vijle van een ernstigher oordeel der *Academisten*: en datmen doe gelijk *Ovidius* segt:

A

ICK

En vrouwe in weerschijn gekleet, bedaeghd van opſicht en van jaren, met goud gekroont, hebbende in de rechter hant een vijle, al waer boven op 't handvatſel geſchreven ſtaet, *detrabit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maect glad*: hebbende in de ſlinker hand een krans, te ſamen gevlochten van laurier, klimop en mirten, waer aen twee granaet-appels hangen. Zy ſal ſitten in eene ſtoel, die geciert is met bladers en vruchten

*Ik sal den vijl wat meer en strenger nu gebruycken,
En laten yder woord voor 's oprecht oordeel duycken.*
 Waer over *Quintilianus* seyt dat de vijle het werck polijst. En niet sonder reden is *Horatius* in zijne Dichtkonst gram, van dat de Latijnen niet sulcken vlijt deden om haere wercken op te vijlen en te polijsten als wel de Griecken. *Petrarcha* klaegt oock daar over. En hier uyt wort kloecklijk gesegt, dat het werck noch de laetste schaeft of vijle moet hebben, om dat het niet schoon noch genoegh gepolijst is. Waer van de Latijnen dit spreekwoord hebben *Limam addere*, onder de vijle doen, op dat het overtollige werde afgedaen: want het gevijle noemtmen glat.

De kranis is met *Lauwer*, *Klimop*, en *Mirthe* omvlochten, om dat dese drie planten de Poeten worden toegevoeght, en dat door de verscheyden manieren van Poesie die in de Academie bloeyen. Overfulk behoort de *Mirthe* aen een honthoet Minnedichter, die met soeticheyt en bevalligheyt zijne minnefangen queelt: want de *Mirthe* is een beeld van't vermaeck en de aengenaemheyt, en *Venus* is moeder van de Liefde. Oock seyt *Nicander*, dat *Venus* regenwoordigh zijnde, terwijl het oordeel van *Paris* wierde uytgesproken, gekroont was met *Mirthe*, om datse haer soo aengenaem was. Waer over *Virgilius* singt,
Aen Bacchus past de druyf, de Mirthe is Venus sier:

En Phœbus wort omkransd met frissche Lauwerier.

En *Ovidius*, willende het feest van *Aprilis* singen, roept *Venus* aen, dat zy zijne hoofdslapen mette *Mirthe* wilde aenraecken, ten einde hy re beter de Minne deuntjes, die haer pasten, soude kunnen singen.

Met veyl of *Klimop* en met *Lauwer* wierden alle Poeten sonder onderscheyt gekroont, en hier mede wierde *Pindarus* gekranst. Niet te min is de *Klimop*, in 't besonder, de vrolijke Poeten toegepast, gelijk *Ovidius*, *Propertius*, en verscheyden andere verhalen.

De *Lauwer* past meer den Helden-fangers, die de daden der Keyseren en Helden beschrijven. En de Helden, die overwinners waren, zijn met *Lauwer* gekroont geweest. En daerom stelt *Apollo* dieselve tot een kranis voor de verhevene en overwinnende Vorsten, en heylicht hem dieselve mede toe, als een Vader van de Poeten, zijnde een plante,

die een seer hooge, aengenaeme, en soete stijl wel past. En om op te houden van te redeneeren, over dese drie Poetische planten, salt genoegh zijn te seggen, dat *Petrarcha* te *Romen*, met drie kranffen, van *Laurier*, *Klimop* en *Mirthe* is gekroont geweest, gelijk *Senecius Florentin*, zijn goede vriend, die als doen geleeft heeft, getuyght gesien te hebben.

De *Gronaet-appels* zijn beeldfels van de vereeniging der Academisten, zijnde dese appels van *Pierio* gestelt tot een beeld van versameling van volck en geselschap, dat in eene plaetse by een vergadert is, en door wiens vereeniging zy behouden worden: en hierom waren zy *Luno* toegeeygent, gelijkmen in vele medaglien kan sien, alwaer *Luno Conservatrix* op gestelt is. En om dat *Luno* oock gehouden wierde voor een bovenstifter der koningrijcken, soo wierd zy geschildert met een *Gronaet-appel* in d'ene hand, als een onderhoudster van de vereeniging der volckeren.

De *Academie* sal sittende gemaect worden, om dat de oefeningen van de Academisten, gemeenlijk also geschieden: hare cedren stoel sal uytgesneden zijn, om dat de cederboom voor een beeld van de gedurigheyt wort genomen, gelijk *Pierius* segt. Want dat selve hout verrot noch vermoltent niet. Op welke geduricheyt de Academici oock opzicht behooren te hebben, op datse haere wercken wel geschaeft en gevijlt voor den dagh mogen brengen, op dat zy de Cedren, dat is, de eewigheyt mogen waerdigh zijn. *Plinius* seyt, dat als eenigh ding met het sap of met oly van Cedren is nat gemaect, dat het van de motten of wormen niet sal geknaeght worden: gelijk men van de boecken van *Numa Pompilius* verhaelt, diewelcke 535 jaeren daer nae op den bergh *Ianiculus* van *Gneus Terentius*, terwijl hy zijn land om spitte, gevonden zijn. Waer over eener seyde, 't zijn dingen die den Ceder waerdigh zijn, dat is, die in eeuwiger geheughnisse behooren gehouden te worden. En daerom sneden zy dieselve in Cypressen, zijnde oock onverderflijk als de Ceder, gelijk mede de Eycke voor de geduricheit en derselver kracht genomen wert. Te meer past mede de Eycke daer toe, om dat in de *Capitolijsche Agonalen*, die van den Keyser *Domitianus* ingestelt

geftelt zijn, de overwinners derselver speelen, met eycken lof gekroont zijn geweest, gelijk mede de kamerspeelders, cytherspeelders en Poeten. Waer van *Martialis*, *Juvenalis*, en *Scaliger* over *Ansonium*, wjtsloopiger verhael doen.

De Olijf om datse altijd groen is, wort oock voor de geduricheyt genomen, 't welck *Plutarchus* in zijn Gastnael aldus verklaert, d'Olijf, Laurier en Cypres worden door hare vetticheit en hette bewaert en onderhouden, gelijk mede de veyl of klimop. En worden dese feer nae aen 't beeld van de *Academie* gestelt, wesende een plante, diewelcke van de Poeten, *Pallas* is toegewijt. Door *Minerva*, die uyt het hoofd van *Iupiter* is geboren, wort afgebeeld de aert en levendicheyt des verstants, wijsheyts en kennisse, sonder welke noodwendige gaeven, niemant een *Academist* kan wesen, want wie daer van berooft is, die wort geseyt, sulx te doen *Crassa Minerva*, dat is, plompijck en sonder kennisse of wetenschap: gelijk 't selve van *Horatius* en *Cicero* dickwijls gebruyckt is. Als of zy wilden seggen, ghy sult niet doen of spreken, waer in de Nature tegen u verstand, of de gunste des hemels, strijt: gelijk eenige braeve geesten, die willende den *Academist* en Poet naebootsen, raepen hier en daer eenige dichten, doch sonder kennisse of aert uyer Natuure daer toe te hebben, niet eens denckende, hoe zy meer spreken, hoe zy haere onwetenheyt meer aen den dag brengen. Soo is 't dan van node, voor die daer begeert een onsterfijcke naeme van een wijs *Academist* te hebben, dat hy sich voede met te vrucht van de Olijve, dat is, dat hy besigh zy, om de wetenschap van Wijsheyd en kennisse te verkrijgen, door nachtwaecken en naerftige oefeninge: waer van de Olijve een beeld is. Want onder den Studenten wort dit spreekwoord gevonden, *plus olei quam vini*, als dat hy meer in oly als in wijn heeft verteert. Verstaende dat hy meer naerftigheyt en sloverie mette sinnen heeft gedaen, om de wetenschappen te verkrijgen, als met wandelen, slempen, of andere dertelheden. 't Ander spreekwoord, *oleum & operam perdere*, past op die gene, dewelcke alle haere tijd en moeyte aenleggen, in dingen daerse noch met eere noch met voordeel kunnen uitgeraken. Waer over *S. Hieronymus* seyt, *hy heeft*

den oly en kosten verloren, diewelcke den *Os* totten *balsam sent*, sprekende dit van die gheene, diewelcke sich onderstaen sodanige personen te leeren, die bot van verstandt, en quaedt van begriip zijn, om de wetenschappen te vatten. Welcke wetenschappen verkregen worden met naerftigheyt en arbeyt, die in dese plaats, door den Olyf, zijn uytgebeeld, wiens blaeders scherp en bitter zijn, gelijk oock de vrucht is, wanneer die voortkomt, doch rijp zijnde, wort die soet en aengenaem, gevende een lieflijck sap: een beeld van arbeyd en van geduyrigheyt, als 't welke de lichaemen van 't verrotten en bederven bewaert: also is oock de wetenschap eerst bitter en scherp door den arbeyd en naerftigheyt, diemen moet doen om dieselve te verkrijgen, doch rijp en volwassen zijnde, dat is, de wetenschap verkregen hebbende, so proeftmen de vrucht niet overgroot vernoegen, en mette geduyrigheyt van een goede naeme, die sich dan de student te gemoed voerende, soo verheught hy sich in sijnen arbeyd, als mede inde vrucht en in 't genoegen, die hy vande wetenschappen hoopt te verkrijgen.

Zy sal midden in een schaduachtigh en boschachtigh hofken, in een hoeve, sitten, mette *Platanus* of *Arendoorn*-bomen rontom haer, gelijk *Plinius* dieselve int 11 boeck aen 't 1 capittel beschrijft, ter gedachtenisse van de eerste *Academie*, diewelcke aengevangen is, op de hof-steede van eenen Edelman *Academus*: in wiens lieflijcke hoeve, niet verre van Athenen leggende, de *Platonisten* vergaederden met haeren Godlijcken *Plato*, om met hem te redeneren vande *Platonische* wetenschappen: gelijk sulcx *D. Laertius* in 't leven van *Plato* verhaelt. En *Carolus Stephanus* seydt, dat dat-selve bosch duyfent schreeden van Athenen is geweest; soo dat de *Academie* haer oorsprong buyten op 't land heeft gehadt; maer haere naeme heeftse van den Edelman *Academus* verkregen. Doch dit dient te weeten, dat de *secte* en de vergaderinge der deughtsaeme by de oude in *driederley* wijse zijn onderscheyden geweest, te weeten, nae de manieren, nae de plaatsen, en nae de eygen naemen der personen. Van de schandige manieren sijn de navolgers van *Antisthenes Cynicus*, de hondsche genaemt geweest, want zy hadden voor een gebruyck,

eens anders leven en arbeÿd met hondſche en bijtachtige tanden te verſcheuren, ofte zy ſchaemden ſich niet, als de honden, haere minne-luſten in't openbaer te pleeghen, gelijkmen van *Crates* en van *Hiparchus* de philoſophinne, de ſuſter van *Metroclous*, by *Laertium* magh leſen. Van de eerbaere manieren zijn de naevolghers van *Ariſtoteles*, *peripatetici* of wandelaers ghenaeamt gheweest, om dat zy voor een gebruyck hadden, al wandelende te diſputeren en redenkavelen. Vande publijque of openbaere plaerſen, hebben deſe haeren naeme verkregghen, die genaemt zijn geweest nae de Steeden, als de *Elienſen*, *Megarenſen* en *Cirenaïſche*. En van de gemeene plaerſen de *Stoici*, diewelcke eerst *Zenoniſche*, nae haeren overſten *Zeno* genaemt zijn. Maer van die tijd af, om ſich ſeccker te ſtellen voor de ſchandlijcke daeden, begoft deſe *Zeno*, in't portael van *Athenen*, alwaer 1430 Burgeren waeren doodgeſlagen, te reedeneren en zijn aenhang te verſamelen, diewelcke *Stoici* genaemt wierden, nae 't woord *Stoa*, 't welck een portael bediet: waer-over die ghene *Stoici* genaemt zijn, die in dat ſelve portael verkeerden: 't welck daer nae, met ſeer ſchoone ſchilderyen, van dien vermaerden ſchilder *Polygnorus*, is verciert geweest. Van de perſoonen zijns oock genaemt geweest *Socratici*, *Epicurei* en andere, nae de naemen van haere meesters. En alſo de naem van *Academie*, gelijk geſeyt is, van den Heer *Academus* af-komt, alwaer de *Platonici* de eerste vergaderingen hebben gehad: ſoo zijn alle vergaderingen der deught en geleertheyt, daer nae *Academien*, jae tot deſen tijd toe, genaemt gheweest: En worden als nu in een vierde maniere gebruyckt, te weten tot verkiefing van een naeme die hooghmoedigh, eerſuchrigh, dapper, ſtaugh, vol vreedme grillen en ſpottigh is. En ſoo wort deſe naeme, by onſen tijde, meesten-deel gebruyckt. En om de uytlegginge van onſe beeldeniffe te volgen, ſeggen wy, dat de veelheyd der boecken, die voor haere voeten leggen, grootelijcx vereycht wort, wende dit het voornaemſte wit van den *Academist*, verſcheydene boecken te leſen en te herleſen, om tot veelderleye kenniffe te geraecken.

Den *Bavian* maecken wy datſe by *Academie* en tuſſchen de boecken ſit, om dat dieſelve van de *Egyptenaers* voor een beeld

vande konſten gehouden wierde: En daerom heylighden zy dienselven aen *Mercurius*, die de eerste vinder vande konſten en letteren geweest is, gelijk *Pierius* ſegt; want wie ſijn plicht van een geleert *Academist*, wil oeffenen, moet geſtadigh in de konſten en wetenschappen beſigh zijn, diewelcke dapper toewaffen door het geſtadigh verkeeren op de *Academien*.

DECORO. Achtbaerheyd. Betaemlijckheyd, fraye Welſtand.

En Jongman van ſchoon en eerbaar opſicht, dragende op de ſchouderen een leeuwenhuyd, houdende in den palm van de rechterhand een vierkant, alwaer in 't midden het teycken van *Mercurius* op ſtaet; inde ſlinkerhand heeft hy een tack van een *Amarant* of ſluwele bloem, met dit opſchrift, *ſic floret decoro decus*: dat is, *aldus bloeyt de eere door de achtbaerheyd*. Men ſoude hem oock bekransſen en 't kleeed daarmede over al konnen vercioren. 't Kleeed ſal totte knyen lang zijn, niet een brooſ ken aen de rechter voet, *Corbunus* geheeten, aen de ſlinker ſal hy een zocke hebben,

Schoon.

Schoon is de jongeling , want de schoonheyt is een cieraet van 's menschen leven; hy is eerbaar , om dat het achtbaerheid met het eerbare is vereenicht: want de achtbaerheyt , gelijk die seer geleerdelyck van *Cicero* in zijne officien of onderlinge plichten is beschreven, wort in 't gemeen genomen, voor al 't geene dat in alle eerbaerheyt bestaet; en die selve is tweederleye , want tot de algemeene behoort noch een besondere , die tot een yder deel van 't eerlijke genomen wort. De eerste Achtbaerheyt plagh aldus bepaelt te worden. De Achtbaerheyt is al 't geene datter past totte heerlijckheyt van een mensch , in 't geene zijne nature van andere dieren verschilt. Het ander deel 't welck tot het geslacht behoort , wordt aldus onderscheyden; de achtbaerheyt is 't gene, 't welck soo betaemlijck is aen de nature , dat oock daer in de maticheyt en zedicheyt met een seeckere, edele, vrye en burgerlijcke maniere uytblinckt , sulcx dat sich oock de achtbaerheyt in alle dingen , die totte eerbaerheyt behooren , in 't gemeen wijdtloopigh verspreyt , en in 't besonder in alle slagh van deughden. Want gelijk de schoonheyt des lichaems met een welgemaecte gestaltemisse van leden , aenlockt, en de oogen doet bewegen , en hier in behagen scheppen , om dat alle leden onder sich met een seekere bevalligheyt seer wel passen en over-een-komen; also beweegt oock de achtbaerheyt, die in 't leven uytblinckt , de toestemminge van die geene mette welke hy leeft met ordre, stantvastigheyt en matigheyt, soo wel in woorden als in wercken. Waer uyt besloten wert , dat de welstand sich voeght in 't spreken en in 't eerlijck handelen, om te overleggen en wat betaemlijck is te volgen , en wat onbetaemlijck is te vlieden, volgende de dingen die recht en eerlijck zijn , als recht en eerlijck, vliedende de dingen die onrecht en oneerlijck zijn , als quaed en onbetaemlijck, strijdigh zijnde tegens de behoorlijckheyt en eerbaerheyt: en dese komt voort, door eene van dese deelen , of door vlytige opmerckinge, of naerstige waerneming van 't waarachtighe , of door den ommevang en handelinge der menschen , gevende een yegelijck 't zijne , na datter beloofft is, in verschillende saken , of zy komt voort door de grootheyt en dapperheyt van een ver-

heven gemoedt , dat in alle dingen onverwinnelijck is : waar door hy alles doet en spreeckt met ordre en met mate ; waer by oock is zeedigheyt , matigheyt en alle verfoetinge van een verstoort gemoed, in welke saecke de betaemlijckheyt bestaet, wiens kracht hier in is gelegen, datse van 't eerlijcke niet kan werden afgescheyden: want wat betaemlijck is, dat is eerlijck, en wat eerlijck is , dat is betaemlijck : gelijk *Cicero* 't selve doorgaens in sijn Burgerplichten uytdruckt. Om dan de dapperheyt en hoogheyt van de deughd des gemoeds , die de Achtbaerheyt vereyscht, uyt te beelden, hebben wy hem een leeuwenhuud omgehagen, om dat de oude den leeuwenhuud voor een beeldt van de dapperheyt der deughd en de sterckheyt des gemoets uytdruckten. 't Welck zy die geene plachten te vereeren, die de waarachtighe geschicktheyt hadden aengemerckt, en haer dapper en grootmoedigh hadden betoont. Over sulx al 't geene dat manhaftigh en met een dapper gemoed bestaen wort , dat selve wort geacht een man te passen die de Achtbaerheyt volght; maer in 't tegendeel is die van de Achtbaerheyt berooft, die daer , als verwijft , leeft , sonder grootheyt of bestandigheyt des gemoeds. *Bacchus* die , by *Orpheum*, voor een beeld van een Godtlijck verstantd gehouden wordt, draeght by *Aristophanem* een leeuwenhuudt over de schouderen; *Hercules*, de voorbarigste en dapperste onder de Argonauten, gaet altijd in een leeuwenhuud. *Ajax* de Opper Capiteyn, by de Griecken , onder *Achilles*, droegh voor zijnen welstand een leeuwenhuudt; en seghtmen, dat waer men met den leeuwenhuudt bedeckt is ; kan men niet gewont worden, maer op andere plaetsen wel. Waer uyt wy dese schoone bediedenisse kunnen nemen, dat de mensch in alle handelinge, daer hy sich behoorlijck in draeght, met het vlim van lastering en schande niet kan worden gequetst , maer alles wat daer regen strijd , gevoelt de bittere steking van laster en schande tot in 't herte toe. Gelijk *Ajax* , also lang hy hem manhaftigh en betaemlijck in zijne aenlagen droegh , hoorde nimmermeer eenige lasteringe, maer behaalde groot lof : doch hy wierde seer gelastert, wanneer hy den leeuwenhuudt , dat is de dapperheyt des gemoeds, wegh wierp, gevende

vende dieſelve de wanhoop ten roove, buyren de behoorlijkheydt: Boven dit, is de Leeuwenhuyd, by de welſtand geoecht: weſende dit dier, ſoo veele 't lichaem belangt, ſeer wel geſtelt en volmaeckter als andere dieren: En ſoo veel 'r gemoed belangt, ſoo iſſer niet een dier, dat meer de behoorlijkheydt gaede ſlaet als de Leeuwe, want hy is mild, grootmoedigh, beminner van de overwinninge, ſachtmoedigh, rechtvaerdigh, lievende die geene, waermede hy verkeert, gelijk *Ariſtoteles* ſeght. En hy vergramt ſich nimmermeer over een menſch, ten zy dat hy geterghet zy, en alſdan is hy reedelijk in 't ſtraffen, neemende eenen die hem een weynigh miſdaen heeft by 't hoofd, doch verſcheurt hem niet met ſijne klauwen, maer ſchuddet hem alleene; en als hy hem een weynigh verſchrickt heeft, ſoo laet hy hem gaen. Doch hy ſoeckt dien ſwaerlijck te ſtraffen, die hem ſal geſlagen of gewondt hebben, 't zy met pijlen of ſpieſſen. Oock lijd hy niet, dat yemant overlaſt geſchiet, maer ſtraft dat ſelve, gelijkmen by *Aelianum* leeft, dat een Leeuw, Beer, en Hond by malkanderen opgevoet zijnde, lange te ſiemen, ſonder eenige Huys-twiſt in vrede leefden: maer op ſeekere tijd, de Beer op den Hond vergramt zijnde, verſcheurde dien ſelven; diens de Leeuw daer-over ontſelt, ſtrafte den Beer, als een rechtvaerdigh Koning, metter dood. *Plinius* verhaelt dat het een danckbaer dier is, en der weldaden gedachtigh, weſende goedertieren, vergevende een ygelijck wie ſich voor hem vernedert, vertoonende altijd een dapper en eedel gemoed: En ſoo hy oyt, door de menighe der Honden of Iaeghers verſtrickt wort om te wijcken, ſo ſal hy ſich niet ſnellijck, voor de oogten in de vlucht geven, achtende dat het hem geen cere is ſich een ander te onderwerpen, want dat ſoude eenen Koning, gelijk hy is, onbetaemlijck zijn; maer hy gaet met een ſtaetige maniere voor voor voet te rugge: En om allenskens ſijne achtbaerheyt te bewaeren, begeeft hy ſich midden in 't veld, ſich daer tegens wapenende, als of hy niet op haer paſte, ter tijd toe hy elders eenige ſtruyvellen ſiet, daer in hy dan vliet en ſich verberghet, niet dat hy verſchrickt is, maer om ſich wederom van nieuws te wapenen: En ſoo brengt hy

ſchrick en vreeſe aen andere. In 't kort, hy draeght ſich ſoo achtbaer in alle deelen, als eenigh Vorſt of Koning. En dit is ſoo veele de Achtbaerheyt van de daed belangt. Nu ſullen wy vande Achtbaerheyt in 't ſpreken handelen.

Het vierkant met het teycken *Mercurii*, bediet de Achtbaerheyt, vaſtigheyt en ſtantvaſtigheyt, om daer door nae de behoorlijkheydt te ſprecken: En daerom wierde *Mercurius Tetragonos* of vierkant, dat is vaſt en wijs geheeten. Want men moet onvaſt, onverſichtigh noch wiſpeltuyrigh zijn in 't ſpreken, buyten de paelen van eerwaardigheyt, noch men moet niet lichtvaerdigh zijn, om op de perſonen te laſteren en te ſteken, verachtende al wat men daer van hoort, weſende dit een vermetelheyt en ongebondenheyt: Maer men behoort een ſeekere eerbiedigheyt tot een ygelijck te draegen, gelijk *Cicero* verhaelt; ſulx datmen moet bedacht zijn, om eerlijck van andere luyden te ſprecken. Want niet wel van yemant te ſpreken is een teycken van boosheyt, nijdigheyt en oneerbaerheyt, gelijk de tonge van *Theſites* was, daermen by *Homerum* van leeft, te weeten, venijnigh, lichtvaerdigh en ſnel, om ſeer ſchandelijck te ſnappen en van ſijnen Koningh qualijck te ſprecken. Maer *Vlyſſes* daer en tegen, was ſtil-ſwijgende, en bedachtſaem, al-eer hy ſprack, wel vierkant ter taele, voorsichtigh en oprecht, konnende als een kloeck en gauw Man, de achtbaerheyt van een wijs Man in alles houden. De Tonge moet niet ſneller zijn als 't gemoed, gelijk *Chilon* ſeydt: Want de woorden zijn aenwiſſers van yders gemoed. En van de Griecken is het ſprecken genaemt, het *Merck-teecken van den Menſch*. Want gelijk de Dieren gekent worden aen 't merck-teecken van haeren aert, alſo worden oock de Menſchen gekent door 't ſprecken, van wat aert en natuyre datſe zijn; gelijk 't ſelve van *Epictetus*, in ſijn handboeckten is uytgedruckt, alwaer hy ſeyt: *Stelt u een ſeeker perck voor om te onderhouden, ſoo wel voor u alleen, als met wien ghy verkeert, letter wel op, dat ghy niet te ſlechte redenen voert, maer iſt mogelijk, ſtiertſe na de eerbaerheyt, andersins ſoo iſt beter te ſwijgen*. Onderhoudt dan de achtbaerheyt om met reden te ſpreken, en niet om andere te laſteren, maer veel eer te prijſen, als ander luyden wacck, dat niet

van u handeling of konst is, te laecken, aengesehen veele gewoon zijn, haer oordeel te strijcken oock over alle dingen: Waer mede zy haere onwetentheyt dapper te kennen geven, en dat met kleyne eere, gelijk de Vorst *Megabizus* dede, diewelcke ten huysen van *Zeuxis* eenige beelden willende berispen, sprack mette leer-jongeren van *Zeuxis* van de Schilderkonst: waer op *Zeuxis* antwoorde, *terwyl ghy sweeght, verwonderden haer dese Jongelingen over u, als over eenen Prince in purper gekleet; maer nu lachense om u, als die daer wil sprecken, van een konst die ghy niet verstaet.* Te meer moetmen noch de schandige maniere van spreken ter sijden stellen, en van eerbaerlijcke saecken handelen: 't welck insonderheyt Jongelingen, van schoon opsicht, seer wel past. Want by de schoonheyt des lichaems behoort sich de schoonheyt des gemoeds te openbaeren: Overfulx als de Philosophooph *Diogenes* eenen schoonen Jongelingh sagh, die sonder eenige eerbiedigheyt sprack, seyde hy tot hem, *schaemt ghy u niet, dat ghy uyt soo schoonen yvoren schede, een mes van loot treckt?* verstaende by de scheede de schoonheyt des lichaems, en by het mes van loot, sijne slechte, onbeschofte en olijcke maniere van sprecken.

De *Amarant* of flawele bloem, die hy in de slinckerhand heeft, is een bloeme die altijd bloeyt, houdende haere welstand door haere schoonheyt. Hier mede hebben oock de Grieken in Theffalien, het Graff van *Achilles*, die haer eenighe schoonheyt was, bekrant; om te vertonen, dat gelijk dese bloeme nimmermeer verwelckt, dat oock also de naeme van *Achilles* niet soude vergaen, maer altijd duyren. En om dat dieselve bloeme nimmermeer verdort, nochtans als die in harde en ongestuyme winters, qualijck zijn te krijgen, soo besprengtmen de oude drooge bloemen met waeter: Waer door zy haere vorige kracht en schoonheyt wederom verkrijgen, soo dat zy daer van kranfsen maecken, oock midden in den winter, gelijk *Pierius* seyt. Alsoo kan oock een Man die sich geeft in de harde en woeste ongelucken van dese ongestadige wereld, overvallen zijnde en 't gemoed beswijckende, sich verquicken met het waeter van de Achtbaerheyt: dat is, dat hy sich in 't gemoed voere, wat hy in sulcken voorval moet doen; En dan staet hy van nieuws op,

in een blofender stand des gemoeds, als te vooren, en bereyt sich selve een krans van lof en eere, in dese verwarde tijden, en dit alles doet hy door de achtbaerheyt. En daerom is hy gekranst en geciert mette *Amaranth*, houdende dees Letter-rol rontom dese bloeme *Sic Floret &c.* te weten, om dat de eere door de Achtbaerheyt altijd sal bloeyen gelijk de *Amaranth*. Want de Menschliche wort door de Achtbaerheyt sterck, en draegt sich tot aller tijd geschick, sich noch in voorspoet verheffende, noch 't gemoed in tegenspoet verflauwende. En gelijk *Cleobulus* seght, *Soo behoort ons de aenlachende Fortuynne niet hovaerdigh te maecken, noch de tegenstrijdige ons 't gemoed te doen beswijcken noch breecken.* En dit kan men niet doen sonder datmen de Achtbaerheyt voor oogen heeft, die den Mensch sterck en grootmoedigh maeckt: gelijk *Scipio Africanus*, diewelcke noyt wierde opgeblaesen, door de gunste der Fortuynne, alhoewel hy overwinnende was; en hy besweeck noyt, schoon datse hem den rugge toe keerde. En 't is geen wonder dat dese dappere Romeinsche Hoofdman, niet soo seer door sijn kracht, als door sijn goede manieren en achtbaerheyt, in de 't faemensprekinge van *Lucianus*, van den Rechter *Minos*, boven *Alexander Magnus* en *Hannibal* van *Carthago*, gestelt wort, weniende veldoversten, die seer olopende, hovaerdigh, toornigh, onstantvastigh en niet al te eerlijck waeren, sonder eenige achtbaerheyt, alhoewelse in der daed, dapper en grootmoedigh waeren. En dit ist dat *Cicero* in sijne *Officia* of onderlinge plichten uytdruckt, daer hy seyt: *Een grootmoedigh Man wort insonderheyt in twee dingen bekent, waer van 't ene wort gestelt in de verachtighe van de uytwendige dingen, daer 't blijckelijck is, dat een Man niet moet wenschen noch bezeeren, dan dat eerlijck en betaemlijck is; en dat geen Man, sich noch door de onstelrenisse des gemoeds, noch door de fortuynne moet laeten 't onderbrengen en overweldigen.* Waer uyt besluten wort dat een Man, die in der daed oprecht is, niet sal gaen buyten 't geene de Achtbaerheyt sal betaemen, voegende altijd het eerlijcke by het achtbaere en betaemlijcke, wessende in alles gelijkmoedigh. Daerom vermaent hy, dat als de dingen voor wind gaen, men sich niet moet verhovaerdigen noch opgeblaesen zijn. Want hovaerdie is een vermerentheyt; en wie sich in voorspoet

onnaetelijck draeght, is een teycken van lichtvaerdicheyd, verre vande achtbaerheyt afgescheyden: Want de achtbaerheyt begrijpt in haer eene eerbaerheyt, sachtmoedighheyt, zeedighheyt en alle verfoeringe van een ontstelt gemoed. Verfoeringe segh ick: want een mensche kan sich sonder eenige lasteringe, wel maetighlijck verstooren, also 't gemoed door eenige ontsteltenisse sich kan wel ontroeren, doch daer door verliest hy de achtbaerheyt niet. En gelijk *Aristot.* seyt, *soo is een wijs Man niet sonder ontsteltenisse des gemoeds, maer hy gebruyckt matighheyt.* En dit is den Mensche eygen, dat hy treure en vrolijck zy: Maer niet te treuren en niet vrolijck te zijn, wort eer by een block of steen, als by een mensch vergeleken, gelijk *Augustinus* in sijne Stadt Godes verhaelt. En *Plinius* schrijft in 't 8 b. van sijne brieven aen *Paternus*, die welcke treurigh was over 't verlies van sijne Soonen, aldus; *Ik weet niet of die groot of wijs zijn, altijd 't zijn geen Menschen: Want het is menschelijck treurigh te zijn, droefheyt te gevoelen, oock dieselve tegen te staen, en sich te lacten vertroosten, hebbende troost van node.* Soo ist dan den Mensche eygen dat de finerte en blijdschap haere plaetse hebbe. Doch men moet niet soo stuys wesen als *Socrates*, diewelcke nimmer eenig teyken van droefheyt of blijdschap vertoonde, naevolgende daer in de stuysheyt van *Anaxagoras* en *Aristophanes*, diewelcke nimmermeer lachten. Maer dese gaen de paelen der behoorlijckheyt te buyten, en verdienen alsof wel gelastert te werden, als die nimmermeer treuren of vrolijck zijn. Want al wat buyten schreef gaet, is lasterlijck, gelijk de gestadighe lach van *Democritus*, en 't gheduyrigh schreyen van *Heraclitus*. De Achtbaerheyt hout den middelwegh, en vertoont ons, wat billick, eerbaer en betaemlijck is: En 't is betaemlijck dat wy in de gemeene en besondere faecken van Ouders, Vrienden en Maeghen of droefheyt of blijdschap scheppen, genoeghd of ongenoughd, nae 't geene dagelijcx voorvalt: sulx dat wy oock 't selve moeten betonen met geluckwenschingen of met meewarighheyt: Maer gelijk geseyt is, moeten wy, met onse genegentheden en rochten des gemoeds, ons verblijden met een gematighde eerbaerheyt, die de achtbaerheyt past. En in dese maniere, van dapperheyt des gemoeds, siemen haer altijd

bloeyen, gelijk de *Ameranth*. Tot nu toe, hebben wy van de Achtbaerheyt in 't doen en in 't spreeken gehandelt, maer nu fullen wy oock gewagh maken van de Achtbaerheyt in 't gaen, en in 't verkeeren by andere luyden: Waer over hy oock met een dapper en starigh broosken gestelt is, hebbende aen het slinckerbeen een slechte socke. Alhoewel dat *Hercules*, by *Aristophanem*, *Bacchum* belacht, van dat hy droegh een koste, en een Leeuwenhuyd met brooskens aen de beenen, als dingen die niet wel te samen pasten, wefende de Leeuwenhuyd een roof van een dapper Man: achtende dat de brooskens alleen pasten aen teere en verwijfde personen, daerom seyde *Hercules* tot *Bacchum*: *Wat doen de brooskens by de koste? Ik kan my daer over niet van lachen onthouden, als ick den Leeuwenhuyd om sijne schoone kleederen sie. Wat magh hem aengaen? Wat doen de brooskens by de koste?* Maer de *Cothurnus* of 't leersken past *Bacchus* seer wel, diemen niet voor sacht noch week-gebacken behoort te achten. Want dese *Cothurni* wierden van de Helden gedragen, gelijk *Isidorus* verhaelt, wiens aensien wy hier nae wat breeder fullen uytbreiden. Hier uyt komt het datse dieselve in de Treur-schouspelen plachten te gebruycken, naedemael in de Treurspelen mede te voorschijn quaemen groote Personagen, Helden en Princen &c. en om dese oorsaecke wierden dieselve van de Poëten gehouden, datse den Helden pasten. *Plutarchus* verhaelt in sijn Gastinael, dat de brooskens van de Hebruesche Priesters wierden gedragen. Ten eersten, seydt hy, *soo bewijst dit de Hoghe Priester, die op de Feesdagen met een Mijther komt in treden, hebbende een jongh Hertevellcken, dat met goud beset is, aengetrocken, draegende een Rock totte enklawven toe, en brooskens: daer hangen veele kloxkens aen 't kleet, die in 't wandelen en geluyt geven, gelijk als by ons.* Door de gelijkheyt van dese kleedinge bewijst *Plutarchus* als mede *Tacitus*, seer onbedachtlijck, bedrogen zijnde, dat hy oock was een Priester van *Bacchus*, alsof dese kleedinge in die tijden van de Helden en van de Priesters met groote achtbaerheyt wierde gedragen. *Bacchus* die van de Poëten gehouden was voor een beeld van een Godlijcke Geest, en een voorfitter vande Musen, en de eerste Held die getriumpheert hadde, die konde te gelijk, mette Kostse en Leeuwen huyd, oock wel draegen de Heldische

Cothurnus. En derhalven wierde hy in de dichtten en in de oude Beeldhouweryen met een broosken afgebeeld. *Virgilius* nodicht in zijn **II** *Georg.* *Bacchum* totte wijnlesinge, seggende dat hy sijne naekte beenen sal dopen in den most, sijne brooskens uyttreckende. Op welke passagie *Probus* seyt, dat de *Cothurni* seekere slag van kouffen waeren, die de Iagers gebruyckten, want daer mede bedeckten en versterckten zy haere beenen. Waer van men de gedaente in de beeldnissen van *Bacchus* en *Diana* sien kan. Welck aensien van *Virgilius* en van *Probus* sijne ouden uytlegger, wy daerom niet by brengen als of de Poëten *Bacchus* niet met het broosken afnaelden, maer om te doen verstaen, dat de *Cothurnus* gemaect was als een broosken of leersken, dat rontom de beenen gingh, tot boven de kuyten. En dit seghick, om dat veele Schryvers, van onsen tijd, houden, dat de *Cothurnus*, die van de Helden, Princen en groote personagien, in de Treurspeelen plagh gedragen te worden, hoogh was, gelijk de hogge patijnen, nae 't gebruyck van *Romen*, *Spanjen*, *Venetien*, *Napels* of andere volcken, doch infonderheyt van Italiën, als *C. Stephanus* seyt: daer hy aentreckt dat *Virgilius* dieselve den bynaem van purper heeft gegeven. Maer dat die hoogh souden zijn daer in mist dese Schryver. Doch *Virgilius* meninge is van de purpre *Cothurnus*, en niet van de purpre dicke van de beenen, en dat dit waer zy, soo seyt hy in de **7** *Egloga*, de *Carmosyne Cothurnus*, wese de een verwe die *Diana* aengenaem is, als mede alle vrouwen, passende seer wel in de treurspeelen, gelijk *Turnebus* seyt. Sulx dat dat de *Cothurnus* niet hoogh onder de voeten van der aerde is, gelijk hy 't woord qualijck verstaet, maer is hoogh tot over de kuyten. Dit heeft oock *Turnebus* wel waergenomen, als hy aenmerckte dat *Diana*, een Iagerinne wese, gingh met een beknopt kleed tot over de knyen. Waer over als *Virgilius* geseyt hadde, dat *Venus* haer kleed boven de knye hadde ingeslagen, dacht *Aeneas* dat dit de Iagerinne *Diana* was: soo vraegde hy haer of zy de suster was van *Phaebus*? En om datse het kleed boven de knye droogh soo hadse hooge brooskens, op datmen hare bloote beenen niet soude sien. Siet dan hoe de *Cothurni* leerskens waren, soo hoogh datmen de bloote beenen daer mede kost be-

decken, alhoewel *Scaliger* en andere, dieselve op andere wyse beschryven: Daer nochtans dieselve, ten tijde van *Virgilius*, in de schouwen ren-plaetsen, dickwijls gebruyckt zijnde, hem allerbest bekent waren. Want soo de *Cothurni* hoogh waren, soo souden dieselve *Diana* en de Iagers hinderlijck zijn, die op steyten, heuvelen en klippighe plaetsen 't wild dickwils mosten vervolgen. Waer van de Schrijver seer breed handelt, en wijst seer wjtlopig het onderscheyd en 't gebruyck van dese brooskens en socken aen, &c.

Om nu te komen totte beteyknisse van dese beeldenisse, soo draeght de Achtbaerheyt aen 't rechter been een statigh broosken; 't welck bediet, dat een machtigh, edel en rijck man sijne achtbaerheyt moet houden met een edel kleed, dat sijnen staet past. Aen 't slinker been draeght hy een slechte socke, om te kennen te geven dat een man van kleinder vermoghen en middelen, nedrigh moet gaen, niet als een Prins of Edelman; maer dat een ygelijck in sijne kledinge, moet acht nemen, op 't geene hem betaemlijck is, en dat na sijn staet of ouder, altijd vliedende 't geene buyten schreef gaet, soo wel van die geene, die daer verachten het ciersel van haere personen, en die daer op niet passen ofse met vuyle, slordige en nauelijx opgebodene kleederen voor den dagh komen, als van die geene, die sich daeghlijx laeten sien, gebruyckende besondere naerstigheyt in sich te streelen, en met alle lichte fatsoenen te vercierē. *Cato* van *Vtica* gingh in 't eerste de paelen van een Romeinich Raetsheer te buyten, vermits hy sijnen hoogen dienst vergetende, al te slordigh by sijne vrienden gingh, en dat bloot voets met een enkel kleed, en daer boven seer slecht met een koorde toegehort, gelijk *Sabellicus* verhaelt. *Pedanius* en *Plutarchus* seggen, dat hy op den marckt gingh wandelen, met een boere kleed: en in deser maniere, sonder eenigh ander opperkleed, sat hy in den rechterstoel. *Sylla* wierde oock berispt, dat hy, wese de veldheer, met weynigh achtbaerheyt door *Napels* gingh wandelen, met een mantel en op patijnen. Inde andere buyten paelen liepen *Caligula*, *Nero* en *Heliogabalus* Keyseren, die welcke voor den dagh quaemen, met bonte en gebloemde kleederen, passende beter een dertele vrouwe, als een doorluchtig Keyser:

en dese twee laeste, droegen nimmer een selfde kleed langer als een reyse. En *Pompejus Magnus* wordt oock van *M. Cicero* en *Atticum* aengemerckt, voor dertel en ydel, om dat hy aen sijne kouffen witte langhe kouffebanden droegh, met een bemaelt kleed, dat weynigh, soo een Opper-veldheer, betaemde: waer mede *Cicero* gekkt: en *P. Clodius* wort oock van *Cicero* gelastert, om dat hy roode kouffen droegh, die hem een Raedsheer zijnde niet voeghden, passende 't selve beter een Jonghman, diewelcke gheoorloft is, schoone, hooge en fraeye verwen te dragen: Evenwel moeten zy daerom de paelen van zeedigheyt niet te buyten gaen, om sich te palleren en krullen met borduyrfels en stricken als de dertele vrouwen, maer moeten gedenccken dat sy van een veel edeler nature zijn. *Diogenes* siende eenen Jongheling te seer genegen tot de al te verwijfde opsmuckingen en palleringen, seyde, *schaemdy u niet dat ghy u leycker wilt maecten als de nature u gemaect heeft*. En gelijk dese ydelheyt der kleedingen bestrafft wort in Jongelingen, Veldoversten en Princen, te meer behoortse gelastert te worden in Philosophen en Doctoren, die niet gaen met kleederen haere wijsheyt betaemende. Van gelijken moeten sich oock onthouden van de stordigheyt van *Diogenes*, *Cineus* en *Epaniondas*: morsige Philosophen, diewelcke altijd een selfde kleed droegen. Van welke slagh juist *Socrates* niet was, diewelcke bloots voets met een linnenkleed of sack gingh omwonden, waer in hy dickwijls op de stract, in de stoepen en misthoopen gingh slapen, met weynigh eere of achtbaerheydt. Men moet niet alleen onderhouden de achtbaerheyt om sich in de kleederen te buyten te gaen, maer oock in de bewegingen; dienende daer toe seer aardigh de patiijne of broosken, om de statigheyt uyt te drucken, een afkeer hebbende van die gene, diewelcke al te grooten en gemaecten statigheyt over haer hebben, die 't hoofd in de wind steken, dan uytgestreckt, dan ingetrocken als sich naulix bewegende, en schijnen of zy 't hoofd aen een pael ghebonden hadden, also datse, sonder achtbaerheydt gaende, andere tot lachen verwecken, wie haer oock siet. Oock moet de socke niet alleen genomen worden in de gang van slechte en gheringe personen, als van knechts en

arbeyders, maer zy behooren de socke en brooskens gelijkclijck te dragen, dat is om hare statigheyt te matigen, nae de gemeene gangh van besadighde personen: *Horatius* bijt met sijne schimptanden, eenen *Tigellius Sardus*, diewelcke geen maete hielde in sijnen gang: dan gingh hy, voet voor voet, als of hy een priester van *Iuno* ware geweest, dan rende hy soo snel, of de vyanden achter hem heer waeren.

Totte vrouwen past wel eene statigheyt in den gangh en een langhsaeme tret, om meerder achtbaerheyt wille; en om dese oorfaecke hebben zy meer reden om patiijnen of hooge muylen te draghen, om datse niet te snel fouden gaen: Maer den mannen past manlijck te gaen, en met grooter treden als de vrouwen. *M. Tullius*, als *Petrarcha* verhaelt, siende sijn dochter *Tullia* boven de achtbaerheyt van een vrouwe al te snel gaen, en sijnen swager *Piso* daer tegen al te langhsaem, een man niet wel passende, seyde tot sijn dochter in tegenwoordigheyt van *Piso*, haer beyde berispende, *gaet doch als een man*. Willende te kennen geven, dat zy wat sachter behoorde te gaen, en *Piso* wat harder, als een man toestaet.

Boven dit alles soo past het *Broosken* en de *Socke* beyde seer wel totte welstand van een Poëtisch ciersel: Want de Poëten hebben door gheen andere maniere onderscheydt gemaect van hare Poësie of dichtkonst, als door de brooskens en de socke. Want, gelijk gefeydt is, soo wierden de brooskens totte Treurspelen van Koningen, Princen en andere voornaeme personagien gebruyckt, hoewel daer oock knechten, meesters, slaven en dienaers onderliepen. En de *Comici* of geneughlijcke kamerfpeelders gebruyckten de socke, want haere stoffe was van slechte, geringe en besondere personen, en also daer van ghemeene dinghen, met een slechte stijl ghelproken wierde, soo naemens de socke voor de slechte maniere van spreken. En als men van Koningen en Vorsten handelde, gebruyckten zy een statige en dappere maniere, nemende het broosken voor 't hoogh, volmaectt en deftigh spreken. Sulx dat het broosken en de socke, soo veel de kleedinge en 't sprecken belanght, dubbelt voor een Poëtische welstand, en een kort begriip van alle schoonheyd gehouden wert: Want de
brave

brave Poëten onderhielden hare vercieringe oock in wat sacke het mocht wesen. *Aristoteles* berispt, in sijne dichtkonst, *Vlyffes*, dat hy te seer gehuyt en gekamt hadde op de klippe *Scylla*, want ten betaemde *Vlyffes* niet, als een wijs en voorsichtigh man, soo leelijck te karmen. En *M. T. Cicero* berispt *Homerum*, dat hy den goden toegeschreven heeft, werken, die oock den menschen befoedlen, als kyvagien, gramenschappen, twisten, nydigheden, oneerbaere genegentheden &c. waerover hy oock van *Empedocles* en *Xenophanes* is gelastert: En 't is geen wonder dat de Philosophooph *Heracitus* geoordeelt heeft, datmen *Homerum* behoorde uyt de Schou-speelen en van de Tonneelen te jagen, en hem dapper met vuyften af smeeren: nergens anders om, dan dat hy de Achtbaerheyt niet hadde waergenomen, daer hy anders een wonder is van een hoogh verstand en van welsprekentheyt. Nae mijn duncken gebreekt *Sophocles* de Achtbaerheyt, oock in 't spel van *Ajax*, alwaer hy *Teucris* de soone van een flavinne, de bastaertbroeder van *Ajax*, invoert, om met *Menelaus*, de volle broeder van den Keyser *Agamemnon*, te kijven, sonder eenigh ontfagh of vreesse, hem toesprekende, gelijk men oneerbiedighlijck seght, *du, du*: En alhoewel het waer is dat *Menelaus* scheydende, op 't laeste seyde, dat het schandelijck was met sodanigen te kijven, diemen met geweldt konde temmen ont onderbrengen, soo ontlaste hy sich nochtans niet van de lelijkheyt, door dien hy menichte van scheltwoorden, alreede van *Teucris* hadde ontfangen, insonderheyt als hy hem geantwoord heeft, met seer groote opgeblasentheyt, seggende: 'tis my seer schandelijck enen sot te hooren, die veel ydele klaps uytslaet. Onder welke woorden weynig Achtbaerheyt is, noch van de zyde van *Menelaus*, die daer lange kijft met *Teucris* een slecht soldaet, een schutter, en ghelijck *Homerus* en *Sophocles* seggen, die gantich geen macht hadde: dat dieselve 't hert soude hebben, te twisten met een Koning, zijnde broeder van een Keyser, om soo onbeschaemt, sonder eenigh ontfagh, duyfent scheltwoorden uyt te braecken: te meer doolt *Sophocles* in de Achtbaerheyt dat hy *Teucris* doet opgeblaesen aen den Keyser spreekken, van dat hy edel geboren is, verwijtende *Agamemnon*, dat hy van een godlose vader, en overspeeldersche moeder, is voort-

gekomen; en te meer dat hy hem dreyghet, en dat sonder betaemlijcke manieren, van een ontfaghlijck onderdaen, met weynigh Achtbaerheyt van den Keyser, diewelcke hem door sijne Keyserlijcke macht, om sijne lasteringe en dreygementen, rechtvaerdelijck hadde konnen doen hangen en straffen, alwaer 't schoon dat hy in hogen staet mocht gheweest zijn, daer hy nochtans maer een slecht onderdaen was.

Gelijck nu een verstandigh Poëet aen de personagie van sijne speelen of dichten soeckt te passen behoorlijcke manieren, die niet buyten de Achtbaerheyt loopen: alsoo behoort een ygelijck wel in acht te nemen, wat hy schuldig is te doen, op dat wy in onse handelingen niet gelastert werden: gelijk die Poëten doen, die willende invoeren personagien, tot een voorbeeld van de menschelijke handelingen, stellen dieselve voor, sonder eenige behoorlijcke manieren, met weynigh eere en Achtbaerheyt.

SCROPOLO. *Achtcrdocht, Wroeginge*
in 't gemoedt.

EN oud mager en dorr' man, staende beschroomt en beschaemt, zijnde in 't wit gekleed, siende na den hemel, houdende met beyde handen een seeve, hebbende een keeten om den hals, staende by een oven, daer 't vier ontfteken is.

De wroeginge is van de Griecken genoemd *Syntrejis*, 't welck anders niet huyt, als opmerkinge en behoudinge, en is dat deel van de ziele, dat de sonde haet, en sich altijd soeckt suyver te houden van alle schuld der sonde: En soo 't enige feyten heeft begaen, walght sich daer van altijd, en heeft daer in misnoegen. *Hieronymus* noemt het de *Conscientie*. *Basilius* verstaet dat het een natuyrlijck oordeel is, dat de mensche heeft in goed of quaed te doen. *S. Damascenus* seydt, dat dit het licht is van ons gemoed. *Ludov. Vivés* noemt het een bestraffinge van ons gemoed, die de deughden voor goed kent, en verjaeght de gebreken, knagende gestadigh het gewiffen.

Oud word hy gemaelt, om dat de oude, door hare eervaerentheyt, veel lichtelijcker van 't goed en quaed konnen oordeelen, en hare conscientie of geweeten veel suyverder

foecken te behouden , als wetende dat zy den dood naerder zijn als de Jongelingen, diewelcke dickwijls op de welluften acht nemende, niet eens dencken waer in zy God vertoornen, wefende de confcientie niet anders , gelijk *Hugo* feyt, als een kenniffe des herten, want het herte kent fich felve, door hare kenniffe.

Dor en mager is hy afgemaelt, overmits hy gefladig gequelt en verteert wort door't knagen van fijn geweeten. En gelijk *Ovidius* verhaelt, foo is het knagen als een worm die 't fchip heimlijck op eet en vermolfemt, of als een roeft die 't yfer verbijt en verteert, &c.

Hy staet befchaemt, om dat het den fchuldigen eygen is , befchaemt te wesen. Befchroomt wort hy gemaelt, om dat die geene, die een wroegend geweeten heeft, al tijd vreeft voor de rechtveerdigheyd Godes, dat die hem de verdiende straffe, in dit en in 't andere leven soude geven. *Pythagoras* feyt, datter geene foo stout gevonden wort, of de quaede confcientie doet hem feer fchricken , want hy is nimmermeer geruft van gemoed , bevreeft zijnde voor 't fuyfen van den wind. Waerover de Griecxſche Poët *Menander* feyt :

*Koom vry de floutſte Man die leeft,
En die wat op ſijn leeden heeft,
't Geweten maect hem dat hy beeft.*

In 't wit is hy gekleedt, om dat alfer eenige finette op 't wit valt , men dieſelve terftond sien kan, hoe kleyn die ook zy, maeckende 't ſelve lelijk : Alfoo doet oock de achterdochtige menſch , als hy eenige miſſlag begaen heeft , hoewel die oock kleyn is , en voelt terftont dieſelve, miſprijſte, en foeckt die te verbeteren, en berou krygende, tracht hy tot God te loopen, als tot een feer barmhertigh vader , foeckende op nieuws ſijne gunſte te verkrijgen ; en hierom ſtaet hy met de oogen ten hemel gekeert.

Hy hout de ſeeve , zijnde dieſelve een wercktuygh, waermede men 't goede van 't quade , en 't koren van 't kaf onderscheydt, blyvende het quade in de wanne van onſe gewiſſen.

De keren mer 'et hert op de borſt, daer van ſeggen de God-geleerde, dat de raedſlag in 't herte ſit, en daer in ſteken oock de beginſelen van alle daedlijcke werken , leerende

oock *Chriſtus* dat het geene den menſch beſinet, in 't herte ſit : en de Oude ſeyden, *dat het hert den burck van de ziele was*, en daerom ſeyt *David* : *Sheep, o God ! in my een reyn hert*, verſtaende goede gedachten.

De keten, daer aen 't hert hangt, bediet na *Pierii* ſeggen , een oprecht man die niet liegt of bedriegt, maar die 't geene hy in ſijn herte draeght , oock op de tonge heeft , afgeſcheyden van alle verſeringe en logen, zijnde by gevolg van een goede confcientie of geweeten.

De oven of forneys bediet by *Pierium* in de aengetogen plaetſe, de confcientie die door 't vier beproeft is, om dat God door de Propheten beveelt, dat haer eenige dingen in den oven ſullen toegebracht worden, dat is, die ſtilſwijgende by haer ſullen werden overwogen : En als men over de bedrevene miſdaden berou krijgt, foo word onſe confcientie in ons heymelijck ontſteken en begint te knagen, foeckende met geweld de ſonde alſkens uyt te wiſſchen : En dit is de oorſake waerom eenige uytleggers der Heylige Schrifture , dit ſelve by het hert des menſchen uytleggen. Noch meer, ſoo is het forneys een voornaem wercktuygh dat de diſtilleerders gebruycken , hebbende geen ander wit , dan het ſuyvere van het onſuyvere te ſcheyden : Even op dieſelve maniere foeckt de wroeger van 't gemoed , in 't forneys van ſijn hert, met het vier van de vreeſe der confcientie, metten wind van de heylige inblaefingen, ſijne ziele te ſuyveren, van alle vuyligheyt , ten eynde zy bequaem zy , om ſich Gode op te offeren.

DE RATIONE. *Achterklap.*

EEn vrouwe die ſittende haren mond een weynigh open houd , vertonende een dubbele tonge op de maniere van de ſlange, houdende op 't hooft een ſwart laken , daer van zy een ſtuck uyttreckt , ſulx darſe daer door mette ſlincker hand in 't geſicht een ſchadu maect. De reſt van 't kleed ſal roeftachtigh zijn, in veel plaerſen gebroken, hebbende onder hare voeten een ſchalmeye , en in de rechter hand een bloore poignaert, vaerdigh om een ander te queren.

Achterklap of laſteringe, na de bepaelinge van *D. Thomas*, is niet anders, als een verbor-gen

gen quaedspreekinge tegen de goede naeme en achtbaerheyt van andere luyden.

DETRATTIONE. *Achterklap.*

EEN vrouwe van een leelijck opsicht, sittende, en de mond een weynigh open houdende, met een swart laken op 't hoofd, sodanigh dat het bedeckt en een schadu in 't aengesicht maeckt. 't Kleed sal op veele plaetsen gebroken zijn en van roestige verwe, over al beset met slange tongen, in plaets van een keeren falsche een touw om den hals hebben, daer een strick onder aen hangt; mette rechter hand falsche een mes houden, als of zy iemant wilde steken, en in de slinker een muys of ratte, maer groot genoeg, datmen die wel kan sien.

Lelijck word zy geschildert, om dat dese lelijke sonde van Achterklap niet alleen voor haer selve lelijck is, om dat sy altijd vaerdigh is tot schade en verderf van haren evennaesten: maer noch is 't de allerlelijkste faecke, mer die geene, die sich mer sodanigen gemeen maecten, hare ooren daer toe leenende, gevende geloof aende bedrieglijke en verkeerde natuyre van de achter-

klappers, diewelcke, gelijk *Augustinus* seyt, *den duyvel op de tonge dragen.*

Sittende wordse vertoon, om dat de leedighcyd een groote en krachtige oorfaecke van de Achterklap is, want men plach te seggen, *Wie sucht sit, die denckt quaed.* De opene mond en de slange-tongen op 't kleed, drucken uyt de vaerdighcyd van den quaedspreker, om een yder te lasteren, passende op den Psalm Davids, *xy hebben hare tongen gescherpt, en hebben, gelijk de slangen, venijn onder haere lippen.* En *Bernardus* seyt in syne predicatien, dat de tonge van een lasteraer is als een adder, die lichrelijck met een aenblaes besmet, en is een scherpe lance die met een steeck, drie doorsteekt.

Tot dit voorstel heeft *Gismond Santus* door dese dichten haeren aert uygedrukt, die wy aldus hebben gevolght:

O wreede mond! die los en toos,
 V tonge stiert soo vals als boos,
 Tot schaede van een 's anders leven,
 Die in vergif u pijlen doopt,
 Wiens valscheyt geene mensch onloopt,
 Maer doct de vrome voor u beven.
 O boose slang, die staedig loert,
 Drie-kepte helhond, die vervoert,
 En blaft, en doct de ziele schrieken.
 Schoon dat een Man is vroom en recht,
 Voor God en voor de werelt slecht,
 Ghy jagt, en breekt sijn roem aen sticken.
 Ghy lacht en groeyt in 's anders leet,
 De Nyl noyt sulck gedrochte weet,
 Noch op 't gebergt is oock geen looser:
 De helle quelt en plaegt alleen,
 De boose, die zy hout vertreen:
 Maer ghy schent verr' en nae, noch booser.
 Ey toomt dat snoo verkeerde litt,
 Dat stout is en van scherp gebitt,
 Om wonden die u noyt misdeden:
 Waer over u een yder haet,
 En hout voor loogen al u praet,
 Als vol venijn, en sonder reden.
 Soo, soo, gae voort, tot eyg'n schae,
 Mismaeck dy self en schen' doch drae,
 Dijn eygen rust en gae verlooren:
 Gelijk als 't vaste aerdrijck doct,
 Dat dampen in haer boesem voed,
 Die schuddend' hare rust verstooren.
 Subx dat de zee en barre strand,
 De winden barsten doen het land,
 En scheuren klip en rots in stucken,
 Om datse in sich selve voelt,

*Een onrust die daer krielt en woelt,
Soo baert de tongh oock ongelucken.*

Het swarte kleed op't hoofd, dat een duytere schaduw in 't aensicht maeckt, bediet, de eygenschap van den lasteraer, welck is, heymlijck quaed te spreken, en daerom seyt *D. Thomas* seer wel, dat de lasteringe niet anders is als verborgen quaedspreken, tegens de eere en achtbaerheyd van een ander, gelijk oock haer aert is, de deugdlycke wercken van andere luyden te verdonckeren, verbergen en verdrukken, 't zy dat het door qualijck spreken geschiede; of door ander luyden goede wercken te verswygen, gelijk *Terentius* mede segt.

Het kleed dat op vele plaetsen gescheurt en roestig van verwe is, bediet dat de lasteringe veeltijts schuylt in slechte en verachte luyden, onder welke oock die geene zijn, die van niet opgekomen zijnde, het zy datse in dienst van Edelen of Heeren geweeft zijn, en van de fortuneyn of andere deugdlycke wercken, tot eenige verheventheyd gekomen zijnde, daer door hovaerdig en opgeblafen worden: en om niet te ontaerden van haere aert, quade geboorte en schandige gewoonte, soo zijnse den roest gelijk, diewelcke, gelijk zy het yser eet en verteert, als mede andere metallē, alsoo doet de voddige natuyr der selve, door de lasteringe de goede naem en faem van andere menschen verteeren.

De keeten van koorde, met het neerhangsel van den strick, die zy aen den hals heeft, kan men seggen, dat gelijk de oude onderscheyd maeckten tusschen persoon en persoon, gelijk *Pierius* seyt, in goude en silvere kerēnen te dragen, die voor een neerhangsel een bolle, en d'ander een hert droegh: soo was d'eene tot een teycken van Edeldom, d'ander voor een waerachtigh man, en die niet kost liegen of bedriegen: maer die geene, wiens hert op de tonge lag, verre afgescheyden van alle bedrog en logen. Alsoo doen wy oock, om uyt te drukken, de snoode en verachte hoedanigheyd der lasteraers, en maelen haer af met een koorde en met een strick om den hals, zijnde een bewijs van geringe, eerloofe, quaedsprekende en schandige menschen.

Zy houd in de rechter hand een mes, als offe yemand daer mede wilde steken, om

dat de lasteraer een dootslager is, en voor soo veele als men haere verkeertheyd aensiet, soo berooft zy de ziele van die kracht, waer door zy leeft. Waer over *David* in sijn 57 Psalm seyt, *de tanden der menschen kinderen, zijn hare wapenen, en hare tonge is een scharp swaerd.*

De muys of ratte die zy in hare slincker hand heeft, daer by gelijckt *Plantus* de Achterklappers en Lasteraers, want gelijk diesselve altijt soecken van andere luyden spijs of andere dingen te knagen, alsoo doen oock de lasteraers, diewelcke knagen, verstoorren en verteeren de eere, en al het goede en schoone, dat zy in 't menschlycke geslachte kunnen vinden.

D E V O T I E . *Aendacht, of Yver van Religie.*

E En geknielde vrouwe, hebbende de oogen ten hemel geslagen, houdende in de rechter hand een brandende fackel of keersse.

Devotie of innige aendacht, is een besonder bedrijf van de wille, diewelcke den mensche vaerdigh maeckt, om sich geheel totte gemeenschap met God over te geven, so wel mette genegentheyd als mette wercken: 't welck seer wel door het licht, door het knielen op de aerde, en de oogen ten hemel gekeert, word uytgedrukt.

A D O P T I O N E . *Kindsaememinge.*

E En aensienlijcke vrouwe, die in de slincker hand een vogel *Folice* of *Ossifraga* heeft, en de rechter hand op den hals van een Jongeling.

Dese Aememinge, nae de meeninge van sommigen, is een wetlijck werck tot trooft van die geen kinderen hebben, waer in zy schijnen de natuyre te willen volgen; maer aengesien diesselve oock geschiet in die gene die kinderen hebben, soo soudemen dit aldus kunnen slechtlijck bepaelen. De *Adoptie* is een wetlijck werck, waer in men tot een kind stelt, die het niet is, alleens of zy de natuyre volgden. *M. Æmilus Lepidus* vader van *Lepidus Triumvir*, nam *Æmilium Paulum* tot sijn soone aen, terwijl sijn eygen soon noch leefde, die sich nae de *Adoptie* liet noemen *Paulus Æmilus Lepidus*. De Keyser *Claudius*, nae het seggen van *Dion*, liet nae sijnen wetlijcken

ken natuurlijken soone *Britannicum* in een bloeyend en frisch ouder, doch was mette vallende sieckte gequelt; en volgens de natuure, gelijk *Suctonius* verhaelt, soo quam desen de regeeringe toe, doch hy liet mede na hem *Nero*, als een aengenomen sone, en overfulx quam hem mede, na burgerlijcke reden, een deel van't Rijk toe; maer dese om't selve alleen in sekerheyt te besitten, kreeg een toveresse, die *Britannico* een vijfde koochte van sprinckhaenen, waer van hy onverfien de vallende sieckte kreeg, datter de dood nae volgde. De Romeinen schreven de *Adoptie* meer machts als haer toe quam, fulx dat de aengenomene sijn eygen bloedverwantschap verliet, en maecten bloetvriendschap mette kinderen, van die haer hadden aengenomen. De Keyser *Claudius* desselfden daegs als hy *Nero* tot een soone aennam, so maecte hy hem oock tot sijn schoon-soone of dochters man, gelijk *Dion* verhaelt, doch hy dede eerst sijn dochter *Claudius* aennemen in t geslachte van de *Octavii*, om dat het niet soude schijnen, dat hy den Broeder aen de *Suster* ten houwelijk hadde uytgegeven. *Corn. Spinter* Roomsche Burgemeester socht sijn soone in de vergaderinge van de Overpriesters te hebben, die van haer geslacht waren, maer door dien *Faustus*, de soon van *Sylla*, oock wesende van't geslacht van de *Cornelien*, in diezelfde vergaedinge was, en alsoo de wet niet toe liet, datter twee van een huys in waeren, soo dede hy sijnen soon aennemen, in het geslacht van de *Manli Torquati*: En in deser voegen wierden wel de woorden van de wet gevolgt, maer de kracht desselven wierde ontbonden. De *Adoptie* word een statige vrouwe gemaect, want soo men de natuure wil naebooten, soo kan een minderjaerige niemand aennemen, die ouder is als hy selve. *Euripides* houd in sijn *Menalippe* voor geck, die geene kinderen hebbende, vreemde in huys halen, seggende, hy bekenne vry geck te wesen, die by gebreck van kinderen vreemde te huys haelt, want als de Goden hen weygeren kinderen te teelen, soo behoorden zy dat selve lijdsaem te dragen, en den Goden niet te beschuldigen. Hier tegens is *Democritus* van gevoelen, dat een vermogend man, een soon van eenig vriend behoorde aen te nemen, om dat hy die nae sijn wensch kan krijgen,

maer iemant die kinderen geteelt heeft, die selve moeste behouden, soo als zij, schoon zy oock boos en ondeugende waeren. Maer de aennemer kan uyt veele goeden de gemaniersten en deughdsaemsten verkiefen. Waer over *Petrarcha* in sijne t'samenprekinge seyt, *de aenneminge is een dienstmaegd van de natuure, dese is edelder, maer die voorsichtiger; dese wercke sonder raed des teelders op lock wel raeck wel, maer die gaet met een vast oordeel des aennemers.* De Keyser *Severus*, roemde dat hy naeliet twee soonen *Antonini*, d' eene *Bassianus* en d' ander *Geta*, beyde van hem geteelt, en dat hy hier in geluckiger was als *Antoninus Pius*, die twee aengenomene soonen naeliet, *Verus* en *M. Antoninus*. Maer de vaderlijke liefde verblinde, en de hoope bedroog hem, want nae sijn dood was *Bassianus* genaemt *Caracalla*, een seer bloetdorstig mensch, hy doode *Geta* sijnen broeder met veele Raedsheeren, en wilde oock ommebrengen de moeder van *Geta*, om dat zy den dood haeres soons bewende: Doch van haere schoonheyd overwonnen zijnde, nam haer tot sijn vrouwe, hoewel datse sijn stiefmoeder was, sonder de gedachtenisse sijns vaders aen te sien. *Geta* was oock in sijn leven van wreede manieren, onkuysch, gulsig, en des broeders lasteren navolgende, gelijk in *Dion* te sien is, alwaer hy seyt, *dese Severi soons Bassianus en Geta, zijnde uyt de tucht haeres meesters Plautiani, vingen aen, alles na haer welgevallen te doen, de vrouwen oneerlijk te handelen, de jongens te schenden, met onrecht geld te versamelen, sich met schermers en wagenacers te vergesellen, en malkanders ondeugdelijcke voetschappen nae te treden.* Hier over seyde *Spartianus* dat schier geen groot man, goede en nutte kinderen, die hem gelijk waeren, hadde nagelaten; en dat het veel beter ware geweest, dat eenige sonder kinderen waren gestorven; en dit seyde hy niet alleen, ten aensien van de natuurlijke vaders, maer oock van de vaders der aenneminge, als van *Augustus* die *Tiberium*, en van *Trajanus* die *Adrianum* naeliet: Veel beter soudemen dit na *Tiberius*, van *Claudius* geseyt hebben, die welcke *Nero* tot een kind aennam, twee boose en schandige Keyfers geworden zijnde door aenneninge. Ten welcken aensien *Adrianus* seer goed was, een kloeckmoedig, dapper krijgsman, die seer veele overwinningen verkreeg. De *Adoptie* die *Augustus* dede aen *Tiberium*, daer toe wierde hy gedrongen, soo door t

door 't overlijden van zijnen soone, als door de moeylijkheyd van *Livia* sijn huysvrouw, die moeder was van *Tiberius*, wiens quade zeden *Augustus* andersins wel bewust waren. De wreede manieren van *Nero*, willen eenige, dat in 't begin, soo niet bekend waren, sulx datmen in sijne jonckheyd een goet gevoelen van hem hadde, nemende in de vrye konsten seer toe. Vertoonde sich seer meelydig en sachtsinnig, en wanneer hy het vonnis van eene, die ter dood was verwezen, onderschrijven soude, seyde hy, al sichrende, *utinam nescirem literas*, och dat ick koste lesen noch schrijven. Doch hoe hy dit vaa herten meende, getuyght sijn meester *Seneca* in 't boeck de *Clementia* of sachtsinnigheyd. Maer nae de eygen uytwijfinge sijns levens, wierde hy nae vijf jaeren sijnder regeeringe geheel onbarmhertig. Van welke vijf jaeren, de seer lofwaardige Keyser *Trajanus* seyde, dat niemand beter als *Nero* hadde geregeert: geduyrende dieselve, soude een yder met hem zijn bedrogen geweest, en hem, meer als willig, hebben aengenomen, doch *Claudius* lette op geen bedrogh, maer nam hem aen op 't aenhouden van *Agrippina*, die hy beminde. En hoewel het van nooden is datmen eerst eenige mudden souts met yemand cete, alemnem hem kenne, nadien het alsoo swaer is, een ander, als sich selve te kennen, niet te min soo heeftmen gesien dat de Keyfers gemeenlijck in haere aennemingē een goede verkiefinge hebben gedaen. *L. Casar* dede een goede verkiefinge als hy *Augustus* aennam. Goed was de verkiefinge van *Nerva*, die *Trajanus* Adopteerde of aennam: van gelijcken was de verkiefinge van *Trajanus*, hoewel *Spartianus* dat alsoo niet toestaet, met *Adrianus*. Goed was de verkiefinge van *Adrianus* met *Lucius Verus*, die schoon van wesen en vol Koninglijcke statigheyd was, verciert met geleertheyd en groote welsprekentheyd, volmaeckte van verstande, doch swack van lichaem, 't welck *Adrianus* oock seer wel bekend was, waer over hy dickwils seyde, *de goden sullen ons desen slechts op de wereld vertoonen, maer niet lange laten blyven*. En als hy daer nae was overleden, riep hy klagende, *Och hoe hebben wy op soo een krancke myre gestemt?* en daer door verlooren vier duyfent Sextertien, die wy aen 't volck en aen den soldaeten tot een vreugdefeest, over dese

Aennemingē, hebben vereert. Drie andere die van *Adrianus* waren Aengenomen, zijn oock goed geweest, 't als wanneer hy *Marc. Antoninum*, *Pium* en *Marc. Aurelium* aennam, seer waerdige Keyfers: een rechte soon van de voorgeseyde *Ceionii*, die op eenen selfden wagen met *Marco Aurelio*, sijnen aengenomenen broeder, triumpherde. Meer andere Aennemingē van geluckige verkiefingen soudē wy hier by komen voegen, maer alsoo geene te boven gaet de aennemingē van *Antoninus Pius* en van *M. Aurelius*, soo willen wy 't daer by laten, en komen totte uytlegginge vande beeldenisse.

De *Folice* seggen eenige dat duyftere roerachtige verwe heeft, andere dat hy uyt den witten siet, andere dat hy is deselve vogel *Herodius*: En desen schrijven zy oock natuerlijcke dingen toe, die d'ander heeft, maer soo de *Folice* een kuyl op 't hooft heeft, gelijk *Plinius* seyt, en soo de *Herodius* een valck is, gelijk *B. Anglicus* seyt, soo konnen het geen eenderley vogels zijn, want de valck heeft geen kuyl, en dese *Folice*, zijnde een watervogel, soude sich ontrent de meeren en stillestaende wateren houden, gelijk *Aristoteles* seyt; doch hier van is verscheyden gevoelen, als dat het een soorte van valcken soude wesen als sperwers, havicken &c. Andere seggen dat het een duycker, een meeuw of waterhoen soude wesen. *Alb. Magnus* wil dat de *Folice* een swarte watervogel zy, die vermaeck heeft in onweer, en daer onder in de zee speelt en swimt, wijckt niet van sijn geboortplaatsē, heeft groote voorraad in sijn nest, is gastsry en deelt andere vogels daer van mede. Te *Romen* soo word dit een watervogel, *Fulica* geheeten, die duyfter aschgrau is, met een swarte nebbe, de poorten als eyndvogels, 't hooft swart, sonder kuyl of gekrulde kam.

De *Ossifraga* wesende een geslacht van Arenden, beenbreker geheeten, is oock by *Mithoholm* aschgrau afgemaelt. *Aristoteles* seyt datse aschverwig, witachtig en licht hemelsblau is, grooter als een Arent, waer van verscheyden gevoelen is. De *Cardinael Damianus* seyt, door 't getuygnis van *Plinius* en *Aristoteles*, dat de *Fulica* en *Ossifraga* eenderley nature hebben: want als de Arent hare jongen wreedelijck van hare vaderlijcke ernis heeft verjaegt, dan neemt zy dieselve aen, door

door een moederlijke Godvruchtigheyd, en stelde tot mede erven neffens hare kinderen. Door foodanige godsdienstige natuere is de *Fulica* of *Ossifraga* een Sinnebeeld van de *Adoptie* of Aennemingē, die by de Romeinen seer in swang was, als mede d'opvoedinge van ander luyden kinderen, die niet waeren in voogdyschap, noch in *Adoptie*, maer waren gehouden als eygen kinderen, en gaven aen dieselve de geslacht-naemen van haer huys, gelijkken in vele opschriften by *Smetio* kan nae sien. Ia het quam soo verre, dat zy de voetskerkinderen tot hare erven en geslacht-naemen optreeckenden, gelijk mede in de opschriften is te sien. En daerom hout de beeldnisse van de *Adoptie* de rechterhand aen den hals van een aengenomen Jongeling, weseñde de omarmingē een teycken van vriendlijk onthael en omhelsingē.

Dion seyt dat de Aengenomene aennam de bynaemingē des aennemers, doch behielt eene van sijn vorige naemen, maer eenigfins verandert. Hier van kan men oervloedige getuygenissen vinden, gelijk *Cajus Octavius*, zijñde *Augustus*, die van *Iulius Cæsar* was aengenomen, wierde genaemt *Cajus Iulius Octavianus*. En *Tiberius Claudius Nero*, aengenomen van *Octavianus*, wierde genaemt *Tiberius Iulius Octavianus*, ende veele ontallijcke meer, te lang om verhaelen.

ADOPTIONE nae de Medaglien van den Heer *Giovan. Zaratino Castellini*.

Twee beeldenissen in lange tabbaerden, die de rechter handen hebben te samen gevoegt, door de eendrachtigheyd dat twee geslachten sich te samen voegen, komende de aengenomene soone in 't geslachte van die, die dieselve aenneemt. Daer is een Medaglie van silver van den Keyser *Hadrianus* die van *Trajanus* is aengenomen, met dese opschrijvinge.

IMP. CÆS. TRAIAN. HADRIAN.
OPT. P. F. AV. G. GERM. DAC. PART.
HIC DIVI TRAIAN. AV. G. P. M.
TR. P. COSS. PP. *Adoptio*.

Dese omschrijvinge vindmen in een ander medaglie met een overeyndstaende beeldnisse, en de handen om hoog, met het woord *Pietas*, want een soone aen te nemen is een werck van Godvruchtigheyd, *Adria-*

mus de Keyser bekend in dese medaglie de weldaet van sijne Aennemingē, door de goedaerdigheyd van *Trajanus* die hem hadde aengenomen. De geseyde t'samenvoegingē der handen, is een sinteycken van de eendracht, gelijk mede de Godvruchtigheyd een beeld is van de aennemingē. En soo wel de Eendracht als de Goedaerdigheyd zijn bediefsels van de aennemingē. Dit is te sien inde medaglie van *Paulus Æmilius Lepidus*, aengenomen van den vader *Marcus Lepidus Triumvir*, op welckers averrechtsche zyde staet een hoofd van de Eendracht dat behult is, waer op *Fulvius Vespinus* dese uytlegginghe maect. Wy hebben dickwils daer op gelet dat tot bereeckenis van de aennemingē men op d'oude penningen de Eendracht gestelt heeft en de goedaerdigheyd. Nu *Paulus Lepidus* is aengenomen by den vader van *Marc. Lepidus Triumvir*, en uyt den name *Æmilii Pauli*, wierde hy genaemt *Æmilius Lepidus*.

GRATIA. Aengenaemheyd.

EEN schoon lachend maeghdeken, in een seer fraey ciersel, weseñde gekroont met *Iaspis* en kostelijcke gesteenten, hebbende de handen seer aerdig gevat, om een bosffel Roosen sonder doornen, van verscheyden verwen; om die seer bevalligh in 't wilde weg te werpen, hebbende een snoer peerlen om den hals.

De *Iaspis* word voor de Aengenaemheyd gestelt, gelijk de natuerkundigers daer van verhaelen, datmen den *Iaspis* by sich dragende, gunste by den menschen verkrijgen sal.

Dit selve beteyckent oock de Roose sonder doornen en de peerlen, diewelcke door een sonderlingē en verborgen gave der natuere, uytblincken en aengenaem zijn. Insgelijx is oock de Aengenaemheyd in den mensche een sonderlingē bevalligheyd, die de gemoederen totte liefde treckt en beweegt, baerende alsoo heymelijck verbindtnis en goedwilligheyd.

ELEMOSINA. Aelmoesse.

EEN vrouwe van een schoon opsicht met lange en deftige kleederen, hebbende 't aengesicht met een sluyer bedeckt, want die geene, die de Aelmoesse doet, behoort

niet te sien aen wien hy die doet, en die deselve ontfangt behoort niet te onderzoeken van wien of van waer dieselve komt.

Zy heeft bey de handen onder het kleed verborgen, 't geld uytreykende aen twee kinderkins die onder haer syde staen, hebbende op 't hoofd een onsteken lantaerne met een olijfkran omwonden, daer de vruchten en bladers aenhangen.

Aelmoesse is een werck van liefde en barmhertigheyd, waer door wy de arme te hulpe komen in 't herbergen, spijzen, kleeden, besoeken, verlossen en begraven.

De verborgen handen onder 't kleed bedieden 't gene *Mathaus 6* verhaelt: *Laet u slinker hand niet weten wat u rechter doet.* En het ander gebod seyt: *Doet u aelmoessen in 't verborgen, en u vader die 't siet &c.*

Het aangesteken licht verdoont, dat gelijckmen een licht ontsteekt sonder verminderinge van 't ander, dat het oock alsoo in de bedieningen van de aelmoessen was gelegen, want God gedoocht niet dat yemand van sijne middelen soude werden vermindert, maer hy vergelt het weder mildelick met hondertvoudige winst.

De olijfkran op 't hoofd betoont die barmhertigheyd die den mensch tot aelmoessen beweegt, wanneer hy siet dat een arm mensch dat selve nodig heeft. Daerom vergelijckt *David* dieselve by eenen vruchtbaeren wijnstock in 't huys des Heeren. En *Hesichius* van *Hierusalem*, uytleggende de plaetse *Leviti* van de uytgestorte olie, seyt dat het de Aelmoesse is.

CREPUSCULO DELLA MATINA.
't Aenbreken of kriecken van den dageraet.

En naect kindeken uyt den bruynen, hebbende vleugels aen de schouderen van gelijke verwe, staende vaerdigh om hoog te vliegen, hebbende op den top van 't hoofd een groote klaerlichtende sterre, in de slinker houd het een omgekeerde waeterkruyck, waer uyt kleyne druppelen waeters vallen. Mette rechter hand houd het een onsteken fackel, nae achteren om leeg gekeert; in de locht sal een swalu vliegen.

De dageraet, soo *Bocanius* seyt, is een twijfeling, als of men nae den dag raeden soude, en of dat deel van den tijd, totte voorgaende nacht of totte aenkomende dag te reke-

nen zy, wesende d'een soo nae als d'ander. Hierom word het bruyen geschildert.

Een gevleugelt kind sullen wy vertoonen, zijnde als een deel van den tijd, om uyt te drucken de snelligheyt dieder tusschen beyden komt, en die oock haeflig vergaet.

Het opvliegen verdoont, dat het kriecken van den dag aenkomt, en dat door de wittigheyd die in 't Oosten verschijnt.

De groote en helblinckende sterre, die op 't hoofd staet, word *Lucifer*, dat is Lichtdraeger, geheeten. En daer door gaven de Egyptenaers het aenbreken van den morgenstond te kennen. En *Petrarcha* willende vertoonen dat dese sterre voor 't kriecken van den dag komt, seyt aldus:

*Gelijck dees lieve sterre staet,
In 't Oosten eer de Son opgaet.*

Dat het kleyne water druppels uyt de kruycke giet, bediet dat het selve geschied des somers door den dauw, en des winters door den vorst en rijpe, waer over *Arno* aldus singht:

*Zy bleef ter schuyt en 't loofe dier,
Olympia versliep sich hier,
Ter tijd Auroras gulde radt,
Haer kille rijp op d'aerde spat.*

De brandende omgekeerde fackel ver-
toont, dat het Aenbreken van den dageraad
een voorbode van den dagh is.

Het swaluken plagh , in 't aenbreken van
den morgenstond, sijn droeve wee te singen,
gelijk Dante in sijn *Paradijs* seyt :

*Op d'uyre als de swaluw klaegt,
Waer van zy 's ochtens rouwe draegt,
Misschien noch 't droeve wee gedachtig.*

Waer over oock *Anacreon* in sijne Griex-
sche dichtten, de swaluw aldus aenspreect :

*Wat straf verdiendy weeldrig dier !
Met al u tijlpen en getier ?
Wat Tereus certijts is geschiet,
Dat sal oock wesen u verdriet.
Kiest een van beyden, my niet port,
Of dat ick beyd u vleugels kort,
Of dat ick sijn dat dertiel lit,
En hael de tong uyt u gebit,
Op dat ghy 's ochtens op u beurt,
Niet meer mijn soete droomen steurt.*

CREPUSCULO della SORA. 't Aenbre-
ken of kriecken van den nacht of avond.

En kindeken als't voorgaende poefelig
bruyn, om laeg nae 't westen vliegende,

hebbende op 't hoofd een groote klaer-
blinckende sterre , en sal in de rechter een
pijle houden als of hy daer mede wilde wer-
pen , en 't schijnt datter alreede veel andere
in de locht zijn, die hy alreede heeft gewor-
pen, en om laeg vallen; mette slincker houd
hy een vleermuys met ontslagen vlercken.

Het om laeg vliegen nae 't Westen, bediet
het Aenbreken van den avond : en de sterre
die hy op 't hoofd heeft, word van de Egy-
ptenaers *Hesperus* genaemt , diewelcke ver-
schijnt nae het ondergaen van de sonne. De
pijlen , als geseyt is , bedieden de dampen,
die door de kracht der sonne om hoog ge-
trocken zijn, diewelcke van ons vertreckende
, en dese dampen niet hebbende dat haer
ophoud, soo vallen zy weder om leeg, en na
dat dieselve grof of swaer zijn , soo bescha-
digen zy meer of min, nae den tijdt , en nae
dat de plaersén vochtig , of al te kout, of te
heer, of te hoog, of te laeg zijn.

't Houd een vleermuys met opgeslagen
vlercken in de slincker hand , als een dier
dat eygen is, ontrent dese tijd te vliegen.

INVOCATIONE. Aenroepinge.

En vrouwe in 't root gekleet, hebbende
op 't hoofd een vlamme viers , en een
diergelijcke vlamme gaet oock uyt haeren
monde.

De Aenroepinge geschiet, met groote be-
geerte, nae de Godlijcke hulpe, roepende en
verlangende.

Daerom wordse bequaemlijck met twee
viervlammen geschildert , waer van d'eene
uyt den monde , en d'ander boven uyt den
hoofde komt ; alwaer vertoont word , dat
de waerachtige en noodige Aenroepinge,
niet alleene bestaat in de stemme, maer oock
in 't voornemen des gemoeds, waer uyt men
billijcke saken van God verfoeckende , die-
selve vaerdig en lichtlijck van de Godlijcke
goedertierenheyd sal verkrijgen.

AUTORITA O POTESTA.
Aensien of Onsfagh.

En statige vrouwe, die op een Koning-
lijcke zetel sittende, met kostlijcke ge-
stickte, geborduyrde kleederen , vol edel-
steen, geciert is, mette rechter hand twee

fleutels oplichtende, heeftse in de sliucker een scepter, van d'eenen syde een deel boecken, en van d'ander syde verscheyden wapenen.

Zy word een bedaegde vrouwe afgebeeld, om dat een rijp ouder, eygentlijk Aensien by sich heeft. Waer over *Cicero* in zijn boeck van d'ouderdom seyt, *Het hoogste van d'ouderdom is aensienlijckheyd*, en voegter by, *het eerwaerdige ouderdom heeft insonderheyd sulck aensien*, dat die meer is als alle wellusten: en dat voornaemlijk door de wijsheyd en ervaerentheyd, die daer in word gevonden. *Iob* seyt in zijn **XII** cap. by den Voor-vaderen is de wijsheyd en kloeckheyd van veel jaeren. Waer uyt het geschied, dat de Jongelingen om te gehoorsamen, en de Oude om te gebieden, gestelt zijn, gelijk *Plutarchus* verhaelt.

Zy word sittende afgemaect, want het sitten is den Princen en Magistraeten eygen: En hier door wort het Ontsagh en Aensien, en te gelijk de ruste en gerultheyd des gemoeds vertoont, want die dingen, diewelcke ontsagh en statigheyt vereytschen, behooren niet gehandelt te worden, ten zy met rijpe sittinge en beract, gelijk de Rechters, en

diewelcke macht hebben om te besluyten, vry te spreken, of veroordeelen, haere uyt-spraec niet werelijck kan werden uytgevoert, ten zy datse sitten; gelijk de werten getuygen 2 § in *bonorum ff. quis ordo* &c.

Zy word met een kostel en blinkend kleed geciert, want soodaenigh zijntse, die daer macht hebben boven andere, in 't aensien der menschen: En soo betoonen, boven dat, de kleederen en kostle steenen, eere en aensien, in die geene, diese dragen.

De fleutels betoonen het Aensien en de geestlijcke macht, gelijk *Christus* seer wel betoont, wanneer hy, daer door aen *Petrus* het opperste aensien gaf, seggende *Math. 16*, *Ick sal u de fleutelen des hemelrijck geven* &c.

Zy houd de fleutels in de rechter hand, want de geestlijcke macht is de voornaemste en edelste boven alle andere, gelijk de ziele edelder is als het lichaem.

Zy houd de rechter hand met de fleutels ten hemel gekeert, om te vertoonnen dat alle macht van God is, gelijk *S. Paulus* seyt, daerom vermaent hy, dat alle ziele der voornaemster macht sal onderdaenigh zijn, *Rom. XIII*.

De scepter in de sliucker hand, betoont de werelijcke macht en aensien, gelijk een yder bekend is. En de boecken en wapenen die ter syden leggen, om dese beeldenisse noch al gemeender te maecken, betoonen in 't eerste het aensien der schrifture en der geleerden, en het ander de wapenen, diewelcke aen de sliucker syde gestelt werden nae de spreucke van *Cicero*: *Cedant arma togæ*, dat is: *Last de wapenen voor de geleertheyd wijcken*.

TERRÆ MOTO. Aerdbeyng.

DE Aerdbeyng soude men kunnen vertoonnen, door de beeldenisse van een man, die de wangen opgeblasen hebbende, 't gesichte seer vreed en duyster draeyt, schijnende met groot geweld, uyt een hol of uyt een spleet van d'aerde, op te rijfsen, hebbende de hoofdhayren lang en in 't wilde.

Men soude het geheele aerdrijck rontom, geborsten kunnen maecken, de boomen uyt der aerde geworpen, en de wortels daer van om hoog gekeert.

De Aerdbeyng is een schrick die de aerde doet, uyt oorsaccke van haere verhefsing, die door seeckere winden in haer ingewand

gewand genepen zijnde, soo foeckte hier en elders uytkomst te vinden, openende sich selven een baene of stract om met groot geweld uyt te barsten.

IDOLOLATRIA. *Afgoderye.*

Een blinde vrouwe, geknielt, sittende met een wieroock var in de hand voor eenen koperen stier nederknielende.

Afgoderye is een dienst, die men den creaturen bewijst, daer men dieselve Gode schuldig is.

De knielinge op der aerden is een werck en teycken van Godsdienst, door de welke men doet bekentnisse van nedrigheyt en ootmoedigheyt, ten aensien der grootheyt Gods, diewelcke alleen de machtigste is in sich selve: en is alleen die geene, aen wien eygentlijk de aenbiddinge moet geschieden, door de reden die wy in de beschryvinge van 't Gebed sullen verklaren.

Het wieroock var, dat een aengenaeme reuck uytwerpt, daer door word te kennen gegeven, dat wanneer het recht ingestelt en gebruyckt word, dat daer door verstant word, dat gelijk de goede reuck om hoog

stijgt, alsoo gaen oock de oprechte gebeden tot God, maer niet die door Afgoderye worden gedaen.

De metaele stier, word voor de geschapene dingen genomen, 't zy datse door de natuyre of konst gemaeckt zijn: want voor dieselve heeft de blindheyt des volk forteljik soodanige eere beweten, die God alleen toekomt. Waer uyt alsdan de naeme van Afgoderye is voortgekomen, 't welck is te seggen, de aenroepinge van den valschen Godsdienst.

EMULATIENE. *Afgonst, Prickel tot eere.*
Strijd om leer, is prickel van eer.

Een vrouwe die een schalmeye in de rechter hand houdt, en in de sincker een eycken krans, met een palmtack met quispels en lovers geciert, en voor haere voeten plockhayren sich twee haenen.

Hesiodus bewijst in 't begin van sijn boeck van de wercken en daegen, dat de prickel tot eere en een goede naeme, seer lofslijk is, aengesien door soodanigen strijd, de deugdsaeme oock strijden met die geene, die neffens haer loopende, wat schijnen voor uyt te winnen. De meeninge *Hesiodi* is dusdaenig:

D'een buyrman draegt den andren haet,
Om dat het d'een wat beter gaet:
D'een Smit den andren Smit benijt,
D'een Backer doet den andren spijt,
D'een Beed'laer d'ander is verdriet,
De Speelman acht den Pijper niet.

Hier uyt komt het spreekwoord: *Figulus Figulum odit*, 't is d'ene Beed'laer leet dat d'ander voor de deure staet. En dit sietmen doorgaens onder alle konstnaers van enen handel, hoe deugd'ig oock dieselve zijn, dat d'ene den andren haet. Daerom siet men dagelijx dat de studenten des anderen werck verkleynen en lasteren, want sy benijden het goed geruchte van hare deugdelijcke landsluyden; en 't gebeurt dickwils, dat zy die geene, nae haer dood, prijsen, die zy, by haer leven, hebben veracht: zijnde de student beweegt, en dat door een sekere eergierige nijdigheyt van eere, die in hem verweckt is, door den prickel van een heerlijck gerucht; begeerig zijnde om alleen uyt te munten door de hoogteyd, en voor d'opperste boven alle andere

gehouden te worden; en soo slooft en pijnthet hy sich af, om te geraecken, jaeboven te komen, alle de teyckenen van volmaectheyd.

t Hieroglyphisch beeld van 't goed gerucht, is de Trompet, bediedende vermaertheyd en een goede naeme, seyt *Pierius*, want dieselve moedigt den soldaeten en weckte op van den slaep. Insgelijx doet oock de Trompet van een goed geruchte, want zy weckt de deugdlijcke gemoederen op van den slaep der luyheyt, en maect datse altijt op den schildwacht staen, zijnde vrywillig, alleen om een goede voortgang te doen in haere oefeningen tot een eeuwige naeme en eere. Van gelijcken doet oock de Trompet, die de gemoederen der soldaeten ontsteect, en doerse nae den krijg vlammen. De Trompet van een goed gerucht en eere, ontsteect mede de gemoederen tot een prickel van de deugd. Waer over *Plutarchus* aldus van de zedelijke deugd seyt, *de Wetgevers verwecken in de steden eergierigheyt en afgonst, maer tegens vyanden gebruyckense trompetten en fluyten, om den vlam der gramtschap en begeerte van te vechten, te ontsteeken*: En voorwaer soo isser geen sake die de gemoederen totte deugd meer ontsteect als de trompet van lof en eere: en dat insonderheyd in den Jongelingen.

De krans en de palm geciert met quispels, is een beeld van de belooninge der deugd, waer door de deugdsame in geduyrige strijd en afgonst staen.

De eyckekrans was in 't schoufspel van Romen, een beeld van de belooninge der deugd, en waeren de Redenaers van de Latijnsche en Griexsche Prosa, de Musiciens en de Poëten daer mede gekroont, gelijk *Martialis* seyt. Ick sou dit konnen bevestigen met 't opschrift van *Lucius Valerius* dat hy van zijn dertiende jaer te Romen onder de latijnsche Poëten is gekroont geweest, inde kamp van *Iupiter Capitolinus*, die van *Domitianus* was ingestelt, gelijk *Suetonius* verhaelt. En hoewel in 't opschrift de eycken kroone niet word uytgedrukt, niettemin magmen dit anders niet verstaen, want in den strijd van *Iupiter Capitolinus* wierden de overwinners met eycken blaeders gekroont.

Van de Cytherspeelders seyt *Juvenalis*: *Pollio verwacht de Capitolijnsche eycke kroon, en de Histrioni of kamerpeelders mede,*

gelijck in het opschrift van *Paminius* blijckt.

De palm en krans die met quispels is geciert, was oock de belooninge die aen de eerste overwinnaers wierde gegeven; maer de tweede kregen de krans mette quispels niet, gelijk *Scaliger* seyt uyt *Asionius*. Alhoewel de kranskens waeren kleyne bosfelkens van witte wolle, gelijk *Fesius* seyt. Maer men vindt oock, dat de kranskens van veele genomen worden datse van goud en syde zijn gemaect geweest. Daer over leestmen by *Alexander* van *Alexandro*, dat de Italianen de quispels alleen van goud vereerden. En *Sidonius* de Poëet seyt, *Palmis serica*, dat is een Palm, met knopen en quispels van syde geciert. Leest *Scaliger* en *Turnebus* over dese plaetse, alwaer zy dese palmen en kranskens met quispels aen de eerste overwinners geven. Wy hebben dan dese gestelt tot een teycken dat de Emulatie of Afgonst ons prickelt totte hoogste eere, en tot het verkrijgen van de opperste belooningen.

De haenen die sich te saemen plockhayren, dienen tot een beeld van Afgonst en prickel tot eere. *Chrysippus* stelt ons de Afgonst en strijd der haenen tot een prickel van dapperheyd. *Themistocles* moedigde sijne soldaeten tegens de Barbaren, door 't gevecht van twee haenen, anders nergens om, dan om daer door de overwinninge te verkrijgen. Waer over oock die van *Athenen* alle jaeren twee haenen, in haere openbaere schouwspeelen deden vechten, tot een prickel van eere, gelijk *C. Rhodiginus* verhaelt. *Plinius* seyt in zijn x cap. dat die van *Pergamo* alle jaeren een schoufspel van haenen toestelden, als oft kampvechters waren. En *I. Pollux* seyt, dat de Barbaren twee vechtende haenen in haere medaglien sneden, zijnde een beeld van Afgonst, strijd en prickel van eere.

EMULATIONE. *Afgonst van eere, of prickel.*

Een schoone, jonge vrouwe, met naeckte armen en blonde hoofdhayren, gekrult, met aardige locken geciert, en een schoon hulsel op 't hoofd. De kleederen sullen beknopt engroen wesen, staende vaerdig om te loopen, hebbende de voeten gevleugelt, en in de rechter hand sal zy een spoore, of een doorne bos hebben.

De Afgonst, na *Aristotelis* meeninge, is een smerte,

smerte, die welke doet, dat wy ons laeten voorfaen eenige eere of goed in yemand te kunnen sien, die met ons van gelijcke aert en natuere is, en waer toe ons mogelijk dunckt, dat wy oock konnen geraecken: en dese droef heyt komt daer van niet, dat hy die eere of dat goed niet heeft, maer om dat hy dat selve oock wil hebben, en hy heeft niet.

Long word zy geschildert, om dat de Afgonst meest in jonge luyden heerfcht, wesen- de alsdan stouft en kloeckmoedigst.

De blonde en gekrulde hoofdhayren zijn de gedachten die de Afgonstige jonge luyden totte eere prickelen.

Het groene beknopte kleed, bediet de hope om 't geene te bekomen dat men begeert.

De naecte armen en gevleugelde voeten, en het bewijs van 't loopen, bedieden de vaerdigheyt en snelligheyt, isfet niet om voorby te loopen, ten minsten om sich, die met een loslijcke en deugdige aert geciert zijn, gelijk te stellen.

De sporen, daer van seyt *Cavalcante* in sijne welsprekens konst; de Afgonst is een spoor, die dapper prickelt: en weckt niet alleen de quaedaerdige op nae anderer luyden goed en welvaeren, gelijk als de nijdighe: maer zy drijft oock de goede en fraeye verstandenen voort, om te verkrijgen 't geene zy in anderen sien, dat haer soude mogen ontbrecken. Hierom seytmen, dat de afgonstige deugd haer sporen heeft gegeven. *Stimulus dedit amula virtus.*

INDULGENTIA. *Aflaet*, nae de uytbeeldinge van *Antonius Pius*.

En sittende vrouwe met een stock in de sliicker hand, die zy een weynig voor uyt steekt, in de rechter hand houtfe een schotel, waer mede zy eenige dingen uytreyckt.

Zy hout den stock van haer af, want de Aflaet keert de hardigheyt der straffe van haer af, en reyckt den schotel uyt door mildadigheyt, die zy doet als door een godlijcke mogentheyd.

INDULGENTIA van *Severus*.

Cibele word getoornt op 't hoofd afge- maelt, staende op eenen leeuw, houdende

de in de sliicker hand een spieffe, en mette rechter een blixem, die zy schijnt weg te willen werpen, en niemand te beschadigen, mette letteren *Indulgentia Augustorum*.

INDULGENTIA *Gordiani*.

En vrouwe staende tusschen een leeuw en fier, want de Aflaet beremt de dieren, en de wreede gemoederen. Of de Aflaet verfoet de hardigheyt.

OFFESA. *Aenrandinge, beschadiging, ongelijck.*

En lelijke vrouwe, wiens kleed roestachtig sal zijn, geheel met tongen en messen, houdende met beyde handen een roer, als of zy wilde schieten: op der aerde staen twee honden, die een yfere vercken willen aenranden, 't welck om sich te verweeren tegen den aenval der honden, sich als in een klood geeft, en sijn scherpe borstels vertoont, waer op zy haere tanden bloedig bijten.

Aenrandinge of beschadiging is een onrechtvaardig sluck, met voorweeten gedaen en met opset, om den persoon aen te randen, die daer door, tegens sijnen wille, schade lijdt. En *Aristoteles* verhaelt dat de beschadiging anders niet is, als om een ander, buyten 't geene de wetten bepaelen, vrywilligh ongelijck te doen.

Daer zijn veele quetsingen, waer mede men, soo veele 't recht aengaet, dat selve overtreet: maer wy verstaen hier te spreken van soodaenige, die een ander beleedigen, 't zy met woorden of wercken.

Zy word door een vrouwe afgebeeld, om eene te vertoonen, die eens anders eere quetst, 't welck boven al een saecke is van seer grooten gewichte.

Lelijck isse gemaelt, om datter geene lelijckheyt is, die daer by is te vergelijken, alsoo zy doet tegen 't geene dat recht en eerlijck is. Het roestige kleed druckt uyt, het quaed en schandelijck voornemen van den beschadiger, dat den roest gelijk is, 't welck over al, waer men 't by leyt, schade doet, en andere dingen vertereert.

De tongen en messen op 't kleed, bedieden dat de lasteraer, niet alleene met woorden, maer oock metter daed beschadicht: dan

dan alles wat niet nae het recht is, wordt onrecht geheeten, 't zy dat het met woorden of wercken geschiet. *Diogenes* vergelijckt de tongen by messen: want als hy eenen Jongeling oneerlijk hoorde snappen, seyde tot hem, *schaemdy u niet, dat ghy uyt een yvoren scheidde, een mes van loot treckt.* *David* seght: *haer tonge is een scherpsnijdend swaerd.* Zy houdt met beyde handen een roer om een ander te beschadigen: Want men moet daer by verstaen, die geene, die daer vrywilligh beschadicht, en niet by geval. Want by de ongerechte werckinge word de wille gebruyckt, die op 't eynde fiet, doende vrywilligh leelijke en quaede dingen. Dies *Augustinus* seydt: *Men moet daer op niet sien wat de mensche doet, maer uyt wat gemoed en wille sulx heerkomt.* De aanrandinge die de honden op 't yfere vercken doen, als geseyt is, verтоont dat de schaede, diemen door de gramfchap doet, niet is de oorfaccke noch aenvangh van 't gene yemand door gramfchap doet, maer die geene, die een ander tot gramfchap terght. En daerom kan men daer van seggen:

Wie wil quetsen, word gequest.

A R I S T O C R A T I A. Adelegceeringe.

EEN bedaeghde vrouwe in heerlijke en eerlijke kleedinge, sittende met groote aensienlijkheydt in een prachtige en rijklijk gecierde zetel, hebbende op 't hoofd een gulden kroone, houdende in de rechter hand een bossel van te saemen gebonden roeden, met een Lauwerkrans omslingert; in de slinker hand sal zy eenen helm hebben, en aen d'eene syde leyt een becken, en een sack vol geld, edelsteenen, goude ketens en andere rijkdommen, van d'ander syde sal een byle leggen.

Aristocratia is een Regceeringe van Edelen, die van haer bestiert wordt door een gelijcke orde, soo wel in de maniere van leven, als in de kleedinge, enen ygelijken, met gelijk gewicht den arbeyd en de eere, de schaede en 't profijt, toewegende: altijd her nutte, dat tot het gemeene beste behoort, beoogende, soo wel wat tot de geduyrige eendracht, als tot den aenwas van haeren staet behoort.

Zy word van bedaeghde onder gemaelt, om dat daer in de oprechte volkomentheyd

is, waer in zy alles, met oordeel, uytvoert, soo veel als de Regceeringe van de Republique of 't gemeene beste belanght.

Het geleyde kleet en 't sitten in een prachtige zetel, vol groote Majesteyt, verтоont het voorstel van de Edelheyd van een persoon van hooge staet, die oock dieshalven met een gouden kroon, is uygebeeld.

De bossel met te saemen gebonden roeden, drucken uyt, dat de Republique door de onderhoudinge en door een gemeene weldaet vereenight blijft. Waer over *Euripides* seght, *de inlandsche oorlogen plaghten onder den burgers te ontsaen, wanner de stad tweedrachtigh is.* Dies oock *Salustius* seght, *Concordia res parva crescit, door Eendracht wassen kleynе dingen aen, en door tweedracht gaen groote dingen te gronde.* Geen dingh, seydt *Cicero* tot *Atticum*, *past een gerust burger beter, dan dat hy sich van burgerlijke tweedracht onthoude.*

Zy houdt een Lauwerkroone, om te verтоonen de belooninge die zy plagh te geven, aen die geene die de Republique dienst hadden gedaen, als mede, in 't tegendeel, in 't straffen van de overtreders, 't welck door den bijl die 'er ter syden leyt, word uytgedrukt. Waer over *Solon* seydt, *de Republique word door twee dingen onderhouden, te weten door belooningen, en door straffe.* En *Cicero* seght in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Geen huys noch gemeene beste kan bestaen, soo de goede daeden niet werden beloont, en de quaede gestraft.* *Solon* plagh te seggen, *dat die stad seer wel wierde bewoont, alwaer de deughdige mannen in eere en waarde wierden gehouden, en in 't tegendeel daer men de gewoonte heeft om de snoode te straffen.*

De helm die zy in de slinker hand houd, als mede het becken, de sack vol geld en andere rijkdommen, bedieden, dat sonder wapenen en geld, de Republique qualijck kan werden onderhouden: en dit verтоont mede, datmen her geld oock moet spillen, want om sijne vryheyd te bewaeren, soo moetmen geld noch goed spaeren; gelijk *Horatius* oock seght, *datmen om al het geld, sijn vryheyd niet moet verkoopen.*

P O U E R T A. Armoede.

EEN vrouwe als een Heydensche bedelaerster gekleet, met den hals gebogen, als of zy een aelmoesie begeerde, hebbende

bende een vogeltjen quicksteertjen op 't hoofd.

Valerianus verhaelt, wanneer de Egyptenaers een mensch, die in de yterste Armoede was, wilden af beelden, soo maelden zy desen vogel, om dat hy van sich selve weynigh machts hadde, niet konnende sijn eygen nest maecken, en overfulx leyde hy sijne eyeren in eens anders nest.

De Armoede word als een Heydens' belaelaerster gemaect, om datmen ter werelt geen olijcker gebroetsel, als dese slagh van menschen vint, hebbende noch goed, noch edeldom, noch aengenaeemhey, noch hope van eenige dingen, die een kruymken van dese gelucksalighey mede brengen, wesende het doelwit van een burgerlijck leven.

POUERTA IN UNO CH' HABBIA BELL' INGENO. Armoede in een treflijk verstand.

Een qualijck gekleede vrouwe, die de rechter hand aen een groote steen, die op der aerde leyt, is vast gemaect. houdende de sliicker open en om hoogh, wesende dieselve gevleugelt.

Armoede is een gebreck van dingen, die

den mensche noodigh zijn, om 't leven te onderhouden, en om deughd te verkrijgen.

De vleugels aen de sliicker hand bedieden de begeerte van eenige verstandige armen, diewelcke nae de swaerwichtighey der deughd wel trachten, maer door haer eygen nootdrustighey nedergedruckt zijnde, zijns gedwongen om veracht en onder het snoode volckjen verschoven te blijven. En wort den Grieken den lof van de vindinge deser beeldnisse toegeschreven. Waer van *Alciatus aldus* singt :

Mijn rechter druckt de steen, mijn sliicker vleugels draecht,

Gelijck my d'een verlicht, noch meer my d'ander plaecht;

Ick kost met mijn verstand, door al de wolcken siveven,

Ten waer' my d' Armoede bracht tot een rampsaligh leven.

Anders.

Soo d' Armoede my niet had geknelt,

Ick waer oock een doorluchigh held:

Schoon of de vlugge sliicker wil,

De steen van d' Armoede hout my stil.

POUERTA. Armoede.

Een naecte en magere vrouwe, die op een steyle rotse sit, zijnde aen handen en voeten gebonden, waer van zy de stricken, met haere tanden soeck los te maecken, op de rechter schouder wortse van een schaelbijter gesteken, hebbende verwarde hoofd-hayren.

Wy beschrijven alhier die Armoede niet, waer van by *Aristophanes* in zijn *Pluto* wort ghewagh ghemaect, te weten, daer hy die stelt, dat de Mensch soo veele heeft, als tot zijn onderhout noodigh is, sonder datter eenigh overschot is: maer wy beschrijven d' Armoede der geener, die niet hebben om van te leven; en hierom is zy naect en mager met verwarde hayren gestelt, zijnde op een rotse met stricken gebonden, om dat de arme van 't gebruyck van veele dingen, die haer konden vermaert maecken, is berooft. Derhalven seyt *Gregorius Nazianzenus*, dat de Armoede een reyse is, die veele tochten en handelingen verhindert, moedende de stricken mette tanden los maecken; en gelijkmen gemeenlijck seyt, *soo maecke d' Armoede*

den mensch kloeck en listigh. Daerom seyt *Theocritus* tot *Diophantem*, dat d'Armoede alleen die geene is, die de konsten opweckt, want daer is een uytbeeldende prickel in dit dierken, dat wy schaelbijter of kever noemen.

POUERTA. *Armoede.*

EEn bleecke rasende vrouwe, in 't swart gekleedt, gelijk *Aristophanes* verhaelt.

De bleekheit worter gestelt om datter dierte en benaetheyt van lijftocht is, en waer dieselve gebreekt, doetsse de verwe en geeft verliesen.

Als rasende wortse gemaect, of in een geraecktheyt van mallingheyt, om dat een arm mans woorden en werken voor sotheyt gehouden werden, en men gelooft haer niet meer, als eene die buyten sinnen is.

De swarte verwe, om dat die een boode des doods en van onaengenaeme dingen is, geeft hier te verstaen dat de armoede, een verdrietige, lastige, droeve en ellendige saecke is.

POUERTA DEL DONI. *Armoede van gaeven.*

EEn vrouwe, diewelcke op een deel dorre tacken leytt uytgestreckt, met een deel vodden omhangen.

De drooge tacken drucken het wesen van een persoon uyt, diewelcke in dese werelt armelijck leeft, en nergens voor geacht wort, konnende dese geen vruchten anders van sich self geven, als alleen om te branden; dat is om gebruyckt te werden, nae 't welbelieven, en nae de naerftigheyt van andere luyden. Derhalven soo worden de arme in alle gevaer van den Staet, en in alle swarigheyt van 't Rijk, en alle moeylijkheyt der steden, voor aen in de spitse gestelt, en in groot gevaer haeres levens. Hierom seyt *Virgilius*:

De Armoede dringht midden in 't gevaer.

Armoede van geeste soeckt onder de Saligheden.

ASTUTIA INGANNEVOLE. *Argblistigheyt, Bedrieghlijcke listigheyt.*

EEn vrouwe met een vosse-vel gekleedt, wesende rofachtig, hebbende eenen aep onder den arm.

De loosheydt of schalckheydt, gelijk *D. Thomas* seyt, is een snood stuck van soodanige, die om 't geene hy begeert te verkrijgen, sich behelpt met middelen die onbetaemlijck zijn: Daerom is zy met het vosse-vel gekleedt, om dat dit dier het loofte is van allen: gelijk *Aesopus* in sijne fabulen deurgaeus verhaelt. *Aristoteles* seyt oock in sijn dierboecken, dat de aep het doortrapste dier is.

Her rofachtige vel, wort nae de gesichtkenninge van *Aristoteles*, voor de loosheydt genomen: want de opfiedingen baeren altijd nieuwe gedochten in de ziele, want het bloed werckt even het selve in den mensche, als het vier in de werelt doet: 't welck alrijt in de beweginge staende, verteert het alle dingen, die verteerlijck zijn, wanneer die in 't vier worden geleyt.

DEBITO. *Banckerot, Schuldnaer.*

EEn treurigh en swaermodigh Jongman, met gescheurde kleederen, en een groen bonnet op 't hoofd, hebbende aen de armen en beenen yfere boeyen als ronde ringen, en in den mond een korfken, met een lerp of geessel

geeffel in de eene hand, alwaer aen 't eynde loode balletjes fullen zijn; leggende een haefe voor sijne voeten.

Deſe beeldniſſe is ten deele vertoont uyt natuerlijke ſaecken, ten deele uyt het tegenwoordige, en ten deele uyt het oud gebruyck en de ſchande, waer mede de ſchuldige wierden geſtraft.

Iongh wordt hy gemaect, om dat jonge luyden veeltijds onbedacht en forgeloos zijn, 't goed weynigh achtende: en voorwaer ſoo yemant treurigh en bedachtſaem is, ſoo is 't die geene, die ſich in veele ſchulden ſteekt.

Hy is geſcheurt, want om dat hy ſijne goederen verquilt heeft, en geen geloof meer vind, loopt hy ſoo beroyt als een bedelaer. 't Groene bonet dat hy op 't hoofd draeght, is een gewoonte die tegenwoordigh in veele landen wort gebruyckt: waer in de ſchuldnaers tot een eeuwige ſchande, geen middel hebbende om hunne ſchulden te betaalen, worden gedwongen, dat ſelve te dragen. Daerom ſeyt men, 't is een Banckerottier, hy is al in 't groen.

Hy wort vertoont aen voeten, armen en hals geboeyt te zijn, om datſe van ouds alſoo aen de Romeinſche wetten waeren verſtrickt, welke woorden van *A. Gellius* in 't xx capit. van 't eerſte boeck werden verhaelt. *Aeris confessi rebusque jure judicatis triginta dies iusti funto. Post deinde manus injectio esto, in jus ducito, in iudicatum facit, aut si pseudo eo in jure, vim secum ducito, vincito, aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne minore, aut si volet majore vincito. Si volet suo vivo, Ni suo vivit, qui cum vinculum habeat, libram farris in diem dato. Si volet plus dato.* Als hy ſijn ſchuld heeft bekent, en alles door 't recht is geoordeelt, fullen hem dertigh dagen vry zijn. Daer nae maghen de handen daer aen slaen, in 't recht trecken, en ſoo hy niet betaelt, of valsſch wort bevonden, maghen hem mede nemen, en ten minſten met boeyen van 15 ponden of daer boven kluyſteren; ſoo hy wil, moer hy ſijn ſlave zijn, of anders magh hy hem een pond meels geven, of meer ſoo hy wil. En hierom is hy met boeyen of kluyſters vaſt gemaect. Deſe yſere boeyen mochten wel meer, maer niet min als 15 pond wegen. Zy wierden oock nae drie marckt dagen wel aen den hals geſtraft, of zy wierden verre over den

Tyber te koop geſtelt. En fooder veele ſchuldnaers waeren, mocht yeder nae ſijn believen een ſtuck vleisſch uyt des banckerottiers lijf ſnijden, en moſten op een pond brood 's daeghs leven, gelijk *A. Gellius* wijder ſeyt: *Tertius autem mundis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregre venum ibant. Nam si plures forent quibus reus esset judicatus, secare si vellent aut partiri corpus adducti sibi hominis permiscerunt: Verba ipsa legis hæc sunt: Tertius Nundinis partes secanto si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.* Na drie mercktdagen wierdenſe aen den halſe geſtraft, of over den Tyber verre te koop gebracht. Soo hy van veele ſchuldigh was overwonnen, mochtens hem in ſtucken kappen, of onder ſich deelen. De woorden van de wett zijn deſe: Op den derden mercktdagh hout hem in ſtucken, ſoo zy te veel of te weynigh gekapt hebben, laet het ſonder bedrogh zijn. En alſo dit al te wreed was, ſoo ſeyt *A. Gellius*, dat hy noyt gehoort noch geleſen heeft, dat dit geſchiet zy. Men vind wel in 't eerſte boeck van *Tit. Livius*, dat de ſchuldnaers ſich in den dienſt gaven, van die geene die zy ſchuldigh waeren, en dat zy van den ſchuldeiffcher wierden geeeffelt en gebonden, gelijckmen van *Lucius Papirius* leeft, die welke den Iongeling *Publius* in gevangniſſe heeft geſtelt, hem alle gewelt en linaet aendoende, om dat hy ſijne hoererye niet wilde gedoogen: daer nochtans *Publius*, ſeyt hy, *Papirii* ſchuldnaer was. *Dionys. Halicarnassaus* verhaelt gelijcke ſtraffe, maer hy voeghter dit by, dat niet alleen de ſchuldnaer, maer oock hunne kinderen totte ſlavernye van den ſchuldeyffcher, wierden overgegeven. En dit zy verhaelt tot vernoeginge van den lief hebbers. Hy ſal een korf ken in den mont houden, om datmen by *Alexander* van *Alexandro* bevindt, datmen in *Boëtia* palende aen Griccken, den ſchuldnaers geen grooter ſchande koſt aen doen, dan alſe werden gedwongen, datſe op de marckten, voor 't gemeene volck, moſten ſitten met een leedige korf in den mond, als eene, die al het ſijne verbrot hebbende, nu met den leedigen bedelkorf moſt ommegean.

Hy heeft een geeffel in de hand met looden ballekens, om dat de banckerotteers totte tijt van *Constantinus* toe, met looden ballekens wierden geſlagen: en deſe als een vroom *Chriſten Keyſer*, was de eerſte die

de Banckerotteers van soo godloose straffe bevrijde, gelijk *Baronius* van hem getuyght. Alhoewel het waer is, dat veele jaeren nae de regeeringe van *Constantinus*, wanneer de Keyfers *Theodosius*, *Valentinianus* en *Arcadius* regeerden, dat, soo wanneer eenigh hooftman, met 's lands midlen, banckerot speelde, dat hy nae de oude maniere met loode ballekens wierde geslaegen. Welcke gewoonte in 't breede wert uytgebreyt in 't *Codex van Iustinianus lib. 10. tit. 31. lege 40.*

De Haese voor sijne voeten wort voor de vrees genomen, zijnde het vreesachtigste dier van allen, want hy is voor 't minste gerucht verstaecht, dat de honden achter hem heer zijn. Alsoo vrees de banckerotter oock voor citatien, intimatien, mandamenten &c. vol anghst zijnde, dat hy door den Schout sal werden gevangen. En daerom loert hy altijd op list, hoe hy 't sal ontslippen, en haes op speelen.

ESSILIO. *Ballinghschap.*

En man in pelgrims kleederen, die in de rechter hand een wandel-staf, en op de sincker hand een valck heeft,

Daer zijn tweederley ballinghschappen, d'ene is gemeen, en d'ander besonder: de gemeene is, wanneer een man, 't zy door schuld of vermoeden van den Prins, of van de Republique gebannen is, en veroordeelt om voor een tijdt of voor eeuwich buyten 't vaderland te leven.

De besondere ballinghschap is, wanneer een man vrywilligh, of door een toeval, sich selve verkiest, sonder dat hy daer uyt gejaecht wort, buyten 't vaderland, te leven en te sterven, gelijk sulx door de pelgrims staf en 't kleed word uytgedruckr. Door de algemeene wort de valck verstaen, die buyten sijn wille, met een band gebonden is.

MISERICORDIA. *Barmhertigheyd.*

En witte poeselige vrouwe, hebbende groote oogen, de neuse een weynigh verheven, met een olijfkran om 't hoofd, staende met opgeslagen armen, hebbende in de rechter hand een cedertack mette vruchten, ter syden sal een kauw of een kraeyken staen.

Damasenus seyt: *Barmhertigheyt is een genegentheyt van een medelijdig gemoed over sijnes evvenasten ongeval.*

De poefelige wittigheyt, grootte oogén, en verheven neufe, ftelt *Aristoteles* in zijne menfchkeninge, voor een teycken van Barmhertigheyt.

De Olijfkranf diefe op 't hoofd heeft, is een waerachtigh beeld van barmhertigheyt volgens de H. Schriftuere, nae de welke wy ons behooren te verplichten, totte kenniffe van defe heylige deughd: de cedertack mette vruchten bediet even 't felve, gelijk fulx *Pierius* verhaelt.

Datfe met open armen ftæet, bediet, dat de barmhertigheyt, op de maniere van *Iefus Chriftus*, die de waere barmhertigheyt is, met grootte vaerdigheyt en met open armen gereet ftæet, om alle die tot hem komen, te omhellen, en in haere ellende te hulpe te komen. Dies *Dante* in zijn vagevier aldus fingt:

*Mijn fonden waeren groot en fwaer,
Maer Godes goedheyt wonderbaer,
Had over my ontfarmen,
En nam my in haer armen.*

Een jongh kiexken wort by de Egyptenaers voor de barmhertigheyt genomen, gelijkmen by *Orus Apollo* sien kan.

FRAUDE. Bedrogh.

EEn vrouwe met twee aengefichten, 't eenen jongh en fchoon, 't ander van een oud leelijck wijf, wefende bloot tot aen de borften, gekleert in 't geel totte halve beenen toe, hebbende voeten als een Adelaer, en de steert als een Scorpioen, die men tuffchen haere beenen door fiet; en fal in de rechter hand twee herten houden, en in de flinker een mom-aenficht.

Bedrogh is een fonde, dieder naelaetigheyt van de behoorlijcke plicht, ten goede, foeckt in te voeren. En die altijd menichte van nieuwe vindingen ten quaede foeckt te verfieren, doch altijd, onder een fchijn, het goede naebootfende, en met haere gedachten, woorden en wercken, onder bedrieghlijcke verwen, het goede voor te ftellen. En hierom wortfe met twee aengefichten gemaelt.

Het geel beteyckent verraderye, bedriegerye en valfche veranderinge.

De twee herten zijn blijcklijcke teyckenen van willen en niet te willen in een felfde

faecke. Het mom-aenficht beteyckent dat het Bedrogh de faecke anders voorftelt, als zy in der daed is, om alfoo tot haer voor-nemen te geraecken.

De steert van een Scorpioen en de voeten van een Adelaer, beteyckenen, hiet verborgen venijn, dat haer, als een roofvogel, altijd voed, om ander luyden eere of goederen te berooven.

FRAUDE. Bedrogh.

EEn vrouwe die in haer hand een angelroede houdt, waer mede zy een vifch heeft gevangen, maer d'andere vifchen, waeren alreede doot in een vat gedaen. Want het bedrogh is niet anders als te fchijnen een goede faecke te doen, maer buyten de meeninge van andere doense quade dingen. Infgelijx doet oock de vifcher, die de vifkens te eten geven, op datfe die mogen vangen en dooden.

FRAUDE. Bedrogh.

DAnte maelt haer in zijne helle af, datfe een aenficht van een vroom menfch gelijk,

gelijckt , en de rest van 't lichaem is als een slange, met veele vlacken en verwen, zijnde haere steert gekrukt als een scorpioen, die zy uyt de vloet *Cocito* , de helle of het vuyle waeter gekregen heeft , alsoo afgeschildert zijnde, wortse *Gerion* geheeten. Door 't deftig aensicht wordt verstaen dat de bedriegers meerendeels met een uytwendigh aengenaem wesen , lieflijke woorden , zedige kleedinge, statige gangh en andere behaeglijke dingen , den menschen verleyden , gaende alijt swanger van loosheyten en andere smette van schelmerye , bedeckt met doodlijke en venijnige steken. En worden daerom geseyt *Gerion* te gelijcken, om dat hy regeerende ontrent het eyland *Baleari* , met een lieflijk gesicht, met vriendlijke woorden en alle vriendschap, voor een gebruyck hadde de vrienden en voorbygangers, onder schijn van dese beleeftheyt, wanneer zy slapen, om hals te brengen, gelijk sulx de oude en nieuwe schrijvers verhaelen , insonderheit *Bocaius*. *Aristo* schildertse aldus af :

*Bedrogh die schijnt een soete maeght,
Die deftig braeue eiersels draeght.
Van oogen schoon, van zeden fier,
Van tael beleest en goedertier :
Iac schijnt een Engel Gabriël,
Maer onder schuyt een morsigh vel,
Dat zy deekt met haer lange kleet,
En heeft een vinnigh mes gereet.*

I N G A N N O . Loofe Bedriegerye.

Een man in 't goud gekleet, en van 't midden af nae de beenen toe , soo eyndigen sijne beyde beenen in steerten van slangen, ter syden heeft hy een Panther-dier, met het hoofd tusschen de beenen.

Bedriegen , is een schandige faecke die yemant onder een geveynsde schijn doet, en daerom heeft hy eens menschen aengesicht, zijnde met goud gekleet , maer het eynde is van slange steerten : vertoonende de bedrieger in 't eerste goedaerdigheyt en beleeftheyt in 't gesichte, om de eenvoudige te locken , en dieselve in de vuyligheyt van sijne eygen laegen in te wickelen, gelijk het Panther, 't welck sijn hoofd verbergende, en den rugge vertoonende, door de schoonheyt van sijn bonte vel verscheyden dieren aenlockt, die het daer nae met groote kracht aenvalt en verscheurt.

I N G A N N O . Bedrogh.

Een vrouwe met een mom-aensicht van een schoone dochter , die rijcklijck geciert is , doch onder de mom ontdeekt zy een deel van haer aengesicht , dat een helijcke, oude, grijse, mismaeckte kol gelijckt. In d'eene hand houtse een vat met waeter, en in d'ander houtse een vat met vier. Haer kleed is vol momaensichten geschildert, van alle fatsoenen , om dat de mensche , 't zy door de gewoonte of natuer , sijn loosheyten en bedrogh dobbel laet blijcken.

I N G A N N O . Bedrogh, Valscheyt.

Een man bedeckt met een geyte-vel, doch alsoo , darmen nauwlijx het aengesicht sien kan , houdende in sijn hand een visch-nett met eenige visjens *Sargi* geheeten, op de maniere als de vorellen. Waer van *Alciatus* aldus schrijft :

*Maer denckt eens om dees loofe geyt,
De visscher draeght een geyten huys :
Het visjen dat het geytjen mint,
Dat wort door dit bedrogh verblint :
Ghy Hoeren bruyckt oock dese list,
Als ghy de slechte Polken vischt.*

Over al Bedrogh.

*Met list en met bedriegery,
Gaet het halve laer voorby :
Met bedrogh en snoode list,
Wort de ander helfi verquist.*

I N G A N N O. *Bedrogh.*

EEn man in 't geel gekleed , houdende in sijn rechter hand verscheyden angels , en in sijn sincker hand een bondelken met bloemen , waer uyt een slange komt kruypen.

Hy wort geschildert met de angels in de hand , gelijk die gene zijn , die onder het aes , den angel bedecken , en alsoo steecken , treckende aldus den roof al quetsfende tot haer : alsoo doet oock de Bedrieger , die de gemoederen der eenvoudige verleydt , waer het hem gelieft , en doet die reuckloos van boven neer storten en den hals breecken.

Waer over *Horatius* singht :

*Het vischjen schiet dan schielijk toe,
Nae een bedeckte angelroe.*

De bondel bloemen , waer uyt een slange springht , bediet de gemaecte reuck van de oprechtigheyt , daer uyt dan voortkomt het valsche venijn van de schadelijcke werckingen.

F A L S I T A d' A M O R E. *Bedrieghlijckheyt
der Liefde.*

EEn vrouwe die seer prachtigh en hoo-
vaerdigh gekleed is , houdende in de han-
den een Meer-minne , die in den spiegel siet.

De valsche Minnaer , hout onder de soe-
tigheyt van een luchtige schijn , en onder de
lieflijckheyt van gemaecte woorden , de
bedrieghlijckheyt , en de seer mismaecte
deelen van sijn quade gedachten , verborgen :
't welck door de voeten , en door de uysterse
deelen , gelijk wy elders geseft hebben ,
wort te kennen gegeven , en daerom schil-
deren de Oude de Meerminne , in desen sin.

De spiegel is een oprecht beeldt van
valscheyt , want alhoewel het schijnt , dat in
desen spiegel alle dingen zijn dieder worden
voorgefelt , soo is 't doch maer een gelijk-
nisse , die in der daed geen wesentlijckheyt
heeft : dan wat sich vertoont aen de sincker
syde , dat sal staen aen de rechter ; En

dit is al 't geene dat dese naeme van vals-
heyt mede brenghht , gelijk *Pierius* seer wel
verhaelt.

C U P I D I T A. *Begeerlijckheyt.*

EEn naecte vrouwe die de oogen zijn
verbonden , met vleugels aen de schou-
deren.

Begeerlijckheyt is een lust buyren de be-
hoorlijcke maete , die de reden ons leert :
want de verbonden oogen zijn een teycken
datse haer niet behelpt mette oogen des
verstands. Waer over *Lucretius* seghht ,

*De Menschen , door begeerten blind,
Doen dingen sott en onbesunt,
Die 't valsche voor 't waerachtigh mint.*

De vleugels betoonen de snelligheyt ,
waer mede zy u achter-volghht , te weten ,
datse onder de gedaente van 't goede en be-
haeghlijcke , vertoont wort.

Naectt wortse gemaectt , om datse met
seer groote lichtigheyt haer wesen ont-
deckt.

P R I N C I P I O. *Begin.*

EEn heldere en blinckende strael , die in
een klaere hemel vol sterren wort ge-
sien , die het land , dat met veele planten ront-
om geciert is , van alle kanten , klaerschijnen-
de maectt. Waer in een naectt Ionghman
staet met een sluyer over dwers , die de be-
schaemde leden dectt , houdende mette
rechter hand de beeldnisse van de Naruere ,
en in de sincker een vierkant , alwaer een
griexsche letter [A] staet ingeschreven.

Dese naeme of *Begin* kan veele en ver-
scheyden overeenkomende bediedenissen
hebben : zy kan de eerste oorfaecke beteyc-
kenen , de oorprongh van alle dingen : ge-
lijk *Petrarcha* seyt , waer van het *begin* van mijn
dood voortkomt.

Somtijts bediet zy de grond van de we-
renschappen en konsten , waer op daer nae
alle de regelen moeten steunen , die daer in
gegeven worden. Het bediet oock een be-
sondere aenvangh of *Begin* , te weten het
eerste deel van alle dingen , voor soo veel ,
als het onderscheyden wordt , van het mid-
den , en van het eynde. Waer van de Poëet
seyt : *Soo het begin en 't eynde overeen komt , soo sal*
oock

ook het midden met haer over een komen. 't Selve bevelticht oock Plato, van het eenigh Begin aller dingen, alwaer hy feyt, de deelen van yeders bepaelinghe zijn, het *Begin*, *Midden*, en 't *Eynde*. En ten laefften bediet het oock het eerste *Begin*, en het geheele *AL*, waer uyt alle dingen zijn gevloeyt, 't welck niet anders is als God, wefende diefelve het waerachtige en eenige *Begin*, van dewelcke, en door de welcke, alle de natuerlijke lichaemen haeren oorsprongh hebben: en hy is niet alleene de eygene oorsproncklijke, algemeene, werckende, bewegende, en voornaemste oorfaecke en voorbeeld, maer oock het algemeene laeste en uyerfte eynde van alle dingen, die daer gefchaepen zijn.

De inwendige beginselen van de natuerlijke dingen, zijn verſcheyden, eenige die het natuerlijke lichaem toeffellen, en daerom blijven die in 't ſelve lichaem: en defe zijn twee, de ſtoffe en de forme of gedaente. Het ander beginsel, 't welck dient totte herſtellinge of veranderinge, is de natuerlijke beroovinge, die niet anders is als een ydelheyt of holligheyt, of gebreck van de form in 't onderwerp, ofte de ſtoffe die defelve form of gedaente kan aennemem. En dit zijn de beginselen nae *Ariſtotelis* ſeggen in ſijne *Phyſica*: ſtellende defe bepaelinghe in den 22 text. *De beginselen worden uyt andere dingen niet gemaeckt, noch uyt geen van beyden, maer uyt defe komen alle dingen voort.* 't Welck oock *Cicero* in ſijne *Tufculaenſche* vraegen feyt: *daer is geen oorsprongh des begins, want uyt het begin komen alle dingen voort.*

En *Plato* in de bovengefelde plaetſe bevelticht het ſelve, ſeggende, 't *eerſte van alle dingen, is het begin, van eenen van alle dingen, maer nae het begin geſchieden alle dingen totten eynde toe*: Waer over men kan ſeggen, dat het *Begin* het allercedelſte deel is aller dingen, ſulx dat het geene, 't welck geen *Begin* heeft, oock geen eynde kan hebben, waer over oock niet ſonder reden van *Plato* geprefen is het goede *begin*, van de dingen: ſeggende, *het Begin is de helfte van het werck, en daerom ſeytmen voor een ſpreckwoort, die wel heeft begonnen, heeft halfgedaen, en die wel heeft begonnen, die prijfen wy al te ſaemen: maer my dunckt dat het begin meer is als het halve werck, en dat het Begin noyt van yemant genoegh is geprefen geweest.*

De Poët feyt mede:

Dimidium facti qui bene cepit habet.

Hy heeft ſoo veel als half gedaen,

Die wel heeft gevangen aen.

Maer om het beeld te verklaren, ſegh ick, dat de heldere en klaerblinckende ſtraele bediet, de oneyndlijke macht Godes, waer van alle dingen haer wefen, kracht en werckinge hebben, overmits hy in alle dingen, de eerste wercker is, werckende krachtiger als alle de andere oorfaecken, wefende ſelve de eerste oorfaecke, waer van alle de andere oorfaecken haeren oorsprongh hebben, ſoo wel de tweede als de derde: en alle dingen die gevonden worden, ſijn het werck ſijnder handen: En of ſchoon alle dingen van hem voortkomen, en hy in der daet geen gemeenſchap heeft met diefelve, ſoo heeft nochtans defe God ſich vergeleken by het licht, ſeggende, *ick ben het licht des werelcs*: 't welck, ſoo wy wel willen overwegen, ſullen wy bevinden, dat, gelijk de Sonne ſes trappen heeft, die door ordre geſchickt zijn, alſoo heeft oock God ſes prerogativen of voorrechten, diewelcke met diefelve Sonne wel over een komen: het eerste van de Sonne, is haer wefen; het tweede is het licht, inwendigh en weſentlijk; het derde is het licht dat van de Sonne voortkomt; het vierde is de glants die het licht naevolgt; het vijfde is de hitte, die door de glants ontſteecken is; het ſefte is, de voortreelinghe van de hitte, die met den vlam vereenight is, en alſoo brengt de glants door de hitte voort, alle lichaemlijke dingen. Maer alle defe dingen zijn noch met meerder kracht en met een onuytſpreekelijcker wonder in God: want d'eerſte trap paſt op de Eenheyt; de tweede op de goedheyt; de derde op een feekere Godlijke fin, als een licht van een licht heervloeyende, het welck in ſich bevat (om ſoo te ſeggen) Ideeën of eerste voorbeeldingen van verſcheyden gedaenten, niet anders, als van een licht, door een ſtraele, veele ſtraelen lichts voort komen.

Nae defe voorgebeelde werelt, volghet ten vierden de ziele van defe lichaemlijke werelt, de reedelijke werelt, die eerst ge-teelt is van de verſtandelijke werelt, gelijk de glans van 't licht. Ten vijfden, ſoo volgt de natuere van alle dingen, te weten, de werelt,

werelt, die vruchtbaer of vol faets is, spruytende uyt de bovengenoemde, als de hitte van den glans. Ten laesten komt dese lichaemlijke wereld, alsoo van de voorgaende besacedede werelt voortgebracht, even gelijk de voort-teelinge der dingen, van de hitte haer begin en oorsprong heeft, gelijk als *M. Ficinus*, in sijn kort begriip over de *Timaeus* van *Plato*, wijtdloopigh beweert.

De hemel vol sterren, bediet de macht van de planeten, over de werelt die onder de maene is gelegen, en over de lichaemen die haer onderworpen zijn, diewelcke, hoe seer dieselve de voortteelinge van de sienlijke en onsielijcke dingen, door tusschenkominge van de vier eerste qualiteyten of hoedanigheden vorderlijck is, daer aen is niet eens te twifelen: doch ter sijden stellen de 't gevoelen van eenige sterre-raeders, diewelcke willen, dat alle dingen in dese werelt, soodanigh zijn verknocht aen den hemel, datse nae de beweginge desselven worden bestiert.

Hy hout mette rechter hand het beeld van de Natuyre, wesende dieselve, gelijk *Aristoteles* seyt: *Het Begin van de beweginge en van de ruste in 't geene daer. in zy is.* Waer uyt wy sulen trecken, dat zy is het Begin van alle voortteelinge; wesende de voortteelinge de voornaemste hoedaenighyit der beweginge, onder de viere die van *Aristoteles* zijn uygedrukt. En *Plato* in sijn boeck van 't gemeene beste, stelt dieselve onder de gelijkniisse van de Colonne, wesende eenen band van den geheelen *AL*, seggende, *dat de Natuere is levendigh, en dat haer een saedelijcke kracht, aen de stoffe des werelts, van de ziele des werelts selve, is ingestort.* Diewelcke daeromme het Licht genaemt wort, want zy is levendigh en doordringende: te meer wordtse noch een rechte Colonne genaemt, om dat zy gelijk, van langhsaemer hand, alle de stoffen en materien van alle syden doordringt, en veele trappen van gedaenten, die onder sich verschillen, voortbrenghet. Daer wort geseyt, dat zy sich uytstreckt door alle deelen, en zy verknoopt sich van alle syden te saemen metten hemel, want zy staet geheel, in wat plaets het oock magh wesen, en doordringende verspreyt zy sich, verspreyende vervult zy, en vervullende bestiert zy alle dingen, waer uyt dit spreekwoord is: *Sp-*

ritus intus alit. De Geest voed alles van binnen.

De menschlijke beeldenisse, wortter als het allereedelste Begin van alle andere geschapene dingen, by gedaen, overmits, terwijl de Allerhooghste God schepte, soo stelde hy niet veel moeyte toe, maer seyde alleene, het worde een firmament of uytspanfel des hemels, en terstondt was het; hy maeckte de Sonne, de Maene, en andere Hemelsche lichaemen, en terstont soo waeren dese gemaect: maer wanneer hy den Mensch wilde scheppen, seyde hy: *Lact ons den Mensch maecken, nae onsen beelde en gelijkniisse; om te betoonen dat de Mensch het allereedelste was van alle andere schepselen.*

Het witte kleed bediet de suiverheyit van het Begin, 't welck alleene van de grootheid, goedigheyit en suiverheyit van den Schepper voortkomt, en gelijk *Mars. Ficinus* over het kort begriip van *Timaeus* aen *tviii* Capittel seyt: *Het Begin behoort voorwaer allersticht, eenvoudighst en allerbest te wesen, want daer is niet eenvoudiger als de Eenheyit, noch beter als de goedheyit: noch is de Eenheyit niet beter als de goedheyit, noch de goedheyit eenvoudiger als de Eenheyit.*

Het vierkant waer in de Griexsche letter *A* staet, druckt seer wel uyt het Begin van alle dingen, wesende de eerste letter van 't *A B C*, en de eerste letter onder de vocalen of geluyt-gevende letteren, sonder de welke men niet een woord kan uytdrukken, noch eenigh ontwerp te kennen geven. Als mede daerom, om dat God in de Openbaeringe seyt: *Ich ben de Alpha en Omega, het Begin en het Eynde.*

APPREHENSIVA. Begrijpelijkheid.

EEn jonge vrouwe, van middelbaere grootte, met een kuyf, treckende nae 't blond, in witte kleedinge, staende, seer levendigh en vaerdigh, als of zy toeluysterde, wat een ander seyde, houdende met den slincker hand een Chameleon, en in d'ander een klaere spiegel.

Begrijpelijkheid is een redelijck en natuerlijck deel van 't gemoed, door wiens middel wy lichtlijck die dingen, die ons voorgestelt worden, kunnen begriipen en verstaen.

Zy is een redelijck en natuerlijck deel: want zy is de redelijcke natuere eygen, we-

fende de Mensch alleen bequaem te begrijpen, en alle begrijpelycke en verstandige dingen te verstaen, gelijk *Livialis* seyt. 't Welck *Aristoteles* oock bewijst, als wanneer hy den Mensch by een gladdet taefel af beelt, waer op niet is geschreven, en daer alle geschrevene dingen konnen op gemelt werden. 't Welck van *Horatius* is naegevolgt: en *Hornerus* heeft dat selve mede uytgebeeld, terwijl hy dien vermaerden Musijkmeester *Phemius* invoert, seggende: *Ik heb 't van self geleert en begrepen, dewijl God in mijn gemoed vele kunsten heeft ingestort.* Zy is een deel van 't gemoed, want door haer soo weeten wy, door haer soo verstaen, en door haer soo leeren wy.

Longh wort zy gemaect, om dat *Aristoteles*, in sijne Rederijckkonst, seyt dat de genegentheden in de jeughd groote kracht hebben, en oock de sinnen de meeste wackerheyt en bequaemheyt om te begrijpen, jae totte werckinge selve van de verstandelijke dingen, en dat door de hittigheyt der geesten.

Van middelbaere gestalte isse gemaect, om dat *Plato* seyt, dat de middelmatigheyt het beste is van alle dingen. Want de middelmatetige stand der leden vereyscht een maetige vermenginge van de humeuren, of vochtigheden, gelijk *Porta* in sijne Menschkenninge verhaelt, en by gevolg, een goede bequaemheyt tot de werckinge des verstands, wefende dit waerachtigh 't geene de Philosophen gemeenlijk seggen: *De zeden volgen de temperatuur of genatigheden des lichaems.*

Zy heeft een kuyf, nae 't blonde treckende, want de kuyf alsoo gemaect, brengt sachtigheyt van een goede gesteltheit en begrijp. En *Porta* seyt: *De blonde hoofdhayren brengen voort vaerdigheyt om wetenschappen te leeren, een heerlijke scherpsinnigheyt der gemoedren en konst.*

Zy heeft een wit kleed, om dat, gelijk in de schilderkonst de witte verwe de grond en het steunsel is van alle verwen, alsoo is oock het begrijp, de grond en steunsel van alle redenen en overwegingen.

Zy wort staende, wacker, vaerdigh, en als toeluysterende gemaect, om uyt te drucken, de gestaltenisse van vaerdigheyt, waer mede wy altijt moeten gereet staen, om te leeren en te begrijpen. In de slincker hand, houtse een *Chamelcon*, want dat dier veran-

dert sich in wat verwe, daer het by komt, alsoo wort oock de begrijpelykheyt heerschept in alle overwegingen en redenen, die haer voorkomen.

Zy hout den spiegel in den rechter hand, want op de maniere van den spiegel, druckt zy haere beeldenisse selver in, en eygent sich toe, alle gedughden, die zy hoort, begrijpt en verstaet.

ZALVEZZA. Behoudinge.

VAN *Picrius Valerianus* wort de Behoudenisse afgemaect by eenen *Dolphin*, niet een room in den mond, zijnde dit een teycken van de Behoudenisse, en dat ter gedachtenisse, om datter vele, door den *Dolphin* uyt het waeter zijn geholpen en verlost. Want in den Tempel van *Neptunus*, diewelcke te *Isthmos* was, plaghtmen dickwils te besichtigen het jonghsken *Palemon*, dat van goud en yvoir gemaect was, sittende op eenen *Dolphin*, 't welck hy den Athenienschen *Hercules* hadde toegewijt: Want de Schippers, om dat zy behouden mochten vaeren, deden groote eerbiedinge aen *Palemon*. Daerom kan men *Palemon* op eenen *Dolphin* seer wel voor de Behoudenisse af beelden.

CONVERSIONE. Bekeeringe.

EEN seer schoone bedaeghde vrouwe, wefende naect, doch met een sijn en wit kleedjen bedeckt, hebbende een groene sluyer voor een hals gordel, alwaer op geschreven staet: *In te Domine speravi*, dat is, *Heere in u heb ick gehoopt.* Voor haere voeten sullen leggen, niet alleene kostlijcke kleedren; goude ketenen, peerlen, edele gesteenten en andere rijckdommen, maer oock blonde en opgetoyde vlechten en paruycken, diese van 't hoofd heeft afgenomen, toonende datse sonder ciersel of palleersel is. Zy staet met het hoofd verheven, en de oogen ten hemel gekeert hebbende, sietsen een heldere en klaerblickende straete, stortende overvloedige traenen. Zy hout beyde handen kruyslingh voor de borst, vertoonende teyckens van groot berou en leerwesen. Voor haere voeten sal een *Hydra* of vreeslijk gedrocht staen met vele hoofden en krullen, dat haer aenrant en onder de voeten wil werpen.

Schoon wortse gemaelt, om dat dese lelijk is, die daer leeft in doodelijke sonden; en in 't tegendeel is die ten hoogsten schoon, die verre van de sonde is, en sich tot God bekeert.

Van middelbaer Ouder is zy gestelt, om dat *Aristoteles* seght, dar de bedaegtheit het midden is, tusschen d'Ouderdom en Ionckheyt: om dat dees Ouder alle goed heeft, dat tusschen de Iongheit en Ouderdom is, te weten van alle jeugdelijcke dertelheden en ouder lieden gebreken, afgescheyden; maer in dees Ouder, als zijnde het midden, past het best. En daer over kan men seggen, dat in dees Ouder de waere kennis is, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen. Overfulx kan men tot ons voornemen dese spreucke passen: *In medio consistit virtus*, dat is, *de deught bestaet in 't midden*.

Zy is geschildert offe naect was, doch evenwel met een seer wit en dun kleet bedeckt, om te doen verstaen dat de bekeeringe moet wesen suyver, oprecht, en van alle wereltliche genegentheden en bekoeringe afgescheyden. En de spreuck, *In te Domine speravi*, waer mede zy omgort is, bediet dat

die geene die waerachtelijck bekeert is, het voornemen heeft, om niet wederom van God, door de sonde, te scheyden, en derhalven soo hoopt hy op God, komende sondaenige hoope door 't Geloove, van dat hy in de genaede Gods is, sulx dat dit Geloove in de ziele aenwastende, het vertrouwen te gelijk aenwast, om sich in God te verblijden.

De prachtige kleedinge, goude keeten, de kostlijcke edelsteenen, die op der aerde leggen, verfekeren ons, dat die geene die tot God bekeert is, alle de prachtigheyt, rijkdom en ydelheyt deses Werelts veracht. Waer over *Bernardus* seyt, *de Heylige verachten alle prachi des lichaems, soeckende alleene een welgecierde ziele*.

Haere kostlijcke blonde en gevlochten hayren, die zy op der aerden heeft leggen, drucken uyt, dat zy die niet meer gebruyckt, want *Pierius* seyt dat de hoofdhayren bedieden de gedachten, sulx dat die sich bekeert, de snoode gedachten moet wegh jaegen en verdrijven: diewelcke, soo die niet worden uytgeroyt en afgesneden, soo verblinden zy het gemoed, en beletten de aendacht van die sich wil bekeeren.

Datse haer hoofd om hoogh hout en ten hemel siet, wil seggen, dat het ons eerst betaemt met een vast vertrouwen tot God te keeren, om van hem genaede te verwachten, niet nae onse verdiensten, maer nae sijne grondloose barmhertigheyt. *Paulus* seght, het Geloove is een gaeve Godes; oock seght *David*, de Heere sal sijn genade en eere geven, 't welck wy door de klaere en lichtende stracle uytdrucken.

De overvloedige traenen die langs haere wangen afdaelen, bedieden berouw en leetwesen, en gelijk *Curtius* verhaelt, soo zijn de traenen aenwijfers van 't berouw. En de handen over malkanderen geslagen met het bewijs van droefheyt, betoonen de innerlijcke smerte, die de bekeerde mensch gevoelt, wanneer hy God heeft vertoorent.

Het *Hydra* of veelhoofdigh Beest, dat nefens haer voeten staet, geeft te kennen, dat het betaemlijck is de sonde te verachten en met voeten te treden, diewelcke met groote moeyte en swaerigheyt wort overwonnen en ter aerde geworpen. Daerom doeft groote tegenstand om de bekeerde te ver-

hinderen , van datse op den wegh der saligheyt niet souden wandelen. En daer over vertoonen wy dese *Hydra* die met wreede krollen tegens haer opstaet. En hier van zijn doock dese dichten gestelt.

*Laet vaeren rijkdom, goud en schatt,
Paruycken, ciersels, kofstelheeden,
Mijn ziel een beter ciersel vaet,
Een suiver kleet om mijne leden :
De Alderslangh moet zijn vertreen,
Op dat ons ziel geen list magh deere,
Ick sie den Hemel, en met een,
Een helder licht van God den Heere.*

SOLLECITUDINE. *Bekommernisse.*

EEn vrouwe in 't root en groen gekleet, shoudende in de rechter hand een prikkel of spoore, en in de slinker een fackel.

Het roode en groene kleet, bediet te gelijk de hope en het verlangen, waer uyt de Bekommerninge voortkomt.

De prikkel bediet het krachtigh verlangen om een faeckete verkrijgen, of ten eynde te brengen. Daerom gebruyckte *Theocritus* dickwils de Bekommerninge voor een Minneluchtige quetsinge of prikkel der Liefde.

Door de fackel wort mede te kennen gegeven het verlangen en de opmerckende Bekommerninge, diewelcke in 't hert brandende, niet toe laet, datmen in vrede leeft, 'ten zy men tot een goed eynde gekomen is.

De vlamme beteyckent de Bekommernisse : want zy doet met groote vierigheyt en snelligheyd haer werckinge, doch zy verteert allenskens 't geene zy noodig heeft, om haer eygen glans en wesen te onderhouden.

SOLLECITUDINE. *Bekommerninge.*

EEn jonge dochter met vleugels aen de schouders en voeten, hebbende de armen en beenen bloot, hebbende een roode dwersfluyer, met een gespannen booge in de slinker hand, trekkende mette rechter een pijle uyt den koocker, en 'voor haere voeten sal een Haene staen.

De vleugels aen de schouderen en voeten, bedieden de snelligheyt en de Bekom-

mernisse, en daerom seyt men, hy heeft de vleugels aengepact, wanneer yemant Bekommert is over sijne wercken, daerom singht *Virgilius* als *Cacus* de dief vervolght was van *Hercules*,

*De wreese past hem wiccken aen,
Dat hy vlucht in een holle baen.*

De naeckte armen en beenen, bedieden de snelligheyt en vaerdigheyt : en de roode verwe komt door de gelijkenisse van 't vier, 't welck Bekommernisse bediet, door reden die alreede gefeyt is.

De gespannen booge en de vaerdige pijlen om te schieten, zijn de gestadige opmerckingen van 't gemoed, diewelcke de gedachten tot het werck, als nae haer eynde stieren.

Een Haene wort by gedaen, wefende een bekommert dier, 't welck op sijn bepaelde uyren, wacker wort om te kraeyen, en daerom laet de Bekommernisse hem niet toe, dat hy sijnen slaep magh vol uyt slaepen, gelijk *Homerus* seghet.

SOLLECITUDINE. *Bekommerninge.*

EEn schoone vrouwe rustende op twee vleugels, met een Haen aen haere voeten, en een Sonne die uyt de Zee komt oprijzen, hebbende in beyde handen eenen uyrwijser.

Dese beeldenisse wort schoon gemaect, want de Bekommernisse var de Gelegentheyt by de hayren, en houtse vast met al het schoon en goed datse met haer voert.

De vleugels bedieden de snelligheyt, en de Haen de naerstigheyt. En om te betoonen dat de Bekommernis geduerig sal zijn, en datse sal prijslijck zijn, soo worden de uyrwercken en de Sonne daer by gedaen, diewelcke door haere gestaedige en snelle loop, gedurigh en blijvende is.

SOLLECITUDINE. *Bekommerninge.*

EEn vrouwe met een uyrwerck in de hand.

Het uyrwerck wort voor den tijd gestelt, diewelcke soo snel is, dat men eygentlijk haer gangh een vlucht magh noemen, en vermaent ons allen, dat wy in onse handelingen sullen veerdigh zijn en bekommert,

ten eynde wy door 't vertraegen, van haer niet onderdrückt, en gevangen worden in de listige laegen, die ons altijd worden geleyt.

DERISIONE. *Belachinge, Bepottinge.*

EN vrouwe, die de tonge uyt den monde steeckt, met Eegels vellen gekleet, met bloote armen en voeten, houdende de voorste vinger van de rechter hand recht uyt, hebbende in de sincker hand een bos Pauweveren, waer mede zy leunt op een Efels rugge, die den kop hoogh uytstreckt, als of hy schreeuwen wilde, laetende de tanden sien.

Bepottinge is nae de bepaelinge van *D. Thomas*, wanneer een mensche met eens anders quaed en gebreken spott, sich selve door eygen vermaeck, daer in ketelende, sulx dat, diemen bespott, daer in beschaemt wort.

De Tonge uyt den monde te steken, en 't selve in yemands tegenwoordigheydt te doen, is een schandige daed, en een teycken dat hy weynigh verstant heeft, gelijk de natuere dat selve aen de kleyne kinderkens leert. Soo is 't oock een oud gebruyck van dien dertelen *Gallus*, waer van *Titus Livius* verhaelt, diewelcke den Romeynen verachtende, slack tegens *Titum Manlium* de tonge uyt, hem uytdaegende, waer over *Manlius* dien smaet ter herten nemende, sijne dertelheydt beroomde.

De Egelshuyd diewelcke stekeligh of doornachtigh is, bediet dat de bespotter is als de Egel, diewelcke steeckt die geene die hem naedert, en om dat de voornaemste gedachte van den spotter is, op eens anders onvolmaecktheyt te letten, soo is zy met den vinger aldus gestelt, gelijk geseyt is.

De Pauweveren wordender tot gedachtenisse van dit dier by gestelt, om haere hoervaerdye uyt te drucken, die sich selve laet duncken de alderschoonste te zijn. Want daer is niemant, die om eens anders quaede manieren sal lachen, ten zy hem is bewust, dat hy daer van vry is.

De Ezel, op de maniere als geseyt is, wierde van de Oude in dese gelegentheydt gebruyckt, gelijk *Pierius* verhaelt.

CORTESIA. *Beleeftheyt, Hoflijckheydt.*

EN vrouwe in 't goud gekleet, gekroont als een Koninginne, stroyende keetens, geld en eedelseenen.

De Courtesie of Hoflijckheydt is een aerdigheydt, die dickwils de oogen sluyt in eens anders gebreeken, om dat zy den weg van eygen goeddadigheydt niet soude sluyten.

HUMANITA. *Beleeftheyt, Vriendelijckheydt.*

EN schoone vrouwe die in hier schoot verscheyden bloemen draeght, en mette sincker hand houtse een gouden keeren.

Beleeftheyt is 't geene dat men gemeenlijk *Cortesie* noemt, en is een seekere neyginge des gemoeds, waer mede men een ander soeckt te behaegen. Daerom wortse met bloemen geschildert, om dat dieselve altijd aengemenen zijn; en mette goude keeten, verbindse seer geestigh de gemoederen van die geene, die in sich selve de vriendelijke cortesie en beleeftheyt, van andere luyden, gevoelen.

SCOLTURA. *Beeldhouwerie.*

EN schoone jonge dochter met een slecht hulsel op 't hoofd, waer op een groene Lauwertack gevlochten is, gekleet wesende in laecken van seer schoone verwe: zy sal de rechter hand op een steenen beeld houden, en sal in d'ander hand verscheyden instrumenten hebben, die tot dese konst noodigh en gebruycklijk zijn, staende met haere voeten op een kostelijck tapijt.

Zy wort met een bevalligh wesen gemaakt, maer weynigh geciert, om dat, terwijl de mensch mette fantasien en gedachten besigh is, om de dingen, door de konst, mette natuere over een te brengen, en het een met het ander te doen gelijcken, soo bekommertse haer niet seer met het ciersel en opproncken van 't lichaem.

De Lauwertack, die nae de strengigheydt van den Winter, noch de groenigheydt aen haere blaeders behoudt, beroont dat de Beeldhouwerie, door haer arbeyd, schoon en levendigh bewaert wordt, tegens de quaedaerdigheydt des tijds.

Het kleed van schoone verwe, sal haer

Beeld gelijk zijn , 't welck tot lutt en vermaeck gebruyckt , en door heerlijckheytt wort onderhouden en gehandhaeft.

De hand op 't Beeld, druckt uyt, dat alhoewel de Beeldhouwerie het voornaemſte ontwerp van 't oogh is, ſoo kanſe niet te min oock een ontwerp weſen van 't gevoel, want haere vaſte ſtoffe, waer ontrent ſich deſe konſt oeffent, om konſtelijck de natuer nae te boorſen, kan ſeer wel te gelijk weſen een ontwerp van 't oogh en van 't gevoel. Waer over wy oock weeten, dat *Michel Angelus van Buonarota*, die een licht en glants van deſe konſt geweest is, wanneer hy, door ſijne geſtaedige naerſtigheytt, in ſijn ouderdom blind geworden was, ſoo plagh hy de Beelden te beraften en te bevoelen, en koſt daer van ſijn oordeel ſtrijcken, of het oude of nieuwe gemaecte Beelden waeren, oock waerſe in deughd of prijs waerdigh waeren.

Het tapijt onder haere voeten, betoont, gelijk geſeyt is, dat de Beeldhouwerie geheel door de heerlijckheytt en pracht wort opgehouden, en datſe ſonder den Rijckdom veracht, en miſſchien geen kracht ſoude hebben.

AFFABILITA. PIACEVOLIZZE.
AMABILITA. Beleeftheyt in 't ſprecken.
Geſpraekſaemheytt. Vriendelijckheytt.

En Maeghdecken met een witte dunne ſluyer gekleet, met een vrolijck opſicht, hebbende in de rechter hand een Rooſe, en op 't hoofd een krans met bloemen. De Vriendelijckheytt of Geſpraekſaemheytt is een heblijckheytt, diewelcke geſchiet met beſcheydenheytt in den lieſtijken handel en wandel der Menſchen, met begeerte om een yeder in ſijnen ſtaet, behulplijck en aengenaem te zijn.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Jeugd ſich in de Wereltliche luſten en vermaecklijckheden altijd jong en vrolijck vertoont. En de ſluyer, bediet, dat de geſpraekſaeme Menſchen een weynigh min als naect en bloot zijn in haere woorden en wercken, en daerom zijnſe vriendelijck. En die worden vermaecklijck geheeten, die ter bequaemer tijd en plaetſe, uyt haer eygen aert, als oock nae andere luyden, ſich weeten te voegen,

ſoo veel en wanneer 't gelegen komt, om van alle dingen met een aerdigheytt en bevalligheytt te kouten, en ſich ſelve geeſtig, ſonder yemant te quetsen, bloor te geven: En wort oock mede vertoont, dat men ſijn gemoed alſoo niet moet ontdekken, dat men daer over beſchaemt werde: en 't is een ſeer groot behulp totte vriendelijckheytt, dat men van een vry gemoed zy en oprecht.

De Rooſe bediet dieſelve aengenaemheytt, door de welke ſich een yegelijck by een beleeft en bevalligh menſche voeght, en waer door die ſmaeck verkrijght in ſijnen onnegangh, vliedende alle bevalligheytt van zeden en manieren, die mette hardigheytt en ſtrengigheytt zijn vereenight: tot welke bereycknuſſe oock de bloemekrans wort gepaſt.

HUMANITA. Beleeftheytt.

En vrouwe gekleet als een *Nymph*, die met een lachende bevalligheytt een hondeden onder haeren arm hout, 't welck haer aengeſicht met ſijn tonge leckt, vriendelijck quſpelfteertende, ter ſyden ſtaet een Oliphant.

Beleeftheytt beſtaet daer in, dat men ſijne grootheytt en hoogheytt verberge, en ſich nedrigh ſtelle, tot welbehagen en voldoeninge van andere luyden, die van minder ſtaet zijn als zy ſelve.

In 't kleet van een *Nymph* iſſe gemaelt, om de lachende bevalligheytt, en dat door de toeſtemminge van de abelheytt: En dit beroont oock het hondeden, 't welck zy liefkooff, om haer doen aengenaem te maken, ter begeerte van haeren meester.

De Oliphant vergeet ſijn grootheytt, om aen den menſche dienſt te doen, van de welke hy ſoeckt in eere en achtinge gehouden te weſen. En derhalven is hy van de Oude, voor een teycken van beleeftheytt gehouden geweest.

PROMISSIENE. Belofte.

En vrouwe houdende de rechter hand en arm recht uyt, hebbende de ſlinker hand voor de borſt.

De uytgeſtreckte rechter arm is een teycken van eenige ſaecke te beloven, en door de

de slincker hand voor de borst, wort ver-
toont, datmen een ander verseeckert op sijn
rouwe en eedt, en dat tot behoudnisse van
sich selve: welcke belofte voornaemlijck
uyt het hert en de borst heerkomt.

TENTATIONE. *Bekooringe, Beproevinge.*

EN vrouwe, die mette rechter hand een
stock, waer mede zy in 't vier roert, en
't selve opstoockt. Want beproeven is an-
ders niet als te voeden, 't gene van sich self
weynigh kracht heeft, hoe wel 't selve
machtigh is om genoegh te hebben, en om
't werck te spoedigen, soo wel aen lichaem
als aen ziele.

RIPRENSIONE. *Berispinge, Bestraffinge.*

EN vreeslijcke vrouwe met een curas en
helm gewapent, hebbende een swaerd
aen haer sijde, houdende in de rechter hand
een vat met vier, en in de slincker hand een
hooren, om geluyt te blaesen.

Berispinge is een verwijtinge van anderer
luyden gebreecken, op datse sich daer van
fouden onthouden, en daerom wortse ge-
wapent en vreeslijck geschildert, oin alsoo
door de Berispinge vrees aen te brengen;
En gelijk de wapenen en 't swaerd werck-
tuygen zijn, om 't lichaem te slaen en t'on-
der te brengen, alsoo slaet de berispinge het
gemoed met woorden.

Zy hout het vier in de hand, om in den
schuldigen mensch het vier of de roodig-
heyt van de schaemte aen te steken. Het
lichaem dient tot een teycken van een on-
aengenaem geluyt, heerkomende van het
luyde roepen der Berispinge.

RIPRENSIONE GIOVEVOLE,
of hulpsaeme Berispinge.

EN bedaeghde vrouwe, staetigh gekleet,
root van verwe, houdende mette rech-
ter hand een tonge, daer een oogh boven
op staet: op 't hoofd false een kransken van
Alst hebben, en in de slincker hand false het
selve kryyd houden.

Zy wort bedaeght vertoont, om dat de
rechte grond van de Berispinge en waer-
schouwinge eenen persoon betaemt, die van

groote ervaeringe is: En om dat de be-
daegtheyt bequaemst, en by een yeder eer-
waerdigh is, soo wel tot verbeteringe als
Berispinge, soo rechtse te meerder uyt, en is
van meerder aensien, gelijk Cicero in sijne
Burgerplichten seyt. En *Samazarius* seyt in
sijne *Arcadia* aldus, *Mijn Soone*, de voor-rechten
van d' *Ouderdom* zijn soo groot, dat het, of wy willen of
niet willen, *soo zijn wy verbonden om te gehoorsaemen*,
wesende de Oude, door middel van de *eeuvaerentheyde*
bequaem, om vrucht te doen met haere bestraffingen.
En Cicero seyt, *Eeruvaerentheyde leert meer als de oeffe-*
ninge van de geleertheyt.

Het staetige kleet en de roode verwe
vertoont, dat de Berispinge betaemt statigh
te spreken, en niet buyten de paelen te loo-
pen, op dat die selve magh heylsaem en pro-
sijgh zijn, ten eynde men magh seggen, dat
dit werck een teycken is van waere Liefde,
en van oprechte Minne. *Want men moet nim-*
mermeer opnemen eens anders sonde te bestraffen, 't en zy
wy dieselve met innerlijcke gedachten ondersoccken, en wy
sullen onse consciencie, met liefde, voor God klaerlijck
verantwoorden. En de Bestraffinge moet niet
uyt een stribligh gemoed komen, dat door
de sucht verruickt is, maer men moet doen
gelijk *Augustinus* seght: *Wanneer ghy straft, soo*
doet het sonder sucht of geweld, en met een zedigh ge-
moed, andersins is 't geen liefde, maer een dolligheyt en
rasernye. *Wijders* seyt hy: *Benint hem, en seghe*
wat ghy begeert. En voorts sal hy doen 't geene
Chrystomus seer wel tot onse voorstel, over
d'uytlegginge *Matth. xviii* seyt, *Weest tegen*
u eygen leven hart, maer tegen eens anders weest goe-
dertieren.

De tonge met het oogh daer boven, is
een volmaeckte voorschrift van 't spreken;
gelijk *Chilon* en *Diogenes*, beyde Philosophen,
verhaelen. *Want het betaemt een Man eerst wel te*
overwegen, alear hy 't selve mette tonge uytdruckt. En
Gellius seyt: *Een wijs Man overdenckt sijne woorden,*
en overleghetse in sijn gemoed, alear hy dieselve op de tonge
brenghet. En met reden kan men oock seggen,
dat de tonge den Mensch niet is gegeven,
datmen die sal gebruycken, tot verderf,
schaede en onderganch van andere, maer
dat wy behooren kloeck en voorsichtigh te
wesen, om die te gebruycken tot haere hul-
pe met alle behulplijcke genegentheyd, en
tot onderstant van die, die van nooden heb-
ben, en die niet behoeven berispt noch be-
straft te worden.

De krans van Alst, die zy op 't hoofd, als oock in de sliicker hand draeght, gebruyckten de Egyptenaers voor de hulpsaeme Berispinge, die die geene noodigh was, die van den rechten wegh totte ondeughden was overgelopen, en daernae, gewaerschoouwt zijnde, sijn leven beterde. Want gelijk de Alst bitter van smaeck is, soo schijnt oock de Berispinge bitter aen yder quaedwillige te wesen: Maer als de Alst nae beneden is ingeswolgen, soo suyvert zy alle de galachtigheyt van de maeghe, en in 't tegendeel, doetse den honigh wederom aenwassen, 't welck zijn de soete en lieflijke vleyingen. Daerom seggen de grondstellingen der Medicijns, dat de soete dingen in colere of gal-le veranderen, waer door dan de menschen in ongesontheit vervallen.

PENTIMENTO. *Berouw.*

En Man die met beyde handen aen den ploegh staet, als of hy wilde ploegen, en die met sijn aengesicht te rugge siet, en also geboogen, dat hy geheel en al een afkeeringe in sijn gemoed van dese handelinghe heeft, waer toe hy geschickt was, nae uytwijfen van de spreucke *Iesu Christi* in 't Euangelium, *Wie sijn hand aen den ploegh slaet &c.*

PENTIMENTI DE PECCATI.

Berouw van Sonden.

En Man in 't swart gekleet, gevoedert met taneyt, leggende op de knien, slaende met den rechter hand sijn borst, 't hoofd een weynigh scheef houdende, de oogen ten hemel slaende, klaegende sonder ophouden, hebbende een Pellicaen ter syden.

't Berouw is foodaenige droefheyt, en sulcken prickel, die den Mensch pijnicht en angsticht, door de lelijkheyt, schandelijckheyt en schade van de bedrevene misdæet, die door de conscientie is veroordeelt. Daerom seght *David* in sijnen xxviii Psalm: *Daer is geen ruste in mijne beenen, van wegen mijner sonde.*

De verwe van 't kleed, en 't slaen op de borst, bediet, de droefheyt en de oertuyginge van schuld van de bedrevene sonden: om redenen als boven geseyt.

Dat hy geknielt ley, siende ten hemel, is

om dat hy van God vergiffenis bid over sijn bedrevene sonden.

De Pellicaen, seyt *S. Hieronymus*, nae dat hy met sijn nebbe sijn jongskens heeft gedoot, blijft drie daegen in sijn nest, staedigh klaegende, 't welck een seecker werck is van berouw, gelijk *Rufcellus* seyt. *Ovidius* seght in sijn herfcheppinge over de allegorie van *Biblis*, die in een fonteyn verandert was, tot een voorbeeld van de traenen, dat, wanneer men gebracht is tot Berouw van onse sonden, dat wy dan in traenen sullen versmelten, tot een teycken dat wy waerachtelijck Berou hebben.

PENITENZA. *Berouw.*

En vrouwe in 't blauw gekleet, 't welck geheel in sarden gescheurt is, staende seer treurigh, en klaegende, met een hand vol doorens in d'eene, en in d'ander een visch. Want de boetvaardigheyt moet gedoopt zijn met vasten en met suchten.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

En uytgeteerde en magere vrouwe met een treurigh en beroyt kleet, siende met groot opmercken ten hemel, houdende met beyde handen een rooster: die van den Godgeleerden genomen word voor een teycken van de boetvaardigheyt. Want gelijk dieselve het midden is van 't vier en tgeene daer op gebræden wort, alsoo is oock de boetvaardigheyt het midden tusschen de droefheyt des Sondaers en de liefde Godes, diewelcke is een beweger desselven.

Boete of Berou, heeft drie voornaeme deelen, als daer zijn gebrokenheyt des herten, bekentenisse, en voldoende. Daerom wort de gebrokenheyt des herten, door het treurigh en swaermoedigh wesen uytgedrukt. De bekentenisse wort gestelt met het gesichte ten hemel opgeslagen, als of zy van God vergiffenisse versochte. De voldoende wort door een rooster vertoon, 't welck een instrument is, dat tot lichaemelijke straffe is geschickt, waer uyt oock de verdienste van dese levendige deughd wort afgemeten.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

En oude en grijsse vrouwe in 't wit gekleert, doch vol vlacken, sittende in een eenfaeme plaetsse op een steen, waer uyt een fonteyne springht, daer zy metten halfe gebogen, nae toe siet, stortende veele traenen, en, als of zy haere kleederen wilde uyt-trecken.

Boetveerdigheyt is een finerte van de sonde, heerkomende meer door de Liefde Godes, als door de vreesse van straffe, welke finerte, als men sich selve besiet, soo spruytse uyt het herte, siende de lelijckheyt van de bedrevene sonde. En daerom wort dese vrouwe vertoont, datse sich in de fonteyne spiegelt, siende dat haere jaeren, alreede door den ouderdom zijn versleten, klagende over den qualijck doorgebrachten tijd: 't welck door de vuyligheyt op 't witte kleed wort uytgedrukt, wesende 't selve de onnosselheyt, die ons door den H. Doop is geschoncken, en die alsnu, door onse sonde besmet is.

De steen waer op zy sit, is anders niet als *Christus* onse Salighmaecker, op welcken de Sondaer rustende, sijne gedachten heeft gevest in de beschouwinge van de fonteyne, 't welck is de genaede, die van hem komt af vloeyen, gelijk hy tot het Samaritaensche VROUTJEN seyde. Zy treckt haer vuyle kleed uyt, om 't selve in dese fonteyne te wasschen, maeckende haere ziele wit door het Berouw, 't welck een versegelinge is, die hy uyt loutere genaede voor ons heeft ingestelt. En daerom singht *David* tot God: *Heere ghy sult my wasschen, en ick sal witter worden als sneeuw.*

De eenfaeme plaetsse bediet het verborgen des herren, waer toe hy sich keerende, en 't gemoed, van de ydelheden des werelts ontreckende, soo vind het vrede met God, en komt alsoo door finerte van de sonde, wederom in de genaede.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

En magere vrouwe in aschverwe gekleert, houdende in de rechter hand een geessel, en in de sliicker een kruys, waer op zy vastelijck staert.

De aschverwe bediet, dat de Boetvaer-

dige sijn leven verre van de wellustigheden moet afscheyden, en 't vleesch niet liefkooften.

De tuchtinge is de verbeteringe sijns selfs, en 't kruys is de lijdsamenheyt, door de gelijckheyt die de boetvaardige verkrijgt met *Christo Iesu*, door de verachtinge des Werelts, nae sijne woorden: *Wie sijn kruys niet op hem neemt, en volghet my nae, die kan mijn discipel niet wesen.*

DISCRETIONE. *Bescheydentheyt.*

En vrouwe die bedaeght en staetigh is van opsicht. 't Kleed sal van goud zijn, en de mantel van purperroet, houdende 't hoofd scheef nae de sliicker schouder, en de sliicker arm om hoog gesteecken, en de hand open, alleens of zy met een ander medelyden hadde, houdende in de rechter hand een lesbisch looden liniael, en op haere knien sal een kameel leggen.

Bedaeghd en staetigh wort zy gemaelt, om dat in 't volmaect Ouder oordeel en Bescheydentheyt is, waer over *Bernardus* sprekende van de Bescheydentheyt, noemtse een moeder van de deughden.

Het gulde kleed en de purperroede mantel,

tel, bediet niet alleen de wijsheyt en de ftatigheyt, maer oock de rechte reden ontrent de waarheyt van de rechtvaerdige faecken, die in een vroom en befcheyden Man gevonden worden. Waer over *D. Thomas* feyt, de Befcheydentheyt behoort totte Wijsheyt, en is een voort-teelfter, bewaerfter, en een meesterfche van de deughden.

't Hoofd houdfe wat fcheef nae de fliicker fyde, en de fliicker arm wat om hoogh, en de hand open, als offe met een ander medelijden hadde: Want *Aristoteles* verhaelt in fijn Zedekonft, dat de Befcheydene fch lichtlyk medelydigh vertoont aen die daer doolt, houdende, met groot oordeel, sekere menfchlycke onvolmaecktheden, in wien die gevonden worden, te goede.

Zy hout het Lesbifche looden liniael in de rechter hand, om te betoonen dat een befcheyden Man de billijkheyt met aller naerftigheyt onderhout, niet anders als dit liniael doet, 't welck die van Lesbien gebruyckren om haere fteenen te meten, buygende 't felve foo wel nae onderen als boven: en om dat het van loot was, foo voegde het fch nae de hooghte en laeghte, fonder dat het daerom van fijne rechtigheyt afweeck. Alsoo buyght fch oock de rechte Befcheydenheyt nae de menfchlycke onvolmaecktheyt: Maer daerom wijckt hy niet af van den rechten wegh der gerechtigheyt, wefende diefelve in oordeel gegrondveft, en van de billijkheyt verfelfchapt, van de welke zy nae haer vermogen, is een oprechte uytvoerfter.

't Cameel als boven gefeyt is, vertoont de befcheydene natuere van dit dier, 't welck geen meerder laft op fch laed, dan als 't kan verdragen: En daerom fal een redelyk Mensch tot naevolginge van dit dier met Befcheydentheyt goed doen: Want al wat hy met Befcheydenheyt doet, is een deugd, en al wat fonder Befcheydentheyt gedaen wort, is een ondeughd. En gelijk *Isidorus* feyt, foo wort een onbefcheyden deughd, voor ondeughd geacht.

R I P A R O D A I T R A D I M E N T I .

Befchut tegens Verraed.

Een Man met een Oyevaer in den arm, die een taxken van *Platanus* in de mond

heeft. De Storck of Oyevaer heeft natuerlijke vyandfchap mette Nachtuyl, en daerom leyt haer de Nachtuyl dickwils lagen, foekkende haere nesten te breecken, en de eyren felve uyt te broeden, een fake die den Oyevaers feer fchadelyk is, komende alles uyt een verborghen haet, die zy dragen. De Oyevaer, om dit nu alles voor te komen, voorfiet fijn nest met een taxken van de *Platanus*, want zy weet feer wel, dat de Nachtuyl voor fodaenigen ftruyck een groote fchrick heeft, overful wanneer hy 't nest komt naederen, foo ruyckt hy dien tack. En door dese befcherminge blijfste vry van alle verraderyen en listige laegen van den Nachtuyl.

D I F E S A C O N T R A N I M I C I , M A L E F I C I ,
V E N E F I C I . *Befcherminge tegens Vyanden,
Quaetdoenders, en Venijngevers.*

Een vrouwe die een ciersel op 't hoofd heeft, te faemen gefelt, van dese kostlycke fteenen, als van *Diamant* en *Azathen*, hebbende *Corallen*, om haeren hals, en in haer hand een uytgewaffen ajuyen, by haere voeten fal een wefelken ftanen, dat een taxken ruyte in den mond hout. Van de *Diamant* feghr *Isidorus*, datse goed is tegen alle tooverie der Swartkonfenaers. Van den *Agaet* feyt *Barth. Anglicus*, datse goet is tegen de Nachmerrien, of quellinge der boofte geesten, by nachte: noch feyt hy, dat de *Ade* laer den *Agaet* in fijn nest brenghr, om fch te bewaeren tegen de venijnige beeten der Slangen. *Plinius* getuyght dat zy het bijten der *Scorpioenen* tegen staet. *Plinius* en *Isidorus* verhaelen van den *Diamant*, dat zy allerleye vreefe wegh jaeght, en de tooverfche konften beler. Van 't *Corael* feyt *B. Anglicus*, dat het krachtigh is tegen des duyvels konften en verfcheyden fpoockfels. En het kruid *Squilla* of *Ajuyn*, is goed tegens de quaede gefpenften of nachtgeesten: Want *Plinius* fprekende van dit kruid, feyt dat *Pythagoras* getuyght, wanneer men *Ajuyn* boven den ingangh van de deure hanght, dat daer door alle quaede geesten, dieder fouden willen inkomen, worden verdreven. Van 't *Wefelken* dat ruyte in fijn mond draeght, daer van fchrijven alle Natuerkondigers, dat het fch daer mede tegens den *Basilisc* en alle venij-

venijnige slangen , voorfiet. En dit is 't gevoelen van sommige Oude.

DIFESA CONTRA I PERICOLI.

Befcherminge tegens gevaer.

EEn jonge vrouwe die in haer rechter hand een bloot sweert hout , en aen de fincker arm een schild, daer een yfere vercken in staet.

Zy wort jongh geschildert , om dat de Jongheyt wacker en vaerdigh is , om sich tegens alle aanvallen te beschermen. Het swaerd en schild betoonen , darmen sich daer mede niet alleen moet beschermen , maer oock sijnen vyand aanvallen en beschaedigen. Het Rondas en Schild worden voor de Bescherminge genomen : en beelden de Egyptenaers daer mede een Man af , die voor alle laegen, gevaer, en allerley toevallen der fortuynne , seecker was. En oversulx maelden zy het yfere Vercken daer in , om dat dit dier , soo haest als het eenige wilde beesten ruyckt , of geblas der honden hoort , sich draeyt in een ronde kloot , en treckt sijn snuyt en beenen in 't lijf , gelijk de schildpadden doen , sich keerende en draeyende , sulx dat , waer men 't oock aenroert , soo bevint men dat alle syden , met noodig tegenweer befet zijn , tot een schrick van die 't willen aengrijpen.

C O N T A G I O N E. *Besmettinge.*

EEn jonge, rancke, bleecke vrouwe, met sfordige en gescheurde kleederen , van droeviger verwe : zy sal in de rechter hand houden een tack van een noote boom , en de sincker op een Basiliscus , die ter syden haer staet, met een wreet gelaet en seer straf gesicht. Op haer ander syde sal een Jongelinh zijn , die sich quijnende vertoont , en die kranck en half dood ter aerden leyt.

Contagium Besmettinge, komt van de Latijnen van *Contactu* , dat is , van aenraeckinge, overmits dieselve van d'een kranckheydt des lichaems in een ander overgaet.

De Besmettinge nae *Averrois* meeninge, is tweederley : te weten, de Mathematifche of Wiskonstige, en de Natuerlijcke. De eerste geschiet niet altijd tusschen twee lichaemen, maer nae de grootheydt der lichaemen,

siende het Wiskonstige nergens anders op, als op de buytenste vlackten of andere maren. De tweede geschiet altijd tusschen twee lichaemen in een bestemde plaetse : andersins seyt men, dat die natuerlijcker wyse niet wort gevonden.

Willende dan de Besmettinge beschrijven, sullen wy seggen, dat het is een snoode en bedorvene hoedaenigheyt van sieckte, die welcke of door de locht, of van het eene lichaem in 't ander wort overgeset, en dese beschrijvinge wort by *Mercurialem* in 't xvii cap. van de koortse gestelt. Maer *Ioan. Baptista Montanus* over het boeck *FEN van Avicenna*, die geeft daer van een volmaeckter stellinge , inhoudende de oorfaecke van de stoffe , van het wesen en van de wercklijcke kracht : seggende dat de Besmettinge een sieckte is, diewelcke gaet van 't eene lichaem in 't ander , 't zy door middel van aenraeckinge, of sonder middel , door de overekominge van de stoffe , of door de tegenstrijdigheyt van het deel van de form, door oorfaecke van de ontfellinge der hitte, diewelcke de vochtige deelen onbequaemlijck verteert.

Om nu hier van verklaeringe te doen, soo segh ick, dat eene kranckheydt diewelcke sal gaen van 't eene lichaem in 't ander , van noode heeft, dat die geschiede door middel van eenige beweginge. En soo daer beweginge is , soo moeste wesen , eene van de viere, die van *Aristoteles* in sijne Natuerkonst worden verhaelt, te weten, of de bedervinge, of de vermeerdinge , of de veranderinge , of verplaetsinge. Daer is geen plaetslijcke beweginge , want men siet niet, datse sich van plaetsse beweeght , daer is geen vermeerderende , want daer komt niet by , soo moet dan vast blijven datter is veranderinge en bedervinge : gaende altijd de veranderinge voor alle bedervinge, gelijk geseyt is, van 't eene lichaem in 't ander. Soo is 't dan noodigh, datter een *agens*, dat is een werckende, en een *patiens*, dat is een lijdende zy : te weeren , een deel 't welck aenroert, en een deel dat aengeroot wort. Het werckende deel is , waer uyt de Besmettinge vloeyt , en het lijdende is , 't welck de Besmettinge aenneemt : soo is 't dan noodigh dat de lijdende eenderleye kranckheydt of genegentheydt hebbe mette werckende. De aenroeringe

fonder middel, is die geene, dewelcke geschiet tusschen twee lichaemen, alsoo datter niet tusschen beyden komt, gelijcker in de Venus-sieckte of Pocken geschiet. Het aenroeren door middel, is, 't welck tusschen twee lichaemen geschiedt, door tusschen beyden kominge, van eenigh ander lichaem, gelijk als door middel van de locht twee lichaemen malkanderen raecken, soodanigh dat d'eene sijne krankheydt overset aen d'ander, want eerst lijdt de locht, diewelcke daer nae haere Besmettinge of sieckte in een vasten lichaem overdraeght. De voorseyde *Mercurialis* trachtende nae dese waerheyd, in d'aengetogene plaetse, seyt, dat de krankheden, die door 't aenroeren gebeuren, geschieden, of door 't aenblaesen van den waessem, of door de vochtige aenraeckinge: en daerom is 't onmogelijk, dat vaste deelen, door onderlinge aenraeckinge konnen besmet worden. En dit is de oorfaecke, waerom de Minne-Besmettingen allerlichtst oversetten, waer door naederhand een groote peste onstaet: gelijk *Ficinus* over het gastmael van *Plato*, seyt. Maer hoe is 't doch mogelijk, dat een sijn stractjen, of een luchtigh geestjen, of een aenblaefinge, of een kleyn weynigh bloets, van een seer beminde vriendinne, soo strax met soodanigen snelheyt en kracht, den verlangenden Minnaer, soo schaedelijk magh quellen? De oorfaecke daer van is anders niet, als de aenblaefende waesem, en dat bloeyende bloed, 't welck vier eygenscapen heeft, te weeten, dat het klaer, dun, heet en soet is. Want het klaere komt met de oogen des Minnaers over een, lockende en liefkoscende den selven soodanigh, dat hy daer door seer vierigh wort getrocken. En om dat het sijn is, soo vlieghet het snellijk in de ingewanden, en komt sich door de aderen en slagh-aderen te verspreyden, en soo door 't geheele lichaem, werckende krachtighlijcken door de hitte, bewegende daer door met geweld den Minnaer, soodaenigh, dat hy in des selfs Natuere wordt herschept; 't welck *Lucretius* seer wel aenroert:

De soete Venus sloock in 't hert,

Daer op volghet kille sorgh en smert.

Aengesien dit met de soetigheyt voedt en sinaeck geeft aen de ingewanden, soo komt daer door, dat, wie met soodaenigen

quellinge wort geplaeght, te gelijk geneghte en finerte in sich gevoelt: en dit overmits de klaerigheyt en soetigheyt van het vochte en bloeyende bloed van de beminde, en dat door de hettigheyt en dunghigheyt. 't Is dan noodigh te doen 't geen *Lucretius* seghet:

Drijfwegh de beelden van de Min,

En keer dan elders uren sin;

Van 't voetsel daer de Min by leest,

Siet dat ghy daer voor sebricke en beest.

Maer laet ons weder tot *Mercurialen* keeren, dieselve seit, dat de vochtigheden, (alhoewel die ons quaede en krancke hoedanigheden kunnen aensetten,) soo is 't oock noodigh, datse dese twee hoedanigheden moeten hebben, te weeten, datse moeten op de vlackte van 't lichaem, en daer by taey en lijmachtigh zijn, gelijk *Aristot.* en *Alexander* verhaelen: en door dese oorfaecke, set sich het schurft of de ruydigheyt seer licht van 't eene lichaem over in 't ander. Maer waer door zijn dan de inwendige sieckten besmettelijk als de teeringe, de quaedaerdige koortjen en andere? door 't middel van de dampen, en door het in en uyt afemen, waer door lichtelijck de inwendige gedeelten van de longe &c. aengesteken, en 't naebywesende lichaem medegedeelt werden. Maer daer mede wort niet geseyt, dat de Peste en de Besmettinge een dingh is. Want de Peste is een algemeen quaed. Waer by men moet verstaen datter eenige sieckten zijn, die *Sporadici*, dat is, die verspreyt, en andere, die algemeen zijn. De verspreyde zijn, wanneer verscheyden sieckten verscheyden volkeren en menschen overvallen. De gemeene zijn van tweederley slagh, de eerste worden van de Griecken *Endimii*, en van de Latijnen *Inquilini*, dat is, *inwoonende*, gheeten, en zijn gemeen onder alle, maer gemeensamer onder het eene volck of natie als onder het ander. De tweede slagh worden *Epidemii* genaemt, en zijn gemeen aen alle menschen, en van die soorte is de Peste: in wiens tijd, de menschen door eene verborgene kracht ontfeken worden, sulx dat zy haer nimmer vertoont, dan wanneer

De locht ontsleekt het kooren land,

't Geboomt en watter is geplant,

En drugh oock door de leden heen,

En brengh den Dood met veel geveen:

gelijck

gelijk de E. Vader *Alexander* tegen de Star-
reraeders seyt.

Maer om te keeren totte beschrijvinge,
foo is ons noodigh de gelijkheyt van de
stoffe, en d'ongelijkheyt van de form of
gedaente. Want nadien het werck geschiet
door middel van tegenstrijdigheyt en onge-
lijkheyt, en overmits 't een tegenstrijdige
't ander niet aenneemt, soo moeter noot-
wendigh eenigh onderwerp wesen, dat dese
tegenstrijdigheyt aenneemt. En dit is de
stoffe, die so wel 't eene als 't ander lichaem
gemeen is, waer uyt het werckende begin-
sel van dese verdervinge getrocken wordt:
En van dese beweginge, diewelcke is de te-
genstrijdige vervuylende gestaltenisse van
het ontfteken lichaem, dat de Besmettinge
wil vorderen, en het lijdende beginsel, dat is
de stoffe van het vervuylde lichaem, 't welck
bequaem is om de verdorven tegen-vorm,
aen te nemen. Maer laet ons sien hoe de ver-
anderinge noodigh is in dese Besmettinge.
Het is een klare saecke onder de Philoso-
phen, dat de veranderinge gaet voor alle
vervuylinge of verrottinge. En de verande-
ringe geschiet in de hoedaenigheyt, soo sal
het dan verwarminge zijn, diewelcke ge-
schiet door 't middel van haer wercktuigh,
't welck is de hitte, diewelcke gewelt doet
aen het vochte en drooge, diewelcke lijdende
hoedaenigheden zijn, en dielselve vol-
maecktsé noch koocktsé niet t'eene-mael.
En hierom seyt men, dat wanneer de lijdende
deelen de werckende overmeesteren, dat
daer uyt de verrottinge voortkomt. Want
alsoo dickwils de warmte te swack is, dat
zy 't vochte niet kan overwinnen, en datter
te groote overvloed van vochtigheyt is, al-
foo geschieret eene medewerkinge, gelijk
Aristoteles dieselve noemt, waer op aldan de
verrottinge volght. En dit kan t'laemen kom-
men in de twee manieren van koken, soo
in 't sieden als in 't braeden. Waer door wy
sien, dat dingen die een uytnemende warm-
te hebben, niet verrotten, maer verdrogen.
En hier van hebben wy een voordaen van 't
geen men seyt, datter onder het derde *clima*
of derde gelegentheyte des aerdbodems, te
weeten in Arabien eenige plaetsen zijn, nae
by de Zee die vol sands zijn, door de wel-
cke, als wanneer de koopluyden naer 't Oo-
sten reyfende, en soo van de hitte van 't sand,

als door den brand der Sonne, in die plaets
komen te sterven, soo verdroogen zy door
de brandende straelen der Sonne, food'igh,
dat zy al haer vochtigheyt verliesende, de
Mumie, soo men hout, daer uyt gemaect
wort, diewelcke nimmermeer verrot, en die
daer nae in onse landen wort overgebracht.
Iae wy weten dat oock, door de groote
koude, veele dingen niet vervuylen of ver-
rotten: Waer over wy sien dat de geene,
diewelcke in de geberghen van *S. Bernard* in
Vranckrijk sterven, veele laeren in haer
wesen blyven, sonder datse verderven. Tot
nu toe hebben wy de Besmettinge verklaert,
en waer die van daen komt; nu gebreecker
alleen dat wy de beeldenisse uytleggen.
Iong wortsé dan geschildert, overmits de
leughd, door den overvloed en hette des
bloeds, veel meer brands in sich heeft,
't welck kracht heeft om ranck en dun te
maecken, en tot sich te trecken, en die by
gevolgh, groot behulp doet aen de oor-
saecke van de stoffe, en van de werckende
kracht: te meer, alsoo de jonge luyden veel
lichter de besmettinge aen nemen, om haere
ongeregeltheyt en kleyne sorge die zy voor
haer leven draegen.

Bleek en ranck is zy, om de seer quaede
Besmettelijcke sieckte uyt te drucken, die
den Mensch allenskens uyt teert: waer on-
der zijn de Pocken of Venus sieckte, de Tee-
ringe, Lazary en veele andere.

Haer kleed is gescheurt, door 't groot
ongemack, dat ter oorsaecke van dese be-
smettinge daer uyt spruyt, 't welck den Men-
sche ten laesten in groote armoede brenghet,
gelijk het droevigh kleed te kennen geeft,
't welck in dese gelegentheyte geen vrolijk-
heyt kan aenbrengen, maer dickwils volgh-
ter den doot nae.

Zy hout een tack van een Note-boom,
wesende dieselve met haere schaduwe be-
smettelijck, gelijk *Plinius* seyt in 't *XVII*
boek: volgende daer in de *Tafso* in *Narbona*,
die nae 't getuyghnis van *Dioscorides*, soo scha-
delijck is, dat wie daer onder slaept of on-
der haere schadu gaet sitten, swaelijck ont-
stelt wort, gelijk *Fernchus* in de verborgen
oorsaecken, dit selve mede van den Note-
boom getuyght, als mede *Ovidius*, die daer
seyt, datse op den uyersten kant word ge-
stelt, op datse het gesaeyde geen schaede

fouden doen. Dies hy voorder van den Noreboom aldus singht :

*Ick uuteboom, cylaes! staec aen den wegh verstroyt,
En word van't gaende volck met steenen noch gegoyt.*

De Basilisc, gelijk men schrijft, is een seecker slag van Slangen, waer van niet alleen het geblas, maer oock het gesicht en het sijfelen besmetlijk is : en de dieren diewelcke van haer vergift gedoot zijn, worden van d'andere dieren niet aen geraeckt, hoe vraetigh en gulfigh die oock fouden mogen wesen : en soo zy diesselve, door den grooten hongre, komen aen te raecken, soo steruen die terstont. Waer over de Basiliscus, van alle andere dieren, hoe vergiftigh die oock fouden mogen wesen, geschouwt wort : alle andere dieren, door haer venijn, overtreffende ; gelijk *Ætius* en *Plinius* verhaelen.

De bleecke rancke en half doode Ionghman wortter gestelt, om redenen boven verhaelt, gelijk mede het lichaem dat de Besmettinge ontfanght, en die geene, die hem diesselve overlet.

TREGUA. Bestant of Stillestant des Oorloghs, van den Heere *Giov. Zaratino Castellini*.

En vrouwe die midden in een stille Zee, op een eylandeken sit, boven een hoop toegebonden spieffen, of ander krijgshgereetichap. Zy sal voor de borst gewapent zijn als *Bellona*, met een stormhoed op de rechter knie, en de rechter hand daer boven op, waer mede zy een stock vast hout, alwaer dese twee visschen ; als de Zeesnoeck en de Harder, te saemen verbonden zijn. Mette slincker hand hout zy een karre en een hond aen een touw vast, die stille en vreedsaem by malkanderen sitten.

Marcus Varro bepaelt het Bestant op tweederley maniere : de Stilltant des Oorloghs, seyt hy, is een leger-vrede van weynigh dagen, of het Bestant is een verpoofinge van den krijg ; welcke bepalingen *A. Gellius* niet behaegen, maer hem behaegen veel liever korte en soete beschrijvingen, als volmaeckte bepalingen : en soo veele als het tweede aengaet, seyt hy dat het meer aengenaem, als klaerlijk bepaelt is. Om dat de Griecten seggen, dat het woort *Eecchiria* bediet, datmen de handen moet te huys

houden ; want men magh dan niet vechten. Soo veele het eerste belanght, seyt hy, datse geen vrede kan worden genaemt, om dat de oorlogh noch op haere vrye voeten staer,

alhoewel de daedlijckheden ophouden. Men kan't oock geen legervrede heeten, of die in't veld gemaect is, of in de beschansingen of hutten der soldaeten, want men maectse oock buyten't veld en buyten de hutten der soldaeten ; Zy is oock niet van weynigh dagen, maer oock van maenden. *Livius* verhaelt in't x boeck dat de Romeynen drie maenden stillestant aen die van *Carthago* hebben gegeven, en ses maenden aen den tyran *Nabides* van *Lacedemonien*. *Quadrigitius* seyt oock in't eerste van sijne Iaerboecken, dat *Cajus Pontius Sammitus* van den Romeynschen Dictator een Stilltant verfochte van ses uren, sulx dat de Stilltant, gelijk *Varro* seyt, niet altijt is van seeckere dagen, maer oock van seecker uren en maenden. Men leest oock in *T. Livius*, dat *Perugia*, *Corona* en *Arrezzo*, die als hoofden van *Toscana* waeren, verfoeckende vrede vanden Romeynen, haer een Bestant is toegelaeten van 30 Iaeren. En soodaenigh Bestant van 30 Iaeren

Iaeren is van de Atheniensers met die van Lacedemon gemaect, als wanneerse Eubea hadden t'ondergebracht. Diefelve *Livius* verhaelt, dat van de Romeynen aen die Vegetanen een stillestant van 20 en 40 Jaeren was toegelaten; noch verhaelt hy, dat de Vegetanen gesant nae Romen fonden, en maecten een stillestant van hondert Jaeren, gelijk aen *Cerus* oock een stillestant van hondert Jaeren was vergunt. Wefende dan het Bestand van uren, dagen, maenden, jaeren, van korte of lange tijd, soo kan men seggen, dat de stillestant is eene overeenkominge van de opschorsinge der wapenen, voor een sekere bepaelde tijd. Men moet oock de beschrijvinge niet naelaeten, waer in de voorwaerden van den stillestant begrepen worden, want daer in wort seeckerheyte gegeven aen de faecke en aen de personen, terwyl noch het verschil niet geeyndicht is. De afkomst van 't woord Stillestant of Bestand is klaer, want soo lange het verbond en de handeling duert, houtmen op van oorlogen, tot de tijd van 't verdragh toe.

De vinder van den Stillestant, nae dat *Plinius* in 't VII boecks LVI cap. seyt, is geweest *Licanor*, en *Theseus* van de verbonden. De Rechters soo wel van den Stillestant als van de Verbonden, waeren de *Feciales* of Heerhouten. Maer ick ben van gevoelen, dat de eerste die den Stillestant voorgestelt heeft, geweest is *Prianus* Koningh der Trojanen, diewelcke nae een doodlijcke slagh tegens den Griecten gehouden, sijnen Gesante sont aen *Agamemnon*, Veldoverste der Griecten, om Stillestant te maken, ten eynde een yder sijne dooden mocht verbranden, gelijk *Homerus* in sijn VII *Iliad.* verhaelt, als datmen *Idaus* soude senden, om de dooden te verbranden, maer datmen daer nae wederom soude vechten, om te sien by wien de overwinninge soude blyven. Welcke Stillestant by *Agamemnon* wierde aengenomen, en den scepter ten Hemel keerende, sivoer hy dat hy dien Stillestant onverbreecklijck wilde houden. Het onderscheydt tusschen *Fedus* Verbont, en *Indicia* Stillestant, is groot, want men maect Stillestant voor een korte of lange tijd; maer *Fedus* is een eenwigh Verbont van vrede en vriendschap.

Zy sit op een Eylandeken in 't midden van een stille Zee, om te betoonen, dat ter-

wyl de Stillestant duert, de Zee oock stille is, maer niet altijt, want zy oock in 't eynde uyt tot storm en onweder: en gelijk, wanneer het onweer ophout, men seeckerlijck midden in Zee magh vaeren, also maghmen oock wanneer het onweder van de wapenen ophout, soo lange de Stillestant geduert, veyligh en in 't midden van des vyands landen vaeren en trecken.

Zy sit op een hoop toegebonden spieffen, want alhoewel de wapenen in den tijd van den Stillestant, rusten en wegh geleyt worden, soo ontgortmen dieselve wederom als die ten eynde is, en faet dan de krijgh weder op sijn vrye voeten.

Zy heeft den borst gewapent als *Bellona*, om dat het volck ten tijde van Stillestant de sorge van den oorlogh noch in de borst leyt, alhoewel men van de wapenen ophout.

Zy hout al sittende den stormhoed op de knie, en niet op 't hoofd, om ten meesten deel, de ruste uyt te drucken, die men heeft ten tijde van den Stillestant, en zy heeft den hand daer op, om te vertoonen, datse vaerdigh is, den Stillestant geeyndicht zijnde, die wederom op 't hoofd te stellen.

De Zeesnoeck en de Harder, zijn een beeld van den Stillestant, want dieselve vischen, alhoewelse doodlijcke vyanden zijn, plachten niet te min op eenen seeckeren tijd te vergaederen, gelijk de Natuerschrijvers verhaelen, en daerom zijse oock om de spieffe gehangen, om te vertoonen, dat door de overeenkominge van den Stillestant, de partyen verbonden zijn, om vereenight te blyven, sonder een ander te beschadigen, wesende niet geoorloft, yemant hinder of gewelt te doen, en de roede van vrede te breecken, te weeten, de wet des Bestants, want wie het Bestant breeckt, doet gewelt aen het Recht der volckeren, gelijk *T. Livius* in sijn XL boeck verhaelt, houdende die voor bedriegers. *De Veldheer*, seyt hy, gaet by alle toegangen, en vermaect den krijghshyden, haer den haet met alle prikkelingen inscherpende, en het bedrog der Vyanden verwijtende, dat zy Vrede versocht hebben, haer Stillestant was vergunt, en dat zy ten tijde van den Stillestant, tegens het Recht der Volckeren waeren gekomen, om het Lezer te bespringen.

De Carthaginefers waeren bedrieghlijck, die den eersten Stillestant tegens de Romeynen hebben geschonden, die op een dach nae

uyt was, als *Livius* in 't xx boeck verhaelt. Bedrieglijk waren de *Longobarden*, die onder de regeeringe van *Mauritius* den Stillestant, in Italien, dickwils braeckten. Bedrieghlijk waeren de *Thraciers*, diewelcke van de *Beotiers* by het moras *Copaide* overwonnen zijnde, vluchteden in *Heliconz*, en maecten Bestant metten *Beotiers* voor vijf dagen, gelijk *Suidas* verhaelt, in welcken tijd, de *Beotiers*, met opferten raede, daer uytſcheyden, verſeekert zijnde van de overwinninge en van den Stillſtand, en terwijl zy aen *Minerva Itonia* offerden en haere gastiſmaelen hielden, als *Poliſienus* ſeyt, zijn zy by nachte, vanden *Thraciers*, belprongen, ten deele doodgeſlagen, en ten deele levendigh gevangen. De *Beotiers* klagende aen haere vyanden, van dat zy den stillſtand hadden geſchent, ſoo antwoorden de *Thraciers*, dat zy Bestant hadden gemaect van dagen en niet van nachten. Met groote redenen worden deſe van *Cicero* beſtraft in 't eerste boeck van ſijne Burger-plichten, om dat zy onder eene quaedaerdige en liſtige uytlegginge vande Wet onrecht deden: geſlijk die gene, diewelcke met ſijnen vyand voor 30 dagen Bestand hadde gemaect, by nachte quam en verwoefte de velden, ſeggende dat hy Bestant van dagen en niet van nachten, hadde gemaect.

Om beter de verbintenisse dieder in den Trefves of Stillſtant wort gemaect aen te wiſſen, ſoo hebben wy een Hond en een Katte te ſaemen gebonden, om dat het Verbondt van 't Bestandt, de gemoederen der vyanden en der tegenſtrevige, te ſaemen koppelt, die alſdan in tijde van Bestant ruſten, en in vrede blyven. Maer dieſelve geeyndicht zijnde, ſoo zijnſe als de Honden en Katten, die wel dickwils te ſaemen zijn vereenicht, maer in korter tijt daer nae malanderen wederom ploekhayren.

T R E G U A. *Bestant des Oorloghs.* Nac de beſchryvinge van den E. Heere Drossart
P. C. H O O F T.

HY maelde het Bestant een ſtatige vrouwe, die ſeer treflijk was geciert, hebbende in haere rechter hand een ſwaerd, dat in de ſcheede was verſegelt, mette ſegelen van den Koningh van Hiſpanien, en van de Staeten der Vereenighde Landen, alwaer

routom was geſchreven, *ad duodecim annos*, dat is: voor twaelf Jaeren. In de ſlincker hand hadſe een keeten, waer aen de Krijghs-God *Mars* was vaſt gebonden, die al ſchoorvoetende volghde, en achter hem een hoop geboeyde krijghsluyden, die de trompen der muſketten en 't ſpits der ſpieſſen ter aerde keerden. Zy ſat op een affuyt, daer een kartouw, ſpieſſen, muſketten, trommels en andere krijghswapenen op laegen. Aen haere ſyde ſat de Diſcipline of tucht, en aen haer rechter ſyde *Proſperitas* of Voorſpoet. Onder den waegen laegen vertreeden *Licentia* ongebondenheyt, en *Calamitas* ellende. *Hemicus* I V Koningh in Vranckrijck, hielp den wagen door 't aenroeren der voorſte raeders, op den gangh. *Jacobus* V I Koningh van Groot-Britannien beweeghde de achterſte: beyde bevorderaers deſer handlinge. *Peter Jan Ney* ſat op den wagen met den toom in der hand en mende de paerden. Op 't eene paerd ſat *Albertus*, Hertogh van Ooſtenrijck en van Brabant, en op 't ander paerd *Iſabella Clara Eugenia*, des Hertoghs Huyſvrouw, en des Koninghs ſuſter, Stadthouders des Konings. De paerden wierden aen de roomen geleyt van *Amor Patriae*, dat is van *Lands Liefde*, en van *Moderſtia* Zeedigheyt: *Suppicio*, dat is quaed vermoeden, en *Cura* de Sorge, hingen aen den wagen. Recht tegen de paerden over, ſat een ſchoone Maeghd onder een heerlijcke Zetel, en vertoonde de Landen, die noch onder des Koninghs gebiet ſtonden, en boven haer de wapenen van *Burgundien*; ter ſyden haer hingen de wapenen van yder Provincie, en daer voor ſtont *Philippus* I I I Koningh van Hiſpanien met een kroone en ſcepter cierlijk uytgebeelt, en onder ſijn ſlincker hand op der aerde had hy een ſchildt, daer in ſijne wapenen wierden vertoont. Aen des Koninghs ſlincker ſyde ſtont *Ambrorius Spinola*, zijnde ſijn Veldoverſte. Aen d'ander ſyde, ſat mede de Maeghd der Vereenighde Nederlanden in een ſchoone Zetel, en boven haer hingh het wapen der Vereenighde Staeten, en ter ſyden de wapenen der beſondere Landſchappen. Aen haere rechter hand vertoonden ſich enige gryſe Mannen, als Staeten derſelve Landen, en aen de ſlincker ſyde ſtont *Mauritius* van *Nassau* als Veldoverſte der Vereenighde Staeten, die ſijn rechter hand op 't geveſt van ſijn rapier

rapier hiel, en sijn sfincker op een schilt, daer sijn wapenen in stonden. In de locht verroonde sich *Mars*, die sijn bloedige koets verlatende, *Venus* op de haere lieflijck quam omarmen, daer *Cupido* den wagen mennende, die van treck-beckende duyfkens wierde voortgetrocken. En blies voorts de tweetongige *Fama* met haere Trompetten dese blyde maere, aen de geheele Werelt over.

V E N U S T A. Bevalligheyt, Aerdigheyt. van den Heere *Giov. Zarattino Castellini*.

Een schoone *Nymph* van bevalligh opsicht, gekleet in weerschijn, met een riem omgort, alwaer rontom *Cupido* met syne brandende sackels, mette gevleugelde Slangestaff van *Mercurius* geborduyrt is, draegende in de rechter hand een *Helicrisus*, of een klaere goud-geele bloeme, en in de sfincker hand het vogeltjen *Finge*, by den Griecken alsoo genaemt.

Bevallicheyd is een seeckere aerdigheyt, die een volmaecte fauce totte schoonheyt brengh: Want alle schoone luyden zijn niet bevalligh. *Suetonius* beschrijvende het maeckfel van *Claudius Nero*, maect een onderscheyt

tusschen schoonheyt en Bevalligheyt, seggende: *Hy was schoonder als bevalligh van opsicht*. *Ca-tullus* vergelijckende *Quintia* met sijn beminde *Lesbia*, laet wel toe dat *Quintia* schoon was, maer niet geheel schoon, want zy hadde geen Bevalligheyt: Maer hy bewijst, dat sijn *Lesbia* geheel schoon was, want zy hadde alle Bevalligheyt, daer van hy aldus singht:

*Een yder acht Quintijtjten schoon,
Doch ick stelt op een ander toon:
Maer datse is gestreckt en blank,
Van schoon gelact en sier van ganck,
Voorwaer hier in geen schoonheyt leyt,
Maer schoonheyt is bevalligheyt.
Zy heeft beval, noch sout, noch aert,
Dies acht ick haer geen boone waert:
Maer Lisabet dat geestigh dier,
Die rooft der vrouwen schoonste dier.*

uyt welck gedicht besloten wert, dat boven de welgemaectheyt van een groot en blank lichaem, de Bevalligheyt ten hoogstn noodigh is. En dat selve bewijst *Ca-tullus* niet soo seer in 't woord *Venuslas* of Bevalligheyt, als in 't woord *mica salis*, dat is, een kruymken souts: te weten, om dat *Quintia* onspagh en ongefouten was, hebbende noch Aerdigheyt, noch Bevalligheyt. Waer over *Alexander Guarinus* seyt, *gelijck de spijse sonder sout onaengenaem is, alsoo konde Quintia, al is 't datse langh en blank was, niet schoon wesen, sonder Bevalligheyt*: 't welck anders niet is als een seeckere Aerdigheyt, gelijck dieselve schrijver in 't selve gedicht seyt, *het schijnt dat Lesbia de Bevalligheyt van alle vroewen gerooft heeft, overmits alle aerdigheyt en geestigheyt in haer alleen wytblank*: Op de maniere van *Zeuxis* de Schilder, diewelcke aen die van *Agrigenten* in *Sicilien*, om *Juno Lacinia* uyt te beelden, soo sochte hy de allerschoonste en bevalligste Maeghdekens uyt, die hy kost vinden. 't Selve wort van den Poëet *Lucretius* uytgedrukt, diewelcke de Bevalligheyt en Aerdigheyt een suyer sout noemt, seggende dat kleyne *Pumilio*, is vol liefdekens en geheel sout van zeeden. Wil-lende seggen, dat aen foodanigen *Vryer*, die van de Liefde verblint was, een kleyn, kort *Meyfken*, hem scheen eene van de *Charites* of Liefdekens, en eene van de *Gratien* of Danck-Goddinneken te zijn: welcke gratie of aerdigheyt, van veele Schrijvers onder het sout is begrepen. Want Aerdigheyt en

Bevalligheyt is de sauce van de schoonheyt, gelijk het sout van de spijse is, als *Plutarchus* seyt. Om dese oorfaecke moet de schoonheyt van een Vrouwe niet onbevallick, maer aengenaem zijn; en om de gemoederen te bewegen, wortse gesouten genaemt. En daerom versiertmen, dat *Venus*, die gehouden wort een Goddinne van de schoonheyt, uiter Zee, dat is, uyt het sout gebooren is. Sulx dat de Bevalligheyt, die *Catullus* het sout en de *Veneres* noemt, niet anders zijn als de geestigheyt en de Bevalligheyt, een woort dat van *Venus* heerkomt, want *Cicero* seyt, dat *Venus* van *Venusitas* is voortgesproten. Daerom seyt *Catullus* dat *Lesbia* hadde gerooft alle de *Veneres*, dat is alle de geestigheyt en Bevalligheyt. Want *Venus*, als Goddinne van de schoonheyt, en het hoofd van de Bevalligheyt, hadde boven de volmaeckte schoonheyt des lichaems, alle aerdigheyt en geestigheyt, die in een volmaeckt bevalligh Mensch vereyscht worden. Want Bevalligheyt bestaet voornaemlijck in twee besondere gaeven: in de aengenaemheyt van 't aensien, en in de lieflijckheyt van de stemme. 't Aensien bestaet in de aengenaeme vriendlijcke verwe, in de lieflijcke en hoflijcke beweginge, in de soete lach, en in 't vrolijk opzicht. De stemme bestaet in 't bevallijck sprecken, waer in besonderlijck een sapige soutigheyt van Wijsheyt vereyscht wort, in geneughlijck, en om soo te seggen, als een Engel te spreken. En derhalven seyt *Quintilianus*, Bevallijckheyt is al 't geene dat met eene seeckere aerdigheyt en lieflijckheyt geseyt wort: En hy getuyght van *Iso-crates*, dat dieselve alle de bevalligheden van 't welsprecken is naegevolgt. Van gelijcken doet oock *Petrarcha* doorgaens in 't ontwerp van sijne beminde *Laura*, daer hy haere Bevalligheyt, soodaenigh afmaelt, dat zy oock den verstoorden *Iupiter* lichtlijck soude hebben kunnen bewegen, daer van hy aldus singht:

*So haest als zy my wierd gewaer,
Doen tratse my soo geestigh naer,
Schoon Iupiter vol gramschap was,
Het kersel hoosel vergingh hem ras,
Hy smect den blixem uiter hand,
En rasckte door haer Liefst in brand.*

In welck gedicht, gelijk hy in meer andere dichten doet, liet hy op haer blank

aengesicht, op de blonde hoofdhayren, op de bruyne winckbrauwen, op den glants der oogen, op de wittigheyt der tanden, op het korael van de lippen, &c. al te saemen verwen, diewelcke geestigheyt en Bevalligheyt aenbrengen, wanneer dieselve met een gemaecte gelijkmaetigheyt in een persoon (al gelijk) werden bevonden. Hy let op haer gangh en op haer gesicht, op haer aengenaem sprecken en vriendlijcke lach, als mede op haere geestige trett en 't bewegen van haere voeten. In dese deelen dan, in de verwe, in de beweginge, in de lach, in 't gesicht, en in het sprecken bestaet de Bevalligheyt. En daerom hebben wy haer in weerschijs gekleet, dat van veele verwen is te saemen geset, om de veranderingen der bevalligheden, die in een schoon voorwerp sel van een volmaeckte schoonheyt worden vereyscht. Want nae des Platonischen *Ficini* meeninge, is de schoonheyt een seeckere geestigheyt en aerdigheyt, diewelcke veeltijts in 't besonder heerkomt van eenigh oproncksel en fraejicheyt van veele dingen, en die is van drierleye slagh: ten eersten soo wort door 't vercier sel van veele deughden, de Bevalligheyt in de gemoederen gebracht, ten tweeden komt door de overeenstemminge en gelijkmaetigheyt van de verwen en trecken de Bevalligheyt en geestigheyt aen 't lichaam: ten derden soo spruyt de Bevalligheyt en geestigheyt seer dapper door de lieflijckheyt van de stemme, en door de soete gelijk-kinckende woorden: Sulx, dat dese drie voor de schoonheyt van 't gemoed, van 't lichaam, en van de stemme gehouden werden.

De schoonheyt van 't gemoed verheught sich door de sinnen, de schoonheyt des lichaems door de oogen, de schoonheyt van de stemme door de ooren. Waer over dieselve *Ficinus* seyt, dese Bevalligheyt is schoon die 't gemoed door de sinnen en door 't gesicht en 't gehoor weeght en aenloekt. Waer uyt wy dit eygentlijck besluyten, dat de schoonheyt in dese drie dingen bestaet, en dat dese drie met een ander te saemen vereenight, de geestigheyt en Bevalligheyt maecken, gelijk *Petrarcha* daer van wyder singt, noemende deughd en eere, de schoonheyt des gemoeds, die in de gemoederen de Bevalligheyt veroorsaect. Wildy de schoonheyt sien in de geestige beweginge?

weginge? siet de aerdigheyt van 't lichaem. De soete redenen? hoort de lieflijkheyt van de stemme. Siet, seyt *Petrarcha*, hoe lieflijk heeftse my 't herte verstrickt, ontroert, aengelockt, en treckt het gemoed, door de sinnen, door 't oogh en door 't gehoor.

De aengenaeme Bevalligheyt seyt *Plato* in sijne wetten, past den Vrouwen alderbest: waer uyt het komt dat *Cicero* in 't eerste boeck van de Burgerplichten seyt, *Wy moeten een Vroulike bevalligheyt en een Manhafte achtbaerheyt volgen*. Sullen wy meenen, Dat Bevalligheyt een Vroulike saecke is, en dat waerdigheyt en dapperheyt den mannen past? Doch 'tis te gelooven, dat dit te verstaen is, van een seecker verwijfde fachtigheyt, saertheit en vroulike zeedigheyt: niet dat de Bevalligheyt en aengenaemheyt een Man qualijck past, want een Man sonder geestigheyt is onbevalligh, en naer 't gemeen praectjen soo sal de Man *Acharis*, altijd, als een ydel spreuckjen, in alle Mans mond zijn. *Acharis* wort genomen voor een Man sonder Bevalligheyt, want aerdigheyt en geestigheyt maccken den Man aengenaem en vrolijck, hoe lelijck hy oock magh wesen. *Vlysses* was lelijck, niet te min bemachtigde hy door sijne Bevalligheit en soete overredinge de gemoederen van alle de Grieken: Iae hy kost oock, door sijne aengenaeme welsprekentheyt, de Goddinnen op hem doen verlieven, gelijk *Ovidius* seyt. *Quintus Rescius* de Comedi of Tonneelspeelder, was scheel en lelijck van aengesicht, dies hy om sijne lelijckheyt te bedecken, de eerste was die met een momaensicht op 't tonneel quam, gelijk *C. Rhodiginus* seyt: Maer 't volck wilde hem liever sonder maske sien en hooren, want behalven sijne soete uytspreeck, soo hadde hy noch een sonderlinge geestigheyt en bevalligheyt, soo wel in de beweginge als in de handelinge, door verscheyden genegentheden geestigh, en door 't gesicht, uyt te drucken. Hier siet men hoe de Bevalligheyt in een lelijck Man aengenaem is, en hoe veel te meer false zijn in een schoon Man. Wie sal dan seggen dat de Bevalligheyt een Man niet wel past, ten waere dat men een al te verwijfde Bevalligheyt meende: Maer een Manhafte dieder in *Panigarola* gesien is, is te prijfen, diewelcke neffens de schoonheyt des lichaems, soedaenige Bevalligheyt in 't soet spreekken hadde

vergeselschap, dat oock luyden van den morgen af totten avond toe, sonder eeten of drincken souden gestaen hebben, om de spijsse van sijne welspreckentheyt te genieten: En wy hebben meer als vier reyfen gesien, dat *Tasso* by 't tonneel stont, den mond open vergetende, sonder sich eenighsins te bewegen. Krachten voorwaer, van Bevalligheyt en geestigheyt, die den Mensch bevooreren en de gemoederen wegh rucken. Insgelijx bleef oock het gemoed van *Alcebiades* alsoo begoochelt, door 't spreekken van *Socrates*, hoe slordigh en lelijck hy oock was, dat hy seyde meer soetigheyt te hebben in de woorden van *Socrates*, als in de soete en lieflijke gesangen van *Marsias* en *Olympius*, vermaerde Musiciens, soo geweldigh en krachtigh was de aengenaemheyt in sijne woorden en gebeerden. Welcke geestigheyt van alle Redenaers genoegh wort aengeprezen, niet alleen door de soetaerdigheyt in 't spreekken, maer oock in de Bevalligheyt van 't gesicht: En soo veel de persone belanght, isse in een Man prijslijck. *Plutarchus* roemt het bevallige opsicht van *Pompejus*, dat vol zeedigheyt en beleeftheyt was, waer door hy oock sijne redenen aengenaem maecte, en dat in hem alle de Bevalligheden en aerdigheden met een staetigheyt en beleeftheyt waeren te saemen gevoecht: en dat in de kracht en in de bloem van sijne Iaeren in hem een Koninghlijke Majesteit uytblonck. *Suctonius* prees in *Augustus* de schoonheyt en Bevalligheyt van sijne tegenwoordigheyt, en dat dieselve, in alle trappen van sijne Iaeren, geestigh was.

Van dusdaenige volmaecte Bevalligheyt roemen oock de Grieken dat haere *Alcebiades* geweest is, en *M. T. Cicero* prijft foodanigen opsicht dat te gelijk Achtbaerheyt en Bevalligheyt aenbrenght. Overfulx is de Bevalligheyt in een Man prijslijck. Van de Vrouwen spreek ick niet, maer ick wilde liever eene Maegd vryen die so heel schoon niet was, nochtans deughdzaam, geestigh en aengenaem in 't spreekken en ommegeen, en lustigh op den tret, als eene die seer schoon van aengesicht was, doch sonder Bevalligheyt, sonder deughd, een boerin in 't verkeeren, logh in 't gaen, en ongefouten in 't spreekken.

Wy hebben dese beeldnisse met het gor-

del van *Venus* opgeschort, dat by de Grieken *Cestum* of *Baleus* geheeten is, 't welck *Venus*, Moeder van alle schoonheyt en geestigheyt plagh te draegen, om bevalligh te zijn, en dat selve hadde sulcken kracht in de Minneverstorungen, dat het oock den verstoorden en rasfenden *Mars* konde stillen, en *Iuno* die't selve van *Venus* hadde gelcent, konde daer mede den donderenden blixem-draeger *Iupiter* te vreden stellen. Waer over oock *Martialis* soetelijck scherft, willende *Julia* prijzen over haere geestigheyt en Bevalligheyt, feyt, dat *Iuno* en *Venus* te gelijk, van haer het gordel souden moeten bidden. Dit kostelijck gordel is van *Homerus* beschreven, dat het seer konstigh met de naelde was geborduyrt, waer in dat alle aenlockingen waeren, te weten, de Liefde en het verlangen, de t'saemenspraeck, de soetvloeyende reden die't gemoed der *Wijfen* verstrickt. Dit was haer in de hand gegeven, en tot haer geseyt, Neemt die gordel, dat wonderlijck geweven is, en druckt dat om urwe syden, want daer zijn alle dingen in gemaect, en geloofst dat het u niet onmogelijck sal wesen uyt te voeren, al't geene ghy sult begeeren. Hier uyt blijkt nae't getuyghnis van *Homerus*, dat in dit gordel mette naelde geborduyrt waeren, de Liefde, het verlangen, en de soetvloeyende en aengenaeme welsprekentheyt.

De Liefde hebben wy gemaelt op de gewoonlijke maniere van een geveulegt Jonghskan, en 't verlangen door den brandenden sackel: 't welck die geene zijn, die op de maniere als een brandende toortse, 't hert der Minnaers gestaedigh doet ontvoncken. De soete en lieflijke welsprekentheyt wort door den staf van *Mercurius* uytgebeeld, dewijl de oude Poëten *Mercurium* voor een Vader van de Welsprekentheyt en 't hoofd van de Bevalligheden uytroepen. Waer over oock *Lucianus*, *Mercurium* invoert, als dat hy het gordel van *Venus* soude hebben gestolen, van wien hy oock wierde omarmt, om de overwinninge, die hy door haere Bevalligheyt hadde verkregen. En niet sonder reden stelden die van Athenen *Mercurium*, als *Pausanias* verhaelt, voor den ingang van 't kasteel en de Bevalligheden daer neffens. Sulx dat de Slangenstaf van *Mercurius* dient voor een beeld van de Welsprekentheyt en van een lieflijke welsprekende tonge: en door dit gordel wil *Homerus* de kracht van de Bevalligheyt te verstaen geven, sonder welke

de schoonheyt niet om 't lijf heeft. *Venus* was wel schoon, maer sonder het gordel, 't welck een beeld was van de Bevalligheyt, soo kost zy *Mars* niet verfoeten noch aen haere syde trecken. *Iuno* was wel schoon, maer sonder het gordel van *Venus*, dat is, sonder aengenaemheyt en Bevalligheyt, kost zy *Iupiter* niet versachten, daer door zy hem nochtans vermorwde, gelijk *Venus* oock *Mars* dede: willende te kennen geven, dat de schoonheyt gevoeght by de Bevalligheyt een yder kan aenlocken, hoe wreed van herten dat hy oock mocht wesen als *Mars*, of van een soo hoogh en verheven gemoed als *Iupiter*: Maer dat de schoonheyt dese kracht niet hadde sonder de Bevalligheyt, diewelcke Liefde en verlangen verweckte in de gemoederen van de wijse Mannen, en dat door de aengenaemheyt van 't spreecken, treckende dieselve foodanigh, datse van haer kan verkrijgen, watse sal begeeren.

Libanius de Griexsche Philosooph, verfiert over het gordel en over de roose een aerdige kluchte, gelijk *Angelus Politianus* verhaelt, dat *Pallas* en *Iuno*, wanneer zy voor den Herder, die als Rechter over haere schoonheyt soude wesen, verscheenen, seyde hy tot *Venus*, dat zy haer gordel soude afleggen, want het gaf haer sulcken Bevalligheyt, datse daer door de luyden betooverde; *Venus* antwoorde dat zy te vreden was dien gordel af te leggen, maer dat het daer regens behoorelijck was, nae dien d'eene geciert was met een gulden Helmet en d'ander met een kroon of bagge, dat zy voor haer dan oock eenigh ander vercierfel mocht verkiesen: waer in *Pallas* en *Iuno* te vreden waeren. *Venus* van haer scheidende, gingh in een schoone warande, en las aldaer Lelien, Violen en andere bloemen, om haer te cieren, maer verder gaende, wierde zy den soeten reuck van Roosen gewaer, diewelcke zy pluckende, dacht haer dat dese de schoonste van alle waeren, d'andere te saemen verwerpende: dies maecte zy daer af een Roosekrans, mette welcke zy verciert zijnde, voor den Rechter quam: Maer *Pallas* en *Iuno* haer dus bevalligh metten Roosekrans siende opgepronckt, wilden 't oordeel niet verwachten, en haer kennende overwonnen, quaemen zy *Venus* alle beyde omarmen, kussende den Roosekrans, settende dieselven, d'een den anderen

anderen op 't hooft, en ten laesten weder op 't hooft van *Venus*: En hierom zijn wy bewogen, om de Bevalligheyt met een Rosfekrans af te maelen: en dat oock met reden, want de Roose is om hare Bevalligheyt de Koninginne van de bloemen, een cieraet van de aerde, een glans van alle planten, en het oog van 't gebloemte. Dese geeft Liefde van sich, en versoet *Venus*, steeckende alle andere bloemen den loef af. Waer in de Poëten oock meest over een komen, onder andere *Murrola*, en *Anacreon* seggen, datter de cieraet vande Bevalligheyt in schuylt.

't Roosjen aller Goden bloemje,

Dat den Mensch tot wellust leyt,

Draecht van geur en reuck het roemje,

Ciersel van Bevallijckheyt.

Soo past dan de Roose seer wel totte Bevalligheyt, daerom zy oock van de Poëeten *Venus* is toegewijt, als een beeld van Bevalligheyt en Schoonheyt: waer in de bovengeseyde drie dingen, die de Bevallijckheyt maken, als de *Platonici* seggen, te vinden zijn, te weten de kracht of deughd, de welgematigde verwe, en de lieflijckheyt van de stemme. Voorwaer in de Roose zijn oock dese drie deelen te vinden, ten eersten bestaet haer deughd in de lichaemen te verstercken, door soo verscheyden toebereydingen van syropen en wateren. Daer is de aengenaeme lijfverwe, die met wit en root vermengt is, gelijk de Poëeten versieren, dat de Roosen te vooren geheel wit zijnde, met het bloet van *Venus* zijn besprenght. Daer is de geur van de lieflijcke reuck, een beelt van de soetigheyt, en geur van de stemme, naedemael eenige Philosophen het daer voor houden, dat de reuck en de verwe komt van de aengenaeme sterre van *Venus*; waer uyt dit spreekwoort gekomen is dat door *Roosenspreken*, Poëtischer wyse geseyt wort, dat *Venus* mette mond vol Roosen spreekt, gelijk *Virgilius* en *Petrarcha* singen, dat de schoone Engelse mont was vol peerlen, roosen en lieflijcke woordkens. Verstaende een bevallige mond, nemende de peerlen voor de sneewitte tandkens, en de Roosen voort vermelioen van de lippen, waer uyt voortquam kostelijke spreucken, die verhaelt werden met een soete welspreckentheyt en aengenaemheyt van redenen, gelijk oock *Tasso* singt.

De *Helicrisus* die zy in de hand draecht, is

een bloeme die genaemt is nae de Nymph *Helicrisa*, als die de selve eerst soude hebben gepluckt, gelijk *Themistagoras Ephesius* schrijft, doch ick achte datse genaemt is nae *Helios*, 't welck de *Sonne*, en van *Chrysos* 't welck gont bereyckent, overmits de schaduwe van dese plante vol besyen hangende, die oock nimmermeer verrotten, wanneerse van de stralen der *Sonne* gesteecken zijn, een schadu of weerschijsel geven, als offe van goud waeren: Waer over de Heydenen een gebruyck hadden, hare Goden daer mede te bekronen, 't welck *Prolomus* de Koningh van Egypten met groote naerftigheit heeft onderhouden. Wat voor een bloeme dese *Helicrisus* is, tot een onderscheyt van de *Chrisanthemus* en de *Amarant*, kondy by *Plinium*, *Dioscoridem* en sijnen uytlegger *Mathiæum* lesen.

Wy hebben haer dese bloeme in handen gegeven, tot een beeld van de Bevalligheyt, want het is een aengename bloeme die haer naeme draecht van 't goud en van de *Sonne*, onder wiens stralen zy schoon en luchtig is, als het goud: jae men soude geen aengenaemer saecke konnen noemen, dan datse luchtig, en blinkende is, als het goud, daer de *Sonne* haer weerlag op geeft. Iae men segt, dat als men daer kranskens van vlecht, en by sich draegt, dat men sich aengenaem maect, en gunst en roem in 't leven verkrijgt, gelijk *Plinius* en de oude Griexsche Schrijver *Athenæus* verhaelen. Hierom geven wy de Bevalligheyt dese *Helicrisus* in de hand. Want wie Bevalligheyt heeft, heeft in 't gemeen by iederman geluckwenschinge, roem, eere, gonst en aerdigheyt. En overmits de Bevalligheyt de gonste weder vereenight, door de welke de dingen worden verkregen, soo is van de Latijnen geseyt, *hy is vol Bevalligheyt*, en dat van een Man die geluckigh is, dat sijne saecken nae wensch zijn uytgevallen. Want *Pamphilus* in 't spel van *Hecyra*, als 't hem boven sijn hope mette Vrouwen wel geluckt was, seyt hy, *Wie is geluckiger en voller van Bevalligheyt als ick ben?* Daer en tegen seyt men, dat die onbevalligh, en 't geluck ongunstigh is, die de saecken niet nae wensch gelucken. Waer over *Pamphilus* in 't spel *Andria* seyt: *Iffer wel eenigh Mensch onbevalliger en ongeluckiger als ick ben?*

Waer uyt het komt dat die bevalligh is, oock geluckigh is, want hy vindt licht. by yemant gunst en aengenaemheyt, waer

roe dese bloeme, als een beeld, gebruyckt wort, als zijnde een edele, schoone en aengenaeme bloeme. Niet datse in der daed den Mensch aengenaem en in gunste by de Princen brenght, gelijk de Indianen sotlijck meenen, dat de Roose doet: 't welck een dwase ydelheyt is. 't Is oock malligheyt dat eenige seggen, dat de Haese den Mensch soude aengenaem maecten, wanneer men van sijn vleesch soude eeten. 't Is oock grootelijck te verwonderen, dat *Pierius* diewelcke andersins een dapper Man is, in dese doolinge is geraeckt, dat hy de plaetse *Plinius* misduyt, daer hy seyt, dat *Haese vleesch*, nae 't seggen van *Cato*, *slaepelijck maect*, daer verandert hy 't woort *formosus*, dat is slaepelijck, en stelter voor *formosus*, dat is schoon en aengenaem. Daer nochtans schimpswyse, de sotigheyt van 't volck, door *Plinius*, bestraft wort, dewijl zijt daer voor hielden, dat *seven dagen langh Haese vleesch* geeten, *het den Mensch gunst en Bevalligheyt aenbrachte*; 't welck een groote beuselinge is. Dewijl de Haese by geene oude schrijvers voor 't beelt van de Bevalligheyt is gehouden, maer wel bespot. Dit schijnt evenwel *Pierius* tot sijn voordeel te trecken, dar in een afbeeltsel van *Philostratus*, de Liefdekens afgemaect zijn, onder een Orangeboom speelende, met een Haes, maer dit heeft geen gemeenschap mette Bevalligheyt, want diergelijcke boerterien suldy duysent mael te Romen aen de gevels en lijsten van de huysen, palleyfen en luffhoven vinden, alwaer de naeckte Cupidoos spelen mette geytjens, apen, en andere geneughelijcke dieren. Want de *Cupidootjes* wilden den Haes niet quetsen met haere pijlen, maer zy wilden hem levende vangen, om die, voor een geschenck aen *Venus* te vereeren, niet tot een beelt van Bevalligheyt, maer om dat het een seer vruchtbaer dier was, en seer tot *Venus* genegen; waer van *Philostratus* selve seght, *de sotte Minnaers hebben gemeent dat by de Haese eenige kracht soude zijn, tot verwekinge van Liesde*. Waer over *Pierius* oock dit schempdicht van *Martialis* gebruyckt.

Michieltjen sent een Haes en raed my die te eeten,

Voor seven dagen langh, om schoon te zijn, hermaect:

Doch soo ghy hier niet spot, maer seght by u weeten:

O Gellia, ghy hebt noyt Haese vlees gesmaect.

Doch hier spot *Martialis* mede, seggende, soo dit de waerheyt is die ghy seght, dat *Haese-*

vleesch schoon maect, soo hebdy *Gellia* noyt Haese vleesch geproeft, boertende op haer, om dat zy soo lelijck was. *Pierius* maect oock gewagh van *Alexander Severus*, diewelcke dickwils Haesen at, maer seecker sijne Bevalligheyt, quam niet van het Haese eeten, maer van sijne natuerlijcke Bevalligheit. Want laet yemant die niet uyster natueren Bevalligh is, soo veel Haese vlees eeten als hy wil, hy sal daer mede geene Bevalligheyt verkrijgen, want geestigheyt komt door de geest der natuer, die door geen eeten of leckernie kan te wege gebracht werden. Waer over oock seecker Poët boertende met den Keyser, nemende oorsaecke van sijne Bevalligheyt, en van 't Haese eeten, seght dat hy dickwils Haese vlees eende, Bevalligh was geworden, waer op *Lampridius* in 't leven van den Keyser, tot laster van den Poët eenige verfen verhaelt, die de Keyser daer op soude geantwoordt hebben: *Dat ghy meent, ellendige Poët, dat u Koning sich schoon soude eeten, als 't gemeene praetjen is, daer over vergram ick my niet; maer dit wilde ick, dat ghy soo veele Haesen at, dat ghy de vleecken uwer ziele uytgejaecht hebende, schoon mooght werden, op dat ghy niemant meer mocht benijden.*

Dat de Keyser Haesen at, dede hy niet om Bevalligh te worden, want dat was hy uyster natuer, maer om dat hy die opter jacht hadde gevangen, en hy die gaerne at, gelijk *Lampridius* seyt. Maer de Poëten schertsen dapper met het woort *Lepra* en *Leopore* door de gelijcke uytpraeck, daer 't eerste een Haese is, en 't ander Bevalligheyt. En overfulx kan die Haese geensins dienen voor een beeld van de Bevalligheyt, want zy is geensins schoon, maer lelijck. Daerom paster de krans van Rosen en van *Helichrisis* beter, zijnde seer schoone, bevallige en fraeye bloemen: waer uyt de Oude oorsake hebben genomen, als of men daer door gonst en bevalligheyt kost verkrijgen. En daerom verferden zy dit waerschiynlijck gevoelen van *Libanius*, diewelcke seyde, dat de gulde Helm, *Pallas* bevalligheyt aenbrachte, gelijk oock de bagge of kroone aen *Iuno* dede. En evenwel wilde *Venus*, hoewel zy uyster natuer, schoon en aengenaem was, nochtans haer schoon geborduyrt gordel draegen: doch zy verkoos daer nae de Rooskrans, om met soodaenige verciersels bevalliger te schijnen,

schijnen, diewelcke aen de Dochters betaemlijck zijn, doch die binnen de paelen van zeedigheyt en eerbachtheyt blyven: wesende 't selve seer misprijlijck in een eerbare Vrouwe, dat zy sich laet vervoeren, door de overvloedige begeerte van schoon en aengenaem te wesen, door hovaerdige en dertele vercierfels. 't En behaegde voorwaer den Keyser *Augustus* niet, alhoewel hy sweegh, dat hy sijn dochter *Lulia* op eenen dagh sagh gaen met een dertel en prachtigh kleed, dat haer niet betaemde: Maer als hy haer des anderen daeghs veel zeediger sagh opgetoyt, seyde hy, haer omarmende, O hoe veel loslijcker is dese kleedinge aen een dochter van *Augustus* als de kleedinge van gisteren! 't Is waer, antwoorde zy: *Want nu ben ick opgetoyt nae 't oogh van mijnen Vader, maer gister was ick opgepronckt naer 't oogh van mijnen Man.* Niet te min, soo past het beter, dat men geciert is nae de oogen van een Vader, als nae de oogen van Mannen. Maer in den Ridders past geensins de konstige vercieringe, 't en waere alleen, soo veele als haer Manhafte Ridderfchap betaemlijck is, want een Manlijcke schoonheyt moet niet veel opgepronckt wesen, gelijk *Ovidius* mede verhaelt. Dese Ridders moeten beschaemt zijn, dewelcke om bevalligh te schijnen, sich met alle vlijt en konst besonderlijck foecken te palleren, 't hayr met kuyven te krullen, kostlijcke en dertele kleedinge vol borduyrfels, reuckwerck en perfuym, te doen maecten, hebbende fulcken gemaecten gangh met haer wesen en draeyen van hoofd en oogen, als mede door een aengewende lach, en met fulcke honighfoete uytgesochte en gesmeerde voordeken, dat in plaets, van datse sich souden aengenaem maecten, soo maecten se sich met al haer gemaektheyt haetigh: in plaets datse Manhaftigh souden zijn, worden se verwijft, weeckgebacken en teeder, soo datse, meenende geacht te zijn, worden veracht en gelastert. Want of wel de Ridder *Mecenas* om sijnne groote mildigheyt van de Poëten is gepresen, soo is hy nochtans van den Philosooph *Seneca*, om sijn groote gemaektheyt, die hy over hem hadde, veracht, gelijk in sijnen 114 brief is te lesen, daer hy hem seer bespot. *Hoe Mecenas heeft geleest, is bekender, dan datmen 't nu soude ophaelen, hoe hy plagh te wandelen, hoe lekker en weeckgebacken hy*

*was, hoe hy wilde gesien wesen, hoe hy met sijnne gebreken wilde proncken. Wat dan? waeren sijnne woorden niet soo los, als hy self ontgort en luy was? waeren sijnne redenen wel soo heerlijck, als sijn aengesicht stont, als sijn groote sloop, sijn Huys en sijn Huysvrouw? en noch breeder. Dese gemaecte Ridders mishagen een yder, alhoewel sommige haer niet qualijck zijn toegedaen. 't Mishagde *Augustus* van desen Toscaenschen *Mecenas*, dat hy soo gemaecte redenen voerde, daer hy hem andersins beminde, gelijk *Suetonius* verhaelt. En *Macrobius* schrijft in 't 1 boeck cap. iv van sijn *Saturnusfeesten*, sportende met deses gemaektheyt, en, nae dat hy veele van sijnne dertelheden en vercierfels hadde verhaelt, seydt dat dit al te saemen opstookingen waeren van 't overspel. De Ridders, die op foodaenige maniere, de Bevalligheyt en gonste willen naebootsen met konstige vercierfelen over haere persoonen, kleedren en woorden, worden op 't laeste van hare eygene vrienden belacht en beschimpt, en dat met groot verlies, van haere achtbaerheyt en gonste, by alle wyse en dappere mannen.*

Het Vogeltjen, dat dit beeld in de slincker hand hout, wort van de Griecken *linge*, maer by de Latijnen *Notacilla* geheeten, in welckers verklaeringe veele Schrijvers dolen, alhoewel eenige daer over een lang verhael doen. 't Is een vogel die den hals kromt, staende voorts met sijn lijf recht op. De Poëten versieren dat *linge* een Vrouwe was, die van *Iuno* in een vogel was verandert, om datse door seeckere betooveringen *Iupiter*, haeren Man, dede verlieven op *Io*, een dochter van *Inachus*, gelijk *Sextus* en andere verhaelen: alhoewel d'uytlegger van *Theocritus* seydt, datse dese betooveringe dede om hem tot haere eygen liefde te trecken. *Callimachus* seyts te wesen een dochter van *Echo*, Andere datse een dochter is van *Pitho*, die van de Heydenen voor een Goddinne van de overredinge gehouden wierde. *Pindarus* de Griexsche Poët in sijn *Pithias* in 't iv gesangh, alwaer hy verhaelt de overwinninge van *Agasilanus Cirenæus*, versiert dat *Venus* desen bevalligen vogel uyten Hemel opter aerde hadde gebracht, en datse dienselven aen *Iason* hadde vereert, om *Medea* te doen verlieven, &c. En om foodanige oorsaek isse van de oude Griecken bequaem geacht totte Minnesuchtige

tige betoveringen. *Theocritus* voert de *Nymph Sineta*, die op *Delphides Mndius* verlief was, aldus in, zingende :

Gelijck dit wafch wort weeck gemaect,
Laet Myndi liefd' oock zijn geraect;
Gelijck dees kopre Wêrelt rolt,
En door vrouw Venus omgefolt,
Soo treckt o Linge desen Man,
Dat hy mijn deur niet mijden kan.

En om dat de Griexsche Poëten versierden dat in dese Vogel een ingeboren kracht was van de Minne bekooringen, daerom komt het dat by de Grieken gemeenlijk, by gelijknisse, alle de aengenaeme dingen, die totte Liefde verwecken, en die totte overredinge bequaem zijn, *linges* genaemt zijn, en dar door de kracht van de geestigheyt en bevalligheyt. *Sextus* noemt de aengenaeme woorden *linges*: Want de woorden trecken de gemoederen, hoe hart en onversetlijk die zijn, tot buyghsaemheyt. En de Grieken seggen van *Helena* datse krachtige *linges* hadde, dat is soo aengenaeme Bevalligheyt, datse self *Priamus* den Koningh van Trojen, alhoewel hy wiste, dat zy de ondergang van sijn Rijk was, niet op haer kost vergrammen, maer door een Vaederlijke Liefde noemde hy haer sijn Dochter. *Suidas* verhaelt van *Cleopatra*, datse meende mette selve *linge*, dat is mette Bevalligheyt, tot haer liefde te konnen trecken den Keyser *Augustus*, gelijk zy *I. Casar* en *Antonius* tot haer getrocken hadde. Wy willen nu den verborgen sin van *Pindarus*, te weten, dat *Venus* dese Vogel *linge* uyt den Hemel gebracht heeft, onder een schaduachtigh bedietfel, verklaren: te weten, dat de Bevalligheyt en geestigheyt een besondere gift en gaeve van den Hemel en van de Natuere is, die daer nae aen *Iason* is geschoncken, zijnde een eedel en schoon Ridder, ten eynde hy *Medea* tot sijne Liefde soude bewegen, en dieselve tegens de wille van den Koningh van *Colchis* haeren Vaeder, en van de Koninginne haer Moeder, overreden, om hem tot haeren Bruydegom te nemen, gelijk zy dede. 't Is openbaer dat noch eedeldom noch schoonheyt de kracht heeft, om de gemoederen tot sich te trecken sonder de Bevalligheyt: Waer over *Suctonius* willende de schoonheyt van den Keyser *Nero* verachten, seyt dat hy sonder Bevalligheyt was, en als berooft van

de lieflijke aengenaemheyt, zijnde opgestapelt van schandige manieren, en daerom was hy van een yder gehaet; 't welck niet geschiet in die geene diewelcke aengenaemheyt en Bevalligheyt hebben, zijnde van een beter aert als de schoonheyt, want de schoonheyt heeft uyt haer selven de aendringentheyt niet om de gemoederen aen sich te trecken, sonder de Bevalligckheyt: maer de Bevalligheyt en geestigheyt, hebben een seer groote kracht sonder de schoonheyt, gelijk wy boven in de voorbeelden van *Vlysses*, *Socrates*, en *Quintus Roscius* gefeyt hebben, diewelcke hoewels wel lelijk waeren, soo trocken zy nochtans, door haere Bevalligheyt en geestigheyt de herten tot sich, en verkregen alsoo ander luyden gonste. Waer over men seght by maniere van spreekwoord, *hy heeft den Vogel linge*, van eene die foodanige aerdigheyt en Bevalligheyt over sich heeft, dat het schijnt dat hy den Menschen tot sijne Liefde dwinght. Daerom is by ons dees Vogel *linge* voor een beeld gestelt, van de kracht en werckinge van de Bevalligheyt en aerdigheyt.

LOGICA. Bewijskonst.

EN wackere levende en vaerdige jonge dochter, in 't wit gekleet, houdende in de rechter hand een steckade, en in de slincker vier sleutels, met een helm op 't hoofd, en op den kam desselven een vreemde valck.

Logica of Bewijskonst, is een wetenschap, die de natuere en eygenchap van de werckinge des Verstands overweegt, en waer door zy de lichtigheyt om her waerachtige van 't valsche te onderscheyden, verkrijght. *Overfulx*, dewijl dieselve seer scherpinnige en verscheydene manieren heeft om te verstaen, so wortse met een steckade of steckgeweer gemaect, 't welck een teycken is van een scherp verstand, en de helm op 't hoofd, betoont de vastigheyt en waerheyt van de wetenschap: en gelijk de Valck ten opsicht den roof sich in de vlucht geeft, alsoo redenkavelt de Bewijskonst seer hoogh om een roof van anderer luyden redenen te vangen, en die zy gewilligh, door haere redenen, 't onderbrenght.

De vier sleutels, bedieden de vier manieren, om de waerheyt te openen, in yder syllogistische

logistifche figure , die van de Meesters de-
fer konfte , met feer groote vlijt worden
geleert.

In 't wit wortfe gekleet, door de gelijk-
niffe , die de fuyverheyit met de waarheyit
heeft : en gelijk het wit onder alle verwen
de volmaeckfte is, alfoo is defe konft onder
alle volmaecktheden van de ziele , de aller-
volmaeckfte en eedelfte : en dit moet oock
het eynde wesen van een yder , die een goet
bewijs-reednaer , en geen fophift of spits-
finnigh kakelaer, wil zijn.

LOGICA. *Bewijskonst.*

EEn Vrouwe die bedeckt is van aenge-
ficht , in 't wit gekleet , met een boven-
rock van verfcheyden verwen, vertoonende
dat zy met geweldige kracht van handen
eenen knoop wil maecken in een ruw dick
touw, ter fyden haer leyt vlas of hennip om
andere touwen te maecken.

Het gedeckte aengeficht van defe beeld-
niffe, vertoont de fwaerigheyit, en hoe 't on-
mogelijk is ten eerften aenfien , diefelve te
kennen, gelijk het fommige meenen, als die
daer geloven , dat wanneerfe haer verftand
flechts ses maenden daer in hebben befigh
gehouden, dat het noch al te veel is : daerfe
in ses jaeren daer nae noch haere bepaelinge
niet weeten : Om het eerste aenfien uyt te
drucken, foo wort het aengeficht vertoont,
overmits het gefichte het eerste is, waer op
de Menfche fiet.

Het witte kleet wortet door de gelijk-
niffe van de waarheyit by gefteit, gelijk bo-
ven gefeyt is , diewelcke door veele waer-
fchijnlijke dingen bedeckt is, waer op veele
ftaerende , foo sienfe defelve daer door , en
datfe onder verfcheiden verwen bewimpelt
is. Want de waarheyit, door waerfchijnlijke
dingen en door behoorlijke manieren van
trap tot trap voortgebracht zijnde, fo konit
eyndlijk de bewijsreden , diewelcke is als
een kaffe , waer in de waarheyit leyt besloo-
ten : en wort daer nae geopent door de
fleutels , als gefeyt is , van fchickelijke be-
fuytredenen, die door de verfcheydene ver-
wen worden uytgedrukt , diewelcke wel
eenige gelijkheyit hebben met het licht,
maer daerom hebbenfe foo veele lichts niet,
als het wit , 't welck haere allerfuyverfte
werckinge is.

De koorde waer in zy den knoop ftrickt,
betoont, dat dat een valt befluyt is, 't welck
voornaemlijk beftaet in de meeninge van
den Bewijsredenaer : en van de gelijkeniffe
van 't touw wort gefeyt, dat de Bewijsrede-
naer den Menfche foodaenigh bind , dat hy
niet anders weet als jae te seggen : en in 't
regendeel, in de waarheyit, die van hem ver-
toont wort, en in sijne proeve, diewelcke in
defe konft gegrondet is, foo zijn 't onoplof-
felijcke knoopen, voor andere konften, hoe-
danigh die oock mogen wesen , 't zy datfe
het door kracht of door 't verftand doen.
En de ruwigheyit van het touw , bediet de
fwaerigheyit van de ftoffe.

De hennip die op der aerde leyt, betoont,
dat het ampt van de Bewijskonft niet alleen
is een knoop te leggen in een gemaect
touw , maer oock om 't felve touw te ver-
forgen door haere eygen konft , 't felve te
hulpe komende door eenige beginselen van
de natuere , leerende haere naemen , voor-
ftellen, en alle andere deelen, kennen, als een
wercktuuygh van de bewijfinge , 't welck is
haer waerachtigh en oprecht wercktuuygh.

LOGICA. *Bewijskonst.*

EEn bleeck Maeghdeken met verwarde
hoofdhayren , en uytgespreyt op de be-
hoorlijke langhte , in de rechter hand falfe
een ruycker met bloemen houden , met een
spreuck *Verum & falsum* , dat is , *Waerachtigh en
valsche* , en in de finker een Slange.

Defe Maeghd is bleeck , door het veel
waecken en de groote oeffeningh die on-
trent diefelve konfte noodig is, wefende ge-
meenlijk oorfaecke van bleeckheyit, en on-
gefteitheyit des levens.

De verwarde en uytgespreyde hoofdhai-
ren, bewijsen, dat een Menfche die fich geeft
totte fpielinge van de verftandelijke din-
gen , alle faecken plagh ter fyden te ftellen ;
en de behoudinge des lichaems gantsch te
vergeten.

De bloemen zijn een teycken , datmen
door de naerftigheyit van defe konft de
waarheyit fiet oprijfen , en 't valsche onder-
druckt blijven , gelijk men door 't werck
der natuere, tuffchen de kruderen, de bloe-
men fiet opkomen , diewelcke daer nae be-
deckt worden.

De Slange druckt de wijsheyt uyt, die welcke tot dese konste seer noodigh is, gelijk oock in alle andere: sich nergens in besigh houdende noch bevljigende als om 't waerachtige van 't valsche te onderscheyden: om daer nae door dit onderscheyd te kunnen werken, met een gelijkmatige gelijkheyt totte bekende en beminde waarheyt. De Slange ontdeekt oock, dat de Bewijskonst gehouden wort voor een venijnige en onverkrijgelijske stoffe, voor die niet groot van verstand is, en is bitter aen die, die de selve sin reekt, jae zy bijt en dood die gene, die welcke met reuckeloosheyt sich daer tegen aen stellen.

CONFIRMATIONE dell' AMICITIA.
Bevestinge van Vriendschap.

EEN Maeghdeken met een krans van verscheyden bloemen, wefende seer schoon in 't groen gekleet, houdende in de rechter hand een cristallijne schaele vol roode wijn, die zy met een soete bevalligheyt en aengenaeme zeedigheyt, aen een ander overlevert.

longh wortse gemaelt, met een bloeme-

krans en groene kleederen, tot een teycken van vrolijkheyt, gelijk het den geenen betaemt, die sich in de vriendschap sullen verbinden en vereenigen.

Zy wort gemaelt, datse een schaele met wijn aen een ander overlanght, om dat de schaele of beker, die zy malkanderen in de banketten toebrengen, en waer mede zy onderlinge den anderen tot drincken noodigen, niet alleen een gebruyck is van onse tijd, maer oock een oude gewooneheit. En hier door worden de geesten of gemoederen der vrienden, opgeweckt om sich te vereenigen, en in de vriendschap te bevestigen. En tot teycken desselven, seght *Homerus* in zijn *Ilias*, dat *Achilles* bestelde, datmen sijnen besten vriend *Patroclus*, den aldergrootsten beker soude geven, die hy hadde: en dat hy die oock aen *Vlysses* en d'andere Griecken, om uyt te drincken, soude overlangen, en dat van den stercksten wijn. Nergens anders om, dan om te doen verstaen, dat hy dese voor sijne liefste vrienden hiel. Daer van aldus geseft wort:

*Achilles set sijn gasten neer,
In purple zetels, om hem heer,
En sprack Patroclum vriendlijk aen:
Dees groote schroef sal ommegeen,
Gevult van 't allereelste nat,
En frisch geschoncken uyt het vat:
Want ick ben in u komst verblijt,
Mits ghy mijn liefste vrienden zijt.*

en wat laeger wenckte *Ajax*, *Vlysses* toe, dat hy een dronck soude doen aen *Achilles*, 't welck *Vlysses* dede.

*En Ajax, wenck' Vlysses doe,
Die vuld' het glas tot boven toe,
En bracht Vlysses enen dronck,
Die 't aen Achilles weder schonck.*

En wat voorts op dit drinckgelagh volgt, daer van is *Homerus* vol, al tot een teycken van de vereeninge van vriendschap.

CUSTODIA. *Bewaeringe, Bescherminge.*

EEN gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een blood Sweerd, en aen haere syde een Draeck heeft.

Totte Bewaeringe zijn insonderheyt tweedingen van noode: het eerste is om het gevaer te voorsien, en gereet te staen om niet onversiens overvallen te worden: het tweede is

de is de macht om het geweld af te keeren, indien men 't selve (om dat het den Menschē soo kort op 't lijf is) noch met reden noch met rijpen raede kan afweeren. Daerom wortse alleenlijk met een draeck afgeschildert, gelijk *Alcians* 't selve in sijne Sinnenbeelden uydruckt.

*De Draeck is 't waere beeld van Pallas de Goddin,
Der suyvre maeghden wacht, Bewaester voor de
Min:*

*Maer waerom is 't een Draeck? Beschermingh aller
dingen,*

*Drasght sorgh voor Kerck en Bosch, en Maeghdom
sonderlingen,*

*Op dat haer eerbaer lijf, blijf reyn en onberoert,
Waer op de loofse Min met scherpe pijlen loert.*

CONFESSIO NE SACRAMENTALE.
Biechte.

EEN naeckte vrouwe, die seer aerdigh met een wit en dun kleed is omslingert, deckende met schoone swieren de beschaemde leeden, hebbende vlegels aen de schouderen, met den mond open wijfende datse hare sonden wil biechten. Zy sal geknielt staen tegen een *basis* of voetsal van een colomne, afgescheyden en alleene, met blooten hoofde sonder eenigh ciersel, hebbende haer voorhoofd met eenen rooden band omwonden, daer veele traenen uyt hare oogen rollen, slaende mette rechter hand voor de borst, de sfincke recht uyt. Op desen *basis* sal een witte Duyve staen, en ter syden op der aerde sal een Hond, en van d'ander syde een Lammeken leggen.

D. Thomas stelt 16 voorwaerden om wel te biechten, te weten, datse moet zijn eenvoudigh, nedrigh, suyvver, getrouw, dickwijls, openharrigh, bescheyden, gaerne, schaemachtigh, oprecht, stille, beschreyende, daer toe haestende, krachuigh beschuldigende, bereytwilligh om te gehoorsaemen.

Waer over ick segge tot verklaeringe deser deelen, datse naeckt wort gemaelt, om dat de biechte moet naeckt zijn, en niet met verwen, op dat men de swaerwichtigheyt der sonden niet bedecke noch verdonckere, en daerom moetse klaer en bloot zijn, sulx dat de Biechter alle sijne sonden te kennen geve, en dat de Priester magh verstaen alle omstandigheden van plaats, tijd, hoedanigheyt, personen &c.

Zy is met een wit kleed omslingert, om dat dese handelingē van biechte, moet suyvver en oprecht zijn, met een vast voornemen, om sich met God te versoenen, en also genaede en vergifnis van de sonde, soo wel van de schult als van de straffe te verkrijgen.

Zy moet gevleugelt staen, om dat de Biechte niet alleene moet verhaest zijn, maer vertoont oock datse ons andersins opheft totte eeuwige heerlijckheyt.

Zy staet met den mond open, als bereyt zijnde, haere begaene sonde te belijden, want die daer Biecht, beraemt oprecht te zijn: te weeten, dat hy alle sijne sonden aen dien selven Priester biechte, op dat hy niet snoode werde geacht, dat hy 't eene deel hier en 't andere elders segge.

Zy wort aen een *basis* of voetsal gestelt, tot een teycken van bestandigheyt en dapperheyt. Dat is om sich selve te overwinnen, en haere eygene genegentheden door de gehoorfaemheyt de reden te onderwerpen: 't welck doet dat de Sondaer het geene seyt, dat de duyvel wel wilde dat hy door schaemte naeliet.

Zy wort in een afgescheyden en stille plaats vertoont, om dat de biechte moet stil geschieden en niet in 't openbaer, en dat de Priester aen een ander niet magh openbaeren, wat hem is gebiecht, maer alles moet bedeckt blyven.

't Voorhoofd sal met een roode bant gebonden zijn, om dat de sondaer sich schuldigh kennende, en sijn consciencie hem knagende, hy root wert en beschaemt, over soo veele bedreven sonden. Want *schaepte*, seyt *Aristot.* is een vreesse van rechtvaerdige versmaedinge, daer de genegentheyt eerlijck is.

Datse met haere oogen vol traenen ten Hemel siet, bedier dat de Biechte moet beschreylijck zijn, vol finerte en mishaege van datmen God heeft vertoornt, waer over zy oock haer borst mette rechter hand slaet, stellende sich strafwaerdigh van haere bedrevene sonden. Want *Q. Curtius* seyt, de traenen zijn aenwijffers van de boete. En *Cassid.* over de Psalmen seyt, de traenen zijn spijse der zielen, een versterckinge der sinnen, een vergifnis der sonden, en een gewin der schult. Zy staet geknielt en de sfincker arm recht uyt, om de vry willige handelingē uyt te drucken, als mede de voerdigheyt om gaerne de boete te doen, die hem

wort opgeleyt. De witte Duyve bediet Eenvoudigheyt, want de Schrift seyt: *Wesft eenvoudigh als Duyven*, en befonder in de Biecht. *De Eenvoudigheyt is een oprechtigheyt van de fuyveringe des herten, sonder veyfinghe.* Een Hond leyter ter fyden tot teycken van de getrouwigheyt, soo moet oock die daer Biecht getrouw zijn, om alle fjne fonden met haere omftandigheden te openbaeren, niet verfwijgende, wat hy heeft gedaen, en niet seggende, dat hy niet heeft gedaen. Een Lammeken worter van d'ander fyde gestelt, om dat dit een beeld is van nedrigheyt en fachtmoedigheyt, en dat niet alleine in de Wereltsche Egyptische schriften, maer oock in de Heylige. En gebruyecten oock de Heydensche Waerfeggers een Lammeken in haere offerhanden, alleene om de aengenaemheyt van een fuyver, nedrigh en fachtfinnigh gemoet, 't welck de geknelde boervaerdige, met blooten hoofde sonder cieraet, voor den Priester doen moet tot teycken van nedrigheyt en onderweringe. *Bernardus seyt, de waerachtige nedrigheyt is, die sich schickt om de schult of sonde te verbeteren.*

SUPERSTITIONE. *Bygeloovigheyt.*
van *Gior. Zaratino Castellini.*

Een oude vrouwe, hebbende op 't hoofd een uyl, en voor haere voeten een nachtuyl, aen haer rechter, en een kraeye aen de slincker fyde. Om de hals heeftse een band, waer aen veele briefkens van besweeringen hangen, in de slincker houtse een ontfteken kaerse, en onder dieselve arm een haese. In de rechter hand heeftse een circkel vol sterren, met de planeten, waer op zy, met een beschroomt gesichte, fiet.

De Superstitie of Bygeloovicheyt heeft haer oorspronck van 't land Toscana, het welcke van *Arnobius* in sijn VII boeck genaemt is, een Moeder van de bygeloovigheyt. Zy is Superstitie genaemt van het Latijns woord *Superstes*, of langht levende. Waer over *M. Cicero* in de Natuere der Goden seght, dat de superstiteuse also genaemt zijn, overmits zy God den gantschen dagh baden, dat haere kinderen haer mochten overleven. Maer *Lactantius* in 't IV boeck XXVIII cap. seght, dat dit geen superstiteuse zijn, overmits een yder wel begeert dat

sijne kinderen haer overleven: Maer dat dese Superstitieuse of Bygeloovige genaemt zijn, diewelcke de gedachtenisse over de dooden vierden: ofte die geene, diewelcke Vader en Moeder overleeft hebbende, stelden haere beeldenissen in haere huysen, als Huys-Goden. Waer over die geene diewelcke nieuwe gewoonten aen naemen, of die geene, diewelcke in plaerfe van God, de dooden vereerden, wierden Superstitieuse genaemt. Religiusen wierden die genaemt, diewelcke de openbaere en oude Goden vereerden, 't welck *Lactantius* uyt het veers *Virgili* bewijst:

Het ydel Bygeloof erkent geen oude Goo'n.

Servius leyte het bovengeseyde veers allerbest uyt, seggende dat de Superstitie is een overtollige en sotte vreesse, van oude lieden, geheeten Superstitie, en overmits zy langh leven, en door d'Ouderdom raeskallen, soo zijn zy sot; ten dien aensien wortse oock oud geschildert.

't Is een klare saecke dat de Oude allersuperstitieust of bygeloovighst zijn, om dat zy allervreesachtighst zijn. *Tiraquellus* seyt in de Houwlijx wetten, dat de Oude insonderheydt totte Superstitie genegen zijn: **Waer**

Waer over Cicero in veele plaetsen dieselve oud-wijfs noemt, schrijvende dit eygentlijk d'oude Vrouwen toe: Waer door het geschiet dat de Vrouwen totte tooverie en swarte konsten meest zijn gegengen: gelijk *Apulejus* in 't 1 x boeck van sijnen gulden Eiel verhaelt.

De uyl wort op 't hoofd gestelt, want zy is genomen van de vreesachtige en superstiteuse Menschen voor een dier van ongeluck: en dewijl zy een nacht-vogel is, is zy gemaect voor een beeld van de doot: en gelijk *Pierius* verhaelt, soo dreyght zy altijd, door haere sangh, eenige ramp of onspoet: Waer op hy verhaelt de ongeluckige geschiedenisse van *Pirrus*, den Koningh der Epiroten, diewelcke het hielde voor een ongeluckigh voorteecken van sijn aenstaende en schandelijcke doot, als wanneer hy gingh om *Argus* te bevechten, dat hy op sijn reyle, eenen uyl boven op sijn spieffe sagh staen: Waer over hy die vervolgende, in meeninge om sijne vyanden te bespringen, soo wierde hy een weynigh gewont, van een Sone van seeckere oude Vrouwe, diewelcke van boven neer siende, gewaer wierde, dat haer Soone van *Pirrus* wierde vervolgt, dies greep zy met beyde handen eenen regel van 't dack, en trefte *Pirrus* daer mede, dat hy dood bleef. En dit is superstiteus, te gelooven dat dese doot van *Pirrus* door desen uyl soude voorseyt zijn. En ten dien eynde wort oock een nachtuyt en een kraeye, die voor quade voorteyckens van de superstiteuse gehouden zijn, voor haere voeten gestelt, gelijk *Virgilius* van 't kraeyken seyt. *Plinius* houd de kraey en uyl voor vogels van een ongeluckige sangh. *Isidorus* seyt het selve mede, aentreckende de woorden van *Ovidius*, dat de *trage schaeftuyt den Menschen een droefteycken is*. Onder 't Burgemeesterschap van *Servius Flaecus*, en *Q. Calphornius* hoordemen een uyl op 't *Campidoglium* singen, en doen gingen de saecken in *Numantia*, voor de Romeynen, seer qualijck: en overmits het sulck een grouwlijcke sake was, seyt *Plinius*, dat onder 't Burgemeesterschap van *Sextus Pallesjus Istro* en *L. Pedianus*, een uyl quam loopen in de kaemer van 't *Campidoglium*, soo wierde de Stadt dat laer langh met offerhanden gesuyvert: gedachten die voorwaer superstiteus zijn: Want het is superstitie, wanneer men gelooft, dat

eenigh ding soude moeten geschieden door eenigh teycken, 't welck natuerlijcker wyse dieselve saecke niet schijnt te beteycken. Ick segh, natuerlijcker wyse: want daer zijn dieren daer men natuerlijcker wyse, eenige saecke door te vooren siet, als door het vogelken *Alcione*, om dat de Zee aldan stille wert. Welck vogelken des winters sijn nest maect, en dan broed het in seven daegen, terwylen de Zee vastelijck stille staet. Waer van *Isidorus* breeder verhaelt, en *Plutarchus* segt dieshalven mede, d'atter geen dier meerder, als dat selve is te beminnen. Gelijkmen mede segt, dat als den Schippers een Swaen tegens komt, dat datselve een goet teycken is, want dan wort hy van de baeren niet overweldight. De Swaen was *Aeneas* op de reyse een geluckigh voorteecken: en in 't tegendeel, wanneer het onweer van den visch *Aesbines* gemerckt wort, soo bedeckt sich dese visch met sand en kleyne steentjens, om van het onweder verskerkt te zijn: En als dit van den Schippers wort gesien, soo laeten zy het ancker vallen, en maecten reetschap tegen den aenstaenden storm, 't welck *Plinius* mede van seeckere andere dieren, en van den *Polipus* seght. *Plutarchus* verhaelt in sijne natuerlijke vraegen, dat dese visch het onweer te vooren siende, loopt nae 't land, en soeckt sich elders aen een steen vast te houden. En dat is geen wonder: want dese waterdieren kennen de natuere van 't waeter, en zy gevoelt te vooren door de veranderinge van de Zee, en wesende dit selve de rechre bewegende oorsaecke, soo kan men, sonder bygelooft, het onweer te vooren weeten: Maer van den uyl, kraeye, schavuyt en andere dieren, kanmen, sonder bygelooft, geen goed of quaed te vooren seggen van 't geene geschieden sal. Maer de superstiteuse bloode Menschen letten op diergelijcke beufelingen, en betoonen seer wel, datse een uyls breyn hebben, die wy oock op 't hoofd van de Superstitie hebben gestelt, en daerom zijn zy als de onverstandige kraeyen, of als de schavuyten en koeckoecken, die voor haere voeten staen, want zy stellen alle haere vlijt en gedachten op ydele aenmerckingen. *Isidorus* hout sulcke superstitionen ydel en uytstinnigh, jae acht het een schandigh stuck te wesen, datmen gelooven sal dat Gods sijne raedslagen den

Kraeyen soude openbaeren. Zy draeght aenden hals veele briefkens, wefende dit de maniere van vreesachtige luyden, veele *Charakteren*, haenepooten, brieven en woorden voor de gefondheyt, tegen de wapenen, om 't gevaer te ontkomen, en veele andere dingen, over sich te draegen, alwaer zy gantsch geen hulpe van konnen verkrijgen, overmits zy noch kracht noch eenigh geweld hebben. De Keyser *Caracalla*, alhoewel hy een Heyden was, haetede foodaenige Bygeloovigheyt, en strafte metter doot, die geene, diewelcke briefkens voor de derde en vierde daeghsche koortse, aen haeren hals droegen. Wilde God! dat dese Superstitie met het Heydendom waer uytegebluft geweest: Maer men vind eylaes! dieselve overal noch by den Christenen: jae daer ontbreken geene, diewelcke noch de sonde van Bygeloove verwaeren, om haer te behelpen in dingen, daer toe haer de woorden van de H. Schriftuere niet betaemen: diewelcke men behoort met innigheyt en aendacht eenvoudigh by sich te draegen; gelijk oock *Navarra* in sijn Handboexken seyt, dat die geene dieder raed vragen, versieren, of eenige briefkens by sich draegen op vaste hope van 't begeerde te verkrijgen, sondigen doodlijk, alsoo foodaenige naemen gantsch geene kracht hebben: ten waere alleen, die eenige spreuken der Schrift, uyt devotie, of aendacht by sich hebben, &c.

De ontfteecken kaerffe draeghtfe om den brandenden yver uyt te drucken, die de superstitieuse meenen te hebben, haer laetende voorstaen datse Godvreesende zijn, wefende seer Religieux, gelijk de Hypocriten. *Want de Superstitie komt de Hypocrisie aldernaest, seyt Traquellus.* Maer dese Bedelaers gevoelen niet, datse berooft zijn van de Religie: en dat haere vreesfe, een schandelijke vreesfe is: want de Superstitie, gelijk *Polidorus Virgilius* seyt, is niet anders, als een onbeschaemde en een sotte Godsdienst, daer niet een stipken waerachtighs noch heylighs onder is: Want gelijk de waere Religie God eert en aenbid, alsoo vertoornit hem in 't regendeel de Superstitie, diewelcke van 't spoor der Religie te schandigh afwijckt: Want de Religie, gelijk alle andere deughden, is gestelt tusschen twee snoode gebreecken, als tusschen de Superstitie en tusschen de Godloosheyt: Waer van d'ene deser gebreecken sondicht in al te veel, en d'ander in al te

weynigh. De *superstitieuse vreesfe* meer als hy behoort, en de *Godloose vreesfe* niet met alle: gelijk *F. Conanus* seyt. 't Welck oock met *Seneca* over een komt, seggende, de *Bygeloovigheyt* is een sotte doo-linge, en niet anders als een dienst van een valsche God, en gelijk de Religie God eert, alsoo schend de *Bygeloovigheyt* dienstelven. Dese dingen behooren alle Christenen te meer te vreesen, om dat dit gebruyck van de Heydenen is heer gekomen, gelijk men by verscheyden oude Poëten lesen kan, als by *Ovidium* in 't VII boeck *Metamorph.* te sien is, dat hy de sackels doopte in graven van swart bloet, en aldus besmeert stack hy die op beyde autaren aen, en suyverde den ouden Man driemaal met vier, driemaal met waeter, en driemaal met swavel. *Lucianus* in sijne r'saemenspreeking van *Menippus*, seyt, In de middernacht voerden zy my stillekens totte reviere *Tigris*, reynighden en drooghden my af en lichteden rontom metten sackel. Noch laeger: ondertusschen de brandende sackel houdende, niet meer met een stille monnmeling, maer kryet soo luyts keels als zy konde, roepende alle de *Erynnis*, *Hecate* en al de *Nachtmeryen*, en de doorlichtige *Proserpine* 'saemen. Wefende eertijts dit heydendom vervreemt van het heylsaeme en salighmaeckende licht van onsen Salighmaecker, 't welck in alles en door alles uytbluscht de helfsche en verderflijke sackel van de Bygeloovigheyt. De Religie onderhout en eert den dienst Godes, daerentegen soo schentse de Bygeloovigheyt. De Godsdienstige Bygeloovige, wort door dit kenteycken onderscheyden, om dat de superstitieuse Mensehe, voor God schrickt; maer de waere Godsdienstige, vreesfe God met eerbiedigheyt, als sijnen Vader, niet als een Vyand. Waer van *Budæus* in sijne *Pandecten*, door 't aensien van *Varro* een seer schoon onderscheyt maect, soo dat de superstitieuse menschen door dese schrick diese hebben van de Godlijke macht, meenen datse oprecht Godvreesende zijn, brandende in de goede Religie: Maer zy bedriegen haer selve: overmits zy gantsch kout en bevroren zijn in den Godsdienst, verstrickt door de kille vreesfe, diese hebben: want het is niet genoegh datmen God door schrick bid, maer men moet hem te gelijk vreesen en beminnen, en met eenen vierigen yver eeren en ontsien. De tyrannen en overdaedige Menschen worden gevreesfe, doch daerom worden zy niet bemint, maer ge-

haet;

haet, en over al doet men haer eere uyt vreefe, niet datmen haer diefelve doet uyt goeder herten, want men draecht tot diefelve geen Liefde: Maer God moetmen vreefen, doch met liefde, want wy moeten God nae het voornaemfte gebod lief hebben, met een brandende Liefde boven alle dingen. Waer over de fuperftitieuſe menſchen, God niet beminnen, maer vreefen, alhoewelfe door die vreefe vaften, en in de gebeden beſigh zijn, met andere Godsdienſtige wercken: doch daerom zijnſe niet vierigh in de Religie, alhoewel zy 't van buyten ſchijnen, maer zijn veel eer uytgedooft en dood, wefende berooft van de brandende liefde tot God, tegens diewelcke zy dickwils kerckroof begaen, gebruyckende de heylige en welgefeyde dingen in een Godloos en vervloecht misbruyck, paſſende die op hunne bygeloovige inbeeldingen, om te vlieden 't geene zy vreefen, en om te verkrijgen 't geene zy hopen, tot voordeel en gemak van dit ſterflijck leven. Waer over *Tiragellus* met groote reden ſeyt, datſe de *Hipocriſie* of Geveyntheyt gelijk is: en *Budaus* beweert, datſe oock voor Ketterye wort gehouden. *Plutarchus* ſeyt in ſijn verhael vande ſuperſtitie, dat het nootwendigh volght, dat de Bygeloovige den Goden haet en vreeft &c. 't is oock geen wonder, dat hy dien vreeft, aenbid en eert, en by haere tempelen ſit. Want wy ſien oock datmen den Tyrannen eert en groet, en dat diefelve goude eerbeelden werden opgerecht, en dat van die, die hun heimlijck haeten en vervloecken. En hy bewijft in 't ſelve verhael, dat de Bygeloovige zijn de Godloofte van alle, en dat de Bygeloovigheyt is d'oorſprong van alle godloofheyt: fulx datſe anders niet brandende kennen zijn, van yver en van Godsdienſt, alhoewelfe vertoonen datſe zijn ontſteken in den dienſt deſſelven, zijnde nochtans de Bygeloovigheyt afgelcheyden van den Godsdienſt, gelijk *Auguſtinus* dat ſelve in 't *IV* boeck van ſijne ſtad Godes en in 't *VI* boeck in 't lange vertoont. Want de Religie onderhout den waeren Godsdienſt, maer de Bygeloovigheyt de valſche: gelijk *Lactantius* verhaelt.

Wy hebben oock onder dieſelve ſlincer arm daer in zy de ontſteecken keerſſe hout, een Haefe gemaect, om dat de ſchijnbaere

yver der Religie, van de ſuperſtitieuſe gemenght is mette ſchandelijcke vreefe, die hy in ſijnen boeſem verborgen hout, waer van de Haefe een beeldſel is, ſtaende aen de ſlincer ſyde by 'r hart, om dat de ſuperſtitieuſe menſchen, 't herte klopt, gelijk de verſaegde Haefen. *Cornificius* de Poer plagh de bloode ſoldaten, gehelme Haefen te noemen. En *Suidas* verhaelt, dat de Calabreſen van *Reggio* waeren als bloode Haefen. Boven dat zijn oock de verſaeghde luypen ſuperſtitieux, want als zy eenen Haes over den wegh ſien loopen, ſoo houden zy 't ſelve voor een quaed en ongelukkig voorteecken.

Zy hout in de rechter hand een cirkel met Sterren en Planeten, alwac zy met beſchroomtheit en vreefe op ſiet. *Lucretius* ſeyt, dat de Superſtitie is een overtollige en ydele vreefe van dingen die boven ons zijn, als van Hemelſche en Godlijcke, gelijk *Servius* verhaelt. Want dit is haer eygen, datſe vreefe voor de Hemelſteycken hebben, doende een ſaecke liever op Woensdagh en Donderdagh, als op Vrydagh en Saterdagh, ſtellende d'eene dagh boven d'ander, en met een verkeerde ordre ſoo ſchrijven zy dien dagh de Planeet toe, dieder loopt. Welcke doolinge heergekomen is door de *Aſtologie* of Sterraedinge, en hier van ſpruyt de Superſtitie, gelijk *C. Rhodoginus* ſeyt: Dat deſe verſaeghde Bygeloovige, de ydele Superſtitie doch laeten vaeren, en de ydele vreefe der Sterren en Planeten: want zy kunnen noch goed noch quaed doen, maer ſullen liever geloove geven aen den Vaeder der Waerheyd, als aen de Aſtologen, diewelcke kinderen des leugens zijn; waer over *Ieremias* haer vermaent in 't *x* cap. *En wilt niet leeren nae de wiſſe der Heydenen, en niet vreeſen voor de teyckenen des Hemels &c.* en laeger ſeyt hy, *want zy kunnen noch helpen noch ſchaeden*, en dieſhalven ſeyt *S. Gregorius*, *de Menſch is niet om der Sterren wille, maer de Sterren zijn om des Menſchen wille gemaect.*

EQUITA. Billijkheyt. nae de Medaglie van Gordianus.

EN Vrouwe in 't wit gekleet, die in de rechter hand een weegſchaele hout, en in de ſlincer een overvloets horen.

In 't wit wortſe geſchildert, om datſe door

de oprechtigheyt van haer gemoed, sonder datse sich laet omkooopen, of door eygen baet bewegen, de verdiensten en gebreken van andere luyden oordeelt, dieselve beloonende of straffende, doch alles met vriendelijckheyt en quijtscheldinge, 't welck door de weeghschael en overvloets horen wort uytgedruckt.

EQUITA. *Bilijckhey*, in veele Medaglien.

EN Maeghdecken dat ontgort is, houdende met d'eene hand een Waeghschaele, die in den evenaer hanght, en met d'ander een elle of maetstock.

EQUITA. *Bilijckhey*, van P. Frat. Ignatius.

EN Vrouwe die een Lesbisch liniael van loot in de hand heeft. Want die van Lesbien, bouwden met ruwe holle steenen, en maecten die alleene glat van onder en boven, en om dat dese lijne van loot was, soo boogh sich dieselve nae de leeghte van den steen, sonder dat het daerom van sijn rechtigheyt iet verloor: alsoo buyght en neyght sich de Bilijckhey nae de menschlijcke onvolmaecktheyde, maer daerom wijckte niet af van het Rechtsnoer der Gerechtigheyt. Dese beeldenisse is gemaect van P. Ignatius, Bisschop van Alatri, een treflijck Wiskonstenaer.

SOCCORSO. *Bysant, Hulpe*.

EN gewapent Man, die een bloot swaerd in de rechter hand draegt, en in de slincker een eycken tack mette vruchten.

De Hulpe heeft twee voornaemste deelen: d'eene helpt en staet den anderen by met noordruft en onderhout des levens om den honger te verjaegen: en d'ander staet sijnen vyand tegen met geweld, tot behoudenis van die gene die hy helpt. Daerom wort hy gewapent geschildert, om dat hy den swacken en behoeftigen sal helpen tegen al 't geweld der vyanden, en mette tack van eyckelen is hy gelaeden, om daer mede in den hongersnood onderstand te doen: want door 't behulp van dese vruchten, hebben de Menschhen in oude tijden sich daer mede geholpen en geredder. Want dese vrucht is *Jupiter* opgeoffert, om dat hy helpt en de geheele werelt bystaet, wesende *Jupiter*

de suyvere en gereynighe lucht, waer door wy ons aeffen haelen en leven.

AMARITUDINE. *Bitterhey*.

OM de Bitterhey uyt te drucken, word van eenige een Dochter geschildert in 't swart gekleet, die in beyde handen houd een byekorf vol honig, waer uyt een plante van Alst komt opschieten, mogelijck daerom, wanneer wy zijn in de meeste voorspoet des levens, dat wy ons dan vinden in de meeste regenspoet der fortuynne, of om dat wy alsdan kennen, alle de hoedanigheden van het regensrijdige, op datmen te berer en volkomender kennisse magh hebben van de soetigheyt, wanneer wy eenige uytwendige Bitterhey hebben geproeft; oock daerom, om dat men, by gelijsknisse, door den Alst een bitter en stijfhoofdigh Mensch plagh uyt te drucken. Daerom seght *Aristo*:

*Men kent geen Vree noch achise niet,
Voor datmen eerst den Krijgh besiet.*

Blijdschap. vide *Allegrezza*.

CECITA delle MENTE. *Blindhey* des Verstants.

EN Vrouwe in 't groen gekleet, gaende in een veld vol schoone bloemen, 't hoofd neer-

neergeslaegen , met een Mol voor haere voeten.

Blindheyt word genomen voor de berovinge van het licht der oogen , en door gelijknisse soo wort het verstaen , voor de Blindheyt des Verstands : Daerom wort het ons van de Egyptenaers, door een Mol verzoont , gelijk *Orus Apollo* seyt. Het ander door het neerhangende hoofd , dat totte aerdsche en snel verganghlijke bloemen gebogen is , 't welck de Wereldsche dertelheden zijn , die ons gemoed aenlocken , en sonder eenige nurtigheden, besigh houden : want hoe veele goederen ons de bedrieghlijke Werelt belooft , soo is dat maer een weynigh aerde, die niet alleen onder de valsche hope van een korte Wellust is bedeckt, maer die ons oock brenght in groot gevaer van ons gantsche leven. *Lucretius* singht :

*In wat Blindheyt en gevaer,
Swerft de Mensche jaer op jaer.*

Ovidius singht mede:

*O wat heeft het blind verstand,
Duystre nachten aen haer hand.*

V I L T A. *Bloedigheyt.*

EEN Vrouwe die slecht gekleet , en in een slickrige plaetse op der aerde leyt , houdende in d'eenen hand een Weehop , staende als of zy haer' oogen van der aerde niet dorst opheffen, ter syden staet een konijn.

Die Man wort bloede geheeten, die sich minder hout als hy vermagh , en die niet derf bestaen , 't geene hy met lof en eeren kan uytvoeren, sonder dat hy van die meeninge is af te brengen , en dat door 't kleyn vertrouwen dat hy heeft , dat het niet de dapperheyt soude bestaen. En daerom is de bloedigheyt by een Vrouwe verzoont , die ter arden leyt en qualijk gekleet is , want de Vrouwen beswijckt den' moed gemeenlijk eerder als den Mannen , om iet treflijx uyt te voeren.

Het gescheurde kleed bediet , dat in een bloed Mensch geen gedachten zijn, om het lichaem op te proncken, als twijfende, of zy haere staetigheyt en kleedinge in een staet fullen konnen onderhouden, dieder toe vereyscht wort; of om dat het gemeene spreuckjen seyt,

*Den stouten 't luck brenght schatten an,
Den bloeden stoetse verri daer van.*

En om dat de Man geen stoutigheyt heeft van wegen sijne blodigheyt , om iets treflijx uyt te rechten, soo leyt dese Vrouw in slijck en dreck , met een vuyl en sordigh leven, sonder datse immermeer in 't licht komt, of tot kennisse van Menschen , die haer met noodtdruftige dingen mochten te hulpe komen.

De Weehoppe, wort van veele Schrijvers voor een seer snoode en vuyle vogel gehouden , sich met dreck en andere vuylichgheyt voedende , als hebbende geen hert, om sijn kost met eenige moeyte te gaen soecken. Dat zy de oogen nederslaet , bediet haer kleyne hert en moed , gelijkmen daer van de werckingen sien kan. Het konijn is uytter natuere seer vuyl , gelijk veelen seer klaerlijk bekend is, die de natuere van dese dieren hebben beschreven.

SCELERATEZZA. *Boeverye,
Ondaughd, Schelmerye.*

EEN mismaeckt dwerghjen, scheel en bruynachtigh, met root hayr , hebbende een sevenhoofdige *Hidra* of Slang omarmt.

De mismaecktheyt des lichaems word genomen voor een gebreck der natuere. Want gelijk een Mensch die bequaem is goed te doen, sich nochtans ten quaede neyght , soo word dat quaed een boosheyd genaemt : Want dat selve quaed hangt aen den wille , door dien hy 't quaed verkieft door een ingewortelde aenwenst. Also wort dat een gebreck genoemt , 't geene niet is in een lichaem nae sijne proportie of maete, daerom wort de gedaente gemaelt, als hebbende gebreck aen de Natuere : van gelijken doet men in 't tegendeel in een schoon lichaem , als de Deughd wort uytgedruckt. Want gelijk de Philofophen seggen, soo is de proportie of gelijkmaetigheyt van de schoone trecken des lichaems een uytbeeldsel van een schoon werckend gemoed : En gelijk het laecken sich past om den rugge, also moeten oock de trecken en hoedaenigheden des lichaems passen mette volmaecktheyt der ziele : Waer over *Socrates* oock van gevoelen was , dat de hoedaenigheyt des lichaems en der ziele, een gelijcke overeenkominge hebben.

Scheel, lelijck, en van root hayr wort het

I vertoont,

vertoont, om dat dese hoedaenigheden gemeenlijk in den Mensch iet gebrecklijx be-
duyden: Waer over *Martialis* seght:

O Zoile 't is vreeml soo ghy zijt goed van aert,
Daer ghy zijt manck en scheel, swartmondigh, root
van baert.

Hy wort geschildert dat hy een seven-
hoofdige *Hidra* omarmt, waer mede de se-
ven dootsonden worden uytgebeeld: want
soo 't gebeurt dat eene van dese hoofden
wierden afgekapt, (daer nochtans wederom
andere aenwaffen) soo verkrijgen die dan
wederom nieuwe kracht, om tegenstand te
doen, die sich tegens haer souden willen op-
stellen. Aldus doet oock de boosheyd in 't
lichaem, diewelcke, hoewelse van de deughd
geheel schijnt te neder gheslagen, niet te min,
om datse meer hoofden by haer heeft, die
door den wille, ten quaede zijn ingenomen,
soo staerse terstont weder op, en komt met
haere verkeerde werckingen, krachtiger en
hartneckiger voor den dagh als oyt te voo-
ren. Maer 't is ten laesten noodigh dat men
de boosheyd geheel overweldige en over-
winne, 't zy mer tegen te staen of met te
vluchten, als die geene die van den beginne
des Werelts onsen eersten Vader bedrogen
heeft, en als noch een verderf is van ons el-
lendige Menschen.

S T A M P A. Boeckdruckerye.

EEn bedaeghde Vrouwe in 't wit, wiens
Kleed geheel aen ruyten verdeelt is, waer
in de letteren van 't Alphabet staen, in de
rechter hand falsche en schalmeye houden, al-
waer een letter-rol omgeslingert is, met het
woord *ubique*, dat is *over al*; in de slincker
falsche een bloeme van *Semper Vive* hebben, met
het woord *Semper*, dat is *Altijt*, van d'ee-
nyde sal een Druckpers met allerleye Dru-
ckers gereetschap staen.

In wat grooter eere en waerdigheyt de
konst der Boeckdruckerye is, daer van kan
de geheele Werelt getuygen: Want uyt haer
is de kennisse van het goed en quaed, van de
deughd en ondeughd, van de geleertheyd en
onwerentheyd, heergekomen: Door haer
worden de Menschen onsterflijck, want al-
eer zy bekend was, wieren de eedele ver-
standen, als begraven, en veele wercken van
doorluchtige Mannen vergaen: Waer over

wy oorfaecke hebben, om sonder ophu-
den, Godt den Heere te dancken, datter,
door een algemeene weldaet, Vinders van
soo eedelen en hoogen Meesterstuck zijn
gevonden, waer door sich het gerucht opter
vlucht geeft, en met een heldere en lieflij-
cke trompet aen de Werelt de verscheyden
wercken van geleerde Mannen voor den
dagh brenghet. O! wat soudemen al kon-
nen seggen over de heerlijckheyd van de
Boeck-Druckerye: en alhoewel ick soo
stout ben, dat ick my bemoeye over soodan-
igen eedelen ontwerp te schrijven, soo ben
ick ten hooghten treurigh, dat mijn ver-
stand daer toe te swack is, om eenige ont-
werpfels, die bequaem zijn, om soodanigen
hoogen lof, als haer toekomt, uyt te vin-
den. Ick sal alleen seggen, dat de eerste die
dese konst gevonden heeft, gelijk *Polidorus
Virgilius* verhaelt, is geweest *Ioan Guttenbergh*
een Duytscher, Ridder, diewelcke in 't Iaer
1442, of als andere seggen 1451, eerstmael
de Druckery binnen de Stadt *Mentz* heeft
in 't werck gestelt, hebbende oock gevon-
den de Druck-int, die de Druckers als noch
gebruycken, en in 't Iaer 1458 isse van een
ander Duytscher, met naeme *Conradus* in Ita-
lien gebracht, doch eerst te Romen, en van
daer isse overal wonderlijck aengewassen en
verbreyt. Doch *Iovius* feyt, dat niet de Duyt-
sche daer af Vinders zijn, maer datse veel
ouder is, als men meent, en van dat gevoe-
len zijn oock veele, door reden die zy geven
van d'oude Medaglien, alwaer de Griexsche
en Latijnsche letteren ingedrukt zijn, te
rugge settende de segels en andere oudhe-
den met haere ommeschrifvingen. Nu, het
zy dan soo 't wil, soo is die geene, die dese
konst eerst heeft gevonden, een Man ge-
weest van een hoogh en eedel verstand.

Bedaeght wortse gemaelt, om te vertoo-
nen, dat de Meesters der Druckerye, be-
hooren te wesen Mannen van verstand en
oordeel, ten eynde haere wercken, in alle
volmaecktheyt mogen gedrukt werden.

De witte kleederen, drucken uyt, dat
haere wercken moeten suyver en net zijn,
en de letteren van 't A B C in de percken,
bedieden de letteren die in de kassen ver-
deelt zijn, om yder op sijn plaetse te vin-
den, om daer af een volkomen werck te
maecken,

De Schalmeye met het woord *ubique*, is om de faem uyt te drucken, die de Druckerye doet om iemants werck over al te verbreyden.

De bloeme met het opschrift *Semper*, bediet de geduerigheyt die de Druckerye aenbrenght, vergelijkende dese met dat selve kruyd, 't welck door haer eygen aert geduerigh en altijd groen is.

De Druckpars wortter ter syden gestelt, mette Letterkas &c. wesende te saemen noodige wercktuynen van dese eedele konst; waer van dit dicht ter eeren is gefongen.

L O F S A N G H

Ter eeren de Eedele konst der lofsijcker Boeckdruckerye

Stemme: Polyphemus aen de strande.

I.

Ele Geesten, en Beminders,
Kloecke Vinders,
Van de Konst der DRUCKERY:
Daer geen schoonder oyt sal leven,
Noch sal geuen,
Meerder heerlijckheyd als ghy.

II.

Door u staen de gulde lichten,
Die noch stichten,
En omschijnen al dit rond:
Door u Konst zijn voortgekomen,
Al de Fromen,
Al de Wijsheyd diemen vond.

III.

Mannen door den tijd verstorven,
Als verdorven,
En al lanch tot stof vergaen:
Hebt ghy van den Dood genesen,
Dat haer wesen,
Nu blinckt klaerder als de Maen.

IV.

Al der Princen, Priesters, Graven,
Armer Slaven,
Handel, daeden en beslyt,
Hoe de trotse Rijcken prallen,
En weer vallen,
Dat trompet ghy overlyt.

V.

Fromen diendy tot een spoore,
Maer den Dooren,
Zydy schrick en swaer verdriet:
Wie den Laurwer wil ontfangen,
Moet u langan,
Stoffe, van 't geen u geschiet.

VI.

Even als de Son haer straelen,
Laet ghy daelen,
Oock u wijsheyd in 't gemeen:
Ghy verciert door iewe handen,
Alle landen,
En dat door u Konst alleen.

VII.

Dies moet elck u kranskens vlechten,
En die bechten,
Aen den Laurwer en den Wijn:
Want u Konst sal stadigh groeyen,
En frisch bloeyen,
Alsoo lanch daer Menschen zijn.

* * * *

A E N M E R C K I N G E N

op de Konst der Druckerye.

OF wel de Schrijver deses Boex, uyt *Polidorus Virgilius* bericht is, dat de konst der Boeckdruckerye tot *Ments* by eenen *Hans Gutenberg* ontrent den Iaere 1442, of als andere seggen, in 't Iaer 1451 eerst soude zijn gevonden, soo is nochtans dese Schrijver, door onkunde; seer misleyt: doch wy sullen de waarheyd daer van wat klaerder ontdekken. Hoe ontrouwlijck eenen *Hans* sijns Meesters gereetschap heeft wegh gedragen, en sich heimlijcken te *Ments* nedergefet, daer van kan *Haerlem* van hand tot hand getuyghnisse geuen: 't is dan *Haerlem*, dat, soo lange de Sonne haeren ringh sal ommeloopen, hier van de eere sal wegh draegen: Want eene *Laurens Janssen Koster* Burger aldaer, van eerlijcken gellachte, is hier van in 't Iaer 1440 de eerste Vinder geweest, diewelcke, gelijk hy een scherpsinnigh Man was, veeltijts in 't *Haerlemmer Bosch* gingh wandelen, en aldaer verscheyden letteren uyt de boeckschorfen gesneden, en te saemen gestelt hebbende, heeft daer van eenige spreucken gedruckt, en aen sijns swagers kinderen verciert: 't welck hem nae wensch geluckende, heeft allenskens grooter dingen bestaen, sulx dat hy dien valten en tuyen druck-int, daer by vond, waer mede hy groote tafereelen en formen mette voorseyde letteren heeft gedruckt. Waer van ick selve gesien hebbe, een boeck in *Nederlandse* tael, geheeten *Spiegel onser Behoudenisse* in fol. ramelijck wel gedruckt, doch hy hadde doenmaels noch de

kennisse niet om op de weersyde te drucken, sulx dat de bladen, tusschen beyden wit zijnde, aen malkanderen waeren gepapt. Maer daer nae in sijne vindingen allenskens toenemende, heeft hy sijne stoffe, en 't geene daer aen gebrack, verbeterd, sulx dat de konst door de winninge aenwassende, hy werck-gasten toestelde, die hem, onder eede, getrouwigheyd mosten beloven, waer onder oock eenen Duytscher was *Johan* of *Hans* geheeten, diewelcke nae dat hy de konste van het letter-setten, gieren, drucken, en watter voorts toe-behoorde, seer wel hadde bespiet, heeft hy sijns Meesters gereetschap op Christ-nacht, terwijl al sijn Huysgesin het geboort-feest vierde, opgepakt, en hem 't selve dieslijck ont dragen, vluchtende over *Amstelredam* op *Ceulen*, en soo voorts nae *Menx*, alwaer hy hem seecker houdende, heeft aldaer van sijne gestolen konste een rijk maeyfel verkregen, want hy heeft het Ier daer aen, met even dieselve letters, die *Laurens Luyssen Koster* te *Huerlem* gebruyckt hadde, te *Menx*, de *Grammatica Alexandri Galli* gedrukt. En aldus is dese konste verspreyt, en daer nae te *Romen* over gebracht. Wie hier over naerder wil zijn onderrecht, die lese de naerftige en geleerde opsoeckingen van *P. Scriverius*, die hy in sijne *Latwer-krans*, ter eeren den *Vinder*, en der konst, in 't licht heeft uytgegeven.

Maer wat *Iovius* belangt, die de konste van Medaglien, oude opschriften en zegelen te snijden; als mede dese vindinge; den Griecken en Romeynen wel soude toevoegen, als of dieselve, dese konst al over lange soude zijn bewuft, dat selve is meer belachelijk als bestraflijk; want soo dat alsoo waere, de geleertheyt en de naeme van soo veel overtreffelijke Mannen, wiens schriften de tijd en de nijd heeft verdonckert, soude als noch den *Nackomelingh* tot eene onsterflijke roem uytblincken, en niet onderdruckt zijn gebleven.

MALIGNITA. Booshey, Quaetaerdighey.

Een lelijke bleecke Vrouwe, met klederen als de roest, houdende een quackel, die 't hoofd ten Hemel gekeert, en de vleugels uytgespreyt heeft.

Lelijck wortse gemaakt, om dat de wercken

der quaedaerdige lelijk en afsichoulijck zijn, voor alle staetlijke en burgerlijke omnegangh.

De bleeckheyd bediet, dat wanneer de inwendige deelen besmet zijn door een quaetaerdige vochtigheyd, soo verspreyt het sich aen de uysterste deelen.

De werve van 't kleeck druckt uyt, dat gelijck de roest alle Metallen, waer oock dieselve by gelegen zijn, gestadigh doet verteeren, alsoo hout een quaetaerdige oock nimmermeer op, door sijnen boosen aert, om alle lossijcke en deughdlijcke wercken hinderlijck te zijn.

De Quackel bediet by den Egyptenaers quaetaerdigheyd, gelijck *Pierius* seyt, om dat zy is van boosaerdige natuere, want als zy heeft gedroncken, dan beroert zy, met haere beck en klauwen, het overblijffel van 't waeter, sulx dat geen ander dier, daer van magh drinken. Ten selven eynde seyt *Ezechiel xxxiv*, den Ioden haere boosheyd verwijtende, *Wanneer ghy reyn water drinckt, soo beroert ghy het overblijffel.*

RIVALITA. Boelschap. Soeckt *Medea Boelschap*.

STUPIDITA. Bottigheyd, Onverstandigheyd.

Een Vrouwe die de rechter hand op 't Ehoofd van een Geyte leyt, diewelcke het kruid *Eringion* in den mond hebbende, selve in de slincker een *Narcisbloem* hout, waer mede zy oock gekroont is.

Bottigheyd is een traegheyd des Verstands of der sinnen, soo wel in 't spreken als in 't doen, en aldus bepaeltse *Theophrastus* in sijne zedelijke mercktecken, en *Aristoteles* sijn Meester verschilt niet van dit gevoelen, als hy in sijne Zeedeleeringen seyt, *de Bottrick of plompert is voor een yder, en voor alle dingen vervaert, soo wel in 't doen als in 't spreken, sonder eenige naerftigheyd, en is soodanigh dat hy voor alle dingen bort en verbaest blijft.* En elders seyt hy in sijn Zeede-konst, *de Bottrick praet over al daer 't niet te pas komt.* Of de Bottrick is van d'eenen syde in 't goede tegen de vlijtigheyd en naerftigheyd, en aen d'ander syde in 't quade onbeschaemt. Want de onbeschaemde is reuckloos en stout in alle plaetsen en regen alles, soo wel in 't spreekken als in 't doen, maer de botte is kout en vreesachtigh, soo wel

wel in 't goede als in 't quaede, door de bot-
 heyt van fijn verftand en de traegheyt van
 de finnen. De Botheyt is in de Mensehen of
 uytter Natuere, of door toeval: uytter Na-
 tuere is die traegh van finnen, die van een
 grof verftand en van een verfacght gemoet
 is. Door toeval komtfe in veelerleye manie-
 ren, of door kranckheyt, of door verwon-
 deringh en verbaeftheyt van een noytge-
 hoorde faecke, die hy hoort of fiet in ande-
 re, of proeft in fich felve, of van te groote
 fpiegelinge in de geleertheyt, ftande die
 gene, die daer studeeren, foo vast op haere
 boecken, datfe bot, onfinnigh en afwefigh
 schijnen. De Keyfer *Claudius*, gelijk *Suctonius*
 verhaelt, was bot, onbedachtfaem, en als
 sonder memorie. De natuerlijke Botheyt
 wort overwonnen door de oefeninge van
 de deughd, gelijkfe door de leedigheyt
 aenvalt, naedemaal 't verftand in dieselve
 verdrooght en bot wort, en door de duy-
 sterniffe der onwetentheyt verdonckert.
Zopirus de gefichtkenner, voor *Socrates* ge-
 bracht zijnde, en van hem bekend, fiende
 hem in 't gefichte, feyde, dese is van natue-
 ren bot, en plomp. De omftanders kennende
 de wijsheyt van *Socrates*, en dat hy alles dede
 met een fcherp oordeel, begoften te lachen:
 Maer *Socrates* antwoorde, lacht doch niet,
 want *Zopirus* fecht de waerheyt, want foo-
 daenigh soude ick geweest zijn, indien ick
 mijn gebrekklijke natuere met de oefninge
 van de Philofophie niet hadde overwonnen.
 Een fpreeckwoord dat van *Galenus* genomen
 is, daer *Mercurius* felve en de *Mufen* hem niet
 koften helpen. 't Welck tot eenen gefeyt is,
 die boven maeten bot en onwetende is,
 willende seggen, dat hy foo plomp is, datter
 geen helpen aen is, want *Mercurius* felve, de
 vinder van de wetenschappen, en al de *Mufen*
 fouden daer toe geen raed vinden: fulx dat
 de oefninge van de deughd en kenniffen, be-
 quaem is, het verftand op te fcherpen, en de
 bottigheyt en plompheyt wegh te nemen.

Het Geytjen aen de flincker fyde is een
 beeld van Bottigheyt. *Aristoteles* feyt in fijne
 Mensch-kenninge, dat wie oogen heeft, die
 de verwe, van wijn, gelijcken, is bot: want
 foodanige zijn den Geyten gelijk. Voorder
 feyt hy, wanneer yemant uyt een hoop Gey-
 ten cene by de hayren van de kinne treckt,
 alle de andere fullen als stom en stille blyven

ftaen, en daer op kijcken. 't Kruyd *Eringion*
 dat het in den mond heeft, heeft een steel
 als een elleboge lang, met quaften en doorn-
 achtige blaeders, waer van ghy *Mathiolus*
 kont lefen, als mede *Plinius*. *Plutarchus* ver-
 haelt, dat foo een Geyte 't kruyd *Eringion* in
 den mond neemt, fal het eerft felve, en daer
 nae fal de geheele kudde als dom wesen, ter
 tijd dat de Herder 't felve kruyd het Geyt-
 jen weder uyt den mond treckt.

De *Narcis* die zy in de flincker hand als
 mede op 't hoofd hout, is een bloeme die 't
 hoofd fwaer en baloordigh maect, en daer-
 om wortfe *Narcifus* geheeten, niet na de fabel
 van den Jongman *Narciffus*, maer nae 't griex
 woord *Narce*, 't welck vadfigh en bot betey-
 kent: alsoo neemt oock de verferde Ion-
 gelingh fijn naem van *Narce*, want hy fich in
 de fonteyne fpieglende, hem fulcke verwon-
 deringh over lijne gedaente inbeelde, dat hy
 daer over verfmolt en in een bloeme keer-
 de: en terwyle hy fich verwonderde, fcheen
 het een marmore beeld. *Plutarchus* feyt datfe
 van 't Griex *Narce* komt, en maect de lee-
 den vadfigh: Waer over *Sophocles*, de *Narcis*
 naemde een oude kroone van de groote
 helsehe Goden, te weten van de Dooden.

INDOCILITA. Bottigheyt, Onleerfaemheyt.

EEN Vrouwe met een root aengeficht,
 leggende op der aerde, houdende in
 haere flincker hand den toom van eenen
 Eefel, die daer by staet, leunende met haer
 rechter elleboge op een Swijn, dat oock ter
 aerden leyt, hebbende op haer hoofd een
 fwart huffel.

Op de aerde leggende wortfe gemaelt,
 om dat de Bottigheyt niet bequaem is op
 den wegh des Deughds te wandelen, maer
 staet altijd traeghlijck by de vertoonde on-
 wetenheyt, die door den Eefel is uytgebeelt.
 Ingelijx maelen de Egyptenaers den Eefel
 met den toom in den mond, mede voor de
 onleerfaemheyt af, als een beeft dat seer on-
 bequaem is om wat te leeren. En door dese
 reden seggen de Sterre-raeders of *Astrologi*,
 dat als een Mensch geboren wort onder den
 16 graed van *Leo*, dat het als een voortec-
 ken is, van fijne onbequaemheyt in 't leeren,
 verferende, dat alfdan een Eefel geboren
 wort met den toom in de mond,

Zy leunt op 't Vercken, want gelijk *Picrius* feyt, soo is dit dier, boven alle andere, sonder finnen en onleerlijk, en niet als andere dieren, die terwijlen zy leven, noch eenige befondere neerftigheyt hebben.

Het swarte hulfel dat haer hoofd deekt, verthoont, dat, gelijk dese verwe nimmermeer ander verwe aenneemt, dat oock alfoo de onleersaeme is, wensende duchtigh noch bequaem om eenige onderwijfinge en leeringe aen te nemen, noch daer is geen soo kloeecke leermeester, die haer van dese vuyle en snoode dingen tot hooger faecken soude konnen trecken.

ARCHITETTURA. *Bouwkonst.*

EEn statige Vrouwe van een bedaegt ouder, mette mouwen totten elleboge toe, opgestroopr, in 't weerschijn gekleed, hebbende in haer eene hand een loodlijne, wincelhaeck en passer, en in d'ander hand een teyckening of ontwerp van een groot gebouw, naer de Geometrische of Wiskonstige maniere afgedeelt.

Vitruvius feyt, in de beginselen van sijn werck, dat de Bouwkonst, is een kennisse die met verscheyden wetenschappen verciert is, door wiens middel alle andere konsten worden volmaectt. *Plato* plagh te seggen, dat de Architecten of Bouwmeesters boven die geene zijn die sich in de konsten oefnen, want dit is haer eygen ampt in de konsten te leeren, te bewijfen, te onderscheyden, te beschrijven, te bepaelen, te oordelen, en anderen de maniere daer van te leeren. Daerom moetsen alleene de leeringen van de Geometrie en Arithmetique hebben, om dat daer van alle andere konstwercken haer edelheit moeten ontfangen. Hierom houtse totte quadrant en de passer, als instrumenten van de Geometrie, en de getallen, die totte Rekenkonst behooren, die zy in de vlakke plante, die zy in de hand heeft, gebruyckt. Het waterpas of drijslood, bediet, dat een goed *Architect* altijd sijn oog moet hebben totte opmerkinge van 't centrum of middelpunt, waer uyt de vaste stellinge van alle dingen, die eenige wichtigheyt sulen hebben, moeten gepast worden; gelijk men klaerlijk sien kan in de konst van dat eedele verstand, van den Ridder *Dominicus*

Fontana en *Carolus Madernus*, Mannen van groot oordel en waerdigheyt, ter syden stellende veele andere, die meerder lof, als het mijne, waerdigh zijn.

Van bedaeghd Ouder wortse gemaelt, om de Manlijke ervaerentheyt en de hoocheyt van de swaerwichtige wercken te verthoonen: en het weerschijne kleed, is de eendrachtige veranderinge van de dingen, die in dese konst het oog vermaectt, gelijk de schoone Musicale stemme aen de ooren doet. De bloote armen bedieden het werck, dat hy totte Bouwkonst doet; behoudende alfoo de naeme van de konst en van 't konststuck.

ARCHITETTURA MILITARE. *Krijghs Bouwkonst.*

EEn Vrouwe van manhaftigh ouder, adelijck met veelerleye verwen gekleed, die aen den hals een goude keeten sal draegen met een schoone diamant, zy sal in de rechter hand houden een Compas, om de gelegentheyt af te meeten, en in d'ander hand een tafereel, daer een feshoekige Vestinge op geteykent is, welcke maniere voor de volmaectste, onder alle, wort gehouden: daer boven op sal een Swaluwe staen, en op der aerde een spaede en houweel.

De Vestingbouwinge is nergens anders toe gevonden, dan dat sich weynige tegens veele, mogen beschermen, als mede om de volcken te breydelen, en de vyanden buyten de palen te houden: en daerom is de sterckenbouwinge niet alleen gehouden voor een konst, maer voor een groote wetenschap: want zy is die geene, die soo wel ondertaft, wat totte bescherminge als totte aenrandinge noodigh is, soo wel om den Prince als het Volck, te gelijk, te beschermen.

Van manhaftigh ouder wortse verthoont, want daer in is de waere kennisse van wijsheyt, waer in 't gemeene beste en de bescherminge noodigh is.

Het eedele kleed van veele verwen, bediet de verscheydentheyt van veele vindingen, die in de krijghskonst bestaen.

De goude keeten mette diamant wort haer gegeven, om dat gelijk het goud, onder alle metalen, het eedeleste is, soo is de
Krijghs

Krijghs Bouwkonst, onder alle vernuſtighe- den, van de meeste waerde en kracht: En gelijk de diamant, onder alle eedele steenen de hartste en vaste is, soo is oock de Vesting bouwinge, het edelste juweel van een Prins, als 't geene hem verſekert voor den aenval der vyanden.

Zy hout mette rechter hand het Compas, 't welck gedeelt is in drie hondert en seſtig graeden, met het bewegen door den seyl- steen, waer door men dan werckt, soo nae de winden, als door de gelegenthey, waer- men eene Vesting wil toestellen: en is oock waer door men 't plat neemt van de Ve- stinge.

Het tafereel waer op de Swaluw staet, druckt uyt, dat als men een Vesting wil toestellen, men de gelegenthey wel sal over- wegen, en den grond wel vatten, en dat- men daer op 't ontwerp, 't welck het werck van soo grooten gewichte vereiſcht, sal toe- stellen, en daer in volgen de Swaluw: Want *Pierius Valer.* heeft daer door een Man willen uyt drucken, die ſcherpsinnigh en tot het bouwen geheel was genegen, en die groote gebouwen hadde ontworpen, als oock Slo- ten, Steden en andere van konst en verſtand.

De spaede en 't houweel worter ter syde geſtel, want dit zijn de eerste wercktuynen om te vestigen: als die geene daer men de graſten en de gronden mede begint, en daer men de loopgraven mede toestelt, om de ſchanſen van de vyanden te beſpringen.

C R A P U L A . *Brasserie.*

EEN vette, lelijke en qualijck gekleede Vrouwe, mette mage geheel bloot, heb- bende 't hoofd totte oogten toe verbonden, houdende in de hand een Leeuwskop, die metten muyle open staet, ter aerden sullen eenige doode Vogels leggen, als mede pa- steyen en andere dingen.

Zy wort lelijck gemaelt, om dat de Bras- serie de gedachten der Menschen verwijft en 't onder hout, beſorgende alleen wat de ſmullerye en de keucken aengaet.

Armlijck wortſe gekleet, om te vertoō- nen dat de Brassers meestendeels menschen zijn, die alle nertighey verachten, en alleen passen op de vette keucken, en om 't buyck- jen te vullen, zijnde daer over beroyt van

deughd, streckende haere gedachten niet verder als nae dese smullerye.

De bloote mage vertoont, dat de Brasser van een gesonde aert moet zijn, om alle ver- anderinge van spijs te verteeren. En daer- om is hem 't hoofd verbonden, alwaer de dampen opstijgen en 't hoofd beſwaeren.

De vettighey is een werckinge, die door de Brasserie wort veroorsaect, en die niet om eenige moeylijckhey denckt, waer door het aengesicht mager wort.

De Leeuwskop is een oud beeld van de Brasserie, want dit dier vult sich soo over- vloedigh op, datter daer nae wel drie dagen kan vasten, en door sijn quade verduwinge, soo ſtinckt hem den asem altijd, gelijk *Pic- rius* verhaelt.

De doode vogelen en pasteyen, &c. wor- den genomen voor dingen, waer in sich de Brasser vermaect.

C R A P U L A . *Brasserie.*

EEN Vrouwe in 't groen, die qualijck ge- kleet is, doch sal vet zijn, uyten rossen, en sich leunen mette rechter hand op een schild, waer in een taefel met veelerhande spijs geschildert is, met een omschrift *Vera felicitas*, dat is waere geluckſalighey, d'ander hand ſalſe oopen Vercken houden.

De Brasserie is een werck van gulfſighey, en beſtaet in veelhey en hoedanghey van spijs, en plagh gemeenlijck te heerſchen in grove en botte Menschen, die niet anders weten te bedencken, als dingen, die de sin- nen niet raeken.

Met groen wortſe gekleet, om darſe een geſtadige hope nae veranderinge van spijs heeft, om 't leven van tijd tot tijd, in vro- lijckhey door te brengen.

Het schild, nae de voorſeyde maniere, is om het eynde, van die geene, uyt te drucken, die totte Brasserie is genegen, te weten de Smaeck, diewelcke zy geloven dat de ge- luckſalighey van dese Werelt mede brengt, gelijk *Epicurus* ſeyt.

Het Vercken is van veele Schrijvers, voor de Brasserie genomen, om dat het nergens anders om denckt, als om te ſchocken, en terwyle het de vuylichhey uyten dreck op eer, soo ſteect het sijnen kop niet op, sich nimmermeer te rugge keerende, maer foeckt altijd voorwaerts, om beter spijs te ſoecken.

FRAGILITA. Broosheyt.

En Vrouwe die in yder hand wat *Ci-cuta* hout, 't welck *Virgilius* in sijne *Ossel-stal*, broos naemt. Waer toe alle dingen konnen vergeleken worden, die den naem van broos hebben.

FRAGILITA. Broosheyt.

En Vrouwe met een dun kleed, hebbende in de rechter hand een tack van *tiglio*, en in de slinker een groot glas dat aen een draet hanght. De draet paster oock wel toe, om datse snelijk breeckt. De *tiglio* wort van *Virgilius* oock daer toe gebruyckt. Van 't opgehangen glas aen een dunne draed, daer van is niet noodigh datmen verklaeringe doe, om dat het glas luchtigh is, en lichtlijck breeckt. Van gelijcken is oock het Vroulijcke geslachte broos: waer van men het eene met het ander kan vergelijcken.

FRAGILITA HUMANA. Menschlijke Broosheyt.

En Vrouwe met een mager en benauwt *laenge*sicht, die armlijck is gekleert, houdende met beyde handen, veele watertacken of kegels, die 's Winters aen de huysen hangen. Welcke waterkegels van de oude *Egyptenaers*, als *Pierius* seght, voor de Broosheyt van 's Menschen leven waeren gestelt. 't En soude oock niet onbequaem zijn, dat men haer, om de oude *laeren* beter uyt te drucken, maeckte, datse gekromt op een swack riet leunde, 't welck een recht teycken is, soo wel van de Broosheyd als van d'*Ouderdom*: Want als een Mensch daer toe geraeckt, soo trefst hem oock de minste quetsinge, waer van hy dickwijls sterft, en daer onder blijft leggen. Eenige beelden de Menschlijke Broosheyt, en niet sonder reden, by de *Waeterbobbels* af, die wel een weynigh in 't oogh schijnen, maer terstont wederom verdwijnen.

SEDITIONE CIVILE. Burgerlijck Oproer.

En gewapende Vrouwe mette spies in de rechter hand, en in de slinker een

Eyckentack, voor haere voeten sullen twee honden staen, die malkanderen aenblaffen, en de tanden sien laeten.

Geen ander saecke verweckt de oproeren, oorlogen en Burgerlijcke onenigheden, als het lichaem met sijne lusten en begeerlijkheden: alle oorlogen, komen voort, om datmen *Rijckdom* soeckt te verkrijgen, en men soeckt de *Rijckdommen* met geweld om 't lichaem te dienen, en 't selve gemack aen te doen: en daerom soeckt men, om sijne lusten te versaedigen, de wille en genegtheden nae te jaegen, die dan oock van de sinnen worden opgestoockt, 't zy door hoope van *Rijckdom*, of om de *Liefde* van sijn *Beminde*, of om staetsucht van te heerschen, of om voorwendinge van hoogheyt: niet willende voor yemant wijcken, maer elck den loef afstrijcken. En door sulcken middel, komen de *Burgers* den *gerusten Staet* des *Vaderlants* te verwarren, saeyende door de *stadt* misverstanden, gevende sich door een verweckt oproer in de wapenen. Daerom is zy oock gewapent gemaelt. Van dees oproer behoort sich een yder goet *Burger* te onthouden, om de gemeene rust wille,

wille, en dieselve geheel uyt te roeyen, gelijk *Philoftratus* seght. Derhalven is het een godlose faecke, dat de Burgers, onder haer selve quaed en schelmerye bedencken, gelijk *Homerus* seyt. *Solon* is voorwaer in sijne Wet niet te prijzen: wanneer hy een Man oneerlijck acht, die hem niet op d'een of d'ander syde voeghe, wanneer der een Burger oproer ontstonde. Waer van *Plutarchus* aen *Apollonium* gedenckt. En in sijne verhandeling van 't gemeene beste, seyt hy, Men magh niemand beschuldigen, van dat hy sich niet wil voegen nae d'eene syde, om geweld te doen, hem afsonderende van de Burgere: Maer veel eerder is een gemeen Burger te beschuldigen, die den oproer helpt stijven: En men behoort dien Man niet te lasteren, om dat hy aen der oproerigen elende geen deel heeft: Want het blijkt dat die Man, sich in 't gemeen, over den ongeluckigen toestand der Burgere, bedroeft. En men behoort, seyt *Plutarchus* daer voor al nae te trachten, datter nimmermeer oproer soude mogen komen. En dit is als een Burgerlijcke gauwigheyt voor een groot en heerlijck werck te achten. Daerom behoort een Burger sich in 't begin tusschen de verschillen te stellen, alhoewel die maer particulier of besonder zijn, op datter onder den Burgere geen oproer geschiede: Want men komt van de particuliere of besondere dingen totte algemeene. Oock komt niet alle brand uyt de groote huysen, maer dickwijls ontsteekt een verachte vonck of kaerlse wel een geheel huys, 't welck daer nae tot een algemeene schaede uytfarft. Dierhalven voeghter *Plutarchus* by, dat alleene gebreecker aen een politie Burgerlijck Man, dat hy sijne Burgere van plichts wegen, eendracht en onderlinge vriendschap leere gebruycken, en dat hy daer nae trachte, dat alle twisten, tweedrachten, oproeren en vyandschappen mogen te niete gedaen en uytzeroyt werden.

De tack van *Elce* of eycken die zy in de sincker hand hout, wort voor een beeld van Burgerlijck oproer gestelt, om dat dese boomen sich tegens malkanderen stoeten en slaen, ter tijd toe dat zy breecken. Waer over *Aristoteles* door 't aensien van *Pericles* seyt, dat de Beotiers dese Eycken gelijk waeren: Want gelijk sich dieselve onder malkanderen verscheurden, alsoo sloegen sich oock de Beotiers onder malkanderen. Door welke beeldenisse wierde ver-

staen, dat gelijk dese boom groot, sterck, vast, dick, hart en swaer was om te houwen, en mette bijl te kloven, dat zy niet te min, sich onder malkanderen stootende, lichtlijck braecken. Alsoo was mede een Republicque, hoewel die oock voorsien en bevestight is, niet lichtlijck door 't swaerd, noch niet vyandlijcke macht te winnen, maer als sich de Burgere onder malkanderen stieten, dan vallen zy lichtlijck, en worden geheel, door den Burgerlijcken oproer, te gronde geworpen.

De Honden, die voor haere voeten, malkanderen aenblaffen, dienen tot een beeld van een Burgerlijck oproer, en alhoewel zy beyde Huys-dieren zijn, en van eenderleye aert, niet te min zijns gewoon, malkanderen aen te blaffen en te plockhayren, 't zy om de spijs, of om de jalousie van de Vrijster, en om sich te tergen, blaffen zy ten lasten en laeten haere tanden sien, niet willende d'een den anderen wijcken: Alsoo oock de Mannen, die, alhoewelse huysgenoten in eene stadt zijn, komen door de geseyde reedenen in twist en verschil, stroyende in haer Vaderland schadelijcke oproeren van Burger twisten, even als dolle beesten en huysdonden, dorstende nae haere medeburgers bloed, die van alle Menschen voor onbeschaemde stoute en boose Menschen worden gehouden. Waer over *Cicero* seyt in de Oratie voor *Sestius*: Dese worden quaede en schadelijcke Burgers geacht, die welcke de gemoderen der Burgere tot oproer verwecken.

V N I O N E CIVILE. Burgerlijcke Eendracht.

EEN Vrouwe van een vrolijck opsicht, houdende in de rechter hand een Olijftack, die met een Mirthekrans omwoelt is, en in de sincker hand houtse het vischken *Scarus*.

Eendracht is een bewaerster der Steden: Want *Augustinus* seyt in sijne Stadt *Godes*, dat een Stadt niet anders is, als een menichte van Menschen, die in Eendracht zijn vereenight. En genomen, dat dese Stadt tweedrachtigh wort, soo sal daer scheuringe en d'ondergangh desselven, uyt voortkomen. Van hoe groote kracht de Eendracht zy, kan men door de Historie van *Salurus*, den Koningh der Schyten, leeren, die sijne t'achtigh

tigh Soonen, wanneer hy nu soude sterven, liet voor sich brengen, en beval een yder dat hy eenen omwoelden bosfel met pijlen soude breecken. Maer als een yder, sijne onvermogenheyt te kennen gaf, trock hy die, als nu half stervende, van een, en brackte alle lichtlijcken van malkanderen, seggende: O Soonen! Indien ghy u macht eendrachtelijck te facmen voeght, soo suldy sterck zijn, maer soo ghy dieselve door tweedracht van een ander scheurt, soo suldy lichtlijck worden overheert. Dese raed van Scilurus is oock ten hooghsten in eene Burgerlijke regeeringe noodigh. De Eendrachtigheyt der Burgeren, brengt altijd aengenaemheyt en soetigheyt, min noch meer als een instrument met veele welgetoonde snaeren, en een geluyt van veele stemmen, een lieflijke overeenstemminge maecken.

De Olijftack met de Mirth omwoelt, is een teycken van welbehagen, en wort genomen voor de onderlinge Eendracht en lieflijke Vreede der Burgeren: Naedien dese boomen, door de Natuere vereenight zijnde, in onderlinge liefde, haere wortelen, door verwisselende omhelsingingen, in malkanderen slingeren: En de Mirthe tack, door den Olijfboom met een aengenaeme vereeniging, gespreyt zijnde, beschermt den Olijfboom, op dat haere vruchten noch door de sterke kracht der Sonne, noch door 't geweld der winden, beschadicht worden: ten eynde zy haere teedere en soete rijpheyte verkrijgen: Alsoo behooren oock de Burgeren door vriendelijke omhelsingingen en broederlijke Liefde vereenight te zijn, op dat zy een lieflijke ruste en aengenaeme welvaert verkrijgende, malkanderen voor alle quaed mogen beschermen.

De visch *Scarus* vermaent ons oock totte Eendracht, om door onderlinge Liefde vereenight, en met een vaerdigh gemoed gereet te zijn om andere te helpen: En dit mercken dese Visschen, dat wanneer d'eene Visch den angel insloekt, soo sal d'ander Visch terstont komen en den draet in stukken bijten, of soo die in een net verstrickt zijn, soo sal d'ander Visch, sijnen steert nae den andren gevangen Visch keeren, die dan daer in bijt: en als d'ander Visch dit gevoelt, soo treckt hy hem met een grooté snelligheyt door de Masken, gelijk 't selve *Plutarchus* verhaelt. Met gelijke onderlinge

genegentheyt en liefde, behooren oock de gemoederen der Burgeren te wesen, die onder malkanderen vereenight zijn: niet om malkanderen onder te dompelen, maer om malkanderen te verlichten, en van het onweeder der ellenden en vervolgingen te verlossen: Welcke Godsdienstige plichten, de herten der Menschen verbinden, waer door de gemoederen grootelijx vereenight blyven: Waer uyt dan het lichaem der stad, groote aenwas en kracht, geduerende dese Burgerlijke eenigheyt, geluckigh sal genieten.

De vier Complexien, Aerten of Eysenschappen van den Mensch.

COLERICO. Colerico of d'oploopende Natuere; door 't vier afgebeeld.

Een mager Ionghman uyten geelen, met een wreed opsicht, wesende bynae naeck, houdende in de rechter hand een bloot geweer, vaerdigh staende om te vechten. Van de eene syde sal een schild op der aerde staen, alwaer een vlamme viers in 't midden

midden geschildert is, en van d'ander syde een wreede Leeuwe.

Mager wort hy geschildert, om dat *Galenus* in sijne grondstellingen seyt, dat de hette in hem d'overhand heeft, diewelcke oorsaecke wesende van sijne drooghte, soo wortse door de viervlamme uytgedrukt.

De geelachtige verwe, bediet, dat de heerschappie van de vochtigheyt des lichaems, sich dickwijls aen den huyl openbaert. Waer uyt het komt dat de witte verwe het *Phlegma* of slijm bediet, de geele het *Colera* of de galle, dat is de korselle. Het roode, met het wit vermenght, de *Sanguine* of blygeestige, en het doncker bruyn, de *Melancolie* of swaermoedige aert, nae dat *Galenus* verklaert.

Met een wreet gesicht wort hy gemaelt, wesende dit de eygen aert van *Colera*: twelck *Ovidius* in sijne Minnekonst aldus aerdigh uytdruckt:

*Van boosheyd swelt hy om den kop,
En 't swarte bloed stijgt d'aders op:
Sijn oogen sticcken als een vier,
Soo sel als Slangh of Tygher dier.*

't selve segh *Persius* mede.

Het bloote swaerd, en de vaerdigheyt om te vechten, druckt niet alleen uyt dat de *Cholerique* genegen is tot twist, maer oock tot alle andere wercken, gelijk oock door de viervlammen wort te kennen gegeven, wesende dit het vier eygen, alles te vernielen en te versmelten.

Een Jongelingh by nae naeck, wort hy gemaelt met een schild ter syden, overmits hy gedreven zijnde door een geweldige drift van 't gemoed, hy niet eens let op sijne bescherminge, maer geeft sich sonder oordeel en overlegh in alle gevaer. Daerom segh *Seneca*: *Het is een gebreck in de jonge luyden, datse haere tochten niet kunnen breydelen.* En daerom segh *Avicenna* seer wel, wanneer de daeden werden overgeleyt met rijpheyd des verstands, soo zijn 't teycken van een volmaeckte natuere: maer als zy met een barst of geweld, sonder overlegh, geschieden, soo is 't een teycken van groote hette of brand.

De Leeuwe vorter gestelt om de wredeheyt en moedigheyt van 't gemoed uyt te drucken, voortkomende door de oorsaecken alreede geseyt, daerom wort geseyt dat de *Cholerique* den verstoorden Leeuwe ge-

lijck is, als *Alciatus* mede verhaelt. Boven dat, is de Leeuwe van Natuere grootmoedigh en mild: van gelijcken wanneer dese de middelpaelen overtreden, soo worden zy verquistende, gelijk de Schole van *Salerne* in haere dichten te kennen geeft:

*De korselle Natuer wil yder een verheeren,
Sijn vraeten, langh gestreckt, en geestigh in het leeren:
Verquistend en seer groots, loos, schalck, oock stout
en licht,
Bedrieghlijck, snel en heet, en geel in 't aengesicht.*

SANGUIGNO of Blygeestige, door de lucht afgebeeld.

Een blygeestigh lachend Jonghman, met een krans van verscheyden bloemen op 't hoofd, poeseligh van lichaem, en boven dat blonde hoofdhayren, met roode en witte verwe in 't aengesicht gemengelt, slaende op een Luyte: en door 't herdrayen van de oogen ten Hemel, geeft hy te kennen dat het vier en de sangh hem aengenaem is. Aen d'eene syde sal een Geyte staen met een bos druyven in den mond, aen d'ander syde een opgeplagen Musijck-boeck.

Een vrolijck lachend Jonghman met een

bloemekrans wort de *Sanguine* geschildert, want in die geene daer het gemaectighde en volmaeckte bloed de overhand heeft, daer uyt komen de suyvere levendige en scherpsinnige geesten voor den dagh, waer uyt de lach en vrolijkheyt voort komen, overfulx soo' zijns vermaecklijk en boertigh, beminnde het speelen en singen, gelijk *Hippocrates* seght.

Dat hy vleesachtigh en poefel is, bediet, dat door de mededeelende kracht die in de *Sanguine* seer sterck is, een poefel en vet lichaem voort komt.

Met root en wit is hy gemaelt, om dat *Avicenna* seyt, dat dese verwe de overvloed van 't bloed uytdruckt, en daerom seght *Galenus*, dat de vochtigheyt die welcke in 't lichaem de overhand heeft, de verwe aen 't vlees geeft.

Het Geytjen met een bos druyven in den mond, bediet dat de *Sanguine* tot *Venus* en *Bacchus* seer genegen is. Door *Venus* wort de Natuere van 't Geytjen verstaen, wesende dit dier seer totte geylheyte genegen, gelijk *Pierius* seght. En door den Druyvetros wort *Bacchus* verstaen: Waer over *Aristoteles* in sijne xxxi voorstellinge seyt, dat dit in de *Sanguine* gebeurt datse veele factds hebben, 't welck oorlake is van de Minneluften: gelijknien oock in de dichten van de Schole van *Salerne* kan lesen.

*Sijn vet en mild, vol lagh, nieurwsgierigh en vol jeugd,
Dies Venus is haer lust en Bacchus hare vreu'd:
Blygeestigh, wel ter tael, suel, listigh en goedaerdigh,
Vol Geest, stout, bloosigh, vroom, in alle konsten vaer-
digh.*

FLEGMATICO de Doffe, door 't waeter afgebeeld.

EEn Man grof van lichaem en wit, die sitende, met een Dassenhuyl gekleet is, houdende beyde handen in den boesem, en 't hoofd scheef, 't welck met swart laecken omwonden, hem, by nae, de oogen bedeckt, en ter syden sal een schildpadde staen.

Vet word hy geschildert, om dat gelijk de dorheyt van 't lichaem heerkomt van de hette, alsoo komt de vertigheyt van de koude en vochtigheyt, gelijk *Galenus* seyt.

Met een Dassehuyl is hy gekleed, om dat, gelijk dit dier seer slaperigh en luy is,

alsoo is de *Phlegmaticus* mede, hebbende weynigh geest of lust, onderdruckt zijnde van te veele koude, die in hem de overhand heeft: Waer uyt het komt dat hy oock weynigh bequaem is totte geleertheyt, hebbende een bot en traegh verstand, en onduchtrigh om 't geene over te dencken, dat hem soude mogen oorfaecke geven, om sich te verlichten van de slechte en verachte dingen: en daerom wort sijn hoofd met swart laecken omwonden.

Het neerhangende hoofd vertoont hy, om dat hy luy, slof, en traegh is in de werkingen die 't verstand aengae, gelijk mede in andere dingen die tot het lichaem behooren, even als de Schildpadde, die aen sijne syde staet. 't Welck mede door de Schole van *Salerne* seer wel wort uytgedrukt:

*Het koude doffe vocht, maecke domm' en traege sin-
nen,
Swaerlijvigh, loom van gangh, en slaepertigh van
binnen:
Onlustigh totte konst, en leedigh, loch van geest,
Vol sluyen en vuyte quijl, en siet nae 't bleecke meest.*

MALENCONICO of Swaermoedige,
door de aerde afgebeeld.

leest, op sijn hoofd gestelt, vermits dese vogel in woeste plaetsen alleen leeft, sonder by andere vogels te komen.

De toegeslooten Beurse, bediet de gierige Natuere, die in dit volck veeltijts plagh te heerschen. Dat hy op eenen vierkanten steen sit, daer mede wort te kennen gegeven, dat de Melancolici haere inbeeldingen swaerlijck kunnen verzetten, maer blijven, als een steen, onbeweeghlijck op haer voor-nemen; gelijk sulx mede de Schole van Salernen getuyght:

*De swaerzedruckte Mensch van forge neergebogen,
Vol suchiens, vol gepens, met neergeslagen oogen,
Vol waeckens, overleghs, vol nijd, vol schrick en smart,
Vol valscheyt en vol angst, siet meerendeels nae 't
swart.*

COMEDIE. Blygeestigh spel.

EEn Vrouwe als een Heydensche Bedelaerster, doch met verscheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Schalmeye of Cornet, om Musijk te speelen, en in de sincker een Momaengesicht, hebbende aen de voeten, socken.

De verscheidenheyt der verwen, vertoonende verscheyden handlingen, die in dese slagh van Poësie werden uytgedrukt, die het oog van 't verstand niet weyniger vermaecken, als de verscheyden verwen de lichaemlijcke oogen verlustigen, om daer door uyt te beelden alle toevallen van 't Menschelijck leven, soo van deughden, ondeughden, als wereltlijcke eygenschapen, en dat in alle slagh en hoedanigheyt van Volckeren, behalven den Koninghlijcken staet. En dit wort door de socke uytgedrukt, die van de Oude, in haere Comedyspeelen wierden gebruyckt, om te vertoonen de middelmaetigheyt van stijl en van de persoonen, die in dese handlingen wierden uytgevoert.

De Comedie heeft lichte voorstellingen en swaere handlingen, en daerom wortse als een Heydens Bedelaerster gekleet, om dat dit Volck seer breet is in 't beloven, en een ander goed geluck te voorsseggen, 't welck zy swaerlijck, door haere eygene armoede, een ander kunnen mededeelen.

De Cornet en de Mom gebruyckten de Oude in haere Comedien, en zy hielden

EEn duyster bruyn Man, staende mette rechter voet op enen *cubus* of vierkanten steen, die in de sincker hand een opgeslagen boeck hout, waer in hy leeft, hebbende den mond met een band geslooren, en mette rechter hand heeft hy een toegebonden Beurse, en op 't hoofd een eenfaemc Musch.

De band die hem de mond toefluit, bediet stilswijgentheyt, die daer plagh in de melancolijcke te heerschen, wesende dese van natuere kout en drooge, en gelijk de herte klapachtigh maect, alsoo is in 't togendeel de koude oorsaecke van de stilswijgentheyt.

Het opgeslagen Boeck en de opmerckinge totte studie of lecsinge, bediet, dat de Melancolijcke totte studie seer genegen is, en daer in wil voortgaen, vliedende ander luyden geselschap. Dies seyt *Horatius* in sijne brieven:

Zy vluchten uyte Steeden heen,

En gaen in 't bosch en 't veld alleen.

En daerom wort een Musch, die eenfaem

d'eene voor een Harmonie of gelijkstemmigh geluyt, en d'ander tot een navolginge. De socken waeren der Comedyspeelders schoeyfels, als geyt is.

C O M E D I A.

EEn bedaeghde Vrouwe met een eedel opsicht, die een sluyte in de hand heeft, en socken aen de voeten, hebbende op 't hoofd veele krullen en swieren, die seer verwart zijn met knopen, met een opschrift *describo mores hominum*. Ick beschrijve de zeeden der Menschenen.

C O M E D I A V E C C H I A. De oude Comedie.

EEn oude lachende Vrouwe met een verrompelt en lelijk aengesicht, hebbende een kaele kóp, seer verwart, de kleederen fullen gelapt en gescheurt zijn met voden van verscheyden verwen. In de rechter hand false eenige pijlen of een geessel houden, en voor haere voeten sal een Aepe staen, die haer een toegedeckt korfken toereyckt, 't welck zy van d'eene syde ontdeckende, vertoontse daer in, mette slincker hand, verscheyden lelijke en venijnige gedierten, als slangen, adders, padden, en andere.

Zy wort de oude Comedie genaemt tot onderscheyt van de nieuwe, als die in haere plaetse is gekomen, doch seer van een ander verschillende. Want de Poëten in de Schole van de oude Comedie, verlustigden 't volck, by wien doenmaels de opperbestieringe was, met het uytspreecken en verhaelen van veele boertige, belachlijke, scherpe en bijtende saecken, tot lasteringe en bespottinge van de onrechtvaerdigheyt der Rechteren, van de gierigheyt en omkoopingen der Schouten, van de snoode manieren en on-aerdigheden der Burgeren, en veele andere dingen. Welcke ongebondenheyt daer nae verbeterd zijnde, soo heeft de nieuwe Comedie, de fortigheyt en drollerien van 't lachen terfont wegh genomen: En alsoo dit een ander geluck van Staet en regeeringe en andere verstandige vindinge der Menschen, vereyschte, soo isse daer nae aen seeckere wetten gebonden, die eerlijcker en Burgerlijcker waeren: waer door het voorstel, de uytpraeck en handeling, van d'oude Co-

medie seer was afgesondert, gelijk men, soo van d'eene als d'ander slagh by *Iul. Scaliger* in sijne *Poëtica* kan naelesen. Het ampt dan van d'oude Comedie was, de gebreecken en handlingen der Menschen in lagh en sporternye voor den dagh te brengen: en daerom is dese beeldnisse van soodanige gestalte en gesicht, gelijk wy voorts fullen verklaren.

De gescheurde en gelapte kleederen, als oock 't voorstel dat zy ter hand neemt, als mede de persoonen die de vertooringe doen, daer komen geene Koninghlijke personagien by, gelijk in de Treurspeelen, noch gelijk in de Comedie *togata*, dat is in de slechte, en *pretestata* van de Romeynsche Burgeren van aensien.

Door de verscheyden verwen van 't kleed, wort de verscheydenheyt en onbestandigheyt van veele dingen vertoont, die zy in eenigh gedicht stelden, als mede den verscheyden stijl van schrijven, mengende verscheyden aert van dingen onder een.

De Aep die haer 't korfsen langt, betoont de sorte naevolginge, waer door zy de gebreecken en vuyligheden, van andere Menschen, openbaerden, 't welck door de vuyle en venijnige dieren wort uytgedruckt, die zy door lachernye en sotternye aen 't volck openbaert en vertoont. Waer van men een voorbeeld by *Plautum* in sijne *Gurgulio*, kan naelesen.

Tunc isti Graeci &c. Dan wandelden dese getabberde Grieken met toegedeckten hoofde, gelaeden met boecken en mandekens. Dan staen dese landloopers met malkanderen te preutelen, dan beweeren zy haer stuck, dan staen zy 't tegen, en komen met haere spreucken voort, die ghy altijd sult drinckende sien in den bad kroegh. Alse dan wat heymlijx hebben wegh gedragen, settense daer een wijntjen op, en komen als droevigh en droncken voor den dagh.

De pijlen in de rechter hand drucken uyt de scherpe en vinnige maniere van 't bitter quaed spreecken, waer door zy de goede naeme en achtbaerheyt van besondere persoonen quetfen en vernielden. Waer over *Horatius* in sijne dichtkonst aldus seyt, dat nae de Treurspeelen de Oude Comedie gevolgt is met groot lof: maer de Vryheyt verviel in ongebondenheyt en gewelt, die daer verdiende dafse nae de Wetten wierde ingebonden. De Wet wierde aengenomen. En als dese maniere, van sijn naeste se beschaedigen was afgesneden,

heeft

heeft de *vergaederinge* schandigh geswegen. *Horatius* seyt noch wijder: *Want de Poëten Eupolis en Aristophanes, die de oude Comedie hebben gevolght, wannerse iets vonden, dat iemant een boef, dief, knevelaer of hoerenjaeger was, dat brachten zy vrymoedigh voor 't volck.*

C O R O G R A F I A. Plaets of Landbeschrijvinge.

E En jonge vrouwe gekleet in weerschijn, doch dat het kleet slecht en kort zy. Mette rechter hand false houden een *Moni-cometer* of *Gnomon*, dat is een vierkant Landmeeters instrument, en op de aerde van dieselve syde, sal staen een globe, die een kleyn deel geteect is. In de sincker hand false een passer, met een rye en een *terminus* of merckpael van dieselve syde op der aerde, houden.

Chorographia heeft haer naeme van *Choros*, 't welck in Griex een plaets bediet, en *grapho* ick schrijve, waer over dit woord soo veele bediet als beschrijvinge van een plaets, Stadt of besonder Landschap, doch niet al te groot, wesende dit woord, 't selve, dat *Ptolomæus Topographia* noemt: 't welck eygentlijck een besondere plaets afteyckent.

Iongh wort zy geschildert, om dat zy in't nemen van de grenssen en paelen, soo van Princen als anderen, den stant verandert, soo in kleyn als groot besteck, herstellende de Heerschappyen en Landen van een ygelijck.

Zy wort in weerschijn gekleet, want zy neemt de gelegentheyt der Landen op verscheyden wyse. Dat het kleed slecht en kort is, geschiet om te vertoon, dat als men den grond en de maete neemt van de Heerlijkheden, datmen veel eerder en korter, de kleyne deelen als de groote, kan meeten.

Zy hout den *Gnomon* in de rechter hand, om datmen daer mede seer bequaem kan meeten alle grenssen en nabuyschappen van yders heerlijckheyt, gelijk mede de langhte en de breedte.

Datse mette sincker hand het *Compass* en de Rye hout, betoont, dat als men door dese instrumenten uytwerckt, waer door den *Gnomon* heeft gevat, so setmen de merckpaelen, 't welck het gebruyck is om yder sijn naegebuyschap te onderkennen, en yder 't zyne af te scheyden.

GIORNO NATURALE. Dagh nae de Natuer.

D E Dagh wort een gevleugelt Jongelingh afgeschildert, om reeden die in de beeldnisse van 't laer is gedaen, met een cirkel in de hand, sittende op een wagen boven op een wolcke, met een ontfstecken toortse in de hand, wesende de wagen van vier paerden voortgetrocken: waer van 't eene wit, 't ander duyfter swart, en d'andere twee kastanic bruyn sullen wesen: uyt-druckende de vier deelen des daeghs, te weten het op en ondergaen van de Sonne, den Middagh en Middernacht, welke viere te saemen gevoeght zijnde, maecken den natuerlijcken dagh: dat is alle de tijd, die de Sonne op een mael doet, in 't ommelooopen van den gantschen Hemel, 't welck door den cirkel, die hy in de hand heeft, wort te kennen gegeven.

De konstige of gemaecte Dagh.

E En Jongelingh van schoon opsicht met vleunghen: om dat hy een deel van den Tijd is, voort getrocken zijnde van twee roode paerden, die van *Aurora* worden geleyt, in de rest is hy als de bovengesteide beeldenisse.

De twee paerden zijn de Morgen en Avondstond, dat is alle de tijd soo lange als men 't licht op 't aerdrijck siet. En daerom wort gefeyt dat *Aurora* den dagh geleyt, want zy komt altijd eer den dagh aanbreekt.

De konstige Dagh.

E En Ionghman in 't wit gekleet, blinkende, met vleugels, en gekroont mette *Ornithogale*, wesende een witte bloeme, die sich in 't opgaen van de Sonne begint te openen, en in 't ondergaen te sluyten. Even gelijk de Poëten doen, die by het openen van den dagh, het opgaen van de Sonne verstaen, en by het sluyten, het ondergaen desselven.

Hy houd een Pauwe in de hand, mette staert om leegh en gesloten, sulx dat hy de oogen van sijnen steert bedeckt, overmits alle sterren, by daege, te schuyt zijn, 't welck door

door de ooghen, op den Pauwensteert ver-
stien wort. Tot naevolginge van d'Oude,
die daer versierden dat *Juno* de suyvere en
volmectte locht was, waer over oock hare
koets van Pauwen wierde voortgetrocken.

Anders.

EEn gevleugelt Jongeling, die in de rech-
ter hand een ruycker met bloemen hout,
en in de sincker een ontsteecken sackel.

GRATITUDINE. *Danckbaerheyt.*

EEn Vronwe die een Oyevaer in de hand
Lhout met een tack erten of boonen. *Orus*
Apollo seght, dat dit dier de meeste danck-
baerheyt aen sijne Ouders of voortteelders
wanneer zy oud zijn, betoont, en op de
plaets, waer zy opgevoet werden, rusten zy
weder haer nest toe, haer selve van de on-
noodige veeren beroovende, versorgende
dieselve van eeten ter tijd de Jonghskens
bequaem zijn, om haere kost elders te gaen
foecken. Daerom versierden de Egypte-
naers oock haere scepters met desen vogel,
en hielden dienselven in grooter waerde,
gelijck *Plinius* in 't xviii boek xiv cap.
verhaelt, gelijck oock de erten en boonen
het land vermaecken, waer op dieselve zijn
gewassen, alsoo behooren wy de goede
gunste altijd te verdubbelen aen die geene,
die ons goed hebben gedaen.

Men souder oock een Oliphant ter syden
konnen stellen, diewelcke van *Picrius Valeria-
nus*, voor een beeld der beleeftheyt en
Danckbaerheyt wort afgemaect: en *Aelianus*
verhaelt van een Oliphant, die soo moedigh
was dat hy met sijnen Heer in het kampge-
vecht ging. Nae dat nu sijn Meester van den
vyanden was overwonnen en gedood, var
hy sijnen Meester in de snuyt, en draeght
hem nae de stalle, betoonende groot hert-
seer en leetweesen.

GRATIE. *Danck-Godinnckens.*

Drie Maeghdekens met een sijn kleetjen
bedeckt, waer door haere naecktheyt
wort gesien, gelijck haer de oude Griecken
afbeelden. Want de Danck-Godinnckens
zijn soo veel te schoonder en worden te

meer geacht, hoe se meer van eenige eygen-
baet berooft zijn, diewelcke haer een groot
deel van haere suyverheyt en schoonheyt
verminderen. Derhalven beelden de Oude
in haer, de waere vriendschap af, gelijck op
sijn plaets sal geseyt worden. En *Seneca* in de
Weldaeden i boeck iii cap. beeldse oock
soodanigh af, als in de beeldenisse van de
Vriendschap te sien is.

GRATIE. *Danck-Godinnckens.*

AAndere verscheyden beeldenissen wor-
den van veele Schrijvers vertoont:
maer anders sal ick niet seggen, dan dat daer
van by *Giraldus* en *Catarrus* wjstloopiger is ge-
handelt. Maer ick segge wel, dat in veele
plaetsen te Romen oock vind in marmor
gehouden, drie vrolijke, jonge, naeckte
Maeghdekens, diewelcke malkanderen om-
armden, d'eene hadde het hoof aen de
sincker syde gekeert, d'ander twee aen de
rechter syde, en sagen nae ons toe. Dese
twee beteyckenden, dat die geene, diewel-
cke eenige weldaet of gunste ontfangen
hadde, behoorde dat selve dobbel te ver-
gelden, en 't selve altijd te gedencken. De
eene alleen bediede, dat die geene, diewel-
cke de weldaet dede, 't selve strax behoorde
te vergeeten, en sijne weldaet uyt sijne sin-
nen te stellen. Daerom seyt de Griexsche
Reedenaer, *Ik houde voorwaer, dat wie weldaet
heeft ontfangen, 't selve altijd behoort te gedencken, maer
die dieselve doet, behoort die versont te vergeeten.* De
Latijnsche Reedenaer *Cicero* seyt oock: *'t is
een lelijke saccke, en een verdrietige slagh van Men-
schen, die de berovesene weldaet, den anderen altijd
verwijten.*

Maeghdekens zijns en naeckt, want de
gunste behoort altijd oprecht, sonder vals-
heyt of bedrogh te zijn, en sonder hope van
vergeldinge. Zy omarmen malkanderen, en
zijn vast in een gekoppelt, om dat d'eene
weldaet d'ander baert, en om dat de vrien-
den altijd behooren voort te vaeren, mal-
kanderen danckbaerheyt en gunste te be-
wyfen: en daerom vergeleek *Christippus* die
geene, die daer weldaet deden en weder
ontfingen, by den kaetsers of bal-speelders,
diewelcke nu en dan malkanderen den bal
toesloegen.

Jongh zijns, om dat de Danckbaerheyt
nimmer.

nimmermeer moet gebreecken, noch de geheugenisse deselven vergaen, maer moet altijd groeyen en bloeyen.

Vrolijk zijne, om dat wy alsoo behooren te wesen, soo wel in 't geven, als in de weldaet t'ontfangen: daer door komt het dat d'eenen heet *Aglia* van de vrolijkheyt, de tweede *Thalia* van de groenigheyt, de derde *Euphrosine* van de vermaecklijckheyt.

F O R T E Z Z A & V A L O R E D E L C O R P O ,
Congiunto con la Prudenza & Virtu del animo. *Dapperheyt en Waackerheyt des lichaems, vereenicht met wijsheyt en kracht des gemoets.*

Een gewapende Vrouwe met een Borststuk, Helm en Schild: hebbende in de rechter hand een bloot Sweert, waer dat aerdigh een Slangh is omgeslingert, op den Helm false een Lauwerkranen hebben gevlochten; met dit opschrift *His Frugibus*. Het Rapier bediet sterckheyt en kracht des lichaems, en de Slange wijsheyt en kracht des gemoets, door welke twee deughden men dickwijls flechte luyden siet klimmen totte triomphale Lauwerkroone, dat is tot hooge eere van den krijgh.

F O R T E Z Z A . *Dapperheyt, Sterckheyt.*

Een gewapende vrouwe in kastany bruyng gekleert, welke verwe sterckheyt beduyt, gelijkende den Leeuwe; leunende aen een pijaer, weseende diefelve de meeste vastigheyt van een gebouw. Voor haere voeten sal een Leeuw leggen: een dier dat van de Egyptenaers hier toe alsoo gebruyckt is.

F O R T E Z Z A . *Dapperheyt.*

Een Vrouwe die met een kodsse, als *Hercules*, een groote Leeuw dootlaet, en voor haere voeten leggen boogh, kooker en pijlen. Dese is getrocken uyt een seer schoone Medaglie. Siet *Pierium* in 't 1 boeck.

Dapperheyt des lichaems, vervoecht met eedelheyt van 't gemoet.

Een gewapende Vrouwe als geseyt is, die in de rechter de kodsse van *Hercules*

hout, en voor een Helm op 't hoofd een Leeuws kop. Dit sietmen in de oude statuen.

F O R T E Z Z A D'ANIMO & CORPO.
Dapperheyt aen Lichaem en Gemoet.

Een Vrouwe met een Kuras, Helm, Rapier en Spieffe, houdende in de slincker hand een Schild daer een Leeuws kop in geschildert is, alwaer een kodsse boven op staet, verstaende hier door de sterckheyt des lichaems, en door den Leeuws kop de dapperheyt van 't gemoed, gelijk dit in een seer oude Medaglie te sien is.

F O R T E Z Z A . *Dapperheyt, Sterckheyt.*

Een gewapende vrouwe in kastaniebruyng gekleert, doch dat men lette dat het gesicht manhaftigh zy, met een frisch, gestreckt en vast lichaem, grof van leeden, vol van vlees, bruyng in 't aengesicht, gekrulde en harde hoofdhayren, luchtige oogen, doch niet seer opgeslagen, houdende in de rechter hand een spieffe met een eycken tack, en aen de slincker arm een schild, alwaer in 't midden op geschildert is een Leeuw die met een wilt Vercken vecht.

Sich ontrent swaere siecken te oeffenen, past aen alle deughd in 't besonder, niet te min soo let de dapperheyt hier op, en al haer ooghwit streckt daer toe om alle gevaer, met een onverwinlijk gemoed uyt te staen, en dat uyt liefde der deughd.

Een Vrouwe is zy gemaect, niet om te verklaeren dat een dapper Man sich moet geven tot verwijsde manieren, maer alleen om dese beeldenisse wat te voegen nae de maniere van sprecken: ofte om dat alle deughd een gedaente van schoonheyt en aengenaemheyt met sich brenghet, waer in 't verstand sich verheughd. En dewijl men den Vrouwen gemeenlijk het schoone toepast, soo kan men oock de dapperheyt, door haer, bequaemlijk vertoonen; of liever om dat een Vrouwe, het geruchte van een sonderlinge eere verkrijght en bewaert, door dien zy haer van de wellusten onthout, waer toe zy van natuere genegen is: alsoo doet oock een dapper Man, in groot hafart van sijn lichaem en leven, met een gemoed dat door de deughd ontstecken is, datmen een groot gevoelen en een heerlijk geruchte van hem hebbe. Niet dat hy hem daerom in alle gevaer des levens moet stellen, want door de inbeeldinge van dapperheyt en sterckheyt, kan men sich lichtlijck storten in de lasteringe van reuckloosheyt, vermetelheyt, en sotheyt: als een vyand van de Nature, loopende in gevaer van sich selven, en sulck een eedel beeld, dat van Gods hand selve gemaect is, om hals te helpen, en dat om dingen, die niet zijn te gelijcken, by 't leven dat hem God heeft gegeven.

Daerom wort gefeyt dat de dapperheyt een bepaelde middelmatigheyt is, met de waerachtige reeden, ontrent de vreesse en 't vertrouwen, om swaere en schrickelijke saecken te verdragen, waer en wanneer het soude mogen te passe komen, om geene schandelijcke dingen te begaen. Maer om iet heerlijck te doen, en dat uyt liefde van het eerlijcke, soo zijn haere wercken of buyten gangen foodanigh, datse haer al wat te stout maecten, gelijck wy sullen seggen. En de versaeghtheyt doet dat men, door gebreck van de waere reeden, weynigh acht neemt om het aenstaende quaed te ontvluchten, alsoo men sich vastlijck inbeelt, datmen 't gevaer als is te boven gekomen.

En gelijck men dieselve oock niet dapper magh noemen, die sich sonder onderscheyt en met opferten wille, in alle gevaer overgeeft, alsoo maghmen dieselve oock niet sterck noemen, die alles vliet uyt vreesse van delichnemlijcke dood. Om een onderscheyt te toonen dat een sterck Man kan heerschen over de gebreecken van sijn gemoed, als oock mede om de onderdruckers van sijn lichaem te overwinnen, wanneer hy daer toe rechtvaerdige oorsaecke heeft, alsoo dese beyde dingen sien op de gelucksaligheyt van het Burgerlijcke leven.

Een Vrouwe met een haegh-cycken tack isse gemaect, om dat dese toerustinghe de sterckheyt van 't lichaem vertoont: En de Eycke de sterckheyt van 't gemoed, om dat dese het rapier en andere wapenen tegen staet: Oock staet de Eycke vast tegen het blasen van de stormen en winden, 't welck zijn de sonden en gebreken, diewelcke ons porren om van de Deughd af te wijcken. En hoewel veele andere boomen even het selve doen, soo hebben doch de Poëten desen boom daer toe gebruyckt, om de sterckheyt van haer hout, om dat het de waeren tegen staet, dat het tot gebouwen dient, en voor lange tijden de swaerwichtigheyt kan verdragen. En te meer, alsoo die in 't Latijn *Robur*, dat is, sterck, genaemt wierde, gelijck oock de stercke Mannen robust werden genaemt.

De verwe van 't kleet, den Leeuwenhuyd gelijckende, bediet dat een Man die daer begeert dat sijn eere door dese deughd sal heerkomen, sich als een Leeuw moet draegen, 't welck de verwe van 't kleet uyt-druckt, en die van self groote saecken uytvoert, hebbende een walge van snoode en verachte dingen: alsoo verliest oock een Man, sijn naeme of roem van sterckheyt, indien hy sijn krachten wil aenleggen, tegens vrouwen, kinderen, blooden, en diemen over magh. Daerom wort *Virgilius* seer mispresen, die *Aeneas* een sterck Man afmaelende, in de gedachten brenghet, om *Helena*, een onmachtige vrouwe, te dooden, wiens hope van leven alleen door traenen most gevoet worden, die zy in overvloed uytstorte, en niet door 't rapier, datse mogelijck noyt hadde aengeraeckt. Sterck worden *Samson*, *David* &c. in de H. Schrift, en sterck wort

Hercules gestelt, in de gedichten der Poëten en veel andere, die mette Leeuwen hebben gekampt en die overwonnen.

De Spieffe bediet, datmen sijn kracht niet alleen moet aenleggen om de schaede te keeren, die ons van buyten wort aengedaen, gelijk het Schild en de Wapenruffingh te kennen geven, maer oock om de hoogmoed en vermerentheyt van andere, door haere eygene kracht, te onderdrucken. De Spies bediet oock hoogheyt en heerschappye, die lichtlijck door dapperheyt en sterckheyt wort verkregen. De Gesichtstellinge is yut *Aristoteles* genomen, om niet in gebreecke te blyven van ons voornemen yut te drucken.

De Leeuw die 't wild Vercken aenvalt, bediet de sterckheyt van 't gemoed, die met het lichaem vergefelschapt is. Om dat de Leeuw met goede manieren en gemaetigheyt tot sijne daeden komt; maer 't wild Vercken valt, sonder eenige maete, onbedachtlijck aen, al wat het oock magh ontmoeten.

DEMOCRATIA. Soeckt Gemene Volx regeringe.

LASCIVIA. Dartelheyt, Brooddronckenheyt.

En jonge Vrouwe, rijcklijck en prachtigh gekleet, houdende in haer slinkker hand een spiegel, waer in zy met groot opmercken siet, en mette rechter hand is zy besigh om het aengesicht te suyveren en 't hayr te streelen, ter syden van haer, sitten eenige dertele en geyle Muffchen, en daer by een Armelijntjen. Waer van *Alciatus* aldus spreeckt:

*Ick weet niet of Natuer of Dartelheyt kan wercken,
De siere Pronckery, die mi aen dit Dier kan mercken:
Het streect sijn suyver bont, sijn hoofd, soo juyst en
net,
Als of het tot een beeld, den Pronckers waer geset.*

Anders.

En Vrouwe met een barbarisch of seltsaem vercierfel, vertoonende datse haer met d'een vinger soetelijck het hoofd krabt. Aldus maelden haer de Oude af, als by *Pierium* te sien is.

VIRTU. Deughd.

En schoone en aengenaeme Ionghe Maeghd, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een spieffe, en met den slinkker hand een Lauwerkrans, hebbende een Sonne op de borst.

Iong wort zy gemaelt, om dat de Deughd nimmermeer oud wort, maer altijd wacker en sterck blijft, want haere werkingen maecten een plooy en hebljckheyt in den Mensche, en geduyren soo lange als de Mensche leeft.

Schoon wortse verতোont, om dat de Deughd het schoonste cieraet is van 't gemoed.

De vleugels bedieden, dat dit de Deughd eygen is, datse met haer vlucht steygart boven de gewoonte van de gemeene slag van Menschen, om die vermaecklijckheyt te sijnmaecken, diewelcke alleen de deughdelijcke Menschen proeven, die, gelijk *Virgilius* seyt, totte sterren toe, van de brandende en vierige Deughd verheven zijn: en wy sulen seggen datse ten Hemel toe verheft, die geene, die door 't middel van de Deughd,

sich selve doorluchtigh maect: want hier door, soo wort hy Godt gelijk, die daer is, de Deughd en de goedheyd selve.

De Sonne vertoont, dat gelijk die selve uyt den Hemel het aerdrijck verlicht, alsoo komt oock de deughd van 't herre, en beschermt haer welgeschickte mogentheyd, om te bewegen en kracht te geven aen onse geheele lichaem, 't welck is de *Kleine Wereld*, gelijk de Griecken seggen: en daer nae verlichtse, verwarmtse, en wackertse door de Deughd, 't selve alsoo op, dat een groot deel van de oude Philosophien, geoordeelt hebben, datse genoegh was om onse begeerlijckheyd te vervullen, en 't geene onse vernuecklijckheden in dit Menschlijcke leven, soude mogen wenschen. En overmits de Heere *Jesus Christus* in de H. Schrifture gemenent wort de *Sonne der Gerechtigheyd*, verstaende de algemeene gerechticheyd, die andere deughden omvar: daerom worter geseyt, wie dat *Christum* in 't herte draeght, dat die selve heeft het voornaemste cieraet van de waerachtige en volmaecte deughd.

De Lauwerkrans bediet, dat gelijk de Lauwer altijd groen, en nimmermeer van den blixem geraeckt wort, alsoo hour sich oock de Deughd in haer kracht, en wordt nimmermeer van eenige rampen, hoedanigh dieselve mogen wesen, te neder geslaegen, noch wort oock door brand, schipbreekinge, noch door tegenspoet of ongeluck verlooren.

De Spieffe wort haer tot een teycken van voortrefflijckheyd gegeven, om dat de Oude hier door de Deughd te kennen gaeven. Zy bediet oock het geweld en de macht die zy heeft over de sonden, diewelcke altijd, door de Deughd, zijn overwonnen en t'onder gebracht.

V I R T U. Deughd.

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, vol van Majesteyt, in de rechter hand salse een Spieffe, en in de slinker een Overvloets hooren houden, vol verscheyden vruchten, met een Schildpadde onder haere voeten.

Het goude kleet bediet, de waerdigheyd van de Deughd, diewelcke den geheelen Mensch verciert en eedel maect.

Zy hout de Spieffe, overmits zy gestadigh

de Sonden bestrijt, te neder werpt en vervolgt.

V I R T U. Deughd.

EEngevlengt Maeghdeken, zeedighlijck gekleet en met Lauwer gekroont, houdende in de hand een eycken tack, met dese spreuck in de soom van 't kleet *medio tuissima*, dat is, de *middelmaet is allerseckerst*.

Silius Italicus seyt in 't *xiiii* boeck van den Carthaginenschen Krijgh, dat de Deughd een bequaem loon aen haer selve is: en dat komt seer wel mette meeninge der Stoiken over een, diewelcke seyden, dat buyten haer geen saecke was, die genoegh was om haer te beloonen: en die wierde van de Oude aldus afgemaelt: Want gelijk de Eyckboom tegen het bulderen der stormwinden onbeweeghlijck blijft, alsoo bleef oock de Deughd onbeweeghlijck tegens alles wat haer, van slinx bejegeningen, soude mogen ontmoeten.

Door de beteycknisse van den Laurier, sal dienen 't geene in de volgende beeldenisse van 't een en 't ander van dese plante, sal worden vertoont.

De spreucke betoont, dat dese werckingen, alleene aenhanghels van de Deughd zijn, die oock haere buyten wegen hebben, die daer zijn als graften en putten waer in de Mensche valt, en verdrenckt, vallende alsoo van sijne rechte wegen en sinnen, Daerom seyt *Horatius* seer wel:

*Hout doch in alle dingen maet,
Die d' Eynen niet te buyten gaet:
Maer wie wil slinx wegen slaen,
Dat kan niet mette Deughd bestaen.*

V I R T U. Deughd, nae de Medaglie van *Lucius Verus*.

Door *Bellerophon*, de schoone Jongelingh sittende op het paerd *Pegasus*, met een swaerd in de hand, waer mede hy 't monster *Chimera* verslaet, wort de Deughd verstaen.

Door *Chimera* by gelijknisse gesproken, wort verstaen een veelvoudige veranderinge en verwandelinghe vande gebreecken, die *Bellerophon* om hals brengh: welcke naeme door de beteyckenisse van sijne afkomst, wil seggen, doodinge van de gebreecken. En

Alciatus

Aldatus feyt in sijne Sinnebeelden, aldus :
 Bellerophon de Held kan met doorluchte sinnen,
 Chimæra, en 't gedrocht van Lycien verwinnen :
 Indien ghy wilt om hoogh op Pegæes wiecken gaen,
 Ghy sult oock 't trots gedrocht van u gemoed versleen.

Deze dichten vertoonen, datmen door 't opklimmen tot God, en door goede raed, der Deughd, de *Chimæra*, dat is het hovaerdige gedrocht van de Sonden, kan overwinnen.

Een schoon Jongelingh is hy gemaelt, om dat de Deughd in der daed en waerheyd schoon is, en dat het haer eygen is, de gemoederen tot sich te trecken, en tot haer gebruyck en nuttigheyd te vervoegen.

VIRTU, nae de Medaglie van *Alexander*.

Een schoone gewapende Vrouwe, en Mannelijck van opsicht, die in d'eene hand de Werelt, en in d'ander een Lancie hout, bereyckenende dat de Deughd de geheele Werreld beheerscht en bestiert.

Gewapent wort zy gemaelt, overmits zy gestadigh met de sonden strijt.

Van een Mannelijck opsicht is *Virtus* vertoon, om dat haer naem van *Viro* of *Viribus*, dat is, van 't Mannelijck afkomt, en toont alsoo haere dapperheyd, die een deughlijck Man betaemt.

VIRTU, nae de Medaglie van *Domitianus* en *Galba*.

Daer wort een Vrouwe vertoon als een *Amazzone*, met een helmet en een langh swaerd dat sonder punt is, en met een Lancie, sertende den voet op een Helmet, of op een Werreld.

VIRTU HEROICA. Heldische Deughd of Dapperheyd.

Men vint in 't *Campidolium* te Romen, een metaelen beeld van *Hercules* vergult, gekleed met een Leeuwen hyud en met een kodse, hebbende in de sincker hand drie gulden appelen, die gebracht zijn uyt de Hoven *Hesperides*: diewelcke beteyckenen de drie Heldische Deughden, die *Hercules* worden toegeschreven.

De eerste is, Versoefinge van gramscap.

De tweede, gemaetigheyd tegen de gierigheyd.

De derde, is de mannelijcke verachtinge van de wellustigheden en genuchten.

En daerom wort geseyt, dat dit de Heldische Deughd in den Mensch is, wanneer de Reeden, de sinnelijcke genegentheden soodanigh heeft r'onder gebracht, datse gevoegt is aen het ondeelijcke eynde van de deughdelijcke middelwegen, maeckende haer reyn en doorluchtigh, sulx dat zy de Menschlijcke heerlijkheyd te boven gaet, en sich tot de Engelen naedert.

VIRTU HEROICA, gelijk dieselve van den Ouden afgemaelt is, en gevonden wort in de Medaglie van den Keyser *Gordianus*.

Een naecte *Hercules*, leunende op sijne kodse, zijnde een Leeuwenhyud rontom sijne schouderen en arm geslaegen, gelijckmen in twee schoone beelden in 't Paleys van den Cardinal *Odoardus Farnesius*, een orecht beminder van de Deughd, sien kan.

Deughd is een eygen geschicktheyd en voornaemste macht van 't gemoed, soo wel

in daeden als gedachten, gestiert ten goede, en dat onder de bestieringe van de Reeden, of het is de Deughd selve.

De Leeuwen huyl, en dat hy leunt op de kodse, isfer gestelt, om datse beyde seer sterck zijn: en de Deughd diewelcke geplant is met seer stercke wortels, die kan oock met geen geweld uytgeroyt noch van sijn plaetse beweeght worden.

Naeckt wort de Deughd gemaelt, als eene die geen rijckdommen soeckt, maer onsterflijckheyt, heerlijckheyt en eere, gelijk in een oude marmor gesien wort, waer op staet: *De Deughd is met een naeckte Mensch verneeght. Virtus nudo homine contenta.*

V I R T U H E R O I C A. *Heldifche Deughd.*
nae de Medaglie van *Maximius.*

EEN naeckte *Hercules*, die een Hert by de hoornen hout: 't welck eene is geweest van sijne twaelf moeylijckheden of krachten.

V I R T U H E R O I C A. *nae de Medaglie van Geta.*

Voor de Heldifche Deughd wort *Hercules* vertoont, die de rechter hand om hoogh hout, om een Draeck te dooden, die sich rontom eenen appelboom slingert, en aen de sliicker arm heeft hy een Leeuwen huyl geslagen.

Dit selve bediet dat *Hercules*, te weeten door de Deughd, sijne begeerlijckheyt hadde gematigh, nemende den Draeck voor de begeerlijcke genegentheyt van de wel lust des vleesches.

De roof van den Leeuw, bediet in *Hercules* de eedelheyt en dapperheyt van 't gemoed.

De kodse is de Reeden, die de Hertztochten beeft en temt, want dese Deughd is van grooter voortreffelijckheyt in *Hercules*, Waer over oock dese kodse hem van een vast en sterck hout gegeven is, te weeten van Eycken, 't welck een teycken is van vastigheyt en sterckheyt.

De kodse wort vol quaften versiert, door de swaerigheyt die van alle syden die geene ontmoet en voorvalt, die de Deughd volgen en soecken. En daerom wort geseyt, dat *Hercules* noch een Jongelingh zijnde, sich in eenfaemheyt bevond, alwaer hy by sich

overleyde wat maniere van wegen hy soude ingaen, of die van de Deughd of van de Wellusten: en 't selve seer wel hebbende overgeleyt, verkoos hy den wegh van de Deughd, alhoewel dieselve hart en van grooter swaerigheyt was.

V I R T U D E L' A N I M O E D E L C O R P O.

Kracht of Deughd aen lichaem en gemoed.
nae de Medaglie van *Trajanus.*

H*ercules* wort naeckte vertoont met de kodse in de rechter hand, houdende dieselve over den schouder in geestige stelling, leydende mette sliicker hand eenen Leeuwe met een wild Vercken, te saemen gebonden.

Door de naeckte *Hercules* mette kodse over de schouderen, en den Leeuwen huyl moetmen verstaen het beeldelijck ontwerp van alle Deughden, en door de Leeuw de grootmoedigheyt en dapperheyt des gemoeds: gelijk *Orus Apollo* verhaelt: en door 't wild Vercken de lichaemlijcke kracht, om de macht en sterckheysd wille. Men schrijft dat *Admetus* den Leeuw en 't Vercken hadde te saemen gevoeght, wil lende door dit gefelschap te verstaen geven, als dat hy de kracht van lichaem, en van 't gemoed hadde te saemen gekoppelt, waer van *Pierius* reeden geeft in 't teycken van den Leeuw.

V I R T U I N S U P E R A B I L E.
Onverwimmelijcke Deughd of Sterckheyd.

EEN Vrouwe bedeckt met een schoone Wapenrustinge, houdende in de sliicker hand een Spiesse, en in de sliicker arm een Schild, waer in een Eyckenboom gemaelt is, op den Helm salse een Lauwertack hebben, die wel van den blixem gedreyght, maer niet is te neder geslagen, met dit opschrift: *Nec sorte nec fato*, dat is, *noch by geval noch door noodthwangh.*

De Deughd als een Krijgs-Heldinne, die gestadigh mette sonden kampr, wort gewapent afgemaelt, en oock met den blixem, die, gelijk *Plinius* seght, met al haer macht, den Lauwer niet kan quetsen, gelijk oock de Deughd, met geene slixse toevallen, kan worden beschaedigh.

De Eycke die in 't Schild is gemaelt, bediet niet anders, dan dat de Deughd vast en bestandigh is, gelijk dese boom, diewelcke diepe wortels, en breede blaeders en tacken heeft, en hoe die meer behouwen wort, soo veel te stercker wortse, en hoe die meer gefolt en gellagen wort, soo veel te meer wafse en spreyt haere tacken en bladers uyt: daerom wortse by de Deughd geleken, die sich voornaemelijck in aenvechtingen en swaerigheden ontdeekt en sien laet.

Men kander oock wel ter fyden een yser Vercken maecten, 't welck geen andere toerustinge doet om sijn leven te beschermen, als sich selve in te trecken, en sich alsoo te beschermen: van gelijcken wort oock de Deughd, door haer selve, beschermt, op haer selve verrouwende, om alle sijnke voorvalen en gewelt snelijck te overwinnen. Hier op speelde oock *Horatius*, seggende, datmen sich most, door sijn eygen Deughd, beschermen.

ATTIONE VIRTUOSA. Deughdlijck Bestaen.

EEn bedaeght Man, schoon van opficht, sulx dat alle deelen des lichaems met eene welgemaecte schoonheydt over een komen. Zijn hoofd sal met heldre en blinc-kende straelen, als *Apollo*, omschaduw't zijn, als mede met een krans van *Amarant*, zijnde gewapent, doch daer boven sal hy noch een goude waepenrock hebben. In de rechter hand sal hy boven 't yser een gebroken spies hebben, die gestelt is op 't hoofd van een feer lelijke en vreeslijke Slange, die dood ter aerden ley't. Hy hout in de slinker hand met groote bevalligheyd een Boeck, en onder een van de voeten sal hy een doodshoofd hebben, en nae dat het den geestigen Schilder sal goed duncken. Daer zijn veele Menschlijke daeden, maer ick versta' alleene te vertoonen, de deughdlijcke, en in 't besonder de geleertheyt en de wapenen, die alle beyde den Mensch beroemt en onsterfelijk maecten.

Bedaeht wort hy gemaect, om dat dees Ouder het aldervolmaeckste is, gelijk *Aristoteles* seght, en waer door men lichtlijck komt totte waere kennisse en werkinge der Deughd. Het schoone opficht komende mette welgemaecte deelen des lichaems

over een, bediet de vrolijckhey't die men uyt het gesichte van een schoon Man speurt, zijnde een kenteycken dat sich de schoonheydt te gelijcke van buyten ver-toont, en gelijk *Virgilius* seyt, *Is de Deughd aengenaemst alle van een schoon Man komt*. Het uytwendige geeft het inwendige te kennen, daer uyt het klaer blijkt dat sijn wercken zijn schoon en deughdlijck. De heldere en klaerblinc-kende straelen om 't hoofd, bedieden dat de Sonne alle dingen beschi-jnt, oock waerse haer keert, alsoo maecten de deughdlijcke wercken den Menschelijck en doorluchtigh. Waer over *Virgilius* seyt, *'t is een werck van de Deughd, als het werck mette daed overeen komt*.

't Hoofd is hem met een krans van *Amarant* omwonden, om dat dese bloeme sijne aengeborene en levende verwe niet verliest, maer gepluckt zijnde, wort die bewaert, zy verrot oock nimmermeer, en met waeter besprenght zijnde, soo krijght zy haer eerste wesen wederom, en men maect'er kransken van in den Winter. *Plinius* in sijn xxxi boeck. Duidanigh is oock de Natuere van een deughdigh Mensch, diewelcke alleen niet ontaert van sijne schoone hoedanigheden, maer de ziele van 't lichaem afgescheyden zijnde, soo blyven sijne heerlijke daeden noch overigh, en worden ter eeuwiger gedachtnisse, met dese grootste schoonhey't behouden, en wort haer heerlijke naeme, soo veel mogelijck, noch grooter.

Gewapent mer een spieffe boven 't yser gebroken, wort hy ver-toont. Om uyt te drucken dat een deughdigh Man altijd besigh is om mette sonden en ondeughden te kampen, als wesende sijn doodlijcke vyanden. En tot teycken daer van, stellen wy de schricklijke Slange die doorsteecken is van de spieffe. En hier door wort te kennen gegeven, dat het niet genoegh is, dat men de wille heeft om tot de volmaecktheyt van de Deughd te komen, maer men moet het oock in 't werck stellen en uyt voeren. Waer over *Cicero* seyt: *De Deughd bestaet in de daed*. En *Seneca*: *De Deughde neemt geenon sordigen Minnaer aen*. De gulde waepenrock bediet, dat de deughdlijcke werkinge van 't gemeene volck swaerlijck kan worden geoeffent, of die tot dienst van een ander moet sloven en arbeiden. Hy hout met groote bevallighey't

een

een Boeck in de slincker hand, om dat de oefningen soo wel van de konsten als wapenen, den Mensche beroemt en doorluchtigh maecten.

Onder sijn voet hout hy een doodshoofd, om te vertoonen, dat de deughdlijcke werkingen altijd fullen bloeyen, jae fullen soo lange alser eeuwen en schriften zijn, eeuwighe leven. Waer over *Plautus* seyt: *Sola virtus expers sepulchri*, dat is, de Deughd alleen wort in 't graf niet opgeslooten.

P O E S I A. Dichtkonst.

En seer schoone Maeghd in Hemels blauw gekleer, waer op veele Sterren staen, wende met Lauwer gekroont, vertoonende haer bloote borsten, die vol melck zijn, hebbende een seer bedachtsaem en bloesend opsicht, rontom haer kan men drie gevelrekte kinderkes doen sweeven, waer van 't eene een Liere hout, 't ander een Fluyt, het derde een Trompet: En om het werck niet al te seer te stoppen, soo kannen eenige van dese bovengeschreven instrumenten aen haere voeten leggen.

Poesie of Dichtkonst, is nae 't seggen van *Plato*, niet anders als een uytdruckinge van Godlijcke dingen, die in de gemoederen,

door een yver en Godlijcke genade worden verweckt.

Iongh en schoon wort zy geschildert, om dat een yder Mensch, alhoewel hy plomp en bot is, door haere soetigheyt verheught, en door haere kracht wort getrocken.

Met Lauwer wortse gekroont, om dat dieselve altijd groen staet en voor den Hemelschen blixem onbevreesd is. Want de *Poesie* of Dichtkonst maect den Mensch onsterflijck, en verskerkt hem van de sterflijckheyt des tijds, die anders alle dingen plagh in vergetenheyt te brengen.

Het kleed vol sterren bediet de Godlijckheyt, en door gelijkheyt van dieselve, wort geleyt, dat de Poeten haeren oorsprongh uyten Hemel hebben.

De borsten vol melck, bedieden de overvloedigheyt van de invallen en vindingen, diewelcke zijn het leven en de ziele van de *Poesie* of Dichtkonst.

Datse bloefende in 't aengesicht en vol gepeynsen is, bediet, dat een Poet, sijn gemoed altijd vol heeft, van vliegende bewegingen, die daer in, den yver of drift gelijk is.

De drie kinderkes zijn de drie voornaemste manieren van dichten, te weeten de *Pastoralia* of Herderdichten, *Lyrica* of Lieddichten, *Heroica* of Heldendichten, diewelcke meer haeren oorsprongh, van de natuerlijcke bequaemheyt, als van de konst nemen, want men seyt, door een gemeen gevoelen, dat de Poeten geboren, en de Redenaers of Orateuren gemaect worden.

Veel jae ontallijcke dingen kondemen van de *Poesie* seggen, sonder van ons voorneemen af te wijcken, maer nu weet gewis een yder kloeck geest, door de gestadige oefningen van de *Academien* en Hooge Schoulen, soo veele van dese konst, dat soo wy daer in wilden treden, wy de Sonne een fackel souden opsteken, indien wy 't selve pooghden te onderstaen, door de overvloedige getuyghnissen, die over al te vinden zijn. Waer over wy dese spreucke van den Prins der Romeynscher Welsprekenheyt, die hy aen 't huys van den Athenienschen Redenaer *Isocrates* gaf, tot lof van de geleerde Huysen, hier by wel mogen voegen, dat het huys van *Isocrates* was als een seckere Schoole en winkel van de Welsprekenheyt.

P O E S I A, of Dichtkonst.

EEn Vrouwe in Hemelsverve gekleet, houdende in de slincker hand een Liere, en mette rechter een strijck-stock, wesende met Lauwer gekranst, hebbende voor haere voeren een Swaene.

Zy wort met Hemels verve gekleet, om dat de Hemel *Vranos* in't Griex genaemt wort, en de Sangh-Goddinne die de geest aen de Poësie of Dichtkonst geeft, wort *Vrania* of Hemelsche geheeten. En nae 't getuyghnis van alle Poëten, soo kan niemant in dese konst duchtigh of bequaem zijn, ten zy hy met eene besondere gaeve van Godt is begenaedight: En hierom worden de Poëten geseyt, datse uyt den Hemel haeren oorsprong hebben.

De Liere wort haer in de hand gegeven, om dat het Harmonische medeklinckende geluyt, seer vorderlijk is totte medeklinckinge van de Poësie. En in 't besonder plachtmen dit instrument by oude tijden te gebruycken, by die geene die slechte dingen songen, waer over zy van de Liere, *Lyrici*, dat is Lieren-speelders wierden genaemt.

De Lauwerkrans betoont, dat het ooghwir van alle Poëten niet anders is, als om vermaert te worden, daer nochtans alle andere konsten voordeel en profijt uyt de haere soecken te trecken. En gelijk de Lauwer geen meer verwonderinge in haer heeft als de geduerige groenigheyt van haere blaeders, alsoo hebben oock de Poëten dit alleene, dat haere naeme magh altijd leven.

De Swaene kan door d'Ouder haere stemme gestadiger en soeter drayen, door 't uytstrecken van haeren hals, en alsoo worden oock de Poëten, door den tijd van Iacren, in haere konste vaster en beter, gelijkmen verhaelt van *Oedipus*, *Colomeus* en andere.

P O E S I A.

EEn Vrouwe met vleugels op 't hoofd en met Lauwer gekranst, hebbende een boeck in de slincker hand, in de rechter een Scepter oock met Lauwer omwonden.

Door de vleugels wort de vaerdigheyt en kracht des verstands nuytgedrukt, en

door den Lauwerkrans, boven 't geene alreede geseyt is, wort de arbeyt en merstigheyt te kennen gegeven, want gelijk in haere blaeders een groote bitterheyt is, also is 't oock een seer groote sloverie, sijn werck tot soodanigen volmaecktheyt te brengen, dat hy daer van lof en eere sal kunnen wegh draegen.

P O E S I A.

MEn kan oock *Apollo*, nae 't gemeen gebruyck, naeckt stellen, met een Lauwerkrans in de rechter hand, waer mede hy, de mijne maeckt, om een yder daer mede te willen kroonen, houdende in de slincker hand een Liere met een strijckstock.

Lier-Dicht.

EEn jongh Maeghdeken met een Liere in de slincker en de strijckstock in de rechter hand, wesende met veele verwen gekleet, maer aerdigh, bequaem en beknopt, om te vertoonen dat onder een saecke alleen, veele dingen worden begrepen. Zy sal een Letterrol in de hand hebben, met het opschrift, *brevi complector singula cantu*, dat is, *ick begrijp alles in korte dichten.*

P O E M A H E R O I C O. *Helden-dicht.*

EEn Vrouwe in Koninghlijke Majesteyt, prachteljk gekleet, en statigh, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, en in de rechter hand een trompet, met dese spreuck, *non nisi grandia canto*, dat is, *ick songe niet als van dapperen saecken.*

P O E M A P A S T O R A L E. *Harder-dicht.*

EEn Maeghdeken van slechte en natuerlijke schoonheyt, met een Rietpijpe of Herdersfluyt in de hand, met reys-leerskens, doch alsoo datmen de bloote beenen sien kan, met dit opschrift, *Pastorum carmina ludo*, dat is, *ick speel der Harders deuntjens.*

P O E M A S A T I R I C O. *Schempdicht.*

EEn naeckt Man, met een vrolijk gesicht, doch dat geyl en stout is, die mette

M tonge

tonge speelt, hebbende een *Tursus* of scherpe spieete in de hand, met dese omschrijvinge *Iridens cuspile figo, Al grenickende, boor ick haer een els door den neus.*

F U R O R E P O E T I C O. Socckt Poetische drift.

F U R T O. Dieverye.

Een bleeck Ionghman, gekleet met een Wolfs vel, mette armen en beenen naeckt, en mette voeten gevleugelt, en dat in de middernacht, houdende in de slincker hand een beursse, en in de rechter een Mes met een haeck of breeck-yser, en een dieve slonfe: hy sal haese-ooren hebben, en sijn wesen sal seer nau toeluyfrende en opmerkende sijn.

Iongh is de Dief gemaectt, om de onbedachttheyt en onvoorsichtigheyt, die den jonge luyden meest eygen is, uyt te drucken, doch allermest der geener die sich totte Gauw-dieverye begeben, daer zy nochtans daegelijx, de ongeluckige uytkomsten van haere Broerkens, die op de Gauw-dieverye uytgaen, sien, en die sich niet beteren, ten zy die op 'r laeste in den bast, of door een kenpen venster komen te sien,

De bleeckheyt van 't gesicht en de ooren van den Haes, betoonen het geduerigh vermoeden en de gestaedige vreesse, waer in de Dief leeft, vreesende altijd ontdeckt te sijn, en daerom vliet en haet hy het licht, wende een vriend van de nacht, die een gunstige medegefellinne van haere oneerlijcke werken is.

Met een Wolfs vel is hy gekleet, want de Wolf leeft alleen van anderer luyden goederen, en van den roof, gelijk de Dief, die welke door sijn lichthoofdigheyt en niet dieselve gedachten geloof, dat hy tot sijn voornemen sal geraecken.

Het dieveslonsjen, breeckyfer, en het beurse snyers Mes, hebben geene uytlegginge van noode.

De bloote armen en knyen bedieden de gauwigheyt, en de vleugels aen de voeten, de snelligheyt, die de Dief met groote naerstigheyt ter hand neemt, uyt vreesse van de verdiende straffe.

F U R T O. Dieverye.

Een Ionghman met korte kleederen, een Mutsjen op 't hooft, met vilte of wolle schoenen, in d'eene een dieveslons, en in d'andere breeckyfers en een ladder van touwen gemaectt, sijn kleed sal vol groote hummelbyen besaeyt wesen.

De Byen worden op 't kleet gemaectt, mogelijk om datse overal uyte bloemen het soete rooven, en te gelijk in haere korven sleepen, of om nae te bootsen de *fucus* of hommelt, een valsche slagh van Byen, die anders niet doet als den honigh te steelen, die door anderer vlijt en sloverye is versamelt, even als de Dieven doen, die eens anders goed verteeren, dat met sweet en armoede verkregen is, waer van *Virgilius* in sijn *Aeneas* I singht *Ignavum pectus &c.*

Het Byken naer slijgh om haer buyt,

Drijft d'hommel van haer korven uyt.

S E R V I T U. Dienstaertheyt, Slavernye.

Een onthulde Maeghd met korte en beknopte witte kleederen, hebbende op haere schouderen een jock of een groote swaerwichtige steen, zijnde de voeten naeckt en gevleugelt, wandelende door ongemack-

gemacklijcke en doornachtige wegen. Ter fyden haer fal een Kraene ſtaen, die een ſteen in d'eene klauwe heeft. Men ſoude haer oock een brandende kaerſſe op 't hoofd konnen ſtellen, met dit ſpreeckwoord, *Io ſervo altrui e me ſeſſo conſumo*, dat is, *Ik dien een ander, en ick verteer my ſelven.*

Dienftbaerheyt is niet anders, gelijk men in de Burgerlijke Rechten leest, als een ſtand nae de Wetten der Menſchen, waer door d'eene des anderen heerſchappye is onderworpen, doch niet uyer natuere.

Iongh wort zy gemaakt, om dat de Ionckheyt de moeylijckheyt, ſloverye en arbeyt, beft kan verdragen.

Datſe onthult is, vertoon, dat die in dienftbaerheyt van andere is, moet ſtaen ten believe ſijns Heeren, niet konnende op ſich ſelve paſſen; en gelijk *Ariſtoeles* ſeght, ſoo is de Slaeve een wercktuigh dat geſielt is mette reeden, geheel tot eens anders dienſt, en niet voor ſich ſelve.

Het witte kleed bediet de oprechte en ſuyvere getrouwigheyt, dieder geſtadigh in een Slave moet heerſchen, gelijk *S. Matheus* xxv cap. ſeght, *Ghy goede en getrouwye knechts, ghy zijt over weynigh getrouw geweeſt.*

Het Iock op de ſchouderen, was by outs geſet voor een beelt van Slavernye, gelijk *Seneca* in ſijnen rafenden *Hercules* ſeyt, *Macrom dient by den Koningh en lijd het Iock?* en *Plautus* in 't ſpel van den Krijghsman ſeyt, *Voorwaer een Slaeve moet getoemde oogen en handen hebben.* En gelijk wy geſeyt hebben, ſo kan men in plaets van 't Iock vertoonen datſe een ſwaere ſteen draeght: Want het is in der waerheyt ſeer ſwaer, den laſt van de ſlavernye te dragen, gelijk *Seneca* in ſijn *Troade* verhaelt, 't is hert, *ongefien en ſwaer, met ſlavernye gedruyck te zijn.*

Het korte kleed mette gevlereckte voeten, bedieden dat de ſlaven moeten altijd vaerdigh en ſnel op den dienſt paſſen. Datſe op doorens gaet, bediet datſe veel ongemacks en ſwarigheys in haere ſlavernye geſtadigh moeten lyden, gelijk *Dante* in ſijn *Vagevier* ſeyt,

*Ghy weet hoe ſuyr 't valt in den nood,
Te eeten 's anders ſout en brood:
Te dienen eenen vreemden Heer,
En gaen ſijn trappen op en neer.*

De kraen mette ſteen in den poot, bediet de wackerheyt die de dienſtknechten moeten hebben ten dienſte van haeren Heere, gelijk de Heer *Jeſus Chriſtus* ſeyt, *Saligh zijn de dienſtknechten, die welcke als de Heere komt, haer vind waeckende.*

S E R V I T U P E R F O R Z A. Dienftbaerheyt die gedwongen is.

EEN Vrouwe met een geſchoren hoofd, mager, bloots beens en qualijck gekleet, hebbende in 't aengeſicht een brandmerck, zijnde geboeyt aen handen en voeten.

Dienftbaerheyt komt van dienen, want als men yemant in den Krijgh hadde gevangen, ſoo doode men hem niet, maer gebruyckte hem tot dienftbaerheyt. En deſe maecken zy Slaven die gedwongen waren. Met het hayr wort zy geſchoren geſtelt, gelijk dat by de Grieken en Romeynen voor een blijcklijck teycken geſtelt was van de Slavernye. Datſe mager, bloots beens en qualijck gekleet is, bediet in deſen deele de armoede van de koſt, de ongemacken, als niets hebbende, waer mede zy haer kan verlichten, noch verbeteren, noch haere elende bedecken.

Het brandteycken was een klaer teycken

van de beroovinge der vryheyt, gelijk men noch tegenwoordigh siet. De keetens en ylere boeyen, geven te kennen de harde boeyen, die altijd het ongeluckigh leven der slaven drucken.

SERVITU. Dienſtbaerheyt, Slavernye.

EEn onthulde, bloot gebeende magere Vrouwe, gebonden met ketens en ylere boeyen aen handen en voeten.

Onthult wort de Slavernye gemaelt, want alsoo haere gedachten beſigh zijn om sich te ontlaffen van de gewichtige ongemacken van ketens en banden, soo achte niet op haere verciersels. Zy vertoont oock dat de staetliche gedachten zijn dienstbaer, veracht en aerdsch.

Zy is bloots beens, om datse niet heeft waer door zy haere hope verlicht, en haere aenvallen verbetert, noch haere lelijkheden bedeckt.

CARESTIA. Diere tijd.

EEn magere en slecht gekleede Vrouwe, hebbende in d'eene hand een dorre Wil-

ligen rask, en in d'ander een puyinsteen, en ter syden een magere koe.

De diere tijt wort mager geschildert, om te vertoonen de werckinge van 't gebreck van de dingen, die tottet Menschlijke leven noodigh zijn, want het geld plagh veel overvloediger in voorspoedige tijden uitgegeven te worden, en in dorre tijden veel minder: 't welck alles gebracht wort in de heerschappye van weynige, sulx dat de arme mager en qualijk voorſien blyven, door de diere tijt, soo van brood als van geld.

De Puyinsteen en de plante van den Willigen boom zijn onvruchtbaer, en de onvruchtbaerheyt is de voornaemste oorfaecke van de diere tijt: Doch zy komt oock dickwijls voort, door de onversadelijcke gierigheyt van eenige kooplyden, die welcke (bedriegende de Natuere) plaghten het arme volckjen te benauwen met haere bedriegerie.

De magere Koe dieder ter syden staet, is een teycken van diere tijt, en dese beteycknisse vertoont *Josephus* uyt de heylige boecken, wanneer hy den droom van *Pharao* verklaert.

MORTE. De Dood.

CAmillus van *Ferrara* een verstandig Schilder, maelde den Dood af met het gebeente, zijnde daer de Musculen of spieren en de senuwen, al te saemen waeren door gesneden, hebbende een kostlijcke mantel om 't lijf van goude broccade: Om dat hy den Rijcken en Machtigen van haere Rijckdom, en den ellendigen en armen van haer lijden en smerte verlost. Op 't hoofd maecte hy dieselve een seer net Monnaensicht van schoone gedaente en verwe, om dat de Dood sich aen yder Mensch niet alleens vertoont, maer om dat hy sich met duysenderley gedaenten staedigh veranderde, soo verachte d'eene, en d'ander isse aengenaem, d'eene verlanghter nae en d'ander loopter voor wegh, en zy is het cynde van een duyftere gevangenis aen de aerdige gemoederen, en aen anderen isse een moeylijkheyt, jae men kan seggen, datse soo veel Masken behoort te hebben, alſter sinnen van Menschen zijn.

En om dat ons in 't Burgerlijcke leven, de Gods-

Godsdienst, 't Vaderland, de goede naem en behoudinge van staet, seer ter herten gaet, soo soudemen hier in mogen oordeelen, dat het sterven sehoon was: en om die oorfake soude men verlangen om overredet te werden, dat een heerlijke dood het geheele leven soude mogen verciereu, 't welck men oock op 't kleed soude kunnen passien.

Deze Schilder omkranste oock den hoofdscheel niet een groene Lauwerkrans, om haere heerschappye en geduerige wet, over alle Menschen, te betoonen. In de sincker hand maelde hy een Mes, dat met een Olijfkrans was omwonden, overmits men totte Vreede en 't gemack des Werrelts niet kan geraecken, ten zy datmen oock den Dood naedert: En de Dood brengt, door haer selve, vreede en rust aen, en haere wonde is een wonde van vreede en niet van oorlogh, want daer is niets dat haer kan tegenstaen.

Hy heeft een Pelgrims staf over sijne schouderen, gelaeden met Kroonen, Mijters, Hoeden, Boecken, Musicale Instrumenten, Ridder-keetens, Trouwringen en Eedelgesteenten, al te saemen dertelheden van de Werreltsche geneuchte, die de natuere en konst voortbrengen; en hy afgon-

stigh zijnde over dese beyde, soo gaet hy over al onrustigh, rorsen en reysen, om te rooven en al 't geene weder tot sich te nemen, dat hy aen de naerstigheyt en menschelijke wijsheyt hadde geschoncken.

M O R T E. Dood.

MEt groote overlegginge is door het Maenien der H. Schriftuere de Dood afgemaakt, naer 't geene *Amos* de Prophete in sijn VIII capittel verhaelt, alwaer God aen *Amos* den Dood willende vertoonen, hem vragde wat hy sagh? antwoorde, *Ik sie een korf met fruyt*, of als andere lesen, *een boomhaeck*: en dit was de Dood. Niet gelijkmen dieselve in 't gemeen schildert mette seyssen in de sincker hand, maer oock met een boomhaeck in de rechter: Want gelijk de Seyssen, het gras en het slechte kruyd en wat kort by der aerde staet, af maeyt, waer by de slechte, arme en gemeene luyden worden afgebeelt, alsoo wort de fruythaeck gebruyckt, om de appelen diewelcke op hoogh verheven tacken staen, en van alle schaede verseeckert schijnen, van boven neder te trecken: Waarmede de Rijke werden bediet, en die geene, die in hoogheyd en in al 't gemack, van dese Werreld, gestelt zijn. De Dood aldus afgeschildert zijnde, kan seer wel haer ampt nytdrukken, 't welck is, noch kleyn, noch groot, noch rijk, noch arm, noch hoogh, noch laegh, en hoe veracht dieselve oock zijn, te verschoonen, mayende de slechte met de Seyssen, wesende dieselve het grootste getal, en d'andere mette haeck van boven needer ruckende, en alsoo neemtse die alle te saemen, en stortse ter aerden: en dat nae 't seggen van de heerlijke spreucke *Horatii* in sijn VIII Ode of gesangh, daer hy aldus singht:

*De Dood klopt onverjaecht aen 't hof,
En roept Monarch! ghy moeder of.
De Prins moet met den Beed laer heen,
Dees wegh is rijk en arm gemeen.*

En in sijn XXVIII gesangh seght hy:
*Voor harde bol, noch vreed gerucht,
De Dood in 't alderminste vlucht.*

M O R T E. Dood.

EEn bleecke Vrouwe, met geslooten
Oogen, in 't swart gekleed, nae 't seggen
M 3 van

van de Poëren, die 't berooven van 't licht voor de dood nemen, gelijk *Virgilius* en *Lucretius* mede verhaelen. Want gelijk de slaep een korte dood is, alsoo is de Dood een lange slaep, en dickwijls wort in de H. Schrif- ture, de slaep voor den Dood genomen.

Dood.

MEn soude de Dood kunnen afmaelen met een bloot swaert in de hand, als dreygende, en in de ander hand een vier- vlamme, wydruckende, dat de dood het sterflijke van 't onsterflijke wegh neemt, en mette viervlamme soo vernietigt alle ge- voelijke machten, weghnemende de kracht van de sinnen, verteerende het lichaem tot stof en asche.

HOMICIDIO. Doodflagh, Manslacht.

EEn lelijk gewapent Man met een roode Mantel, die voor een Helmet een Tygers hoofd heeft, wefende bleeck, houdende mette sincker hand eens Menschen hoofd, dat van den romp is afgehouden, hebbende in den rechter hand een bloot en bloedigh swaerd.

De Doodflagh wort op het allerleijxt afgemaelt, want zy is niet alleen afgryfelijk by den Menschen, maer dat meer is, zy is schricklijk voor God, diewelcke onder an- dere werren den doodflagh heeft verboden, als de alderschaedlijxte saecke die hem op 't hoogste mishaghe, willende dat dese oock van den altaer soude werden geweert, *Exodus xxxi*.

Gewapent wort hy gemaelt, om dat de Doodflagh den Mensche tot weerwraecke verweckt, en daerom moet sich de Dood- slager wapenen.

De Tyger bediet de wreetheyt en fel- heyt, die den Mensch totten Doodflagh prickelt en aenhitt.

De bleekheyt is een werkinge van de gramschap, die den Doodflagh by blijft: als mede de Vrees die hem roept tot berou en leetwefen. Daerom wort in *Genesi* geseyt, wanneer als *Cain* sijnen broeder hadde dood geslagen, soo vluchtete hy, vreesende de straffe van de rechtvaerdigheyt Godes.

ERRORE. Doolinge, Misverstand.

EEn Man als een Wandelaer, hebbende de oogen verbonden, tastende met sijnen stock nae den wegh, om dat hy soude secker gaen, want de doolinge gaet gemeen- lijk by de onwetentheyt.

De doolinge nae de meeninge der Stoi- ken is van den wegh afslaen, en van den rechten strecke af wijcken, gelijk niet te doolen, is op den rechten wegh wandelen, sonder van d'een of van d'ander syde, daer van af te treden, alsoo dat alle de wercken onses lichaems en verstands kunnen geseyt worden een pelgrimage of reyse te zijn, nae de welcke, soo wy niet sruyckelen, tot- te gelucksaligheyt verhoppen te geraecken.

Dit vertoont ons *Christus* onse Heere, wiens wercken ons al te faemen tot onder- wijfinge dienen, wanneer hy sijne Discipu- len als een Pelgrim verscheen. En God be- veelt aen 't Volck *Israël* in *Levítico*, datse niet van hem souden afwijcken, noch ter sincker noch ter rechter syde. Hierom behoort men de doolinge als een Pelgrim of Wandelaer af te maelen, om datter geen doolinge kan wesen,

wefen, fonder overtredinge van onfe wercken of gedachten, gelijk gefeyt is.

De verbonden oogen druckten uyt, wanneer de oogen des verftands verblint zijn met het deekfel van Wereltfche voordeelen of anders, dat men dan lichtlijk in doolinge vervalt.

De Stock, waer mede hy nae den wegh raft, wort genomen voor de finnen, gelijk het oogh voor het verftand, want gelijk de ftock meerder gevoelijk en lichaemlijk is, foo is daer en tegen het oogh min gevoelijk en meer geestelijk. En foo wort dit in 't kort aengemerckt, dat die geene die door den weg van de finnen gaet, kan lichtlijk in alle fyne treden doolen, indien hy de overweginge van 't verftand daer niet toe brengh, het zy oock tot wat faecke dat het wil. Dit felve en noch meer, betoont de onwetentheynt noch klaerder, die daer nefens oock is afgemaelt.

CHIAREZZA. Doorluchtigheyd.

En Vrouwe die naect is en van alle syden met een glans onfchaduw, houdende in de hand een Sonne,

Men feyt het geene klaer of doorluchtigh, datmen klaer en wel door 't licht kan sien, en dat felve wort dan doorluchtigheyd of klaerheydgeheeten: 't welck wy oock de faeme of het goed gerucht fullen noemen, dat den Mensch doorluchtigh maect, het zy dan dat het door de deughd of door d'Eedeldom verkregen wort, gelijk *Pierius* dat bewijft. En *Ambrosius* noemt dese fijne allerlieffte, die in de Wereld in heyligheyd en in de rechte leere doorluchtigh zijn. En hy feyt voorts, dat de doorluchtigheyd eene van de vier gaven der Saligheyd in den Hemel is: en in yder van dese beteycknissen.

Longh wort zy gefchildert, om dat door 't bloeyen van de waerdigheden, een yder doorluchtigh kan worden geheeten, en dat door de gelijknisse van de Sonne, die alles sienlijk maect.

MINACCIE. Dreyginge.

En Vrouwe metten mond open, en een hulsel op 't hoofd, dat een vreeslijk Monsterdier gelijk. Zy is in 't grauw gekleet met root en swart gestreept, hebbende in d'eene hand een swaerd, en in d'ander een ftock, dreygende daer mede te slaen.

Dreyginge is een bewijs om te doen vreesen, en andere schrick aen te jaegen, en daarom kan de verbaestheyd in vierderleye maniere werden aengemerckt, gelijk 't selve *Eustachius* beschrijft, te weten met het hoofd, met de kleedinge, met het swaerd, en met den ftock.

Mette open mond wortse gestelt, om te beroonen dat de kracht van de dreyginge door de stemme geschiet, diewelcke daer nae een verschrinkinge, door haer krijten, aenbrengh; en om dat door het krijten het bloed ontroert wort, foo draeghtse altijd, ick weet niet wat verschrickelijckheyd in 't aengesicht. En gelijk de stemme de ooren beweeght, alsoo brengen oock de rimpels en kreucken door het mismaecte aengesicht, schrick aen, als mede het vreeslijke hulsel dat zy op haer hoofd draeght.

Het gryse kleed, wefende van swart en wit te faemen gestelt, dient om de voorbode van den nacht uyt te beelden, niet alsoe op 't allerdonckerst is, waaneermen niemant kan sien, maer wanneer se naer 't yselijck,

en tusschen licht en duyster is, en daerom wortfe gestelt om meest te verschricken, als men noch een weynigh sien kan. De Poëten seggen dat de Hel vol duyster licht is. En *Virgilius* seyt in 't boeck *Aeneidos*:

Hoe dat de duystre Maen door 't dwaellicht kan verleyen,

En 't schaduachtig bosch met kyonnie wegen spreken.
't borduysfel van root en swart, bediet dat de dreygementen daer toe strecken om verschrickinge aen te jaegen, het zy ten bloede of ten doode.

De stock en 't bloote geweer, drucken uyt, wat soorte van dreygementen men tegen de moedige vyanden, en hoedaenige men tegens knechten, en 't gemeen volkken moet gebruycken, die weynigh weeten of kennen wat de eere is.

VBRACHIEZZA. Dronckenschap.

EEn oude, roode en lachende Vrouwe, gekleet van verwe als de verdrooghde Roofen, hebbende in de hand een drinckglas vol wijn, ter syden haer sal een Pantherdier staen.

Zy wort oud gemaectt, om dat de overvloedige wijn, de Mensche haest oud en swack maectt.

Het Pantherdier bediet, dat de Dronckerts raefende zijn, vol snoode en wreede manieren, gelijk de Panthers: Waer van *Aristoteles* in sijn Dierboeck gedenckt, datse nimmer kunnen werden getemt. En dit is in 't gemeen de aert der Dronckaerts. Van haere aert en werkinge zijn de Poëten vol, en de dagelijxche eervaerentheynt druckt haere manieren soo krachtigh uyt, datmen her reedelijke uyte Dieren, en het onreedelijke uyte Menichen, wel kan onderscheyden. Een Dier volghet sijn natuere en is vernoeght. Een Mensch doet gewelt aen de Natuere, en wort een beest, verliefende alsoo sijne eedele hoedanigheden. God heeft den Mensch, als sijn beeld, geschapen, maer de Mensch schept sich selve, hier door, in een beest; dat heeft schaemte noch eere, soo doet oock de Mensch. De reeden en 't verstant zijn ter schuyl, en daer blijkt anders niet mette beesten als de bloote romp. O schande! dat een soo eedel schepsel, sich door den dronck in soo veelhande wanschepselen hervormt.

INTERESSE PROPRIO. Eygen-baet.

EEn oud Man in 't swart gekleet, houdende in d'eene hand een Visschers hangelroec, en met d'ander een egge, hebbende van d'een syde eenen Haen, en van d'ander een Wolf.

Eygen-baet is een ongeregelde begierlijckheyt van eygen profijt, sich nyf streckende tot veele en verscheyden voorvallen, nae de genegentheynt der Menschen, maer gemeenlijck in 't verkrijgen en bewaeren der goederen: en daerom wort hy oud gemaelt, om dat d'Ouderdom, gelijk *Aristoteles* seght, uytter natuere meest tot gierigheyt, die een besunder hoofdstuck van de Eygen-baet is, genegen is.

De Angelroec met het aes, beroont, dat Eygen-baet sich dickwijls pijnt om andere weldaet te doen, doch al met meeninge van Eygen-baet, en niet alleen om de deughd, 't welck ten laesten van sich selve, oock geen goede uytkomst kan hebben. Want de Visschers werpen den Visschen het aes wel toe, doch al met meeninge van Eygen-baet, om dieselve te vangen, en buyten 't waeter te trecken.

Dieselve aert van eygen genegentheynt wort oock door de egge vertoont, een wercktuygh, dat by de Boeren gebruyckt wort, nergens anders toe dienende, dan om nae sich te trecken.

Met swart is hy gekleet, om dat, gelijkmen dese verwe in andere verwen niet kan veranderen, alsoo blijft de Eygen-baet, altijd vast op haer eygen profijt: en boven dat, is de Eygen-baet een vlacke, die van alle kanten de suyerheynt van de Deughd befoedelt; en om dat de Eygen-baet een ander afgunstigh is, om haer eygen profijt, houdende gestadige wacht, soo wel in 't gemoed als in de sinnen, soo isser de Haen, als boven geseyt is, bygestelt.

De Wolf staeter ter syden, om dat Eygen-baet van eender natuere is als de Wolf, wesende altijd roofachtigh en inslockende.

INTERESSE. Eygen-baet.

EEn lelijck mager en naectt Man, die een Wolfs huud over sijne schouderen heeft, mer

met Wolfs ooren aen 't hoofd, die een ronde kloot, waer door de Werlt bediet wort, met groote begeerlijkheyd, omarmt. Aldus is diefelve van *Hier. Massius*, een seer verstandigh Schilder, vertoont.

CONCORDIA DI PACE. *Eendracht van Vreede.*

EEN Vrouwe met twee Overvloets Horens, die aen malkanderen gehecht zijn, wesende dit de vereeniging vande gedachten en van den wille van verscheyden persoonen. In de ander hand sal zy een vat met vier hebben, vermits de Eendracht uyt de onderlinge Liefde voortkomt. Dit wort tot gelijkenisse genomen van het materiale vier, zijnde een werckinge van inwendige brand des gemoeds.

Eendracht nae der Ouden uytsbeeldinge.

EEN oude Vrouwe die in de rechter hand eenige Granaetappels hout, en in de sincker een Overvloets Horen met een Kraeye, gelijk men op de oude Medaglien vind gesneden, oock van *Faustina Augusta* met dese woorden *Concordia*, en dat om de getrouwicheyt die dese dierkens met haer wederpaer gebruycken: gelijk oock *Alciatus* te kennen geeft:

*Der Kraeykens Eendracht, trouw van sin,
Staet vast met ongekreuckte Min.*

De Granaetappels, bedieden by de Oude, *Eendracht*, om dat de Herten alsoo behooren te saemen gebonden te wesen, even als de Granaetappels haere korrels beslooten houden. Want waer vereeniging is, daer wast Overvloed, 't welck de senuwen zijn om Burgerlijck en Eendrachtigh te leven.

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEN Vrouwe met een Olijfkran, houdende mette rechter hand een bondel pijlen, aen d'eenne syde met een witte band omwoelt, en aen d'ander syde met een roode band, in de sincker een Overvloets Horen.

De Olijfkran is een teycken van Vreede, die een werckinge is van d'Eendracht.

De bondel pijlen, op de maniere als geseyt is, bediet, de veelheyd der gemoederen

die te saemen vereenicht zijn door den band der Liefde en oprechtigheyt: dewelcke swaerlijck te breecken zijn, alsoe onder een ander haer kracht en sterckheyd behouden: daer nae is de Eendracht een voortteelster van de aengenaeme vruchten, gelijk in 't tegendeel de Tweedracht niet anders kan voort brengen, als doornen en distelen van quaedspreken en twist, diewelcke het geselschap verstooren, en oock alle die geene, die gaerne minnelijck, burgerlijck en redelijck, in de gemeenschap der Menschē, willen leven.

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEN Vrouwe diewelcke met groote staetigheyt een schaale in de rechter hand houd, waer in dat een Granaetappel leyt. In de sincker hand een scepter, op wiens spitse bloemen en allerleye vruchten zijn. Hebbende op 't hoofd een kran van Granaetappelen, mette blaederen en vruchten te saemen gevlochten, tot een viercelf kander een kauwe by gevoeght werden, gelijk die op de oude Medaglien gesneden is.

C O N C O R D I A, nae de Medaglie van *Pupienus*.

EEn sittende Vrouwe, diewelcke in haere rechter hand een Kelck houd, en in de sincker twee Overvloets hoorens, met het opschrift *Concordia*, &c.

De Kelck bediet, dat Eendracht een heylige saecke is, diewelcke men sal eere en offerhande doen: en de Overvloets hoorens, drucken uyt, dat terwijl men in Eendracht leeft, de Overvloed verdubbelt.

C O N C O R D I A M I L I T A R E.
Oorloghs Eendracht.

EEn gewapende Vrouwe, diewelcke in haer handen houd een hoop Slangen in een gellingert. Want zy is veerdigh haer selve mette wapenen te beschermen, en andere met het venijn te beschadigen, 't welck de gramschap mede brenghet.

C O N C O R D I A I N S U P E R A B I L I S.
Onverwinnelijcke Eendracht.

VOor de onverwinnelijcke Eendracht, wort de gewapende Spaensche *Gerion* uytgebeeld met drie hoofden, elck met een gouden kroon, ses armen, en soo veele beenen, die in de rechter hand een Spiesse draeght, in de ander een bloot Sweerd, en in de derde een Scepter: en de drie sincker handen, rusten op een Schild.

Men seght dat *Gerion* geweest is Koninck van Hispanien, en overmits hy drie Rijcken hadde, soo wierde hy drie-lyvigh genoemt, als of hy drie lichaemen hadde. Hy is van *Hercules* vermoort, andere seggen dat het drie Broeders waeren, en soo Eendrachtigh, als of het een lichaem geweest waere.

C O N C O R D I A. *Eendracht.*

EEn staende Vrouwe, die twee Kooren-*ayren* in d'ecne hand, en een schaële vol levendige Vogeltjens of Hertzen in d'ander hand hout.

De schaële vol Vogeltjes of Hertzen, bediet de gelijkheit van veel perfoonen: en d'Overvloed wort door de Koorenayren uytgedruckt.

C O N C O R D I A M I L I T A R E. *Krijghs-Eendracht*, nae de Medaglie van *Nerva*.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Steven van een Schip hout, alwaer een vlagge op staet, daer in 't midden twee handen, die te saemen gevoeght zijn, staen, waer mede de Trouwe wort bevestight, met dese letteren *Concordia exercituum*.

C O N C O R D I A. *Eendracht.*

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een bondelken met pijlen of roeden hout, die vast zijn te saemen gebonden.

Eendracht is een vereniginge van verscheyden striblijge gemoederen, die te saemen leven en verkeerren: Daerom wort de bondel roeden gestelt, om dat een yder, alse alleene zijn, lichtlijck kan worden gebroken, maer verenight zijnde, soo zijnsse vast en onverbreecklijck. *Salomon* seyt: *Een drie dobbel touw kan niet licht werden gebroken*. En d'Eendracht gevestight zijnde, worden de grootste dingen ter werelt uytgevoert, gelijk *Salustius* seght: *Concordia res parvae crescunt, & discordia maxime dilabuntur*, dat is, door d'Eendracht wassen kleyne dingen, en door tweedracht storten groote te gronde. Aen welke spreucke, gelijk *Seneca* in sijnen *xiv* brief aenwijst, *M. Agrippa* hem seer gehouden kende, om dat hy daer door sijnen allerbesten vriend en broeder geworden was: Waer van *Petrarcha* in sijn *Latijns* werck breeder verhael doet.

De gelijckenis van den bondel pijlen is genomen van *Scilurus*, die om sijne Soonen de Eendracht aen te prijsen elck een bondel pijlen in de hand gaf om die te breecken: maer als zy 't niet vermochten, ontwont hy den bossel en brack yder pijle voor haere oogen. Seggende, soo lange de Eendracht onder u sal heerschen, sal noch haet noch gewelt u konnen verbreecken, maer seer licht, soo ghy u selve scheurt en tweedrachtigh zijt. Dit wil mede te kennen geven de gelijcknis van *Sartorius* die des paerds staert geboot gelijklijck uyt te trecken, maer sulx onmooghlijck zijnde, trock hy de hayren gemacklijck uyt. Al om te doen verstaen, dat de Eendracht vast en onverbreecklijck is.

Eendracht.

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een Granaetappel, en in haer slinker een hoop Mirtenblaederen of een Mirten tack heeft.

Democritus seit dat de Mirten en de Granaet-appels, sulcke liefde tot malkanderen hebben, dat of schoon haere wortels, wat van den anderen worden geplant, soo naedren zy doch en voegen sich by malkanderen.

CONCORDIA MARITALE *di Piet.*
Leone Casella, Eendracht des Houlijx.

EEn Man staende aen de rechter syde van een Vrouwe, beyde in purper gekleedt, alwaer een goude keeten beyde halsen verbint, waer uyt een Hert op de borst neder hanght, 't welck met de hand van den Man en van de Vrouwe wort opgehouden.

De goude keeten op de maniere als geseyt is, betoont dat het Houwlijck is gemaect van liefde, van vriendschap, en van goeddadigheyt, tusschen Man en Vrouwe: geschickt door de Natuere en door de Wet

Godes, diewelcke gebiet dat Man en Vrouwe twee in een vlees fullen wesen, die niet, als door den Dood, konnen worden gescheyden.

NOBILTA. Edelheyd.

EEn Vrouwe, deftig gekleedt, met een Lancy in de rechter hand, en in de slinker het beeld van *Minerva*, gelijk men siet in de Medaglie van Keyser *Geta*.

De deftigheyt van 't kleedt bediet de maniere en statige gewoonte, die in een Edel persoon vereyscht wert.

De Lancy en 't beeld van *Minerva* bedieden, dat door het geruchte, of door de geleertheyt, of door de wapenen de Edelheyt wort verkregen. Wesende gelijk *Minerva*, een beschermersche soo wel van d'een als van d'ander, overmits zy uyte herfsenen van *Jupiter* was gebooren, 't welck is door overweginge en verstand, door welke, dese haere dapperheyt en heerlijcke naeme, verkrijgen.

NOBILTA. Edelheyt.

EEn Vrouwe rijcklijck met lange kleeden gekleert, met een sterre op 't hoofd, en met een scepter in de hand.

Het lange kleet was by de Romeynen niemant geoorloft te dragen, als alleen den Edelen.

De sterre op 't hoofd en de scepter in de hand, betoonen, dat de handelingen van een edel gemoed sich eerst neygen nae de doorlichtigheyt of glans van 't gemoed, 't welck door de sterre is uytgedruckt. Daer nae tot het vermaeck of gemack van 't lichaem door den scepter uytgebeeld. En dat de Edeldom voortkomt, door de kracht van een helder en doorlichtigh gemoet. En dese wort lichtlijck onderhouden door wereltsche Rijckdommen.

NOBILTA.

EEn Vrouwe van een rijp Ouder, wesen- de volslagen van aengesicht, en welgestelt van lichaem, en eerlijck in 't swart gekleert, draegende in de hand twee kroonen, d'eene van goud, en d'ander van silver.

Zy wort bedaeght gemaect, om te vertoonen, dat noch de beginselen van de Edeldom, noch het eynde, 't welck wy by de Ouderdom afbeelden, noch eenige oudheyt der Stamhuysen, daer anders niet als de naeme by is, een waerachtigh Edelman magh genoemt werden: gelijk sulx *Arni- glius* seght. Het swarte kleet, past den Edelen seer wel, om te betoonen, dat sonder eenige uytstekentheydt van kleederen de Edeldom door haer selven klaer en door- lichtigh is.

Door de twee kroonen, worden de goederen des lichaems en der ziele uytgebeeld, die te gelijk den Edeldom maecken. De goude kroone, de ziele, en de silvere, het lichaem toepassende.

SOLITUDINE. Eenfaemheyt.

EEn Vrouwe in 't wir gekleert met een een- saeme Musch op den top van 't hoofd, houdende een Hase onder den rechter arm, en in de sincker een Boeck, staende in een

afgescheyden en eenfaeme plaetse: en hier- om seytmen dat de eenfaemheyt een woo- ninge is van luypden, die op 't land by de boe- ren woonen, en verre afgescheyden van den ommegangh van 't volck, en van de gemeene en besondere bestieringen van 't Vaeder- land, sich oeffnende in den Godsdienst, of eenige deughdlijcke handelinghe. Hierom seyt *Petrarcha* in sijn cx xii klinckdicht:

*Ik mijner slets in 't woest alleen,
En meet het veld met traeghe schreen.*

De witte verwe van 't kleet, bediet de aendacht die die geene heeft, die in eenfaem- heyt leeft, 't welck is om sich reyn en suuyver te houden van alle slag van besmettinge, die de ziele konnen beoedelen, 't zy door dingen die haer schoon voor d'oogen staen, of door de Werltliche Liefde, die haer ver- duysteren. Waer over *Petrarcha* wijder singt,

*'k Heb slets nae d' Eenfaemheyt gejaeght,
En sulx strand, veld en bosch geklaeght:
Dat ick wou vlieden 't loos gespuys,
Oock die verlaeten 's Hemels huys.*

De Musch gelijk geseyt is uyer natuere een eenfaeme Vogel, gelijk de xc Psalm seyt: *Ik ben geworden als een eenfaeme Musch onder 't dack.*

Onder den rechter arm hout zy een Hae- se, want de *Aegyptenaers* willende, gelijk *Pierius* verhaelt, een eenfaem Man afbeelden, soo maelden zy een Hase in sijn hol, om dat dat Dier veeltijts alleene is, en men vinter selden twee in een selfde hol, en alse noch al by een ander zijn, soo staense noch een stuck weeghs van malkanderen.

Het Boeck vertoont, dat het ooghwit van een eenfaem Man moet wesen de liefde van de wijsheyt en van de leeringe, andersins is d'Eenfaemheyt een sake die lasterens waer- digh is. Hierom seyt *Aristoteles* in 't i boeck van sijn Staetbestieringe, dat een eenfaem Man, of een Engel of een Beest is. Verstaende door den Engel de satheyt van de Wer- reltsche dingen, om sich te keeren totte spiegelingen, sich verheugende over de Enge- len, Menschen, Planten, jae in alle dingen sijnen Heere en Schepper lovende. Door het beest, van d'ander syde, verfont hy die geene die in eenfaemheyt leefde, als een luyert en vuyl Mensch. Want het eenfae- me leven, waer by geen opmercken en leeringe is, is vol ontrouwigheyt en vree- se,

ſe, gelijk Cicero ſeyt. En voor die geene, die geen Godsdienst heeft, is 't laſterlijk en ſchandigh.

PARTIALITA. Eensydigheyt;
Partyſchap.

EEn lelijkke Vrouwe die de rechter hand houd geſlooten, en den arm een weynigh nae de borſt gebogen hebbende: de ſlinker arm uytgeſtreckt met een opene hand. Tot een hulſel op 't hoofd, heeftſe een letterrol, waer op ſtaet *Eadem non omnibus*. 't Geſichte heeftſe nae de ſlinker ſyde gekeert, en onder hare voeten heeftſe twee weegſchaelen.

Partyſchap is een ſonde die tegen de rechtvaardigheyt ſtrijdigh is, vermits zy een yder niet geeft wat hem toebehoort, gelijk 't ſelve de bovengefeyde ſpreucke wel uytdruckt. En *D. Thomas* ſeyt: *De aemeringe der perſoonen, is een ongelijkheyt van de uytdeedende proportie of gelijkmaetigheyt wort uytgedelt. Zy wort lelijk geſchildert, om datſe veele gebreecken met ſich ſleept. Waer over Origenes in den xxxvii Pſalm bewijſt, dat de lelijkheyt van 't aengeſicht een beeldſel is van de ſonde, die buyten alle ordre is begaen, en om dat de Partyſchap een ſwaere ſonde is, van de onrechtigheyt, ſoo is 't behoorlijk datſe een yder lelijk een afgrijslijk ſchijne. Cicero ſeyt, datter geen quaet is, dat niet te gelijk ſchandigh en laſterlijk zy.*

Datſe de rechter hand geſlooten en toegevat hout, en de ſlinker open, bediet, dat de Partyſchap niet handelt nae de gerechtigheyt, die met beyde handen een yder het ſijne, oprechtlijk geeft, maer uyt eygenbaet of uyt andere verkeerde oorſaecten gedreven zijnde, ſoo deeltſe 't ſelve onrechtlijk uyt, ſonder datſe op Recht en Reeden let, gelijk ſulx *Innocentius* in 't tweede boeck ſeer wel betuyght, *Van de nuttigheyt der Menſchlijke toefland, ſoo let ghy niet op de waerdigheyt der oorſaecten, maer op de perſoonen; niet op het recht, maer op de gaeven; niet op 't geene de reeden eyscht, maer wat den wille wel bevalt; niet watſe daer van gevoelt, maer wat het gemoed begeert; niet wat geoorloft is, maer wat haer geluſt te doen.*

Datſe 't geſicht ter ſlinker ſyde af keert, bediet dat de partydige geen oprecht gemoed heeft, om de ſinnen nae de waarheyt

te ſtieren, maer d'ene meer als d'ander gunſtig zijnde, iſſe vyand en partydigh van goed te doen. Daerom ſeyt *Ariſtoteles* in ſijne Welsprekens konſt: *Liefde, haet en eygenbaet, doen veeltijts dat de Rechter de waarheyt haet.* De Schaele onder de voeten, druckt de verkeerde aert van deſe peſte te klaerder uyt, want naedien zy geſtadigh tegen de Rechtvaardigheyt ſtrijd, ſoo ſoeckts de rechte gerechtigheyt met voeten te treden. Men ſoude haer oock om de verſcheydenheyt, boven datſe de waegſchaele onder de voeten treet, afmaelen, datſe aen een ſchoon jonghſken, met een Lauwerkrans adelijk gekleet, eenige geſchencken mette ſlincke hand ſoude geven, maer mette rechter ſoudeſe van gelijcken een ſchoon jonghſken, als boven gekleet, met een geeffel van haer wegh drijven. Alles om haere boofte partydigheyt en eensydige boosheyt uyt te drucken.

SIMPLICITA. Eenvoudigheyt,
Slechtigheyt.

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet, hebbende in de hand een witte Duyve en Phaifant.

Iongh wort het gemaelt, door de gelijkheyt van d'ouder, diewelcke in 't begin van de kenniſſe, een wit papier gelijk is. Wefende de Eenvoudigheyt niet anders als een verſchoonlijke onwetentheyd van 't goede en quaede, die ſonder eenige quaede meeninge geſchiedt: en wortſe in deſe plaetſe daer voor genomen, om dat het gemoed ſich totte gebreecken niet heeft goneyght, alhoewel men die geene oock eenvoudigh noemt, die van kleyn verſtand zijn.

Met wit is zy gekleet, om dat deſe ſuyver en ſonder eenige vermenginge is.

De Duyve wort van *Chriſtus* geſtelt voor de oprechte en prijslijke eenvoudigheyt, met de welcke men ten Hemel gaet, en hier door ſeyt hy: *Laet de kinderken tot my komen.* Voor de laſterlijke eenvoudigheyt wort de Phaifant geſtelt, diewelcke meent van niemant geſien te weſen, wanneer hy ſlechts ſijn hoofd verberght.

V A N A G L O R I A . *Eere of Roem die ydel is.*
van dien dapperen *Academicus Philoponus*
beschreven.

EEN Vrouwe met een lichtvaerdigh opzicht, en twee hoornen op't hoofd, waer tusschen een bondelken hoy steekt, en voor een hangende bagge sal zy twee bloedfuygers hebben, oock eene aen't oor: In de rechter hand salfe een Trompette, en in de sincker een draed houden, waer aen een Wesppe is gebonden, die al fuyfelende om hoogh vlieght, gelijk de Byen, doch veel grooter en oock grooter van vleugelen.

De ydele Roem of Eere is een ongemaehtighde beweginge van't gemoed, waer door yemant nae sijn cygen hoogheyd verlanght, om meerder als andere geacht, en geeert te zijn, gelijk 't selve *Hieronymus* in seeckeren brief verklaert. De Eere prickelt in der waarheyd, den Mensch totte deughd: want soo men de paerden op'ter loop drijft, door't geluyt van den Trompet, en den Wind honden door't geroep en't gekrijfsch op der jacht moedigh, om den buyt te vervolgen, soo kan men oock door't geluyt der handen maecten, dat de stomme beesten sich veel sneller op der vlucht geven. Hoe veel te meer sullen wy gelooven, dat de reedelijke geesten der Menschen in ons wacker worden en opstijgen, dieder zijn gebooren tot een blyck van Lof en Eere? die geene die door den sackel en prickel van roem, tot eerlijcke aenslagen wort beweeght, daer van kan niet anders geseyt worden, dan datter komt uyt een heerlijck gemoed en een eedel verstand. 't Is een schoone saecke een goede naem, door eerlijcke saecken, te verkrijgen. *Wat isser schooner, voor een Man, dan dat hy eere en een goede naeme onder den Menschen magh verwerven?* seyde *Theocritus*. Onder alle belooningen der deughd, is de eere het voornaemste loon, diewelcke aen dit korte leven de vergeldinge doet, dat haere geheughnisse oock den nackomelingen by blijft, ja maect dat wy verre zijnde, als regenwoordigh, en dood als levendigh zijn. Maer van d'ander syde, moet sich een yder wachten van de begeerte tot eere, diewelcke nae't gevoelen van *Cicero*, in sijne Burgerplichten, de vryheyd wegh neemt, en voert de gemoederen tot onrechtwaardige dingen, door de voorwendingen

van hoogheyd en eere, nae voortreckingen, nae Rijcken en Mogentheden. De Menschen zijn gemeenlijck soo verblint door de begeerte van Lof en Eere, dat om gehouden te worden, boven andere uyt te munten, soo komen zy de Eere bedelen, door een ongematighde gemaektheyt, waer in zy sich ganfch sot en ydel betoonen.

Dit is waere Eere, besich te zijn in goede saecken, alleene om goed te wercken, en om de eeuwige Eere te verkrijgen, verachtende het geuygh en de eere des Werrelts: diewelcke oock aen de ydele roemfuchtige Menschen een walge heeft, met alles watse doen, om totte Eere te geraecken. 't Mistont *Alexander Magnus*, hoewel hy een onoverwinlijck Keyser was, dat hy roemende van sich selven, wilde gehouden wesen voor een Soone van *Jupiter Hammon*, en voor een God. 't Mishaeghde *Marius*, dat *Silla* sich al te staetsuchtigh vertoonde, en te seer was versopen in de sinaeck van Eere, als wanneer hy den Koningh *Jugurtam* gevangen krijgende, desselven beeld in sijnen ringh liet snijden. En daerom ontfettede hy hem van sijn Rentmeesterschap, en verjaeghde hem van sich: Waer over *Silla* sich verstoorende, maecte den aenvangh van den Burgerlijcken Oorlogh: gewijslijck ontfceeken zijnde door de ydele Eere. *Marius* selve, diewelcke de ydele Eere van andere mishaeghde, hebbende veele saecken heerlijck uytgevoert, gedreven zijnde door een seeckere opgeblasentheyd van sich selve, heeft de goede naeme van sijne Eere verlooren: en om dat hy sich selve aennaem toe te schrijven, 't geene hy uyt eens anders mond behoorde te ontfangen, soo verdiende hy niet de stemmen van de algemeene aenprijfinge. 't Mistont oock den Romeynschen Redenaer *Cicero*, diewelcke sich soo seer verhiest in sijn Burgemeesterschap, en van de tsaemensweeringe van *Catilina*, die van hem was t'ondergebracht, dat hy dese woorden uytriep: *O geluckigh Rome! dat ghy gebooren zijt, terwijl ick Burgemeester was.* Dieder Eere by de Wereld wil verkrijgen, moet de Eere verachten, en dielselve hebbende verkregen, isse swaerlijck te bewaeren: Want die wel doet, alleen door begeerte van eere, die weet ten laesten sijn ydele roemgierige genegentheden niet te bedecken, en om dat hy dielselve openbaert,

baert, soo verliest hy sijne verkregen Eere, want de Eere vlucht voor dese soecke, en volght die geene die daer voor vlucht. Ydele sotheyd van den Mensch, die sich tot het goede schickt, uyt liefde van de broose Eere: en die niet te vooren siet dat dat goed 't geene hy ter hant neemt, quaed is, om dat het niet wort gedaen uyt liefde van God, diewelcke het opperste goed is, onse eenige wit en waerachtigh eynde, en om de eeuwige Eere te verkrijgen? Waer van roemt sich doch de Mensch? Van Wijsheyd? De roem van Wijsheyd is schande, seyt de Wijse Man cap. xvii. Die sich roemt dat hy wijs is, is een weet-niet. Daerom spreekt de wijse Philosoph, Dit alleen weet ick, dat ick niet weet. Waer uyt mede geoordeelt wierde, dat hy sich roemde, als diewelcke wilde gehouden zijn veele te weeten: Daerom dees ander loofer zijnde, wilde veel liever seggen, Noch ick weet voorwaer niet of ick niet weete. Maer waarom bemoeyt sich dan de Mensch in eenigh werck te maecten? om aen de toekomstige eeuwige sijne wijsheyd en kennisse te vertoonen? en waarom verspreyt hy sijn naeme door de Wereld? of waarom drijft hem dese ydele Eere: Want hy wort self in sijn leven van weynige beken, en of zy hem al van 't gesichte kennen, soo kennen zy doch de deugd desselven en sijne wercken niet, en soo veele als sijn naeme door sijne wercken is beken, die hem door 't gesicht niet kennen, daer van verkrijgen zy doch by haer leven de gewenschte Eere niet: Niet min verkrijgen zy oock dieselve door den toekomstigen tijd, want de langheyd en de veranderinge van de tijden onderdruckt het goed gerucht van de verledene dingen. Maer wat sijnnaeck fullen zy gevoelen, datse, nae haer dood, fouden werden vermaert? Iae hooren zy niet dickwijls in haer leven met warsheyd, alsse mercken dat haere wercken van de quaedaerdige en van de veelheyd en verscheydenheyd van neuswijfse oordelaers werden beknabbelt, vindende datse in plaetse van Eere die sullen lasteren? De Professoren van eene wetenschap en konst, achten ten meestendeel niet veele eens anders wercken. 't Is op seeckere tijd gebeurt, dat in een ringh van geleerde Mannen, aengetrocken wierde een plaets uyt Titus Livius, waer op een Spaensch Godgeleerde, die treffick was

in sijne konste, vraeghde, Wat was Titus Livius voor eene? en waer van handelde hy? also dat de Eere van dien eedelen Schrijver, en van de Romeynen, waer van hy handelde, desen gantsch onbekent was. En wat Livius belanght, dieselve, als Plinius getuyght, aen den Keyser Vespasianus, roemde dat Livius soo veele Eere hadde verkregen, dat hy oock niet meer behoefde te schrijven: nochtans is sijn Roem en Eere aen yder geleerde niet beken, veel min noch aen die geene die van minder aensien zijn: 't is een swaere saecke de Eere te verkrijgen, die men soeckt, en dat by een yder Mensch, en in alle plaetsen. De Cortegianen of Hovelingen die sich roemen dat zy op den hooghsten trap, en de meeste gunste in 't Hof hebben, zijn van ydele Eere opgeblasen, denckende dat zy de meeste ter Wereld zijn, en dat haere naeme vermaert en beken is van de Indiaenen af totte Mauritaenen toe. O! hoe seer bedriegen sich die geene, die wy weeten dat sich laeten noemen de voornaemste Hovelingen van den Koningh van Vranckrijk, van Spagnien en van den Keyser? en dese weeten niet van die, noch die van dese: en selve zijns in Rome noch van al den Eedeldom geacht noch beken. Maer wat segh ick van de Hovelingen? Hoe veele Princen, Baroen en Prelaeten zijnder in de Wereld, wiens naeme ons is onbekent, en soo men van d'ene weet, van d'ander weet men niet met alle. Hoe veele opgerechte beelden, wapenen van Princen en krijghsrustingen sietmen in de Palleyssen, Tempelen en Begravnissen die ons onbekent zijn? De aldergrootste eere en die sich wijst verspreyt, behoort den Romeynen toe: En niet te min is haere eere ten tijde des Reedenaers, als zy victorieuselijck de overwinninge uyt Africa, Parthen, en andere verre gelegen plaetsen des Werrelts, hadden verkregen, niet over de reviere Ganges, noch over den bergh Caucasus gepasseert. Waer over in den droom van Scipio, diewelcke van M. T. Cicero is versiert, Africanus aldus spreeckt: Heeft wel iemants naeme en lof onder ons, uyt dese bekende en bewoonde Landen, desen bergh Caucasum, dien ghy siet, konnen overklommen? of de reviere Gangem konnen overswemmen? En wie sal in de andere deelen van het Oosten, Westen, Noorden of Zuyden erten naem hooren? Dese deelen des Werrelts dan afgesneden zijnde, konde

voorwaer

voorwaer lichtlijck sien , in hoe kleyn begriip uwe Eere sich wil hebben verbreyt. En hier kondy noch meerder van dese stoffe vinden , die waerdigh is te werden gelesē , gelijk oock by *Macrobius* en *Boëtius* in de vi profa van 't tweede boeck te sien is , alwaer hy de soeckers van de ydele Eere vermaent , datse sullen aenschouwen de Eere van den onnetelijcken Hemel , in dier manieren , dat een yder voor veracht sal houden de Eere des Werrelts , en sich schaemen dat sijn naeme het kort begriip des aerdriix niet kan vervullen. Die Menschen mogen sich veel beter schaemen die daer ydele Eere soecken in brose en verganckelijcke goederen , die maer wind en schaduwe zijn , voerende den naem van schoonheyd. Dese staet- en eersuchtige moeten beschaemt worden , diewelcke sich roemen van dat zy hebben de gemeenschap der Princen , en noch met giften en overtollige onkosten , haere vriendschap koopen. Oock moeten sich wel te schuyll houden die daer gemeene Burgers zijn : en om datse grootmoedige en rijcke Burgers mogen werden gehouden , soo stellen zy , gelijk Princen , al haer vermogen in kostelijcke timmeringen en gebouwen , en dickwijls in nieuwe Slooten en Burghen op te maecten , sich roemende , dat aldaer hunne wapenen , naeme en opbouwingen staen , diese met veel duyfenden hebben bekosticht : een ydelheyt die haer al soetjes in armoede brenghet , een Eere die haer seer dier kost : gelijk haer oock de Hoere *Phryne* , of als andere seggen *Phirne* , die ydele Eere , van haere gedachtenisse , soo dier liet kosten , dat zy de winste van veele Jaeren liet aenleggen tot hermaccking van de muynen van Theben , stellende daer dit opschrift rontomme : *Alexander heeft wel dese mueren nedergerworpen , maer Phryne heeft dieselve wederomme opgebouwt*. 't Zijn ellendige en ongeluckige Menschen , die haer roemen van haere Macht en Rijckdoom , die zy in een oogeblick konnen verliesen , niet siende den Dood , die aen haere syde staet. Waer van *Sosphanes* meer Christelijck , als Heydensch , aldus spreeckt :

*Wel ongeluckigh is de Mensch,
Die schijnt te hebben sijnen wensch,
En roemt op Rijckdom, Eer, en Staet,
Die in een dagh komt en vergaet :
En als 't Geluck u eens aenlaecht,*

*O arme Mensche ! vol van pracht !
Dan steeckt ghy urven trofsen kop,
Hovaerdigh nae de sterren op :
En ondertusschen is de Hel,
Of Pluto uwe Mee-gesel.*

Dese voorgaende gangen hebben wy eerst willen ontdecken , op dat wy voorsichtigh zijn , om door de ydele Eere ons niet te laeten inwickelen , en dat onder de gedaente van de geprefene eere. Laet ons nu totte yrtlegginge van de beeldenisse komen.

En Vrouwe is de ydele Eere afgemaelt , alhoewel het waer is , dat onder alle slagh van Menschen ydele roemsuchtige zijn : nochtans hebben de Vrouwen , als de allerydelste en lichtveerdighste , daer toe den meesten treck. 't Welck *Tiraquellus* in sijne Houlijxwetten door 't aensien van *Chrysofostomus* aldus stelt , *ydel en roemsuchtigh is al 't geslachte der Menschen , doch insonderheyt het Vrouwlijcke*. Dieselve seyt vorder : *De Vrouwen hebben in sich eenige oefninge van ydele Eere*.

De ydele Eere is een onbeschoft Beest. De ydele Eere seyt *Philo de Jode* , in 't leven van den Burgerlijcken Menschē , draeght , als een groot Beest , hoornen op 't hoofd , diewelcke by andere wel zijn beelden van macht en waerdigheyt , maer by ons is 't in dese plaetse de Hovaerdye , diewelcke van de Waerdigheyt , Macht en Rijckdom , die iemand door eenige gave of deught in sich gevoelt , ten meestendeel voortkomt , en daer uyt wort de ydele Eere gebooren , diewelcke te gelijk mette Hovaerdye komt aen treden , overmits geene Hovaerdige sonder ydele Eere is , noch geene roemsuchtige sonder hovaerdye. *Lucifer* die sich aen yder roemde van sijne hoogheyt , schoonheyt en uytstekentheyt , verhovaerdighde sich soodanigh , dat hy wel verdiende van de Werrelt met een paer hoornen gekroont te werden , diewelcke , hooghmoed van hovaerdye en van ydele Eere te kennen geven. God de Heere wilde dat van het hovaerdige en roemsuchtige volck *Moab* , den hoorn van de Hovaerdye , en den arm van haere Macht soude gebroken worden , gelijk *Hieremias* seyt in 't XLVIII cap. *Den Hoorn Moabs is afgehouwen , en haer Arm is verbroken* , spreekt de Heere , &c. *Wy hebben de hovaerdye Moabs gehoort , hy is seer stout , hovaerdigh , hooghmoedigh , trotsch en overmoedigh*. *Moab sal niet meer een Volck zijn*,

zijn, want het heeft sich tegens den Heere verhoerdicht. Godt de Heere dreyght die van *Israël*, die door de Werreltsche geneughten en haere geluckfaeligheden, de ydele Eere en Hovaerdye hadde aengenomen, seggende door *Amos* aen't VI capit. *Die u selve troost in't gene doch niets is, en spreeckt, zijn wy dan niet sterck genoegh met onse hoornen? Daerom siet, ick wil over u lieden, van den huysē Israels, een volck verwrecken, dat u sal verruden van dier plaetse aen, van daer men nae Hemat gaet, tot aen de beke in der Woestijne.* Waer over de Koninghlijcke Propheet *David* singht: *Wilt irwen Hoorn niet verheffen, maer ick sal verkoncligen eewighlijck en lossingen den Godt Iacobs, en sal alle irwe hoornen der sonden verbreken.* Want alsoo de Srier met sijne hoornen hovaerdigh en wreed is, doch dieselve verbroken zijnde, soo verliest hy sijne wreedheyd en hovaerdye: De Hoorens worden van *Horatius* in sijne Schimpdichten en Gefangen, als mede van *Torquato Tasso*, *Petrarcha* en andere, voor de Hovaerdye genomen. Aldus wort de Hovaerdye met hoorens van ydele Eere, gelijk de Beesten afgemaelt. De roemfuchtige zijn rechte Beesten, diewelcke gedreven zijnde door ydele Eere, dickwijls seer groote en ongelooflijcke beestigheyd bedrijven. De Philosooph *Empedocles* was een beest, die ten sijnen tijde geacht wierde voor een oprecht en wijs Man, en die door eergierigheyd wilde zijn geacht voor een God: Dese als of hy was verdweenen en ten Hemel opgekloommen, en men niet wiste waer hy was gebleven, wierp hy sich selve stilswijgende in de brandende sulpher poel van den bergh *Aethna*: maer de kracht van de vlamme wierp sijnen yseren schoe, dien hy plagh te draegen, om hoogh uyt de klove. En op deser wyse openbaerde het vier de brandende vlamme van sijne ydele Eere. Beesten zijn dit, diewelcke om datse niet zijn gebooren tot eedele daeden, soecken vermaert te worden door schelmstukken. Soodanigh eenē was *Erostratus*, die den Tempel van *Diana* afbrande, alleene om in de Werreld vermaert te werden, gelijk hy bekende: Daerom verboden zy dat sijn naeme niet soude gedacht worden; alhoewel dieselve niet kost verdonckert blijven, als eens brandstichters van een soo wonderlijcken gebouw, dat onder de seven wonderen des Werrelts getelt wierde, Beesten zijn die geene, die met het

bloed der Princen en te gelijk met haer eygen bloed sich toeschrijven de onsterflijckheyd, ick wil liever seggen in de sterflijckheyd van de ydele Eere, met verlies van haer leven. *Hieronymus Olgianus* (opgeweckt zijnde, door de gierige en onverlaedelijke lust van ydele Eere, en dat door de welprekentheyd van *Cola Montanus* sijn Meester) vermoorde in de Kercke met sijne andere tsaemengesworene *Galeazzo Sforza*, niet soo seer om *Milanen* sijn Vaderland van de tyrannige regeeringe te verlossen, als door de ydele Eere: gelijk hy in 't laeste van sijne straffe (om sich selve moet te geven) bekende, seggende: *Grijp moed Hieronymus! de wreede dood, en de eewighe naeme, sal altijd staen tot een oude gedachtenis van dese daed.* Tot onsen tijde wilde *F. Jacob Clement*, oock sijnen naeme onsterflijck maecten, door de dood van *Henricus* de III Koningh van Vranckrijck, daer hy nochtans dood bleef, eer de Koning stierf. *Jean Chastel*, Student van Paris, 1594 den 17 Decembris, oock beweeght zijnde door de overredinge van sijn Meester, wilde den Koningh *Henricus* de IV met een Mes den strot afsteken, maer 't selve miste hem, alsoo de Koningh hem buyghde, om wedromme eere te bewijzen aen een groot Heere, dies stack hy hem in de lippe datter een tand mede uytbrack. De Raedgever die raecte aen een galgh, en de Jongelingh tot belooninge van sijne ydele Eere, zijnde eerst sijn hand afgehouden, wierde daer nae met vier paerden in vier stucken gereeten, ende ellendigh verbrand. Levende dese onverwinlijke Koningh, die een blixem des oorloghs was, nae dat hy dit gevaer was ontkomen, noch 15 Jaeren en vijf Maenden, totte tijd toe, van 't Jaer 1610 den 14 May, dat de Koningh binnen *Paris*, wefende in sijne Koets, die hy dede stille staen, om te sien een triumphboge, diewelcke ter eeren de Koninginne *Maria*, sijne huysvrouwe, opgerecht was: wierde, met algemeene droefheyd van geheel Christenrijck, met een Mes met twee steken doorsteken, en dat van eenen *Francois Ravailiac* van *Angoulême*, daer toe, buyten twijfel, aengedreven zijnde, door de beestigheyd van de ydele Eere: want selve in 't pijnigen sportede hy en belachte den Rechters, sich roemende van sulcken grouwel, willende hartneckigh en onbekeerlijck sterven: de rechter arm,

waer mede hy 't feyt gedaen hadde, wierde totten elleboge gebrant, en met gesmolten loot al soetjens daer op gegoten, de rest van het lichaem worde met gloeyende tangen genepen, waer in dat gesmolten loot en brandende sölpher gedaen wierde, als mede sijne borst. Ten laesten wierde hy met vier paerden in veele stucken getrokken, diewelcke door de rasernye des volx, al eerste konden verbrant werden, nae dat het vonnisse luyde, over al door de Stadt worden gesleept. Alle dese dingen zijn beestlijckheden, diewelcke zijn voortgekomen, door het groote beest de ydele Eere, waer door de reuckeloose, hovaerdige en roemfuchtige Menschen, haere hoornen opsteken, maer blyven beschimpt en bespot met verachtinge en schande. Wy sullen hier laeren de beestigheid van de Hipocriten of geveynsde, diewelcke, gelijk *Castor Durantus* seyt, haere verwe verwisselen en veranderen, maeckende sich vael en bleeck, door 't roet uyt den schoorsteen, en haer aengesicht inager, alleene door ydele Eere.

Het hoy rontom de horens te hebben, is by de Latijnen een spreekwoord, 't welck *Horatius* verhaelt in 't I boeck in de iv *Satyra*, daer hy seyt: *Wijckt verre van hem, want hy heeft hoy in de hoorens.* Van *Pierio* wortet genomen voor een beeld van wreedheyt, diewelcke niet verre van de ydele Eere is afgescheyden. Want de Stieren, door de overvloed der weyden vet zijnde, worden oock stout en ongebonden: alsoo worden oock de kinderen des Werelts door den overvloed van weelde, gemack en mogentheyd hovaerdiger en opgeblasener: en door dit alles, als mede door andere insichten, stellen wy het hoy rontom het hoorn van de ydele Eere: om te vertoon dat het swaere hoorn van hooghmoed, gebracht wort totte lichtigheyd van 't hoy, tot ydelheyd en tot niet. En dat de hovaerdige en hooge gedachten, die de roemfuchtige in 't hoofd hebben, ten laesten verdonckert blyven, door een verachte snootheyd: Overmits de gedachten van de roemfuchtige het hoy gelijk zijn, diewelcke wel in de sinnen een weynigh bloeyen, maer zijn strax vergaen in de dorrhigheid van 't hoy, 't welck in een schoone weyde opgeworpen zijnde, en bloeyende te nederleyt, doch in korter tijd verdrooght, sulx dat de bloemkens daer af

vallen, gelijk *Esaias* aen 't XL capittel seyt: *Alle haere Eere is als een bloeme des velds, het hoy is verdort, en de bloeme is afgevallen.* Een ontwerp, dat van *S. Petrus* en van *Jacobus* in sijnen eersten brief is naegevolght: *Een nedrigh Broeder roeme in sijne verhooginge, een rijke in sijne vernederinge, want hy sal als een bloeme des gras vergaen.* Want gelijk de Sonne is opgegaen met hette, soo is het gras verdweenen, haer bloeme is afgevallen, en de ciertlijckheyt haers aensiens is vergaen.

De bloedfuygers die aen de ooren hangen, bedieden dat de ydele Eere is als een worm, diewelcke de ziele gestadigh knaegt en de sinnen fuyght, sulx datse niet op houd, dan totter dood toe: Want by den Menschen, hoe wijs dieselve oock zijn, blijft gestadigh, terwile zy leven, in de gedachten een begeerlijckheyt van Eere. Derhalven seyt *Plato*, dat de begeerlijckheyt van de Eere, het laeste kleed is, dat de ziele plagh af te leggen. Gelijk *Cornelius Tacitus* mede spreekt van *Peto Thrasea*, een verachter van Rijkdommen, en een stantvastigh en onversaecht voorstander van de gerechticheyt: doch hy scheen aen veelen, al te begeerigh nae een hooge naem: want oock aen de kloeckste Mannen beklijft oock de laeste genegentheyd, die zy hebben totte begeerte van Eere: die wel stilswijgende inkruypt, maer zy slockt seer vraetigh op het goed, 't welck men ter handen neemt, sulx datmen 't selve niet gewaar wort, gelijk *Chrysostonus* seght. Waer over *Climacus* de ydele Eere een bloedfuyghster noemt, die, soo *L. Granada* in sijn Predicatie seyt, dat dese heylige Man de gierigheyt, door de barmhertigheyt plagh te overveldigen, de traegheyt door de overdenekinghe des doods, en de ydele Eere door sich selden te laeten sien, door weynigh te spreekken, door eenfaemheyt, en door stilswijgentheyt. Middelen, in der waerheyt, die bequaem zijn om dese bloedfuyghster te ontvluchren, die soo krachtelijck aenvalt, en diemen met soo grooten swarigheyt uyt de gemoederen kan weghdrijven. Van welke kracht *Augustinus* seght: *dat men niet gevoelt wat kracht de Liefde van de Menschelijke Eere heeft, ten zy datmen dieselve v'oorlogh heeft aengeseyt: Want alsoo het seer licht is, geen lof te begeeren, als men dat niet verkrijgen kan, soo is 't nochtans swaer, datmen sich daer in niet soude verlijden, alle ons wort aengeboden.* Maer dese bloedfuyghster is soo infloekende, datse niet wacht tot dat een ander

haer

haer 't lof aenbrenght, maer maectt dat wy die gaen soecken, want een ygelijck heeft van nature dese bloedsuyghster, van Liefde tot Eere, by sich, en daerom kan men dieselve soo lichtlijck niet uyt de sinuen drijven: niet min oock die geene, die daer meenen dat zy de ydele Eere verachten: want als zy daer in selve behaegen scheppen, dan versmaeden zy die immers niet: ondertuschen roemen zy sich selve inwendigh van haere Eere, diewelcke zy seer reuckeloos en onbedacht omhelsen. Een groot inswelger van ydele Eere is die geene, naer 't gevoelen van *V. Maximus*, diewelcke sich roemt dat hy verre van de Eere is, diewelcke van doorluchtige en vermaerde Mannen gesocht wort, door needrige dingen: dese diewelcke vermaenen van de verachtinge van Eere, en verachten dieselve niet, alsoe over haere boecken en schriften geschiet, gelijk *Tullius*, in sijne reede voor *Archia* den Poëet te kennen geeft, daer hy seyt: *Wy worden, seyt hy, al te saemen getrocken door lofen prijs, een yder soeckt nae de hoogste. Iae selve de Philosophen, schrijven haere naemen op de boecken, die zy van de verachtinge van de Eere geschreven hebben, en waer in zy de cedelheyt en 't lof verachten, daer in zy willen geroemt en gepresen zijn.* Hoe soetjes dat dese bloedsuyghster suyght, kan men mercken van sulcke personagien, die van hooger macht en aensien zijn, diewelcke met eerlijcke daeden en wercken haer leven hebben verciert, en te gelijk stoffe gegeven aen de brave verstanten, om een historie te beschrijven, diewelcke niet vertoeft hebben tot dat andere dieselve aen den dag brachten, maer hebben haere dappere daeden met haer eygen hand beschreven, gelijk *I. Casar*. De Keyser *Adrianus* maecte boecken van sijn leven, en gaffe sijne geleerde vrygemaecte slaven, om die onder haeren naeme, uyt te geven: onder welke, soo *Æ. Spartianus* seyt, de boecken van *Pblegeton* mede van *Adrianus* waeren beschreven. *Septimius Severus* gaffe uyt onder sijn eygen naeme. *Pius* de *II* heeft met sijn eygen hand de geschiedenissen, geduerende sijn Pausdom voorgevallen, beschreven, waer in hy met sijn eygen penne doorgaens sijn eygen lof verhaelt, daer van men *Fulgosim* breeder kan lesen.

De Trompet in de rechter hand, is een gemeen gereetschap van de ydele Eere, die-

welcke 't ampt doet van haer eygen naem uyt te blaesen: en dit siet op die geene, diewelcke haer in de ydele Eere te buyten gaen, en die met haer eygen mond haer lof uytbrommen, en met hooghdravende woorden hare wercken verheffen, en soose eenigh goed werck maecten, soo maecten zy datmen 't sal weeten, en op dat men 't immers dan wel sal weeten, soo geven zy dieselve aen den dag. *S. Chrystomus* seyt over de spreucke *Mathæi VI*, *Als ghy aelmoessen doet, soo laet gheen basuyne voor u blaesen.* Sulx dat de basuyne is alle handeling of daed, door de welke de roem of lof van 't werck vertoont wort, en dat het uytblaesen met de Trompet, is te verlangen nae de pompe of pracht van de ydele Eere. Het is een lelijcke saecke sich te roemen: jae haetelijck aen God en aen den Menschen, waer over oock God, *Moab* haetede, om dat hy roemsuchtigh en hovaerdigh was. *Aristides* de Griexsche Redenaer, hielt het daer voor, wanneer de daeden mette woorden over een quaemen, dat het alsdan betaemlijck was sich selve te prijsen: Om sijne meeninge te bevestigen voert hy de woorden van *Achilles* in, *alwaer hy roemt dat hy twaelf Steden met de scheepsvloten heeft ingenomen, en elfte lande, en veele schatten en rijkdommen wegh gevoert, en had alle dese geschencken de Godinne Atrida vereert.* *Aristides* voeghter by: *Niemant van de Griecten, wort hier over toornigh. Waerom? Want haere woorden komen met haere daeden over een.* Daer is geen saecke, die 't lof meerder verdonckert, als datmen in sijne wercken pocht en roemt, alhoewel oock de roem mocht waerachtigh zijn: *eygen lof stinckt.* 't Is niet waerdigh datmen voor goed kenne de verantwoordinge van *Aristides*, diewelcke hebbende gepresen sijn eygen vertoogh, dat hy over *Mumerva* gedaen hadde, worde nochtans berispt, om dat hy sich selve geroemt hadde: evenwel hielt hy staende, dat hy wel gedaen hadde in sich selve te prijsen, en dat met veele voordaeden, insonderheyt van *Homerus*, diewelcke sich aennam het Prinsdom van de Poësie of Dichtkonst, en dat *Hesiodus* het selve mede doet. Ick antwoorde, datmen nae de voordaede van de Poëten in sich selve te prijsen en te roemen, geen besluyt moet stellen, overmits het haer ydel gebruyck is, dat zy meer de ydele Eere als de daed selve begeeren, en oock met openen

monde roemen, dat zy alle Poëten die oyt rer Wereld geweest zijn, te boven gaen. Want ick heb eenige hooren seggen, dat *Virgilius* soo seer niet te verwonderen is, als hem de Werreld wel uytroept: als of zy meer oordeels hadden, als al de Wereld, en dat haer stijl soeter en aengenaemer was, als de sijne: Andere die meenen dat zy bearbeyder, lieflijcker en soeter welsprekentheyt hebben als *Catullus*, *Tibullus*, en *Propertius*. Andere dat de Dichten van *Petrarcha* niet zijn om te volgen, alsoomen diefelve niet meer gebruyckt. In 't kort, een yegelijck oordeelt daer van, nae sijn gevoelen, verheffende haer eygen, misprijsende eens anders wercken: alhoewel de stijl van *Homerus*, *Pindarus*, *Virgilius* en *Horatius* &c. in haere aert, waerdigh zijn, om nae te volgen, gelijk oock *Petrarcha* de sijne: soo men die niet gebruyckt, laetse niet gebruyckt worden van die geene, die diefelve niet wil, niet kan, noch niet weet te gebruycken. Laet daerom dese onse Poëten twijgen, en niet meer spreken: soo *Petrarcha* weder levendigh wierde, dat hy sijn maniere van Dichten soude veranderen, en diefelve nae de haere voegen: Maer ick geloove veel eer, dat hy haer soude belachen, en haere Dichtkonst noemen, een Dicht dat wanschapen is en buyten 't spoor slaet, als hy soude lesen, in den bergh des *Hemels*, het hol der *Sterren*, de stal van de *Zee*: al om datse *Homerum* soudent overtreffen, die daer stelt een stal van Paerden in 't diepste van de *Zee*: een *Ziellijcke Nacht*, voor een *Widuwe*, en duysent andere belachlijcke grillen, die door dese geesten in de Dichtkonst worden begaen. Noch seggense wijder, dat het gedicht van *Aristo* al te dicht by de aerde gaet, en dat dat van *Tasso* al te hooge sprongen doet: Maer roemen, dat zy de oprechte maniere van de Heroique of Heldische stijl hebben gevonden. Wat my belanght, wilde ick dat zy 't schreven totte Eere van onsen tijd, maer niet dat zy 't seggen tot haerder eygen Eere. 't Seggen is een lichte faecke, maer dit valt swaer, datmen self nieuwe dingen vindt, sonder datmen wederom ophaelt dingen, die te vooren al van andere gedaen en uytgegeven zijn; jac self van die geene die zy selfs lasteren.

't Is seecker, dat dese met woorden de Eere van andere luyden soecken te onder-

drucken, om haer selve te verheffen. Maer wat zijn dit anders als hooghdraevende woorden, waer mede zy 't volck doen lachen, en waer door zy haer haetlijck en lelijck maecken? En alse haer dingen dan noch al wel doen, soo doense daerom niet lofsijck datse haer selve prijsen. *Het lof dat van andere heer komt is lieflijck om hooren*, seyt *Xenophon*, maer *lasterlijck wanneer 't yemand van sich selve doet*: Maer noch *lasterlijcker is het*, als men eens anders Eere rooft, om sich selve te prijsen, gelijk *Plutarchus* verhaelt. Laet ons tot *Aristidem* keeren. Dat *Hesiodus* sich selve, in 't beginfel van de dichten van *Theogonia*, soude prijsen, dunckt my niet, dat hy sich anders prijst, dan dat hy bekent dat het lof van sijn Dicht van de *Musen* of *Zangh-Goddinnen* heer komt. Dese zijn te dulden, die om eenige dingen, van haer selve aen te roeren, sich 't selve niet geheel toeschrijven, maer bekenen datse al haer kracht, vermogen en talentpond van God hebben ontfangen. En dit is de vijfde maniere en oorfaecke die *Plutarchus* aenroert, om sich selve te prijsen, als wanneer men sijnen roem aen andere overdraeght, insonderheyt datmen 't selve van de gunst Godes heeft verkregen. Dat *Homerus* sich selve het *Princkdom* van de *Dichtkonst* soude hebben toegeschreven, beken ick, noyt te hebben gelefen, daerom kan ick van sijne ydele Eere niet oordeelen. Soo hy 't gedaen heeft, soo neemt *Aristides* daer van geene bequaeme voordaed, diewelcke een *Orateur* of *Reedenaer* zijnde, niet betaemde de *Poëtische Vryheyt*: Iac 't is selve in een *Poet* lasterlijck, als hy in sijne prijsingen te grof gaet. Gelijk oock *Plutarchus*, in de verhandelinge van sich selve te prijsen, *Pindarus* lastert, die niet ophout sijn eygen *Konst* te verheffen. Ick heb wel gesien in *Homero*, dat de voornaemste en wijste personen van sijn gedicht, sich buyten alle achtbaerheydt roemen, als *Vlyffes* in sijne *Odyssea*, diewelcke sijne armoede aen den *Keyser Alcinous* verhaelende, vertelt sijne *Oorloghsdaeden*, dapperheyd en overwinningen, sich selve te seer verheffende, daer hy nochrans in sobere staet wierde gevonden, als een arm vreemdelingh, seggende: *Ik ben Vlyffes Laertiades, die door mijne loosbeyt alle Menschen te hulpe come, en mijn lof reyckte aen den Hemel.*

So wy hoorden seggen van eene die wijfer is als *Vlyffes*, of als *Salomon* selve, *Mijn lof reycke aen den Hemel*, wy souden daerom lachen en oordeelen, dat hy niet wijs was maer sot. Te meer sal men lachen, als men dit hoort van eenen kaelen vreemdelingh, die van ons niet is bekend. Hoe komt dan dat sijn roem en lof soo is verheven, daer hy hem nochtans aen *Aleinois* openbaerde, die niet wiste wie hy was? En dat dit waer zy, soo sagh *Aleinois*, dat *Vlyffes* bitterlijck klaeghe, dies hy hem vraeghe waerom hy dus jammerde, hoe 't met hem was, hoe hy heete, en van waer hy was? Hy antwoorde: *Ik ben Vlyffes. Aleinois*, nae dat hy hem in 't lange hadde aengehoort, seyde dat hy hem niet kende, noch min door 't geruchte: alsoo hy in 't midden van sijn elfde *Odyffea* aldus seydt: Van 't aensien kan ick niet oordeelen of ghy een Gauwdief of een Bedrieger zijt, gelijcker veele zijn, die als Landloopers over al swerven, en klaegen met bedrogh, met lietjens en met logenen, sich beroemende dat zy dit en dat gedaen en gesproken hebben, maer ghy hebt een fraye maniere van spreken en goed overlegh. Maer genomen dat de Keyser *Aleinois* hem door 't gerucht kende, soo betaemde het *Vlyffes* niet van sich selve te roemen, dat sijn lof den Hemel bereycke. Gelijck oock *Virgilius*, *Homerum* volgende, mede doet. Men kan sijn lof en eere aen andere en dat met achtbaerheyt wel te kennen geven, sonder datmen self sijn naeme met ophoopinge van woorden, en byvoeginge van bynaemen en lofsijtelen, uytbreydt. *Nestor* roemt sich oock te seer, spreekende niet den Keyser *Agamemnon* en niet den Koningh *Achilles*, die der was de dapperste Held van de Grieken: jae hy komt van 't roemen aen 't verachten, seggende tot haer: *Ik hebbe gehandelt met Mannen die veel dapperder waeren als ghy zijt, waer by ick oock altijd hoogh geacht ben geweest*. Hy hadde mogen de grootheyd verbreyden, van die geene waer mede hy in sijne leughd hadde verkeert, sonder dat hy tot soo een snoodde vergelijkinge was gekomen, streckende tot kleyne achtbaerheyt van die Princen, mette welke hy sprack. *Achilles* sprack al te vermetel totten Keyser *Agamemnon*, in tegenwoordigheyt van alle Grieken,

Ghy hebt my niet genoegh geeert, seyde hy, als zijnde de dapperste van alle Grieken: en klagende aen sijn Moeder *Thetis*, bevestighe hy 't selvige. Hy hadde groote oorfaecke om sijne redenen en de verkeerde daeden van *Agamemnon* aen te wijfen, sonder dat hy sich self soude beroemen de dapperste der Grieken te wesen: Voorwaer diergelijcke redenen maken hem opgeblasen en onbeschoft, gelijckse oock van *Cicero* in sijne Tusculanische vraggen aengemerckt zijn, daer hy seydt, *Wat kinder lelijcker zijn als de Homerische Achilles*. Hy spreekt wel op een billijcke maniere in sijne 1 x *Iliade*, als hy weygert weder te keeren in den dienst van *Agamemnon*, seggende tot *Vlyffes*, *Ajax* en *Phenix* sijne Gelanten, dat hy altijd hadde gevochten, en sijn leven gewaeght in den dienst van *Agamemnon*, hebbende ter Zee veroverd twaelf Steden, en te Lande elf, hebbende gekregen veele kasten vol kostelijcke schatten, die hy alle aen *Agamemnon* hadde overgegeven. Want dit alles seydt hy niet om sich te roemen over sijne overwinningen, maer om sijne oprechte daeden, van sijne dienstbaerheyt, te doen blijcken, en het onrecht, dat hem tot vergeldinge desselfen wierde aengedaen. Want de goede daeden op te haelen, tot sijnder bescherminge, en om sich selve te ontschuldigen, is de eerste oorfaecke die *Plutarchus* toelaet, in sich selve te prijsen. Derhalven neemt *Aristides* geen gelijcke voordaed, want in *Achilles* was 't in dit geval noodigh, dat hy sijne dappere daeden verhaelde, die in der waerheyt waeren geschiet, te meer hy dit alleene slechtlijck verhaelt, sonder daer door sijn lof uyt te breyden: Maer 't was *Aristides* niet noodigh, en 't betaemde hem niet, sijn eygen verhooghreden te prijsen. 't Wordt wel toegestaen, datmen sijne wercken verdedicht en staende hout, datmen wel heeft gedaen, alsoe van andere onderdrückt worden: Maer alsoo die noch van niemant gelastert waeren, soo paste hem niet desselfe eerst te prijsen, noch staende te houden dat hy wel gedaen hadde, in sich selve te prijsen, als wanneer hy berispt wierde, dat hy sich selve hadde geroemt. De grootste Redenaer van alle de Grieken, sal hem overtuigen, seggende dat het geen bestardigh Man betaemt, die van eenige besondere geleertheyt is, alleen eenige dingen

te seggen die hooghmoedigh zijn, en tot sijn eygen lof strecken, maer hy sal oock beschaemt worden, als hy 't, van andere, hoort seggen. Die geene, die van alle waere leerlinge vreemd zijn, daer van zy sich nochtans roemen, brengen door haere onwetentheyd dingen van haer selve voor den dagh, die oock moeylijk zijn om hooren. Overfulx sal niemant de Trompette van sijn eygen lof blaesen, 't zy oock oft waer of logen zy.

De Wespel, diewelcke suyselende om hoogh vlieght, is een groote slaghe van Byen oock hummels genoemt, diewelcke een geluyt van sich geven, zijnde onbequaem om honigh voort te brengen, mackende haere cellen van kley, doch binnen zijn zy ledigh van werck: een seecker bequaem beeld van een ydel roemluchtigh Mensch, die gemeenlijck veele hooghdravende woorden heeft, en veele de vlagge voert, maer in de rest is hy onbequaem, bouwende kasteelen in de locht, gedachten die bloot zijn van kennisse en wijsheyd, van kley en dreck te saemen gestelt, overmits dieselve gegrondet zijn op de ydele Eere van de aerdsche dingen. Dese zijn soodaenige Menschen, als *Theophrastus* in sijne merckteekenen van de zeedekonst beschrijft, onbequaem, staersuchtigh, swetters, diewelcke vergeleken worden, by die geene, die opgeblaesen voor den dagh komen en hovaerdigh, met welriekende weytse bonte kleederen, met Lackeyen en Moeriaenen achter haer: Om datse te meer beschouwt souden werden, draegende kerens aen den hals, en eedelgesteenten op 't hoofd: diewelcke oock in 't minste wats doen, een ydele gemaecte schijn van eere soecken, vertoonende sich daer na statigh by 't volck, houdende schier een ygelijck op, die haer regens komt, gevende reden van haer bedrijf, en op yder woord schier een uytlegginge maekende. Die geene, die met een schaedelijcke pocherye braveren op den Adel, en van haere Voorvaders, als mede op haere Rijckdom en waerdigheden, noodigende anderen tot haeren huysse, niet uyt een belceftheyd, maer uyt ydelheyd, op dat haere prachtige cierselen en haer overtollige fragigheyt magh werden besien, die men oock geen meerder verachttinge kan aendoen, als dar men de noodinge niet aenneemt, noch niet let op 't geene, waer invy

achten dat haere grootsheyt bestaet: Die geene, die boven al en over al de voor sittinge, de hooger hand en de voorgangh nemen: Die geene die sich laeten duncken, dat zy by een Prince wel geacht zijn, en staen grootser en staetiger als de Prince selver, en infonderheyd buyten de Carosien. Die geene die om datse schijnen groote koopmanschap en handelinge te drijven, en oock dingen van grooten gewichte te doen, de luyden van ter syden afstrecken, en dat om beuselingen, luysterende de Menschen dit en dat in d'ooren, even offe heymelijcke aenslaegen hadden te verrichten, die zy in 't openbaer niet dorsten seggen. De geene, die haere tijtelen en opschriften toonen, van datse seer doorluchtigh zijn, en oock wel dickwijls van de allerdoorluchtighste: seggende dat zy dagelijx brieven krijgen, nu van die, dan van dees Prince: Iae zy vertoonen sich, als dat zy seer wel by haer zijn gesien, niet als gediensfige, maer als ydele roemluchtige, om te doen verstaen dat zy alles by den Prince vermogen: Met dusdanige lichtvaerdigheyt worden zy gevoet, en zijn soo wel onnut voor haer selve, als voor andere: wesende al haere vlijt en naerstigheyt in de ydelheyt gevesticht, 't welck ten laesten met een barst of geluyt in korter tijd verdwijnt: sulx dat alle pracht en Eere van de Menschen in dese Wereld, met een barst en weerflagh vergaet, gelijk *David* seght: *Haere gedachtenisse is met een barst of geluyt vergaen.*

ETHICA. Socckt Zeedekonst.

H O N E S T A. Eerbaerheyt.

EEN Vrouwe met neergeslaegen oogen, zeedighlijck gekleet, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die haer oogen bedeckt.

De deftigheyt van 't kleet is een teycken van 't eerlijck gemoed dat in den Mensche is, overfulx eeren wy en houden den persoon, om sijne deftige kleedinge in waerden, al is 't schoon dat hy ons onbekent is, wesende de uytwendige dingen van den Mensch, kenteyckens van de inwendige, die op de volmaecktheyt van de ziele sien.

De neergeslagen oogen zijn kenteyckens van de Eerbaerheyt: Want de dertelheyt in de oogen swevende, soo gaet de Liefde of Minne

Minne door de oogen naer 't hert, gelijk de Poëten ſeggen. Maer dieſelve ter aerden nedergelagen zijnde, doen blijcken, dat noch de geest der dertelheyt, noch de kracht der Minne kan doordringen in de binnenkaemeren van haere ziele.

De ſluyer om 't hoofd is een kenteycken van Eerbaerheyt, en dat ſoo wel naer 't gebruyck van de oude als nieuwe, wefende dieſelve een vrywillige verhinderinge tegens de dertele drayingen en keeren der oogen.

VERGOGNA HONESTA.

Eerbaere ſchaemte.

EEN Vrouwe met een aengenaem wesen, het gezicht en de oogen neergelagen, wefende de wangen totte tippen van de ooren toe, root van ſchaemte. Haere kleedinge ſal oock root zijn, hebbende op 't huffel van 't hoofd een Oliphants hoofd, in de rechter hand een Valck, en in de ſlinker hand een letter-rol, met het opſchrift *Dysoria procul*.

De Schaemte, alhoewel die geen Deughd is, wort nochtans van *Aristoteles* gepreſen voor een Deughd, haer ſtellende tuſſchen twee gebrekkijcke buyten percken, als tuſſchen onbeſchaemtheyt en vreeſe. De onbeſchaemde ſchaemt ſich geens dinghs, maer de vreeſachtige ſchaemt ſich in alle dingen. De ſchaemte wort dan tuſſchen beyden geſtelt, want zy ſchaemt ſich in 't geene, waer in zy haer behoort te ſchaemen. En *Aristoteles* in 't VII boeck van ſijn Zeedekonſt, ſteltſe tuſſchen onbeſchaemtheyt en vreeſe, ſoo wel in woorden als in wercken. Derhalven ſeyt *Zeno*, dat de ſchaemte een Vreeſe is voor ſchande. 't Welck *Muretus* nae *Aristotelis* meeninge mede te kennen geeft, ſeggende: De ſchaemte is een ſeeker moeylijckheyt en ontſtelteniſſe des gemoeds, heerkomende uyt die quaeden, diervelcke den Menſche ſchande ſoeken aen te wrijven, 't zy datſe of tegenwoordigh, of voorby, of toekomstende zijn. Eenige hebben onderscheyt gemaect tuſſchen ſchaemte en beſchaemtheyt. Beſchaemtheyt ſeggende, is die ſchaemte en foodanige vreeſe, die daer is, om geene feyten te begaen, waer door men daer nae in ſchande en oneere ſoude geraecken. Maer dat ſchaemte alleen ſoude wesen de roodigheyt die men

krijght, nae datmen de feylen heeft begaen. Doch zy wort meest by alle ſchrijvers ſonder onderscheyt, voor eene ſake genomen. Oock wort het ſchaemte geheeten, die ſoo wel, voor het bedreven quaed, als daer nae geſchiet. En daerom ſeghtmen, *Ich ſou 't wel ſeggen, maer de ſchaemte belet my*: dit ſeyde *Alceus* tot *Sappho*, en dit is eer de ſaecke geſchiedt was. Min noch meer, gelijk d'Italiænen de Schaemte noemen, ſonder datter eenige feyl begaen is, ſeggen zy, datſe is een ſekere loſlijcke zeedigheyt en eerbaerheyt, dieder plagh te wesen in zeedige Dochters en Jongelingen, die uyt een eerbaerheyt ſich ſchaemen door een hoop volx te gaen en te ſpreken, om van haer geſien te werden. *Petrarcha* vertoonde de eerbaere ſchaemte van ſijn Lief, alſſe van hem was naeckt geſien, gelijk hy in ſijne dichtren uytdruckt. Beſchaemtheyt wort de roodigheyt geheeten, en de inwendige ſmerte en 't berouw, wanneer men iets quaets heeft bedreven, gelijk ſich oock *Petrarcha* ſchaemde over ſijne kinderlijcke dolingen:

*Ich ſchaem my dat tot 's volx gerijſt,
Ich ben geweest elx tijd verdriſt:
Nu voel ick van mijn ſoetheyt vrucht,
Berouw en ſchaemt daer ick om ſucht,
En ſie nu klaer dat 's W'relts vreughd,
Een droom is en vol ongeneughd.*

Doch deſe laeste beſchaemtheyt is niet ſoo prijſlijck als d'eerſte, want die onthout ſich van te ſondigen, uyt vreeſe voor ſchande, en dit is een bewijs van de deughd, die van *Valer. Maximus* een moeder van een eerbaer beſluyt en van goede raed genaemt is, Vooghdelle van de gemeene ampten, Meesterſche van de onnooſelheyt, behaeghlijck aen haer evennaesten, bevalligh aen den vreemden, die over al, en in alle plaetſen en tijden, een aengenaem en gunſtig wesen vertoont. *Bernardus* noemtſe een ſuſter van de onthoudinge, en *S. Ambroſius* heerſe een medegeſellinne van de temluſt, en door wien de kuyſcheyt ſelve ſeeker is. De tweede Schaemte komt, wanneer nu alreede de feyl is begaen, wefende ſeeker prijſlijck, maer niet ſoo loſlijck als de eerſte; want het is veel beter ſich te ſchaemen en niet te doolen, als ſich te ſchaemen en te doolen. En alhoewel de ſchaemte een teycken is van deughd, niet te min 't geene de ſchaemte aenbrenght, is een gebreck.

breck. De bovengeseyde *Alceus*, wanneer hy tot *Sappho* seyde: *Ik sou 't wel seggen, maer de ſchaemte belet my; waer op Sappho hem antwoorde: Is het eerlijck, waeron ſchaemly 't u te seggen.* Daerom is het allerlofsijckst niet te doen waer van men sich behoeft te ſchaemen, als beſchaemt te worden, alhoewel ſoodaenige beſchaemtheyd niet is ſonder mael-reecken van de deughd, want het is goed ſich te ſchaemen, droevigh te zijn, berou te hebben en root te werden, om ſijn bedreven quaed. *Diogenes Laertius* ſeyt dat de roodigheyt een teycken van deughd is. *Ambrosius* ſeyt, dat de ſchuld aenwaſt met de quaede ſaecte te verdedigen, en zy vermindert door de roodigheyt en ſchaemte. Maer laet ons komen totte verklaeringe van de beeldeniffe.

Zy is aengenaem van opſicht gemaect nae 't goetduncken van *S. Bernardus* over 't Hooge-Lied, daer hy ſeyt: *Schaemte brengt bevaligheyt aen, en vernieerdert de gunſte.* Zy laet de oogen nederwaerts nae de maniere van ſchaemte. *Socrates* willende ſpreecken van de Liefde, ſchaemde ſich als een bedaert Philoſooph, ſijne oogen verbindende. Derhalven ſeyt oock *Euripides*: *Mijn Dochter in de oogen komt de ſchaemte der menſchen voor den dag.* *Athanaeus* ſeyt door 't aenſien van *Ariſtoteles*, dat de Vryers geen deel des Lichaems van 't geen zy beminnen, meer beſchouwen, als de oogen, alwaer de zeetel is van de ſchaemte. *Plinius* ſtelt de plaerſe van de ſchaemte in de wangen door de roodigheyt, die ſich daer al om verſpreyt, daerom iſſe oock met roode wangen geſtelt. Wy maecken de tippen van de ooren root, overmidts *Ariſtoteles* in ſijne grondſtellingen ſeyt, dat de ſchaemte te gelijk mette vreeſe ſckere koude aenbrenght, waer over de hette de oogen verlaet, en klimt ſoo totte ooren, maer de reſt van 't lichaam ſchaemt ſich niet. Om deſe oorſaecke worſte oock geheel in 't rood gekleert, wefende dir de eygen verwe van de ſchaemachtige, ſeer wel paſſende aen Dochters en Jongelingen, tot een teycken van haere zeedigheyt. *Pithia* de dochter van *Ariſtoteles*, gevraeght zijnde, welke verwe allerſchoonſt was; antwoorde, *die geene, diewelcke de eedele en braeve Dochters de ſchaemte aenbrenght.* *Cato* prees veel meer die Jongelingen die rood wierden als bleeck, En *Menander* plagh te ſeggen: *Al*

die ſich ſchaemen of root worden, duncken my vroom van gemoed te zijn.

Op 't hoofd heeftſe een Olyphants kop, om uyt te drucken, dat de Menſchen behooren van een beſchaemt gemoed te wefen, gelijk de Olyphant is, die, ſoo *Plinius* verhaelt, ſeer ſchaemachtigh is. De overwonene ſchaemt ſich voor den overwiner, vliedende ſijne ſtemme, jae nimmermeer ſullen zy haer Minneluſt in 't openbaer plegen, maer vertrecken in heymelijcke plaerſen; alſoo behoort oock de Menſch, als het volmaeckſte van alle Dieren, ſich niet alleen in 't openbaer, maer oock in 't verborgen te ſchaemen. *Pithagoras* die ſeer zeedige Philoſooph gaf deſe goede leeringe, *Doet, ſeyde hy, nimmermeer iet ſchandelijck, noch aen andere, noch aen u ſelve, maer voor alle dingen vreeſt en onſiet u ſelve.* Een ſpreucke die, in *van Democritus* gelijk is, deſe ſeyt: *Alhoewel men alleen niet moet eenige ſnoode ſaecke doen, maer men moet leeren ſich ſelve ſoo wel te onſien als andere.* *S. Hieronymus* ſeyt korter: *Al wat ghy u ſchaemt te ſeggen, dat ſchaemt oock te denken.* Het is een ſeer ſchoone raed van *Theophrastus*, daer hy ſeyt: *Hebt ſchaemte by u ſelven, indien ghy niet wilt root of beſchaemt zijn aen andere.* Laet ons nu van de eerbaere ſchaemte van den Valck ſpreecken. De Valck is ſoo eedel van herten, dat hy ſich oock ſchaemt, van het aes gevoet te werden, lijdende liever honger, ſichamende ſich over 't gebreck, gelijk *B. Anglicus* verhaelt uyt *S. Gregorius*, daer hy ſeyt, dat deſe Vogel, ſoo hy niet ten eerſten of tweeden aenval den buyt krijght, ſchaemt hy ſich op den hand van den Valckenier te komen, en uyt ſchaemte ſteyger hy in de locht verre uyt ſijne oogen. Derhalven ſchijnt het dat deſe ontaerden, die geen overwinninge weghdraegen, voor die de ſchaemte van natuere is gegeven, gelijk de Elephant dat eedele Dier, en den Valck, die ſich ſchaemt over ſijn miſgrepen, en daerom in 't geſicht der Menſchen niet wil komen: Waer uyt te verſtaen is, dat de eedele Dieren de Eere meer druckt, en ſich meer ſchaemen wanneerſe eenigh feyl komen te begaen: En dit doen geen ſnoode oneerbaere en verachte gemoederen, die, alhoewel zy grove en ſchandige ſtucken bedrijven, ſich niet eenmael ſchaemen, maer derven ſich noch, als of zy een berderen aengeſicht hadden, over al vertoonen, De Keyſer *Augustus*

die in grooter Eere en achtbaerheyt was, worde dapper beschaemt, wanneer hy de hoererye en snoode stucken van sijn Dochter *Julia* verfont: en in desen heeten toorn, liet hy haer vonnisse van den Rechter openbaerlijck voor den Raed afesfen, vol schandelijke stucken, met sulcken meeninge om haer te doen straffen en dooden. Maer daerna, de gramfchap war verkoelende, schaemde hy sich, dat hy haer vonnisse hadde afgelesen: Want, in der waerheyt, so betaemde het eenen Prince niet, gelijk hy was, dat hy de hoererye van sijn Dochter soo soude openbaeren en straffen, daer't hem betaemde dieselve te verswijgen en te bedecken. Want de *lelijckheyt en smitte van eenige saccke, keert dickwijls aen die geene wedrom, diese wreecte*, gelijk *Seneca* seght. Waer over oock *Augustus*, merckende den misflagh, by hem begaen, van dat hy dese lelijke daed niet hadde verswegen, schaemde sich, dat hy eenige daegen daernaë sich voor't volck niet dorste vertoonen, gelijk *Suctonius* verhaelt. Hier door wort dan te kennen gegeven, datmen niet buyten schreef moet loopen, om niet in al te groote beschaemtheyd te vallen: daerom is haer oock de rolle in de slincker hand gegeven, mette spreuck *Dysoria procul*; te weeten, dat de overtollige en schandige schaemte verre van ons moet zijn. En gelijk men door droefheyt de oogen ter aerden keert, soo doetmen oock door schaemte, die de stoutigheyt niet heeft, om yemant onder de oogen te sien. En dese schaemte is al te teer en verwijft, en om dan dese verwijftheyt te bedecken, is hun seer voordelijck datmen den naeme van eerbaere schaemte gebruycke: en hier door zijns dan gedwongen, die moediger zijn, te wijcken, jae konnen oock niet besluyten om eenige eerlijke saccke in't openbaer te stellen, maer staen altijd in den hoeck van de beschaemtheyd, jae zy gaender niet een stip uyt, sonder van een ander aengeprickelt te worden. *Isocrates* de Athenienische Redenaer, hadde twee scho-lieren, d'eene heete *Theopompus*, die al te stout, en d'ander *Ephorus*, die al te beschaemt was: waer van hy dit plagh te seggen, dat hy aen d'eene eenen toom most gebruycken, om hem te rugge te houden, en aen d'ander spooren, om hem voort te drijven en de gebrecklijke schaemte van hem te verjaegen,

die een yeder schadelijck is, maer aldermeest aen Armen, diewelcke eens anders hulpe van noode hebben. *Vlyffes* in't *xvii* boeck *Odyffia* van sijne reysen wederom te huys keerende, bekleede sich als een Bedelaer, jae als een beschaemt en ongesien arm Man, die't hart niet hadde te komen in't gastmael daer de Pollen en Vryers saten: *Tellamachus* denckende dat het, in der waerheyt, een arm Bedelaer was, sprack tot *Eumeus*, dat hy dien armen Man soude seggen, dat hy sich soo seer niet soude schaemen, maer dat hy soude by haer komen, en wat hy van kost noodigh hadde, van den Vryers eysschen; *Want*, seyde hy, *schaemte is den armen lieden schadelijck*. En gelijk de beschedene en gemae-tighde beschaemtheyd prijslijck en nut is, alsoo is de onmatige schaemte lasterlijck en schadelijck. En dit is't geene *Hesiodus* wil invoeren, seggende: *Daer is een schaemte die den Menschen vorderlijck en schandelijck is*. Welverstaende op een behoerlijke maniere. De eerbaere en betaemlijke schaemte, is nut en profijtig, de overtollige en schandige schaemte, is schaedelijck. Waer van oock *Plutarchus* handelr, in sijn kloeck en wijs verhael, van de *schandige schaemte*.

F I N E. Einde.

EEn stock oud sittend Man, met neergestreckte hoofdhayren, en een grauwe baerd, gekleet in geel en groen, hebbende om't hoofd een krans van veyl of klimops bladeren, en aen sijn slincker syde een Sonne, die van't Oosten opgeresen zijnde, nu alreede haere straelen uyten Westen schiet: houdende in sijne hand een Piramide, alwaer in't midden tien M staen, en in sijn slincker hand een vierkant tafereel, daer een griexsche letter Ω *Omega* op geteyckent staet.

Dese Naeme *E I N D E*, kan verscheden faecken beteyckenen. In den eersten kanse bedieden de laeste en yuterste merckpael van alle dingen, en in desen sin setse *Petrarcha*, als hy seyt:

De Homel die dus leert en dreyt,

Wat Eind' is haer op't laest bereyt?

Het kan den Dood uytbeelden, wesende het Einde van alles wat leven heeft ontvangen. En daerom seyt dieselve Poet: *O Heere van mijn Begin en Einde!* Men soude konnen seggen

dat het Einde het doel en wit is van alle geschapene dingen, te weeten, een voorstel of uyterste oorfaecke, waer nae soo wel de Konst als de Natuur haere werkinge voeght. Want de werkinge die geen Einde noch rust beooght, is ledigh en vergeefs. In dese twee bereickenissen isse van *Seneca* verstaen in den xii Sentbrief, terwijl hy besigh is om het Einde te beschrijven, soo seyt hy, dat het is, *de Merckpael en uytroeyinge van alle dingen*. In den derden sin wortse van *Aristoteles* verstaen, te weeten, dat het Einde het goed is, om welckers oorfaecke alle dingen, t zy door de Konst, of door de Natuur worden gemaect: Maer hy voeghter dit by, dat de dingen die by avontuyr of geval geschieden, niet geschieden tot een lecker wit of Einde. In t eerste boeck van de bovennauerlijke konsten, bevesticht hy, dat het Einde de oorfaecke is waer door alle bewegingen en werkingen geschieden. Siet hier dan de werkingen ten aensien de konsten, en de bewegingen ten aensien de natuere. En in t i boeck van de deelen der gedierten seyt hy, dat het Einde is het gene, waer in sich de beweginge bepaelt, indien se gantsch geene veranderinge heeft. En het Einde wort in alle dingen, die in de Wereld voorvallen, eerst overdacht, alhoewel het nochtans het laetste is van t gene men uytvoert. En gelijk het *Einde* een naeme heeft van voltrekkinge, om dat dat besteck, dat alreede in t gemoed begrepen is, nu uytgevoert en voltrocken is, alsoo is het oock de oorfaecke, die alle andere oorfaecken beweeght om t selve in sijn geheel, of ten Einde te brengen, en wort alsoo het Einde gediend van al de drie andere oorfaecken, te weten van de *formale*, dat is van de gestalte, van de *materiale*, dat is van de stoffe, en van de *efficiente*, dat is die de uytvoeringe werckt, overmits alle dese drie gebruyckt worden, alleen om het werck ten Einde te krijgen.

Doch hier by is aen te merken, dat of wel het Einde en de eindlijke oorfaecke, souden mogen ene selfde faecke genaemt worden, soo zinsse nochtans onder haer selve versheyden, want die faecke diemen in der daed verkregen heeft, wort *Einde* genoemt. Maer aler zy tot het werck gebracht word, heeft zy den naem van eindlijke oorfaecke; en hier op gaet de bepae-

lingh die de Filosooph doet in *ii Physica text. xxix*, en in het 5 vande *Metaphysica*, seggende, dat het is de oorfaecke, waerom alle dingen gemaect worden, alsoo dat wy sulen seggen uyt versheyden spreucken van *Aristoteles*, dat het Einde niet om andere oorfaecken, maer dat alle andere faecken om het *Einde* gemaect worden. Waerover *Averroes*, dit alles uytleggende, seyt: *'t is bekent, dat dit de eindlijke oorfaecke is, waer door alle weselijcke dingen geschieden, en 't is soodanige faecke, welckers wesen niet is in eenigh dingh, om eens anders oorfaec wille in dat selve, maer alle andere oorfaecken die daer in bestaen, zijn om desselfs wille, te weeten, agens het werkende, materia de stoffe, en Forma de gedaente, wesen de agens het werkende, voor de stoffe en gedaente, &c.* Wesende dan de konsten verheyden, soo moeten oock haere Eindten versheyden zijn, door dien zy door het Einde ondersheyden worden: Want eenige beschouwen alleen de dingen door t gemoed, en dese vestigen haer Einde in de overdenkinge van de natuerlijke dingen, diewelcke van de Griecken *Theoreticae*, dat is, spieglende dingen genaemt werden. En van dese slag is de *Physiologia* of Natuyr-Reedeningh, welckers Einde is de overweginge van de natuerlijke dingen, sonder eenige lichaemlijke werkinge. Andere stellen haer Einde, in de werkinge, doch geen handwerck nae latende, en dese wierden *Practicae*, dat is Daedwerckende konsten genaemt, en van dese slag zijn, het spelen op instrumenten, dansen en diergelijcke. Andere laeten van haer arbeyd eenigh handwerck nae, en die worden *Picticae*, dat is werckkonsten, genaemt. En daer zijn oock eenige andere konsten, die geen gemaect werck maecken, maer zijn daer alleen om uyt, om dat te verkrijgen, als daer zijn Visschers, Vogelvangens en laegers om wild te vangen.

Men moet geloven, dat soo wel de Natuere, als de andere voornoemde konsten, wanneer se niet verhindert worden, niet anders te kennen geven, noch iet anders tot haer Einde hebben, als de volmaecktheyt, gelijk *Aristoteles* seyt; waer over de Mensche, wesende onder alle geschapene dingen de allervolmaeckste, moet voor sijn wit en Einde hebben, de volmaecktheyt des levens: aengesien hy niet is van eene slechte natuere, maer t'facmen gevoeght van alle de hoedanigheden

danigheden des levens van die onder den Hemel gevonden worden. En daerom sal 't oock noodigh zijn, dat de vermogentheden der ziele, (om welckers wille wy Menschen zijn, en mede deelachtigh van alle natueren der levendige dingen, die men soude mogen noemen) oock haere Einden of goederen hebben: En dat dese Einden gemeenlijk mer haere drie vermogentheden of hoedanigheden der ziele, die in ons zijn, over een komen: welcke goederen zijn het nutlijcke, 't welck fiet op de krachtgevende vermogentheyd: het vermaecklijcke, 't welck behoort tot het begeerlijcke en het eerlijcke, dat de reeden of het reedelijcke deel toegevoeght is. 't Welck de Heydensche Philosophen oock wel verstaen hebben, diewelcke daerom, haer leven, seer gelijk, nae de instortinge van de Reeden hebben bestiert. Maer dit is niet genoegh aen een Christen, diewelcke boven het natuerlijcke licht, noch verlicht wort van een veel grooter licht, 't welck is het gelove, door het welke hy verstaet, dat sijn allereedelste Einde, is de Hemelsche gelucksaligheyt, waer nae hy, door 't middel van eene Christelijcke volmaecktheyt, alle sijne handelingen behoort te rechten, en niet leven als een die berooft is van dat allereedelste deel, en leven nae de sinnen. Anders fouden de planten en onreedelijcke Dieren, indiensē eenige verkiesinge begrijpen kosten, wanschapen zijn en tegens de naruere aen wercken, soo die met haer wesen vernoegende, dese in 't leven het leven verwierp, wanneer zy een grooter volmaecktheyd fouden hooren.

Daerom wort het Einde by een stockoud Man vertoont, overmits dees Ouder naeft aen de Dood is, wefende het Einde van alle Dieren: gelijk mede alle geschapene dingen veroudende, en door den tijd verniet wordende, uytgeblust en vernieticht worden, gelijk *Petrarcha* seyt: *Al het sterflijcke wort door den tijd afgebroecken.*

Met voor over-eind-staende hayren en een grauwen baerd, wort hy gemaakt: want boven dat dese den Ouderdom te kennen geven, soo bediedenē mede, dat de stockoude Man, die op 't tippen van sijne werkingen is gekomen, nu oock geen werck maect van de verciering des lichaems, hebbende geen meer gedachten, die hem

opstoocken totte beschooulijckheyt van de Werreltsche dingen.

Met licht groen is hy gekleet, om uyt te drucken, de gelijkheyt van d'Ouderdom met den Winter, overmits, wanneer de Sonne op 't verdfte van ons afwijckt, en ons de kortste dagen maect, de boomen als dan, door de koude en rijp, geen voetsel meer aen de bladers geven, maer de vochtigheyt in sich selve trecken, waer over dieselve niet hebbende de levende vochtigheyt, die haer in 't leven onderhiel, als dan wierpen zy uyt de beminde stam een licht groen mos, waer mede zy klaarlijk te verstaen geven, datse op 't Einde van haer leven en van alle haere kracht berooft zijn: even gelijk een stock-oud Man, daer de natuerlijcke vochtigheyt in gebreeckt, slap en machtloos wefende, nae sijn Einde loopt.

't Hoofd word hem met een krans van klimopbladers omslingert, overmits *Pierius* 't selve voor een teyken van d'Ouderdom stelt, om datmen dieselve altijt om boomen, of oude, by nae vervallene, gebouwen en steenen fiet opklimmen: gelijk mede, waer dese klimop aenraect, soo trecktsē de natuerlijcke vochtigheyt nae haer, en door haere menichte van blaederen, en van alle syden uytgespreyde wortelen, soo slaet en ontfelt zy de boomen, haer berovende van haere vochtigheyt, sulx dat zy verdroogen, en doet de timmeringen allenskens verwoesten en ten val storten.

Het sitten vertoont, dat hy als afgemat is, van sijne langhduerige reyse, en dat hy sijne voeten nu niet langer konnende gebruycken, ruste soeckt voor het uysterste deel van sijne reyse, als nae by zijnde, om weder te keeren, totte stoffe waer van hy gemaakt is. Dat aen sijn slincker syde een Sonne is, die uytten Oosten geresen zijnde, nu alreede in 't Westen gedaelt is, is om te vertoonē, dat sijne dagh is verlopen: gelijk als een Mensch die als nu sijnen loop voleint hebbende, alle sijne dingen, hoedanigh die oock mogen wesen, nae 't Einde schickt.

Hy hout in de rechter hand een Spits of Piramide, geteykent, als geseyt is, met tien M, overmits *Pierius* seyt, dat dit het Einde of de volmaecktheyd van 't werck, en de opgehoopte maete bediet: overmits *Myrius*, 't welck het getal van tien duysent is, de

merckpael stelt; en dat dit getal vermenichvuldicht, door de Eenhey, het grootste en volmaectste is: In voegen dat het beginsel genomen van de Eenhey, de voet of grond van de Piramide, eindicht in tien duysent; en gelijk men in *Philo de Jode* leeft, soo eindicht zy in de langhte en breede van hondert voeten, 't welck verdubbelt zijnde nae de natuere van het quadraet of vierkant, soo moeter uyt komen, gelijk geseyt is, het allervolmaectste getal. Daer wort geseyt dat dit het Einde bediet, en daerom vertoonen wy dat hy in sijne slincker hand eene griexsche Ω Omega heeft, wefende de laeste letter van 't Alphabet, door 't welck alle geschaepene dingen werden verklaert: en door 't welck Godt oock seyt in de Openbaeringe: *Ick ben de Alpha en Omega*, het *Begin* en het *Einde*. En daerom danck ick dien Grooten en Almachtigen God, dat hy my oock in dit werck niet heeft verlaeten, 't welck ick totten *Einde* toe, tot zijnder Eeren hebbe voltrocken. Waer over ick niet magh seggen als *David* in sijnen LXXIII Psalm, *Waarom hebby my ten Einde toe verstooten?* maer ick love en prijs God, die daer is mijn *Begin* en *Einde*.

H O N O R E, nae de Gedenckpenningh van *Vitellius*.

Een Jongelingh met een Spies in de rechter hand, en de halve borst bloot, oock een Overvloets Hooren in de slincker. Aen 't slincker been sal een Helm staen, wefende sijn hoofd geciert met schoone optroyfels van sijne eygene hayren.

De Spies en de bloote borst, bedieden, datmen de Eere met kracht moet verdedigen, en met suyverhey en oprechtighey bewaeren.

De Overvloets Hooren en de Helm geven twee dingen te kennen, die den Mensch lichtlijck in 't geloof brengen van geeert te worden: d'eene is de Rijckdom, d'andere de Krijghsoeffeningh, d'eerste brengt Eere en dat door goeddadigheyd, en d'ander door hooghmoedigheyd: d'eene door mogelijkheyd om goed te doen, en d'ander met perijckel van schaede; d'eene om datse doet hopen, d'ander om datse doet vreesen; d'eene leydt de Eere soetlijck by de hand, d'ander trecktsē met kracht van achteren.

H O N O R E. Eere.

Een Man van een eerwaerdigh opzicht, en met Palm gekroont, met een gulde keeten aen den hals, als mede brascletten aen de armen, houdende in de rechter hand een Spieffe, en in de slincker een Schild, waer op geschildert zijn twee Tempeln, met een opschrift: *Hic terminus haeret*; spelende dit op de Tempels van *Marcellus* hier vooren verhaelt.

Met Palm is hy gekroont, om dat dese boom, gelijk *A. Gellius* verhaelt, een teycken is van overwinninge. Want soo men op dit hout eenige swaerte hanght, soo sal 't nochtans niet wijcken, maer sich daer tegens op geven: Wefende dan de Eere een kind van de overwinninge, gelijk *Boccatius* in sijne Godenbeschrijvinge verhaelt. En soo past het wel dat hy zy geciert met het wapen van sijn Moeder.

De Spies en Schild waeren in oude tijden de wapens der Koningen, in plaets van de kroonen, gelijk *Picrius* verhaelt. En gelijkmen tot den Tempel van de Eere geene ingangh hadde als door den Tempel der Deughd, soo wort verstaen, dat dat alleene de waere Eere is, die door de Deughd voortkomt.

De gulde keetens aen hals en armen, waeren oude Eerteykens, en wierden van de Romeynen gegeven tot belooningē, van die sich dapper, in den Krijgh, hadden gedragen, gelijk *Plinius* verhaelt.

H O N O R E. Eere.

Een schoon Jongelingh in purper gekleedt, met een Spies in de rechter hand, en in de slincker een Hooren van Overvloet, vol vruchten, bloemen en blaeders.

Eere is een naem van een vrywillige besittinge van een deughdelijck gemoed, den Mensch toegeeygent tot belooningē van dieselve Deughd, en bevesticht door het ooghwit van 't geen verlijck is. *Thomas* seyt, *de Eere is de belooningē van yder Deughd*.

Hy wordt jongh en schoon gemaect, overmidts hy sonder eenige woorden of sluytreedenen, sich aengenaem maeckt. En het

het Purpre kleed, beeld de alderhooghste Eere af, wefende een Koninghlijk cieraet.

De Spijs en Overvloets Hooren, als mede de Lauwerkrans, zijn drie voornaemste oorfaecken, waer door een Man plaght veert te werden: te weren door de Konften, Rijckdommen of Wapenen. De Lauwerkrans bediet de Wetenfchap; want overmits defe boom altijt groene blaeders heeft, doch bitter van fmaeck, alfoe maecken oock de Wetenfchappen den Menfche wel onfterfelijk, niet te min worden diefelve niet verkregen fonder fweet en fuyren arbeyt. Daerom feyt *Hesiodus*, dat de Mufen haer hadden gegeven eenen Scepter van Lauwer, wefende van kleynen ftaet, opgeklommen door veel arbeyd, totte kenniffe van de Wetenfchappen der dingen, en totte onfterfijckheyd van haeren naeme.

HONORE nelle medaglia de *Ant. Pis.*

En Jongelingh in lange en luchtige klederen, met een Lauwerkrans in d'eene, en een Overvloets Hooren in d'ander hand, diewelcke aerdigh gevult is met blaeders, bloemen en vruchten.

Elementen of Hoofdstoffen.

FUOCO. Het Vier.

En Vrouwe diewelcke in beyde handen een fchoon vat met Vier hout, daer van d'eene fyde een *Salamander* fal midden in 't Vier ftaen, en van d'ander fyde oock een *Phoenix* mede in de vlamme, boven diewelcke een klaerblinkende Sonne fal zijn, ofte in plaets van den *Phoenix* fal een pirael of worm komen, 't welck een Dier is met veeren, dat foo lange leeft als het in 't Vier is, maer daer uyt loopende, vlieght het een weynigh, doch fterft terftont, gelijk *Plinius* en *Thomas* verhaelen.

Plinius feyt van den *Salamander*, dat het een Dier is als een Hagediffe, vol fterrekens, 't welck nimmermeer voor den dagh komt, ren zy als 't overvloedigh regent, maer by fchoon weder, isfet niet te vinden. Dit Dier is foo koud, dat oock het Vier daer van uyt gaet, niet anders dan of het ys waere, oock feyt men dat dit Dier in 't Vier verkeert en

leeft, alfoe dattet Vier veel eer fal uytgedooft werden, als dat dit Dier eenige hinder daer van fal ontfangen.

A R I A. Lucht.

En Vrouwe met opgefpreyde en in de wind fwaeyende hayren, fittende op een Wolcke, hebbende een fchoone Pauwe aen de hand, wefende een Dier, dat *Iuno* de Goddinne van de Lucht, toegeheylight is: en men fal in de Locht veele en verfcheyden Vogelkeas sien, en voor haere voeten fal een *Chameleon* ftaen, een Dier 't welck nimmermeer eet of drinkt, maer alleen by de wind leeft, gelijk *Plinius* verhaelt.

A C Q U A. Waeter.

En naeckte Vrouwe, wiens befchaemde deelen bedeckt zijn, met een Hemels blau kleed, fittende aen de voet van een klip, die van de Zee omcingelt is, waer dat in 't midden twee of drie Zee-monfters zijn: houdende mette rechter hand een fcepter, leunende met haer fliucker elleboge op een kruyck, die veel Waeters en Vifchen uytwerpt, hebbende op 't hoofd een krans van groen riet dat in de poelen waft, maer 't foude noch beter zijn datse een goude kroone droegh.

Aen dit Element of Hoofdstoffe van 't waeter, wort de fcepter en kroone gegeven, overmits geen Element gevonden word; 't welck den Menfche tot onderhout fijns levens en tot vervulling des Werrelts nodiger is als dat felve: Waer van oock de Poet *Hesiodus* en *Ibales Milesius* gefeyt hebben, dat het Waeter niet alleen 't beginsel is geweest van alle dingen, maer oock heerscherinne over alle Elementen: Want dat felve verteert het Land, blufcht het Vier uyt, en klimt boven de Locht: is een uyt den Hemel over al nedervallende, en oorfaecke, dat alle noodwendige dingen door de aerde voortgebracht werden: Waer over het Water by de Heydenen in fulcken achtinge en eerbiedinge was, datse oock vreesden by 't felve te fveeren: en alffe daer by fwoeren (gelijk *Virgilius* in fijn vi *Aeneiad.* verhaelt) wafte een onfeylbaere en vaste eed, gelijk verfcheyden andere mede getuygen.

T E R R A. *Aerde.*

EEn sittende Vrouwe, wiens kleed is van verscheyden kruyden en bloemen, houdende in de rechter hand een Globe, op 't hoofd een krans van blaederen, bloemen en kruyden, waer van oock een Overvloets hooren sal gevult zijn, 'twelck zy in de rechter hand hout, ter syden haer is een Leeuwe en andere aerdsche gedierten.

Zy wort een deftige Vrouwe gemaect, om datse van de Poëten Grootmoeder van alle Dieren genaemt wort, gelijk sulx *Ovidius* en *Lucretius* uytdrucken.

Zy wort met een Globe en dat sitrende gemaect, om dat de Aerde rond en onbeweeghlyk is, gelijk *Mamilus* seght.

Zy wort met een kleet vol bloemen en kruyden, en met een Overvloets hooren gemaelt van allerhande vruchten, met een bovengeseyde krans op 't hoofd, om dat het Aerdriek veelderhande soorten van vruchten voortbrenght, gelijk sulx *Ovidius*, *Statius* en *Boccattius* verhaelen.

De Elementen of Hoofdstoffen.

DE vier Elementen, door welckers 'saemenvoeginge de natuerlijke voortteeling gemaect worden, zijn ten hoogsten mede deelachtigh, de vier andere hoedanigheden: en ten dien aensien worden in den Mensche de vier complexien, de vier krachten, de vier voornaeme kennissen, de vier eedelfte konsten der Wereld, de vier tijden des Iaers, de vier deelen des Werelds, de vier Winden, vier plaetslijke onderscheydlijkheden, en vier oorfaken van de Menschelijke wetenschap, gevonden. Doch alsoo dese vier Elementen wel en aengenaem met haere sienlijke wercken vertoont kunnen werden, sonder datter Hierogliphische of figuerlijke manieren by komen, soo hebben wy dieselve sienlijke dingen, gelijk de Oude dickwijls hebben gedaen, voor het gesichte vertoont, en derhalven sullen wy alleen door de stoffelijke bepaeling, van het Aerdriek beginnen.

T E R R A. *Aerde.*

EEn oude Vrouwe, met een lange bruyne Mantel, die op een stock in de locht

wort opgehouden, hangende de stock in gelijk gewicht aen het beeld, en dat soo wel van d'een als d'ander syde, hebbende aen yder eynde van den stock een sterre. Achter dese stock nederwaerts kan zy de armen recht uyt steecken, staende over eynde, slaende de handen aen den stock. 't Hoofd salse om hoog hebben geheven, en in plaers van de vlechten of hayrlocken salse boschen en boomen hebben, en op de schouderen in plaets van halsbanden, sullen twee Piramiden staen, waer door de Steden worden vertoon. De borsten salse buyten bloot vertoon, daer zy waeter uyt druckt, dat zy in de slippe van 't kleed vergaedert, en boven op dien stock siet men trofsen druyven en kooren ayren hangen, hebbende om den hals een band vol Olijfblaeders.

Aldus worden de drie voornaemste nuttigheden van 't Aerdriek afgeschildert, te weten, hoe de Zee de Waeteren van de Fonteynen leynt, de vastigheyt van 't Aerdriek, dat door haer eygen swaerwichtigheyt gewogen, en om, soo te seggen, van de Hemelsche oplichtinge, door de twee sterren vertoon, wort opgehouden, gelijk dieselve mede de twee Polen bereykenen.

De Stock bediet de twee Polen of Assen des Hemels. De bewoonde plaetsen en boschagen, zijn door 't Bosch en Piramide uytgedrukt.

De verve van 't kleed gelijckt de Aerde, wiens aengesicht oud is, overmits zy alle Menschen aenwijft, datse tot haer Grootmoeder sullen wederkeeren.

Rhea of *Cibele* is oock altijd voor 't Aerdriek verroont geweest: gelijk by de oude Schrijvers te sien is.

A C Q U A. *Waeter.*

EEn jonge Vrouwe met luchtige blauwe kleederen, also datter 't naeckte lichaem door schijnt: 't kleed sal, in alles, de baeren van de Zee gelijcken. 't Schijnt ofse met groote arbeyd een Schip ophout, 't welck zy op 't hoofd heeft: staende mette voeten op een ancker, als ofse nederwaerts wilde treden, hebbende een halsband van Coraellen, en andere Zee gewassen: voor de borst salse twee groote schelpen hebben, die de gestalte van de borsten vertoon, sich leunende

nende op een riet, riem, of klippe, al waer rontomme verscheyden soorten van Visschen swimmen, nae dat de verstandige Schilder sal goed duncken.

De Oude maecken voor 't Waeter, den grijsen *Neptunus*, voortgetrocken zijnde van twee Zeepaerden, met een drierande Vork in de hand, waer van andere geschreven hebben.

Voor dieselve wierden oock *Doris*, *Galathea*, de *Najaden* en andere genomen, nae datse, of de revieren, of de zee, wilden uytdrukken, 't zy dat zy of die stil of kaln was.

A R I A. De Locht.

EEn jongh Maeghdeken, schoon van opsicht, en in 't wit gekleert, en noch doorschijnender als 't kleed van 't Waeter: zy vertoont met beyde handen een ronde Wolcke op te houden, die haer kleed omcingelt, en boven dese Wolcke, siet men de gedaente van een Regenboge.

Zy hout de Son op haer hoofd, diewelcke haer dient, door haere sraelen, voor een Parruyck, met vleugels aen de schouderen, en onder haere naecte voeten een Zeyl. Men soude oock het Cameleon daer by kunnen schilderen, alsoo dat selve door de locht gevoet wert, gelijk men seyt en oock geloofst.

De Sonne betoont dat dit element, door haere natuere luchtigh en doorschijnende is, en gevoelijcker als d'andere, ons oock de weldaden van de Sonne mededeelende.

Het Zeyl bediet, dat haere natuere is boven 't Water te sweven.

De Oude versierden voor de Locht *Jupiter* en *Iuno*, *Jupiter* voor het aldersuyverste deel, en *Iuno* voor het onder een gemenghde deel: en door alle de fabulen, diewelcke oneindlijck zijn, hadden de Poëten haere spiegelingen, oock in desen deele, in de locht en in de verscheyden veranderingen, die door haer geschieden.

F U O C O. 't Vier.

EEn naeckt Ionghsken, levendigh van verwe, met een root kleed over de schouderen, welck kleed sich in verscheyden deelen vouwt als een viervlamme, Draeght

een kael hoofd, met een hayr-locke, overeinde staende. Op 't hoofd heeft hy een rock daer de Maene in geschildert is. Om te be- toonen dat het Vier onder de Elementen de hooghste plaets heeft. Houd d'eene voer in de locht verheven, om sijn lichtigheyd te vertoonen, onder sijne voeten sietmen de Winden, diewelcke van alle syden onder het Vier speelen.

Vulcanus en de Goddinne *Vesta*, waeren van de Ouden gehouden, voor Goden van 't Vier, en oock van de Wyse daer voor be- kent, waer van d'eene bediede de koolen, en d'ander de vlamme. Maer hier van hebben andere breeder geschreven.

E L E M E N T E N.

't Vier.

EEn Vrouwe met een *Phenix* op 't hoofd, diewelcke sich verbrand, houdende in de rechter hand den blixen van *Jupiter*, die over al uyt schittert, zijnde in 't root gekleert.

De Locht.

EEn Vrouwe, die met beyde handen een Regenboge hout, hebbende op 't hoofd een Nachtegael met uytgesproyde vlercken, en den mond open, wesende gekleert in seer helder blauw.

Het Waeter.

EEn Vrouwe, die een groote Vissch op 't hoofd heeft, hebbende in de hand een Schip sonder Zeyl, maer met Mast, Roer, en Kabels, zijnde de baeren van de Zee over al op 't kleed geweven.

De Aerde.

EEn Vrouwe met een Casteel op 't hoofd, en een tooren daer op, houdende in de hand verscheyden planten. Het kleed sal taneyt zijn, doch met een groen opperkleed.

D E A E R D E.

DE Aerde is het laeghste, swaerste, en kleinste van alle andere Elementen, gelegen in 't midden van de Wereld, tus- sichen beyde Polen, van natueren swaer en onbeweeghlijck, opgehouden zijnde door sijn

sijn eygen swaerte, vast gebonden zijnde op 't centrum, 't welck het midden desselven is. Want alle swaere dingen daelen nae 't centrum. En vernits het swaer is, heeft het een centrum of middelpunt in sich, en soo staet het Aerdrijck door haer selven, rontom op haer centrum.

Om dan een beeldenis van 't Aerdrijck te vertoonen, soo sal 't onmogelijk zijn dat selve met haere oneindlijcke eygenscapen te ontwerpen, wy willen dan wat haer eygen is, en tot ons voornemen dient, voorstellen.

Een bedaeghde Vrouwe, doch niet seer groot, met een duyfter grau kleet als de Aerde is, waer op eenige padden loopen, en boven dat kleet heeftse een groene Mantel van verscheyden kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven; met d'eene hand houtsse een kind dat suyght, mette ander omarmtse een dood Man, uyt de andere borst springht een Fonteyne, diewelcke onder haere voeten loopt, alwaer oock verscheyden Slangen zijn. Op haer hoofd heeftse een Stadt, en aen haeren hals, goud en kostele steenen, gelijk mede aen de voeten en handen.

Bedaeghd wortse gemaect, om datse als een Moeder is van alle voortteeling, en geschaepen in't begin der Wereld, en sal oock ren laesten einde blyven: Niet seer groot isse, om datse de kleinste onder alle Elementen is. Her duyfter grauwe kleet met de Padden daer op, bediet, dat de Padden van de Aerde leven.

De groene Mantel met kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven, is 't eygen kleet van de Aerde, want nae dat de tijd van 't Jaer is, soo wortse daer mede bekleet, om overvloedigh soodaenige goederen te schencken, die den Menschen noodigh zijn.

Het kind dat zy aen de rechter Mamm' houd, bediet, dat zy onse Voetster is, ons het onderhoud versorgende.

De doode Man, diese van d'andere syde omarmt, druckt uyt, dat gelijk zy de levende spijst, zy oock alsoo de doode omarmt, houdende dieselve in haeren schoot, ter tijd der algemeene opstandinge.

De Borst daer het Waeter uyt springht, beeld af de springhaders, beecken, rivieren en vloed, die uyt haer voortkomen.

Het Waeter als mede de Slangen, die zy onder haere voeten heeft, zijn de onderaerdsche hoolen en waeteren, daer de Slangen in zijn, die in de holligheden werden beslooten.

De Stad, die zy op 't hoofd draeght, verroont, dat de Aerde onse aller onderhoudster, en onser aller woonstede is.

De Eedelgesteenten aen hals, handen en voeten, zijn de verscheidentheden van gout, silver en andere metallén, als mede van de Eedelsteenen die in haere ingewanden zijn: die tot ons nuttigheyt en vermaeck tot ons werden overgebracht, en zy is gelijk *Plinius* verhaelt een goeddadige Moeder, die altijd behulpsaem is, en die nimmermeer beschaedigh.

De Elementen nae 't gevoelen van *Empedocles*.

E*mpedocles* seght, dat de vier Elementen, als Vier, Lochr, Waeter en Aerde, de eerste beginselfen zijn geweest, doch met twee voornaeme machten, als vriendschap en vyandschap, vertelschap, waer van d'eene sich vereenicht en d'ander sich afscheyt. Van eenige zijntse genaemt mogelijke en onmogelijke 't saemenvoegingen, gelijk die by *Laertium* werden verhaelt, te weten van den witten *Jupiter*, hooge *Juno*, de rijke *Pluto*, en de schreyende *Nessus*, die de rivieren mette traenen der Menschen vervult. Waer over hy te gelijk verstaet het vier, datter is boven de locht, en noemt dat, natuerlijcker wijze, *Jupiter*, om datter geen krachtiger hulp-middel wort gevonden als het Vier. De hemelsche *Juno* wort by de locht verstaen, en hier mede komen veele Poeten overeen, die *Juno* maecten een Vrouwe en Dochter van *Jupiter*, om datter dieselve hoedanigheden, of ten minsten weynigh onderscheyt, tusschen d'een en d'ander is, gelijk oock *Homerus* uytdruckt. De vaeder *Duis* wordt oock voor 't Aerdrijck, en oock *Pluto* genaemt, te weten een Koningh en een rijk Heere van der Aerde, om dat, daer in, de allerrijkste schatten zijn verborgen, en daer uyt gout, silver, en alle andere metallén, worden gehaelt. *Nessus* wort ten laesten oock voor de Vloedén genomen, te weten om 't Waeter voort te brengen, en wil daerom niet naelaeten het gedicht van *Joan Zarat*.

Castellini,

Castellini, alwaer hy met een verborgen sin van Empedocles, in manieren van een raedfel, als door de dood van een Nachtegael, alle de vier Elementen wilde uytdrucken, terwijl hy stont te singen op den top van een Lauwer boom, aen wiens voet een beekjen voorby liep.

*Als Philomeel op Daphnis top,
Vyschaterd haere bange krop,
Doen sloegh haer Pluto eene wond,
Die Iuno niet verdragen kond:
Waer over zy in stervens nood,
In Nestis traenen viel ter dood,
Die Iupiter nu langhsaem bleaekt,
En hier haer Grassie heeft gemaectt.*

CALAMITA. Ellende.

En treurige Vrouwe in 't swart gekleert, En stecht in den dos of harnasch, vertoone- nede sich swack, leunende op een riet, hou- dende in de hand een bosfel gebroken koo- renayren, als die door de stormwinden zijn te neder geslagen.

Het swarte kleed bediet swaermoedig- heyt, die een geduerige Medegefellinne van de Ellende is. 't Riet daer op datse leunt, vertoont; datse geen grooter Ellende weet als te staen in gevaer van te verderven, sulx datmen dickwijls wort vervoert om den dood te wenschen, tot sijn verlossinge. En 't Riet om dat het leedigh en niet dick is, breekt lichtlijck alser enig swaer gewicht op leunt, alsoo komt oock de hope van dese Werlt lichtlijck te gebreecken, om dat alle slaghe van winden, oock hoe swack die zijn, machtigh zijn om in den grond te storten alle gebouwfels en gronden van onse hope, en hier door wort oock Calamita, Ellende, van de Calami van het Riet genomen.

Het bondel koren, als boven geseyt is, bediet de bederfnisse en onderganch van de vruchten 't welck het beginfel is van onse Ellende.

CALAMITA.

En uytgeteerde Vrouwe die melacts is, sober gekleedt, die slechts haere beschaemde leeden deekt, met eenige hond- kens, die de sweeren van haere beenen af- lecken, steekkende de hand uyt, als offe Ael- moesse begeerde.

CALAMITA, O MISERIA. Ellende.

En treurige maecte Vrouwe, sittende op Een deel gebroken riet, midden in een rietachtige plaetse.

Treurigh wortse gemaect, om dat de Ellendigheyt den Mensche treurigh maectt, en alhoewel de fortunyn haer somtijts gun- stigh en goedertieren vertoont, niet te min, soo verheugen zy sich nimmermeer te rech- te, gelijk Seneca in Thyeste seyt:

*Dees mangel heeft d'ellende Man,
Schoon of Fortunyn hem lachten an,
Soo walghet hy doch van groot verdriet.
Wanneer hy iemand lachen siet.*

Zy sit, om te vertoonen, dat al haer hope ter aerden leyt, en zy selven mede, want Au- gustinus seyt, de Ellendigheyt is een Overvloed van quellingen.

De gebroken rieten, zijn altijd by de Oude voor de Ellendigheyt genomen, waer uyt de Romeynen oock den naem Calamitis genomen hebben, heetende Calami, Camae, dat is de ellende, rieten.

CALAMITA. Ellende in 't gemeen. * * *

Enige beschrijven de Ellende aldus: *Ellen- de is al't geene wat tegen des Menschen Natyure schijnt te strijden, als aenvechtinge des vleesches, versoc- king des Satans, krankheyt des lichaems, alle heimlijcke en openbaere rampspoeden des houlijx, ongeboor- saeme kin- deren, ondancckaere vrienden, schaede en verlies aen goe- deren, berovinge van vryheyt, scheudinge aen eere, opvoer en tegenstellingen van yder een, hongre, diere tijd, peste, oorlogh, gevangenis, dood. Hier onder wort oock ver- staen, alle kruys en lijden, het zy geestlijck of lichaemlijck, 't zy dat het trefse vrienden en bekenden, of ons en de onse allen, of de gemeene staet als Religie, Overigheyt, Rege- ringe en Politie, heimlijcke en bekende swarigbeden, en alles wat wy moeten lijden, 't zy schuldig of onschuldig.*

SCANDOLO. Ergernisse.

En oud Man, metten mond open, en de hoofdhayren konstlijck gekrult, met een witte baerd, schoone kleederen die seer ko- stelijck geborduurt zijn, houdende in de rechter hand een troespel opentlijck ten roon, mette slincker een Luyte, en voor sijn voeten leyt een FluYTE met een opgeslaegen Musijckboeck.

De Ergernisse wort oud geschildert, om dat de Ergernissen, die by de Oude begaen worden, van meerder opmerckinge zijn, als die van jonge luymden gedaen worden, gelijk *Petrarcha* seyt: *'t Is niet soo schandigh, wanneer een jonge sondicht, als een oude.*

Dat hy den mond open hout, bediet, datmen niet alleen met wercken, maer oock met woorden, die buyten de paelen der eerbaerheyt gesproken zijn, groote Ergernisse geeft, want zy doen daer door andere tot quade wercken vervallen, tot schaede en onderganch der selven, gelijk *D. Thomas* mede verhaelt.

De gekrulde hoofdhayren, de witte baerd konstlijk gestreelt, 't schoone kleed en de bovengenoemde instrumenten, vertoonen, dat het een groote Ergernisse in een oud Man is, swaere saecken te laeten verlooren gaen, en sich rotte dertelheyt, gastmaelen, speelen, troeven en andere dertelheden te begeven. Waer over *Cornel. Gallus* seyt:

*'t Is schandigh dat een oud Man praelt,
En door 't snoo leven schand behaelt,
Door spotten, brassen, vyul gesanck,
Dees vreughd ellendigh valt en krank.*

Seneca seyt oock in sijn *Hippolitus*:
*De longhlingh staet de vreughd best an,
Maer staetigheyt past d'oude Man.*

Dat hy 't troespel hout, dat het een yder sien kan, is een klaer reycken van Ergernisse, en besonder in d'Oude, om dat hy alleene het spel niet verlaet, maer geeft daer boven den longelingen stoffe, om sijn quade voor-daed nae te volgen.

SEVERITA. Ernsthaftigheyd.

EEn oude Vrouwe, seer Koninghlyck gekleet, en met een Lauwerkrans gekroont, houdende in haer sliicker hand een vierkant of *cubus*, waer op een bloote Poignaert staet, en de rechter arm uytsteekende; zy hout een Scepter in de rechter hand, als of zy iets gebood, by haere voeten staet een Tyger die sich seer wreed vertoont.

Oud word zy geschildert, om dat den Ouden eygen is, sich Ernsthaftigh of straf te vertoonen, hebbende dit de Ernsthaftigheyt voor een wit, datse door geenderhande sake wort beweeght, noch datse haer eyndlijk laet buygen door eenige slechte of ydele

dingen, in wat gelegentheyt het soude mogen wesen.

Met een Koninghlyck kleed wort zy gemaect, om dat aen Koninghlycke persona-gien en die van groot bewint zijn, de Ernsthaftigheyt wel past. *Parvitiu* seyt, *Een Koningh betaemt de Ernsthaftigheyt, 't past oock sijne heerlijckheyt wel, en vermeerdere sijne waerdigheyt.*

Met een Lauwerkrans is zy gemaelt, om te vertoonen dat de dapperheyt en hoogheyt de Ernsthaftigheyt wel past, overmits de Keyseren, als treffelijke dappere en ernstige Mannen met den Lauwerkroon zijn gekroont geweest.

Zy hout den *Cubus* in de sliicker hand, om dat de *Cubus* vastigheyt bediet, want op wat syde die komt te staen, soo staetie vast en van alle syden in 't gewicht. 't Welck de lichaemen in d'andere beeldenissen niet hebben. Alsoo is oock de Ernsthaftigheyt bestandigh, vast en altijd van een sterck gemoed, volherdende in haer voornemen, niet weyffende nae d'een of d'ander syde.

De bloote Poignaert in 't midden van den *Cubus*, bediet, dat de Ernsthaftigheyt een Deughd is, die onbuyghlijk is in de benaetheyt der straffe, wanneer 't de rechte reeden vereycht, seyt *D. Thomas*.

Zy hout mer de rechter hand den Scepter, op de maniere als of ic gebood, zijnde de Ernsthaftige, altijd als Ernste en waerachtige, 't welck het eygen reycken is van Rechters en Koningen, die den Scepter voeren, en gebieden. Wiens woorden altijd moeten waerachtigh, bestandigh en onveranderlijk wesen, gelijk *Franc. Parvitiu* schrijft.

De Tyger wort aen haer syde gestelt, want gelijk dit Dier uyer natuere wreed is, soo laet sich oock dit Dier van geen perfoon handelen: Alsoo buyght sich oock de Ernsthaftigheyt niet, noch door gebeden, noch door eenige saecke, hoedaenigh die zijn, hebbende dit voor haer ooghmerck niet een stip te wijcken van haere natuerlijke genegentheydt. Waer over *Virgilius* singht *Mens in mota manet &c.*

*Vergeeffche traenen stormen uyt,
Waer 't hert rust op een vast besluyt.
Anders.*

*De traenen zijn vergeefs gedaen,
't Gemoed blijft als een Rotse staen.*

AMBITIONE. Eerfucht, Staetsucht.

Het beknopte kleet en de bloote voeten, bedieden de moeylijkheden, ongemacken, schaede, schande en schaemte, die de staetsuchtige onderhouwt, om tot soodanige eere te geraecken, die hy stoutelijck bemindt, waer over hy oock alles met lijdsaemheyte, en met gedult wil verdragen, gelijk *Claudianus* in 't lof van *Stilicon* wel vertoont.

Zy wort vertoont datse de bovengeseyde dingen op 't hoofd werpt, en daer mede wordt verstaen, dat de Eerfuchtige alles reucklooslijck aenvat, gelijk *S. Paul.* Hebr. 5 feyt: *Niemand neme Eere aen, dan die daer toe van God geroepen is, als Aaron, niet wetende of hy die waerdigh is. En daerom zijn haer de oogen verblind, om dat zy dir gebreck heeft, van niet te konnen onderscheyden. Waer van Seneca in sijnen cv brief feyt: Soogroot is de rasernye der Staetsucht, dat zy niemand siet wie haer volgt, wanneer zy een ander voor haer wyt siet. Het onderscheyt der kroonen geeft te kennen, dat zy niet te vreden is, gelijk Seneca feyt, met laertijxse Eere, maer soo 't koste zijn, zy soude oock met enen naeme, alle hoogheyd innemen, en door de ghecele Werlt haere eertijts en wapenen te pronck stellen.*

AMBITIONE. Eerfucht.

EEn jonge Maeght, in 't groen gekleet, met korte kleeders, bloote voeten, hebbende vleugels aen de schouderen, toonende datse geheel in 't wilde een hoop kroonen op 't hoofd werpt, hebbende de oogen verblind.

Ambitie of Eerfucht, is naer *D. Thomas* seggen, een ongematighde fucht of begeerte om tot hooge Staeten en Eer-ampnen te geraecken, het zy dan door een geoorloft of bedrieghlijck middel: waer wyt dan komt, dat dese staetsuchtigh geseyt wort, diewelcke meer als betaemlijck en nut is, nae Eer-ampnen jaeght.

Iongh wort zy geschildert, om dat de Iongelingen die geene zijn, die sich veel laeren duncken, en nae veele dingen hoopen. Wesende haer dit gebreck eygen, om dat zy, gelijk *Seneca* in sijne *Troade* feyt, de driften van haer gemoed niet konnen bestieren, betoonende oock dat zy begerigh zijn en stoutlijck verlangen nae 't geene haer niet betaemt: dat is, om boven andere te vliegen, en allemans meester te wesen.

EEn jonge Vrouwe in 't groen gekleet, met klimops blaeders rontom, staende vaerdigh als of zy een steyle klippe wilde beklimmen, op wiens spitse verscheyden Scepters en kroonen leggen, by haer heeftse een Leeuwe die 't hoofd om hoogh steeckt.

Ambitie of Eerfucht, gelijk *Alexander Aphrodisius* feyt, is een begeerte nae hoogheyd, of gelijk *D. Thomas* feyt, een ongematigde janckinge nae Eere. En daerom wortse als een Vrouwe in 't groen gekleet. Want het herte van een eiergigh Mensch, wort niet anders als met hope van groote staet en eere gevoet, en derhalven wort zy gemaelt, datse op een hooge rotse steygert.

De boorden van de klimop geven te kennen, gelijk dat kruyd altijd om hooge stijght, en dickwijls de mueren breeckt, die haer ophouden, alsoo doet insgelijx de Eerfuchtige, die noch sijn Vaederland, Ouders, Religie, noch die hem hulpe bewijfen, ontstiet, dat hy sich niet gestadigh met een gierige begeerte soude quellen, om boven andere geacht en ge-eert te wesen.

De Leeuw met het opsteekende hoofd, bediet, dat de Eerfucht nimmermeer is sonder hovaerdye. En wort de Leeuw, soo *Laudinus* feyt, voor de Eerfucht genomen. Want hy doet geen geweld, tegens die voor hem wijckt, en gelijk *Plantus* feyt, soo doen oock de Eerfuchtige, want zy hovaerdigh zijnde, soo verachtense haer minder, en haer meerder, bijjensde. *Boëtius* feyt, de *gramfchap des ongematighden brult soodanigh*, datse oock meenen een *Leetwen hert te hebben*.

AMBITIONE. Eerfucht.

van *Marco Anton. Cataldi.*

O Van gekijf en haet en rweedracht waere roekster,
Diefegge van de Eer, der deugden roof en sechockster,
Die van de hooghmoed swelt, van pompery en pracht,
Wuer door ghy overwint het Menschelijck geslacht,
Ghy zijt van 's anders Eer, een wreedde *Vyandime*,
Fonteyne van al't quaed en van geveynste *Minne*,
Die 't eedel hert vergift en smet dat reyn gemoed,
Veel meer als *Tisiphon* of als *Megera* doet:
Ghy waent te zijn een God, als *Hanno* seer verheven,
Of als *Empedocles* in 's *Aëtnas* vier gedreven:
O staetsfuchts *Dionares*, des Doods en haer geroel,
Keer wederom nae *Styx* en nae *Avernus* poel:
Want *Pluto* sonder u verflaert, en geen gequel
Den zielen overkomt, en sonder u geen hel.

AMBITIONE. Eerfucht, Staetsfucht.

Anders.

Ick bid' u dees Goddin verstoof,
Die Staetsfucht stoofst in haeren schoot,
En neemt der Grooten Hoven in,
Met schildwacht: en soeckt groot gewin,
Door koopmanschap van anpnt en staet:
Ick bid' u dese *Feex* verlaet.

ESPERIENZA. Eeruaerenthey, Ondervindinge.

EEn oude Vrouwe in't goud gekleet, houdende in de rechter hand een stock, alwaer met schoone krullen een letterrol omgellinging is, waer op staet *Rerum magistra*, dat is, *Leermeeftersche der dingen*, en in de slinker hand een *Wiskonstigh quadrant*, aen de rechter syde, op der aerde, sal een vat met Vier staen, dat seer fel brand, en aen de slinker syde een toetssteen, met het bewijs datter goud en silver opgestreken is.

Oud wortse gemaelt, overmits men niet alleen, door den tijd, in kennisse komt, maer

men krijght oock de Eeruaerenthey in alle dingen, gelijk *Ovidius* in sijn herschoppinge feyt: 't gebruyck komt door veele laeren. *Mavilius* verhaelt, dat ons door 't lang gebruyck, d'ondervindinge den wegh heeft gewesen. *Aristoteles* in sijn *Zeedekonst*, de langhey des tijds maecte de ondervindinge.

In 't goud wortse gekleet, om dat, gelijk het goud in meerder achtginge en waerde is boven alle andere Metallen, alsoo is oock de Eeruaerenthey boven alle andere wetschappen, daerom houtse in de rechter hand een rijsken, als boven, om te bewijfen, dat de Eeruaerenthey een Heerscherinne en Meestersehe is van alle dingen. *Aristoteles* seght, de *Ondervindinge* is een kennisse van alle dingen in 't besonder, maer de konst is van de algemeene.

Het Geometrisch quadrant hout zy, om datmen daer door een vaste proeve neemt, en de Ondervindinge doet van de hooghde, diepte, breete en langhte te meten, en door de deylingen van de graden, en vermeerdering van de getallen, die op dit instrument worden gevonden.

Het vier wort ter syden gestelt, om datmen daer door verscheyden proeftucken en ontallijcke ondervindingen toestelt, gelijk *Isidorus* verhaelt. En *Bocadius* feyt in't xii boeck van de afkomst der Goden, datmen sonder het vier geene slag van metallen noch gieten noch wercken kan: jae daer is nauelijc eenig dingh, dat niet door 't vier wort bearbeyt en gemaect, als glas, goud, silver, loot, koper, yser, metael, &c. jae oock de Medicinen. Door 't vier wort het yser voortgebracht en getemt, door 't vier wort het goud volkomen gesafuyert, door 't vier verbranden de steenen en de mueren voegen sich dicht in een, het vier koockt de swarte steenen en maect dieselve wit, en 't vier verteert het witté hout tot stof, en maect daer van swarte koolen, van hart hout sachte stoffe, van verrotte dingen maect het welriekende, het ontdoet vaste dingen, en de losse maect het vast, harde dingen maect het weeck, en het weecke maect het hart. Wy konden hier boven noch veele dingen verhaelen, maer om niet verdrietigh te zijn, sullen wy 't selve naelaeten, en sullen in 't korte een weynigh van den toetssteen verklaeren, die welcke anders niet wil seggen, dan dat de proeve en de eeruaerenthey het rechte asfay ofte toutsé zijn van alle metallen.

ETA dell' ORO. De gulden Eeuwe,
- onder Saturnus.

ETA del ARGENTO. De Silvere Eeuwe,
- onder Iupiter.

EEn schoon Meysken, sittende onder de schaduw van een Beucken of Olijfboom, alwaer in 't midden een byeswarm is, die haer gebouwfel of cellekens gemaect hebbende, daer uyt menigte van honig komt druypen, hebbende de blonde hoofdhayren als goud, nederwaerts, sonder eenige konst, over de schouderen gespreyt, doch dat men uytter natuere haere schoonheyt sien kan.

Met goud falsē alleen gekleed zijn sonder ander vercierfel, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, vol bloemen, vruchten, castanien, moerbessen, eekelen &c.

Iongh en in 't goud gekleed isse verthoont, om de suiverheydt van die Tijden uyt te drucken. En het slechte goude kleed, en de hoofdhayren sonder konst gespreyt, bedieden, dat in de gulden Eeuw, de Waerheyd een yder bekent en openbaer was, gelijk sulx Ovidius segt in 't i boeck van sijne herscheppinge, die wy wat wijder hebben uitgebreyt:

*De Eeuw, de gulde Eeuw, was sonder Opperhoofd,
Daer sonder Vuten treuw' en liefde werd geloofd.*

*Daer was noch schroom, noch straf, noch boeyen, pley
noch banden,*

Maer yder was gerust, noch vreesde 's Rechters handen.

Men veldt geen boom om een yutkeensche kust,

Te soeken, maer haer land was al haer vreugd en lust.

Men delfde grafs noch wal om schanssen noch om steeden,

Men hoorde geen trompet, noch liet geen wapens smeeden,

Maer sonder 's kriegers hulp genoot elk sijne vreugd,

En door dees soete weeld, leefde yder in genuegd.

Het land behoeftde ploeg, noch schop noch vork te snijden,

Maer bracht uyt hare schoot, de vruchten 't allen tijden.

Elck bloeyden in sijn tier, de cykels en het graen,

En wat sijn hert gelust, dat vout hy voor sich staen.

't Was een gestuede Lent: En Phoebus ging sich baden,

En queeckte veld en bloem met allerley cieraeden.

Het windjen speelder soet: daer droop een honig vloed,

En 't salig volck was vroom en Godlijck van gemoed.

Zy sit onder de schaduw van een Beuckenboom, overmits men in die gelukkige tijden op geen kostele wooningen paste, sich genoevende om onder den lommer der Boomen te sitten. De Overvloets Hooren vol van de bovengeseyde vruchten, wil seggen datter alles overvloedigh en vol op was, gelijk door vruchten en honighbyen wort te kennen gegeven.

EEn jongh Maeghdeken, doch niet soō schoon als 't voorgaende, staende by een stroyen hutte, in 't silver gekleed, dat met allerleye kostlijckheyt sal verciert wesen, oock sal 't hoofd met een konstigh geswier van perlen en gesteenten opgepronckt sijn, met te rechter hand falsē op een Ploegh leunen, en met den sliicker falsē een bondel koorenayren houden, hebbende silvere brooskens aen de voeten.

Dat dit Maeghdeken soō schoon niet is, als dat van de gulden Eeuwe, en gekleed op de wyse als geleyt is met het vercierfel op 't hoofd, verthoont het verschil datter is tuschen de gulden en de silvere Eeuwe, waer van Ovidius aldus in 't eerste boeck *Metamorphosis* gedenckt:

*Nae dat de gulde Eeuw door afgonst was verstreecken,
Begoft de silvere Eeuw, nu voor den dagh te breecken,*

Waer door de groote rust ten deele was geschent,

Dies yder sich om winst en totte konsten went.

Men selde wetten in, en 't voorschrift om te leven,

Gelijck hun Iupiter nae sijne lust wou geven.

De tijd die eeuwigh scheen, die wierde thans gedeelt,

En 't lieflijk Some-laer in vieren afgebeelt.

Doen vielder siecu en vorst, en bracht veel rampen mede

Van sieckte koorts en jicht, soo datmen sich most kleeden,

En boerwen huys en hoff, met forge voor 't gesin,

De Ossen in den ploegh, en sacyen om gewin.

De Ploegh en de koorenayren, als mede de stroyen hut, bedieden de Landbouwinge en heginge, diewelcke in de tijd van de silvere Eeuwe begoft is, en de timmeringe van huysen, die men als doen anvingh, gelijk uyt Ovidius te vernemen is, in sijn eerste boeck van de herscheppinge.

De Keperre Eeuwe.

EEn Vrouwe met een wreed gesicht, gewapent en met een beknopt kleed, geheel geborduyrt en op verscheyden manieren. Hebbende een Helm op 't hoofd, alwaer een Leeuws kop boven op staen sal, hebbende in de hand een Spiesse, staende in een wrede stant, gelijk men by Ovidium in 't eerste boeck van sijne *Metamorphosis* kan nae lesen:

Nu quam de derde Eeuw van koper, als verstoort,
 En van een wreeder aert en bracht de wapens voort,
 Doch niet soo vol verract als wel de yfere deede.
 Maer d'oudeghd kroop bedeckt in plaats van rust en
 vreedte,

Oock list en schelmery, geweld en eyzen baet,
 En 't land dat wierde nu by kavelz afgepact.
 Schoon 't seylen ongewoon, en strecken op de winden,
 Soo rustmen scheepen toe om Rijkken op te vinden,
 Maer noch in beeter stand, als in de vierde Eeuw,
 Daer 't al in vlammen blaecht, vol moorden en ge-
 schreuw.

ETA DEL FERRO. De yfere Eeuw.

En Vrouwe schricklijck van opzicht en
 gewapent, 't kleed sal van yserachtige
 verwe wesen, hebbende een Helm op 't
 hoofd met een Wolfs kop daer op, en een
 bloot swaerd in de rechter hand, vaerdigh
 om te rechten. Mette slincker een schild,
 alwaer in 't midden het Bedrogh sal geschild-
 dert zijn, te weten onder de gedaente van
 een oprecht Man, en het ovrige van 't lich-
 chaem sal vol Slangen, met verscheyden
 vlacken en verwen wesen, of in plaats van
 dit monster, kanmen een Syrene of Meermin-
 ne vertoonen. Ter syden van dit beeld sul-
 len veelerhande Wapenen, Vaendels, Trom-
 mels en ander Krijghsrustingen leggen.

Het Monsterdier en de Syrene, zijn alle
 beyde een beeld van bedrogh, gelijkmen
 op verscheyden plaersen kan sien, daer wy
 van dese gesproken hebben, en om naerder
 de werkinge en aert van dese Eeuweuyt te
 drucken, kan men lesen 't geene Ovidius seght
 in 't eerste boeck van de *Metamorphosis* of Her-
 scheppinge :

Hier was nu Recht en Trouw ten Hemel opgevlogen,
 De Liefde was verjaecht en quam in plaats de logen,
 Bedrogh en alle quaed. Men delfd' het ingewant
 Des Aerdricks, en bespriet of men geen schauten vant.
 Het goud quam voor den dagh, veel snooder als het yfer,
 Daer streesd' elck nae om 't iersst, 't schoon hy scheen sot
 of wyser,

De geldsucht drongh in 't hert en gierigheyt daer by,
 Daer sweesd' in volle swang de sucht tot heerschappy,
 Met deegens in de vuyft, en met bebloede handen,
 Soo kampmen om den roof, met schenden, moorden,
 branden.

Soo dat noch Man noch Gast, was seker voor 't gesin,
 De Man sijn Vrouw belaecht, de Swaeger sijn Vrindin.

De Soone stont eylaes ! sijn Vader nae het leven.
 De Aerde klam van bloed, heeft groote rouw bedreven.
 De Godsvrucht lagh vertreen, soo dat Astræa vliet,
 Ten Hemel, en 't gespuys des Werrelts hier verliet.

De vier Eeuwen, alsoo dieselve in
 Goud, Silver, Koper, en Yfer te Paris in
 een Comedie voor Henric de 11, Koning
 van Franckrijk, zijn vertoont.

De Gulden Eeuw.

En seer schoon Maeghdeken, in 't goud
 gekleet, en met goude brooskens, hou-
 dende in de eene hand honighraeten, en in
 d'ander een eycken tack met eyckelen.

De Silvere Eeuw.

En Vrouwe in 't silver gekleet, met seer
 Eierlijcke behanghsfels van Peerlen en an-
 dere Eedelsteenen, oock silvere sluyers, ge-
 lijk dieselve oock met groote schoonheyd
 en heerlijckheydt 't hoofd opgepronckt
 heeft, met twee brooden in de eene hand.

De Koopere Eeuw.

En gewapende Vrouwe met een Helm
 op 't hoofd, voerende op den kam een
 Leeuws hoofd, met een kort kleed, en sul-
 len de wapenen soo wel als 't kleed van ko-
 perverwe zijn, zy sal in de hand een Spieffe
 houden, staende in een hovaerdige en trotse
 stand of posture.

De Yfere Eeuw.

En gewapende Vrouwe, en gekleet in
 Ysfer verwe, hebbende op 't hoofd een
 Stormhoed met een Wolfs kop, met den
 mond open, houdende in de rechter hand
 een Spieffe, met een Seyffen daer boven aen,
 met d'ander een Egge, hebbende de voeten
 van een Grijpvogel, of Gier.

ETERNITA. Eeuwighheyt.

En jonge Vrouwe in 't groen gekleet, om
 te betoonen, dat zy door den tijd noch
 niet is t'ondergebracht, noch door haere
 kracht verteert. Zy sal op een Zeerel sitten,
 met een Spies in de slincker hand, die zy op
 der aerde ser, mette rechter sal zy een En-
 gel of Geest houden. Op 't hoofd salfe een
 gulde

gulde *Basiliscus* hebben, om dat dit Dier by de Oude, voor een teycken van de Eeuwigheid was genomen; oock om dat dit Dier niet kost werden gedood, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, vermits het door sijn geblas alleen, de Menschen en Dieren om hals brengt, en de kruyden, planten en bloemen verdrooght. De *Basiliscus* wort van goud gemaect, om dat het goud, boven alle andere Metalen, de bederfnisse minst is onderworpen.

E T E R N I T A.

EEN Vrouwe die twee gekroonde hoofden draeght, in yder hand eene, met dit opschrift: *Æternitas Augusti & Sc.*

E T E R N I T A. *Eeuwigheid of geduyrigheyt.*

EEN Vrouwe die boven op een Hemelsche *Sphæra* sit, houdende in de rechter hand een Sonne met haere straelen, en in de sincker een Maene, om te betoonen, gelijk *Pierius* verhaelt, dat de Son en Maene geduerige voortteelders zijn van alle dingen: En door haere kracht soo baerense, onderhoudense, en voedense alle dese benedenste lichaemen. 't Welck seer wel van de Oude Egyptenaers, om de Eeuwigheid te vertoonen, is aengemerckt, vastlijck gelovende, dat dese twee lichten des Werrelts, oneyndlijke Eeuwen souden geduyren, en datse Onderhoudsters en Voedsters souden wesen, van alle geschapene en aerdsche dingen.

Zy sit op een Hemelsche *Sphæra*, als op een faecke die geduyrigh en eeuwich is. In de Medaglie van *Domitianus* en *Trajanus*, vindy oock de Eeuwigheidt, die een Son in de rechter, en een Maene in de sincker hand heeft, met een langh en opgegot kleed.

E T E R N I T A.

EEN Vrouwe als een deftige Matrone, die in de rechter hand een Slange heeft in 't ronde gekruilt, hebbende den steert in den mond, en een sluyer op 't hoofd, die beyde de schouders bedeckt.

Zy deekt haere schouders, om dat de verloopende tijd in de Eeuwigheidt niet wordt gesien.

De Slange in 't ronde, bediet, dat de Eeu-

wigheidt sich selve onderhourt, en van geen uytwendigh dingh wort gevoet. En by de Oude bediede de Slange, de Wereld en het Iaer, die sich geduyrighlijck, in haer selven, als eenige Philosophen seggen, keerde en draeyde. Dit selve is in weynige Iaeren vernieuwt ter gedachtenisse van *Gregorius XIII*, en van 't Iaer dat van hem is verbeterd: het welke een getuyghenisse sal wesen dat de Eeuwigheidt van de naeme, soo een groot Prince waerdigh is: Alles nae de meeninge van de Pithagoristen, die daer seyden, dat het beeld van de Eeuwigheidt de Tijd was, en voor den tijd naemensê *Plato* en *Mercurius Trismegistus*. En nae de beschrijvinge van *Claudianus*, in 't lof van *Stilico*, seyt hy, de bemorstste Moeder der Iaeren, sit in 't hol der onmeetlijcker Eeuwe, die de tijden in haeren wijden boesem stort en wederom wegh neemt. Dit hol heeft een Slange omslingert, die door een stille kracht alles verteert. En hy groeyt staedigh aen met schubben, hebbende den steert ingetrocken. Hy sloekt alles ten monde in, en brengt de beginselen weder tot den val.

S E C U L O. *Een Eeuwe, van hondert Iaeren.*

EEN oud Man met een Phoenix in de hand, al brandende, staende in de negenste *Sphæra* of Hemels circel.

Oud wort hy gemaect, om dat *Seculum* of de Eeuwe de langhste Ouderdom is van 's Menschen leven, of van hondert Iaeren, als mede d'ouderdom van den Phoenix, als mede de beweginge van een graed van de negenste *Sphæra* of circel.

E T E R N I T A, nae de Medaglie van *Faustina*.

EEN staende Vrouwe, die als een deftige Matrone gekleet is, houdende de Werlt in haere rechter hand, hebbende op 't hoofd een Sluyer, die haer de schouderen bedeckt.

Dat zy staet sonder eenigh bewijs van beweginge, doet ons begripen datter in de Eeuwigheidt geen beweginge noch veranderinge in den tijd is, noch van de begriplijcke noch onbegriplijcke dingen. Dies *Petrarcha* seght;

Wat wonderwerk sie ick hier aen,
 Als ick sie op mijn voeten staen,
 Hem die daer nimmer stille blijft,
 Maer alles tot veranderingh drijft?

De Reeden waerom wy dese beeldnisse niet sittende maecken, is om dat het sitten een kenteycken is van grooter vastigheyt, en dat het sitten een geduyrige ruste plagh te bedieden, 't welck een regentellinge is van de beweginge, en sonder diewelcke men die niet kan verstaen. En is de ruste van de Eeuwigheid niet begrepen onder dese slagh, en moet oock niet op dese wyse uitgedrukt worden, alhoewel het selve van allen niet is waergenomen, gelijk hier onder sal worden verklaert.

Een Vrouwe is zy gemaect, om de gelijkheyt van de naeme *Matrona*, zijnde van een bestandigh Ouder.

Zy hout de Werrelt in de hand, om dat de Werrelt den tijd voortbrengt met haere beweginge, 't welck bedier, dat de Eeuwigheid is buyten de Werrelt.

De Sluyer die beyde schouderen bedeckt, vertoont, dat die Tijd die niet tegenwoordigh is in de Eeuwigheid, sich verbergh, hoewel die blijklijk aldaer is.

E T E R N I T A, nae de Medaglie van *Titus*.

EEn gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een Spieffe, en in de slinker een Overvloets hooren hout, hebbende onder haere voeten een klood.

Door dese beeldnisse van de Eeuwigheid, sal de rechte Eeuwigheid, die boven verklaert is, niet verstaen worden, maer alleen een seeckere lange geduyrigheyt, die door de goede Regieringe heerkomt, diewelcke voornaemlijk bestaet, in 't versorgen van dingen, die tot het leven noodigh zijn. Want de Burgers de Overvloet der Weldadigheyt van den Prince kennende, hebben gestadigh haer gemoed daer heene gewent, om hem 't selve te vergelden door de verbintenisse van Eendracht en getrouwigheid.

En daerom schilderden de Oude dese Geduyrigheyt af door een Overvloets hooren vol vruchten: want de Langhduyrigheyt van de Regeeringe spruyt oock door het onderhou der Wapenen en Oorlogen, tegens de Vyanden en andere Barbarische

Volcken. En dit geschiet om twee oorfaecken: d'eerste is, dat zy de strijdbaere en bedreven Volcken souden staende houden, om de stoutigheyt en 't geweld van andere uytheemische Volcken, die haer wilden overvallen, regen te staen. De tweede is, dat zy de Vreede en Eendracht tusschen den Burgeren versekere, want soo veel te meer veeneigh sich het geheel met het deel, als het harder en heftiger van sijne regenpartye wort bestreden. En dit selve is alijt gesien, en siennen als noch dagelijx in veele Steden en Koningrijcken, daer de Burgers soo veel te meer onder malkander oneenigh zijn, als zy te min van de Vyanden worden beoorloght en geplaeght, en alsoo verdubbelen sich dan de Burgerlijke twisten, door de rust, tot lach en spot van haere Vyanden. Daerom is dan de Eeuwigheidt met een spieffe en krijghsrustinge afgemaect.

E T E R N I T A. Eeuwigheid, van *Francisco Barbarini*, in't verhael van de Liefde.

Franciscus Barbarinus Florentijn, heeft in sijn boeck, dat hy van de Liefde heeft geschreven, en in schriftte by den Cardinael *Maffio*

Maffeo Barberino, wort bewaert, de Eeuwigheyt met een seer aerdige vindinge afgebeeld: en 't selve met een seer groote smaek gesien hebbende, heeft my goet gedacht dieselve alhier te vertoonē, en dat nae 't oorspronghlijcke schrift, dat ick uyt des Heeren *Barberini* boeck, die God lange in den Paulijcken stoel laet leven, hebbe uytgetrocken.

Hy maelde een Vrouwe af met een seer eerwaardige gedaente, en lange guldene hoofdharen, die over de schouderen nederdaelden, soo wel aen de rechter als slincker syde: haere beyde syden waeren uytgestrekt, als of die sich verlengende, twee halve cirkels maeckten, buygende sich d'eenē van de rechter, en d'ander van de slincker syde, boven het hoofd, alwaer zy sich te saemen vereenighden. Zy sal in yder hand een goude klood om hoog houden, wesende geheel in Hemels azuur blaeu, vol sterren, afgebeeld. Elck van dese dingen, drucken de Eeuwigheyt seer wel uyt, om dat een ronde noch begin noch eynde heeft. 't Goud is onbederslijck, en onder alle metallē het aldervolmaeckste, en de Hemel wort door het azuur blaeu uytgedrukt, om datter niet is, dat de bederslijckheyt minder onderworpen is, als de Hemel.

E T E R N I T A. *Eeuwigheyt.*

Een Vrouwe met drie hoofden, die in de slincker hand een cirkel, en mette rechter de voorste vinger om hoog hout.

Dewijl de Eeuwigheyt geen begrijplijcke of tastlijcke sake is, soo kanse van 't Menschlijck vernuft, dat aen de sinnen hanght, niet bekennt worden, ren zy door ontkenninge, seggende dat het een plaets is sonder veranderinge, een beweginge sonder beweginge, veranderinge en tijd, sonder datter voor of nae tijd, begin of eynde is of wesen sal, gelijk sulx *Petrarcha* op 't laeft van sijn Triumph de omstandigheden van de Eeuwigheyt verhaelt, *datse geen plaetsē heeft, geweest is, noch is, noch hebben sal, maer zy is tegenwoordigh en nu*, en dat daer in de waere Eeuwighcyd is begrepen. Daerom sijn de drie hoofden, de drie deelen des tijds, te weten, de tegenwoordige, de toekomende en verledene tijd, diewelcke alle in eene Eeuwigheyt zijn verbonden.

De voorste opgeheven vinger, beteyckent

de bestandige vastigheyt, die in de Eeuwigheyt is, zijnde verre van alle veranderingen afgescheyden: want door 't opsteeken des vingers geeft men te kennen, een stantvastigh gemoed, dat van 't geene, hy alreede heeft voorgeselt, niet sal veranderen noch afwijcken.

De Cirkel is een teycken van de Eeuwigheyt, om datse noch begin noch eynde heeft, en om datse het allervolmaeckste is van alle dingen.

F A M A. Soeckt *Geruchte*.

C A P R I C C I O. *Fantafyen, vreemde Invallen.*

Een Jongelingh met verscheyden verwen bekleet, met een Bonet op 't hoofd, van dieselve verwe als 't kleet is, waer op verscheyden Veederbossen staen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en in de slincker een Spoorē.

Capricciosen of Fantastike worden die geene genaemt, die door de Ideē of gemeene voorbeeldingen van andere Menschen, verscheyden eygen vindingen en wercken bedencken en aennemen: Maer door de wispeltuyrigheyt van 't een op 't ander, van dieselve slaghe, soo worden, door

maniere van gelijkheyt, de Ideën, Capricien, Fantafyen of Invallen van 't ontwerp genaent, die sich soo wel in de Mufijk, Schilderkonft als in andere konften openbaeren, verre afgefcheyden van de gemeene maniere: De onbestandigheyt wort door de Ionckheyt afgebeeld, en de veranderlijckheyt, door de verfcheydentheydt van de verwen.

Het Bonnet met verfcheyden veeren, ver- toont, dat dese verfcheydentheydt van onge- meene handelingen, voornaemlijck uyt de fantafyen heerkomt.

De Spoore en de Blaesbalck betoonen, dat de Fantaflike vaerdigh is, om 's anderen Deughd, te vleyen en te itreelen, of dieffel- ven gebreecken met Spooren te pyckeeren en itcken.

FORTUNA. Avontuur.

EEn Vrouwe fwevende op eenen boom, die mette ooggen verbonden is, en die met eenen langen stock op de tacken deffel- ven slaet, alwaer van boven eenige gereet- fchuppen nedervallen, die tot verfcheyden bedieningen behooren, als Scepters, Kroo-

nen, Edelgefteenten, Wapenen, Boecken &c. En aldus maectse *Domus* af.

Eenige noemen de Fortuyne de wercken- de kracht der Sterren, diewelcke de natiere der Menschen verfcheydentlijck beftiert, bewegende de finnelijcke genegenthey: en daer door, buyghtse diefelve oock, op een feekere maniere, doch fonder de reedelijc- ke genegenthey gewelt aen te doen, en fon- der datse daer door in 't wercken eenige dwangh gevoelt: Maer in dese Beeldenisse, wortse alleen genomen voor die faecke, die by geval gefchiedt, en dieder kan wesen in die dingen, die fonder opmercken van den Wercker altemets plaghten te gebeuren: diewelcke, om dat diefelve dickwijls groot quaed of groot goed, aenbrengen, soo heb- ben de Menschen, die dit niet konden be- grijpen, wat het voor een faecke soude mo- gen wesen, die iets soude konnen te wege brengen, fonder dat de Wercker daer van weet, door haere inbeeldingen, een Vrouwe verfiert, die daer soude wesen een Heersche- rimme van dit werck, haer noemende de *Fortuyne*. En aldus wortse, door den Mond van de onwetende, altijt geheeten. Blind wortse, in 't gemeen, afgebeeld, om uyt te drucken, datse d'eene niet meer als d'ander gunftigh is, maer liefst en haet diefelve fonder onder- fcheyt, vertoonende wat teycken 't geluck haer vertoont. Waer door het gebeurt, datse eenen boeve op den hooghten trap van eere verheft, diemen behoorde aen een galge te hangen; en een ander die groote eere waer- digh is, doetse in groote ellende en armoede vervallen. Maer dit seggh ick, nae 't geene de Heydenen en 't onwetende volckjen daer van verhalen: Doch dit is de waarheyd, dat alles door de Godlijcke Voorfienigheyt wort beftiert, gelijk *D. Thomas* feyt. De Men- fchen die onder den boom itaen, geven ge- ruyghniffe van de oude spreucke, te weten, dat een yder Mensch Heer of Wercker is van fijn eygen Fortuyne. Hoewel 't waer is dat iemant, gelijkmen feyt, kan geluckigh wesen, nochtans soo hy niet van een goet oordeel is, om den wegh des levens, door een behoorlijck middel te rechten, soo is 't niet mogelijck dat hy kan komen tot het eynde, waer toe hy, door fijne werckinge, begeert te geraccken.

F O R T U N A.

De hulplijcke Fortuynne tot Liefde.

EEn Vrouwe die op een klood sit, hebben-
de vleugels aen de schouders.

F O R T U N A.

EEn Vrouwe met een Hemelsche Globe
op 't hoofd, en in de hand een Overvloets
Hooren. De Hemelsche Globe wort daer-
om vertoont, om dat gelijk de Hemel in
gestaedige beweging is, dat sich oock de
Fortuynne alsoo beweeght, veranderende aen
een yder haere gedaente, nu desen verhoog-
gende, dan den anderen te gronde werpen-
de. En om dat het schijnt dat dese de uyt-
deelfter van de Rijkdommen en goederen
deses Werelts is, daerom worter de Over-
vloets Hooren by gedaen, om te betoonen,
dat oock dese dingen niet anders drayen en
keeren als de Hemelsche Globe doet. Waer
over *Antonius Gallus* seyt :

Fortuyn, die is gelijk een rad,

Seer wanckel, rond en slubber glad :

Zy keert en dracyt gelijk een top,

Wat onder leyt klimt boven op.

De globe kan oock uyt drucken, dat de For-
tuynne overwonnen is, door de Hemelsche
schickinge, diewelcke veroorsaect en be-
stiert is door den Heere van de Fortune en
van de Natuyre, nae 't geene hy van eeuwig-
heyt heeft geschickt.

De goede Fortune.

EEn Vrouwe die mette rechter arm op
een rad leunt, in plaets van de Hemelsche
klood, hebbende in de sincker een Over-
vloets Hooren.

D'ongeluckige Fortuine.

EEn Vrouwe sittende op een Schip son-
der Roer, 't Seyl van den Wind gescheurt
zijnde.

Het Schip is ons sterflijcke leven, 't welck
een yder Mensch in een geruste haven soeckt
te brengen : de Mast, 't Seyl en 't ander ge-
reetschap gescheurt zijnde, bedieden, de be-
roovinge van de ruste : wesende de quaede
Fortuynne een ongeluckige uytkomst, buyten
de meeninge van die geene die 't wel anders
soude verkiefen.

EEn Vrouwe die mette rechter hand een
Overvloets Hooren hout, en de sincker
heeftse op 't hoofd van een *Cupido*, die ront-
om haere kleeders speelt.

*De vreedige of goedertierene Fortuynne, nae de
Medaglie van Antonius Pius.*

EEn schoone Vrouwe, die mette rechter
hand op een Scheepsroer leunt, en mette
sincker houtse een Overvloets Hooren,
mettet opschrift F O R T U N A O B S E Q U E N
& s c. Dese Fortuynne is te Romen ver-
toont geweest onder t vierde Burgemeester-
schap van *Antonius Pius*, nergens anders om,
als tot sijn roem en cere, om hier door sijne
voorspoedige en goedertierene Fortuynne
uyt te drucken, en dat dieselve hem onder-
daenigh was : Alhoewel de Heydenen ge-
loofden, datse oock was een Goddinne die
de Koninckrijcken en Wereltsche dingen
haestigh veranderde.

Fortuine.

EEn Vrouwe hebbende in de rechter hand
een Overvloets Hooren, en in de sincker
een Lauwertack, leunende mette sincker op
een Scheeps-Roer, bediedende dat zy doet
triumpheren wie zy wil, 't welck zy door
den Lauwertack te kennen geefr.

*De gulde Fortune, nae de Medaglie van
Adrianus.*

EEn seer schoone Vrouwe, die op een rof-
koetsse leyt, hebbende een Scheeps-Roer
aen haere voeten. Dit is de gulden Fortuyn-
ne, die de Keyseren in haere saelen plaghten
te stellen, terwilen zy leefden, en die 't Rijk
door haere Fortuynne bestierden.

C O N V I T O. *Gastmael.*

EEn schoone lachend Ionghman, van sijn
Eerste melckhayren, staende recht op sijn
voeten, met een seer schoone bloemekrans
om 't hoofd, houdende in sijn rechter hand
een ontsstecken Fackel, en in de sincker een
Lance, wesende in 't groen gekleect, gelijk
hem

hem *Philoftratus* afmaelt, om dat dees onder meest tot bancketten en gastaen genegen is.

De gastaen worden gehouden totte algemeene vrolijkheydt onder den Vrienden, en daerom wort hy schoon en lachende gemelt, met een krans van bloemen, om de openhertigheydt van 't gemoed in dese lieflijkheydt, die door 't by een komen en aenwassen van de Vriendfchappen, die door de gastaen plaghten veroorsaect te worden, te vertoonen.

De aengefteecken Fackel schilderden de Oude in handen van *Hymeneus* den God der Bruylofen, om dat hy de gemoederen en verftanden in de gastaen, wacker en lustigh hout, kostelijck opschaffende, grootmoedigheydt verwekkende, om sulx van gelijcken wederom te pleghen, en van den Vrienden de plichten der danckbaerheydt te ontfangen.

HOSPITALITA. Gastvryhey.

EEN seer schoone Vrouwe, hebbende om her voorhoofd een goude cirkel van kostele steenen, door een gevlochten, met blonde en gekrulde hoofdhayren, en met een schoon en aerdigh huffel, wefende bedaecht, vrolijk van weesen en lachende, staende met open armen om een ander te ontfangen, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, als of zy 't selve wilde uytstorten, wefende vol koorenayren, druiven, verscheyden vruchten, geld en andre dingen, die tot des Menschen gebruyck noodigh zijn. Zijnde in 't wit gekleet, daer boven sal zy een roode Mantel hebben, staende als gelyct is, met open armen, houdende onder den Mantel, van de rechter syde, een naeck kindeken, 't welck zy eenige vruchten mette rechter hand schijnt toe te reycen, en van d'ander syde leyt een Pelgrim op der aerde.

Schoon wort zy geschildert, om dat de Gastvryhey eene van de schoonste wercken is, en Gode soo aengenaem, dat oock Ioannes XIII seyt: *Wie daer ontfanght den genen, dien ick senden sal, die ontfanght my, en die my ontfanght, die ontfanght hem die my gesonden heeft.* Iae zy is van sileke volkomentheydt, dat wy door haer tot kennisse van God geraecken, als *Augustinus* seyt.

De gulde cirkel en de hoofdhayren, als gelyct is, bedieden de grootmoedige en hooge gedachten, die in dese eedele deughd zijn, nergens anders om denckende, als gestadigh door de liefde te wercken.

Bedaecht wortse gemaelt, om dat de jonge luyden meest tot Wellust zijn genegen, en de Oude tot gierigheydt, soo wort dan het middel Onder, voor de Deughd gehouden, waer by de Gastvrygheydt wel past.

Met een vrolijk en lachend aengesicht, met open armen, en met een Overvloets Hooren, wortse vertoont, om dat de Waerd den Gast alsoo moet ontfangen, datter niets gebreck zy; want *Ambrosius* seght: *'t Is een openbaere aert van belesstheydt, dat doch een Pelgrim niet magh ontbrecken, en hy wort gedienslygh aengenomen, op dat de aankomende de deure magh open staen.*

Het witte kleed betoont dat een Waerd behoort suyver en oprecht te zijn, sonder vlacke van eygenbaet, maer alles moet ter Liefde Gods geschieden.

Zy wort geschildert datse een kindeken onder haer roode Mantel heeft, als gelyct is, en van d'ander syde een Pelgrim, om dat de Gastvryheydt een seer groot werck is, want men komt, door de Liefde, die geene te hulpe, die noordrustigh en van haer selve onmachtigh zijn, om haer te voeden met behoefte van 't geene haer noodigh is: gelyck de Pelgrim is, die welcke verre uyt sijn Vaderland zijnde, eens anders hulpe van noode heeft.

Hier uyt kan men af nemen, hoe aengenaem onsen Heere *Jesu Christo* de Gastvrygheydt is, wanneer hy seyt: *Wat ghy den minsten van dese gedaen hebt, dat hebby my gedaen: tot beschaemtheyt van die geene, die in haere Huysen prachtlijck die geene ontfangen, die 't niet van noode hebben, gelyck de sprecke seyt: Eenige sluyten de Vrome buyten, maer de grooten Rovers en Rijken onthaelen zy prachtlijck.*

ORATIONE. Gebed.

EEN oude nedrige Vrouwe, die van den hoofde totte voeten toe, met eenen witten Mantel bekleet is en knielende, hebbende bloote armen, en in de rechter hand falsche Wierroock vat, en in de sincker een Hert houden, en ter syden sal een Haene staen.

Oud is zy, om reeden die alreede gelyct is.

Zy

Zy deekt haer hoofd totte voeten met een Mantel, om te vertoonen dat het Gebed niet in 't openbaer, maer in 't verborgen moet geschieden, nae de spreucke *Christi: Als ghy bid, gaet in u slaepkamer.* De witte Mantel bediet, dat het Gebed, eenvoudigh, suyver, klaer en van gewicht en deftigheyt moet wesen, niet met een gemaeckte fraeygheyt.

Het gesicht is ten Hemel gekeert, om dat dar selve een optreckinge des gemoeds is, gelijk oock het knielen eerbiedigheyt ver- toont, en het Wieroockvat, het Gebed.

Dat zy een Hert in de sliicker hand hout, druckt uyt, dat, indien het Hert niet bid, soo is 't geklap van de tonge vergeefs. Want het is beter stille in 't hert te bidden, sonder geluyt te slaen, als alleen met woorden, sonder aendacht des gemoeds.

De Haen worter ter syden gestelt, als zijnde een beelt van de wackerheyt, om dat *Christus* by *Mathaew* xxvi cap. seyt: *Waeckt en bid, op dat ghy in geen versocckinghe valt,* gelijk oock *Lucas* xxi en elders meer geseyt wort.

O R A T I O N E. Gebed.

Een oude Vrouwe van een nedrigh wesen in korte witte kleedere, knielende met

ontslagen armen, houdende in de rechter hand een roockend Wieroockvat, waer van de ketens, als *Pater nofters*, sullen wesen, houdende 't hoofd verheven, siende eenige glans.

In 't wit wortse gekleet, om datse behoort, gelijk *Ambrosius* seght, suyver, eenvoudigh, klaer en blijklijk te wesen.

Datse met opgeslagen armen geknielt is, vertoon de eerbiedigheyt die zy aen God den Heere behoort te hebben, en in 't beson- der als zy in 't Gebed is.

Het verheven aengesicht dat een glans siet, vertoon, gelijk *D. Thomas* seyt, is een opheffinge des gemoeds, en een opweckinge van de gegentheyt, door de welke de Mensch sprekende, Gebeden tot God stort, openbaerende hem sijne verborgentheden en 't verlaegen van sijn herte.

Het roockende Wieroockvat is een beeld van 't Gebed, want *David* seyt in den cxl Psalm: *Heere! mijn Gebed moet voor u gestelt zijn, als een reuckoffer voor u gesichte.*

De *Pater nofters* zijn als keetens van 't Wieroockvat, om dat het *Vader onse* het vol- maeckste Gebed is, dat *Christus* ons selve heeft leeren bidden, &c.

Oud wordse gemaeft, om dat in dees Ouder meest wordt gebeden, vermits de reyse uyt dese Wereld, den Ouden alder- naest is.

O R A T I O N E. Gebed.

EEN Vrouwe in 't groen gekleet en ge- knielt, de oogen ten Hemel opslaende, uyt wiens mond een viervlamme komt, houdende de voorste vinger van de sliicker hand op de borst, als of zy 't Hert wilde vertoonen, slaende mette rechter hand voor een poorte die toegeslooten is.

't Gebed wort in 't groen gemaeft, door de hope die zy heeft om de genade die God belooft te verkrijgen, en die insonderheyt door onse ootmoedigheyt verweckt wort, die door 't knielen wort vertoon, 't welck van ouds af geweest is een teycken van eere en onderwerpinge. Dies de Schrijver seyt, dat hy niet weet, of dit door eene natuy- lijcke instortinge geschiedt, of om dat de vinder van dese ceremonie geweten, en daerom gestelt heeft, dat de kinderrens ter-

wijlen zy noch by de Moeder zijn, gelijk *Gerop. Becanus* verhaelt, mette knyen de wangen en oogen raecken, waer uyt de traenen rollen, en dat, daer door, sich God laet versoenen, wanneer men hem vertoont.

De oogen ten Hemel gekeert, bedieden, dat het geene men van God, door het Gebed begeert, oock ten Hemel behoort, alwaer onse Vaderland is, en niet op der aerde, alwaer wy slechts Pelgrims zijn.

Door de vlamme die uyt den monde gaet, wort verstaen, de brandende genegentheyt des Gebets, 't welck het gemoed in de Liefde Gods ontsteekt.

De voorste vinger waer mede zy 't Hert vertoont, is een teycken dat het Gebed eerst uyt het hert, en daer nae uyt den monde moet komen. En 't kloppen aen de poorte bediet, dat de Mensch door sijne gebeden, God moet moeylijk vallen, met vaster hope om sijn voornemen te verkrijgen, met een seker vertrouwen in de woorden *Christi*: *Bid en ghy sult verkrijgen, soeckt en ghy sult vinden, klopt en u sal open gedaen worden.* *Lucæ x i.*

ORATIONE. *Gebed.*

EEn oud Priester, in witte Priesterlijke kleederen, knielende voor een Altaer met een Wieroockvat in de rechter hand, om te roocken, de oogen ten Hemel gekeert, mette slincker een Hert roereykende.

De oude Priester vertoont, dat de Mensch eer hy met God spreckt door het Gebed, sijn ziele met goede wercken moet voorbereiden, wesende vreemd van alle onsfuyverhey, die hem kan besnertten: 't welck in de Ouderdom begrepen is, als wars zijnde om de Wereld te volgen, roonende sich, in 't gemeen, allervierghif om God te dienen.

Het witte kleed, vertoont dieselve sfuyverhey van 't gemoed, diemen in 't aenschijn des Heeren moet draegen.

Knielende, mette oogen ten Hemel gekeert, is hy gemaect, vertoonende de kennisse sijns selfs, diewelcke needrighhey baert, en kennisse Godes die een vast vertrouwen geeft, lerende dat men in 't bidden niet soo needrigh en verslaegen moet wesen, dat wy souden wanhoopen, noch soo vast vertrouwen, dat wy niet souden twijfen over onse sonden.

Het Wieroockvat wort voor het Gebed genomen, want in plaetse van 't Wieroockvat in 't Oude Testament, soo zijn in 't Nieuwe Testament de Gebeden der Vromen.

Het Hert dat hy in de ander hand hout om te offeren, bediet, gelijk *Ambrosius* seyt: *Indien 't herte niet bid, soo klapt de tonge te vergeefs.*

PREGHIERI. *Gebeden, Aenroepingen.*

TWee oude beschrompelde, droeve, mancke, scheele en swaermoedighe Vrouwen, in 't blauw gekleet, gelijckse *Homerus* afmaelt: Manck wordense, misschien, gemaelt, om als men wil bidden, men de knyen buyght: ofte om datse met een twijfelachtigh of manck gemoed gaen te bidden, hebbende gantsch geene seeckerhey, om te verkrijgen 't geene zy bidden.

Het aengesicht staet droef, overmits de Gebeden zijn werkingen die den asfaet uyt drucken, en een gebreck van dingen; die zy niet hebben: of een vreesse van die niet te verliefen, 't geene zy vrywilligh besitten: en de behoefughey, alhoewel die een oorfsake van volmaecktheyt is in de stad, gelijk *Aristoteles* seght, nietremin isser een teycken van gebreck, baerende treurighhey en magerhey in besondere Menschen, gelijk hy voordert seyt, en daerom wortse oock aldus afgemaelt.

Scheel zijnsse, om uyt te drucken door de verschedenhey en 't gesicht haerder oogen, het onderscheydt van 't opmercken haeres verstands, wesende gemeenlijk van tegenstrijdige meeninge, te weeten, die geene die een ander bid, en die geene van wien wat wort gebeden.

Het blauw kleed beeld af, dat de Gebeden van Hemelsche verwe moeten wesen, niet vermomt noch geveinst, noch met gemaecte reedenen opgesmuckt, maer reyn, sfuyver, oprecht en waerachtigh, indien de Mensch wil verkrijgen 't geene hy wenscht en begeert.

PREGHIERE a DIO. *Gebeden tot God.*

EEn knielende Vrouwe, met gevouwen handen, en 't hoofd ten Hemel gekeert, uyt wiens mond een viervlamme komt.

Deſe

Dese beeldenisse gelijckt seer de Oratie of Aenroepinge, hebbende een selve voorwerp en een gelijck eynde.

De gevouwen handen en gebogen knyen drucken de uytwendige werckingen van den Mensch uyt: Maer het hoofd ten Hemel verheven, en de vlamme daer uyt vliegende, bedieden de inwendige genegentheiden van hert en sinnen.

EDIFITIO OVERO UN SITO.

Gebouw of Wooningh.

DE Oude gaven door een steen, die aen een draet was vast gemaect, een Gebouw of Wooningh te kennen, of eenigh gemaect werck, om dat de Gebouwen in geender manieren kunnen gerecht werden, ten zy men met naerstighen soecke de rechticheyt van de syden, en dat door het Waterpas. Daerom moeten in 't bouwen dit eerst waarnemen, dat alle wercken mettet Waterpas of loot mogen over een komen, en dat die van geener syde eenige scheevigheyt of nederhanginge, in sich hebben. Daerom soo kan men dese beeldenisse door een Man vertoonen, die een Waterpas of loot in de eene hand heeft, om 't selve met oordeel en konst te gebruycken.

GIURISDICTIONE. Gebiet,

Heerschappye.

EN Man in purper gekleed, die in de rechter hand eenen Scepter draeght, 't welck een waerachtigh kenteycken is van de natuerlijke heerschappye, en in d'ander hand droegh men de *Fasci Consulares*, of de Borgemeesters Roeden, die om de bijlen gebonden waeren, tot een teycken van heerschappye.

CONTRITIONE. Berouw, Gebrokenheyt des herten.

EN Vrouwe van een schoon en bevalligh opsicht, staende metten vuyft gereet, als of zy haer naeckte slincker borst wilde slaen: de slincker arm houtse recht uyt nae beneden, doch de hand open zijnde, de oogen zijn vol tranen ten Hemel gekeert, met een droevigh en treurigh wesen.

Contritio of Gebrokenheyt des herten, is de allergrootste droefnis die een sondaer heeft, van dat hy de hooge Majesteit Gods vertoorn heeft; waer over de Schrijver van dese Dichten aldus seyt:

O aengename smert, doch uyt een bitter grond,

Die my mijn ziel beroert door 't roeren van de sond.

Dic troost en heyl ontfangh door 't suchten en door 't steenen,

Die my baert veel gelux door treurigheyt en weenen.

Die smert die andren druckt, doet my ten Hemel gaen,

En doet my al dien rouw en droeffenis versmaen:

In u soo vind ick troost, veel soeter als de lusten,

't Geen andren is als roet, dat doet my liefslijck rusten,

Mits ghy in mijn gemoed u Zeetel hebt gevest,

Verlaet ick dese poel, en jaegh nae 't allerbest:

Nae een verhemelt Choor, alwaer ick sonder vreesen,

Een Wandelaeer gelijck en seer verheught sal weesen,

Die nae een snoode wegh van doorens en verdriet,

Sijn moede voeten rust in bloemkens weer geniet.

En *Petrarcha* seyt:

Ick beklage mijne verleden tijden.

CONTRITIONE. Berouw,

Gebrokenheyt des herten.

EN schoone staende Vrouwe, met uytgespreyde hayren, in 't wit gekleet, de borst open, als of zy die met haer rechter vuyft wilde slaen, mette slincker trecktsse haer afschgrauwe kleederen uyt, diewelcke gescheurt zijn, vertredende met aendachtige en ootmoedige mynen een Momaensicht. 't Berouw wort van een seer schoon opsicht gemaect, om te betoonen, dat een boetveerdigh en verslagen herte van God niet wort veracht, maer is een middel om de gramschap Gods te versoenen, gelijck *David* in den *LI Psalm* seyt, en is dese als een tegenstellinge der sonde, of gelijck de Godgeleerde dat bepaelen, eene droefheydt die de Mensche neemt over sijne cygene sonden, met voornemen om die te belijden en te voldoen: De naem selve seyt *S. Thomas*, bediet anders niet, als een verbreekinge en weghneming van alle recht en verichooning, die de hovaerdie soude kunnen voortbrengen, in eenigh goed dat in ons soude kenbaer zijn.

De Mom onder haere voeten bediet de verachtinge van de Wereldsche dingen, die ons schoon voor d'oogen schijnen, die ons vleyen,

vleyen, bedriegen, en de waere kennisse in ons selve vertragen.

Zy staet om sich van haere gescheurde kleederen te berooven, om dat de gebrokenheydt een deel is van de Penitentie of Boete, waer door wy de kleederen van den ouden Mensch verscheuren, ons van nieuws in *Christo* en sijne genade kleedende, die onse Ziele verciert en verskerkt tegens alle snoode rampen en aenvechtingen.

MACHINA dell MONDO. 't Gebouw
des Werrelts.

EEn Vrouwe, hebbende om 't hoofd de swieren van de seven Planeten, en in plaets van de hayren, vier vlammen: 't kleed sal in drie deelen geschakeert wesen, doch yder van besondere verwe. Het eerste deel sal den borst bedecken, en dat deel van 't lichaem sal blauw en vol wolcken wesen. Het tweede deel sal licht blauw of azuur wesen, als de baeren van de Zee. Het derde deel totte voeten toe, sal groen wesen met bergen, steeden, en kasteelen. Zy sal een Slange in de eene hand houden, diewelcke in 't ronde gekrult zijnde, den steert in den mond hout, 't welck bediet, dat de Wereld van sich selven, en door sich selven gevoert wort, en datse in sich selve en door sich selve, altijd met een gemaetigheyt en gewoonlijke beweginge, in sich wederkeert, loopende het begin nae 't einde, en het eynde keert weder nae haer selve begin. En hierom worden de seven Planeten aldus afgemaelt.

Het vier dat zy boven op 't hoofd draegt en de verwe van 't kleed, bedieden de vier hoofdstoffen, diewelcke zijn de vier mindere deelen van 't groot Gebouw deses Werrelts.

PENSIERO. Gedachte.

EEn oud Man, bleeck, mager en swaermoedigh, gekleet in 't weerschijn, hebbende steyle hoofdhayren, met twee vleugels op 't hoofd, en aen de schoulers, leunende mette wange op sijn sliucker hand, houdende met sijn rechter hand een bossel met heel verwart gaeren, alwaer ter syden een Adelaer is gevoeght.

Oud is hy gemaect, om dat de gedachten veel dieper en krachtiger in de Oude als in de Jonge gedrukt zijn.

Bleek, maeger en swaermoedigh is hy, om dat de gedachten, en insonderheyt die geene, die door eenigh misnoegen heerkomen, oorsaekte zijn, dat een Mensch sich quijnt, versmelt en uytteert.

Het weerschijne kleed bediet, dat de Gedachten verscheyden zijn, en rijzen, soo van d'eene als van d'ander syde, oneyndlijcken op, daerom seyt *Petrarcha*, dat in alle treden nieuwe gedachten wassen.

Hy is gevleugelt, om dat dieselve Poet seyt, dat hy mette vleugelen der gedachten in den hooghten Hemel klimt, daer van *Tasso* aldus mede singht:

*Indien ghy met u blanke veeders,
't Gedacht en borst, als lichte kleeders,
Ciert, en genaect des Hemels top,
Eyl voert daer 't schoon ontwerpsel op.
En toyt het toe, als regen droplen,
Die in de lucht sich t'jaemen koplen,
En sent het om de Werrelt heen,
Te sien waer dagh en nacht verdrween.*

Oock seyt *Dantes* in sijne Helle, dat het gedachte een snelle beweginge van 't gemoed is, 't welck snellijck vlieght, waer het voornemen slechts henen wil, en is bequaem om alle verledene, tegenwoordige en toekomende dingen te vatten.

De steyle hoofdhayren en de lichter hand onder de wange, zijn teyckens van de opheffinge des gemoeds, die veroorsaect worden door de ruste des lichaems.

De bondel of het roof verwart gaeren, zijn den gedachten gelijk, want hoe meer men 't selve drayt, hoe meer 't selve verwart, en hoe 't oock grooter wort, jae 't wort wel soo verwart, datter eindlijck geen hope is om 't selve te ontwarren. En de gedachten groeyen oock aen, om sich self door sijn cygen macht te beschadigen. 't Is waerachtigh dat de gedachten somtijts een vast voornemen geven, om uyt te voeren en gelegenhert te krijgen, om sich oock daer uyt te redden, gelijk de draed van *Thefus* be-toont, diewelcke een leydfinan was, weseude te gelijk een baecten voor alle verstandige luyden, om te gaen uyt het doolhof, dat ons sterflijck lichaem met sich draeght; doch om de eedelhert van de gedachten uyt te drucken, isser de Adelaer by gevoeght, een eedele vogel, en van grooter snelligheyt.

PENSIERO. Gedachten.

EEn Man in 't swart gekleet, hebbende 't hoofd vol Perfic noten, en fullen over 't kleed veel Doornen zijn gespreyt, die mette scherpe punten nae 't vlees gekeert zijn.

De Perfic noten bedieden, dat gelijk die gedeelt zijn in veele en vreemde gootjens en syde gangen, alhoewel die van harde en vaste stoffe zijn, niet te min soo is onse ziele, hoewel die onsterfelijk is, gedeelt door de gedachten in verscheyden deelen: gelijk *Pierius* 't selve seer wel aenmerckt.

De Doorens vertoonen, dat de gedachten 't gemoed niet anders drucken, steecken en quersen, als de Doorens het lichaem des Menschen plaegen, gevende haer gelegenheyt totte Melancolie of swaermoedigheyt, die door 't swarte kleed wort uytgedrukt.

OSSEQUIO. Gediensfigheydt.

EEn bedaeghd Man, bloots hoofds, sich uyt nedrigheyt wat buygende, en 't slincker been wat achter uytsteekende, hy sal in sijn rechter hand sijn Bonet of Hoed houden, toonende door dusdanige mijnen sijne

gediensfigheydt en groote eerbiedigheyt, hebbende aen de slincker hand eenen Leeuw en eenen Tyger te saemen vast gebonden.

Bedaeghd wort hy gemaelt, want in de bedaeghtheydt bestaet de middelmaer en 't geene beraemlijk is, en niet in de leughd, als dewelcke sich selve bemint, en sich meer laet duncken als andere, gelijk *Aristoteles* seghet.

Her ontdeckte en weynig gebogen hoofd, bediet de onderdaenigheyt, waer door hy eerbiediglijk, met een aengenaem gemoed, hem soecket goedgeunfich te maken, door 't verkrijgen van vrienden. Waer over *Terentius* in sijne *Audria* seyt: *Obsequium amicos parit.* dat is, *Gediensfigheydt baert Vrienden.*

Hy hout den Leeuw mette slincker hand, die met den Tyger te saemen gebonden is, om te betoonen, dat de Gediensfigheydt, door haere minlijcke ommegangh, den Leeuwe, Tyger en andere hovaerdige en wreede Dieren, kan temmen. Waer van *Ovidius* in sijne *Minnekonst* aldus singht:

*De kromme tack buyght met gemak,
Maer domme kracht verbreekt den tack:
Al soetjens swemmen door een vliet,
De stroom die acht 's Schips krachten niet,
Door Min betemt men Leeuw en Beer,
De Stier ploeght dienstigh voor sijn Heer.*

GENIUS of goede Geest of Engel, nae de beschrijvinge der Heydenen.

EEn kindeken met schoone hoofdhayren, zijnde gekroont met *Platanus* of *Arendoorn*, hebbende een Slange in de hand, gelijkmen vint in eenige gedencpenningen.

GENIUS of quaede Geest, nae de Heydenen.

EEn groot swart Man met een schricklijk gesicht, gebaerd en met lange swarte hoofdhayren, hebbende een uyl in der hand. *Plutarchus* verhaelt dat *Marco Bruto*, die *Cesar* hadde vermoort, dusdanigen Geest was verscheenen. En de uyl houden de Oude voor een droef voorteecken.

Daer zijn veele Geesten, en dat nae de toeeygeninge der verstanden, waer uyt zy worden genomen, daerom fullen wy eene boven dese stellen om d'andere te vercierren.

GENIUS. *Geest of Engel*, nae der Ouden beschrijvinge.

V^{incentius Catarrus} vertoont veele beeldniffen van *Genius* of de Geest, die hy uyt *Lilivus Giraldus* heeft getrocken. Wy fullen oock eene vertoonen die in Marmor uytgehouden, certijts te *Rome* is gevonden. Waer in een kindeken stont met een vrolijk en lachend gesicht, gekroont met maenekoppen, en in de rechter hand een bossel koorenayren, en in de sincker eenige trossen Druyven met dit opschrift: *Aenspraeck en Geest*.

A. *Wat zydy voor een vrolijk kind?*

G. Ick ben een Geest van elk bemint.

A. *Wat toe de Druyven in deen hand,*

In d'ander weer een koorenplant?

En 't hoofd met bollen dus omkruylt?

G. Dees kroon is tot den slaep gehult.

En *Ceres* als oock *Bacchus* wijn,

Doet 's menschen Geest vol levens zijn.

De goede uytkomst is oock met koorenayren in de sincke, en met een schael of beker in de rechter afgebeeld in een beeldnisse van *Trajanus*. By de oude Romeynen is hy voor de bewaeringe en bescherminge der dingen genomen, daerom wierde die den steeden, plaetsen, planten, en tot alle dingen, jae ten laesten de boecken toegewijt, die wegen hunne maeckers door gemeene toejuyginge, mogen aengenaem werden geacht, gelijk *Martialis* singht:

Een boeck dat nimmermeer vergaet,

Moet zijn vol Geest en kloeck beraet.

Men vint overal veele van dese Geesten in de Oude opschriften. Voor de Geest of Natuyre die wy gemeenlijk noemen den aert, de trek of natuurlijcke genegentheyt die men heeft tot eene konst of saecke, kanmen een gevleugelt kind maelen, om de beeldnisse van de gedachten, die altijd in de sinnen speelen, uyt te drucken, nae dat de invallen neygen, 't zy totte geleertheyt, door boeken, d'ander tot singen en speelen met Musijckboecken, Fiolen, Luyten, Lieren, Instrumenten, met Wapenen, Boere tuygh, Iaght, Vischvanght, of wat een geestigh Schilder invalt om uyt te beelden. Overiulx maghmen hem kroonen met *Platanus*, van d'Oude gehouden voor een boom van Geestigheyt en Bevalligheyt, also die door haere breede, haer tegen de herte der Sonnen beschermde, en des Winters voor de koude beschutte,

Waer over de Academie te Athenen, by haere Oeffenplaets veele *Platani* hadde, die daer bloeyden en 36 elbogen hoogh wiessen als *Plinius* verhaelt. De Koningh *Xerxes* vermaecte sich aen dese plante, aen wiens tacken hy goude ketens en armbanden plagh te hangen, gelijk *Aelianus* verhaelt. Men kanse oock mette bloemen kroonen, gelijk *Tibullus* diefelve in sijne Dichten doet. De *Genius* of Geest van 't Romeynsche Volck, als eene die altijd plagh krijghe te voeren, en triumph te bedrijven, is gemaelt op sekere gedenckenpenningh van *Anton. Pius* met een Lauwer tack, of een Olijf in de rechter, en een Spieffe in de sincker hand. In een ander de Overvloets Hooren voor overvloedige Rijkdom des Werrelts, of rotte overvloet, daer in gemeenlijk een yder behaegen scheidt. In twee andere Medaglien van *Trajanus* en *Aurel. Antoninus*, hout hy in de rechter een drinckschaele, en in de sincke koorenayren, om uyt te drucken dat dese Keyfers uytbloncken in Overvloet en Godsdienst, waer van de schaele een beeld was. In seckere Medaglie van *Nero*, alwaer die een schaele in de rechte en in de sincke een Overvloets Hoorn hadde, voor een Outaer, schijnt sonder twijfel, uyt vleyingh geslagen te zijn, want de Geest of aert van *Nero*, was niet ten goede, maer ten boose geneyght, totte Godloosheyt, niet tot Godsdienst, tot verwoesting, niet tot overvloet. Men vinter noch by *Occo* verscheyden andere. *Plutarchus* noemt by de naem *Genii*, de ontfeltnissen van 't gemoed, die in sich selve zijn strijdigh. De eendracht, en kivagie by de ontfeltnis en ruste des gemoeds; schoon en leelijck, by de schoonheyt en leelijckheyt des gemoeds; licht en swaer, voor de lochtigheyt en staetigheyt des gemoeds. *Nemertes* voor de lieflijke en soete waarheyt, *Asaphena* voor de dubbighheyt van 't gemoed, dat duystere en swarre wolcken voortbrenght tegen de heldrigheyt der waarheyt strijdigh. Veele meer andere konnender werden voortgebracht, die oock in marmor zijn uytgehouden, gevleugelt, naecht, eenige die vleugeltjes draegen, andere korfkens met bloemen en vruchten, eenige die slaepen, en die beknopt gekleet zijn, oock gevleugelt met palmtacken, tropheen, kroonen, fackels en andere dingen in de handen.

GENIUS. Geest.

VOorts vintmen in verscheyden marmoren de *Genius* of *Geest* uytgebeelt, naeck, gevleugelt, en dat hy hout tuyltjens, kranfken, korfken met bloemen en vruchten: oock andere die daer slaepen, andere dieder kort en beknopt gekleet gaen, oock gevleugelt, met palmen, zeechteekenen, eerkranten, fackels en andere dingen meer, die een yder kan versieren, nae dat hy iemants Geest of Konst wil uytdrucken.

MEMORIA. Geheughnisse, Gedachtnisse.

EEn Vrouwe van middelbaer Ouder, hebbende op 't hoofd een bagge of een kofferken vol juweelen, in 't swart gekleet, trekkende mette twee eerste vingers van de rechter hand aen 't lelleken van 't rechter oor, en mette slincke hand, houtse een swarte hond.

Van middelbaer Ouder isse gestelt, om dat *Aristoteles* seght, dat de Menschen in 't beste van haer leven van beter en vaster memorie zijn, als in d'Ouderdom, en dat door de vergetenheyt, om dat de kindscheyt sulx noch niet heeft geleert.

Het ciersel op 't hoofd bediet, dat de Memorie een seer getrouwe opfluytster en bewaertster is van alle dingen, die onse sinnen door de fantasien of invallen werden vertoont: en daerom isse genaemt een-kiste van Werenfchap, en van de schatten der ziele.

Met swart isse gekleet, om dat dese verwe vastigheyt bediet, waer van voor is gesproken: Wesende dit de memorie eygen, datse vast hout 't geene den sinnen is vertoont en ingebeelt.

Zy treckt aen 't lelleken van haer oor, tot vergelijkinge van 't geene *Plinius* seyt, in 't diepste van 't oor is de plaats van de Memorie, 't welck wy te kennen geven, als men daer aen roert, gelijk *Virgilius* mede getuyght.

De swarte Hond is om dieselve reeden als 't swarte kleed: om dat de Hond een Dier is van een groote Memorie en onthout, gelijk wy door de daeglijxse ervaringe sien, want als hy in onbekende wegen gebracht wort, en verre van huys is om weder te keeren, jae waer hy is, soo sal hy sonder eenigh bezaet, den wegh van waer hy is gekomen,

wederom in slaen. Daerom wordt geseght, dat wanneer *Vlyffes* naer 't verloop van twintigh Iaren wederom in sijn Vaderland keerde, dat een Hond, dieder in sijn verreck, van hem gelaeten was, hem allereerst kende, en alle vriendschap bewees. Waer over oock *Socrates* by *Plato*, in sijne *Phaedro* swoer, by eenen Hond, als dat *Phaedrus* had van buyten geleert, de geheele Oratie of Vertoogh, die *Lisus* hadde gemaect.

MEMORIE. Geheughnisse.

EEn Vrouwe met twee aengesichten, in 't swart gekleet, die in de rechter hand een Penne, en in de slincker een Boeck hout.

De Memorie is een besondere gave van de Natuyre, en van veel overleghs en bedenckens, omhelfende daer door alle verlede dingen met den regel der Wijsheyd, soo wel in 't geene geschiet als 't geene noch kan gebeuren, en daerom isse met twee aengesichten gemaect.

Het Boeck met de Penne, betoonen, gelijkmen plagh te seggen, dat de Memorie haere volkomentheyt krijght door 't gebruyck, welck gebruyck voornaemlijck bestaet of door 't lesen of door 't schrijven.

MEMORIA GRATA. Danckbaere Geheughnisse van de ontfangene Weldaeden.

EEn aengenaeme Jonge Dochter, die gekroont is met een tack vol Geneverbeefien, houdende in de hand een groote Spijker, staende tusschen een Leeuw en Adelaer.

Zy wort met een Genevertack gekroont, en dat om drie reeden, d'eene, om dat zy noyt wormsteekigh, verout noch vermolfent wert, even gelijk een goede Memorie nimmer eenigh verderf van vergetenheyt gevoelt noch veroudert, en daerom wortse jongh geschildert. De tweede reeden is, om dat de Geneverboom, gelijk *Plinius* seyt, nimmermeer haere blaeders laet vallen, also behoort een Man de weldaet die hem is aengedaen, nimmermeer uyte gedachten te laeten vallen. De derde reeden is, dat dese beefien, gedistilleert met andere kruyden, de Memorie stercken, en dat Lavendeel mette affche, van dese Geneverbeefien, opgesoden, de gedachtnisse seer vorderlijck is, gelijk

Gualtherus en andere Natuyrkundigers verhaelen. *Castor Durantus* seyt, dat de Geneverbeesten de hersenen stercken en een goede Memorie maecten, 't welck die geene moet onthouden, die daer weldaet heeft ontfangen.

De Spijcker die zy in de hand heeft, is uyt dit spreekwoordt heer gekomen, datmen de *Weldaet met een spijcker in de balck moet vast maken*, dat is darmen de Geheughnisse van de Weldaet altijt most gedencken. Datsē tusschen den Adelaer en Leeuw in staet, bediet, dat alhoewel dese Dieren van de reeden zijn be-rooft, zy nochtans een danckbaere Geheughnisse, tegen hunnen Weldoender, hebben be-weesen. Voor soo veele de Leeuw belanght, getuyght *Gellius*, hoe *Appianus* de Griexsche Historyschrijver verhaelt, 't geene hy niet heeft gehoort, maer dat hy niet sijne eygene oogen binnen *Romen*, in de groote schouw-plaetse heeft gesien, terwijl de beestjacht aldaer geschiede: En datter een slave *Androclius*, of *Antroclus*, in 't perck wierde gestelt, alwaer een schricklijcke en vervaerlicke Leeuwe tegen uyt quam. Maer soo haest sagh hy desen *Antroclus* niet, of hy staerooghde verbaest op hem, en nae dat hy hem naederde, streelde hy hem met lecken aen handen, voeten, en met quispelsteerten oft een hondcken

was geweest. *Antroclus* die eerst, door vreesse van dit dier, was bestorven, begoft nu, uyt sijn half doode ziele, wederom moet te schep-pen, en staerende op den streelenden Leeuwe, scheent niet anders of zy, hunne kennisse vernieuwende, malkanderen, met onderlinge liefkoserien, verwillekomen en omhelsden. 't Volck dat met groote blijdschap alle desen handel aensag, begoft met veele gejuys sich hier over te verwonderen. *Antroclus* voor den Keyser gebracht zijnde, wierde hem afgevraegt, waer door dit wreede Dier tegens hem soo sachtmoedigh was? antwoorde, dat hy in *Africa* daer mede al lange hadde kennisse gehad, want alsoo sijn Heere Oud Burgemeester te *Romen* was, dat hy door menigvuldige slagen, sich hadde verstekten in eenfaeme en woeste plaetsen, en dat hy om den brand der Sonne, die aldaer groot is, sich in seker hol hadde begeven, alwaer hy naulijx was ingeraeckt, of daer quam dese Leeuwe in, die seer gequetst was en jammerlijk huylde, daer in hy seer verschrickte. De Leeuwe was evenwel met een nedrigh weesen, als of hy hulpe versochte, tot hem gekomen, en sijnen poot nae hem oplichtende, soo sagh hy dat die seer was bebloet, en also hy meende dat hy daer aen groote pijnē most lijden, soo nam hy dienselfen in der hand, en trocker een scherpe doorne uyt, de wonde suyverende. De Leeuw, door dese genesinge vertroost, had hem voorts alle vriendschap bewesen, en in sijnen schoot rustende, had hy drie geheele Jaeren, in sijn hol overgebracht, levende van sijn roof, koockende, by gebreck van vier, het beste daer van in de Sonne, die aldaer seer sterck was. Nae dat hem evenwel dit wilt en beestigh leven had begoft te verdrieten, was hy, terwijl de Leeuw op der lacht was, daer van geloopt, soo dat hy nae drie daghreyfen in handen van een hoop soldaten was gevallen, van dewelcke hy bekent zijnde, was uyt *Africa* te *Romen* gebracht, alwaer sijn Meester alreede was wedergekeert: diewelcke hem als een verlopen slave ter dood veroordeelt hebbende, om voor de Dieren geworpen te worden, soo was dese Leeuwe oock aldaer te *Romen* gevangen gebracht: Diewelcke der verledene Weldaet gedenckende, sijnen Weldoender met geene ondankbaerheyt wilde vergelden, maer hem liever alle vriendschap bewysen, Waer over

Antrochus van de straffe wierde vry gekeurt, en door 't besluyt des Volck wierde hem dese danckbaere en beleefde Leeuwe vereert, die hy met eenen seer braeuen halsband gebonden, door geheel *Romen* omme leyde: den welcken 't Volck ontmoetende, tot hem seyde: *Siet hier, dese Leeuwe is de Waerd van desen Man, en dese Man is de Medicijnmeester van desen Lectuwe.*

Soo veelde den *Adelaer* verlanght, daer van verhaelt *Crites* van *Pargameno*, datter sestiën Mayers seer verdorst zijnde, seyden, tot eene van haere Medegesellen, dat hy soude heene gaen om Water te halen: dese vint ter syden de Fonteyne eenen Adelaer, die by nae verstickt was van een groote Slange, als die des Adlers hals met veele krullen hadde omslingert, en hy sijne Seyffen by hem hebbende, houwt den Slangh in stucken, en liet den Adelaer vry vliegen. De Mayer dit gedaen hebbende, keert wederomme met sijn vat vol Waeters, gevende aen sijne kameraers 't selve te drincken, en willende daer na oock selve drincken, soo komt de Adelaer met een barst aengevlogen, en smijt hem 't Waeter van den mond af, op der aerde: de Mayer sulx tot een teycken van groote ondancbaerheyt duydende, als hebbende den Adelaer verloft, sagh dat sijne Mackers, die daer van gedroncken hadden, nedervielen en haestigh stierven; soo dacht hy, dit Waeter moft vergiftigh zijn: en hy bemerkte terstont, dat dit gedaen was van den Adelaer, om de weldaer te vergelden, die hem was bewesen.

Dese saecke is oock gedenckwaerdigh te vertellen, die *Plinius* gedenckt, dat in de Stad *Sesto*, een Stad in *Thracien*, een Maeghdeken was, die eenen Adelaer hadde opgebracht, welke Adelaer om danckbaerheyt, aen sijnen weldoender te bewijsen, soo bracht hy altijt aen 't Maeghdeken den roof, dien hy hadde gevangen: en als 't Maeghdeken was gestorven, en op het Lijck-hout soude werden verbrant, soo storte sich de Adelaer van self in de vlamme, en verbrande te gelijk met het Maeghdeken. Daer by maghmen af nemen dat de Leeuw Koning is van de aerdsche Dieren, en de Adelaer Koninginne van alle Vogelen in de locht, en hoe eedelder dat een Persoon is, hoe hy oock Moediger en Manhaftiger behoort te wesen, om de danckbaere gedachtenisse van de ontfangene weldaeden in waerden te houden,

ASSIDUITA. Geduerigheyt, Gestaedigheyt.

EEn oude Vrouwe, die in beyde handen een Sandlooper hout, en ter syden staet een klippe, die met veyl of klimops-blaederen is omwossen.

Het Rijk des tijds dat gestadigh nae onse onderganch ijlt, wort aengemerckt door d'Ouderdom van dese Vrouwe, en hierom houtsfe den Sandlooper, die zy noodig heeft totte geduerigheyt, en om dat dieselve niet soude stille blyven staen, soo keert en drayt zy die gestaedigh om. Op de aenmerckinge van den Rots en Klimop wil men dit seggen, dat die geene die sich verbinden aen den dienst der grooten, en daer in al hunne gediensigheyt en plicht te wercke stellen, dat het die gaet, gelijk de Klimop, want dese in hunne geduyrigheyt en besigheyt altijt steygrende, soo klimmens allenskens om hoogh, en sich aen de groote leunende, gelijk de Klimop aen de Rotse, soo kan 't niet zijn, of soo zy om hoogh klimmen, dat zy hier en daer geen groote aenstoot souden komen te lijden.

O B E D I E N Z A . Gehoorfaemheyt.

EEn Vrouwe van een edel en statigh op-
sicht in geestlijke kledingge , houdende
in de slincker hand een Crucifix , en in de
rechter hand een loock , met het opschrift
SVAVE , dat is *liefslijck* of *soet*.

De Gehoorfaemheyt is uyt haere natuyre
een Deughd , want zy bestaet daer in , dat zy
haere cygene lusten , vrywilligh nae den wille
van andere buyght , en dat ten opsicht van 't
goede , 't welck van een lichthertige niet ge-
daen wort , die niet gevoelt de pricklinge
van lof en eerbaerheyt.

Daerom wort zy met een edel opsicht
gemaelt , wesende de eedele de meeste lief-
hebbers van 't eerlijcke en de meeste vrien-
den van de reeden.

Her Crucifix met het geestlijke kleet,
zijn teyckens , dat uyt Liefde van den Gods-
dienst , de Gehoorfaemheyt ten hoogsten
prijsslijck is , en hierom seggen de Aendach-
tige en Godvreesende , datmen door dese
Deughd de goedheyd Gods lichtlijck doet
nederdaelen op onse gebeden tot vervullin-
ge van onse begeerten.

Her loock met het woord *Suave* vertoont

de lichtigheydt van de Gehoorfaemheyt,
wanneer die vrywilligh is. Dit was de Sin-
spreucke van *Leo x* terwijl hy noch een Ion-
ge was , 't welck hy noch behiel , nae dat hy
tot het Paufdom was gekomen.

O B E D I E N Z A . Gehoorfaemheyt.

EEn zeedige en nedrige Vrouwe , met het
hoofd gebogen , die de oogen ten Hemel
opgeslagen hebbende , een heldere straete uyt
den Hemel siet schieten , alwaer een room
aenhaght , die zy met groote vrolijckheyt
omarmt. En boven dit , wanneer de Egypte-
naers de Gehoorfaemheyt wilden afmaelen ,
soo vertoonden zy een Hond die 't hoofd
nae sijnen rugge keerde : Want men vind
geen Dier soo gehoorfaem als dit , dat oock
sijn spijste sal laeten leggen , en dat boven de
aert van alle andere Dieren , alleen op 't
bloot woord en 't wencken van sijnen Hec-
re , om hem te hooren en te gehoorfaemen.
Daerom soo kanmen den Hond hier toe
oock wel gebruycken.

O B E D I E N Z A . Gehoorfaemheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet , die al gaen-
de , in den Hemel een blinckende straete
siet , dragende dese Vrouwe een kruys op
haere schouderen.

Alhier wordt gemerckt dat de Gehoor-
faemheyt moet suyver wesen van alle be-
smettingen , vol hope van onsterflijcke belo-
ningen , die haeren wegh versekerden , en haer
lijdsfaem maecken om de gewichtigheyt van
den last des Wets te dragen , die voor de sin-
nen swaer valt , maer die haer nochtans eedel
maecken. Het eerste wort verstaen door 't
witte kleet , en 't ander door 't opmercken
nae den glans des Hemels , en het derde
door het kruys , dat zy op haere schouderen
draeght.

O B E D I E N Z A V E R S O D I O .

Gehoorfaemheyt tegens God.

EEn Vrouwe met een langh en eerlijck
kleet , siende met groote opmerckinge
nae een Offerhande , die op den Altaer
brand , en mette eene hand gedoopt zijnde
in de slachtoffer , soo raectse het tippen van
haer rechter oor aen.

De

De bediedniſſe van deſe beeldniſſe is uyt de H. Schrift getrocken, alwaer geſeyt wort, dat *Moyſes* mette vinger in den ſlachtoffer gedoopt hebbende, het tippen van de ooren geraeck't heeft van *Aaron* de Hoogeprieſter en van ſijne Soonen. 't Welck van de H. uytleggers bediet is op de Gehoorſaemhey en op de vaerdighey van't gehoor, om de heylige dingen, die totten Godsdienſt behooren, uyt te voeren.

O B E D I E N Z A. *Gehoorſaemhey.*

EEn Vrouwe bloots beens, met een kort klee'd, vertoonende haere vaerdighey door een Spinwiel in de hand, 't welck zy ſoo nae d'eene als nae d'andere ſyde draeyt: alſoo moet ſich de Gehoorſaemhey oock bewegen nae het wencken van die daer wettelijck gebiet.

L U S S U R I A. *Geylhey.*

Voor de Geylhey maelden de Oude een *Famus* met een krans van *Eruca* of Raket, en een boſch druyven in de hand om eenen geylen *Faunus* te maecten, en de Raket diende tot een prikkel aen *Venus*.

En eygentlijck zijn die geene geyl die in de Min te overvloedigh zijn, veroorſaect door den Wijn, die welcke verhit, en door andere dertele hulpmiddelen.

L U S S U R I A. *Geylhey.*

DE Oude plachten *Venus*, op een Geytjen ſittende, voor de Geylhey af te maelden, vertoonende dat de Reeden door de ſinnen en door de ongeoorloſde begeerlijckheden was t'ondergebracht.

L U S S U R I A. *Geylhey.*

EEn Maeghdeken dat haere hoofdhayren gekrult en konſtlijck geciert heeft, zijnde bykans naeck't, maer dat het laecken 't welck de leeden bedeckt van verſcheyden verwe zy, gevende groote ſchoonhey aen 't oog, en die op een Cocodril ſittende een Veldhoen of Patrijs lief kooſt, dat zy in d'eene hand heeft.

De Geylhey is een heete en ongebonden

genegentheydt totte vleeschlijcke welluſt, ſonder datmen op gebruyck van wetten, natuyre, ordre of geſlacht paſt.

Met gekrult hayr konſtigh verciert, en met het bovengeseyde laecken wortſe gemaelt, want de Geylhey ritſt aen, en is een wegh nae de Helle, en een Schoole van alle ſchelmeryen.

Als naeck't wort zy vertoont, om dat het de Geylhey eygen is, te verſtroyen en te gronde te werpen, niet alleen de goederen des gemoeds, als daer zijn de goede naeme, vrolijkheyd, vryheyd 'en aengenaemheyd des lichaems, maer oock de ſchoonhey, ſterckhey, wackerhey, gefondhey, jae de deughd ſelve, maer zy roof't oock de goederen van fortuyn, als daer ſijn geld, eedele geſteenten, huylen, vee en landen.

Zy ſit op de Cocodril, om dat de Egypte-naers ſeyden, dat dit Dier een teycken van Geylhey was, want het is ſeer vruchtbaer en baert veele jongen, gelijck *Pierius Valer.* in 't xxx boeck verhaelt. En het is van ſoodaenige beſmetlijcke Geylhey, datmen gelooft, dat als het ſijn rechter kinnebacken aen de rechter ſyde vaſt hout, dat de tanden

de Geylheydt verwecken en voort drijven. Men leeft oock in de Magische Schrijvers, als mede by *Dioscoridem* en *Plinium*, dat, soo men de beek van een Land-Cocodril, die van eenige *Scincus* geheeten wort, en de voeten in witten Wijn leynt en daer van drinkt, dat her den Mensch dapper totte Geylheydt sal ontsteeken.

Zy lief kooft en hout een Patrijs of Veldhoen: Want daer is geen dingh bequaemer noch dat meer past, om de ongemaeitghde Wellust en ongetoomde Geylheydt te vertoonon, als de Patrijs, diewelcke wel dickwijls van sulcken rasernie, in't by een komen, is aengehitst, en door soodaenige ongemaeitghde Geylheydt ontsteken, dat het Manneken dickwijls de eyren breeckt, die't Wijfjen broet, wesende daer door in't broeden verhindert en verlet om sich daer mede te paeren.

P E C U N I A. Geld.

EEn Vrouwe in't geel gekleet, van wit en traneyt te saemen, zijnde schoon op't hoofd gehult, waer op een Nacht-uyl staet, houdende in de hand eenige stempelen, haemers of schroeven, zijnde werckgereetschappen om te munten.

De verwe van't kleed bediet de verscheydenheydt van't Geld, t welck men van Goud, Silver, Koper en andere metallon staet, en de schroeven, stempels en haemers zijn wercktuynen, waer mede't Geld geslagen wort.

De Nachtuyl was by den Griecken, voor Geld, uytgedrukt. Waerover om den Atheniensen danckbaerheydt te bewijzen, die dit Dier in haer Wapen voerden, soo sloegen de Griecken desen Nachtuyl op haere penningen, gelijk *Plutarchus* in't leven van *Lisander* gedenckt.

Noch druckten zy op het Geld eenen Vleermuys, en dat door de sonderlinge loofheydt van den knecht *Gilippus* te Athenen, als *Plutarchus* verhaelt. Want alsoo *Gilippus* last hadde eenigh Geld nae *Lacedemon* te senden, verberghde hy een groot deel van't selve onder't daken van sijn Huys: t welck dese knecht gesien hebbende, en aldaer een Wet was, dat geen knecht tot naedeel van sijn eygen Meester mocht getuyghnis geven, soo

komt hy voor't Recht, en seyt dat onder het Dack van sijnen Meester, een seer groote hoop Vleermuysen verborgen waeren. Het welcke yan de sehrandere Rechters verstaen zijnde, gaven zy dieselve penningen weder aen de Republique, prijsfende de geestigheydt van desen Dienaer, en naemden hier nae het Geld, in alle voorvallen, met den naem van Vleermuys.

* * *

Het woort *Pecunia*, waer van het gemunt Geld naemaels den naeme heeft verkregen, heeft haeren oorsprongh van *Pecu*, dat is van de Beesten, also de Rijkdoom, by de Oude meest bestont in de menichte van Beesten: Maer als daer nae het Silver en Goud dapper in swangh gingh, heeftmen evenwel, om de lange gewoonte, den naem van *Pecunia* behouden: t welck als noch gemunt Geld bediet.

V G U A L I T A. Gelyckheyt.

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Weeghschaele hout, en in de slinker een nest met jonge Swaluwen, die de Moeder te eeten geest.

Door de Weeghschaele wort verstaen de oprechte en waerachtige rechtvaerdigheydt, die een ygelijck geest, dat hem toebehoort.

Door de Swaluwe in't nest, als boven, verstonde de Egyptenaers een Man, die aen sijnne kinders, in gelijcke deelen, sijnne erfnisse uytdeelt, en te gelijk een Prince, die in sijn onderhout van kost, kleederen en eygene gemaklijckheden, niet wil boven andere uytsteken, maer die sich met sijnne Burgeren wil gelijk stellen: Even als de Swaluwe doet, die nimmermeer, tweemaal, sijnne Ionngen de spijsse toereyckt, aen wien hy dieselve eens heeft uytgedeeft, maer onderhout die op eenderleye maniere.

Van dese gelijckheydt is de Keyser *Hadrianus* een seer groot lief hebbet geweest, die in sijnne gemeene spijsse de maniere van *Homerus* wilde hebben onderhouden, als die aen niemant sijnne gewoonlijcke spijsse liet gebreck hebben. Iae hy bestelde dickwijls, dat op sijnne taefel sobere gemeene kost soude worden gestelt, en dat om alle oorsaecke wegh te nemen, aen die geene, diewelcke uyt hoer vaerdigheydt of anders met hem ter taefel gingen,

gingen, ten eynde zy hem niet fouden bestraffen, dat de leckerheyt, van monde, in hem soude heerſchen. Want hy wift ſeer wel, dat om de gemoederen der Volckeren metten Prince te vereenigen, niet noodiger was, als met achtbaerheyt en Majesteit van den Scepter, alle Onderdaenen te verbinden, en yder in de Gelyckheyt, te doen leven. Wetende dat de kracht van ſijne natuyre haetelijk, maer gematight zijnde, datſe lieflijk was en goedertieren. Overfulx beſchickte *Phalaris* van *Carthago*, een groot liefhebber van de Gelyckheyt, dat in de Stad, alle de middelen en beſittingen aen yder Burger fouden gelijk zijn, en dat om den haet en nijd, die onder haer was, wegh te nemen, gelijk *Aristotel*. in het tweede boeck van ſijne ſtaetregearinge ſeyt, alhoewel 't ſelve op het laeſte, ſoo geheel niet wierde toegestemt: want de eedele en treffijkſte Mannen wilden het gemeen ongeval, met het ſlecht en veracht Volcken, niet gelijk dragen, waerover dickwijls twiſt en kibbelinge ontſont. Maer ſoo daer recht wort aengemerckt, waer de rechte Gelyckheyt, welende het opperſte goed van een Stad of Republieque, geſocht wort, ſoo volght nochtans niet, dat, het geene 't welck buyten deſe Gelyckheyt gaet, daerom tot ſchade van de Stad of Gemeene beſte soude gedyen. Waer uyt dan geoordeelt wierde, dat een Man, die in volmaecktheit van Deughde, boven andere, uytſlack, door ſijne verheventheyt en uytmenetheit de Gemeente soude ſchadelijk zijn. En overfulx hebben de Griecken, diewelcke Vinders van alle goede Burgerlijke Werten geweest zijn, en inſonderheyt die van *Athenen*, wel geweten dat de geene, die de Republieque ſchaedelijk was, ſtraffe verdiende: Maer iemandt om ſijne uytnemende Deughd te ſtraffen, dat was een groote ſonde. Derhalven hebben zy een eerlijke ſtraffe bedacht, om het rechtvaerdigh of onrechtvaerdigh vermoeden, te onderdrucken, 't welck zy van eenigh uytstekent dapper Man hadden, noemende dieſelve ſtraffe *Oſtraciſmus*; gelijk oock, wanneer iemandt ſich kende vol van bloed, en van een ſeer ſtercke en wackere natuer te zijn, ſoo ſpeende hy ſich wat van de ſpijſe, hebbende voor een gebruyck ſich een ader te doen openen, om in dit gebreck niet te geraecken, waer in veele, door te

groote wackerheyt van haere kracht, plachten te vervallen: treckende te gelijk uyt *Plutarchus*, terwyl hy van 't *Oſtraciſmus* ſpreeckt, dat dit het Volk als een Medicijne, voor een ſeekere geſelde tijd plagh te dienen, verplaetsende buyten de Stad voor den tijd van tien Jaeren, ſoodanigh Burger, diewelcke boven andere uytbromde, 't zy door eere, Rijckdoom, of grootdunkentheit, in welken tijd hy aldaer aſſienlijk en niet was te lijdē, ſtraffende met deſe ſtraffe alleene doorluchtige perſoonen: Waer by dieſelve Schrijver noch ſeght, dat *Hyperbolus* een ſnoode boeve, ſoekende met deſe Wet en gelijke boete te ſtraffen, eene van de drie treffijke Burgeren van *Athenen*, als *Feacius*, *Nicias* en *Alcibiades*, ſoo viel de ſtraffe, tegens haer aert, op den kop van deſen moetwilligen *Hyperbolus* en op 't ander gemeen en ſlecht Volcken, om met gelijke boete geſtraft te worden: Maer het gebeurde, dat deſe ſtraffe in deſe perſoonen geſchent zijnde, dieſelve daer nae geheel wierde wegh genomen. De ſtraffe wierde *Oſtraciſmus* geheeten, nae een ſteentjen 't welck *Oſtracus* genaemt was, waer op de Burgeren den naeme reykenden, van die zy wilden uyt der Stadt gebannen hebben, welcke ſteen zy daer nae wierpen, op een plaetſe van de Merckt, die met tralien was omflooren, waer van het getal al over de ſes duysent moſt weſen, om de ſtemmen wegh te dragen. Dieſelve Schrijver ſeyt, in 't leven van *Alcibiades*, dat deſe ſtraffe van *Oſtraciſmus*, niet ingeſtelt was, om de bedroefde te ſtraffen, maer alleene om de al te groote hooghmoedigheyt van andere te maetigen: en daerom wierde zy met een ander naeme *moderatione* of tuchtinge genaemt, diewelcke geſchiede ter begeerte van de Benijders, die alſdan haere tegenſtrijdige in tien Jaeren, voor haere oogen, niet ſagen: Door wiens afweſen haere ſinerte, die door 't dagelijx ſien, aenwies, in haer wat wierde verkoelt, die anders booslijk haere gemoederen doorboorde. *Aristoteles* handelt van deſe ſtraffe in 't tweede boeck van ſijne *Politica*, noch breeder, ſeggende: *Waarom van de Steden, daer 't Volk regeerde, de Oſtraciſmus gevonden was: om dat deſe Steden de Gelyckheyt in waerden hielden. Derhalven wieder ſchijnt, door Rijckdoom, of al te veel Vrienden, of om andere te groote Mogentheyt, boven andere uyt te ſtecken, ſal voor ſeekere geſelde*

tijd wyter Stadt gebannen worden. Alwaer men fiet dat hy dit selve toestemt, maer hy stelt geen tijd, verdedigende den Raed van *Periander*, die hy aen *Trajabulus* gegeven hadde, van dat hy de verhevenste ayren, soude uyt de andere wegh doen. Dese maniere van straffe, behaeghde *Augustus*, maetigende dieselve met een ander woord en naeme, gelijk *Tacitus* seyt in 't III boeck in 't verhael van *Sillanus*, uyt het gellachte van de *Junii*, die met eene van *Augustus* Nichten overspel bedreven hebbende, daer tegens niet anders dede, dan dat hy hem te verstaen gaf, dat hy aen *Sillanus* sijne Vriendschap ontfeyde: Welcke woorden, van ontfegginge van Vriendschap, *Sillanus* verstont, dat hem, in seeckere maniere, de ballingschap wierde toegewesen: en sonder verreck, soo gingh hy van selve in ballingschap, waer uyt hy niet wederkeerde, voor dat hy van *Tiberius* in sijn Vaderland wierde herfelt. Wy souden veele dingen tot ons bewijs konnen voortbrengen, maer om onse reeden kort te maecken, sullen wy besluyren, dat dese Gelijkheyt van een ygelijk wort bemint en omhelt, die oock in de Natuyre selve en in de temperatuyre of gemaetightheyd van des Menschen lichaem, wort aengemerckt, 't welck terwyl het vereenight, en niet ontstelt of oplopende is, door te grooten overvloet van vochtigheden of overtolligheyt van d'een of d'ander, soo blijft het stil en vereenight, en het lichaem behout sich gesont en volmaeckt, en dat door een bescheydene uytdeeling van 't bloed, dat soo wel aen de naeste als aen die verder afgescheydene deelen, wordt verspreyt.

EQUALITA. Gelijkheyt, gelijk die te *Romen* in de Boeckzaele is geschildert.

ZY maelden een Vrouwe af, die in yder hand een toortsé hiel, ontstekende d'een toortsé door d'ander.

OCCASIONE. Geleghenheyt.

Phidias de oude geestige Beeldhouwer, maelde de Geleghenheyt af by eennaeckte Vrouwe, met een Sluyer over dwers, die haer de beschaemde leeden deekte, oock met hayren die haer over 't voorhoofd gespreyt hingen, sulx dat de necke gantsch kael en ontbloot was, oock met vleugels aende

voeten, staende op een rad, hebbende in de rechter hand een Scheermes.

De hayren die te saemen over 't voorhoofd gekeert zijn, geven te verstaen, dat men de Geleghenheyt moet voorkomen, passende op haere gangen, sonder dat men die most volgen om te vatten, wanneerse alreede den rugge hadde gekeert, want zy treet seer snellijk met gevleugelde voeten, gestelt zijnde op een rad, dat geduyrighlijk rolt en draeyt.

Her Scheermes hontse in de hand, want zy moet vaerdigh zijn, om alle slag van beletselen af te snijden. Waer over de Poet *Ausonius*, over dese beeldnisse van *Phidias*, by de welke hy oock het beeld van *Berouu* heeft uytgesneden, om dat ons menighmael berouwt dat wy de Geleghenheyt hebben laeten voorby slippen, tot verklaringe van d'een en d'ander beeldenisse, dese volgende Dichten heeft ingestelt.

A E N S P R A E C K

Op het beeld van de Geleghenheyt en 't *Berouu*:

- A. *Wat schoonder konststuck sie ick staen?*
 G. 't Is mee van *Phidias* gedaen,
 Die *Jovis* beeld en *Pallas* goot,
 Waer door hy sulcken lof genoot.
 Geleghenheyt ben ick genaemt,
 By veelen niet te wel befaemt.
- A. *Seght, waerom sit ghy op een rad?*
 G. Om dat ick rol van stad tot stad.
- A. *En waerom vlercken aen u voet?*
 G. 't Is om te vliegen metter spoet:
 Want wien *Mercury* sijn schatten bier,
 Daer vliegh ick als een pijl die schiet.
- A. *Nochtans soo deekt u hayr 't gesicht?*
 G. Ick wil niet zijn bekent te licht.
- A. *'t Neck nochtans is kael en plat?*
 G. 't Is om daer niet te zijn gevat.
- A. *Wat hebby voor een Medemaet,*
 Die neffens uwe syde staet?
- G. Zy sal 't u seggen: B. 'k Ben een Vrou,
 Geheeten *Droev-Spac-Berouu*,
 Van smerte, straf en ander leet,
 Daer *Cicero* geen naem af weer.
- A. *Seght wat dees Maeghd doch by u doct?*
 G. Als ick ter vlucht heb 't Volck gegroet,
 Soo blijft zy by een yder staen,
 Van die ick ben voor by geaen.
 En u, terwyljen dat ghy vraeght,
 Soo ben ick u oock al ontjaeght.

FEDE CATHOLICA. Catholick of
algemeen Geloof.

Een Vrouwe in 't wit gekleed, met een Helm op 't hoofd, en in haer rechter hand houtsē een ontfteecken kaerffe, in een Menschen herte, en in de sincker hand een Tafel van de Oude Wet, met een open Boeck.

Het Gelove, wefende eene van de Theologische Deughden, draeght een Helm op 't hoofd, om te betoonen, dat om het waere Gelove te handhouden, het verstand moet bewaert zijn, voor de slagen van der Vyanden wapenen: 't welck zijn de natuerlijke reedenen van de Philofophen, en de Sophisteryen der quaeder Christenen: sich vast houdende aen den sin van de Evangelische leeringe en Godlijke geboden. *Gregorius segt, het Gelove heeft geen belooningē, waer de Menschlijke reeden, handgrijplijcke proeve betoont.*

Het Boeck met de raefelen *Moyfis* zijn het Oude en Nieuwe Testament te samen, waer in het voornaemste inhoud desselven, als de geboden *Christi*, en des Wets zijn begrepen, vermits hy niet gekomen is de Wet te ontbinden, maer om dieselve te vervullen,

Het hert mette ontfteecken kaerffe in de hand, bediet de verlichtingh des gemoeds, heerkomende uyt het Gelove, verdrijvende de duysternisse der ongelovigheyt en onwetenheyt. Dies *Augustinus* seght: *Blindheyt is ongelovigheyt, en Verlichtingē is 't Gelove.* Waeromme oock by de oude H. Godsdiensten het licht ontfteken wort.

FEDE. Geloof.

't Gelove, wort oock door een Vrouwe afgebeeld, die sittende en seer aandachtigh siende, een Kelck in de rechter hand hout, rustende met haer sincker op een Boeck, dat op eenen vasten hoecksteen staet, te weten *Christo*, hebbende de Werreld onder haere voeten.

Zy is in Hemels blauw gekleed met een carmosyne opperkleet. Onder den hoecksteen leyt een Slange verplettert, en de Dood met sijne pijlen verbroocken. Hier by leyt een Appel, waer door de Sonde is veroorsaect.

Zy is met Lauwerblaeden gekroont, tot een reychen, dat wy door 't Gelove overwinnen. Achter haer hanght een Doorne Kroon aen een spijcker. 't Welck alles door sich selven klaer is, als hebbende weynigh verklaeringe van noode. In 't verschiet wort *Abraham* mede gestelt, alwaer hy sijnen Soone wilde offeren.

FEDE CHRISTIANA CATHOLICA.
nae de beschrijvinge van *Fulgentius*, en andere.

DE oude Christenen hebben het Christen Geloof by een Maeghdeken van duyster opsicht uytgebeeldt, en met een Sluyer rontom de borst bedeckt, de schouderen bloot, met een Lauwerkroone op 't hoofd, hebbende een Scepter in de hand, en voor haere voeten sullen twee Vossen staen. Zy sal in haer gebeerden en handelingen een groote stantvastigheyt en grootmoedigheyt vertoonen.

Dese beeldenisse is van een Doctor van Paris *Helvet* genaemt, aldus afgemaelt.

Zy is van een duyster opsicht gestelt, om dat de Articulen van 't geloof, waer in wy geloven gantsch geene uytblinckentheydt hebben, want gelijk *Paulus* seyt 1 Cor. 13. 12,

foo sien wy hier door eene spiegel, in een duyfter raedfel. Waer over Christus tot Thomas seyt Ioan. xx: *Saligh zijns die niet sien en doch geloven.* Men kan oock leggen datse gedeckt gaet, want het kleet van 't Geloof, als de Godgeleerde seggen, komt slechtlijk door een duyfter en gedeckt voorstel voort, te weten door een ontastlijk en onsenlijck voorstel.

Zy is totte schouderen en borst toe, bloor, om dat de Euangelische Predicatie niet met cierlijke woorden moeten opgepronkt werden, noch met raedfels en dobbellinnige reedenen, maer moeten klar zijn.

Zy draeght den Lauwerkrans tot een teycken van Overwinninge, regens de vyanden desselvs, als Duyvel, Wereld en Vlesch. En daerom hadden de oude Keyseren een gebruyck, om met Lauwerkransen in haere triumph-feeften te gaen. En van de Martelaers singht de H. Kercke, *dat zy sullen niet seer blinckende Lauwerkransen verrijckt worden.*

De Scepter die zy in de hand heeft, bediet niet anders als de Majesteit en heerlijckheit van ons Christen Geloof, wesende als een Koninginne en Heerscherinne, oock een Dochter van een eeuwich Koningh, die zy heeft by object of voorwerp, op diewelcke zy als op een Scepter leunt, om de vastigheit en 't goed voornemen te vertoonen, 't welck wy in die dingen moeten hebben, die 't Geloof ons voorstelt om te geloven, welck Gelove, gelijk *Jacobus seyt, niet twijfelt.*

De Vossen die zy onder haere voeten hout, zijn de Ketteren, die zy overwint en vanght, maer soo die in haere trouwloofheit willen volherden, soo vertreeft en verdruckt die selfe.

Vossen worden zy genaemt om haere boosheit, want zy soecken alijt door bedrogh en listigheit de zielen der Gelovigen te vangen, zijnde alijt voortien met spitsinnige, dobbele en bedrieghlijcke voorstellingen. Waer over *S. Bernardus* wel te pas op *t 11 cap. van 't Hooge Lied Salomons seyt, Vanght ons de kleyne Vossen, want zy vroeten den Wijnbergh om, want men moet de Ketteren niet sooftrax dooden, maer men moests overwinnen met reeden en mette waerheit, stellende de Wereld haere bedriegeryen klaer voor ooggen, gelijk S. Paulus seyt 1 Cor. 111: Zy moeten in haere listigheit gevangen worden, daerom hout*

desse beeldnisse de Vossen onder haere voeten, want ons Geloof slaetse, overwintse en vertreeftse ten laesten.

Zy vertoont een vastigheit in haere maniere en in haer gaen, overmits het Christelijke Catholijcke Geloof sal duyren, soo langh de Wereld staet, en sal nimmermeer ophouden, van Eeuw tot Eeuwen, en dat nae de reeden die Christus voor sijn lijden met Petrus hadde, *Lucæ xxii cap. Simon ick heb voor u gebeden, dat u geloof niet ophoude.* En hierom vertoont zy haer standvastigh en sterck, want zy staet en ooght op een voorstel, en op eene ongeschapene waerheit.

FEDE CATHOLICA. Catholijck
of algemeen Geloof.

EN Vrouwe in 't wit gekleedt, die de rechter hand op de borst hout, en in de sliicker een Kelck, daer zy aendachtelijck op siet.

Daer zijn drie Deughden, die ons van Christus Jesu in het nieuwe en laeste Testament zijn naegelaten, en als drie ringen in een ander gevlochten: Maer het Geloof is het eerste, van de twee andere, konnende niemand noch Hope noch Liefde, sonder het Gelove, hebben. Van dese hangen d'andere nootsaekelijck in dit leven. Desse wort dan wit gekleedt en schoon van opsicht, want gelijk ons de witte verwe de gelijcknisse van 't licht vertoont, 't welck seer uytblinckende en volmaect is, en de swarte verwe de duyfternisse, wesende een beroovinge van 't licht, alsoo moeten wy geloven, dat soo iemand een welgestelt en volmaect Gelove, in de Liefde, heeft, dat die het weesen en het levendige Gelove heeft, en die daer van berooft is, dat die de eeuwige Dood en Verdoemenis aldernaest is. 't Eerste seyt onse Heege *Jesús Christus*, in dese woorden, *Wie in my geloof, sal leven, alwaer hy schoon gestorven.* Het ander seyt het *Symbolum Athanasii*, Dit is 't oprechte Catholijcke Geloof, *wie dat niet vast en oprechtelijck geloof, die kan niet saligh wesen.*

De wittigheit van 't kleet vertoont oock, dat dese Deughd niet wort vercregen, door veele wetenschappen in 't gemoed te brengen, even gelijk de witte verwe aen 't laecken, oock geen andere verwe magh werden gegeven. Maer het verkrijght de wittigheit,
als

als men het laecken suyvert van andere verwen: Van gelijcken is oock het Gelove, wanneer het suyver, en de ziele vol genade en liefde is: Iae soodanigh dat zy niet veele werx maect, van die dingen, die groote vrolijkheyt toebrengen aen de sinnen, die torte hovaerdye opstboecken, maer het Geloof werckt krachtiger en heeft haere volmaectheyt. Merckt oock op dese verwe, hoe lichtlijck dat het zy van dese heylige Deughd af te dwaelen, gelijk het licht is een seer wit en suyver kleet te bemorssen. Derhalven seydt *Aristo* tot ons voorstel aldus:

*'s Gelove wort in 't wit geciert,
En is van d'Oude soo geviert,
Om dat haer kleed van wit sijn,
Oock lichtlijck kost besoedelt zijn.*

En om dese oorfaecke, zijn veele, die in eene sonde hartneckigh zijn vervallen, van de H. Kercke verworpen, wetende, dat soo iemand het eene overtreet, in allen is schuldig.

De hand, die zy op de borst heeft, vertoont, dat in 't hert het waere en levendige Gelove rust, waer over wy oock sullen gelooft worden, naer 't geene *S. Ian* in sijne Openbaringe aen 't tweede Capit. seydt, *Wesft getrou totter dood, en ick sal u, seyde de Heere, de kroone des levens geven*, niet van het versierde, dat veelrijts vertoont wert in de doodlijcke schijn van de schoonheyt des lichaems.

Zy hout in d'ander den Kelck, een teycken van 't Geloof, alwaer alle onse hoope en het eynde van al onse begeerte, op rust: wesfende het Geloof een vast vertrouwen: buyten twijfel gegrondvest op het seeckere Wesen Gods, op sijne voorsienigheyt en mogentheyt.

FEDE CHRISTIANA.
Het Christelijcke Geloof.

EEn Vrouwe staende op eenen vasten grondsteen, in 't wit gekleet, hebbende in haer slincker hand een Kruys, en in haer rechter een Kelck.

Her Geloof is een vast vertrouwen, door het aensien Godes, van dingen, die door de voorstellen en bewijsfredenen niet blijcken, en waer op nochtans de Christlijcke hope gegrondet is.

Op een grondsteen of basis isse gestelt, om dat zy is de basis of Koninginne van alle de andere Deughden, want sonder dese is het onmogelijck Gode te behagen, als *Ambrosius* seydt, en *Paulus* oock totten Hebr. aen 't xi Capit. leert.

Datse staet en niet sit, met een Kelck in de rechter hand, is, om die dingen, die haer passen, uyt te drucken, en gelijk *S. Augustinus* en *Jacobus* seggen, soo wort door 't Gelove, sonder de wercken, niemandt saligh noch rechtvaerdigh, want het Gelove sonder de wercken, is dood, en dat wort door de wercken vervult: Sulx dat wy door onse wercken, onse Gelove moeten bewijzen: Want hy gelooft waerachtigh, die door de wercken bewijst, het geene dat hy gelooft. En om dat dit het voornaemste van 't Gelove is, in *Iesum Christum* den gekruyften te geloven, en het Sacrament des Avondmaels te gebruycken, soo isser 't Kruys en de Kelck bygevoeght.

FEDE CHRISTIANA.
't Christen Geloof.

EEn Maeghdeken met een seer wit kleet, staende op eenen vierkanten Hoecksteen, houdende mette rechter hand het Kruys om hoogh, met een open Boeck, waer in zy seer stijf siet, en mette slincker voorste vinger, raectt zy 't tipken van 't oor. Ter syden stellende de verklaeringe van andere dingen, die alreede verhandelt zijn.

Mette vinger aen 't oor en met het open Boeck wortse vertoont, om datter twee middelen zijn, waer door men 't heyligh Gelove aenneemt: 't eene is het gehoor, en dat is het voornaemste, gelijk *Paulus* Romein. x seydt: *'s Gelove komt uyt het gehoor, en 't gehoor komt uytten worde Godes.* 't Ander middel is, het lesen van de heylige Boecken, en dit is van minder kracht: Want het Woord Gods is levendigh en krachtigh, en scherper dan eenigh tweefnijndend swaerd, raeckende torte deylinge der ziele of des geests, oock tottet mergh en ingewanden, en 't is een onderscheydster der kennissen en opmerckingen des herten; 't selve seydt dieselve Apostel mede totten Hebreen aen 't vierde Capituel.

Boven dat, bediet het oock, dat op het Geloof, de hoecksteen, als op een fundament alle andere Deughden rusten: oock kan men bewyfen dat dese grondsteen, *Christus* is, in den welken wy moeten geloven (gelijk hy in der waarheydt is) waerachtigh God en waerachtigh Mensch, Verlosser des Werrelts, en het begin van alle onse gelucksaligheyt.

CREDITO. Geloof, goed Vertrouwen.

En bedaeghd Man, met een langh kleed adelijck geciert, met een gouden keeten aen den hals, sittende met een Koopmans Grootboek in de hand, op welckers omslag of rugge geschreven is, *solutus omni fenore*, dat is, *Vry van alle woeker of rente*. En voor sijne voeten staet een Griffioen op een berghskan.

Om dat wy elders den *Debet*, dat is de Schulde, sullen stellen, soo is 't billijk, dat wy hier den Ontfangh of *Credit* vertoonen.

Bedaeght is hy gemaelt, want in de Manbaerheyt wort het Geloof of het *Credit* verkregen, en 't lange kleed brengh oock *Credit* aen: en daerom gingen oock de Romeinsche Raedsheeren met tabbaerden: foodac-

nigen kleed droegh *Craffus* en *Lucullus*, Raetsheeren van groot *Credit* en aensien, diewelcke daer en boven heel rijk en machtigh waeren.

Hy draeght een goude keeten, doch daer van is de reeden klaer, want de schijn alleen van 't goud brengh *Credit* aen, waer op het *Credit* eygentlijk siet.

Hy sit, want wie dat goed *Credit* of Geloof heeft, kan met een gerust gemoed sitten.

Het Grootboek verstaen wy dat alleen moet wesen, gelijk het *Horatius* uytdruckt, *Vry van alle woeker of belastinge*. Sulx dat in dat boek niet staet van uytkeren, maer al van ontfangen: Want dat is een recht *Crediteur*, die niet heeft te betaelen, maer die alleen ontfanght: Het *Credit* bestaet niet in handelen en veele van ander luyden geld uyt tellen, gelijk eenige Koopluyden doen, om niet van alle te seggen, die dan oock lichtelijck bankerot spelen, maer bestaet geheel en al in 't besitten van sijne eygene middelen, sonder dat hy van iemant iets onder hem heeft.

De Griffioen was in groot *Credit* of Geloof by de Oude, en derhalven gebruyecten zy die tot een beeld van de bewaeringe: Dat dit waer zy, siet men aen veele heylige en werltlijcke dingen van de Oude, als aen Outaeren, Graeven, Emmers, aen gemeene Tempels en besondere gebouwsels, als een lichaem dat 't saemen gestelt is van wackere en eedele Dieren, als daer zijn de Adelaer en de Leeuw: sulx dat de Griffioen op desen bergh gestelt, de bewaeringe bediet, die iemant behoort te hebben, over de menighete van sijne middelen, indien hy hem in *Credit* begeert te houden: En sullen doen even als men van de Griffioenen verhaelt, diewelcke in 't besonder sekere bergen in Scytien bewaerden, alwaer kostlijcke steenen en Goudmijnen waeren, en derhalven lieten zy oock niet toe, datter iemant by quam, gelijk *B. Anglicus*, *Plinius*, en *Philostratus* verhaelt van de Indiaensche Griffioenen, &c. alsoo moeten oock die geene die *Credit* hebben, niet toelaeten, dat foodanige personen torten bergh van haere Rijckdomen naderen, diewelcke slechts daer over uyt zijn, om alles te vernielen, als daer zijn Rosfiaenen, vleyers en spotvogels, die haer metter tijdt met eenige borghtocht beswaeren, ofte in
cenige

eenige leeninge, die haer nimmermeer wort weder gegeven: noch aen pluymſtrijckers, die 't goed in gaſtmaelen en banckerten verdoen: noch aen Speelers, Hoeren, en ander onnut geſpuys, die oock een gat daer in ſouden maecten, al waer de goude bergh noch ſoo groot: ſulx dat zy, deſe vliedende, altijd in goed *Credit* ſullen blijven, en in haere goede achtbaerheyt leven: anderſins fooſe ſoodanige forghloofe en ſchandige perſoonen van haer niet verjaegen, ſoo ſullenſe haer goed en *Credit* verlieſen, en al quynende druypen in ſinaet en ſchande.

FELICITA ETERNA. *Gluckſaligheyt die eeuwich is.*

EEn naect Maeghdecken met goude locken en met Lauwer gekroont, zijnde ſchoon en blinkende, ſittende op eenen geſterreden Hemel, houdende een Palmſtack in den ſlinker, en in den rechter hand een vlamme Vier, ſlaende haere oogen, met een vrolijk gelact, ten Hemel.

Zy wort jongh geſchildert, om dat de eeuwige geluckſaligheyt niet anders in ſich heeft, als een geduyrige vrolijkheyt, oprechte geſontheyt, onverderflijke goederen, en alle beſondere aengenaemheden, die de Ieughd volgen, waer van al het ander Ouder gebrecklijk is.

Naect iſſe gemaeckt, om dat zy niet van noode heeft, ſich mette brooſe aerdsche goederen te decken, noch ſich te vercierien en op te proncken, noch by 't leven te onderhouden, maer al haere en andere goederen, komen, ſonder eenigh middel, van haer ſelven voort.

De gulde hoofdhayren, zijn de ſoete gedachten van de eeuwige vrede en van de geruſte eendracht. In deſe beteyckeniſſe is oock het goud voor de gulden Eeuwe genomen. Want de eerſte Eeuwe was noch van den Menſchen niet bedorven, maer zy leefden, ſonder eenighſins de Wetten te beſoedelen.

Op een geſterde Hemel wortſe geſelt, om te vertoonen, dat de waere geluckſaligheyt, die ſich alleene in den Hemel verblijft, den raſſen loop der ſterren, noch de onderlinge bewegingen der tijden, niet is onderworpen.

De Lauwerkroone mette Palmſtack be-
toont, datmen tot de Hemelſche geluckſaligheyt niet kan komen, ten zy door veele verdruckingen, zijnde waerachtigh 't geene *S. Paulus* ſeyt, *Niemand wort gekroont, ten zy hy wetlijk heeft geſtreden.*

De brandende vlamme vertoont de Liefde Godes: en het om hoogh ſien, bediet de aenſchouwinge deſſelven, want in deſe beyde deelen beſtaet de ſaligheyt en de volmaecte geluckſaligheyt.

FELICITA BREVE. *Korte Gluckſaligheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit en geel gekleet, houdende op 't hoofd een gulden kroone, geciert met veele eedelſteenen, hebbende in de rechter hand een Scepter, die zy om hoogh houdt, alwaer een Koewoerde met haere blaederen omſlingert is, die by haere voeten komt opſchieten, mette ſlinker hand houdſe een becken met geld en eedelſteenen.

Het witte en geele kleet is een kenteycken van genoeghen, de Kroone en Scepter, zijn van Heerſchappye, en het Becken, van groote Rijkdom, in welke dingen de korte en ydele geluckſaligheyt beſtaet, 't ſelve by eene Koewoerde vergelijckende, die in korter tijd hoogh opklimt, maer wederom in korte tijd alle haere kracht verlieſt en ter aerde neder valt, 't welck van *Alcians* op deſe maniere is uytgedruckt:

De Koewoerd alſoo ras opſchiet,

Dat zy den Pijn den Loef aſſiet:

En vlecht ſich om haer tacken heen,

En acht ſich troſter als gemeen:

De Pijnboom licht om ſulkeen daet,

En ſeght, dijn grootsheyt haest vergaet,

Want als de ſneeu en vorſt dy kwelt,

Dan is dijn hooghmoed haest gevelt.

FELICITAS PUBLICA. *Algemeene Gluckſaligheyt.*

EEn Vrouwe die met bloemen omkranft is, ſittende in een Koninghlijke Zeetel, houdende in de rechter hand de gevlerckte Slangſtaf van *Mercurius*, en in de ſlinker de Overvloets Hooren vol vruchten en bloemen.

De Geluckfalgheyt is een ruste des gemoeds, in een welltant, dat van yder be- kent, begeert en wenschlijk is, en daerom sitse mette Slangestaf of 't Caduceum, tot een teycken van Vrede en van Wijsheyt.

Het Overvloets hooren bediet de vrucht, die door den arbeyt en moeyte verkregen is, sonder welke het onmogelijk is, om totte geluckfalgheyt te komen, die door middel van dieselve gekendt en begeert wort.

De bloemen zijn teyckens van vrolijkheyt, mette welke de geluckighe staet al- tijt is vergeselschapt. De Slangestaf bediet oock de Deughd, en de Overvloets Hoorn de Rijckdom. Daerom zijn die geene onder ons, wel geluckigh, die God met soo veele Aerdsche goederen gesegent heeft, datse haer kunnen versorgen tot nootdruft des lichaems, en soo veel te deughdlijcker, alse haer met de goederen der ziele kunnen vermaecken.

OPINIONE. 't Gemeen Gevoelen of de Waen, nae de beschrijvinge van Hippocrates.

En Vrouwe die eerlijk geciert is, doch niet seer schoon van aengesicht, oock

niet seer lelijk, maer datse sich stout en vaerdigh vertoone, om sich te neygen by 't geene haer wort voorgeltel, en daerom behoortse vleugels aen handen en schoude- ren te hebben.

't Gemeene Gevoelen of Waen is mis- schien, al 't geene dat plaets heeft in de sin- nen en in de inbeeldinge van den Mensch: of ten minsten in dat alleene, dat niet waer- schijnlijk is te bewijsen, en om datter ver- scheyden verstanden en genegentheden zijn, soo zijnder oock oneyndlijcke meeningen. Waer uyt dit gemeen spreckwoord komt, *soo veel hoofden, soo veel sinen.*

En op datmen oock te beter soude on- derscheyden de ontallijcke voorwerpsels van des Menschen sinen, gelijkker oock on- rallijcke hertztochten en hoedaenigheden van den Mensch zijn. Daerom heeft de in- stelder van dese beeldenisse gewilt, datse noch schoon noch lelijk soude zijn, want daer is geen meeninge soo gants buyten de reeden, of zy kan door eenige schijn van waerheyt of bequaene reedenen staende gehouden worden, noch daer is geen ree- den soo vast, of zy kan van eenige opmerc- kende verstanden, in duysenderley manie- ren, lichtlijk gelastert en besprongen worden.

De vleugels aen handen en schouders, betoonen de vaerdigheyt, waermede de opinie of het gemeen Gevoelen, wort aen- gevar en wederom verworpen, jae by nae op een tijt en oogenblick. Rennende in der yl door de gantsche Werreld, dragende ten meestendeel het kleed der onwetentheyt, waer zy oock gaet.

COMMERTIO DELLA VITA HU- MANA. *Gemeenschap van 's Menschen leven.*

En Man die met sijn voorste vinger van de rechter hand op een Hand of Mo- staertmeulen wijst, die ter syden hem staet, houdende een Oyevaer onder den slincker arm, en voor sijne voeten sal hy een Hert hebben.

Op dese maniere wort hy gemaelt, ons dat de Handmeule een beeld is van de wer- kingen en Gemeenschap van des Menschen leven: En alsoo de Meulens altijd twee steenen hebben, waer van d'eenen den an- deren

deren van noode heeft, en d'eene alleene niet kan maelen: alsoo kan oock de Mensch niet alles alleene doen. En daerom noemen wy onse vriendschappen, noorwendigheden, om dat een yder noodsaeckelijck eenigen Vriend moet hebben, waer mede hy sijn voorstel en meeninge kan overwegen, en met onderlinge Weldaet d'een den anderen te recht helpen en te hulpe komen.

Even gelijk de Oyevaers doen, diewelcke om datse langh van hals zijn, soo wort haer dieselve door 't langh vliegen moede, alsoo datse d'een achter d'ander met haere halven, op malkanders rugge leunen, en d'eerste voorgevlogen hebbende, komt dan weder op de achterste rusten, gelijk *Plinius* seyt, ter tijd de vermoeytheyt over is. *Isidorus* verhaelt even 't selve van de Herten, want als zy enigh Waeter over svennen, soo worden zy in korter tijd moede, door de swaerte der Hoornen, sulx datse 't hoofd niet langer kunnen boven houden, en dan svennt her voorste Hert weder achter aen, en rust dan met sijn hoofd op des achtersten schoft, en aldus verposen zy malkanderen, tot zy alle zija over geswommen, Alsoo zija oock

de Menschen verbonden d'een des anderen hulpe te soecken, nae 't spreekwoord, dat van de Grieken is genomen, *d'eene hand wascht den anderen, d'eene Mensch behout den anderen, jae d'ene Stad den anderen*. En dit geschiet, door geen ander middel, dan door de gemeenschap en handeling, te weeten, gelijk *Aristoteles* onder de vijf redenen, dese de vierde plaetse geeft, *van 't geene nyt en in de Stadt gebracht wert*. Onder welcke twee handelingen oock de gemeenschap bestaet: Want wy krijgen in onse Stadt 't geene ons ontbreekt, en 't geene wy in overvloed hebben, deelen wy weder uit. Daerom heeft God de Oppermeester van dese Wereld wijselijck beschickt, dat hy in eene plaetse niet alle dingen heeft gegeven, maer hy heeft gewilt dat dese gemeenschap met eene gelijkmatigheyt oft proportie soude over een komen, te meer, alsoo d'eene des anderen arbeyt van noode heeft: hebbende 't eene Volck, hier door, gelegentheyt om met het ander te handelen en malkanderen te vergesellschaften. En hier uit is voorts gekomen de verwisselinghe van het koopen en verkoopen, en de gemeenschap van het Menschlijcke leven.

VULGO. 't Gemeen Volck of Heerommes.

DE wijl in onse afbeeldingen de Adel is afgemaelt, soo moeten wy oock het gemeen Volckken afschilderen. 't Welck men magh doen, 't zy door een Man of Vrouwe, nae dat het iemand belieft, alleen dat de kleederen kort zijn, geel van verwe, de hoofdhayren recht over cynde en heel verward. Hebbende Efels ooren, en boven op 't hoofd sal hy den Vogel *Assiolo* hebben, bockende en siende nae der aerde, houdende met beyde handen een Beessem, om de vuylnis te keeren, en een Spaede ter syden.

't Gemeene Volckken wort geseyt, die slaghe van Menschen in een Stadt, diewelcke onbequaem zijn totten Raed, Regieringe, Leeringe, Vrye konsten, en Burgerlijke bedieningen, om met Burgeren en Edelen te verkeerren.

Een kort kleet wort haer gegeven, om dat het gemeene Volck by den Romeynen niet geoorloft was een langh kleet te dragen, en om de slechtigheyt noch meer uit te drucken, isse in 't geel gekleet, 't welck men

niet als andere verwen magh passen tot eene seckere Deughd, als hebbende geen oprechte noch vaste grond by sich.

De verwarde en steyle hoofdelhayren, zijn de verachte en slechte gedachten die 't gemeene Volkken altijd, hier op der Aerden, houden gevestight, sonder datse nae hooger dingen trachten, daer van Cicero seght, *hy is niet te achten onder den Grooten, die daer hanght aen 't gemeen Volkken.*

De Efels-ooren bedieden de onwetentheyd, gelijk de Egyptische Priesters seggen, alsoo dit Dier berooft soude zijn van de kennisse en reeden: foodienigh is oock het gemeene Volck, 't welck van natuyren is onverst indigh, ongeleert, niet kennende het goed van 't quaede, oock veranderlijck, alle uyren van haer voornemen afwijckende. En soo men gemeenlijck seght, een Beest met veele hoofden. Dies oock *Demosthenes* seght, 't verstand van 't gemeene Volck is soo licht en onzestadigh, dat het niet weet, wat het niet ernst, wil of niet wil.

Het vogeltjen *Assiolo* draeght zy op 't hoofd, om dat de Egypteniers willende de Boersheyd en 't gemeen Volck afmaelen, stelden daer voor desen Vogel, diewelcke (gelijck *Pierius* verhaelt) geheel anders is alsse schijnt, wesende swaer van lichaem, maer sonder stemme, hebbende geene vastigheyd van 't geene zy is, of hoedanigh zy is.

Metten hoofde geboogen, en nae der aerden siende is zy gestelt, om dat het gemeene Volkken, maer nae slechte en verachte dingen siet.

Zy hout den Beestem, veegende met beyde handen, en ter syden leyt een Spaede: om dat het gemeen Volck, dat geslacht van Menschen is, die maer als Boeren en Slootgravers leven, wesende onervaeren in Godlijcke, zeedige en natuerlijcke saecken.

Het gemeene Volck raest en kijft om de Religie, en het weet niet eens wat ketterie is, seyt *G. Pachym.* in sijn vijfde boeck.

DEMOCRATIA. Gemeene Volx of
Burger Regieringe.

En bedaeghde Vrouwe met een middelmatigh kleed, diewelcke 't hoofd met een Wijnranck, en een Olmtack daer door geslingert, omkranst is, staende over eynde,

houdende in de rechter hand een Granaetappel, en mette sincker een hoop Slangen, en op der Aerde staet een hoop koorens in sacken, en een deel leyt los op der Aerde.

Democratia is een Regeeringe van een gemeene Staet, die gerecht en geleyt wort, door eene menichte Volx, op de maniere van eenen Raed, waer toe een ygelijck van 't gemeen Volck bequaem is, den Eeddom uytfluytende: alwaer zy alle haere Ordonnantien en Raedslaegen besluyten, en dat nae haere wijze en waerdigheyd.

Van bedaeght Ouder wort zy gemaect, om dat in dees Ouder alles met meerder oordeel geschiet, als wel in ander.

Zy wort met Wijnrancken en Olm tesamen gevlochten, gekranst, om dat, gelijk sich dese planten onder malkanderen vereenigen, alsoo vereenigh sich de hoedanigheyd en het wesen van dit Volck.

Het middelbaere kleed bediet, den stand van 't gemeen Volck, 't welck, door haere behoefdigheyd, nae haere macht, haere eergierige begeerte niet kan beroomen, om andere die van hooger Staet zijn, gelijk te wesen. Daerom stellen wy haer datse staet, en niet sit.

Zy hout in de rechter hand een Granaetappel: 't welck *Pierius* seght, een beeld te wesen van een Volck, dat op eene plaetse versamelt is, wiens vereeninge geregeert wordt, nae de maniere van haere slechte staet.

Het bewijs van een hoop Slangen, bediet de vereenige en de Regeeringe van 't slechte Volck, diewelcke niet lettende op de waerachtige Eere, kruypt gelijk de Slange langhs der aerde, niet kennende tot saecken van gewichte sich verheffen: Alsoo wort oock vertoont, dat het slechte Volck, van natuyre, totte snoodste dingen gedreven zijnde, de honde-wegh altijt uyt wil, gelijk *Petrarcha* verhaelt; en *Virgilius* singht mede, het olijck Volckjen raest in haere gemoederen.

Het kooren worter gestelt, op de maniere, als geoseyt is, om de gemeene voorsorgete betoonen, die het vereenigh Volck, totte gemeene nuttigheyd van allen plagh te doen, en om te vertoonen dat het gemeene Volck meer bemint den overvloet van voorraet, als dat het begeerigh soude zijn tot eere.

RUMORE. Getier, Gerucht.

En gewapent Man, die mette rechter hand pijlen uytwerpt. Aldus beelden de Egyptenaers dien selven af, gelijk Orus Apollo verhaelt.

ANIMO PIACEVOLE. 't Gemoed dat minlijk is.

En Dolphijn daer een kindeken op rijd. 't Is waer dat *Pierius*, door het aensien van *Pausanias*, den Dolphijn voor 't gemoed dat minlijk is, stelt. Overmits in de Stad *Porfelenne* in Ionien, een Dolphijn was, geheeten *Simon*: en dat nae de naeme van een Jonghken, 't welck het placht te voeren en te brengen van d'een oever aen d'ander, want hy was door dese Jonge genomen uyt de handen van de Visschers, hem genesende van een Wonde, die de Visschers hem gegeven hadden: evenwel soo passen wy dieselve tot een minnelijk gemoed, overmits de Dolphijn den Menschen seer aengenaem, minlijk en goedigh is, niet ten opsicht van eenige weldaeden die hy heeft of sal ontfangen,

maer uyt sijn eygene natuyre. Dies oock *Plutarchus* sich verwondert over de beleeftheit van dit Dier, Dewijse niet door opvoedinge als de Honden en Paerden, noch door andere noodsaekelijckheit als de Oliphanten, Panters en Lecurwen, van de menschen sijn vry gemaect, maer sijn door een ingebooren genegenheit binniders van het Menschelijke geslachte. Alsoo datse van self dese goeddadigheit doen sonder datse enige weldaet hebben genooren, dat dit waer is, getuygen verscheyden Schrijvers, als mede *Pausanias* en andere, dat zy niet zijn gelockt, 't zy door 't werpen van kruynkes brood, gelijk men by boerterie den Visschen wel doet, noch door eenigh ander voetsel, want den Dolphijn heeft de gantsche Zee tot sijn voldoen om sijn kost te soecken, en hy heeft Menschen gedragen, niet door danckbaerheit, maer uyt een huyslijke goedaerdigheit: gelijk hy veele persoonen, sonder onderscheyd, gedaen heeft, wesende van natuyren meewaerigh en goedaerdigh. *Solinus* verhaelt dat aen de Africaensche oever, ontrent *Hippo* een Dolphijn sich metter hand liet grijpen, en dickwijls op sijn rugge liet sitten, wien het begeerde: onder andere, de Oud Burgemeester *Flavianus* uyt *Africa* raecte hem self aen, en smeerde hem met welriekende salven, maer door veranderinge van den reuck wierde hy seer duyselfigh, soo dat hy boven waeter bleef, als half dood zijnde, en onthielt sich eenige Maenden van dien gewoonlijcken omnegang. En daer uyt wierde beslooten, dat hy sich niet door gebreck van spijsse, maer alleen door de vriendelijcke ommevangh van die van *Hippo* liet handelen. Noch verhaelen *Solinus* en *Plinius* wijder, dat ten tijde van den Keyser *Augustus* in 't Rijk van *Campanien* een Jonghskene eenen Dolphijn aefde met stuxkens brood, en wierde soo vrypostigh met hem, dat hy dien selven sonder schroom uyt sijn hand liet eeten, en sittende op sijn rugge, bracht hem de Dolphijn naer 't Lac van *Lucrinus*, en niet alleene dat, maer bracht hem oock van *Baia* naer *Pozzuolo*, en 't selve dede hy soo veel laeren, dat her een wonder gerekent wierde: maer de Jongelingh stervende, stierf oock de Dolphijn, uyt grooter rouw (om dat hy den Jongen in soo lange niet hadde gesien) voor yders oogen. 't Selve wort bevestight door de brieven van *Fabianus* en *Mecenas*. *Egesiderius*

fhrijft, dat een Jonge geheeten *Armit*, oock door de Zee met een Dolphijn vaerende, door een onverfen onweer, verdroncken zijude, hem de Dolphijn evenwel te Lande brachte, en oordelende dat hy de oortaecke van des Jonghlinghs dood was, soo wilde hy daer nae niet weder in Zee, maer wilde tot een straffe oock sterven, en gaf op strand sijnen geest, dan soo haect de Dolphijn het Land raect, soo sterft hy. Voorwaer een reycken van een vriendlijk, beleeft, en meewaerigh gemoed.

GRATIA DIVINA. *Godlijke Genade.*

EEn schoone en lachende Vrouwe, met het aengesicht ten hemel gekeert, alwaer de H. Geest in de gedaente van een Duyve vertoont wert. In de rechter hand sal zy een Olijf tack met een Boeck hebben, en in de sincker een Kelck.

Zy liet ten Hemel, want de Genade komt nergens van daen, als van God, diewelcke, door openbaeringe, wort geseft in den Hemel te wesen, en om dieselve Genade van hem te verkrijgen, soo moeten wy ons tot hem keeren, en van hem versoecken vergifnis van alle onse swaere sonden: en daerom seft hy, *Keert u tot my, en ick sal wederom tot u keeren.*

De Heylige Geest wort gestelt, om dat hem met recht van de H. Godgeleerde roegeschreven wort, de instortinge der Godlijcker Genade in onse herten, en daerom wordt geseft, dat de Genade een eygen Werk Godes is, diewelcke verspreyt wort in alle Schepselen, door de vrywillige mildadigheyt Godes, en dat sonder eenige verdiensten derselven.

De Olijf tack bediet de Vreede, diewelcke de Sondaer door kracht van dieselve Genade, in de ziele gevoelt, als met God versoent zijnde.

De Kelck beteyckent mede de Genade nae 't seggen van den Propheet, *die van mijn Kelck droncken is, hoe heerlijck is dieselve?* men kan oock de woorden *drinckt en wort droncken*, daer by stellen. Want wie in de Genade Gods is, dieselve is alrijt in de soetigheyt van sijne Liefde droncken. Overmits dese Dronckenschap soo krachtigh en sterck is, datse

doet verjaegen en vergeten den dorst van de Werreltliche dingen, en sonder eenige ontsteltentisse, soo geeftse een geheele en volmaecte verfaedinge.

GRATIA DI DIO. *De Gunste Godes.*

EEn seer schoon en bevalligh Jongh Meyfken, naect, met een seer schoon ciertel op 't hoofd. De hoofdhayren sullen blond en gekrult zijn rontom met een groote glants. Met beyde handen salse houden den Hooren van Rijkdom, die haer de beschaemde leeden bedeckt, en daer nyt salse storten verscheyden dingen, soo wel Geestlike als andere, tot het gebruyck des levens, en van den Hemel sal een stracle komen tot op de aerde toe.

INCLINATIONE. *Genegenheit, Neiging.*

EEn Jonge Vrouwe hebbende aen de rechter syde witte en aen de sincker syde swarte kleederen, en op 't hoofd twee vaste sterren, te weten die van *Jupiter* aen de rechter syde helder en klaer, en die van *Saturnus* aen

aen de sliicker syde, een weynigh kleyn der als die van *Jupiter*, wessende duyfter bruyt, houdende in de rechter hand een bos met Roosen, en in de sliicker een hoop Doornen, zijnde haere beyde voeten gevleugelt.

Longh wort zy geschildert, om dat de genegentheyt een macht is, die het gemoed beweegt en opweckt tot haet of liefde, tot goede of quaede dingen: en daerom seght de *Philosooph*, dat de Jongelingen al te vierigh haeren en beminnen, gelijckse oock doen in andere dingen: en de oorsaeck hier van is niet anders, dan dat het eene natuurlijke neyginge is: en om dat alle genegentheyt niet is als tot een goede saecke, of diemen voor goed oordeelt, daerom nemen de Jongelingen dieselve voor goed aen, zijnde daer dapper toe gegengen, sonder datse eenige rechte kennisse van goed of quaed hebben, en dit is de oorsaecke, dat zy of al te vierigh lief hebben of haeren.

De swarte en witte verwe bedieden het goed en quaed, het witte het licht, dat is het goed, en door het swart het quaed, of de duyfsternisse, en daerom sietmen dat in de Heylige Schrift het wit voor het licht der Godheyd wort genomen. *Christus* wort wit gheeten, en soe noemt hem de Brayd in't Hooge Lied *Salomonis*. Hy is oock op den bergh *Tabor* gesien, alwaer sijne kleederen soo wit waeren als de sneeu, om te vertoonen den glans sijnder Godheydt, als een openbaeringe van sijne oneyndlijcke goedigheyt, die hy sijne Apostelen mede deelt.

De Genegentheyt dan in't wit geschildert, vertoon ons, dat dieselve schoon is en uytschijnende, herkomende uyt een gesuyvert verstand, gelijck in't tegendeel het swart ons niet anders vertoon als duyfsternisse, die eygentlijk voorteyckens van't quaed zijn: en daerom zijns in de Heylige Schrift ons aangewesen datse veroordeelt zijn in't swart: gelijck in *Baruch* verhaelt staet dat haere aengesichten swart van den roock zijn. De Genegentheyt dan in't swart afgebeeld, vertoon dat dieselve droevigh en verkeert is, niet heerkomende uyt een oprecht oordeel.

De twee sterren, van de geseyde Planeten, op't hoofd, bedieden haere neyginge,

om dat de sterre van *Jupiter* van natuure goedtaerdigh, en die van *Saturnus* schaedelijck en quaed is. 't Selve bediet oock de verwe van't kleed.

Zy hout in de rechter hand een bos Roosen, om uyt te drucken dat de Neyginge even moet zijn als de Roosen, te weten, schoon, van goeden reuck en deughdigh, en dat de Mensch sich alle tijd tot schoone en deughdige saecken moet neygen. En daerom beelden de Egyptenaers metten Roosen-krans, een ronde en volmaeckte cirkel van de Deughd af: En oock soo de neyginge goed waere, op de maniere van de Roote, soo soude zy een goede reuck der Deughd uytspreyden, en daerom geloof ick, dat *David* oock bid dat God sijn herte wil neygen nae sijne getuyghnissen, wel wetende, van hoe grooten gewichte de neyginge zy.

De Doornen in de sliicker hand, bedieden het tegenstrijdige van de Roosen, wessende gelijck *Pierius* seyt een beeld van gebreecken. Sulx dat de bediedsels van de Roose en Doorne tegen een ander, yder in haere beteyckenisse, moeten werden genomen.

De voeten zijn gevleugelt, want de neyginge is een haestige beweginge, diewelcke doet of haestigh verblijden of walgen, nae de overeenkominge die zy door de natuure, door't bloed, door de aert, gewoonte en me de stand, mette saecke, heeft. Doch dit is te merken, dat de neyginge yder natuure gemeen is, maer zy wort in yder nae sijn aert verscheyden gevonden. In de verstandlijcke natuure wordt de natuurlijke neyginge gevonden, doch volgende daer in den wille, in de gevoelijcke natuure volghetse de gevoelijcke Genegentheyt, in de natuure, die van kennisse berooft is, daer in is de neyginge alleen nae de ordre van de natuure, en daerom wort geseyt, dat de steen niet eenrum of middelpunt daelt, en de vlam om hoogh, want dese neyginge is haer van de natuure.

Wy verstaen dan in onse beeldenisse de verstandelijcke neyginge, en die kan wesen of goed of quaed, heerkomende van den wille, diewelcke vrywilligh kan of goed of quaed zijn, wessende een vrye macht, die uyt haere natuure, al het geene dat daer toe

vereycht wort, kan doen en niet doen, willen en niet willen; En alsoo kan, by gevolg, de neyginge wesen goed en quaed, d'eene ten goede, d'ander ten quaede, doch niet op eene tijd, maer al vervolgens nae een ander. Want willen en niet willen zijn twee tegenstrijdige dingen, die op eene saecke en op een tijd niet kunnen wesen.

M E D I C I N A. Geneeskonst.

EEn Vrouwe die oud en bedaeghd is, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, in de rechter hand een Haene, en in de sincker een stock vol quaesten, alwaer een Slange is omgeslingert.

Medicine is een kennisse waer door de levende en voedende krankheden des lichaems, door het toe en afdoen, worden gekent, dat is door aderlaeten en suyveren.

Bedaeght wort zy geschildert, om dat de Oude het voor een schande hielden, dat die geene, die veertigh Iaeren was gepasseert, eenen Medicijn soude tot hem roepen, want hy behoorde, als nu, te weten, wat sijn natuyre vorderlijk was, vliedende wat quaed is: en alsoo koste hy met het een te mijden

en het ander te verkiefen, sich selve genesen. Daerom onderhoud een oud Medicijn door konst en cervaertheyt, sijne tegenwoordige gesontheyt, en verkrijght wederom 't geene alreede verlooren is.

Haer wort een Lauwerkrans om 't hoofd gevlochten, om dat dese boom tegens veele gebreken vorderlijk is. Want de Romeynen plachten op den eersten dagh Januarii aen de nieuwe Magistraten eenige Lauweracken te vereeren, tot een teycken datse middel hadden, waer mede zy, 't geheele Iaer door, haere gesontheyt koften onderhouden: want zy geloofden dat de Lauwer totte gesondtheyt seer vorderlijk was.

De Slange en de Haen, gelijck *Festus Pompejus* verhaelt, zijn seer wackere Dieren, en foodanigen beraemt het oock dat die geene zijn, die de Medicijne bedienen: En waeren oock de Slangen, by de Oude, een teycken van de gesontheyt. Want gelijck de Slangen den ouden huyl afeght, en sich wederom vernieuwt, alsoo schijnen de Menschen, die gesont geworden zijn, oock weder vernieuwt te wesen.

De quaftige stock, bediet de swaerwichtigheit van de Medicine: En de Slange was een uybeeldsel van *Aesculapius*, een God van de Medicine, gelijck de Heydenen valschlijck geloofden.

M E D I C I N A. Geneeskonst.

EEn Vrouwe die daer staet om een Ladder op te klimmen, wefende in 't groen gekleet, even als een *Sybille*, hebbende eenige slechte kruyden in de hand, ter syden haer sal een Sonne staen met een Oyevaer, die een taxken grove Marioleyne in den nebbe heeft.

De Medicine is een konst, die gevonden is, yte eervaertheydt van eens anders krankheyt, en die wederom te recht wort geholpen, door de kennisse van natuyrlijke dingen, die van de Medicijns naerstelijck zijn waergenomen tot des Menschen gesondheyt.

Zy wort geschildert offe een Ladder wilde opklimmen, want door de spiegelinghe, die een seer eedel en hoogh ding is, sijghtse tot het werck der genesinge, en dat door 't middel van gemeene en besondere dingen.

Met

Met groen wórtse gekleet, uyt hope die zy torten krancken heeft, en door de kracht die zy 't leven mede deelt, dat de krancke begofft te ontbrecken.

Door de grove Marioleyne wordt de swackheydt van des Oyevaers mage bewaert, en hierom wórtse van de Egyptenaers tot dit voorstel gebruyckt, en dat tot een verborgen beeld der Medicine. De Egyptenaers gebruyckten oock daer toe den Vogel *Ibis*, diewelcke, gelijk elders geseyt is, met haeren snavel haer selve een klistery kan setten, en den buyck suyveren: gelijk het Hert, nae dat het den *Chameleon* sal hebbengedood, soo verdooft hy het venijn, knauwende Lauwerblaeden, 't welck de Duyve mede doet, om haere kranckheyte te genesen.

De Sonne vertoon, dat de natuurlijke kracht van 't Hert, door de hette van de Sonne, wort bezonsticht, door wiens kracht de gefondheyte in alle de leeden des lichaems wort bewaert en onderhouden, en daer boven stortse oock in de kruyden een seer groote kracht en eygenschap: door welck middel de Medicine wort geoeffent.

C O N T E N T O . *Genoegen.*

EEn Jongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende de naeckte armen en beenen, met de voeren gevleugelt, en in de rechter hand sal hy een gouden Appel hebben, en in de sincker een ruycker van bloemen, wesen- de gekroont met Olijftacken, hebbende op 't midden van de borst een Rubijn.

C O N T E N T O . *Genoegen, Vermaeck.*

EEn Jonghman prachtigh gekleet, met een Rapiër op sijne zyde vol Eedelsteenen beset, en een Vederbos op den Hoed, hebbende in de rechter een spiegel en een silvere becken, dat hy aen sijn zyde houdt, vol geld en kostele juweelen.

Het genoegen, dat aen dese kleyne ge- lucksaligheyte hanght, waer door men sich in dit leven verheught, komt voornaemlijck door de kennisse van de goederen, die men besit, want wie sijne eygene goederen niet kent, hoe groot dieselve oock mogen wesen, die kan geen genoegen voelen: en

blijven alsoo sijne belooningen bedriegh- lijk, by hem selven.

Daerom wort het beeld van Genoegen gestelt, dat het sich selve in den Spiegel besiet, en alsoo spieglende, verblijft hy sich, dat hy rijk, schoon en prachtigh is, soo aen ziel als lichaem: 't welck het geld en de kleederen, te kennen geven.

C O N T E N T O . *Genoegen, Vermaeck.*

EEn Jongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende sijn naeckte armen en beenen. De voeren sullen gevleugelt zijn, houdende eenen gulden Appel in de rechter hand, en in de sincker een Ruycker met schoone bloemen. Hy sal met Olyven gekranst zijn, en midden op sijn borst sal een Robijn uyt- blincken.

C O N T E N T O A M O R O S O .
Minlijck Genoegen.

EEn Jonghling van schoon opsicht en van een lachend weesen. Zijn kleed sal vol bloemen zijn gemaelt, en sal op 't hoofd een

een krans hebben van Mirte. In de slincker hand sal hy een korfken met Roosen hebben, en daer tusschen sal een Hert leggen. Staende met d'ander hand als of hy de bloemen wilde van 't hoofd lichten, om dit Hert noch meer te doen bloeyen: weskende dit de eygenchap der Vryers, datse altijd een ander mede deelachtigh willen maecken van haer eygen vrolijkheyt.

TRANQUILLITA. *Gerustheyt.*

EEN Vrouwe met een vrolijk gesicht, houdende met beyde handen het Vogelken *Alcion*, 't welck in sijn nest staet, en een ander Vogel vlieght rontom sijn hoofd.

Dese Vogelkens maecken haer nest, met sonderlinge konst aen den Oever van de Zee, want zy vergaederen beentjens en graetjens, doch met soodaenigen konst in malkanderen gevlochten en gesterckt, datse verseeckert zijn voor een steeck van een rapier, en is op de maniere als een Koewoerde, hebbende alleen een kleyn gaetjen, waer door het met moeyte uyt en in gaet. Dit was by de Oude Egyptenaers voor de Gerustheyt gestelt, want door een natuerlijke instorting kent het de tijden, en het maect sijn nest, wanneer het siet dat het veele dagen achter malkanderen sal stil en schoon weder zijn. Daerom de Romeynen hier van de gelijknisse nemende, hebben dieselve genaemt, de Alcionische dagen, in welke het niet geoorloft was in 't Recht te gaen noch te pleyten, zijnde een tijd die by ons Vacantie geheeten wort.

TRANQUILLITA. *Gerustheyt.*

EEN Vrouwe schoon van opsicht, leunende aen een Schip, houdende mette rechter hand een Overvloets Hooren, en mette slincker de ployen van haere kleederen, op der aerde staet een verroeft Ancker, en op de top van den Mast sietmen een vlamme viers.

Zy leunt aen 't Schip, om de vastigheyt en Gerustheyt uyt te drucken, dieder bestaet in de stilligheyt van de Zee, diewelcke sich niet bewegende, maect, dat dese Vrouwe, aen 't Schip gerustelijck magh leunen.

De Overvloets Hooren bediet dat de

stilligheyt des Hemels en der Zee overvloet aenbrengen, d'eene door het aenbrengen der koopmanschappen, d'ander door de natuyre van de Hemelsche instorting.

Het Ancker is een gereetschap om 't Schip te verseeckeren, wanneer 't selve door de stormen geweldigh in Zee wort gedreven, en wederom sal het een teycken van Gerustheyt wesen, wanneer men dat selve siet gebruycken tot een ander eynde, als ter Zee.

De vlamme viers boven het Schip, bediet 't geene de Schippers noemen het licht van *S. Ermo* of het Vreede-vier, 't welck op den top des Mastbooms verschijnende, isst een vast teycken van de aenstaende stilligheyt.

Gerustheyt, nae de Medaglie van Antonius Pius.

EEN Vrouwe die mette rechter hand een Roer van een Schip hout, en mette slincker twee kooren-ayren, betoonende door dese ayren de overvloedigheyt van 't graen, 't welck men magh genieten door de Zee, in een geruste en vreedsaeme tijd.

F A M A *of Gerucht.*

EEN Vrouwe met een dun kleed, dwars over, tortet midden van de beenen opgeschort, als of zy luchtigh wilde loopen, hebbende twee groote vlegels, en over al sullen pluymen en oogen, monden en ooren zijn. Zy hout in de rechter hand een Trompet, gelijkke *Virgilius* beschrijft:

*'t Gerucht is conigh quaed, daer van geen snelder leeft,
En dat alleen haer kracht van haere snelheyt heeft:*

Schoon 't is noch kleyn en teer, soo krijght het gaende vlegels,

En vliegt door aerd en locht met los gebonden teuzels,

En kort daer onder seyt hy,

Van voeten is het snel, van vlegels ranck en licht,

Een monster groot en wreed, daer yder een voor swicht.

Een wonder die het siet, vol monden en vol ooren,

Het vlieght by nacht en krijt, seer yslijck om te hooren.

Haer oogen noyt de nacht noch secte slaep bestuyt,

En 's dachts soo sit het stil. Vol veeren is haer kuyd,

Met oogen gau ter wacht, en menighe van tongen,

Verbaesende de Stad, met een hartweckte suct,

Bodijn soo wel van 't waer' als van het valsche gerucht.

FAMA BUONA. Een goed Gerucht
of Naem.

EEN vrouwe met een Trompet in de rechter hand, en in de sincker een Olijftack, hebbende aen den hals een goude keeten, alwaer een Hart aenhanght, hebbende witte vleugels aen de schouderen.

Het Trompet bediet het gemeen geroep dat door de ooren van de Menschen gespreyt wort.

De Olijftack bediet de goedheyt van 't Geruchte, en d'oprechtigheyt van een vermaert Man, door treffelijke werken: want de Olijftack mette vruchten wort altijd ten goede genomen. Want de H. Schriftuyre spreekende van de Olijf, verstaende *Christum*, seght, *u Naem is als uytgestorte Oly*. En *David* seght van de Olijven, *zy is als een vruchtbare Wijnstock in 't huys des Heeren*: en door dese oorfaecke plachten oock de Oude haeren *Iupiter* met Olijftacken te kroonen, verfierende dat hy de aldergoedste en aldervolmaeckste was.

Het hangende Hart aen den hals, bediet gehijck *Orus Apollo* seght het Gerucht of goede Naem van een vroom Man.

De witte vleugels bedieden de suyverheyd en snelligheyt van een goede faeme.

FAMA CATTIVA. De snoode Faeme,
van *Claudianus*.

EEN Vrouwe met een genaelt kleed vol swarte beeldekens, als kinderkens met swarte vleugelkens, met een Trompet in de hand, naer 't seggen van *Claudianus*.

Door de *Beeldekens* worden de vreesachtigheden uytgedruckt, die in 't groeyen van de quaede Faeme aenwassen. De *swarte vleugels* bedieden de duyfterheyd en vuyligheyt van haere werken.

FAMA CHIARA. Heldere Faeme,
nae de Medaglie van *Antoninus*.

EEN seer schoon naeckr beeld van *Mercurius* met vleugels aen de voeten, en aen 't hoofd: boven de sincker arm sal hy een

Sluyter houden: in de sincker hand den Slangenstaf *Caduceum* geheeten, houdende in de rechter het Paerd *Pegasus* by den toom, 't welck sich niette beyde voeten om hoogh recht, als oft wilde vliegen.

De beeldnisse van *Mercurius* met de vleugels en Slangenstaf, bedieden het goed Gerucht: Want zy verfierden dat hy een Bode van *Jupiter* was, verstaende daer door het spreeken, te weten de kracht van de stemme en 't geluyt, dat sich aen alle syden verspreyt, gelijk mede door de vleugels, te gelijk, de snelligheyt van 't spreken wort te kennen gegeven.

Het Paerd *Pegasus* wort voor een heldere Faeme verstaen, dewelcke van *Antoninus* snelligck door de Werld gedraegen en verspreyt was.

De toom van 't Paerd door *Mercurius* vast gehouden, bediet dat de Faem door de woorden en door de stemme gedraegen wort, diewelcke klinckt door de deughd en dapperheyd der vermaerde daeden van treffijcke Mannen, en dat soo veel meer of min, als haer Faeme de Werld bekend is, en door de tonge en 't spreeken verspreyt en aengewossen is.

Om *Domitianus* te vereeren, sloegen zy een Medaglie, alwaer het Paerd *Pegasus*, bediende de *Fame*, die van hem, de Wereld over, ruchtbaer was, opgeteykent stont.

SANITA. *Gesondheyt.*

EEn Vrouwe van bedaegd ouder, die in de Slinker hand een quaftige stock sal hebben, alwaer een Slange is omgekrukt.

De Haen is *Æsculapius*, die een Vinder van de Medicine is, toegewijt, en dat om de wackerheyt die een goed Medicijn gestaedigh behoort te hebben. Dit Dier was van de Oude in sulken waerde gehouden, dat zy daer voor offerhande deden, gelijk als aen God. *Socrates*, gelijkmen by *Plato* leest, sich vindende op 't eynde sijns levens, liet by uysterste wille nae, datmen *Æsculapius* eenen Haen soude vereeren, willende daer mede te kennen geven, dat hy als een wijs Philosoph, de Godlijke goedertierentheyde danckte, diewelcke soo lichtlijk alle onse moeylijkheden en gebreecken genas: en hierom soo wierde door *Æsculapius* verstaen, de mededeelinge van dit tegenwoordige leven.

De Slange op de maniere, als gefeyt is, is een teycken van de Gesondheyt, om dat die seer gefont is, jae veel gesonder als andere Dieren, die op der aerde leven. Dat de Slange te gelijk den stock omslingert, dat bediet mede de gesontheyt des lichaems, diewelcke door de kracht des gemoeds en der geesten, wort onderstut en gehandhaeft. En aldus wort dit oock, door eenige, de Slange die *Moyfes* aen 't hout, in de Woestijne hadde opgerecht, uygeleyt en verklaert.

SANITA. *Gesondheyt.*

EEn Vrouwe van een stout opsicht en van bedaeght Ouder, die mette rechter hand een Henne hout, en mette Slinker hand een Slange.

De Henne wort haer gegeven, om datmen dieselve by den Egyptenaers aen *Æsculapius* plagh te offeren, en dese was een beeld van de Gesondheyt, oversulx seytmen dat soldanige slagh van offerhande, daer toe gestelt was, om dat het vlees van de Hennen seer licht was om te verteeren, en oversulx voor

den krancken een seer voorderlijcke saecke. Hier van heestmen een seer klaer getuyghnis by *M. Angelus Colotius*: en die getuyghde, datter een groote menighte van Hennepooten, onder de aerde opgegraven waeren, by die bergh en die plaets, op de welcke binnen *Romen*, het beeld van *Æsculapius* hadde gestaan, een plaets die tegenwoordigh *Vivajo* genaemt wort. Want wie soude oyt hebben kunnen raeden, waer soo grooten getal van Hennepooten van daen quam, 't en waere het aldaer de maniere geweest was, de overblijffelen van de offerhande, te laten leggen?

De Slange is oock een teycken van de Gesondheyt en behoudenis, want zy wort alle laeren vernieuwt en als weder jongh; is seer vast van leven, sterck en gefont. En gelijk wy elders gefeyt hebben, soo is die oock goed tot vele Medicinen.

Siet het beeld van de Medicine of Geneeskunst.

FEDELTA. *Getrouwigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, houdende mer haer rechter hand een Sleutel, en voor haere voeten salse een Hond hebben.

De Sleutel is een teycken van Getrouwigheyt.

wigheyt, diemen moet houden totte onderhondinghe en trouwe der Vriendſchap. De Hond is door een ſonderlinge gave der Nature, ſijnen Heere getrouw, gelijk hier nae ſal worden geſeyt.

FEDELTA. *Getrouwigheyt.*

EEn Vrouwe in witte kleederen, houdende met twee vingeren van de rechter hand eenen Trouw of Segelringh, en ter ſyden eenen witten Hond.

De *Segelringh* is een teecken van Getrouwigheyd, want met dieſelve ſluyt en verberghet men eens anders geheymniſſen. Het witte kleed, is een teycken van de ſuyverheyt der Trouwe.

De *Hond* is het getrouwſte Dier, waer van *Plinius* in 't VIII boeck verſcheyden voorbeelden ophaelt, doch onder andere dit gedeenckweerdige, van den Hond van *Titus Labienus*, 't welck binnen *Romen* gebeurt is, wanneer *Appius Junius* en *Publius Silius* Burgemeesters waeren: want *Titus* gevangen zijnde, ſoo liet de Hond niet nae, geſtadigh aen ſijn ſyde te leggen, en hy daer nae als miſdadige overwonnen zijnde, wierde geworpen van een ſekere looghtre (*Scala Gemonia* geheeten:) een ſtraffe, die te *Romen* over den miſdadigen gebruycklijk was: De Hond nochtans, bleef altijd ſtaen aen het lichaem van ſijnen dooden Heere, betoonende ſeer deerlijcke teykenen van droefheyt en medelijden, dragende alle de ſpijſe, die hem voorgeset wierde, aen den mond van ſijnen dooden Meester: ten leſten het lichaem in den *Tyber* geworpen zijnde, ſpringht dat arme beest uyt groote liefde daer nae toe, hem houdende een groote wijle boven 't waeter, tot verwonderinge van alle toefienders.

Men leeft van *Erasmus* een Roomſch Ridder, die een eenigh ſoontjen in de luieren hadde, waer by alle tijt een Huyshond lagh. 't Gebeurde, dat hy op ſeeckere dagh uyten huys was om eenigh *Tournoy*-ſpel te ſien, ſoo wilde de Vrouwe om haere nieuwsgierigheyt mede daer heen, beſluytende den Hond met het kindeken te gelijk in eene plaetſe, met haer nemende alle haere dienſtmaeghden, gaende voorts boven op een ſolderinge van 't Huys, alwaer zy de Feeste ſien konde: even ten dier tijde, kruypt een

ſchricklijke Slange door een gat van de muere in de kamer, en geeft ſich nae de wiege daer 't kindeken lagh, om 't ſelve te dooden: De Hond beſpringht den Slange dapperlijk, dien hy overwint en doodet, weſende ſeer bebloet van de beetten der Slange, en onder al dit gevecht, valt de wiege omme, en ſtulpt het onderſte boven. De Voetſter ſiende het bloet en de omgeſtorre wiege, giſſende dat het kind dood was, loopt met ſeer droeve en benaude traenen nae des kindts Vader, hem dit onheyl klagende: De Vader door deſe woorden, als raſende, loopt op ſtaende voet, en houdt met eenen ſlagh, ſijnen getrouwen Huyshond, in twee ſtukken, en haestende nae de Wiege om het doode en verſcheurde ſchaepken te ſien, vind hy het ſelve levendigh en friſch, tot ſijn overgroote blijdfchap en verwonderinge: en ſiende aldaer de doode Slange, komt hy tot kenniſſe der Waerheyt, van harten bedroeft zijnde, dat hy oorſaecke was van de dood van dat onſchuldigh Dier, dat hy hadde behooren weldaet te bewiſen, over ſijne ongehoorde Getrouwigheyt. Veele andere hitorien op te halen is niet ons voornemen.

PERICOLO. *Gewaer.*

EEn Jonghman die al wandelende door een veld dat vol kruyden en bloemen ſtaet, op een Slange treuyt, die ſich onmerkullende, wreedelijk toefchiet, om hem in ſijn been te ſteecken, ſtaende aen ſijn rechter hand een ſteyle hooghte, en aen de ſlinker een ſnellloopende reviere, ſteunende op een ſeer cranck riet, ſiende van den Hemel eenen blixem aſſchitteren.

Alhoewel het leven der Jongen, ſoo wel als der Ouden bedrieghlijk en twijfelachtigh is, nae 't geene de Heere *Chriſtus* ſeyt, *Wesl bereyt, want ghy weet noch ure noch tijt*, niet te min, ſoo is de Jonge in meer gevaer als de Oude, en dat om ſijne kracht, moedigheyt en ſtoutigheyt, diewelcke doet, dat hy ſich onbedachtelijk waeght en in ontallick gevaer en perijckel ſtort.

Deſe beeldniſſe van dat een Jongelingh in een bloemrijck veld gaet en van een Slange gebeten wort, is gebeurt te *Bagnacavalis* 1615 aen een Jonghman, die al wandelende door een luſtige plaetſe met een Roer op de

schouderen gingh, en die een Slange gewaer wordende, sijn Roer daer op aen leyt om dienselfen te doorschieten, maer het Roer barstende, brengh hy sich selven om hals, en de Slange ontkomt het, gelijk door een klaghricht is uytgedrukt.

Men soude het Roer oock wel by 't perijckel mogen passen, om datter naulijx iet gevonden wert, dat gevaerlijcker is, vermits het den vyanden niet met sijn wille doodet, maer oock tegen sijn wille sijn eygen vrienden, ouderen, jae oock den persoon selve die het draeght; en dickwijls, als die geene, die 't Roer draeght, sijnen Vyand oock niet wil doorschieten, dan barst het los.

Het wandelen door enen weg vol kruiden en bloemen, en van de Slange een onvoorsiene steeck te krijgen, geeft te kennen, dat de Mensch wandelende door de gebloemde wegh van de verganglijcke voorspoet deses Werrelts, wort, wanneer hy daer minst om denckt, door een ellendigh ongeluck overrompelt. Men konde oock seggen, dat de wegh vol bloemen, tusschen een steyle hooghte en een stortende reviere gelegen, terwijl men het wandelpat van dit arme leven, door den wegh van genughten

en Werreltsche wellusten, passeert, bediet, dat het seer veele gevaer, soo te waeter als te lande, met sich sleept; en dat wy, wandelende sonder deughdlijcke en eedele overleggingen, of ons storten in de Zee der Ellenden, of ons storten in de eeuwige verdoemenisse.

Het Ried, bediet de broosheyt van ons leven, dat alijt in gevaer staer, om dat het sich meestendeel leunt op swacke en broose dingen, en niet op die, die te recht lofsijck en aenmercklijck zijn.

De blixem, op de maniere als geseft is, verdoont ons, dat wy niet alleen, op der aerde en op 't waeter ontallijcke periculen zijn onderworpen, maer dat ons boven dieselve de drijvingen des Hemels, noch dreygen, diewelcke daer in haere werkingen storten, soo veele zy mogen: soo dat men kan seggen, dat God dickwijls toelaet, dat wy om onse sonden en misdaeden worden gestraft, en dat door verscheyden toevallen en wangunsten, die ons overkomen. Daer over segt Paulus, als de Sonde sal vervult zijn, soo baertse den Dood. Alsof dat geen Menschlijck vermogen, kan tegenstand doen, aen de macht des geenen, diewelcke wetten en paelen in alles gestelt heeft. Het heeft Æschilus de Poet niet geholpen, dat hy in 't veld wandelende, het gevaer des doods, dat hem voorseft was, sochte te ontvlieden: Want een Adelaer dragende eene Schildpadde in sijne klauwen, sagh van boven uyte locht, den kaelen en grijsen kop, van desen ongeluckigen Poët, en meenende dat het een blinckende steen was, liet dienselfen, daer van boven op vallen, sulx dat hy, op dien selven dag, om 't leven quam, waer in hy vreesde, dat hy sterven soude, gelijk Phinius in 't x boeck in 't III cap. verhaelt.

SIMULATIONE. Geveinsheyt, Veinsinge.

EN Vrouwe met een Mom voor 't hoofd, die twee aengesichten verdoont, in 't weerschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Exter, in de sincker een Granactappel, en voor haer voeten sal een Aep of Meerkat staen.

Veinsinge is door een dobbelheyt en ge-laet, sijn eygen hert en gemoed verbergen: En hierom houtse de Mom voor 't gesicht, deckende het waere om het valsche te verdoonen.

toonem, 't welck mede door het weerschijne kleed vertoont wert. Zy hout een Exter in de rechter hand, om dat dese Vogel Geweinstheyt bediet, vermits die van d'eenen syde witte en van d'ander syde swarte veeren heeft. De Granaetappel in de slincker hand, gelijk *Petrus* verhaelt, vertoont, dat de meeste Menschen begeeriger zijn, meer in schijn als in der daed te wesen. En om dat de Granaetappel, boven alle andere appelen, sijnen koper geheel bespot, als op de proef niet over een komende, lockende die haer aensien, met haere purpre, bloosende, en aengenaeme verwe: maer 't gebeurt ten meestendeel dat die dieselve open doen, bevinden datse muf, verrot en stinckende zijn. Waer door 't gebeurt is dat veele van de Oude, de gemeinsde Goedheyt by foodaenigen appel hebben uytgebeelt. Van gelijken heeft oock de School-leeraer van de ernsthafte leeringe de Hovaerdige by een Granaetappel vergeleken, die van buyten sich seer geciert en van sonderlinge schoonheyt vertoonden, maer van binnen waeren die verrot. Dese slaghe van Menschen zijn van *Horatius* in sijne dichtten aengemerckt.

Lucianus vergelijckt dese luyden by de boecken van Tragedien of treurspelen, diewelcke seer cierlijck vergult, met purper overtrocken en fray gebonden zijn, sulx datse van buyten seer schoon zijn om aen te sien, maer van binnen begrijspen dieselve niet anders als bloetschanden, verkrachtingen, rasernien, vadermoorderien, ellenden, jammeren, ondergang van eerlijcke geslachten, van steden, en alle slaghe van wreede en beestachtige schelmerien. De Aep worter ter syden gestelt, om dat de Egyptenaers als zy een persoon die sijne gebreecken veinst, en sijn eygen vuyligheyt bedeckt, wilden uyt drucken, soo naemen zy eenen Aep die daer piste, om dat dit Dier soo mijdsaem en beschaemt van natueren is: Want als het sijne blaese heeft geloft, op de maniere als geseyt is, soo doet het gelijk de katte, die een kuyl in der aerde graeft, waer in zy haer vuyligheyt verbergt, werpende aerde daer over tot dieselve geheel bedeckt is.

HIPPOCRESIA. Geweinstheyt, Schijnheyligheyt.

EEn Vrouwe met een melaets aengesicht en handen, gekleed in schaepsvellen, met

een groen Ried vol blaeders en spruytsels in de hand. De voeten sullen oock melaets wesen en naeckt, met een Wolf die onder haere kleeders uyt kijckt, en een Swaene ter syden.

't Geene *Christus* seyt *Math. v.* is genoegh tot verklaringe van dese beeldenisse, want als hy den Schriftgeleerden en Phariseen haere Geweinstheyt wilde verwijten, gelijk hy haer by graven, die wel schoon zijn van buyten, maer van binnen vol stanx en doode beenders. Geweinstheyt dan is niet anders als een naeboottinge van het goede en heylige, in die geene, die boosaerdigh en vol schelmerie zijn, en daerom is dit beeld oock melaets gemaeckt in witte kleedren: Want dat kleed bediet het deughdlijck werck, 't welck de melaetscheyt der sonde dapper bedeckt, die in 't vlees en de ziele gewortelt is.

Het groene Riet is een beeld, gelijk *H. Pintus* over *Ezechiel* seyt, van de Geweinstheyt, om dat het al wassende veel schoone en rechte blaeders, en geene vrucht voortbrenght, maer is van binnen ledigh en vol wind. 't Selve seyt hy mede van de Swaene, diewelcke witte veeren en swart vlees heeft. De Wolf onder haere kleedren, doch van een ander verwe, daer van is geene verklaringe van noode, gelijk *Christus* sulx in 't Euangelium klaerlijck te kennen geeft.

HIPPOCRESIA. Geweinstheyt,
Schijnheyligheyt.

EEn magere en bleecke Vrouwe, gekleed in half Wolle van blauwe verwe, op veele plaetsen gescheurt, 't hoofd op de slincker schouder hangende, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die 't voorhoofd by nae dekt, houdende in de slincker hand een Pater noster en een Brevier daerse in leest, en mette bloote rechter hand geeftse aen een arm Mensch in 't openbaer almoessen, hebbende beenen en voeten als een Wolf.

Hippocresia of Geweinstheyt is nae 't seggen van *D. Thomas* eene sonde, waer door de Mensche sich veinst in sijne uytwendige handelingen, woorden en gebaerden, heel anders als hy in der daed is, en dat met een ydele eergierigheyt om geacht te worden, wesende droevigh,

Mager en bleek is zy geschildert, want *Ambrosius* seyt, de Geveynsde vraegen daer weynigh nae, hoe datse haer lichaem uyt-hongeren, alleen datse maer vroom en heyligh mogen gehouden worden, gelijck *Matthai v i* verhaelt staet, als ghy vast, doet niet als de geveynsde, &c.

Het kleed van linnen en wollen, druckt uyt, als *Ambrosius* seght, haere wercken door de welcke zy met woorden en geveynsde handelingen de schalekheyt van haere innerlijcke boosheden soecken te bedecken, vertoonende uytwendigh de eenvoudige onnosselheyt. En dit wort door het Lacken, en de boosheyt door het Linnen bediet.

Het neerhangende hoofd, dat met een Sluyer bedeckt is, mettet *Rosarium* of *Pater noster* &c. geeft te kennen, dat de geveynsde hem verre acht afgescheyden van Werreltsche eere en goederen, maer schijnt altijt met geestlijcke gepensin van de Wercken Gods besigh te zijn.

Datse haere Aelmoesse opentlijck aen een arm Mensch geeft, gelijck geseyt is, bediet de ydele eere van de Geveynsde, diewelcke om by de Werrelt in goede achtinge en eere te zijn, soo doense haere Aelmoesten opent-

lijck, gelijck *Matth. x v i* verhaelt, doet niet als de geveynsde, die in de Synagogen en op de boecken van de straeten Aelmoessen geven, om van den Menschen gesien en geeert te worden.

De voeten en beenen als een Wolf, geven te kennen 't geene *Mathaus v i i* capit. verhaelt, datse uytwendigh zijn als Schaepen, maer inwendigh als grijpende Wolven.

VIOLENZA. Geweld, Verkrachtinge.

EEn gewapende Vrouwe, hebbende op de slijcker syde een Kortelas, in de rechter hand een stock, en mette slijcker een kindeken, dat zy om den hals brenghet.

Geweld is een kracht diemen gebruyckt, tegens eene diemen seer lichtelijcken overmogh, en daerom wortse gewapent en tegens een swack kindeken gestelt, sonder dattet ieuwers hulpe heeft. Soo seytnen oock dat de beweginge van den steen, diemen tegen den stroom aenwerpt, geweldigh is, vermits zy sich boven het waeter houdt, maer haer geweld geduyrt niet lange, vermits de kracht en de konst van 't werpen, terstont de natuyre moet onderdanigh zijn.

IMPETO. Geweld, Drift, Aenval.

EEn Ionghman met een stout en wreed opsicht, wesende by nae naeck, staende schrap om sijnen Vyand met geweld aen te randen, en mette bloote degen vertoont hy oock een stekade uyt te trecken: hebbende de oogen verbonden, met vleugels aen de schouderen, en ter syden sal een wild Vercken staen, dat schuymbeckende vaerdigh is, om met geweld icmant aen te vallen, van die sich daer tegen wilde verften.

En Ionghman by nae naeck met een wreed en stout opsicht, wort hy gemaakt, als wesende by de Ionckheyt weynigh vreesse, maer raffigheyt en stoutigheyt, om sich tegens alle voorkomende Geweld en Aenval te verften, daerom staet hy schrap met sijn Rapier in de hand.

De oogen worden hem verbonden, want die sijne wercken met geweld en dolligheyt wil uytvoeren, betoont dar hy van 't licht des Verstands berooft is, wesende 't selve een regel en richtsnoer van de Menschlijcke handelingen.

De vlegels vertoonen de fnelligheyt en vaerdigheyt, die de ongestuyne Jongelingh met weynigh oordeel ter hand neemt, lachtende fch door fijne drift vervoeren.

Het vinnige wilde Swijn wort, als boven, by hem gefelt, want het wilde Vercken wort door de gemeene toeflemminge van de Poëten, voor 't Geweld, genomen, gelijkmen in 't 1x boeck by *Pierium* sien kan. En in 't spel van *Aristophanes*, *Lifftra* geheeten, daer sweert het Choor van de Vrouwen, by de Goddinnen, *foo ghy my heden tergh, foo fal ick mijn wild Vercken los maecken*. En in 't felve spel, dreycht de Rey der Lacedemonifche Vrouwen, *Leouide*, dat zy haer wil in 't geficht gaen, als een wild Vercken. Want de liefde en genegentheyt tot vechten is dit Dier foo eygen, dat het oock van den Iagers getergh zijnde, niet fal vluchten, maer grijpt van felf den ftrijd aen, en als niet twijflehde, loopt het van felf, als met een barft, op der Iagers fprieten en wapenen, die hem worden voor den neus gehouden. En hier uyt is 't fpreekwoordt gekomen, wanneer men fpreekt van al te stoute en rappe Vechters, datse regen de fpieffen loopen, als de wilde Verckens.

FORZA CUM INGANNO. Geweld
met bedrogh.

EN sterck Jonghman als een Soldaet gewapent, houdende in de rechter arm een Leeuwenhuyl, en in de flinker een Voffè-vel: fchrap staende om fijnen vyand aen te vallen, 't zy door Geweld, 't welck door den Leeuwenhuyl, of door bedrogh, 't welck door 't Voffè-vel wort te kennen gegeven.

COSCIENZA. Geweeten oft
Gewiffen.

EN Vrouwe met een Hart in de hand, voor d'oogen fal een fchrift ftaen met goude letteren OIKEIA ZINEZIZ, te weeten, haere eygen Confcientie, ftaande midden tuffchen een Weyde vol bloemen, en een Veld vol doornen.

De Confcientie of het Gewiffen is de kennisfe, die een yder heeft van fijn eygen doen en van fijne verborgen gedachten, die andere Mefchen zijn onbekent: daarom ftaetse

en ftaert op haer eygen Herte, waer in een yder fijne geheimniffen verborgen hout, die zy haer alleene en voor haer felve, door een levende kracht, openbaer maeckt.

Zy ftaet met bloote voeten in foodanigh velt, om te betoonen, den goeden en quaden wegh, waer door een yder wandelende, 't zy door de deugd, of door de fonden, bequaem is, om de fcherpe doornen der fonde, te gevoelen, gelijk een foete reuck der deughd.

COSCIENZA. Geweeten.

EN Vrouwe van een fchoon wesen, gekleed in 't wit, met een fwart opperkleed, houdende in de rechter hand een yfere vijle, hebbende den borft nae de fyde van 't hert geopent, alwaer een Slange of Worm gefladigh aen bijt, die 't gemoed des Sondaers prickelt en knaeght, waer over *Lucanus* in 't VII boeck feer wél feyt:

*Wat ftraf cylaes! 't gewiffe doet,
Aen een bewust en bangh gemoet.*

CONSUETUDINE. Gewoonte.

krijght het geen aensien, maer keerende rontom, wort de Wille in 't willen soodae-nigh vereenight, dat sonder te verkrijgen de kennisse van de bepaelinghe der Reeden, houtse evenwel de gemoederen vereenight in een selve besigheyt, en bewaertse daer in stantvastelijck. Daerom seymen, dat de Wetten van de Gewoonte soo vast zijn als de Keyserlijke Wetten selve, gelijk oock in alle konsten en wetenschappen, om een twijfelachtige saecke te beproeven, soo wort het gebruyck in bedenckinge genomen, 't welck hergekomen is door een algemeene toestemminghe, als of het schier onmogelijck was, datter iet strijdigh soude zijn tegen 't geene alreede beproeft en goet gevonden was. Daerom seght *Horatius* dat de heerlijke woorden van een Poet, moeten genomen worden van de gewoonte. In 't korte soo wort dit gemerckt en waergenomen in alle dingen; ten eynde dese nootwendige schoonheyt niet worde geschent in den loop van den burgerlijcken omme-gang, en daerom draeght hy op sijne schouderen een bondel met konstige instrumenten of wercktuuygen die de Schilder hem kan geven, nae dat het hem sal believen.

AVARITIA. Gierigheyt.

EEn oud Man, die daer gaet, met een grij-sen baerd, leunende met d'eenen hand op een stock, alwaer een letter-rol aen vast is met dese woorden, *Vires acquirit eundo*, dat is, *al gaende krijght het kracht*. Draegende op de schouder een hoop konstige instrumenten, en ter syden is een rad om Messen te slijpen.

De Gewoonte druckt in onse sinnen de gedaenten van alle dingen, en bewaertse voor de Naekomelingen, en maect datse billijck en betaemlijck zijn, en stelt nae haer believen verscheyden wetten, in 't leven en omme-gangh der Menschen.

Oud wort hy gemaect, vermits door het lange gebruyck, de achtbaerheyt of het aensien bestaet, en hoe ouder zy is, dies te vastster staertse op haere voeten, 't welck beduyt wort door de spreucke, die de oude Man in de hand heeft, 't welck oock past op het rad, dat welke soo 't niet beweeght en onniededrayt wort, soo heeft het geen kracht om 't yser af te nemen noch te scherpen: Insgelijx mede, wanneer de Gewoonte, door de oeffeninghe niet beweeght wort, soo ver-

EEn bleecke lelijke Vrouwe met swarte hayren, mager met een slaefische kleedinghe, op wiens voorhoofd *Pluto* sal staen, die gehouden wert voor den God der Rijckdommen, wescnde met een gulde keeten omgort, die haer achter nae, op der aerde sleept. Zy toont haere bloote borsten vol melck, hoewel zy achter haer een kindeken heeft, dat wel onnoosel en beroyt gekleet is, 't welck zy mette rechter hand, soeckt wegh te stooren, om 't selve geen melck uyt haere borsten te geven, houdende diefelve met haer slincker hand geslooten.

Bleek wortse geschildert, om dat de gestadige forge van schatten te vergaederen, en de onversadelijcke begeerlijckheyt, haer bleek maect, om sich anderer luyden goederen eygen te maecken, sonder opsicht, 't zy aen de kracht der wetten of aen eenige betaemlijckheyt, soo is mede de bleekheyd een werck van vreesse, die der gierigen ingewanden dapper heeft beset, niemant betrouwende,

wende, jaе somtijts nauwlijk sich ſelven, om de jalouſie die zy heeft, dat het minſte deeltjen, van 't geene zy beſit, ſoude verlooren gaen.

De ſlaeffche en vuyle kleedingen, de goude keeten, toegemaect als boven, zijn blijkllijke teykenen, van de oncedelheyt en ſlavernye der Gierigen.

Het ſchrift aen 't voorhoofd, verklaert ons dat een Gierigh Menſch, hier door ſich altijt ontdeckt, konnende in al ſijn bedrijf ſich niet verbergen: en om dat deſe maniere van teykenen by de ſlaven onderhouden wort, toont hy den aert der ſelven, weſende ſlaven van den Rijkdom.

De goude keeten die zy achter haer ſleept, betoont als mēn op de Schatten en Rijkdommen wel let, datſe ſwaerwichtige laſten en ſchaedelijke hinderniſen zijn.

Het weghgejaeghde kindeken, wijſt aen, dat niemant te recht Gierigh is, die niet te gelijk wreed is. En weſende de Godlijke Majesteit gewoon, den eenen meer als den anderen te verrijcken: ſoo is 't nochtans alſoo, datter geen oorſaecke ontbreeckt, om yder in ſijn ſtaet en beroepinge deughdelijk te handelen: De Gierige verkeerende deſe ordre, ſullen veel liever, met een inſlockende begerlijkheyt, 't geene zy hebben, laeten bederven, als dat zy 't fouden gebruycken, en de behoeftige onderſtant doen.

A V A R I T I A. Gierigheyt.

En oude magere bleecke Vrouwe, in wiens weſen hertzeer en ſwaermoedigheyt uytblinckt, hebbende ter ſyden eenen mageren Wolf, en op de maniere van de Waeterſuchtige, falſe een dick lichaem hebben, alwaerſe de eene hand op leyt tot een teycken van ſinerte, mette ander hand falſe een Beurſſe vaſt toe-gelooten houden, daerſe, met groot opmercken, nae ſiet.

Chriſtophorus Landinus verhaelt, dat de Wolf een ſeer vraetachtigh en gierigh Dier is, levende nier alleen openlijk van eens anders goed, maer oock met looſe en diefſche laeghen, en hem niet ontdeckt vindende van Honden of laegers, ſoo ruſt hy

niet voor hy de gantsche kudde heeft om hals gebracht, meenende altijt dat hy niet rooſs genoegh heeft: Alſoo doet oock de Gierige, nu met bedrogh en ſchelmerye, dan mer openbaere rooverye, eens anders goederen ſtelende, ſoo kan hy noch daer boven ſoo veelde niet verſamelen, dat ſijn luſt en begeerte verſaedit zy.

Op de maniere van een Waeterſuchtige iſſe gemaelt, want gelijk dieſelve haeren dorſt door 't veel drincken niet wordt geleſcht, maer aenwaſt: Alſoo waſt de Gierigheyt ſoo veel te meer in den Menſche, nae dat de ſchatten op hoopen, dies ſeght *Horatius* in ſijn tweede Gefangh in 't tweede Boeck:

*De dorſt die waſt te meerder aen,
En 't drincken kan geen dorſt verſlaen,
Ten zy de oorſaeck van de pijn,
Eerſt uyt het lijf gedreven zijn.*

En *S. Gregorius* ſeght, de Gierige vermeerdert den dorſt door 't drincken, want ſoo haeſt heeft hy 't eens niet verkregen of hy janckt nae het ander. Daerom ſeght *Seneca*: De Gierige gebreeckt ſoo wel 't geene hy heeft, als 't geene hy niet heeft.

De magerheyt van den Wolf, bediet, de onversadelijcke lust van de Gierige, en de onbetaemelijcke vasthoudentheyd der goederen, die hy besit. Waer over *Dantes* seyt:

*Zy heeft een boose en snoode acrt,
Die altijd geld en schatten gaert,
Doch hoe zy meer nae schatten port,
Hoe dat haer honger grooter wort.*

Mette gestooten Beurffe isse gestelt, als meer vermaeck scheppende om dieselve ytt lust te besien, als om die tot nut en nodruft te gebruycken. En hier over heeft eener van desen sin gedicht:

*Hoe streeft ghy dus om schat en vluchtigh goed,
Stelt ghy geen maet in al dit greetigh schraepen?
Hout op van schat te staepelen in't gemoed,
Want u gebreeckt, 't geen g'hebt, en soeckt te raepen.
Hoe roemdy dan, en blijft hart op u suuck?
De Vrome Man besit alleen den zeezen.
Dan zydy rijk, als ghy soeckt schat noch luck.
Want die steets schraept blijft arm en seer verleezen.*

A V A R I T I A. Gierigheyt.

EN qualijk gekleede Vrouwe, bloots voets, hebbende een Padde in de rechter hand, en in de sincker een toegeslooten Beurffe.

De Gierigheyt seght *Augustinus*, is een ongebreydde heb-lust, die nimmermeer ophoud, om met een groote Sluyer het gesicht voor de reeden te bedecken, verbreeckende door een ongewoonlijk geweld, den teugel van de matigheyt, en alsoo zy geen opsicht op eenige deughde heeft, soo doetse de barmhertige herten in wreede veranderen, en zy maect haer een algemeene verderffter van de Deughd.

De Gierigheyt bestaet voornaemlijk in dese drie dingen. Ten eersten in't onbetaemelijk begeeren van ander luyden schat en goederen, maer haer eygen hoursse vast, en daerom worter de Padde by gedaen, diewelcke groote overvloed van aerde hebbende, daer door zy gevoet wert, niet te min is zy bevreesd, als die sich daer van onthout, en doch altijd meer begeert. Ten tweeden bestaetse daer in dat men door kromme wegen meer tot hem soeckt te rrecken als behoorlijk is; geen opsicht hebbende op eenigh gevaer of ongemack (hoe groot dieselve oock zijn) jae niet op haer eygen leven, 't welck daerom door 't snoode kleed ende bloote voeten wort uytgebeeld. Ten laesten bestaetse in de vasthoudentheyd

van haere dingen, 't welck door de gestooten Beurffe wort te kennen gegeven.

Gierigheyt.

DE Oude beelden *Tantalus* af, die in een vloed totte keele bedeckt was, daer hem schoone boomen vol vruchten boven't hoofd hingen, alwaer hy mette handen niet kost aen geraecken, noch mette mond aen 't waeter. 't Welck *Horatius* en *Petronius* aldus uytbeelden:

*Tantalus lagh in den stroom,
En boven hem een Appelboom:
Hy janckt vast nae de klaere vliet,
Maer hoe hy janckt, by krijghse niet;
Dus doedy Vreeken met u goed:
Ghy zijt benout in overvloed,
Ghy hongert en ghy dorst benout,
En eet niet van u schoone goet.*

A V A R I T I A. Gierigheyt.

EN Oude Vrouwe met gescheurde kleederen, mager en bleeck, hebbende in de rechter hand een tange, en aen eene van de beenen, heeftse een yfere boeye met een keeten als de slaven, die ter aerde sleept, leunende met de sincker op een Harpie of Grijpvogel, diewelcke vaerdigh staet om iemant aen te vallen.

Gierigheyt is een onmaetige begeerlijckheyt, en dorstige heb-lust, die in den Gierigen wreedheyt, bedrogh, tweedracht, danckbaerheyt en verraed baert, in't geheel weghnemende de Gerechtigheyt, Liefde, Getrouwigheyt en Godvruchtigheyt, en alle Zedelijcke en Christelijcke deughden.

On is zy gemaelt, niet alleen om dat de Gierigheyt meest in alle Ouden heerscht, maer zy wort genaemt Moeder van alle schelmerye, gelijk *Claudius* seght. Het gescheurde en verbroken kleed bediet, dat dese duyvelsche pest, soo veel in de gemoederen der Gierigen vernagh, dat die geene die 't goed van een ander neemt, die neemt het oock van sich self: wesende in sijn Overvloed armer als eenigh Bedelaer. Derhalven seght *Horatius*, *Altijt is de Gierige behoefstigh.*

De bleeckheyt en magerheyt bediet anders niet, als haer gestadige en onversadelijcke honger, waer mede dese ellendige gierige Menschenen altijd zijn geplaeht.

De tange of haecke in de rechter hand is een

een gereetschap dat altijd nae sich treekt, alsoo is oock de verkeerde natuyre van de Godloose Gierigaert, die nimmermeer gelegentheyt laet voorby gaen, of zy doeret mede, aensijnde noch persoon noch staet.

De Harpie of Grijpvogel aen haere syde, is het rechte beeld van de Gierigheyt, hebbende te recht den naeme van 't grijpen.

Het yser en de keten aen de beenen, beelden af, dat de Gierigheyt niet alleen een slavinne van de goederen, maer oock van den Duyvel is, gelijk *Paulus* totte *Coloff.* aen 't 3 Capit. en totten *Ephes.* aen 't 5 seyt, dat de Gierigheyt een slavinne is van de afgoderye.

OFFERTA, OBLATIONE. Gifte, Offer.

En jongh Maeghdeken geheel in 't wit gekleet en met bloote armen, houdende in de slincker hand, met seer needrige mijnen een Hert, 't welck zy met groote eerbiedigheyt vertoont te willen opofferen, houdende de oogen en 't gesicht ten hemel, daerse met groote nyverheyt nae staert, en mette rechter hand false goude en silvere munte met groote vaerdigheyt uytreycken.

Zy wort jongh en in 't wit vertoont, om te bewijzen, dat de gifte suyver en sonder vlacke moet wesen, gelijk *Malach. I.* *Exodi 12.* en *Num. 1.* te sien is, alwaer *Moses* den *Israeliten* gebied, datse een jaerigh Geytjen of *Lammeken*, sonder vlacke, fouden offeren, en dat voor den avont, als 't noch klaer dagh was, om te vertoonen, dat de gifte oock luchtigh en klaer zijn.

Mette bloote armen isse vertoont, om te bewijzen dat het wel past dat het offer vry zy. Siet daer van *1 Reg. 2.* Zy hout het Hert in de hand als geseyt is. Want wy moeten gelijk als verbonden zijn, om niet alleene onse middelen en ons selve, maer oock onse herte den Schepper en onsen Verlosser *Jesu Christo* met alle ootmoedigheyt en eerbiedigheyt op te offeren, &c.

Het bewijs en de vaerdigheyt om mette rechter hand goude en silvere munte te schencken, is om te vertoonen, als een fake van groote overweginge, dat het geschenck niet alleene aen de behoefte armen wort gedaen; maer dat geene, dat van grooter belangh is, dat de ziele wort opgeoffert, door gebeden en aelmoeffen.

RELIGIONE. Godsdienst.

En Vrouwe met een eerwaardigh opsicht, gekleet in wit linnen laecken, houdende de rechter hand open, en de slincker op een Outaer, waer op een vier brand.

Het vier op den Outaer is genomen geweest voor een offerhande van de alderoudste volkeren totte komste *Christi* toe, 't welck versachtende de gramschap Godes niet met het bloed der Bocken of *Rammen*, maer door sijn eygen bloed en vleesch, dat hy ononsent wille ons wonderbaerlijken in de *Eucharistie* onder de gedaente van brood en wijn doet voordragen. De opene hand met het Outaer komt oock in een *Medaglie* van *Aelius Antoninus*.

Met wit linne laecken wortse gekleet, om de suyverheyt uyt te drucken, diewelcke in de *Religie* vereycht wort, en daerom wilden de *Egyptenaers* niet datter in haere *Tempelen* wolle laecken gedragen wierde, gelijkse mede haere dooden met linnen begroeven, vertoone nde daer door hare *Godsdienst* en suyverheyt. En *Plutarchus* seght in *Isis* en *Osis*, dat *God* geen dingh behaeght, ten zy dat het suyver zy, en overmits het linnen laecken sich suyverder en netter laet wasschen als het ander, soo oordeelden zy dat haere *Priesters* geen ander laecken tot haeren *Godsdienst*, fouden gebruycken.

RELIGIONE. Godsdienst.

En Vrouwe die 't hoofd met een sijne Sluyer heeft bedeckt, houdende in de rechter hand een Boeck met een *Kruys*, en in de slincker een vlamme *Viers*, ter syden haer staet een *Oliphant*.

De *Religie* nae de bepaelinge van *D. Thomas* en andere *School-leeraers*, is een deughd der zeeden, waer door de *Mensch* eere en eerbiedigheyt aen den waerachtigen *God* bewijst, soo wel inwendigh in 't gemoed, als uytwendigh door 't lichaem. En is oock de *Religie* of *Godsdienst* den *Menschen* foodaemigh van natuyren ingeplant, datse oock, gelijk *Aristoteles* seght, hier door, om datse reedelijcke dieren zijn, meer van de onvernusfte dieren verschillen, siende dit selve hier in klaerlijck, datse in een onversiene noot, sonder datse eenige andere overweginge

hebben, strax haer keeren om de Godlijke hulpe aan te roepen.

Het gesichte wort haer bedeckt, om dat de Menschen, door de Religie, op God sien, gelijk *S. Paulus* seyt, door een Spiegel in een cloucker Raedsel, wefende dieselve verbonden aen de lichaemlijke sinnen, en overmits de Religie altijt bedeckt is geweest, soo isse onderhouden, door mysterien en geheymnissen, 't welck zijn figuren, gebruycken en ceremonien, als offte onder verscheyden kleederen verborgen waere.

Door 't Krays wort *Christus* de gekruyste, of het Wapen en Vaendel van de Christijcke Religie bediet, totter welke de Christenen een groote eerbiedigheyt betoonen, erkennende, daer door de sonderlinge Wel-daed van haere verlossinge.

Het Boeck geeft te verstaen de H. Schrif-tuyre, de openbaeringe en overleveringe waer door de Religie in de herten wordt gebeelt.

Het *Vier* druckt uyt de aendacht van ons suyver en oprecht gemoed tot God, 't welck het eygen is van de Religie.

Mette *Oliphant* isse afgemaect, om dat dit

Dier het Gods-lienstighste van allen is, in goeddaedigheyt geen weergae hebbende, voorsichtrigh, beminnende de billijkheyt, en is seer beleeft, want als 't een Mensch in de Woestijne van den wegh vind afgedooft, wijst het hem seer vriendlijck en sachtsinnigh den wegh. 't Is bescheyden, want komende tusschen een kudde beesten, wacht het sich seer voorsichtrighlijck, op datter niemandt soude beschaedigen, gelijk *Plinius* verhaelt.

Maer 't geene meest tot ons voornemen dient, 'so is dit Dier een beeld van den Goeddienst, gelijk *Plinius* mede seghet, dat het de Sonne en de Sterren in eeren hout, en als de Nieuwe Maene aen komt, gaet het sich van selve wasschen in een loopende vliet, en cranck zijnde, roept het de Godlijke hulpe aen, werpende kruyden ten Hemel, als middelen, om gunst te verkrijgen tot sijne gefondheyt.

RELIGIONE. Goedienst.

EEN Vrouwe met een Hembd, Stole en Kercklijcke gewaeden, staende op eenen steen, houdende seer bevalligh mette slincker hand eenen Tempel, op d'aerde sal een Oyevaer, met een Slange, in den beck, staen.

RELIGIONE. Goedienst.

EEN Vrouwe van Majesteit en staetigheyt, gekleet met een kostelijcke Mantel, tot een Pivial of opperkleed, hebbende 't hoofd bedeckt, waer op de Heylige Geest met sijne straelen, in de gedaente van een Duyf, uytglinstert. Staende op eenen vierkanten steen, *Christum* uytdruckende, die daer is de waerachtige Hoeksteen, die als de Propheet seyt, van de bouwlynden des Ouden Wets is verworpen geworden, en daer nae gestelt zijnde rot eenen vasten steen van de Heylige Kercke, soo kander dan geen ander Fundament geleyt worden, gelijk *Paulus* seyt.

Dese beeldnisse heeft aen d'eene syde een kindeken mette Wet *Moyses*, met eenige Roosen en dorre tacken, om uyt te drucken de verledene ceremonien van de oude Offerhanden, en aen d'ander syde sal een ander

ander kindeken staen, dat het *Euangelium* in de hand heeft. Want in *Christo* houden alle Prophetien en Ceremonien van de Oude Wet op.

Zy hout in de sincker de Priesterlijke roede van *Aaron*, en in de rechter de Kercklijke sleutelen, om nae der Menschen werken of verdiensten den Hemel te sluyten of te ontsluyten.

Nae dit beeld, is het ontwerp van onse waere en heylige Religie van de H. Apostelen en Vaders getimmert, op den waeren Hoecksteen: en dat door de vier Euangelisten, schrijvers van de Nieuwe Wet, vol des H. Geestes, des Godsdiensts, Yver, Vriendlijckheit en Liefde.

RELIGIONE. *Godsdienst.*

En Vrouwe van een seer schoon opsicht, Erontom mer blinckende straelen, de borst wit en open, hebbende vleugels op de schouderen, mer een gescheurt en sordigh kleed, staende ter syden een Kruys, en de rechter hand ten Hemel opgeheven hebbende, houtse een Boeck, als een Spiegel, alwaer 't inhoud des Wets geschreven staet: *Ghy sult God uwen Heere lief hebben uyt gantscher herten, ziele en gemoed, dit is 't hoogste Gebod: Het tweede is dit gelijk, Ghy sult uwen naesten lief hebben, als u selven: in dese twee geboden hanght de Wet en de Propheten.*

Zy leunt op 't dwars hout van 't Kruys, alwaer aen de sincker hand een toom hanght, mer haere voeten den Dood vertredende, schijnende of 't Kruys op den bergh van Calvariën stont. Alwaer een seer treffijck verstand een gedicht op gemaect heeft, soo aerdigh, dat het oock geene uytlegginge van noode heeft, van desen inhoud, aldus.

CSAEMENSPRAECK,
de Mensch en Religie.

- M. O Vaders liefste kind, vol Goddelijcke Reeden,
Hoe gaedy soo beroyt in dees gescheurde kleeden?
R. Ick walgh van 's Werelts prael en van der Menschen eer.
M. Wat Boeck is 't dat ghy draeght? R. Mijns Vaders Wet en Leei,

M. En waer toe naeck van borst? R. Om 't oprecht hert te toonen.

M. Hoe dus geleunt op 't Kruys? R. 't Kruys overtrest de kroonen.

M. En waerom doch gevlerck? R. Ick leer ten Hemel gaen.

M. Wat leert dees heldre glans? R. Het donckre hert versmaen.

M. Wat tengel aen u sy? R. Ick tem de dolle sinnen.

M. En waerom hier de Dood? R. Ick kan den Dood verwinnen.

RELIGIONE FINTA.

Valsche Godsdienst.

En Vrouwe met een staetigh en langh kleed, sittende in een gulden troon, op een Hydra met seven hoofden, hebbende dese Vrouwe op 't hoofd een gulden kroone vol kostele blinckende steenen, met veele vercierde kleederen van syde en goud: houdende in de rechter hand een goude schaele, alwaer een Slange binnenis. By haer leggen veele luyden, knielende, als of zy haer aenbaeden, oock eenige dood ter aerden: om dat haer valsche leeringen, den Menschen door haere schijn, bevalligh zijn, of dat de waen van des Werelts gemak haer die doet behaegen: Maer in 't eynde bereyden zy de Helle in 't ander leven, en de ellendigheden hier tegenwoordigh, die haer door een onverwacht oordeel Gods over den halfse komen.

RELIGIONE of Godsdienst van S. Lazare
en S. Mauritio.

En oude Vrouwe, maer van een stout en moedigh opsicht, wefende met een Harnas gewapent op de oude wijze, hebbende op 't hoofd een Helm, alwaer een goude kroon om gemaect is: in plaets van de kam op den Helm, sal vier komen, de locken van 't hoofd sullen nederwaerts hangen tot op de schouderen, toonende een luchtigh en lieflijck wesen, op 't midden van de borst sal zy het groot Kruys van S. Mauritius en Lazarus hebben. Haer onderkleed sal van root laecken wesen, en daer boven een goude Mantel, die zy mette sincker hand pooght

re ontdecken, om eenen Leprose te hulpe te komen, die by haer leyt, hebbende oock een Boeck in haer rechter hand. Aen haere voeten falsē goude brooskens hebben, met eedele steenen geciert, onder haer slincker voet falsē tuijbanden, schilden, pijlen, bogen en andere Turxsche wapenen hebben, diese verachtelijck mette voeten treet, ver-tredende te gelijk te ketterie-mette rechter voet. Waer over de ketterie ver-toont wort door een yselijcke Ielijcke Vrouwe, die van de spieffe die de Religie in de hand heeft, gewond zijnde, een rokige vlam uytgeeft, hebbende de haynen over sinde en in 't wilde gespreyt. De borst, de mammen, en een deel van 't lichaem leyt bloot, droogh en verdort, slaende de rechter hand op een toegeslooten boeck, alwaer veele vreeslijcke Slangen uytkomen.

DIVINITA. Godheyt.

En Vrouwe in 't wit gekleedt met een vlamme Viers boven op 't hoofd, houdende met haer beyde handen twee blauwe Hemels-klooten, alwaer een vier uytgaet, of zy sal op 't hoofd een vlamme hebben, die in drie gelijcke deelen sal opgaen,

De wittigheyt des kleeds bediet de suy-verheyt van 't wesen, datter is in de drie Goddelijcke personen. Een ontwerp van de kennisse der heylige Godgeleerde, ver-toont door de drie even gelijcke vlammen, om te bewijsen de evangelijsche der drie personen, of van eene vlam die in drien gedeelt is, oock om te kennen te geven de vereeniging der Naturen, met de onderscheyding der personen.

De witte verwe is besonderlijck de Godheyt eygen, vernits die gemaect wort, sonder menginge van andere verwen, soo is oock in de Godlijcke saecken geen menginge van eenige andere dingen. En daerom, wanneer de Heere *Christus*, op den bergh *Tabor* verheerlijckt was, soo verscheen hy, gekleert zijnde, als in een wolcke.

De twee Hemels-klooten, bedieden de ewigheyt, die by de Godheyt is onscheydelijck. En datsē dieselve in de slincker en rechter hand houd, bediet, dat de Menschē door de verdiensten *Iesu Christi* en door Godsalige wandelingē het ewige leven deelachtigh wort. En dit zy hier mede genoegh, laetende daer van het langer verhael, aen den Godgeleerden.

PIETA. Godvruchtigheyt.

En poefeligh blanck Maeghdeken van Eschoon oplicht, met dicke oogen en een verheven neuse, met vleugels aen de schouderen, in 't root gekleed met een viervlamme boven op 't hoofd, houdende de slincker hand voor 't hert, en mette rechter hand keertse een Overvloets Hooren om, dat vol is van verscheyden vruchten, die tot des Menschen onderhout noodigh zijn.

Zy wort als boven uytgebeelt, om dat de Natuyrkondigers die alsoo beschrijven. In 't rood is zy gekleert, om dat zy een medegesellinne en susterken is van de Liefde, en hier om past haer dese verwe seer wel, gelijck elders op sijn plaets is geseyt.

Zy draeght vleugels, om dat dese onder alle Deughden voornaemlijck geseyt wort te vliegen, want zy vlieght van God nae 't Vaderland, van 't Vaderland totre Ouderen, van de Ouderen gestadigh op ons selve.

De vlamme die zy op 't hoofd heeft, bediet het gemoed dat van de Liefde Gods ont-

ontsteeken is, tot oeffeninge van de Godvruchtigheyt, die uyter natuere vlamt nae Hemelsche dingen.

De slincker hand op 't hert, bediet, dat een Godvruchtigh Man plagh teyckenen te verroonen van sijne liefde, en dat door levende en eedele werken, die gedaen worden met een vast en volmaect voornemen, sonder pochinge of begeerte van ydele eere. Derhalven seggen eenige, dat *Virgilius* en andere Poëten, dat om alle schaduwen totte Godsvrucht van *Aeneas* wegh te nemen, hy de meeste werken van sijne Godvruchtigheit, gepleeght soude hebben, in de duysterheyt van den nacht.

De Overvloets Hooren, bediet, dat men in saecke van Godvruchtigheyt weynigh werckx moet maecten van de Rijckdommen des Werrelts. 't Welck onder andere, met een besondere voordaed in de grootste dierte van onsen tijd betoont heeft binnen *Romen* de Heer *Patritius Patritii*, diewelcke daer over veel meer lof waerdigh is, als mijn penne hem kan geven.

THEOLOGIA. Godgeleertheyd.

EN Vrouwe met twee ongelijke aengesichten, siende met het jeughdelijckste

ren Hemel, met het oudste nae der aerde, sittende op een Hemels kloot, of een blauwe ronde bolle vol sterren, houdende haere rechter hand voor de borst, en de slincker uytgestreckt nae der aerde, de slippe van haer kleed ophoudende, alwaer een Rad ter syden staet: 't welck is het eygen Hieroglyphisch beeld in de H. Schriftuyre, van de Theologische kennisse: want gelijckerwijs het Rad de aerde niet raect, ten zy alleene met den ommetreck of onderste rondigheyt, hoewel 't sich nochtans beweeght, also moet een oprecht Godgeleerde, sijne finnen stieren nae de kennisse, doch also, dat hy die slechts, gaende maecke, en niet alles over hoop smijgende, verwarre.

De twee aengesichten waer mede zy nae den Hemel en nae der Aerde siet, bedieden, gelijk *Augustinus* tot *Volusianum* seyt, dat de Godgeleertheyt is gevesticht in 't gestadigh opmercken en in 't stantvastigh beminnen van God en van sijn evennaesten, en daerom kan zy tot God niet opwaerts sien, of zy moet oock her oog nederwaerts op haeren naesten slaen: en dit bediet, dat een Godgeleerde niet van noode heeft, dat hy
foo

foo hoogh stijge met sijn verstand , dat hy niet eenen oock niet soude dencken , dat hy een Mensch waere , en dat hy lichtlijck in veel doolingen kan komen te vervallen , en daerom moet hy voorfichtlijck gaen , en met opmercken voor hem sien , hoedaenigh hy Gods Woort sal uytleggen en verkondigen.

Met een jeughdigh gesicht wort zy gemaelt , ten Hemel siende , want gelijk hooge en wijt afgescheydene dingen nieuwsgerigh zijn en aengenaem : also zijn de aerdsche en nedrige dingen , om datse veel moeylijckheyt en swarigheyt onderworpen zijn , onaengenaem en verdrietigh.

Zy sit op eenen Hemel vol sterren , vermits de Godgeleertheyt haer ruste niet stelt in eenige aerdsche saecken , maer gaet regelrecht streven nae de kennisse Godes , van waer zy daer nae , een regel en richtsnoer krijgt van wetenschap en kennisse van alle dingen , die haer licht maect , in die dingen , die wy met groote verwonderinge , hier op der aerde , met onse oogen aenschouwen.

De handen voor de borst , drucken de staetigheyt uyt , om dat dese een kennisse aller kennissen is.

De slippe van 't kleet die mette handen opgehouden wort , bediet dat het eene deel van de Godgeleertheidt , sich streckt tot aerdsche , doch noodsaecklijke dingen , die welcke daer in bestaen , dat wy onse handelingen oprechtlijck nae de deughd sullen stieren , om de sonden te mijden , om God inwendigh en uytwendigh te eeren , en andere dingen , die daer zijn als een kleet waer onder wy niet doordringen , ten zy de gemoederen van God verlicht zijn.

Godvruchtigheyt der kinderen tegens haere Ouderen.

EEn jonge staetlijke Vrouwe , hebbende met haer rechter hand , haer slincker Mamme gevat , als of zy die wilde uytdrucken en iemant te suygen geven , aen haere voeten sal een Kraeye staen.

De oude Romeynen willende de Godvruchtigheyt van *M. Antonius Pius* uytdrucken , maecten een Medaglie van *Aeneas* , die sijn Soontjen *Ascanius* aen sijn hand hout , dragende op sijne schouderen sijnen stockouden Vader *Anchises* : Waer van *Virgilius* gedenckt , In een ander Griexsche Medaglie

van *Anton. Pius* , is de Goddinne de Godvruchtigheyt , sittende afgemaelt , hebbende een naect kindeken in den arm , dat zy haer borst vertoont.

Doch is dese tegenwoordige beeldenisse hier toe niet gemaect , maer wy willen alleen uytdrucken de Godvruchtigheyt der Kinderen tegens haere Ouderen , die op de maniere van de Godvruchtige Dochter gestelt is , die haeren Ouden Vader , in de gevangnisse heimlijck (met haere borsten) onderhiel , alwaer hy veroordeelt was te sterven , sulx dat het een yder verboden was hem eenige spijsse toe te brengen : Maer 't selve wierde door den stock-bewaerder ontdeckt , als dat hy noch leefde , door de Godvruchtigheyt van sijn Dochter. Dese trouwe en Godsdienstige daed behaegde den Burgemeesters *C. Quintio* en *M. Attilio* soo seer , dat zy , boven de misdaed , die zy hem quijt scholden , en dese weldaet ter eeren , eenen Tempel , in plaets van de gevangenis deden bouwen , en heylighden dienselven , de Kinderlijke Godvruchtigheyt toe. *Sextus Pompejus* en *Solinus* verhalen diergelijcke daed van een slechte Dochter tegens haren Vader

ais

als oock tegens haere Moeder. *Valerius Maximus* verhaelt dieergelijcke daeden meer.

Hier en elders is gefeyt dat de Oyevaer een Hieroglyphifch beeld is van de Vaderlijke Godvruchtigheyt : niet te min soo dient ons tegenwoordigh de Kraye voor een beeld van Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder. Want als haer Vaeder of Moeder door d'ouderdom de veeren uytvallen, soo decken haer de kinderen met haer eygen pennen, haer spijsfe toebrenghende , waer mede zy worden onderhouden, en wanneer haer Ouders machteloos zijn te vliegen, soo dragen zy diefelve op haere wiecken, en bewegen haer totte vlucht, ten eynde zy haere leeden wat reppen , en tot haer felve mogen komen , gelijk sulx *B. Anglicus* verhaelt. Welck aensien is genomen uyt *Ambrosius*, die den Kraeykens een Godvruchtige Natuyre toefchrijft. Hier door moeten alle ondankbaere en verbafterde kinderen beschaemt worden , die haere Ouders lastren, schelden en slaen : Daer een Kraeyken, een onvernuf-tigh beesjen, meer bescheydenheyt en Godvruchtigheyt toont tegens die geene die 't heeft ter Werlt voort gebracht.

P I E T A. Godvruchtigheyt.

EEn Vrouwe met een schaele in de rechter hand , en met de slincke elleboge op een kindeken. Ofte een Vrouwe met een kindeken op den arm, en eene voor haere voeten.

Wanneer de Egyptenaers de Godvruchtigheyt wilden uytdrukken, soo maelden zy twee Jongelingen , die te saemen een karre of koerse trocken, ter gedachtnisse van *Bitonides* en *Cleobes* gebroeders, diewelcke uyt groote Godvruchtigheyt, haer eygen Moeder nae den tempel van *Juno* trocken.

Anders.

EEn Vrouwe met een Wierooock vat , en voor haer een Autaer met een Vierkleed rontom, alwaer een vlam ontstecken is om te offeren.

Cicero seyt dat Godvruchtigh te wesen, anders niet is , als eerbiedigheyt tot God , tot overheden, ouderen, vrienden en 't vaderland.

P I E T A. Godvruchtigheyt.

EEn Vrouwe die mette slincker hand een Oyevaer hout, hebbende de rechter hand

boven een Autaer met een bloedigh swaerd, ter syden staet een Oliphant en een kindeken.

Godvruchtigheyt is de Liefde tot God, tot het Vaederland, totte Kinderen, Vaeder en Moeder : en daerom wort zy met het Jonghsken gefchildert.

De Oyevaer bediet het beeld van de Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder, gelijk elders gefeyt is. Dat zy het bloote swaerd, boven het Autaer hout, betoont de Godvruchtigheyt diemen behoort te gebruycken tot voorstand van de Religie, alle gevaer te rugge stellende.

Plutarchus verhaelt van den Oliphant : dat seekere Jongens te Komen aen de smuyt van eenen Oliphant stonden , om dienselven te tergen , en hy toornigh wordende , neemt eenen uyt den hoop , als of hy hem wilde in de locht werpen. De Jongens fiende haeren meede-maet in desen nood , krijten en bid-den den Oliphant om genaede, die met een sonderlinge Godvruchtigheyt, hem soetjens wederom op der aerde stelt , sonder hem eenigh leet aen te doen, hem genoegende dat hy de stoutigheyt van dese bengels hadde getuchtigh, en dat alleen door de vreesse.

I M P I E T A. Godloosheyt.

EEn lelijcke Vrouwe , wiens oogen zijn verbonden, hebbende Eefels ooren, en in haer rechter hand eenen Haen, in de slincker een tack van een stekelige dooren.

Godloosheyt is eene onmenschlijke en beestlijke hartztocht van een opgeblaesen gemoed , strijdigh tegens de eygenschappen der Vromen en der Deughd , wiens aert is de plichten tot de heylige dingen, tot Ouderen, Evennaesten , totte Wetten en tot het Vaederland , te verachten en te verwaer-losen.

Met verbonden oogen en Eefels ooren isse gemaelt, om dat *Horatius Rinaldus* seyt, dat de Godloosheyt somtijts spruyt uyt onwe-rentheyt , diewelcke niet opgeluolpen noch onderstut wort door de Genaede Godes : Want veele onverlichte Menschen , konnen door de dicke nevelen der Wereltscher duyfternisse , de waerachtige Hemelsche goederen niet lief hebben noch beminnen.

De Haen die zy in de rechter arm hout, is

Z

by

by den Egyptenaeren voor een beeld van de Godloosheyd gestelt, gelijk *Petrus* verhaelt, overmits dit Dier sijn eygen Moeder verkracht, en dickwijls toont het sich hart en wreed tegens sijnen Vaeder: sulx dat waer de Godloosheyd regeert, daer past de wreechtheid oock wel by, en door dese beteykenisse is haer een steeckelige Doorne in de hand gegeven, die van de Egyptenaers gestelt wierde, om daer door een Godloos, verkeert en raefend Mensch uyt te beelden, die nae sijne maniere van trots te leven, grootlijx de zeeden van alle anderen, heeft verongelijckt en verdorven: Want dese als dor zijnde, sal veel eerder breecken, als dat zy sich een weynigh soude buygen.

I M P I E T A. Godloosheyd.

Een Vrouwe in koper-roestige verwe gekleet, wreed van gesichte, houdende in de sincker arm een Nijlpeerd, en in de rechter een brandende Fackel, waer mede zy een Pellicaen met haer Jongen in 't nest leggende, op der aerde verbrant.

Godloosheyd is een sonde die tegens de Godsaligheyd strijdigh is, niet alleene tegens de Gerechtigheyd, maer oock tot schaede van het Vaederland, van Vaeder en Moeder en van haer selve. Met koper-roeste verwe wortfe gemaelt, wesende dat selve een ken-teycken van een quaedaerdige en schaede-lijke natuyre, diewelcke in die geene gevonden wort, die haere handelingh tot schaede en verderf van haere weldaers aenleggen.

In de sincker hand voertfe een Nijlpaerd, want als dat Dier tochtigh wort om met sijn Moeder te versamen, soo dood het sijn eygen Vaeder, die 't hem soeckt te belerten: Alsoo doet oock de Godloose, die om sijne ongebreydde hertzochten genoegh te doen, brengh sijnen Weldoenders in verderf en onderganch.

In de rechter hand hout zy een ontfcecken Fackel, verbrandende den Pellicaen: Want de wercken van de Godloose zijn niet anders als verstooringen van liefde en Godsaligheyd, 't welck seer wel door den Pellicaen is uytgedruckt, gelijk wy elders bree-der sullen verhaelen.

I M P I E T A E V I O L E N Z A soggetta alla Giustiria. Godloosheyd en Geweld door de Justitie of het Recht t'ondergebracht.

Een Hippotamus of een Nijlpaerd, ter aerden nedergeleyt, onder een Scepter daer een Oyevaer boven op staet.

De *Hippotamus* is een Dier, datter in de vloed *Nilus* leeft, gelijk *Plinius* seyt, heeft de rugge, hayren en het briefsichen gelijk een Paerd, maer sijn klauwen zijn geklooft, als de Ossen, en de snuyt verheven, en de steert en de tanden krom, gelijk een wild Swijn, is van natuiren Godloos, want om sijn Moeder te verkrachten, soo doot het sijn Vaeder.

De Oyevaer is in 't regendeel oprecht van gemoed, want hy is Godsdiensigh tegens sijne Ouders, haer in den Ouderdoom te hulpe komende, gelijk *Basilus* en *Plinius* seggen. De verscheyden natuuren van dese twee Dieren, drucken ons voornemen seer wel uyt. *Plutarchus* seyt in sijne uytleggingen, dat de aerdsche Dieren soo tochtigh niet zijn, als die in 't water leven, *Soo ghy*, seyt hy, *de Nijlpaerden by de Oyevaers vergelijckt, soo voeden dese haere Vaeders, maer dese Paerden, om datse met haere Moeders mogen versamen, dooden die selve.* Waer over *Suidas*, willende de Godloosheyd en 't geweld die door 't Recht t'ondergebracht was, vertoonen, seyt datse een Oyevaer op een Scepter, daer een *Hippotamus* onder lagh, plaghten af te beelden. En dat om redenen die boven geseyt zijn.

C L E M E N Z A. Goedertierentheyd.

Een Vrouwe sittende op een Leeuw, houdende in de sincker hand een Spiesse, en in de rechter een Pijl, als of zy die uytter hand wilde wegh werpen, niet om iemant daer mede te quetsen, gelijk het in de Medaglia van den Keyser *Severus* gevonden wert met dese letteren *INDULGENTIA AUGUSTI IN CARTHAG.*

De Leeuw is een beeld van Goedertierentheyd, want gelijk de Natuyrkondigers seggen, indien de Leeuw een Mensch met geweld overwint en ter aerden werpt, en hy alsdan selve niet gewont is, soo sal hy dien Man gantsch geen hinder doen, maer hem alleen luchtighlijck schudden.

De Pijl, op de manier als wy sullen seggen, is een teycken van Goedertierenthey, want zy wilsse niet gebruycken tot achterdeel van die geene die strafwaardigh zijn. Waer over *Seneca* seght in sijn boeck van de Goedertierenthey: *Goedertierentheyd is een sachtmoedigheyd van een opperhoofd, over een minder, in 't opleggen der straffe.*

CLEMENZA. Goedertierenthey,
Goedaerdighey.

EEN Vrouwe, die met haere voeten een Ebergh van Krijghswapenen vertreet, en die mette rechter hand een Olijfstack uytreyckt, leunende met den sliicker arm op den tronck van dienselven boom, alwaer de *Fasci Consulares* of Burgemeesters roeden aenhangen.

Goedertierenthey is niet anders als een ophoudinghe van straffe aen de misdadige, wessende dese een versoetinghe van de strengighey, maeckende een volmaeckte maniere van lustirie, of Recht, wessende, voor die in Regieringhe gestelt zijn, seer nootwendigh.

Zy leunt aen een tronck van een Olijfboom, om te vertoonen, dat de Goedertierenthey niet anders is, als een neyginghe van 't gemoed, totte barmhertighey.

Zy reyckt een tack uyt van dieselve plante, om een teycken van Vreede te vertoonen: en de Wapenen ter aerden geworpen, mette Borgemeesters roeden die opgehangen zijn, bedieden, darmen tegen de misdadige geen strengighey van Recht wil gebruycken, als men wel konde; Daerom seymen dat de Goedertierenthey eygentlijck een afaat van God is, over onse sonden. Waerover de geestlijcke Poet *Vida* versiert, dat in plaets van *Mercurius*, *Jupiter* de Goedertierenthey sent, die een Dienaeressche sal wesen van 't Ambassaetschap. En *Seneca* druckt in sijn spel *Octavia*, seer wel uyt, 't geene boven geseyt is, seggende:

*'t Is braef te minnen uyt by trosselijke Helden,
Voor 't land te zyn besorght, te spaeren den gekwelden,
Sich speenen van den moord, en doen de gramschap af,
En ginnen 't land de rust, sijn Eeuw den Vreede-staf:
Door dees verheven Deugd, so klimmen nae de Wolcken,
En hier door is de Held Augustus van de Volcken,
Als Vaeder van het Rijk, voor enen God gekroont,
Wiens Sterre, 't zijnder eer, de Kercken Hemel toont,*

CLEMENZA & MODERATIONE.
Goedertierenthey en Tucht.

EEN Vrouwe die mette sliicker hand een Lauwertack hout, en in d'ander hand een stock, diefe wat verre van haer hout.

Goedertierenthey is een deughd, die den Mensche tot medelijden beweeght, en die vaerdigh is om quijt te schelden, en gerecht om iemant te helpen.

Zy wort sittende gemaelt, om de sachtmoedighey en ruste te vertoonen.

De stock vertoont, datse kan en niet wil strengighey gebruycken, oversulx kan men wel seggen, speelde op den tegenwoordigen Pauslijcken stoel. Laet vaeren duysent *Severi* of strenge, tegen een *Clemens* of goedertierene Paus. Men soude oock met *Ovidius* mogen seggen:

*Daer is geen beter Prins gematight van verstand,
Als d'onse, die sijn macht, nae 't recht, hout in den band.*

De Lauwertack vertoont, dat die geene, die de Goden hadden vertoorent, hier mede wierden gesuyvert.

CLEMENZA. Goedertierenthey.

EEN Vrouwe die mette sliicker een Proces of Rechtspleyt hout, dat zy mette rechter in stucken scheurt of met een penne doorschrabt, en onder haere voeten false eenige boecken hebben.

BENIGNITA. Goedertierenthey,
Goedaerdighey.

EEN schoone jonge lachende Vrouwe met Een braef vercierfel en blonde hoofdhayren met een goude kroone en een Sonne op 't hoofd, en een luchtigh gouden kleed, met een opper-rock, die met purper geboort is, alwaer drie silvere wassende Maenen op staen: Zy sal nae de rechter hand gekeert, sich wat buygen, mette armen open, en sal in de rechter een tack van een Pijnappel houden, schijnende offse in een goude Zee- tel wierde opgelicht, ter syden staet een Elephant.

De Goedertierenthey is niet anders, voor soo veele men uyt de leeringhe van *Aristoteles* kan bemercken, als een natuyrlijke genegenthey van een doorluchtigh persoon,

om teykenen te vertoonen, dat hy de eere groot acht, die hem van flechter perſoonen, als hy is, wort aengedaen. En dit is een eygen deughd van groote Mannen voor ſoo veel zy grootmoedigh zijn. En de grootmoedigheyt wil niet anders uytdrukken als een Man die in glans en cieraet van een volmaeckte deughd uytblinckt. En gelijk het ſwaer is, grootmoedigh te zijn, om datmen alle goede hoedaenigheden daer toe van noode heeft, alſoo eedel is 't oock goedertieren te zijn. De genegentheden van een grootmoedigh Man zijn vierderleye, welke genegentheden wy die dingen moeten noemen, die geen verkieſinge hebben: Als Weldadigheyt, Heerlijckheyt, Sachtmoedigheyt en Goedertierenthey; waer toe alle andere moeten werden gebracht. Want een grootmoedigh Man acht ſich ſelve niet hoogh, noch hy veracht niet, als eene die noch vreeft noch hoopt: Voor ſoo veele hy niet veracht, is hy goetdaedigh, voor ſoo veele hy ſich kleyn acht, is hy heerlijck, voor ſoo veele hy niet vreeft, is hy ſachtſinnigh, voor ſoo veele hy niet hoopt, is hy goedertieren. En om dat de Goedertierenthey haer ooghwit ſonder middel uyt haer ſelf heeft, op de eere en om te eeren, ſoo kan men ſeggen, dat de Goedertierenthey de alderwaerdſte hertzocht is, die in een grootmoedigh Vorſt kan komen. En dit is nae de leeringe van *Ariſtoteles* in 't 11 boex xx cap. daer hy ſeyt, dat hoogheyt in een Man niet anders is als een ſeekere aengenaeme en eedele ſtaetigheyt. En hier door ontdeekt ſich deſe deugd ſonderlinge in de doorluchtigſte Vrouwe *Magdalena Strozzi*, die gehoulijckt is aen 't heerlijcke Huys van den Marekgraef *Salviati*, die my oock bewogen heeft in deſe beſondere beeldniſſe, daer van gewagh te maken, die onder veele uytblinckentheden, die haer 't Vaderland geluckigh maect, het doorluchte Huys van hare voorteeders, die ſeer deughdigh geweest zijn, oock in deſe goedertierenthey uytmunt, datſe de erbidigheyt van flechter perſoonen mer een vrolijck gemoed aenneemt: en datſe door hare Goedertierenthey meer uytrecht, als andere mer haere grootsheyt: derhalven maghmen van haer wel ſchrijven, 't geene *Claudianus* ſchrijft over 't Burgemeesterschap *Manlii*:

*Hy drijft met ruſt ſijn heerſchappy,
Daer dwingeland leyt in de ly.*

De drie Maenen, die rontom den boord van den Opper-rock ſtaen, vertoonen het waepen van het doorluchtigh Huys van de *Strozzi*, waer op ſonderlinge het beeld van de Goedertierenthey paſt: Want gelijk het licht van de Maene, niet anders is als het ſelve licht van de Sonne, alſoo heeft oock de Goedertierentheydt geen ander licht, als het ſelve van de grootmoedigheyt, zijnde de Sonne van de Deughd, gelijk wy hebben vertoont: en daerom wort de beeldniſſe van de Sonne op 't hoofd van deſe beeldniſſe geſien, te weeten in de opperſte plaetſe en in de eedelſte zetel van 't verſtand, waer van daen de verſtandelijcke krachten en de ſinlijcke of bevindelijcke Orgelen worden getrocken, en waer in de zee-delijcke ſich grondveſten.

Het getal van drie Maenen, bediet de Volmaecktheydt van deſe uytfteekende Deughd: Want het getal van dryen, bediet altijd volmaecktheyt, gelijk *Ariſtoteles* 't ſelve verhaelt, en is het eerſte oneffen getal, en het begin van de ongelijckheyt, waer mede de Heydenen ſeyden, dat God was te verſoenen, gelijk *Virgilius* ſeyt, *Numero*

Deus impare gaudet, dat is, de Goden verheugen sich in onessen getal.

En de Pythagoristen seyden, dat het drie mael drie, waer in het twee begrepen is, was van ongelooflijcker macht. Waer mede *Plato* oock overeen stemt, seggende dat de ziele van het getal van drie, drie mael verdubbelt, haere oorsprongh hadde: en oock self de Maene, wort van de Poëten drievormigh genoemt, gelijk men by *Arifonim* in sijn boexken *Griphus* kan lesen, waerom hy van dit drie-tal verhaelt doct. Ick sal niet naelieten te seggen dat dese Maenen nae de rechter hand zijn gekeert, dat is ten Oosten, 't welck een teycken is, dat de Maene aen 't wassen is, volghende de Sonne: alsoo wast mede het doorluchtigh Huys van *Sirozzi*, volgende den glans van de grootmoedigheyt, in de eere gestaedigh aen. Als mede in den glans van den goeden naeme, door dieselve Goedertierentheydt. En de Maene wort oock *Lucina* van de Oude geheeten, om datse het licht brengt aen de nieuwgebooren kinderkens, en dat zy als Vroetwif, dieselve voor den dagh brengt, wesende goedertieren, en een vochte Planect, komende den Vroukens, door haer instorting, in 't baeren te hulpe, gelijk *Hoyatius* seyt. En van de Maene kan men seggen datse goedertieren is, want zy licht in de duysterheyt van de nacht, zy verseeckert en moedicht den armen wandelaers, en den Harderkens op de wacht van haere kudde: En daerom is zy van den Ouden een geleytster en helpster genaemt. En de Egyptenaers beelden haer, Hierogliphischer wyse, in, dat dese twee Planeten, als *Sonne* en *Maene*, waeren de Elementen of beginselen van alle dingen, als die door haere eygene kracht baerden, onderhielden, en alle benedenste dingen geduyrigh maecken: Boven dat, dat oock onse leven door haere bestieringe wierde beleyt, en door de vochtigheyt des eenen, en de warmte des anderen, onderhouden.

Ieughdigh, vrolijk, lachende, luchtigh en beleeft isse gemaelt, om datter geen dingh aengenaemer noch lieflijcker is, als de Goede: tierenthey. Waer over *Terentius* seght, *Ick hebt metter daet bevonden, datter niet beters voor den Mensche is als goedertierenthey.* Daerom is zy oock heerlijck gekleedt en met

goud gekroont, als die soodanige heerschappye, gelijk de Godertierenthey is, wel past: en het neygen van de voeten, en 't buygen van 't hoofd, als mede de open armen, zijn in den Princen teyckens van grooter Goedertierenthey, verre afgescheyden van de grootshey des gemoeds en der straffigheyt.

De tack met Pijnappels houtse, om dat dese boom een beeld is van de goedaerdigheyt, want alhoewel dese boom hoogh is en een breede schadu maeckt, soo isse nochtans geene plante, die daer onder staet, schaedelijck, maer yder tiert en bloeyt vrolijk. Want zy is tegen een yder goedertieren, gelijk de Philosooph *Theophrastus* verhaelt lib. 3, c. 15, van de Planten, daer hy seyt, *Men hout dat de Pijnboom daerom tegen een yder goedaerdigh is, om datse een slechte wortel heeft en hoogh is.* Daer wort *Myrthe* en *Laurier* onder gesaeyt, en watter onder staet wort van haer Wortel niet beleyt, dat de kruyden sich niet vrolijk souden vermeerderen. Waer by men kan verstaen, dat de Wortel even wel meer hinderlijck is als de schadu: Want alsoo de Pijnboom een breede schadu maeckt, en de Wortels hier en daer hooger uysteecken, soo weygerse nochtans niet, naer haere maete, andere in haer geselschap aen te nemen. Waer uyt is aen te merken, dat de eedle Pijnboom, met een hooge slechte wortel, seer goedertieren onder haere schadu, de slechte kruyden en planten ontfanght, gelijk oock de andere boomen van een hooge wortel doen, die oock niet weygeren mindere planten in haer geselschap te hebben: 't welck ons tot een beeld sal verstrecken, dat een eedel Persoon van een hooge wortel, dat is van hooger stam en afkomst, onder de schadu van sijne bescherminge moet aennemen, oock andere, die minder van staet zijn, en dat met alle Goedertierenthey, en dat hy haer eenig deel geve, soo in sijne vrientchap als geselschap: En dat doen geen verachte personen, die uyten dreck zijn opgekloppen, alhoewel die door de fortunye zijn verheven: Maer dese blijven, in 't gemeen, plomperts, en als dobbelde en geen eenvoudige Menschen, gebruyckende veel liever, tegen andere Menschen, haere quadaerdigheyt als Goedertierenthey.

De Elephant, een eedel Dier en grooter als eenigh ander, sullen wy stellen voor de Goedertierentheydt van Princen en groote Heeren; van wiens Goedertierenthey

Aristoteles getuyght , dat de Oliphant boven alle andere Dieren het sachtmoedighste en goedighste is. *B. Anglicus* seght , dat de Oliphanten uyter natuyren goedertieren zijn, om datse geen galle hebben. Maer wy seggen dat de Elefant daarom niet goedertieren is, om dat hy geen galle heeft, aengesien de Cameel oock geene heeft, nochtans heeft dieselve sulcke eedele goedertierentheyd niet als de Elefant. Want de Natuyre heeft dieselve met een seecker licht van een wijs verstand en sinnen begaeft, die bynae Menschlijk zijn. *Dit Dier sal nimmermeer, iemant die in de Woestijne, van den wegh is afgebravt, verschrieken, met sijn vreeslijk gesicht, maer keert sich seer acrdigh wat van verre van den wegh af, en om den Wandelaer moet te geven, bewijst hy dien alle beleeftheyt en sachtmoedighy, en gaet hem al soetsens op den wegh voor, hem dieselven wijsende: gelijk Barb. Angliens en Plinius verhalen.* 't Welck voorwaer in der waerheyten een goedertierene en vreemde daed, in een Dier is, 't welck macht hebbende om te beschaedigen, nochtans niet wil, maer veel liever wil helpen en vorderlijk zijn. Van deses Diers eedele en vriendelijke aert, mogen haer mede dese Heeren toepassen, diewelcke gedreven zijnde, door haere ingeborene vriendelijke Natuyre, haere Onderdaenen en Dienaers beschermeren, en haer geleyden in den wegh van 't gelucksaligh genoegen, haer te hulpe komende in haere uyterste behoeftheden. *Want een eerbaer Prins heeft dit ooghwit, dat hy sijne onderdaenen geluckigh maecke, seyde Antipater.* En boven dat, sullen de eerbaere en goedaerdige Princen en Heeren om te meer gevreesst en geeert te wesen, haer voegen om een yder te hooren sprecken, en de minste gehoor te geven: 't welck oock de dapperste Princen hebben gedaen, naelaetende van haer, een goed lof aen den naekomelingen. *Alexander Severus* was streng van Naeme, doch vriendlijk van aert, en dat tegens die geene die 't niet dorsten wagen om iets van hem te begeeren: En roepende dieselve tot hem, seyde haer, *Wuerom begeerdy niet? Meendy mogelijk dat ick u schuldnaer blijve? escht doch, op dat ghy over my niet hebt te klagen.* Want *Alexander* verstont, dat een Prins gehouden was goedertieren gehoor te geven, en onderstand te doen aen geringe en mindere personen: en daarom vertoonde hy sich vriendlijk, vragende

wasse begeerden, ten eynde hy haer niet soude schuldigh blijven. En om dat dese Keyser een Heyden was, soo worden hier door beschaemt die harthoofdige en stuyfse Heeren, die haere Onderdaenen gehoor weygeren, en soo haest zy dieselve maer eerst aansprecken, soo verjaegen zy dieselve, en dat tot smaet van haere personen, van haer wegh, en verschrieken die door haere strenge en bittere gebeden. Laet ons een voorbeeld nemen van *Titus* de Soone van *Vespasianus*, diewelcke sich altijd vriendlijk tegens 't Volck heeft vertoont, alsoo dat hy oock door dese goedaerdighy genaemt wierde *De Liefde en de geneughte van het Menschlijk geslachte.* Noyt liet hy iemant ongetroost van hem gaen: Waer over hy oock van sijne besondere Vrienden angesproken wierde van dat hy meer beloofde als hy koste houden: daer op hy antwoorde, *dat het niet betaende, dat iemant, als hy den Prince hadde gesproken, daer van treurig behoorde wegh te gaen.* *Suetonius* voeghter noch by, dat hy in alle voorvallen het Volck met foodanige vriendlijkheyten en aengenaemheyten bejegende, dat hy oock de feestten van de Swaardvechters, niet nae zijn, maer nae der omstanders goetduncken toestelde. En nimmermeer weygerde hy iets aen die geene, die 't van hem versochten: haer daer by vragende, of zy oock meer begeerden? En sittende aen 't avondmael, schoot hem eens in 't gedachte, van dat hy dien dagh sijn gewoonlijke Goedertierentheyten niet hadde gebruyckt, soo borst hy uyt met dese gedenckwaerdige spreucke: *Vrienden! desen dagh hebben wy verloorren.* Achtende dat dit des Princen schuldige plicht was sich dagelijcx in de Goedertierentheyten te oefnen. Niet min goedaerdigh is geweest de Keyser *Marcus Aurelius*, waer van *Herodianus* schrijft, dat hy aen ygelijck, die wilde, en hem tegen quam, vriendlijk de hand gaf, en wilde oock niet lijden, dat sijn lijfwacht, iemand soude verhinderen, by hem te komen. Dit zijn Princen, die in haer leven bemint, en nae haer dood geroemt worden, die de Volckeren, door haere Goedertierentheyten, tot willige slaven maecten. En voorwaer soo een Heer alleen, vier dagen soude mogen regeeren, soo behoorde hy hem een gedachtenisse van sijne goedertierentheyten nae te laeten, want sijn heerschappye

BENIGNITA. Goedertierenthey.

schappye sal ras vergaen, maer sijne deughd sal eeuwigh geduyren: Een waerdige spreucke voorwaer, van dien grootnoedigen Prince, *Philippus van Macedonien*, Vaeder van *Alexander de Groote*, daer hy seyt: *Ick wil veel liever lange tijd goedertieren, als een korte tijd, Heere genaemt werden.* Waer uyt aengemerckt kan werden de beleefde ziele van dese onverwinnelijcke en goedaerdige Princen, als mede de eedele Natuyre van den Oliphant, het grootste Dier van allen, dat met sulcke Goedertierenthey is begaef: Hier uyt besluyt ick dan, hoe een Persoon eedelder en grooter is, hoe dat hy beleefder en vriendelijcker behoort te wesen, en 't welck het aldermeeste is, behoort hy sich te voegen nae de goedaerdige natuyre Godes, wiens eygenschap het is, Goedertieren te wesen: Want daer niemant is, die sijne Goedertierenthey in 't uytheelen, van sijne goederen, gelijk hy dagelijck doet over alle sijne schepselen, meer in 't werck stelt: Alsoo kan oock een Heer of Prins voor soo veele de sterflijcke aert belangt, de Goddelijcke Natuyre in geenen deele naerder komen, als door Goedertierenthey. En 't is buyten twiffel, of God bemint meerder eenen goedaerdigen, als een hovaerdigen Heere, jae hy haet den opgeblaesenen: gelijk *Plutarchus* klaerlijck, in sijnen onwetenden Prince, getuyght, seggende, dat gelijk God in den Hemel gestelt heeft de *Sonne* en de *Maene*, als teyckenen van sijnen glans, alsoo is oock het beeld en het licht van een Prince in de Republique, die een rechtvaardigh en oprecht gemoed draeght, en geen blixem of drietand, gelijk eenige plachten te doen, om alsoo vreesselijcker en hooger te schijnen, als zy zijn. Dese mishagene God, die zijn donder, blixem en straelen willen nae aepen. Maer daer en tegen behaegen dese den Heere, die sijne deughd nae volgen, en haer soecken, hem gelijk te stellen in de eerbachheit, zedigheyt en Goedertierenthey: en haer meer en meer verhoogende, maect hy haer deelachtigh, van sijne billijckheit, gerechtighheit, waarheit, sachtmoedigheyt en Goedertierenthey: door welcke Deughden, zy dan, als de *Sonne* en *Maene* fullen uytblincken, niet soo seer by de Menschen, als by God, die welcke een Vaeder is van alle Goedertierenthey.

En Vrouwe met een blaeu kleed vol goudte sterren, druckende de borsten met beyde handen, waer uyt veel melx vloeyt, 't welck verscheyden Dieren drincken, aen de slincker syde staet een Autaar met een brandend Vier.

De Goedertierenthey verschilt niet veele van de gespraecksaemheyt, goedaedigheyt en beleeftheyt, en voornaemlijck wordt se gcoeffent tegens de Onderdaenen. En 't is een Medelijden datmen heeft door de Reeden, om de Wetten sonder eenige hardigheyt uyt te leggen. En is by nae 't geene de Grieken *Επιχειν* noemen, dat is een vriendelijcke en goedertierene uytlegginge der Wetten.

Zy heeft een blaeu kleed vol sterren, nae de gelijknisse van den Hemel, die welcke, hoe meer zy van sterren is uytgespreyt en verciert, te meer seymten dat se ons toegedaen en gunstigh is, gelijkmen oock een Man goedaerdigh noemt, die met een vriendelijck gesicht sijne groetenisse aen andere doet, sonder te sien op profijt of werflijcke

lijke vergeldinge, maer voert het uyt door een meedogende Rechtvaerdigheyt.

Zy druckt melck uyt haere borsten, daer veele Dieren van drincken: want het is te gelijk een werck van Goeddadigheyt en Liefde, datmen vriendlijk mededeelt, her geene de Nature heeft gegeven, nae de spreucke *Pauli, de Liefde is weldaedigh*. Hier door wort vertoont, dat om Goedertierentheyt tegens d'Onderdaenen te oefenen, gelijk geseyt is, soo moeten de hardigheyt van't Recht of de Infitie te rugge serten, nae't getuyghnis van *Papinianus* de Rechtsgeleerde: Wesende de Goeddaedigheyt een Medegefellinne van't Recht, gelijk *Cicero* seyt, daerom behoorende beyde omhelst en gepresen te zijn. 't Welck *Plutarchus* oock bevestigt, seggende: *Wie de Goeddadigheyt niet prijst, die heeft voorwaer een staelen of diamanten hert in't lijf.*

Het Autaer mer het Vier, bediet, datmen de Goeddadigheyt sal gebruycken nyt oorfaecke van Godsdiens, die insonderheyt met offerhanden gepleeght wort, of ten minsten niet sonder dieselve, sulx datmen soude in gevaer komen, alsse wierde ogehouden of de Gerechtigheyt verhindert, om alsoo God selve nae te volgen, diewelcke te gelijk is Rechtvaerdigh en Goedertieren.

EVENTO BUONO. Goede uytkomst.

EEn vrolijk Ionghman, rijcklijck gekleed, hebbende in de rechter hand een schaele, en in d'ander een Maenkops bolle, met een bossel kooren.

Dese goede uytkomst hebben de Romeynen van ouds aldus uytgehouden gehat in't Capitolium, als mede die van de goede Fortuyne, even als de hooghste gelucksaligheyt van een goede uytkomst, in alle dingen. Hier om wierde hy op dese maniere afgemaelt, willende door de schaele en door de kooren ayren te verstaen geven, de leckerheyt van kost en dranck, en door de Ionckheyt, de goederen van't gemoed; door't vrolijk opzicht, de Wellustigheden, die't lichaem des Menschen verheughden en vrolijk maectren. Door't eedele kleet, de goederen van de Fortuyne, sonder de welcke de goede uytkomst naeckt en bloot blijvende, zy lichtlijck haer aert en naeme verandert. De Maenkop wort voor den slaep en voor

de ruste genomen, waer onder sich de goede uytkomst deekt en aenwaft.

BONTA. Goedigheyt.

EEn schoone Vrouwe, in't goud gekleed, met een krans van Ruyte op't hoofd, hebbende de oogen ten hemel gekeert, houdende in de armen een Pellicaen met haer Jongen, en ter syden is een groen boomken op de kant van een Waeterstroom.

Goedigheyt in den Mensch, is een t'facmenvoeginge van goede deelen, als van getrouwigheyt, waerachtigheyt, oprechtigheyt, vromigheyt en lijdsaemheyt.

Schoon wortse gemaelt, om dar de Goedigheyt gekent wort door hare schoonheyt, overmits't gemoed de kennisse krijght door de sinnen. Het *goude kleet* bereyckent goedheyt, alsoo't goud het uytmuntenste is van alle metallan. *Horatius* seyt de *gulden Middelmaet*, en daer uyt vloeyt de goedheyt in alle dingen. De *Boom* by den *Waeterstroom* is't geene *David* in sijnen 1 Psalm seght, dat die de *Wet* volght, sal gelijk zijn eenen boom, staende aen een klaere waeterstroom, also daer geen ander Goedheyt is, als die sich voeght nae den

den wille Godes, en derhalven wort de Pellicaen hier by geseft, vermits dieselve uyt louterre goedheyt, hare eygen borst oppickt, om haere Jongen in haere noorwendigheyt te voeden, gelijk sulx verscheyden oude en nieuwe Schrijvers verhaelen. En de *Waterstroom* is een eygen beeld van Goedigheyt. *Sy laet met haere ooggen ten Hemel opgeslagen*, als wesende besigh met heylige overwegingen, om te verjagen de vuyle gedachten, waer mede zy staedigh heeft te strijden. Daerom worter de *Kruis van Ruyt* by gedaen, om dat dit kruyd de quaede geesten verdrijft, en de Minnelusten vermindert. Waer door openbaer is, dat de Goedigheyt al haer eygen liefde en voordeel laet vaeren, die de Goedigheyt plagh te verstooren, en de goede overeenstemminge van desen sang te verbreken, diewelcke andersins overeenkomt mette lieflijcke melodye van alle andere deugden.

BENEVOLENZA O AFFETTIONE.

Goedwilligheyt of Genegentheyt.

EEn bedaeghde Vrouwe, met vleugels, en in 't groen gekleert, houdende met beyde handen een Henneken, en voor haere voeten sal een Egediise staen, die het hoofd verheven hout, als of zy over het been van dese Vrouwe wilde springen.

Goedwilligheyt of de goede Genegentheyt, is genoegh de Vriendschap gelijk, maer daerom isse de Vriendschap niet. Want de Goedwilligheyt, door seekere Genegentheyt, die zy in ons, als in een oogenblick baert, maect, dat men op eene tijd meer genegen is, tot d'eenen Mensch als tot den anderen. 't Welck wy speuren als wanneer slechts twee hand tegens hand vechten of speelen, sonder datmen de personen te vooren heeft gekent. 't Selve gebeurt niet in de Vriendschap, want dieselve kan noch behoort niet verborgen te zijn. Bedaeghd wort zy gemaelt, overmits de Goedwilligheyt niet moet wesen als der Jongelingen, maer met bestandigheyt en vastigheyt, gelijk *Cato* verhaelt. Gevleugelt is zy gemaelt, om dat de Genegentheyt op staende voet, sonder eenigen ommevang, voortkomt en haer beginsel in ons neemt. Met groen wortse gekleert, om dat de Goedwilligheyt uyt haere aert, een teycken is van vrolijckheyt, en daerom wortse met een blygeestigh

en lachend gesicht afgemaelt, geheel afgescheyden zijnde van Haet en Nijd, als twee tegenstrijdige deelen. Zy hout met beyde handen, aerdighlijck een Henneken, en op der aerd een Hagediise, om dat beyde dese Dieren (door een verborgen instortinge uytter natuure) teyckens zijn van de Goedwilligheyt. *Petrus* seyt in 't xxiv boeck van sijn Hieroglyph, dat by het Henneken verstaen wort een goedwilligh en bemind Man, nae dien men bevint, datter geen ander Vogel, torten Mensche, meerder treck en genegentheyt heeft. Van de Hagediis weetmen door 't algemeene geruchte, dat hy tot den Mensche is goed'aerdigh: En 't is bekend dat hy den Mensche beschermt tegens de listige laegen der Slangen, wanneer hy in 't veld slaept. De vertoonninge dat de Hagediis op het been springt, en naedert de eedelste deelen van de beeldenisse, is om uyt te drucken, 't geen de Filosooph in de Zeedekonst segt, dat de Goedwilligheyt van twee, metter tijd een waerachtige en volmaeckie vriendschap wort.

I R A. Granschap, Toorn.

EEn jonge Vrouwe, ros van verwe en duyster van gesicht: en om dat dit past totte

hoedanigheyt van toornige Menschen, ge-
lijck *Aristoteles* in sijn v i en ix cap. van sijn
Physiogn. verhaelt, soo sal zy met breede
schouders, opgeblafen kaecken, vierige roo-
de oogen, een rond voorhoofd, en een scher-
pe neuse met wijde gaeten geschildert zijn,
soo men 't kan te passe brengen. Zijnde op
haeren Helm gewapent met een Beyre kop,
die vier en roock uytspouwt, houdende in
de rechter hand een bloot sweerd, en in de
slinker een brandende toortse, heel in 't root
gekleet.

De Gramschap wort jongh gemaelt, want
Aristoteles seght, dat de Jongelingen haest tot
Toorn en Gramschap konnen werden ver-
weckt, en zijn oock vaerdigh om haeren
toornigen aenval uyt te voeren, waer van zy
dickwijls overwonnen werden. Maer om
datse eergierigh zijn, soo konnen zy niet lij-
den, datse werden veracht, waerover zy bit-
terlijk sullen treuren alse bevinden datse
worden gelastert.

Het Beyre hoofd staet op sijnen Helm,
om dat dit Dier, boven maeten, tot Gram-
schap is genegen, waer uyt dit spreekwoort
voortkomt, *Fionatem urfi nasum ne tetigeru*, dat is,
Raeckt den roockigen neuse van den Beyr niet aen. Als
zijnde vol roock en vier, dat daer by ge-
schildert wort, om dat de Gramschap een
ontsteltnisse van 't gemoed is.

De bloote Deegen bediet, dat de Gram-
schap de hand haestigh aen 't geweer slaet,
om sich te wreecken.

Door de ontftecken Fackel wort het
hert van den toornigen Mensch verstaen,
't welck gestadigh aen, verbrant en verteert
wort.

De opgeblafen kaecken bedieden, dat de
Gramschap sich dickwijls ontfelt, en 't lic-
chaem verandert door de opfiedinge van 't
bloet, die oock de oogen, als vier, doet ont-
treecken.

I R A. Gramschap, Toorn.

En Vrouwe in 't rood gekleed, met swart
gekoort, zijnde blind, schuymbeckende,
hebbende tot een ciersel op 't hoofd, een kop
van een *Rinoceros*, en ter syden een *Cinocephalus*.
Status beschrijvende 't huys van *Mars* in 't
land van Thracien, seyt onder veele andere,
dat de Gramschap root was. Want zy komt

door 't ontstellen van 't bloed, en verweckt
altijd wraecke, tot schaede en onderganh
van andere luyden, en daerom is zy met
swart gekoort.

De *Rinoceros* is een Dier dat seer traegh is
tot Gramschap, en moet langh getergh zijn,
maer als 't vergramt is, is 't wreeder als ee-
nige andere dieren. En als de Egyptenaers
de Gramschap wilden uytbeelden, soo mael-
den zy een *Cinocephalus*, zijnde het gramste
Dier van allen.

Blind en schuymbeckende isse vertoont,
om dat de Mensch, die van de Gramschap
overheert is, het licht van de reeden ver-
liest, soeckende met woorden en wercken
een ander te beschadigen. Waer van dese
Dichten zijn gemaect:

Gramschap is een wreed bewegen,

Die de ziele maect verlegen,

En met donckte mist bedeckt:

Die het hert doet bitter sieden,

En voert in den dood die lieden,

Als 't schuym op haer lippen treckt.

Die de borst vol vlam ontftecken,

Drijft tot wraeck en boose treecken,

En verblint dat eel verstand:

Das in onbedachte stoutheyd,

Vol gevaer en vol benoutheyd,

Wriep Gods goedheyd van der hand.

En stort soo d'ellende ziele,

In een doodlijk vernielen,

Dat zy is van God berooft.

Soo dat zy Gods gunst verdryft,

't Recht en al de Reeden klyft,

En haer schoone glants verdooft.

Petrarcha singht:

Toorn is korte Raesernye,

Soofte strax niet wort gestut,

Anders baerise dollerye,

Die sijn Meester graeft een put.

GENEROSITA. Groot- of Eedelmedigheyt.

En seer schoone Jonge Dochter, daer alle
deelen des lichaems met dese schoon-
heyt overeen komen. Zy sal blonde en ge-
kruilde hoofdhayren hebben, en soo schoon
datse den sienders verwonderingh aen bren-
gen. Zy sal in goud gekleert zijn, doch de
rechter arm naeck, die zy om hoogh hout,
alwaer zy in de hand goude keetenen en
eedelgesteenten hout, met meer dingen van
groot

grooter waerdye , met bewijs of zy iemant wat wilde vereeren , houdende de slincker hand op 't hoofd van eenen Leeuwe.

De Groot- of Eedelmoedigheyt wordt Iongh gemaeckt , om dat *Aristoteles* in 't II boeck van sijne Rhetor. seyt, dat in den Iongelingen het groot gemoed meerder uytblyckct , en dit is een saecke van een Eedelmoedigh en Grootmoedigh Man, dat hy geacht wort om groote dingen uyt te voeren.

Zy wort schoon gemaelt , dat alle deelen des lichaems met haere schoonheyt overeen komen , want de Eedelmoedigheyt heeft niet alleene haer ooghwit datse verre van alle lelijckheyt en schande sal zijn afgescheiden , maer oock om datse alle deughden in sich bevat , die haer , boven maeren , schoon maecken. Waer over *Plutarchus* seyt : 't Betaemt een Eedelmoedigh Man , dat hy de overwinninge door eerlijck: wegen soecke, en de schandlijcke niet aensic.

De blonde , schoone en gekrulde hoofd-hayren , dieder verwonderinge aenbrengen , vertoonen , dat de Eedelmoedigheyt geen snoode noch vuyle gedachten heeft , maer eedele en hooge , om daer mede dingen uyt te voeren , die met sijne moedigheyt overeen komen.

Her gulde kleed bediet de Eedelheyt , die in dese groote Deughd bestaet , want gelijk het goud , uyt sijn aert altyt eedel is , soo ont-aert de Eedelmoedigheyt oock niet een stip van haere grootheyt en eedelheyt , en dit seyt de Filosooph mede , *dus is Eedelmoedigh dat van haere natuyre niet ont-aert*. De naeckte rechter arm , die zy om hoogh hout , en daer zy in de hand veele kostelheden heeft , als of zy iemant wat wilde vereeren , druckt uyt , dat de Eedelmoedigheyt sich selve berooft van alle voordeel. Waer over *Augustinus* seyt , *de mildaedigheyt is een secker hertzeucht des gemoeds , dier doet en toestemt , datmen milde belooningen uytdeelt , sonder hoope van weder vergeldinge*. En *Horatius* seyt in sijn VII Odel. IV. *Al wat ghy een Vriend sulst hebben gegeven , dat hebt ghy u gemoed gegeven*. Alwaer wy dan klaerlijck sien , dat de wercken van dese eedele Deughd , zijn doorluchtrigh , om dat zy een groot en mild herte heeft , welke mildigheyt zy met het uytreycken van geschencken , wil uyt drucken.

Dat zy den slincker hand op des Leeuws hoofd hout , vertoont , gelijk *Plinius* en *Pierius* verhaelen , dat dit Dier , onder alle viervoec-

tige , over sijne edelheyt en grootmoedigheyt , aldermeest is te verwonderen , want het vrees niet , voor 't geene hem soude mogen ontmoeten , en van gelijcken soo vertoont het , als een onverwonnene , en grootmoedige , alhoewel hy sich stelt om te wijcken , altyt het gesicht , aen die hem soude geweld doen. *Bernardus* seyt in sijne brieven , *dit is geene dapperheyt , soo 't gemoed , self onder de swaerwichtigheyt der rampspoeden , niet aenwaft*. Waer uyt wy dan sullen belluyten , dat de Eedelmoedigheyt een heerlijck weesen in den Mensch is , en dat door de eygen deughd en dapperheyt van sich selve en niet van andere.

G E N E R O S I T A. Grootmoedigheyt , Edelheyt , Aen sijn doorluchtrige Hoogheyt Carel Emanuel Hertogh van Savoyen.

EEN seer schoone Ionge Dochter , die nefens hare schoonheyt seer wel gemaeckt van leeden is , hebbende blonde hayren die achter neergestrect zijn , op een aerdige maniere , wesende Konincklijck gekleert , met een kroone op 't hoofd , hebbende de rechter hand uytgestreckt en naeckt , waer in dat een gulden keeten hanght met edelgesteenten , en andere kostlijcke dingen , als of zy dieselve iemant wilde vereeren , leggende haer slincker hand op des Leeuws kop , die ter syden staet.

De Grootmoedigheyt wort Iongh gemaelt , vernits *Aristoteles* seght , dat in de jonge luyden de Moedigheyt meest uytblyckct , waer door zy geoordeelt werden om groote dingen te doen , die zy daer nae oock grootmoedigh uytvoeren. 't Welck de Paus *Ioannes* bevestigt , *Nae dat een yder eedel of grootmoedigh van herten is , soo veel is hy te eergertiger : waer toe hy oock door de natuyre wort wegh genomen*. En *Ovidius* tot *Livium* geeft de Ieughd den eygen bynaem van Grootmoedigh :

De Ieughd , vol moeds , den strijd begint : Met kloekheyt hy den last verwint .

Schoon van gesicht wort zy vertoont , om dat de Eedelmoedigheyt tot haer wit heeft niet alleen heerlijcke daeden uyt te voeren , die uyt een eedel en geciert gemoed heerkomen , maer oock om van sich te verjaegen alle vuyligheyt , snootheyt en gebreken : en daerom past haer de uyerlijcke schoonheyt seer wel , en 't is gemeenlijck een klaer tecken ,

ken, dat het uytwendige met het inwendige over een kome, gelijk sulx *Ambrosius* seyt, de *gestalte, die des lichaems is een beeldenisse des gemoeds, en een voorstel van de vromigheid*. En *Seneca* seght in sijn xxxvii sendbrief: *De Eedelheit des gemoeds is de Eedelmoedigheid van de sinnen, en de Eedelheit van den Mensch is het grootmoedige gemoed: en dit is het heerlijkste dat een dapper gemoed in sich heeft, dat het alrijt tot eerlijke dingen wort opgeweckt*. De blonde en schoone hoofdhayren, bedieden dat in de moedige niet herbergen quaede en verachte invallen, maer hooge en grootmoedige, na de grootsheynt van sijne nature, gelijk geseyt is.

Het Koninghlijke kleed en de gulden kroone op 't hoofd, bedieden, de opperste Edeldom, waer in dat dese deughd waerdighlijck bestaet: Want gelijk het goud, door sijnen aert, eedel, suyver en schoonblinckende is, alsoo is oock de grootmoedigheid door sich selven heerlijk, diewelcke alleen onderhouden en gevoert wert, door de grootsheynt, die niet van haere aert noch natuyre, verandert.

De naeckte rechter arm mette hand om hoogh, vaerdigh om de rijckdommen uyt te deelen, beroont, dat de moedigheid in 't schencken vry en bloot is van alle eygen baete, siende alleen op de Eedelheydt en hoopgheynt van 't gemoed.

Datse de sincker hand op 't hoofd van den Leeuwe leyt, bediet de gelijkheynt, die een moedigh Man mette Leeuwe heeft, want dat Dier (naer 't seggen van alle de Natuurschrijvers) houd de overhand van de Grootmoedigheid onder alle viervoetige Dieren, sich alrijt wreet toonende, tegens die geene, die 't wil beschadigen, maer in 't regendeel goed-daedigh tegens die 't wil wijcken: alsoo is oock een moedigh Man, diewelcke alhoewel hy wort bestreden en bevochten, soo hout hy sich nochtans onverwinnelijck, en machtrigh tegens alle ongevallen, en dat door sijn eygen dapperheynt: Waer over *Cicero* seyt, *die groot van gemoed en sterck is, die set alles te rugge, wat oock den Mensch magh ontmoeten, en hy acht het niet met alle*. Vergewende vaerdighlijck den geenen die sijne gonste versoecken. Waer op seer wel voegt, 't geene certijts op *Cesar Augustus*, door den inhour deser Dichten, is gepast:

*De Gramschap van de Leeuw den Overwonen spaert,
Ghy die steeds overwin, volght oock der Leeuwen aert,*

En van dieselve Eedelheit der Leeuwen, getuygen dese Dichten:

*Het is den Leeuw genoegh, door sijnen sieren moet,
Dat hy sijn vyand dwinght en werpt hem onder voet:
De Wollef en de Beyr, 't geselschap zijn der snoeden,
Die den verwonnen slaen, met moorden en met doeden,*

Waer uyt men met verwonderinge siet, hoe sich dit eygentlijck past op dat seer oude en doorluchtige Huys van Savoyen, hebbende tot haer waepen dit Koninghlijke Dier, niet allene voor soo veele, en soo veele Koninghlijke en onverwinnelijcke Helden van de voorgaende eeuwen, in dese doorluchtige stamme, dieder is de alderoudste en eedelste van Italien, mer als nu oock in 't besonder, van sijn doorluchtigste Hoogheynt den grooten *Carol Emanuel* Hertogh van Savoyen, wiens groote daeden, dapperheynt, eedelheit, en grootmoedigheid, die hy met groote manhaftigheid soo in den Krijgh, als in tijde van Vreede heeft beroont, de geheele Werlt bekent zijn. Soo datter niet is aen te twijfelen, of aen sijne Hoogheynt past dit lof, dat mer een onsterflijck gerucht alrijt sal uytblincken.

MAGNANIMITA. Grootmoedigheid.

Een schoone Vrouwe met een vierkant voorhoofd en verheven neuse, in 't goud gekleert met een Keyserlijke kroone op 't hoofd, sittende op een Leeuw, hebbende in de rechter hant een Scepter, en in de sincker een Overvloets hoorn, waer uyt goude penningen worden gestoot.

De Grootmoedigheid is een soodaenige Deughd, die bestaet in de eedele bestiering der hertzochten, en wort alleene in die gevonden, diewelcke waerdigh gekent worden, om van verstandige Mannen geeert te worden, weetende dat het gemeene Volk praerjen dickwijls tegens de waerheynt gaet: zy verheft sich niet door al te grooten geluck, noch zy werpt sich door te grooten tegenspoet niet in eenigh deel te gronde, maer verdraeght alle veranderingen des Werrelts met een gelijkmaetigh gemoed, een afkeer hebbende van iet schandelijck te doen, om de Wet van de eerbaerheydt niet te schenden.

Zy is een schoone Vrouwe, met een breec voorhoofd en verheven neuse geschildert,

nae de gelijkkniffen van den Leeuw, en dat nae de Menschkenninge van *Aristoteles*.

Met goud isse gekleert, vermits dese stoffe bequaem is, om veele edele invallen van een milddaedigh en grootoedigh gemoed in 't werck te stellen.

De kroone, die zy op 't hoofd draeght, en de Scepter in de hand, daer van bediet de eene de Eedelheyt van de gedachten, en de Scepter, de macht om dieselve uyt te voeren, om te doen weten, dat sonder dese twee dingen, het onmooghlijk is, de Grootmoedigheid te oefnen. Wefende alle goede aenwenst een werck van sonderlinge naestigheid. De Grootmoedigheid wort vertoont, datse is een heerscherinne van de vuyle hertzochten, en een milde uytdeelfter van de middelen om een ander weldaet te doen, en dat niet uyt een ydele eere of gemeene toeyuginge.

De Grootmoedige, zijn door de Poëten, by den Leeuw vergeleken, want hy vreesht niet voor de macht van groote Dieren, de kleyne niet waerdigh achtende: hy is een milddadigh vergelder van 's anders weldaeden, en hy verberghht sich nimmermeer, wanneer hem de laegers vervolgen: en als hy sich vind ontdeekt, soo wijckt hy niet anders, dan dat hy 't gevaer, sonder de uytterste nood, niet wil ontwijcken. Dese beeldniisse is met toegeslooten oogen op de munte gestelt: want de Grootmoedigheid, moet, om een ander wat te vereeren, betrachten, dat de gedachten niet moeten wesen om eenige vergeldinge, daer voor te genieten, waer uyt oock dit spreekwoort is gekomen, *Geest van 't rwe met geslooten oogen, maer ontfanght met open oogen weder van een ander.*

Donus maelt dese beeldniisse een weynigh verscheyden af, seggende, men soude een schoone Vrouwe maecken met een Keyfers kroone, prachtigh gekleert, met een Scepter in de hand, en rontom haer edele Palleyfen, en Hoven van schoon uytzicht, sittende op een Leeuw, met twee kinderkens voor hare voeten, die malkanderen omhelsen, waer van 't eene veel goude en silvere penningen werpt, 't ander hout een waeghschael en het rechtswaerd van de Justitie in handen. De prachtige en kostelijcke timmeringen, passen veel beter totte prachtigheid als tot een ander heldische deughd, want die bestaet meer

in groote kosten en verquistingen van geld, als totte Grootmoedigheid, die een bestierster is van de genegentheden. 'k Weet niet waerom mogelijk *Donus* sal genist hebben, ten waere dat hy misschien wilde seggen, dat de Prachtigheid niet sonder de Grootoedigheid voor den dagh komt.

Van den Leeuw schrijftmen, dat als hy met sijnen vyand vecht, soo siet hy hem niet aen, om dat hy hem geen vreesse soude aenjagen, en daerom komt hy hem te moedigh onder oogen, en daer nae treet hy met trage schreeden of dapper sprongen weder nae 't bosch, met vast voornemen, om niet te doen dat sijne edelheyt soude onbetaemlijk zijn.

De twee kinderkens vertoonen datmen alle swaerigheden met een gelijcke maete, moet omhelsen, uyt liefde van 't eerbaere voor 't Vaderland, Ouders en Vrienden, en voor de eere, om rijcklijck uytdeeling te doen, tot alle eerlijcke saecken.

GRANDEZZA E ROBUSTEZZA DANIMO. *Grootheyt en sterckheyt des gemoeds.*

En stout Ionghman, die sijn hand hout op 't hoofd van een seer wreede Leeuw, diewelcke in een wreede posture staet, de slincker hand in de syde hebbende.

Aldus wort hy gemaelt, om dat de Egyptenaers klaerlijcken hebben uytgedrukt, datter geen Dier onder alle viervoetige en is dat grooter van gemoed is als een Leeuw, en over geen ding en is meer verwonderens, als over sijn grootmoedigheid, waer in hy seer doorluchtigh is, uytduckende dit selve tot een moedigh en dapper teycken: en om geen andere oorsaecke seggen veele, dat de Leeuw onder de Hemel teyckens gestelt is, om dat de Sonne passerende door dat teycken, aldan op 't aldersterkt en krachtigt is.

MAGNANIMITA. *Grootmoedigheid.*

En Vrouwe die in plaets van een Helm een Leeuwskop op 't hoofd draeght, waer op twee kleyne Overvloets Hoorens gestelt zijn, met goude sluyers en kostelijcke vercierfels, zijnde als een Krijghsheldinne gekleert, en 't kleed sal licht blaue zijn, hebbende goude brooskens aen de voeten.

GOLA. Gulfighey.

EEn Vrouwe gekleet in roestige verwe, hebbende een lange hals als een Kraen en een seer dicke buyck.

De Gulfighey of Slocklust, gelijk *Thomas* seyt, is een ongemanierte genegentheynt nae eenigh dingh, dat totte smaeck behoort, en daerom wortsē met sulcken langen hals gemaelt ter gedachtenisse van *Philoxenus*, die sulcken gulfigaert was, dat hy wenschten dat hy een hals hadde als een Kraen, om alsoo de spijsē langer te mogen smaecten, eer die in den buyck daelde.

De grovigheyt en dicke des buyx, worden de kracht van de Gulfigheynt toegeschreven; En van de Gulfige wordt geseyt, datse haer hooghste goed in den buyck stellen, om als die ledigh is, weder op den leest te slaen, en alsoo den Pampfack stadigh te vullen en te lossen.

Het roestige kleed dient totte oneedleyt van 't gemoed, dat van dese lelijckheynt is overwonnen en t'ondergebracht en van alle Deughd berooft. En gelijk de roest het yser verteert, waer uyt het selve voortkomt,

alsoo verteert de Gulfigert sijne middelen en Rijckdom, waer van hy behoorde te leven.

GOLA. Gulfighey.

EEn Vrouwe die op een Vercken sit, om dat de Verckens boven maeren gulfigh zijn. In haer slincker hand houtse een *Folca* of een aert van een Reyger, zijnde een seer gulfige Vogel, merre rechter hand leuntse op een Struys, waer over *Alciatus* singht:

*De Struys heeftse met een gulfigh Mensch,
Een vaste Vree, een goede vvensch.*

FAVORE. Gunste.

DE Oude versierden een naeckten en vrolijcken Jongelingh, met vleugels aen de schouderen, en een band voor de oogen, staende mer bevende voeten op een Rad: En aldus heeftse *Apelles* afgebeeld, nae dat *Giraldus* verhaelt.

Ick kan niet sien om wat ander eynde dese aldus is afgebeeld, ten waere om dese drie Fonteynen te vertoonen, waer uyt alle Gunsten heer vlieten en overvloeyen. De eerste is de kracht, die van de Oude dickwijls, door de vleugels, is uytgedrukt, om de gelijknisse te behouden, van de vluchtigheynt des Verstands. De tweede is de Fortuynne, waer door zy seyden, dat de Rijckdommen quamen, en door de Rijckdom quam de Eedleyt, welke beyde dingen voornaemlijck de Gunste levendigh en krachtigh maecken en onderhouden: En de Fortuynne is met een Rad afgemaelt, om de Reeden, die op sijn plaets sal geseyt worden. De ander oorsaecke van de Gunste is de fantasie of genegentheynt diemen heeft tot diemen gunstigh is, sonder datse eenige vaste grond heeft, of eenige treck van een saecke, die in Reeden bestaet: en dit wort door 't verblinden van de lichaemlijcke oogen te kennen gegeven, waer uyt men leert, hoe slecht de kennisse van 't verstand is. En dit zijn de drie oorsaecken. Men soude oock door dese selfde saecke, haere drie werckingen kunnen uyt drucken, te weten oock de vleugels voor de stoutigheynt, die men van de Gunste heeft, om sich tot groote dingen te begeven; de Hovaerdye, die de Deughd wegh neemt,

waer

waer door men geen slechte personen wil kennen, en dit wort door haere blindheyte aengemerckt, ende Heerschappye van de Fortuyne, waer door de Gunste meest wort verkregen, is door het Rad afgebeeld. Dit wort aldus geseyt nae 't gemeene Mans praetjen, maer wy moeten gantsch geene Heerschappye de Fortuyne toeschrijven, wetende, dat alles hanght aen de Godlijcke voorsienigheyde. En in dese moeten de Waerheyte volgen, die van *D. Thomas* tegens de Heydenen, is verdedight.

F A V O R E. Gunste, nae dat die *Apelles* afmaelt.

EEn gewapent Longhman met een groot Schild, dat op de aerde staet, alwaer een Zee met een Dolphijn is ingeschildert, dragende een kindeken op den rugge, dat op de Liere speelt, houdende in de rechter hand een Scepter, die nae der aerde is gekeert.

De Gunst wort gewaepent gemaelt van wegen de stoutigheyde, van datmen sich wacker in de aenslaegen, die van groot gevaer zijn, moet vertoonen, waer door zy dickwijls haer lijf in de Waeghschael stellen, en die noch met eere van daer geraecken.

't Sciuil is een reycken dat de Gunsten beschutfels zijn van een goede naeni, en van de goederen, gelijk het Schild een bescherminge is van 's Menschen leven.

De Dolphijn als geseyt is, past op den Fabel van *Arion* die eedele Harpessaeger, die welcke door de nijdigheyde van eenige Schippers, uyt het Schip in de Zee geworpen zijnde, van desen Viscch vriendlijck op den Oever is gedraegen. Welcke dienst wy tot ons voornemen kunnen gebruycken: Want de Gunst moet wesen sonder verbintnisse, en sonder schade van die dieselve doet, maer tot profijt en eere van diese gedaen wort. Welcke hoedanigheden wy uyt drucklijck, in den Dolphijn, sien, die welcke sonder sijne schaede den Harpessaeger door 't waeter draeght en berghet hem sijn leven. Men seghet oock dat iemant wort gedragen, wanneer hy door de Gunste wort opgehouden, en door sulck middel, komt men lichtlijck tot her wit van sijn voornemen. In plaets van den Dolphijn kan men een Schip diep in Zee maecken, dat recht voor de Wind

seylt, om te vertoonen dat de Gunst een hulpmiddel is tot vervullingge van sijne begeerte.

De Scepter ter aerden gekeert, is een reycken waer door de Perusche Koningen haere onderdaenen Gunste betoonden, raeckende daer mede aen haer hoofd, waer overmen in de H. Historien leest, dat *Assuerus* van de Heydensche Schrijvers *Artaxerxes* genaemt, om sijne Huysvrouw *Hester* Gunst te betoonen, raecte haer met sijnen Scepter aen 't hoofd.

De Oude maelden oock de Gunst af by de grootste vinger, die in de hand was gebogen; de reeden daer van kan men by *Pierium* en andere lesen.

M E C H A N I C A. Handgrepen, konstigh en swaer Wercktuogh.

EEn bedaeghde Vrouwe met een beknopt kleeft, en met een circkel boven op 't hoofd, recht op staende, die mette rechter hand sal houden een Setaeck, Heyblock, &c. en mette sincker een Schroeve, op de aerde sal een Windaes staen.

Mechanica is een konstigh handwerck, datmen doet door de Theorie of spiegelinge van de Mathematiscche kennisse, als *Aritmetica*, *Geometrie* en verscheyden maeten: en bediet een werck dat met konst gemaect is, om boven het Menschlijck vernogen, met kleyne kracht, swaere dingen uyt sijn plaets te bewegen, wesende dit het selve, datmen in groote gebouwselen gebruyckt, waer door men met verscheyden instrumenten of wercktuogen, de kracht van de Natuyre kan overwinnen, want men haelt met kleyne moeyte; groote swaerte van der aerde wegh, en recht daer mede wonderlijcke dingen uyt.

Bedaeght wort zy gemaelt, om dat men daer door bequaem is om de reeden te varten, en daer door eervaeren wort in alle Burgerlijcke en Mechaniscche wercken.

Beknopt van kleederen is zy gemaect, om dat die in de Mathematiscche dingen besigh is, moet los en vry zijn, van alle verhinderingen, om dat men te beter, met verstand en naerstigheyte, sijne konst magh in 't werck stellen. De circkel wort haer op 't hoofd gestelt, om te betoonen dat de Mechaniscche werckin-

werckingen, meerendeels door de beweginge van den circkel, haer oorspronck hebben. Alle dese instrumenten en werckgereetschappen, worden by haer gestelt, als boven is geseyt, om dat dieselve krachtige dingen nytvoeren, als daer zijn Windaesen, Domnekrachten, Heyblocken, Sethaecken, Vjfels, Spillen, Beytels of Wiggen, en meer andere dingen, die boven natuerlijcke krachten uytrechten.

ODIO CAPITALE. *Haet of Wrock die doodlyck is.*

EEn oud gewapent Man, die op sijnen Helm twee vleugels draecht, te weeten, een Cardellino en Egirale, alle beyde Vogels met opgeslagen vlercken, schrap staende om tegens malkanderen te vechten: houdende in de rechter hand een bloote Deegen, en in de sincker arm een Schild, alwaer in 't midden een Riet met blaeders geschildert is, en een tack met Felce of Reynvaeren.

De Haet nae de bepaelinge van *D. Thomas*, is een tegenstrijdinge en vervreemdinge van den wille des geenen, die sich schaedlycke en tegenstrijdige saecken inbeeld.

Oud wort hy gemaect, om dat de Haet in de verouderde laeren vast plagh ingewortelt te blijven, gelijk daer en tegen dieselve in de longelingen alleen is om sich te beschermen, en andere te bespringen.

De Vogels op den Helm, worden voor den Haet afgebeeld, om dat dieselve tusschen dese Dieren seer groot is. *Plutarchus* in sijne werxkens, handelende van de Haet en Nijd, en het onderscheyd van beyden, seyt, dat het bloed van dese Vogels, niet kan onder een ander verminght worden, en als 't al gemenght is, soo scheyt het sich strax weer van den anderen, verwekkende alsoo noch den Haet nae haeren dood.

Het Riet en de Reynvaeren in 't Schild gemaelt, bedieden mede de doodlijcke haet, want als dieselve d'een neffens d'ander geplant zijn, soo moet d'een noodsaecklijck verdrogen.

ODIO CAPITALE. *Doodelijcke Haet.*

EEn oud Man, die gewapent is om sich te beschermen en een ander aen te vallen,

staende in 't midden van een Zee-scorpioen en Cocodrille, die beyde vaerdigh staen om malkanderen aen te randen. Aldus hebben de Eegyptenaers den Haet afgebeeld, want soo haest dese beyde Dieren, d'een den anderen sien, soo sullen zy strax malkandren aen vallen om te vermoorden.

PERTINACIA. *Halsstarrigheyd.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet, met veel Klimop, die op haer kleed waft, hebbende op 't hoofd een looden dobbelsteen.

De verwe van 't kleed bediet vastigheyt, onveranderlijckheydt en onwetentheydt, 't welck werckingen zijn, die door de duysterheyt worden te kennen gegeven, en hier door komt de onwetentheydt voor den dag.

Om dese oorsaecke wort de loode dobbelsteen op 't hoofd geset, die wichtigh en swaer is, om sich te bewegen: En het loot is een kenteycken van de onwetentheydt, gelijk op sijn plaetse geseyt is, en de onwetentheydt stoocktse op, als een Moeder en Voedster van de Halsstarrigheyt.

De Klimop die rontom haer geslingert is, wort gestelt om te betoonen, dat die dieselve werckingen doet, als de hartneckigheit in de gemoederen van de halsstarrige luyden: want als de Klimop een goede grond voelt, waer in zy haer wel kan wortelen, soo verliestse haer kracht niet, maer doet oock wel sulcke naerftigheyt, dat zy dickwijls de plaetse selve die haer ophiel en onderstuttede, doet ter aerden vallen.

Harmonia. Musicael geluyt. Soeckt onder de Musen.

C I E L O. *De Hemel.*

EEn Ionghman van een eedel opsicht; Keyserlijck gekleet in 't blau vol sterren, hebbende een Mantel of Wapenrock, met een Scepter in de rechter hand, en in de sincker een vat daer een vlamme viers uyt vlieghet: alwaer in 't midden een Hert leyt, dat niet verbrant wort. Op de rechter borst is de Sonne gemaelt, en op de sincker de Maene. Hy sal omgort wesen met een gordel daer de twaelf teyckens van den Zodiac op gesien worden, dragende op 't hoofd een kostele kroone, vol verscheyden eedelgesteenten.

steenten , hebbende aen de voeten goude brooskens.

Cælum, of de Hemel, is in seven deelen onderscheyden , gelijk *B. Anglicus* seyt , als *Æreum* de luchtige , *Æthereum* de Hemelsche , *Olympicum* de verhevene , *Ignæum* de vierige , *Firmamentum* de gesternde , *Aqueum* de waetrige en *Empyreum* de salige. Maer het past ons niet te herhalen 't gene hy heeft geseyt , als mede van 't getal der Hemelen. Daer toe wy den Leser selve wijfen , als tot *Plutarchum* , *Pererium* over *Genesis* , tot *Clavium* , *Sacroboscum* , *Tholosanum* en verscheyden andere. 't Is ons genoegh te seggen , dat de Hemel de geheele kreyts en ommeloop is van het Aerdrijck af , totte *Empyreische* Hemel toe , alwaer de salige zielen haere woonplaets hebben. *Hesiodus* de Griexsche Poet seyt in sijne *Theogonia* , dat de Hemel een Soone van 't Aerdrijck is , op deser maniere :

Het Aerdrijck bracht voort haers gelijk ,

Een Hemel schoon en sterre-rijck :

Op dat haer kleeed het al bedeck ,

En 't saligh volck een Burgh verreeck.

En hierom hebben wy hem een Hemelsblauwe Mantel vol sterren gemaect , om dat de blauwe verwe Hemels genaemt wort,

en als men een schoone en heldre Hemel wil noemen , seghtmen datse blauw is.

Koninghlijck is hy oock met een Scepter in de hand gemaelt , om de Heerschappye die hy over de benedenste dingen heeft , uyt te drucken , gelijk *Aristoteles* in 't 1 boeck van sijne *Meteoren* seght. En *Apollodorus* wil dat de eerste , die de Heerschappye over de geheele Wereld gevoert heeft , is genaemt *Vranos* , en van ons geseyt *Hemel*. Nu de Hemel of de eerste *Cælus* seyt hy , heeft het eerste gebiet over de geheele Wereld gebat.

Een Jongelingh wort hy gemaelt , om te vertoonen , dat alhoewel de Hemel een beginsel gehadt heeft , soo blijftse nochtans in dienselven stand , en sal oock door de lanckheyt des tijds geen eynde hebben , om datse onbederflijck is : gelijk *Aristoteles* in 't 1 b. seght. Hier uyt komt het dat de Egyptenaers , om de geduyrigheyt des Hemels te kennen te geven , en die oock nimmer oud wierde , een Hert stelden in 't midden van een vlam , gelijk *Plutarchus* in sijn *Isis* en *Osiris* verhaelt. En daerom hebben wy hem in de slincker hand een Hert in 't midden van den vlam gestelt. En om dat wy in 't geheele hemelsche lichaem geen schoonder lichten sien als de Sonne en Maene , soo hebben wy dieselve als op 't edelste deel des lichaems , op de borst gestelt , de *Sonne* ter rechter , zijnde de opperste van alle Planeten , van de welke oock de *Maene* haer licht ontfanght , die op de slincker tepel gestelt is: En so veel te meerder om dat de Egyptenaers door de beeldenissen van de Sonne en Maene , den Hemel uyt druckten. Met het gordel van den Zodiac wort hy omgort , om dat datselve het voornaemste Hemels gordel is.

Een kostlijcke kroone van veelderleye edelgesteenten wort hem op 't hoofd gestelt , om te vertoonen , dat daer door , hier en elders , op veele manieren , kostelijcke en verscheydene gaeven der natuyre , worden voortgebracht.

Met goude brooskens wort hy gemaelt , om dat het goud een metael is , dat boven alle andere onbederflijck is , tot bevestinge van de onbederflijckheyt des Hemels.

SANTITA. Heiligheyt.

EEN Vrouwe van uytnemende schoonheyt , met blonde hoofdhayren , als goud ,

B b

die

die slechtlyck over de schouderen gestreelt zijn : hebbende een Mantel van silver laecken, en 't aengesicht ten Hemel gekeert, als of zy in den Geest was opgetoogen: staende mette handen te saemen gevouwen, en verre van der aerde ten Hemel opgeheven : boven h'er hoofd is een Duyve, uyt wiens mond een straele schiet, die haer omschijnt, maeckende 't gantsche lichaem van dit beeld klaer en doorluchtigh.

De hooghste schoonheyt, die dit beeld vertoont, wordt uytgedrukt, dat hoe de Creature naerder by God is, hoe zy meerder van sijne schoonheyt deelachtigh wort : en daerom gelijk een heylige en salige ziele, met haere schoonheyt, voor den alderoppersten God uytblinckt, alsoo gaet zy oock alle paelen van schoonheyt te boven.

De hoofdhayren, op de maniere, als geseft is, bedieden, datmen sijne gedachten niet moet keeren nae de ydelheyt en ciersellen des lichaems, wesende beletsels van de saligheyt, mer datmen altijd op de eenvoudighheyt en suyverheyt der ziele, moet acht slaen. Haer wort een silvere laeckens Mantel gegeven, om te doen verstaen, dat het de Heyligheyt betaemt, datmen reyn en suyver zy van alle besmettingen die in eeniger wijse, dieselve souden mogen verdonckeren en besoedlen. Waer over *D. Thomas* seyt, *de Heyligheyt is volmaect en vry van alle onsuiverheyt, en geheel een onbesmetlijke reynigheyt.*

Zy hout haer gesicht ten Hemel gekeert en de handen te samen gevoeght, als wesende in Godlijcke verwonderingen opgenomen, overmits de Heyligheyt geheel met God vereenicht, in de locht opgeheven, en tot God gekeert is, om te betoonen, datse van de Werreltsche en aerdsche dingen verre is afgescheyden.

De Duyve, met de klaerblinckende straele, die dese beeldenisse op 't hoofd heeft, en haer omschaduwet, bediet, dat God de Heere niet alleen eene heylige en salige ziele bedeckt, tot sich neemt, en sijnder heyliger genaede waerdigh maect, maer oock alle die geene, die in oprechte en heylige wegen wandelen, die ons ter saligheyt geleyden. Waer over *Ioannes* seyt, *de genaede en waarheyt is ons door Christum geschiet* : en in den 84 Psalm seyt *David*, *genaede en eere sal de Heere geven.*

S P L E N D O R E D E L N O M E. Heerlykheyt of glans van een goede Naeme.

E En welgemaect Man van lijf en leeden, en van treflijck aensien, bedaecht van Ouder, gekleet in goude brocade met purper ondermenght, wesende gekroont met een krans van bloemen of roode Hiacinten, draegende aen den hals een goude keeren, leunende mette rechter hand op de kodle van *Hercules*, houdende met groote bevaligheyt in de sincker hand een ontstecken fackel.

Welgemaect en schoon van leeden is hy genaect, om dat de lichaemlijcke schoonheyt, nae de meeninge van *Plato*, een bewijs is, van een dapper gemoed. En *Aristoteles* seght in sijne Zeedekonst, dat de schoonheyt des lichaems een kenteycken van de ziele is, die in een schoon lichaem is verborgen, over een komende met het geene uytwendigh vertoont wort.

Van Manlijck Ouder is hy, want die tijd bevat al het goede dat van de Jongheyt en van d'Ouderdom afgescheyden is, want d'andere

d'andere hebben veele gebreken, maer dees Ouder is 't middelst en alderbequaemst.

Mer goude brocade is hy gekleert, want het eerste met el dat sijn verwe vertoont, is het goud, weseñde uytër natuyre klaer en doorluchtigh, en daerom wierde het gedragen van luyden die uytblinckende eere hadden verkregen, gelijk *Terquimus Priscus*, die d'eerste was, die onder de Romeynsche Koningen met eenen gulden rock: Maer hier wortse gemenght of met purper geweven, om dat de triumphkleeden van foodanigen stoffe en laecken waeren. *Plinius* segh datse niet met goud gemenght waeren. By verscheden Poëten, als mede by *Homerum*, leestmen, datter geschilderde kleederen waeren, waer uyt de triumphkleederen zijn voortgekomen, gelijk *Alexander* ab *Alexandro*, in sijne geboortdaegen te kennen geeft, datse van purper en met goud waeren doorweven: en datmen den Triumpheerders uyt het *Capitolium* en uyt het *Paleys* geene andere plagh te geven. De Heydenen gaeven niet alleene een purper klead, mer oock selve wast in de Heylige Schrift gebruycklijck, gelijk *Exodus* xxviii te lesen is: *En xy sullen goud en Hyacint nemen*, en daer nae, *xy sullen den Lijfrock maecken van Goud en Hyacint*, dat is van goud en purper, om dat de *Hyacint* ros van verwe is, gelijk *Ovidius* verhaelt. En is 't datmen foodanigh klead aen treflijcke personagien plagh te vereeren, soo past het seer wel totte doorluchtigheyt van den naem. Hy is oock met foodanige bloemen gekroont: want *Hyacinthus* weseñde een seer schoon Jongelingh, wierde van *Apollo* in een schoone purple bloeme, geheeren *Hyacinthus* verandert: En om dat *Apollo* een beschermer was van de Zangh-Goddinnen, van 't verstand en van de konsten, soo worter geseyt, dat dese bloeme een beeld is van voorsichtigheyt en wijsheyt, die een lieflijcke reuck van sich geeft, sulx dat dese bloeme, niet buyten ons voorstel, tot een krans bequaem is, aen Mannen, die daer uytblincken in lofsijcke daeden, de Werreld een goede reuck, van haer selve, naelaetende: daerom stelt *Apollo* dieselve bloeme tot een roem en eere van sijnen naeme.

De goude keeren wierde, tot een vereeringe, aen dappere en treflijcke Mannen

geschoncken, op wiens naeme de Romeynen, diekwijls haere opschrijvingen daer nae stelden, maeckende oock gewagh van goude keeren, die hun wierden vereert, gelijkmen insonderheyt sien kan, tot de eedele gedachtnisse van *L. Scimus Dentatus*, gelijkmen by *A. Gellium* in sijn II boeck kan lesen.

Hy leunt mette rechter hand op de kostse van *Hercules*, om dat de Oude hier door 't ontwerp van alle deughden wilden uyt drucken. Waer over alle die daer lof en een heerlijcke Naeme soecken, sich oock aen de Deughd moeten leunen, verwerpende alle gebreken die de duyfternisse veroorsaecten en de goede Naeme verdonckeren, gelijk *Cicero* mede seyt in 't III boeck van de onderlinge plichten, *soudemen wel eenige saccke of profijt soo seer begeeren*, datmen daer door de heerlijcke glans en goede Naeme eens vromen Mans soude willen verliezen? *Wat isser doch dat geseyt magh worden, soo veel profijts en te brengen, als het schaede soude zijn, de goede Naeme eens vromen Mans, sijn geloove, trouwe en gerechtighheyt te rooven en wegh te nemen.*

Hy hout mette slincker hand en met grootte bevalligheyt, een ontfteecken Fackel, passende op 't geene *Mathæi* 5 staet, *Lact u lichte voor de Menschen lichten*, op dat *xy u goede wercken sien*, en daer over uwen *Vader*, die in de Hemelen is, mogen prijsen. En de Oude waeren gewoon het licht, Hierogliphischer wijze te nemen, om een Man uyt te drucken, die door de kracht des Verstands of des Lichaems, lofsijcke en treflijcke daeden hadde nytgerecht. En de uytleggers druckten door foodaenige beteycknisse de eere en glans van de oprechte en deughdlijcke Mannen uyt, die altijd en by alle naekomelingen uytbloncken, nae de spreucke der Wijsheyt cap. III, *Zy sullen uytblincken en daer heene vaeren als de vlampe door de stoppelen*, en dit niet alleen op dese verganghlijcke aerde, maer oock in 't eeuwige leven. Waer over de *H. Mathæus* XIII seyt, *De Rechtvaardige sullen in 't Koninghrijk haers Vaeders uytblincken, als de Some*. Derhalven als ick dencke op de heldre lichten en den grooten glans van de onsterflijcke naeme van 't doorluchtige Huys van *Salviati*, dunckt my, sonder dat ick een stip van de waarheyt afwijcke, dat soo wel in 't gemeen als in 't besonder, in de doorluchtige Hoogheyt van den *H. Marquis Salviati*, alle deughd en eere uytblincken, die hem een eeuwige naeme en

cere konnen verwerven, 't welck het geluckfalighste is voor een Man. Waer over men seer wel dit edel dicht van *Virgilius* hier op kan passen :

V' lof, u naem en eer, sal eeuw'ighlijcken duynen.

DOMINIO A SE STESSO.

Heerschappye sijns selfs.

En Man sittende op een Leeuwe, dien hy den toom in den mond hout, voerende mette eene hand den toom, hebbende in d'ander eenen prickel, waer mede hy hem steeckt en voortdrijft.

De Leeuw is by de Oude Egyptenaers voort gemoed en desselfs kracht en sterckheit afgebeeld. Waer over *Pierius Valerianus* verhaelt, dat in eenige oude plaetsen een Man wort gesien, even gelijk die boven is vertoont, oin uyt te drucken, dat de Reeden het gemoet, indien 't te stout wort, moct in den room houden, of soo 't te traegh of slaepigh is, aen pricklen en voortdrijven.

DOMINIO. Heerschappye.

En Man met eedele en kostelijcke klederden, hebbende 't hoofd met een Slang omflingert, houdende in de sincker een Scepter, alwaer een ooggh boven op staet, steeckende de eerste vinger, van dieselve hand, recht uyt, gelijk die geene doen, die eenigh gebiet of gesligh hebben.

Hy wort om 't hoofd met een Slang geschildert, om dat *Pierius Valerianus* wil, dat dit selve is een mercklijck teycken van Heerschappye, seggende, dat daer door het Rijk aen den Keyser *Severus* was voorseyt, gelijk *Aelius Spartianus* getuyghet: Want als *Severus* in seeckere Herberge was, soo wierde 's nachts sijn hoofd van een Slang omflingert: Waer over als eene der Vrienden wacker wierde, en dit sagh, kreet dieselve vervaerlijck: soo dat de Slang hem wederom verliet, sonder datse hem eenige schade had aengedaen. Noch meerder, als de Jongelingh *Maximinus*, diewelcke, te gelijk, mer den Vaeder, Keyser was verklaert, in slaep lagh, slingerde hem oock een Slang rontom sijn hoofd, tot een voorteecken van sijne aenstaende waerdigheyt. Wy sullen de Oude laeten vaeren die *Pierius* wijder verhaelt, maer wy sullen een versche voordaet nemen van 't geene *Petrarcha* in sijn Latijns werck in 't I V boeck aen 't xxiii capit. verhaelt, te weten, hoe de Marckgraef *Axon* een strijdbaer Jonghman, door bevel sijns Vaeders met een Heerkracht den Appenin passerde, hebbende de overwinninge verkregen van *Altopasso*, soo keerde hy met dieselve moedigheyt en geluck tegens den Bolognesen: in dieselve tocht zijnde van 't Paerd gestegen, om sich wat te verfrischen, nemende 't Helmet van den hoofde, 't selve ter syden hem, op der aerde, stellende, soo isier een Adder ingekropen, sonder dat het iemandt gewaer wietde, welck Helmet als *Axon* daer nae op den hoofde settede, soo is de Adder, met een schricklijck geblas, by de wange, van dien onversaeghden en dapperen *Capireyn*, nedergedaelt, en dat sonder eenige quetsinge hem aen te doen: en hy wilde oock niet dat die van iemand soude werden achtervolght, maer dat selve als een goet

goed voorteecken houdende, soo gebruyckte hy de Slange, voor sijn krijghswaepen en baniere. Een voorteecken niet alleene van sijne twee overwinningen, die hy alreede hadde verworven, maer oock van de regeringe, die hy daer nae van 't Hertoghdom *Milanen* verkreegh. En al dit selve seyt *Petrarcha* hadde hy gehoort, terwijlen hy te *Bolognien* studeerde. Maer dit voegh ick daer by, hoe dat andere Schrijvers voortkomen met versterde Helmen, brengende verscheyden oorfaecken, waerom de Marckgraeven een Slange tot haer Wapen of Devijs voeren. Maer men behoort niemant beter te geloven als *Petrarcha*, die dit weynigh Jaeren, nae dat dit is gebeurt, in dieselve plaetse, daer 't geschiet is, verstaen heeft. De Ionghlingh dan die uyt der Slangen mond komt, is de Ionghelingh *Acon*, diewelcke vry raect van den beet der Slange. Doch laet ons tot de beeldenisse keeren. De Scepter met een oogh daer op, met het uytstecken van den arm en de rechter hand, is sonder eenige verklaringe een teycken van Heerschappye, gelijk veele schrijven, doch insonderheyt *Pythagoras*, diewelcke onder de verborgene beeldenisse sijne Philofophie uytdruckelijck den Koninck *Osiris* vertoont, een Heer met een Oogh en een Scepter, die van velen genaemt is *Veel-oogh*, gelijk *Plutarchus* van *Osiris* en *Isis* verhaelt. Welcke beeldenisse wy kunnen totte Heerschappye passen, want een Heere om sijnen Scepter of Rijcksstaf wel te bestieren, moet wacker zijn en over al een oogh in 't seyl houden.

SALUBRITA O PURITA DEL ARIA.

Heldrigheyt, Gesont weder. Van den Heere
Giov. Zaratino Castellini.

EEN Vrouwe van een lieflijk en schoon opsicht in 't goud gekleed, houdende in d'ene hand een Duycken, en d'ander om hoogh, komende de Wind *Zephyrus* door de Wolcken dringen, met een letterrolle, waer op staet: *Spirat levis aura Favoni*, dat is, daer blaest de soete Weste wind; ter syden heeftse een Adelaer.

Met een lieflijk en schoon opsicht isse

gemaect, zijnde het voornaemste teycken van gesondheydt of suyveringe der locht.

Zy heeft een gouden kleed, want *Aurum*, het Goud, komt van *Aura*, de Locht, gelijk *Isidorus* seyt. Want dat blinkt soo veel te meer, als het door de locht wordt geslagen: en hoe 't selve suyverder is, soo veel te vermaecklijcker en heylsaemer is het. Waer van het Goud een sinteycken is in dese beeldenisse, want dat is boven alle metallens, het aldersuyverste, vermaecklijckste, gesondste en van een versterckende kracht, gelijk *B. Anglicus* seyt. Alsoo heeft oock een gematighde suyvere en versterckende locht, de kracht van 't goud.

Zy houdt met d'ene hand een Duyve, want *Pierius* seyt, dat dieselve een beeldenisse van de Locht is, en in tijde van Pest en besmettinghe, soo waeren die geene die alleen Duyven vlees aeten, noyt met eenige besmettinghe aengetast, en 't was in 't gebruyck, als wanneer de Peste den Menschen begost te overvallen, dat dan den Koninghen geen ander vlees wierde verschafft, als Duyve vlees. Al hoe wel *Diod. Siculus* verhaelt, dat de spijsse deser Koninghen alleene was Kalfs- en Gansse vlees.

De Weste wind die zy om hoogh hout, wordt haer gegeven, om dat eenige seggen, dat de Winden haeren oorsprongh uyte locht nemen, gelijk *Isidorus* seyt, en de locht wort gesuyvert door de gematighde en lieflijke Winden, gelijkse door de quaedaerdige en ongematighde wordt bedorven. Want de Zuydewind kan een Zuygewind worden geseyt, en om datse het Waeter nae haer treckt, soo maectse de locht dick, zy voet en versamelt de Wolcken, en wort van de Grieken *Nothus* genaemt, om datse de locht verderft: Waer uyt dan Pest en andere cranckheden, die door de ongetempertheit van den regen of uyt de groote drooghte worden veroorsaect, voortkomen, die terwijlen de Zuyde wind geduyrt, in veele Landen wordt over geblaesen. Maer als de Weste wind waeyt, die een aenbrenghster is van 't leven, soo verdrijftse de Peste, suyvert de locht, en versfroyt de wolcken; gelijkse kracht heeft oock de Noorde wind, maer

wy hebben de Weste wind, als de lieflijkste en soetste uytgekoren, zijnde den Poëten aengenaemst. *Homerus* willende de gesonde, suyvere en gematighde lucht van de Elytische velden beschrijven, seyt dat de *Zephyrus* daer lieflijk blaest, alwaer hy singht :

*Indien de Goden u gebien,
Dat schoon Elytisch veld te sien:
Waer in dat Rhadamantus sweeft,
En elk een jeugdhich leven heeft:
Hier is 't daer u geen Winter quelt,
En daer u siecu noch regen quelt,
Daer 't Westervindjen uyer Ze,
Versfrist den Menschen en het Vee.*

Waerover oock *Plutarchus* uyt *Homerus* te kennen geeft, dat de gematighde locht gesond is, en de gesondheyt van des Menschen lichaem vorderlijk, en dat de oorsprong van de Winden spruyt van de vochtigheden, en dat de ingeborene herte in de Dieren een verkoeling van een soele Wind noodigh is. En om dese heylsaemheyt en maetigheyt van de locht uyt te drucken, isser de spreucke by gedaen, daer blaest de lieflijke Weste wind; dan waer een gesonde locht is, daer waeyt de lieflijke Wind van *Favienus*, 't welck is dieselve van *Zephyrus*. Wy hebben dese Wind om hoogh in de locht gestelt, om dat hoe de locht hooger van de aerde is, zy soo veel te suyverder is, en by gevolgh, veel gesonder. Want hoe de locht laeger op der aerde hanght, hoe zy kouder en dicker is, nae haere hoedanigheyt, en by gevolgh, isse daerom oock ongesonder.

De Adelaer die ter syden staet, bediet de heylsaemheyt van de locht, want zy weet wanneer in eenigh Land de locht ontfteken is, vliegende nae een suyverder, en 't selve doen oock alle andere vogelen uyer natuyre. Maer 't is genoegh dit selve door den Adelaer af te beelden, alsoe dese Koningh is van alle andere vogelen.

CORDOGLIO. Hertenleed.

Een treurigh, swaermoedigh, knorrend En kyvend Man, die de borst met beyde handen opent, siende sijn hert met veel Slangen omwikkelt.

In 't duyfter grau, uyt den swarten, met gescheurde kleederen is hy gemaelt, alleen om het misnoegen te vertoonen, dat hy over sich selve heeft, Want als iemant benautheyt

in 't gemoed heeft, soo kan hy daer weynigh op passen hoe hy 't lichaem sal verciere en proncken. De swarte verwe, bediet de laeste ondergang en de duyfternisse des doods, waer in sich de hertknaegers en swaermoedige Menschen, selve storten.

De opene borst en 't hert dat met Slangen is omwikkelt, bedieden de Werreltsche walgingen en moeylijkheden, die ons 't herte gestaedigh knaegen, stortende daer in het venijn van rasernye en hertseer.

AFFANNO. Hertseer, Quellinge.

Een treurigh en swaermoedigh Man, die seer stordigh is, openende met beyde handen den borst, laetende sijn hert sien, dat met verscheyden Slangen omsingert is. Hy is in duyfter grau uyt den swarten gekleed, heel bescheurt, alleen om te roonen het misnoegen sijns selfs, oock om dat die geene die droefheyt in 't gemoed heeft, niet acht op 't cieret des lichaems. De swarte verwe bediet den leesten ondergangh en de duyfternisse van de dood, waer in sich de hertknaegers storten. De opene borst en 't hert met Slangen beset, bedieden het verdriet,

en de Werreltsche sloverye, die altijd inwendigh het hert knaegen, daer in stortende het vergif van rasernye, vol verborgen haer en afgonst.

AFFANNO. *Herfseer, Sorge.*

EEn Man in aschgrau, doch heel uyt en swarren gekleet, mer het hoofd gebogen en 't gesicht treurigh, houdende een tack van Alifem in beyde handen.

Het gebogen hoofd en 't misnoegend gesicht, bedieden dat dese quellinge een aert is van melncolie of swaer:inoedighyeyt en misnoegen, die den wegh van 't herte, voor alle slaghe van vertroostinghe en vermaeck toeflyt. En om te doen verstaen, dat de quellinge een misnoegen is, dat aldermeest over een ander gaet, soo wort de Alifem tot een teycken van bitterheyte der smerte daer by gevoelt, om uyt te drucken 't geene *Petrarcha* seyt:

*Mijn vreughd sal bitter schreyen zijn,
Het lachen, smert, alst en venijn.*

RIFORMA. *Herstellinge, Hervorminge.*

EEn oude Vrouwe, mer een staetigh kleet, maer slecht sonder ciersels, houdende in de rechter hand een geessel, in de sincker een open boeck, mer dese spreucke *Argue*, dat is, bestraft. En aen d'ander syde *Obsecra*, bid of sineect.

Door de verbeteringe sullen wy verstaen dese ordeninge van de Opperhoofden, door de welcke zy de goede gebruycken, die door de ongebondene misbruycken der Menschen zijn naeghe en, op nieuws verbeteren, en dat nae de Wetten, om die op de beste maniere wederom in te voeren: En hier toe behooren insonderheyte twee bequaeme middelen, te weeren het vermaenen, 't welck door 't opene boeck wort uytgedrukt, en straffen, 't welck door de geessel is afgebeelt. Alle beyde woorden worden van den Apostel *Paulus* verhaelt 2 *Timoth.* 4 cap. &c. En in 't *Concilium van Trenten* sess. XIII in 't I cap. daer gedacht wort, hoese sich in dese souden hebben te draegen: daer hebben de Overste, de Reformatie of Hervorminge aldus gestelt, dat de *Pastores* musten wesen *Harders* en geene *snijters* of *slaegers*, dat zy mosten secken haere toeho-

ders af te trecken van de quaede manieren, meer door *smeekinghe* als door *straffe*, werckende meer tegeen haer met lieflijckheyte als met *stuyflijckheyte*, meer met *vermaeningen*, als met *dreygementen*, meer met *liesde*, als met *gebiet* of *ontsaygh*. Maer als alle *vermaeningen* geen plaets hebben, dan magh hy eerst komen totte *straffe*, doch dat altijd de *hardijghyeyt* gemaecht zy met *sachtmoedijghyeyt*, het oordeel met *barmhertijghyeyt*, en de *crisshafijghyeyt* met *vriendelijckheyte*. 't Welck alles seer lichtlijck verbeteringhe of *Reformatie* onder de Menschen sal te wege brengen, en dat te meerder, wanneer het geschiet met rijpen raede. Daerom wortse oock een bedaeghde *Vrouwe* afgemaelt.

RIFORMA. *Herstellinge, Beteringe.*

EEn oude Vrouwe mer een slecht en kort kleet, sonder eenigh cieraet, houdende in de sincker hand een snoeymes of scheere, in de sincker een open boeck waer in dese woorden geschreven zijn: *Pereunt discrimine nullo amissa leges*, dat is, de *verlooren Wetten* vergaen door geen gevaer.

Oud wort zy gemaelt, om dat de Oude, totte verbeteringe en om andere te regeren, alderbequaemst zijn. Derhalven verstaen wy het reformeren of verbeteren te wesen, het goede gebruyck dat nae de *Wetten* gerecht is, 't welck door 't misbruyck der ongebondene Menschen verwaerloost zijnde, daer na wederom in sijn eerste ploye wordt gebracht. Bestaende dese verbeteringhe, voornaemlijck, in 't uytwendige en inwendige.

Mer het slechte korte kleet wortse gemaelt, om dat de kostlijcke en gecierde kleederen niet alleen teykens zijn van overtolligheyt, maer oock van *wispeltuyrige gewoonten*, en daerom veroorsaecken dieselve kleeders *sachtijghyeyt* en *weeckgebackenheyte*: in 't ouder van foodrenige personen, diese te overtolligh gebruycken.

Het *snoeymes* is een klare bedienisse van de verbeteringhe: Want gelijk de boomen en tacken, die te overvloedigh wassen, worden verbeterd, wanneer men 't geene te overtolligh is, weghneemt, en al 't geene dat den boom van haere kracht berooft: Alsoo neemt de verbeteringhe, oock in alle dingen, de misbruycken van de Menschen wegh, als wanneer men sich wijder verloopt als de *Wetten*

Wetten toelaeten. Van gelijken kan men oock van de Scheere seggen, die oock het overtollige behoefte en wegh neemt, gelijk een yder bekend is.

Het boeck, vertoont de Wetten en instellingen, waer nae de Overtreders moeten leven en sich verbeteren, en alhoewel, voor soo veel haer aengaet, de Wet verlooren is om dat zy die niet onderhouden, maer daer recht tegen doen. Soo vergaen daerom de Wetten self niet in eeniger maniere, gelijk 't selve *Lucanus* in sijn III boeck uyt-druckt:

*Of schoon de Wet al schijnt vergaen,
Soo blijft zy vast en eenwigh staen.*

En gelijk door dit boeck, de naegelaten Wetten, nae 't gebruyck der Ouden, wederom voor den dagh worden gehaelt, soo wel in de gewoonten als in 't gebruyck en maniere van kleedingen, also wort by de Menschen, van nieuws de Deughd, door 't gebruyck en de staet van de goede regeeringe, herstelt en verbeterd:

*Wat Zeeden, Wet en Reeden leert,
Die worden by 't misbruyck verkeert:
Wan soo de boom in 't wilde schiet,
Een rijpe appel geesife niet.
Soo oock wanneer de Sonde bloeyt,
Dan leyt de Deughd in 't hert geboeyt,
Dies moet de straf het schandigh kruyd,
Behoeven, datter 't goed komt uyt.*

HISTORIA. Gefchiedenisse.

Voor de Historie kan men een Vrouw afnaelen, die haer hoofd keerende, over de schouderen, nae der aerde fiet, alwaer eenige bondelkens schriften, half in malkanderen gewonden leggen, houdende een schrijfspeen in de hand, in 't groen gekleert, zijnde 't selve besteecken met bloemen, *Semper Vive* genoemt, en van d'ander syde sal een kromme reviere gemaect worden, gelijk die in *Phrygia* was, *Menander* geheeten, die altijd wederom in sich selve draeyde en keerde.

HISTORIA.

EEN Vrouwe met vleugels, in 't wit gekleert, die te rugge siende een boeck in de rechter hand hout, daerse schijnt in te

schrijven, stellende haer slincker voet op eenen vierkanten steen, en ter lyden haer sal een *Saturnus* staen, op wiens schouderen 't boeck leyt, daer zy in schrijft.

Historia is een konst, door de welke men schrijvende uyt-druckt de gedenckwaardige handelingen der Menschen, de deelingen der tijden, de Natuyre, en de verleedene en tegenwoordige toevallen van personen en saecken: begrijpende in sich drie dingen, te weten, Waerheyt, Ordre en Overeenstemminge.

Gevleugelt isse gemaelt, wesende dieselve een gedencknisse van vervolgende dingen die waardigh zijn te weeten, en die sich verspreyt door alle deelen des Werrelts, rennende van tijd tot tijd op de naekomelingen.

Dat zy sich omkeerende over de schouderen fiet, vertoont dat de Historie een geheughnisse is van gepasseerde saecken, die geschapen en geboren wort voor de naekomelingen.

Zy wort schrijvende gestelt, op de maniere als geseyt is, om dat de geschreven Historien gedachtnissen zijn van de gemoederen,

deren, en beeldenissen van 't lichaem. Waer over *Petrarcha* in sijn LXXXIV Klinckdicht aldus singht :

*Pandulph dit werck is veel te broos,
Om te duynen voor altoos,
Doch onse konst die altijt blackt,
Is 't die den Mensch onsterfijck maect.*

Zy hout haeren voet op eenen vierkanten steen : Om dat de Historie altijd moet vast staen, en sich niet laeren omkopen of onder het jock brengen, door d'een of d'ander syde, 't zy door logens of eygen baet: en hierom wortse in 't wit gekleet.

Saturnus wort aen haer syde gestelt, om dat de Historie van *Cicero* genaemt is een genuyghnis van de Tijden, een Meesterfche van 't Leven, een licht van de geheughnisse, en de geest of leven van alle handeligen.

F A M E. *Honger.*

O*Vidius* beschrijft dieselve, op 't laeste van zijn VIII boeck aldus af, daer *Ceres* gebiet datse den *Honger* soude haelen die *Erisichthonius* hun soude inblaesen, hy vond den *Honger*, die in een steenachtige plaets, het gras, dat seer sober was, met nagelen en tanden uyter aerden krabde, haere hayren stonden groulijck, en d'oogen vervaerlijck en diep in 't hoofd, met een bleecke mond en lippen, wiens tanden van seever en quijl raetelden, de huyd was hart en doorluchtigh, sulx datmen al 't gebeente en ingewand kost sien. Haer buyck hingh als een sack, en over al staecten haere dorre schinckels uyt met hooge bulten, haer borsten hingen als een geslanckre blaese, vertoonende een dor geraemte, daer een levende ziele in was beflooten.

En is de *Honger*, op dicht, in deser wijse nagebootst.

*D*E oogen scheenen wytgehoolt,
De lippen vael en 't hayr gefoolt,
De aeders bloedeloos en dor,
Het voorhoofd mager, droef en schor :
't Geraemt was slechts met vel bedeckt,
Gekreuckt, gefronst en vuyl beveckt.
Soo dat doorluchtigh, al 't gebeent,
Met bulsen sich te saem vereent.
Haer schinckels puylden krachtigh uyt,
En raetelden met beesch geluyt.
Haer borst verslent hingh, slanck en smal,
Gelijck een windeloofse bal,

*De buyck lagh in den buyck gesackt,
En 't scheen of die was ingepackt,
Zy leeck de doller raserny,
Een rifs daer slechts de ziel was by.*

C O R T E. 't Hof.

En jonge Vrouwe met een schoon hulsel op 't hoofd, gekleet in groen weerfchijn, houdende met beyde handen haer kleed voor op, sulx datse de knyen ontdeckt, draegende in de opgelichte schoot veele kranskens van verscheyden slagh van bloemen, en met eene van beyde handen houtse angels aen groene syde draeden, leunende een weynigh aen het beeldeken van *Mercurius*, dat voor haere voeten staet : en aen d'ander syde heeftse twee gulden of yfere boeyen, diemen aen beyde beenen plagh te sluyten, waer van de keetens oock van goud fullen wesen, zijnde het aerdrijck, daer zy op staet, steenachtigh, doch met veele bloemen bestroyt, die van 't kleed af vallen, hebbende loode schoenen aen de voeten.

Het Hof is een versameling van Mannen van aensien, tot dienst van een treffelijck en voornaem persoon. En alhoewel ick daer van met goede grond, soude konnen spreecken, van den tijd af die ick van mijn Jongheyd aen, tot desen tijd toe, daer mede hebbe versleten, soo sal ick nochtans alleene het lof van eenige verhalen die daer seggen, dat het Hof een Groot-Meesterfche is van 's Menschens leven, een onderhout van de nettigheyt, een ladder van welspreeckentheyte, een tonneel van eere, een trappe van hoogheyt, een open velt van ommeegang en vrientchap: dat daer leert gehoorsaemen en gebieden, een Vrije en een Slave te zijn, te swijgen en te sprecken, eens anders wille te volgen en zijne eygen te veynsen, den haet te verbergen datse niemant beschadige, de gramfchap te verheelen datse niemant quetsse. Dat daer leert staetigh te zijn, gespraecksaem, mild en spaerlijck, gestreng, geneughlijck, saert en lijdzaam, die alle dingen weet, die alles verstaet, soo van de geheimnissen der Princen als van de macht der Koningrijcken, 't versorgen der Steden, van de onderhoudinge der fortunne: En om alles met een woort te seggen, so is 't van alle dingen het eerlijxte en waardigste dat ter werid is, waer in sich al ons arbeit en verstant gront vest en verfekert.

Daerom wort zy oock met allerleye slag van kranskens , in 't opgelichte kleet , afgemaelt , die haere welriekende hoedaenigheyt , die zy voortbrenght , vertoonen : alhoewelse in der waerheyt veeltijts aen veel en wort beler , soo door de schade van haer eygen middelen , als door seecker gevaer van eere , en door het gestadigh quaed vermoeden van datmen de gunste heeft verloorren , als mede om dat de tijd is verlopen , 't welck alles door de bloote knye bediet wordt , zijnde naest by de plaets daer men de schaemte vertoont , als mede door de boeyen , die haer breyden en verhinderen.

Waer over *Alcivius aldus* seyt :

*Het ydel Hof tomt haer gesind,
Die zy in gulde kluysters bind.*

De bloemen die op de dorre , onvruchtbaere en steenachtige aerde gestroyt zijn , vertoonen alleen de schoone schijn van den Hoveling , diewelcke konstiger en gemaekter is , om sijnen Heere wel te believen , alsse uytter natueren is , om sich selve te voldoen.

Het hulsel meesterlijck op 't hoofd gemaect , is een teycken van saertigheyt en hoffijckheyt , en een bewijs van hooge en eedele gedachten.

Het weerschijne kleed vertoont , dat het Hof oock soo veranderlijck is , gevende en wegh nemende in korter tijd , nae haer welgevallen , de goedgunstigheyt van den Prince , en te gelijck mede alle sijne middelen , eere en Staet.

Zy hout met d'eene hand de Angelroede aen een groene fyde draed gebonden , om te vertoonen , dat het Hof den Menschen , door de hope , vanght , gelijk de Angelroede den Visch doet.

De loode schoenen betoonen , datmen in den dienst moet statigh zijn , en niet licht beweeght worden , door den wind van woorden , of door t'saemenrottingen van anderen , om niet te vervallen in haer gramschap , treurighheyt en nijdigheyt , nae den wensch of genegentheyt van andere luyden.

Zy wort neffens het beeld van *Mercurius* gestelt , dat van de Oude voor een beeld van de Welspreekentheyt was gehouden , diewelcke men siet , dat een gestadige medegesellinne van den Hovelingh is.

Zy is van veele persoonen op verscheden manieren geschildert , nae de verande-

ringen der Fortuynne , diemen aen haer kan kennen en mercken . Onder andere heeft de Heer *Cesar Caparale* van *Perugia* , een Man van een treffelijck verstand , geleertheyt en ernsthaftigheyt , haer afgemaelt , gelijkkenen uyte volgende Dichten eenighins kan sien :

*Het Hof wort als een Vross gebeelt,
Die 't voorhoofd rieckend' opgestreelt,
Met een verschrompelt aengesicht,
Seer teeder , 't groene kleed verlicht.
Die naebooist Herclis Leeuwen dracht,
Doch haer bedeckt een Eesels vacht :
De keeten , die haer hals omringht,
Is hart , die haer tot traegheyt dwringht.
Van glas en beesfems heests' een kroon,
En sit met d'eene voet op 't stroom,
En in 't bordeel , by 't licht gespuys,
Maer d'ander rent nae 't bedel-huys :
Een penninck daer de Hoop op staet,
Die is haer troost en toeverlaet,
Zy verwacht vast op het gladdes ys :
De tijd voort oud , beloften grijs.
En of zy suyr of vrolijck siet,
Zy hoopt vaat groots , maer vordert niet.
Den Vleyaert siet zy van ter sy,
Die silt en vwerpt haer in de ly,
En blaest haer op gelijk een ton,
En speelter mee als een Ballon.
De Musen brengt hy voor den dagh,
Vvaer door 't hert vaat verlichten magh,
De Deughd eylaest die leyt verdruckt,
En is door d'armoe vvegh geruckt,
Dies laet zy alles in de vwind,
En draecht een last die haer verlint.
En 't Avontuyr , dat nimmer staet,
Dat is een snoode toeverlaet.
Zy heeft een gulde angelroede,
Met harde en kostle spijs daer toe :
Doch heel onstrecklijck en verduft,
Is 't brood verschimmelt en vermust.*

Anton. Cataldus beschrijft het
Hof aldus :

EEn wanckelbaere Staet , en een te snel geluck ;
Een ongewisse winst , en een gewisse druck ;
Een leven vol gevaers , een arbeyd vol van strijd ,
Daer m' om den dienst van 't lijf , wort eer en leven quijt .
Een kercker van 't gemocd , een strick die ons bekijelt ,
En daer men vryheyt veylt , om een onseker gelt ,
En daer men straf verwacht in plaets van eerlijck loon ,
Dits , dat men in het Hof stelt in 't gemeen ten toon .
Hier heeft *Pluymstrijkery* , haer herbergh ingebracht ,
Bedrog dat heerscht by daeg , en Deugde schuyt by nacht ,
Daer heest de Nijd een nest , Eergierigheyt haer stoel ,
Daer leert men op bedrog op liegen en gewoel .

*W'ic Meester is van 't spel, dien certmen als een Godt,
En een oprecht gemoed, dat wort een ontrou Sott,
En haeli soo grooten lof, dat yder een versucht,
En roept o tijd! o zee'n! 't is hier een bange lucht.*

ALTIMETRIA. Hooghte metinge.

EEn jonge Maeghd, die met een aerdige stand met beyde handen een Geometrisch quadraet hout, om de hooghte van een steyle tooren te meten.

Altimetria, is die daer meet, soo wel de hooghte van een rooren, of spitse van een bergh, of van wat gebouw of wat hooghte het zijn magh.

Iongh wortse gemaect, om dat de Hooghtre meninge een Dochter is van de Geometrie, diewelcke niet een slipken ontaerdende van haere Moeder, let met alle naerstigheyt op alle maren, die zy van haer geleert heeft. Zy hout het Geometrisch quadraet, om dat dit Instrument werckt door de deelingen, dieder opgeteykent staen, en dat nae de beweginge of stelling van 't geene men wil affien. Doch hier van kan men meer sien in 't beeld van de Geometrie en Planimetrie.

ALTEREZZA. Hooghmoedigheyt, Grootsheyt in een gemeen Jober Burger Man.

EEn jonge Maeghd die blind is, met een hooghmoedigh opsicht, hebbende een kostele en cierlijcke roode wapen rock, gestickt met eedelgesteenten van grooter waarde, en onder 't opperkleed falsse een sordigh onderkleed hebben, dat gantsch gescheurt zijnde, de aerde of de asch gelijckt, hebbende onder den rechter arm een Pauw, en de slinker staet open en om hoogh gekeert, staende met d'eene voer, op een groote kloot, en met d'ander als offe daer van boven af sibberde.

Grootsheyt heeft haer oorsprongh uyte hovaerdye, niet seer ontaerdende van haere Natuyre, diewelcke nergens anders uyt voortkomt als uyt een valsche inbeeldinge, van dat men sich waent beter te zijn als een ander: Waer over *Augustinus* seyt in 't XIV boeck van de stad Godes, dat de Hovaerdye niet anders is als een hertzocht van een verkerde grootdunckentheyt. Dit selve bevestigen *Hugo*, *Isidorus* en *D. Thomas*, en bepaelen de Hovaerdye die alreede bevesticht is, seggende, datse is een onge-

schickte hertzocht tot Hoogheyt. Iongh wortse gemaect, om dat de Philosophooph in sijne Welsprekens konst seght, dat het den Iongelingen eygen is, eergierigh, groots en hovaerdigh te zijn.

Blind is zy gemaect, om dat de Grootsheyt den Mentische soodaenigh verblind, dat het quaede, waer in meest ons verderf gelegen is, aldermeest van ons wort begeert, en wy zijn altijd besorghet dat wy meest daer naestaen, waer in het meeste gevaer is, zijnde berooft van het licht des Heeren. Waer over oock de *H. Oudvaeder* des Hovaerdigheyt by de blinde vergelijckende, aldus seyt: *Gelijck de blinde, van een yder, licht kan worden beschadicht, alsoo kan oock een hovaerdige, die God niet kent (want het beginsel van de hovaerdye is God niet te kennen) lichtlijck van de menschen gevangen worden, als zijnde van 't opperste licht berooft.* Zy wordt gemaect datse het aengesicht en haer wesen om hoogh steeckt, om te vertoonen, tgeene *Dante* in sijn *Vagevier* seyt:

*Om dat de Grootsheyt plaecht dit broose Adams saet,
So buygt het noch sijn hals, noch kent sijn eygen quaet.*

Het kostele en rijcklijcke roode kleet, met eedle steenen geborduyrt, bediet dat de Hooghmoedigheyt in sijne Iongheyt veele bloeds heeft, 't welck een oorsaecke is van de natuerlijcke hette, gelijk *Galenus* seyt, alsoo dat hy door dese hette en overvloer des bloeds, sich in sijn doen sterck en welgestelt vint, door de subtylheyte en opheffinge der geesten, achtende sich daer door veel machtiger en rijcker als andere.

Het gescheurde kleed van verwe als de aerde of als asche, bediet dat de grootertige en hovaerdige van geener waarde is, slecht en veracht als dreck en asche, gelijk *Syrach* seyt, *Ghy dreck en asche wat verhovaerdicht ghy u?* Hierom is 't insonderheyt in de *Arme* ondraeghlijck en lelijck, groots en hooghmoedigh te zijn, gelijk *Augustinus* mede seyt, *de Hovaerdye wrort meer in de Arme, als in de Rijcke, gelaftert.*

In de rechter arm houtse een Pauw, tot een teycken, dat dit Dier behaegen schept in sijne uytwendige veeren, sich te groots houdende by 't geselschap van andere vogelen: alsoo veracht oock een groots en hovaerdigh Mensch alle andere perfoonen. Waer over *Augustinus* seyt, *de Hovaerdye haet haere medegesellinne.*

De slincker arm om hoogh , met de open hand beteykent , dat de grootsche Mensch met pochen en voordoen , sich waent meester te zijn in alle dingen. Dat zy op een kloot staet , bediet , liet gevaer waer op de Hovaerdige staet , wesen- de dese kloot een seer beweeghlyk beeld , sich bewegende door 't aenroeren , om dat dieselve geen vastigheyt heeft , en daerom wortse gestelt , als offte met d'ander voet daer af viel , hebbende de grootsheyt geen grond , waer op zy staen kan , sich selve storrende van boven neer in armoede en ellende.

Seecker aerdigh Latijns Poet , heeft op deser wijse van de Hovaerdye geschreven :

*Siedy iemand 't hoofd op steeken ,
Veel van stam en schatten spreeken ,
Trots van opslag , 't hert vol vwind ,
Segh vry , dat sijn val begint .*

SUBLIMITA della GLORIA.
Hoogheyd van Eere.

OM dit af te beelden maeldemen een beeld dat op een hooge colonne of piaer stont die seer cierlijck met beelden en lofwerck was uytgehouden , 't beeld sal in de rechter hand een Lauwerkrans hebben , en in de slincker een spieffe.

De Romeynen plaghten haere Burgeren aldus in den hooghten top totte Hoogheyd van Eere te verheffen , stellende verheven beelden op colonnen , tot haerder eere. Waer over de Poet *Emilius* van *Scipio* seghit , hoe grooten beeld sullen de Romeynen , wel over u maeken ? met hoe grooten colom , sal u ere en loflijcke daden uytbrommen ? willende te kennen geven , hoe hoogh hy waerdigh was boven andere te worden verheven. Waer over *Plinius* seyt , de reeden waerom dese suylen zijn opgerecht , is om boven andere Menschen te worden verheven. De aldereerste dien een een colonne ter eeren wierde opgerecht , is geweest *Cajus Menius* , nae dat hy de oude Latijnen hadde overwonnen , en dat was 416 Jaeren van d'opbouwinge van Rome : alhoewel *Livius* seyt dat *Menius* te gelijk met *Furius Camillus* triumpheerde in 't Jaer 418 , nae dat hy de *Tivolosen* , *Velletranen* , *Neptunesen* , en andere Volckeren van *Latium* hadde overwonnen , en dat de Raed haer beyde op de Marckt eerbeelden te paerde

stelde. 't Is seecker dat *Cajus Duellius* , de eerste geweest is , die de colonne *Rostrata* ter eeren is opgerecht , hebbende aldereerst in de Scheepsstrijd getriompheert tegens die van *Carthago* in 't Jaer 493 ; waer van men noch een stuck van de voet liet , mette omschrijvinge. Tegenwoordigh siemen noch binnen Rome die van *Trajanus* die 123 voeten hoogh is , en van *Antoninus* , hoogh wesen- de 175 voeten , waer op een naect beeld staet , dat een krans in de rechter en een spies in de slincker hand heeft , welcke colonnen van buyten met veele slachten en overwinningen &c. seer cierlijcken zijn uytgehouden : Dese van *Antoninus* daer staet tegenwoordigh boven op , een *Sint Paulus* , die van koper vergult is. Op die van *Trajanus* is *S. Petrus* gestelt , door last van *Paus Sixtus v* , met veel meer andere , die by verscheyden Schrijvers als by *Aidon* , *Smetium* , *I. Lipsium* , *Gruterium* en andere zijn te vinden.

De Lauwerkransse isser in de eene en de spieffe in d'ander hand gestelt , om dat dese dingen seer wel passen , voor die van een doorluchtige geest , soo wel door de goede konsten als door de waepenen verheven worden , want de brave Poeten plaghten soo wel als de Manhafte Capiteynen , met een Lauwerkrans gekroont te werden , gelijk *Ovidius* in sijn i boeck *Metamorph.* *Apollo* daer van doet aerdigh singen :

*O Lauwerboom my toege vryjt ,
Die altijd onse vreugde zijt ,
Ons slaapen vvoeldy met u lof ,
Ons Ve'el en Harpen vinden stof ,
Ghy kranst dien Held die met trophée ,
Met pomp en pracht het slot in vée .*

De spieffe is een teycken van den krijgh , en daerom wierde die *Bellona* in de hand gegeven , en dat voor den Tempel , alwaer de Krijghs-suyle stont : van waer oock de Romeynen , gelijk wy elders geseyt hebben , een spieffe wierpen , nae wat syde zy den krijgh wilden voeren. Zy is oock een beeld van Wijsheyt , waerom zy oock *Pallas* in de hand is gestelt , die van de Heydenen voor een Goddinne van de Wijsheyt gehouden wierde : door wiens hulpe , gelijk mede door de treffelijckheyt van de Krijghskonste , men totte hooghste top van eere geraeckte.

S P E R A N Z A. Hope.

EEn Maeghdeken in 't groen gekleet, met een bloemkrans, houdende een Cupido in den arm, dien zy haer eygen borsten te suygen geeft.

De bloemkrans om reeden, die in de Medaglia van *Claudius* van de Lely is gefeyt, bediet de Hope, om dat wy de bloemen fiende geopent, de aenstaende vrucht verwachten.

De *Cupido* die de borsten suyght, is een reycken waer door vertoont wert, dat de Hope een waerachtigh voedsel van de Liefde is, en waer de Hope ontbreeckt daer verdwijnt de Liefde in aller haest, want om dat zy is een ontstellende quellinge van 't verlangen, om de beminde saecke te genieten, soo isser geen twijfel aen, of zy kan niet sonder de liefde, noch de liefde kan sonder de Hope bestandigh zijn. En gelijk men nimmermeer nae 't quaed sal verlangen dat een Mensch heeft, soo hoopt hy altijd nae 't goede, te weten van een Man, die wel nae de Natuyre en nae de reeden leeft: En gelijk het goede lichtlijk is te kennen, so beweegt het oock den Mensch lichtlijk om 't selve te beminnen, te hopen, te besitten en sich daer in te verlijden. Waer over *Augustinus* over den 104 Psalm seyt, dat de Liefde sonder de Hope niet kan komen tot het wit van haere begeerte.

S P E R A N Z A. Hope.

EEn Vrouwe in 't geel gekleedt met een bosfel bloemen op 't hoofd, 't kleed sal vol kruyden en planten wesen, houdende in de sincker hand een Ancker.

De hoedaenigheden van 't goede, die ons staen aen te mercken, zijn tweederleye: de eerste is het eerlijcke, d'ander het profijtlijcke. De eerste, wort door de bloemen te kennen gegeven, wesende ciersels van de eere. De tweede, door 't ancker, wesende een noot-hulp in 't grootste gevaer van de fortunye.

De Hope wort geel gemaect, en dit kleet wort oock *Aurora* of de Morgenstond gegeven: En niet sonder reeden naemden de Atheniensen de Hope voor de Morgenstond, om dat de dagh door 't aenbreken van die selve naedert, en alle dingen sich daer in vernieuwen, beginnende van nieuws te hopen, nae 't geene verlooren was,

S P E R A N Z A. Hope, van d'Oude afgemaelt.

EEn jongh vrolijk Maeghdeken met een lang doorschijnend klee, sonder gordel, houdende in de twee vingers van de hand een klaver van drie blaeders, lichtende met d'ander hand haer kleed op, schijnende als offe op de tippen van de toonen gingh.

De Hope wort longh gemaelt, om datse begint als de kinderkens, want alsoo men de Hope van haer heeft, datse goed fullen worden, alsoo oock in 't geene de Mensche hoopt, soo kan hy sich noch niet volkome-lijk verblijden.

Vrolijk wortse vertoont, om dat al het gevolgh dat de Mensche hoopt hem vrolijkheyt aenbrenght. Oock vertoont het langh en doorschijnend klee, dat alle Hope langh is, en men siet sijn begeerte of verlangen door 't klee heen.

Met een kleed sonder gordel wortse vertoont, om dat de Hope de waerheydt niet bind noch grijpt, maer vat alleene dat geene, wat hem hier en daer uyt de locht mocht aen wacyen.

Het trifolium of klaver drie-blad met dryen, is het eerste dat van alle gesayde kruyden voortkomt; En dit is 't, dat genaemt wort, het groen van de Hope.

Zy gaet op de tippen van de voeten, om dat de Hope niet vast staet, en zy voegt sich nimmermeer ten zy by geval, en altijd dunkt ons 't geene, waer nae wy hopen, veel grooter, als 't geene wy hebben en besitten.

S P E R A N Z A. Hope.

IN de Medaglien van *Claudius* is een Vrouwe gemaelt in 't groen gekleet, met een Lely in de hand, om dat die bloeme de Hope vertoont, diewelcke een verwachtinge is van 't goed, gelijk in 't tegendeel de vreesse een ontroeringe is van 't gemoed in de verwachtinge van 't quaed. Waer over als wy de bloemen sien, soo plachten wy nae de vrucht te hopen, diewelcke ons in korte dagen door den loop van de Natuyre wordt gegeven, om onse Hope niet te bedriegen, en alhoewel alle bloemen in ons de Hope verwecken, niet te min, soo brenghet de Lely als een bloeme die aengenaemt is boven alle andere, de meeste Hope aen, gelijk *Pierius* seyt,

In 't groen is zy gekleet, nae de gelijk-nisse van de kruyden, die welcke Hope geven van een goede inkomst of ooght.

S P E R A N Z A. *Hope.*

EEn Vrouwe in 't groen, die mette rechter hand de slippe van 't kleed oplicht, en in de sliicker houtse een schaele waer in een Lely leyt. Aldus vintmen dieselve gesneden in de Medaglie van Keyser *Adrianus*.

S P E R A N Z A D I V I N A & C E R T A.

Hope die Godlyck en seecker is.

EEn jongh Maeghdeken, gekleet als voor geseyt is, mette handen te saemen gevoeght, en de oogen ten Hemel gekeert. Gelyck de Werrelt en de Menschē, die sterffijck en onseecker zijn van haere geduyrighēyt, niet kunnen eenige werkinge van een seker en vast goed voortbrengen, alsoo schenckt en besit God, die een gever alles goeds en de waerachtige grond van alle Menschlijcke Hope is, alles volmaeckelijck in sich selven. En daerom wort dees beeld-nisse gemaelt, dat zy de oogen ten Hemel keert, de handen gevouwen hebbende. Waer over de Propheet seyt: *Saligh is hy die sijne oogen van d'ydelychēyt en valsche sotheden afwent.* En die sich niet met het gemoed en niet opmerckinge eedel maect, hopende en verlangende nae onverderffijcke dingen, die de veranderingen van de tijd, noch de toevallen van dit sterffijck leven, niet zijn onderworpen.

Jongh wortse gemaelt, om datse moet gesont, welgestelt, sterck en bevalligh zijn, niet kennende hopen, 't geene zy niet beminnen, noch 't geene beminnen dat geen hope heeft van 't goede of van 't schoone: En dese hope, gelyck *S. Hieronymus* seyt, is niet anders als een verwachtinge van die dingen, waer in wy vertrouwen hebben.

S P E R A N Z E D E L L E F A T I C H E.

Hope van den Arbeyd.

EEn Vrouwe in 't groen gekleet, die koo- ren in haer schoot hout, 't selve met de ander hand sayende.

Dese beeldnisse vertoont dat de Hope een verlangen is van een goede saecke, met kennisse van bequaemheydt om 't selve te

mogen verkrijgen, want het koo ren, op een behoorlijcke maniere, sayende, soo weet hy door de voorgaende eervaertheyt, dat het sich vermeerdert, en daerom wrpt hy het weynige als nu vrywilligh wegh, op Hope dat het sal overvloedigh wederom in komen. Alhoewel 't selve door veele toevallen kan werden verhindert. Waer over *Dante* aldus singht:

Met honigh is ons hoop en bittere alst gemenght,

Die heden ons wel vreughd, maer morgen droefheyd schenckt:

*Die nu vliegt nae 't gesternt, en daelt strax weer beneen,
Dus kan de Dood alleen, al onse Hoop vertreen.*

S P E R A N Z E F A L L A C E.

Hope die valsck is.

EEn groot Maeghdeken, wiens hayren zijn ten Hemel gerecht, met bloote borsten, en een oogh in 't voorhoofd, en twee groote vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een Wolcken, in de sliicker een Vleermuys en een Kauworde.

Jongh wortse gemaelt, want gelyck dees Ouder ongestadigh is, alsoo slaback oock dese Hope, als hopende sonder grond, op dingen die buyten de Reeden en behoortlijckheyd gaen.

Een oogh heeftse alleen, om dat een Mensch aen wien 't licht van de Werldsche dingen ontbreckt, hebbende oock geen ander vertrouwen, of eenigh ander licht dat van 't Gelove of Godsdiensst herkomt, 't welck nochtans het oprechte tafereel is, in de schipbrekinge van de vervallende Hope, soo verliest zy het licht terstont en wan- hoopt.

Met seer groote vleugels wortse gemaect, om dat onder haere schaduwē veel volx schuyt, want de menichte der Sorten is seer groot.

Het Wolcken vertoont, dat dese snellijck door den Wind wort verdreven, en sonder dat het de Mensch weet, vervliegt en verdwijnt het.

By de Wereldsche Hope wort oock de Vleermuys vergeleken, die welcke meestendeel in 't duyster vliegh, hebbende geen glants van 't licht, 't welck is *Jesus Christus* onse Heere, noch de gunste van sijne genaede, Hierom wortse mette Vleermuys afge-

afgemaelt, en daerom seytmen dat dese Hope dese naevolgers heeft, als logens, droomen, valsche wercken en logenachtige giftingen.

Mette naeckte borsten wortse gemaelt, wantse voeden een yder vrywilligh met haer melck.

De Koeworde die in korte tijd seer wast en sich verheft, maer in der haest ter aerden valt en verdort, vertoont dat dese Hope, die qualijck gegrondet is, hoe hooger men dieselve siet opstijgen, dies te eerder staetse in gevaer van te niet te gaen, en in roock te verdwijnen.

S U P E R B I A. *Hovaerdye.*

EEn schoone en hoogmoedige Vrouwe, seer adelijck in 't root gekleet, met goud gekroont en groote menichte van eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Pauw, en in de sliicker hand een Spiegel, waer in zy siet, en haer selve spiegel.

De Hovaerdye gelijk *S. Bernardus* seyt, is een ongeregelde genegentheyt van eygen hoogheyt, en daerom plagh dieselve meestendeel te heerschen in lichterhertige en ongestadige Verstanden. En hier uyt komt het datse schoon, hoogmoedigh en rijcklijck gekleet wort.

Het spieglen vertoont dat sich de Hovaerdige schoon en lieflijck laet duncken, sich selve in dese gelucksaligheyt, die in hem is, liefkosende, waer door hy de stoutmoedigheyt in sich voed, sonder dat hy oyt sijne ooggen die hem souden mogen moeylijck en verdrietigh maken, nae sijne onvolmaecktheyt wil keeren: Daerom wort hy de Pauw vergeleucken, diewelcke in sijne uytwendige veeren behagen scheppende, sich te groots hout, om in 't geselschap van andere Vogelen te verkeeren.

De kroone op de maniere als geseyt is, bediet, dat de Hovaerdige seer begeerigh is om over andere luyden te heerschen en te gebieden, en dat de Hovaerdye een Koninginne is, of gelijk *Salomon* seyt, een wortel van alle gebreken. En dat de Hovaerdye voornaemlijck onder de kroonen en hoogheden wort verberghet en verkregen: waer van *Lucifer* een klaer voorbeeld is, diewelcke zijnde op de spitse van sijne gelucksaligheyt,

valt in d'ellendige slavernye van de Hovaerdigheyt, gelijk *Dante* seght:

't Begin van d' eerste val was snoode hovaerdy,
Die ghy saeght hart gedruckt met 's Werrelts slaverny.
En 't spreekwoort luyt: *Wie hoogh klimt,*
vait legh.

Het roode kleed geeft te verstaen, dat de Hovaerdye meest gevonden wort in chole-rique of oplopende, en in sanguine of blygeestige luyden, diewelcke sich altijt groots houden, soeckende, dit gevoelen van haer selve met geweld staende te houden, en dat door de uytwendige vercierfelen van haer lichaem.

F E D E M A R I T A L E. *Houlijx Trouw.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met beyde vingers van de rechter hand een gulden trouw-ringh.

Vyt de Medaglie van *Plautilla*.

EEn Man en Vrouwe, diewelcke malkanderen trouwen, gevende malkanderen de rechter hand.

M A T R I M O N I O. *Houlijck.*

EEn Ionghman van sijne eerste melckhayeren, die aen de sliicker hand een goude trouwringh heeft, leunende mette rechter op een stock.

Matrimonium of Houlijck is de naeme van een werlijck werck, dat den Mensch te saemen doet vereenigen, en maectse tot Man en Vrouwe, gelijk *Math. xix* wort verhaelt.

De gulde Trouwringh bediet getrouwigheyt en suyerheyt des gemoeds, die menschen Man en Vrouwe behoort te wesen. En 't eerste gebruyck van den Ringh, gelijk *Pierius* verhaelt, is geweest ter gedachte van eenigh besonder werck uyt te voeren. En wierde dieselve Ringh oock gemaect ter gedachtnisse van dingen die al te snoo waren. Maer naederhand als de naerstigheyt en de voorwendingen van de staetsucht en grootsheyt van pracht aenwies, soo brachten men het goud en d' Eedelsteenten ter baen, die men tot een ciersel, aen de handen droegh: soo dat de Ringh, ten opzicht van dit eerste gebruyck, nae der hand, als tot

een Wet is aengenomen, datmen dieselve tot een teycken van 't Houwlyck behoorde te draegen, ter gedachtnisse van datmen de vaste trouwe, die eenmael beloofd was, geduyrigh wilde onderhouden.

Het Iock vertoont, dat het Houwlyck de jonge gemoderen betoomt, en maect datse haer selve en anderen nut en profijtig zijn.

MATRIMONIO. Houwlyck.

Een Jongelingh prachtigh met een Iock om den hals, en boeyen aen de beenen, met een gulde Trouwringh aen den vinger, houdende in dieselve hand een Quee-appel, en onder sijne voeten een Slange.

Door 't Iock en de Boeyen wort verstaen, dat het Houwlyck een lastigh en seer swaer pack voor den Man is, en een hinderpael om in veele handelingen met vryheyte treden, wesende het Houwlyck een verkoppinge sijns selfs, en een verbintenisse aen een geduerige Wet: boven dit alles iset nochtans aengenaem en behaeghlyck, en dat om veele insichten, doch insonderheyte om erfgenaemen tot zijne middelen te verkrijgen, diewelcke als rechte erven souden zijn, van de goederen, van het goed gerucht, van

de cere en van 't aensien dat hy in de Stadt heeft verkregen. Nemende dese lust daerom aen, datse, door haer, soude werden onderhouden; En om in de Liefde haer vermaeck en vrolijkheyt, die geoorloft is, te plegen. Daerom is hy met een Ringh gemaeckt, 't welck een teycken is, van voortreffelijckheyt en eere-stand.

De Quee-appel wierde, door 't bevel van *Solon*, te *Athenen*, aen de Bruydegoms ver-toont, als zijnde door de vruchtbaerheyt *Venus* toegewijt: Zy wort oock in veele Medaglien daer toegesneden, want zy is een bewijs van onderlinge Liefde, gelijk *Pierius* seyt. Dese worden oock op eenige plaetsen de Eedel-Iuffers toegeworpen, door een Minnekracht en met handkuffinge van wederstyden. Of veel liever, om dat een Man die vrucht geniet, wanneer hy Wetlyck dat eynde verkrijght, dat door middel van 't Houwlyck is geoorloft: Wesende andersins een swaere sonde, die ons van Gods Rijke vervreemt.

De Adderslange onder sijne voeten, bediet, dat men alle quaede gedachten met voeten moet treden, die tot schaede van sijn medegesellinne, met wien hy in 't Houwlyck verknocht is, souden strecken: Vliedende den aert van de Adderslange, diewelcke door een Minnerochtigh vermaeck, haeren Man doodet, gelijk elders gefeyt is,

BENEVOLENZA & UNIONE MATRIMONIALE. Houwlycke Vereenige en Goedwilligheyt.

Een Vrouwe die een krans van Wijnrancken om 't hoofd heeft gevlochten met een Olmtack in haer hand, of aen haer borst false houden het Zeevogeltjen *Alcion* geheeten.

Een yder weet hoe seer de Wijnstock den Olm, en weder de Olm den Wijnstock bemint, waer van *Ovidius* singht:

*De Wijnranck heeft den Olm bemint,
En d'Olm heeft vveer den ranck besint.*

En om de Minnelijcke Goedwilligheyt en Vereenige, wort de Olm, den Man van den Wijnstock geheeten, en de Wijnranck wort Weduwe genaemt, wanneer se niet by den Olm staet of leunt, *Catullus* seyt in sijn Bruylofts-dichten:

De Wijnstock sich als 't Weeuken quelt,
Wanneerse eenfaem staet op 't veld.

En noch lager seyt hy, *mogelijk is de Wijnstock met haeren Man den Olm vereenicht.* En *Martialis* in 't vierde boeck over de bruyloft van *Prudentius* en *Claudia*, willendé vertoonen haere Vereeninge en Goedwilligheyt, seyt hy :

De Ranck aen d' Olm niet beter voeght,
Dan als dit jonge Paer genoeght.

Columella, *Horatius*, *Catullus*, en *Bembus* verhaelen 't selve.

Op dese gedancken gaet oock *Tasso*, wanneer hy seyt, de boomen beminnen malkanderen mede, en men kan sien, met wat genegentheyt de Wijnstock haeren Man omarmt en bemint. Dit selve doet niet alleen de Wijnstock en Olm, maer oock de Esche en Populier. Hier wort de Olm alleen genomen om niet al te overvloedigh te zijn, noch de krans met al te veel tacken te verwarren. Maer alderbequaemst sal de Wijnranck met haeren Man den Olmboom, omflingert zijn : tot een beeld van Goeddaedigheyt en Houlijxe Vereeninge.

Het Vogelken *Alcyon* datse in de hand

heeft, is een weynig grooter als een Musch, by nae geheel Hemels blaeu, hebbende alleen eenige witte en purpere pennekens, en eenen dunnen en langen hals, swervende aen den Oever van de Zee, klagende en kermende met een beweeghlijcke stemme, alwaer het oock sijn neff maect, broedende seven dagen, diewelcke om datse geluckigh zijn, wordense de *Alcyonische* dagen geheeten, want in die tijd, staet de Zee gantsch stille : gelijk *Plinius* en *Isidorus* verhaelen, waer over verscheyden Poëten als *Virgus*, *Rota*, *Petrarcha* en andere, daer over *Dichten* hebben gemaect, gelijk *Zanazarus* op dese maniere mede gedaen heeft :

't *Alcyon* temt de Zee, en stilt de dolle vanden,
Misschien sal 't oock den brand in mijne borst versindē.

Men seyt dat *Alcyone* de Vrouwe geweest is van den blinden Koningh van *Thracien*, en alsoo zy dienselven in den droom hadde gesien, dat haer Man, die zy soo hertelijk beminde, in een groulijcken storm schipbreeckinge geleden en gestorven was, soo heeft zy sich mede, uyt groote droefnis, in de Zee geworpen. De Poëten hebben versiert datse in foodaenigen Vogel herschept was, en datse in Zee op het doode lichaem van haeren Man heene vloogh, jammerlijk aen den Oever weenende. Met groot oordeel heeft *Ovidius* in 't x boeck van sijne Herscheppinge, dese Vrouwe in een *Alcyon* herstelt, om dat dese Vogel, uytter Natuyre, aen haeren Man foodaenige goetgunstigheyt beroont : en dat niet voor een wijl, maer soeckt alle tijd met haeren Man vereenicht te blijven, niet uyt geylheyt of dertelheyt, maer uyt vriendlijcke toegenegentheyt, die een Vrouw haeren Man behoort toe te dragen, en neemt oock geenē anderen aen, alwaer 't schoon, dat d'Ouderdom haer de kracht, om te vliegen, hadde benomen. Waer over *Plutarchus* in de verhandelinge van de naerstigheyt der Dieren, van desen Vogel *Alcyon* aldus seght : *Wanneer d'Ouderdom het Maekken swack maect en traegh om te volgen, dan neemt zy hem op den rugge, jae draeght, en voert hem, hem noyt verslootende noch alleen laetende, maer ter dood by hem blijvende.*

Men behoort de vriendlijcke natuyre van dit Vogelken *Alcyon* te volgen, wesenē daer mede, door de liefde en door goedda-

digheyt vereenicht, hebbende in twee lichamen eene ziele, en eenen wille, en dat d'eene sich herschepe in d'ander, levende vrolijk en blijde, sich genoegende met sijn wederpaer, die hem van God is toegevoeght. En tot dien eynde sal ick het Dicht hier by voegen dat op de Bruyloft van *Baptista Garzoni* en sijn Bruyd is vereert, 't welck aldus is naegevolght :

*Waar hebbly doch Natuur soo schoonen beeld gesueden,
Soo Hemels, soo volmaeck, soo aerdyghlyck van leden?*

Een ziel, het wit der dengel, een richtsnoer van de Min,

Soo saligh, jae gelijk de hooghste Koningin :

Die met haer glants verheught, en met veel salgheden,

Haer Bruydegom herschept in haer volmaeckte zeden :

En leyt hem op het spoor, om dat hy 't lieve kind,

Astræa's Hemels licht, soo vierighlyck bemint.

O onverwonen Held ! in Wijsheyt wel bedreven,

Gy zijt van 's hemels Choor, al lang haer voorgeschreven,

Van waer een vrolijk hert, hei lieflyck gaat te moet,

En waer gestadigh bloeyt, het alderschoonste goet.

Door u sal Roma sleetse gelijk een Lente bloeyen,

En hier uyt sal dan voorts een gulden eeuwte groeyen,

Een treffelyck geslacht, en kinders nae u wensch,

Tot ciersel van dees Staal, van wereld en van mensch.

En voorwaer daer kan geen grooter ge-lucksaligheyt tusschen twee mede-gesellen wesen, als Eenigheyt en Goedwilligheyt, waerdigh om gedrukt te worden in de ge-moederen van die geene, die door den band des Houlijx met een ander verknocht zijn. *Phocilides* seght :

Waar is gevenschter Stand, dan als getroude lieden,

De onderlinge min en gunst malkander bieden :

Vvaer d'Ouderdom, noch tijd, de Liefde niet ver-

stoort,

En vvaer dat noch verschil noch tveesfalt vvoord

gehoort.

Hier uyt komt het dat de Oude Romey-nen ons veele gedachtnissen hebben naege-laeten van die geene die lange tijd in den Houlijcken staet geleeft hebben, en dat met onderlinge liefde, sonder twist of geschil: waer van versheyden grafchriften zijn te vinden, als van *Julius Primonigenius*, die van sijn Huysvrouwe *Julia* een grafchrift gestelt is, van dat zy 15 Jaeren en 6 Maenden met hem sonder eenigh geschil, geleeft hadde. *Flavius* heeft met *Flavia* 45 Jaeren sonder twist geleeft, en veel meer andere. *Plinius* verhaelt aen *Geminus*, O, seyt hy, *Onse Macrinus heeft een diepe wonde in sijn herte gekrygen, verloorren hebbende sijn Haysvrou, van soo sonderlinge deugd, alsser oyt geveest is,*

mette welke hy 39 Jaeren sonder eenige onrust heeft ge-leeft, andere seggen, sonder eenige quetsinge des ge-moeds. Noch isser een ander grafchrift by den eersten Wijnbergh buyten de Latijnsche Poorte gevonden, alwaer hy totten Lefer seyt, Ick weet dat ghy benijt 't geen ghy hier leest, en dat om drie oorsacken. 1. Ick heb mijn cere gebade terwijl ick leefde. 2. Ick ben gesont geweest. 3. Ick hebbe middelen gebadt terwijl ick leefde, en daerenboven heb ick gebadt een seer lieve Huysvrouwe.

Hebben de Heydenen dese Deughd gehadt om met haere Vroukens sonder eenigh verschil, twist, aenstoof of ergernis te leven, en haer met alle vriendlijcke goeddadigheyt te omhelsen, hoe veel te meer behooren de Christenen te versorgen, om heylighlyck en vreedsaem in den band des Houlijx te leven, en dat in alle eendrachtigheyt en goeddaedigheyt, op datse hier nae in het ander leven, 't welck is de eeuwige heerlijckheyt, in *Christo* mogen blijven vereenicht.

A j u r o. Hulp.

EEn Man van bedaeghd Ouder, in 't wit gekleert, en op dat kleet een purpre Mantel, uyt den Hemel komt een klaerblickende straete straelen, 't welck dit beeld verlicht, wefende gekroont met een Olijfkranse, hebbende een goude keeten aen den hals, waer aen een Hert hanght, de rechter arm recht uytstekende: mette sfincker hand houd hy een stoc in d'aerde, alwaer een groene en draegende Wijnranck omslingert is, aen de rechter syde sal een Oyevaer staen.

Hy wort Manlijck afgebeeld, vermits de Jongelingh de deughd wel kan oefnen, maer is door de nieuwigheyt en hette van 't bloed geheel genegen tot wercken die aen de sin-nen hangen; En de Oude, nae 't seggen van *Aristoteles*, is genegen tot gierigheyt, om dat hem de eervaerentheyt geleert heeft, hoe swaerlijcken saecke het zy, het goed te ver-krijgen, en hoe licht het is om dat te verlie-sen, en daerom is hy seer vasthoudende om een ander te helpen, hebbende altijd twee Honden aen sijne syde: d'ene is de begeerlijckheyt om te hebben, en d'ander is de vrees om te verliefen: alhoewel het waer is, dat een Oude wel kan goeden raed ge-ven, van wegen sijn eervaerentheyt, van din-gen, die lange tijd zijn geleden,

Het witte kleet druckt uyt dat de handelingen moeten oprecht en fuyver wesen, vry van alle eygen baet, 't welck tot des Menschē eigen nut gekeert sijnde, doer de eedele en deughdlijcke wercken te rugge setten. De purpere Mantel beeld de Liefde af, diewelcke alrijt tot haer ooghwit heeft een ander te helpen, en in haer ellende te hulp te komen: wefende in haer een Godlijcke genegentheyte die fuyver en in 't gemoed vierigh is, tegens God en tegens sijne schepselen, gelijk sulx de Schriftuyre doorgaens leert. *S. Gregorius seyt: 't Is een werck van Liefde den swacken by te staen.*

De heldre en klare straelē uyt den Hemel daelende en dese beeldenisse verlichtende, druckt de Godlijcke hulpe uyt, die alle Menschlijcke hulpe verre overtreft. Waer van oock *Homerus seyt, yder Mensch verlanght nae de Godlijcke hulpe.* Voorts in de Officien: *God siet doch op mijn hulpe. Heere! haest u om my te helpen.* En elders, *mijn hulpe is van den Heere, en verdē, mijn hulper en bewaerder zijt ghy, en in u woort heb ick ghehoopt.*

De Olijfkrans om 't hoofd, wort in veele plaetsen der H. Schriftuyre de Olyve voor een vroom Man verstaen, die in 't besonder vol vruchten van Barmhertigheyt is, die den Mensch beweeght tot Godvruchtigheyt om de arme en behoeftege by te staen, gelijk *David seyt in den 52 Psalm: Maer ick, als een vruchtdraegende Olijfboom, in 't huys des Heeren, heb in eeuwichheyt, op de barmhertigheyt Gods, ghehoopt.*

Hy draeght een goude keeten, en door 't hangen van 't hert daer aen, wort verstaen, datmen niet alleen mette wercken der Barmhertigheyt een ander moet te hulpe komen, maer oock met raed (waer van 't hert een beeld is) om hem alsoo totten wegh der saligheyt te brengen. Waer over *Gregorius in sijne Moralen seyt, Een sot Man raed te geven is een werck van Liefde, datmen een wijs Man sulx wil doen is vermetelheyt, maer een Man in tegenspoet wat te raeden is wijsheyt.*

Hy wordt mette rechter uytgestreckte arm en opene hand uytgebeeld, om de Menschlijcke hulpe uyt te drucken die van de Hebreē *Zeroba* genaemt wort: dat is te seggen Arm, waer in de macht en de sterckheyt van de Menschelijcke hulpe bestaet. En by de Oude was het handreycken een teeckē van gestaedige hulpe, waer door wy in

alle dingen de hulplijcke hand bieden. En gelijk *Pierius* verhaelt soo wasser foodanige beeldenisse waergenomen in 't beeld van de Goddinne *Ops*, dat in verscheyden Medaglien gestelt was, als of dat selve aenygelyck beloofde hulpe te bieden: als die gene, die mette Godlijcke hulpe onderfuit zijnde, het algemeen voetsel gaf aen alle Schepselen, die zy oock, te gelyck, wederom in haeren schoot ontfingh.

De stock die in de aerde staet en den bloeyenden en vruchtdragenden Wijnstock onderfuit, bediet de Echtplicht en Hulpe, want de Vrouwe vermagh soo weynigh sonder de hulpe des Mans, als de Wijnranck sonder hulpe van den stock. Waer over *Aristo* singht:

*De Wijnranck waer gewis vertreden en veracht,
Indien haer niet een stut of pael in eeren bracht.*

De Oeyvaer wort aen de syde gestelt, als zijnde de waere beteycknisse van de Godsdienstigheyt en van de Hulpe, sulx dat d'ene qualijck van d'ander kan zijn afgescheyden. Waer door het geschiet, datmen in verscheyden Medaglien van Romeynsche Princen, dieselve met groote vercierfels vind uytgedrukt, die door de eedele natuyre van dit Dier worden afgebeeld. 't Welck een Man bediet, die tegens sijne Ouderen meelijdigh is en vermaert, om aen dieselve de hulpsaeme hand te bieden: Want dese Dieren draegen groote sorgen tegens haere Ouderen, wanneerse tot haere grijsē Ieren zijn gekomen, alsoo die haer nimmermeer verlaeten: Iae niet alleen wanneerse tot haer Ouderdom zijn gekomen, de hand bieden, maer oock altijd, als 't noodigh is, wordense onderhouden door de naerstigheyt van de eygen jongen. Waer over *Alciatus* singht:

*De Oeyvaer draeght tot sijne vrucht,
Veel hulp en troost en goede sucht:
Het longh, wanneer 't is opgevoet,
Sijn Ouders vveer veel deughde doet:
Iae alse zijn beroyt en mat,
Van krachten bloot, van 't leven sat,
Soo queecken zy haer' Ouders op,
En draegens' over bergh en top.*

O E C O N O M I A. *Huys-besieringe.*

E En Vrouwe van een eerwaerdigh opsicht
met Olijfstacken geciert, houdende in de
D d 2 slincker

fincker hand een Passer, en mette rechter een Stock of Rijsken, ter syden sal een Roer van een Schip staen.

Om dat totte gelucksaligheyt van 't gemeene Burgerlijke leven vereyscht wordt een vereeninge van veele Huysgesinnen, die onder gelijke Wetten leven, en waer door zy werden bestiert, soo is 't noodigh dat yder Huysgesin met behoorlijke Ordre worde onderhouden, en onder besondere Wetten gebracht, die veel nauwer gaen als de algemeene. Daerom is dese nauwe maniere van 't Huysgesin te bestieren, van de Grieken *Oeconomia* geheeten: En heeft alsoo yder Huysgesin in sich drie insichten, om datse tot het leven als tot haere leeden behooren, te wecten de Meester en sijne Diemers, de Vaeder en sijne Kinderen, de Man en sijn Vrouwe. Daerom wort dit beeld met een stockjen gemaect, om de Heerschappe die de Meester heeft over sijne Diemers. Het Roer bediet de forge en bestieringe die een Vaeder behoort te hebben over sijne kinderen, op datse in de Zee van de kindsche dertelheden, van den wegh der Deughde niet fouden af wijcken, waer in

men haer met alle vlijt en naerstigheyt behoort te stieren.

De Olijfkrans bediet, dat een goed Huysbestierder voor al moet besorgen datter vrede in sijn Huys onderhouden worde.

De Passer leert, hoe een yder sijne macht en midlen moet meeten, en dat hy daer nae, soo wel in 't nytgeven als in andere dingen, sich daer nae moet voegen, om sijn Huysgesin te onderhouden, en door de maete van geduyrigheyt te verforgen. En daerom wort de Huysbestieringe een bedaeghe Vrouwe afgemaelt, die oock in soodaenigh Ouder, dese bestieringe best past, als hebbende eervaerentheyten van de Werreltsche handlingen. Hier van heeft eener den inhoud deser Dichten ingestelt:

*Dit Huys heeft een gevvenschte stand,
VWaer trouwlijck vvaectt eens Moeders hand:
En die met tuggels vast bevvaert,
't Geen suynigh is by een vergaert:
Die vreedjaem alles overset,
Die 't Huysgesin met tucht gebiet,
En die met oordeel en met maet,
Op alle dingen gaede slaet:
VWat Huys een sulcke Moeder derst,
Dat gaet verloren en versterft.*

A N N O. 't Iaer.

EN Man van middelbaer Ouder, met vleugels aen de schoulers, en metter hoofd, hals, baerd en hayren, vol sneeu en ys. De borst en de syden root, en rontom veele kooren-ayren, de armen groen en vol van alderleye slagh van bloemen, de dyen en beenen aerdighlijck bedeckt met druiven en wijngaert bladers: hebbende een slange in de hand, die in een circkel gellingert en de steert in den mond houd, in de sincker hand heeft hy een spijker.

Gevleugelt wort hy gemaelt, door 't aensien van *Petrarcha*, seggende, *de uren, dagen, maenden en jaeren vliegen.*

Het Iaer, nae de gemeene maniere, begint in *Januarius*, wanneer de sneeu en het ys overvloedigh is. En daerom is hem de sneeu op 't hoofd geset. En overmits de Lente het aerdrijck met allerleye bloemen verciert, en de velden en kruyden, in desen tijd beginnen voort te komen, daerom zijn de armen aldus verciert.

De Somer om datse seer heet is, en 't kooren

ren over al rijp, soo wort hy mette borst en syden root gemaeckt en met koorenayren.

De Druyven aen de beenen, vertoonen den Herfst, 't welck het laeste deel des Iaers is. De Slange in 't ronde mette steert in den mond, is een seer oude beeldenisse van 't Iaer, want het Iaer keert wederom tot sich selve, en het beginsel van 't eene Iaer ver-teert het eynde van 't ander, gelijk de Slan-ge, in den cirkel, sijnen eygen steert bijt.

Festus Pompejus verhaelt dat de Oude Ro-meynen, het Iaer aen de muyre spijkerden, slaende alle Iaeren aen den Tempel eenen spijker, en nae 't getal van dese spijkers, telden zy de Iaeren, en daerom kunnen seg-gen, dat de spijkers het getal der Iaeren zijn.

A N N O.

EEn Man in 't beste van sijn leven, gevlengelt, sittende op een Wagen met vier witte Paerden, geleyt door de vier tijden des Iaers. Waer op een yder kan maelen vruchten en wat hem geraeden dunckt nae de verscheydenheyt van de tijden.

De vier tijden des Iaers, soeckt onder, *Tijden des Iaers.*

ICHNOGRAPHIA. Platte grond-
beschrijvinge.

EEn middeljaerige Vrouwe, statigh gekleedt, houdende met haer rechter hand een vierkant, lineael en passer, en op der aerde van dieselve syde staet een Kompas om de grond te nemen, hebbende in de slincker een tafereel, waer op een ontwerp van een eedel Paleys gemaeckt is, en in de selve hand een maerstick.

Ichnographia is niet anders als een ontwerp van de dingen, diemen in 't platte met lijnen, en in Wiskonstige beelden wil brengen: door de welke alle slag van platte gronden en gebouwen gemeten worden, sonder bewijs van de perspective, maer worden door de voorsyde instrumenten bearbeyd en beschreven: en de maere die zy in de slincker heeft, wort in verscheyden landen gedeelt of in ellebogen, palmen, of in voeren, of andere deelingen, en dat is 't geene wat aen de buyten of binnen syden van 't

gebouw te meten is. Waer uyt men daer nae de maere neemt, en maect het groot in 't kleyn, en dat wort, door den Passer, in een evangelijcke mate en ontwerp gebracht en afgeteykent.

Het Compas is 't geene waer door men neemt de afwijkinge van de syden en hoeken van 't geheele plat, en dat door 't middel van de naewijnging van 't Compas.

Van middelbaer Ouder en met staetige kleederen wordt zy gemaeckt, overmits de oefeninge van dese konst moet op 't papier gebracht worden door de maere, en door groot verstand en oordeel, soo veel tot de waerheyt van dese konst, die van soo grootte bedenckinge is, vereyscht wort.

V A N I T A. Ydelheyt.

EEn Maeghdeken seer prachtigh geciert met een geblancket aengesicht, draegende op haer hoofd, een schotel daer een hert in leyt.

Ydelheyt wort in den Mensch geheeten, al het geen, 't welck niet gerecht is tot een vast en volmaect eynde, wefende het eynde of de uytkomst, gelijk de Philosophen beweerden, een regel van alle onse handelingen: en daerom kleedse haer prachtigh, en blancket haer aengesicht om andere luyden te behaegen, siende op vuyle en slechte dingen, die weynigh om 't lijf hebben, en korte tijd geduyren, en daerom magh dat met recht gestelt worden voor een teycken van Ydelheyt.

't Is oock Ydelheyt aen yder Mensch sijn hert en gedachten te ontdecken, want het is nergens goed toe, en kan u seer licht schaedelijck zijn, sonder datmen 't dan weder te recht kan brenghen, en daerom is haer het Hart boven op 't hoofd gestelt.

G I O V E N T U. Jeughd of bloem
der Iaeren.

EEn lichthertigh Jongelingh, gekleedt in verscheyden verwen, met een krans van flechre bloemen, hebbende van d'eene syde een Windhond, en van d'ander syde een welgefadelt Paerd, staende als of hy mette rechter hand geld sroyde.

Nae dat *Aristoteles* segh, is de Jeughd dees Ouder die van twintigh Iacren begint tot vijf en dertig toe: in welke tijd de Mensch verstand heeft, en alles nae de Deughd kan aenleggen: Maer door de frisheyt en het-righeyt des bloeds, is alle sijn lust nae dingen, die in de finnen vallen: en oock werckt de Reeden niet in de Deughd, dan met groote tegenstand, 't zy door de begeerlijckheyt of door de trek van eere.

Lichthertigh wort hy met de Dieren aen de syde geschildert, en met het bewijs van 't geld stroyen, om de besondere genegentheyten van den Jongelingh uyt te drucken: 't welck is om lichthertigh, een lief hebben van der Iagt, en een geldverquister te wesen: gelijk *Horatius* in sijne dichtkonst uytdruckt: *Hier met een Valek of Hond, daer met een paerd ter Iagt, Iichthoofligh, sonder raed, die 's Vaeders raed veracht: Versmaeder van het goed, verquister en hoveerder, Vol opgeblasen tocht, een stemper en verteerder.*

De verscheydenheyt van verwen, bedieden de menighvuldige veranderingen van de gedachten en jeughdige voorstellingen: Daerom wort hy met een slechte bloemekrans, sonder vruchten, gekroont, om te

vertoon, dat de Jongelingen begeeriger zijn op de schoonheyt en den schijn, als op het noodige, en 't geene in der daed goed is.

GIOVENTU. Jeughd.

EEN Maeghdecken met een goude kroone op 't hoofd en kostelijck gekleet, nae 't seggen van *Hesiodus* in sijne *Theogonia*, met een tack van bloeyende Amandelen in de hand, om te betoonen, als *Pierius* verhaelt, dat gelijk de Amandelboom, de eerste is, die met haren blosem hope geeft van de Overvloed van d'andere vruchten, dat oock alsoo de Jongelingen goede proeven van haer geven, van wat volmaecktheyt zy sullen wesen, wannere tot haer rijpe Iacren sullen zijn gekomen.

De goude kroon vertoon, dat onder alle trappen van d'Ouder des Menschen, de Jeughdelijcke de aldergewenschte en volmaeckste in sich selve is.

Het kostlijcke kleebediet, dat de roem-suchtigheyt en pocching van Rijckdommen dees Ouder eygen is. En de Oude maelden de Jeughd af, door her beeld van *Apollo* en *Bacchus*, die malkanderen de hand gaven: te kennen gevende, dat een Mensch in sijn Jeughd, en door de wackerheyt des lichaems en door de kracht des verstands, is sterck en aengenaem.

GIOVENTU. Jeughd.

EEN Maeghdecken van een schoon Ouder, met bloemen gekranst, die in de rechter hand een goude kop hout, om dat van de Poeten gefeyt is, datse is de bloeme van de Iacren en kostelijck als een goude kop. En aldus is *Hebe* Goddinne van de Jeughd, geschildert.

GELOSIA. Ieloursheyt, M'nyver.

EEN Vrouwe in 't blauw Camelot, als met Zeebaeren geciert, wiens klee vol ooren en oogen sal zijn, met vleugels aen de schouderen, hebbende een Haen in den sliicker arm, en in de rechter hand een doornen struyck.

Ialousie is een quellinge en een vreesde, die daer doet dat de dapperheyt der Deughd of van eens anders verdiensten, te boven gaende

gaende de deughdlijcke hoedanigheden van die hy mint, niet wegh neemt de besittinge van de beminde saecke.

Men schildert de Ieloursheyt met eenen Haen op of onder den arm, om dat dat Dier het alderjelourste, wackerste en loofte is van allen. De vteugels bedieden de vaerdigheyt en snelligheyt van haere wispeltuyrige gedachten. De oogen en ooren op 't kleet gemaelt, beelden af de gestadige forge van de jaloursche lieden, om alles te sien en hooren, en op de alderkleynste dingen scherp te lerten, jae op de ooghenwencken, van die men bemind. Waer over Tasso aldus singht :

*'t Ieloursche Meysken loert met hondert oogen uyt,
En duysent ooren slaen te luytstren op 't geluyt.*

De struyck met doornen, betoonen de moeylijke pricklingen, waer mede de jaloursche niet anders gepijnicht worden, dan of sie met scherpe doorens worden gesteken. En daerom worden haer dese in de hand gegeven.

GELOSIA. Ieloursheyt.

EEn Vrouwe gekleet als boven, hebbende in de hand een struyck van een Sonnebloem,

De verwe van de bovengeseyde kleedinge, druckt eygentlijk de Ieloufie uyt, zijnde dit de verwe van de Zee, die sich nimmermeer soo stille vertoont, of ons behooren haere stormen verdacht te wesen: Also is 't mede gewis, dat een Mensch, hem op eens anders Compas, van tusschen de klippen van Ieloufie te seylen, betrouwende, niet sal mogen passeren, dan met groote vreefe, verdriet en onlust.

Voorder isse gemaelt, datse in d'eene hand een Sonnebloem draeght, die sich staedigh nae de Sonne keert, volgende daer in sijne beweginge: van gelijcken doen oock de Ieloursche, die met haere treden, woorden en gedachten, altijd de schoonheyt van sich selve besien, haer laetende voorstaen, dat zy door de eygen liefde die noch by haer is, geacht worden voor de braefste en voor 't puyckjen van de Wereld.

* * * *

ARIOSTO doet sijnen REINALD
van de Ieloufie aldus spreeken :

DE Wolcken drongen sich in een,
En 's Hemels heyr raecht op de been :
De Son verschool haer schoon gelaet,
Om dat een Monster vreed en quaet,
Gelijck een Vrouwen beeld verscheen,
En uyt een doncker hol quam treen :
't Had duysent oogen in haer hoofst,
Geen wick-brau wasser omgeklooft,
Iae 't sloot de oogen nimmer toe,
Van waecken wierd het nimmer moe,
Veel ooren had het noch daer by,
In plaets van 't hayr, soo hads' een ry
Van Slangen, om haer hooft gekrult,
En was te vreeselijck gebult.
En buyten 't groulijck duyster hol,
Quam treden dese vreedde kol :
Die een seer sbrickelijcke Slangh,
Een steert verstreckte sel en langh,
Die om haer borst geslingert lagh,
En quam dus ystijck voor den dagh.

INSPIRATIONE. Inblaefinge, Instortinge.

MEn sal uyt de heldere Hemel vol sterren, een vlammege straele sien, die welcke nederschieterende valt op den borst van een Jongelingh, die in 't geel gekleet is, hebbende

bonde harde hoofdhayren, vol Slangen gemengt, 't geficht ten Hemel keerende, waer in hy met groot opmercken fiet, hy hout in den rechter hand een bloot fweerd, mette punt op der aerde, en in de flinker heeft hy een Sonne-bloem.

Door de klaere gesterde Hemel, waer uyt een vlammege ftraele fchiet, vallende op den borft van een longhman, als gefeyt is, wort verftaen, dat dese klaere Hemel vol sterren, is de goedertierenheyt van den Almachtigen God, diewelcke door sijne oneyndige goedigheyt den fondaer ontsteekt en verlicht. *Christus feyt, Ick ben gekomen om vier op der aerde te fenden, en wat wilde ick anders dan dat het brande?* En daerom bid de H. Kercke altijd, dat de Heere haere herren wil ontsteeken met het vier fijner Liefde.

Hy wort met geel gekleet, om dat door dese verwe de gewoonte tot quaed doen, wordt uygedrukt, als niet konnende tot eenige Deughd gepaft worden, waer over wy, fonder de hulpe en inftortinge Godes, ons lichtlijk werpen in den afgrond van alle ellenden.

De harde hoofdhayren met Slangen, bedieden, dat terwijlen de Sondaer het eerlijke verlaet en in de fonde verlopen leyt, foo kan hy niet anders hebben als quaede en fchricklijke gedachten, gelijk *Gregorius feyt, hy kan de quaede gedachten niet onrvlieden, die geen eerbaerheyt by hem heeft.*

Het Rapiert mette punt ter aerde gekeert, bediet dat dit een werck is van Godlijke inftortinge, want het werck des Menschens, die ten quaede genegen is, verdient geen loon by God, ten zy door fijn genaede; van de welke hy een rijk vergelder is aller goeder wercken, gelijk *David fecht, Eere en genede fal hem de Heere geven.*

Dat hy 't hoofd ten Hemel keert, alwaer hy met groot opmercken nae toe fiet, druckt uyt, datmen fonder de genaede en Godlijke inftortinge, het gemoed en 't verftand niet kan opheffen van dese gevoelijcke en aerdsche dingen: gelijk *Augustinus feyt, u genaede doet het dat de fonde in ons niet heerfsche.*

De Sonne-bloem hout hy in de flinker hand, om te betoonen, dat gelijkich sich dese bloem geftradigh nae de Sonne keert, alfoo keert en draeyt sich de verlichte Sondaer, en die van de Liefde Godes ontsteeken is,

met foodaenige groote genegentheyt, foo veel mogelijk is, nae dien grooten God.

I M A G I N A T I O N E. Inbeeldinge.

EEn Vrouwe in verfcheyden verwen gekleet, hebbende fteyle hoofdhayren, en wiexkens aen beyde hoofdslaepen, gelijk *Mercurius*, en tot een kroon heeftse verfcheyden beeldekens van helder bruyn, hebbende de oogen ten Hemel gekeert, fttaande in gedancken, als offe in den geest was opgetogen, houdende d'een hand boven d'ander op de borft.

De inbeeldinge, fecht *Aristoteles* in 't III b. van de ziele, is een beweginge, die in der daed, van de finnen heerkomt: te weten een kenniffe van 't geene dat de andere finnen, foo wef de gemeene als oock de uytwendige hebben gehoord, en gelijk hy oock in fijn II boeck van de ziele feyt, ifse gemeen mette Menschens en Dieren. 't Welck oock van *Themistius* te gelijk in fijn III boeck van de ziele is uygeleyt, alwaer hy feyt dat de inbeeldinge volmaectt en onvolmaectt is. En om dit van ftuck tot ftuck te verklaren en haere beeldniffe uyt te leggen, fullen wy seggen.

seggen, dat het kleet met verscheyden verwen, bediet, dat de inbeeldende kracht, de fantasien of inbeeldingen, van al't geene haer oock vertoont wert, door de uytwendige sinnen, ontfanght. Daerom bediet dese verscheydenheyt van de verwen, het groot onderscheyt van dese voorwerpsels.

Met steyle hoofdhaynen, en met vleugels aen de hoofdslaepen wortē geschildert, ten aensien van de snelle en haestige werckinge van dese kracht, in't aenvatten van de fantasien, als mede om dieselve aen't verstand te vertoonen: Wy sullen daer by voegen dat dese inbeeldinge sich stadigh beweeght, soo wel in't slaepen als in't waecken.

De kroone met verscheyden beeldekens verciert, bediet, dat de inbeeldende kracht, gelijk de Medicijns seggen, haere sitplaats heeft in't eerste velleken van de herssens, 't welck in't voorhoofd is, en dat de gemeene sinnen aen de inbeeldende kracht verscheyden gedaenten, of fantasien, die alsoo van de Philosophen genaemt zijn, overleveren: en door dese kracht komt de inbeeldinge, welke kracht, als de alderedelste, alle de andere sinnen onderdanigh zijn.

Zy staet als in gedanken en afweesigh, houdende beyde handen over den anderen, om te betoonen, dat terwijl de andere uytwendige hoedanigheden en sinnen, geene werckingen doen, niet te min soo werckt dese kracht dickwijls, als wy slaepen, waer van wy veele voorbeelden hebben, die van *Valeriola*, in't 2 boeck van sijne observatie of waernemingen, als mede van *Sextus Empiricus* in't leven van *Pyrrho* en veele andere zijn beschreven. En alhoewel *C. Galenus* dickwijls hadde geseyt, dat sulx niet kost geschieden: niet te min, in sijn 2 boeck van de beweginge der Musculen, soo bekent hy, also hy 't door de eervaertheyt hadde beproeft, dat het de waarheyt was. En dit geschiet, om dat de gefeyde kracht, die fantasien, dieder zijn ingedruckt, overbrenght aen de sinnen in de nachrwaecken. En dat plagh veeltijts te gebeuren, aen die geene, die vol van opstijgend, schuymachtigh en heet bloed zijn, en die overvloet hebben van seer heete geesten: oock aen snelle, weeck-gebacken en kleyne perfoonen, die een groote vluchtigheyt van geesten, en een heel wreet gemoed hebben.

Aristoteles seght van de gemeene beweginge der Dieren: het Gesicht en de Inbeeldinge behouden de kracht van de werckende dingen, en door de beginfelen van't woord, kōmensē totte sin van't gesichte, als tot het edelste, en om dat het gesichte niet kan doen sonder licht, soo hebben de Griecken het woort *Fantasia* genomen, 't welck van *φως* het Licht, en van *φαντασ* *Lichten* heerkomt.

De wonderlijke werckingen die dese inbeeldinge doet, zijn van *Marcellus Donatus*, in sijne wonderlijke Medicinale historie overvloedigh verhaelt.

IDÆA. Eerste gedaente, voorbeeldlijk ontwerp.

EEN seer schoone Vrouwe verheven in de lucht, wesende naeckt, doch met een witte en sijne sluyer bedeckt, diewelcke op de kruyn van't hoofd sal houden een brandende viervlamme, hebbende 't voorhoofd met een gouden Hoep, die met kostele steenen en paerlen beset is, omwonden. Zy sal in den arm houden de beeldenisse van de *Natuyre*, die welke zy, als een jongh kindeken, uyt haere borsten te suygen geeft, wijsende mette voorste vinger van de rechter hand, op een seer schoone

Landouwe, daer op zy staet, weseude be-
maelt met Sreden, Bergen, Vluctken, Waer-
teren, Planten, Boomen, met Vogelen in de
locht en andere aerdsche dingen.

Idea ofte eerste voorwerp, nae *D. Thomas*
seyt, is een voorbeeldend patroon in den sin
of begriip des konstenaers, door wiens mid-
del de dingen worden gemaectt en bekent:
Want soo de konstenaer, alear hy de han-
den aen 't werck slaet, niet te vooren, 't selve
door de inbeeldinge, als een geestigh model
of ontwerp van sijn voorgenomem werck,
hadde verfiert, hy soude tot sijn opset niet
geraecken, jae soude sich te vergeefs, met
veel moeylijke befigheden belaeden, om
in 't werck te stellen, 't geene hy soude wil-
len uyrbeelden. Maer *Plato* verstaet, door
dese naem *Idea*, een weesen in 't Godlijk
gemoed, afgescheiden van alle stoffe, 't welck
de gedaente geeft aen alle dingen, die ge-
schaepen of noch te scheppen zijn, en die is
d'oorlaecke dat alle geschapene dingen haer
weesen hebben, gelijk *Plutarchus* verhaelt.

Van dese dan spreekende in sijnen *Timæo*,
seyt hy, dat het is een dingh, dat altoos het
selfde blijft, sonder begin en sonder eynde,
en dat niets van andere ontfanght, noch sich
oock niet wijder uytstreckt, noch van iemants
fin kan worden begrepen. Maer om
den sin van *Plato* beter te verklaren, moet-
men dit weeten, dat hy seyt, dat drie dingen
te saemen eeuwich zijn, te weten, het Goede,
de Sin en de Ziele van de Wereld. Door
het Goede, verstaet hy God, Werckmeester
van alles, die hy, in 't boeck *Parmenides*, ver-
klaert te wesen enkel en onbeweeghlijk,
en dat boven 't verstand en de Natuure van
alle dingen. Van dit Goede, als van een Va-
der, komt voort de Sin als een helder licht,
van her ingeboren licht der Sonne. Van de
Sin komt wijders vloeyen, de ziele der
Werlt, gelijk een glans van 't licht, diewelcke
sich over alle verspreyende, dieselve in 't
leven behout. In 't eerste dan als een Vader
van alles, bevint sich, eene enckele en onver-
deelijke *Idea* van Goedheyt. En uyt dese
Idea of ontwerp, als uyt een onmetelijke en
onuytputtelijke fonteyn, ontspringen on-
telbaere verscheydenheden van eerste ge-
daenten, niet anders als men door een slecht
straeltjen lights, aen den Hemel, siet voor-
komen verscheyden straelen, die onder een

ander verdeelt zijn. Dese *Idea* versamelt in
sich den Goddelijcken Sin, diewelcke in sich
bevat oneyndelijke Ideen van alle dingen,
soo wel van die daer geweest zijn, noch zijn,
en naemaels wesen fullen: Waer uyt voorts
vloeyen verscheyden gedaenten van Ideen
die in de ziele der Werlt ingegrift zijn, die-
welcke daer nae veroorfaecken het begin
en eynde aller dingen, niet anders als de zie-
le van ons lichaem de levendige kracht uyt
werpende, het werck, de sterckte en de natu-
re van alle de deelen desselven, onderhoudt
en befiert. En wort aldus de oorsprongh en
de bedieninge van alle dingen overgebracht
aen dat eenige begin 't welck is de *Idea* in
den sin Gods: 't welck gestelt zijnde, worden
alle dingen vast gestelt, gelijk dieselve, wegh
genomen zijnde, moeten vergaen. Daerom
seyde *Xenocrates*, *Idea* is een eeuwich patroon
van de dingen die in of nae de Natuure be-
staen. Maer om dese beeldenisse uyt te leg-
gen, soo moetsc schoon gemaelt zijn als een
Voedster, voor soo veel daer wat schoons is
in dese lichaemlijke Wereld. Boven dat,
soo noemtse *Plato* in 't boeck van 't gemeene
beste, seer schoon, seggende, maer dit, 't welck den
geenen de waerheyt, van die dingen die verstaen worden,
vertoont, en de verstandige den wegh aenwijst om te ver-
staen, seght dat dat selve een *Idea* is van 't Goede, te
weten van Wetenschap en Waerheyt, waer uyt door 't
verstand, de oorsaecke wort gevat. Dewijl dan dese rvee
dingen soo schoon zijn, te weten de Kenijfse en de Waer-
heyt, soo suldy recht oordeelen, soo ghy het Goede, te we-
ten God self, anders en schoonder sult schatten, als dese
dingen. Sulx datmen niet kan ontkennen, dat
in de *Idea* niet soude wesen, een uytnemende
schoonheyt: 't welck oock blijckt aen *Por-
phirius* in sijnne Philosophische Historie, ter-
wij hy befigh is van den Sin te spreken, soo
seyt hy, dat in dieselve zijn Ideen en selfstandigheden
aller dingen, die ten ersten schoon, en door sich self schoor
zijn, hebbende oock de gedaente van schoonheyt.

Zy wort gemaect, in den locht opgeheven
te zijn: zijnde een wesen sonder stoffe, en
daerom is zy de veranderinge niet onder-
worpen, weseude onafmetelijk van wesen,
en daerom niet verward door de grootheyt,
zijnde haer wesen sonder eenige hoedanig-
heyt, en derhalven heeftse oock geen begin
van tegenstrijdigheyt in sich.

Naectt wortse geschildert, om datse vry
is van alle lichaemlijke quellinge, en om
datse

datse een seer enckele selfstandigheyt is, gelijk *Marfil. Ficinus* in den VII brief over de Platonische Philosphie seyt. En hy leert ondertusschen, dat de *Idea* van d'andere verre verschilt, en dat voornaemlijk in vier manieren. Want de *Idea* is eene selfstandigheyt, diewelcke is Enckel, onbewezelijck en niet vermengt met het tegenstrijdige.

De witte sluyer bediet de suiverheyt en de oprechtheyt van de *Idea*, als die onderscheyden is van de lichaemlijke en gevoelijke, waer van de stoffen met veele gebreken zijn besoezelt, en duysent veranderingen onderworpen. Maer de *Ideen* zijn afgescheyden van alle materie of stoffige vermengingen, hoedanigh die oock onder sich zijn vereenight, als hebbende in sich noch beweginge noch afmetinge, wesende verre van alle lichaemlijke grootheyt of kleynheyt, oock foodanigh dat in haer een oprechte eenvoudighyct, en een eenvoudige oprechtheydt is, gelijk *Thomas Lamin* in t boeck van de voorsienigheyt seyt, *Indiender geene Idea was, soo souder niets oprechts, noch niet suivers in t gebou des Werelts konnen wesen, want alle dingen, met de stoffe vermengt, en begost, zijn manck en onvolmaeckt: en t is swaer, gelijk Plato in sijne Timaeus seyt, ics seeckers of vast daer van te beweerden. Pythagoras*, misfchien op dese Eenvoudigheyt t oog slaende, vergelijckte de *Ideen*, die in den sin zijn, by de getallen, die alle aen de Eenheyt hangen, t welck het alderenckelste is. Want gelijk door de getallen alles tot sijn bepaalde ordre wordt gebracht, alsoo wordt oock door de mededeelinge van de *Idea*, alle dingh gelijk gemaect, en tot haer aert, ordre, schoonheyt en eenigheyt gebracht. Waer over dieselve *Pythagoras*, ons dese bepaelinge bybrenght, die seer wel met de werckinge van de *Idea*, overeen komt, als hy seyt, *Idea* is een uytbreydinge, of handelinge van saeylijke, dat is, verbreydenle reedenen, die in de eenheyt regereen. Maer om wat naerder tot onse verklaeringe te geraecken, soo bediet het Vier datse op haer hoofd heeft, het eerste van de bovengenoemde dingen, diewelcke eeuwich zijn, nae de meeninge van *Plato*: en dit was het Goede, waer door hy verstont God den Schepper van alles, gelijk boven geseyt is, en van wien alle *Ideen* heerkomen. Gelijk dan oock *Iustinus* de Martelaer en Philosoph in de vermaeninge totte Heydenen geseyt heeft, dat *Plato* verstont dat God een

selfstandigheyt van Vier was. Mogelijck daerom, om dat het Vier onder alle Elementen en onder de benedenste wercklijke dingen het alderwercklijkste is, alle dingen verteerende, en selve onverrottelijk blijvende, onder alles wat hier beneden is, gelijk *Aristoteles* verhaelt. Alsoo is God oock alleen Almachtigh, sulx dat hem niet kan regenstaen, maer alle dingen hebben van hem haer wesen. *Caelius Aurelianus*, verhaelt, dat de *Perfianen* en andere Volcken, het Vier voor haeren God hielden, gelijk oock veele Philosophen gedaen hebben, onder de welcke zijn *Hippasus Metapontinus* en *Heraclius Ephesius*, gelijk *Clemens Alexandrinus* verhaelt. En eenige *Stoici* hebben geseyt dat de Natuyre Godes Vierigh was: gelijk *Ioan. Damascen.* van de Kerteren verhaelt. Maer laet de Heydenen vaeren: In de H. Schriftuere wort God dickwijls onder den naeme van t Vier verstaen. Waer over in t boeck *Deuteron.* in t IV Cap. van den *Vader* geseyt wort, *uwv Heere is een verteend Vier.* En *S. Paulus* tot den *Hebreen* aen t eynde van t XII Capittel sprekende van den *Soone*, seyt, *u Woert is te seer vierigh.* En aen t 2 Capit. van de Handelingen der Apostelen, van de derde Perfoon sprekende, seyt, *en daer verscheenen op henlieden gedeelde tongen als van Vier, en sijn vervult gevorden met den Heyligen Geest.* Daerom is t geen wonder, gelijk *Ioan. Damascenus* verhaelt, dat het Vier in de Tempelen bewaert wierde, op dat het een teyken soude wesen van de Godlijke Natuyre: en t waer een halsstraffe wanneer de *Priesters* het Vier in de Tempelen lieren uytgaen: en zy hielden daer voor, als of de Godheyt uyt die plaets gedreven en uytgebluscht waere. En ten dien aensien, worden daer eenige reedenen by gevoeght: de eerste is, dat het Vier is de oorsprongh van de warmte, waer door alle geschaepene dingen haer kracht en leven hebben. En daerom seyt *Varro*, dat *ignis* het Vier, komt van *gignendo*, dat is, van baeren, overmits daer door alle dingen voortkomen en bestiert worden.

De goude hoep die zy om t hoofd heeft, met edel steenen en daer by een seer groote glans, bediet de volmaecktheyt van t gemoed, wesende het aldervolmaeckste dat men vind, om dat daer in alle de voorbeelden zijn van de dingen, als mede de gedaen-

ten, soo wel die natuerlijk als konstigh zijn, en die meer in den wercker bloeyen en uytblincken, alffe wel in 't werck of in het werckruygh doen: Alsoo zijn oock de formen en gedaenten van het A L of Geheel, veel volmaeckter en krachtiger in den Werckmeester desselven, als in de besondere oorfaecken of in de stoffe; gelijk *Thomas Luwin* van de Voorfienigheyt seyt: *Soo wy door Godes toelaetinge, of vlijtige overpeinsinge, totte verstandelijke VVerrelt sullen opwaerts klimmen: waer in het heerlijckste licht van de Ideen seer hel blinkt, en het waere VVesen der dingen voort begrepen, wy sullen buyten twijffel, dese dingen die ons in de sinnen verduyden en valsch houden; en ons sal dit leven verdrieten, in 't welcke wy al te lichtgelovigh gewoest zijnde, door de sinnen, van de valsche inbeeldingen der dingen, sullen bedrogen worden, jae wy sullen nautijx de teedere glans desselven lights kinnen aenschouwen, 't welck in de verstandelijke VVerrelt soo klaerlyck licht, alsoo dat oock haer licht sich seer vryd uytbreyt, en tot alle dingen behoort.* En dit geschiet om dat dit licht seer nae by God is, uyt wiens onuytputtelijke fonteyne, het ontallijcke lichten ontfangt. En daer over seyt *Plato*: *By den Koningh van alle dingen, is alles.* En hier by is aen te mercken, dat *Plato* verstaet datter twee Werrelten zijn, eene verstandelijcke en eene gevoelijcke, de eerste is de voorbeeldelijcke, de tweede is het naemaeksel, die lichaemlyck en van stoffe is gemaect. Maer boven dit sal ick om de kortheyds wille by brengen, de verklaringe van *Philo*. Over het gebouw des Werrelts, seggende: *Nae dien God door sijne Godheyt voorsien hadde, dat geene naemaekinghe schoon koste wesen, sonder een schoon voorbeeld, en dat geen gevoelijck dingh, sonder eenige uytvlucht, koste voor goed gekent worden, indien het niet met sijn voorbeeld (van de verstandelijke Idea) over een quam: Nae dat hy dan bestooren hadde dese sichtbaere VVerrelt te scheppen, soo heeft hy eerst sijne verstandelijke beeldenisse gemaect, ten eynde hy nae het voorbeeld van de onlichaemlycke VVerrelt, die God gelijk was, de lichaemlycke VVerrelt opmaecte en volvoerde: die welcke in sich soude begrijpen soo veele gestachten van gevoelijckheden alffer verstandijckheden in dieselve souden gevonden worden. En nae eenige woorden voeght hy daer by: Indien iemands noch klaerder redenen wilde gebruycken, soo soude men seggen, dat de verstandelijke VVerrelt niet anders is als het VVoort van de schepende God: VVant eene verstan-*

delijcke Stad, is niet anders als de reeden van den Bouwmeester, die welcke by sich selve overleghet hoe hy de Stad bouwen sal, die by hem alreede in de sinnen is begreepen.

Zy hout het beeld van de *Natuyre* in den arm, 't welck zy den borst geeft te suygen, om de Ziele des Werrelts uyt te drucken, die welcke de derde was onder de te gelijk eeuwighe oorfaecken, dieder hanght aen den Godlijcken sin, gelijk de glans aen 't licht: Waer van *Fernelius* in de verborgene oorfaecken der dingen in 't I boeck, aldus spreeckt: *Noch soude, te weten dat Licht, soo 't by avontuyr de kracht haerder instortinghe soude te rugge trekken, en het leven mocht ontbreken, alles vervallen en sterven, want dit is het leven Gods, dit is sijne overkinge, de dingen nae de beevoginge van ygelix natuyre verwecken, en het leven een yder in te blaesen: Hy besaeyt doorwaer den Hemel met de saeden der onsterflijckheyt, maer de aerde mette saeden der veranderinge.*

Derhalven is de Wereld, die alle dese vier beginselen en Elementen van de *Natuyre*, in sich begrijpt, een seecker lichaem, dat in sich is vereenicht, wiens deelen in sich selve zijn verknoot, door de hulpe van den eenigen Geest en ziele des Werrelts. Waer van *Virgilius* singht in 't VI boeck van *Aeneas*: *De Geest voed' in sich d'aerd, den Hemel mette Meeren, Den lichten klot des Maens, de Some met de steeren: De Geest dus heel verspreyt, berveeghen al dien romp, En 't groote lichaem sweefsel' en mengd' sich met dien klomp.*

En *Cicero* seyt in sijne *Tusculaanische* vraegen, dat alle dingen, door eenen Godlijcken en gestadigen Geest worden begrepen: En dese Geest verspreyt sichen doorsoect den geheelen A L, op de maniere aen een leven van de Werlt, dat vergeselschap is met een Hemelsche warmte; waer aen, een voorttelende, voedende, vermeerderende en onderhoudende selfstandigheyt, vast is: gelijk men die terstont siet in alle geschaepene dingen, instorten, als oock in alle Dieren die door den melck leven, wassen en onderhouden worden, en daerom seyt de Poet in de verhaelde plaetse:

Daer uyt heeft Mensch en Visc, de Vogels en de Dieren, Haer oorsprongh en haer kracht, haer saeden en haer vieren.

Doch daerom zijn de *Métallen*, steenen en andere ruwe dingen daer van niet berooft: want daer wort geen saecke, hoe veracht die

zy, gevonden, die van dese Geest niet wort begonsticht; want doordringende verspreyt hy, verspreyende vervult hy, en vervullende soo voed hy en bestiert alle dingen: En tot desen einde, hebben wy dieselve gestelt, dat se melck geeft aen de Natuyre, als een beginsel van alle beweginge, en van de ruste, en by gevolg van de voortteelinge, verdervinge, vermeerderinge, verheffinge en plaetslijcke veranderinge: begripende in sich alle de natuyrlijcke dingen.

Het Land met de bovengeseyde dingen, waer dese beeldnisse schijnt op te wijzen, bediet, de benedenste gevoelijcke en van stoffe te saemen gestelde Wereld, diewelcke in alles en door alles van de Ideale, of van de eerste gedaente, hangt. Maer om veele dingen in weynig woorden te begripen, en van alles een kort besluyt te maken: segh ick, dat het Goede is een seer uytmuntent Wesen in God. De Schoonheyt is een seekere werkinge ofte eene strale, die alle dingen doordringht. De eerste schoonheyt is in der Engelen Sin. De tweede is in de ziele van dit geheele A L. De derde is in de Natuyre. De vierde is in de lichaemlijcke stoffe. En zy pronckt de Ideaelche Sin op, met ordre. De ziele volmaeckte met een schoon gevolg van Ideen. En de stoffe verciertse mette formen of gedaenten. En gelijk een enckele Sonnestrael alle de vier Elementarische of hoofdstoffige lichaemen kan verlichten, also verlicht oock de eenige Godlijcke strale den Sin, de Ziele, de Natuyre, en de stoffe. Derhalven waer men in dese vier Elementen of Beginselen, het licht siet, soo komt men te sien op de straelen der Sonne, en hier door soo keert men sich, om haer licht te sien. Also beschouwt men van gelijcken, in dese vier dingen, den Sin, de Ziele, de Nature en 't lichaem, yder in haere overeenkoninge: En men bemint daer door, dien Goddelijcken glans, en komt alsoo God te sien, te lieven en tot hem te keeren, als zijnde Schepper van alle dingen.

PRIMA IMPRESSIONE. *Indruckinge of eerste vattinge in 't gemoed.*

EN oude Vrouwe in 't swart gekleert, hebbende aen yder syde van 't hoofd een vleugel, mette rechter hand salse een segel

houden, waer mede zy aen haer voorhoofd sal drucken, en aen de slincker een *Aspis* of Slange, die over einde, op een aenbeeld, staet.

De eerste vattinge in 't gemoed is een begrip, van 't geene 't gemoed, aldereerst door de inbeeldinge, wort voorgestelt, en een hebbelijckheyt van een hartneckigh gemoed, dat sijn eerste meeninge, hoewel die valsch is, wil vast en staende houden, en tegen alle redden, twisten, die tegen sijn gevoelen werden voort gebracht: en hierom wertse oud gemaect, als uytter natuyre en door de hoedaenigheyt hartneckigh: *Want onder alle misbruycken deser eenwe is der Ouden hartneckigheyt de alderhartneckigste, seyt Hugo.*

En om uyt te drucken wat sake de Waen of opinie zy, en hoe dieselve, als mede waer de hartneckigheyt heerkomt, soo segh ick dat de opinie of Waen van *Aristoteles* is bepaelt, seggende, dat zy is een vattinge van een los voorstel, 't zy dat het waer of valsch zy, en dit onderscheydt stelt hy tusschen de Wetenschap en den Waen, te weten dat de Wetenschap is van waerachtige dingen en die niet anders kunnen uytvallen, maer de Waen is oock van valsche. De Waen spruyt hier uyt, als wanneer het verstand de beeldnissen in de inbeeldende kracht gevat heeft, overwegende ofse valsch of waerachtigh zijn: en door eenigh blijck zijnde overreeder, stemtse de overreedinge toe, en daerom veroorfaect de veranderinge van het gevoelen heerigheyt in de hersenen. Want de Philosophen seggen, die heet van Natuyre zijn, die worden haest beroert en beweeght. Maer hier in hebben oock de ingeboren hette en de geesten, die van 't herte komen, haere kracht: want gelijk door de beweginge en de hette van de geesten, veelderleye werkingen voort komen, alsoo komen oock daer door de veranderingen van 't gemoed. De stijffinnigheyt van de Waen, komt door de koude temperature of aert der hersenen, want de Philosophen seggen, het koude is oorsake van de onbeweegelijckheyt; 't welck oock van *Galenus* is bevestigt, als hy seyt, de lichte veranderinge van de Waen wort de hette hersenen toegeschreven, maer de vasthoudentheyt de koude. Oock heeft de drooghte haer deel daer aen, gelijk *Avicenna* seyt, want om wel te behouden, 't geene wy eens hebben aengenomen, daer toe is de drooghte en grovigheyt der geesten een groot behulp:

gelijck die geene, die droogh en heet van herten zijn, seer lange toornigh blijven, gelijck *Galenus* seyt, alsoo zijn die geene, die heet van harsenen zijn, hartneckigh in haer gevoelen, en in haere eerste vatinge. En hierom wordt dese Vrouwe oock oud gemaakt, om dat haere temperature of aert de aerde gelijck is: en daerom zijn die geene die grove geesten en bloed hebben, bot en slecht van verstande, gelijck *Aristoteles* daer van in sijne Zeedekonst seer Goddelijck spreeckt: *Dit moctmen wecten, seyt hy, dat de hartneckige nae geene reeden lustert, maer geeft alle slagh van hertzochten en begeerlijckheden plaats, en om't welstaens wille, laet hy sich overwinnen, zijnde dese Menschen niet anders als stijfhoofdige en fantastique.* Want de onverstandige, boeriche en borte, plachten dit gebreck te hebben, datse sich in haere hartneckighen verheugen, treurigh zijnde, dat haere meeninge, als valsch wort vertoont, sich inbeeldende dat dieselve als wasse en onverbreecklijke besluyten behoorden te zijn. Maer in't tegendeel, zijn die geene, die van een spitsinnige geest en slyver bloed zijn, wacker van verstande, en wel, nae de reeden, te versetten.

Met swart wort zy gekleedt, om dat gelijck de swarte verwe, geen andere verwe aenneemt, als zy aldereerst heeft aengenomen, alsoo druckte oock de stijfsinnige sijn gevoelen soo vast, als met een zegel, aen sijn voorhoofd.

De vleugels aen't hoofd, bedieden de snelle begrijpelijkheid die in de inbeeldinge bestaet.

De Slange die in de slincker hand hout, bediet de snoode natuyre der geene, die qualijck ingenomen zijnde, de reedenen van andere luyden niet willen aennemen, hoe deughdigh en goed dieselve mogen wesen. Daer over seyt *David Ps. LVIII*, dat haere rasernie den Adder gelijck is, als een doove *Adler*, die de ooren stopst voor de stemme des besweerders, die wel kan besweeren. En *Galenus* uytleggende de werckinge van de waen of het valsch gevoelen, seght, *wanneer de valsche waen de herten der Menschen eerst heeft ingenomen, soo maectse die niet alleene doof maer oock blind, alsoo datse niet konnen sien, 't geene andere soo klaer als de Sonne, voor oogen hebben.* Dat de Slange onbeweeghlijck over eynde op't aenbeeldt staet, betoont, dat gelijck 't aenbeeldt vast en onbeweeghlijck blijft te-

gen het slaen van den haemer, dat alsoo, die de eerste indruckinge in't gemoed hebben gevat, vast in haer gevoelen blijven staen, hoe valsch het oock soude mogen wesen.

G I U O C O. Iock of boerte.

En naect gevleugelt kindeken, grijpende met beyde handen om hoogh gestreckt, eene van beyde vlechten, die van eens Vrouwen hoofd komt af hangen, welck hoofd soo hoogh sal staen dat het daer niet kan by raecken. Dit hoofd sal met laecken geciert wesen, soo langh, dat het midden tusschen de vlechten komt. Waer op sal geschreven staen *locus*.

't Wort gevleugelt gemaakt, om dat de Iock het spel of de boerte bestaet in de snelheyt van de beweginge, en met boerterie.

A D O L E S C E N Z A. Ionckheyd.

En Ionghsken prachtigh gekleedt, leggende mette rechter hand op een Harpe om te speelen, mette slincker sal hy een spiegel houden, hebbende op't hoofd een bloemkrans, en d'eene voet sal op een Sandlooper gestelt zijn. 't Welck te kennen geeft, datter alreede eenigh sand van de kindscheyt verlopen is, van d'ander syde sal een Pauwe staen.

A D O L E S C E N Z A. Ionckheyt.

En Maeghdeken van schoon opsicht met bloemen gekranst, lachende en vrolijck, met een kleed van verscheyden verwen.

Iongelingschap is soodanigh Ouder des Menschen, dat sich van het thiende Iaer tot het twintighste bepaelt, in welck Ouder de Mensch, door middel van de sinnen, begint te leeren en te verstaen, doch niet om ict vast te wercken, ten zy alleen in't wilde. Dees Ouder begint als nu kracht te krijgen in de sinnen, waer door de reeden wort opgeweekt om te verkiesen en te willen, en dit wordt genaemt het aenwassen of vermeerderen.

Her kleed van verscheyden verwen is een oude vindinge: Want de Egyptenaers als zy in haere schilderyen de Iongelingschap wilden afbeelden, maelden zy een kleet met veele verwen, uytdruckende de vluchtigheyt

van't Ieughdelijck verſtand, en de veranderlijckheyt van de luſten, die den Iongelingen plagh over te komen, derwilen zy in deſe friſche Iaeren zijn: Derhalven worder geſeyt, dat de wegh van den Adelaer in den Hemel, van de Slange op der aerden, van een ſchip in de Zee, en van een Ionghingh, ſwaerlijck zijn te kennen, gelijk Proverb. 3 te ſien is.

De krans met bloemen, is de nytbeeldinge van den lach, diewelcke vrolijkheyt beduyt, als die ſich, in dees Ouder, plagh te vertoonen, en daerom wort het Maeghdeken vrolijk gemaelt en ſchoon van opſicht, om dat Salomon, in ſijne ſpreucken ſeyt, dat een vrolijk gemoed een bloeyend ouder maecte.

VIRGINITA. Ionghvrouſchap, Maeghdelijke Staet.

Een Maeghdeken in't wit gekleedt met een kroone van Eſmerauden om't hooft, ſich ſelve ſeer aerdigh een wit wollen gordel met beyde handen, om haer ſyde, gordende.

De Eſmeraude, gelijk *Plinius* verhaelt, is een teycken van de Maeghdelijke ſtaet, die de Hemeliſche *Venus* wert toegewijt, en diemen geloofde dat een Goddinne was van de reyne Liefde, en van wien niet anders als reyne en ſuyvere werkingen voort quamen: want van haer quam de ſuyvere en oprechte Liefde voort, die geheel vreemt was van de t'ſaemenkominge des lichaenis, en daerom is de Eſmeraude van veelen, doch inſonderheyt van de *Sterreraeders* gehouden voor een teycken van den Maeghdom.

Zy wordt met een Gordel als geſeyt is omgort, vermits dit een ſeer oud gebruyck was, dat ſich de Iongvrouwen, met een band omgordeden, tot een teycken van Ionghvrouſchap: Welck Gordel van den Bruydegom, de eerſte avond plagh los gemaect te werden, wanneer hy met ſijn Bruyd te bedde gingh, gelijk *Festus, Catullus, Manlius* en verſcheyden andere verhalen.

Het witte kleed bediet de ſuyverheyt, die in de goede Maeghdelijke gedachten, en in de oprechtigheyt van een heylige wandelingegegront is, waer door dan de ziele reyn en ſuyver wert bewaert.

VIRGINITA. Ionghvrouſchap, Maeghdelijke Staet.

Een bleeck Maeghdeken, een weynigh mager, van aengenaem en ſchoon opſicht met een bloeme krans om't hooft, in wit gekleedt, ſpielende op een *Cyther*, veel vrolijkheyt betoonende, naevolgende een wit Lammeken, dat midden in een weyde gaert.

Zy wort jongh gemaect om dat zy haer overwinninge, nae haere Ionckheyt, afmeet, en haere waerdigheyt nae de tegenſtrijdige genegenheyt van dees Ouder.

De bleeckheyt en vrolijkheyt zijn teyckens van vaſten en van boetveerdigheyt, als weſende twee ſonderlinge bewaerders van de Maeghdom.

De bloemen heeft zy op't hooft, om dat, gelijk de *Poëten* ſeggen, de Maeghdom niet anders is als een bloeme, diewelcke ſoo haest zy gepluckt is, al haer ſchoonheyt en aerdigheyt verliest.

Zy volghet het Lammeken, om dat de Maeghdom ſeer prijslijck is, wanneerſe de voetpaeden *Chriſti* naevolghet, weſende dieſelve t' voorbeeld van de oprechte ſuyverheyt, en t' rechte Lammeken dat de fonden des Werrelts wegh neemt.

De groene Weyde bediet de genoeghlijckheyt van het dertele leven, t' welck als het gras begint en eyndicht: Om dat het leven de vrucht van de waere genoeghſaemheyt niet by hem heeft, maer alleen een ſlechte ſchijn, die terſtont daer nae verdort en verdwijnt: welck leven, door de Maeghdom, met een dapper en vrolijk gemoed, met voeten getreden zijnde, doet, dat zy met vrolijkheyt op den *Cyther* ſpeelt.

Anders.

Een Maeghdeken dat met beyde handen eenen Eenhoorn ſtreelt, om dat eenige Schrijvers verhalen, dat dit Dier ſich niet laet handelen noch vangen, dan door een Maeghdelijke hand.

Z E L O. Yver.

Een Man in Prieſterlijke kleedinge, die in de rechter een geeffel, en in de ſlinker hand een ontſteken Lampe heeft.

De Yver is een ſeeckere Liefde van den Gods-

Godsdienst , waer door men behertigh dat die dingen die totten heyligen Godsdienst behooren, in alle oprechtigheyt, vaerdigheyt en nerschtigheit mochten werden uytgevoert.

Om dit uyt te drucken zijn twee dingen in dit beeld seer noodigh, te weten, den onwewenden te onderwijzen, en de dolingen te straffen en te verbeteren. Beyde dese dingen heeft *Christus* vervult, drijvende den koopers en verkoopers uyt den Tempel te *Hierusalem*, leerende daer in den gantschen dagh sijne leeringe. Vergelijkende 't een soo wel als 't ander, seer bequaemlijck door de lampe en de geessel. Want waer *Christus* ons slaet, daer is geen ander die ons geneest; waer hy ons voor licht, daer is niemant die 't kan verdonckeren. Wy sullen oock bidden, dat gelijk wy, in sijnen naeme, onse arbeyd en yver hebben aengevangen, wy 't selve daer in geluckigh mogen eyndigen.

I T A L I E N met haere Provintien en een deel van de Eylanden, gelijk het vertoont wert op de Medaglien van *Commodus*, *Titus*, en *Antoninus*.

Een seer schoone Vrouwe geciert met een kostel en rijcklijck kleeid, en een Mantel

daer boven: sittende op een kloot, hebbende 't hoofd gekroont met torens en muynen, houdende in de rechter hand eenen Scepter of een Spiessie, die soo wel op d'een als d'ander syde van de Medaglie vertoont wort, en met de slincker hand houtse een Overvloets Hooren, vol verscheyden vruchten, en boven dat, sullen wy haer een seer schoone sterre op 't hoofd stellen.

Italien is een deel van *Europa*, en is eerst genaemt *Hesperia*, van *Hesperus* den broeder van *Atlas*, diewelcke van sijnen broeder verdreven zijnde, gaf hy den naeme aen *Hispanien* en aen *Italien*: Ofte het is genaemt *Hesperia*, nae 't gevoelen van *Macrobius* van de sterre van *Venus*, die des avonts *Hesperus* is genoemt, om dat *Italien* gelegen is ten Westen van dese sterre. Het wierde oock eertijts *Oenotria* geheeten, of van den goeden Wijn die aldaer waft, van *oivō*, 't welck by de Grieken Wijn bediet, of van *Oenotrio* der Sabinen Koningh: eindlijck wierdet *Italien* genaemt nae *Italus* Koningh van *Sicilien*, die den *Italianen* leerde de maniere van 't Land te bouwen, en gaf haer oock de Werten, overmits hy aen dat deel te lande quam, daer *Turrius* regeerde, en noemde alsoo het land *Italien* nae sijnen naeme, gelijk *Virgilius* in 't 1 boeck van *Aeneas* verhaelt. Nu noemen wy 't *Italien*, nae diens naeme die daer regeerde: maer *Timeus* en *Varro* willen dat het alsoo genaemt is van de *Ossen*, die inde oude griexsche tale *Itali* wierden geheeten, om datter schoone en groote menichte van *Ossen* waeren. Maer om met de naemen niet verdrietigh te wesen, die dit edelste deel der *Wereld* magh gehadt hebben, sal ick alleen kortlijck treden totte verklaeringe van het kleeid, en van andere dingen, die totte voorsyde beeldenisse gehooren. Ick segge dan, datse schoon wort geschildert, door de waerdigheyt en groote heerlijckheyt der dingen, die aldaer in voortijden en gestaedigh oock by onsen tijde, noch werden gevonden. Waer over *Petrarcha* weder keerende uyt *Vranckrijck*, en *Italien* naederende en 't selve siende, met seer groote vrolijckheyt utriep:

Salve cara Deo tellus sanctissima salve,
Tellus tuta bonis, tellus metuenda superbis,
Tellus nobilibus multum generosior oris.
 Vheyligh God gevallen Lant,
 Zy heyl gewenscht aen alle kant:

*Een Land waer in de Vrome leeft,
Een Land waer in de trotse beeft,
Een Land dat elck sijn luyfster geeft.*

En *Virgilius* sich oock verwonderende over haere groote schoonheyt, seght: *Salve magna parens frugum, Saurmia Tellus, Magna virum &c.* En *Strabo* in sijne Landbeschrijvinge, als mede *Dionys. Halicarnas.* in 't begin van sijne Historie van *Romen*, sprekende van *Italien*, soo vertoonen zy hoe lofwaardigh dat het selve zy, om dat in dit aldergelukkigste Landschap de locht ten meestendeele seer is genatight; waer uyt volght datter vol lijfstrocht en seer wel te leven is, vol verscheyden Dieren en Vogelen, soo wel ramme als wilde, tot het gebruyck des Menschen, niet so seer tot haer nodruft, als wel tot haer lust en vermaeck.

De sterre wort haer boven 't hoofd gestelt om reedenen boven geseyt.

Zy wort met een rijk en prachtigh kleet genaect, om dat men in dese Provintie veel rivieren, staende waeteren en meeren vint, als mede vermaecklijke fonteynen, aederen of baeden van gefonde waeteren, soo wel heete als warme, van verscheyden krachten, die foodanigh uyer natuure zijn voortgebracht, en dat tot onderhoudinge en herstellinge van de gesontheyt des Menschen, als mede tot sijn vermaeck. Waer van *Virgilius* in sijne 2 *Georgica* seyt:

An mare quod supra memorem &c.

*Sal ick, seght hy, spreucken van de Zee, die dit Land boven en beneden bespoelt? of van soo veele staende waeteren? als daer zijn de groote Laer en de Benacus die met een groot gedruys en baeren opswelt? of sal ick verhaelen van de haevens, of van de Lucrinsche sluyfen? of hoe de verstoorde luchtuchtige golven, by dit werck van Iulia, te rugge storten, en soo tot te Tyrrenische Zee en de Avernische enghten invloeyt? Daer zijn oock niet alleen tot meerder rijckdom en kostlickheit verscheyden kopermijnen, maer oock veel lerhande marmor en andere kostle sijne steenen, gelijk *Virgilius* mede seyt: *Hac eadem argenti rivos &c.* als datter oock zijn rivieren daer silver en goud in is, en aederen van koper en metael.*

De kroone van toorens en muiren, bediet het cieraet en de eedelheyt van de Steden, Landen, Casteelen en Vlecken, die in dese uytblinckende en besondere Provintie zijn, gelijk *Virgilius* in sijne *Georgica* seyt: *Adde tot egregias urbes &c.*

De Scepter of Spieffe, die zy in de rechter hand hout, daer door wort beyde regeeringe en heerschappye, die zy heeft boven alle andere Volckeren uytgedrukt, niet alleene door de voortreffijckheyt van haere ongemeene dapperheyt in de Wapenen, maer oock in de geleertheyt: naelaetende veele treffijcke dingen die tot haer lof dienen. En om den leser niet verdrietigh te zijn: sal ick alleene stellen 't geene *Virgilius* in sijne 2 *Georgica* seyt, *Hoc genus acre virum Marfos, &c.* dat is, hier uyt dit land is voortgekomen het dappere Mammengeslacht de *Marfi*, de *Sabellische* Jeyghd, de *Liguroi* die rotten aereyde gerwent zijn, de *Spiesuragende* *Volsen*, hier uyt zijn gesproten de *Marii*, de groote *Camilli*, als mede de *Scipiones* en die dappre *Krygs* *Helden*, en eyndlijck oock ghy aldergrootste *Casar*, die als overwinnaer tot aen de uysterse paelen van *Asien*, den ontwappenden *Indiën* met u *Burghen* en vaste *Steden* bechwingt.

De *Overvloets* *Hooren*, vol van verscheyden vruchten, bediet de groote vruchtbaerheyt boven alle d'andere Landen des Werelts, vindende daer in alle goede hoedanigheden, zijnde bequaem om alles voort te brengen, wat tot het Menschlijck gebruyck noodigh is, gelijk *Virgilius* in 't selfde boeck mede seyt: *Sed neque Medorum &c.*

Zy sit op een globe of klood, om te vertoonen dat *Italien* is een *Heerscherinne* en *Koninginne* van de geheele *Wereld*, gelijk de oude *Romeynen* dat klaerlijck hebben bewesen, en gelijk zy als noch meer, als oit, bewijst, en dat door den oppersten *Priester*, die grooter en heoger is als eenigh *perfoon* oock magh wesen.

ITALIEN nae de *Medaglie* mette volgende van *Romen* door den Heere *Zaratino Castellini*.

EEN *Vrouwe* met het hoofd vol toorens, sittende op een klood, hebbende in de rechter een *Spieffe*, en in de slincker een *Overvloets* *Hooren*, nae de *Medaglie* van *Vespasianus*, aen de voeten van d'ene syde staet een *Adelaer* op een klood, die van *Adolph* *Oeco* op d'ander syde in de *Medaglie* van *Vespasianus* gestelt is, in 't Jaer *Christi* 79.

Dese beeldenisse wort nae de voorgaende uytgeleyt, alleene dat wy den *Arent* daer by hebben gevoeght, staende op een klood, om de snelligheyt en dapperheyt, waer door *Italien* met een gestadige *Oorloge* de geheele

heele Werlt heeft overloopen. Want *Romen* bemoeide sich vijf hondert Jaeren langh (met binnenlandſche Oorlogen) om Italien onder haer geweld te krijgen: Maer daer nae 't geheele lichaem ſich met het hoofd *Romen* vereenigende, veroverden zy *Africa*, *Europa*, en *Aſia*, en eyndliken de geheele Wereld, in den tijd van twee hondert Jaeren, 't welck *Lucius Florus* in ſijn 2 boeck cap. 1, voor een wonderbaere geſchiedeniſſe heeft aengemerckt. Eenige Koningen, om gehouden te worden ſchricklijk in de Veldſlachten, ſnel en dapper in 't overwinnen der Steden, en in de Landſchappen te beoorlogen, lieten ſich noemen Adelaers en blixemen, gelijk *Plutarchus* in 't leven van *Ariſtides* verhaelt. Hier uyt komt het, dat de Romeynen in de voornaemſte Vaendelen of Veldteykenen Adelaers in haren Oorlogh voerden, met blixems in haere klauwen. Het Veldteycken van *Jupiter* was aldereerſt een gulde Adelaer, nae dat hy de Overwinninge tegen de *Titans* verkreegh: Van hem kregen het de *Cretenſen*, van de *Cretenſen* de *Candiotren*. *Æneas* de *Trojaen*, gelijk *Alex. ab Alexand.* verhaelt, bracht die totte Latinen, waer van de Romeynen, door verloop des tijds, dieſelve tot haer Wapenteecken gebruyecten. *Lipſius* meent datſe nae de voordaer der *Perſianen* dieſelve aengenomen hebben, die dit voor een Koninghlijk teycken hielden. *Xenophon* een mede diſcipel van *Plato*, ſeyt in de onderwiſjinghe van *Cyrus*, dat de Koningh *Cyrus* tot ſijn Wapenteecken, een gouden Adelaer op een Lance liet voor hem draegen, en dat die by ſijnen tijde, by de *Perſianſche* Koningen in 't gebruyck was. *Artaxerxes* de broeder van den longen *Cyrus*, voerde het ſelſde teecken. *Alexander ab Alexandro* en *Caſſigli* doolen, die daer *Cyrus* eenen gouden Haen, in plaats van eenen Adelaer, tot een Veldteecken toevoegen, alhoewel het waer is, dat *Artaxerxes*, eenen Soldaet van *Cario*, roeliet, dat hy eenen gouden Haen op een ſpieſſe, in den krijgh, voor de andere Veldteyckens ſoude heen dragen, gelijk *Plutarchus* verhaelt. *Lipſius* bedenckt het beter in ſijne Romeynſche oorlogen, daer hy ſeyt, dat de Romeynen, dit uyt haer ſelve, of door de voordaer van haere gebuyren, hebben gevonden. Maer de Adelaer is veel eer te *Romen* ingebracht van de naegebuyren,

maer niet tot een krijghſteycken, want de *Toſcanen*, meer als ſeftigh Jaeren, voor den tijd van *Cyrus*, Koningh van *Perſien*, (in den laeten oorlogh die zy hadden mette *Romeynen*, en daer van overwonnen zijnde, by de Itadr *Ereco*, aen de grenſſe der *Sabinen*,) brachten aen *Tarquinius Priſcus* den Koningh der Romeynen, de Koninghlijcke Waepens, waer mede zy gewoon waeren haere Koningen te verciere, te weeten eene goude kroone, een purperen kleed, een purpere Mantel van verſcheyden verwen, een yvoiren Stoel, en een yvoiren Scepter, daer een Adelaer boven op ſtaet, die hy en ſijne naekomelingen altijt plachten te dragen, gelijk *Dion. Halicarn.* verhaelt. De Koningen uytgejaeght zijnde, nam de Raed van *Romen* den Adelaer van haere Scepters en ſelden die op haere Spieſſen, die verheffende boven alle andere krijghſwapenen die van *Plinio* in 't x boeck in 't iv cap. verhaelt zijn, als boven den Wolf, den *Minotaurus*, het Paerd, en het wilde Swijn. *Marius*, die van dat hy een kind was, heeft in 't veld een Arents neſt gevonden met ſeven jonge Adelaers, een beduytſel van ſijn ſeven Burgemeeſterſchappen, en die ſtelde hy veeltijts in ſijne wapens, en eygende, in ſijn tweede Burgemeeſterſchap, eygentlijk den Adelaer, aen de Romeynſche Legioenen: jae gebruyckte dieſelve alleene in de Veldſlachten, maer de andere wapens, ſetteden zy op de tenten in 't veld. Doch *Marius* namſe geheel wegh, en van die tijd af, was noyt een bende of legioen te velde, of daer waeren twee Adelaers by. Maer *Joſephus* in ſijn iv boeck ſtelt by yder bende een Adelaer, en nae het getal der Arenten telden zy haere benden, gelijk als *Hirtius* ſeyt, dat het Heyrleger van *Pompejus* beſtont uyt derthien Adelaers. *Dion* ſtelt oock by yder bende een Adelaer, en beſchrijftſe gelijk op de Medaglie van *M. Antonius*, die by *Fulvius Urſinus* te ſien is. En ſtaet de Adelaer met uytgeſtreckte vleugels op een ſpies, ſcherp aen 't eynde, op de maniere van een driehoek, die van een breed yfer ſich ſpitſigh intreckt. De draegers waeren geheeten *Aquiliferi*, Arentdraegers.

Een Arentdraeger van *Craſſus* die den *Euphraet* wilde paſſeeren, koſte ſijnen Adelaer niet verplaeſen, dan met kracht van veele omſtanders, als die totte neerlage niet wilde gaen.

gaen, die sijne benden en sijn hoofdman hadden geleden, van het machtigh heyr der Parthen. Dit selfde gebeurde mede aen *Furius Camillus Scribonius*, zijnde Ambassaet in Dalmatien, diewelcke sijne benden tot opstant en oproer verwekkende, de wapenen aennam, om tegens den Keyser *Claudius* te trecken: Maer zy kosten de Arenden van haere plaetsen niet versetten, waer over de Soldaten berouw kriegende, sloegen desen roerwinck, die sich selve tot Keyser wilde opwerpen, dood. Dese geschiedenisse verhaelt *Paul. Orosius*, en *Cesar Baronius* in sijn eerste deel. De Spieffen waeren hoogh en de Arenden kleyn van silver, en veele daer van hadden blixems tusschen haere klauwen. De Pompejaensche Arenden in Hispanien voor den Mundenchen krijgh, sloegen hare vliegelen, als of zy tot *Cesar* wilden vlic en, en wierpen den gulden blixem uyt haere klauwen: en op deser wijze zijns als voorbouden, van een quade uytgangh, aen *Pompejus* geweest, gelijk *Dion* in 't XLIII boeck verhaelt. De reeden waerom de Romeynen eerst silvere Arenden gebruyckten, gelijk oock *Brutus* dede, wordt by *Appianum* vermelt. Daer van seyt *Plinius* in 't XXXIII boeck III cap. dat het silver alderhelderst en den dagh gelijxt is, en derhalven alderbequaemst tot een Oorloghsteken, en dat meest blinckt en afsteekt, noemende het een openbaere doolinge van die geene, die daer willen, dat in 't goud een aengenaeme verwe van de sterren zy. Maer 't is seecker dat in 't goud eene verwe en werckinge mette sterren, jae self mette Sonne is, want het flickert en vlamt met sijne straelen, als de sterren doen, en door soodaenige reeden noemt *Virgilius* de sterren van goud, *Feris aurea sidera clamor*, dat is, 't gekrijt maecte een weerslagh aen de gulde sterren. *Valerius Flaccus* geeft aen de Sonne gouden locken: En *Apollo* wordt van *Homerus* met een gouden Scepter afgebeeld, om dat, gelijk de Maene het silver, hem alsoo het goud wierde toegeschreven, tot een teycken dat het goud door sijn glans het silver overtreft, gelijk de Sonne de Maene. *Sidorus* wil dat *Aurum* het Goud, sijnen naeme hebbe van *Aura* van de Lochr, alsoo het door den weerschijn van de lucht, meer glans van sich geeft. Oock is het de gedaente en het cie-raet van de verwen en metallén, jae in geen

dingh meerder als in het goud, en dat door den weerschijn van de Sonne. Boven dat, is het goud oock veel vaster en geduyriger, en 't slijt niet door 't gebruyck, het krijght oock geen schrabben noch krassingen, het hout sich lange klaer en helder in de locht, in stof, in regen, in sneeu en in ijs, gelijk de eervaringe ons veele Iaeren heeft doen sien, aen de vergulde ribben van 't gewelfte van de Kercke van *Vaticanus*, en de goude knoop, die daer boven op is, diemen veele mijlen kan sien. Maer 't silver wort haest verdonckert, waer over het goud veel bequaemer is in 't opene veld. De reden van *Plinius* strijd hier tegens. Maer het silver klaer en den dagh gelijk zijnde, soude te min konnen gesien worden, want gelijk by gelijk gestelt zijnde, maecte geen onderfcheit, als wit op wit, of silver op silver; maer het goud als geel en blinckende op de helderheyt en klaerheyt des daeghs, steekt soo veele te meer, van verre af, als het silver doet. Iae het goud op het silver steekt meer af als het silver self, daer het niet vergult is. Het goud dan in de lucht, als een sackel aengesteken zijnde, overtreft in glans alle metallén: en als men iet uytblinckende wil uyt drucken, seyt men het blinckt als goud, en niet als silver. Soo de Romeynen eerst silvere teycken hebben gebruyckt, dat hebben zy gedaen om datse in alle dingen te nau geset, en in 't begin te spaersaem waeren, maer op 't laeste weecken zy niemant in overdaedigheyt, pracht en prael, jae oock selve niet den Persianen. Het silver wierde van haer seer laet op haere munte gebruyckt, nae dien het Romeynsche volck eer de Koningh *Pirrus* overwonnen was, noch geen silver tot hare munte hadden gebruyckt, jae meer als hondert en seventigh Iaeren daer nae, hadden zy noch geen gepreeghde of geslagen munte, als alleen rouw koper. De Koningh *Servius Tullius* dede de eerste koper munte drucken. In 't Iaer 580 nae de opbouwinge van *Romen*, seyt *Plinius*, darmen begoft silver te munten onder het Burgemeesterschap van *Q. Fabius*, vijf Iaeren voor den oorlogh van *Carthago*. Maer dat was in 't Iaer 484 en niet 580 van d'opbouwinge van *Romen*. En de gouden munte is geslaegen 62 Iaeren nae de silver munte, maer van trap tot trap opklimmende, vingen zy aen in de Republicque, met

silvere Veldteyckens , maer het Roomfche Rijk gebruyckte in haere krijghfteycken en goude Adelaers , gelijk de Koningen van Perfien. *Dion* feyt van goud nae de gewoonte van fijnen tijd , wefende onder de regieringe van den Keyfer *Commodus* , maer niet dat *Craffus* , waer van hy verhaelt , die van goud hadde. Tegenwoordigh is het waepen van 't Rijk niet van Metael , maer gefchildert , een fwarte Adelaer met twee hoofden in een gouden veld. *Fredericus II* gaf den Gibellinen fijne vrienden , eenen fwarten Arent in een blank of silvere veld. De Paus *Clemens IV* gaf aen den Guelfen fijne toegedane vrienden , eenen rooden Arent over een groene flange in een wit veld. Soo veel de Adelaer in 't befonder in de Medaglie van *Vefpafianus* belangt , diefelve is geflagen door laft van den Raed , tot fijnder eeren , in fijn achtfte Burgemeefterfchap , in 't welke zy oock defen Keyfer met eenen blixem , in de flincker hand , uytbeelden , om dat zy hem hielden voor eenen fnellen stercken Adelaer , een blixem van d'oorlogh , die oock in den Ioodschen krijgh in 't befonder was gedient geweest van het rwaelfde Legioen , de blixemende genaemt : sulx dat zy hem toefchreven , door de voortreffelijckheit van fijne dapperheit , de beeldeniffe van den Adelaer , in plaetfe van dat de Epiroten aen *Pirrus* den Koningh , nae de overwinninge die hy met kracht en vierigen aenval tegen *Pantaucus* den Hoofdman van *Demetrius* Koning van Macedonien verkreeg , daer zy hem den naem *Adelaer* gaven : Alhoewel hy uyt groote beleeftheit fchidefe naeme en eere niet wilde toemaetigen , maer vertoonde , dat fijn Heyrleger daer van oock de eere toebehoorde , als wanneer hy fchide tot fijne Soldaeten keerende , feyde , *Ik ben een Adelaer en dat door u , die my door uwre wapenen , als door vleugelen , hebt in de hoogte gedraegen.*

I T A L I E N nae de Medaglie van den Keyfer *Adrianus*.

Een ftande Vrouwe met een fpielfe in de rechter hand , en den Overvloets Hooren in de flincker. *Adolph Occo* ftelt defe onder het derde Burgemeefterfchap *Adriani* , in 't laer nae de opbouwinge van *Romen 876* , hoewel het derde Burgemeefterfchap *Adriani* nae de rekeninge van *Pacinius* valt in 't laer

872. Men kan Italien kroonen met eycken blaeders , om dat *Plinius* Italien by de gedaente van een eycken blad gelijckt. Men kan oock in een fchild , dat aen een Spieffe leunt , fchilderen een Peerds hoofd , dat nae de meninge van sommige , het beeld is van Italien. En dat houden sommige Medaglien in , die een Paerds hoofd hebben , met het opfchrift *ROMA* , alhoewel *Pierius* dat felve neemt voor een teycken van fuelligheit en raffigheit , alfo de Romeynfche en Italiaenfche Ruyterye met groote fnelligheit de geheele Wereld heeft doorloopen , zijnde oock over al in groote achtinge.

I T A L I A & R O M A .

I Talien en *Romen* worden in de Medaglien van *Mutius Cordus* en van *Fufia* te faemen gevonden. Italien aen de rechter fyde met het *Caduceum* of de Slangenftaf met vleugels daer achter , voor de Welfprekentheit , geleertheit en goede konften : en door den *Overvloets Horen* onder den flincker arm , voor de vruchtbaerheit en rijckdommen. *Romen* staet afgemaelt in beknopte kleederen , hebbende onder de rechter voet een globe , en in de flincker hand een fpielfe , gevende haer rechter hand aen Italien , door de vereeninge en eendracht , waer door zy de Wereld hadden bemachticht.

R O M A .

EEN Vrouwe met een gevleugelt Helmet op 't hoofd , en op de kamme een flange , fittende op den roof , zijnde tropheen en wapenen der vyanden , hebbende in d'een hand een ftock ofte fpielfe , in d'ander een beeldeken van de *Victorie* , dat gevleugelt is , houdende een Lauwerkran : voor haere voeten staet een *Wolvinne* met twee Jonge. Darfe een gevleugelt Helmet heeft , dat ftermen gemeenlijck in de Medaglie van *Romen* , de Slange voor de Wijsheyd , om alles met rijpen raede te overwegen , de vleugels voor de vaerdigheit om het beraedfaeghde uyt te voeren. Men vind oock andere Medaglien die gevleugelde en fpielfe Helmetten hebben , doch gebogen met een *Arents kop* daer op. Een ander Helmet met twee ayren , aen elke fyde een. Het *Arents hoofd* voor de Majesteyt van 't Roomfche

Roomfche Rijk, de kooren-ayren voor de overvloed van de deughdelijke gedachten. De Wolvinne mette twee gebroeders *Romulus* en *Remus* vintmen in verfcheyden onfeec- kere Medaglien, voor de voeten van *Romen*, fittende op een rad en een deel waepenen, mogelijk dat her de Herder *Fauftulus* fal welen, en de twee vleugels die daer in 't midden vliegen, worden voor exters genom- en, maer veel eer maghmen die houden, voor een geluckigh voorspoock van *Romen*. De Wolvinne staet oock aen de weerlyde van de Medaglien van *Vespasianus* en *Domitianus* mette tweelingen nytgedruckt, waer van *Virgilius* feyt, *Æneid. octava, Fecerat & Virid.*

ROMA VITTORIOSA.
't Overwinnend Romen.

Romen fal fitten op drie schilden, maer het middelste fal op fijn kant ftaen, om het bovenste te draegen, waer op dat *Roma* fal fitten, maer het derde fal tegens den grond leggen: mette rechter hand om hoogh, falfe aen een lange spies leunen, achter dese beel- denisse van *Romen* staet de Victorie of Over- winninge gevlengt, die mette rechter hand boven *Romen* een Lauwerkrans hout, gelijk in verfcheyden Medaglien te sien is.

Van her Overwinnend *Romen*, is maer al ze veele stof om van te fpreeken. Van de Victorie die *Romen* kroont, feyt *Turnebus*, dat de Oude de Victorie gevlengt maelden, als die uyt den Hemel vloogh, en cierde de uytkomfte van haere daeden.

De Egyptenaers willende dieselve af- melen, maecten eenen Adelaer, om datse alle andere Vogelen overtreft, en om dat de Victorie de Heykrachten der Vyanden overwint, soo wortse gevlengt, als een Adelaer, afgebeeld. Alhoewel die van Athenen dieselve sonder vleugels afmaelden, om datse niet wilden datse van haer Vaeder- land vloge. De afbeeldinge mette vleu- gels kost den Romeynen wel te kennen ge- ven, dat de Overwinninge snel en vluch- tigh was, en derhalven, datse ten hoogh- sten met alle dapperheydt nae heerlijke dieden moften trachten, ten eynde de Vi- ctorie niet quam te vervliegen. 't Is twij- felachtigh, of men oock het geene dat door de Victorie verkregen is, altoos kan be-

houden. Hier nyt komt het, dat de Over- winninge bloods beens wort gemaelt, op- geheven zijnde, gelijkse de Poet *Pru- dentius* beschrijft, als diese niet wist vast te maecken.

Het *Roma Vincitrice* van den Keyfer *Titus*, fit op een roof, hebbende in de rechter een tack, in de sincker een spies, met dit op- schrift *Roma Vêtrix*.

Roma Felice, het geluckigh *Romen*, van den Keyfer *Adrianus*, is een fittende Vrouwe, die in de rechter hand een Lauwertack heeft, als overwinnende, en in de sincker een spieffe als een strijdbaere. Oock een ander van *Adrianus*, daer een Vrouwe fit met een Helmet op 't hoofd, in de rechter hand een blixem, en in de sincker een Rijxstaf, tot bewijs van de Heerschappye des geheelen Werrelts, mette woorden *Roma Felix*.

Roma Rinascente, het nieuwgeboren *Romen* van den Keyfer *Galba*, wort afgebeeld met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand *Victoria*.

Fulvius Vrsinus stelt een ander Medaglie, waer in *Romen* gestelt wordt met een be- knopt kleed boven de knien, als of her wandelde, met brooskens aen de beenen, een Helmet op 't hoofd, houdende mette sincker een Spies, die van achteren mette spits verheven is, en die achter de schou- deren boven het Helmet komt, houdende mette rechter hand de Victorie gevlengt, die met een verheven rechter hand, haer een Lauwer-krans opset, mette spreucke, *Roma Renascens*.

Roma Risorgente, het wederopstaende *Romen*, een strijdbaere beeldenisse, hebbende mette rechter hand de Victorie of Overwinninge, en mette sincker de Spieffe, *Roma resur- gens, &c.*

ROMA ÆTERNA. Eeuwigh Romen,
van den Keyfer *Iulius Emilianus*.

Een staende beeldenisse met een Helmet op 't hoofd, houdende in de sincker hand een spies met een driekant yser op de spits, in de rechter een globe, waer op een vogel staet mer een langen nebbe, en aen de voe- ten is een ronde klood. Een Medaglie van den Keyfer *Iulius Emilianus* metten tijtel *Roma Æterna*.

Julius Æmilianus begoft, van kinds benen af, te oorlogten; hy was Capiteyn van den Keyfer Decius in Mefien, verdreef den Scyten, nae de overwinninge wierde hy opperfte Veldheer genoemt; hy fchreef aen den Raed dat hy Keyfer verkoren was; hy beloofde Tracien en Mefopotamien te bevrijden, om Armenien weder in te nemen. Ondertuffchen verkoren de Soldaten, die in de Alpes waeren, *Valerianum*. 't Heyrleger van Æmilianus dit gehoort hebbende, om malkanderen door den Burgerlijcken oorlogh niet te vernielen, floegen hem by *Spoleta* dood, nae dat hy drie of vier maanden hadde geregeert. Van de *Pilus* of Spies handelt *Lipfius* over *Polybium* wijtloopigh. *Vegetius* feyt datfe vijf voet en een half langh is, met een driekantigh yfer van negen oncen. De vogel op den globe is de *Phœnix*, of de Adelaer, alle beyde uytbeeltfels van de eeuwigheyt, door de vernieuwinge die zy doen, door de onverdeelijckheyt. Men verfiert dat de *Phœnix* eenigh in de Werreld is; soo groot als de Adelaer, die rontom den hals van goud is, de reft is purper, en de steert die groen is, is onderscheyden van Roosverwe, het geficht en 't hoofd is met een kuyl geciert, en leeft 660 Jaer in Arabien. Wanneer hy nu out wort, maekt hy sich selve een nest van Caffie en Wieroock, en 't selve met reuckwerck gevult hebbende, sterft daer op. Daer nae wast uyt zijn gebeente en mergh eerst een kleyn wormtjen, dat wordt daer nae een vogeltjen, en maekt zijn eerste werck daer af om de doode vogel, den uytvaert te vieren, en brenghet het geheele nest by *Panchaja* een Stad der Sonne. *Plinius* in zijn x boeck cap. i i, hout het voor beufelen dat die eenigh in de Werreld soude wesen. *C. Tacitus* feyt dat het onseefkere dingen zijn die men voor een fabel hout, maer dat dese vogel dick wijs in Egypten is gesien geweest. *Pererius* bewijst over *Genefin* lib. i i met Philosophifche redenen, datfe uyt haer selven, van nieuws niet kan wassen. *Antiphanes* de Griek verhaelt, dat men feyt dat in der Sonnen stad *Phœnixen* geteelt worden, te *Athenen* *Nachtuylen*, in *Cyprus* uytnemende *Duyven*, en in *Samos* het gulde *Vogelzeflacht* en de *fchoone aenfenlijcke Paarwen*. Het zy dan foo 't wil, soo zijn daer uyt seer *fchoone voorwerpels* en *sinteyckens* genomen, van de vernieuwinge, weder opstandinge, en eeuwigheyt. En tot

onsen tijde heeft *Clemens VIII* den *Phœnix* tot zijn finbeeld genomen, die wy dick wijs in zijnen *Pauflijcken Stoel* hebben gesien. De Adelaer wort oock voor een beeld van de eeuwigheyt gehouden, om dat hy sich oock verjonght. Want nae 't gevoelen van *S. Hieronymus*, soo beswaeren hem in 't ouder sijne veeren, en soeckende nae de fonteynen, treckt hy alle warmte by een, en wafcht sich daer in drie reysen, hier door soo verkrijght hy wederom zijn gesichte en wort wederom jongh, gelijk in den *CLIII* Psalm staet. Hier over feyt *Augustinus* dat de Adelaer gebracht zijnde tot zijn uysterste ouderdom, verkrijgt sulcken krommen nebbe, dat hy den mond niet kan openen noch spijfe gebruycken, waer over hy sijnen nebbe aen eenen steen slaet en breeckt die in stucken en werpt het overtollige wegh, en verkrijght alsoo zijn kracht weder, en wort geheel jongh. 't Selve verhaelt *Cassiodorus* mede over de *Palmen*. De tijtel van *Eeuwigh Romen* is van *Lipfius* bespot in zijn i boeck van *Stantvastigheyt* cap. x v i, daer hy feyt, dese *Heerscherinne* over alle dingen en *Volekeren*, en wel 't onrecht *eeuwige Stadt* genaemt; waer is die? *vertreden*, *vervoest*, *verbrand*, *wegh gespoelt*, *ach zy is aen eene dood niet gestorven*, *en zy wort beden wel vermetelijck gesocht*, *maer zy wort op haeren grond niet gevonden*. Maer dese Man, gelijk hy met uytnemende vlijt de dingen van het oude *Romen* heeft verbreydt en hoogh verheven, alsoo heeft hy gesocht te vernederen en te verdonkeren, doch vergeefs, de grootheyt en den glans van het nieuwe *Romen*. Hy feyt oock in i *Centurie* in den *xxii* brief: *Men magh nae Romengaen, men magh 't heere gaen, maer niet blijven wonen*. Want daer is een *verwarringe* van locht en van zeeden, en geen *stuyvere stuyverheyt*. En 't geene van *Varro* waerachtigh is geseyt, een *woesten hoop*. Daerom als ghy de oude *vervallene plaetsen*, *gebouwen* en *gedenckteyckens* genoghsaem sult hebben doorsuffelt, en de velden waer *Troja*, dat is *Romen* heeft gestaen, *heylighlijck* geviert, *soo packt u daer vry van daen*. Het dunckt my geraeden de penne een weinigh te roeren tot verdedinge van *Romen*, mijn geboortstad, zijnde het hoofd en de glans van de geheele *Werreld*, gelijk de Sonne is van de *Planeeten*. Hoe derf hy seggen, *verwarringe*; *souder verwarringe* in *Romen* wesen? niet met al. Want de *Pauflijcke stoel* is soo wel geschickt dat *Paus Pius II* dieselve gelijk by een *Hemelsche Hierat-*

Hierarchie ofte Engel-oorde. Verwarringe wasser in Babilon, en verwarringe wasser in *Lipsius*, die niet gewoon was, foodaenigen heerlijckheyte sien. Seer wel seyt dieselve Paus *Pius*, dat veele wel vermaerde en treffelijke Doctoren by huys zijn, maer als zy aen 't Roomsche Hof komen, en dat onder meerder licht, soo verliesen se haer glans en naeme, en blijven als verstonc. Soo most *Lipsius* in ses Maenden die hy te Romen was wel verbijstert zijn geweest. Waer toe treckt hy *Varro* aen, *turba turbulenta*, dat hy niet geseyt heeft op *Romen*, noch op eenige stad of persoon, maer alleen om de overeenkominge van de woorden als *Roma*, *Romanus*, en *turba*, *turbulenta*, &c. *turba* wort oock een menigthe genaemt, en bracht *Cineas* de Gesante van *Pirrus* aen de Romeynen, sijnen Koningh bescheyt, datter in *Romen* menigthe van Koningen vereenicht waeren. Tegenwoordigh is het een tonneel van de Wereltlijcke en Geestelijke Vorsten. De Koninghlijcke Hoven van de Cardinaelen, zijn sulx, dat se by een Koningh wel mogen vergeleken worden. Buyten twijfel soo zijnder in de Roomsche Consistorie of Kercklijcke vergaderinge, soo veele Koninghen, alser gepurperde Raetsheeren zijn. Hy beschuldigh *Romen* datter onsuivere locht en zeeden zijn. Voor 30 Jaeren liet *Marsilius Cagnatus* een Philosoph en treffelijk Natuyrkundiger, een boeck uytgaen van de gesonde locht in *Romen*. Wat de Zeeden belanght, sal genoegh zijn te seggen, dat tot onsen tijde in *Romen* geleeft hebben Geestelijke personen, soo innigh, vroom en Godsdienstigh, datse van den Paus gewaerdicht zijn met den tijtel van salige en heylige, een ere van onse eeuw, door de suiverheyte van de goede zeeden en goede voortganh. Drie en dertigh van *Geneve* quaemen anno 1600 tot *Romen* om het heylige Iubilé te sien, en bleven in haer gemoed ontroet en werden bekeert. *Men salder heene gaen, seyt hy, maer niet woonen*. Hy wil niet dat dese Hemelsche stad sal bewoont worden, alwaer de kostlijckste schat is van de geestlijcke goederen, een geneughlijck Lusthof, het Aerdse Paradijs. Oneydelijcke schrijvers maken hem hier beschaemt. *Cassiodorus* de Raetsheer seyt, dat het een sonde is buyten *Romen* te wesen, die gelegentheyte heeft, aldaer te woenen. In het xxxix cap. des i boex

dese stad seer hebbende gepresen, bevesticht hy, dat hy hem wel magh houden eenige genaede te geschieden, die daer toegelaeten is binnen *Romen* te woonen. *Romen is niemant onaengenaeft, 't kan oock niet geseyt worden, dat zy vreemd is, zy is de vruchtbaere Moeder der Welsprekentheyte, zy is de hooghste tempel aller deughden. Laet ons gevoelen 't geene klaer en openbaer is, dat hy niet sonder gunste is, die foodanigen woonplaats is verleent. In 't selfde boeck verhaelt *Theodoricus* de Koningh, 't staet ons toe, seyt hy, *Romen* te verdedigen, daer wy weteen dat haers gelijcke in de Werlt niet is. Seyt voorts, *Romen* de Moeder van alle eerwaerdigheyt, en zy verheught haer dat de kracht der deughden de voorlaets by haer heeft. *Theodoricus* was een Heydens Koningh, uyt de Gorthen geboren, die al oorlogende veele deelen des Werlts gesien hadde, niet te min soo verklaert hy, dat in de Wereld Romens gelijck niet was. Men magh dit met veel meerder waerheyte seggen, dat het soo vernieuwt en verciert is, dat het in schoonheyte de barbarische tijden van *Theodoricus* wijt overtreft, sulx dat het nu in der waerheyte een Moeder van alle eerwaerdigheyt mach genoemt werden, alsoo nu tegenwoordigh geen barbarische vreemde Heerschappye aldaer 't gebiet heeft, alwaer de opperste Rijcken en Koninghrijcken sich voor haer buygen, nu de Opperste Priester in vreedsaeme ruste den heyligen stoel besit, en aldaer uytdeylinge doet, sonder eenige lijdernisse, van de waerdigheden, naer sijn eygen macht en goeddunken. En dan wil *Lipsius* noch niet dat men daer sal woonen. Mogelijck heeft men niet veel nae hem geluystert, als hy in 't Jaer 1578 door eenen brief desen raed gaf, dat *Romen* aen de syde van de heuvels of bergen foodanigh is toegenomen aen huysen, in grootheyte en menigthe van gebouwen, jae sulcken streck dat sijn Vaders stad soo groot mocht wesen als de nieuwe, en dagelijx toenemende aenwas van *Romen*. *Lipsius* seyt wijder, *wameer ghy dan de oude plaats en gedencckteeken sult hebben gesien en geeert, als mede de overblijfselen en de velden waer Troyen gestaen heeft, soo packt u daer vry van daen*. De oudheyte der gebouwen, der statuen en beelden, en der uytgehouwene steenen opschriften, zijn wel waert dat men daer mer vlijt op lette: want daer uyt konnen de Bouwmeesters, Beeldhouwers, konstnaers en geleerde groot voordeel trecken. Maer men magh*

magh de Oudheyt geen heylige eere doen. *S. Chrysoſtomus* feyt in ſijne Predicacion: Ick kan Romens heerlijckheyt, oudheyt, ſchoonheyt, menichte van Volck, Macht, Rijckdom, en 't geweld datſe door den Oorlogh hebben gedaen, wel prijſen. Maer alle deſe dingen overgeſlagen, ſoo noem ick *Romen* ſuligh, om dat de *H. Paulus*, terwylen hy leefde, den Romeynen gunſtigh was, dat hy die beminde, en mondellinge met haer ſprack, en ten laeſten aldaer ſijn leven eyndighde. Als oock de *H. Petrus*, die *Petra* op de welke onſe Salighmaecker ſijn *H. Kercke* wilde bouwen, die in *Romen* geſicht is, door het dierbare bloed der verheerlijckte Apoſtelen: waer door deſe ſtad meer vermaert is als door eenige andere dingen. En zy heeft gelijk een groot en ſterck lichaem oock twee doorluchtige oogen, te weten de lichaemen van deſe twee Heyligen. Iae de Hemel is ſoo niet verlicht, wanneer de Sonne haere ſtraelen uytſchiet, als *Romen*, die deſe twee groote ſackels, door de geheele Wereld, uytſtort. Hierom ſoo roem ick deſe ſtad, niet om d'overvloed van goud, noch om haere ſpitſen of ſuylen, maer om deſe colommen van de *H. Kercke*. Als Colommen zijn deſe geacht, als wanneer de Paus *Sixtus* v de beeldniſſe *S. Petri* liet ſtellen op de ſtatue van *Trajanus*, die van koper vergult was, en de beeldniſſe *Pauli* op de colomme van den Keyſer *Antoninus*, daer van men de oudheyt niet moet eeren noch de Heydenſche overblijffſelen, maer de lichaemen der *H. Apoſtelen*, van ſoo veele Martelaeren, Maeghden, Geloofsbekenners, als daer zijn; als mede de *H. Kercken*, die vervult zijn van *H. Reliquien* of haere overblijffſels. Onder de welke is de Hoofdkercke van *S. Pieters* nieuw gebouwt, die de oude naeme des Tempels te *Ëpheſien*, die onder de ſeven wonderen des Werrelts gerekent was, geheel verdonckert. Hoe komt hy dan te ſeggen, van de vervallene plaetſen en velden waer *Trojen* heeft geſtaen. Alleen de gooten en riolen van *Romen* gaen in grootheid en heerlijckheyt andere ſteeden te boven. Men hoore *Theodoricum* den Koningh, hier van by *Cassiodorum* in 't III boeck, daer hy feyt, door de aenſienlijke gooten of riolen van *Romen*, krijgen de aenſenders ſulcken verwonderinge, datſe anderer ſteeden wonderen veel kunnen overtreffen. Hier door kan men o *Romen* uyt u verſtaen, uwe ſonderlinge

grootheyt: wat ſtad derf tegens uwe ſpitſen en hooghten te veldt komen, aenſien uwe laeghten geene weergae en komen vinden? Dieſelve gooten en riolen zijnder noch tegenwoordigh, dieder waeren ten tijde *Theodoric*: en boven d'aerde zijnder waeterleydingen, fonteynen, ſtraeten, hoven, palleyſen en tempelen, die een Menſch verbaeftheydt en verwonderinge aenbrengen. In 't gemeen ſoo verwondert ſich het Volck meer over 't geene zy van 't oud *Romen* hooren, als van 't geene zy in 't nieuwe ſien. Maer het nieuw *Romen* is in alle deſe bovengelyde dingen niet minder als het oud *Romen*, in eenige dingen is het gelijk, in andere gaet het oock 't oude te boven. Maer het nieuw *Romen* wijckt het oude, in de hooge colommen en bovenmaeten groote marmorſteenen, die uyt *Numidien*, *Ëthiopien*, *Ëgypten*, uyt *Phrygien* en andere deelen des Werrelts te *Romen* waeren over gebracht, niet ſoo ſeer tot gemeene wercken, als tot beſondere, om een meerder pracht voor haer Huys en geſlacht te vertoonen, gelijk *Plinius* die beſchrijft: Maer niet in foodaenigen grooten getal, als *A. Fulvius* ſtelt, in 't huys van de *Gordiani*, daer 200 colommen ſouden geweest zijn. Alhoewel *I. Capitolinus* het huys van *Gordianus* voor ſeer ſchoon prijft, maer de 200 colommen die ſtelt hy in het aſſchutfel van haere hoewe op den wegh van *Præſtine*. Niet te min ſonder ſo veele colommen van vreemt Marmor, ſietmen tegenwoordigh in *Romen*, ſeer koſtlijke Palleyſen, die ſchoonder van bouwkonſt zijn als d'Oude. Indien *Cicero* de Redenaer en Burgemeester tot *Atticum* feyt, dat het plat van ſijn Huys geſchat wierde *vicus ſeſtertium*, dat is nae de reekening van *A. Manutius* op ſestig duyſent kroonen, ſoo koſt alleen de cornice liſte of cieraet van 't Paleys van *Farnesius* wel ſestigh duyſent kroonen. Men ſiet oock op de plaets van 't Paleys van den Cardinael *Borgeſe*, daer veele colommen ſtaen van uytheems Marmor. In Waeterleydingen, Fonteynen en Luſthoven, magh dit tegenwoordige ſich met het oude wel vergelijken. Van breede en luſtige ſtraeten, gaet het nieuwe het oude te boven. In 't oud *Romen* waeren de ſtraeten engh en kronk, gelijkmen uyt de Iaerbeſchrijvingen van *Tacitus* kan afnemen. Doch nae ſijne en *Vitruvii* meeninge, ſoude het gefonder zijn en minder van de ſchadelijke winden kunnen door

doorwaeyt en des Somers van de heete straelen der Sonne gesteecken worden. *Nero* dede de straeten, nae den brand, veel schooner en wijder maccken, maer niet soo geheel recht en breed. Men siet geene straete in oud *Romen*, die soo langh als zy is, niet hebbe eenige kromte van veele treden. Maer van *Julius II.*, *Paulus III.*, *Pius IV.*, *Gregorius XIII.*, *Sixtus V.* en van *Paulus V.* zijn de straeten veel breeder gemaeckt, en men siet lijnrecht van het een eynd tot het ander, soo verre het oogh magh toedragen. Met Tempelen wint nieuw *Romen* het oude af, sulx is af te nemen uyt het *Pantheon* van *Agrippa*, dat van *Plinius* onder de wonderbaerste Tempelen is getelt, en dat noch in sijn geheel gesien wort, onder den naem van *Rotunda*, dat is de ronde Kerck, wiens ronde gewelfte, nochtans 't gewelfte van *S. Pieter*, in hooghte te boven gaet, opgehouden zijnde door vier boogen, staende *Rotunda* leegh en van minder omloop of begrijp. De vierkante Tempel van de Vrede door *Vespasianus* den Keyser gemaeckt, alhoewel men die in 't geheel niet siet, niet te min soo siet men daer van sijnen grond, en een deel noch over eynde, daer voor oock de *Farnesiaensche* Tempel, van de Vaeders de Iesuiten niet behoef te wijcken. Totte heerlijkheyt van 't *Basilica* van *S. Jean Lateran* en van *S. Paulus* die van *Constantinus* de Groote gebouwt is, daer magh geen Heydensche Tempel wat by haelen, en nimmermeer by de Kercke van *Maria Majore*, die van den Romeyn *Ioan Patrius* gemaeckt, en van *Sixtus III.* hermaeckt is. *Paer* in oock een Capelle is van *Sixtus V.* en *Paulus V.* Paussen, die in heerlijkheyt en schoonheyt veele andere Heydensche Tempelen, den loef af strijckt. Maer dit is niet de minste, maer het aldermeeste lof, dat Nieuw *Romen* het oude te boven gaet in den waeren Godsdienst, en in menighe en grootheyt van heylige plaetsen. *Lipsius* kan dan niet seggen, *ubi Troja fuit?* waer heeft *Trojen* gestaen? 't is waer het is dickwijls verwoest, verbrant en onder gevloeyt, maer 't is oock menighmael herrefen, herboren, en van de eygen Vyanden weder opgebouwt, als van *Totila* en andere Koningen der Gothen en uytheemsche Vorsten, diewelcke daer op verliest zijnde, zijn gekomen meer om 't selve te beschermen, als te verderven. Die geene die met vier en swaerd daer te-

gens hebben ingespannen, hebben oock strafse moeten geven van haere vermetenheyt. De Keyser *Claudius* de *II* sloegh door het sweerd 300 duysent Gothen, en bracht 2000 van haere schepen om hals. *Aurelianus* bracht *Canobus* den Koningh der Gothen t'onder, en versloegh 5000 van de sijne. *Radagafus* wierde van *Stilicon* gevangen genomen met 200 duysent Soldaten die in dienst waeren van *Alaricus* den Koningh der Gothen, en wierden soo veele Gothen tot slaven gemaeckt, datse gelijk als schaeven verkoft wierden. *Alaricus* nam *Romen* in 't Jaer 410 in, maer soo wel voor als nae, tot sijn eygen schade. Door wiens voordaet *Attila*, de roede Godes, en een schrick der Volckeren, met sijn heyrkracht gekomen zijnde, alwaer de *Mincius* en de *Po* in malkanderen lopen, stont heel twijfelachtigh of hy voort soude trecken of niet, want hem was wel indachtigh de neerlage die *Alaricus* geleden hadde, nae de plonderinge van *Romen*. Ondertusschen maect sich de groote heylige Paus *Leo I.*, door het aenhouden van den Keyser *Valentinianus* op, die soo veele met sijne heylige Reeden te wege brachte, dat *Attila* besloot wederom nae huys te keeren, verschrickt zijnde door het gesichte van twee persoonen, die hem met een blood swaerd hadden gedreyght, soo hy den Paus niet gehoorlaemde: en men hout dat dese *S. Pieter* en *Paulus* geweest zijn, beyde beschermers van *Romen*. Nae dien het Romeynsche Volck door dese twee heylige lichaemen sich seeckerder bevint, als met eenige toorens, muynen, ende bolwercken, gelijk *S. Chrysof.* en *S. Gregorius* verhaelt &c. Na die tijd heeft men oock gesien hoe weynigh winst andere Princen gedaen hebben die op *Romen* zijn gebereten geweest, als *Henric IV.*, *Ludovic* de Beyer en *Fredenc* de *II*. Waer over *Rudolphus I* Keyser, gevraecht zijnde, waerom hy oock niet nae *Romen* gingh? antwoorde met het fabeltjen van den krancken Leeuw, die van alle dieren, uytgenomen den Vos, befocht zijnde, in 't hol niet wilde treden, want hy sagh dat alle de voetsappen daer wel nae toe gingen, maer geene wederkeerden, sulx seyde *Rudolphus* is meest alle voorgaende Keyfers gebeurt, die niet waeren uyt *Italien* weder gekeert, ten zy met haere groote schaede. Seer wel heeft dit beproeft de Hertogh van *Bourbon*, wanneer hy

op den 14 Mey 1527 op eenen ladder in de Voorstad van *Romen* wilde klimmen, met een kogel wierde doorschoten, ten eynde de moerwille en smaet, niet soude ongestraft blijven, die zy de heylige stad hadden aengedaen, en in't besonder de plaetse, waer den H. Paus *Leo IV* de muynen om S. Pieter bouwde: waer van *Anastafius* de Boeckbe- waerder verhaelt, dat in't Iaer 851 de eer- waerdige Bisschop met sijn eygen mond, op dieselfde muyre, drie gebeden met veele sichten en traenen heeft uytgesproken, bid- dende en versoekende dat dese stad mocht in eeuwigheyt worden bewaert, door *Christi* hulpe en aller Heyligen en Engelen bystand, en datse mocht bevrijt, en ten eynde toe, on- verschrickt blijven, van de geheele inval der vyanden. Op dese muyre die by d'andere Paußen in een bolwerck verandert is, quam *Bourbon* om 't leven, blijvende sijn lichaem by den sijnen verborgen, sulx datmen 't selve noyt meer sagh. Zijne Soldaeren zijn oock niet ongestraft gebleven, diewelcke of zy wel *Romen* plunderden, niet te min, diewijl zy geen hoofd hadden, blevense al door en ge- smoot in Italiën, sulx datse te huys 't selve niet hebben konnen nae vertellen. Een straffe die 't barbarische Volck waerdigh was, en die niet kosten verdraegen de eeuwige be- waeringe van *Romen*: Waer in sedert de plun- deringh van *Bourbon* soo veele schoone nieu- we gebouwen zijn opgerecht, datmen daer van een andere stad soude konnen roestel- len, die noch by andere steeden niet was te vergelijken. Gheen wratjen kan *Romens* schoonheyt schaeden, maer 't geene *Lipsius* ontleent heeft *Hodie quaeritur nec invenitur in suo solo*, dat selve kan men oock van alle steeden ter Werlt seggen: want daer is niet eene stad die met dieselve gevels, gebouwen, ma- nieren en moederlijke taele, die zy hadde voor 2375 Iaren, in eenen stand is gebleven, ja oock geene stad die 1500 Iaren gestaen heeft. 't Is genoegh datmen *Romen* tegen- woordigh vind veel schoonder als oyt te vooren op sijnen grond. Het alderoudste gebouw, 't welck noch in 't geheel gesien wort, is het *Pantheon*, 't welck geeyndicht is in 't derde Burgemeesterschap van *Agrippa*, waer van de voorgevel uytgehouden is 25 Iaren voor *Christi* geboorte. Oock weet ick niet dat ter Werlt een soo ouden en wijden

gebouw is, staende als een naevel midden in de bewoonde stad *Romen*. Daer worden oock op andere plaetsen, andere kleyne Heyden- sche Tempels gevonden, die in Christen Kercken verandert zijn, en daer siet men noch hooge spitsen, die van de oude Room- sche Keyseren gesien zijn. Veele steeden zijnder die op haren grond niet staen, daerse in 't begin op gebouwt zijn: Maer verre daer af, want *Romen* wordt op den selven grond gevonden daer het van *Romulus* is be- steecken, en daer nae van de Naevolgers de Koningen, Dictatoren en Keyseren tot op *Aurelianus* en *Carol*, *Magnum* toe, en oock van Paus *Leo IV*, sulx dat nieu *Romen* 14 mijlen in haeren omloop heeft, sonder de Burgh of Voorstad, die oock twee mijlen begrijpt, zijnde te saemen 16 mijlen, grooter als het oude, 't welck ten tijde van *Vespasianus* de Keyser 13 mijlen en 200 treden, omvatte, gelijk *Plinius* schrijft in 't 3 boeck 5 cap. en soo duysent passen een mijle maecken, soo was het 13 mijlen en 200 passen in 't ronde. Van eene stad die noch staet met soo groo- ten omloop, kan men niet seggen datse dood zy, maer datse weder levendigh is gewor- den en eeuwigh gemaect door de bewae- ringe van de H. Apostelen en door de innige gebeden van de Paußen, *Christi* Stadhouders. Nae dat *Trojen*, *Carthago*, *Athenen* en andere steeden zijn verwoest, zijns niet weder op- gestaen, maer *Romen* veelmaels van de Bar- baren en ongeloovige verwoest zijnde, is veel wackerder en lustiger, door het belie- ven Gods, herboren en herrefen, als oyt te vooren, zijnde een stad die van God verko- ren is tot een grondsteen en hoofd van de H. Kercke, gelijk men siet datse bewaert en onderhouden wort als een eeuwige stad. Welcken tijtel van eeuwigh haeren oor- sprongh neemt uyte boecken der Sibyllinen, en is daer nae in de Medaglien gestelt. *Tibul- lus* en *Auf*. *Gallus* noemen haer eeuwigh, ge- lijckse oock van andere is genoemt. Niet dat *Romen* sal eeuwigh duynen: En ick weet wel dat het met de geheele Werlt sal ver- gaen in den algemeenen brand, maer voor soo veele dat het duynen sal totten dagh des oordeels toe. En als de stad *Romen* daer niet meer sal zijn, dat sal een teycken wesen van het eynde des Werlts, gelijk *Lactantius* in 't VII boeck cap. xxv verhaelt. Dat *Romen* totten

totten dagh des oordeels sal staen, geeft *Ioan. Chrysoftomus* te kennen, daer hy over den brief totten Romeynen in de xxxii *Homilia* aldus feyt, *Hier van daen sal Petrus, daer sal Paulus wegh genomen werden: leght eens by u over en onstet u, over 't schoufpiel dat Romen sal aensien, dat Paulus en Petrus in der haest wyt haer graf sullen opstaen, en den Heere te genoecht, opwaerts worden gedragen. Wat een Roofse sal Romen Christo toefenden, met wat dubbele kroonen sal die stad geciert worden, en met wat gulde ketenen isse omcingsel? wat fonteynen heeft zy? Wel maghmen seggen wat Roofse sal Romen Christo in den laetsten dagh toefenden, dewijl van de H. drumpelen der Apostelen af, men te gelijk met haer sal sien opstaen, dienselven *Iean Chrysoftomus*, wiens heylige lichaem rust in de Sacrestie van de hoofdkereke van S. Pieter: diewelcke hoe Godsaligh hy was in in sijn leven, getuyght *Percorius* in't xiv boeck over *Daniel*, en dat nae de meeningen van de voornaemste schrijvers, het eene overgeleverde Apostolische leere is, dat het Roomsche Rijk sal staende blijven, en met de Wereld eerst sal te gronde gaen, geduyrende totte komst van den Antichrist. De Keyferlijke Majesteit van het Roomsche Rijk houd sich noch in Duytsland, en *Romen* houd door de geestlijke wapenen en de Sleutels, die *Christus* op aerden sijne Stadhouders gegeven heeft, over de geheele Werlt, het hooghste gebiet en de opperste regeeringe. Immers zijnder by onsen tijde verscheyden Ambassaden of Gesanten gesien, uyt de verre gelegenste Koninghrijcken van *Egypten*, *Aethiopiën* en *Muscovien*, om sich voor den Paus *Gregorius* de xiii eerbiedigh voor sijne voeten te buygen, en van drie Koningen te gelijk, die nae een drie-jaerige reyse gekomen zijn uyt het Koninghrijk van *Japon*, t welck de oude Romeynsche Mogentheyte onbekent was. De groote *Sophy* Koningh van Persien sandt anno 1601 voor Gesante aen den Paus *Clemens* viii *Cuckeni Olli Beag*, zijnde een Heyden, die noch met sijnen tulband op't hoofd afgeschildert is, in de sael van *Clemens* in *Vaticano*, en beneffens hem *Antonio Serbers* Engelsman, als tweede Gesante en Tolck, die Christen zijnde, binnen *Romen* eerst voorgingh. Van d'uyterste deelen van *Africa* vaerdighde de Koningh van *Congo*, eenen Edelman, als Gesante, af, die in *Romen* kranck zijnde, stierf, en wierde begraven met een aenstenlijcke*

uytvaert, in de groote Kercke van *Marin* de Groote. *Xaabba* Koningh van Persien, sondt van gelijcken aen *Paulus* v *Ali Goli Bek Mordar*, oud zijnde 73 Jaeren, die nae de gewoone maniere van tegenrijdinge wierde ingehaelt op den 27 Augusti 1609. *Iudate Masimene* Koningh in OostIndien, op de hooghte van *Japon*, schickte sijnen Gesante *Franciscum Vaxecura* Ridder Christi, aen *Paulus* v, om uyt sijnen naeme hem de voeten te kussen, die nae een reyse van twee Jaeren, met den Vader *Lodovic Sotela* Observantiner Minrebroeder in't Jaer 1615 binnen *Romen* quam. En hier door vinden sich de Koningen en Princen des Werelts bewogen, om gehoorsaemheyte te bewijfen aen haeren Roomschen Opper-Priester. Niet vergeefs is dan van den Poet sijn Rijk Eeuwigh genaemt, en met recht komt dan *Romen* den rijtel van eeuwigh toe, die men in steen siet gehouwen boven drie poorten te *Romen*, gelijk mede op verscheyden plaetsen en opschriften te sien is, die wy hier nae laeten.

De Raed en't Volck van *Romen* noemen haere stad Eeuwigh, hoewel de Gothen te dier tijd, dieselve sochten te onderdrucken. De voornoemde Poet *Claudius Rutilius* schelt in sijne dichten, *Stilico* voor een brandstichter van de boecken der Sybillen, en een verrader van't Rijk, om dat hy, soo hy slechts hadde gewilt, de Gothen konde verdelgen, eer zy binnen *Romen*, om dat te verwoesten, waeren gekomen: dese was seven Jaeren Regeerder binnen *Romen*, nae de swaere nergelage die van *Alaricus* Koningh der Gothen, was geschiet, evenwel noemt hy oock de Roomsche Heerschappye als mede de stad *Romen* eeuwigh, onangefien dieselve benaewt en afgenomen was, door de barbarische vyanden, en hy beeld die af met een Adelaer ofte Phœnix. Een opschrift dat tot noch toe waerachtigh, en op de drie poorten is gesien geweest van *Alaricus* en *Torila*, die dieselve op verscheyden plaetsen vernielden. En wy hopen datse waerachtigh sal blijven, soo lange de Godlijke goedertierenheyt de Wereld sal behouden, overmits in't heyligh *Romen*, de Roomsche Stoel geheylicht is, met het Martelaerschap van de Heylige Apostolen, hebbende aldaer de Kercke Christi geplant, diewelcke, sonder twijfel, sal eeuwigh zijn, gelijk de Paus

Pius II verhaelt in sijne Verantwoordinge: *Christus* heeft sijne Kercke ingestelt datse sal duyren tot het eynde der Eeuwen.

R O M A Æ T E R N A. Eeuwigh Romen.

Een Tempel met acht pijlaeren, alwaer *Romen* in sit, hebbende in de rechter de Overwinninge, en in de sincker hand een Spieffe. De Keyser *Probus* heeft een ander Tempel met 10 pijlaren. *Antonius Pius* heeftse sonder beeldenisse, met het opschrift R O M A Æ T E R N A E. Daer zijn noch veele Medaglien van *Roma Aeterna*. Oock wordt *Romen* op een Schild geset, hebbende het gewoonlijke beeld de Victorie, en in de sincker een Staf. Het Schild zijnde rond, word genomen voor een beeld van de Eeuwighheid, onder alle wort dese volgende de be-sonderste en schoonste gehouden.

R O M A, van *Theodosius* de Alder-Christlijckste Keyser.

Een Vrouwe met een Helmet op 't hoofd en een Sterre daer achter, houdende in de rechter hand een Globe met het Cruys daer boven, in de sincker een lange Spies, daer achter staet een kleynder Spieffe recht over eynde, met een Schild dat aen haer leunt. Voor haere voeten sal een Hond staen metten mond open, en een halsband om den hals.

Adolph Occo maelt dese Medaglie mette woorden af in 't laer 379. De sterre wort oock gesien achter 't hoofd van *Romen* in een Medaglie van 't geslacht *Posthumia*. Oock vintmen een by *Fulvius Ursinus* van 't geslacht *Lutina*, een hoofd van *Romen* met een stormhoed, hebbende boven hem eenen circel, by nae als een Ovael met een koorenayr, en rullichen de twee sterren staet de sterre van *Romen*, om haeten glans die zy over de Wereld verspreyt. Het kruys staeter, om dat *Theodosius* de Keyser altijd sorge droegh dat selve te verheffen, en de Christlijcke Religie door de Wereld te verbreyden, in wiens Vaendel het H. Cruys stont, in welck teycken hy alle sijne vertrouwen stelde: daerom als hy wilde ten strijde gaen met *Eugenio* die opgetrocken was, door aenraedinge van *Arzobaste*, een Tyran en Afgoden-dienaer,

om 't Rijk in te nemen, gaf hy het teycke n tot het vechten, door het teycken van 't Cruys, en hy bracht daer van een wonderbaere overwinninge. Hier door komt het dat hy in sijn ander Medaglie staet met een kruys in de hand, met het opschrift *Gloria orbis terrarum, de roem des geheelen aerelbodems*. D'eerste voortelders van d'oude Hebreen en Vorsten van de oude Egyptenaers, Arabers en Griccken zijn Pastoren of Herders genaemt geweest. En *Homerus* noemt *Agamemnon* Herder der Volckeren. De Herders gebruycken honden tot bewaeringe van de kudde: Maer in dese Medaglie wort *Theodosius* uytgebeeld onder het teycken van den Hond, want hy was een seecker Wachter voor 't Rijk, en een beschermmer van *Romen* tegens hare vyanden, gelijk de Hond is voor de Schapen tegens de grijpende Wolven. *S. Victorius* en *P. Diaconus* seggen dat *Theodosius* is geweest een vermeerder van 't gemeene beste en een treffelijk Beschermmer, want hy heeft den Gothen en Hunnen, die die selve onder den Keyser *Valens* seer hadden verswaekt, in verscheyden slachten overwonnen. De Hond plagh een beeld te wesen van stoutigheyt in den oorlogh en van veerdigheyt in 't aanvallen, waer over de strijdbaere Lacedemoniers, dienselven heyligden. In de Medaglie van 't geslachte *Antostia* sietmen achter het hoofd van *Romen* eenen hond op de maniere of hy wilde loopen, zijnde een beeld van sorghevuldigheyt en snelligheyt in d'aenslaegen, handelingen en uytvoeringen, tot dienst van de Republique, ten eynde men d'overwinninge soude krijgen, even gelijk de Hond nae den buyt en nae 't wild doet. Alsoo was oock de grootmoedige Prins *Theodosius*, stout, vaerdigh en besorgt in de bedieningen van 't gemeene beste, verkrijgende veele overwinningen door een raffigheyt. De Hond dan sal ons hier een teycken wesen van een moedigh beschermmer, en van een besorght Vorst om 't sijne te beschermen. De halsband zijnde een waepen van bescherminge voor den Hond, geeft te kennen, dat de Keyser altijd voorsien en vaerdigh was om met de hongerige Wolven te plockhayren, sonder eenighsins den dood te ontsien totte bescherminge van de Roomsche Kercke, want hy stelde alle sijn vertrouwen in God en *Christo* onsen Salighmaecker, gelijk hy voor de slacht tegens den Tyran *Eugenium* aldus bad:

Almach

Almachtige God, ghy weet, dat ick in den naeme Christi uwes Soons, desen kamp rechtveerdelyck tot waecke, gelijk ick vertrouwe, hebbe aengevangen, indien het anders is, soo straft my; maer soo ick met een goede saecke en op u vertrouwende, alhier gekomen ben, soo biet u Vleek de rechter hand, op dat misschien de Heydenen niet seggen, waer is nu haer God. Wel was dit een Godsacligh baffen van een seer getrouwe Hond, gelijk 't by *Ruffinus* is opgetreyckent. Hy hout den mond open, om te vertoonē, dat een Prince geen stomme Hond moet wesen, die niet konnen baffen noch bijten: Maer hy moet als een wakere en kloecke Hond, blaffen, en dat tegens d'ongeloovige, moedwillige en wederspannige Vyanden; op sijn behoorlijcke tijt met alle voorfichtigheydt, om de roovende Wolven en Vyanden te bijten: En gelijk de onversaeghde Hond sijne kudde bewaert, soo beschermt een goed Prins, die hem vertrouwt zijn: En gelijk *Theodosius* in sijn leven dieselve bewaerde, alsoo blafte hy oock in sijn sterven, als een kloেকে Hond, een liefhebber van de Christlijcke Republique tegens dat hy de Moordenaers sagh opkomen, seggende dat hy willigh uyt dit leven wilde scheyden, als vermoeyt en door den last des Rijcks afgeslooft zijnde: Maer dat hy meer bekommert en beswaert was over den staet der Kercke nae hem, als over sijn leven; en dat hy wel wiste dat de Kercke, nae hem, nieuwe lieven soude hebben, gelijk het in der daed gebeurde. De Hond draeght in dese Medaglie den halsband. *Pierius* hout dat de halsband bediet de eed daer door men onder de gehoorfaemheydt staet, en dat de Hond het ampt van een soldaet uytvoert, die bereyt staet op 't bevel van sijnen Capiteyn: En sulx kan men paffen op *Theodosius*, zijnde een soldaet en voorvechter *Christi*, staende vaerdigh onder de gehoorfaemheydt des Opper-Priesters, gelijk hy oock gehoorfaem was te *Milaenen* aen *S. Ambrosius*, die hem de ingangh totte Kercke verboor, want hy hadde te *Theffalonica* in een oproer, die tegens des Keyfers Dienaers verreesen was, seven duysent van dat Volck, sonder dat hy onderfcheyt maecte van schuldige, of onschuldige, doen dootslaen. Waer over hy in acht Maenden niet dorst ter Kercke komen, sonder vergif-

nisse te hebben, die hy oortmoedigh van den heyligen Bisschop versochte, waer in hy de sachtmoedigheyt en gehoorfaemheyt van den Hond, tegens sijnen Heere, nachevolghde.

R O M A S A N T A.

Heyligh Romen.

EN staende Vrouwe met een borst-stuck gewaepent, en een purperen kleed op een gouden grond, en voor een Kam op den Helm, salte dit teycken hebben, in de rechter hand een Spies, waer boven een kroone sal staen met edelgesteenten, alwaer het selve teycken sal staen met eene dwers-lijne om leegh, die een Kruys sal maecten: onder de Spiesse sal een Slange leggen. In de slincker hand een Rondas of Schildt, waer in twee Sleutels kruyslinghs over malkanderen leggen, d'eenē van goud en d'ander van silver, in een root veld, met het Rijk van de drie Paullijcke kroonen, boven de Sleutels. Het purper was de kleedinge van de Koningen, Raedsheeren en Romeynsche Keyseren, gelijk tegenwoordigh van de Cardinaelen en Paussen. Het purper in 't goud was eygentlijk voor de overwinnende triumpheerders. In *H. Romē* zijn de overwinnende triumpheerders niet hooger als die geene, die den Palm van 't Martelaerschap hebben verkregen, sulx datse zijn gekleet met het purper van haer eygen bloed, en van 't goud, door de volmaecktheyt van haer gelove, door welckers verdiensten *Romē* heyligh wort geheeten, en dat door de beecken en stroomen van 't bloed der Martelaeren, die haren grond hebben vochtig en nat gemaect.

Constantinus de Groote, was de eerste Keyser, die sijn beste deede, om de schoone stad *Romē* heyligh te maecten, door den naeme *Christi*, en sijn heyligh Cruys te verheffen. De *H. Constantinus* stont bekommert over de schricklijcke en gevaerlijcke krijgh, die hy soude aenvangen tegens *Maxentium*, als wanneer hy tegens den avond, in den Hemel boven de Sonne, sagh staen, het triumphteecken des Cruyces, met dit opschrift daer by, E O V I N C E S, gelijk 't *Ensebins*

in 't tweede boeck van sijn leven verhaelt uyt de eygen mond van den Keyser *Constantinus*, en andere getuygen. In andere boecken als mede in de Medaglien leestmen, *Hoc signo victor eris*, dat is, door dit teycken suldy overwinner zijn. *Constantinus* wilde doen het gewoonlijke Heydensche Veldteycken niet meer gebruycken, maer liet boven een lange spieffe, met goud beslaegen, en een gouden dwers-boute, kruys-wijs daer boven, eenen gouden kroone maecken, die met kostele gesteenten beset was, en dede daer in stellen de twee eerste letteren van *Christi* naeme, in 't griex van goud, te weten een χ in 't midden, α zijnde *Chi*; welke naem *Christi* hy altijt op sijn Helmet droegh: aen de voorseyde bout of dwersyfer hingh een Koninglijke sluyer, die met goud en peerlen geborduyrt was, die men in de Medaglien niet siet, maer wel het ander. *Nicephorus* verhaelt dat *Constantinus* dit teycken tweemaal aen den Hemel heeft gesien, eens te *Constantinopel*, doenmaels *Bizantium* genaemt, en andermaels te *Romen*. Met *Christi* naeme dan en met den Standaert des Cruyces, hadde hy heerlijke overwinninge over den Tyran. *S. Ioan. Damasceus* verhaelt, dat *Constantinus* onder sijne beeldenisse te *Romen*, die met de rechter het Kruys hield, liet stellen het opschrift, van desen inhoud, door dit heylsaeme teycken, zijnde een waerachtigh aenwijser der dapperheyt, heb ick u stad, uyt der Tyranen jock verlost zijnde, in vryheyt gebracht, en den Raed en 't *Romeynsche Volck* in haer voorgaende yls en waerdigheyt vry gemaect en herstelt. Met soodanigen eedelen inhoud, gaf hy aen *Romen* vryheyt, datmen aldaer opentlijck het Cruys en *Christi* naeme begoft te eeren: En men siet doorgaens te *Romen* in de gestoelten van d'olderoudste Kercken, op de heylige Kerckhoven, binnen de grotten en hoolen, en boven de graf-lantaernen, het bovengeseyde teycken van den naeme *Christi*, door de welke en door sijn H. teycken des Cruyces *Roma* heyligh geworden zijnde, en de Slang der afgoderie vertredende, heeft in alle plaetsen het Cruys opperecht. Waer van de Poet *Prudentius* en de Capiteyn van *Theodosius*, tegen *Sinnachum* verhael doen.

Tegenwoordigh is noch op de spitse van den tooren op 't *Campidoglio*, het beeld van *Romen* over eynde gestelt, gewapent met het Cruys, hebbende in de rechter hand een

Trophee, Scepter, Waepen, zijnde het Cruys het eedelste verborgenste en krachtigste boven alle andere, door 't welck zy is de grondsteen en 't hoofd van de H. Moeder de Kercke die de Roomsche geheeten wort.

De kroone mette kostele gesteenten wort niet alleen gestelt tot een cieraet als het van *Constantinus* gestelt is, maer oock tot een verborgen sin, nemende den Diamant voor een vast Geloof, den Esmaraud voor de Hoop, den Rubijn voor de brandende Liefde, de Peerlen, Topasen en Saffiren voor de on-eindlijke deughden en Godvruchtige wercken, die in 't H. *Romen* uytblycken.

Zy draeght in den Rondas de wapenen van de H. Kercke, zijnde twee sleutels en een drie-dobbele kroone, tot teycken van de Pauslijcke waerdigheyt, die in *Romen* haere sitplaats heeft, en door de welke het H. *Romen*, 't heyligh geloof is genietende, en wort daer door als het heyligh hoofd en de Heylige Moeder van de Wereld ontfien en geeert, insonderheyt in sijne H. Hoofdkercke van *S. Ian* van Laranen, daer dit opschrift, aldus ingehouwen, te lesen is:

Dogmatic Papali datur & simul Imperiali,

Quod simul clarum Mater, Caput Ecclesiarum.

Tot bevestinge van haer lof als heyligh, niet als oud Heydens, sullen wy eyndigen met het klinckdicht dat *Petrarcha* stelt, in sijn Latijns werck:

Fontana di pietà ch'estingui ogni ira,

Scola de Santi & Sferza d'Heresia &c.

L U G U R I A.

EEN magere Vrouwe, doch manlijck en wreed van opsicht, sitrende op een klippe of steen, hebbende een beknopt kleed met een goude ciersel, over de schouder een borststuck, en een Helm op 't hoofd. Houdende de rechter hand om hoogh en open, alwaer een oog in 't midden is, en met de sincker hand falsē met een aerdigheyt een Palmtrack houden, aen de rechter syde een Roer van een Schip, en aen de sincker syde twee of drie pijlen.

Ligurien, nae dat *Blondus* seyt, is het eerste Landschap van Italien van den Apenin af tot aen de Toscaensche Zee. *Cato*, *Sempronius* en *Berosus*, seggen dat het genaemt is nae *Ligustus* de soone van *Phaton* de Egyptenaer, die in

in dese plaetse met sijnen Vaeder is komen woonen, aeer de Grieken van *Attica* aengekomen waeren, met *Enotrius* van *Arcadien*. Het is daer nae oock *Genovesato* geheeten, nae de voornaemste stad *Genovia*, zijnde de eedelste van dese Provintie. Mager en op een steen isse gestelt, om dat het meeste deel van dit Landschap onvruchtbaer is, gelijk *Blondus* seyt, oock sonden de Romeynen nae *Genovia* geene Colonien of plantelingen als zy wel deden in andere deelen, om dat zy vreesden dat de Soldaeten daer niet souden konnen woonen noch leeftocht hebben. *Strabo* seyt, dat het *Genovesaet* tusschen de bergen van Apenin is gelegen, en dat de Boeren, om te leven, de steenen mosten doorwroeten totten bouw.

Het kleed met goud geciert, bediet de overvloed van geld, goud, silver en andere oneyndelijke Rijckdommen, die zy door haere dapperheyt hadden verkregen. Zy houd in de slinker hand een Palmtack, om dat de Paus alle Iaren in de Vasten, door den overvloed van dese boomen, daer mede de benedictie of zegen geeft aen alle Cardinaelen, Prelaten en andere voornaeme luyden.

De rechter hand met een oogh in 't midden, bediet de naerstigheyt van dese Volckeren, waer door zy 't gebreck dat de Natuyre haer heeft verleent, souden vervullen, door het naejaegen van veele konsten, om daer van wel te leven.

Dese beeldnisse wort met een wreet opsicht afgemaelt, gewapent zijnde met een Borst-stuck, Helm, Schilt, Pijlen en een beknopst kleed, om dat, gelijk *Strabo* en *Plinius* verhaelen, dit Landschap altijd heeft gehad, seer manhafte en welgeoeffende Soldaeten, die Schilden plachten te gebruycken, en waren goede Lancy-werpers. *Jordanus Monachus* seyt, dat dese Volckeren lange weigerden om sich onder 't Roomsche jock te begeven, en datse seer moedige en hartneckige tegenstant deden. En *Livius* sprekende van haere wreedheyt, seyt datse scheenen geboren, om den Romeynen in haere krijgshkonst werck te geven: die dickwijls met listigheyt oock mosten hand aen hand komen: en daer was geen Landschap waer in de Romeynsche soldaten goeffer en dapperder van daen quaemen, om de swarigheyt van de plaetsen, tusschen de steile geberghen, die se noot-

saeckelijck mosten beklimmen: als mede door de wackerheydt en moedigheyt van dese luyden, die den Romeynen geen tijd vergunden, om sich te verpoosen. Dese moedigheyt gebruyckten zy wel, nae dat *Livius* en andere getuygen, maer zy zijn niet te min daghelix door dappere aenvallen t'onder gebracht. Onder welke aenvallen sal ick niet verfwijgen de overwinninge die *Biagio Asareto* gehad heeft, regen *Alphonfus* Koningh van Arragonien, die sich gevangen gaf in handen van *Iacomo Iustinianni*, eene der Heeren van 't Eylant *Scio*, en van de hoofden der Scheepsvlote, zijnde eene doorluchtige naeme van sijne dapperheyt. Van gelijcken wierde in dese heerlijcke overwinninge gevangen, *Iohannes*, Koningh van *Navarre*, en d'Infante *Henric* sijn broeder, gelijk men in de Historien van *Naples* en in 't kort begriep van *Collenaius* kan sien. Ick sal naelaeten te spreekken van de wonderlijcke aanslaegen, daer verscheiden Ridders en beroemde Capiteynen, tot verscheyden tijden, groote overwinningen, door haere dapperheyt, hebben verkregen.

Het Scheepsroer wort ter syden gestelt, soo om de goede Regceringe van dese edele Provincie uyt te drucken, als mede om hare bestieringe totte Zeevaert, om dat dit Landschap aen de Zee zijnde gelegen, zy daer in groote Meesterschap hebben gebruyckt, soo wel in Vreede als in Oorlogh, als hebbende gehad, en als noch, seer vermaerde Mannen die 't bewindt ter Zee gehad hebben. Eerrijts isser geweest *Christophorus Columbus*, wiens doorluchtige naeme eeuwich sal leven, daer hy door de Schipvaert, met verbaestheyt van de Natuyre, door een onverwinnelijck gemoed en sonderlinge kloekheyt, totte onbeklimlijcke plaetsen, is doorgedrongen, en heeft 1492 nieuwe Werelden gevonden, die aen de voorgaende eeuwen onbekent waeren. *Franciscus Maria* Herrogh van *Vrbis*, een Man van sonderlinge dapperheyt en wijsheyt, die de heyrkrachten des Paus en der Venerianen heeft bestiert. *Nicol Spnola* Generael van de Scheepsvloote van Keyser *Frederic, II.* *Ansalolus* Generael van de Zee, en voornaemste Fiscus en Stadhouder van den Griexschen Keyser, die tot vereeringe kreegh 't Eylant van *Mitilene*. Wat sal ick seggen van *Giov, Giustinianni*, eene van de Heeren
van 't

van 't Eylant *Scio*, Generael soo ter Zee als te Lande, onder den Keyser *Constantinus* van Constantinopel. *Andreas Doria* Generael van de Zee, voor den Paus, Koning van Vranckrijk, voor *Carol. v* Keyser, en *Philippus* Koningh van Hispanien, en ten laesten *Giovan. And. Doria*, oock voor den selven Koningh. Maer waer heb ick *Helvius Pertinax* gelaeten, die door sijne dapperheyt en deught, tot het Roomsche Rijk is opgeklimmen? Maer 't welek noch meerder eere waerdigh is, soo hebben zy in den Geestlijcken staet gehad ontallijcke Prelaten van de H. Kercke, Bisschoppen, Cardinaelen en Pausen, als daer zijn *Innocentius de IV*, *Adrianus V*, *Nicolaus V*, *Sixtus IV*, *Innocentius IX* en *Iulius XI*. Ick soude hier veele andere konnen by voegen, maer om niet verdrietigh te zijn, sal ick 't naelaeten, alsoo dese Provincie veel meerder lof als het mijne is waerdigh.

T O S C A N A.

EEN seer schoone Vrouwe met kostelijck laecken gekleet, waer over zy sal hebben de Mantel van 't groot Hertogdom van root fluweel, en met armelijnen gevoert, en zy sal op 't hoofd een kroone van den grooten Hertogh hebben. 't Kleed onder den Mantel sal wesen als een fijn wit linnen hembd, van de slincker syde sullen verscheyden wapenen leggen, en de riviere *Arno*, zijnde een oud Man met een baerd en lange hoofdharen, en die met eene elboge op een Emmer sal leggen, daer waeter uyt loopt, zijnde dese riviere geciert met een krans van beuckenblaeden, en ter syden sal een Leeuw leggen, en aen de rechter syde een Antaer op sijn antics, met vier daer op, en rontom dat selve sal gesneden zijn de aerde por, de drinckschaele en Lirius of Wichelroede, en daer op verscheyden Priesterlijcke gereetschappen nae het valsche Heydensch gebruyck, en inreter slincker hand falsche seer bevalligh een roode Lely met een boeck houden.

Dit Landschap heeft veele naemen gehad, d'eene *Tirrenia*, gelijk *Berosus* de Chaldeer en *Trogus* verhaelen. Seggende dat het is genaemt van *Tirrenus* soone van *Atius*, die welcke als *Strabo* verhaelt, van *Idia* alhier de Inwoonders affant, vermits *Atius* een afkomselingh was van *Hercules* en *Omphale*, zijnde

gedwongen door hongersnood en diere tijd 't Volck uyt te senden, en kreegh *Tirrenus* by lotinge 't grootste deel daer van, sulx dat hy 't nae sijnen naeme *Tirrenia* naemde. Het is daer nae van de Romeynen *Etruria* geheeten, uyte kondschap en eervaerenthey van den Godsdienst, waer in zy alle andere volkeren overtrefren. En hier door waerense by den Romeynen in soo groote achtinge, gelijk *D. Halicarnassus* en *Livius* seggen, datse niet alleene haere kinderen alhier schickten om de konsten te leeren, maer oock de goede Zeeden en den Godsdienst. Ten laesten heeft het den naem van *Toscana* of *Tuscia* aengenomen, gelijk *Festus Pompejus* getuyght, van *Tusus* haer eerste Koningh, de Soone van *Hercules* en *Arassa*, die aldaer quaemen van 't deel van *Tanis*, en wierde daer nae dese naem bevestigt, door de overtreffelijckhey van de offerhanden. Waer van oock *Plinius* gewagh maect in 't 3 boex 5 cap.

Zy wort schoon gemaelt, om dat dese eedele Provincie, zijnde de peerle van Italien, de luchtrichste en schoonste is, als hebbende dese alle de gaeven van de konst en van de natuyre, als mede een seer gefonde locht, seer vruchtbaer, oock om datter seer veele Meeren, Havenen, Revieren, Fonteynen en Luffthoven zijn, oock vol vermaerde en groote steeden, als mede prachtrige gebouwen, soo wel gemeene als besondere. Hebbende oock treffelijcke verstanten die in alle konsten, geleertheyt en wetenschap soo in vrede als oorlogh wel geoeffent en vermaert zijn.

Het kleed en de kroone van den grooten Hertogh, is om dese vermaerde Provincie met dit voor-recht, dat meest uytblinckt, uyt te drucken, hebbende het doorluchtige Huys van *Medices* dit *Toscana* niet weynigh heerlijck gemaect: want wie zijn niet bekend de *Lorenzi*, de *Cosmi* en haere waerdige naevolgers en dappere daeden, waer door oock de Koninghlijcke en treffelijcke Huysen met haer in bloedverwandschap en swagerschap sich hebben willen verbinden.

De roode Lely wort haer gegeven, om dit Landschap best uyt te drucken, door het wapen van *Florence*, zijnde de voornaemste Hoofstfad van gantsch *Toscana*.

Het Boeck vertoont dat dit Landschap seer vruchtbaer is van geleerde Mannen in alle

alle weerenſchappen, houdende daer van oopenlijke Leſſen als te *Perugia*, *Sienna* en *Piſa*.

Her witte onderkleed bediet de oprechtigheyt van de Zeeden, ſuyverheyt des gemoeds en oprechte trouwe. De reviere *Arno* loopt er als de voornaemſte reviere, ter ſyden, loopende midden door *Toſcana*, waer door zy ſeer gerijft worden, gelijk men in de beſchrijvinge van de *Arno* ſien kan.

De waepenen betoonen dat *Toſcana* heeft en altijd gehad heeft vermaerde Mannen van waepenen, doch inſonderheyt die van *Luca*.

Het Antaer op ſijn antics met het vier en de Prieſterlijke gereeſchappen, zijn kenteykens van der oude Goden valſche Godsdienſt, want hier was de Hoofdkerck en Schoole, alwaer de Romeynen en 't Latijnſche Rijk, quaemen om de ceremonien en Godsdienſten te leeren, en waeren haere Leeraers in ſulcker achtginge en eerwaardigheyt, dat de Raed en 't Roomiſche Volck in groote ſwaerigheyt van algemeene ſaecken, ſoo van de uytkomſten als toevallen van de dingen, haeren raed verſochten, als mede in de uytlekkinge ontrent de Wet van haere valſche Goden: waer uyt klaerlijk blijkt dat dit volck altijd ſeer Godsdienſtig en Religieus is geweest. Soo ſiermen oock te deſen tijd in den waeren Godsdienſt van *Chriſtus* onſen Heere, dat dit Landſchap ſeer vermaert is geweest van heylige Minnen. Men vindt in de oude beroemde ſtad *Luca* alleen 36 heylige lichaemen, behalven andere groote Prelaten der Kercke, die daer zijn als ſpiegels en voorbeelden der Liefde, goeddadigheyt en andere Chriſtlijke en zeedige deughden: oock andere die meer lof, als het mijne, waardigh zijn: als daer is *Franciſcus Maria* Cardinael van *Monte*, die door de Koninglijke waardigheyt van ſijn perſoon, wel vertoont, dat hy is van de beſte afkomſt der Werlt. Maer daer zijn oock in dit Landſchap geweest, vermaerde leeden der Kercke, die tot Hoofden der ſelve zijn gebruykt, als *Linus* die den overſten der Apoſtelen *Petrus* in de beſtteringe der Kercke is gevolgt. Wefende een *Toſcaner* van heyligh leven: die dit Land ſeer vermaert heeft gemaect.

Daer zijn veele vermaerde Mannen in de volgende tijden geweest, die wy om kortheyt naelaeten: evenwel kan ick dien groo-

ten *Leo I* niet naelaeten, die door ſijn Heylighheyt en diepe geleertheyt, oock ſijne dapperheyt en aenſien uytblyndt, als die rafernye van den Koningh *Attila*, dieder genaemt wierde de Geefſel Godes, met ſijne tegenwoordigheyt en eenvoudige woorden, verſchrickte en breidelde. Maer d'Onde laetende vaeren, ſoo zijnder oock in deſe jonger tijden, verſcheyden Prelaeten uyt dit Landſchap voortgekomen, die te *Romen* den Pauſlijcken Stoel van *S. Pieter* hebben bedient, als *Nicol. v*, *Pius II*, *Pius III*; *Leo x* en ſijn Neef *Clemens VII*, van de *Medices*; *Marcellus II* en *Julius III*; van d'Opper-Prieſter *Clemens VIII*, ſiet yder klaerlijk ſijn wonderlijke Godsdienſt en rechte beſtteringe, die hy heeft ingeſtelt ſoo over de gebeden der traenen, en andere werken van ſonderlinge Liefde, en hoe alles, onder ſijne bediening, geluckigh is uytgevallen en van God gelegent totte ruſte en algemeene Vreede van Chriſtenheyt, en aenwas van den Godsdienſt en Kerckelijcken ſtant, waer van gedencckwaardige geheughniſſen zijn naegebleven. Waer op gevolgt is *Leo XI* oock van 't Huys de *Medices*, en *Paulus v* Romeyn, doch van afkomſt een *Toſcaner* uyt het eedele geſlacht van *Borghesen*, ſeer oud van *Sienna*. Men ſieret nu den heyligen politique Scpter waer door *Urbanus VIII* van de *Barbarini*, de Heylige Kercke beſtiert, als een doorluchtige ſpruyt van Florencia.

V M B R I A.

Ene oude Vrouwe op 't antics gekleert, emet een Helm op 't hoofd, ſtaande midden aen den voet van ſeer hooge bergen, die een deel van haer lichaem beſchaduwten, met de rechter hand houdſe een Tempel buyten de ſchaduwe met eenige ſtraelen daerſe op ſiet, en mette ſlinker leuntſe aen een rodſe, waer van het waeren in menigtre, ſeer ſteyl komt afdaelen, en boven de rodſe ſtaet een regenboge, van d'een ſyde ſal het teycken *Gemini* of *Twelingen* ſtaen geſchildert, die te ſaemen een Overvloets Hooren vol bloemen en vruchten vertoonen, van d'ander ſyde een groote witte Strier, met veele daelen en wijde platte velden rontomme.

Dit Landſchap is *Ymbria* genaemt, en nae dat

dat eenige meenten van *Imbre*, dat is van den slaghregen, want de oude Griecten geloofden, dat *Vmbria* was behouden gebleven voor den stortregen der algemeene Sondvloet. 't Welck een losse fabel is die de H. Schrift wederspreekt: Doch andere seggen beter, dat *Vmbria* heerkomt van *Vmbra*, dat is van de schaduwe, overmits dit Landschap schaduachtigh is door de hooghte en naegelegentheyte van de Apeninsche bergen. Ten laesten is oock een deel daer van genaemt, het Hertoghdoin van *Spoleta*, welcke naeme, als *Blondus* verhaelt, zy heeft van *Longinus* de eerste Exarch of Stadhouder van Italien. Ick heb geseyt een deel, want ick verstaet te beschrijven *Vmbria* nae de stelling van de seer oude schrijvers, waer onder oock zijn begrepen de *Vmbri Sabini*.

Oud en op sijn anties is zy gekleet, om dat de *Vmbri*, de alderoudste Volcken van Italien zijn, gelijk *Plinius* seyt in 't III boex XIV cap. alleen om haere groote oudheyte te vertoonen. Alhoewel de Griecten seer fabelachtigh daer van geloofden, gelijk boven is geseyt.

Zy heeft een Helm op 't hoofd, om dat de *Vmbri* seer machtigh en verschricklijck in de waepenen waeren, en gelijk *Livius* verhaelt, soo dreyghdende *Romen*, alhoewel het triumpheerde. *Boterus* bevesticht dit selve mede, dat de *Vmbri*, de strijbaerste Volckeren van gantsch Italien zijn. Dit getuygen mede *Virgilius* en *Silius Italicus*. Hier uyt was *Q. Sertorius* geboren, als *Suidas* seyt, een Hooftman niet min geleert als in den Krijgh uyt-nemende en wel eervaeren; behalven groote menichte oude en nieuwe Krijghs-Oversten die wy naelaeten.

Zy staet midden tusschen de bergen, om twee redenen. D'eerste, om dat het natuurlijk is dat de bergen hier een schaduwe maecten daerse boven uytsteeckt, daerom is dat deel des lichaems beschaduwet, waer van het oock *Vmbria* genaemt is. De tweede reden is om uyt te drucken dat dese Provincie is midden in Italien, en dat dieselve geheel met de Apeninsche bergen omset is, staende daer midden in, soo dat *Vmbria*, *Vmbilico* of Navel van Italien geheeten wordt, gelijk *Varro*, *Plinius* en andere verhaelen, 't welck oock *F. Mauro* bevesticht in 't leven van *S. Franciscus*.

Zy hout metter rechter hand een uyt-blinkende Tempel, want in *Vmbria* zijn twee groote hoofden van de Religie, de grootste, dieder in de Werlt geweest zijn; d'een daer van was de groote Vaeder *Benedictus* van *Norcia*, waer onder kampten 30 andere Religien, en zijn van dees Kloosterlevens ordre voortgekomen 60 Pausen, en veele Oostersehe en Westersche Keyfers, Hertogen, Princen, Graven, Keyserinnen, Hertoginnen en andere doorluchtige Vrouwen, door de eedeleheyte en haer heyligh leven vermaert. Het tweede hoofd was *Franciscus*, stichter van de Minre-broeders, Capucien, Observanten, Conventualen, Koor dedraegers en veele andere die daer leven onder den regel en bescherminge van *S. Franciscus*, die God, door de verdiensten van desen grooten Heyligh, door Christenrijk geheel verspreyt. Ick sal naelaeten te seggen van *S. Clara*, 't hoofd van ontallijke Ionghvrouwen, die in boeyen en banden den hoogen God hebben gedient. En dat *Vmbria* van ouds vol Godsdiens is geweest, getuyght *Propertius*.

Neffens haer wort het schricklijck storten van 't waeter van 't *Lac Velino* gestelt, als nu geheeten *Piè di Luco*, als een saecke niet alleen in dit Landschap aenmercklijck, maer oock door geheel Italien: want daer is sulcken grooten overvloet van waeter, en sulcken steylte waer van het geweldelijck af valt, dat de slag en 't geraes des waeters, voor die 't hoort, een weerflagh maect wel van 10 mijlen weeghs, gevende den aensfenders schrick en verwonderinge, en door de gestadige oplichtinge der dampen, die door de groote waeterstorting worden veroorsaect, maect het een weerflagh aen de straelen der Sonne, waer uyt dan een Regenboge gemaect wordt, die van den Latinen *Iris* is genaemt. Waer over *Plinius* in 't 2 boex 62 cap. aldus seyt, *In 't Lac van Velin siemen alle dage den Regenboge*. Want als by ons de Regenboge gesien wort, dan bediet het gemeenlijck regen: maer dit kan in desen sin niet werden genomen, alsoo dit wat besonders is, en men siet die niet als by dage, wanneer het een schoone dagh is, en dat de Sonne mer haere straelen, dat deel kan beschijnen alwaer de grootste lichtinge van de dampen en de krachtigste slag van 't waeter is. En om dese oorfaeck isse niet alleen aenmercklijck,

lijck, maer om datse oock midden in Italien leyt, gelijk *Virgil.* in 't VII boeck *Æneid.* beschrijft, *Est locus Italiae in medio sub montibus altis &c.*

Niet sonder reden wort de Overvloets Hooren daer by gedaen, want *Strabo* seyt dat het geheele Landschap vruchtbaer is: Iae't is soo vruchtbaer op eenige plaetsen, datse het vette van Italiengenaemt worden. *Boterus* en andere Schrijvers, soo oude als nieuwe, bevestigen 't selve, als mede *Stephanus*, dat de Dieren tweemaal in *Vmbria*'s laers haer vrucht voortbrengen, en oock dickwijls tweelingen, gelijk mede de Vrouwen, en de boomen dobbelt bloeyfel en vruchten geven, daarom dachte my dat de Overvloets Hooren en het reycken *Gemini* haer wel paste, soo datmen van haer met recht wel magh seggen 't geene *Virgilius* van Italien spreekt:

Bis gravida pecudes, bis pomis utilis arbos.

De witte Stier wort ter syden dese beeldenisse geset, want dit Landschap brengt seer schoone Stieren voort, en ten meestendeel groot en wit, die by den Romeynen in groote achtbaerheyt waeren, want de Overwinnaers gebruyckten dieselve in de triumphen en offerhanden, wasschende dieselve eerst uyte reviere *Clitumne*, waer van *Virgilius*, *S. Italicus* en andere gedencken. Van binnen moet *Vmbria* daelen en platte weyden hebben, om de aert van dit Land te vertoonen.

L A T I O . 't Latijnsche Rijk.

L Aet ons voor het *Latium* sien den ouden *Saturnus*, een Man met een lange baerd, dick en grauw, sitende in een grotte, houdende een seysen in der hand. Boven op de grotte sal een Vrouwe sitten op een hoop wapenen en krijgshgereetschap: hebbende op 't hoofd een Helmet, dat met een schoone Veederbos geciert is, en in de sliicker false een kroone ofte een Lauwertack, en in de rechter een korte deegen hebben, doch niet spits.

Latium door de Zeetel die 't Romeynsche Rijk besit, is niet alleen het voornaemste deel van Italien, maer oock van de geheele Werlt.

Door *Saturnus* in de grotte, wort dese Provincie afgebeeld, hebbende dese naeme *La-*

tium verkregen, om dat hem *Saturnus* hier verberghde, terwijl hy vluchtede voor sijn soone *Jupiter*, die hy berooft hadde van sijn Koninghrijk, gelijk *Virgilius* verhaelt in 't VIII boeck van *Æneas*, en *Ovidius* in 't I boeck van sijn *Fasli* of Rechtsdagen.

Hy hout de Scyssen als een eygen gereetschap of waepen, waer mede hy van de Poeten is afgeschildert, oock wortse hem gegeven, om dat eenige seggen, dat hy daer van de Vinder is, terwijl hy den inwoonders van Italien het Land leerde bouwen, en het graen en kooren versaelmen. Andere seggen dat dese waepenen hem van sijn Moeder gegeven zijn, als hy tegens sijn Vader streef en opstont om sijn broeders te verlossen uyte gevangenis, en dat hy hier mede *Catum* lubde, gelijk *Apollonius* in 't IV boeck van de *Argonauten* verhaelt.

Voor de Vrouwe die op de Grotte sit, wort *Romen* verstaen, die boven *Latium* gestelt is, niet alleene als de aldervoornaemste, maer oock als de glans en eere van 't selfde. Want *Romen* wierde van ouds *Saturnia* geheeten, 't welck *Ovidius* oock vertoont in 't VI boeck van sijn *Fasli*, daer hy *Juno* invoert die van haer spreekt: *Sigenus aspicitur*, &c. en dat op de wijze als geseyt is; gelijk men oock heeden *Romen* siet in een oud, edel, marmre uytgehouden beeld in *Vaticano* in 't Hof van de *Cesli*. De Lauwertack of de krans desselven vertoont, dat dese totte overwinningen en triumphen wierden gebruyckt, en oock totte wapenen, en dat die in dit Land, met groote menigte wierden gevonden. En *Plinius* verhaelt in 't xxxv boeck xxx cap. als datter een Adelaer was die een witte Henne hadde opgenomen, die een Lauwertack vol besyen in den mond hebbende, liet hy dieselve ongeschent vallen in de schoot van *Livia Drusilla*, die noch daer nae de Vrouwe wierde van *Augustus*. Over welke geschiedenisse men de Priesters raed vraeghde, die daer op antwoorden, dat men de Henne en Kiexkens die daer van quaemen, soude bewaeren, en datse desen tack souden planten. 't Welck gedaen zijnde in de stad *Cesare* by den *Tyber*, soo wies daer uyt een groot bosch van dese boomen, van welke de Keyfers, die daer nae triumpheerden, altijd een Palmtack in de handen, en een krans om 't hoofd droegen. En van dese zijn veele an-

dere bosſchagien gefet, ſulx dat in dit Landſchap daer van een grooter menichte is, als in eenigh deel van Italien.

C A L A B R I A .

Een bruyne Vrouwe in 't root gekleet, hebbende op 't hoofd een ſchoone krans van blieders van Ornellen, die met Manna beſtroyt zijn, in de rechter hand ſulſe een Overvloets Hoorn houden van verſcheiden witte en ſwarte Druyven, en in de ſlinker een tack van Braembefyen geladen met een boſſelken ſyde, en een tack Boomwoll mette bladers en vruchten, en op der aerde ſal leggen een boſſel met Suycker-ried.

De naem van *Calabria*, ſchijnt van de Grieken af te komen, die aldaer hebben gewoont, om dat deſe naem bediet overvloed van goederen. Want gewis in dees Provincie wort de Fonteyn van alle goederen gevonden. Dit Land is ſeer vruchtbaer, vol van bequaeme bergen, ſpitſen, heuvelen en ſeer geneughlijke daelen, die ſeer aengenaem maecten 't geen de natuyre voortbrenght. De bruyne verwe en 't roode kleet bedieden de werkinge van de verwe der Sonne, die daer ſeer heerſcht. De krans van Ornellen met Manna geladen, druckt uyt, dat de lucht in deſe plaetſe ſeer ſchoon is, en aldaer ſeer lieflijk regent, oock van de heylſaeme dauw van Manna. En om dat op de Ornellen de beſte en volmaekſte Manna verſaemelt wort, ſoo maecten wy haer van deſe plante en van geen andere, eenen krans. De verſcheyden Druyven vertoonen de overvloed van eedele Wijnen, die in dit Landſchap voort komen, en in verſcheyden deelen van Italien overgevoert wordende, maecten de naeme van dit Land vermaert. De tack van Braembefyen mette boſſels ſyde, de Boomwolle en Suyker-rieden zijn de andere beſondere vruchten, daer door dit Land ſeer beroemt is, om dat aldaer groote menichte van Sijde, Boomwolle en van Suycker geteelt wort.

C A M P A G N A F E L I C E *ofte* T E R R A
D I L A V O R O .

Deſe gelukkige Provincie wordt in een bloeyſaem veld geſchildert met de beeldeniffe van *Bacchus* en *Ceres*, dieder ſtaen als

oſſe ſterek worſtelden, waer in men niet ſien kan dat d'eene voordeel heeft boven d'andere.

Bacchus ſal om't hoofd hebben een krans van een wijnranck met troſſen en druiven, en *Ceres* ſal van gelijken een krans hebben van koorenayren. Aen de ſyde van *Bacchus* ſullen ſeer groote Olmboomen ſtaen met bloeyende Wijnrancken, die tot boven den Olmboom opklimmen vol Druyven, en om meerder ſchoonheyt, kan men daer een Tyger ter ſyden ſtellen, zijnde een Dier dat *Bacchus* geneylyght is, en van d'ander ſyde van *Ceres* een veld vol groote hooge kooren-ayren, en een groote Slange, zijnde een gedierte van *Ceres*.

Dit Landſchap inagh in der daed gelukkig worden genemt, want het vloeyt over van veele goederen, doch inſonderheyt van die geene die tot des Menſchen onderhou noodigh zijn, als van brood en van wijn. En als de oude Grieken in eervaeringe quaemen dat dit Landſchap ſoo vruchtbaer was, verſherden zy een geneughlijke fabel, gelijck *Plinius* in 't III boeck verhaelt, dat *Ceres* en *Bacchus* hier altijd om ſtrijd worſtelden, om te betoonen, dat *Ceres* in haer kooren voort te brengen, niet weeck aen *Bacchus*, die ſijne Wijnen voortbrachte, ſulx dat door deſe twiſt ſoodaenige overvloed was van 't een en van 't ander, dat oock van de tijd der Grieken af, deſe twee blijven worſtelen, wordende geen van beyden moede.

C A M P A G N A F E L I C E .

OM verſcheyden beeldeniffen van dit Landſchap te vertoonen, ſullen wy een ſchoon en aengenaem Maeghdeken in een geneughlijke plaetſe ſchilderen, met een krans op 't hoofd, die van verſcheyden bloemen is te ſaemen gevoeght, met een groen kleed, waer op allerleye ſchoone bloemen gemaelt zijn. Zy ſal onder de rechter arm een boſch van kooren ayren hebben, en in de ſlinker hand eenen bloeyenden Wijnranck, waer door zy betoont dat ſy overvloed heeft van deſe vruchten, en ter ſyden ſal een kuyl weſen waeruyt roock en water voortkomt.

Plinius noemt het in ſijn III boeck *Campagna Felice*, om de gelukkige voortbrenginge van haere vruchten, hier nae iſſe genaemt *Terra di Lavoro*, dat is, van de arbeyd, om dat met groote arbeyd dit Land beeght, beploeght

ploeght en besaeyt moet worden. Andere seggen dat het alsoo heet om dat het goed is om te bearbeyden, want men doeter geen verloren kosten aen. Andere gelijk mede *Livius* seggen, dat het alsoo genaemt is, om dat de Romeynen grooten arbeyd en moeyte hadden, om 't selve in te nemen, en ingenomen zijnde, om 't selve te bewaeren.

Schoon en aengenaem isse geschildert, met bloemen, om de schoonheydt uyt te drucken, die de Natuyre aen dese Provincie heeft medegedeelt. Als mede om de gematighde en soete licht, waer door veele Keyfers en Romeynsche Raedtsheeren, deser Wereld wars zijnde, haer alhier hebben gegeven om een stil en gerust leven te leyden, doch insonderheyte te *Puzzolo* en *Baja*, gelijk oock veele geleerde Mannen hebben gedaen als *Virgilius*, *Livius*, *Horatius*, *Claudiamus*, en *F. Petrarca*, die een groot Vriend was van den Koning van Naples: en oock niet alleen om de soete locht, maer om dat alhier alle de lustigheden tot vermaeck en nuttigheden der Menschen worden gevonden, hebbende van alle kanten overvloet van vruchten, en boven al Kooren en Wijn met volle schuyren. En hierom wortse met koorenyren, en met rijpe en blofsede Druyve-trossen vertoont. Waer van *Martialis* in 't besonder singht, *Hic est pampineis viridis Vesuvius undis &c.*

De kuyl waer uyt water en roock rijst, vertoont de gesonde Badstoven die in dit Land over al worden gevonden, en door dit deel salmen 't geheel verstaen.

P U G L I A.

EEN Vrouwe die van de Sonne verbrant is, zijnde luchtigh gekleet, waer op eenige beestjens loopen *Tarantole* geheeren, wesfende als groote Spinnen, gestreept met verscheyden verwen: en sal dese beeldnisse staen offse danste, hebbende om 't hoofd een krans van Olijven met sijn vruchten, houdende seer aerdigh mette rechter hand een bos kooren-ayren, en een tack Amandelen met blaeden en vruchten, hebbende aen d'eene syde eene Oyevaer, die een Slange in den mond hout, en aen d'ander syde verscheiden instrumenten om te speelen, doch in 't besonder een Trom, of een Schalmey.

Dit Landschap is van d'Oude *Apulia* genoemt, van *Apulus*, dien seer ouden Ko-

ningh van dese plaetse, die alhier, lange voor den Trojaenschen krijgh, quam woonen.

Verbrant en licht gekleet isse gemacht, om de groote hette en drooghte, die ten meestendeel in *Puglia* wort gevonden. Waer over *Horatius* en *Perlius* dit Landschap naemden, het dorstige *Apulia*.

De *Tarantole* mette verscheyden verwen geplackt, als Dierkens die seer bekend en alleen dit Landschap eygen zijn, worden op 't kleed gestelt, om de verscheydentheyt van haer venijn te vertoonen, gelijk *Martial.* over *Dioscoriden* verhaelt: Want als dese Dieren iemant steecken, soo gebeuren daer uyt wonderlijcke, vreemde en seer seltsaeme toevallen: want eenige singen, andere lachen, andere klaegen, dese krijten, die slaepen, die waecken, die dansen, die trillen en beven, die sweeten, en andere lijdende quellingen en siekten, jae worden mal, en als offse waeren beseten. En dit komt nergens anders van, dan door de verscheyden Natuyren van dese Dierkens, als mede door de Natuyre van die geene, die van haer zijn gebeeten, en oock nae de daegen en uyren.

De verscheydenheyte van de instrumenten om te speelen, vertoont, gelijk *Martialus* verhaelt, dat het venijn van dese dierkens sich geheel laet versachten en overwinnen door de Musijk van 't speelen, en daerom heeftmen aldaer een gewoonte om altijd dagh en nacht te laeten speelen, ter tijd de gequerste is genesen. En het langh speelen en dansen, 't welck in dese beeldnisse wert vertoont, doet het sweet voor den dagh komen, 't welck dan, door 't geweldigh bewegen, de quaedaerdigheydt van het venijn, krachtlijck overwint. En alhoewel dese instrumenten, op andere plaetsen allene tot lust en vermaeck worden gebruyckt, niet te min, soo gebruyckt men die in dese Provincie, niet alleen tot lust, maer oock tot noot-saeklijckheyte, gelijk geseyt is.

De Oyevaer wortter mette Slange in de mond gestelt, om dat dit Dier in geen ander deel van Italien zijn nest maect als in dit Landschap, waer over men seyt, dat het oock by lijf straffe verboden is, eenigen Oyevaer te dooden, door de Weldaed die zy 't land doen, om dat zy 't selve van de Slangen suyver houden.

De Kooren-ayr , de Olijfkrans , de tack met Amandelen ; betoonen dat in dit Landschap groote overvloet is van Kooren,Rijs, Oly, en Amandelen , sulx dat het wel met geheel Italien magh streeck houden. Hebbende niet alleen overvloet voor haer selve, maer gerijft oock veele andere Landen.

A B R U Z Z O .

EEN Vrouwe van Manlijk en sterck opsicht , in 't groen gekleet , die staende in een steyle en berghachtige plaetse , mette rechter hand een Spies hout , en heeft met groote bevalligheyt mette sfincker hand een korfken vol Saffraen gevat. en aen eene van haere syden, sal een schoon Paerd staen.

De Volckeren van dit Landschap zijn van oude tijden genaemt geweest *Samniten*, *Saracenen*, *Peligen*, *Mauricuen*, *Precutinen*, *Vestinen*, *Irpinen*, en andere naemen , nae de plaetsen en steden van dit Landschap , maer in 't gemeen hielden zy den naem van *Samniten*, nae de stad *Somius*, waer uyt naederhand de geheele Provincie den naem heeft gekregen, &c. gelijk *Strabo* verhaelt.

Zy is een Vrouwe in een steyle en berghachtige plaetse gemaelt, om dat dit lantschap alsoo gelegen is. Met een Manlijk en sterck opsicht en groene kleederen wordtsfe afgeboelt , om dat *Plinius* seght, dat die van 't geberghte , frifcher , stercker, en wackerder zijn, als die in 't vlacke veld woonen. overmidts dese haer lichaem meer oefnen als d'andere. En om dat dit Landschap een seer groote menichte van Saffraen voortbrengt, waer door het niet alleen Italien, maer oock verscheyden andere Landen mede gerijft, soo wortse vertoon datse een korfken vol van dese vruchten uytreyckt.

Het seer schoone Paerd ter syden , vertoon de moedige en vermaerde Paerden van dit Land , en dat door oorsacke van haere gelegentheyt. Oock staet het Paerd daerom, om dat gelijk het Paerd een Dier van natuyren moedigh en ter oorlogh bequaem is , alsoo zijn de *Samniten* oock strijdbaere Mannen, die dickwijls tegens den Romeynen voor de vuyft gevochten hebben.

De Spieffe wordt tot haer naemteycken daer by gedaen , alsoo *Festus* seyt , dat het woord *Samnia* een Spieffe bediet. Oock past

de Spieffe wel voor een teycken van dapperheyt en moedigheyt. Want de *Samniten* beginnende op haere eere te letten, als mede op hunne dappere Mannen , soo maecten zy , soo wel in tijd van vrede als van oorlogh, daer groot werck af, en wierden oock soo moedigh , datse alle de naegebuyren sich dorsten onderdaenigh maken, verwouffende groote Landen , maeckende den Romeynen tot Vyanden , diewelcke, soo *Strabo* seyt , zy dickwijls de proeve van haere dapperheyt lieten sien. De eerste reyfe was, wanneer zy den oorlogh verwekten. De tweede reyfe was , wanneer se met haer in 't verbond waeren. De derde reyfe was, wanneer se vry wilden zijn en Burgers van *Romen*, en 't selve niet konnende verkrijgen verloorren zy de vriendschap der Romeynen , en hier uyt ontstont den krijgh, die men *Marsica* noemt, geduyrende dese twee Iaeren , doch ten laeten verkregen zy , 't geene zy begeerden.

M A R C A .

ZY wordt als een schoone Vrouwe gemaelt met een Manlijk opsicht, die met de rechter hand aen een verkeert Schild en een Spieffe leunt, met een Helm op 't hoofd, en tot een kam is de Exter daer op gestelt, houdende mette sfincker hand een bosfel kooren-ayren, en ter syden een Hond.

Schoon wortse gemaelt, om dat dit Landschap seer schoon is, en door de natuyre seer wel onderscheyden in dallen, effene weyden, revieren, &c. die daer over al door loopen en maecten 't selve boven maeten schoon.

Zy wort Manlijk van opsicht gemaelt, met de eene hand op een Schild leunende, met d'andere op de waepenen , om te vertoon dat alhier seer goede Soldaeten uyt voort komen.

De Exter wort op haeren Helm gestelt, zijnde haer waepen, om dat de Exter, zijnde de Vogel van *Mars*, voor de Legioenen van de *Sabinen* gingh, om dieselve in *Marca* te geleyden , om colonien of planters van dit landschap te wesen, en daerom wierde *Marca* ten tijde van de Romeynen *Ager Picopus* 't Krayen-land geheeten : Want het is overvloedigh van voorraad en Soldaeten , waer door het dickwijls *Romen* en andere deelen van *Italien* en *Europa* heeft geholpen.

De Hond wort om haere getrouwigheyt daer by gedaen , oock om dat in dit Landſchap Honden van groote deughd en waerdye zijn , die door geheel Italien gevoert werden. En om totte getrouwigheyt van de Soldaeten te keeren, ſoo ſeyt *V. Paterculius*, dat *Pompejus* door dit Landſchap een groot getal Soldaeten verſamelde, en daer veel op betroude. By onſen tijden als de Paus *Clemens VII* op 't kasteel van *S. Angelo* door den Spagniaerts en Duytschen beſet was, ſoo quaemen die van *Marca* dickwijls om hem van 't kasteel te verlotſen.

R O M A G N A.

EEn Vrouwe met een ſchoone krans van Vlas en van Mee of Krap met de bloemkens en vruchten , houdende in de rechter hand een tack van een Pijnappelboom mette vruchten, en mette ſincker hand de Bolſter van Heerſe, van Panicken, en de Peulen van Boonen en Erten, &c.

Dit Landſchap heeft verſcheyden naemen, onder andere wordt het *Flaminia* genaemt nae de wegh van de keyſelſteenen, die van *Flaminus* Roomſch Burgemeester verbeterd is, gelijk *Strabo* ſeyt, *Livius* 1x boeck van d'Oorlogh van Macedonien ſeyt dat *Flaminus* hebbende de Liguren r'ondergebracht, en Vreede mette naegebuynen gemaectt hebbende, ſoo koſte hy niet lijdē, dat de victorieuſe Soldaeten ſouden leedigh zijn, derhalven liet hy den wegh van *Romen* met keyſelſteenen beleggen en hermaecken, door *Toſcanen* en *Vmbria* tot *Rimini*. Zy is daer nae genaemt *Emilia* van *M. L. Amilius*, die welcke een wegh liet maecken van *Puacenza* af, die ſich voegen ſoude mette *Flaminische* wegh. Zy is eerſt genaemt *Gallia Cifalpina*, om dat ſie lange tijd van de Gallen, Boyen, Inſubren, Cenomannen en ander gebroctſel, als *Polybius* ſeyt, is bewoont geweest : ſeggende dat de Gallen of Francoiſen de Alpen gepaſſeert zijnde, vielen in dit Landſchap, verjaegende de *Toſcanen* die aldaer twaelf ſteden hadden gebouwt, en die ſich aldaer vaſt maecten, ſoo wierde daer nae dit geheele Land *Gallia Cifalpina* genaemt. Daer nae is 't *Gallia Cifadana* en *Transpadana* geheeten, om dat het van de Oude was verdeelt in twee deelen, te weeten op dees en op geen ſyde van de *Po*. Daer nae is 't *Gallia Toyata*

geheeten, gelijk *Martialis* ſeght, want als de Gallen en Boyen of Beyerē in Italien quaemen, en als geſeyt is, de *Toſcanen* hadden verdreven, hebben zy allenskens de Romeinſche manieren, niet alleen van leven, maer oock van ommegangh en kleedinge aengenomen, en ſiende dat ſe tabbaerden droegen, hebben zy oock deſe Romeynſche kleedinge gevolgh.

Ten laeſten is 't, gelijk *Blondus* verhaelt, *Romagna* van *Carolus Magnus*, en van Paus *Adrianus I* genaemt, nae de verwoeſtinge van de Longebarden, om dat die van *Ravenna* met eenige andere ſteeden en naeburige Landen, altijt ten tijde der Longebarden, ſeer getrouw zijn geweest aen de Romeynen.

Dit Landſchap wort een krans van Vlas gegeven, om dat *Plinius* het Vlas van *Faenza* in grooter waarde hout, ſtellende dat in den derden van de ſijnigheyt en in den tweeden graed van de wirtigheyt.

De Mee of Krap van *Ravenna* wordt van *Dioſcorides* ſeer gepreſen. De Bolſters van Heerſe en Panickooren, druckten uyt de vruchtbaerheyt van 't Land, voor ſoo veel allerleye ſoorten Terwe, Erten, Heerſe, Panickooren, Boonen &c.

De tack van de Pijnboom mette vruchten, die zy in de rechter hand hout, is om te vertoonen het eedele boſch van Pijnboomen, dat rontom *Ravenna* en *Cervia* leyrt, zijnde geen Provintie ſoo aenmercklijck in Italien van andere als deſe. Waer over *Sixtus V* in ſijne Bulle over de bewaeringe van 't Pijnboſch, dat ſelve noemt het cieraet van Italien. Daer zijn oock veele vruchtbaere Wijnſtockken van *Faenza* en van *Cefena*, die onder de eedelſte, by de Oude wierden gehouden: En die *Mecenatini* van *Mecenas* genaemt zijn, daerom ſoude het oock geen miſſlagh zijn, ſoo men eenige Wijngaertblaeden in de krans vlochte.

Het Sout ſoudemen oock afmaelen, dat van *Plato* waerdigh en Gode behaeghlijck genoemt is, en van *Homerus* Godlijck, waer van *Plinius* dit oude ſpreeckwoordt ſchrijft, *ſale nihil utilius*, daer is niet nutter als Sout, 't welck te *Cervia* ſo overvloedigh gemaectt wort, dat zy andere Landen daer van konnen mededeelen. En my dunckt het niet onaengenaem, dat zy in de hand of in een ander plaets een vat hadde waer in de *Majolica* vertoont

vertoont wort , diemen in *Faenza* in sonderlinge waerde heeft. En ten laesten soude men , boven de gefeyde dingen , haer oock gewapent maecken om haer dappere krijgs-oeffeninge , en datse eertijts voor den dagh gebracht heeft en noch doet, seer strijdbaere en vermaerde Minnen , die wel een langer bericht noodigh hadden.

L O M B A R D I A .

EEn Vrouwe schoon, vet en vrolijk, wiens kleed sal groen wesen, geboort met goud en silver en met borduyrsels van kostlijcke en heerlijcke ciersels , zy sal seer aerdigh op de rechter hand een silvere Keyfers kroone hebben , en op de sincker een becken waer in veele Hertoghlijcke goude kroonen op de syde leggen. Aen de rechter syde voor haere voeten sal de reviere *Po* leggen, te weten een oud naekt Man met een lange baerd, en steyl hoofdhayr met een gouden kroone. Ofte om wat veranderinghs te maecken sal men een Sriers hoofd daer op stellen met een kraan van Populieren , die met de rechter hand op een Emmer sal rusten, daer menichte van waeter uyt loopt , dat sich in ses aders verspreyt , houdende mette sincker een Overvloets Hooren.

Dit eedele Landschap heeft nae de verscheydenheit van tijden, oock verscheyden meenen gehad. De eerste is geweest *Bianora*, *Gallia Cisalpina*, en voor een deel *Gallia togata*, *Felsina*, *Aurelia* en *Aemilia*, daer nae is t genant *Longobardiu* en nu *Lombardien*. Van d' oorsprongh der andere naemen wil ick my niet bemoeyen , maer haer eerste naeme heeftse van *Oeno Bianora* een dapper Capiteyn van de Toscaners , diewelcke den Apennin passerende , dit Land beheerschte. En de laeste naeme heeftse van de Longebarden , Lombardien, om de soetigheyt van dit Land.

Zy wort schoon , vet , vrolijk , en in t groen gekleet , vertoont , om dat de luyden van dit Land seer Minne-sieck , geselschapsoet en seer genegen zijn tot het vermaeck des levens , zijnde in een geneughlijck , vruchtbaer en overvloedigh Land , om lecker te leven , waer in veel groote steeden zijn, vermaerde Landen, oneyndlijcke Dorpen en prachtige Kasteelen , heerlijcke timmeringen , soo wel van besondere als gemeene luyden, soo binnen en buyten de stee-

den, oock vermaerde vloedien, fonteynen en staende waereren , daelen , velden en bergen van alle aengenaemheyt der nature en konst.

De wercken van goud , silver en andere schoone borduyrsels en ciersels bedieden haere pracht , glans en statie van dit Volck, die in Konst en Rijkdom overvloeyen , als mede in alle eedele wercken, die hare eedeleheyt passen.

De silvere Keyfers kroone , vertoont de doorluchtige eerwaardigheyt van dit Land, alsoo de Romeynsche Koningen, wanneer se in Italien quaemen , de silvere kroone alhier ontvingen. En de glossen van *Clemens* hout, dat de Keyseren met drie kroonen wierden gekroont. De yfere kroone kregen zy van den Bisschop van *Ceulen* tot *Aken*, de silvere wierde haer opgeset door den Aertzbisshop van *Milanen*, en de derde van den Paus in de Kercke van *S. Pieter* te *Rome*: Waer van de yfere bediet de sterckheyt, waer door hy de oproeders sal ronderbrengen. De tweede van silver , geeft te kennen de suyverheyt van de zeeden en de oprechte handeligen, die in alle Princen behoort uyt te blinken. Ten laesten bediet de gouden kroone de uytmuntentheyt in de lustie en macht boven alle Werltlijcke Koningen en Princen des Werlts, even gelijk het goud alle d' andere metallens te boven gaet. Maer het sal best zijn , datmen Lombardien een yfere en geen silvere kroone geve , om datmen den Keyfers eerst met een silvere , en daer nae met een yfere in Lombardien kroonde , gelijk de Bisschop *Girolanus* over de krooninghe van *Carol*. v verhaelt.

De Hertoghs kroonen van goud verhoogen en maecken dit selve Land eedel boven alle andere Provintien van Italien , vertoonende datse in haer bevat veel vermaerde Hertogdommen als van *Milanen* &c. Daer is oock dat oude en eedele Hertoghdome van *Turino*, alwaer de Hertogen der Longebarden haer Hof hielden , en noch tegenwoordigh gehouden wort van den doorluchtigen Hertog *Carolus Emanuel*, Hertog van Savoyen &c. Daer zijn oock van *Mantua*, *Piacenze*, *Ferrara*, en tegenwoordigh dat van *Reggio* en *Modena*, van de welke, hoe hoogh, heerlijck en uyt-nement dit Land, maer oock gantsch Italien zy, is de geheele Werlt bekennt.

Ter syden wort de *Po* gemaect , als een

aenmercklijke saecke van dese Provincie, diewelcke midden door dit Landschap loopende, veele gerijfs en vermaecks aenbrengt, en zy is vermaert door den blixemenden *Phaeton*, die daer in viel en verdronck.

Zy wordt oock gekroont, om dat zy de grootste is van Italien, vergaderende in haeren schoot de Rijkdommen van veele andere vlooden, oock om datse niet wijckt door haere grootheyt de vermaerdste rivieren des Werlts, te weten den *Nijl* en *Isther*, gelijk *Lucanus* in zijn 2 boeck seyt, *Quoque magis nullum tellus*. En gelijk geseyt is, soo kan men de *Po* schilderen met een Stierekop met hoorens, om dat, gelijk *Servius* en *Probus* verhaelen, haer geluyt het belcken van Ossen gelijk is, en datse aen haere boorden kromten heeft, die de Hoorens van Stieren gelijk zijn.

Het Overvloets hooren bediet, de groote overvloed, die veroorsaect wort door dese vermaerde riviere, overmits in de Hontsdagen, gelijk *Plinius* verhaelt, wanneer de sneeu in de Alpische geberghten komt te smelten, en die wateren aenwassen en sich verspreyen, so worden de plaetsen daer van seer vruchtbaer, en deylende dit Landschap in twee deelen, komt de riviere met seven monden in de Adriatische Zee, met soodaenigen overvloed van waeter, datse aldaer maect seven meeren, gelijk *Plinius* verhaelt.

M A R C A T R E V I S A N A .

Een luchtige en schoone Vrouwe, met drie aengesichten, hebbende 't hoofd geciert op de maniere van *Berecintia*, Moeder van de oude Heydensche Goden, met een toorenkroon van acht roorens rontom, maer in 't midden eene die boven d'andere uytsteekt; zy sal met Azuyre verwe gekleet zijn, hebbende een opperkleed of Mantel van goud, met kooren-ayren geciert, en geboort met bloeyende en vruchtdragende Wijnrancken.

Zy sal sitten op den rugge van een gevleugelde Leeuw, en met de rechter hand sal zy leunen aen eene Eyckenboom, alwaer een steven van een Schip of Galeye aen hanght, houdende mette slincker hand een Boeck, als mede een Olijfstack.

De Provincie van Venetien is van de Longobarden *Marca Trevisana* genaemt, om datse

haer Hof hielden in 't Marckgraeffschap in de stad *Trevigi*, zijnde soo een eedel Land, als Italien heeft; 't is certijts bewoont van de *Euganei*, daer nae van *Encti* en van de *Trojanen*, die nae den ondergangh van *Troyen* met *Antenor* in *Italien* quaemen.

Zy begrijpt in haer negen voornaeme steeden, die haere Bisdommen hebben, boven dat veele bemuyrde Landen en Kasteelen, als mede veele Dorpen, niet alleen om de vettigheyt van 't Land, maer een groot deel om de vermaecklijke gelegentheyten, sulx dat al het schoone wat men in Italien siet, hier alleen schijnt gebracht te wesen, en dat door de grootmeestersche de Natuyre, die 't alsoo gelieft heeft te maecten.

De steeden zijn *Venetien*, wesende het hoofd en de heerscherinne van de Provincie, *Verona*, *Vicenza*, *Padoua*, *Trevigi*, *Ceneda*, *Belluno*, *Feltro* en *Trento*, dat aen de grensen van Duytsland in de Alpes leyt. Vyt welcke plaetsen veel treffelijke Mannen in geleertheyt en waepenen, soo in den ouden als nieuwen tijd, zijn voortgekomen. Men soude oock konnen vernieuwen de *Scaligeri*, die eertijts zijn geweest Heeren van *Verona*, *Vicenza* en andere steeden buyten dese Provincie. De *Carrarezen*, Heeren van *Padoua*. De *Caninesen*, Heeren van *Treviso*, en veele andere dappere Mannen, die wy, om niemant ongelijck te doen, willen verswijgen.

Soo veel de gelegentheyten belanght, isse beslooten tusschen *Lombardien*, *Romagna* en de Adriatische Zee, 't Hertoghdom van *Friuli* en de *Trevisaensche Alpen*, die 't van Duytsland scheidt, van 't Noorden is 't bergachtigh, maer de rest effen, vol schoone gebouwde heuvelen, alwaer leckere en smaecklijke Wijnen wassen.

Schoon en luchtigh wortse met drie aengesichten vertoont, om datse inder daet schoon is, spelende oock op 't woord *Trevisi*, dat is drie-sicht. Men kan oock dese gelijknisse seggen, datse gelijkheyt heeft met het beelt van de Goddinne *Prudenza* of Wijsheyt, die alsoo afgebeeld was: Wiens dapperheyt in 't besonder in den Raed van Venetien uytblinckt. De getoornde kroonen zijn de bovengeseyde steeden, waer in Venetien boven andere uytmunt.

De azuyre verwe van 't kleed, bediet de Golfe van de Adriatische Zee, die aldaer

spoelt, en waer over de Venetiænen heerschen. Het opperkleed of Mantel met goud geciert, vol Kooren en Wijndruyven, wil seggen dat door dese twee vruchten groote rijkdom verkregen wordt. Datse op den rugge van een gevleugelde Leeuw sit, speelt op 't waepen van *Venetien*.

Mette rechter hand leuntse aen een Eyckeboom, daer een voorleven van een Schip aenhanght, om te vertoonen dat dese Provintie is sterck en machtigh, soo wel te waeter als te lande, seer geacht van den Christen Princen, gevreesd en ontsien door haere heerschappye, hebbende mercklijcke overwinningen ter Zee verkregen, door de menichte van haere Schepen, Galeyen en krijgsluyden. Hebbende oock overvloed van Bofschien, totte timmeringe noodigh, en besonder in *Trevisana*, alwaer dat vermaerde bosch is van groote en harde Eycken, langh zijnde tien en breed ses mijlen, en van 't Lack van *Venetien* 20. Gelijk mede in 't *Bellunese* andere boschchen zijn van hooge Abeelen en Beuckeboommen, om Scheeps-roers, masten en riemen te maecken. In 't *Veronees*, *Vicentijs* en *Paduans* wordt groote menichte van Hennip gewonnen tot Seylen, Kabeltouwen en andere noodige toerustingen.

Oock wordt aldaer op 't geberghte van *Trenten*, *Bellune* en *Veronese* soo groote menichte van yser gegraven, dat daer mede de geheele Scheeps-rustingen konnen toegestelt worden, gelijk in 't Arfinaal van *Venetien*, van veele Meesters daer aen gearbeyt wort.

Het Boeck in de slincker hand, bediet niet alleen de geleerde Mannen, maer oock de eedele Academie van *Padua*, waer ytdagelijx en in voortijden veele treflijcke geleerde Mannen, in alle konsten eervaeren, zijn voortgekomen, die niet alleen aen dees Provintie, maer oock aen gantsch Italiën een luyfter hebben gegeven.

De Olijftack die zy te gelijk met het Boeck hout, bediet de ruste en vrede waer in haer Heere en Prince haer onderhoud.

F R I U L I.

EEn Vrouwe prachtig en vreemt gekleedt, met een getoornde kroone op 't hoofd als *Berecintia* geschildert wort, sal de rechter arm gewaepent hebben met een Spies in de

hand, en die te gelijk eenige Privilegien houdt met byhangende Zegels. Zy sal leunen aen een groote en vruchtbaere Wijnstock, en sitten op twee Overvloets horens, die gelaeden zijn met Kooren-ayren, Rijs, Heerse, &c. en d'ander sal vol zijn van allerleye soorten van boomvruchten. En in de slincker hand falsē houden een Boeck, en aen haere voeten brooskens als *Diana*.

In dit Land zijn soo veele en verscheyden hoedanigheden, dat het wel een langer verhael noodigh hadde. 't Heeft in sijn omkreits 250 mijlen, veele hooge en steyle bergen, overvloed van hout, en schoone daelen tot onderhoud der beesten, en een wijde en lustige vlackte, totte Adriatische Zee toe. Daer zijn veele Beecken, Revieren, Meeren, Morassen, doch sommige seer Vischrijck: waer van de Visch veele wort vervoert, &c. Het kostele kleet bediet, de verscheydenheydt van de Heeren die alhier zijn. De kroon met toorens heeftse, om dat hier over al op de hooge bergen, veele toorens en spitsen zijn, en dat komt van de verscheiden heerschappyen en gerechtigheden die van de oude Keyseren en Patriarchen van *Aquileia*, hun zijn gegeven, als mede van de Heerschappye van *Venetien*, onder wiens gebiet het bynae geheel staet. En 't is wat besonders, want men telter 72 heerschappyen, die alle een stemme in 't Parlement hebben, darter alle Iaer eens of meer wordt gehouden. En dat in tegenwoordigheyt van den algemeenen Plaetshouder, die te *Vline* sijn woonplaets heeft. Soo dat haer de kroon met toorens wel past: 't welck oock te better past om *Vline* de hoofdstad van *Friuli*, ytd te drucken, die in 't midden een seer steyl geberghte heeft, daer een kasteel op staet, waer van men tot aen de Zee kan sien. De gewapende arm mette lancy druckt ytd, dat dese Heerschappyen in tijde van Oorlogh eenige Ruyters en gewapent volck tot dienst van den Prince, moeren ytleveren. En hier door hebbense van d'oude Keyseren groote vryheden. Zy leunt aen een bloeyende en vruchtbaere Wijnstock, om dat door desselven overvloed, hier in haere meeste Rijkdom bestaet. En niet voor haer alleene, maer oock voor *Venetien* en *Duytsland*, en zijn oock soo geacht, dat *Plinius* daer van in sijn xiv boex xiv cap. gedenckt. Maer om geen gewagh

gewagh van veele te maecken, sal ick alleene seggen, dat de Wijn van *Vipach* niet verre van *Gorits*, kracht heeft om den Vrouwen vruchtbaer te maecken, waer over oock de naestgelegen Duytsche, desen Wijn by nae alle inlorpen. En hier uyt is een spreeckwoort van desen Wijn heergekomen: *Vipacher, Kindermacher*.

Zy sit tusschen twee Overvloets Hoorens. Want dit is de gemeene aert der Landen, datse allerley slag van Terwe, Boonen, Rijs en andere aerdruchten voortbrengen, daer van dit Land overvloedigh is; maer dit is 't alderwonderlijx, 't geene men de groote vruchtbaerheyt magh toescrrijven, dat in dieselve velden, waer op de Druyven zijn gesneden, zy terstont het Kooren saeyen, en daer nae de Geerse, en dese drie vruchten krijgense alle in een Jaer, daer andere landen moeten braeck legghen en sich verpoosen. Waer dit Land als 't wel geheeght is, bedriecht de hope niet van den Ackerbouwer. 't Brenght oock veele boomvruchten voort, die seer schoon zijn, daer van *Athenaus* in 't III boeck gedenckt: *ick heb my altijd, vrienden, insonderheyt over die Appelen verwondert, die te Rommen worden verkost en Mutiacsche zijn geheeten, die uyt secker Dorp, in de bergen van Aquilea hier worden overgebracht*. Het Boeck in de rechter hand vertoont, dat dit Land seer vruchtbaer is van treffelijcke verstanden, wiens schriften in alle konsten vermaert zijn, &c. En om dat het Land bequaem ter jacht is, soo zijn haer brooskens gegeven: Want in 't Zuyderdeel zijn poelen en moerassen, daer kan men dan biesen en riet op maelen.

C O R S I C A .

Een Vrouwe rouw van opsicht, boven op een hooge steen, die van 't waeter omcingelt is, om 't hoofd false een krans van Wijnrancken hebben, zy sal gewapent zijn, en sal mette rechter hand een Swijn-spriet houden, met een Windhond aen d'ander syde, doch die groot is en vreeslijck in 't gesichte.

Corfica is een Eyland in de Zee *Ligusticum*, en is van den Grieken eerst *Cyrus* genaemt, eenige willen dat zy desen naeme heeft van den soone van *Hercules* en den broeder van *Sardus*, die welcke komende uyt *Libien* en sich

aldaer willende neerslaen, dat selve alsoo naemde, daer het te vooren *Terapne* heete. Daer nae is 't *Corfica* geheeten van een Vrouwe, die in dit Eyland gekomen was om haer kalfken te soecken, en 't selve aldaer vindende, kreeggen de ruwe inwoonders in haere manieren sulcken behaegen, dat zy 't Eyland nae haeren naeme, *Corfica* heeten. Andere seggen dat het genaemt is nae een dapper krijghsman, die aldaer Heere was, *Corfus* genaemt, of als andere willen van de menichte van de spitzen der bergen, die in 't Griex *Corfus* wierden geheeten.

Op een steen sitse, om dat dit Eyland van wegen de hooge bergen, seer quaed is om te bouwen, en daerom isse rouw van opsicht gemaelt, om dat de inwoonders meest rouw en boersch zijn. De krans bediet dat in dit Land seer leckere Wijnen zijn, die te *Romen* en elders seer worden geacht.

Gewaepent wortse afgemaelt, met een Swijn-spriet, om dat dese wapenen van haer veele gebruyckt zijn, die voor goede Soldaeten worden gehouden. En de lachthond wort gestelt, om dat alhier de aldergrootste en selste Honden tegens de wilde Dieren, en seer geacht, zijn te vinden.

S A R D E G N A .

Een Vrouwe sterck van lichaem en geelachtig, staende op een steen, die een Menschse voet gelijckt, met waeter omcingelt.

Zy sal een krans van Olijven om 't hoofd hebben, met groene kleederen. Ter sijden false een Dier hebben *Mufalus* geheeten, dat gelijk *Leand*. *Albertus* seyt, huyd en voeten heeft als de Herten, en de hoorens als de Bocken, maer die verkeert zijn om gebogen, soo groot als een middelbaer hert. In de rechter hand een bossel kooren-ayren, en in de slinkker hand een tack *Sardonia* of *Ranuncula*.

Plinius verhaelt dat *Sardegna* genaemt is *Sandalion*, nae de gelijckenisse van een schoe of voet, waer over die oock op een steen geset is, daer het waeter omme spoelt, om een Eyland uyt te drucken.

S A R D E G N A .

Men seyt dat *Sardegna* haeren naeme verkregen heeft van *Sardus* de soone van

Hercules en *Theſſia*, die aldaer uyt *Libien* quam met veel gefelſchaps : ſterck wortſe gemaelt op een ſteen, om dat de *Sarden* ſterck, plomp en boerſch zijn, en totten arbeyt ſeer bequaem.

Van geelachtige verwe is zy gemaelt, niet alleen door oorſaek van den brand der Sonne, maer gelijk *Strabo* ſeyt, ſo iſſer inſonderheit des Somers een quaedaerdige locht, waer door zy altyt ros ſien, doch meeft daer men de vruchten ſamelt in de laege velden.

De olijkkrans heeftſe om datſe aldaer vreedſiem onder malkanderen leven, hebbende geen oorlogh, oock iſſer geen konſtenaar die enige rapiers of poigniars maect, maer dieſe begeeren, ontbieden die uyt *Italien* of *Hiſpanien*.

Mer groene kleedren iſſe gemaelt om de vruchtbaarheid van alle dingen uyt te beelden. In de rechterhand houtſe kooren-ayren, om dat hier ſulken overvloet is, dat ſoo de *Sardegner*s beter op haere ſake in 't bouwen van haere Landen wilden letten, het ſoude *Sicilien* verre overtreffen.

't Kruyd *Sardonia* of *Ranuncula* wort haer gegeven als een aenmercklijcke ſaecte, van 't welck als *Mutholus* verhaelt, ſoo iemand datſelve eet moet hy daer van ſterven, en dat by maniere van lachen, alleene door 't in-trekken van de ſeenuwen, en hier uyt is dit ſpreekwoord gekomen, *riſus Sardonicus*, de *Sardinische* lagh.

De *Mufalus* ſtaet aen haere ſyde, om dat deſe in geene plaetſe van *Europa* worden gevonden als in *Corſica* en in dit land. By outs gebruyckten de *Sardi* deſe vellen tot hare waepenruſtinge, jae hadden daer van ſoo groote menichte, datſe die om haere vellen dedden dooden, en lieren daer af *Corduans* leer maecten, waer mede zy groote koopmanſchap door geheel *Italien*, met groote winſt drijven, behalven al het voordeel datſe trekken, ſoo van 't vlees dat ſeer goed is, tot onderhoud des levens en ſeer ſmaeckelijck om te eeten.

S I C I L I A.

Een ſeer ſchoone Vrouwe, met een rijkelijck en prachtigh kleed, ſittende op een driehoekige plaetſe, met waeter omvangen, 't hoofd falſe verciert hebben met een ſeer ſchoon hulſel van verſcheyden koſtele geſteenten, houdende in haer rechter hand

het *Caduceum* of de ſlange ſtaf, en in de ſlinker een bos van allerleye bloemen, en daer onder ſullen eenige Maenkoppen gemenght zijn. Aen de ſyde falſe twee boſſelen graen hebben, en een bos van 't wonderlijck riet *Endoſia* of *Suycker*-riet, en van d'ander ſyde fal men den bergh *Aethna* ſien, die vier en vlam uytwerpt.

Sicilien, gelijk *Strabo* ſeyt, is *Trinacria* geheeten, en datſelve beveſtigt *Trogus*, van de drie promontorien of kapen, die daer ſien nae de drie deelen des Werelts, zijnde de *Pelorus*, de *Pachinus* en *Lilibeus*. Waer van *Ovidius* in ſijn XIII boeck *Metamorph.* gedenckt. Daer nae iſſe *Triquetra* genaemt van den driehoek, waer over wy haer in deſe beeldniſſe op eenen driehoek ſtellen.

Daer nae iſſe *Sicania* geheeten, gelijk *Diodorus* verhaelt, ſeggende datſe van de *Sicani* ſeer oude inwoonders deſſelven alſoo genaemt is, maer datſe 't ſelve verlaten hebben door de geſtadige verwoeſtingen of verdervingen die de vlammen aenbrachten. Ten laeften is het *Sicilia* genaemt, gelijk *Polibius* en *Dionisius* verhaelen, van de ſeer oude *Siculi*, die een machtigh volck in *Italien* waeren.

Schoon en met een prachtigh kleed iſſe geciert, om de eedelheyd en ſchoonheyd van dit geheele eyland, waer in dat zijn rijke en eedele Steeden, Landen, Hoeven, Kasteelen, en andere wonderlijcke plaetſen. Her ſchoone ciertel van verſcheyden eedele geſteenten om 't hoofd, bediet dat de *Sicilianen* ſcherpſinnigh van verſtand zijn, en eedel van vindingen.

Het *Caduceum* houtſe in de rechter hand, om haere welſprekentheyt uyt te drucken, en datſe door de kracht van haer verſtand zijn Vinders geweest van de Reedenrijckkonſt, oock van de Boere en Hardersgeſangen, en van veele braeve dingen.

Het boſſel *Suycker*-riet en de Maenkoppen met verſcheyden bloemen, die zy in de ſlinker hand heeft, bediet de groote vruchtbaarheid van dit rijk Eyland. En gelijk *Strabo* ſeyt, ſoo wijckt het geen Eyland noch Provincie van *Italien*, voortbrengende in overvloet al 't geene tot des Menſchen onderhout van nooden zy, gelijk *Homerus* en *Claudianus* daer van verhaelen.

De boſſelen kooren ſtaen aen de ſyde, om de ſeer groote overvloet van graenen uyt te drucken,

drucken, waer over *Cicero* dat selve noemde de kooren-schuyre van de Romeynen.

De bergh *Aethna* wort ter syden gestelt, als een faecke die in dit Eyland aenmerckens waerdigh is, waer van veele Poeten als *Ovidius*, *Lucanus*, *Silius Italicus*, en andere verhael doen.

In de Medaglie van *G. Lentul. Marcellinus* wort een Vrouwen hoofd vertoon met een kuyl van drie steelen of beenen, en drie koorenayren, de drie eerste voor de drie kapen of uytsteekende hoofden in Zee, en de koorenayren voor de vruchtbaerheyt desselven, en dese waeren *Ceres* geheylight, gelijk *Cicero* verhaelt. In eene Medaglie van *Lucius Allienus* 46 Jaeren voor *Christi* geboorte, als hy Onder-Burgemeester was van dit Eyland, soo wasser een naeckte beeldenisse gemaect, die haer rechte voet stelde op de voorsteven van een Schip, houdende met de rechter hand drie koorenayren om hoogh, en de slincker van achteren op de syde een kleedjen: Het naeckte beeld was *Neptunus*, om de heerschappye, uyt te drucken, die de Burgemeester *Allienus* te dier tijd over de Zee hadde, in 't Eyland van *Sicilien*, gelijk *F. Vrsinus* verhaelt, door 't aensien van *Flirtius*, in 't 5 boeck, om dat *Allienus* in de last-schepen settede XII Legioenen en noch XIV; waer van *Cicero*, *Strabo*, *Appianus* en *Dion* verhael doen.

SACRILEGIO. Kerckroof.

EEn Ionghman die seer leelijck is van opsicht, met koper-roestige kleederen, hebbende aen sijn rechter syde een Outaer, waer op sijn verscheyden Priesterlijcke sieraden, nae 't gebruyck van de Roomsche Kercke, houdende in de rechter een Kelck, en onder de slincker schuylt een Choorkleed met een Stola, en 't geene hy van 't Outaer gestolen heeft. Siende dat hem de Myther, op der aerde leggende, ontvallen is, houdende sijn gesicht, nae de plaetse daer hy 't ontdragen heeft, twijfende of hy ontdeekt is. En ter syden 't Outaer staet een Swijn, dat met de voeten, Roofen en verscheyden schoone bloemen, vertreet.

Iongh wort hy gemaelt, om dat dees Ouder alles onbedachtlijcker voorneemt wat haer in den sinne komt, die als een Vyand

van wel te doen, maect dat de oneervaren en onvoorsichtige Iongelingh veele feylen begaet, waer over *Chrysofostomus* seghet, de *Jeughd is seer tot haer verdersf gegene*.

Lelijck wort hy gemaect, want de Kerckroof is uyt haer natuyre seer leelijck, waer door de H. plaetse, waer het oock sijn magh, besmet wort, en daerom is 't noodigh dat hy sich met de Kercke versoene, wesende dese sonde van seer snoode en verkeerde aert. *Afopsus* seyt, de *schandige Natuyre brenghet geen goede manieren voor den dagh*.

De verwe van 't kleed bediet de quaedaerdige genegentheyt en vuyligheyt, waer door de quaede manieren volgen. Het heyligh kleed, de Kelck en Myther, drucken klaerlijck den Dieftal uyt, en is de Kerckroof nae *D. Thomas* seggen een schendinge en roovinge van heylige dingen. Het gesichte keert hy nae den Outaer, uyt vreesse van dat hy ontdeekt is, komende de vreesse, een genegentheyt die 't gemoet ontstelt, uyt schrick van de straffe.

Her Outaer en de genoemde dingen, oock dat het Vercken de Roofse en bloemen mette voeten treet, is gelijk *Pierius* verhaelt, om dat in de H. Schrift door de Roofse en bloemen de oprechtigheyt des levens en der goede Zeeden bediet wort, waer door bewesen wort dat dit Dier de Roofen en bloemen, die by den Outaer leggen, veracht en met voeten treet. Waer by dan verstaen wort, dat die geene, die de Deughd verachten, versopen sijn in de sonden, doch insonderheyt in de sonde van wellustigheyt en geylheyte, waer van 't Vercken een beeld is, diewelcke bedreven zijnde in wat heylige plaetse en van wat persoon het zy, verstaen wort, Kerckroof begaen te wesen.

HERESIA. Ketterye.

EEn oud uytgeteert Wif van vreeslijck opsicht, werpende uyt haer mond een roockige vlamme: hebbende verwarde en wilde hoofdhayren, bloote borsten, gelijk oock de rest van 't lichaem is, de Mammen verslent en slap neer hangende, houdende in de slincker hand een Boeck door doorboort is, daer veele Slangen Ketschijnen door te kruypen, stroyende mette rechter hand verscheyden soorten van Slangen.

Kettere, nae de meeninge van *D. Thomas* en andere, is een doolinge in 't Verstand, aen 't welke de wille hartneekelijck hangt.

Oud wordt zy genaelt, om de uiterste trappe van de oude ingewortelde verkeert- heyt des Keters uyt te drucken.

Van schricklijck opsicht is zy, om datse van alle schoonheyt en het klaerschijnende licht des Geloofs en der Christlijcke Waer- heyt berooft is, waer door de Mensche le- lijcker wort, als de Duyvel selve.

Zy spouwt een roockige vlamme uyt haer mond, om te kennen te geven haere God- loofse overredingen en verkeerde genegent- heyt, die alles vernielt wat haer tegen is.

De wilde en verwarde hoofdhayren zijn haere quaede gedachten, die altijd, tot haere verdedinge, vaerdigh staen.

Het naeckte lichaem bediet, datse van al- le deughden naeckte en bloot is.

De uytgedrooghde hangende Mammen, vertoonen de dorheyt van haere kracht, son- der welke men de wercken niet kan doen, die het eenwige leven waerdigh zijn.

Het Boeck daer de Slangen door kruy- pen, zijn de valsche leeringen, als mede de schadelijcke en verschricklijcke spreucken, zijnde als venijnige Slangen.

Het stroyen van de Slangen zijn de werc- kingen, om haere valsche meeninge te sayen.

INTELLIGENZA. Kennisse, Verstand.

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die in de rechter hand een *Sphæra* of Hemelsche ronde hout, en in de sincker een Slange, zijnde met bloemen bekransht.

Kennisse noemen wy die vereeninge, die ons gemoed heeft, mette saecke die van haer verstaen is. En zy wort in 't goud gekleet, om datse doorluchtigh, helder en blinkende wil zijn, niet nae de gemeene slagh, maer eedel en verre afgescheyden van de losse kennisse van 't slecht Volxken en van Jan Rap, 't welck alles door de sonderlinge schoonheyt van 't goud wordt onderschey- den. Men soude noch veele manieren van dese beeldenisse konnen maecken, als datse de Hemelsche Sphæren beweeght, nae 't seg- gen van de Philosophen. Maer om dat ons voornaemste ooghwit is, v in die dingen te handelen, die aen 't werck en aende Mensch-

lijcke kennisse hangen, soo fullen wy oock daer van alleene spreecken, gelijk wy sulx door de *Sphæra* en door de Slange vertoo- nen, want om hooge en swaere dingen te verstaen, is 't noodigh, datmen eerst, als de Slange, op der aerde kruype, en met ons ver- stand de beginselen van de aerdsche dingen leere verstaen, die niet soo volkomen zijn als de Hemelsche. Daerom is haer in de sincker hand de Slange en in de rechter de Sphære gegeven.

De bloemiekranen op 't hoofd, vertoont ons in wat deel des lichaems dese mogent- heyt is gevestight; haer door verstaen wort, en te gelijk door de bloemen is aangewe- sen, dat de kennisse uyt haer natuyre, een volkomentheyt des gemoeds is, zijnde van een goede reuck om een goede naeme te verwecken, door het goed gevoelen, dat an- dere, in haer gemoed, van haer hebben.

INTELLIGENZA. Kennisse.

EEn Vrouwe die een Luyte in de rechter hand, en een geschreven taefel in de sincker hand heeft.

Hier door wort getoont, dat de kennisse ten meesten deel, door de eervaertheyt of door vlijtige naespèuringe of leesinge der schriften, voortkomt, gelijk een yder licht- lijck kan begripen.

PUBERTIA. Kindsheyt.

EEn kind met verscheyden verwen ge- kleet, rijdende te Paerde op een riet. Kindsheyt is het eerste Ouder van den Mensch, beginnende van de geboorte af, ge- duyrende tot het tiende laer: in 't welke de Mensch de reeden niet kan gebruycken, door de middelen die hy heeft, vermits de sinnen swack zijn in dees ouder: En daer- om wort dit het beginsel genaemt.

De verscheydenheyt van de verwen, past op de kindscheyt, gelijk oock het riet, want 't een en 't ander bediet veranderlijckheyt en onbestandighheyt.

PUBERTIA.

EEn kindeken 't welck mette rechter hand een papiere Meulentjen houd, dat door den

den wind omloopt, en mette slincker heeft her een Vogelken: aen de riem hanght een sack met boecken en een schrijf koocker: settende zijn rechter voet op een Sandlooper: 't welck betoont, dat het fant om leegh begint te loopen, en van de slincker syde staet een Aepe.

P I A N T O. Klachte.

EEn Vrouwe in 't swart gekleet en onthult, die mette rechterhand haere hoofdhayren uyt treckt, wesende gekroont met een krans van *Apium* of jongh vrouwmerck, houdende inde slincker een boonestruik met bladers en vruchten, en ter syden sal een Swaluwe staen.

Het swarte kleet is altijd een kenteicken van rouwe en klachte: en de hoofdhayren in 't wilde verspreyt, als mede de krans van *Apium*, bedieden de klachte, want by de oude wierden dieselve gebruyckt, om daer van bedden voor de dooden te maecten.

De struyck van Boonen wort gestelt, om de meninge van de Oude Latinen te volgen, die daer wilden dat dese soude zijn een plante van klachte en van treuricheyt, seggende dat onder dese plante het woord van rouw en van klachte geschreven was: waer over *Varro* verbood dat de Priesters die selve niet souden eeten. 't Lust my oock, tot dit voorstel te verhaelen de Sotheyd van *Pythagoras*, diewelcke van de Vyanden besprongen zijnde, konnende sich gemacklijck bergen in een veld met boonen datter na by was, heeft sich veel liever willen laeten dooden, seggende, dat hy de afgestorvene zielen niet wilde ontrusten of verstooren, die hy dwaeslijck waende, dat onder dese bloemen rusten.

De Swaluwe wort voor de klachte gestelt, om dat haer sangh seer treurigh is. Waer over de Poëten versieren, dat *Progne* schreyde over het ongelijck, dat haeren man *Tereus* was aengedaen, gelijk veele Schrijvers dat selve wydlopigh verhaelen.

Q U E R E L A a D I O. Klachte tot God.

EEn Vrouwe met een wit kleet, die welke haer aengesicht droevigh houdende en beschreyt, 't gesicht ten hemel heeft gekeert, de rechter hand voor de borst hebbende, toonende mette ander hand, dat zy van ee-

nige venijnige en doodelijcke Dieren en Slangen gebeeten is.

De droefheyt van 't gesichte druckt uyt, hoedanigh de benautheyd van de klachte is. De schreyende oogen ten hemel gekeert, seggen, dat zy heeft hare klachte tot God gekeert, die daer in den Hemel woont.

Met de *Handvande Slangen gebeeten* wort uytgedruckt, dat de klachte geschiet uyt oorjaeck van datmen beschadicht is, en de lasteringen worden door de Slangen verstaen. Her witte kleet en de hand voor de borst, betoonen de onnosselheyt en oprechtigheyt, waer door de klachte kracht heeft.

Klachte.

EEn Vrouwe in 't duyfter taneyt gekleet, Overmits de Oude in haere rouwdagen of in andere tegenspoeden, sich plachten hier mede te kleeden.

Zy heeft op 't hoofd een eenfaeme Musch, of een Steenrotel, een Vogel diewelcke een swaermoedige en droeve sangh heeft.

L O Q U A C I T A. Klapachtigheyt.

EEn Jonge Vrouwe met een opene mond, in weerschijn gekleet, wiens kleeders vol Krekels en Tongen sullen besett zijn, hebbende op 't hoofd een Swaluwe die in 't nest over eynde staet om te singen, hebbende in de rechter hand een Exter.

Jongh wort zy gemacht, om dat de Jonge noch niet genoegh weet: *Want de Jongelingh kan geen wijsheyt hebben, om dat de wijsheyt eervarentheyt vereyscht, en daer toe is lange tijd van noode, gelijk Aristoteles seght in zijne Zeedekunst, en daerom kunnen seggen dat de Jonge geen eervarentheyt hebbende, lichtlijck vervalt in 't gebreck van klapachtigheyt.*

Zy word metten mond open gestelt, om dat sich de klappert vaerdigh en stout vertoont in 't spreken, gelijk *Plutarchus* seyt, *de klappers hooren niemant, maer spreken altijd.* Het weerschijne kleet vertoont, de verscheydentheyt van de invallen der klappers, die niet vast noch bestandigh zijn, maer verre van de redelijcke overwegingen afgescheyden, niet bequaem zijnde om andere met bewijslijcke en krachtige stelling te overreden. *Plutarchus* seyt, *de Klapachtigheyt is een stoute onmatigheyt in 't spreken en dat sonder reeden.*

De Kreeckels die op 't kleed zijn, neemt *Propertius* voor een beeld van de Klapachtigheyt, om dat van dit Dier het verdrietigh klappen heerkomt, en de ooren van andere luyden dapperlijck beroerende, niet anders als de snappert en klappert door. En gelijk, *Euripides* seer wel bewijst, gelijk 't *Stobaeus* aentreckt, *het veel klappen*, seyt hy, *is niet alleenden soekorder lastigh, maer is oock onbequaem om icmant te overreden.*

De Tongen op 't kleed bedieden groote klappernye, waer over *Plutarchus* seyt, *De klap-perts berispen de Natuyre hier over, van dase maer ene tonge en twee ooren hebben.* Waer uyt volght dat de klappert, gelijk *Salomon* seyt, *Veele logens spreeckt. Want in 't veel spreken gebreeckengeene logens.*

Het Swaluken opt hoofd, bediet de schaedelijcke en lastige aert der klappers, die welke dese Swaluwen gelijkende, beletten en ontfstellen de gemoederen van de geruftyge en naerstige luyden.

Den Exter die zy in de rechter hant hout vertoont, gelijk *Petrus* seyt, het beeld van de klapachtigheyt, welke Vogel nae de meeninge der Grieken, van *Pallas* was weg gejaeght, als zijnde door haer veele swappen, schaedelijck, gelijk *Alciatus* seyt:

*Athenen had gewijt den Nachtuyl tot haer tecken,
Een Vogel wel berucht van Wijsheyt en van Raed,
Dies Pallas d' Exter strax, als zijnde vol gebreecken,
Van 't heyligh Goden-Choor, verjaegt heeft uyt dees Staet,
Om dat haer rappe tongh, tot klappen was genezen:
Een wijse swijgt en hoort, al watter dient verswigen.*

REGALITA. Koninghlycke mildigheyt,
Reaelsheyt.

Een jonge Vrouwe, die vrolijck en met blijde mijnen, staet om mette rechter hand een gulde kop te vereeren. Ter sijden staet een Adelaer.

Iongh wordt zy gemaelt en dat zy een gulde kop geeft, om dat het den Iongen eygen is wegh te schencken en reaels of openhertigh aen andere te zijn, vermits zy groots en moedigh van gemoed zijn. 't Welck oock door den Adelaer vertoont wordt, om dat dese Vogel de moedighste en mildste is van allen.

MAESTA REGIA. Koninghlycke Hoogheyt.

Een sittende gekroonde Vrouwe, vertoonnende een statigh weesen, houdende in de

rechter hand een Scepter, en op de sincker borst een Adelaer.

De Scepter, Kroone en het sitten, bediet een Koninghlycke doorluchtigheyt. En door den Adelaer druckten de Egyptische Priesters de Koninghlycke macht uyt, want *Jupiter* gaf aen desen alleen, de Heerschappye over alle Vogelen, wefende onder allen, van dapperheyt en sterckheyt de uytmeneste, diewelcke uyster natuyre begaeft is met Koninghlycke manieren, naevolgende geheel in alle dingen, een Koninghlycke waerdigheyt.

ARTE. Konste.

Een Vrouwe van een bestandigh ouder, beknopt en in 't groen gekleert, hebbende in de rechter hand een pael, diewelcke in de aerde is vast gemaect, alwaer een teedre en jonge spruyt is aengehecht, houdende in de sincker hand een Pinceel, en een Beytel.

De Konst is een bequaemheyt of geschicktheyt des verstands, hebbende haer oorsprong van 't gebruyck, van onderwijfinge, en van de reeden, die in 't gemeen geoeffent wert ontrent de nootwendige saecken tot des Menschen gebruyck. Dese bepalinge is getrocken uyt

uyt *Diomedes*, *Aristoteles* en *D.Thomas*. Maer om dieselve befonderlijck uyt te drucken, sullen wy seggen dat dese naeme van Konst, kan drie dingen te kennen geven, ten eersten het ontwerp of de gelijckenisse, te weten de ingebeelde en bevatte gedaente der dingen in't gemoet: en in dese eerste maniere sullen wy seggen, dat zy is een geschicktheydt van't Verstant. De tweede saecke is, het Meesterstuck of Konst-werck, door dieselve maniere in 't wercken uytgedrukt, door welcke de Konst was in 't Verstand als een begrijpelijckheyt. De derde is het werck of de uytvoeringe selve, die door konstigheyt is 't saemen gestelt. Soo dat wy sullen seggen, dat de Konst schuyt in de sinnen of in 't verstand, maer het Meesterstuck blijkt door 't gesichte, en het werck in de uytvoeringe.

De *Habitus* of geschicktheyt des Verstands heeft twee deelen: voor eerst de spiegende, dieder is de overweginge, wiens eynde is de Wetenschap, waer van wy tegenwoordigh niet sullen sprecken, de tweede is de geschicktheyt van't werckende verstand, datter heeft twee wegen om tot het eynde te geraken, 't welck is het werck selve. De eerste weg is de gestadige oefninge in de gemaecte wercken, waer uyt dan spruyt eene geschicktheyt, die 't Verstand, in de werckinge, bequaem en vaerdigh maect. De tweede wegh is de Wijsheydt, die 't werck bestiert nae de waerheydt, en maect dat de Konstenaer, in sijne handelinge geschickt en vast zy.

Wy hebben geleert dat de Konst haer oorsprongh heeft van't gebruyck, van de Wetten, en van de reeden. Waer uyt te merken is, dat het woord, gebruyck, twee dingen kan beteycken. Voor eerst de eervaerentheydt, ten tweeden de oefninge des konstenaers. Dat de eervaerentheydt nootwendigh zy, seyt de *Philosooph*, datte is 't begin van alle bewijs der Konsten en Wetenschappen. De *Poeet Manilius* seyt, *de eervaerentheydt heeft, door 't langh gebruyck, den wegh gebaent tot alle konsten*. En *Cardanus* seyt, *door eervaeringe is de Konst voortgekomen, wanneer die door 't Verstand is bevestight*. *Aristoteles* seyt, *dat de Konst door de Oefninge en Wetenschap wort verkregen*. *Vegetius* betuyght mede, *dat alle Konst en Wercken door gestadige oefningen, en het dagelijks gebruyck werden gevordert*. Dat de Konst, onderwijfinge en oordeel van noode heeft, daer aen is niet te twijfflen. Daerom sullen wy

seggen, dat de Wetten van de Konst gehaelt zijn, door lange eervaerentheydt, gelijk het gebeurt in alle konstige handwercken, uyt haere natuure, als mede in de Schilderkonst: Oock door de reeden, gelijk 't in seeckere konsten, die geene konsten genaemt worden, geschiet, ten waere oneygentlijck: Ditmen haer liever Wetenschappen als Konsten magh noemen, gelijk onder andere de *Medicine*, welckers Wetenschap niet anders is, als de dingen te kennen door haere oorlaecken, gelijk de *Philosooph* seyt. Oock vintmen geene Konst die niet haere regulen en opmerckingen heeft, gelijk *Diomedes* seyt, *overmits zy alle dingen door nauwe regulen en Wetten belluyt*. Daer worden oock konsten gevonden, die van de reeden gediend worden, gelijk *Aristoteles* seyt, *de Rederijck-konst is een Konst die in Reeden bestaet*: En dat in der waerheydt. En hoewel het schijnt dat alle konsten haere grond hebben door de eervaerentheydt, gelijk boven geseyt is, soo is 't nochtans noodigh datse oock mette reeden zijn vergeselschapt, sonder welke geen konstenaer eenigh goed werck kan uytvoeren. Waer over *Triverius* in sijne spreucken seght, *soo veel de rechter hand stercker is als de stncker, soo veel krachtiger is de Reeden als de eervaerentheydt*. Om dese reeden, zijn de Vrye en alderreedelste Konsten noodigh, diewelcke men daedwerckende Wetenschappen magh naemen, 't welck van *Aristoteles* is bepaelt, seggende, *de Konst is een seeckere bequaemheydt, om alles te doen mette waerachtige reeden*. En voorts: *de Konst is de rechte reeden van 't werck*, gelijk oock *D.Thomas* seyt.

Wy hebben geleert dat de naem Konst het algemeen aengaet, maer de eervaerentheydt gaet een yder in't befonder aen. En de Konst oeffent sich ontrent nootwendige saecken die 's Menschen leven aengaen, en om dat dieselve veel en verscheyden zijn, soo is 't dat de konsten oock veelderleye zijn. Wy hebben geleert dat de Konst sich in 't gemeen oefent, om te verstaen de bequaemheydt van't Verstand, in de mogentheydt van te wercken, en niet in het werck of handelinge van de Konst: waer van zy veele eer kan genaemt worden een proefftuck van de Konst, als zijnde een befondere saecke. En derhalven seyt de *Philosooph*, *de Konst is van de algemeene, maer de proeve is van befondere dingen*. Ten laefsten sullen wy seggen, dat zy sich oefent ontrent

de noodwendige dingen tot des Menschen leven, en vermits dese dingen veelerleye en verscheyden zijn, daer uyt geschiet het, dat de konsten oock veelerleye zijn. *Aristoteles* onderscheytse in dryerleye slagh, terwijl hy seyt, *de gebruyckende konst is 't seylen ter Zee door de eervaertheit, 't werckende is als die daer 't hout klooft, en die gebiedende is als de Bouwkonst.* *Plato* onderscheytse in twee, *als die 't werck opmaccht en die 't oeffent.* Maer voor als nu wil ick geen ander onderscheyt nemen, als 't selve datter genomen wordt van de eyndlijke oorfaecken: Wy mogen in 't beeld van de Natuyre wel seggen, dat het eynde en 't wit van de Natuyre was, het goede te beoogen, en om dat de Konst een Naevolghster van de Natuyre is, soo sal 't geen wonder zijn, dat zy mede her goede beooght. Het goede nu, nae de onderscheidinge der Philosophen, is oock tweederley, 't eene, *dat geheel en voor sich self goed is: 't ander, dat icmart ten goede en ten nutte kan gebruycken.* Het eerste is her goed datmen het eerbaere noemt, het ander dat ten dienste van den Mensch, nut en vermaecklijck is: en daerom seggen wy, dat sich alle konsten oeffenen in nutte en nootwendige of in vermaeckelijke dingen, die tot het leven der Menschen behooren.

Om nu dese beeldnisse uyt te drucken, sulen wy seggen, dat de Konst bedaeght wort afgebeeld, om dat een Jonghman, van veele dingen, geen eervaertheit kan hebben, vermits hy hem daer in weynigh heeft geoeffent: Oock om dat de oude luyden, door haere swackheyt, de kracht niet konnen te werck leggen, 't geene zy niet groote arbeyt en moeyte, door lange tijd, hebben geleert. 't Welck insonderheydt gebeurt, in swaere wercklijke konsten. *Xenophon* seyt, *de leeden door den arbeyt onsenwyt, moeten noodsaekelijck de gemeederen verswacken, en soctjes aen wercken.*

Met groen wort zy om veele reedenen gekleert. Ten eersten, dewijl door 't middel van de konsten, alle dingen, die tot het leven der Menschen noodigh zijn, van nieuws worden hermaeckt, als wanneerse door de quaedheyd des tijds zijn verdorven, even gelijk de Natuyre her aerdrijck, alle laeren, wederom herkleert, met kruyderen, boomen en met nieuwe bladeren. Ten tweeden, om dat een konstenaer altijd sal in hoope leven; van dat hy door zijne konst, tot meerder

volmaecktheyt sal komen, en daer toe sal hy alle zijne vlijt en neerstigheyt aanleggen: willende niet anders seggen, dan dat her groen de hope bediet, van de eere, nutticheyt en profijt, die de konstenaer van zijnen arbeidt sal verkrijgen. Ten derden om de wackerheyt des verstands, en de vaerdigheyt der vindingen uyt te beelden, en de vrolijke arbeidt die in een goed konstenaer vereyscht wort. Boven dat soude men oock daer door eenelijdzaamheyt, of soo men wilde seggen eene stijf sinnigheit konnen uyt drucken, die altijd frisch en groen is in 't uytwercken; en van dese beteyknisse, krijghtse den naem van 't groen. *Petrarcha* singht:

Om 't werck aliyd te doen,

Zijn mijn begeerten groen.

Mer een beknopt kleet is zy gemaelt, om dat dat selve den handwercker minst in de wegh is.

De pael mette Jonge en teedere spruyt, bediet de Ackerbou, een konst waer uyt alle nutticheyt totten Mensch komt, gelijk wy boven gefegt hebben, datse een aert is van 't goed, 't welck het ooghwit en merckpael is van alle konsten. Dese konst is van *Xenophon*, boven andere, de heerlikste en nootwendigste genoemt, als waer uyt de Mensche onderhouden en gevoet wort. Laet ons horen wat *Cicero* in 't eerste boeck van zijne Burgerplichten segt. *Uyt alle dingen, daermen wat uyt ondersoeckt sfer niet soeter, niet vruchtbaerder, dat een vry man beter past, als de ackerbou.* Maer om niet al te verre te lopen in 't verhaelen van de nuttigheyt en nootwendicheyt van dese konst, sal 't my genoegh zijn, de woorden van *Vitruvius* hier by te voegen, daer hy seyt, *gelijck een Jongh kindken sonder des Voesters melck niet kan gevoet, noch tot zijne volle jaeren gebracht werden, alsoo kan oock een Stad sonder Velden en Vruchten niet aen wassen, noch sonder overvloed van spijsse haer volck noch de gemeente beschermen.*

Het tweede deel van 't goede sal het vermaecklijke zijn, gelijk gefeyt is. Maer wat saeck is doch ter wereld die schoonder en vermaecklijcker is, als de Schilderkonst en de Beeldhouwerie. Dese hebben wy door het Pinceel en den Beytel willen uyt drucken. Konsten die voorwaer seer eedel en nimmermeer te volprijsen zijn. Waer over oock de eedele Schole van *Athenen*, die selve vermaekelijckheyt in de eerste trappe van de Vrye konsten

konsten stelt : Ick segge dan dat de Schilderkonst vermaecklijck is, om datse een Naevolgster is van onse algemeene Meestersche de Nature, niet alleen in de tastelijcke, maer oock in alle sienlijcke dingen, vertonende door de verscheydenheit der verwen alle sienlijcke voorwerpsels. *Xenophon* seyt, de *Schilderkonst is een Naevolgster van dingen die leven*. *Plato* seyt, de *Schilderie siet offe leefde*.

De Beeldhouwerie daer na stelt alle de leden toe niet anders, dan ofse de nature tastelijck hadde gemaekt, sulx datse niet alleen het oogh voldoet, maer oock volkomelijck het gevoel : Waer over dese twee eedele konsten wel susters mogen werden genaemt, als van een Vaeder herkomende, die het ontwerp is, hebbende oock beyde een ooghwit, te weeten, een konstige naebootinge van de Nature.

ARTE. Konst.

EEn Vrouwe met een Windaes en een sethaeck of handspaeck, in de slincker hand salse een viervlamme hebben.

Alle konsten die instrumenten of werckgereetschappen gebruycken, gelijk daer veele zijn, haelen de kracht van hare proeve uyt het bewijs van den circel, en van daer krijgense haer reeden en vastigheyt. Daerom wort zy met een sethaeck en windaes gemaekt, die beyde hare kracht uyt het gewicht en uyt den circel hebben, gelijk *Aristoteles* in zijne *Mechanica* verhaelt.

De Viervlamme worter gestelt als een voornaem werck-gereetschap van konstige wercken, want daer mede soldeert men, en maect de stoffe gedwee en bequaem, om van de Menschen, tot alle konstige wercken, gebruyckt te werden.

ARTIFICIO of Konst-stuck.

EEn Man kostelijck gekleet en seer konstigh gemaekt, hebbende de rechter hand op een Meule of Windaes, wijfende met de voorste vinger van de slincker hand op een korf, die ter sijden staende, vol Byen is. Waer van men oock verscheyden Byen boven dit werck in de locht siet vliegen.

Konstigh en eedel wort hy gekleet; om dat de konst door haer selven eedel is, die men oock derweede Nature kan heeten.

Hy wort gemaekt de rechter hand op een

windaes of Vissel te hebben, wefende 't selve een instrument, 't welck van de konst door Menschlijcke naersticheyd gevonden zijnde, seer verre de Nature overtreft, doende met weinigh kracht seer groot geweld. *Antiphaves* de Poet verhaelt in seker gedicht waer van *Aristoteles* in zijne *Mechanica* of konstwercken leert, dat wy door de konst die dingen te boven gaen, waer tegen de Nature van de sake selve schijnt te strijden, want men beweegt daer mede sware gebouwen van hare plaetsen, doende door Windaesen, Vysels, Dommekrachten, en Heyblocken wonderlijck geweld.

De Byekorf worter gestelt, om dat dese dierkens een beeldenisse van een konst-stuck en van de naerstigheyt zijn. Waer over *Salomon* seer wel seyt, *Gae totte Byen en leer van haer hoe besige wercksters zy zijn*. *Virgilius* beschrijft oock seer wijrloopigh het konst-stuck en de naerstigheyt vande Byen in zijn eerste boeck van *Aeneas*, en overvloediger in zijn vierde *Georgica* of boerewerck, daer toe ick den Leefer wijse: want het soude anders te langh vallen. Derhalven sal 't genoegh zijn te seggen, dat wy willende van 't konst-stuck en van de

natuurlijke naerftigheyt der Byen spreken, alleen verhaelen, hoe *Virgilius* zijnen *Mæneas* nooddicht, dat hy van dese stoffe soude horen fingen, als van een wonderlijcke en groote faecke.

Mæneas *schou* dit wonder aen,
Der lichte *Dierkens*, die beftaen,
Den Vorst en Princken voor te fchrijven,
Om leeren 't Volck de ord' en tucht,
Met wackerheyt, om steeds ter vlucht,
Den Vyand van haer fchans te drijven.

VIRTU del ANIMO & del CORPO.

Kracht van 't gemoed en van 't lichaem.

Hier wort *Hercules* naeck vertoont, die mette rechterhand zijne kofde met groote dapperheyt over zijne fchouderen hout, en met zijne flinkerhand, hout hy een Leeuw, met een wild Vercken te famen gebonden.

Door den naeckten *Hercules* met zijn kofde over de fchouderen en een Leeuwen huyl, moet verftaen worden het beeld van alle dapperheyt, en door de Leeuwe de grootmoedigheyt en fterckheyt van 't gemoed, gelijk *Orus Apollo* in zijne beelden verklaert, en door het wild Vercken de fterckheyt van 't lichaem. Men verhaelt dat *Admetus* den Leeuw en 't wild Vercken te famen hadde gebonden, willende door dit gefelſchap te verftaen geven, dat hy hadde te famen gevoeght, de dapperheyt van 't lichaem en die van 't gemoed, gelijk *Pierius* 't ſelve mede verhaelt.

VIRTU INSUPERABILE. Onverwinnelijcke Kracht of Dapperheyt.

Een Vrouwe met een ſchoone wapenruſtinge, houdende in de rechter hand een ſpieſſe, en in de ſlinker arm een ſchild, waer in een Eyckenboom ſtaet, hebbende op den Helm een Lauwer tack, die wel gedreight maer niet van den blixem neder geſlagen was, met een ſpreucke, *nec forte nec fato*. Dat is, *noch by geval noch door 't noodlot*.

De dapperheyt is als een Krijgsheldinne, die geftadigh mette ſonde te velde gaet, en wort gewapent gefchildert, metten blixem, diewelcke, gelijk *Plinius* verhaelt, ſoo veelte macht niet heeft, dat zy den Lauwer kan quetfen, gelijk oock de dapperheyt met

geen ongeregelde toeval, hoedanigh die zy kan gefchonden werden.

De *Ilex* of Eyke wort in 't ſchild gemelt, anders nergens om, dan dat de dapperheyt vaſt en beftandigh is, gelijk een boom die diep gewortelt ſtaet, hebbende wyde tacken en breede bladers, en hoe die ſelve meer beſnoeyt wort, te meer botſe uyt, en krijght te grooter kracht: daerom wortſe de dapperheyt toegepaſt, die in vervolginge of aevenchtinge ſich voornamelijk ontdeckt en ſien laet.

Men ſouder oock een yſer Vercken konnen ter ſijden maelen, 't welck anders geen voorbereydſel doet om zijn leven te beſchermen, als dattet ſich ſelve intreckt, om ſich ſelve te verdedigen, ſtaende op zijn eygen kracht, om haetelick alle aenvallen en geweld, die van ter ſijden aenkomen, te wederſtaen. Waer op *Horatius* oock ſpeelt, ſeggende, dat men ſich moet door zijn eygen kracht beſchermen.

F E B R E. Koortſe.

Een jeughdige Vrouwe met een mager en Euygeteert aengeſicht met ſwarre hoofdhayren,

hayren, houdende den mond open , al waer een vierige damp uytgaet , die als een vlamme Viers omcingt is , wesende met vier Verwen gekleet : te weten van 't begin des hals totte gordriem toe moet het geel of cijtroenigh van verwe wesen, van den gordriem af totte navel, sal het wit zijn , en al 't overblijfsel van 't kleed sal root wesen , de soom of boord van 't kleed sal swart zijn, hebbende op't hoofd een ronde Maene, voor haer Voeten heeftse een Leeuw, die swaermoedigh en krank by haer leyrt. D'eene hand houtse voor de borst, aen de sijde van 't hert, en aen d'ander hand houtse een yfere boeye of keeten, met een letter rol, waer in dese woorden geschreven staen, *Membra cuncta fatiscunt*, dat is, *alle mijne leden zijn machtelooz.*

De *Febris* of koortse wort in 't Griex Πύρ, 't welck *Vier* bediet, geheeten, en de Latinen nemen 't woord *Febris* van *fervor*, dat is van de hette, 't welck anders niet beteykent, als een groote opwellinge en overvloed van hette. Waer van *Galenus* in zijne grondstellingen seght. De koortse is een veranderinge van een ingebooren en gematighde hette, tot een vierige en brandige Natuyre , herkomende uyt te grooten overvloedt van hette en drooghte. En dieselve soude geschieden om vijf oorfaecken. De eerste spruyt uyt al te overtollige en te geweldige beweginge. De tweede is uyt de verrottinge van de vochtigheden. De derde is uyt de groote naedringe van een ander brand. De vierde is door de inhoudinge der dampen van d'ingeboorene warmte. De vijfde is door de t'saemenmenginge van eenige dingen, 't zy dat het voedsel of medicijnen zijn. De koortse is van drierleye aert, nae de drie selfstandigheden van des Menschē lichaem. De eerste is de een-daeghsche koortse, geheten *Ephimera*, die uyte geesten van 's Menschē lichaem haer oorsprongh heeft. De tweede is *Putrida* of verrottige, heerkomende uyte vochtigheden die meest verrot en bedorven zijn. De derde is *Helica*, spruytende uyte vleessige en vaste deelen des lichaems , als *Galenus* 't selve in veele plaetsen uytleyt.

Ieughdigh wortse geschildert , om dat de jeughd veel meer de koortse als ander Ouder is onderwaerigh , hebbende meer brands by haer: welke brand, om de boven verhaelde reedenen , meer als gewoonlijk,

lichtrelijk komt aen te wassen , en uyt dese overvloed komt de koortse voor den dagh, gelijk de voorseyde Schrijver over *Hippocratem* seght , de *longhe luyden zijn meest mette koortse gequelt, om datse van een heete en galachtige Natuyre zijn.* Gelijk *Hippocrates* en *Fernelius* mede verhaelen.

Het magere en uytgeteerde aengesicht , vertoont ons de *Febris Helica* of de uytterende koortse , diewelcke eerst de vochtigheyt van de vleefachtige deelen verteert , daer door 't lichaem moet worden onderhouden: en van daer dringhtse tot in 't vlees , en verteert haer eygen voedsel, gelijk *Fernelius* seer wel aenwijft.

Door 't oopen houden van den Mond wort verstaen de Noodwendigheyt van de aessenhaelinge, totte ververfchinge van den ingesloten brand.

De heete of levendige damp, die van haer uytgaet, behalven datse ons de daeghlijxe koortse bediet, gelijk geseyt is, is gegrond op de geesten des lichaems , diewelcke niet anders zijn, als het eedelfte en alderfuiwerste bloed , dat sich gemeenlijk in de arterien, diemen slagh-aderen of hart-aderen noemt, belluyt. Wort oock vertoont de uytwaefmingen van 't verrottige roet, die altijd van de verrottende vochtigheden voortkomen.

Zy is als met een vlamme Viers omcingt, om de eygenschap van de koortse uyt te drucken, die sich op de maniere van 't vier sodanigh ontstelt, dat het schijnt, datter geen grooter brand kan wesen.

De vier verwen van 't kleed , drucken de verrottige koortse uyt, die uyt vier vochtigheden of humeuren veroorsaecht is: en daerom wort het geel by de *Cholérique* of galachtige vochtigheyt uytgebeeld, die oorsaecke is van de derdendaeghsche koortse: want soo de verrottinge komt inde groote aders, en nae by het herte, soo brenghetse een gestadige derdendaeghs koortse: en soo se in de kleyne en uitgespreide aderkens komt, soo maectse een ophoudende of verposende koortse, en om dat dese vochtigheyt de aldersubtilste en snelste is van allen , soo is oock het bovenkleed met dese verwe afgemaelt. De witte verwe , in haer tweede plaetse, beeld de *Phlegmatique* of slijnige vochtigheyt af , die welke de daeghlijksche koortse veroorsaecht. Het meestendeel

van 't kleeft is rood 't welck her bloed bediet, wefende dat felve alfdan in meerder overvloed als d'andere vochtigheden, en dat maectt een gefladige koorfse *Sinocha* geheeten, diewelcke of zy beftpringht den Menfch heftelijck, gaende al foetjens en flijrende af totten eynde toe, of zy blijft in eenderleye kracht totten eynde toe.

De fwarre boorde van 't kleeft, bediet de Melancolifche of fwarre vochtigheyt, die door haere grovicheyt, als wefende de heffe van 't bloed, altijd factt nae de benedenfte deelen, en daer uit heeft de quartane of vierdedaeghfche koorfse haeren oorfprongh. En om datter d'andere vochtigheden niet foo veele zijn, fo ontfteect hier door de koorfse altijd, op den vierden dagh. De Maene op 't hoofd, bediet, dat de beweginge van de koorfse geheelijck aen de Maene hanght, want gelijk fich de Maene van feven tot feven daegen beweeght, te weeten van de Nieuwe Maene af, tot her eerfte quartier, alfo vervolghfse voort, totte volle Maene toe, en van tijd tot tijd. Van gelijcken doetmen oock in de Critifche of oordeel bewegingen in de koorfse van feven tot feven daegen. Want *Galenus* verroont klaerlijck, dat de oorfaecke van de Critifche of gifdaegen niet hanght aen 't getal der daegen, maer aen de Maene. Waer van aldus gefeyt wordt: *Noch het getal van feven of van viere is de oorfaecke van 't Crisis of van 't giften niet, maer om dat de Maene vernieuwende, en de aerdfche dingen veranderende, oock den ommelooft der bewegingen tot dese hoofgetallen doct komen, in welke getallen zy bilijck vinden de vafte tijden der veranderinge.* Boven dat foo komt her *Crisis* niet alleen door 't getal van fevenen als gefeyt is, maer oock door de vierde dagh, die voor de fevende is gegaen, en voor de vierde dagh, die voor de viertiende is gegaen, zijnde de elfde dagh, gelijk oock *Galenus* en *Hippocrates* seggen, dat wanneer zy de fwaere fiekten voorsichtlijck hadden waergenomen, bevonden zy dat de vierde dagh een aenwijfer was van de fevende, niet anders als of de vierde dagh van de Maene ons verroont de hoedanigheyt van de geheele Maene loop; gelijk fulx *Aratus* in fijne Dichten ons oock te kennen geeft. Zy wort met een volle Maene gefchildert, om datter in de volle Maene meer veranderingen voorvallen als op andere tijden.

De treurige en fwaermoedige Leeuwe, wort by haer gefchildert. Want *Petrus* seght dat de Leeuw gefladigh de koorfse heeft, waer in veele Schrijvers mer hem overeenstemmen. 't Is wel te geloven, dat de Leeuw, om zijn groore hitrigheyt, nu en dan de koorfse heeft, maer foo hy dese ongetempertheyt gefladigh hadde, foo maghnen diefelve geen koorfse, maer wel de natuure en eygenfchap van den Leeuwe, noemen. Wat meer is, onder de rwaelf teyckens van den *Zodiac*, zijn de teyckens van *Leo*, *Aries* en *Sagittarius* van alle Sterre-raeders genoemt, de Ooftlijcke, de Manlijcke en Vierige, te weeten, heet en drooge, van welke herte en drooghte eygentlijck het weefen van de koorfse heerkomt, en om dat de Leeuw de middelste is van dese andere, foo kan men mer reeden seggen en oordeelen, dat hy is de krachtigfte van allen, in dese gelegentheydt. Veele Sterre-giffers seggen dat de Leeuwe heerschappye over 't Herte voert, 't welck is de voornaemfte wooninge van de koorfse. Waer over *Avicenna* seght, *de Koorfse is een uytwendige brand, die in 't hert is aengeftoken.*

De hand die zy op de borft heeft, druckt niet alleen uyt, de rechte woonplaets van de koorfse, als gefeyt is, maer wijft oock aen de uytftreydinge van de hertadren en intreckinge der felve, om den brand uyt te drijven, 't welck van de Medicijns *stole* of *diastole* genaemt wert, diewelcke in de tijd van de koorfse raffer gaen, alfo de noodfaecklijckheyt van de voorgefeyde uyt-drijvinge grooter is. En mer dese beweginghe, die haer oorfprongh in 't herte heeft, en die te gelijk in een felve tijd door alle de hertadren verspreyt wort, foo maecttse de Polfe, die welke om datse, in de hand, aldergevoelijx is, fo wort de hertader die naeft aen de hand is, de Polfe geheeten. En daerom hebben wy haer de hand voor 't herte geleyt.

Datse de keeten met de bovengefeyde fpreucke hout, is om dat de koorfse in der waerheyt, alle de deelen des lichaems quelt en bind, en dat door de hertaders die fich door alle de leedmaeten verspreyden, gelijk fulx *Avicenna* seer wel uytleyt.

PUDICITIA. *Kuysheyd, Snyverheyd.*

MEn soude dit Maeghdeken oock wel in 't groen mogen kleeeden, mer een Armelijntjen

melijntjen in de hand , dat een gulde halsband aen den hals soude hebben, mer een topaes daer aen, gelijk *Petrarcha* in 't Zeeghlied van de Suyverheyd singht :

*'t Zeeghteycken in dees dappre strijd sal zijn,
In 't groene Veld een vruite Armelijjn.*

Het groene kled bediet dat de kuysheyd tot haer ooghermerk heeft, de hoope van die dingen die van *I. Christo* zijn beloofst.

CASTITA. *Kuysheyd, Suyverheyd.*

Een schone Vrouwe van een eerbaer opzicht , hebbende in de rechter hand een geessel opgeheven, als of zy daer mede wilde slaen, leggende voor hare voeten een *Cupido*, die mer te oogen verbonden is, wesende met lange kleederen , als een *Vestaelsche* Maegd, gekleet, en met een gordel in 't midden opgebonden, als tegenwoordigh de *Weduwen* te *Romen* gekleet gaen, waer op dese woorden geschreven staen , *Castigo corpus meum*, dat is , *Ick tuchtige mijn lichaem*, met een Seeve in de slinker hand wortse gemaelt ter gedachtenisse van de *Vestaelsche* Maeghd, die haere *Kuysheyd* voor de *Wereld* willende betoonen, waeter op een *Seeve* goot, dat zy daer in behiel.

CASTITA. *Kuysheyd.*

Een Vrouwe in 't wit gekleet, sich leunende aen een Pijlaer , waer boven een *Sifte* met waeter staet , houdende in de hand een langh stuck kaneel , in d'ander een vat vol ringen , hebbende onder haere voeten een doode *Slange* , leggende voor haer gestroyt geld, peerlen, eedelsteenen, &c.

Wit is zy gekleet , om de *Suyverheyd* des gemoeds uyt te drucken , die dese *Deughd* onderstut, en doctse leunen aen een vaste *Pijlaer*, want zy is verliert noch schoon voor de oogen, maer is geduyrigh en oprecht.

De *Seeve* of *Sifte* met waeter op den *Pijlaer*, wort genomen van de vreemde geschiedenisse , die de *Roomsche Nonne* of *Vestale* gebeurde , om haere *Kuysheyd* te betoonen, draegende daer in waeter , sonder dat het daer uyt liep : en dit wierde voor een teycken of aenwijfsinge van de *Kuysheyd* gestelt.

De welriekende en kostlijcke *Kaneel* be-roont , datter geen dingh kostlijcker noch aengenaemer is als de *Suyverheyd* : En wassende dese *Boom* veeltijts in klippen en tusschen de doornen, bediet, dat de *Suyverheyd* geboren wert , tusschen de doornen van ons selfs doodinge , doch insonderheyd van de *Maeghdelijcke Kuysheyd*.

De *Ringh* is een teycken van de *Houlijxsche Kuysheyd*.

De *Slange* is de begeerlijckheyd die ons gestaedigh prickelt , door 't middel van de *Liefde*.

Het geldt voor haere voeten wil seggen, dat iemand die de *Gierigheyd* veracht , een bequaem middel gevonden heeft , om de *Kuysheyd* te bewaeren.

CASTITA MATRIMONIALE.

Houlijxsche Kuysheyd.

Een Vrouwe in witte kleedinge, hebbende om haer hoofd een kran van *Ruyte*, en in haer rechterhand een *Lauwer tack*, en in de slinker een *Tortelduyve*.

De *Ruijte* heeft eygenschap om de wellust te breydelen, door de scherpicheyd van hare reuck , wesende van een doordringende kracht, en door hare herte soo doctse de opgeblaesen *windicheyd* slancken, en lescht den brand

brand van de Venerische Liefde uyt. Gelijk *Mithras* over *Dioscoridem* verhaelt.

De Lauwer tack isser by gestelt, om de groote gelijkheyt die dese boom mette kuysheyd heeft, want die selve moet geduyrigh zijn, even gelijk het groen van den Lauwer gedurigh is, zy moet oock krijten om den brand der Liefde tegenstant te doen, even als de Lauwer blaeders doen, diewelcke als zy met haere tacken op't Vier worden geworpen, soo fullen zy krijten en den brand tegenstaen. Hier over versiert *Ovidius*, dat *Daphne*, de kuyssche Vrouwe, verandert is in een Lauwerboom.

De Tortelduyve leert ons, door haer eygen voordaed, datmen nimmermeer zijn eere moet bevlecken, noch de Trouwe die in't houlijck beloofd is, verkeerende alleenlijck en altijd met die geene die zy eenmael tot haer geselschap heeft aengenomen.

Men kander het Armelijntjen oock toe nemen, om de groote forge die het draeght, van zijnen witten en suyveren huyl niet te besmetten, fullende liever in't Vier lopen, als dieselve bemorssen. Van gelijcken doet oock een kuyssche Vrouwe.

CASTITA. Kuysheyt.

EEN Vrouwe wiens hoofd met lampers bedeckt is, in lange witte kleedinge, als of zy wandelde, hebbende in haer rechter hand een scepter, en in haer slincker twee Tortelduyven.

De kuysheyd of suyverheyt nae *D. Thomas* seggen is een name van die Deughd, die daer komt van de suyveringe of kallijdinge des vleeschs en der begeerlijckheyt, die den Mensch in alles suyver maect, sonder eenige vleeschlijcke besmettinge.

Her bedeckte gesicht is de kuysheyd eygen, om dat zy de oogen breydelt, want gelijk *Gregorius* in zijne Zeedekonst verhaelt, so moeten wy de oogen bedwingen die ons totte sonde leyden.

Her witte kleed, bediet dat de kuysheyd moet reyn en sonder smette zijn, gelijk dese Dichten te kennen geven:

*Den Goden Kuysheyt wel behaeght:
Komt hier die reyne kleeders draeght,
En schept uyt dees fonteyn den Wijn,
Doch laet u handen suyver zijn.*

Datse staet of zy wandelde, druckt uyt, datse altijd moet besigh zijn, want de ledigheyt is oorfaecke van alle quaed, gelijk *Ovidius* seyt:

*Drijft ghy de luyghyt uyt u sin,
Ghy breeckt de pijlen van de Min.*

De Tortelduyf kens zijn nae *Pierii* uytbeeldinge, voor een voorschrift van de kuysheyt gehouden, om dat zy, haer geselschap verloor hebbende, niet meer vereenigen.

De Scepter bediet de Heerschappye die de kuyssche over sich selve heeft, alhoewel het vlees een besondere vyandinne van den Geest is, niet te min als de Geest wil, soo kan die nimmermeer van haer verjaecht noch overwonnen werden, en alhoewel daer geschreven staet, een geduyrige strijd en overwinninge die selden gebeurt, niet te min als een Mensch een vast voornemen heeft om sich daer tegen te kanten, soo kan hy geensins overwonnen worden, en aldus moctmen in't werck stellen 't geene *Ovidius* seghet:

Eer sterf ick duysent doot'n, Eer ick volgh u geboot'n.

PUDICITIA. Kuysheyd, Reynigheyt, Schaemachtigheyt.

EEN Maeghdeken in't wit gekleed, hebbende op't hoofd een sluyter van dieselve verwe,

verwe, diewelcke haer aengeficht bedeckt tot aen den gordel. In de rechter hand houtse een witte Lely, en onder haer rechter voet een Schildpadde.

Met wit wortse gekleet, want onder dese verwe, wort de Suyverheyd afgebeeld, als mede de oprechtigheyd des levens, waer uyt de Suyverheyd voortkomt. Waer over *Salomon*, willende de oprechtigheyd en Suyverheyd des gemoeds uyt drucken, seght, *u kleeden sullen alle tijd wit wesen*. Zy is bedeckt, op de maniere als geseyt is, want een kuysche Vrouw behoort de schoonheyd van haer persoonne te decken, en de gelegentheyd van de ooggen wegh te nemen, die veeltijts oorfaecke zijn, van dat de Suyverheyd besmet wort, en ten dien aensien, noemt *Tertullianus* dusdanigen sluyer een *Waeferustingse voor de vrees van schande, ende een Flarnas van eerbaerheyd, een Bohtwerck van zedigheyd, een muyre voor 't Vrouwelijck geslachte, waer in eens anders ooggh noch niet was gaen weyden*: Diefelve Schrijver bepaelt de maniere waer toe en hoe langh de sluyers souden gestreckt hebben, te weten soo langh als de hoofdhayren strecken, wanneer die neergestreckt zijn, en alsoo langh mosten oock dese sluyers wesen, sulx datse totten gordel toe, mosten komen: Totte navolginge van de Romeynsche Heydenen, die de Goddinne van de Kuysheyd met het aengeficht bedeckt plachten af te beelden, gelijk in veele Medaglien te sien is.

De Romeynsche Bruyden, tot teycken der Suyverheyd, oock wanneer se tot den Man over gingen, bedeckten het hoofd: een maniere die de Romeynsche Vrouwen gebruyecten. *Poppaea Sabina*, de Vrouwe van *Nero*, dese om dat zy kuysch soude schijnen, hoewelse onkuysch was, quam altijd gedeckt voor den dagh.

Cajus Sulpitius Gallus een Romeyn, verliet sijn Huysvrouw, om datse ongedeckt was uytgegaen: en niet alleen de Romeynen, maer oock de Grieken gingen bedeckt, om haere schaemachtigheyd te betoonen, gelijk *Hero*, *Penelope*, en *Helena*, als by *Homerum* en andere te sien is. *Tertullianus* seght dat de Vrouwen in *Judea* haer aengeficht decken, waer door zy onderkent worden. *Paulus* seyt van de Vrouwen die daer nae Christenen zijn geworden, *Corinth. 11*, datse souden bidden met gedeckten hoofde, andersin souden zy haer hoofd

onteeren. *Platina* verhaelt dat *S. Petrus* soude bevolen hebben, dat de Vrouwen gedeckt souden ter Kercken gaen, 't welck zijn Naevolger *Linus* soude hebben uytgevoerr. Wie hier van wijders begeert, lese *Tertullianum*. Doch 't is ons genoegh dat wy tot bevestinge van de Kuysheyd, geseyt hebben, datse gedeckt moet wesen.

Zy houdt een witte Lely in de rechter hand, want *Hieronymus* schrijvende tegens *Jovinianum*, seyt, dat de Lelye een bloeme is van de Suyverheyd en van den Maegdom: Om dat in het Hooge-Lied *Salomonis* de Hemelsche Bruyd singht, *Zy wort onder de Lelen opgevoet*, dat is, onder suyvere en kuysche persoonen. De Schildpadde onder de rechter voet, bediet dat de staetige Vrouwen, gestaedigh sullen by huys blijven, als de Schildpadde uytter natuure doet, gelijk *Phidias* het beeld van de Kuysheyd afmaelde: en *Thucydalis* spreucke by *Plutarchum* is gedenckwaerdigh, door de *Vrculijcke schoonheyd*, seyt hy, *moet een vrouwe Vrouwve haere naem en lichaem, tusschen de huysmuyren laeten besluuten*.

PUDICITIA. Kuysheyd, Beschaemtbeyd.

EEN Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de hand een Armelijn en 't aengeficht bedeckt.

Alle sonde is een besmettinge aen de ziele, maer het schijnt eygentlijk, dat de Menschen die met de Minnesieckte besmet zijn, besmet en onsuver blijven, want die werden alleen by den Latinen *polluti* of besmet geheeten, die in dese Wellusten zijn versopen. Dan wie sich in dese besmettinge al te seer verliep, die wierde, in de Oude Wet, mette Lazerie gestraft, door de gelijknisse van dese besmettinge. En sullende 't Volck Israels de Wet van God ontfangen, was 't noodigh, dat sich een yder drie daegen van sijn Vrouwe most onthouden, nae de spreucke: *Heest reyn gelijkick reynben*. En om dese oorfaecke wort het kleed wit gemaect.

Het Armeljntjen is een soo net en suver beestjen, dat het zijnde met een moddrike plas omvangen, waer uyt het niet kan komen, sonder sich selve te besmetten, sal liever kiesen te sterven, als zijne Suyverheyd, in eenigh deel, te willen verliefen.

Het bedeckte aengeficht, bediet Zedigheyd

heyt en Kuysheyt: En 't gebruyck van 't aengesicht te bedecken, is mer de Kuysheyd aengevangen, ter gedachtnisse van *Penelope*, diewelcke van haeren Vaeder gebeden zijnde, om haer eygen voldoeninge, datse in *Lacedemonien* soude blijven, en van d'ander syde haer voelende geprickelt, door de Liefde van *Vlyses* om haeren Man te volgen, soo hadse de stoutmoedigheyt niet, om haere meeninge te openbaeren, en uyt Zeedigheyt, soo sweeghe stille, met een gedeckt aengesicht.

FORTEZZA del CORPO. *Kracht, Sterckheyd van 't Lichaem.*

En gewapende Vrouwe, gelijk geseyt is, houdende in de rechter hand de kodsse van *Hercules*, en op 't hoofd voor een Helm, een Leeuws kop, gelijkmen in d'oude beeldenissen siet.

FORZA d'AMORE, si nel Acqua, come nel Terra. *Kracht der Liefde, soo te Waeter als te Lande.*

En naect kindeken met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand

eenen Visch, en in de sliicker een bloemekrans, gelijk *Alciatus* 't selve uyt *Griex* overgeset heeft.

FORZA. *Kracht, Sterckheyt.*

En stercke Vrouwe mette hoorens van een Stier, en ter syden een Olyphant mette snuyte voor uyt stekende. Want als de Egyptenaers een sterck Man wilden uytbeelden, betoonden zy datselve door dese Dieren. En bediet de hooren het selfde. Dies oock *Cato* in 't boeck *Ciceronis* van d'Ouderdom seyt, als hy jongh was en wenschte hy hem niet de sterckheyt van een Stier of Olyphant. Houdende dese beyde Dieren voor de sterckste.

FORZA d'AMORE. *Kracht der Liefde.*

Cypido met vleugels aen de schouderen, met boogh en pijlen in de hand, en de kooker op zijn syde, de sliicker hand nae den Hemel verheven hebbende, alwaer eenige vlammen afdaelen met veele gebrooken pijlen, die van alle syden om hem regenen: vertoonende alsoo dat de Liefde soo veele vermogh datse de macht van *Jupiter* verbreeckt, en de geheele Wereld in brand steeckt.

Om 't selve te vertoonen beschrijft hy de Liefde, datse in een koets van twee Leeuwen wort voortgetrocken.

FORZA MINORE. *Minder Kracht door een grooter t'ondergebracht.*

Om dit ontwerp uyt te drucken, 't welck beter tot een Sinnebeeld past, soo wort hy geschildert met een huyl van *Hiena* en een Panters vel daer by, gelijkmen door de eervaerentheyt, in de versicheydenheit van dese twee Dieren, kan speuren, en in de kracht van haere vellen: want het vel van *Hiena* leggende by het Panter-vel, verderft het selve. Even alsoo verteeren oock de Arents veeren, de veeren van andere Vogels. Daerom als wy stellen de macht, die van andere wort overwonnen, soo kan een kloeck Schilder de gedachtnisse van dese werkingen sich voor oogen stellen, in foodaenige maniere, dat het wel staet en hem oock vermaecklijk sal duncken.

FORZA. *Kracht.*

Een gewapende Vrouwe met een borststuk en een Helm op 't hoofd, houdende in de rechter een bloot Swaert, in de slincker een ontfleecken Fackel, en ter syden een Leeuw, die seer wreedelyck een Lammen verscheurt.

FORZA ALLA GIUSTITIA.

Kracht by de Iustitie of het Recht.

Pierius Valerianus verhaelt, dat hy een oude Medaglie heeft gesien, diewelcke by zinnen tijde gevonden was, waer op een Vrouwe stont seer Koninghlyck gekleet, met een kroone op 't hoofd, sittende op den rugge van een Leeuwe, maeckende mynen om de hand aen 't geweer te slaen, 't welck van die selve Pierius op de Iustitie uytrageleyt is, en de macht door een Leeuwe.

CARRO del' ARIA. *Koetsse van de Locht.*

Marianus Capella maelde Juno voor de Locht af, zijnde een Vrouwe, die Adelijck op een stoel sat verciert met een witte

sluyer, die haer 't hoofd deekte, zijnde omcingelt met een windel, op de maniere van en antique of oude kroone, die Koninghlyck vol groene, roode en blauwe eedelesteenten beset was: de verwe van 't aengesicht sal blinkende zijn.

Het kleed sal van verwe zijn als 't glas, en daer boven een ander van duystere verwe, zy heeft rontom de knyen, een windel van verscheyden verwen. In de rechterhand sal zy een blixem houden, en in de slincker een trommel. Haere koetsse sal voort getrocken werden van twee schoone Pauwen, als Vogelen die dese Goddinne zijn toegewijt.

De verscheyde verwen en andere bovengeseyde dingen, bedieden de veranderinge van de locht, door de toevallen die daer in werden verthoont, als reegen, schoon weeder, storm winden, nevel, onweeder, sneeu, dauw, donder en blixem: en dit druckten zy door den trommel uyt, die zy in de hand heeft, en boven dat noch de Cometen, Regenbogen, vlamme dampen, Weerlichten en wolcken.

CARRO del' ACQUA. *Koetsse van 't Waeter.*

P Hornutius heeft in 't boeck van de Natuyre der Goden, Neptunum voor 't waeter afgebeeld, stellende een oud Man, met een langen baerd, en de hoofdhayren als het Zee-waeter, daer een sluyer van die selve verwe, om heer is gedingert, houdende in de rechter hand een drie tandighe Vorck, staende op een seer groote Zeeschelp, voortgetrocken van twee Walvisschen, of twee Zeepaerden, midden in de Zee, al waermen rontom veele Visschen 't hoofd siet boven 't waeter stecken.

Neptunus is geweest eene van drie gebroeders, die by lootinge het waeter te beurt viel, en daerom is hy genaemt den God der Zee, diewelcke de oude nu stille, dan seer verbolgen, plachten af te maelen.

De verwe van de baerd, hoofdhayren en sluyer, bedieden de verwe van de Zee.

De drietande vorck bediet de dryerleye aert van 't waeter, want eenige van de fonteynen en rivieren, zijn foet; de Zeewaetereen zijn sout en wrang, en eenige zijn brack, en in de staende meyren zijnsse wel niet sout, doch droef en onsfnaecklijck.

De koetsfe is hem gegeven, om zijne be-
weginge inde groote wijde en vlakke zee te
betoonen, en de ruyschinge en bulderinge
die hy doet, zijn gelijk de raeders van de
karre.

Deze karre wort van wreede Zeepaerden
voortgetrocken, om te bewijzen, dat *Neptunus*
de eerste vinder van de Paerden geweest is:
gelijk de Poëten seggen, want als hy met
zijne drytande Vorck, op der aerde sloegh,
foo quacmer een Paerd uyt springen. Enge-
lijk *Diodorus* verhaelt, foo was hy de eerste
die de Paerden betemde.

CARRO del TERRA. De Koets
van de Aerde.

Boccatus in de afkomst der Goden, maelt
de aerde af een Vrouwe, met een hulfel
op 't hoofd, en met een kroone van toorens,
waer over zy van de Poëten *getoorent* gehee-
ten wort. Zy is geciert met een kleed van
veel bladers van boomen, en van groene
kruyden en bloemen, houdende metten
rechter hand een scepter en mette sincker
een sleutel. Zy sal sitten op een vierkante
wagen met vier raeders, en op die selve
wagen zijn eenige sitplaatsen ledigh, voort-
getrocken zijnde van twee Leeuwen.

De *getoorende kroone* betoont, dat het aldus
op der aerde gestelt is, wefende de omme-
loop der aerden als een koninkkroon geciert
met steeden, toorens, kasteelen en dorpen.

Het *kleed* mette versierfels van kruyd en
bloemen, bedieden de bosschen en oneinde-
lijke andere dingen, waer mede de vlakke
des aardrijx bedeckt is.

De *scepter* in de rechter hand, bediet de
Koningrijcken, Rijckdommen en macht van
de Heerschappers der Wereld.

De sleutel, nae dat *Isidorus* verhaelt, is om te
bewijzen dat de aerde by winter tijd wort
gesloten, en verberghet het faet dat onder
haer gesaeyt is, ter tijd dat het begint als
bloeyende in de Lenten uyt te komen, en
wort dan geseyt dat de aerde haer ontsluit.

De Leeuwen, die de karre trekken, ver-
toonnen het gebruyck van den Landbouw in
't saeyen, want de Leeuwen (gelijk *Solinus*
verhaelt in zijne wonderwercken) zijn ge-
woon haere reyse door 't stof te doen, en
dan decken zy haere voetschappen weder-

om met stof toe, en dat door 't slingeren van
haeren steert, ten eynde de Iaegers haeren
wegh niet souden bespieden.

Ingelijcx doen oock de bouwlieden, want
als zy het suet inder aerde hebben gewor-
pen, soo decken zy haestelijck de voorens,
ten eynde de Vogels het gesaeyde niet sou-
den op picken.

De sitplaatsen, als wy geseyt hebben, wil-
len wy nergens anders toe invoeren, als om
te betoonen dat niet alleen de huysen, maer
oock de steeden dickwijls door den krijgh
of Peste leedigh blijven. Ofte dat op het
vlakke der aerde, veele plaetsen leedigh staen
en onbewoont zijn. Of dat de aerde veele
plaetsen leedigh houd, voor 't geene daer
noch op sal wassen.

Koets van den Nacht, gelijk dieselve van
veele Poeten, en in 't besonder van
Boccattus is beschreven.

Een Vrouwe op een Wagen met vier rae-
ders, om te betoonen de vier nacht wac-
ken. *Tibullus* geeft haer twee swarte Paer-
den, daer mede hy de donckerheyd van de
nacht uytbeelt: andere doen haer voort-
trecken, van twee schuyfuyten of uylen, we-
fende nachtvogels. *Virgilius* geeft haer twee
grote swarte vleugels, gestreckt op de ma-
niere datse schijnt te vliegen, en toont als
offe 't aardrijck daer mede overschaduwde,
en *Ovidius* omslingert haer hoofd, met een
krans van Manekoppen, den slaep daer mede
uytdruckende.

CARRO di GIOVE. De Koetsfe of
Wagen van Iupiter.

Iupiter wort vrolijk en goedertieren afge-
beelt, een Man van veertigh Iaren: en nae
de Medagle van *Antonius Pius* en *Gordianus*
wort hy naeck afgemaelt: maer om hem
wat meer bevalligheyt te geven en de be-
schaemde leeden te decken, sullen wy hem
in plaats van een hils sluyer, een blauw laec-
ken of sijden kleed geven, dat met verschey-
den bloemen is geweven.

Hy sal in de rechterhand een spieffe en in
de sincker den blixem houden, staende over
eynde op een Koets, die van twee Adelaers
wort voortgetrocken.

Hy wort naeck gemaelt, om dat de Oude,

de, gelijk *Alexander Aphrodisicus* verhaelt, hunne beeldenissen van de Goden naeckt plachten te vertoonen, om daer door hunne mogentheyt, die yder naeckt daer bekent was, uyt te drucken.

De verscheyden bloemen op 't kleed, bedieden de vrolijkheyt en goedaedigheyt van desen Planeer, als oock van dese bloemen, gelijk *Virgilius* mede seyt.

De Oude plachten hem een spieffe inder hand te geven, tot teycken van Oppervoogdyschap, en dit wort daer meede oock bediet in 't beeld van *Jupiter*.

De blixem vertoont de straffe: maer om dat dese Planeer goedaerdigh is, soo hout hy die in de sliicker hand, als zijnde niet streng, want soo hy die in de rechter hand hiel, soo soude hy vertoonen, als of hy den blixem wilde wegh werpen.

De koetsje wort van twee Adelaers voortgetrocken, niet alleene om dat dese Vogels *Jupiter* zijn toegewijt, maer oock om uyt te drucken de hooge en eedele gedachten en de mildadigheyt; en eindelijk, om dat hy anderen behulpelijk is: waer over hy oock den naem *Jupiter* of *Iovis* van *Iovare* of helpen heeft verkregen. Noch worden hem de Adelaers gegeven, om het goede voorspook dat hy hadde, terwijlen zy regens zijnen Vader *Saturnus* ten strijde gingh, wanneer hy als overwinnaer weder keerde. Oock om dat hy wert uytgeleit, voor de alderfuyverste locht, waer uyt de blixems haeren oorsprongh hebben. 't Welck alles door den Adelaer wort bewesen, vermits dese boven alle andere Vogels, alderhoogst nae den Hemel sijght.

CARRO di SATURNO. De Koetsje van Saturnus, nae de beschrijvinge van *Boccatius*.

Een oud, lelijck, vuyl en traegh Man, die 't hoofd met een slordig laecken heeft omwonden, siende droevigh en van swaarmoediger aert, met gescheurde kleederen. Hy sal in de rechter hand een seyssen houden, en mette sliickerhand een kindeken, dat hy, met opgesparde kaecken, schijnt te willen verscheuren.

Dese beeldnisse sal staen op een koetsje, die van twee swarte ossen, of van twee groote slangen wort voortgetrocken. En boven op dese Koetsje sal een *Triton* staen, zijnde een

Zee-God, met een Trompet of een groote kinckhooren aen den mond, als of hy wilde blaesen, doch dat sal schijnen, als of de steert van dese *Triton*, in 't platte van dese koetsje begraven en in de aerde vast was.

Hy wort, nae dat *Boccatius* hem, in de Afkomst der Goden, afbeelt, seer treurigh gestelt, om de swaarmoedigheyt van dese Planeer uyt te drucken. En om dat *Saturnus*, nae der Ouden afbeeldinge, voor den tijd wierde genomen, daerom maelden zy hem oud af, om dat dees ouder de melancolie of swaerhoofdighheyt wel past.

Het ingewikkelde hoofd en traeghe opzicht, bediet het droevige opzicht van de sterre van *Saturnus* en van haere traegheyt.

Lelijck wort hy gemaelt, vermits het *Saturnus* eygen is, vuyle en oneerlijcke manieren toe te staen.

Met een seyssen wort hy vertoont, overmits de Tijd alle dingen mayt en wegh neemt. Gelijk oock door den seyssen wort verstaen de bouwinge van 't land, 't welck hy aen de Italianen leerde, zijnde haer 't selve eerst onbekent.

Het kindeken dat hy verslint, betoont dat de Tijd die selve dagen verwoest, van de welke hy vaeder en voortteelder is.

De swarte Ossen voor zijn koetsje worden hem gegeven, overmits foodanige aen hem plachten geoffert te werden, gelijk *Festus Pompejus* seyt.

Men kan oock seggen dat hem dese Ossen totter ploegen van den Ackerbouw gegeven zijn, alsoo de Ackerbouw hem moeylijck viel, sonder de hulpe van de Ossen.

De *Triton* boven sijne Wagen met den begraven steert, bediet, dat de Historie begint in den tijd van *Saturnus*, en dat achter de tijd, alle dingen onseker en duyster zijn, 't welck de steert van *Triton* bediet, die welcke in de aerde vast en verborgen is, want voor de Tijd wasser geen stoffe om een Historie te beschrijven.

De Koetsje of Wagen van Minerva.

VAN *Pausanias* is *Minerva* in *Attica* op een Koets gestelt, als een driehoek, die van alle drie syden gelijk is, van twee Nachuylen voortgetrocken, en gewapent op 't antijck of d'oude wijse, met een kleed boven

de rustinge totte voeten toe langh , op de borst heeft zy gehouwen het hoofd van *Medusa*, dragende op 't hoofd een Helmet, daer tot een kam een *Sphinx* op gestelt is , en op yder syde staet een Griffioen : Zy sal een Spiesse in de hand houden, alwaer op 't eyndie een Draeck omgelsingert is , en aen de voeten van dit beeld is een Schild van Cristal , waer op zy met haer slincker hand sal leunen.

De Koetsse , op de maniere als een driehoek, bediet, dat nae der Ouden meeninge *Minerva* toegeschreven wort, de vindinge van de wapens, de konst van weven, borduyren, en van de bouwhandelinge.

Gewaepent wortse gemaelt , om dat het gemoed van een wijs Man wel voorfien en gewaepent is tegens de slagen of rampen der fortuynne. De Spiesse bediet de kloekheyd des verstande. Het Schild bediet de Wereld , die met wijsheyd moet geregeert en bestiert zijn.

De Draeck om de Spiesse gelsingert , bediet de wackerheyd , die men in de konsten noodigh is te gebruyken : of dat sich de Maeghdekens behooren suyverlijck te bewaeren , als *Alciatus* in zijne Sinnebeelden seyt.

Het hoofd van *Medusa* , bediet de schrick, die de wijse doet aen de boose Menschen.

De Griffioens en de *Sphinx* op den Helm, bedieden, dat de wijsheyd alle twijfelachtigheyd wegh neemt.

De uylen die de Koetsse trecken, zijn niet alleen gestelt als Vogels diewelcke *Minerva* zijn toegewijd , maer overmits de oogen van dese Goddinne, van dieselve verwe zijn als van de uylen, die seer wel by nachte sien: soo wort verstaen dat een wijs Man, de dingen kan onderscheyden , schoon of dieselve duyster en verborgen zijn.

CARRO della LUNA. Koetsse van de Maene, gelijk dieselve van *Boccacius* in d'afkomst der Goden beschreven is in 't iv boeck.

EEN Vrouwe van een Maeghdelijck opsicht, sittende op een Koets met twee wielen, voortgetrocken zijnde van twee Paerden , 't ene wit en 't ander swart , om te betoonen dat de Maene haeren loop by nacht en by dage doet. Oock wort haer Koetsse , gelijk *Boccacius* verhaelt, van twee

Herten voortgetrocken, om dat de loop die de Maene doet veel snelder volbracht wort als alle d'andere Planeren , overmits zy de kleynste ronde of omloop heeft. *Claudianus* en *Festus Pompejus* seggen , datse van Muyl-Eefels geleyt wort , om dat de Maene onvruchtbaer en kout is uyt haere natuure. En van gelijcken is oock de Muyle. En *Ausonius Gallus* seyt, datse van twee jonge Ossen wort getrocken , gelovende , dat dese Dieren de Maene zijn toegeeygent , door de gelijkennisse die zy heeft met de hoorens , en dat daerom de Maene oock twee kleyne hoorentjens op 't hoofd gestelt worden. Oock om, dat dese Dieren geoffert wierden aen dese Goddinne.

Prudentius kleet de Maene met een witte sijne sluyer, want hy seyt, wameer ons het quartier of het vierendeel van de Maene toefchijnt , dan is de *Juffer*, dochter van *Latona*, met een luchtige sluyer geciert. Men souse oock ros met een wit kleet kunnen afmaelen , en van het gordel af om hoogh doncker, en 't ovrighe van 't kleet soude swart zijn, om te vertoonen dat de Maene van sich selve geen licht heeft, maer krijgt het van een ander. En dient geweeten , dat de schoonheyd van dese beeldnisse , mette verwen aerdigh moet werden gehandelt : waer uyt dan wort vertoont , hoe dickwijls de Maene van verwen wort verandert, waer door men dan de tijden en 't weder kan voorseggen. En hierom seyt *Apuljus*, dat de roodigheyd aen de Maene, wind beteykent; het doncker, regen; en de klaere lichtigheyd, helder en schoon weder ; 't welck oock *Plinius* in zijn xviii boex xxxi cap. bevestigt.

Zy wort van de Poëten gemaect , datse een kooker vol pijlen aen haere schouderen draeght, en met de rechter hand een ontsteken fackel, en mette slincker een booge.

Zy vertoont een brandende fackel , als aenbrenghter van 't licht aen de jongh gebooren kinderens , en is als een baermoeder en helpster van de voortkomende vrucht.

Zy wijft oock den Herderkens het licht aen , die de Maene daerom seer beminnen, overmits zy van haer groote nuttigheyd verkrijgen . als weydende by nachte haere kude seckerder , door haere gonste, voor de listige lagen en voor wilde dieren.

Oock wort door haer licht verstaen , de

voch-

vochtigheyt die zy tot nuttigheyt doet aen de boomen, planten en wortelen, die boven de aerde uytbotten, en aen die onder de aerde zij.

De Oude maelden dieselve af gelijk gelijk geseft is, met boogh en pijlkoocker, vermits zy verftonden, dat de Maene een fchietster was van haere pijlen, die den Menschen dickwijls schadelijk zijn, oock om te bewijfen de ween en ftekingen, die de Moeders lijden in 't baeren: soo was oock dese Goddinne gestelt over 't baren der Vrouwen.

Koetsje van Mercurius.

EEn naekt Jonghman met een enckel laecken voor een hals kraegh, met goude hoofdhayren, en tusschen de locken oock gulde pennen, of hy sal een bonnet hebben met twee vleugels, aen elcke sijde eene, houdende in de hand een overvloets horen, met brooskens. En vleugels aen de Voeten: gelijk 't selve by de Schilders wort gebruyckt, en dat nae de stellinge der Poëten, doch insonderheydt by *Apulejum* in zijne Herscheping.

Dese beeldnisse sal op een koetsje staen, alwaar veele steenen op leggen. En dat om de gewoonte van d'Oude nae te volgen, die wanneer zy voorby dit beeld passeerden, soo wierp yder altijd een steen voor zijne voeten, alsoo datter voor 't beeld *Mercurii* groote steenhopen lagen, gelijk *Phorcutius* 't selve in de Natuyre der Goden verhaelt.

Dese koetsje wierde van twee Oyevaers voortgetrocken, zijn de Vogels die *Mercurio* waeren geheylight. Want dese Vogels wierden in Egypten *Ibis* genaemt, zijnde een slag van Oyevaers. Gelijk *Aristoteles* in zijn dierboeck verhaelt. *Mercurius* regeerde oock alhier, en gaf aen 't volck wetten, en leerde hun leesen, gelijk *Cicero* schrijft in 't III boeck van de Natuyre der Goden, en hy wilde dat de eerste lertre van Alphabet soude *Ibis* heeten, gelijk *Plutarchus* schrijft in 't boeck *Isis* en *Ostrides*. En *Ovidius* seft in 't 2 boeck *Metam.* Dat *Mercurius*, te gelijk met d'andere Goden, voor 't geweld van den Reuse *Tiphon* vluchtende, wierde herschept in een Oyevaer.

Men konde oock in plaets van twee Oyevaers, twee haenen maecken, door de verge-

lijkinge, die *Mercurius*, God van de soetvloeyentheyten Welsprekentheyten, heeft met de wackerheyt, die door de haene wort uytgedruckt. Van het *Caduceum* of de Slangen staf, waer door *Mercurius*, nae 't gevoelen der Heydenen, den dooden verweckte, seftmen, dat hy oock te gelijk, door zijne Welsprekentheyten de geheughnisse en 't verstand der Menschen kost opwecken. De gevleugelde brooskens en de pennen, bedieden de snelghentheyten van de woorden, die sich in eene verhandelinge uytspreyden. Hierom noemt *Homerus* de woorden snel, gevleugelt, en dat zy pennen hebben. Wie lust geeft hier in wyder te weyden, kan de Latijnsche Schrijvers en oock *Boccattium* nae lefen.

Koets van Venus.

V*enus* wort Jongh en schoon geschildert met een krans van Roosen en Mirthen, houdende in d'eene hand een Zeefchelp.

Venus was naeckt gemaect, om de gentheyten van de dertele omhelsingent, of om dat die geene die altijd te rugge gaet nae de dertle wellusten, dickwijls wert berooft van al het goede. Want de Rijckdommen worden van geyle Vrouwe verflonden, het lichaem wort verfwakt, en de Ziele wort met foodanige vuylicheyten bemorft, datter oock niet goeds noch schoons overblijft.

De Roosen en Myrthen zijn dese Goddinne toegeheylight, door de gelijkheyt, die dese reucken met *Venus* hebben, en doer de aenstookingen en kracht, die de Mirthen aen de geylheyt doet. Waer over de Comedyschrijver *Euturius*, terwijl hy *Digon* de hoere afschildert, seft datse hem de Mirthen sullen brengen, die hem krachtiger rotte Minnelusten souden opstoocken.

De Zeefchelp die zy in de hand heeft, bediet, dat *Venus* uyte Zee soude zijn gebooren, gelijk van veele wort verhaelt.

Haer koetsje wort van twee duyven, gelijk *Apulejus* seft, voortgetrocken, en soomen die beschrijft, zijns boven maeten geyl, want naulix isser tijd in 't Jaer, datse niet minne becken. Doch *Horatius*, *Ovidius* en *Statius* seggen, dat *Venus* van Swaenen is voortgetrocken, om te vertonen dat de Minnejanckingen het gesangh der Swanen gelijk zijn, die soo veel te soeter singen, alsoe naeder

aen de dood zijn, en soo veel te meer verblijft sich de verliefde, hoe hy meerder quellinge in de Liefde heeft. En om eenige verscheydentheyt in dese beeldnisse te maken, seyt *Giraldus*, dat *Venus* kost naeckt werden vertoont, op een Koetsje, voortgetrocken zijnde van twee Swaenen en twee Duyven. Haer hoofd soude men met Mirthe omkranssen, hebbende voor haer borst een vlamme Viers, en in de rechter hand een ronde Werrelts kloot, in de sincker hand soude se drie goude Appels hebben, en neffens haer souden de drie Gratiën of bevaligheden staen, mette armen over malkanderen geslagen.

De Globe of kloot bewijst, dat *Venus* heerscherinne en behoedster is van de geheele Werrelt. De drie Appels zijn ter gedachtenisse van 't oordeel van *Paris*, tot lof van hare fonderlij schoonheyt. De Gratiën zijn de Kamenieren van *Venus*, die de gemoederen, van die niet wel in de Deughd zijn geveflicht, lichtlijck aenlocken en vervoeren.

Koetsje van de Sonne.

DE Sonne wort vertoont door de beeldenisse van een stout en naeck Ionghman, die geciert is met een goude knyf, waer uyt veele straelen schieten, mette rechter arm recht uytgestreckt, houdende in de opene hand drie beeldekens, die de drie Gratiën vertoonen: in de sincker hand sal hy een boge en pijlen hebben, en onder de voeten sal een Slange leggen die hy met sijne pijlen heeft gedoot.

Iongh wort hy gemaelt, door 't aensien van de Poëten, onder de welke *Tibullus* seyt, dat *Bacchus* en *Phabus* in der eeuwigheyt jong blijven. En door de Ionckheyt wilden zy uyt drucken de kracht van de Sonne, altijd voortbrengende door sijn warmte, nieuwe en schoone dingen. De drie Gratiën hout hy met de sincker hand, om te betoonen, dat alles wat schoon en goed in dese Wereld is, te siemen door sijn licht voortkomt, en dat het selve, ten meesten deel daer door is voortgebracht.

Met de doode Slangh en mette pijlen wort hy gemaelt, om de fabel van *Phiton* nae te boorsen, diewelcke van *Apollo* doorschoten wierde, die alleen daer toe versiert is,

om de jeughdelijcke werkingen te vertoonen, die de kracht van de Sonne op d'aerde werckt, opdroogende de overtollige vochtigheden, en de verrottinge wegh nemende.

Dese beeldnisse staet met groote bevaligheyt op de koetsje, die in *Ovidius Metamorph.* in 't 2 boeck beschreven wort:

*Haer Koets met peerlen is bemaelt,
Wiens As en Roer met goud bestraelt,
Wiens wielen door 't geswaey vergult,
Den dagh heeft helder opgehult:
Van silver, peerl en luchtigh goud,
Zy sulcken licht te saemen stout,
Dat niemant kan dees Koets bespïen,
Hoe siel hy maghten Hemel sien.*

Dese Koetsje, gelijck *Boccattus* verhaelt, heeft vier raeders, overmits dieselve in haeren Iaer-loop, vier veranderingen des tijds veroorsaecken. Zy wort voorts getrocken van vier Paerden, van de welke het eerste van de Poëten *Pirous* genaemt is, het tweede *Eous*, het derde *Ethon*, het vierde *Phlegon*, en met dese viere is vertoont de hoedaenigheyt en de wegh van den dagh. Derhalven wört *Pirous*, 't welck het eerste Paerd is, root gemaect, om dat in 't begin van den Morgen, de Sonne sich uytten rooden vertoont, en dat door de dampen die zy van het Aerdrijck treckt. *Eous*, het tweede paerd vertoont sich wit, overmits de Sonne sich verspreyt en de dampen verjaeght hebbende, helder en klaer is. Het derde paerd is *Ethon* en wort vlamroot vertoont, treckende nae den geelen, om dat de Sonne, gaende in den derden Hemel, sich selven alderhelderst en blinckenft vertoont. Het vierde paerd is *Phlegon*, en dat wort met geel gemaelt, maer dat nae 't swarte treckt: om te bewijfen de afwijkinge der Sonne nae der aerde, rer tijd, dat zy ondergaet en 't aerdrijck verduyftert.

De Koets of Wagen van Mars.

Mars was van d'Oude voor een wreed Mensch vertoont, schricklijck van aengesicht: en *Status* waren hem met een Curas vol vreeselijcke Monsterdieren, met een Helm op 't hoofd, en met een Exter daer boven op: houdende in de rechter hand een Spießje, en in de sincker arm hout hy met groote stoutmoedigheyt eenen Schild, van breyen en bloed beswaddert, metten deegen op

op de syde , staende op een Koets , die van twee wreede Wolven wort voortgerocken.

Schricklijck en vreeslijck van opsicht is hy , om zijne vyanden te verschricken , en vrees aen te jaegen. De monsterdieren in sijn Waepenrustinge , drucken uyt , dat by *Mars* zijn de dolligheyt, Godloosheyt en andere diergelijcke gebreucken.

De Exter wort op 't Helmet gestelt , om dat dese vogel *Mars* is toegeheylight , door de sterckheyt van sijnen beek , mette welcke hy sich alleene vertrouwt tegens andere Dieren aen te gaen.

De Spies bediet, het gebiet : overmits alle die geene , die nae de Waepenen luysteren, gaerne Meester willen wesen en boven andere heerschen.

Het Schild bediet het gevecht, en 't Rapier de wreedheyt.

Op een Koetsfse wort hy gestelt , vermits de Oude in 't vechten de Koetsen gebruyckten , waer van *Boccatius* in de afkomst der Goden gedenckt.

De Wolven werden hem gegeven , om dat dese Dieren aen *Mars* geheylight zijn , en om te vertoonon de onversaedelijcke slocklust der geener, die den Krijgh volgen : zijnde nimmermeer versadight , gelijk de Wolven oock doen. En *Homerus* maect dat de Koetsfse van *Mars* getrocken wort van twee paerden , als Dieren, die tot Krijgh bequaem zijn , den welcken *Virgilius* naevolgende , seyt , dat de Paerden ten oorloge uytgerust , den oorlogh dreycgen.

COGNITIONE. Kennisse der dingen.

En Vrouwe die in haer rechter hand een roede of Scepter hout , en in de slinker een boeck : Waer door verstaen wort , dat de kennisse der dingen , door middel van naerftige opmerckinge en lesinge der boecken , 't welck een Heerschappe der ziele is, wort verkregen.

COGNITIONE. Kennisse.

En Vrouwe die in een Zeetel sittende, een ontsteecken toortse hout , hebbende een open Boeck by haer , daer op zy, mette voorste vinger van de rechter hand, wijst.

De ontsteecken toortse bediet, dat gelijk-

kerwijs onse lichaemlijcke oogen , het licht noodigh hebben om te sien , alsoo heeft insgelijx ons inwendigh oogh, 't welck het verstand is, om de kennisse van de verstandelijke deelen te vatten, noodigh de uytwendige gereetschappen van de sinnen , en insonderheyt die van 't gesicht, 't welck door de ontsteecken toortse wort te kennen gegeven.

Daerom seght *Aristoteles*, daer is niet in 't verstand, dat niet eerst geweest is in de sinen. Hierom vertoontse het opene boeck : Want door het gesichte en door het hooren lesen , verkrijgen wy de kennisse der dingen.

METAPHYSICA. Kennisse boven natuure.

En een uyrwerck voor haere voeten, hebbende de oogen verblind, en een kroone op 't hoofd, maeckende met haere rechter hand, foodanige myne, datse daer mede een diepe spiegelinge of verwonderinge te kennen geeft , houdende in de slinker hand een Scepter , als wesende Koninginne van alle andere Wetenenschappen, die door 't licht der Natuure, worden verkregen, en verachtende

alle andere dingen, die de Tijd en het verderf zijn onderworpen, betrachte hooge en treffelijke, en dat alleen door de kracht des verstands, niet passende op de sinnen.

ΜΕΤΑΡΗΥΣΙΟΑ. *Boven-natuurlijke kennisse.*

Een Vrouwe die onder haer slincker voert een Globe hout, en met de rechter hand leuntse aen haer wange, staende seer bedacht, en met de slincker hand staetse offe iemand wilde wencken of wat beduyden.

Door de kloote, wort de geheele Wereld verstaen, en alle de verderflijke dingen, dese verwerpt, als verachte saecken om tegens dese wetenschap te gelijcken, die sich alleen verheft nae Hemelsche en Godlijke dingen.

Beschrijvinge der vier Elementen.

Vier, Locht, Waeter, Aerde.

Koetsse of Wagen van Vulcanus, voor het Vier.

Vulcanus is van de Oude genomen voor het Vier, en wort gemeenlijk naeckt, lelijk, berooekt, manck, en met een blauw Mutsjen op 't hoofd afgemaelt, houdende in d'een hand eenen haemer, en met de slincker een tange. Dese beeldnisse sal staen op seker eyland, aen wiens Voeten een groot Vier sal leggen, en daer in verleyde slagh van wapenen: en dit eyland sal met groote aerdigheyt op een Waegen gestelt zijn, die van twee honden wort voortgetrocken.

Boccatius verhaelt in de afkomst der Godden, dat hier vier van tweederleye slagh is: het eerste is de hoofdstoffe of het element des Viers, dat wy niet sien, en dit noemen de Poeten dickwils *Jupiter*. Het tweede is het Vier dat van stoffen gemaect wort, waer mede wy ons op der aerde behelpen. En door dit Vier wort *Vulcanus* verstaen. Het eerste wort in de locht ontfteken door de snelle ronde bewegingen der wolcken, en hier door wort de donder verweckt. Het tweede is dat Vier, 't welck wy door hout of turf ontfteken, of 't geene wy verbranden.

Hy wort lelijk gemaect, om dat hy also is geboren, en dat hy van zijnen Vaeder, die men seyde *Jupiter* te zijn, en van sijne Moeder

Iuno, van boven neer, uyt den Hemel is geworpen, vallende op 't Eyland *Leunos* aen de Egeefche Zee. En daerom wort het eyland ter sijden gestelt, als waer in hy gevallen zijnde, mancken kreupel bleef. Waer over hy oock, van de Goden in haer bancket seer wierde bespott en belacht, wanneer hy hun opdichte. Gelijk sulx *Homerus* in 't laeste van sijne eerste *Iliade* verfiert. Nergens anders om, dan dat de hinkinge een belachlijke onvolmaecktheyt is, in sodanigen Persoon, wanneer die sich beweegt, en eenige besigheden doet: waer van *Zaratimus Castellinus* mijnen Vriend, een Edelman in der daed van treffelijk verstant en geleertheyt, een aerdigh gedicht aen *Venus* van den kreupelen herder *Dindymus* heeft gemaect, van desen inhoud:

*Ghy Venus u te seer versint,
Want dits u Mans, noch oock u Kint:
Dits blind, en ghy hebt klar gesicht,
Zijn Vaeder binckt en hy vlieght licht.
Maer Dindymus, seer wel ter snee,
Gelijck u mond en oogghes mee.
Hy slingert met zijn bincke-voet,
Al even als Vulcanus doet,
Verlaet u Kind, want dit is schoon,
En schoonder als u blinde Soon.*

Welcke onvolmaecktheyt door *Vulcanus* wort uitgeleyt, als dat de vlamme van 't Vier, nu hoogh, dan leegh, nae boven vliegt. Of gelijk *Plutarchus* seght, soo wort *Vulcanus* kreupel geheeten, om dat het Vier sonder hout of andere stoffe, niet meer voortganh kan hebben, als een kreupel sonder stock of krukke.

Naeckt en met een licht blauw Mutsjen wort hy gemaelt, om te beroonen, dat het Vier geheel suyver en reyn is. *Eusebius* leydt dit in zijne Euangelische voorbereydingen in 't III boeck klaerder uyt, en seydt dat *Vulcanus* gedeckt was met een blauwe tuylibant, tot een bewijs van de Hemelsche omdrayingen, alwaer het Vier suyver wort bevonden. Maer 't vier, dat uyt den hemel op d'aerde valt, is van kleynder waerde, alsoo 't sonder stoffe niet kan branden: en hierom wort *Vulcanus* of het Vier, kreupel genaemt.

Den hamer en tangh, die hy in beyde handen heeft, bedieden dat het yser door 't Vier wort roebereyt. De honden wordender ter sijden gestelt, om dat de Oude geloofden, dat dese honden, den Tempel van *Vul-*

carus, die in *Mongibello* was, bewaerd, en blaf-ten alleene den Boeven en schelmen aen, jae beertense oock, maer die om hunne Gods-dienst aldaer verscheenen, bewesense alle Vriendschap.

Een groot Vier, met verscheyden wapen-nen, wort ter sijden hem gestelt, tot teyken van overwinninge, als der geener, die van ouds overwinnaers waeren van eenigh oor-log, en die de wapenen van de overwonnen vianden, op eenen hoop plachten te brengen, en als een offer aen *Vulcanus* te verbranden.

Siet de Koets van de *Lochr*, *Wacter* en *Aerde* fol. 267 en 268.

De Koets of Wagen van P L U T O.

Een naeck Man, vreeslijk in 't gesicht, met een krans van *Cipressen* om't hoofd, houdende in de hand een kleyne scepter, en een sleutel, staende op een waegen met drie raeders, voortgetrocken zijnde van drie vreeselijke paerden, waer van het eene, ge-lijck *Boccatius* seyt, geheeten wort *Ama-theus*, het tweede *Alastor*, het derde *Novius*. En om dat dit beeld te beeter zy bekend, soo salmen aen zijn voeten *Cerberus* stellen, ge-lijck dieselve plagh geschildert te werden.

Naecht wort hy gemaelt om te bewijsen, dat de zielen der dooden, die in 't rijk van *Pluto* komen, te weeten in de helle, berooft zijn van alle goed en gemack, gelijk oock *Petrarcha* singht.

Schricklijck wort hy gemaelt, om dat de schricklijckheyt wel past den geenen die daer gestelt zijn, om anderen over haere schelmerye en bedreven misdaden te straf-sen.

Hem wort een *Cipresse* krans gegeven, om dat dese boom *Pluto* is toegewijdt, gelijk *Plinius* seght, en d'Oude maeckten van desen boom kranssen, om dat het een droeve en treurige boom was, want als die eenmaal wierde opgenomen, soo wilde zy daer nae niet meer bloeyen.

De kleyne Scepter die hy in de rechter hant hout, bedier dat hy koningh is van de laeste en alderneederste deelen des *Werrelts*.

De sleutel is het wapen van *Pluto*, want zijn Rijk is op die maniere als gesloten, datter oock niemant kan van wederkeeren, gelijk *Virgilius* in 't VI boeck van zijn *Aeneas* seyt:

Sed revocare gradum &c.

*Maer wyt dees Hel ten Hemel stijgen,
Kost arbeits, sweect en moeylijk hijgen,
Doch weynigh zijnt, die Iupiter soo mint.*

De Karre bedied de krullen of kromme wegen, van de geene die daer verlangen om rijk te werden: want *Pluto* is van d'Oude gehouden voor een God der Rijkdommen. De karre loopt op drie raeders om de moey-lijckheyt en 't gevaer, dat rontom haer is, en om d'onseckerheyt van de aenstaende ver-anderingen uyt te beelden.

Van drie Paerden, als geseyt is, wort het eerste *Amathus* dat is *duyster* genaemt, om dat daer onder begrepen wort de sorte overleg-ginge van 't verkrijgen, en dat van die geene die 't weinigh van noode heeft, waer mede de gierige gejaecht en getrocken wort.

Het tweede Paerd heet *Alastor*, 't welck oock *swart* bediedt, aengesien daer door de finerte, vreesse en droefheyt, van die geene bekend wort, die daer overweeght, hoe hy altijd sweeft midden in de perikelen. Het derde Paerd is *Novius* geheeten, 't welck be-reykent *Lauw*; waer mede te kennen wort gegeven, dat door de vreesse van 't gevaer, de heete brand der begeerlijckheyt menigh-mael *Lauw* wort.

De Hond *Cerberus* met zijn drie opgespar-de kaecken wort aen zijn sijde gestelt, om dat hy bewaerder is van de helle, wese-nde van uytnemende wreedheyt en een verflin-der van alles, waer van *Seneca* in zijn treurspel van den raesenden *Hercules* gedenckt:

*Hier boven quam noch uyt dit hol,
De selle Helhond driech en dol,
Die al de zieltjens schrieken doer:
Iae 't was een wreed en sel gebroet,
Een dryekop buyten alle maet,
Met bangh geblas en naer gelaet,
Iae 't stont seer yslijck voor de poort,
Met Slangen om zijn hals geboort:
Daer eene Draeck ser syden lagh,
Wiens balgh gaff schrickelijck gewagh.*

Koets of Wagen van Bacchus.

Een vrolijk en naeck Jongelingh, die een vvel van een *Lynx* of *Lofch* om den hals draeght, zijnde gekroont met klimops blaederen, houdende in der hand een *Tirsis* of stock die met dese blaederen is omslingert: Dese beeldnisse sal op een koets staen, die

M m 2

rontom

rontom met Wijngaertrancken, vol witte en bluiwe Druyven is omwossen, zijnde voortgedrocken van Panthers en Tygers. De Poëten seggen dat *Bacchus* vinder is van den Wijn, en dat hy hier van wort God genoemd.

Iongh wort hy vertoont met een krans van klimop, om dat de klimop hem toegewijt zijnde, altijd groen is: waer door mede de kracht van den wijn verstaen wierde, die door *Bacchus* is uytgebeelt, die nimmer oud wert, want hoe die selve ouder is, soo veel te krachtiger wort dieselve.

Vrolijk is hy geschildert, vermits de wijn des Menschens herte verheught, en dieselve matigh gedroncken zijnde, soo geeftse sterckheit en doet de krachten aenwassen.

Hy is naeckt, om dat die geene die overfalligh drincken, daer van droncken worden en alles naeckt en bloot openbaeren, watter oock op 't herte leyt: want buyten de behoorlijkheyt te drincken, doet veelen in armoede vervallen, waer door zy dan oock naeckt en bloot staen, of om dat het drincken buyten alle behoorlijkheyt een groote brand veroorsaect.

De *Tirsis* mette klimop omslingert, bediet, dat gelijk dese Plante alles vast hout, waerfe slechts kan aengeraecken, dat even alsoo oock de wijn der Menschens gemoederen bint.

De koets bediet de vluchtigheyt der dronckerts, om dat de overtollige dranck, den Menschē dickwijls den wervel en bolworm doet omme lopen, gelijk de raeders van de karre.

Het Vel van den Lynx of losch om den hals, betoont, dat dit dier *Bacchus* is toegeeygent, of om mede te doen verstaen, dat de wijn onmaetelijk gedroncken, stoutmoetheyt aenbrenght, en 't gesicht versterckt, gelijk geseyt wort dat de losch snel van gesicht is.

De Tygers die de koets voort trecken, bedieden de dollicheyt en wreedheyt der dronckerts en vol suppers, want dese dieren verschoonen niemant.

Koets van Aurora of Morgenlicht.

EEn Maeghdeken van foodanige schoonheyt, als de Poëten sich benaerstigen om dieselve uyt te drucken: opgesmuckt zijn

de met Roosen, goud, purper, en met den dauw, of peerlen, 't welck is soo veel de Verwe en de *caruazione* of uyerlijcke vleefachtigheyt belanght.

Soo veele 't kleet aengaet, is dit te bedencken om dat gelijk dit kleet uyt dryerley dingen bestaer, soo heeft het oock drie onderscheydene verwen, gelijk oock drie naemen, te weeten wit, root en geel, en van dese Verwen maectmen haer kleet, totten gordel toe; en wit, licht en als doorschijnende van het gordel af, totte knyen toe, met een opperkleet van scharlaecken of purper, met seekere hackfels en sneeden, als naebootfende den weerstuyl of het doorbrecken van de wolcken. Wanneer *Aurora* root is, soo sal 't kleet van de knyen af totte voeten toe als goud wesen, om te vertoonen, dat wanneer zy geel is, dat dan tot waerschouwinge het kleet dient gesleten, beginnende van de sijde af, om de naecte beenen te vertoonen: En sal het kleet, als mede het opperkleet, van den wind werden opgeheven, maeckende eenige swierfels en pleyen.

De armen moeten naeckt zijn en van roosachtige verwe, stroyende met d'eene hand verscheyden bloemen, want in haer konste, openen sich alle dingen, die door den nacht waeren toegesloten.

Zy heeft Vleugels van verscheyden verwen aen haere schouders, bewijfende daer mede de snellicheyd van haeren loop, want van de Sonne straelen deurboort wesende, soo verdwijntse terstont.

Op 't hoofd heeftse een Rooskrans, en in de sincker hand een ontfteken fackel, die 't morgen licht berekent, 't welck men siet, al eer de Sonne op komt, en als de hemel wir wort. Of zy sent een *Cupido* of Liefdeken 't welck een fackel draeght, voor uyt, en een ander daer nae, die met een ander fackel *Titan* opweckt.

Zy sit in een gulden stoel, op een koets, die van 't Paerd *Pegasus* wort voortgedrocken, om dat *Aurora* een vriendinne is van de Poëten, en van alle konst beminders: ofte van twee Paerden, waer van 't eene witt en blinkende is, en 't ander blickrig root. Het witte, gelijk *Boccatius* verhaelt, bediet, wanneer 't morgen root voortkomt, darter dan van den hemel foodanigen klaricheyt verschijnt, die *Aurora* genaemt wort, en het roode Paerd

Paerd is het begin van den Morgenfond, die de dampen verdriest, die van der aerde op gelicht worden, terwijl de Sonne op weg is, want door 't vertrecken van *Aurora* soo wort de Hemel root.

CARRO del GIORNO NATURALE.

Koetsfe van den natuerlycken dagh, van den
E. *Danti* van *Perugie*, Bisschop
van *Alatri*.

EEn Man staende in een circkel op een Koets, met een ontfteecken sackel in de hand, die van vier Paerden voortgetrocken zijnde, bedieden de vier deelen, van den op en ondergyngh, en de twee schemer lichten, ofte de middaghen en de middernacht, die oock voor de Sonne loopt.

CARRO del GIORNO ARTIFICIALE.

Van de konstigen dagh, van dien selven.

EEn Man op een koets, die van vier Paerden getrocken wort, door de boven gefeyde reeden, met een sackel in der hand, om 't licht dat hy aenbrenght, zijnde geleyt van *Aurora* of de Morgenfond.

CARRO dell' ANNO. *Van 't Iaer*,
van dien selven.

EEn Man op een koets, met vier witte Paerden daer voor, die geleyt worden van de Vier tijden des Iaers.

De Koetsfe van Ceres.

B*Occatius* in 't VIII boeck van zijne beschrijvinge van de afkomst der Goden, stelt *Ceres* een Vrouwe die op een Koetsfe sit, en die van twee vreeselijcke draecken wort voortgetrocken, hebbende op 't hoofd een krans van koorenayren, gelijk *Ovidius* seght. Zy hout in de rechter hand een bossel met Maenekoppen, en in de slinker een ontftecken sackel.

Dese boven gestelde dieren worden haer toegevoeght, om de kromme voorens en groeven, die de Offen maecken, terwijl men het land ploeght, waer door *Ceres* wort verstaen; ofte om uyt te drucken, de verjaeghde Slange van *Eurilicus* uyt het eyland *Salimna*, die behouden wierde in den Tempel van *Ceres*, al waer zy altijd gestaen heeft, als een van haere Dienaeressen of Dienstvaeghden.

De Krans van koren ayren bediet, dat *Ceres* een milde en overvloedige voortteelster van het land is, en door de Maenekoppen wort haere vruchtbaerheyt verstaen.

Door den ontftecken sackel, geloof ick, datmen moet verstaen den Somertijd, wanneer de Sonne traelen meest steecken, en die 't kooren doen rijpen, als mede wanneer de tacken verbrant en het stroo op 't veld verdrooght: daer in 't tegendeel de dampen, die op 't vlacke aerdriek zijn, om hooge stijgen, en door soodanige werkinge wort het kooren groff en geeft groote overvloed uyt.

De Koetsfe van Oceanus of de Zee.

EEn oud Man van statigh opsicht, van verwe als het Zeewaeter, met een lange baerd en hoofdhayren vol Mos of Wier, dat in Zee drijft, daer schelpjens of ander zee-gewas onder loopt: staende op een karre op de maniere als een klippe, met alle zee-groente of ruyghte dat op de klippen wast. En gelijk *Boccatius* verhaelt, wordt hy van twee groote Walvisschen voortgetrocken, hebbende inde handen eenen ouden zeeman.

Out en eerwaerdigh van opsicht wort hy gemaect, om dat *Boccatius* seydt dat *Oceanus* de Vader is van alle Goden, en van alle dingen. En *Homerus* in zijne *Iliade*, alwaer hy *Iuno* in voert, segt, dat *Oceanus* is de voortteelder van alle Goden.

De Koetsfe betoont, hoe *Oceanus* of de Zee rontom de wereld gaet, de rondicheyt daer van wort door 't rad van een wagen verstaen, voortgetrocken zijnde van Walvisschen, om dat dese Dieren de gehele Zee doorloopen, gelijk het zeewater het geheele aerdriek omvanght.

Hy hout den ouden Zeeman, om te vertoonen, dat de *Oceanus* geleyt van de Wallevisschen door de groote zee, oock rijk is van veele zeepaerden en een groote hoop Nymphen, die d'een en d'ander te kennen geven, de groote eygenchappen en verscheydene toevallen der wateren die dik wils gebeuren.

De Koetsfe van de Liefde, alffe Petrarcha afmaelt.

K*Leyn Boesjen* sat dus braef geciert,
Wiens Koets met vlammen was doorswiert,

Waer voor vier witte kleppers gingen :
 Hy had zijn kooker op zijn zy,
 En met zijn pijl en boogh kost hy,
 Schild, Helm en alle stael doordringen.
 Twee vleugels voerd' hy op zijn rug,
 Van duysent verwen : Naeck en vlugh,
 Ontslack hy 't hert van alle dingen.

De Koetsse van de Kuysheyd, uyt Petrarcha.

EEN schoone Vrouwe in 't wit gekleet,
 voortgetrocken zijnde van twee Een-
 horens, houdende in haer rechter hand een
 Palmstuck, en met de slincker een schild van
 Cristal, al waer in 't midden een pijlaer van
 Iaspis staet, en voor haere voeten leyt een
 Cupido gebonden, mette hand op den rug-
 ge, en mette boogh en pijlen in stucken ge-
 broocken.

Men soude noch veele op dese stoffe kon-
 nen by brengen, maer om dat het soo een
 beroent Man is, moet hy sonder eenige an-
 dere verklaringe oock plaetse hebben.

Koetsse van de Dood, uyt Petrarcha.

DE Dood wort gestelt op eenen Waegen,
 die van twee swarte Ossen wort voort-
 getrocken, met een Seyssen, daer men 't koo-
 ren mede maeyt, in der hand, waer op ver-
 scheidene personen dood leggen, als Pau-
 sen, Keyfers, Koningen, Cardinalen, Princen,
 en Heeren, &c. oock slechte personen, ge-
 lijck Horatius singht :

De Dood klopt onverzaecht aen 't Hof,
 En roept Monarch: ghy moeder of,
 Dees wegh voor yder is gemeen,
 De Prins moet met den Beedlaer heen.

Statius singht in sijne Thebaide:

Door duysent wegen pranght de Dood,
 En brenghet ons in een droeve nood:
 Door krijgh, door hongre, pest en brand,
 Soo helpt zy menigh mensch van kant.

De Koetsse van FAMA of 't Geruchte,
 uyt Petrarcha.

DE FAMA op de maniere, als wy die-
 selve op zijne plaets hebben gestelt,
 staende op een Koets, die van twee Elephan-
 ten wort voortgetrocken. En alsoo wy dit
 elders hebben verklaert, sal 't onnoodigh
 zijn, dit te herhaelen,

Koetsse van de Tijd, uyt Petrarcha.

EEN oud Man met twee groote vleugels
 en de schouderen, leunende op twee
 kruyskens, houdende op 't hoofd een Sand-
 looper, staende op een Koets, die van twee
 snelle Herten wort voortgetrocken.

Koetsse van de Godheyd, uyt Petrarcha.

DE Vaeder, Soon, en boven dieselve, de
 H. Geest, voortgetrocken zijnde van
 de vier Euangelisten.

R I S O. Lach.

EEN schoon Jonghman met veelderleye
 verwen gekleet, staende in 't midden van
 een bloemrijcke en groene weyde, hebbende
 op 't hoofd een krans van Roosen, die'er be-
 ginnen open te gaen.

De Lach is een kind van de vrolijkheyd
 en een verspreyng van snelle geesten, die
 in 't middelrif beweeght worden, uyt oor-
 saecke van de verwonderinge, die de mid-
 delste sinnen daer uyt ontfangen.

De Lach wort Jongh geschildert, om dat
 de teere en jonge leughd, meest tot lacchen
 is genegen, 't welck ten meestendeel van de
 vrolijkheyd heerkont. Daerom wort hy
 Jongh en schoon geschildert.

De Velden worden gefeydt te lacchen,
 wanneer zy groen werden, en de bloemen,
 wanneer die sich openen: en daerom passen
 zy beyde op dit beeld.

R I S O. Lach.

EEN Jonghskens in 't groen gekleet, met
 een Bonnetjen op 't hoofd, dat met aller-
 hande veeren geciert is, die daer lichtigheyd
 en ongestaedigheyd bedieden, waer uyt de
 onmaetige lach plagh voort te komen, nae
 de spreucke der wijzen: *Rifus abundat in ore stul-
 torum.* Dat is: *De Mond der Sotten is vol Lach,*

R I S O. Lach.

EEN vrolijkke en schoone jonge Vrouwe,
 houdende in d'een hand een Maske met
 een omgedraeyt en lelijck backhuys, want
 de lelijckheyd en onbetaemlijckheyd is son-
 der eere of achtbaerheyd, gelijk *Aristoteles*
 over den lach, seyt, en daer by sal dese spreu-
 ke

ke staen: *Amara risu tempera*. De bittere dingen suldy met lacchen maetigen.

INSIDIE. *Listige laegen, hinderlist.*

EEn gewapende Vrouwe, die een Vos op haeren Helm heeft, rontom met een dicke nevel beset, houdende een bloote Pogniaert in de rechter hand, en in de slincker drie pijlen: op de aerde sal een Slange leggen, wiens hoofd, tusschen de groene kruyden, een weynigh uytsteekt.

Listige aenslaegen, zijn verborgen handeligen, die toegeleyt zijn om zijn evennaeste te beschaedigen, en daerom is zy gewapent, om dat zy al gereet staet metten Pogniaert en Pijlen te quetsen, soo wel die daer na by, als die daer verre af zijn.

Zy heeft een Vos op haeren Helm, om dat haere voornaemste gedachten tot loofheyt strecken.

De dicke nevel, is de stilligheyt en verborgen gangh, die den wegh totte listige aenslagen seecker maect.

De Slange gelijckt de listige, nae't gemeen spreekwoord, *latet anguis in herba*, dat is, daer schuyt een boessen onder, 't welck van de nytleggers op de listige gepast wort.

INSIDIE. *Listige laegen.*

EEn gewapende Vrouwe, die aen haer slincker arm een schild hout, en met haer rechter hand een net, 't welck van d'Oude voor een teycken van een listige aenslagh genomen wort.

Wanneer *Pittacus*, zijnde eene van de seven Wijfen van Grieken, met *Phrino* in 't gevecht soude treden, die een Man was van groote dapperheyt, wefende *Capireyn* van de Atheniensen, soo droegh *Pittacus* een net onder zijn Schild, en als hy zijn open sagh, wierp hy 't *Phrino* over zijn hoofd, en heeft hem alsoo overwonnen.

GEOGRAPHIA of *Land-beschrijvinge.*

EEn oude Vrouwe die met aerd-verwe gekleet is, en die by haere voeten een aerdsche Globe heeft, houdende in de rechter hand een Passer, waer mede zy de Globe wil afmeeren, en in de slincker houdse een Geometrisch quadrant,

Geographia is een konst, die gebruyckt wort om de Landen te beschrijven en te onderscheyden, gelijk daer zijn, Provintien, Steden, Havens, Ze'en, Eylanden, Bergen, Meyren, Vloeden &c.

Oud wort zy gemaect, om haer oudheyt te bewijfen, want in 't eerste werck dar de Almachtige Schepper dede, deelde hy her *Chaos* of de woeste romp, en scheyde de vier hoofdstoffen, als Vier, Locht, Aerd, en Waerter, &c. en tot teycken daer van, hebben wy de aerdsche Globe gefelt, en haer oock, nae het aerdrick gekleet, want *Gea*, bediet in 't Griex de *Aerde*, en *Grapho*, bediet schrijven, 't welck door de maete en passer uytgedrukt zijnde, hier in al haere werckinge bestaet. Alsoo dat *Geographia* alleene is, een beschrijvinge van het geschapene Aerdrick, Zee; Water en Locht, 't welck totte woonplaets der Creaturen geschapen is.

Zy hout in de slincker hand een Geometrisch quadrant, want daer door komtmen tot waerachtige kennisse van de langhte, wijde, hooghte, en diepte te nemen, &c. en druckt door haer gebruyck te gelijk uyt al 't geene de *Geographie* in sich bevat.

AGRICULTURA. *Landbouwerie.*

EEn Vrouwe met een klee van verscheyden planten gevlochten, met een schoone krans van koorenayren en ander graen, met Pompoenen en Druyven, draegende een spaede seer aerdigh op de schouderen, hebbende in d'ander hand een snoeymes, en op der aerde sal een ploegh-yser leggen.

Landbouwerie is een konst de aerde te bouwen, te faeyen en allerhande slag van boomen en kruyden te planten en te heegen, lettende op den tijd, plaets en andere dingen. 't Klee van allerleye planten geweven, en een Krans van koorenayren op 't hoofd, zijn altesaemen rijckdommen van de Landbouwerie.

*Geluckigh was dees seughd daer aen,
Wiens heyl bestont in boom of graen,*

seyt de Poet *Propertius*.

De Spaede wort haer over de schouderen gegeven, en het Snoeymes in de hand, en de Ploegh aen d'ander syde, om dat dit wercktuuygen zijn, noodigh tot de Landbouwerie.

AGRICULTURA.

EEn Vrouwe in 't geel gekleed, met een krans op 't hoofd van koorenayren, houdende een Seyffen in de rechter hand, in d'ander een Overvloets horen vol vruchten, bloemen en blaeders.

De geele verve van 't kleed wort genomen voor de gelijknisse van 't rijpe koren, als wanneer de Landbouwer besigh is, om de belooninge van zijnen arbeyt t'faemen te vergaederen. Waer over *Ceres* van de oude Poeten wort geel geheeten.

Landbouws-oesning, nae de Medaglie van Gordianus.

EEn staende Vrouwe, met bloote open armen, vertoonende twee Dieren diewelcke voor haere voeten staen, te weeten, van d'eene syde een Stier, van d'ander syde een Leeuw.

De *Leeuw* bediet de Aerde, want de Oude versierden, dat de karre van de Goddinne *Cibele* voortgetrocken wierde van twee Leeuwen, en daer door verstonen zy de Landbouwerie. De *Stier* vertoont den arbeydt van 't Aerdrijck te ploegen, en de aerde waer uyt ons de nuttigheyt van 't kooren komt, dat met vlijtigheyt is ingesaelmelt.

AGRICULTURA. Landbouw.

EEn Vrouw in 't groen gekleed met een krans van kooren-ayren om 't hoofd, houdende in de sincker hand een circkel mette twaelf hemels teyckenen, omarmende mette rechter hand een boomken, 't welck bloeyt, siende daer op dat het selve vast staet. Ter syden haer leyt een ploegh.

Het groene kleed bediet de *Hope*, sonder dewelcke niemant soude gevonden werden, die immermeer de sloverye van den arbeydt en 't land te bouwen, soude willen by der hand nemen.

De krans met kooren-ayren, wort voor het voornaemste wit van dese konst genomen, 't welck is, om het graen te vermenighvuldigen, dat noodigh is, om den Mensch te by 't leven te onderhouden.

Het omarmen van 't bloeyende boomken, datse sterck aensiet, bediet de *Liefde*

van den Ackerbouw ontrent de boomen, diewelcke zijn als haere Dochters, waer van zy de rijpe vruchten verwacht, die de bloeyfels haer beloven.

De twaelf Hemels teyckenen zijn de veranderingen en de saysoenen van 't Jaer: waer nae de Landbouwerie wort aengemerckt. De Ploegh wort, als een voornaemste Instrument, by dese konst gevoeght.

LONGANIMITA. Langmoedigheyt.

EEn bedaegde Vrouwe, sittende op eenen steen, mer de oogen ten Hemel opgeslagen, en de armen van een, hebbende de handen verheven.

De Langmoedigheyt is van den Apostel *Paulus*, den Galaten onder de twaelf vruchten van den H. Geest, aengepresen: en *D. Thomas* seyt, datse een Deughd is, waer door een Mensch vermogh te komen tot alle dingen, hoe swaer dieselve oock mogen zijn, alwaert schoon dat het oock lange soude mogen vertoeven. En *Anselmus* uytleggende de plaetse Galat. 5 seyt, Langmoedigheyt is een langhsaemheyt van 't gemoed, 't welck de tegen-

tegenstrijdige dingen geduldelyk verdraegt, van langer hand de eeuwige belooninge verwachtende. En 't schijnt wel of zy dieselve deughd is, als de Geduldigheyt. Niettemin soo isse verscheyden, nae 't seggen van dese schrijvers. *Dion. Certosmus* seght, de Langhmoedigheyt is met de hope vergefelschapt, diewelcke doet, dat wy ten eynde toe de goederen, die ons, van God onsen Heere, beloofst zijn, verwachten; en daerom schijnt het dat dese Deughd, meer op de hope en op het goed siet, als de vreesse, stoutigheyt of swaermoedigheyt doet. Maer de lijdsaembeyt verdraecht het quaede, de versmaedinge, en de tegenwoordige quellingen totten eynde toe. Doch alsoo het niet genoegh is, alleene het tegenwoordigh verdragen, soo moetse te vreden zijn, in alles, en soo lange tijd als het den Heere believen sal. Daerom isse oock bedaeht gemaect, sittende op eenen steen.

Zy wort gemaect datse de oogen ten Hemel slaet, waer mede zy sich toepast 't geene *David* seght, God is langhmoedigh en van grooter barmhertigheyt, ten eynde zy de eeuwige goederen, die van God beloofst zijn, magh verkrijgen.

Mette handen wortse verheven gestelt, om de hope die haer vergefelschapt: want het schijnt, dat zy die in korter tijd op dese Werrelt sal verwachten.

TARDITA. Langhsaembeyt.

Een Vrouwe in 't blaen gekleet, hebbende een breed weesen en voorhoofd, rijdende op eene groote Schildpadde, die zy met een toom bestiert, en sal gekroont zijn met Iujuben, een boom die haer vrucht seer langsaem voortbrenght.

BIASIONO VITIOSO. Laster die schandigh is.

Een oud mager en bleeck Man metten mond open, nae de aerde gebogen, daer hy met een stock op slaet, die hy in de hand heeft. Aldus beelden de Oude *Momus* af, den God der lasteringe en berispinge, wesende zijn kleed vol oogen en ooren.

Oud wort hy gemaect, want het is den Ouden eygen, om altijd andere luyden din-

gen te lasteren, of om datse haere wijsheyd kennen, die zy, door eervaertheyt van veele laeren, hebben geleert, of om de voorgaende Ouder of tijd te prijfen, of om een toom te geven aen de jeughdelijke ongebondenheyt.

Hy wort oock oud gemaect, om dat d'Ouderdom de Winter gelijk is, die de tijden berooft van alle gelegentheyt van playfier en aengenaemheyt.

Hy is dor en bleeck, om dat hy, die daer lastert, dickwijls daer toe vervalt, en dat door de Nijdigheyt, die by nae, altijd de lastringe opwroet.

Hy staet met den mond open, wesende 't kleed, als geseyt is, met tongen, oogen en ooren: Want de Lastringe is altijd vaerdigh om te hooren en te sien, en eens anders lof, van wat perfoon het oock magh wesen, te lastren en te verminderen.

Hy siet nae der aerde, om dat het ooghwit van den Lasteraer, niet anders als verwacht kan wesen, leunende ten meestendeele op den dorren stock van de quaedspreckentheyt.

CALUMNIA. Lasteringe, Achterklap.

Een sittende Vrouwe, vervaerlijck van gesicht, stekende haer venijnige tonge verreyt den mond, die als een adder gesplit is. Arm en slecht van kleedren isse, die gescheurt en gebroken zijn, van roestige verwe, diergelijcke heestse mede om haer hoofd getogen, daer zy 't aengesicht mede beschaduwet: om haer bloote hals heeft zy een bast in plaets van een perlsnoer, aen hare ooren heeftse twee heeckels hangen, en in haer rechter hand een dagge, en in haer slincker een Schalmeyne met een Muys.

De Lasteringe van *Apelles* vindy in 't lange by *C. V. Mander* beschreven.

CALUMNIA of Lasteringh, Achterklap.

Een Vrouwe die een verstoort gesicht vertoon, houdende in haer slincker hand een ontsteecken fackel, en met haer rechter hand vatsse een naeck kindeken by de hayren, datse bind: welck kindeken de handen slaet ten Hemel, en aen d'ander syde staet een Basilië.

Met een verstoort gesicht wortse geschildert, want zy komt voort uyt toorn en wraeckgierigheyt.

De brandende fackel verthoont, dat de lasteringe een bequaem wercktuigh is om het Vier van tweedracht, tot onderganch van Landen en Koningrijcken, t'ontsteken.

Dat zy het naeckte kindeken by de hayren te rugge treckt, t welck de handen ten Hemel heft, daer mede geeftse te verstaen, datse niet anders doet, als de eere van de onnoosele te verscheuren. Datse ter syden haer een *Basiliscus* heeft, daer van geeft *Pierius* reeden, om dat de Egyptische Priesters, dit dier de lasteringe toevoegden, want gelijk de *Basilisc*, sonder te bijten, den Mensch van verre, alleen door t gesichte schaedelijck is, alsoo is oock de *Lasteraer* of *Achterklapper*, die den Princen heimelijck in de ooren luysteren, en brengen, die geene, die zy willen betwaeren, listelijck, in t verdriet, die oock daer door schaede, verderf, pijninge, en dickwijls den dood verkrijgen, sonder datse daer uyt kunnen werden geholpen: onbewust zijnde van al dese bedriegerie, die al in haer afwesen geschiet: gelijkmen oock t selve in veele hoven siet gebeuren; waer over *Hierodotus* sprekende van de lasteringe, aldus seyt, *de Achterklapper doet den beschuldighden ongelijck, dewijl hy hem in zijn afwesen beschuldighet.*

O T I O. Leedighheit.

EN oud Man in t geel gekleed met een Momaensicht, hebbende dwars over de schouderen een blauwe band, met een Phasant op den helm, in de rechter hand een geele Fackel, die uytgebluft is, en in de slincker een Oval in een gulden veld, waer in een Ratte isgemaelt, met het opschrift, *iniquita voluptas, of ongeruste wellust.*

O T I O. Leedighheit.

EN vet en swaerlijvigh Man, sittende, met een schild gedekt, dat vol stitsen en Pijlen steeckt, die van alle sijden daer op geschooten zijn, als of de Leedighheit een schild was van alle schande en sonde. Vett wort hy gemaelt, om reeden alreede gefeyt, en aldus maeltse *Aristo* af:

*In dese Herbergh leyt de duystre slaep en ronckt,
En pampack van ter sy, die luy en leedigh sonckt.*

Het schild vol pijlen verthoont, dat een Leedigh Mensch alle ellenden op hem laet komen. Ten eersten om dat hy gedenckt dat hy sal worden verlicht door de Leedighheit en door tijdverquistinge, doch weynigh op t einde dat hy noch heeft te leven, t zy dat hy het met lof of met laster, met eere of met schande, met schade of met voordeel overbrenght. En overmits zijn quaed ingekankert is, soo is t niet van noode dat selve te genesen met aderlaten of met koppen, maer hy heeft genoeg, dat het allenskens, allenskens, tot zijne groote schande verteere en vergaet, tot verdriet van de Vrienden, en lasteringe van zijn selve en van zijn huysgesin. *Otia dant vitia.* Leedighheit is des Duyvels oorkussen.

O T I O.

EN qualijck gekleet Ionghman, die met t hoofd geboogen en onrdeekt, beyde handen in zijnen boesem hout.

O T I O. Leedighheit.

EN Vett Ionghelingh, sittende in een duyftere plaetse, die mette slincker elleboge op een Varcken leunt, dat ter sijden hem op der aerde leyt uytgestreckt, krabbende metre selve hand zijnen kop, wesende seer slaepperigh.

Iongh wort hy geschildert, als die gene die t ongemack des ouderdoms noch niet heeft geproeft. Vet is hy, om dat hem noch de beklammering en sorge, door altegroote besigheyt, niet in t hooft maelt, en dat het verstant door de verspreydinge van t bloed door de leeden, geen hinder geschiet. Hy sitt in een duyftere plaets, om dat een leedigh Mensch niet bequaem is, om eerlijcke en heerlijcke wercken uyt te voeren. Waer door het geschiet dat hy zijn leven veracht, en als in t duyfter, doorbrenght. Hy leunt op een Vercken, om dat een leedigh Mensch, by den ommeganch van andere Menschen, door zijn vadischeyt en traegheyt, een Vercken gelijckt.

t Is het gevoelen van *Aristoteles*, dat dit dier, uyt zijn gesicht-kenninge, het alderbotste is van allen. Desgelijx is de Leedige meede, als die gantsch geen treck heeft tot eenige prijslijcke oefningen: En gelijck dit beest,

beeft, oock anders niet denckt als mer schocken en sweigen zijn lust en geylheyte versadigen, alsoo geeft de Menich, die van de Leedighyeyt beleten wort, sich selve aen de wellusten en zijne eygene begeerlijckheeden over, met verlies en schaede van zijn eygen cere.

Hy krabt den kop, als eene die qualijck raed weer, hebbende geen wijsheyde geleert, spillende zijnen meesten tijd in 't peinzen en overleggen, sulx, soo hyiet goeds bedenckr, soo is 't doch onnut en komt niet voor den dagh, maer soo 't iet quaeds is, soo is 't zijn eygen eere en goede naeme schaedelijck.

OTIO. Leedighyeyt.

EEn Vet en Lijvigh Ionghman, leggende op der aerde, hebbende tot sijn kleet een Verckens huyl, en voor hem leyt een verroeft ploeghyser.

Boven is van de Verrigheyde, en van 't Vercken gesproken, alleen willen wy seggen dat de eygen betykenisse van de Leedighyeyde, is als een verroeft ploeghyser: gelijck daer en regen een suyver en net ploeghyser een teyken is van werckinge en besicheyt: want dit is onse voornaemste werck om die dingen te doen, die 't leven aengaen. En gelijck het ploeghyser verroeft wort, door 't niet besigen, even alsoo wort oock een Mensch, die daer slof is in 't doen wat eerlijck is, want hy volghet 't geene oneerlijck en schandigh is, sich over gevende tot een roof van de leedighyeyde, jaer tot alle laster en schande: makende alsoo dat hy God en den Menschen een walge zy. En dese leedicheyt is niet anders als een tracgheyde des verstands, die de sinnen niet stiert, nae den wegh om deughdlijck te leven, waer in zy oock als verslopen zijn, en 't geene noch ergher is, soo drijftse dienoch van den rechten wegh af: waer over *S. Gregorius* seyt, *de leedighyeyt is een graf van een levend Mensche*, en de *Schrift* seyt, *dat de leedighyeyt al het quaede de Werreld heeft geleert.*

De leedighyeyt wort hier in dese plaetse niet genomen voor de spiegelinge of *Contemplatie*, gelijck *Scipio* de groore, die al scherpsende heeft genomen, seggende van sich selve, *dat hy dan alderminst leedigh was, wameer hy leedigh was.* Willende te kennen geven, hoe

hy minder werck hadde, dat hy dan te meerder besighyeyt hadde in de spiegelinge. En van dese leedighyeyt verblijden sich alleen die geene, die door de lesinge van veele boecken, en om hooge en eedele dingen te verstaen, sich hier in alleen onderhouden, sonder van andere saecken veel werx te maecken, als van de tonge en de penne: en dat totte Godvruchtigheyde, Godsdienste, Godlijcke yver en totte gemeenschap der Menschen, en in 't kort, tot al het geene wat goed en heylsaem onder dese ellendigheden, en dit sterflijcke leven magh werden genaemt.

DOCILITA. Leerfaemhey.

EEn Iongh Maegdecken, in 't wit slechtlijck gekleet, staende mer beyde armen oopen, als of zy iet wilde omarmen, dat haer van vooren getoont wert, sich met een eerbiedigh bewijs, daer nae buygende, hebbende een spiegel voor de borst, in plaets van eedele gesteenten.

Het hoofd hullsel sal schoon en heerlijk geciert wesen, waer op seer aardig een *Petroquijn*, zijnde een kleine slagh van *Papegajen*, sal gemaect wesen of een *Exter*, onder de Voeten salse een Vercken hebben.

De Leerfaemheyde is niet anders als een snellicheyt des verstands en een vaerdige kennisse van voorgestelde dingen. *Aristoteles* wil datse is een gauwichyeyde en vaerdigheyde van de overweginge, zijnde van hem genaemt naersticheyt, gauwichyeyde en scherpsinnicheyt des verstands: welck verstand, gelijck *Galenus* seyt, wort veroorsaect, om dat de hersenen teer en dun zijn, gelijck de bottigheyde komt van de dicke hersenen: en voor soo veel de Leerfaemheyde een Maegdecken wort geschildert, geschiet, om dat de Jeughd saerte en reedere hersenen heeft, en dat uyt oorake van haere vochticheyt: en daerom seght *Argentarius*, *de kinderen zijn vaerdigh en licht om te leeren*, maer de Oude seer swaer en onbequaem. Endit geschiet oock mette Planten, hoe jonger die selve zijn, hoe beter die zijn te buygen, en tot soodanigen rechticheyt te brengen, als men begeert: Anders wort zy oock jongh gemaect, om dat in de jeughd de geesten veel vaerdiger en wackerder zijn, als opgetrocken zijnde van 't dunste en 't heerste bloed; gelijck mede de jeughd be-

quaemer is, totte noodige oefeningen, van dingen die zy leert. Waer over dicselve *Argenterius* de oorfaecken van de Leerfaemheyft stelt, feggende, d'eerfte is de vochtigheyft en fachtigheyft van de herffenen, gelijk gefeyt is: de tweede oorfaecke is, het gebouw en maeking deffelven. Waer over *Galenus* feyt, *zy zijn in 't verftand gequetst, diervelcke of te grooten of te kleynen hoofd hebben.* De derde reden is, de humeuren en de geesten: 't welck van *Aristoteles* mede is bevestigt, feggende, *die Dieren zijn edelst van verftand, diervelcke een fuyver en dun bloed hebben.* De vierde reeden is de oefninge, want hy feyt dat het gebruyck de alderbeste Leermeester is, om te leeren en te onderwijfen, 't welck *Hippocrates*, *Galenus* en *Plato* wijtloopigh verhaelen.

Het flechte en witte kleed met het bewijs van fich te vernederen en buygen voor een ander, druckt uyt, dat de Leerfaemheyft lichtelijck aenneemt wat stoffe of konst het zy, 't zy geleertheyt of handwerck.

Zy hout de armen open, om alles te omvatten, om uyt te drucken, de vaerdigheyft, niet alleen van te ontfangen, al 't geene haer van 't verftand wort voorgestelt, maer oock van alles wat haer slechts wort vertoont. De Spiegel draeghtse voor de borst, om dat, gelijk de Spiegel alle gedaenten aenneemt die haer worden vertoont, alsoo neemt de leerlingh de beelden van alle dingen aen. Waer over *Argenterius* feyt: *De herffenen nemen niet anders aen, als het oogh de verwen, en de Spiegel de gedaenten.*

De schoone vercieringe op 't hoofd, bediet de schoonheydt van 't verftand en de kracht van de memorie, want nae *Quintiliani* feggen, zijn de teyckens, van de Leertaeme, twee, te weten de memorie of geheugnisse, en de naevolginge; maer de memorie, heeft twee Deughden, te weten om lichtlijck te vatten en vastelijck te bewaeren. Van 't eerste feyt *Aristoteles*, *die sacht van vlees zijn, zijn bequaemst om te begrijpen*, en van 't tweede feyt hy, *die zijn seer verftandigh diervelcke de herffenen van dicke gedeelten hebben, en van koude en drooge temperatuyre of gemaetigtheyt.* Tot welckers bevestinge *Avicenna* feyt, *ten eerften heeft de aentreckende kracht vochtigheyft van noode, maer de behoudende kracht, drooghte.*

Op 't hoofd houdse seer aerdig een Peroguet of Papegaeytjen, om dat dese Vogelen

seer leerfaem zijn, om de spraecke te leeren en de Menschlijcke stemme nae te bootfen: waer van *M. della Casa* aldus singht:

*De bonte Papegaey geciert met vreemde weeren,
Die kan als vreemdeling, ons Moeders taale leeren.*

Van den Exter feyt *Plinius*, datse veel eerder spreekden, vermaeck hebbende in de woorden, diese leeren, en zy oefnen sich naerftelijck om de Menschlijcke spraecke uyt te drucken. En dat dese naebootfinge noodigh is aen de Leerfaemheyft, feyt *Quintilianus*.

Zy hout een Swijn of Varcken onder de voeten, om datse de bottigheyft veracht en met voeten treet. Waer over *Pierius* feyt, dat de Oude hebben gewilt, dat het Varcken een beeld soude zijn van de bottigheyft: gelijk oock by de Gesicht-kenners het voorhoofd van een Vercken, te weten kort en steylhayrigh, een klaer teycken is van de onleerfaemheyft en grovigheyft des verstands. Wesende dit Dier het botste en plompste van alle andere, en gantsch onleerfaem.

D O T T R I N A. Leeringe.

EEn bedaeghde Vrouwe in Violet of Purper root gekleed, sittende, met opgeslagen armen.

armen, als ofse iemant wilde omhelsen, houdende in de rechter hand een Scepter, waer dat boven op een Sonne staet. Hebbende in haere schoot een opgeslagen boeck; en men siet, uyt den klaeren hemel, groote menichte van dauw druppelen neder vallen.

't Bedaeghd onder verтоont, dat de leeringe lange tijd behoeft eer zy kan gevatt worden.

't Purper root bediet deftigheyt, 't welke een cieraet is van de leeringe.

't Opene boeck en de opgeslagen Armen drucken uyt dat de leeringe, uyt haer selve, seer mild is.

De Scepter mette Son, daer boven, is een kenteycken van heerschappie, die de leeringe heeft over de verschricking van den Nacht der onwetenheyt.

Het nederdaelen der dauws druppelen nyten hemel, verтоont door 't aensien der Egyptenaeren, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, de Leeringe, want gelijk de dauw de jonge planten murw maect en de oude hart, also maect oock de leeringe, de buyghsaeme verstand, doch met haer eygen wille, van haer selve vast en rijk, maer die uytter natuyre ploimperts zijn, haets verloren gaen.

DOTTRINA. Leeringe.

EN Vrouwe in 't goud gekleed, die in de slinker hand een slonckrende vlam een weinigh om leegh hout, sulx dat een naect kindeken, daer by een kaerse ontfteect. En wijst dese Vrouwe aen 't kindeken een rechte wegh, in 't midden van een groote duysternisse.

Het gulde kleed gelijckt de suyverheyt van de Leeringe, waer in de naecte waerheyt gesocht wort, verтоonende te gelijk haere waerdicheyt.

De vlamme die zy om leegh in de hand heeft, alwaer een jongskene een kaerse by ontfteect, is het licht der Wijsheyt, dat her swacke verstand wort mede gedeelt, of dat niet bequaem genoegh is, als noch zijnde ingewickelt in slechte en kindfche dingen, die noch al te laegh en veracht zijn.

Zy wijst het kindeken den rechten wegh der waerheyt, aen 't selve waerschouwende voor de steyle der dolingen, dieder is in de dicke duysternisse van de gemeene on-

wetenheyt des Volcx: onder de welke dese alleen geluckigh is, die soo veele kan sien als genoegh is, om al wandelende niet te struyckelen. En met reeden wort de Leeringe by de Vlamme vergeleken, want zy wijst de Ziele den weg, en maectse oock levendigh, en verliest oock van haer licht niet, om een ander zijn kaerse te ontfteken.

GRAMMATIC A. Letterkonst.

EN Vrouwe die een brief in de rechter hand hout, alwaer in Latijnsche letteren geschreven is, *Vox literaria & articulata debito modo pronuntia*, hebbende in de slinker hand een roede, loopende uyt haere borst veel melx.

De spreuck, als boven, verklaert en bepaelt het wesen van de Letterkonst: En de Roede bewijst, dat als men in 't begin de kinderen leert, moetmen dickwijls de roede gebruycken, die haer totte onderwijfinge schickt en bequaem maect.

De melck die uyte borsten vloeyt, bediet dat de foeticheyt van de Werenfchap uyte borst komt, en uyt de ingewanden van de Grammatica of Letterkonst.

GRAMMATIC A. Letterkonst.

EN Vrouwe die in haer rechter hand een vyle hout, en in de slinker een Vatt, waer uyt zy waeter giet op een teeder spruytjen.

Grammatica is de eerste van de vrye konsten, en wort genaemt een regel en reeden, van datmen sal klaer uyte borst spreeken.

De vyle verтоont, dat de *Grammatica* het verstand opweckt en scharp maect. En het waetervatt is een kenteycken, datmen de plantjes van de jonge verstanden, die ter werld komen, door de *Grammatica* doet opwassen, om datse te zijnder tijd vruchten van leeringe en wetenschap souden voortbrengen, even gelijk als het waeter de planten doet wassen.

GUIDA SICURA DE VERI HONOR.

Vaste Leyster van de waere Eere.

EN Vrouwe op die selfde maniere gemaelt, als wy de deughd op haere plaetse hebben

hebben beschreyen, met een Schild aen den arm, waer op geschildert waeren twee Tempels: d'een van *Marcellus*, van de *Eere*, en d'ander van de *Deughd*, sittende dese Vrouwe op een Eyke: mette rechter hand om hoog, wijstse op eenige krijgskranssen, met scepters en Keyferlijke wapenen, hoeden, mijters, en andere waerdigheden van eere, die aen de tacken van dien boom hangen: alwaer een letter-rol met dit opschrift gestelt is *Hinc omnia*, dat is, *hier van daen komt alles*. En boven haer hoofd is een ander opschrift, daer in staet, *Me duce*, dat is, *door mijn geleyt*. 't Welck alles vertoont, dat van *Jupiter*, den gever aller gunsten, wien oock dese boom was toegewijd, of om wel te seggen, van God selve, alle dese eere en Werreltche waerdigheyt, den Mensch, door het vast gelejde der *Deughd*, wiede toegevoegt; 't welck de beyde Tempels oock te kennen gaven. Want de Tempel die de *Eere* was toegewijt, die hadde anders geen ingangh, als door den Tempel der *Deughd*.

VITA LONGA. Langh leven.

EEN Vrouwe van een oud opsicht, en op 't Ouds gekleet, houdende haer rechter hand op een Hert, dat seer groote hoorens

heeft, met veele uytgespreyde tacken, hebbende in de sincker hand een kraeye.

Het antijfche kleed op de oude wijze bediet den verlopen tijd van veele Iaeren. Zy hout haer rechter hand op 't hoofd van een oud hert of hinde, dat hoorens heeft met veele tacken, om daer door de langheyt des levens te vertoonen, want dit Dier leeft lange, en nae enige seggen, soo werpt het alle Iaeren een tacken van de hoorens af, en dit is seeker, dat hoe 't ouder wort, de hoorens oock te dicker en tackiger worden. Zy leven drie hondert Iaeren en meer. *Plinius* verhaelt in 't VIII boeck xxxii cap. dat het bekent is dat de Hertten een langh leven hebben, en hy voeghter by, dat voor hondert Iaeren Hertten gevangen zijn met goude halsbanden, dieder van *Alexander Magnus* waeren gestelt geweest, daer de huyd al was over gewoffen. 't Selve verhaelt hy van *Agatocleus* den Tyran van *Syracusa*, die op de jacht een Hart om hals bracht, dat een kopere ringh om den hals hadde, alwaer dese naeme was ingesneden, *DIOMEDES ARTEMIDES*. Wy hebben in de nieuwe Historien, dat *Carolus* de VI Koningh van Vranckrijk, by 't bosch van *Senly* een Hert gevangen hadde, dat een vergulde Metale halsband hadde met dese omschrijvinge, *Hoc me Casar donavit*. Waer uyt dit spreekwoord is voortgekomen, *Noli me tangere, Caesaris sum*, dat is, *keert my niet aen, ick hoor den Keyser toe*. Waer van *Pararaha* in zijn klinck-dichten oock gewagh maect. Voordaeden, die het lange leven der Hertten te kennen geven: gelijck oock het leven der kraeykens langh is: want zy leven veele Iaeren. En daerom hebben wy een kraeyken op de sincker hand, van dese Vrouwe, gestelt. Van welckers ouder als mede van der Hertten, *Virgilius* gewagh maect in eenige dichten van 't ouder der dieren, die hem worden toegeschreyen, dat een Man ses en negentigh Iaer leeft, maer dat de klapachtige kraeye dit negenmael te boven gaet, en dat het Hert vier mael soo lange leeft als de kraeye.

VITA ATTIVA. Het besige of werkelijke leven.

DAER zijn twee wegen die welcke ons totte gelucksaligheyt brengen, en dese zijn verscheydentlijck gevolght, nae de verschey-

ſcheydenheyt of van de genegentheyt, of van de overtuigende reeden: en die worden uytgedrukt, door de Naeme van het *active*, dat is van het wercklycke, en *Contemplative*, dat is, van het overpeinſende leven: weſende beyde gepreſen van onſen Saligmaker *I. Chriſtus*, in de Perſoon van *Marta* en *Maria*, en alhoewel *Maria* meer voor getroocken is, als *Marta*, die in haeren arbeyd beſigh was, ſoo is het niet te min waerdigh beloont en gepreſen te worden.

Wy maelen dan het Wercklycke leven af, met een grooten breeden hoed op 't hoofd, en een ſchoppe over de ſchouder, leunende mette ſlinker hand op 't ſtier van den ploeg, en ter ſyden hem leyt verſcheyden boerentygh. Want de Landbouwerie is het alder nooddigſte werck tot onderhoud des Menſchlycken Levens, en dat door de oefninge der leeden, ſonder dat de ſinnen daer mede beſigh zijn, wordende gemeenlyck gepleeght by Boeren, die bot van verſtant zijn. En konnen deſe instrumenten of wercktuuygen verzoonen het geene, datter tot een onderſcheyden kenniſſe van die dingen behoort, waer in de naerſtigheyt door de noodruſt, voortgeprickelt zijnde, den wegh ſeer naerſtelijck en in ſoo veele wegen heeft geopeut, als de konſten en andere handwercken onderſcheidten worden.

Michiel Angelus Buonarotta, vertoonde voor het Wercklycke leven, aen de ſepulture of her graf van *Julius* de tweede, *Lea* de dochter van *Laban*, 't welck een beeld is met een ſpiegel in der hand, om te overwegen, hoemen ſich moet dragen in onſe handelingen: In de ander hand hadſe een kransken van bloemen, 't welck zijn de Deughden, diewelcke onſe leven vercierien terwijl wy hier zijn, en maecten 't ſelve nae den dood noch heerlijcker.

Het Wercklycke Leven.

EEn Vrouwe met een becken en gietvat, als of zy wilde waeter uytgieten, met deſe ſpreuke *David's*, *Iek ſal met een oprecht vrouwen handlen en niet vreeſen*. Hier mede wil hy te kennen geven, dat wy onſe handelingen moeten doen met gewaſſchen handen, dat is, ſonder eygen baet, diewelcke dickwijls onſen goeden naeme beſoedelen, verhindegende het goed vertrouwen van een goede

uytkomſt, diemen door de Godlijcke goedigheyt ſoude verkrijgen: Want als men oprecht te werck gaet, ſoo maect hy alle onſe handelingen voorſpoedigh.

VITA BREVE. Leven dat kort is.

EEn Vrouwe van een jeugdhigh opſicht, Egekroont met verſcheyden groene blaederen, hebbende voor de borſt een kleyn beeftjen als een Vliege, *Hemorobium* genaemt, of om beter te ſeggen, het kleed ſal vol ſoodanige beeftjens weſen, en inde rechter hand falſe een taxken met Roofen hebben, met dit opſchrift, *ipſa dies aperit, conſcit ipſa dies*, dat is, *dieſelve dagh opent de bloeme, en dieſelve dagh brengeſe ten eynd*; 't welck een ſpreuke was van den Heere *Frederico Cornaro* Biſſchop van Padua, en in de ſlinker hand falſe het Viſchken *Calamoro* of *Seppia* hebben.

De Menſch, gelijk oock alle andere dieren, is ſoodanigh Liefhebber van 't leven, dat hy dickwijls treurt, om dat het ſoo kort is. *Theophrastus* op zijn ſterven leggende, klaegde over de nature, van datſe den herten en kraykens, daer doch niet aen gelegen is, een langh leven hadde verleent, maer den Menſche die ſoo waerdigh was, hadſe een ſoo kort le-

ven gegeven, een tijd waer in hy wel langer konde zijn, om alle konsten en wetenschappen volmaecktelijck te leeren: Maer dat hy stierf, wanneer hy eerst kennisse begoot te krijgen. Tegens dese woorden van *Theophrastus* die van *Cicero* in sijne *Tusculaanfche* vraegen zijn voortgebracht, strijd *Salustius*, in 't begin van den oorlogh van *Jugurta*, alwaer hy seyt: Dit Menschelijck geslachte kleeft al te onrecht over zijne natuyre, van datse swaek en kort is, maer aen de Menschelijke natuyre gebeeckht veel eer de naersizgheyt, als de sterckheyt of de tijd. Willende te kennen geven, dat de Mensch altyd tijds genoegh heeft om deughdigh te worden, wanneer hy maer zijn gemoed en naersizgheyt wil aenwenden, om de Deaghd te verkrijgen. 't Welck *Seneca* oock bevesticht, als hy seyt, *Wacrom klagen wy doch over de Natuyre der dingen? die selve draght sich, alsch geordertieren tegen ons. Soo ghy 't leven wel weet te gebruycken, dan isst langh.* Maer het laet daarom niet nae dat het leven niet kort soude zijn. Wy hebben onrecht om te klagen, maer wy behooren ons te laeten genoegen mette bepaelinge van dit leven, 't welck ons van den Oppersten Schiepper is voorgeselt, die alles ten besten, van zijn scepffel, uytdaelt en rijckelijck voorset: En van dat selve, van dat ons leven kort en onsecker is, wil God, dat wy dit voordeel sullen trecken, dat wy altyt tegens den Dood mogen vaerdigh staen, en versorgen dies te meerder, in dit korte leven, dat wy mogen besigh zijn met gestadige oefningen, van goede werken, om de belooninge van 't eeuwige leven te verkrijgen. Sonder twijfel is onse leven kort. Dit aenmerckt *Zeno* seer wel, als hy seyde, *In der waerheyt, onse leven is kort, en wy hebben niet meer gebreck als den tijd.* *Aeneas Sylvius*, die daer nae *Paus Pius II* genaemt wierde, vergeleek het korte leven by eenen droom, want hy seyde, *het Leven des Menschen is als een snellen droom, niemant kan hem den Morgen versekerden, wy zijn niet als een wind en schaduw.* Op dese spreuck van *Pius II* past dit zeedelijck gedicht van mijn Landsman *Franc Coperta*, 't welck hy schrijft aen zijn Moeder, wiens broeder gestorven was, en om die selve te troosten, fant hy haer een Sandloper, in een kasse, die met rouwkleederen overtrocken was, luydende aldus:

*Hy, die door konst en soet bedrogh,
's Verdriet (dat in de VVereld noch,
Des Menschen Leven komt besfrijden:)*

*Soo maticht, dat hy kan den tijd,
En 't sloven, dat ons ruste slijt,
Verdeelen, en stil laeten glijden:
VWien rouwkleed recht op droefheyd past,
Dat tot bewijjs van naere last,
Met traenen is geheel bedoven:
Die komt nu en verlicht u smert,
Die totte klachten drijft u hert,
En u de soete rust quam roven.
Hier kondy in een spiegel sien,
Dat siel en onbeschoonlijck vlien,
Van die daer gaen en nimmer keeren:
En hoe ons leven is als glas,
Ons hoop, een schadu, stof en asch,
VWacrom uyt ons broosheyd is te leeren.*

Te recht is des Menschen hoope een broos glas, en derhalven is oock het leven kort. 't Welck ons doet vermaenen, dat wy niet soo diep onse gedachten in dese vergancklijcke en nietige dingen sullen inwicklen: Een groote ellendigheyt van de Menschen, die in haer gemoed een webbe van Werreltsche begeerlijckheyt aenvangen, dat door de kortheyt van dit leven, doch onvolmaeckt blijft. Sulx dat wy te gelijk met *Petrarcha* seggen, *de tijd is kort, maer onse begeerte is langh.* Al onse lange begeerten doet een kort leven barslen, en veele dingen draghtmen vergeefs en tot schaede, overmits het nae by is, waer nae toe men sul moeten reysen: te weeten totte Dood, gelijk *Gregorius* seyt. Ick wil my niet te verre uytstrecken om de kortheyt des levens aen te wijfen, van het welke niet alleen de Griecken, Latijnen, Italianen, en veel duysent geleerde boecken getuyghnisse geven, maer oock onse Ouderen en lieve Vrienden, die al te saemen in korte tijd daer van zijn berooft geweest.

De Krans met groene blaederen, hebben wy 't leven toegevoeght, want wy vallen in korter tijd, als de blaeders van de boomen, en soo haest als de kracht van 't leven vergaet, soo haest vergaet oock de groente van de blaederen, die in korter tijd verwelcken en verdorren. *Simonides* vergelijckt oock onse leven by de blaeders, te weeten dat der Menschen geboorte is als der blaederen. Dit verstaen de Menschen vreyenigh, noch drucken 't selve niet in 's herte, hoe korte tijd van leughd en leven dat der Menschen is gegeven.

Her Hemorobium is een kleyn vliegend beestjen, grooter als een Vliege, 't heeft vleugels en vier beenen, gelijk *Plinius* segt, soo waeter in de

in de vloet *Hipane*, diewelcke tegens 't *Solstitium*, als de Sonne op 't hooghste is, seeckere swacke biefen voortbrenght, waer uyt het *Hemorobium* voortkomt, en dat selve kan ons dienen tot een beeldenisse van de kortheyt des levens: Want het sterft in de selve dagh als het wort gebooren. En alhoewel wy in dietelwe dagh niet sterven, soo is nochtans onse leven kort, en wort geheerten het leven van eenen dagh. En aldus noemt het *Antiphon*: *Onse leven is als een gevangnisse van eenen dagh, en ick soude het geheele Menschlycke leven, een gelijcke tijd van een dagh mogen noemen, waer door wy slechts in de Werld sien, en den Nackomelingen het licht en het leven overleven.* En *Petrarcha* seyt in zijne Triumph over den Tijd aldus:

*Ick schick my alsoo veel ick kan,
En sie het eind van verre an:
Ick overweegh mijn korte tijd,
Die schielijck vliecht en 't leven slijt:
't is 's morgens als een leughich kind:
Maer nu soo word ick oud en blind:
Ons leven is maer eenen dagh,
Vol rouw, en pijn, en naer geklagh,
Vol stormen, dampen en verdriet,
Het schijnt wel schoon, maer 't is niet.*

En om dat het leven alsoo kort is, soo vergelijcken de Grieken dat selve, by een vinger, span en elleboge. Van *Juno* en van *Mimnermus*, wort de Tijd een ellebooge genoemd: van *Diogenes*, het leven een span, en van de Poet *Accus* de dagh by een vinger: om de kortheyt van 't leven uyt te drucken: 't welck hoewel het selve sich tot veelen uytstreckt, soo vernieticht nochtans een korte uyre dat selve. Dit is seer wel overwogen in een oude beschrijvinge, die in 't Paleys van den Cardinael *Cassius* bewaert wort, aldus luydende:

*Dit's Cassius die meer als eene Eeuw leest,
Maer een te korte uyr, 't geluck den doodsteek
geeft.*

Waer over *Petrarcha* in de Triumph van de Godheyt singht:

*O schoone ziel! hoe vast ghy dus benout,
Waer toe gepens en al dit naere suchten?
Een uyr verstoort, wat eeuwen was gebouwt,
Wie kan den dood en zijn geweld ontvluchten?*

Dieselwe singht in een ander gedicht:

*De hooge rots leyt in den grond,
Ons leven dat soo heerlijck stond:*

*Een uyr, een morgen heeft verdaen,
Dat soo veel eeuwen had gestaen.*

Van onse broose aert, is de Roose een Hieroglyphisch beeld, want zy komt laeft onder de bloemen op, en zy vergaet eerst, gelijk *Atheneus* seyt. En met groot recht wort onse leven by een Roose vergeleeken, die wel schoon en aengenaem is, maer zy verflent en verdort in dietelwe dagh, gelijk in de spreucke, die om de Roose staet, wort uytgedrukt, en 't is een vers van *Virgilius* waer in hy van de schoonheyt en broosheyt des Rooskens aldus singht:

*Soo velderleye aert, gewas en nieuwe dingen,
Ontsluyt ons eene dagh, en kanse 'onderbringen:
Wy klagen dat Natuyr 't bevalligh Roosken dooft,
Dat in haer jonge vreuзд ons schielijck wort ontroof.
Soo lang als eene dagh, soo lang is d' eeuw der Roosen,
Dat d'Ouden even druckt als longe die daer bloosen.*

Te recht was de Roose voor eenige Maenden, een devijs van de kortheyt des Levens, in den Paulijcken stoel van *Alexander Cardinael de Medices*, daer nae *Leo* de XI, die altijd de Roose voor zijn devijs gebruyckte, met dese spreucke, *sic florui, aldus heb ick gebloeyt.* Een devijs dat nae lichaem en ziele hem nae zijn dood best-paste, als in 't leven, want hy bloeyde opgehoopt van aengenaemheyt en Majesteit, en seer korte tijd, in sijnen Paulijcken stoel als een Roose, een seer soete reuck van sich, aen al de Werelt, naelaetende.

De visch *Seppia* en *Calamora*, zijn van de Grieken *Thentis* genaemt, en van den Latijnen *Loligo*; zy worden beyde voor de kortheyt van 't Leven genomen, want zy leven een seer korte tijd, gelijk *Aristoteles* in zijn Dierboeck te kenaeen geeft.

V I T A C O N T E M P L A T I V A . Aendachtige Leven.

HET aendachtige Leven wordt vande Houden afgeschildert, een Vrouwe met het hoofd ten Hemel gekeert in groote nedrigheyt, met een blinckende straele die haer verlicht, houdende de rechter hand om hoog en recht uyt, haer sliicker leegh en gesloten, met twee kleyne vleugelrjens op 't hoofd.

Aendachtigheyt is, God te kennen en hem te genieten, sich de volmaecktheyt inbeeldende: diewelcke bestaet in wel te gelooven.

ven, te weten in een fuyver en levendigh ge-
loove.

De vleugels op 't hoofd, bedieden de op-
heffing van 't verftand, 't welck niet toelaet
dat onfe gedachten fich fouden vernederen,
nae de aerdfche en verderfijcke dingen, al-
waer het dickwijls leert de eedeleheyte der
ziele en de fuyverheyte van de kuyfche of
reynre begeerte: Daerom wortfe gefchildert
ditfe naeden Hemel fiet, van waer een glans
komt die haer verlicht: Want een gemoed
bequaem te hebben tot aendachtigheyt, is
een befondere gave Godes, gelijk *David* feyt:
*Heere helpt my, en ick sal aendachtigh zijn in iewe Ge-
rechtigheden.*

Zy ftat needrigh, om dat God den nee-
drigen verheft, en den hoveerdigen tegen-
ftaet. D'eene hand recht uyt en om hoogh,
en d'ander geflooren en om leegh, betoont
de ontloffing van 't gemoed in de hooge
Hemelfche gepeynfen; en 't kleyn behagen
datfe heeft tot needrige aerdfche begeer-
lijkheden.

VITA CONTEMPLATIVA.

Het overpeynsend Leven.

EEN naeckte Vrouwe, die de eene hand
open nae den Hemel hout, en in d'ander
een boeck, waer in gefchreven ftat, *dat ick
God aenhanghe is my goed.*

Michael Angelus, gelijk gefeyt is, by 't bee-
fige of wercklijke leven, maecte oock
eene beeldniffe van *Rachel*, de fufter van *Lea*,
een dochter van *Laban*, voor her aendachtige
leven, die met gevouwen handen ftont, en
met een knye gebogen, wiens geficht fcheen
dat in den geest was opgetogen, en tuffchen
beyde defe beelden ftont *Moyfes*, 't welck een
feer vermaert beeld was voor dit gefeyde
graf.

VITA & ANIMO. 't Leven en 't gemoed.

EEN Maeghdeken in 't groen gekleet, hou-
dende in haer rechter hand, met groote
bevalligheyt, een ontfteecken Lampe.

In 't groen wortfe gefchildert, om de hoo-
pe die de Mensehe heeft van een langh le-
ven. En haer wort een ontfteecken Lampe
gegeven, om het leven af te beelden: in de

welcke Oly ingeftort zijnde, om 't licht te
onderhouden, bediet, foodanige levendige
vochtigheyt, waer door de warmte gevoert
wert, om aen 't lichaem het leven mede te
deelen: 't welck andersins ontbreckende,
foo moet nootwendigh lichaem en hette te
gelijk uytbluffchen en vergaen. Waer over
men dickwijls by *Euripidem* in fijne treurfpee-
len leeft, van die geene die daer fouden uyt
dit leven fcheyden, datfe riepen: *God bewaere
u o aengenaem Licht!* welcke meeninge *Plutarchus*
naevolgende, feyt dat de Lampe het lichaem
gelijk is, 't welck de wooning is van de
ziele of gemoed.

VITA HUMANA. Het Mensch- lijk Leven.

EEN Vrouwe in 't groen gekleer, met een
krans van *Semper vive*, of altijd-groen, waer
op een *Phoenix* ftat, houdende in de rechter
hand een Liere met een ftrijckftock, heb-
bende in de finker een fchaele, waer uyt zy
een kindeken te drincken geeft.

't Geene de Latijnen in den Mensehe het
leven noemen, dat heetmen in de planten en
kruyden het groeyen of bloeyen, en diefel-
ve gelijkheyt dieder is tuffchen de woor-
den, iffer oock tuffchen de beteykende faec-
ke; want het leven des Mensehen is anders
niet als een groenicheyt, die de warmte, de
beweging en alles watter fchoon en goed
in den Menseh is, doet aenwaffen en onder-
houden, en de groenigheyt in de planten is
anders niet als een leven, 't welck ontbre-
kende, foo ontbreect oock her voedfel, de
warmte, de bloofigheyt en de fchoonheyt.
Daerom heet oock her kruid 't welck zy
op 't hoofd heeft *Semper-vive*, en 't gefonde le-
ven des Mensehen wort groeyende geheet-
ten, nae het latijns woort *Vivere*, waer van
oock de Mannen *Viri* geheeten zijn. Waer
over dees Vrouwe met voordacht aldus ge-
kroont is.

Van gelijken vertoont mede het groene
kleer: en dewijl van 't kruid niet anders
als de groenigheyt wort verftaen, alfo is
oock in den Mensehe, menschlijcker wijfe te
fpreecken, geen goed, dat voor de deughd
felve is te ftellen.

De fabel van de Phenix wort voor de ge-
durigheyt en voor 't langh leven genomen.
Mette

Merte rechterhand hout zy de Liere en den strijktok, waer door *Pierius* verstaet de ordre van 't Menschelycke leven. Want van eenigen is bevonden dat de Liere heeft seven verscheyden toonen, die op den Mensch gepast zijnde, wort verstaen, dat de Mensch oock door dieselve veranderingen wort gebooren. Want in seven weecken is de geboorte een kinds volkomen gebeeld in 's Moeders lichaem. Seven uyren nae de geboorte, geeft het blykelycke teykenen van 't leven of van de dood. Seven dagen daer nae, wort de Navel vast en gestrengelt. Tweemaal seven dagen daer nae, geeft het een klaar teyken van 't gesicht, daer nae seven mael seven daegen krijgt het vasticheyd van zijn gesicht en oock kennisse. En nae de seven Maenden begint het zijn tanden te krijgen, en tweemaal seven daer nae, begint het vastelyck te sitten, en driemaal seven daer nae begint het te spreken, en viermaal seven daerna, begint het te gaen, en vijfmaal seven daerna, begint het de Melck wars te worden. Nae seven Iaeren verwisselt het zijn eerste tanden, wort stercker en krijgt zijne stemme vast. Nae twee seven Iaeren begint hy manlyck te worden, en bequaem totte voortte-linge. Nae driemaal seven Iaeren komt zijn baert voor den dagh, en hy hout op van waffen. Nae viermaal seven Iaeren, komt de volhey van leeden en sterckhey, en nae vijftmaal seven Iaeren, is de volkomene sterckheyd en kracht, soo veel een yder sal verkrygen, en die tijd, waer in *Plato* stelde, datmen trouwen mochte. Nae ses-mael seven Iaeren bewaert hy zijn sterckheyd en verkregen dapperheyd. Nae seven-mael seven Iaeren, voelt hy verswackinge van krachten, maer een volkomen aenwas van reeden en verstand. Waer over de Soldaten in dese tijd vry wilden wesen van den Oorlogh, en een Vry-roede hebben, om dat zy nu mochten in den Raed, of tot 's Lands dienften gebruyckt werden; waer over *Horatius* aen *Maecenas* schreef, dat hy de Vry-roede al hadde verkregen, om dat hy alreede hadde geleeft, viermaal elf *Decembres*, dat is, dat hy nae het sevenmael sevende jaer toegingh. In het achtste sevende Iaer konde men de volkomentheyt der Reeden en des verstands sien. Het negenmael sevende Iaer, bracht beleeftheyt en sachtmoedicheyt mede. Het tien-

de seven Iaer verlangden meerendeels nae de dood, waer over oock *Solon* het menschelycke leven seer aerdigh afmaelt, dat in 't 70ste Iaer alle de lieflycke stemmen van zijne Liere, te gelijk met het leven des Menschen, ophiel; en als men 't selve voorby was, soo scheen het dat de Menschen siff wierden, en dan van d'een dan van d'andere snaere afdoolden.

Het kindeken 't welck drinckt, bediet dat des Menschen leven door 't voetsel en door de welgesteltheyt, wort onderhouden. Het voetsel maect het selve welvaerende, en wort door den mond genutticht, of door het opperste deel, en de welgesteltheyt bewaert het in goeden stant, en die moet wesen in 't geheele lichaem, als in de reedere kinderen die daer waffen en toenemen. Gelijck oock elders is geseyt.

VITA HUMANA. *Het Menschlyk Leven.*

EEN Vrouwe die haere Voeten tusschen Een rad heeft, daer ses dwersstocken in komen, op een ronde voetstal, konnende sich noch ter rechter noch ter slinker sijde bewegen, houdende in d'eene hand de Sonne en in d'ander de Maene.

Daer zijn soo veele en menigerhande toevallen in 't menschlycke leven, datse door de menichte self in de pennen van die 't schrijven, en in de verstanden, die daer over verhael doen, verwarringe aen brengen, schijnende onmogelijck, datmen tot foodanige menichte van onverdeelijcke dingen soude geraecken, die door veele gelijk-vormige werckingen, een kennisse voor sich selven konden baeren: nochtans soo kanmen van alle dese dingen een besluyt maecten, van dat het leven onseker en vluchtigh is: En daerom worden door de Sonne en Maene de bovenste noodwendighe oorfaecken vertoont, en door het Rad de benedenste toevallen: En alhoewel het Lott of de Fortuynne geen saecke heeft buyten de voorvallen, die selden gebeuren, en dat buyten de meeninge van den wercker, niet te min, heeft ons gemoed, door al te grooten geloof in 't selve te stellen, waer in het sich vont verkort of beledight, lichtlijck plaetse van besondere heerschappye, in sich selve gegeven, tot dese ingebeeelde Godheyt, van die din-

gen, waer van men geen oorfaeck weet aen te wijfen, noch aen de Fortuyn, noch aen de straffe, noch aen 't loff. En wy fullen seggen, dat het Rad bediet de gefchiedeniffen, die toevallige en benedenfte oorfaecken hebben, te weeten van de Fortuyn, die van de Oude, mer een Rad wort afgefchildert, als die geene, die de Staeten en hoogheeden, nae haer welgevallen, drayt en keert.

VITA INQUIETA. Het ongeruste Leven.

DAt het leven der Mefchen een geftadige ongerustheyt is onderworpen, wort ons door *Syſiphus* te kennen gegeven, die welke, nae de verſieringe van veel Poëten, nimmermeer ophout van een ſwaere ſteen op de ſpitſe van eenen hoogen en ſteylen bergh te rollen, die welke altijd daer nae nederſtortende, ſoo pooght deſe ellendige Menſche, dieſelve wederom van nieuws op de ſpitſe des berghs te brengen, alwaer hy niet machtrigh is, om dien ſelven aldaer vaſt te houden. Waer over *Ovidius* ſeyt, dat hem altijd een ſwaere ſteen quelt.

De bergh is het beeld van onſe leven. Het opperſte des Berghs is de ruſte en vernoeginge waer nae dat yder verlanght.

De ſteen is de arbeyt en moeyte, die een yder aenneemt, om daer toe te konnen geraecken.

Syſiphus, nae dat het *Baptiſta Renaldus* uyt leyt, is een uitbeelder van de ziele, die welcke, terwyl zy al hier beneden is, altijd nae eenige ruſte verlanght: die welke zy nauwlijx verkregeu hebbende, terſtont nae een ander hoopt. Want d'eene ſtelt zijne waere geluckſalicheyt in de cere deſes werrelts, d'ander in Rijckdom, dees in weetenſchappen, die in de geſontheyt, dees in den trefſijcke naeme, die in den Eedelman: En hier door wert hy gedwongen dat onſe begeerlijckheyt, aldaer haere waere ruſte moet vinden.

CARITA. Liefde.

EEn Vrouwe in 't rood gekleert, hebbende boven op 't hoofd een brandende vlamme Viers, houdende onder den rechter arm een kindeken, 't welck zy te ſuygen geeft, en twee andere ſpeelen aen haere voeten, waer van 't eene haer by de ſlinker hand vat.

Een Naevolger Chriſti ſonder Liefde, is

als een ongetoonde en gantsch ontſtelde Luyte. En daerom wort de Liefde geſeyt ingelijft te zijn, om dat zy ons met God en den Menſchen in Liefde en negentheyt vereenicht, die al hoe langhs ſoo meer aenwaſſende, ons waerdigh maect der eeuwiger heerlijckheyt.

Het roode kleed, bediet Liefde, om reeden boven geſeyt, waerom oock de Bruyd, in 't Hooge Lied *Salomonis*, deſe verwe, van haere beminde, ſeer lief hadde.

De vlamme Viers op 't hoofd, is door haere wackerheyt, een teycken, dat de Liefde, nae haere gewoonlijke maniere, nimmermeer ophout te werken: eenige willen voorders, dat door 't vier, *Chriſtus* ſal verſtaen worden, in deſe woorden: *Ik ben gekomen dat ik vier op der acriden ſeude, en wat wilde ik liever dan dat het ſchoon brande?*

De drie kinderkens, betoonen dat de Liefde wel eene Deughd is, maer nochtans heeftſe driedobbelde kracht, overmits het Geloof en de Hope, ſonder de Liefde dood zijn; 't welck oock dit gedichte uytdruckt:

O heerlijck geſchenck en overkoſtel pand!

Das uyt den Hemel daelt, van Gods vermogen hand:.

Ach soo ick had een stijl ge-adelt en verheven,
 Ick soud' u waerde Lof den hoogsten luyfter geven :
 Om dat ghy nimmer waont in een hovaerdigh hert,
 Noch in 't eersuchtigh hoofsil, dat alle dingh verwart,
 Maer schuyt in 't sacht gemoed, dat sil en goedertieren :
 Verdraeght, en laet u werck niet in het wilde swieren :
 Noch zijt door 't wel doen stout, als 't opgeblasen brecyn,
 Maer hout door 't waer Geloof en Hoop u ziele reyn.
 In Rijkdoom, Eer of Staet, soo steldy lust noch klaarheyt,
 Maer zijt vervult met deugd, oprechtigheyt en waarheyt.
 Ghy denckt van niemant quaet, O Liefde suycker soet !
 Ghy stoekt een heete vlam in mijn verkout gemoed :
 Verjaegt mijn vuyl gepeins, en wilt mijn hert verwarmen,
 Dat wonderhijcken janck, om rusten in u armen.

C A R I T A. Liefde.

EEN Vrouwe in 't root gekleed, houdende
 in de rechter hand een brandend herte,
 en in de slinker een kindeken datse om-
 armt.

De Liefde is een bequaemheyt van den
 wille, die van God is ingestort, ons bewe-
 gende om hem boven al, en onsen naesten,
 als ons selven, te beminnen.

Met het brandende herte en 't kindeken
 in den arm wortse geschildert, om dat de
 Liefde eene suyvere en brandende werckin-
 ge in 't gemoed is, tot God en de scephelen.

Het hert wort geseyt te branden wanneer
 het bemint: Want de Geesten beweeght
 wordende door eenigh waerdigh onder-
 werp, doen het bloed te gelijk nae 't hert
 optrecken, 't welck door de hette ontstelt
 wordende, soo wort het geseyt te bran-
 den, daerom seyden de discipulen van *Emaus*
 oock, *branden onse herten niet als hy met ons sprack?*
 En dit wort gemeenlijck van de Poëten me-
 de geseyt, van de geyle Liefde.

Het kindeken wort gestelt door ge-
 lijckheyt der woorden *Christi*, *Wat ghy den*
minsten hebt gedaen dat hebby my gedaen.

Het roode kleed, hebbende gelijkkniffe
 van 't bloed, toont dat de waere Liefde, sich,
 nae 't getuyghnisse *Pauli*, totte storting des
 bloeds toe, uytstreckt.

C A R I T A. Liefde.

AEN *St. Isidoro Ruberti*, Auditeur van den
 Cardinael *Salviati*, een Eedelman van
 groote goeddadigheyt en geleertheyt, was

de Liefde, door een Olijfboom, vertoont,
 alwaer eenige tacken waeren afgehouden,
 uyt wiens tronck een vochtigheyt quam
 vlieten, die eenige kruyderen en planten
 voedsel aenbracht: een deel van die selve
 quaemen uytten wortel van dien grooten
 boom, en een deel derselver, wat verder.

Ick gelove dat hy hier door heeft willen
 afbeelden, dat de Liefde en die geene die
 deselve wil gebruycken, eenigh voetsel van
 sich selve sal affnijden, om een ander 't selve
 mede te deelen. Voor eerst sal hy zijn vrien-
 den bystaen, en daer nae, aen die vreemd
 zijn. De kruydjens houde ick, dat zijn ee-
 nige behulpfelen aen arme Maeghdekens,
 om uyt te hylijcken. En de Boomkens acht
 ick, dat eenige Jongelingen zijn, die hy hier
 in *Romen* in de konsten en geleertheyt dede
 opbrengen. Waer onder seer treflijcke man-
 nen zijn geweest, die in hooge Staet en cer-
 ampten by verscheyden Pausen zijn verhe-
 ven geweest. En om dat boven op den boom
 een geschrift stonde, *Mortuus reviviscit*, dat is,
al stervende wort hy weder levendig, schijnt het, dat
 hy oock daer mede wilde seggen, dat ter-
 wijlen hy oudt wierde en nae zijn eynde
 liep, onderhoudende eenige Jongelingen, dat
 hy in en door haer weder nieuw gebooren
 wierde.

C A R E Z Z E A M A T O R I E. Liefkoferije.

EEN schoon en bevalligh Maeghdeken,
 Emet schoone Verwe gekleed, met ver-
 scheidten stricken en luchtige loofwercken
 geborduyrt, gekranst met een kroone van
 klimop, houdende met een seer groote aer-
 digheyt twee duyfkens, een Manneken met
 een wijfken, die met malkanderen liefkoo-
 sen.

Om dat de Liefkoferie een dochter van
 de leughd en van de schoonheyt is, daerom
 maelen wy 't ontwerp van dese beeldnisse
 schoon en Iongh.

Het schoone en als boven geborduyrde
 kleed, bediet, de boerterie en de veelerleye
 en verscheyden Mallerien en aenlockselen,
 waer door de Vryers tochtigh worden totte
 Minne versamingen.

De krans van klimop is 't eygen Minne-
 beeld, dat dese plante, gelijk verscheyden
 Poëten seggen, om armt en over al vast hout,

waer zy mer aen komt. Waer over oock *Caullus* leyt :

*Als 't hert door Liefd is aengetast,
Het hout, gelijk de klimp, vast.*

Twee Duyfkens hontse met beyde handen, om dat de Egyptenaers door dese dierkens de Minnekoserie uytdruckten, om dat dese dieren niet versamden, voor dat sy eerst liefkoolden. En om dat de Duyfkens soo groote aenlockingen onder haer hadden, so hebben de Griecken, dieselve *Venus* toegewijd, om datse uyt haer selve, sich verwecken totte Minnelusten. Men soude hier van veele meer dingen verhaelen, maer alsoo van de Duyfjens als van de klimop by soo veel gewichtige Schrijvers en brave verstande, daer af is verhael gedaen, hoe d'ene voor de kufjens en d'ander voor de omhelsingengenomen worden, passende dit totte liefkoserie, soo wil ick my totte verklaringe van dese beeldenisse niet wijder uytstrecken, noch oock het gemoed des Lesers, in't verhandelen van geyle en gevaerlijcke dingen, ophouden.

AMOR DI VIRTU. *Liefde totte Deughd.*

EEn naeckt kindeken met vleugels, hebbende een Lauwerkrans om 't hoofd, en

drie andere kranssen in de handen. Want van alle andere Liefden, die soo verscheyden van de Poëren werden afgemaelt, gaet dese Liefde totte Deughd, alle andere in Eedelhuyt te boven, om datse oock alle andere dingen overtrefte. Het wort met een Lauwerkrans gemaelt, tot een teycken van eere, die dese Deughd toebehoort. En om te be-roonen dat de Liefde tot dese Deughd onverderflijk is, oock hoe de Lauwer altijd groen blijft, en oock hoe de krans, die van een Sperische rondicheyt is, geene bepalinge heeft, soo soumen oock konnen seggen, dat de krans op 't hoofd Wijsheyt bediet, en andere Zedelijcke of Hoofddeughden, als Gerechtigheyt, Wijsheyt, Dapperheyt en Maetigheyt, en om dieselve Deughd dubbel te vertoonen, soo wortse door den cirkel en te gelijk door 't getal van dryen, 't welck een volmaeckt getal is, door de kroonen uytgebeeld.

TORMENTO D'AMORE. *Liefdes pijnige of quellinge.*

EEn treurigh en swaermoedigh Man, in duyster bruyne kleederen, met doornen omwonden, voor zijn hoofdciersel sal hy een hert hebben, dat mer een pijl is doorschooten, met twee slangen die daer rontom slingerden. Hy sal de opene borst, die van een Gier verscheurt is, vertonen, en met beyde handen zijne droefheyt en zijn pijnlijke quellinge.

AMOR del PROSSIMO. *Liefde des Naeslen.*

EEn Vrouwe diewelcke adelijck gekleet is, hebbende ter syden een Pellicien met haer Jongen, diewelcke met haer eigen beck haeren borst opent, waer uyt het bloet komt springen, met d'ene hand toontse datse een arm Mensch van der aerde wil oplichten, en met d'ander reyckt zy geld uyt, naer de spreucke *Christi*.

AMOR DI SE STESSO. *Eygen-Liefde.*

NAer 't oud gebruyck wort *Narcissus* afgebeeld, dat hy sich in een fonteyn spiegelte; want de Eygen Liefde is niet anders,

als sich schoon te laeten duncken in zijn eygen wercken, en dat met groot genoeg en verwonderinge. En dit is eoen verdrietige en belachlijcke saecke, gelijkse oock bespottelijk en ongelukkig van de Poëten over den fabel van *Narcissus* beschreven is :

Ghy die in al u lot bedrijs,
Hebt welgevallen aen u lijf,
Aen schoonheyd, Rijckghoom, en aen Staet,
Aen eygen Wijsheyd, eygen baet,
Die buyten 't spoor van 't algemeen,
V Wijsheyd acht en anders geen,
Komt hier en siet Narcissus aen,
Vol Eygen-Liefde en sotte waen,
Die in zijn eygen Wijsheyd smoort,
Waer yst dan komt een bloemken voort.
 „ De Eygen-Liefde is oock een bloem,
 „ Van wind, van waen, en valsche roem.

AMOR VERSO IDDIO.
 Liefde tot God.

En Man aendachtelijk met het gesichte ten Hemel gekeert, alwaer hy mette slincker hand nae wijst, en mette rechter toont hy zijn bloote borst.

AMOR DI STESSO. *Eygen-Liefde.*
 van *Giov. Zarantino Castellini Romani.*

En Vrouwe met *Vesicaria* of Winterkers gekroont, dragende nae de slincker hand een volle opgehoopte sack op haeren rugge, en in dieselve hand een roedecken daer een rolle aen vast is gehecht, daer't woort *Philautia* op staet, hebbende in de rechter hand een *Narcis* bloeme, en voor haere voeten sal een Pauwe staen.

Daer is geen swaerder saecke als sich selve te kennen. Het Orakel of Wonderspraak te *Delphos* van eener gevraeght zijnde, wat wegh hy, om totte gelucksaeligheyte te geraecken, soude inslaen? wierde geantwoort, *Soo ghy u selve leert kennen.* En gelijk dit een swaere saecke was, soo wierde dit door een gemeen Raedbesluit der Griecken, boven het portael van den Tempel te *Delphos* gehouden, *Kent u selven.* Een spreucke die *Socrates*, *Apollo* toeeygent. Dese swaerigheyd van sich selve te kennen wort door de *Eygen-Liefde* veroorsaect, die een yder verblind. *Horatius* seght: *de blinde Liefde zijns selfs.* En om datse blind is, doetse dat wy ons selve niet kennen, om dat yder sich laet duncken dat hy hupsch, aerdigh en wijs is. *Varro* seyt het selve. *Socrates* plagh te seggen, soo men in eenigh schouwspel belaste, dat alle kleermaeckers of andere handwerx luyden souden opstaen, dat niemant anders als dese souden voor den dagh komen: Maer soo men geboort, dat sich alle wijse luyden souden vertoonen, hy geloofde, datse al te saemen souden opstaen. Want yder laet sich voorstaen dat hy wijs is. *Aristoteles* hout, dat, om dat sich een yder Mensch selve bemint, hy sich oock laet duncken, dat al wat hy doet of seyt, aengenaem en behaeglijk zy: nae 't spreekwoort, *yder dunckt dat zijn wyl een Valck zy.* Yder schept in 't zijne behagen, soo in zijne kinderen, vaederland, manieren, boecken, konsten, inbeeldingen, vindingen en wercken. En hierom seyt *Cicero* tot *Atticum* dat ter geen Poet of Redenaer is gevonden, die niet hout dat het zijne het beste zy. 't Welck *Catullus*, als een gemeen gebreck, bevestighet, alhoewel hy van *Suffenus* spreect. *Aristoteles* stelt in zijne Zeedekonst tweederleye slagh van eygen Liefde: d'eene die daer is schandigh en lasterlijk, d'ander die daer is lofsijck en

en prijfelijck, en dat nae de reeden. De Liefhebbers van ſich ſelve, en dat nae de reeden, ſoecken andere in de Deughd, eerbaerheyt en andere inwendige goederen te overtreffen. Maer daer is een ander ſlagh van deughdige en wiſſe, die niet ſeer prijfelijck zijn, diewelcke vermetelijck door eygen Liefde verblint, ſich laeten voorſtaen, datſe wiſjer zijn als andere, verheffende haer eygen werck, ſich over haeren ſtijl verwonderende, verachtende en te gelijk met onbetaemlijcke woorden eens anders doen vernietigende, en dat buyten alle reeden, haer ſelven den loff, buyten waerdigheyt, toeſchrijvende. Derhalven ſeyde *Thales*, de eerſte onder de wiſſen van Griecten, datter geen ſwaerder ſaecke was als ſich ſelve te kennen, en geen lichter als een ander te berijpen. 't Welck de eygenſuchtige Menſchen doen. Want wie lichtlijck een ander berijpt en laſtert, geeft te kennen dat hy vol eygen Liefde en roemgierigh is, gelijk *Plutarchus* in zijn verhael van den Vriend en Vleyaert aenwijſt, ſeggende, de berijpſinge ſtraft de eygen liefde en ontdeekt eenige karicheyt des gemoeds. Roemgierigh en vol eygen Liefde is geweest *Iustus Lipsius*, die ſich in veele plaetſen ontdeekt mild te zijn in 't laſteren, niet om zijn goed duncken te openbaeren, maer om andere te berijpen. Voorts haelt de Schrijver *Lipſium* over den heeckel, door zijnen opgepronckten en gemaeckten ſtijl, die hy uyt de oude dichters en verleppte Poëten hadde getrocken: en alſoo dit eygentlijck de Latijnen raect, hebben wy dit slechts aengeroert. Om dat den voorge-noemden *Lipsius* op verſcheyden treffelijke ſchrijvers, doch inſonderheyt op *Bembus* bijt. Doch deſe vermetelheyt baert haet, maer Zeedicheyt Liefde, gunſte en goedwilligheyt. De Nimphe ſeyde tot *Narciffum*, gelijk *Suidas* verhaelt, *Veele ſullen u haeten, ſoo ghy u ſelve te ſeer bemint*. Inde eygen Liefde blijft de Menſche beſpott, gelijk zy de onreede-lijke dieren beſpotten, om dat zy meer behagen ſcheppen in haer eygen geſlachte, als in andere. *Plato* ſeght, de Henne heeft behagen in de ſchoonheyt van haer geſlachte, de Hond in de zijne, de Os in den Os, den Eeſel in den Eeſel, en 't Vercken dunckt dat hy de ſchoonſte van allen is. *Cicero* ſeyt in zijne Natuyre der Goden, *meent ghy datter eenigh*

gedierte in 't waeter of der aerde is, dat niet in zijn eygen aert een ſonderlingh verſmaect ſchept? en voeghter dit by: *datter ſoo groote krachi in de Natuyre is, dat de Menſch niet wil als den Menſche gelijk zijn, ſoo wil oock de Miere den Miere*. Maer de eygen liefde heerſcht noch te meerder in den Menſche, om dat hy ſich veel treffijker en brae-ver acht, als andere Menſchen, alſoo hy ſich inbeeld dat niemant een Menſch is, als hy ſelve, alhoewel hy wenſcht nae 't geluck, daer in andere Menſchen, hem in welvaert en voorſpoet overtreffen.

De eygen Liefde is door een Vrouwe afgebeeld, om dat dieſelve den Vroukens meeft is ingewortelt, aengeſien een ygelijck hoe lelijck of mal datſe zijn, haer ſelve laeten voorſtaen datſe ſchoon en verſtandigh zijn, daerom wort haer de Letter rol met het woord *Philautia*, dat is *eygen Liefde*, in de handgegeven.

Met *Veſcaria* is zy gekroont, een kruyd dat in Egypten wies als klimop, met klavierkens uyt en purperen, met een witte wortel. Want de Griecten, inſonderheyt *Theophrastus* getuyght, dat wie een dragma daer van indronck, ſich ſoude laeren voorſtaen, dat hy de alderſchoonſte is. Daerom ſeytmen, door boerte, dat die mer eygen Liefde geplaeght is, drincken ſal van deſe wortel; en d'oorſaecke waerom zy oock de *Narcis* in de hand heeft, is yder bekend, om dat gelijk *Ovidius* van hem verhaelt, hy ſich in de ſchoonheyt van zijn eygen beeldeniffe liefkoſende, verandert is in een *Narcis* bloeme. Welcke bloeme verwonderinge aenbrenght. En de Minnaers van de eygen Liefde verwonderen ſich door ontroeringe, van haer eigen ſelve. Iae daer gebreeken geene, die door eygen Liefde overgevoert, gedenccken, datſe in alle haer doen zijn *Narciffen*. Maer deſe ſien de groote ſack van onvolmaecktheden niet, die over haeren rugge hanght, gelijk *Suffenus*, die ſich voor een ſchoon, lieflijck en braef Poet uytgaf, niet eens merckende, dat hy onſapigh en een lompe Poet was. Waer over *Catullus* beſluyt dat yder die in de eygen liefde is verblint, een rechte *Suffenus* is. Want yder vol gebreecken, kan zijnen ſack, die op de rugge hanght, niet mercken. En dit komt door eygen Liefde, die de ſinnen verdonckert, datſe als betovert zijnde, ander luyden gebreeken, oock hoe kleyn die
zijn,

zijn, wel weeten te siftten, konnende haer eygen, hoe groot die oock zijn, niet bemerken. 't Welck *Aesopus* te kennen geeft, als wanneer hy den Mensch met twee sacken afschildert, d'eene voor den borst, d'ander op den rugge, in de voorste wierp hy eens anders gebreken, maer op den rugge zijn eygen. Om dat wy, door eygen Liefde, onse feylen, soo niet kunnen sien, als wel eens anders.

De Pauw is een beeld van eygen Liefde, om dat het een Vogel is, die in haeren gemaelden en opgepronkten steert, seer groot behagen schept, want als zy die sluyt en opent, soo draeyt zy sich rontomme en besiet dieselve hovaerdelyck. Waer uyt dit spreekwoord is gekomen, *Hy pronckt sich als een Pauwe*. 't Welck men tegen eene plagh te seggen, die te seer op sich selve is verliefte, en die sich rontom streelt en pronckt, behagen hebbende in zijn persoon, jae in al wat hy doet of feyt.

TENTATIONE D'AMORE. Bekooringe of beproevinge der Liefde.

Een schoone Maeghdeken armelijck gekleert, 't welck seer twijfelachtigh staet om eenige goude ketens, eedele gesteenten of goude penningen, die voor haer leggen van der aerde op te nemen. Zy sal in der nacht geschildert worden, daer een oude, lelijke Roffelster sal achter staen.

Totte kracht en bekooringe der Liefde, daer toe helpt seer veele de gewichtigheyt van de dingen die der beloofd worden, maer noch prickelt de noodwendicheyt daer meest toe, die de Mensch in sich selve gevoelt, van 't geene hem wort voorgedragen.

Hierom wort dit Maeghdeken arm en beroyt gekleert, hebbende nochtans gelegentheyd om sich in die plaets te verrijcken, daer zy al stillekens schijnt toe te neygen, en het gemoed door de overredingen te buygen, die welcke niet naelaeten of de ooren of het hert te prickelen, siende dat het selve of door de begeerlijckheyt, die uyt haer self niet ophout, of door de geyle praet van een persoon, die in de boosheyt gewent is, gestadigh wort aengepoort, en dies te meer, soo 't gemoed verwijft is, loopt het van sich selve totte opstoocking van de Natuyre, en

alsoo wort het gemoed, voornaemlijck, door de swackheyt bestiert, die sich dan gewilligh laet oproyen: als mede door de Ionckheyt en Maegdoom, die welcke, door de kleyne eervaertheyt onvoorsichtig zijnde, lichtlijck wort verleyt en bedrogen.

De oude magere Vrouwe, die achter haer staet, is een beeldenisse van een persoon waer in de ondeughd haer ploy heeft genomen, en die de Ieughd totte schandelijcke minne overrederet. De ommegangh van dese moctmen vlieden en wel toechen datter soodanige dingen, in zijn huys, niet geschieden; wende dit selve dickwijls de ondergangh van veele huysgefinnen. Waer van de Griexsche Poet *Naumachus* waerschouwt, datmen de buyten Liefde sal weghjaegen, en van andere yerstaen watse in 't schild voert, maer voor al sal hy de oude kollen en Roffelaerstes ten huysfe uyt drijven, om dat zy veele huysgefinnen hebben verdorven en te gronde geholpen.

AMOR DOMATO. Liefde die getemt is.

Een sittende Cupido, die onder zijne voeten een bogen, pijlkoocker en een uytgebluschte

bluschte fackel hout, hebbende in de rechter hand een Sandloper, en in de sincker een mager en teeder Vogel^tjen *Cinclus* geheeten.

Hy hout den boogh, pijlkoocker en uytgebluschte fackel onder zijne Voeten, tot een teyken dat hy is getemt. Want zijne wapenen af te leggen, is een teyken, dat men t'ondergebracht is en verneerdert. Daer is ter wereld geene faecke die de Liefde meerder kan temmen en uytbluschen als de Tijd en d'Armoede. De Sandloper die hy in de hand heeft, is een beeld van den Tijd, die een Leermeester is van alle Menschlijke hertztochten en ontsfeltnissen des gemoeds, insonderheyt van de Liefde: ten welken einde hy verlangt om zijne beminde, swacke en broofse schooneyt te genieten, maer als de schoonheyt door den tijd is verandert, soo verkeert oock de Liefde in andere gedachten. *Ik hebbe haer eerstijts bemint, seyt Plautus in zijne Epidicus, maer nu leyt my een ander forge in 't gemoed.* Voorts seyt hy in zijne *Mullellan*: *Ghy zijt een rechte Sottinne, dat ghy meent, dat ghy hem geduyrich tot urwen goedgunstigen Vriend sult hebben. Ick waerschouw u, dat hy u door den tijd, of als hy u satt is, sal verlaeten.* En noch laeger vertoont hy, dat de gelegentheyt ophoudende, oock de Minnekracht sal ophouden, wanneer de leughdlijke verwe, door den tijd sal werden verandert. *Als d'Ouderdom dit hoofd van zijne verwe hadde verwisselt, is hy van my gegaeu, en heeft my oock verlaeten, en dit sal u oock gebeuren.* Ick gelove dat dit het seggen is geweest van *Demosibones*, dat de Minnebrand die binnen de borst is ontfteeken, niet door naerstigheyt maer door traegheyt, en door middel van den tijd, wort uytgebluscht en versmolten. Mijn Landsman *Coppetta*, bedanckt den Tijd, die hem had ontbonden van de Minnestriken, als volghet:

Vermits ick Grijsse Tijd kan Kerck noch Antaer stichten,

Voor u die vronder vrecht en dooft dees schoone lichten,

*Die ons in smert en rouw en in veel quelling voen:
Vervul mijn vveder vvaerck, en vvilft mijn vvensch voldoen.*

*Drijf vvegh haer hooge trots en opgeblasen quicken,
En breeck der Minnen kracht en rijt van my haer stricken.*

Ghy doet doch al vvat konst en reeden niet vermogh,

Iae meer als raed, gekijf of vrienden naer geklagh.

*Ghy kont mijn ziel, die brand, en kil is vveer gesen,
Als die nu van 't gevaer sal gamsch ontledegt vvesen,
Soo datse gae ter vlucht verheven nae de locht.*

En streeft met u om hoog nae een veel beter rocht.

Den Tijd dan is de breydel der Liefde, die sich ten laesten verkeert in berouw van den verlooren tijd, die, in de ydelheyt der Liefde, is versleten.

Het Vogel^tjen *Cinclus* is mager en teer, en dit bediet, dat een Vryer, die alle zijne midlen aen de Liefde heeft gehangen, uytteert, en blijft daer door dor en kael, en dat door d'armoede, honger en den ellendigen staet, waer in hy sich bevint. Dit Vogel^tjen is een beeld van d'Armoede, gelijk *Suidas* seyt, het *Cinclus* is een kleyn en mager Vogel^tjen, en 't spreekwoord luyt, *Hy is armer als een Cinclus.* Dit Zeevogel^tjen is soo swack dat het zijn eygen nest niet kan maecken, en daerom broeyt het in eens anders nest. Waer over *Cinclus* in de spreekwoorden een arm Man en Bedelaer genaemt is.

Crates de Philosooph van *Theben* seyde, dat ter drie dingen waeren, die de Liefde betemden, de Honger, de Tijd, en de Bast. En om dese reeden soumen oock *Cupido* een bast konnen om den hals doen, want dit is gemeenlijk de aert van de Vryers, dat zy uyt mistroostigheyt terstont nae den dood verlangen, waer van oock al eenige zijn gesneuevelt. *Phedra* in de *Hippolitus* van *Euripides* niet konnende het geweld van de Liefde verdragen, vermeende sich te dooden, daer zy seyt:

VVanneer ick eerst bestont, nae dat ick was gevront,

Mijn Liefde te verheelen:

Mijn tonge drooacs en mal, mijn droefheyt en misval,

Gingh yder mede deelen:

Ik vvoor mijn sotte lust, in Zeedigheyt geblust,

Door reeden overvvinen,

Maer als t my oock begaf, doe vvensch' ick na het graf

Met heel vermoeyde sinnen:

V Venus ick verstoet, ick vvil u door mijn dood,

Seyd ick, ten grond' vermelen:

Dit's my de beste raed. VWie vvederspreect dees daed,

De ruste mijner zielen?

Wy hebben de Liefde vertoont, die alleene, door den tijd en door d'armoede wert getemt, als dingen die meest gebeuren, naelaetende de twijfelmoedigheyt die selden geschiet, dat sich de Vryers van kant willen helpen: Doch yder bemint zijn eygen leven: alhoewel het waer is, dat alle Minnaers mette gedachten terstont na den doot ylen,

ylen, doch zy geven sich daer door niet in dieselve. Hierom voert de Ridder *Guaribus*, zijnen *Mirillus* in, die in zijne heftige Liefde aldus klaeght: *Ik vind' geen raed als door den dood.* Waer op *Amurillus* antwoordt:

*Den Dood? ey luststert 't is maer wind,
't Zijn woorden van een Venus kind,
Die door de Liefde is oengebrant,
En wenst sich, uyt verdriet, van kant.*

En *Terquato Tasso* in zijn *Harderfangh* van *Aminta*, seyt, *Ik sie dat yder dieder min, sich strax met den dood dreygt, doch de daed volghet selden.* 't Is ons dan genoegh dat wy hebben vertoon, hoe de Liefde voornaemlijck, van de rampfalgige *Armoede*, en door den *Tijd*, wort getemt en t'ondergebracht.

AMOR di FAMA. Liefde van een goed gerucht.

En naekt kindeken met Lauwertacken gekroont, daer den bakelaer noch aenhangt, hebbende in den rechter hand een Burgerkroone, die 't schijnt over te leveren, in de sincker salt een Belegerkroone hebben, en ter sijden op een voertal, sullen de kroonen besonderlijck staen, die de Romeynen tot een teycken van dapperheyt gebruyckten, te weten de Muyrkroone, Legerkroone, en Scheepskroone.

Aldus Gellius verhaelt in zijne *Attische* nachten, dat de gulden triumph of *Zeegekroone*, waer mede de Capiteinen of Veld-Oversten van outs wierden gekroont, van Laurier was, en de *Beleghekroone* van gras. En dese wierden aen die geene gegeven, die alieene, in eenigh uyerste gevaer, het geheele heyrleger rontom hadde verlost. Of die 't heyrleger rontom hadde verlicht. De *Burgerkroone* was van eyken loof: en d'Oude kroonden oock alle de beelden van *Iupiter* met eyken loof, als of hy een kenteyken was van 't leven. En de Romeynen plachten een krans van eyken aen die gene te vereeren, die een Romeyns Burger by 't leven hadde behouden, willende, daer door, een bedienisse van 't leven uytdrukken, als die aen andere was geweest de behoudinge van 't leven. Zy plachten oock een krans van *Leccio*, of Eycken te maken, nae de gelijknisse van dien boom. De *Muyrkroone*, wierde aen dien Soldaet of Capiteyn geschoncken, die eerst op des Viands *Muylrea* was geklommen. De *Legerkroone*

wierde vereert aen die geene, die eerst des Viands borstweeringen en Wachthuysen hadde besprongen. De *Scheepskroone* wierde gegeven aen die geene, die eerst des Viands Scheeps-vloote dorst aanvallen. En dese drie wierden van goud gemaect. De *Muylkroone* was met toorens, als dickwijls de stads muiren waeren, diemen was opgeklimmen. De *Legerkroone* was nae de maniere van een bolwerck. De *Scheepskroone* was als een galloen, of steven van een Schip, afgebeeld. En dit is het geene ons heeft goed gedacht ten dienste van den Schilders, aldus uyt te beelden.

AMOR della PATRIA. Liefde tot het Vaderland, van *Zaratino Castellini*.

En jeugdigh Jonghman, staende tusschen *Opperesene roock* en *viervlammen*, maer die sich met een vrolijck gesicht na den roock keert, houdende in de rechter hand een krans van Gras, in de sincker hand eene van Eycken: voor sijne voeten, van d'eene sijde is een diepe kuyle, vertrepende van d'ander syde seer onverlaecht *Sabels*, *Wapenen*, *Schilden*, *Harnassen*, en *Messen*, en overmits dit over een komt met gelijcke omstandigheden, als

wy sullen seggen, soo hebben wy hem op de oode krijghsmaniere afgebeeld.

Een frisch en jeugdigh Jongman wort hy geschildert, om dat hoe de Liefde tot het Vaderland ouder is, hoe zy krachtiger wort en meerder bloeyt, want zy verswackt, noch verliest haer kracht nimmermeer, daer nochtans alle de andere Minne-Liefden ophouden. Een Ridder nae dat hy lange tijd, zijn Beminde sal hebben gedient, soo sal de Minnesackel door de kille tijd en door d'oude-
re Jaeren uytgebluscht zijnde, andere gedachten mede brengen, en metter tijd ver-
koelen: maer de Liefde tot het Vaderland, nimmermeer. Een koopman door de winst en geldhonger aengelockt, sal zee, onweder, noch eenigh gevaer aensien, maer sal ten laesten noch verlangen, om den Oever zijns Vaderlands te betreden. Een Hovelingh verleckert zijnde, door eersucht en slaet, en hooghdravende te Hove levende, gevoet zijnde door een bedrieghlijke hope, denckt nietremin dickwijls om zijn nest daer hy gebroert is. Een Capiteyn nae dat hy veele Jaeren in den krijgh sal zijn geweest, om een heerlijke naeme en eere te verkrijgen, keert noch ten laesten nae zijn Vaderland, om ruste. Laet ons hier de schrandre *Vlyses* tot een voorstel dienen, diewelcke verkeert hebbende, gelijk een doorluchtigh Capiteyn betaemt, in de alderedelste deelen van Grieckenland, en boven maeten lieftralligh, zijnde aen des Keyfers Hof, verlangende al-
tijd nae *Ithaca*, zijn Vaederland, te keeren, hoe klippigh, leelijck en dorr' het oock was. Dese Liefde tot het Vaderland is een eeu-
wige en gedurige verbintenissen en eere, die een ygelijck van natuyr schuldigh is, gelijk een kind aen zijn Vaeder, wende daer in ge-
teelt, hebbende locht en leven daer in ont-
fangen: En voor soo veele *Plato* in *Critone*, en *Hieroetes* beweerden, soo is het meerder ver-
bintnis en eere diemen bewijst aen 't Vader-
land, als aen Vaeder en Moeder, waer van 't Vaederland den naeme heeft. Van 't selve
gevoelen is mede *Plutarchus* in zijne Zeede-
handlingen, daer hy seyt, *Voorwaer het Vaeder-
land, op dat ick nae der Cretenfers maniere spreekke, is
meerder in u als u Moederland, en heeft meer recht als u
Vaeder of Moeder.* Door foodaenigen trek en
natuyrlijke genegenheit komt het, dat een
ygelijck zijn Vaderland, sonder uytnevinge

van plaets, hoe slecht of groot dat het oock magh wesen, bemint. *Jae Vlyses ylde soo seer nae de harde klippen van Ithaca, als Agamemnon, nae de eedele myren van Mycenen. Want niemant bemint zijn Vaederland, om dat het groot, maer om dat het zijn Vaederland is, seyt Seneca de Philosooph.* De Liefde wast noch soo veel te meerder in de herten van de Burgeren, dat zy oock, als verblint zijnde, niet aensien de heerlijkheit van eens anders Vaderland, maer een ygelijck bemint zijne daelen, weyden, bergen, hoyblocken, jae zijn woest en wild Land, meer als de eedele stad van *Romen*: en hier uyt komt het gemeene spreekwoort, *dat de Vaederlandsche roock ons doorluchtiger schijnt, als der vreemden vier*, en daerom is hy by den roock gestelt, daer de vlam hem over de schouderen vlieghe. Hier uyt spruyt het geene dat *Homerus* van *Vlyses* verhaelt, dat hy wenschte te sterven, wanneer hy slechts den roock van zijn Vaederland mocht sien. En dit singht *Ovidius* mede in zijne Dichten, de *Ponto*:

*Vlyses zijnd' een Man vol wijsheyt en geert,
Wenscht wederom te sien den roock aen 's Vaeders-
heert:*

*Ik weet niet hoe de sucht des Vaederlands kan trekken,
Die in elc hert gegrijs, dees vrenghde kan verwecken?*

*Wat overtreft doch Room? waer 's kouder Land'
als Schyt?*

Het snootste hy verkieft, en 't schoonste hy versmijt.
Lucianus seyt mede in 't lof van 't Vaederland, *dat de Vaederlandsche roock veel luchtiger brand, als der vreemden vier.* Dit 's dan geen wonder, dat alle vreemdelingen *Roomen* lasteren, als die dan hier in, dan daer in haer Vaderland prijsen: Want de Liefde verduystert haere oogen, datse eens anders grootheydt niet kunnen onderscheyden: En daerom slaen zy geen acht op het waerdige lof, waer door zy haer onverstant te kennen geven: alhoewel *Euripides* seght, *dat zy niet recht verstandigh zijn, die eens anders manieren en Vaederland meer prijsen, als haer eygen.* Doch nae mijn oordeel acht ick die verstandiger, die de hoedaenigheyt van de zeeden en verschillen van plaets tot plaets recht onderscheyt. Laetse dan het decksel van de verblinde Liefde tot het Vaderland, van haere oogen, weghdoen: Laetse het waerachtige sien, sonder sucht: Laetse met *Athaneus*, die hoewel hy selve een Heyden en Grieck was, seggen, *dat Romen een Hemels Vaederland is, en een kort begriyp van de geheele Werrelt.*

Hee.

Hemelsch in der waarheyt, niet soo veel be-
langht de schoonheyt en lieflijkheyt van
haere gelegentheyt en de vriendlijkheyt
van de locht, maer voor soo veele, om dat
God aldaer zijne Heylige Kercke heeft wil-
len bouwen, zijnde dit de sitplaetsen van zyn-
nen Stadhouder, die de sleutelen des Hemels
houdt en de Hemelsche schatten uytdaelt.
’t Is oock een kort begriip van de Wereld,
om dat in dese plaetsen niet alleene verschey-
dene Volckeren te saemen loopen, soo uyt
Vranckrijk en Hispanien, maer oock soo
sietmen aldaer, Griecten, Armeniers, Duyt-
schen, Engelschen, Hollanders, Switfers,
Muscoviters, Maroniten, Persianen, Africa-
nen, Traciers, Moren, Iaponesen, Indianen,
Sevenbergers, Vngeren en Schyten, en ge-
lijck *Athanasius* seyt, *Soo wonen in die Stad geheele*
Volckeren, als Capadociers, Schuten, uyt Ponto, en ver-
scheyden andere, welckers inwoonende soeloop is, van ’t
Volck des geheelen bewoonlijcken aerdbodems. Op dese
maniere komen alle de deelen des Aerdriix
van self, om vrywilligh met haer bloed en
met haere kinderen dienstbaer en burgers
van *Romen* te wesen, als het hoofd van de
Werld: Waer over met groote reeden *Rom-*
men genaemt magh worden een Toevlucht,
een Tonnel, een Tempel en een kort be-
griip van de geheele Werlt. En wy konnen
bevestigen ’t geene *Petrarcha* seyt, *dit getuygh ick*
dat Romen de opperste woonplaets is, van de Mensch-
lijke heerlyckheyt, noch daer is oock geen soo verre afge-
scheyden boeck Lands, die ’t selve soude derven ontkennen.
En of wel dieselve *Petrarcha* in eenige klinck-
dichten daer van qualijck spreeckt, soo ver-
betert hy nochtans soodanige doolinge, met
een overvloedigh lof in zijne Latijnsche
wercken, alwaer hy dapper uytvaert tegens
Gallum, waer in hy *Romen* noch dit eedel lof
geeft, *dat Romen is het hoofd des Werelds, Ko-*
ninginne der Steeden, Zetel des Rijx, de Burgh des Ca-
tholijcken geloofs, de fonteyne van alle gedenckwaerdige
geschiedenissen. En soo hy ’t hadde gesien, in soo
heerlijcken stant, als het nu is aengewossen,
en boven maeten verciert, hy soude niet
minder gefeydt hebben, *als dat de Muiren en de*
Palleyssen wel waeren te needer gestort, doch dat de eere
van haere naeme onsterflijck was. Iae hy soude veel
liever gefeyt hebben, dat tot de eere van een
onsterfijcke naeme, de eeuwigheyt en de
verheven Majesteit met dese Stad wel over
een quam, Want in dieselve Stad blinkt uyt

de glans van de nieuwe gebouwen, die als
benijders zijn, van de oude heerlijckheyt,
wiens voetschappen een verwonderinge en
een regel stellen aen de Bouwkonst. Daer
zijn de wijde stracten, daer sietmen de ver-
heventheyt van de trotse Paleysen, Obeli-
scen, Columnen, Bogen en Tropheen, daer
worden de wonderlijcke en selsaeme statuen
bewaert, van de alderoudste beeldhouwers,
die van *Plinius* genaemt zijn, *Niobe* met haer
Soonen, *Laocoon*, *Dirce* aen den Stier gebonden
en veel andere: waer toe sich oock voegen,
de nieuwe beeldhouwerien en schilderien,
diewelcke regenwoordigh de goede naem
van de Oude niet wijcken. Boven dat isser
de gewoonlijcke loop van den *Tiber*, de Ko-
ningh van de Revieren, daer zijn menigthe
van buyten of waterleydingen, en lopen ver-
scheyden springende fonteynen, met schoo-
nelijcke Lusthoven door de hovaerdige en
breede bergen en heuvelen. En ’t welck noch
meest betreft, soo sietmen menigthe van
Kloosteren, heylige plaetsen, Collegien en
heylige Kercken ’t hoofd in de locht steken.
Voor soo veel ’t Roomsche Hof belanght,
soo kanmen dat by een Hemelsche *Hierarchie*
of Engelordre vergelijcken: gelijck *Pius II*
schrijvende aen *Martinum*, seyt, *ghy sult seggen*
dat het Roomsche Hof een Hemelsche Hierarchie ge-
lijck is: doorloopt en doorsiet de Wereld, doorsuffelt
der Princen gewelven en let nau op der Koningen Hoven,
en verhaelt ons dan offer een Hof is, dat by het Aposto-
lische magh werden geleecken? Voor soo veele de
eedele verstanden belanght, die altijd daer-
inne bloeyen, daer van is ’t onnodigh te spre-
ken: Want daer in worden geboren en ko-
men oock van buyten in, de aldergeluckigh-
ste verstanden, die aldaer, als her goud in den
oven, gesuyvert en gesijneert werden: Hier
uyt komt het, dat veele met een broeck vol
winds en opgeblasen van hovaerdye in *Romen*
verschijnen, en vermetelijck haer laeten
duncken, datse wat weeren, diewelcke daer
nae soo needrigh als een Lam, en dat vol be-
schaentheyd, daer uyt scheyden, maeckende
geen rekeningh aldaer te blijven, om datse
aldaer haer naeme en glants verliesen, even
gelijck de Revieren die sich in een groote
Zee storten. Swijgh *Justus Lipsius*, die in u
eerste boeck in den *xxiiii* brief, *Romen* derst
verwijten dat het is een woeste en verwarde

stad , en dat gantsch Italien ongehavent en ongebouwt is , soo van lof als van schriften. Al even eens als of al zijne wijsheyl niet ge- grondet waere op de oude Romeynsche Schrijvers , hebbende oock geleert by de nieuwe Italianen , soo van *Beroaldus* , *M. A. Sabellius* , &c. en ontallicke andere. Maer hoe kan hy Italien ongehavent van schriften naemen , daer het alle andere Landen , wel dobbel in de schriften te boven gaet ? Want het is niet alleen overvloedigh in de oude Romeynsche , maer oock in haere eygen tael , vol van schoone Wercken , doorwrochte Poësen , gehavent en bevalligh tot vergelijkinge van de oude Grieccken en Latijnen. En om niet te gaen weyen door den verleeden tijd , soo vintmen tegenwoordigh alleen in 't Collegie van de Cardinaelen , Historischrijvers , Redenaers , Rechtsgelcerden , Philosophen en Theologanten , so eervaren en overvloedigh in de schriften , datse alle andere Volckeren daer door kunnen beschaemt maecken , als *Bellarmin* in de Theologie en Philosophie , *Manica* en *Tusius* in de Rechten , *Arcar* , *Colonus* in de Welsprekentheyt , en *Beronius* in de Historien ; waer van men kan seggen 't geene *Varro* van *Augustinus* seyde , dat hy soo veele hadde gelezen , dat het te verwonderen was , dat hy tijd hadde om te schrijven , en dat hy soo veele hadde geschreven , datmen qualijk konde geloven dat niemant soo veele konde lesen. En soo men alle andere Schrijvers wilde ondersoecken soo Romeynen als Italianen , en dat soo wel in verscheyden Collegien , als besondere Huyfen , men soude buyren twijfel een oneyndlijck getal vinden : Ick swijge noch soo men Italian soude willen doorloopen , dat vol geleerde Mannen steeckt , doch insonderheyt *Romen* : waer over *Petrarcha* met groote reeden staende hielt , dat het goed was een Italiaen en een Rooms burger te wesen. *Ick ben* , seght hy , een gebooren Italiaen ; *Ik roeme my een Roomsch Burger te wesen* , waer van niet alleen soo veele Vorsten en Princen des Werlds hebben geroemt , maer selve *Paulus* die daer seyde , dat wy hier geen blijvende stad hebben , maecte nochtans *Romen* tot zijn Vaederland. Doch laet ons totte beeldnisse keeren : En soo de Liefde van 't Romeynsche Vaederland , gescheurt zijnde van sekere nijdsuchtige , overbergische Schrijvers , die 't weynigh zijn toegedaen , my heeft gedrongen om 't selve te verdedigen en te prijsen , soo sal 't nochtans

niemant verdrieten , dat het ons gemeen Vaederland is. De kroone van gras is een teyken van de liefde des Vaderlants , diemen aen eenen Burger placht te vereeren , die sijn Vaerland van de belegeringe der Vyanden hadde verlost. En dit wierde aldus onderhouden , en quam heer van de plaetse daer de belegerde waeren ingesloten. Dese kroone wierde van den Raed vereert aen *Fabius Maximus* , die in de tweede Carthagineesche oorloge , de stad *Romen* van de belegeringe verlostte : en dese was de eedellste en eerlijxte belooninge , diemen aen een krijghsman , voor zijne verdienste , kost vereeren : jae men kost niet meerder doen. Want wie 't geheele lichaem des Vaederlands helpt , die helpt oock een yder Burger , zijnde die een lidt aen 't Vaederland. Ick segg meerder , dat die geene , die aen een lidt hulpe betoont , geeft oock heyl aen 't geheele lichaem : En derhalven wie eenen Burger verlost , helpt oock het Vaederland. Want het is een vorderlijcke saecke aen een stad , de behoudenisse van een treflijck en behulpsaem Burger. En hierom wierde noch een andere van eyken loof , aen die geene vereert , die eenen Burger in den slagh by 't leven hadde behouden. Van Eyccken wierdese gemaect , om dat de alderoudste haer voedsel van de eyckels verhaelt , en daer by leedden , gelijk *A. Gellius* roekent : En *Plutarchus* segt mede , datmen de Liefde van 't Vaederland , voor eerst behoort te omhelsen , doch in 't gemeen , het geheele Vaederland , en ten vreeeden een yder Burger in 't besonder , ten meesten voordeel , verdroefstinge en ruste van de stad.

De diepe poel voor zijne voeten , en de wapenen , die hy onverschrocken vertreer , drucken uyt , dat hy alle gevaer des levens veracht , die hem uyt Liefde des Vaderlands soude mogen overkomen ; gelijk *Anchurus* de soone van den Koningh *Michas* van Phrygien , en de Romeyn *Marcus Curtius* , die sich vrywilligh , voor de behoudenisse van 't Vaerland , storte in de pestilentiale aerdkloye : en duyfent andere , die in mannelijcke aenvallen en tochten , haer bloed , voor de Liefde van 't Vaederland , hebben uytgestort. *Nestor* de vermaerde Capiteyn , willende den vermaerde Trojanen moer geven , om tegen de Griexsche scheeps-vloot ridderlijck te vechten , vermaent haer , soo niemant hierover soude komen te sneuvelen , dat het soer

een eerlijck soude weefen voor 't Vaederland te sterven, alwaer hy seyt :

*Gaet vry dees groote vloot te keer,
Want wie gewont of stort te neer,
Hy sterft met lof. Het is geen schand,
Te sterven voor zijn Vaederland.*

Horatius seght mede, dat het soet en betaemlijck is, voor 't Vaederland te sterven. *Lucianus* seght in 't lof van 't Vaederland, dat het in de krijghs-aenmaeningen seer voordeerlijck is, wanneer men seyt, dat de krijg voor 't Vaederlandant wort aengenomen: En hy seyt dater niemant is, hoe bangh en versaecht hy oock zy, vreesende voor gevaer en den dood, die hoorende de kracht van 't soete woord Vaederland, niet terstont soude moedt scheppen en manhaftigh zijn, om door verbintnisse en Liefde zijn Vaederland te helpen, aengeprikelt zijnde, door de spoore van eere, om in sijn leven, een naeme voor sich selve, en voor sijn geslachte te verkrijgen; gelijk *Pindarus* het selve in sijne Isthmitische spelen, met een soet gesangh, overvloedigh verhaelt, en dat over de overwinninge van *Sterpsiades* van *Theben*, wiens Oom *Maternus* voor 't Vaederland stierf, daer hy singht: *zijns Ooms toenaem heeft het gemeen, een groote glans gegeven, wiens dood de vermaerde Mars een gulde Helm heeft toegebracht, maer zijne eere kan oock in 't tegendeel met zijne daeden over een komen. Want hy sal voor seker weeten, dat die geene, die in dese duystere wolcke, een hazelbuys van bloet van 't vaerde Vaederland afkeert, en den onderganch van den burgeren, door een tegenstrijdige heerkraft verdrift, die sal groote eere ophoopen, en dat niet alleen terwijl hy 't siet, jae oock als hy sal zijn gestorven. Maer na my dunckt, kost Sterpsiades weynigh aenwas van eere hier uyt recken, ter gedachtenisse en name van sijnen Oom, overmits het sonder eenige vergelijkinge is. Meerder eere is het voor 't Vaederland te sterven, als te leven in de Isthmitische, Nemeische, Pythische en Olympische feeststrijden, die van *Pindarus* zijn gesongen. Om dese reeden laet ons dencken, dat de Wetgever *Licurgus*, en de Koning van Lacedemonien belast hebben, datmen geene naemen op de graven mocht houwen, dan van doorluchrige Mannen en Vrouwen, die eerlijck, in den strijd, voor 't Vaederland, waren gestorven. En dat die dan alleene der gedachtenisse waerdig wierden geacht. Het ontfelde den Philosooph *Xenophon* van *Athenen*, al een weinig, dat terwijl hy de offerhande pleegde, en hem de*

tijdinge wierde aengebracht, dat zijn soone *Grillus* was gestorven, hy de kroone van sijnen hoofde nam: maer strax daer op vragende, op wat wijse hy was gestorven, wierde hem geantwoord, dat hy kloeckmoedig in den strijd voor 't Vaederland was omgekomen: als hy dit hadde verstaen, sette hy van nicuus de kroone weder op 't hoofd, vertoonende dat hy meer blijdschaps hadde door de eere en dapperheyt van sijnen soone, als sinerte over sijn doot en verlies, seggende tegens die gene die hem de droeve tijdinge aenbrachte, *ick hebbe den Goden gebedden, dat zy my geenen onsterflijcken noch langlevenden Soone wilden geven, alsoo ick niet weet of hem dat nut is, maer dat hy mocht vroom zijn, en een Liefhebber des Vaederlands.*

Vyt dese besondere dingen kanmen oordeelen, dat het krijgshsmans kleed, seer wel totte Liefde des Vaederlands past, staende altijd en in alle voorvallen, als een goed burger, vaerdigh en bereyt om met de wapenen in de vuyft, voor 't Vaederland te sterven, en sijnen openbaeren Vyand door alle middel tegen te staen: In der waerheyt, indien een goed vriend, in der nood, wort gekent, alsoo wort oock de Liefde des Vaederlands niet beter gesien, als in dringender nood des oorloghs: alwaer een yder, die 't selve bemint, sijn leven en welvaert voor 't Vaederland stelt. Hier van hebben ons de Oude een sonderlinge voordaet naergelaten, in de Liefde des Vaederlands, als hebbende daer in klare en blijcklijcke teyckenen van Liefde vertoont, gelijk de *Horatii*, *Decii*, en de *Driehondert*, oock de *ses Fabii*, die van duysent Liefhebbers gevolgt wierden, diewelcke al te saemen met eere en lof kloeckmoedelijck haer leven in de waeghschaele hebben gestelt, om de groote Liefde, die zy *Romen*, haer Vaederland, toedroegen.

De Liefde, gelijk die van *Seneca* in zijne OCTAVIA is beschreven, naegebootst.

DE Mensch sich selve seer bedrieght,
Als of de Liefd' op wriicken vlieght:
En zijn een God die sel en vreed,
Zijn boogh en pijlen houd gereet:
Wiens vlam en sackel 't al verstint,
En zijn Vulcaens en Venus kint.
't Is Ydelbeyt: Liefd' is een brand,
Een kracht in sinen en verstand,
Die in de teere leughe groeyt,
En voort door vvelden opgeboeyt,

Door

*Door Overdaed, en Ledigheyd,
En al wat totte lusten leyt.
Indien ghy dese stutten scheurt,
Terstont vervalt hy en hy treurt,
In korter tijd soo sal zijn kracht,
Verdruijpen en zijn 't onderbracht.*

IMPASSIBILITA. *Lijdeloos, vry van
sucht of lijden.*

DEse is eene van de voornaemste gaeven van een verheerlijckt lichaem, gelijk de Theologanten verhalen. Daerom wortse naeckt en schoon geschildert, datse boven de Elementen en buyten de verderflijke dingen mette voeten wort opgeheven.

CORPO HUMANO. *'t Lichaem des
Menschen.*

VAlt dickwijls voor, om 't Menschlijk lichaem, en de ziele in 't besonder op 't toonneel te vertonen. Wy hebben dese beeltnisse in 't een en 't ander alreede aengewesen, gelijk op zijne plaetse te sien is. Maer dit dient eerst gewaerschonwt, dat wy door 't Menschlijk lichaem niet verstaen, het lichaem, dat in der daed, van de ziele afgescheyden is, andersins soudemen een doode romp schilderen: Maer verstaen de ziele met het lichaem te saemen, die den geheelen Mensch maecten, en die door sekere Poëtische beteycknisse en door de gedachten en inbeeldingen genomen worden, als of yder door sich self bestonde.

Wy vertoonen dan een Man, die mette bloeme *Ligustrum* of keelkruid gekroont is, zijnde prachtigh gekleedt, met een linnen Lantaerne in der hand, van die slagh diemen hoogh en leegh treckt, sonder licht, met dit opschrift, *à lumine vita*, dat is, *van 't licht komt het leven.*

Met *Ligustrum* is hy gekroont, om dat dapperè Mannen 't leven der Menschen daer by hebben vergeleken, en dat ten aensien van de broosheyd en swackheyd des Lichaems, mette vergelijkinge van de bloemen, waer van ick niet weet, datter iet vluchtigers is. Waer van de 103 Psalm seyt, *de Mensch is maer stof en hoy, en zijn leven is als een bloeme des velds*: en in den 90 Psalm seyt hy, *dat het leven is als gras dat vroegh bloeyt, in 't korte verwelckt, en 's avonts wort afgeschonwen en verdort.* Een Job seyt, *hy gaet uyt als een bloeme en verdort.*

Het lichte en sachte kleed, bediet, 't geene 't lichaem eygen is, dat het beminne en omhelse de Wellusten en 't vermaeck van de sinnen, gelijk in 't tegendeel, eygen is een schrick te hebben van verdriet, moeyte en ongemack.

De Lantaerne als geseyt is, bediet, dat het Lichaem geen werckinge heeft sonder de ziele, gelijk de Lantaerne haer plicht sonder het licht niet uytvoert, gelijk de spreuk wel verklaert,

* * * *

PATIENZA. *Lijdsaemheyd, Geduldigheyd,
naer de beschrijvinge Tertulliani.*

Tertullianus de Outvaeder beeld de Lijdsaemheyd aldus af. Lijdsaemheyd is een hupsche Maeghd, met een opgerecht, maer weynigh gedraeyt hoofd, hebbende een heusch wesen, een blanck voorhoofd, lonckende oogen, wat neer geslagen ter aerden, een geslooten mond, een lustige verwe, een half lachende, half schreyende trek van aengesicht met een wit toegegort kleed. En sooder bloote voeten bygevoeght waeren, soo soudet moghen volmaeckt genaemt werden.

Het opgerecht hoofd bediet, dat de Geduldigheyd een geruste consciencie heeft, en datse 't hoofd een weynigh draeyt, daer door wil zy te verstaen geven, dat God in den Hemel de wraecke sal aennemē. Datse schoon en heusch van weesen is met een ongerimpelt voorhoofd, druckt uyt, dat zy is de alderbevallickste, die niet korfel van hoofde, noch moeylijck, maer die in tegenspoet blijde en altijd vrolijck is.

De lonckende oogen een weynigh ter aerden geslagen, beelden af de needrigheyd en sachtsinnigheyd, als offe sonder gevoelen waere, over haere droefheyd.

De geslooten Mond, bediet haere zedigheyd en stilsvijgentheyd.

't Aengesicht half lachende, half schreyende, wijst uyt, dat zy bespot de listigheyd des Satans, de treecken deser booser Wereld, en de wanckelheyd der fortunē.

De wittigheyd van haere kleederen, die om 't lijf gegort zijn, drucken uyt, de Maegdelijcke suyverheyd, vermits zy onbevleckt en tot geene vleeslijke begeerlijckheyd misbruyckt

bruyckt is: Oock haere onnoosfelheyt, als die reyn is van alle smetten, niet hooghmoedigh, noch oock kleynmoedigh in tegenspoet.

Haere bloote voeten leeren ons, datmen alles lijden en verdragen moet, soo wel de koude des Winters, als de hette des Somers.

P A T I E N Z A. *Lijdsaemheyt, Gedult.*

EEn bedaeghde Vrouwe, sittende op een steen met een loock om den hals, als offse mette handen, reyckens van droefheyt verdoonde, en sal mette bloote voeten op eenen dooren bos sitten.

De Lijdsaemheyt wort ontdeckt, in 't draegen van de smerten des lichaems en des gemoeds, en daerom wort dese beeldnisse alsoo afgeschildert.

De doorens zijn die quellingen, die ons in de eere, of in de goederen, of in des Menschen leven raacken: en of die wel onse voeten priemen, om darse een verdriet zijn in den loop van de aerdsche genegentheden, niet te min, soo laeten se het hoofd en andere veel eedelder leden vry: om dat een welgeschickte ziele, die in de vastigheyt der Deughd is gegront, de schaede, die daer siet op de aerdsche goederen, niet gevoelt.

Her siten op den steen, verdoont, dat het een harde saecke is, datmen de Lijdsaemheyt met een gerust gemoed weert te bestieren, alsoo nochtans dat dieselve lichtlijck wort te boven gekomen.

P A T I E N Z A. *Lijdsaemheyt, Gedult.*

EEn Vrouwe in 't blaue gekleet, met taneyt gemengt, en een loock op de schouderen in een needrigh en zeedigh wesen.

't Is Lijdsaemheyt, in tegenspoedige dingen sich mannelijck te draegen, en zy is eene van de voornaemste werckingen van de sterckheyt, diewelcke sich uytstreckt om het loock der slavernie te verdraegen, en dat met een stantvastigh en onverfaeght gemoedt, wanneer 't de nood vereischt. Daerom wierde *Cato* van de Wijse gehouden, voor een veracht en bloot gemoed, om dat hy sich selver liever wilde dooden, als onder de regeringe van den Tyran, leven.

De verwe van dat kleet, bediet Lijd-

saemheyt, om dat die verwe seer nae by 't swart komt, 't welck in dese plaetse bediet de doodinge, quade vernoevinge en smerte. Maer overmits de Deughd, onder alle rampen soo niet terstont wort uytgebluft, soo moet het kleet blaue gemaeckt zijn, om dat het noch een weynigh levendighs by sich heeft, 't welck is de hoope, van dat het geluck onder alle dese ellenden sal wederkeren, en verwachten dat nae de ondergaende Sonne een helder en klaerder licht van nieuws sal oprijfen, om dien dagh te verlichten, diewelcke door de ellenden was verdonckert.

Het loock is het bedietfel van de Lijdsaemheyt, diewelcke alleene goeffent wort in de tegenspoeden, om alles met een stantvastigh en gerust gemoed te verdraegen. En ten dien aensien, seyt *Christus* onse Heere, dat zijn loock soet is, door de beloninge, diemen verwacht nae de onderhouinge zijnder heyliger geboden: wesende een loock, waer onder de hals, van een yder Christen, die yver heeft totte eere Godes, sich gewilligh buyght.

P A T I E N Z A. *Lijdsaemheyt.*

EEn Vrouwe met een ontfstecken toortse in de hand, die zy ommekeerende, het gesmolten wasch op haere andere naeckte arm druypt: op der aerde fullen voor haere voeten eenige slaxkens leggen, die voor de Lijdsaemheyt werden genomen, om daer mede den tijd te slijten, alhoewel die noch eenige dagen in haere schelpjes blijven bestoten, al eer zy voor den dagh komen.

P A T I E N Z A. *Lijdsaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't blaue gekleet, wiens handen met yfere boeyen zijn gebonden, en ter syden sal een klippe staen, alwaer het waeter allenskens by druplen op de boeyen van dese beeldnisse komt vallen.

Waer door verdoont wort, dat een Mensch die de tijd kan afwachten, alle dingh nae wensch sal gelucken: En alhoewel de beginfelen van 't geluck slecht en sober zijn, maer daer nae door eenige gunst van den Hemel, diewelcke nimmermeer naelaet de goeddaeden der Menschen te beloonen, onderstut zijnde, soo verkrijghtmen dickwijls

in een oogenblick, het geene, waer nae men veele jaeren te vergeefs heeft gehoopt. Van dese slaghe van Lijdsfaemheyt en geluckige uytkomst, hebben wy dese gedenckwaerdige voordaeden in 't Hof van *Romen*, alwaer alleene door een geduyrige slavernie, veele gekomen zijn totte eere van Cardinalen, en andere voortreffelijcke trappen van Kercklijcke Regieringe, alwaerse, gelijk in een stad, die op enen hoogen bergh staet, ten toone worden gestelt, en dat voor de oogen der gantscher Werld, hebbende gelegentheyd om sich door de dapperheyt haers gemoeds doorluchtigh te maecken, gelijkse door hare uyterlijcke waerdigheit en grootheyt vermaert zijn.

Maer alhoewel dat by de Lijdsfaemheyt, het loon van de verlossinge in dit leven niet altijd wil volgen noch gelucken, daer wy nochtans dickwijls sien, dat de geduyrige kracht van 't waeter, het yser verteert, soo moeten wy daerom van moede niet bewijcken, maer spreecken met die geene, die haere slaverny ten goeden einde stieren, niet tot eersucht, levende deughdelijck, werende de beloften, die geschiet zijn, door den mond *I. Christi*, dat dieselve bestaen in onbederflijcke goederen, daer hy aldus seyt: *Ghy sult uwe zielen in Lijdsfaemheyt besuten.* En dat hy gewoon is die geene in dit leven te tuchtigen en te straffen, die hy bemint, en die hy in 't toekomende leven wil beloonen, mette eeuwige heerlijckheyt.

L O D E. Lof.

EEn seer schoone Vrouwe met een heerlijcke en luchtige kleedinge van wit satijn, en die op de borst een kostlijcke Bagge heeft, alwaer een *Aspis* in 't midden staet: en seyt *Plinius* dat het een klaere en groene steen is. Op 't hoofd salse een Rooiekrans hebben, en in haer hand een Tromper om te blaesen, waer uyt een seer groote glans vlieghe. Houdende haer sincker arm recht uyt, wijfende mette voorste vinger nae eenige besondere personen.

Zy wort schoon gemaelt, om datter geen faecke is die aengenaemer en verheughlijcker is als het Lof. Want onse ooren beminnen de woorden veel meer, die tot ons Lof geschieden, als de alderliefsijxte Musijck of Snaerenspel, Met wit wortse gekleet, om

dat het waerachtige Lof behoort suyer en oprecht te zijn, en niet als de Vleyinge, die welcke een Vyandinne en konstige bedriegster is van de Warheyt. En hierom moetmen letten, dat het Menschlijcke Lof van tweederleye slaghe is, te weten, waerachtigh en bedrieghlijck. Het waerachtige Lof, is, waer door de deughd'saeme Menschen in der daet en waerheyt worden gepresen. Het valsche Lof is her geen, waer mede de ondeugende met een waerschijsend Lof worden geroemt. Maer wy verstaen 't van de goede, en daerom moetmen weten dat die geene, die in der daet prijswaerdigh zijn, dese hoedanigheden behooren te hebben, als vromigheyt des levens, oprechtigheyt des gemoeds, openhertigheyt, geleertheyd, wijsheyt en diergelijcke dingen, doch boven al de vreesse Gods en Liefde tot zijn evennaesten, met suyerheydt des herten.

Hier over seghet *David*, *de oprechte sullen gepresen worden*, gelijk oock *Salomon* seyt, en elders over al is te lesen. Maer men vint van 't lof der boosen in de *H. Schriftuyre* recht her tegendeel, als *Syrach* seyt, *daer is geen oprecht lof in den mond des Sonlaers.* En daerom moetmen 't selve

't selve vlieden. Oock hebben de Heyden-
sche Philosophen daer over een sêrlich ge-
had. Waer over een ander Filosooph seyt,
*acht dat soo schandigh dat ghy van den boesen wort ge-
presen, als of ghy om schandige dingen waert gepresen.*

De Bagge mette *Jaspus*, gelijk de Natuurf-
schrijvers verhaelen, wort voor de bevallig-
heyt genomen, dese seggen dat dese steen,
door een verborgen kracht, dieder in ge-
vonden wort, aengenaemheyt aenbrenght,
in die, dieselve by sich draeght, en tot meer-
der klaerheyt, om dat het Lof dese kostele
Bagge draeght: en dit sullen wy bevestigen,
merre verklaeringe van de Roofe, die oock
dieselve Hieroglyphische aert heeft.

De krans van Roosen wortert ver-
toont, om datse seer schoon en soet van reuck zijn.
Soo verkrijght oock het Menschlijk Lof,
door haere schoone heyt, haere aengenaem-
heyt als een Roofe, van andere luyden. En
door den krans en de kroone, wort het Lof
Godes verstaen, weskende 't selve een Spheri-
sche beeldnis, sonder begin en sonder einde:
alsoo is het Lof Godes oock eeuwich son-
der begin of einde, en daerom moeten
weeten, datmen tweederleye maniere van
Lof vind, te weten, het Menschlijk en
Godlijk. Het Godlijk Lof is, waer door
God wort gepresen en groot gemaect. Het
Menschlijk Lof is, 't welck den Mensche
prijft en verheft: Maer van 't Godlijk,
daer van is de H. Schrift vol. *Looft God alle
ghy Volckeren*, seyt de Propheet ende door-
gaens. *Augustinus* seyt dat dit Lof niet alleen
van de H. Mannen en Propheten wort uyt-
gesproken, waer dat datselve oock ver-
toont wort door alle geschapene dingen: *Alles wat
God gemaect heeft looft den Heere*. Noch seit hy, sien
wy dit uytdrucklijck aen de Vogeltjens, die
nimmermeer ophouden het Lof Godes te
singen, op de beste maniere als zy kunnen.
Singht niet de Leeuwreck en de Nachte-
gael het Lof haers Scheppers totter dood
toe? Maer niet alleene de Vogels en de an-
dere Dieren loven God, maer oock de Pla-
neeten en de Hemelen, gelijkmen, by *Iob*,
klaerlijck leest xxxviii cap. *Waer waerdy doen
my de Morgensterren loofden, en alle kinderen Godes
vrolijk waeren? En soo dit waer is, gelijk 't
seer waerachtigh is, dat alle schepselen Go-
des God loven, waerom gaen wy niet met
David, en seggen, alle Geest love den Heere, En*

dit Godlijk Lof wort door de kroone en
Roofekrans vertoont.

Het bewijs van 't blaesen van de Trom-
pet, waer uyt een groote glants vlieght, be-
dient het goed geruchte en de doorluchtig-
heyt van de naeme der geener, die in der
waerheyt lofwaardigh zijn. En hier over
stelden de Romeynen, op de spitsse van den
Tempel van *Saturnus*, de drietoonige Trom-
petten met de steerten, die bedeckt en ver-
borgten waeren. Willende daer mede uyt-
drucken, dat de Historie van de verleden
geschiedenissen, in den Tempel van *Saturnus*,
tot onsen tijde, bekent en klaer waeren, als
met levender stemme. En datse alsoo waer-
en uytgebreyt, datse nimmermeer konden
uytgewischt werden. Maer dat de dingen
die voor *Saturnus* tijd geschiet waeren, duy-
ster en onbekent waeren, staende onder de
duyfternisse verborgen. En dit wort door de
steerten van de Tritons uytgebeeld, die ver-
borgten zijn en sich nae de aerde buygen.

De slincker arm hout zy recht, wijfende
mer den vinger op eenige besondere per-
soonen, om dat het Lof een reden is, die
eens anders grootheyt doorluchtig maect;
gelijk *S. Thomas* seyt, want alles wat eenige
deughd over sich heeft is prijselijck. En daer-
om seyt *Persius* in 't eerste Schimpdicht:

Vveeten is een ydel niet,

Soo 't geen ghy weet geen ander siet:

't Is heerlijck dat m' een dapper Man

Strax metten vinger wijfen kan.

En tot meerder verklaeringe, verhaelt de
Philosooph in 't eerste van de Welsprekens-
konst, dat het Lof een uytspreek is, dieder
vertoont de hoogheyt en grootheyt van de
Deughd: Daerom wort geseyt, dat *Cato*
Lof en prijswaardiger was, om dat hy de
snoode gebreecken uyt *Romen* hadde verdre-
ven, als *Scipio*, die die van *Carthago* in *Africa*
hadde overwonnen. En dit geschiet, gelijk
dieselve Filosooph seyt, om dat het Lof eygent-
lijck op het werck siet.

S O R T E. 't Lott. Het geval.

EEN Vrouwe in gemengde verwen ge-
kleet, houdende in de rechter hand een
kroone van goud, met een beursse vol geld,
en in de slincker hand een bast of strick.

De goude kroon en de strick zijn reyc-

kens dat het Lott den eenen het geluck, en den anderen het ongeluck aenbrenght.

Maer om te spreken offer het Lot is, en hoe daenigh, dat vereyscht een breeder uytlegginge: doch dit is alleene genoegh, dat wy 't Lott noemen, die selsaeme geschiedenissen van dingen, die buyten 't opmercken of de meeninge van den Wercker, gebeuren; 't welck van *Ausonius* seer aardigh uyt het Griex is vertaelt: Want eener die mistroostigh was, meende sich met een strick te verhangen, en op de plaets komende merckt hy iets, waer nae hy begoft te graven en vind een schat die aldaer was verborgen, waer over hy blijdelijck den buyt wegh draeght, en leyde den strick in de plaets. De ander die den schat hadde begraven, vont den schat wegh gedragen en een strick in de plaets geleyt, waer over hy mistroostigh zijnde, sich selve verhingh; gelijk dees Dichten luyden:

*Hy die kampt met den dood vind een verborgen schat,
Dies laet hy daer den strick en kiest het blijde padt:
Maer die eylaes! het goud daer selver had gezeven,
Vind voor het goud een strick, en word een aes der
Raven.*

Anders.

*Pleun wil sich hangen, vind een schat,
Hy laet den strick en kiest het padt:
Maer die 't begroef, die vind den strick,
Dies by sich hanght aen eene mick.*

SORTE. 't Lott.

En blind Maeghdeken, maer van frische laeren, waer op de wind van d'eene sijde blaefende, haer kleed doet swellen en oplichten, draegende in haere schoot eenige eedelsteenen en Adelijcke ciersfels.

Daer is weynigh onderscheyt tusschen het Lott en de Fortuyn, en daerom wort soo wel d'eene als d'ander blind geschildert, om dat zy de verdiensten der Menschen niet aensien, maer schijnen beyde gesint te zijn, de minste verdiensten te begonstigen: daerom seytm den dat het frische en jeughdige ouder een Moeder plagh te zijn van slechte verdiensten.

De Winden die 't kleet opblaesen, bedieden dat het Lott of geluck wort geholpen door de woorden, en door de gonst van machtige luyden, of door 't geruchte van 't gemeene volck. Zy draeght haer schoot vol eedelsteenen, om datse beligh is, den Mensch te doen overvloeyen in onverwachte goederen. En men noemt het Lott oock, de uytkomst van ellendige geschiedenissen.

BUGIA. Logen.

En Vrouwe die sich soo veel mogelijk is, in haere kleeders bedeckt en omwonden heeft, wesende 't kleed van d'eene sijde wit en van d'ander swart, hebbende op 't hoofd een Exter, en in haer hand den Visch *Seppia*.

Her deel van 't witte kleet vertoont, dat een logenachtigh Mensch, in den eersten, wel wat waerheys spreect, om daer onder zijn logen te verbergen, volgende daer in den Duyvel, die gelijk *S. Chrysof.* over *Mathaeum* seyt, toegelaeten is, somtijts waerheydt te sprecken, om dat hy de logen al soetjens, onder zijne seldene waerheydt, soude aenprijen.

Het ander deel van 't kleed is swart: volgende daer in *Triphon* den Griexschen Grammatist, diewelcke seyde, dat de Logen een swarte steert hadde: en om dieselve reeden, is haer de Exter op 't hoofd geset, zijnde van

verfcheyden verwe. En het Vifchken *Seppia*, daer van *Pierius* gedenckt, wanneer 't fich voelt beknelte te zijn, soo laet het uyt zijn steert een sekere swarte vochtigheyt fchieten, waer in het fich verberghet, meenende door foodaenigh bedrogh, den Viffcher te ontvluchten. Alfoo verdonckert fich oock de Logenaer, door 't verfieren van zijne logens, als die nimmermeer komt in 't licht van een goede naemc.

B U G I A. Logen.

Een jonge lelijke Vrouwe, konflijck in 't weerschijn gekleert, wefende geheel met Momaenfichten of Mafkus van veelderleye gedaenten, en met veele tongen bemaelt, zijnde kreupel, met een houre ftele, houdende in de flincker hand een ontsteecken boffel ftrou.

S. *Augustinus* schildert de Logen aldus af, dat zy is een valfche bediedeniffe van haer eygen ftemme, die met een quaede meeninge, een valfche faecke ontkent of beweert. Daerom wortfe een jonge Vrouwe, doch leelijck afgebeeld, als wefende een flaefs gebreck, dat infonderheyt in den omme-

gangh der Eedelen, gelijk het nu tegenwoordigh in fwange gaet, moet gefchouwt worden, die haer Eedeldom bewaerheeden en bevestigen, als door een eed, houdende 't geene zy seggen soo vast, als oft de waerheyt felve was.

Zy is konflijck gekleert, om dat zy haer konflijck benaerlicht, om yder die dingen te doen geloven, die in der daed niet waer zijn.

Haer weerschijne kleet met veelderleye flagh van Momaenfichten en tongen, verroont de onftantvaflijgheyt van den Leugenaer, die in zijne vertellingen van de waerheyt afwijckende, geheel vergeet wat hy gefeyt heeft, en daer uyt is het spreekwoord gekomen *Mendacem oportet esse memorem*, de Leugenaer behoort een ftercke memorie te hebben.

Het bondelken met aengesteecken ftrou, bedier niet anders, dan gelijk het ftrou licht ontfonckt en licht weder uytgaet, dat alfoo de Logen oock snellijck wort gebooren en haeft wederom vergaet.

Dat zy op ftelten gaet, wil seggen dat de Logen heeft korte beenen, of dat zy gaet op ftelten.

* * *

Anders. Logen.

MEn soude haer oock met vleugels mogen fchilderen, om haere snelligheyt, want zy kan haere Logen, in korter tijd, over de gantsche Werreld fpreyden: Overfulx foudemen haer een fack over de fchouderen mogen maecken, waer uyt zy over al briefkens ftoyde, die waerschijnlijck waeren, doch alfoo de Waerheyt haer vervolghde, wierden diefelve wederom vertreden, doch hier en daer soude noch een valfch briefken blijven leggen, om het spreekwoord te voldoen: *Mentiri audacter nam semper aliquid haeret*, dat is, *Liegh onbefchaemt, want men faldet alijld wat van geloven*. En van haere snelligheyt komt dese spreuke, *al is de Logen snel, de Waerheyd achterhaelife wel*. Oock is dit gemeene knuppelvers bekend:

*Konden de Mefchen vliegen, alfe komen liegen,
Men fou niet vraegen, nae Schuyt of Waegen.*

LEGIEREZZA. *Luchtigheyt.*

EEn Vrouwe die vleugels aen handen, voeten, schouderen en aen't hoofd heeft, wesende gekleedt met seer sijne en lichte veeren.

PIGRITIA. *Luyicheyt.*

EEn Vrouwe met een breed voorhoofd en dunne beenen, sittende op der aerde. *Aristo* seyt daer van aldus:

*De Luyicheyt soo traegh als stram,
Die leyt ter aerden, loom en lam.*

PIGRITIA. *Luyicheyt.*

EEn ongehulde Vrouwe, die 't hoofd laet ter aerden hangen, met stordige en gescheurde kleederen, houdende beyde handen in den schoot of boesem bedeckt, slaende de beenen over malkanderen. Ter syden haer sal een Eefel of een Schiltpadde leggen.

Wesende de benaeminghe van den Luyaert een roeieginge aen den Winter, soo maghinen, met reeden, de Luyicheyt haer rechte Dochter wel noemen: Want, gelijk de warmte in de Menschlijke lichaemen, de oorfaecke is van de beweginge en van de vaerdige besicheden, alsoo maeckt daer en regen de koude, onbeweeghlijkheyt, botrigheyt, langhsaemheyt en droomige werckingen.

Zy sit metten hoofde gebogen, en mette handen en voeten, op de maniere als geseyt is, om dat de Egyptenaers, dieselve in haere Hierogliphische beelden, aldus hebben verroont. Willende te kennen geven, dat een luy Mensch, als onbeweeghlijk en onbequaem is tot eenige goede werckingen: en overmits de Egyptenaers door de vlacke en opene hand ten arbeyd, het ontslagh en de macht verroonden, soo maelden zy in 't tegendeel een vuyl en veracht persoon, die door ledigheyt of luyicheyt krom gingh, dat hy de handen te gelijk in den boesem of schoot stack, en aldus sat: welke maniere, in der waarheyt, een veracht en slim Mensch wel past. Waer uyt oock dit spreekwoord gekomen is, *Manum sub pallio habere*, dat is, *de handen onder den rock stecken*. Menschen die in den ledighgang verdorven, koud en luy zijn:

Daerom seyde *Anaxagoras*, dat de Mensch veel krachtiger schein als alle andere Dieren, om dat hy met handen begaeft was.

Het onthulde hoofd, de slechte en gescheurde kleederen, bedieden de ongeluckige staet van de Luyicheyt, door de welke een luy Mensch, van sich selve, altoos arm, snood en veracht is, soo wel aen ziele als lichaem, want hy verkrijght noch deughd, noch rijkdoom, noch eere, gelijk *Hesiodus* seer wel seyt:

*Wie traegh leyt, als een lastigh pack,
Verkrijght noch Rijkdoom noch gemack,
Maer kampt steeds met den bedelsack.*

De Eefel, die ter syden leyt, is een gewis beeld van de Luyicheyt, wesende gehouden voor het traeghste van alle Dieren, 't selve wil oock de Schiltpadde uytdrukken.

APPETITO. *Lust of genegentheyt.*

E*ridice*, Vrouwe van *Orpheus*, gelijk van *Ovidius* in zijn x boeck *Metamorphos.* is beschreven, wort van een Slange in de hiele gebeeten. 't Welck genomen is voor een Sinnebeeld van des Menschen lust of appetijt, waer door de genegentheden des gemoeds gewont zijn, want de voeten, doch insonderheyt de hielcn, zijn een beeldnisse van onse aerdsche begeerlijkheden. 't Welck *Christus* oock heeft willen te kennen geven, wanneer hy, willende zijne discipulen reynigen van de aerdsche hertztochten en gebreken, haer de voeten heeft gewasschen, seggende mede tot *Petrum*, die sich weygerde de voeten te laeten wasschen, *Indien ick u niet wassche, soo suldy geen deel met my hebben*. En God selve spreeckt totte Slange, die daer wilde des Menschen lust laegen leggen, *ghy sult hem in de verssenen stecken*. De Griecken beelden mede des Menschen genegentheyt by de hielcn af: Daerom verlieden zy, dat *Achilles* jongh zijnde van sijn Moeder in de poele van *Styx*, onder 't waeter vierde gedompelt, blijvende de voeten alleen buyten 't waeter: sulx dat hy daer nae nergens in konde gewont worden als in de voeten, diewelcke niet waeren onder 't waeter gedoopt: Waer mede zy te verstaen gaeven, dat hy een dapper en moedigh Held soude geweest zijn, indien hy van zijne eygene hertztocht niet waere verheert en overwonnen geweest. Van gelijcke stoffe

is het geene datmen van *Jafon* verhaelt: Want als hy reyfde om 't gulde Vlies te haelen, heeft hy zijn eene schoe verlooren, en dat in een riviere, diewelcke alleen, onder alle rivieren des Werelds, van geene wind kost werden beroert: Waer by verstaen wierde, dat soo langh hy de Deughd en onsterflijckheyt volghde, soo was hy, een groot deel, van zijne begeerlijckheit quijt. En *Virgilius* verhaelt dat wanneer *Dido* soude sterven, zy de eene schoe uytrrack, gelijk dees *Dichten* te kennen geven:

*Nae dat zy met haer heylge handen,
Haer voet ontbloote uyte banden,
In 't kleet omgort voor den altaer,
Betuyghde zy den Goden daer,
Als die tot sterven was gerust,
Dat d' Hemel was haer lott bewust.*

En hier door wert uytgedrukt, dat zy als nu, los en vry was van de vreesse des doots. 't Welck eene hertztocht was, die door de bloote voet wierde uytgebeelt.

M I S U R A. De Maete, van den
Heere *Giov. Zarattini Castellini.*

P*ierius Valerianus* hout het daer voor, dat de Maete is afgebeelt geweest in sekere silvere Medaglie van *Cajus Mamilius*, die op de weersijde een beeld hadde met een hoed op 't hoofd, en met een riet in de hand, gelijk hy meent, voor wiens voeten een blafsende Hond leyt: 't welck *Pierius* neemt voor de getrouwigheyt, die de geene behoort te oefnen, die een soo volmaect Meesterschap bedient: en 't riet dat in soo veele quaften gedeelt is, neemt hy voor een Peyl-teycken of Maetstock. Maer dit dient gewaerschouwt, dat *Pierius* hier in groffijck doolt: Want dit beeld is niet op zijn Romeyns gekleet, noch veel min met een riet met quaften, gelijk hier nae sal worden geseyt. Geen Schrijver maecter gewagh, dat *C. Mamilius* een Meeter soude geweest zijn, noch min vintmen 't in de opschriften, en in de oude Schrijvers, datmen 't riet voor een Maetstock heeft gebruyckt. Zy gebruykten wel de *Decempeda*, dat is een maete van 10 voeten, die van *Plinius*, *Pertica* is genaemt, gelijk oock *Budeus* daer van wijtloperig handelr. De oorsaecke van dese doolinge spruyt hier uyt, dat *Pierius* schijnt verwart te zijn in de letteren,

die op de verkeerde sijde staen, alwaer boven den Hond, dese verkorte letteren staen **L I M E T A N**, die *Pierius* in twee woorden afdeelt **L I. M E T A N**, als *Limiten Meetinge*: besluytende daer uyt dat hy een Landmeter soude geweest zijn. Maer *C. Mamilius Limetanus* was geen Landmeeter, maer eene van de drie opfienders van de Munte, met *P. Crepuso* &c. die in 't laer van *Romen* 714 Burgemeester was, gelijk *Fulvius Vrsinus* daer over gewach maect, &c. En 't schijnt dat *Pierius* dese Medaglie noyt is ter hand gekomen. Maer *C. Mamilius* is oock eertijts geweest *Tribunus Plebis*. En soo kanmen wel klaerlijck sien, dat dese beeldnisse met een korte en beknopte Mantel, een Mutsjen op 't hoofd, een stock in de hand, met den Hond voor de voeten, die den kop om hoogh steect en den mond open hout, is *Vlyffes*, die nu rwingtigh Iaeren gedoolt hebbende, wederom keert, en dat onbekent, onder de kleedinge van eenen beedelaer, met den slippe van den Mantel op 't hoofd, bekent zijnde alleene van zijnen ouden huyschond *Argus*, tot wiens gedachtenisse *C. Mamilius* dit beeld had doen uytdrukken, alsoo hy uyt het geslachte van *Vlyffes* was gesproten. Want zy quaemen af van *Mamilia* de Dochter van *Telogonus*, dieder was een soone van *Vlyffes* uyt *Ciree* geboren, gelijk verscheyden Schrijvers verhaelen, en daer van oock breeder bewijs wort gedaen.

't Is uyt alle Schrijvers af te nemen, dat de Oude geene hoeden hebben gedragen, maer als die alsoo zijn afgebeelt, sal die geweest zijn als een half Struys ey, gelijk men sier in de beelden van *Castor* en *Pollux*, zijnde *Laconische Krijghs-Helden*. Want die van *Laconien* gebruykten die gemeenlijck, gelijk oock die van *Theffalien*, *Parthen*, *Dacien* en *Armenien* en andere uytheemsche: oock droegen de *Perfianen*, gelijk *C. Rhodiz* seyt, hoeden. De Romeynen droegen se niet tot haere kleedinge, maer wierde hun wel toegelaeten, van den Keyser *Caligula*, hoeden te hebben, gemaect nae de wijze van *Theffalien*, om in hunne schouwspelen, den brant der Sonne tegen te staen, gelijk *Dion* seyt: Een teycken datmen die buyten de schouwspaelen niet mocht dragen. Alleene tot een beeld van de Vryheyt wierde die gestelt, als men vryheyt aen een slave wilde geven, dan schoor men hem, en stelde een hoed op zijn hoofd.

hoofd. Maer de Adel droegh die niet te *Romen*, alhoewel *Martialis* feyt, het geboet *Romen*, *Roma pilata*. Ick segge gehoet, want in de Saturnische feest- en gastdagen, veranderden de Romeynen haere kleedingen, en setteden een hoed op en dedden haere tabbarden af, en trocken een slecht klee aen. En dit was voor vijf dagen geoorloft, gelijk *Martialis* feyt, maer *Macrobis* feyt, dat het maer een dagh geduyrde, te weten op den 19 December. In dese vijf dagen hebben zy buyten twijfel, den Hoed gedraegen, en voorts anders niet, maer gingen bloots hoofds, of bedeckten 't selve met een slippe van haeren rock, gelijk hier van ontallijcke beelden zijn, maer geene daer onder met een hoed. En *A. Turnebus* in zijn kladboeck in 't VI II boeck cap. IV, aentreckende het aensien *Eustachii* over 't I boeck *Odysssea*, is van gevoelen, dat de Romeinen, 't gebruyck van bloots hoofds te gaen, van d'oude Grieken hebben aengenomen, alsoo *Homerus* nergens gewagh maect van de Hoeden. En ick weer niet, hoe *Pierius* wil staende houden, dat de Hoed by de Grieken was gehouden, voor een bewijs van Adel, en datse daerom *Vlysses* oock droegh, zijnde van Vaderlijcke en Moederlijcke stamme eedel van afkomst. Soo dit waer was, soudemen oock *Ajax*, *Achilles* en andere eedele Grieken sien mette Hoeden. Maer hier in moet men *Pierius* geen geloof toestellen, want hy bewijst het noch uyt *Homerus*, noch uyt eenigh oud Schrijver. *Plinius* feyt wel, *Nicomachus* is de eerste die *Vlysses* een Hoed heeft opgesteld. Indien de Schilder *Nicomachus*, die *Silla* had uytgeschildert, de eerste is, die *Vlysses* met een Hoed toestelde, soo is 't een teycken, dat hy die, by zijn tijd, niet hadde gedragen. En soo hy die nu in de Medaglie draeght, moet men weten, dat dit zijn klee niet is, maer een versiert, daer in hy uytgedost wort als een Beedelaer: Want soo dat een Eedelmans draght was, soo soumen den Hoed op *Vlysses* hoofd, als nu, niet hebben gestelt, om dat hy wilde onbekent als een Beedelaer reysen. Dat hy dan met een Hoed sal gestelt zijn, heeft *C. Mamilius* gedaen, nae de maniere van de Romeynen, die 't geoorloft was, op de reyse een Hoed te draegen. *Tarquinius Priscus* gingh, aler hy Koningh was, door *Romen*, daer een Adelaer hem den Hoed affichte. Een ander Adelaer

deede van gelijcken aen *Diadumenus*, den soone van den Keyser *Macrinus*, terwijl hy in 't veld wandelde. In de steeden gebruyckten de Romeynen dieselve niet: waer van oock *Lipsius* in zijne *Saturalia* handelt. Voor soo veel de twijfinge belangt, die eenige te bert brengen, datmen 't hoofd sal ontdekken om een ander eere te bewijfen, als onder andere *Seneca*, *Salustius* en *Plutarchus*, die onder haere wetten van de Staetbestieringe, en in 't leven van *Pompejus*, dit mede stellen, spreekende van de eere, die *Silla* aen *Pompejus* deede, dat hy, alhoewel hy noch jonck was, sich oplichtede en 't hoofd ontdeckte: Hier op is te antwoorden, dat wanneer een Burger, binnen *Romen* was, soo ontdeckte hy 't hoofd door de slippe van zijn klee, maer soo hy op de reise was, lichtede hy den Hoed. Dese hoeden zijn by *Jul. Capitolinus* *Cucullio* genaemt, diese oock by nachte droegen, gelijk hy in 't leven van den Keyser *Verus* verhaelt: Dese om de snoode stucken van *Caligula* en *Nero* nae te volgen, wandelde 's nachts met een Hoed, door alle kuffen en openbaere hoerhuysen, alwaer hy sich onbekent tuffchen menghde, en socht alleene twist en krackeel te rocknen, jae somtijts wierde hy oock ontdeckt, soo dat hy oock met beschaemde kaecken weder-keerde. En dese Hoeden wierden des nachts by de hoerejaegers gedraegen. *Juvenalis* laest in zijn VI Schimpdicht *Megalina*, de ontuchtige Vrouwe van den Keyser *Claudius*, diewelcke, als haer Man in slaep was, ginghse des nachts nae buyten, met een Hoed op 't hoofd. En voorts is het bewijflijck en klaer datmen geene Hoeden buyten de Schouwspelen, buyten de Saturnus feesten, buyten de reysen, maer alleene by nachte, heeft gedragen, en daerom paste die oock niet aen *Cajus Mamilius* een eedel Romeyn. Het korte en beknopte klee komt geensins van de eedle Romeynen, elck weet datse met tabbaerden gingen; maer de weersijde van dese Medaglie, vertoont een arm Bedelaer, geklee met slecht en grof laecken, een bedelsack op de syde, met een stock in de hand, om op te leunen, gelijk hem *Homerus* in 't lange afmaelt. En de Hond kan oock in dese Medaglie voor de getrouwigheyt niet werden genomen. Want als de oude Huysbond *Argus*, *Vlysses* sagh, rechede hy sich terstont op, en kende *Vlysses*, en wepsteer-

pelsteertende leyde hy de ooren in den neck. Soo is dan dit beeld niet *Cajus Mamilius* de Landmeeter, maer *Vlysses* in de kleedinge van een arm Man. Oock soo hout hy oock geen riet in de hand, dat afgeteykent is, om daer mede te meeten, maer een stock, om daer op te leunen. Ten vierden neemt *Pierius* het beeld van *Mercurius* voor de eendracht, die der behoort te volgen nae de bepaelinge van de Maete; waer in hy oock doolt. Want hier is *Mercurius* uytgedruckt, voor een beeld van de Welsprekentheyt en Wijsheyt van *Vlysses*, die hem *Mercurius* als zijn beschermer hadde mede gegeven, gelijk *Homerus* singht in *x Odyssa*, tegen de betoveringen van *Circe*, door het kruydjen *Moli*, dat swaerlijck was te plucken. Welck kruyd een Hieroglyphisch beeld is van de Wijsheyt en Welsprekentheyt, die swaerlijck van den Menschen wort verkregen. Waer door oock *Vlysses* kost tegenstant doen aen de betoveringe van *Circe*, dat is aen de Wellusten en aen de sinnen, en dat door de gaeve van *Mercurius*, zijnde een gaeve van de Welsprekentheyt en Wijsheyt. En ten dien aensien is *Mercurius* in dese Medaglie uytgedruckt, doch niet tot een beeld van Eendracht, die der nae de Meetinge volght. Zijnde dan dese dolinge in *Pierius*, sullen wy een ander beschrijvinge van de Maete, toefstellen,

M I S U R A. Maete.

EEN Vrouwe met een statigh opsicht, houdende in de rechter hand een Romeynsche voetmaet, in de slinker hand een Winckelhaeck met een Passer, onder haere voeten heeftse een maete van tien voeten, *Pertica* genaemt, en ter sijden staet een Waterpas recht in 't loot gestelt.

De Maete, is al 't geene dat met het gewichte, mer de omvattinge, mer de langhte, hooghte en mer het gemoed wort bepaelt en geeyndigh. En aldus isse van *Isidorus* en andere beschreven. Daer worden veele vindere van de Maete, door verscheyden schrijvers, genoemt, om darter veele en dat in verscheyden plaetsen tot vindere gestelt zijn, gelijk *Polidorus Virgilius* oordeelt. *Entropius* seght dat *Phidonius* de vinder van de Maete en van 't gewicht is, ten tijde als *Procaces* onder de Albanen, *Aza* in *Iudeen*; en *Ieroboam* te *Ieru-*

salem regeerde. Maer 't is een lichte saecke, soo hy 't verstaet van kleyne en dunne dingen te meeten. *Gellius* feyt, dat *Palamedes* Vinder van de Maete is. En *Plinius* schrijfter *Phidonius* Prince van de Elien toe, waer nae oock de maete *Phidonia* genaemt is geweest, buyten twijfel maer van slechte dingen, want gelijk *Theophrastus* verhaelt, soo was dese Maete van tin, yser of bleck, diemen kost metten haemer buygen, om natte dingen in te meeten. Maer dit hebben wy met onse beeldnisse niet willen uytdrucken, om dat onse maete en gereetschap op de Geometrie of Wiskonst en wijde Meetinge van de landpaelen siet. *Cassiodorus* feyt, dat de eerste Meeter en uytdeelder der Landen een Egyptenaer geweest is. Wie nu dese geweest is feyt *Herodotus* in 't 2 boeck, dat hy was genaemt *Sesostris* of *Sesosis*, een Arabier, afkomstigh van den eersten Koningh van Egypten, die aen alle zijne onderdaenen een gelijcke maete van 't Land uytdeelde, en daer op een jaerlijxe pacht stelde, en wie door de overvloeyinge des Waeters iet van 't zijne had verlooren, daer van beval de Koningh zijne schaede te meeten, om 't selve daer nae af te trecken, en aen zijne pacht te korten. En hier uyt schijnt dat de Geometrie haer oorsprongh heeft genomen, en die aen den Griecken is overgebracht. *Cardanus* in 't lof van de Wiskonst, den Vinder naelaetende op te soecken, seght dat *Thales Milesius* alleen die uyt Egypten te Athenen, heeft gebracht, en datse daer de naem van Geometrie of Landmeterie heeft aengenomen; daer nochtans *Iosephus* in 't 14 boeck der Oudheeden der Ioden dieselve een veel ouder oorsprongh geeft. Want *Cain* de eerste soon van *Eva*, hadde het Land al uytgedeeft en scheidpaelen gestelt. *Enoch* heeft een stad gebouwt, 't welck sonder maete, linien noch wiskonstige meetinge, niet kost geschieden. Waer op eenige 't gedicht van *Ovidius* alhier passen:

De kloেকে Meeter heeft gepeylt,

En 't Land met kaveln uytgedeylt.

De Maete is by ons met gereetschappen afgebeeld, diemen siet in de oude opschriften der Romeynen: En voor eerst wort haer in de rechter hand gedaen de Romeynsche voetmaet, als de voornaemste Maete, waer uyt alle andere heerkomen: als de voetmaet van tien, de elle, de elleboge, de *Orgya* een

maete van ses voeten, en *Plethrum* een maete van hondert voeten, en andere die *Budeus* verhaelt, en met dese voetmaeten wierden de mijlen, bunderen Lands en de stadien gemeeten, welke stadien yder ses hondert voeten hielden, het achtste deel van een mijle, zijnde 125 passen, yder pas hiel in vijf voeten. De voet, gelijk *Demetrius Alabaldus*, *Hermol. Barbarus* over *Plinius*, en *Budeus* verhaelen, was gemackt van sestion vingeren breed, dat is 12 duymen, yder duym $1\frac{1}{2}$ vinger breed: Waer van men de groote sien kan in 't paleys van den Kardinael van *Farnese*, in welkers beschrijvinge van *C. Iulius*, de Meeter *Hermes*, wert genoemt, alwaer een hoogh uytgehoorde lijne stont van 16 vingeren, zijnde van metael, die daer nae is wegh genomen, maer men vintse bescheydelijck in de beschrijvinge van *Smetius*. Daer is noch een ander, nae de gevondene verbeteringe van *Pythagoras*, waer van *Viruvius* gedencckt van de maete of 10 voeten of *peruca*: gelijk *Cicero* en *Horatius* verhaelen. En wert dieselve aldus beschreven, dat door de *peruca*, de konfenaers haere maete afdeelen, en dat niet alleene van de gebouwen, velden, graften, maer oock van Leger-meetingen, en waer men de tenten soude opslaan. En hier over trocken de Landmeeters een stuck weeghs voor de soldaeten uyt, die de Legerplaetsen afmaeten, en stelden daer op de naeme, alwaer een yders plaets soude wesen. Iae hy wierde of halsstarrigh of schuldigh, nae de Keyserlijcke wetten, geoordeelt, die sich daer tegens op stelde, of die eenige naemen hadde verandert, gelijk *Turnebus* in zijn kladboek van de Roomsche Krijghskonst heeft opgeteykent. *Augustus*, gelijk *Suetonius* verhaelt, liet dese voetmaet van de soldaten dragen, die sich in eenige misdæten hadden verlopen: niet dat het was een schandmaet, maer om te doen verstaen, dat dese soldaet onwaerdigh zijnde om een spies of wapen te voeren, naulijcx waerdigh was, dit voor den Landmeeters te dragen. Hoewel *Sabellius* dese maete, buyten reeden, verslimt, en wil staende houden, dat die alleene den Konfenaers en niet den Kapiteynen past, alleens of zy geen kennisse van Stercktebouwingh en Wiskonst, en van Legermeetinge mosten hebben. De Keyser *Adrianus* was in de Geometrie of Wiskonst seer eervaeren,

gelijck *Spartianus* van hem getuyght: oock wierde hy gehouden voor een goed Bouwmeester. Hy liet *Apollodorum* dooden, om dat, aleer hy Keyser was, en hy tusschen beyden zijn gevoelen van de Bouwkonst, mede wilde voorstellen, hy van den Bouwmeester *Apollodoro*, tot vermaetheyt van zijne konst, aldus wierde aengesproken, *Hout u vry gerust, en maelt wat uyen en Aepen*, gelijk *Dion* datselve verhaelt. Soo vintmen oock, dat veele hoofmannen en krijghsoverste verstandige Landmeeters geweest zijn. *Livius* acht dat *Hannibal* de verstandighste oordelaer in de Krijghskonst is geweest: naelt *Alexander* oordeelt hy *Pirrus* boven d'andere Keyseren, want hy is d'eerste geweest, die den Soldaeten het Landmeeten heeft geleert, want daer is geene geweest, die de Legerplaetsen beter wist uyt te kies en 't volck te verdeelen. Van gelijcken getuyght *Proclus* van *Carthago*, als *Pausanias* verhaelt, dat *Pirrus* van wegen zijn geluck, minder was als *Alexander*, maer om een heyrleger in slaghordre te stellen, dat hy hem daer in veel overtreffe. Van zijne kennisse in 't meeten, en een Veldleger te slaen, dat roert *Plutarchus* in zijn leven oock aen. Wy vinden oock in *Vegetius*, dat de Hoofmannen en Capiteyns selve de *peruca* in der handen naemen, en maeten de graften, die de soldaeten rontom de velden hadden gegraven, om te sien offse wijt genoegh waren, want zy mosten of negen of elf of dertien of seventien voet wijt zijn, nae dat het dan tegen de Vyanden noodigh was. Dit werck wert van de Hoofdmannen mette *peruca* gemeeten, op datse niet te weynigh, of door iemants stoffigheyt souden doolen. Het Waterpas en de Lootlijne vintmen in de beschrijvingh van *Gneus Cossutius* op de maniere als een groote A, alwaer in 't midden een stuck loor aen een draed hanght: een beeld van de Gerechtigheyt en dat door de richtigheyt die de Meeter moet houden, niet alleene in de gebouwen, maer oock in de Landen en andere dingen te meeten, gelijk daer van *Cicero*, *Lucium Antonium* prijst, dat hy was soo wel in 't besonder als in 't gemeen, een rechtvaardigh en bescheyden Meeter. Welcke richtigheyt, men over al met billijckheyt moet handhouden, soo in alle meetingen van Huysen als Velden en andere dingen, of anders gaet de handel niet recht, en alle dingen worden

worden verwart, soo men de oprechtigheyt met bedrogh wil vermengen, geijck *Cassiodorus* verhaelt. En op dat het gewicht en de maeten een yder souden bekend zijn, soo is dese Wet van Keyser *Gratianus*, door *Theodosianum* te boeck gestelt, *In alle plaetsen, sullen het gewicht en de maete openlijck voorgestelt worden, op dat die gene die wil bedriegen, de macht om te bedriegen werde benomen.* En wat lager seyt hy, op dat de Gemeente geen schade lijde, soo wert de *Stadvooghd* gelaest *forze te dragen over het gewicht en over de maete.* *S. Thomas* in zijn *Prince*-bestieringe seght, dat het gewicht en de maete noodigh zijn tot onderhoudinge van 't gemeene beste, want daer door wert de getrouwicheyt in de handelingen bevestight. Waer over God de Heere in 't 19 *Leviti* *Mosen* belast, dat hy 't Volck sal vermaenen de gerechtigheyt te handhouden, hun Wetten van de natuurlijcke gerechtigheyt voorstellende: seggende, *ghy sult in 't gericht geen ongelijck doen, mette elle, gewichte noch maete: een rechte wage, recht pond, en een recht schepel, en een rechte kame sal by u zijn.* En de *Bisschop Simanca*, vergelijckt sich met *D. Thomas*, seggende: *Daerom moeten de Koningen de gewichten en maeten hinnen onderdanen overleveren, op datse haere handelinghe oprecht mogen drijven.*

Dese beeldnisse kan niet alleene gepast werden, op de meeringe van Landen en gebouwen, maer oock op de zeedige meetinge zijns selfs. En 't is voorwaer een treffelijke saecke, sich self te meeten. *Hesiodus* seyt, *hout de Maete, want 't is het beste in alle dingen.* Tot dit voorstel kan men oock, verbloemder wijze, dese gereetschappen passen, en insonderheyt de voeten, gelijk *Sotades* de seer oude Griexsche Poet aenwijst:

't Is Gods geschenck, te houden maet;
Maer dan soo kroontmen eerst zijn staet,
Wanneermen sich niet self vergeet,
Maer met zijn eygen voeten meet.

En *Horatius* dit selve naevolgende in 't laeste van VII brief I boeck seyt: *'t Is waerachtigh dat sich yder met zijn eygen maete en voeten behoort te meeten.* En 't is oock billick dat sich een yder, met zijne eygene Voeten en Maete vergelijckt, en sich selve en zijn vermogen meete, op dat sich niemant grooter maecke als hy is, en sich door grootse inbeeldingen niet storte in dingen, daer hy met eeren niet weder uyt kan geraecken, maer dat hy magh uytvoeren, 't geen hy mette rechte Maete heeft voorgenomen.

De Maete van 10 voeten *peruca* geheeten, daer mede wierde het Land gemeeren, en bediet, dat de Mensch zijnen stock niet verder moet setten, dan als hy kan springen, sulx dat de teeringh nae de neeringh moet gestelt zijn, afinijndende alles wat overtolligh is, sich selve en zijne inkomsten wel meetende. Waer van *Perfius* dit spreekwoord ontleent heeft, *Leest van u eygen macyel*, dat is, laet u teeringe niet boven u winninge gaen: eeti gelijknisse genomen van den Landbouw, alwaer men de onkosten met het inkomen meet, andersins kan 't niet lange dueren, wanneer de onkosten de winninge te boven gaen. De Oude gebruyckten het recht snoer of de hoeckmaet, waer mede zy de hoecken afmaeten. Wy sullen oock met het recht snoer van de reeden onse hoecken afpeylen, op dat onse uytgift de inkomste niet overtreffe. En wy sullen metten *Passer* de wijde en ommetreck van onsen eygen mond meeten, nae 't seggen van *Iuvenalis* XI *Satyr.*

't Zy ghy te marckt of elders gaet,
Soo stelt voor al u mond een maet:
Indien u beurs niet is versien,
Wilt nae den besten visch niet bi'en;
Laet vaeren karpers, baers of snoeck,
Soo ghy soeckt spieringh in u doeck:
Soo sloeklust wast, die 't geld verdoet,
Waer blijft dan 's Vaeders erf en goed?

In welke dichten hy te verstaen geeft, datmen niet te kostelijck en verquistende sal zijn in 't koopen, om 't selve in de banketten en gastmaelen met overdadigheyt door te brengen, maer yder sal de maete van zijn mond kennen, en acht nemen op de groote en kleyne kosten: te weeten, wanneer men te *Vischmarckt* wil gaen, en heeft slechts de maete om *Garneel*, *Spieringh* of *Bor* te koopen, dat men nae den besten visch als *Pos*, *Karper* of *Baers* niet sal bieden. Want als de beurse afneemt en de slocklust aenwast, soo isser niet anders te verwachten, dan dat het *Vaederlijck* erfdeel wort verteert, en hy, daer door, in d'uyterste ellende sal geraecken, om dat hy 't goed als een verquister sonder maete, heeft uytgegeven. Dit wil oock het *Waterpas* en 't recht snoer bedeckelijck uytgedruken, om dat alles door de maete en 't recht snoer moet werden onderhouden, ten eynde wy onse wercken met een recht oogh in de waeghschaele leggen,

en meeten onse staet en gelegentheyt wel. En gelijkmen met het Pas-loot de rechte van alle hooghten afmeet, soo behoortmen oock met het rechtsoer onses vernufts en oordeels, de hooghte van onse gedachten af te peylen, op datmen geene kasteelen in de locht bouwe :

Want, wat de Maet te buyten treet,

Dat maect sich tot den val gereet,

seyt *Seneca* in zijne *Oedipus*.

En voorwaer soo staet het wel onvast, daer de Maete wort overgetreden, en sulx kan niet duyren, doch de Maete maect alles vast en bestandigh, maer als de gedachten van wichtige saecken, nae de rechte Maete worden afgemeeten, *dan staen zy tegens alle last, en voor 't gewichte vast*. Soo behoort dan een ygelijk de Maete van de reeden by sich te hebben, om alle zijnen handel te overweegen, en sich daer in behoorlijk draegen, op dat hy sonder hinder in dit woeligh leven, door alle oprechte en veylige wegen, magh wandelen.

TEMPERANZA. Maetigheyd.

EEn Vrouwe in 't purper gekleet, houdende in de rechter hand een Palm tack, en in de slincker een toom.

Maetigheyd is een middelmaet, die bepaelt is, door de oprechte reeden, nae het welbehaegen en mishaege des lichaems, soo wel door 't oordeel van de smaect, als door 't gevoelen: en wort gebruyckt, gelijk het oock betaemlijk is, door de Liefde van het eerlijcke en profijlijcke.

Dat dit de middelmaetigheyd is, wort door het purper verthoont, dat van twee seer versheyden verwen is 't saemen gestelt, en die daer nae onder een ander gevoeght zijnde, een aengenaeme en lieflijcke verminginge maecten. Of als uyt twee tegenstrijdige dingen, door een kloeck en scherpsinnigh verstand, een Idea of ontwerp voortkomt, dat seer volkomen is: 't welck door 't werck meer kenbaer zijnde, soo wort het den naeme van Maetigheyd gegeven: om te betoonen, dat de Maetigheyd is, ontrent het behaegen en mishaege des lichaems.

Haer wort den Palm tack gegeven, tot een teycken van belooninge, die die geene in den Hemel hebben, die heerschende over

haere hertztochten, sich selve hebben t'ondergebracht. De Palmboom laet sich niet verdrucken, alhoewel daer swaer gewichte aen vast is, maer geeft sich daer tegen aen, geijck eenige schrijven: alsoo doet oock een maetigh gemoed, 't welck hoe meer 't selve de daedelijcke genegentheeden en lusten, die hem moeylijck zijn, overvallen, soo stelt het sich nochtans wijslijck daer tegen, om dieselve te overwinnen en te bemachtigen.

De toom druckt uyt, dat de Maetigheyd, voornaemlijk gebruyckt wort, ontrent de smaect en 't gevoel, waer van 't eene alleene de mond deelachtigh wort, en 't ander streckt sich door al de deelen des lichaems.

De Oude schilderden *Nemesis*, de Dochter van de Lustirie of het Recht met eenen toom af, die met groote straffigheyd de ongemachtighe hertztochten der Menschen breydelde: eenige maelden de Maetigheyd met twee kruycken af, waer van d'een nae d'ander was gekeert, nae de maniere, of men 't eene met het ander wilde temperen of maetigen, 't welck van twee tegenstrijdige natticheeden geschiet, daer door inen d'een met d'andere maetigh.

Men konde oock een boge in d'een hand maecten, om de snaere te recken: al om de middelmaetigheyd te betoonen; dieder behoort te zijn, by dese werckinge: Want dieselve op haere middelmaete gereckt zijnde, salse de pijle met groote snelligheyd voort drijven, maer als men dieselve te veel overtreckt, of het sal niet dogen, of de snaere sal breecken.

TEMPERANZA.

Maetigheyd.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Palm tack, en in de slincker een toom hout, en ter sijden een Stier en Leeuw, die malkanderen omhelsen.

De toom wort genomen, voor de betominge van de hertztochten, en de Palm tack voor de overwinninge die die geene geniet, die sich selve heeft overwonnen.

De Leeuw die den Stier omhelst, is 't beeld van een Man die tot Maetigheyd is genegen,

T E M P E R A N Z A. Maetigheyt.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een toom en in d'ander een uyrwerck hout. Ter sijden staet een Elephant.

Mette toom wortse in d'eene, en met het uyrwerck in d'ander hand, geschildert, om de plicht van de Maetigheyt te vertoonē: die daer in bestaet, datmen de tochten van 't gemoed, nae den tijd breydle en beroome. Oock wort door den tijd verstaen, de maere van de beweginge en van de ruste: Want door de Maetigheyt worden de bewegingen des gemoeds gemeten, die dieselve, soo wel van d'een als d'ander sijde, bepaelt. Want anders als men de Maetigheyt overreert, soo gaet het even als de vlooden die Dijcken en Dammen overloopen.

De Elephant is van *Pierio* voor de Maetigheyt gestelt, om dat hy tot seeckere maere van spijsē gewent zijnde, zijn gewoonlijke maniere niet wil overtreeden, nemende alleen soo veele als hy gewent is. Hier van verhaelt ons *Plutarchus* een aerdige geschiedenisē, die in Syrien soude gebeurt zijn; Dat een knecht van zijnen Meester

last hadde, om een Elephant seeckere maere met Rijs of Kooren voor zijn daeghlijxe kost te geven: maer de knecht gaf den Elephant meestendeel alleen een halve maere: Maer op seeckere tijd, als de Meester daer eens tegenwoordigh was, soo gaf hy hem een geheele maere te gelijk, t welck de Elephant vermerckende, deelde hy den Rijs in twee gelijke deelen, en 't eene laetende leggen, att hy alleene zijne gewoonlijke maere: waer op de Meester terstont lettede, was hy over zijnen ontrouwen knecht verstoort, en dat wegen zijne gierigheyt, verwondert zijnde van des Elephants Maetigheyt en temlust.

T E M P E R A N Z A. Maetigheyt.

EEn schoone Jonge Dochter in silvere Laecken gekleet, met een goude sluyer, hebbende voor 't hulsel op 't hoofd, een Schildpadde, in de rechter hand een silvere toom, en in de slincker hand een ovael, waer op twee korfkens gemaelt zijn, met dit opschrift: *Virtus instrumentum*, de Deughd is het wercktuigh.

T E M P E R A N Z A. Maetigheyt.

EEn Vrouwe van schoon opsicht, met lange en blonde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een tange met een gloeyend yser, en in de slincker een vat met waer, alwaer zy 't yser in tempert ofte koelt, zijnde gekleet in root fluweel met goude strickjens.

M A R Z O. *Martius*. I.

EEn Jonghman met een wreed opsicht, hebbende eenen Helm op 't hoofd, in taneyt gekleet, dat uyten swarten sier, met vleugels aen de schouders, houdende met groote bevalligheyt in de rechter hand het teycken van *Aries* of den Ram, geciert rontom met Amandel bloemen, en in de slincker een schaele met *Prunoli*, *Asperges* en Hoppe.

Wy sullen de Maenden door Jongelingen afbeelden, om dat wy, willende den tijd afdeelen in uren, dagen, maenden en jaeren, sullen wy maken dat de uren zijn de kindsheyt, de dagen de Jeugd, de Maenden de Jong-

gelinghschap, het Iaer de Manbaerheyt, en de tijd die alle dese dingen, te gelijk is, die maecten wy oud.

Dat dese Maend van een wreed opsicht is, met een Helm, vertoont dat dese Maend van *Romulus* den God *Mars* is toegewijd.

Door de twee deelen swart wort te versfaen gegeven, de werve van 't Aerdrijck, en door 't roor de aert en kracht desselven: 't welck in dese Maend, door de lauwe hette der Sonne, de planten doet uytbotten, en de Natuyre van alle Dierkens doet frisch en wacker worden.

Dat hy geveleugelt is, bediet de gestadige loop, die de Maenden doen, waer over oock *Petrarcha* aldus seght, dat de Iaeren, Maenden, dagen en uyren, vliegen.

Hy hout oock in de rechter hand het teycken van *Aries* met de bovengeseyde bloemen omflingert, om de beginfelen van de Lente te vertoon, waer van *Aristo* aldus singht:

*Wanneer de Son op 't Dier komt springen,
Dat Phrixus kost door 't Waeter dringen,
En Zepirus daer komt ontrent,
Soe brengt het ons de soete Lent.*

't Vertoont mede dat gelijk de *Ram* van achter swack is, maer heeft eenige sterckheyt van vooren, also heeft oock de Sonne wanneer zy in dit teyken begint te komen, kleyne kracht, en dat van wegen de koude die haere kracht vermindert: Maer den Somer naederende, soo wort hy krachtiger, dat is heeter.

De schael vol *Prugnoli*, *Sparazi* en *Lupoli*, vertoon de vruchten van dese Maend. Maer dit moentmen weeten, dat een fray Schilder, de vruchten, soo wel van dese, als van andere Maenden, moet veranderen, nae de hoedanigheyt van de plaetsen: Want waer de locht heeter is, daer komense eer voor den dagh, als in andere Landen daer het kouder is.

* * *

De Maend *Martius* heeft zynen naeme, als geseyt is, van *Mars*, den Vaeder van *Romulus*, die voor dat *Carolus Magnus* Keyser wierde, in Duytschland over al wierde geviert, en als een God geeert: waer van ick noch een seer oud steenen beeld te *Stadbergh* in Suyrland, heb gesien, alwaer het beeld van *Mars*

uytgeroeyt zijnde, *Caroli Magni* beeld was in plaets gestelt, met dese seer oude opschrijvinge:

*Hic stehe ich du vermeinter Gott,
Dich zu hohn vnd auch zu spott,
Die Martem erst gefeiret han,
Ietz tuessen wir, im glauben, Christum an.*

Dese wert de Lentemaend geheeten, by den Latinen *Ver*, by den Griecken *Ear*, van *Era*, dat is *Iuno*, die, door de Poëten, by de Locht is afgebeeld. Andere seggen dat de Lente komt van *Lenis*, van de soete Locht, om dat de Sonne, door haer lieflijke warmte, ons komt naederen, en de Locht alsoo maright, dat sich Mensch, Vogelen, Dieren en Velden daer in verheugen. De Oude hebben de Lente *Risum Iovis*, den lach van *Iupiter* genaemt.

A P R I L E. 2.

EEN Ionghman met een krans van *Myrthen* op 't hoofd, zijnde in 't groen gekleet, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand het teycken van den Stier *Taurus*, 't welck seer konstelijck sal geciert wesen met alle slaghe van violetten en allerleye bloemen, die in dese Maend worden gevonden, in de slincker hand sal hy houden een Mandeken vol *cariofi*, *baccelli*, *mandor* *frische*, en vruchten die in dese Maend, nae yder Lands aert, beginnen voor den dagh te komen.

Dese Maend seyt *Varro* dat genaemt is *Aperile*, van *Aperire*, om dat sich in dese Maend het Aerdrijck opent en brengt al haer Rijckdommen voor den dagh, gelijk de Griecken mede door de selve reeden dese Maend *Antestrioona* noemden, om dat alle dinghe bloeyde, of gelijk *Ovidus* seyt, van de klaerigheyt en lieflijkheyt des Hemels, dat het nu een opene tijd wort.

De krans die hy om 't hoofd heeft, bediet, dat wesende dese plante, nae de beschrijvinge der Ouden, *Venus* toegewijt, dat oock alsoo, in dese Maend, de Liefde in alle planten en dieren krachtelijck voor den dagh quam. Waerover *Petrarcha* in sijn 42 klinkdicht seyt:

*Een yder Dier sich voeght om vriendelijck te pacren,
Iae watter krielt op aerd, in locht en in de baeren.*

De groene verwe, bediet dat het Land sich in dese Maend met een groene rock bekleet,

bekleet, vermaeckende den Aenschouwers feer lieflijk, te meer, alsof de groene verwe den oogen is aengenaem, en dat de levende verwen, alsdan in de schoone bloemkens, die als klaerblinckende peerlen, in de lieflijke groene velden, met een sonderlinge bevalligheyt, voor den dagh komen. Waer van *Petrarcha* in zijn *xlii* klinckdicht aldus singht:

*De schoone tijd verschijnt vol seele Zyde winden,
De bloemijens en het kruyd, met al haer huysgesfuden,
Dies Progne vrolijk singt en Philomela klaegt,
De Lente, i groene kryd en witte bloemkens draegt:
Dies lachen weyd' en beemd', jae d' Hemel heeft vermaecken,*

En Iupiter verlangt om by zijn kind te raecken.

Het teycken van *Taurus* ofte Stier dat hy in de rechter hand draeght, bediet, dat de Sonne in dese Maend, door dit teyken gaet, 't welck altijt stercker en stercker aendringt: want gelijk de Stier van meerder kracht is als de *Rum*, soo seght men dat de Son in dit teycken regeert, om datmen in den Maend van *April*, den arbeyt van de Stieren en *Olsen* begint te sien, te weeten, in 't ploegen en om 't kooren te layen.

M A G G I O. Majus. 3.

EEn Ionghman in 't groen gekleet met verscheyden bloemkens verciert, hebbende om 't hoofd een gelijcke bloemkrans, hy sal mette rechter hand het teycken *Gemin* of *Tweelingen* houden, diewelcke sulen omslingert zijn met witte Roosen; als mede roode en andere groenigheyt. In de sincker hand sal hy een korfken hebben vol kerstsen, *piselli*, *fragole*, *una spina* en andere vruchten, die in dese Maend voor den dagh komen, ofte nae dat zy elders en in yders gelegentheyt werden gevonden.

Dese Maend *Majus* is van de Latijnen afgekomen, te weeten van de *Majoribus*, dat is van de Oudsten, want de Romeynen hadden haer volck in twee deelen gedeelt, te weeten in Ouden en Iongen: en wilden dat dese mette wapenen, maer de Oude met goeden raed her gemeene beste fouden voorstien: En ter eeren van dese instellinge, soo wierde de Maend *Majus* van de *Majores*, en *Iunius* van de *Iuniores* alsof geheeten, gelijk sulx *Ovidius* klaerlijck uytdruckt.

Hem wort een groen en gebloemt kleet aengedaen, met een krans op 't hoofd van verscheyden bloemen, om te vertoonen de schoonheyt en lieflijkheyt van de weyden, bergen en velden, diewelcke al te saemen geschickt en geciert zijn met veelderlye bloemen en groene kruyden, brengende den aenschouwers verwonderinge en vrolijkheyt aen, verweckende den Vogelkens om lieflijk te singen, jae de geheele Natuyre is vrolijk; dies seght *Sannazarus*: Een schoone bloeyende en vermaecklycke *May*.

Het teyken van de *Tweelingen* vertoont, dat sich de kracht van de Sonne in dese Maend verdubbelt, om dat zy beginnende heet en droogh te werden, sich ontrent twee graeden boven 't Aerdriek verheft, waer door dan alle dingen oock verdubbelen en vermeerderen, oock om dat de Dierkens dan haere Iongen voortbrengen.

G I U G N O. 4.

EEn gevleugelt Ionghman als d'andere Maenden, in licht groen gekleet, hebbende op 't hoofd een krans van onrijpe kooren-ayren, in de rechter hand sal hy het teycken van *Cancer* of de Kreeft hebben, dat oock met de bovengeseyde ayren sal omslingert wesen, mette sincker sal hy een schael houden of een schoon korfken, waer in dat fullen wesen *viscirole*, *scase*, *briccocole*, *peremofcarolo*, *cocuzze*, *citroli*, *brugne*, *finocchio fresco*, venckel en andere vruchten, die in dese tijd hier of elders voor den dagh komen.

Dese Maend wort *Iunius* geheeten, om reeden, die in de Maend *May* geseght zijn, alhoewel daer enige zijn die dese nae *Iuno* heeten *Iunonium*, nemende uyt het midden twee letteren wegh, seggende *Iunium*, om dat op desen eersten dagh de Tempel van *Iuno* wierde ingewijd, of van *Iunius Brutus*, diewelcke op den eersten dagh van dese Maend *Tarquinius* uyt het rijk verjaeghde.

Hy is met licht groen gekleet, om dat in dese Maend het kooren door de hette der Sonne begoft geel te worden, gelijk oock andere kruyden.

Het teycken van *Cancer* betoont, dat de Sonne komende in dit teycken, zy wederom begint achterwaerts te gaen, wijckende van ons ter sijden af, op de maniere als dit Dier te rugge kruypt.

IUGLIO. 5.

EN gevleugelt Ionghman in 't geel gekleert en met koorenayren gekroont, sal in d'eeue hand het reycken van *Leo* hebben, wefende geciert met rijp kooren en alderley linsen, erten, boonen, &c. in d'ander sal hy een korfken hebben met Meloenen, vroege Vijgen, allerley Peeren, Noten en andere vruchten van dese Maend.

Dese Maend wort *Julius* geheeten, ter eeren van *Julius Caesar Dictator*, om dat hy in dese Maend geboren is, alhoewel zy eerst *Quintilis* in 't getal wierde geheeten, zijnde de vijfde Maend van *Martius* af te rekenen.

Met een geel kleert wort hy gemaelt, om dat het kooren in dese Maend rijp worden de, geel worr.

De Leeuw is een Dier dat uyer Natuyren heet en wreed is, bediedende die tijd, waer in de Sonne opgestegen zijnde in dit reycken, groote hette en drooghre veroorfaeckt.

AGOSTO. 6.

EN gevleugelt Ionghman van wreed opsicht, in vlammege verwe gekleert, gekroont met Roosen van damast, *Gelsomini di Catalogna*, Gyroffel nagels en andere bloemen, die dese tijd medebrengr. In de rechter hand sal hy houden het reycken van *Virgo*, en in de slincker een korfken van alle slag van Peeren, Pruymen, Moscatellen, Vijgen, Noten en rijpe Amandelen, of nae dat andere Landen voort brengen.

Dese Maend is van den Raed *Augustus* ter eeren alsoo geheylight, want in dese Maend is hy eerstnaels Burgemeester gemaect, en heeft oock driemaels binnen *Romen* triumph gehouden, als mede Egypten, onder 't gebiet van de Romeinsche macht gestelt, en maecte een einde van den Burgerlijcken oorlogh. Dese Maend wierde eerst *Sexatilis* genaemt, wefende de seste in 't getal van *Martius* af te rekenen.

Het wreed gesicht geeft te verstaen, hoe moeylijck qua dese Maend valt, en hoefe van veele quaeden kan oorfaecke wesen, om dat sich de Sonne alsdan in de Hondsterre laet vinden, diewelcke op de maniere van een raefende Hond aenblaft en op 't lijf valt, die niet op zijn hoede is.

Het hemels teycken is *Virgo* geheeten, om te beroonen, dat gelijk dese Ionghvrou onvruchtbaer is, niets van haer selve voortbrengende, alsoo brenght oock de Sonne, in dese Maend, geen dingh voort, maer maect de dingen, die alreede voortgebracht zijn, rijp en volkomen.

Het korfken dat vol is van de bovengeseyde vruchten, en de krans, vertoonen het geene dese Maend voortbrenght.

SEPTEMBER. 7.

EN gevleugelt vrolijk en lacchend Ionghman, in 't purper gekleert, hebbende op 't hoofd een krans van Geers en Rijs: in de rechter hand het teycken van *Libra*, en in de ander de Overvloets Hooren vol van witte en swarte Druyven, Persiken, Vijgen, Peeren, Appelen, Meloenen, Granaten en andere vruchten die dese Maend voortbrenght.

September wort zy genaemt, om datse is de sevenste Maend van *Martius*: 't is oock waer, datse eenige tijd genaemt is *Germanicus*, nae den Keyser *Germanicus*. Oock wasse van eenige *Antonius*, van andere *Hercules*, en weder *Tacitus*, genaemt, doch geene van allen, heeft willen stant houden.

Met purper wort hy gekleert, om dat, gelijk het purper een Koninghlijke dracht is, alleen passende Koningen en vermaerde Helden, diewelcke van macht en rijckdommen overvloeyden, alsoo geeft dese Maend als de Koninck en Vorst boven alle andere, de aldergrootste overloed die tot des Menschen onderhoud van noode is.

De Schaele hout hy, om dat de Sonne alsdan in *Libra* is, makende nacht en dagh even gelijk, wegende die te famen, daer van *Virgilius* seghet:

De Schael weeght dagh en uren al gelijk.

OCTOBER. 8.

EN Ionghman met een kleed van lijfverwe, met vleugels gelijk de andere Maenden, hebbende op 't hoofd een krans van Eycken loof met de Byckelen daer aen, houdende in de rechter hand het reycken des *Scorpioen*, en in de slincker een korfken vol Mispelen, Paddestoelen, Castanien, met en sonder schellen.

Dese

Dese Maend was *Domitianus* geheeten, nae den Keyser *Domitianus*, maer is door 't besluyt van den Raed, om verscheyden oorfaecken rechtvaerdelijck uytgeschrabt, gelijk zy oock tyrannighlijck van hem waeren bedrogen: en behielde doen dese Maend de oude naem van *October*, als de achtste Maend in ordre.

Lijfverwigh is hy gekleet, om dat de Sonne daelende nae den Winter stillstand, de planten beginnen dor, en de blaederen rofachtigh te worden.

Mette *Scorpioen* wort hy geschildert, om dat de Sonne sich, in dese Maend, in dat teycken bevindt: zijnde alsoo genoemt nae de beeldenisse van de sterre en van haere werkingen, diewelcke zy voortbrenght. Want, gelijk de *Scorpioen* met zijn venijn doodelijck quetst, ten zy datmen terstont daer tegens doende is, alsoo brenght oock de Sonne, terwijl zy in dit teycken is, door de ongestadigheyt van den tijd, veel gevaerlijcke siekten aen. Waer over *Hippocrates* in zijne grondregulen seght, dat de ongelijckheyt van den tijd, kranckheeden voortbrenght, insonderheit wanneer 't op dien selven dagh, dan heet en dan kout is, 't welck seer dickwijls in den Herfst gebeurt.

Het korfken met vruchten, bediet, 't geene dese Maend voortbrenght.

NOVEMBER. 9.

En Ionghlingh gekleet als de blaeders zijn wanneer zy van de boomen vallen. Hy sal gevlengelt zijn, hebbende 't hoofd met een Olijftack, daer de vruchten noch aen hangen, omwoelt, in de rechter hand sal hy het teycken van *Sagittarius* of de Schutter hebben, houdende in de sliinker een korfken met Raepen, Radijs en andere vruchten, die dese Maend voortbrenght.

Het teycken van *Sagittarius* bediet dat de Sonne in dese Maend in dat teycken is, dragende den naeme soo wel van dese sterre als van de werckinge, die zy voortbrenght, om dat de Hemel in dese tijd, den hagel, regen en blixem laet nedervallen, 't welck oock geen kleyne schrick aenbrenght. In dese Maend wort oock de Iacht seer geoeffent, 't welck oock door den Schutters geschiet.

D'Olijf is een vrucht van dese Maend,

waer in dieselve, rijp zijnde, gesaemelt wort om oly en sap uyt te persen, 't welck is noodigh tot 's Menschens leven.

Zy wort *November* geheeten, zijnde de negenste in de ordre, ende *December* de tiende.

DECEMBER. 10.

En Iongelingh die seer vreeslijck siet, gelijk oock de twee volgende Maenden, wesende in 't swart gekleet en gevlengelt, houdende in de rechter hand het teycken van *Capricornus* of den Steenbock, en in de sliinker een schaele vol *tartussi* of paddestoelen.

Schricklijck en in 't swart wort hy gemaelt, om dat het Aerdrijck in dese Maend van al haer cieraet berooft is, en hierom is hy sonder krans.

De Steenbock voert dese Maend, om dat de Sonne dese Maend het teycken van *Capricornus* passeert, en gelijk dit Dier sich onthout op spitsen en hooge bergen, alsoo is de Sonne in dese Maend in den hoogsten graed tegen 't Zuyden.

De *tartussi* zijn in dese Maend best, en worden dan oock meest gevonden.

IANUARIUS. 11.

En gevlengelt Iongman in 't wit gekleet, die mer beyde handen het teycken van *Aquarius* of den Waeterman hout.

Dese Maend en de tweede hier nae, die zijn van *Romulus*, door *Numa Pompilius* by 't Iaer gevoeght, en nae *Janus Ianuarius* geheeten, om dat gelijk *Janus* tweehoofdigh was, soo siet oock dese Maend, als mer een hoofd, nae 't geen dat voorby is, en mer het ander, siet hy het begin van 't geene toekomende is, gelijk de nieuwe Schrijvers verhaelen.

Dat hy in 't wit gekleet is, geschiet, om dat het Aerdrijck gemeenlijck, in dese Maend, met sneeu bedeckt is, schilderende 't geheele Land met eenderleye verwe.

Hy hout den *Aquarius* of Waeterman met beyde handen, om dat de Son alsdan door dat teycken loopt, doende door den regen en sneeu, het waeter overvloeyen.

* * *

Janus is oock geweest een Koningh in Italien,

lien, van 't Hebreus woord *Iain*, 't welck Wijn bediet, en hebben oock de oude *Noach* alsoo genaemt, om dat hy de eerste Vinder van den Wijn soude geweest zijn, en die de Oude en Nieuwe Werld heeft gesien; de oude Grieken naemden hem *Oenitrium*, den Wijn-Meester.

F E B R U A R I U S . 12.

EEn gevleugelt Iongman in aschgrauw gekleert, houdende met groote bevalligheyt het teycken *Pisces* of de Visschen.

Numa Pompilius noemde dese Maend *Februarius* van *Febris*, dat is van de koortse, diewelcke in dese tijd lichtlijk wort veroorsaect. Ofte van het Latijnsche woordt *Feb.uis*: 't welck bediede een offerhande over de dooden; Want in dese Maend hielden de Romeynen de gedachtnisse der zielen, en zy meenden dat dieselve geshyvert wierden, door de vieringe van de uytvaert der dooden.

Aschgrauw wort zy gekleert, om dat dese Maend seer regenachtigh is, en meerendeels met Wolcken bedeckt, 't welck door dese verwe wort uytgedrukt.

Hy draeght het teycken *Pisces* of Visschen, want de Sonne wandelende door dit teycken, soo wort dese Maend daer door afgebeeld, en gelijk de Fisch een Waterdier is, alsoo is dese tijd, door 't veel regenen seer nat en vochtigh, of om dat de Waereren ontdoyt zijn, en het nu tijt is om te visschen.

* * *

Dese Maend is als boven, *Februarius* genaemt, van *Febr.ue* uytvaegen of suyveren, en *Februs* was de offerhande, waer mede zy het Lijck-offer, over de zielen van hunne afgestorvene vrienden, vierden: jae zy liepen met ontsteecken sackels en waslichten door de stad, om die van nieuws in te wijden, en van alle misdaeden te suyveren, ten eynde de zielen meerder ruste en grooter vermaek mochten genieten. Andere verhaelen, hoe zy oock sochten naer *Proserpina*, de dochter van *Ceres*, die haer door *Pluto* was ontstolen, of zy die elders wisten op te soecken. Zy schooten oock in dese Maend, de Herten, die zy *Diane* met seer groot gejuygh en Godsdiens opofferden. En 't schijnt oock dat de

Hooghduytsche hier op hebben gesien, wanneer zy dese Maend *Hornugh* hebben genaemt, om dat de Herten daer in haere hoornen, of soo de Iaegers spreekken, haere stangen, afwerpen. Dese Maend is een dagh verkort en een sebrickelmaend gemaeckt, die om 't vierde Iaer 29 daegen heeft. En dese dagh wierde den Maend van *Augustus* toegevoeght, die te vooren *Sexilis* was genaemt.

*Maenden nae den Ackerbouw.*I A N U A R I U S . *Leumaend.*

EEn Man van wercklijck opsicht, staende aen de sijde van een Rad, om het yser-tuygh te scherpen, houdende in de rechter hand een snoeymes, wijsende mette slinker op verscheyden wercktuuygen, dienstigh tot den Landbouw, die voor hem leggen, en ter sijden staet een Haen.

Manlijck wort hy geschildert met het snoeymes in de hand, want in dese Maend kan een vlijtigh Huysvaeder of ander, die sich in de Veldbouw oeffent, alle zijn boeretuygh versien, en verbeteren alles wat hem daer toe noodigh is.

Dat hy aen de sijde van een Rad staet, is alleene om zijn boeretuygh op te scherpen en totten Landbouw bequaem te maecten, wesende dese Maend, nae de nieuwe Schrijvers, de eerste van 't Iaer. Hy wijst oock mette slinker hand op het gereetschap, om te betoonen dat de ploeghkouters, schoppen, vorken, &c. alles gereet is. En dit seyt *M. Cato* in zijn Boerewerck mede: *Maecck alles by tijds vaerdigh, want het is met het boerewerck soo gelegen, dat soo ghy 't eene traeghlyck doet, 't ander sal oock traegh ten eynde komen.* Daerom is de Haene hooghnoedigh, om datmen alle tijd wacker behoort te zijn, en zijn kans niet te versuymen, gelijk *Plinius* van des Haens wackerheit verhaelt, om te betoonen, hoe noodigh het totten Ackerbouw zy, arbeydlaem en wacker te wesen.

C. Enrius Crescus die van een Slave een Vrye was geworden, versaemelde in een kleyne Acker Lands, veel meer vruchten als zijne gebuyren in groote besittingen deden: Waer over hy seer wierde gehaet, als of hy door tovery, 't gewas van de gebuyren hadde tot

hem

hem getrocken : Om deser oorsaecke wille, van *Spurius Camillus* gedaecht zijnde, en voor 't Volck beschuldicht wesende, vreesde hy veroordeelt te worden : en derhalven dacht hem noodigh dat de Rechter 't verschil soude vonnissen : Verschijnende voor 't Recht, soo bracht hy alle zijn boeretuigh mede, waer mede hy 't Land bearbeyde, en daerenboven noch eene van zijn Dochters, die wel sterck van knoocken en vol van vleys was. De yfers waeren grof en swaer, glat en wel gescherpt, en de Ossen seer sterck om 't Land rebouwen. Dit selve vertoont hebbende, sprack hy 't Romeynsche Volck aldus aen, *O ghy Romeynsche Burgers ! dit zijn mijn toverkonsten, maer kost ick u te gelijk, met dit boeretuigh, oock vertoonen mijn siveet, nachtwaecken en moeylijcken arbeit, ghy sout u daer over verwonderen.* Dit geseyt hebbende, worde hy vry gesproken.

FEBRUARIUS. *Sprockelmaend.*

EEn bedaecht Man, die in een Wijnbergh staende, de rancken schijnt te besnoeyen. Daer zijn twee tijden om te snoeyen, maer nae *Mazons* meeninge, wort de Wijnstock eer besnoeyt, eer dieselve uytbor, want om dat die dan sapiger is, soo isse oock beter en gelijcker te snoeyen.

MARTIUS. *Dorremaend, Lentemaend.*

EEn Jongman met een Vorcke in de hand, diewelcke de aerde van den Wijnstock ruymt, om den wortel van de overtollige veselen en spruyten te snoeyen, hebbende ter sijden een paerd.

Jongh wort hy geschildert, om dat het wercken niette Vorcke een seer moeylijcke arbeid is, en om datmen in dese Maend den Wijnstock ontbloomt. Maer dit dient gewaerschuwt, datmen 't moet in der haest en niet te laet doen, want de Wijnstock kost bloeyen, en u de hoope doen verliezen van een goede dracht, werpende de botten, van den ranck, ter aerden. 't Paerd worter by gestelt, om dat *Plinius* seyt, dat de paerden in dese Maend tochtigh of bronstigh worden.

APRILIS. *Grasmaend.*

TOt opmerckinge van veele die van den Landbouw geschreven hebben, soo sou-

men kunnen maecten enen Landman met te bloote armen, diewelcke het riet of de stocken aen den Wijnranck stelt, om daer tegens op te loopen : en ter sijden weyd een Koe met een Kalf, 't welck den Koe suyght. Om dat *Palladius* verstaet, dat de Kalvers meest in dese Maend geworpen werden. En wil men daer in wat verscheydentheyt maken, soo kunnen andere Dieren daer mede by doen. *Palladius* seyt mede, datmen in dese Maend de Schaepen selicert. Of in plaets van de Koe, soude men een Man kunnen stellen, die een Schaep scheert. Seyt verder dat in dese tijd de Rammekens gelubt worden, en datter de meeste overvloet van vette Lammerkens voor den dagh komen, die in den Winter of voorjaer geworpen zijn.

M A J U S. *Blocymaend.*

EEn jongh Landman, staende in 't midden van een groene weyde, houdende in beyde handen een Seyssen om gras te mayen.

Het gras wort in de May-Maend gemayt, want, seyt *Columella*, men moet het eer mayen eer het verdrooght, overmits het dan meerder overvloed aenbrenght en den besten aengenaemer is, want tusschen 't groen en 't droogh staet het gras in zijn volkomenheit.

I U N I U S. *Wedemaend.*

EEn Landman met bloote armen, die een Seyssen houdende, mette rechter het kooren snijt en mette sincker hand nae hem treckt, of dat hy toont al gemaeyt te hebben, en dat hy van 't kooren in schoven bind of hoopen maect. Want in dese Maend wort het kooren, rijp zijnde, gemayt, dat andersins door de aenstaende hette soude verbranden, daerom moetmen daer mede haesten, want het vertragen is seer schadelijk, overmits de vogelen en andere beesten, daer groote schaede aen doen, of dat het al te droogh zijnde, afvalt. Daerom moet het grededen zijn, wanneer het over al geel wort.

I U L I U S. *Hoymaend.*

EEn Landman staende op een dorfschvloer, half naeck, houdende met beyde

handen een Dorfschlegel, waer mede hy seer aerdigh het kooren schijnt te dorfschen, en ter sijden laet een Wanne, Harcke en ander gereetschap, daer toe behoorende.

AUGUSTUS. *Oughstmaend.*

EN Landman die zijn kaypen, tobben, vaeten greeet maect, die tot soo daenigen dienst noodigh zijn: als mede allerleye gereetschap.

Men kinder een Klockhenne met Jongen by schilderen, want de Jonge die in dese Maend uyt den dop komen, leggen veel meer eyeren, als die in andere Maenden doen.

SEPTEMBER. *Garstmaend, Herfstmaend.*

EN Man die een Mandeken vol Druyven heeft, en mette schouderen en beenen bloot is, gelijk die geene zijn, die in de persfinge van Druyven zijn: ter sijden sal een vat vol Druyven staen, die al getreden zijn, waer van de Most beneden in een ander vat uytduypt.

't Kan niet onbequaem zijn, dewijl de Honigh in dese Maend gesamelt wort, twee of drie swermen Byen mette korven hier by te stellen.

OCTOBER. *Wijmaend.*

EN Man die in de slincker hand een korf vol koorens heeft, 't welck hy mette rechter in d'aerde schijnt te werpen, gemoetende eenen die de Ossen voort prickelt, die in den ploegh gaen. En alhoewel *Hesiodus* de eerste geweest is, die van den Landbouw heeft geschreven, gelijk *Plinius* seyt, van datmen op den 10 dagh van *November* behoort te sayen, en als in foodanigen dagh de *Vigijen* of Wachters ondergaen, dat het ten langsten seven dagen daer nae begint te regenen, wesende 't selve seer vorderlijck aen 't gesaeyde kooren: niet te min door de verscheydenheit van de gelegentheyt, 't zy de hette of koude des Lands, soo wort of vroeger of laeter gesaeyt.

Maer om onse beeldenisse niet te verwarren, en een yder Maend in zijn besondere dienst te bepaelen, willen wy datmen dan, in dese Maend, het kooren sal saeyen, sijnde het voornaemste onderhoudt van 's Menschen leven.

NOVEMBER. *Slachtmaend.*

EN om dat de oly den Mensche ten hoogsten noodigh is, niet alleen tot spijse, maer oock tot veele andere dingen, soo maecten wy, dat in dese Maend, gelijk *Palladius* seyt, de oly geperst werr. Wy beelden dan een Man af, die in de rechter hand een sweep heeft, gaende achter een Paerd, dat aen een Meulen-rad vast is, alwaer men de oly perst, en ter sijden sal een Olijfbergh wesen, waer by dat alle gereetschap sal staen, dat tot desen arbeyt dienstigh en noodigh is, als persse, paelen, potten, backen, &c.

DECEMBER. *Wintermaend.*

EN sterck keerel diewelcke met beyde Ehanden een Bijle gevat heeft, om eenen boom ter aerden neder te vellen.

Naer 't seggen van *Palladius*, is *December* 't begin van den Winter, de locht koud, en de kracht van de boomen in een getrocken, wesende alsdan het houdt alderbequaemst om te timmeren, of eenige andere wercken daer van te maecken: Waerom men niet alleen in dese Maend de bosschen afkapt om tot timmerhoudt of andere dingen te gebruycken, maer oock om de overtollige tacken, en groene tuynstaecken te branden: men houwt oock de stocken en de biesen af, waer mede de Wijngaerd gebonden wort, en de tien en waer van men de korven maect, met andere dingen, die tot ons gebuycck noodigh zijn.

De Maenden gelijk die van den Philosoph Eustachius afgemaect zijn.

MARTIUS wesende het begin van 't Jaer, nae de beschrijvinge van de Oude.

EN Soldaet die gantsch geharnascht is met Schild en Lance: speelede dese Maend op den naeme van *Mars*, want in dese Maend, naer 't seggen van *Eustachius*, soo eynden de Winterleegeringen van de Soldaten, en *Mars* begint alsdan zijn hoofd moedigh totten kriigh op te steecken.

APRILIS.

APril wort gemaelt als een Herder met bloote armen en beenen, hebbende by sich een Geytjen met twee iongen, die eerst zijn geworpen, speelde dese Herder op zijn stuytjen. Hier wil *Eustachius* seggen, dat het vee sich in dese Maend vermenichvuldicht.

MAJUS.

Een Ionghing van een schoon en dertel Opsicht, wiens hoofdhayren zijn gekruit, en met een krans van witte en roode Roosen omvlochten. Het kleed sal goud zijn, en vol seer schoone bloemen geweven, en hier onder sal het windeken luchtigh speelen, sulx dat het de kleederen oplicht, hebbende de handen vol Roosen en Violetten, gaende bloots voets op groene kruyderkens.

Hier door wert vertoont, dat het aerdrick in dese Maend, als van den slaep des Winters weder oprijft, en sich van nieuws in zijnen stant, met kruyden, blaeden en bloemen cierlijk oppronckt.

En hier door scheppen de Menschen, in dese lieflijke tijd, seer groote geneugte, en dat uyte vertooninge van de schoonheyde ses Werrelts, sich verheugende met groot vermaeck, over't geene het aerdrick voortbrenght, zijnde als nu van de swaermoedigheidt verre afgescheyden. Alsoo dat dese Maend een ongelooflijke vrolijkheyde veroorsaect.

IUNIUS.

Een Man op zijn boers gekleet, met een krans van Lijnfaet bloemen, staende in 't midden van een groen veld, met een Zeyssen in de hand.

Aldus wort hy van *Eustachius* gemaelt, om dat de Sonne in dese Maend kracht krijght, waer over 't Gras gemaeyt en 't Hoy gedrooght wort.

IULIUS.

Een Man die half naeckt en geboogen staet, houdende in de rechter hand een Seyssen, waer mede hy 't kooren affnijft, 't welck hy mette slinker hand, naer hem treckt, met een breedden Hoed, om voor 't

steken van den brand der Sonne bevrijt te zijn. De bediedenis is, dat als het kooren rijp is, en de Sonne kracht heeft, datmen dan 't selve plagh af te snijden.

AUGUSTUS.

Een naeckt Man, die eerst schijnt uyt de Ereviere te komen, en op den Oever sit, deckende met zijn hembd, de beschaemde leeden, schijnende door de uytnemende herte, naer zijn aefsem te gaepen, setende een kanne of glas voor den mond, om te drincken. Dese beeldnisse heeft niet anders in, dan dat door 't naedren van de Hondsdagen, die de herte verdubbelen, den Mensch van noode heeft sich te verkoelen of te baeden, als mede te drincken om den dorst te lesschen.

SEPTEMBER.

Een Man die mede op zijn Boers is gekleet, met een krans van Wijngaertsblaeden om 't hoofd, houdende in de hand eenige bossen met Druyven, met de sijden en beenen bloor, als die gene die in het Wijnperffen besigh is, en ter sijden sal een vat met uytgeperste Druyven staen, waer onder een tobbe staet, daer de most noch in druypt.

Dit bediet anders niet, dan dat in dese Maend de Wijnleefinge plagh te zijn, wanneer de Druyven rijp zijn.

OCTOBER.

Een Ionghing in een Weyde, daer in hy vertoont, dat hy eenige boomtjes en struyvellen sal hebben geplant, die met veele stricken en knippen behangen zijn, en hy sal een Vogelnet voor hem hebben, speelde op zijn stuytjen, loerende hoe hy den Vogeltjes magh verschalcken, die zijn bedrogh niet vermercken. En alsoo hy ter sijden in een hutte is afgescheyden, soo sit hy al lachende, om dien gevangen Vogel te dooden, die mette opgeslagen vlercken noch eenige weere doet om te ontvluchten, 't welck alleene vertoont, dat *October* de eerste Maend is van den Vogelvanght.

NOVEMBER.

Een Man die de Ossen voortdrijft, die in 't midden van 't veld in den ploegh gaen.

Die geene, die sich met moeylijcken arbeyt aen den ploegh geeft, vertoont het saysoen van de sterren, diemen *Plejades* of *Sevensterren* noemt, want dan is het seer bequaem om te ploegen.

DECEMBER.

EEn Man, die in de sfincker hand een Mand met kooren draeght, dat hy mette rechter hand in de aerde werpt, dat van eenige arbeyders wederom wort toegedeckt.

Dit is de tijd, waer in het kooren, nae 't seggen van *Eustachius*, wort gesaeyt en in de aerde geworpen.

IANUARIUS.

EEn Jongelingh die met verscheiden honden ter laght gaet, hebbende een laght-hooren inder hand, en een stock alwaer een Haes en ander Wild aen hanght over de schouderen.

Hier door wort de bequaemheyt van 't Jaegen aangewesen, want het Kooren, de Wijn, en alles wat tot 's Menschen onderhoud dient, ingesamelt zijnde, soo geeft hy sich in dese Maend *Januarus* ter laght.

FEBRUARIUS.

EEn oud verschrompelt grau Man, met eenige ruyge vellen, van den hoofde totten voeten toe gekleedt, sittende by een groot Vier, gantsch verkleumt.

Dit beeld vertoont ons niet alleen de scherpigheyt van den Winter, maer druckt oock uyt de verkleumtheyt van d'Ouderdom. Daerom seyt men:

*De koude heeft de Min verteert,
Dies sit de Oude by den heert.*

De Maenden in 't gemeen.

EEn Jongelingh in 't wit gekleet, met twee kleyne hoorentjens op 't hoofd, die nae de aerde gekeert zijn, houdende den hand op een Kalf dat alleen een hooren heeft, wesende met Palm gekroont. De Maend is van *Orpheus* genaemt een Kalf dat alleen een hooren heeft, want op dese maniere heeft men de bepaelinge van de Maend: die niet anders is, als de loop die de Maene doet

door de twaelf teyckenen van den *Zodiac*, in welke reyse of door-loop, het niet anders voor onse oogen schijnt, of een deel van de tijd aenwaest, en dat wederom een deel van den tijd afneemt.

Mer afnemen der tijd wort door 't afgebroken hoorn vertoont, en door 't wassen den ouder van 't Kalf, 't welck van selve vermeerdert, door 't wassen, en door 't daelen van de Maene: Waer over de Maene van *Apollodorus* en andere *Taurone* of *Stier* genaemt is.

De twee hoorens aen 't hoofd, bedieden het blijk datse ons doet wanneer de Maend ten cynde is. *Eustachius* noemt den Maend *Stier*, als oorfaecke van de voortteelinge.

De Palm brenghet alle nieuwe Maene een tack voort, en wanneer de Maene 28 dagen oud is, soo heeftse 't laeste deel, van buyten, verlicht, in dier voegen dat de laeste deelen van de Maene nae beneden sien, en dese vruchten worden oock in de Medicine meerder geacht, die eenige gelijkkniffe nae de Maene hebben.

Men kan hem oock een krans van *Lunaria* maecken, diemen seyt uyster Natuyre, alle daegen een blad te verliesen, wanneer de Maene aegaet, maer in 't wassen van de Maene, soo neemt het kruid alle dage wederom een ander blad aen, alsoo dat het in een Maend geheel afneemt en aenwaest.

VALORE. *Manbafteghyheit, Dapperheyt.*

EEn bedaeghd Man in 't goud gekleet, hebbende een Lauwer tack boven een Scepter in de rechter hand, mette sfincker streelt hy een Leeuwe, die aen zijn sfincker sijde leunt.

Aen een bedaeghd Ouder, leunt sich de Dapperheyt seer lichtlijck, want zy plagh door haer selve de vastigheyt des gemoeds en de sterckheyt des lichaems te dragen.

Met goud wort hy gekleet, want gelijk het goud in het vier wort gesuyvert, alsoo wort de volmaecktheyt van een Man oock verkregen door den vlam van een opgestoockte haet of wrock, of door de nijdigheyt of door de fortuyn.

De Scepter wort gemaelt, want aen de vromigheyt moeten sich de regeeringen en de heerschappien, nae de reeden, buygen:

En

En de Lauwerkrans, die altijd groen blijft, sonder bleeck te worden, bediet het ampt van een dapper Man, nae 't seggen van *Horatius* :

Nil conficere sibi, nulla pallescere culpa.

Dat is :

*Het hert niet quaets bewust,
Verbleekt wort noch onrust.*

De bleeckheyt in gevaer, is een teycken van kleynmoedigheyt.

De Leeuw mette welke hy speelt, is een werck van waere dapperheyt, weetende de beestige en wilde gemoederen der Menschē, om dieselve tot goedgunstigheyt te locken, en tot sich te trekken, haer berovende, met een aerdige bevalligheyt, van de quaede manieren en schandelijcke gewoonten.

VALORE. Manhaftigheyt, Dapperheyt.

DE Dapperheyt wort afgemaelt door de beeldnisse van *Hercules*, met een Leeuwen huyl over de schouderen, omgort zijnde van een groote Slange, dien hy mette handen den gorgel toedouwt en verstickt.

De Dapperheyt is een t'samenvoeginge

van de kracht des lichaems, en te gelijk van 't gemoed, waer van die van 't lichaem betoont wort door de Slange, die dit beeld mette handen dood, vertoonende een onverwinnelijck proefftuck, 't welck *Hercules*, een kind zijnde, in de Wiege gedaen heeft, doodende een groote Slange, en wegen de dapperheyt van 't gemoed, draeght hy den roof van den Leeuwe: En daerom maelden de Oude de dapperheyt af, mette beeldenisse van *Hercules*, en gaeven die den naeme van Deughd of Dapperheyt.

VIRILITA. Manlycke Iacren.

EN Vrouwe ontrent van vijftigh Iacren, met een gulden klee, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de sincker een Boeck, sitende op een Leeuw met een Swaerd op haer sijde, op der aerde sal een Sandlooper staen, die ten halven is uytgelopen.

Manbaerheyt is dat Ouder van een Mensch, datter komt tusschen 35 en 50 Iacren, in 't welke het bequaem gemaect wort door de reeden en in alle dingen eervaeren, werckende als een Man in alle burgerlijcke handelingen en handwercken. En dit is d'Ouderdom, waer in de Mensch sich schickt, of ten goeden of ten quaeden einde, en dees Ouder is het begin van de eerste afdaelinge.

Zy wort met een Scepter, Boeck, Leeuw en Swaerd afgebeeld, om dat dees Ouder des Menschen, voor het volmaectste wort aengesien, soo om te raeds plegen, besluyten, en met een dapper gemoed, die dingen te bepaelen, alwaer de Deughd in eeniger maniere, magh plaetse vinden.

MARTIRIO. Martelarschap.

EN schoon en lachend Jongelingh, in 't root gekleet, de oogen ten Hemel gekeert, 't vleesch met bloed besprenght, hebbende litreyckens van zijne wonden, diewelcke als kostelijcke steenen uytblincken.

't Martelarschap is eygentlijck die strafse, diemen lijd om de liefde Godes, tot bescherminge van de heylige Leere, door de genade des H. Geests en verwachtinge des ewigen Levens, welke dingen hem vrolijck

lijk doen ſtaen en lachende. Het purpere roode kleed, is een teycken van de Liefde, en de wonden ſijn ſegels van de Martelaren.

RIVALITA. *Medeboefſchap.*

Een Maeghdeken met Roofen gekroont en prachtigh gekleet, die mette rechter hand en ſeer vrypoſtige geberden een goude keeren overgeeft, voor wiens voeten twee Rammen ſchrap ſtaen om metten kop tegens malkanderen aen te ſtooten.

Zy wort jongh en met Roofen geſchildert, want de Boele went al zijne naertigheyt aen, om met bevalligheyt voor den dagh te komen, en een ſchoone reuck van ſich te geven, gelijk de aengenaeme en welriekende Roofe is, diewelcke nochtans niet is, ſonder dooren: willende daer mede te kennen geven, dat de lieflijcke Minnegedachtjens, die een Medeboel in 't hoofd heeft, niet zijn ſonder doornen van jalouſie.

Prachtlijck wortſe gekleet, en datſe goude keetens geeft, als geſeyt is, om dat iemand die daer mint, en andere Medevryers heeft, wil betoonen dat hy niet minder is als zijn Medeboeler, maer ſoeckt in der daed en

ſchijn meerder te weſen, ſoeckende om ſtrijd en dat mildelijck koſtlijcke geſchencken aen zijne beminde te vereeren.

De twee Rammen, die mette hoorens malkanderen uytdaegen, bedieden, gelijk *Pierius* verhaelt, de Medeboefſchap: want zy vertoon en hier door dat dit uyt Minne-Liefde is veroorſaect, gelijk die Beestjes doen, die ſich hier over verſtooren, als zy vermercken dat haere Schaepekens van andere Rammen werden beſprongen. Doch van deſe Medeboefſchap en Minne-ſtrijd, zijn meest alle de Harderklachten vol.

MEDICINA. Soeckt *Geneeskunſt.*

GEOMETRIA. *Meekoniſt.*

Een Vrouwe, die in d'ene hand een Paſſoor, en in d'ander een Paſſer houd, door 't *perpendicularum* wort de beweginge, de tijd, de ſwaerte van de lichaemen; en door de Paſſer de linen, de hooghte, en de diepte afgemeren, in 't welck voornaemlijck beſtaet het gemeen ontwerp van de Wiſkunſt.

Of anders.

Een Vrouwe die met haer rechter hand Ehoud een Paſſer, en in de ſlinker een driehoek of Triangel.

COMPASSIONE. *Medelijden, Meedogenthey.*

Een Vrouwe houdende in haere ſlinker hand een neſt, waer in een Gier, of als andere ſeggen een Pellicaen ſit, diewelcke zijne ſijde op pickende, vaerdigh is, om zijne Ionxkens met zijn eygen bloed te laven, die oock daer toe begeerigh zijn in 't neſt daer nae ſtaen te jancken, zijnde met haer rechter hand beſigh, om den behoefſtigen in haere armoede ier toe te reycken.

Dees Vogel wierde, als boven geſeyt is, by den Egyptenaers, op ſoodanige wiſſe, by de Meedogenthey uytgebeelt, want in hondert en twintigh dagen als zy haere Iongen moet opbrengen, vlieghtſe niet verre. En om haere Iongers niet te verlaeten, ſoo haektſe ontrent het neſt haeren buyt, en aldaer niet langer iéts konnende vinden, ſoo opentſe haere ſyde en geeft den Iongen haer bloed te drinken: ſoo groot is de Liefde, waer mede

mede zy verforgh, dat nochtans by gebreck van spijs, die niets fouden ontbrecken.

Mette rechter hand vertoontse een waerachtigh teyken van een meelijdigh Mensch, diewelcke eenige gaven met Godvruchtige mijnen schijnt uyt te reycken, om door de Liefde, uyt haere eygene middelen, den behoefrigen onderstant te doen.

M E Z O. *Het Midden.*

EEn bedaeghd Man, die mer een geestige stand, op een Aerdse globe staet, met een gulden Mantel, hebbende een Lauwerkran op 't hoofd, en seer bevalligh in de rechter hand, een Circel rond, dat recht in 't midden is doorgesneden, wissende metten voorsten Vinger van de sincker hand, op den navel, hebbende een Sonne op 't hoofd.

Door 't Midden soude men veele dingen kunnen verstaen: voor eerst bedict *Mexo* het middel of een instrument, waer door men eenige dingen doet: gelijk men oock in de plaetslijcke beweginge drie dingen aenmerckt, ten eersten de bepalinge, van waer, tot wien, en ten derden, waer door de be-

weeghlijcke saecke passeert. Ten tweeden bedietse oock de middelmaetigheyt van de dingen die van d'een en d'ander sijde niet buyten schreef gaen, dat is te seggen, die het midden houden, niet wijkende nae de voorbaerighste noch nae de verachtste sijde.

Het Midden wort genomen voor een gelijk deel van eene saecke, die in twee gedeelt zijnde, beyde even gelijk is: en ten laefften bediet het dat deel dat gelijkmatigh de uysterste deelen onderscheyt, gelijk in een circel het middelpunt of *centrum*, waer uyt alle de lijnen, die nae de circumferentie, of onloop getrocken worden, onder een ander moeten gelijk wesen, gelijk *Euclides* seyt en *Aristoteles* verhaelt in zijne Zeedekonst, dit noem ick het midden, dat even verre van beyde uysterste eynden is afgescheyden.

Bedaeght wort hy gemaect, om dat dees Ouder het Midden is, niet alleen van de Iaeren onses levens, maer oock dat daer in het leven is, van de kracht en wackerheyt des lichaems en des gemoeds. Aen 't lichaem, om dat in dees Ouder het temperament of de gemaetigheyt nu in 't meeste bloeyen is: Aen 't gemoed, om dat de Mensch (geleyt zijnde door de reeden) in dees Ouder, weet te gebruycken, alle de vier deughden, te weten Sterckheyt, Wijsheyt, Matigheyt en Gerechtigheyt, wesende de Mensch alsdan gekomen tot een volmaecte kennisse der selven.

Hy staet op een globe van 't Aerdrijck, wesende dieselve het *centrum* of het middelpunt des gantschen Werelts, en dat door haere swaerte, en daer uyt komt het, dat het swaere altijd soeckt de nederste plaets, diewelcke is, daerse verst van den Hemel afdaelt, en dieselve eens verkregen hebbende, soo kanse natuyrlijker wijze daer van niet afwijken, gelijk 't selve *Manilus* in zijne dichten verhaelt. En *Gi. Sacrobosco* leert darselve oock klaerlijck in 't eerste boeck van zijne *Sphera*: Maer, seyt hy, dat het Aerdrijck in 't midden van alles onbeweeghlijck wort onderhouden, daer het nochtans het alderswaerste is, dat schijnt haer swaerwichtigheyt ons te overreeden: dan al wat swaer is, daelt uyster natuyre nae het centrum. Het centrum dan, is het Middelpunt van 't firmament, derhalven soo treckt de Aerde, derwijl die ten hoogsten swaer is, natuyrlijker wijze, nae 't middelpunt.

De goude Mantel en de Lauwerkroone,
T t bedie-

bedieden de volmaecktheyt, als dickwijls gefeyt is, en de waerdie van de Deughd, die in de middelmaerigheyt beftaet, daer van feyt oock *Hefiodus*, *de helfte is meer als 't geheel*. 't Welck oock *Plato* bevesticht, want de volmaecktheyt staet in 't Midden, niet in 't geheel, want aldaer zijn dingen die buyten schreef gaen, die oock dickwijls schandigh en schadigh zijn. Ten laesten soo kan het goud oock het Midden bedieden, want de groote Werreld mette kleyne, dat is met den Mensche vergelijckende, soo seggen de *Paracelsisten*, dat het silver de herffen en het goud het harte is, 't welck, gelijk de *Anatomici* verklaeren, staet in 't midden van de borst des Mans. Waer uyt, als uyt een beginsel van 't leven, alle volmaecktheyt en Menschlijcke simmetrie of gelijkheyt heer komt; *levende 't hert*, gelijk *Aristoteles* seght, *alder eerst, en stervende alder laest*.

Hy houd in de rechter hand den Circel die in twee gelijcke deelen is doorgesneden, om de *Æquinoctiaelcirkel* te vertoonen, die welke de *Sphæra* in twee gelijcke deelen doorsnijt, passeerende door de Polen des Werrelts, en is even verre afgescheyden van beyde de linien, die het *Solstitium* of Sonnestand maecken, als wanneer de Sonne loopt door het eerste punt van *Cancer*, en sich, soo verre hy kan, nae den *Zomit* naedert, te weeten tot dat punt des Hemels dat boven onsen hoofde staende, het *Solstitium* of den Sonnestand van de Lente maeckt, en raeckende daer nae wederom aen 't begin van *Capricornus*, maecktse den Sonnestand van den Winter, wijkende van ons soo veel zy kan. Maer alsoo haest als zy raect het beginsel van *Aries*, maecktse den evenaer van de Lente, en soo haest zy *Libra* raect, maecktse den evenaer van den Herfst, dat is dagh en nacht even langh, en dese wort de *Æquator* geheeten, maeckende dagh en nacht elck van 12 uren.

Oock is dit het gordel van 't *primum mobile*, 't welck in twee gelijcke deelen, op de maniere als een gordel is afgedeelt. Hy houd de voorste vinger, wijfende op den Navel of 't rechte Midden, want *Pierius Valerianus* verhaelt, dat de Navel den Mensche recht midden in 't gantsche lichaem is, of wil men de beenen wijt uyt strecken en de armen open om hooge leggen, soo sal 't op de maniere

van een vierkant weesen. Maer dit is niet sonder reeden, want het is van de alderbeste *Anatomici* getuyght, gelijk *Vassæus* in zijne eerste Anatomische tafel te kennen geeft, als mede van *Pomponius Gauricus*, *Galenus* en andere, die daer foeckende nae 't middelste van 't lichaem, seyden, dat het Hart of de Navel 't moften zijn: maer hy feyt, dat het Hart is het midden van de borst, en de Navel het midden van 't geheele lichaem. Hy wort met een Sonne, daer een rechte lijne doorgaet, op 't hoofd geschildert, om den Middag van onsen *Horizont* te vertoonen, want als de Sonne de Middaghs-linie passeert, de Mensche zijnde waer hy wil, oock in wat tijd van 't Jaer, soo maecktse altijd den Middag, deelde die selfve linie, den Hemel in twee deelen.

Ick sal wijder seggen, dat de Sonne een seer goed beeld is van het Midden, om dat hy staet in 't midden van alle de Planeten, gelijk *Ptolemaeus* en *Albertegnio* 't selve met vele reedenen bewijfen: besluytende eindelijk, dat de Sonne staet boven de *Maene*, *Mercurius* en *Venus*, en onder *Saturnus*, *Jupiter* en *Mars*, 't welck niet is buyten reeden, want dewijl hy in 't Midden staet, soo is hy een regel en richtsnoer van alle de andere Planeten, doch met een besondere reeden en onderscheyt. Want *Mars*, *Jupiter* en *Saturnus*, uyt oorsaecke van het *Epidicium*, komen met de beweginge van de Sonne over een. Maer *Luna*, *Mercurius* en *Venus*, stellen sich gelijk mette beweginge der Sonne. En dat is een reeden waerom de Sonne in 't midden staet, om de andere twee verscheyden bewegingen over een te brengen. Een ander reeden isser van *Albumazar*, die daer feyt, dat God de Heere, de Sonne niet boven *Saturnus* hadde gestelt, om dat hy door zijne groote afweefigheyt, op de benedenste dingen niet soude hebben kunnen wercken, want het aerdrijck soude te kout gebleven zijn, en soo hy die even boven de *Maene* hadde gestelt, soo soude zijne beweginge al te langhsaem zijn geweest, van 't Oosten totten Westen: en door te grooten naderheyt aen 't Aerdrijck fouden alle benedenste dingen verbrant zijn geworden: en nu de Sonne in 't midden van de Planeten staet, soo maecktse alle haere werckingen gemaetight. En daeron vermaent *Phabus* niet sonder reeden, by *Ovidium*,

Num, dat *Phaëton* soude stijgen op de koetsfe van de *Sonne* :

*Indienje stijght te hoogh, ghy sult de sterren branden,
Te laag het aerdrick: blijft, by 't midden, veyl om
landen.*

Door dese reeden kan men seggen dat de *Sonne Koningh* is, en gelijk als het *Hert* van alle de andere *Planeeten*, en daerom is hy als een *Koning* midden in 't *Rijck*: Hierom is oock het *Hert* midden in 't *lichaem* gestelt, ten einde het in 't gemeen al de andere leeden soude te hulpe komen: En soo het ons geoorloft is eene *Republique* of gemeene *Staer*, van de seven *Planeeten* te verfiere, wy souden seggen, dat de *Sonne* een *Koningh* is van allen, gelijk hy oock in der *waerheyt* is. *Saturnus* sal door zijn *Ouderdoom* *Raetsheer* wesen, *Jupiter* door zijne *grootmoedigheyt*, *Rechter* van alles. *Mars* *Hoofdman* van den *Oorlogh*. *Venus* op de maniere als *Huysmoeder* en *uytdeelster* van alle de *goederen*. *Mercurius* sal *Secretarius* en *Cancelier* zijn: en de *Maene* sal ten laetsten het *ampt* van *Gefante* bedienen, om dat zy door haere *snelligheyt*, van 't *Oosten* ten *Westen* gaet, ten eynde zy alle *Maenden*, alles omlopende, haeren *Koningh* seer wel kan ten dienste staen.

Eindlijk staet de *Sonne* in 't *midden*, om dat dieselve, als een *oorsprongh* en *gever* van het *licht*, te bequaemer zijn glants en *licht*, aen alle andere *Planeeten* magh mededeelen.

CONTENTO AMOROSO. *Min-vernoegen.*

Een *Ionghelingh* schoon van opzicht en *lachende* van weesen, hebbende zijn *kleed* met *bloemen* beschildert: Op 't *hoofd* sal hy een *Mirtenkrans* hebben, die met *bloemen* is te samen *gevlochten*. In de *slincker* sal hy een *Mandeken* vol *Roosen* hebben, daer een *Hert* tusschen beyden staet. Met d'ander hand sal hy staen als of hy de *bloemkens* van 't *hoofd* wilde nemen, om het *Hert* te doen *bloeyen*: om dat dit de *aert* en *eygenschap* der *Vryers* is, datse *altijt* haere *blijdschap* en *vrolijckheyt* gaerne een *ander* willen mede *deelachtigh* maecten.

MEDIOCRITA. *Middelmaetigheyt.*

Een *Vrouwe* houdende mette *rechter* hand een *Leeuwe* die met een *keeten*

gebonden is, en mette *slincker* een *Lammen*, dat aen een *slecht* en *dun* *bandeken* vast is, te kennen gevende, door dese twee *uyterste* *bepaelingen*, die seer *groot* *wraeckgierigheyt*, en de seer *groot* *lijdsamheyt*. En houd dese *Vrouwe* den *middelwegh* tusschen de *wreedheyt* en *sachtmoedigheyt*, waer door wy komen tot *kennisse* van alle andere *uyterste* *eynden*, van de *geschickheden* des *gemoeds*. Dit selve kan ons dienen tot een *oprecht* *beeld* van de *Middelmaetigheyt*, die wy behooren te hebben in alle onse *handelingen*, ten einde dieselve den *naem* en het *lof* van de *Deughd* *waardigh* zijn.

MEDIOCRITA. *Middelmaetigheyt.*

Een *schoone* *uytblinkende* *Vrouwe* met *Evleugels* aen de *schouderen*, waer door zy van der *aerde* wort *opgelicht*, raeckende met d'een hand de *Aerde*, met d'ander den *Hemel* met dese *spreuck*, *medio tutissimus ibis*, dat is, *In 't midden suldy veylighst gaen*.

AURORA. *Morgenfond.*

Een *gevleugelt* *kindeken* *lijfverwigh*, met een *geele* *Mantel* over de *schouderen*, en een *ontsteeken* *fackel* op zijn *antjies*, sitende op 't *gevleugelt* *Paerd* van *Pegasus*, gelijk *Homerus*, *Eustachius*, en andere *verhaelen*. En *Pegasus* isser gestelt, om zijne *snelligheyt*, en om dat *Aurora* een *aengenaeme* *Vriendinne* van de *Poëten* is, soo *weckte* de *Geesten* op tot *verstandige* en *geestige* *invallen*. *Geel* isse *gekleet*, om dat *Virgilius* van *Aurora* seyt:

*Dit s' haer Saffranigh kleed,
Heeft op de Zee gespreet.*

AURORA.

Een *gevleugelt* *Maeghdeken*, door de *snelheyt* van haere *beweginge*, *snellijck* *verdwijnende*, wese de *lijfverwigh* met een *geele* *Mantel*, houdende in de *slincker* *arm* een *korfken* vol *verscheiden* *bloemen*, en in dieselve hand een *ontsteeken* *Fackel*, *troyende* *bloemen* mette *rechter* hand.

Soeckt voorts by de *uyren* of *deelen* van den *dagh*.

EEn Vrouwe met holle oogen, en een vierkant voorhoofd met een Arents neuse, wefende in 't wit gekleet, met een Adelaer op 't hoofd, in de rechter hand een Passer houdende. Ook een omgekeerde overvloets hooren, waer uyt eedele steenen, geld, goude keetenen en andere kostelijckheden vallen, in de sincker houd zy een ander Overvloets hooren vol bloemen en vruchten. Men kan haer oock een dobbelsteen in de hand geven.

Mildheyt is een middelmatigheyt, om alles uyt te deelen, door een deughdigh en gematigh weesen.

Zy wort met holle oogen en een vierkant voorhoofd geschildert, door de gelijknijsse van den Leeuw, wefende het mildste onder alle onvernunftige Dieren, en met een Arents neuse door de gelijknijsse van een Adelaer, wefende de mildste Vogel van allen, waer van zy oock de beeldnijsse op den hoofde draegt, om te betoonen, dat dese mildigheyt niet by geval bestaet, om also sijne eygene goederen uyt te deelen, maer alleen uyt een inwoonende bequaemheyt des gemoeds, gelijk als andere dengden. *Plinius* seyt dat dese Vogel den roofhaet van alle dieren, en dat door eygen naarstigheyt, niet soo seer om zijn lust, maer

uyt liefde, om andere Vogelen mede te deelen, sich daer in verblijdende, dat door zijne vlijtigheyt, veele mogen werden onderhouden. De twee overvloets hoornen bedieden, dat de volheyt der rijckdommen, het rechte middel is om de mildheyt te oefenen, wanneer die neffens haer macht en vermogen, met een edel gemoed is vergefselfchapt.

Her witte kleet wil seggen, dat gelijk dese verwe slecht en suyver is, dat alsoo de mildheit moet weesen sonder hope van eigen baet.

De Passer betoont, datmen de Mildigheyt moet afmeten na de Rijckdommen die men besit, en nae de waerdigheyt van de personen, aen diewelcke men dieselve uytdaelt.

De dobbelsteenen worden gestelt om te betoonen, dat die Mensch even mild is, die uyt zijn weynigh, weynigh, als die geene, die uyt zijn veel veel geeft, want zy blijven van alle sijden altijd in haere volle macht.

LIBERALITA. Mildadigheyt.

EEn Maeghdeken van vrolijk opzicht en rijcklijck gekleet, houdende haer sincker hand, aen de selve sijde nederhangende, en een becken vol eedele gesteenten, goud, silver, &c. alwaer zy mette volle rechter hand 't selve onder een deel vrolijke en lachende kinderens werpt, die sich daer mede vercierien, en datselve een ygelijck vertoonen, tot een teycken van danckbaerheyt over de Mildadigheyt van den schencker: of oock om te vertoonen dat gunst en Rijckdom, met behoorlijke maniere te verkrijgen, een deel is van de Mildadigheyt, gelijk de Moralisten gevoelen: alhoewel het een eedel en saligh werck is, een ander het zijne mede te deelen. *Pierius* stelt haer nae de afbeeldinge der Ouden, alleen met een becken, 't welck wy met andere dingen vergefselfchappen, tot verklaeringe van dese beeldenisse.

GENEROSITA. Moedigheyt, Eedelmoedigheyt, toegeschreven aen *Carel Emanuel*, Hertogh van Savoyen.

EEn seer schoone Jonge Dochter, aen ewiens schoonheyt, alle de leedemaeten van 't lichaem in gelijkmaetigheyt en aerdigheyt over een komen. Zy sal de blonde hoofdhaynen in seer aengenaeme maniere gekrult en gestrengelt hebben: zijnde gekleet met een Koninghlijcke dracht, met een goude

goude kroon op't hoofd. Zy sal haer naeckte rechter hand uyt steeken, waer in zy goude keetenen, en eedelgesteenten sal houden, oock andere dingen, van grooter waerde, om die te vereeren. Leggende de slincker hand op't hoofd van eenen Leeuwe, die seer gemeensaem en seer aerdigh by haer staet.

De Eedelmoedigheid wordt jongh gemaect, want gelijk *Aristoteles* seght in 't 2 boeck van zijne *Rhetorica*, soo blinckt in den Jonghelingen de Grootmoedigheid meest uyt: waer door zy haer oock groote dingen waardigh achten, en daer nae vercken zy alles grootmoedigh, 't welck *Giov. Pont.* bevesticht, seggende, *gelijk een yder grootmoedigh van gemoed is, alsoo is hy oock cergievigh, waer toe hy selve, door de natuyre wort wegh gevoert.* En *Ovidius* seyt tot *Livium*, van den bynaem der Ieughd, dat de Eedelmoedige Ieughd, de swaerigheid door de worstelinge soeckt te boven te komen. Zy wort schoon van gesicht vertoon, om dat de Grootmoedigheid, niet alleene tot haer ooghwit heeft, heerlijcke en deughdige daeden uyt te voeren, maer oock om van sich te verjaegen alle schande en gebreecken: en derhalven is 't betaemlijck, dat oock het lichaam mette uytwendige schoonheyte over een kome, die der gemeenlijck een klaer teycken is van de inwendige schoonheyte. Want *Ambrosius* seyt, *de gestalte des lichaems, is een ontwerp des gemoeds, en een beeldnisse vande Kronighheyte.* *Seneca* seyt in den 37 brief: *De Eedelheyte des gemoeds is de moedigheid der sinnen, en de Eedelheyte des Menschen is een grootmoedigh gemoed, en dit heeft een grootmoedigh gemoed als heerlijck, dat het wort opgeweckt, tot eerlijcke saecken.* De blonde en schoone hoofdhaynen, bedieden dat in de grootmoedige geen snoode noch vuyle gedachten beruften, maer heerlijcke en eerlijcke, als die, aen de hoogheyte van haere natuyre, gelijkformigh zijn, en waer toe die haer treckt. Het Koninglijcke kleed mette goude kroone op 't hoofd, bedieden de hoogste eedelheyte, waer in dese deughd waardighlijck bestaet: Want gelijk het goud uyt haere natuyre eedel, suyver en blinckende is, alsoo is de Eedelmoedigheid foodaenigh, datse alleene in haere grootmoedigheid en eygen eedelheyte, wort bewaert en onderhouden, niet een stip daer van ontaerdende, gelijk de *Philosooph* seyt. De bloote rechter arm mette hand om hoogh, om de rijckdommen uyt te deelen, ver-

roont, dat de Eedelmoedigheid, die bestaet in 't vereeren, 't bloot is van alle eygen baet, hebbende alleene het ooghwit, op 't geene haere eedelheyte en grootmoedigheid betaemt. Want zy acht datse schuldigh is wel daeden te doen, en soofse die niet uytvoert, achtse niet gevordert te hebben. Datse de slincker hand op 't Leeuws hoofd houd, bediet de overeenkominge die de Leeuw met een moedigh Man heeft: diewelcke, nae 't overeenstemmen van alle Schrijvers, onder alle viervoetige Dieren, de opperhoofdigheyte behoudt, door zijne Eedelmoedigheid en dapperheyte, altijd een wreed gesicht vertoonende, aen die hem soeckt te beschadigen, en in 't tegendeel, soo misdoet hy niemant die voor hem wijckt. Alsoo is oock een eedelmoedigh Man, die alhoewel hy geplaeht en getergh wort, soo draeght hy sich nochtans onverwinlijck en sterck in alle rampspoeden, door zijne dapperheyte. Waer over *Cicero* seyt, *die van een dapper en boogh gemoed is, veracht alle tegensoet, die een Mensch soude mogen treffen, en achtse als niet.* Daerentegen alles vaerdigh vergewende, die van hem vergifnis versoeken. Waer op dese dichten tot ons voorstel wel passen, die certijts *Casus Augustus* waeren toegeeygent:

*De Gramschap van den Leeuw den overwonnen spaert,
Ghy winct steeds, dat ghy toont u overgoede aert.
Tot gelijcke eedelheyte der Leeuwe voegen sich dese dichten:
Het is den Leeuw genoeg dat hy zijn vyand kwelt,
Wanneer hy die verwint, dan is zijn toorn gevelt,
De Wolf en wreede Beyr 't geselschap zijn der snoeden,
Die den verwonnen Mensch met grootte wreetheyt doeden.*

Hier sietmen met verwonderinge hoe dit eygentlijck past aen 't seer oude en doorluchtige Huys van *Loreinen*, dat tot zijn devijs eenen Koninglijcken Leeuw voert, niet alleen om datter soo veel Koningen en onverwinlijcke helden van de voorgaende eeuw, uyt dit oud geslacht, zijnde 't oudste en eedelste van *Italien*, sijn gesproten, maer om dat in 't besonder, sijn doorluchtige Hoogheyte de groote *Carel Emanuel*, sich so wel in vrede als oorlogh, door sijne heerlijcke daden, de Werrelt heeft bekend gemaect, sulx datmen niet kan twiiffen, of zijn Hoogheyte in 't besonder, past dit lof seer wel, en dat hy derhalven een onsterflijcke naeme, by den Naekomelingen, heeft verdient.

MONSTRUM. *Monsters, Wanschepfels.*

OM dat het dickwijs voorkomt ver-
scheyden Monsters, soo wel van Aerde,
Zee als Locht te vertoonen, soo hebben wy
eenige Poëten gevonden, die daer van ge-
wagh maecten. Daerom dunckt ons gerae-
den, die hier onder te mengen, voor die die-
selve van noode hebben.

S C I L L A.

EN schricklijk Monsterdier in een duy-
ster Zeehol, met twaelf voeren, ses lange
halsen en soo veel hoofden: hebbende yder
een groote wijde beck, met drie tanden,
waer uyt men seer doodlijk venijn siet
vloeyen, stekende de koppen uyt haer vrees-
lijk hol, om op den roof van de voorby-
gangers te loeren, gelijk zy eertijts de Me-
degesellen van *Vlysses* deden, daer der soo
veele van worden verslonden, als het wreede
Monsterdier verslindende becken hadde,
blaffende als een Hond. En *Ovidius* maelt het
in 't *xiv* boeck *Metamorph.* af, dat het in een
Iac of stilstaende waeter leeft, dat van *Circe* is
vergifticht. En gelijk *Virgilius* in 't *III* boek
van zijn *Aeneas* te kennen geeft.

Scilla en *Caribdis* zijn twee klippen, die in de
Sicilische Zee gestelt zijn, wefende altijd
seer gevaerlijk voor den Schippers. Daer-
om hebben d'oude Poëten, dit de beeldnis-
sen van Zee-monsters toegeschreven, dat zy
alles vernielden, wat haer te seer naederde.

S C I L L A, *Een Gedrocht, nae de Medaglie
van Sextus Pompejus.*

EN Vrouwe die totten navel toe naeckt
is, en met beyde handen een Roer van
een Schip houd, als of zy daer mede een
slag wilde geven: Wefende van den navel
af nae beneden een visch, die met twee steer-
ten om hoogh krult, en boven den navel
komen drie Hondskoppen uyt kijcken, die 't
halve lijf boven 't waeter houden, als of zy
blafsten.

Het Roer houd zy dreygender en schaed-
lijker wijze, om te vertoonen dat *Scilla* een
seer gevaerlijke passagie is voor den Schip-
pers, want zy plagh de Schepen te verbrijse-
len en de bootsgesellen om hals te brengen.

Door de Honden, wort het groulijck ge-
baer vertoont, dat de Zee doet, wanneer zy
met kracht tegens dese klippen aenslaet, sulx
dat zy een gebas van dollen Honden schijnen
te wesen, en dat door de schade der geener,
die door de wreedheyt van *Scilla*, daer tegens
aen loopen. Waer van *Virgilius* in sijn *VI Eclo-
ga* gewach maect, alwaer hy seyt *Candida
succinta.*

C A R I B D I S.

Caribdis is een ander klippe, die oock seer
gevaerlijk is, alwaer het Waeter, met
een dwerfstrom rontom, dickwijs de sche-
pen inswelght, en sijnste, op dese maniere,
als bergen in de locht, sulx datse den Schip-
pers seer groot verschricken en vreesse aen-
brenght.

Hierom isse van de Poëten, met een le-
lijk opsicht, afgemaelt, hebbende handen
en voeten, als een roofachtige Grijp-vogel,
houdende den Mond open.

Scilla en *Caribdis*, zijn twee klippen, die nae
by malkanderen leggen: en waer dieselve
leggen, is 't seer gevaerlijk om door te sey-
len, door dien datter twee verscheyden
Ze'en, sich aldaer tegens malkanderen stoo-
ten. En daerom segh *Petrarcha* dat zijn Schip
vol vergetenheyt, liep tusschen *Scilla* en *Ca-
ribdis* door.

C H I M E R A.

Vcretius en *Homerus* seggen, dat de *Chimera*
het hoofd heeft van een Leeuw, den
buyck van een Geyte, en den steert van een
draeck, die vlammen uyt haer mond spouwt,
gelijk *Virgilius* verfiert, datse te gelijk met-
te andere Monsterdieren, in den ingangh van
de Helle staet.

't Geene de Poëten, al beuselende, van *Chi-
mera* verhaelen, neemt zijnen oorsprong van
eenen bergh in *Licien*, uyt wiens top, gestadigh
vier en vlam vloogh, loopende rontom den
bergh veele Leeuwen, wefende wat leegh,
doch ontrent het midden, van haer hoogh-
te, hadse groote overvloed van boomen en
weyden.

De Griffioen.

WORT geschildert met een beck, vleugels
en klauwen als een Adelaer, en met het
overige

overige lichaem , mette achterste voeten en steert , gelijk een Leeuw.

Veele seggen , datter dusdaenige Dieren , in de geberghen van Armenien , gevonden worden : En is de Griffioen het waepen van *Peruzia* mijn Vaederland , eertijts haer gegeven van de *Armeniers* , die met haere kinderen en Neven alhier passerende , en de plaets haer ten hooghten behagende , zijnde van Natuyre , met alle goederen begaeft , die tot des Menschens onderhoud van nooden zijn , soo hebbense haer alhier neder geset , maeckende alsoo een aenvangh tot dese eedele en reghenwoordige onverwinnelijcke en Manlijcke voorspoet.

S P H I N X .

Het *Sphinx* , gelijk *Ælianus* verhaelt , hadde een aengesicht , tot aen de borsten gelijk een Maeghdeken , de rest van 't lichaem was als een Leeuw. En *Ausonius Gallus* voeghter noch by dat het twee groote vleugels hadde.

Het *Sphinx* , gelijk de Fabel verhaelt , hielt sich dicht by *Theben* op een seeckere rotse of velse , en wie daer voor by passerde , die stelde het dit Raedfel voor , te weeten , *Wat voor een Dier het was , dat twee en te gelijk drie en vier voeten hadde ?* En wie dit niet wiste op te lossen , die wierde van 't Dier jammerlijk gedood en verslonden. Maer de kloecke *Oedipus* seyde , dat het de Mensch was , die in zijne kindscheyd op handen en voeten gaende , daer nae recht op twee , en ten laesten , door den Ouderdom , met een stock op drie voeten gingh. Waer over de *Sphinx* , hoorende haer Raedfel opgeloft , sich van boven den bergh , afftortede.

H A R P I A .

DE Poëten versierden dat de *Harpieri* vuyle en stinckende Vogels waeren , en in de Werreld gefonden , om *Phineus* den Koningh van Arcadien , te straffen , om dat hy zijne twee soonen de oogen hadde uytgesteken , ter begeerte van zijne Vrouwe , die Koninginne en haer Moeder was. En dese Vogels , terwijl hy oock was blind geworden , besloedden hem met vuyligheyt , en naemen de spijsse voor hem wegh , terwijl hy

adt. Daer nae wierden dese *Harpieri* van de *Argonauten* verjaecht , in den dienst wesende , van dien selven Koningh , die haer vervolghde datse over 't Ionische Meyr in 't eyland *Strophade* vlogen , gelijk *Apollonius* wijtloepigh verhaelt. En *Virgilius* seyt in zijn 111 boeck van *Æneas* , dat eene van dese Vogels , aen de Trojanen de ongeluckige wederkomst en moeylijkcheyt , die zy souden moeten uytstaen , voorseyde , tot straffe van dat zy hadden onderstaen haer te dooden.

Aristo , *Virgilium* naebootsende , seyt aldus :

Daer waeren seven by malkeer ,
Gelijk een Vrouw , van hoofd en hayr ,
Vael , dor , van hunger uytgeteert ,
Daer yder Mensch af was verveert :
De vleugels waeren vuyl en groot ,
Met Rovers klauwen , scherp en bloot ,
Een grove buyck , een Slange steert ,
Die 's als een Slange krylt en keert .

De *Harpieri* worden *Jupiters* Honden geheeten , om dat dese zijn als de *Furien* of *Raefernien* , die in de Helle met Hondskoppen waeren afgeschildert. Men seght , dat dese Vogels altijs hunger hebben , op de maniere , als de *Gierige*.

H I D R A .

Het *Hydra* wordt door een seer yslijcke Slange afgebeelt , die , gelijk *Ovidius* in zijn 1x boeck *Metamorphos.* verhaelt , veele hoofden hadde , waer van *Hercules* , als hy met *Achelous* , die in een Slange verandert was , kampte , aldus singht :

Ghy trect met een hoofd in de baen ,
Daer ick kost hondert hoofden slaen :
En daer voor yder doller kop ,
Weer twee , veel wreeder , stonden op .

Daer zijnder die haer schilderen met seven hoofden , om daer door de seven doodsonden , uyt te drucken.

C E R B E R U S . De Helhond.

Seneca beschrijft die aldus :
De doller Hond stont op de wacht ,
En nam op d' Hellsche Rijcken acht ,
Hy had drie koppen sel en wreect ,
En gaf uyt elck een luyde kreet :
En sbricht de zielen door 't getier :
Elck hoofd dat had een Slange swier :

De staert was als een Draeck gedreyt,
 Alwaer 't venijn sich onder sneyt.

Apollodorus van gelijcken, beschrijft die, en seyt noch meerder, dat zijne rughayren altesaemen kleyne Slangen waeren. *Dante* seyt aldus:

De Helhond Cerberus seer sel,
 Met zijn drie koppen blafte snel,
 En schrickt de zielen, door 't gesicht:
 Door 't sloncken van zijn vyurigh licht.
 Zijn baerd was seer bemorst en swart,
 De buyck was wijd, de klarwen hart,
 En weckt de Geesten seer verstaert,
 Die hy ellendigh schoeckt en scheurt.

M U S I C A. Singkonst.

EEn Jonge Dochter, sittende op een blauwe Hemelsche klood, met een penne in de hand, houdende de oogen op een Musijcboeck gevest, sittende op een aenbeeld, met een schaele aen de voeten, waer onder eenige yfere haemers zijn.

Datse sit, is, om dat de Musijck een sonderlinge ruste voor een bekommert gemoed is.

De klood ontdeekt, dat al het overeenstemmigh geluyt van 't klinckende Musijck, sich rust en grondvest in de overeenstemminge der Hemelen: gelijk dieselve van de Pithagoristen bekent is: Welcke overeenstemminge ons, als noch, door haere kennisse, is mede gedeelt, en daerom leenen wy onse ooren gewilligh totte Musicale gelijkstemmighyeyt. En is het gevoelen van veele oude Heydenen, datmen sonder Musicale gelijkstemmighyeyt niet kost hebben de volkomentheyt van 't licht, om de gelijkstemmighyeyt van de ziele en overeenkinge van de Deughd, te vinden, gelijk de Griecken van de Deughd sprecken.

Daerom schrijven de Poëten, die daer geweest zijn geloofwaerdige Bocckhouders van de waerachtige Philosophie, dat de *Cureti* en *Coribandi*, als zy *Jupiter*, die noch een kind was, wegh genomen hadden, om de wreedheyt van zijnen Vader *Saturnus* te ontgaen, soo brachten zy hem in 't eyland van *Candien*, om aldaer gevoert en opgebracht te werden, en door de straere gaende, speelden zy altijd op Cimbalen en andere kopere Instrumenten: uytleggende, stichtlijcker wijze,

by *Jupiter* de goedaedighyeyt en verkregen wijsheyt, diewelcke in ons niet kan wassen noch toenemen, sonder behulp van de Musicale Harmonie in alle dingen, diewelcke de ziele rontom beset hebbende, soo konnen zy niet doordringen, om dat ons verstant wesentlijke genegentheden heeft, die tegen de Deughd strijdigh zijn: die als Vaders zijn, om dat de neygingen totte sonde, eerder in ons zijn, als de daeden, dieder loslijck en deughdlijck zijn.

Dat *Jupiter* gefont uyte handen van *Saturnus* gekomen is, bediet, dat dit het deel van de onverderfijcke Hemel is, waer tegens de tijd, die een opstocker van alle Elementen, en een verslinder van alle dingen is, die in toegemaecte stoffe bestaen, zijn kracht niet kan in 't werck stellen.

Daer zijn eenige uyte Heydenen geweest, die daer seyden, dat de Goden van de getallen en van de soete Harmonie van de Musijck, gemaect waren, even als de Menschen met lijf en met ziele. En daerom hoorden zy in alle offerhanden seer gaerne de Musijck en de soetighyeyt van de stemme. En van alle dese dingen geeft de beeldnisse, een bewijs en aenduydinge, datse sit en boven den Hemel wort opgehouden.

Het Musijck-boeck leert den waerachtigen regel, hoemen den soeten toon, op allerleye maniere, een ander kan mede deelen, en dat door de oogen.

De schaelen bedieden datmen de effenheyt van de stemmen moet soecken, door 't oordeel van de ooren, niet anders als in het gewicht, door het oordeel van de andere sinnen.

Het aenbeeld worter gestelt, om datmen schrijft en gelooft, dat dese konst daer uyt haer oorsprongh soude gehad hebben. En wort gefeyt dat *Avicema*, door dit middel, totte kennisse gekomen is, en begaf sich also tot het schrijven van de overeenkinge en van de maete van de Musicale toonen en stemmen: en is dusdaenigh luchtigh cieraet in de geselschappen en in de gemeene ommevangh der Menschen, aengewassen.

M U S I C A.

EEn Vrouwe die in beyde handen de Lieere van *Apollo* houd, hebbende aen haere voeten

voeten verscheyden Musicale instrumenten. De Egyptenaers versierden, voor de Musijk, een tonge met vier tanden; gelijk de naerftige opmercker der oudheden *Pierius*, verhaelt.

M U S I C A.

EEn Vrouwe wiens kleet met verscheyden Musicale instrumenten sal zijn beschildert, en hier en daer sullen briefkens zijn daer Musijk-noten op staen, als mede op de hoofdslapen. Hebbende d'een hand op 't hoofd, daer de onderwijfsinge van 't Musijk in geteyckent staet, en in haer hand false een *Viola de Gambe* of andere Musijk-instrumenten, hebben.

M U S I C A.

MEn schildert haer af datse aen de boord van een klaere *Fonteyne* sal sitten, daer rontom veele *Swaenen* swemmen, alwaer een kindeken in 't midden sit met vleugels aen sijne schouderen, met een bol en sacht aengesicht. Houdende op 't hoofd een krans van bloemen, diewelcke *Zephirus* vertoont, die de wangen heeft opgeblaesen, en een luchtig windeken onder de *Swaenen* spreynende, schijnen de veeren van de *Swaenen*, sich soetjens te bewegen. Want gelijk *Alianus* seyt, soo singen dese *Vogels* niet, ten zy dat *Zephirus* waeyt; gelijk oock de *Musicanen* niet vrywillig plaghten te singen, ten zy datter een lieflijk windeken van haer lof komt suysen, en oock by foodanige personen, die in haere soetstemmigheid smaek hebben.

M U S I C A.

EEn Vrouwe, die op een *Cyther* speelt, waer van een snaere is gebroken, en in plaets van de snaere sal een krekkel zijn. Op 't hoofd false een *Nachtegael* hebben, en voor haere voeten een groot var *Wijn*, en een *Viola* met haer strijckstock.

De krekkel op den *Cyther*, bediet de *Musijk*; 't welck eene *Eumomius* gebeurt is, diewelcke spelende op seeckere dagh met *Aristoffanes* den *Musican*, soo brack onder 't speelen een snaere, en tirstont soo quaander een krekkel op sitten, die, door zijn gesangh, het gebreck van den *Cyther* vervulde, en alsoo bleef hy overwinner van de gelijkklydende *Musijk*. Waer over de *Grieken*, door de weldaet van den krekkel, een beeld oprech-

teden, ter eeren van *Eumomius*, dat een *Cyther* in de hand hadde, alwaer een krekkel op sat; stellende dit tot een beduyt-beeld van de *Musijk*.

De *Nachtegael* is een beeld van de *Musijk*, door de verscheyden, lieflijke, aengenaeme en soete toonen van de stemme: Waer over de *Oude*, in desen *Vogel*, alle volkomene *Wetenschap* van de *Musijk* bemerkten, die nu hoogh, dan leegh, sich nae alle stemmen kost draeyen.

De *Wijn* wort by gestelt, om dat de *Musijk* den *Mensche* vrolijk en lustigh maeckt, gelijk oock de *Wijn* doet, en overmits de soete en leckere *Wijn*, aen de foerigheid van de stemme veel behulps doet, soo seyden de *Oude Schrijvers*, datse waeren in 't geselschap van *Bacchus*.

M U S E N

Geschildert van den *Cardinael* van *Ferrare* in zijn Hof te *Monte-Cavallo*.

Clio.

Sal mette rechter hand een *Trompet*, en smet de slincker een *Boeck* houden, en van dieselve sijde sal een kindeken staen, dat in beyde handen een ontfteecken *Fackel* heeft, met een kransken op 't hoofd.

Enterpe.

Sal met beyde handen een grijs of momaensicht houden.

Thalia.

Sal mette rechter een grijs met hoornen houden, en mette slincker een *Overvloetshooren* vol blaeders en kooren-ayren, doch groen, voor haere voeten sal een ploegh leggen.

Melpomene.

Sal mette rechter hand een *Momaensicht* en in de slincker een *Trompet* houden, leggende op der aerde, een opgelagen *Musijkboeck*.

Terpsichore.

Sal mette slincker hand een *Liere*, en mette rechter een *strijckstock* houden.

Erato.

In de rechter hand den *Hooren* van *Rijckdom* vol bladen, bloemen en verscheyden vruchten, in de slincker een *sluyt*. Van die sijde sal *Cupido* staen, die mette slincker een grijs houd, en in de rechter een *boge*, daer van de snaere los is.

V u

Poly.

Polyhymnia.

Houd in de rechter hand een Maetstock, in de slinker een Mom, en ter aerden leyt een ploegh.

Calliope.

Houd mette rechter hand een boeck, met de slinker een dwarspijp, en op der aerde een Momaensicht.

Vrania.

Houd mette rechter hand een wit tafereel, daer op zy mette sijde leunt, en in de slinker heeftse een spiegel.

De MUSEN in seeckere oude Medaglie van *Vincenzio della Porta.*

CLio houd een Tromper om de dappere daeden van de vermaerde Mannen, de Wereld te doen overklincken. *Euterpe* houd twee pijpen. *Thalia* met een Momaensicht, om dat dese *Musa*, de Comedie soude toegevoeght zijn, hebbende socken aen de voeten. *Melpomene* met een grijs, tot een teycken van het treurspel, hebbende brooskens aen hare voeten. *Terpsichore* houd een Cyther. *Erato* een Liere, hebbende lange hoofdhayren, als eene die de klagdichten verhaelt. *Polyhymnia* met een *barbito* in d'eeene, en een penne in d'ander hand. *Vrania* sal mette Passer een rond trecken, maer beter isse mette Hemels kloor, om dat haer de Astrologie of Sterreradinge wort toegeschreven. *Calliope* met een boeck, om de gedenckwaardige daeden van vermaerde Mannen op te teykenen.

De MUSEN, gelijkse met groote naerstigheyt by *Francisco Bonaventura*, Eedelman van *Florencen*, afgeschildert zijn.

CLio met een Tromper in de hand. *Euterpe* met een Fluyt in de hand, en andere blaes-instrumenten voor haere voeten. *Thalia* met een rolle. *Melpomene* met een Momaensicht. *Terpsichore* met een Harpe. *Erato* met een richtsnoer. *Polyhymnia* met een locht voor de Mond, in plaets van de stemme, en d'ee-ne hand opgeheven om de gesten en gebeerden van de Orateuren of Reedenaers te vertoonen. *Vrania* met een hemelsche globe. *Calliope* met een boeck.

De Musen of Zangh-Goddinnen.

DE Musen zijn van d'Oude, voor jonge en bevallige Maeghdekens uytgebeeld,

't welck uyt het dicht van *Plato*, dat van *Dionegenes* in dese maniere verhaelt wort, te verstaen is. Alwaer *Venus* de Musen aenspreect, seggende:

*Voor Venus, Nymphjes weest verschrickt:
Of Min met pijlen op u mickt.*

Waer op de Musen antwoorden:

*Ey stelt dees boerten op een sy,
Wy zijn voor 's Boesfens pijlen vry.*

En *Eusebius* seght in zijne Euangelische voorbereydinge, dat de *Musen* nae 't Griex woord *Mneoo* zijn genaemt, 't welck bediet in eerlijcke en goede tucht en konsten onderwesen te zijn: Waer over *Orpheus*, in zijne gesangen verhaelt, dat de Musen den Godsdiens en het wel leven, den Menschen aengewesen hebben. Wat haere naemen zijn, is dickwijls vertoont.

C L I O. *Ecre-Roem.*

WY fullen *Clio* een Maeghdeken met een Lauwerkrans afmaelen, die in de rechter hand een Tromper houd, en mette slinker een boeck, alwaer boven op sal geschreven zijn **T H U C Y D I D E S.**

Dese *Musa* is *Clio* van 't Griex woord *Kleos* genoemt, 't welck bediet prijfen, of van *Kleos* 't welck eere bediet of vieringe van de dingen, waer van zy singt. Of van de eere die de Poëten hebben by de geleerde, gelijk *Cornutus* seyt; gelijk mede van de eere, die haer van de Poëten, die haer vieren en in waerden houden, geschiet.

Met het boeck *Thucydides* is zy gemaelt, om dat dese de Historie is toegeschreven, gelijk *Virgilius* seyt, en soo is 't dan betaemlijck, dat zy met het werck van desen voortreffijcken Historyschrijver wort vertoont.

De Lauwerkrans druckt uyt, dat gelijk de Lauwer altijd groen is en lange tijd wort onderhouden, dat oock alsoo, door de Historie, de verledene, als mede de tegenwoordige dingen, eeuwich leven.

E U T E R P E. *Pijpfoet.*

EEn schoon Maeghdeken, dat haer hoofd met een krans van verscheyden bloemen omset heeft, en sal met beyde handen verscheyden instrumenten houden, daer men mede blaest.

Euterpe bediet nae 't Griex woord, vrolijk en lieflijck, om 't welbehagen dat zy heeft

van

van de goede Geleertheit, gelijk *Diodorus* seyt, Eenige willen dat dese *Musa* boven de *Dialectica* of Redenkavelingh zy, maer veele seggen, datse haer in de suyt en andere blaes instrumenten vermaect, gelijk *Horatius* en *Virgilius* getuygen.

De bloemkrans wort haer gegeven, om dat de Oude bloemkranssen, aen de Mufen, plaghten te geven. En dat om de geneughlijckheyt van de eygen beteycknisse van haere naeme, en van de werckinge, van haer geluyt, uyt te drucken.

T H A L I A. Vreughde-fangh.

EEn Maeghdeken van vrolijk en dertel opsicht, dat op 't hoofd een krans van klimop sal hebben, en in de sliicker hand een belachlijke grins, met socken aen haere voeten.

Dese *Musa* wort de Comedie of het Kamerspel toegevoeght, gelijk *Virgilius* seyt, en daerom staetse met een vrolijk en dertel aengesicht, als mede met de klimop, tot een teycken van voorrecht over de Comische, dat is Kamerspelige Dichtkonst.

Het belachlijke Momaensicht, bediet de vertooninge van het lachelijk voorstel, als zijnde het eygen werck van de Comedie.

De socken, wesende als schoenen die de oude Kamerpeelders gebruycken, verklaren onse beeldnisse noch te meerder.

M E L P O M E N E. Singh-wel.

EEn Maeghdeken dat staerigh is van opsicht en kleedinge, met kostle en rijcke vercieringen op 't hoofd, 't sal in de sliicker hand scepters en kroonen om hoogh houden, en van gelijcken fullender andere kroonen en scepters zijn, die voor haere voeten op der aerde, zijn nedergeworpen. In de rechter hand salse een bloote poignaert houden, en aen haere voeten, brooskens. *Virgilius* schrijft dese *Musa* het werck van de treurspeelen toe, als hy seyt:

Melpomene met droef geluyt,

Krijt rouw en treurigh Speelen uyt.

Alhoewel andere seggen, dat zy vindersche van den sangh is, waer van zy oock den naeme soude gekregen hebben. *Horatius* seyt in zijn *xxiv* Ode in 't *i* boeck, dat haer een smeerige stemme met een *Cyther* is gegeven.

Zy wort statigh van kleedinge en opsicht vertoont, om dat het voorstel van een treurspel, foodanige saecke is, wiens handelingh of door 't geruchte, of door de historie of geschiedenis bekend is. *Ovidius* schrijft haer statigheyt en deftigheyt toe, als hy seyt:

Het Treurspel door haer dappre stof,

Wint alle andre dichten of.

De kroonen en scepters ten deele in de hand, ten deele op der aerde, en de bloote poignaert, bedieden den val van des Werelts geluck en ongeluck der Menschen: om datse behelst het verloop van de ellende tot het geluck, en wederom van het geluck totte ellende.

De brooskens aen haere voeten zijn gereetschappen, die totte treurspeelen behooren, gelijk *Horatius* schrijft, en voor desen dickwijls geseft is.

P O L Y H Y M N I A. Prijsveel.

ZY staet als offe een Reede doet, houdende de voorste vinger van de rechter hand om hoogh. 't Verciersel om 't hoofd sal van peerlen en verscheyden eedelgesteenten van schoone verwen geciert zijn. 't Kleed sal geheel wit wesen, en mette sliicker hand salse een letter-rol houden, met het opschrift *Suadere*.

Het staen als offe een Reeden dede en 't houden van de vinger, vertoont, dat dese *Musa*, nae 't gevoelen van eenige, over de Redenaers of Rhetoricijns gestelt is, gelijk *Ovidius* en *Virgilius* verhaelen.

De peerlen en eedelgesteenten diese rontom de Paruyck draeght, beteyckenen de gaven en haere kracht: dienende de Welsprekens konst van de Vindinge, van de stellinge der memorie en van de uytpraecke. Verstaende door dit woord *Polyhymnia* eene die van groot onthoud van memorie is.

Het witte kleed beduyt suyerheyt en oprechtigheyt: dingen die een Reednaer een vast geloof en vertrouwen geven, ontrent die dingen, daer hy meer als van andere dingen spreeckt.

De letterrol met het woord *Suadere*, is om de korte inhoud van de *Rhetorica* of Welsprekens konst, volkomentlijk te verklaren, hebbende tot haer laeste wit het *persuadere* of overreeden,

ERATO. *Liefde-Sangh.*

EN bevalligh en genueghlijck Maeghdeken, dat haer hoofdflapen met een krans van Mirten en Roosen heeft omkroont, met de slincker hand falsē een Liere, en in de rechter een strijckstock houden, en ter sijden haer sal een gevleugelde *Cupido* of Liefdeken staen, met een Fackel in de hand, met een Boogh en Pijlkoocker.

Erato komt van 't griex woord *Eros*, 't welck Liefde bediet; gelijk *Ovidius* in sijne Minnekonst verhaelt.

Zy draegt een krans van Mirten en Roosen, om dat zy handelende van Minnesaecten, haer seer wel past datse *Cupido*, de Mirth en de Roosen by haer heeft. Om dat zy in de Vooghdyfchap van *Venus* zijn, wesende Moeder van de Minne.

De Liere en strijckstock worden haer gegeven, door 't aensien van den Poët.

TERPSICHORE.
Snaerendans.

ZY wordt van gelijcken een luchtigh Maeghdeken van schoon opsicht gemaect, houdende den *Cyther*, als of zy speelde, hebbende op 't hoofd een krans als een Vederbos van pluymen, van allerleye verwen, waer tusschen eenige Exterveeren staen sullen, zijnde in een bevallige stand, als of se wilde danssen.

De *Cyther* wort haer, door 't aensien der Poëten, toegevoeght. De krans, gelijk geseyt is, wort haer gegeven, om dat de Oude de Musen of Zangh-Goddinnen altijd met pennen van verscheyden verwen plaghten te kroonen: beroonende daer door het Zeegreycken dat de Musen verkregen hadden, om dat zy de Sirenen, met haer lieflijck gesangh hadden overwonnen, gelijk *Pausanias* in zijn 1x boeck van Griecken, als mede de negen Dochtters van *Pierius* en *Evippe*, gelijk *Ovidius* in 't 5 boeck *Metamorph.* verhaelt, die in Exters zijn verandert.

De pennen bedieden oock de raffigheyt en de beweginge, wesende *Terpsichore* over de danssen gestelt.

VRANIA. *Hemel-Sangh.*

SAL hebben een krans van klaerlichtende Ssterren, in Hemels blauw gekleert, en sal in de hand een globe houden, vertoonende de Hemelsche Spharen.

De tegenwoordige *Musa*, is van de Grieken en Latijnen Hemels genaemt. Eenige willen datse alsoo genaemt is, om dat zy de treffelijke geleerde Mannen ten Hemel toe verheft.

De kroone van sterren en 't blauwe kleed wort haer gegeven, tot gelijknisse van haere beteycknisse, en oock de Sphærische globe. Waer over *Virgilius* seyt, dat *Vrania* de sterren en des Hemels bewegingen, doorsnuffelt.

CALLIOPE. *Soet-stem.*

OOCK een Maeghdeken, dat haer voorhoofd mer een gouden circkel sal omset hebben, in haer slincker arm, falsē veele Lauwerkranssen houden, en in haer rechter hand drie boecken, alwaer op elx opschrift sal staen, te weeten op 't eene *Odyssæa*, op 't ander *Ithade*, op 't derde *Anejadus*.

Calliope voert haere naem van de schoone stemme, en *Homerus* noemt haer de roepende Goddinne.

Haer voorhoofd wordt met een goude circkel omset, om dat, gelijk *Hesiodus* seyt, zy de waerdighste en alderhooghste is onder haer geselschap, gelijk *Ovidius*, *Lucanus* en *Lucretius* verhaelen, seggende:

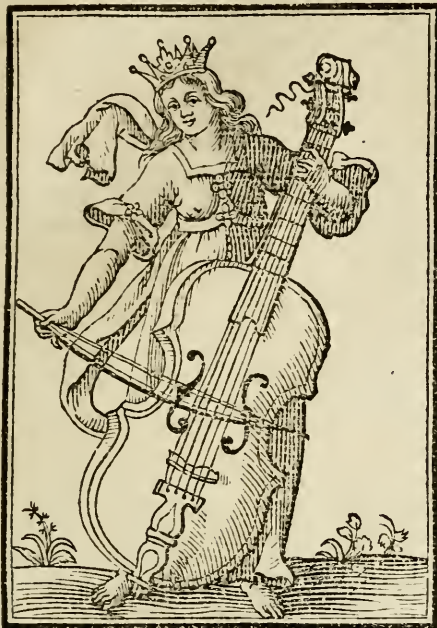
Calliope der Menschen rust,
Is oock der Goden grootste lust.

De Lauwerkranssen vertoonen, dat zy de Poëten maect, wesende dit haere belooningen, en het beeld van de Poësie of Dichtkonst.

De boecken zijn wercken van de aldervermaerste Poëten, die in Heroique of Helledichten geschreven hebben. Welcke maniere van dichten, *Virgilius* dese *Musa* toeschrijft.

Vyt dese Dichten van *Virgilius* zijn de beeldnissen van de Musen gemaect, die *Fulvius Vrsinus* heeft gestelt, in zijne Medaglien. Men kan oock daer by lesen, dat treffelijk verhaal, dat *Plutarchus* doet in zijn 1x Gastmael in de XIII Vrage.

HARMONIA. Musicael geluyt, gelijk die
gechildert is te Florenzen van den Groot-
Hertogh Ferdinando.

EEN seer brave en schoone Jonghvrouw
met een dobbelde Vioole van vijftien
snaeren, hebbende een kroone op 't hoofd,
met seven eedelgesteenten, die al gelijk
zijn, het kleed sal zijn van seven verschey-
den verwen, geheel met gout geciert, en met
veelerleye eedelgesteenten onsfet.

NOX. Nacht, van *St. Giov. Zaratiro Castellini*,
van d'oude Poeten, en van *Pausanias*.

EEN vleessige Vrouwe met duyster bruy-
ne hayren gehult en met Maenekoppen
gekroont, hebbende op de schouderen twee
grootte swarte vleugels, wijt genoeg van
den anderen gespreyt. 't Kleed sal swart zijn
vol lichte sterren geborduurt, houdende in
de rechter arm een wit Jonghsken dat in
slaep is, in de sincker een swart kindeken
dat slaeperigh is, alle beyde merre beenen
over malkanderen geslagen.

De Nacht wort in de *Theogonia* van *Hesiodus*
een Dochter van *Chaos* en een suster van *Ere-*

bus geheeten: maer *Varro* seyt, datse een
Dochter van *Erebus* is.

Nox, de Nacht, seytmen heer te komen
van *noere*, dat is van beschadigen, want zy
beschadicht de oogen, haer beroovende van
haere volmaecktheyt, dat is van de wer-
kinge van haer gesicht, om dat zy de verwe
en schoonheydt van de dingen verberghet,
waer in 't oogh haer behagen schept.

Nae 't gemeen gevoelen schijnt het, dat
de Nacht niet anders is als een schadu van 't
Aerdriek, daer zy nochtans in de afkomst
der Goden van *Boratus*, voor een Dochter
gehouden wort. *Vyt een onsecker Vaeder*, seyt
Paulus, is de Nacht geweest een Dochter van de *Aerde*.
En niet sonder reeden, want de tusschenko-
minge van 't Aerdriek verhinderen de Son-
nestraelen, en beler ons dat wy de Sonne niet
sien. Daerom doet het niet alle schadu, maer
alleen die geene waer van de Sonne geen
oorsaecke is, als zy ondergaet, maer alleen
voor soo veel dat deel van 't Aerdriek be-
langht, alwaer her Nacht is, gelijk *Suidas*
seght. Ick weet wel dat andere niet een
scherpsinnigheyt staende houden, dat de
nacht veel eer een werkinge is van de schadu
des Aerdriex, uyt kracht van de woorden
van *Cicero* in zijn boeck van de Natyure der
Goden, uytgedrukt, daer hy seyt, self de
schadu des Aerdriex de Sonne belerende,
maeckt de Nacht. Waer mede *Bartholomaeus*
de Engelsenan overeen stemt, seggende, de
Nacht komt voort van de schadu des Aerd-
riex. Maer soo wy totte spitsinnigheden
willen gaen, soo sullen wy eenige van onser
sijde by brengen. Ten eersten sullen wy seg-
gen, dat de schadu van 't Aerdriek geen
werckende oorfaek van de Nacht en is, maer
liever het duystere lichaem en de dickte van
het Aerdriek, dat ons beneemt het gesichte
van de ondergaende Sonne, daerom soude
hy moeten seggen dat de Nacht een dochter
van 't Aerdriek is, want soose een werkinge
van de schadu was, soo mostse een Doch-
ter van de schadu, en een Nichte van 't
Aerdriek wesen. Ten tweeden sullen wy
seggen, dat de Nacht veel eer een wer-
kinge is van de ondergaende Sonne, want
de Sonne met haer aenkomst en hulpe,
maeckt den Dagh, en met haer scheyden
en dervinge van haer licht, maectse den
Nacht; wese de Sonne, wanneerse is

Vu 3 onder-

ondergegaen, oorfaeck van de fchadu, nae 't feggen van *Suidas*. Waer over *Bartholomeus* de Engelman gaet weyen, als dat het lichtende lichaem, 't welck grooter is als het aerdrijck, een fcherpe fchadu maect: waer uyt hy befluyt, dat de Sonne, wefende grooter als het aerdrijck, een fcherpe fchadu maect. En fo de Sonne een fcherpe fchadu maect, soo volght daerom niet, dat zy met defe fchadu, de werckende oorfaeke van de nacht soude zijn. Ten derden fullen wy 't op een ander maniere bewijfen, dat de nacht niet kan weefen een fchadu van 't aerdrijck, maer veel eer een oorfaecke van diefelve fchadu. De fchaduwe is niet anders als een dervinge van een rechte en voornaemfte doorgangh en infortinge van 't licht in een fceekere bepaelde grootheyt, die veroorfaect wort in eenigh lichaem, door de tuffchen-ftellinge van een duyster lichaem, 't welck tegen het klaerlichtende lichaem gefelt wort. Dit aldus gefelt zijnde, soo kan de Nacht geen fchadu van 't Aerdrijck gefeyt worden, om dat de fchadu een vast en bepaelt beeld in haer begrijpt, dat in 't befchaduwte lichaem wort verthoont, en een groot deel in defe beeldniffe beftaet. Maer de Nacht befluyt niet noodfaecklijck fodaenigen beeld in fich, waer uyt, alhoewel by nacht-rijden, het Aerdrijck tuffchen beyden gefelt zijnde, in de locht een fcherpe fchadu veroorfaect, soo is niet te min fodaenige fchadu een beeldniffe buyten het wefen van de Nacht. Doch toegelaeten zijnde, dat het Aerdrijck geene fchaduwe veroorfaecte, soo soude het nochtans door de flichte duysterniffe en dervinge van 't licht, nacht wefen. Niet min kanmen feggen, dat de Nacht een werckinge is, van de fchadu van 't Aerdrijck, maer veel eer een oorfaecke van fodaenigen fchadu, als een algemeene merckpael, wefende de Nacht, gelijk gefeyt is, in der daed een beroovinge van 't licht, soo wel van d'een als van d'ander halve *Sphaera*, en dat door de tuffchen-ftellinge van 't Aerdrijck, welke duysterheyt ingekort en te famen getrocken zijnde, tot het onderscheyt van sekere uytstreckinge en beeldniffe, is oorfaecke van de bovengeseyde fchadu. Defe verffchillen en tegenftrijdige oorfaecken komen voort, om datmen dickwijls fiet op de oorfaeck, die in fich een oorfaecke is van andere oorfaecken,

dickwijls op een oorfaeke die verre te fcecken is, dickwijls op eene die nae by is, dickwijls meer op d'een bepaelinghe als op d'ander. Maer genomen, laet de Nacht al wefen, of een werckinge van de ondergaende Sonne, of van 't duystere lichaem van 't Aerdrijck, of van de fchadu des Aerdrijck, of laet de Nacht wefen, als een dervinge van 't licht, jae felve de oorfaeck van de fchadu, soo is nochtans, in alle manieren, de Nacht een fchadu: En men magh feggen dat de Nacht ten deele een fchadu van 't Aerdrijck is; om dat diefelve eene van die bepalingen in haer begrijpt, die te famen gaen om de fchadu te maecten. *Plato* beweert oock in zijne *Timaeus*; dat de Aerde niet alleen een werckende oorfaecke van de Nacht is, maer oock van den dagh. *Hy heeft gewilt dat het Aerdrijck, onfe ophefferfche, die ontrent den Pool door 't geheel is uytgeftreyt, aen den dagh is vast gemaect, en is werckfter en bewaerfter van de Nacht.* *Nox* de Nacht, komt in 't Latijn van *Nocere*, dat is van 't befchaedigen, feyt *Catulus* over *Varro*, om dat diefelve alle dingen tot den dauw en rijp, nat maect en bederft, ten waere dat de Sonne, die weder te recht bracht. Oock befchaedightfe door duysent ongebondentheden, mishandelingen en fchelmeryen, die door de ftoutigheyt van de stille Nacht worden bedreven. En om *Lucianus* woorden te gebruycken, die hy in zijne Minnespreuken heeft, soo feyt hy dat de Nacht een algemeene Masque of Momangeficht is, waer onder de Zeedige, tot een roof van de onbefchaentheyt worden overgegeven. *Basilus* feyt, de duysterheeden achten de fchaemte klein. *Hesiodus* maeltse af datse een Moeder is van bedrogh, jammer en ellende, en datse *Momus* heeft voortgebracht, met d'ellende vol finerte: noch heeftse *Nemesis*, de Goddinne der Wraecke, gereelt tot een neerlage voor de ftervende Menschen: de fchaedlijcke Nacht, feyt hy, heeft hier nae noch Bedrogh en Vriendfchap gebaert. Zy wort oock tot Moeder van de Vriendfchap gemaect, door 't vermoeden van de dertle en geyle Vriendfchappen, oorfaecken van de bovengeseyde bedriegerien, ongemacken en moorden van Menschen. *By Nacht is alles vol quaeld vermoeden*, feyt *Ambrosius*. *Moeder van twiſt*, feyt *Hesiodus*. De Nacht befchadight meerendeels door haere fchadelijcke Locht, befwaerende die

die geene, die daer in wandelen, alhoewel die gefondt zijn, en is oock den krancken schadelijcker, om dat die onder haren swarten Mantel meest gequelt en bewaert worden, stervende oock meer Menschen by nachte als by dage. En alhoewel de Nacht in 't Latijn haeren oorsprongh neemt van 't beschadigen, soo isse nochtans behulpigh, en maticht de schadelijcke sorgen, zijnde een Moeder en Voedster van den slaep en van de ruste, en een voortteelster van alle dingen, gelijk van *Aristoteles* is aengemerckt.

Vleessigh en van bruyne hoofdhayren is zy gemaelt, om dat haer aengesicht doncker is. En zy is met Maenekoppen gekroont, om dat die, al soetjens, stilte, ruste en slaep aenbrengen, 't welck het eygen van de Nacht is.

Zy heeft groote swarte uytgespreyde vleugels, om dat haere schadu het geheele Aerdrijck omarmt, gelijk verscheyden Poëten verhaelen.

Zy wort oock vreedsaem geheeten, om dat de Nacht, alhoewel die een uytvoerster is van twist, gramschap en besondere kyvagen, oock vreedsaem is, want men plagh daer in niet te oorlogen tegens openbaere Legers van gemeene Vyanden, maer yder Soldaer vertreckt dan in zijne beschansingen en bolwercken, geensins van den Nacht den Dagh makende, ten eynde in een donkere slagh, het Krijghsheyr niet werde verstroyt; gelijk *Nomus* de Griexsche Poet seyt, te weten dat de aenkomende Nacht den slagh of de Heyrlegers doet scheidt.

Het swarte kleed vol sterren geborduirt, bediet, dat haer swartigheyt niet sonder glans is. *Euripides* kleed haer in 't swarte, vol lichte sterren. Want haer past een swart kleed, als wesende een schadu van 't Aerdrijck, die de Werld duyternisse aenbrenght: En daerom wordts e oock vande Poëten swart genaemt. En de sterren op 't swarte kleed, maecten haer met een aengenaeem gesicht uytblinkende, daerom maelt haer *Claudiamus* af, met den schoot vol sterren, gelijk *Ovidius* mede doet.

De twee kinderkins, die de Nacht in den arm heeft, daer in hebben drie seer geleerde Mannen dapper verschilt. *Vincent Catarri* in zijne beeldnissen der Goden, seyt dat het swarte kind de dood is. *Natalis Comes* valt in

dieselve dolinge. *Catarri* stelt het witte kindeken in de *smekker arm*, gelijk oock *Romulus Amasius* doet, daer hy hadde behooren te seggen, *het witte in de rechter arm*. Voorder verkeert hy de maniere, seggende, *dat het swarte alleen de beyde beenen krom heeft*, daer hy hadde behooren te seggen, *dat zy beyde kromme beenen hebben*. Tot volle vernoeginge is te weeten, dat *Pausanias* seyt, dat in 't graf van *Cipselus* den Tyran in *Eliu*, een Vrouwe was, die een wit slapend kindeken in de rechter, en een swart in de sincker arm hadde dat oock sliep, alle beyde met kromme voeten, door 't eene den slaep, en door 't ander den dood uytbeeldende. De Vrouwe was de Nacht, die een Voedster van beyde was. Willende door het eerste witte kindeken, de bleecke en vaele dood uytbeelden, om dat zy den dood wit en bleeck maekt. Want de bleekheyt en wittigheyt heeft by den Poëten eene beteyknisse. *Horatius* seyt, de witte bleekheyt verwyt den mond: Iae vreesse, de quade conscientie en de gramschap, maecten wel den mond wit, maer de dood aldermeest, gelijk *Virgilius*, *Status* en meer andere verhaelen.

Met kromme voeten wort hy gemaelt, om dat, of het wel schijnt dat de dood snel is, als wanneer hy de wackerste en sterckste Iongelingen snellijk aenvalt, niet te min soo komt hy aen hincken met langhsaeme en sachte stappen: Want soo haest als iemand geboren is, soo komt hem de dood al soetjens en soetjens vervolgen, jae in de selve dagh als wy worden geboren, en het leven beginnen te scheppen, dan sterven wy. Waer over oock *Seneca* seght, *Wy vallen soo tersont niet in de dood, maer gaen al gemaklijk voort en sterven alle dage, jae alle dage wort er een deel van ons leven afgesneden*.

Lam wort hy gemaect, om dat de dood veele van onse gedachten en voorwerpsels verstoort en lam maect. En is de dood, in 't korte een beroovinge van 't leven, weghnemende 't leven van veele Iaeren in een oogenblick. Waer over dit grafschrift is gemaect:

*Cæsius Æquidicus had hondert Iaer geleest,
Maer al dit groot geluck een uyr bedorven heeft.*

Door het tweede swarte kindeken, wort de slaep verstaen, om dat het gemoed, door den slaep in de duyternisse is begraven, en wort

krom

krom van voeten als een lam Mensch. Want de slaep is een beroovinge van de beweginge, welcke beweginge en omdraginge van het leven op de voeten gegrondet is. Krom zijns oock, want de slaep breeckt af en verlamt ons van het halve deel van ons leven, also dat ons sinnen als lam zijn, terwijl men slaept, en de werckingen van 't verstand gaen manck in de slaeprigheyt, als niets konnende uytvoeren, verdonckert zijnde door den swarten slaep.

De Nacht is in dese beeldnisse van *Pausanias*, voor een Voedster van de slaep, maer van *Hesiodus*, in zijne *Theogonia* isse een Moeder van de slaep en van de dood gestelt, sulx datse als broederkens, in den arm, van haer Moeder de Nacht staen, en van *Homerus* oock voor broederkens gehouden werden; want hy seyt in zijn *xiv lliade*, dat *Juno* in de stad *Toante*, in 't eyland *Lemnos* gingh, alwaer zy den slaep, den broeder van de dood, tegen quam. *Orpheus* is de eerste geweest, die de Nacht, in zijn gesangh van de slaep, broeder van de dood en vergetenheyt, heeft genoemt, en dat door de gelijkheyt, die de slaep mette dood heeft. En *Ovidius* seyt: *Ghy sott, wat is de slaep anders als een beeldnisse van de kille dood?* en hierom worden se beyde slaepende gemaect, in de arm van haer Moeder en Voedster de Nacht. Door dese gelijkknisse seyt *Catullus*:

*Als eens 't kort licht is afgesneen,
Dan slaepmi een Nacht van eeuwigheen.*

De Nacht is een Moeder van de slaep, want de vochtigheyt van de Nacht, doet de dampen van de Maegh aenwassen en roemen, diewelcke opstijgende totte opperste deelen van 't lichaem, en aldaer kout gemaect zijnde, door de koudigheyt van de hersenen, soo komen zy daer nae nederdaelen, en verwecken in ons den slaep, diewelcke, als *Aristoteles* getuyghet, veel inelder aenkomt, wanneer het duyster is. Door dese bovengeseyde redenen seggen eenige Poeten, dat de Nacht de Moeder van den slaep is. De *Eliaci* hadden haer tot Voedster gemaect, om dat de Nacht niet alleen den slaep baerde, maer oock in haere duystere Nachten, dieselve voede. *B. Anglicus*, verhaelende de woorden van *Bisilus*, seyt, de duysternisse neemt de schoonheyt van de verwen wegh, zy vermindert de schacme, en voed de slaeprigheyt.

DILIGENZA. Naerstigheyt, Vlijtigheyt.

EN Vrouwe die wacker is van opzicht, houdende in de rechter hand een taxken Tijm, alwaer een Bijken opvlieght, in de slincker houtse een Amandel tack, die met een hooge Moerbefien tack is vereenight, voor haere voeten falfse een Haene hebben, die op de aerde staet en schraflet daer in.

Diligenza of Naerstigheyt wort van eenige geseyt van *diligere* heer te komen, 't welck bediet beminnen. Want de dingen diemen bemint, zijn aengenaem, waer over men oock alle Naerstigheyt doet om die te bekommen. Dit is wel een gelijkmatige heerkomst van 't woord, maer niet de oprechte: overmits *Diligenza* of Naerstigheyt van 't woord *lege* of *delego*, dat is van 't verkiefen zijn oorsprongh heeft, gelijk oock *M. Cicero* seyt, om dat de Naerstige altijd dat geene voor hem verkief, wat best is. Sulx dat dese Naerstigheyt die Vlijtigheyt is, die wy stellen in 't verkiefen en uytkeuren van 't geen in alle onse handel vorderlijxt is. Van dese vlijtige Naerstigheyt leesdy by *Stobaeum*, datse noodiger is als een goed verstand. En 't is oock veel prijsf-

prijflijcker, 't geene door Naerftigheyt en Vlijt verkregen, als 't geene dat door 't geval of de fortuyne wort aengebracht: Dese vlijt is in alle dingen feer vorderlijck, en daer is niet, dat daer door niet wert verkregen, aengesehen, door haer, alle andere dingen worden begrepen; gelijk Cicero in zijn 2 boeck van den Reedenaer verhaelt, *Naerftigheyt vermogh in alle dingen seer veele: dese behooren wy altijd te eeren, en altijd aen te hangen, want daer is niet of het wort door haer verkregen, om dat in eene deughd alle andere deughden worden begrepen.*

De vlijtige Naerftigheyt of naerftige vlijtigheyt, in 't verkiesen, versamelen en 't beste uyt te keuren, wort door de Bye, die boven den Thym vlieght, afgebeeld: wesende dese Thym van tweederleye aert, nae 't seggen van *Plinius*. D'eene dieder op de bergen wast, is wit met een harde wortel. En d'ander is wat swarter met een swarte bloeme. *Plutarchus* seyt in 't verhael van de rust des gemoeds, dat de Thym een dor en seer bitter krayd is, en niet te min, soo suygen de Bykens hier uyt haeren honigh: En ditselve past hy op de dappere en hertige gemoederen, die uyte wederwaardigheeden haer profijt trecken. Maer wy passen het op de vlijtige Menschenen, die met alle Naerftigheyt uyt haere handelingen, hoe hart en swaer dicselve oock zijn, weeten te trecken 't geene haer nutt en profijtelijxt is: even gelijk de naerftige Bye, die van de bittere en dorre Tym, een loet sap versamelt. Dar de Tym den Byen is aengenaem, kondy by *Plinius* en *Theophrastum* lesen.

De Naerftigheyt wordt oock genomen voor de gestaedigheyt en de forge. Want *D. Thomas* seyt: *Naerftigheyt is 't selve dat de Sorge is: oversubs wort de Sorge in alle dingen, soo wel vereyscht als de Naerftigheyt.* En om dat eenige om naerftigh en besorgh't te wesen, al te voortvarende en te gestadigh aen 't blocken zijn, soo wort hier mede gewaerschout, dat al te overtollige Naerftigheyt schadelijck is. Want den Mensche is voor al de raste en de verquickinge van 't gemoed, noodigh: om dat dicselve de kracht versterckt en de moede gedachtnisse verpoost. 't Welck *Ovidius* oock wil te kennen geven, als hy seyt:

*De Rust herstelt van nieuws haer macht,
En geeft de moede leeden kracht,*

*Ey volgh Dianaas raed doch knap,
Of al u wapens worden slap.*

Insonderheyt soo behoort by de studie, de ruste, om dat de lome sinnen het beste niet kunnen onderscheiden, vermits die verstroyt en ontilelt zijn. Indien *Protagenes* de beroemde Schilder van *Rhodes*, niet soo voortvarende en al te naerftigh waere geweest, hy hadde in alle deelen wel soo treflijck, en *Apelles* gelijk geweest: diewelcke hem oock daer over berispende, seyde, *dat hy de hand van 't pemeel niet koste lichten.* Waer door het geschiet, dat al te groote vlijtigheyt schadelijck is. En hierom behooren wy niet al te voortvarende in onsen handel en studie te wesen, en ons niet laeten vervoeren om strax het eynde daer van te sien: Maer wy sullen bedacht, voorsichtigh, en te gelijk besorgh't zijn, alsoo, dat de Naerftigheyt mette rijpghheit vermengt zijnde, gestelt worde tusschen traegheyt en rassigheyt: Waer uyt dan een prijflijcke Naerftigheyt voortkomt. Daerom seght *A. Gellius* seer wel, *Om een saecke wel uyt te voeren, moet by de snelle Naerftigheyt, de traeghe vlijtigheyt gevoeght worden.*

Dese soo gemaecte Naerftigheyt beelde *Augustus* met een Kreeft en een Mugge af: hebbende dit spreekwoord gestaedigh in den mond, *Festina lente*, dat is, *Al soetjes.* *Titus Vespasianus* maelde daer voor een Dolphijn, die omeen Ancker geslingert was. *Paulus* de derde stelde enen traegen *Cameleon*, die aen eenen snellen Dolphijn gebonden en vast gemaect was.

De Groote Hertogh *Cosmus* maeckte een Schildpadde met een Seyl daer boven. En wy voegen een Amandel met een hooghe Moerbeesien tack te saemen. Want de Amandel-boom, bloeyt voor alle andere boomen, oock in de Maend van *Januarus*: En om dat die veel besorghder is, als d'andere, soo schierse, als sot en te seer verhaestende, haere bloemen in den Winter uyt; waer van zy, in haest, door de hardigheyt van den tijd, berooft wordt. En hierom is 't van noode, datmen de al te besorghde Naerftigheyt, vereenige mette traegheyt: waer van de Moerbeesienboom een beeld is. En om dat zy de langhsaemste van allen bloeyt, soo worrse de wijste van alle andere boomen geheeten, gelijk oock *Plinius* verhaelt,

Alfoo wort diefelve oock wijs geacht, diewelcke de vaerdigheyt mette langhfaemheyt vereenight, waer in oock de Naerftigheyt beftaer.

De Haen is uytter Natnyre naerftigh en beforght, en in 't fchrafelen en foecken vertoont hy groote naerftigheyt, ter tijd toe hy vind, 't geene hem behaeghlijk is, onderfcheydende alfoo de onnarre koorentjens van de nutte, die hem tot zijn kost en voedfel ftrecken. Waer over oock de Poet *Aufonius* fchrijvende aen *Symmachium*, den Haen van *Euchio*, tot een spreekwoord inbrenght. Willende daer mede te kennen geven, een uytgefochte Naerftigheyt. En men vind dese spreucke onder de spreekwoorden, dat de Haen van *Euchio* alles naerftigh doorsnuffelt, niet laetende een fandeken ongeroert, ter tijd toe, hy gevonden heeft, daer hy met groote Naerftigheyt nae fochte.

DILIGENZA. Naerftigheyt, Vlijtigheyt.

EEn Vrouwe in rood gekleet, die in de rechter hand een spoore houd, en in de fincker een uyrwijfer.

Naerftigheyt is een krachtige begeerte om eenigh dingh totten eynde toe, uyt te voeren.

Het uyrwerek en de spoore, bedieden twee werckingen van de Naerftigheyt, d'een daer van is de tijd, die alreede gevordert is, d'ander is de spoore, waer door andere mede worden opgeweckt, om 't selve nae te doen: En om dat de Tijd die geene is, die de Naerftigheyt afmeet, en de spoore die geene, die de Naerftigheyt voort drijft en voor den dagh doet komen, foo iffe oock met beyde dese bedierfels afgemaelt.

INDUSTRIA. Vlijtigheyt, Naerftigheyt.

EEn jonge naeckte Vrouwe met een Helm op 't hoofd, hebbende om haer fincker arm een witte Mantel gewonden, geciert met groene racken, alwaer op de boort gefchreven is *Proprio Marte*, dat is door eygen Naerftigheyt, hebbende in de rechter hand een bloot fweerd, staende stoutmoedigh en vaerdigh om te vechten.

Naerftigheyt is een deel van de dapperheyt, daerom gelijckt des eenen beeld den anderen.

Naeckt wortse gemaelt, om te verroonen, datse meest door nootdrufdigheyt en ongemacken voortkomt.

Den Helm houfse op 't hoofd, om dat haer voornaemste deel is het verftand en de wijsheyt, die haer bevestighet. Oock staetse met het bloote fwaerdig om te vechten, om dat het de Naerftigheyt eygen is wacker te staen, en sich, met groot voordeel in het kampgevecht van de fortuyne, weten te verdedigen.

De witte Mantel met groene tacken, is de hope, die in de oprechtigheyt van de manieren, en in de rechte meeninge gegronder is, konnende de Naerftigheyt niet prijslijk wesen, 't en zy dat het eynde van haere kracht en Menschlijke kloeckheyt, in der daed, heerlijck, deughdigh en eerlijck zy. Oock wort door dese beeldenisse bekennt, dat de Naerftigheyt hier in beftaet, datmen sich in de goederen, met profijt, voorfte; en datmen sich in 't quaede, oock met gevaer, magh bevrijden. Daerom laeten sich dese, in 't Burgerlijcke leven, voorftaen, groot voordeel te hebben, die door haer eygen dapperheyt, mette kappe en 't fwaerd een algemeene naeme, onder den Menschen verkregen hebben, als mede eenige gelegentheyt om sich in vrede te onderhouden.

INDUSTRIA. Naerftigheyt.

EEn Vrouwe met gestickte kleederen en konstigh gewrocht, hebbende in de rechter hand een swarm Byen, en d'ander is gestelt op een Windaes, waermede men groote lasten kan opheffen, wefende bloots beens, hebbende op 't hoofd een beeldecken van *Pluto*.

Het kleet, de Byeswarm en het Windaes, geven licht openinge van dit beeld, en het beeld van *Pluto* is by de Oude Heydenen gehouden voor den God der Rijckdommen. Waer door vertoont wert dat dit het voornaemste wit van des Menschen naerftigheyt is. De bloote voeten zijn een teycken, dat de Naerftigheyt niets onderscheyt, ten zy alleen, wanneerse eygentlijk het profijtlijxt omhelst, noch zy stijght ten laesten niet om hoogh om veel eedeler dingen, en daerom dus bloor en naeckt zijnde, foo steltse haer voet op der aerde,

INDUSTRIA. Naerftigheyt, Vlijtigheyt.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Scepter houd, alwaer op 't spits een open hand staer, en in 't midden daer van een oog, op 't eynde van de hand en van den Scepter, staen twee vleugelrjes, gelijk die aen de roede van *Mercurius*.

De Rijxstaf is een teycken van grootheyt en van vaerdigheyt, en de hand is van Naerftigheyt en konst: Derhalven dese, door die, onderstut zijnde, geeft te kennen, dat de Princen, en die over een ander heerlichen, de Naerftigheyt des Menschen, als 't haer maer beliest, kunnen van der aerde om hoogh lichten. En 't is de meeninge van *Artemidorus* dat de handen het konstwerck uyt drucken, en dat nae de maniere der Egyptenaeren, om dat alle konsten, als door de handen uytgevoert zijnde, worden in 't werck gestelt. Waer over *Aristoteles* de hand een instrument of wercktuigh noemt boven alle instrumenten.

Het oogh betoont de Wijsheyt waer door de Naerftigheyt moet worden bestiert, en de vleugels, die de snelligheyt bedieden, doen de belooningen van de Naerftigheyt grootelijx aen wassen.

INDUSTRIA. Naerftigheyt.

D Oor 't beeld van *Mercurius*, die mette rechter hand een Slangestaf houd, en mette sincker een sluyte, daer door hebben de Oude, om twee oorsaecken wille, de Naerftigheyt afgebeeld: te weeten dat zy nuttigheyt baert aen haer selve, en vermaeck of vernoegen aen andere. 't Selve wort door de Slangestaf van *Mercurius* afgebeeld, door de welke, gelijk de Poeten versieren, *Mercurius* de Menschen, die alreede doot waeren, opweckte, en door de sluyte, versachtede hy de gemoederen, en verminderde haere moeylijckheyt.

STUDIO. Naerftigheyt, Soeckt oefninge in de konsten.

INVESTIGATIONE. Naefpeuringe.

EEn Vrouwe met vleugels aen 't hoofd, wiens kleederen geheel gespreyt zijn vol Mieren, houdende de rechter arm en den

voortfen vinger van dieselve hand, om hoogh, wijfende daer mede nae een Kraen, die in de locht vlieghet, en metten sincker vinger nae een Hond, diewelcke met zijn snuyte rontom ruyckt, om 't Wild op te soecken.

De vleugels die zy op 't hoofd draeght, bedieden de verheffing van 't verstand, vermits zy door 't verkrijgen van roem, cere en onsterflijckheyt opstijgen, en totte kennisse komen van hooge en Hemelliche saken.

Wy hebben haere kleederen vol Mieren gemaect, vermits de Egyptenaers hier door wilden uytbeelden de Naefpeuringe, wesen dese Dierkens vlijtige naefpeurders totte besorging van haeres levens. Zy wijst nae de Kraen die daer vlieghet, vermits d' Egyptenaers hier door uytbeelden een seer nieuwsgierigh Man, en een ondersoeker van hooge en treflijcke saecken, en van sulcke, diewelcke als van der aerde zijn afgescheyden: vermits dese Vogel oock seer dickwijls om hoogh vlieghet, met groote snelligheyt, sien- de veele dingen van verre. De beteyckenisse van den Hond, druckt de Philosoph *Sextus Pronens* by de Naefpeuringe, gelijk wy seggen sullen, aldus uyt: Want als de Hond

een Wild vervolgt, en op een drysprongh komt, en niet hebbende gesien wat wegh het Wild is ingelooopen, soo sal hy ruycken op d'eeue wegh, en van daer op den tweeden, en niet ruyckende dat hy den tweeden ingelagen is, sal hy den derden wegh niet ruycken, maer met een vast opset den derden wegh inslaen, hem versékert houdende, dat het Wild dien wegh is ingelooopen.

P H Y S I C A. *Natuurkennisse.*

EEN Vrouwe die mette rechter hand staet, als oft' een kloor wilde drayen, met het Aerdrijck in 't midden, welke kloor boven aen de Polen vast is, diese met groot opmercken besiet, en mette sincker hand hondse een Waterwijfer, dicht by de globe, gelijk de Oude plachten te gebruycken. Om dat de overweginge van de Natuurkonst niet anders is als een aenmerkinge van dingen, die de veranderinge onderworpen zijn, als mede op den tijd, voor soo veele die soodanigh zijn, volgende daer in altijd den sin of de bevindinge.

I N S T I N T O N A T U R A L E.

Natuurlijke Instorting.

EEN naeck Jongelingh die 't aengesicht bedeckt is, stellende sich schrap om te loopen, houdende in de rechter hand een Sonnebloem, en op de aerde staet een Wesfelken, dat met geweld in den mond van een Padde soeckt te loopen, die den beck heeft opgespart.

Jongh wort hy geschildert, om dat de Instorting nimmermeer verout, maer blijft altijd in zijn kracht en bloeyen.

Hy bedeckt het gesichte, want de oorfake van de Natuurlijke Instorting, is niet bewijslijk noch openbaer, gelijk wel andere natuurlijke dingen: en naulijx kanmen daer toe eenige bewijslijke redenen voortbrengen, gelijk veele Philosophen verklaren, als mede *Averroes* in 't VII b. van zijne *Physica*, *Avicenna* in 't IV deel van de Dieren, en *Fernelius Ambianus* in de verborgene oorfaecken der dingen in 't 2 b. en *Galenus* in 't 5 b. van de simple medicament. xvi c. en XI boeck tegen *Pelops* zijnen Meester: En in 't boeck van 't gebruyk der uytblasinge, berispt hy *Crasistratum*, die al te nieuwsgierigh was, om de oorfaken van alle dingen te doorsnuffelen, wesende in

der waerheyt de eerste oorfake van dese Instorting, de eygene forme of gedaente van 't dingh selve. Waer over *Fernelius* op de aengetogene plaetse seyt, de *Natuur* bedeckt veele dingen met een horlige inwicklinge, en 't is niet betaemlijk, dat een sterflich Mensch alle dingen soude bekent zijn. Over veele moctmen sich verwonderen, en veele moctmen eerwaerdigh eeren, jae men moet niet ondersoeken wat naest aen de verborgene dingen is. Jae 't geene wy onder de handen hebben, is ons naulijx geoorloft te weten: soo verre is de tezenwoordigheyt van 't waerachtige, van ons afgescheyden. En *Aristoteles* vergelijckt ons verstand by de Sonne en by den sin van 't gesichte. Want gelijk 't oogh het licht van de Sonne niet kan doorsien, alsoo kan ons verstand al de geheymnissen van de natuur niet begrijpen, 't welck dingen zijn dieder hangen van de eerste form, en zijn alfo van God geschapen, dat hy die op een oogcnblick over al in stort, na't seggen van dien Comedyschrijver, *Jovis omnia plena*, dat is, *God vervult alles*.

Naeckt is hy gestelt, om dat de natuurlijke instorting werckt door middel van haer eygen gedaente, niet zijnde onderstut van eenige sichtlijke hoedanigheyt, noch van eenige uytwendige konst.

't Gebaer om te loopen, bediet de neyginge en beweginge die hy in sich selve heeft, sonder middel van andere, diewelcke snellick en sonder eenige verhingeringe werckt. Waer uyt men siet dat eenige genegen zijn om andere te beminnen of te haeten, wel of qualijk te doen: en oock so sietmen dickwils in eenige, die, hoewel zy middelen en rijkdommen hebben, nochtans dievery en andere schandelijke stucken begaen. Doch dit zy gefeyt sonder den vryen wille te verkorten.

Door de *Sonnebloem*, in de rechter hand, wort vertoon, de Natuurlijke Instorting die die bloeme heeft om de Sonne te volgen, alhoewel daer meer planten zijn die dieselve werckinge doen, als de *Populier*, de *Olijve*, de *Willige*, de bloeme van *Cicorie*, de *Lupinen* en andere, die dit alles hebben, door een Natuurlijke Instorting. En dit geschiet niet alleen in de planten, maer oock in de Dieren en steenen. En daerom isser een Padde met een opgesparte mond gestelt, met een Wesfelken, om dat dit Dier soodaenigen inwendigen treck, en soodaenigen eygenschap van zijne forme of gedaente heeft, dat het door een verborgen

borgen kracht het Weſelken tot ſich treckt, gehijk de Seylſteen het yſer, en de amber het ſtroo: welcke aentreckinge geſchiedt door 't middel van ſoodaenige gedaenten of ſpecien, die van de eerſte form voortkomen, en vermenichvuldigen ſich in de locht tot datſe nederdaelen, en de aentreckinge doen. Laet ons een voordaed nemen van 't licht, 't welk ſich in de locht vermeerdert en alle dingen helder en klaer maect: weſende dit een kracht van de forme der Sonne: waer uyt wy ſien dat de Sonne ſchijnende op eenigh ding dat geverwt en doorſchijnende is, als het glas, oock de gedaenten van de verwen ſal vermenichvuldigen: ſulx dat ons alle dingen ſullen duncken te weſen als de verwe van 't glas; alſoo gaet her oock in de lichaemlijke ſinnen. Laet ons daerom ſien, hoe de gedaenten van 't ſichtlijk ontwerp, ſich door 't geſicht vermeerren tottet oogh toe, en hier door wort het geſicht gemaect. In 't Gehoor ſoo vermeerderen ſich de gedaenten van 't geluyt, tot het *ſenſorium* of totte ſinplaets toe: en alſoo wort het gehoor gemaect, gelijk *Ariſtoteles* verhaelt. Daer is geen ander verſchil of deſe gedaenten zijn de geſeyde ſinnen, en dieſelve zijn door een verborgen kracht, alleene het verſtand wederom onderworpen. Maer alhoewel ſich deſe gedaenten van de eerſte vorm totte ſaecte, die getrocken wort, vermeerderen en verſpreyden, ſoo is dit nochtans niet genoegh: Maer het is noodig dat in een ſake die getrocken wort, een ſekere bequaemheyt tot deſe beweginge zy, die een verborgen, of om ſoo te ſeggen, een *paſſive* of lijdlijke hoedanigheyt hebbe, door de welcke dieſelve getrocken wort, gelijk in 't voorſtel is uytgedruckt.

De Padde heeft een verborgen hoedanigheyt die in de eerſte vorm gegrond is, te weren in de *active* of wercklijke maniere, om het Weſelken tot ſich te trecken, en dat door het middel van de bovengēſeyde hoedanigheden: En 't Weſeltjen heeft wederom de bequaemheyt en verborgen hoedanigheyt in de *paſſive*, dat is in de lijdelijke maniere om van de Padde getrocken te worden, gelijk 't ſelve mede in den ſeylſteen en amber geſchiet. Daerom ſeyt *Galenus*, *Daer kan geen dingh wercken, ſonder de bequaemheyt des geenen daer het aen werckt*, Indien dit alſoo niet waere, ſoo

ſoude moeten volgen dat de Padde niet alleene het Weſelken, maer oock andere dingen tot ſich troock: En ſoo ſoude oock de zeylſteen meer andere dingen tot ſich trecken.

N A T U R A. Natuſyre.

En maecte Vrouwe, die de borſten vol melck heeft, hebbende eeren Gier op de hand, gelijkſe in de Medaglie van den Keyſer *Adrianus* vertoont is.

De Natuſyre, nae dat *Ariſtoteles* dieſelve in zijn tweede *Phyſica* bepaelt, is het beginſel in dat dingh, waer in zy gevonden wort van de beweginge en veranderinge, door welcke veranderinge alle verderflijke dingen worden voortgebracht.

Zy wordt een Vrouwe gemaelt en dat naect, deelende dit beginſel in *active* of wercklijke, en in *paſſive* of lijdlijke. Het wercklijke wort mer den naem van forme of gedaente uytgebeeldt, en het lijdlijke metren naem van materie of ſtoffe.

Het *active* of wercklijke, wort met de borſt vol melck afgemaelt, want de forme of gedaente is het geene datter voed, en alle geſchaepene dingen onderhoud, gelijk de Vrouwe, die haere kinderkens, met haere borſten, voed en onderhoud.

De Giervogel die seer greetigh op den Roof is, bediet in 't besonder het tweede beginsel, genaemt de materie of stoffe: welcke stoffe, door de begeerte van zijne gedaente of forme sich bewegende en veranderende, verniet metter tijd alle verderflijke dingen.

IMITATIONE. Naevolginge, Naebootsinge.

Een Vrouwe die in de rechter hand een bondel Pinneelen houdt, en in de slinker een Momaensicht, en aen de voeten een Aep.

Naevolginge wort gespeurt in ygelijcke handelinge, of dat een yders gemaect werck gelijkct: En daerom wort zy gemaelt met een hand vol Pinneelen, als werckgeereenschappen van de konst, naebootsfer van de verwen, en van de beeldnissen, die de Natuyre en de konst hebben voortgebracht.

Het Momaensicht en de Aep vertoonen de Naebootsinge van de Menschlijcke handelinge, om dat dese zijnde een Dier dat bequaem is om den Mensch met zijne gebeerden nae te volgen, d'ander te weten de Masque, om in de speelen, en daer buyten de veranderlijkheit van verscheyden beeldnissen en personagen, te vertoonen.

INVIDIA, Nijdigheyt.

Een oude verschrompelde leelijke Vrouwe, met een mager en uitgecort lichaem, scheele ooggen, met verroestige kleederen, wesende gantsch onthult, en onder haere hoofdhayren sullen eenige Slangen gevlochten zijn, cerende haer eygen hert, dat zy in de handen heeft.

Zy wort oud geschildert, om dat zy een oude vyandin van de Deughd is. De Slangen in plaets van de hoofdhayren zijn de quaede gedachten, waermede zy in gestadige beweginge blijft van eens anders schade, zijnde altijd vaerdigh om haer venijn in de herten van andere te spreiden, sonder welke zy nimmermeer kan rusten, of moet haer eygen hert op knaegen, 't welck een groote straffe van de Nijdigheyt is; gelijk oock Samarro seyt.

Nijdigheyt in dicht gevolght.

O Nijd! ghy zijt gantsch bleek en vael,
 V lijf is mager, dorr' en keel,
 Van Ooghen scheel, 't nat op de Wangt,
 Een elke Hoefdhayr hanght een Slangh.
 V tanden sien, gelijk een roest,
 V weesen is als dol en woest,
 V borst die krielt van bitre gal,
 V tongh 't venijn spuert overal.
 Noyt voeldy rust noch herten-vreughd,
 Maer zijt in 's anders smert verbeughd:
 Doch anders zydy stout en wreed,
 En altijd treurigh waer ghy treet:
 Jue als ghy wacht op u gety,
 Daer hebby hondert ooghen by.
 Wegh, wegh, vervloecte Vyandin;
 Flux packt u uyt mijn oog en sin.

INVIDIA. Nijdigheyt.

Een oude, leelijke, magere, vaele Vrouwe, hebbende haere slinker borst bloed, die van een Slang gebeten en rontom haer borst gekronckelt is. Ter sijden heeftse een Hydra, waerop zy met haar hand leunt.

Nijdigheyt is niet anders, als in eens anders ongeval te verheughen, en sich met groote quellinghe in eens anders welvaert te bedroeven, waer door sich dan de Mensch verteert en op eet.

Datse mager en duyster vael is, bediet dat

dat de Nijd gemeenlijk door de koude aert voortkomt, en de Nijd koud zijnde, soo heeftse alle brand en warmte der Liefde van sich verdriven.

De Slanghe die in de borst bijt, vertoont, dat de Nijdighe altijd een hert heeft, dat eens anders welvaert benijst. Waerover *Horatius* singht :

*Geest God den Mensche heyl en spoet,
Dan knaeght de Nijd haer vlees en bloed.*

De *Hydra* wort neffens haer ghestelt, en om dat zy met haer stinckend geblas en venijn, meer als andere Dieren besinerlijk en doodlijk is, alsoo jaeght oock de Nijdigheit nergens anders nae, als nae den ondergangh van andere luyden welvaeren, soo wel des lichaems als der ziele. En gelijk de Poëten seggen, hoe meer men de hoofden van de *Hydra* afkapt, hoe'te meerder aenwassen : en soodanigh is oock de Nijd mede ; hoe meer men die door de kracht der Deughd foeckt uyt te blusschen, te meer wast zy daer tegens aen. Waer over *Petrarcha* seghet :

*O Vjandim' van 't ware goed !
Die 't schoon begin den strijd aendoet.*

I N V I D I A. Nijdigheyt.

EEn oude Vrouwe, slordigh gekleet, van roestachtighe verwe, houdende d'eene hand voor den mond, op de maniere als de luye en slechte Vrouwen pleghen te doen, loerende met haere gedraeyde ooghen ter sijden af, by haer hebbende eenen magheren hond, denwelken men uyt veele teykenen sien kan nijdighe te wesen, en die gaern het goet van een ander alleen opsloeken soude : want *Plinius* verhaelt, dat als de Hond gevoelt dat hy van een Slanghe gebeeten is, en om niet gequetst te blijven, eet hy een seecker kryd, dat hem door de Natuyre is geleert, en uyt Nijdicheyt siet hy in 't eten scherper toe, dat hy van geen Mensche magh gesien worden.

Qualijk is zy gekleet, om dat dit gebreck meestendeel schuyt onder de slechte luyden en 't gemeene volcxen.

De hand voor de mond, is een teyken, dat de Nijd niet een ander maer haer selven schadelik is, en datse meestendeel uyt leedicheid voortkomt.

Op de Nijdicheyt.

DE Nijd is een venijn dat wroet,
Die 't mergh vertoert en suyght het bloed,
En draeght haer straffe gantsch verborghen :
Want als zy 's anders welvaert siet,
Dan scheidt zy heriseer en verdriet,
Haer ziel vol haet is en vol sorgben.
Zy sucht en steent met veei geschreew,
Zy briescht, zy brult, gelijk een Leeuw ;
Haer hert is koud en kyl bevroren.
De *Raserny* drijsft uyt haer sweet,
En hoest haer met veel harte vleet,
Haer tongh is vol venijn en tooren.
Haer ooghen ghuyren scheef en scheel,
Zy bijt en schelt haers Naestens deel,
En smoort in veel ellend' en plaghen :
De blecke *Verw* geest iuyghbens,
Van haer verhoolen droeffens,
Die 't snoode lichaem moet verdragen.
Zy scheurt en knaeght haer selven op,
Al wat zy siet, braeckt in haer krop,
Zy vliet het licht en keert ten quaede.
Zy schout de spijs' en walght van dranck,
Geen slaep versteurt haer nachten langh,
Maer stadigh is haer ziel belaeden.
In 't hert daer leyt een worm die knaeght,
De dolle Nijd haer selven plaeght,
Die nimmermeer de rust beminden.
Geen silve, pillen noch cosijt,
Geen kryden helpen dese Nijd,
Voor haer is doch geen *Artz* te vinden.

De Nijd uyt *Alciatus*.

EEn oud, verschrompelt, beslijck 'twijf,
Die vlees van *Alders* schoeckt in 't lijf,
En knaeght haer eygen Hert aen slarden,
Die d'oogen blau en duyster staen,
Gantsch maeger, bleeck, en ongedaen,
Die nieuwers, waer zy gaet, kan harden.
Haer hand de stekel-doorens voet,
Die zy verwt met haer eygen bloet,
Beswaddert zijn haer vreemde kleeren,
Waer dat zy loopt, waer dat zy rent,
't Eind is 't begin, 't begin het eind,
By *Menschen* maghse niet verkeerren.

N I N F E I N C O M M U N E.

Nimphen in 't gemeen.

DAer is gantsch geen twijfel aen, of daer kunnen ons uyt de versieringhe der Ouden

den veele en verscheyden snodigheeden ontmoeten, wanneer zy ons de mogentheyten voorsienigheyt Godes vertoonen. Doch eenige leeren, de geboden der Godsdienst, de Zeedelijckheyt en andere gelijcke weldaeden en gunsten; gelijck hier tegenwoordigh befonderlijck door de allegorie of verbloemde reedenen, het werck van de Natuurte wort vertoon, verstaende door dese Nimphen de levende kracht, die der bestaet in de roebereyde vochtigheyt, waer door zy de voortreeling, voedinge en vermeerdering van de dingen werckt. Waer over oock geseyt wort, dat de Nimphen Dochters zijn van den Ocean, die daer Moeder is van de Vloeden, Voester van *Bacchus*: Zy worden oock geseyt vrucht draegende te zijn, en schoon van bloemen, weyden, het Vee, onderhoudende het leven der Menschen, en dat zy in haer Vooghdyschap de bewaeringe hebben van bergen, daelen, weyden, boschen en boomen: En dat selve om geen ander oorfaecke, dan om dat de kracht van haere vochtigheeden, in alle bovengeseyde dingen, verspreyt is, doende gelijcke natuurlijcke werckinge, gelijck *Orpheus* in zija gesangh verstaet, daer hy de Nimphjens viert, seggende:

*Bacchi Voesters, die met Vruchten,
Bloemen, Weyd', Bosch en Gebuchten,
Voed den Menschen en het Vee,
Met het Graen, Moest, en met Mee'.*

Dese dingen zijn hier als in 't gemeen van de Nimphen geseyt, om dat niet van noode zijn soude, 't selve in de verklaringe van de besondere beelden, die hier volgen sullen, te herhaelen.

Hinnedi en Napcen.

Dit sullen bevallijcke Maeghdekens wesen, met korte, luchtige en groene Nimphie kleederen, het hoofdhulsel sal wesen van veelderleye aardige bloemen van verscheyden in een gemengelde verwen, vertoonende oock groote menichte van kruydekens en bloemkens, die zy in haere schoot hebben vergaeddert, ströyende dieselve dan hier en daer, seer aardigh met beyde handen.

Boccatius verhaelende in 't geslactregister der Goden, de Nimphen van de Weyden en bloemen, soo noemt hyse *Hinnedi*, maer *Natalis Comes* seyt in zijn **xii** boeck, dat soodanige

Nimphen *Napcen* geheeten zijn, een naeme *Napos*, die van de Grieken heerkomt, en bediet, Weyden en Daelen.

De groene kleedren en 't houden van de kruyderen en bloemen, bedieden het geene, dat haere natuure eygen is.

Nimphen van Diana.

Alle Nimphen van *Diana*, zijn met beknoppte kleedren gekleet, en in 't wit, tot teycken van haer longhvrouwship.

Zy sullen haere armen en schouderen by nae naeckte hebben, met een boogh in de hand, en een pijlkoocker aen de sijden, gelijck die *Claudianus* afinaelt.

Men soude haer oock, boven het beknoppte kleed, konnen vercierren met vellen van allerleye Dieren, tot teycken datse laegerinnen van 't Wild zijn.

Driadi en Hamadriadi.

Zy worden roode Vrouwen afgeschildert, sonder eenigh ciersel op 't hoofd, en in plaets van de hoofdhayren, kanmen haer een kuyl van Mosch van boomen maken, gelijckmen 't selve om de tacken van de boomen siet hangen.

Haer kleed sal duyfter groen wesen, en de leerskens van schorsen van boomen, houdende in yder hand een tack van een wilde boom, met haer vrucht, het zy dan een Genever, eycken, cedren of ander tack.

De *Driadi* en *Hamadriadi* zijn Nimphen van de Boschen en Eyckenboomen. *Mnesiacus* wil datse *Driadi* zijn geheeten, om datse van de Eycken leefden. Zy worden *Hamadriadi* genaemt, om datse te gelijck mette Eycken zijn voortgekomen, en daer mede, te gelijck, vergaen.

De Philosophische verborgentheyten, die onder dese geheymnis begrepen is, is boven verklaert.

Nimphen van de Vloeden.

Laet dit luchtige Maeghdekens wesen en heldere hoofdhayren, als van silver of cristal die over de schouderen gespreyt zijn. Yder sal op 't hoofd een krans van rietbladders hebben, en onder de sincker arm een kruyck daer zy waeter uytgiet.

Boccatius seyt dat de Najaden haren naeme van

van de Vloed en van de beweginge der Waeren hebben, wanneerſe vloeijen.

Mer bloote armen, beenen en voeten wort zy gemaect, om de ſlechtigheyt van 't waeter uyt te drucken, weſende een hoofdſtoffe of element ſonder vernenginge van d'andere.

De klaere luchtige en uytgeſpreyde hoofd-hayren bedieden de loopende waeren.

De kruyck en de krans van rierblaeders, zijn teyckens van haere macht in de waeren, en om die reeden ſoo geeftmen de kruyck en dees krans aen de vlooden.

Door dit verhaal van de Nimphen, komt my in 't gedacht een boſch fonteyntjen, dat van *Giov. Zarat. Castellini* is afgebeeld, by wiens ruyschende beeke van d'eene ſijde, eenige Nimphjes ſliepen, alwaer een *Cupido*, met een ontſteeken ſackel, de Faunen, Satyrs en Silvanen uyt het boſch verjoegh: van d'ander ſijde was een ander *Cupido*, die op den rugge den boogh en kooker droegh, houdende een pijle in de hand, met wiens punt hy aen eenige Iagers wenckte, datſe ſtil ſouden zijn, om haere hoorens, die zy alreede hadden opgeheven, boven de fonteyn te blaefen. Waer by dit gedicht geleſen wort:

*Faunen, Satyrs en Silvanen,
Rovers op ons Nimphjes bacen,
Wegh van hier! Ghy vnyl geſpuys!
Laet dees Nimphjes by 't geruys,
Van dees ſoete beekjens ruſten,
Nu haer 't ſlaepen wel ſou luſten:
Jaeger, dwinght u ſchorre keel,
Of ghy krijght wel licht u deel:
Soo ghy haer van 't ſlaepen weckt,
Ghy haer tot een roof verſtreckt.*

M A R E. De Zee.

EEN oud Man met lange hayren en een ruyge wilde baerd, weſende naect en ſchricklijck aen te ſien, maer in 't draeyen ſietmen een breede ſluyer of wimpel, die al ſwaeyende de voorſte deelen bedeckt, onder zijn eene voet ſalmen een Dolphijn ſien, en onder d'ander een groote Zee-Oeſter: hebbende in de hand een Roer van een Schip, of een Vorcke om 't waeter te kenmen en glat te maecten.

De Zee wort een oud Man gemaect, om datſe van een Ouder is, als onſe Moeder de Aerde,

Men maect hem ſchricklijck en vreeſlijck, en dat om zijne ſchricklijcke beweginge.

De wimpel die daer ſwaeyt, maeckende een ſeyl, en het Roer dat hy in de hand heeft, zijn gereeſchappen diemen tot te Zeevaert gebruyckt; bediedende den aert en de gelegentheyt van de Zee.

Dieſelve werckinge doet de Dolphijn en de Zee-Oeſter, weſende Dieren, die in dit ruyme veld geteelt worden en leven.

T H E T I S.

N I N F A del M A R E. *Nimphe van de Zee.*

EEN Vrouwe van duystere lijkverwe, hebbende de hoofd-hayren in 't wild om 't hoofd uytgeſpreyt, met een krans van Wier of Zeemofch, met ſchelpen of kinckhorens. Zal een ſluyer hebben van blauwe verwe, en in de hand een ſchoone tack van roode koraelen.

Thetis wort verſiert een Zee-Goddinne te weſen, en wort daer door foodanigen hoop waeters of foodanige vochtigheyt verſtaen, die totte voort-teelinge en voedinge bereyt is. En daerom is zy oock *Thetis* of Voedſter geheeten, om dat de vochtigheyt alle dingen voed. Of daer wort oock door verſtaen het element van 't Waeter, dat in overvloed van de Zee wort omvat: gelijk *Virgilius* 't ſelve verhaelt.

De verwe van het vlees en 't ſeyl van *Thetis*, bedieden het Zee-waeter.

De kinckhorens, ſchelpen en de tack van Corallen zijn Zeegewaffen, om onſe beeldniſſe klaerder te maecten, die de Schilder veelvoudigh kan verciereen.

G A L A T H E A. *Nimphe van de Zee.*

EEN jonge blancke Maeghd, wiens kuyf ſeer luchtigh als ſilver-draed is uytgeſpreyt, hebbende ſeer klaere en ſijne peerlen aen de ooren, van de welke zy oock een hals-snoer heeft, en voor de kleedinge een witte ſluyer als melck, ten deele om 't lijk gellingert en in de locht geſwaeyt, houdende met d'eene hand den ſluyer, en met d'ander een ſpons, ſertende haere voeten op een ſeer wittē Zee-Oeſter of Kinckhoren.

Galathea heeft den naem van Melck, daerom

om paf de wittigheyt van 't vlees en van den fluyer, feer wel op haer naem en weefen.

De Peerlen en Kinckhoorens zijn teyckens van haere Godheyt over de Zee.

Soo veel de Spongien belanght, verhaelt *Boccatius*, dat voor de blanckheyt van *Galathea* het Zeeſchuym verſtaen wort, 't welck van de Zee en Locht te ſaemen geſlagen zijnde, ſeer wit wort, en daer van komen daer nae de Spongien voort.

Nimph van de Locht. Schoonheyf of lieflijckheyt van den Dagh.

EEn kindeken als een Nimph, gekleet in 't Egeel, met blonde en lange locken, geciert met peerlen en fluyers van verſcheyden verwen, boven wiens vlechten een heldere en ſeer ſchoone Sonne ſal geſtelt worden, aen wiens voeten een gulde fluyer ſal hangen, die met bevalligheyt op den ſchouder van deſe beeldniſſe ſal vallen.

Het kleed ſal Hemels blauw weſen, hebbende gulde brooskens aen de voeten.

Aldus heb ick de ſchoonheyf van den Dagh in veele plaetſen afgeſchildert geſien. Waer over wy konnen ſegghen, dat de ſchoonheyf en opgetoyde verciersels van deſe beeldniſſe vertoonen, hoe ſchoon en lieflijck dat een foete dagh is, 't welck oock de verwe van 't kleed, en de klaerblinckende Sonne te kennen geeft.

Schoonheyf van de Nacht.

DEſe moet oock, als een Nimph in 't blauw gekleet zijn, geheel met klare goude ſterren geborduyrt, weſende bruyn van vel. De hoofdhayren ſullen wat uyten duyfteren komen, weſende de tuyten met peerlen geciert, en met purpere fluyers, waer op een ſilvere Maene ſal geſtelt zijn met een ſilvere fluyer, daer onder blauwe ſijde is, die van haere ſchouderen, met groote aerdigheyt, ſal komen afdaelen.

Nimphen van de Locht.

EEn kindeken met uytgeſpreyde vleugels, op de maniere als een halve circkel, zijnde van verſcheyden ordonnantie of ſchic-kinge, te weten van purper, blauw, root,

groen, &c. wiens kuyf over het voorhoofd geſwaeyt is, de borſt ſal als een Nevel weſen, en van kleyne druppelen waeters, die langhs het lijf neder vallen, tuſſchen beyden deur, ſal men veele vermenghde verwen van 't kleed ſien; en van de knye af nae beneden, iſſe met een Wolcke en duyftere lucht bedeckt, houdende een blauwe Lely in de hand.

De *Iris* is de boge, die men gemeenlijck de Regenboge noemt.

Een gevleugelt jongh kindeken iſſe gemaect, om darſe van *Phornuto* en van de Poëten ſnel, en een bodinne van de Godden genoemt wort, doch inſonderheyt van *Juno*, wiens Nimph zy geſeyt wort te weſen. Waer over *Virgilius* verhaelt dat *Juno, Iris* rotte Troyaenſche ſcheepsvloote, als Gefanrinne, hadde afgeſonden. Wy ſouden oock mogen ſeggen datſe een bodinne is van de aentlaende reegen of van ſchoon weder. De verſcheydenheyt van de verwen aen de vlechten en vleugels, vertoonen de verwen, diemen in de Regenboge ſiet.

De hoofdhayren mette Nevel en mette kleyne waeterdruppelkens afgebeeld, bedieden de ſtof-regeen, ſonder welke zy geen boogh en koſt maecken. Men ſiet haer van de knyen nae beneden niet, om dat de Regenboogh geen volkomen rond is.

De blauwe Lely die zy in de hand houdt, paf haer, om de verſcheydenheyt van de verwen die de Regenbooge heeft, waer door zy oock *Iris* wordt genaemt. *Virgilius* ſeyt:

*Met veelderleye verv, Thaumantis kind verſchijnt,
En 't vliagher door de licht, alee het weer verdwijnt.*

C. O M E T A.

N I N F A d' A R I A. *Van de Locht.*

EEn Maeghdeken van wreed opſicht, vleeſſigh, met roode kleederen, en een lange uytgeſpreyde vlechte, die oock onſteecken is, hebbende een ſterre in 't voorhoofd, houdende in d'eene hand een Lauwertack, en eene van yſerkruyd, en met d'ander een ſtuck ſolphor of ſwavel.

Zy wort van vreeſlijck opſicht, met een vlammege vlechte, in een rood kleed, en een ſterre op 't voorhoofd, geſchildert, om dat de

de Comete van haar ſelven ſchricklijk is, altyds de Wereld eenige droeve en ſwaere ongelucken dreygende, gelijk *Silius Italicus* mede ſinght :

*De Sterre met haar Slange-ſtaert,
Spouwt ſolpher, vier en bloed op d'aerd:
En tintelt met haar vurede licht,
En dreyght ons door haer ſel gezicht.*

Haer wort een ſtuck ſolpher in de hand gegeven, om dat *Aristoteles* ſeght, dat de Comete van een ſolpherige natuyre is, wefende van de Oude voor een ongeluckige ſaecke gehouden.

Haer wort een Lauwertack, en eene van *Verminaca* of van yſerkruyd in de handen gegeven, om dat de Oude daer mede ſuyveringe dedden van eenige vuyle beſmettingen of gedrochten, die haer verſcheenen; gelijk *Plinius* het ſelve van den Lauwer, yſerkruyd en ſolpher, in zijne natuurlijcke historie beſchrijft.

P I O G G I A. *Regen. Nimph
van de Locht.*

EN Maeghdeken in 't duyſter grauw gekleed, hebbende een krans op 't hoofd van ſeven ſterren, waer van d'ene ſal duyſter wesen, en op de borſt ſalſe andere 17 ſterren hebben, waer van ſeven duyſter, en thiene klaer ſullen wesen, houdende een Spinne, die haer Webbe ſcheert, in de hand.

De ſeven ſterren op 't hoofd, zijn de *Pleides*, die dickwijls reegen bedieden, gelijk veele Poëten en Sterrekunders verhaelen. En door de 17 ſterren op de borſt wordt *Orion* verſtaen, die een teycken is, dat, als dieſelve verſchijnt, dat het alſdan ſeer ſal regenen en ſtormen, gelijk *Virgilius* verhaelt.

Haer wort een spinne gegeven, want als het tijd van regenen is, ſoo breyt zy haer net ſnelder en geſtadiger op, dan als het ſchoon weder is, dienende ſich van de gunſtigheyt des tijds: wefende alſdan, oock ſelve voor den Menſch bequaemer te wercken, als in de heete en drooge daegen. Waer over *Plinius* van de Spinnen ſeyt, *Zy bouwen haer huys niet in ſchoon weder, maer als de Hemel is betrocken, en derhalven zijn veele Spinnen, teyckens van een aenſtaende ſlagbregen.*

Het duyſtere grauwe kleed, gelijk wy geſeyt hebben, is de eygen verwe en het teycken wanneer de Hemel totte Reegen genegen is.

R U G I A D A. *De Dauw.*

N I N F A dell' A R I A. *Van de Locht.*

EN Vrouwe in 't groen gekleed, hebbende op 't hoofd een hulſel van Heye of Veenland, met tacken van boomen, die vol dauw zijn, als oock de reſte van de beelden, hebbende te gelijk boven haer hulſel een volle Maene.

't Kleed wort groen gemaect, om uyt te drucken de kruyderachtige Weyden en bloeyende Velden, waer op ſich den dauw ruſt en lange tijd verblijft.

De volle Maene geeft de bequaeme tijd van haere voort-teelinge te kennen. Want *Aristoteles* ſchrijft van den Dauw en Rijp, in zijn boeck van de *Meteorou*, dat, hoe het licht en de warmte van de Maene grooter is, hoe zy oock krachtiger is, om meerder menighte van dampen tot ſich te trecken, en dieſelve in den derden circkel van de Locht, te houden hangen, diewelcke daer nae, als haer de kracht ontbreekt, wederom nae den tweeden circkel nederdaelen, en voorts nae beneden komende, maecten zy veele Dauw en Rijp, nae datter veele dampen zijn opgetrocken geweest.

C U R I O S I T A. *Nieuws-
gierigheyt.*

EN Vrouwe met een root en blauw gekleed, waer op veele Ooren en Kickvorchengespreyt zijn: hebbende de hoofd-hayren recht over eynde, de handen om hoogh, 't hoofd voor uyt ſtekende, wefende gevleugelt.

Nieuwsgierigheyt is een ongetoomde beegerlijkheyt in die geene, die meer foccken te weeten als haer wel betaent.

De Ooren betoonen, dat de Nieuwsgierige alleene luſt heeft om die dingen te hooren, die van andere verhaelt zijn. En *Bernardus* willende eenen nieuwsgierigen Monnick afbeelden, beſchrijft hem met dit teycken, *Indien ghy, ſeyt hy, eenen Monnick hier en daer ſiet*

wandelen, met uytgestrechten halse, en opstaende ooren, soo denckt dan vry, dat hy Nieuwsgierigh is.

De Vorsche om datse groote oogen hebben, zijn een kenteycken van Nieuwsgierigheyt, en in dese beteyknisse zijns van de Oude genomen: om dat de Egyptenaers, wanneer zy een Nieuwsgierigh Mensch wilden uytbeelden, een Kickvorsch vertoonden. En *Pierius* seght, dat de oogen van Kickvorschen op een Hertsghuyd gebonden, met het vleesch van een Nachtegael, den Mensch wacker en vaerdigh maken, en hier uyt komt dan de Nieuwsgierigheyt voort.

Zy houd de handen om hoog en 't hoofd voor uyt, vermits de Nieuwsgierige knap en gau is, om van alle kanten te luysteren en te weeten watter nieuws is. 't Welck oock de vleugels en steyle hayren, zijnde de wackere gedachten, uyt drucken. En de verwen van 't kleed bedieden de begeerte en 't verlangen, van allerley nieuws te weeten.

NECESSITA. Noodwendigheyt.

En Vrouwe die in de rechter hand een haemer heeft, en in de sincker een hoop spijkers.

Noodwendigheyt is 't wesen van een si-ke, die anders niet kan zijn, jae stelsse soo ghy wilt, soo suldy doch een seer onoploslijcke knoop vinden: En daerom wortse by cenc vergeleeken, die de haemer in d'ee- hand, en in d'ander de spijkers heeft. Waer door men gemeenlijk seyt, wanneer- der gantsch geene tijd overigh is om een saecke met goede raed te bepaelen, datse aen de spijkers of aen den wand is gehangen, daer uyt men verstaet de Noodwendigheyt van de werkinge, en datmen daer geen raed toe weet.

NECESSITA. Noodwendigheyt.

En Vrouwe staende op eenen hoogen voersteen, houdende eenen grooren hoop Diamanten, gelijk men 't selve in de schrif-ten van *Plato* leest.

FATO of Noodlot.

En Man rijcklijck gekleet in een breed linnen laecken, staende op een sterre nae den Hemel, die midden in een helder licht uytblinckt, zijnde van alle kanten befer met eenige donckere wolcken, waer uyt een goude keeten, in 't rond komt neder- daelen: Aldus is die van *Homerus* in zijn VIII boeck van de *Iliade* beschreven. En dit bediet, nae dat *Macrobius* en *Lucianus* verhaelen, een t'faemenvoeginge en band van de Godlijcke mette Menschlijcke dingen, als mede een verbindinge van de Menschlijcke voort-ree-linge met haeren oppersten Schepper, die- welcke, als 't hem belieft, soo treckt hy die tot hem, en doet onse sinnen nae den hoog- sten Hemel op stijgen, alwaer wy andersins, door onse aerdsche krachten, niet soud- en geraecken. Derhalven wilde *Plato* dat dese keeten de kracht was, van de Godlijcke Geest, en van zijne Hemelsche vlamme, van de welcke de verhevene gemoederen, dick- wijls zijn overgevoert, tot voortreflijcke daeden.

Het linnen kleed, seyt *Pierius*, stelden de oude Egyptische Priesters voor het *Fatum* of Noodlot, gevende voor reeden, dat, gelijk het linnen een vrucht en een voort- teeling van de Maene was, dat alsoo de Menschen mede de veranderinge des He- mels waeren onderworpen. Dese en de nae- volgende beeldenisse hebben wy beschreven nae

nae de superstitie of bygeloof der Heydenen, maer 't selve is ons Christenen gantsch ongeoorloft, datse in soodaenigh *Fatum* sou-den geloven; gelijk *D. Thomas* seyt tegen de Heydenen.

F A T O. *Nood-Lot.*

EEn Man in sijn linnen gekleet, om de boeven-gefeyde redenen, hebbende op 't hoofd een sterre, in de rechter hand het *Caduceum* of de Slangh-gekronckelde en gevlerckte staf van *Mercurius*, in zijn sliucker hand een Spinrock met de spille aen een draed hangende, welcke draed midden van een is gebroken.

De redenen, die dese dingen te kennen geven, zijn voor eerst dese: Want het *Fatum* wordt gehouden voor een uytgespreyde meeninge van de Wijzen in 't Heydendom, dieder bestont in de schickinge der sterren, en darse alle onse Menschlijcke werkingen en gewichtige handelingen te boven gingh, onderstuttende desselvers loop, daerom wortter een Sterre boven zijn hoofd als Heerscherinne, gemaelt.

De *Caduceus* of staf van *Mercurius*, bediet de macht van 't *Fatum*, ofte een seeckere Godlijcke Geest, of beweginge waer door zy seyden, dat niet alleen ons gemoed, maer oock alle geschapene dingen beweegt en bestiert wierden. En noch geloofden de Heydenen daer boven, dat het was een seeckere band, waer door wy verbonden en verstrickt waeren met God selve, en dat in ons, de Noorwendigheyt van dit selve *Fatum*, alle dingen in sich vereenighde, en t'saemen voeghde.

Met een Spinrock en spille wort hy geschildert, want aldus wordt vertoont de krancke draet van onse leven, die daer gehecht is in de macht des Hemels.

V T I L I T A. *Nuttigheyt.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, met een Eeycken tack vol eeyckelen en blaeders in de hand, d'ander houdse op 't hoofd van een Schaep, hebbende een krans van kooren-ayren op 't hoofd.

Men noemt die dingen nut, diewelcke tot hulpe van de Menschlijcke noodrufftigheyt

feer in 't gebruyck zijn: en dese behooren of tot het onderhoud des levens, of totte kleedinge, die ons voor de koude en honger bevrijden: In welcke noodrufftigheyt ons meest noodigh zijn, die dingen die ons kleeden, en met haer vlees en met haer eygen melck voeden. Even 't selve doet oock het goud, dat sich in allerleye gebruyck verandert, en in alle slagh van Nuttigheyt; daerom wordt datselve door 't kleed ver-toont.

En om dat het kooren het aldernoodighste goed is, dat God voor den Menschhe heeft geschapen, soo wordt zy met kooren-ayren gekroont. De Eeycken tack met de vruchten, bediet het selve, want daer door zijn in d'eerste tijden de Menschen, van groote hongersnood, verlost geweest, gelijk de Poëten verhaelen. En soo 't God beliefd, waer het wel te wenschen dat wy in dese laeste tijden daer van mochten bevrijt zijn.

CORRUTTELA DI GIUDICI.

Omkopinge der Rechters.

EEn Vrouwe die verkeert in een Rechterstoel sit, met een Memoryboeck en een goude keeren in de rechter hand, in 't groen gekleedt, hebbende een Vos voor haere voeten.

Zy wort gefeyt in den Rechterstoel te sitten, als boven gefeyt, om dat de Omkopinge in die geene geschiet, die daer vonnissen en 't recht uytsprecken: wesende ditselve een buyginge van den wille des Rechters, om onrechtvaardelijck te oordeelen, en dat door de kracht van giften en gaeven.

Het Memoryboeck en de goude keeten in de hand, zijn teyckens, dat het Recht, 't zy door woorden of door giften, is omgekofft.

De Vos wort meestendeel voor de schalckheyt genomen, en daerom soo past de Vos feer wel by dese boeverie, om door loosheyt het geld en de goede wille, van andere luyden, te bemachtigen.

In 't groen is zy gekleet, door de grondvesten der hope die zy heeft, van eens anders goed te verkrijgen, gelijk gefeyt is.

STUDIO. Oeffeningh in de Konsten,
Studeeringe.

En Jonghelingh bleek van aengesicht, zeedighlijck gekleet, sittende: Hy sal mette sliicker hand een open boeck houden, alwaer hy met groot opmercken in siet, hebbende in de rechter hand een schrijfpennne, en ter sijden hem een ontfteken Lampe, en een Haene.

Jongh wort hy geschildert, om dat de Jongelingh bequaem is de moeylijckheyt van de studie te verdragen. Bleek is hy, om dat de studeeringe het lichaem plagh af te matten en te verlwacken; gelijk oock *Juvenalis* seyt:

*Veel geblock en nachtschrijff,
Maecte u vael en bleek van lijf.*

Hy is zeedigh gekleet, om dat de Studenten op alle matige, zeedige en vaste saecken plachten te letten.

Sittende is hy gemaelt, om de ruste en geduyrigheyt, die in de studie vereyscht wort, uyt te drucken: en de opmerkinge die hy over 't opgellaegen boeck doet, vertoon dat de studie een heftige genegentheyt van 't gemoed is, om de kennisse der dingen te doorsnuffelen.

De penne die hy in de rechter hand heeft, bediet de werckinge en het oogherck, om al schrijvende een gedachtenisse van sich selve nae te laeten, gelijk *Persius* seyt *Sayr. I.*

Scire tuum nihil est, nisi te scire, hoc sciat alter:

Dat is:

*Vweeten is een ydel niet,
Soo 't geen ghy weet, geen ander siet.*

De ontfteeken Lamp vertoont, dat de Studenten meer Oly als Wijn moeten besigen en verdoen.

De Haene wort van veelen voor de sorge en voor de wackerheyt genomen, saecken die alle beyde totte studie bequaem en noodigh zijn.

ESSERCITIO. Oefningh.

En jeughdigh Man met beknopte kleederen van verscheyden verwen, zijnde de armen naeckt, hebbende op 't hoofd een slaend' uyrwerck, en in de rechter hand een Circkel, in de sliicker een Letter-rol, waer op geschreven staet *ENCYCLOPÆDIA*, hebbende aen zijn gordel een *Pater noster*, en

aen yder voet een vleugel: op der aerde leggen verscheyden waepenen, en aen de sliicker sijde veele instrumenten of schoonblinckende gereetschappen die totte Landbouwerie noodigh zijn. En hier door wert te kennen gegeven, dat dieselve veel gebruyckt en wel geoeffent zijn.

Oefninge is dieselve wercklijke besigheid, die de Mensch aenneemt om totte volkomentheyt van zijne werckinge, of ampt te geraecken: waer toe het seer swaer valt, sonder oefninge, te geraecken, alwaert schoon dat de Natuyre daer toe genegen waere, en de onderwijfinge dieselve onderstutte.

Aristoteles plagh te seggen, om Wijsheyt te verkrijgen, zijnder drie dingen van noodde, de Natuyre, de Onderwijfinge en de Oefninge: Maer ten zy dat de Oefninge sich by de Natuyre en Onderwijfinge voege, ghy sult van alle geene leeringe scheppen.

Hy wort een Jongelingh afgebeeld, om dat de Jongelingh den arbeyt en oefninge veel beter verdragen kan, als eenigh ander Ouder, alhoewel wy, hier door, de Manlijcke laeren niet uytstuyten, om dat haere oefninge

oefninge met groot opmercken gefchiet, als wefende nu in de volmaecktheydr, waer door hy faecken van gewichte manlijk kan oefnen.

Door de verfcheydentheyt van de verwen des kleeds, wort de verfcheydenheyt van de Oefningen vertoont, en door de naeckte armen de vaerdigheyt en gauwigheyt by de oefninge.

Het uyrwerck op 't hoofd bediet, dat, gelijk door de oefninge van de verfcheydentheyt der raeders, de tijd en uren worden onderfcheyden, dat oock alfoe onfe oefninge der finnen, in ons te wege brenght, dat wy ons verftand kunnen leyden om het waerachtige te kunnen onderfcheyden en te kennen, 't welck foo wy 't niet kosten doen, foo foudede lufft die de Mensch totte Wijsheyt heeft, te vergeefs zijn; gelijk *Dantes* verhaelt. Waer van feecker Dichter defe dichtendaer van heeft ingeftelt:

*In des Werrelts befizheden,
Als de Mensch wil zijn in vreedden,
Heerscht de oefningh in 't gemeed:
Daer meed' hy ten Hemel oopen,
Komt van d'aerd nae God geloopen,
En fchouwt daer het hoogfte goed.*

De goude Circkel die hy in de rechter hand heeft, bediet de volkomentheyt, wefende onder de Mathematica of Wiskonfte de beeldniffe en de forme volmaekt, gelijk mede de ftoffe is, te weten het goud, onder de andere metallén: Waer over defe Circkel met reeden gefelt wort in de hand van de Exercitie of oefningh, om dat zy alle dingen totte hoogfte volmaecktheyt brenght.

De Rolle in de flincker hand met het woord *Enciclopædia*, bediet den omloop van alle Wetenschappen, fulx dat de Oefninge foo wel van de konften als van de wapenen, gelijk wy in 't bewijs van de rechter fide hebben gefelt, te kennen geeft, dat foo wel d'eene, als d'ander, den Mensche vermaert en onfterflijk maecken.

Aen 't gordel draeght hy een *Pater nofter*, om de geestlijke Oefningen uyt te drucken, diewelcke, al is 't datse veelderleye zijn, foo nemen wy nochts een voor alle, fulx dat ons de oefninge leyrt op den wegh en plaetse van onse behoudinge, want het leven der Menschen bestaet in den Godsdienst, gelijk de *H. Schriftuyre* feyt.

Hy houd aen yder voet een vleugel en geen twee, om te vertoonen, datmen de Oefninge in zijne behoorlijke maete moet gebruycken, en niet al te geweldigh, op datmen daer uyt, groote nuttigheyt magh trecken: Want gelijk de leedigheyt den Mensch raegh en luy maeckt, en dat al te groote forse of geweld des gemoeds het lichaem te gelijk verfwackt, alfoe maeckt daer en tegen de oefninge, die gematight is, fterck en gefont, gelijk *Arnold, de Villa Nova* feyt: *De gematichde Oefninge maeckt gefont, bewaert en verfterkt de natuurlijke hette.* *Aristot.* fecht, *de Oefninge is oorfacke van de gefontheyt, en dat in der waerheyt.*

De verfcheydenheyt van 't Boeretuogh, dat ter flincker hand leyrt, glat en niet beroeft zijnde, vertoont de oefninge en de arbeyt, die met defe instrumenten gedaen wort, in 't bearbeyden en beploegen van 't Land en van de planten: door welcke oefninge het leven des Menschen wort te faemen gevoeght. Waer over *Salomon* fecht: *Wie zijn land bouwvt, fal met brood verfadight worden.* Men foudede veele dingen over dit cedele voorwerp kunnen by brengen, maer alfoe dit feer veele in fich bevat, willen wy, om geene verwarringe daer in te mengen, 't felve andere laeten doen, ons vernoegende dat wy de voornaemste hebben aangewefen.

CONVERSATIONE. Ommegangh.

EEN Man, maer jong, vrolijk en lachende, met een fchijnbaere prachtigheyt, wiens kleed fal groen wesen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende in de flincker hand het *caduceum* of de flangestaf *Mercurii*, maer in plaets van de Slangen, falder een Mirten-tack met feer schoone krullen omgeslingert zijn, en eenen tack van Granaet-appels, alle beyde bloeyende: boven op den staf, fullen in plaets van de vleugeltjens, twee tongen ftaen, hy fal een weynigh gebogen zijn, 't eene been wat achter uyt steckende, als of hy iemand wilde eerbiedigheyt bewijsen, de rechter arm voor uyt steckende, dieselve open houdende als of hy iemand wilde omarmen en ontfangen. Houdende in de rechter hand een letterrol, alwaer op gefchreven ftaet *VEH SOLI*, dat is: *Weel den Mensch, die alleen is,*

De Ommegangh is een Huys-gebruyck onder vrienden en personen, die malkanderen kennen, en om eerlijcke en vrolijcke oorfaken beminnen: En daerom seghtmen datter geen aengenaemer noch geneughlijcker dingh in 't leven van den Mensch is, als een soete ommegangh. Seecker wijs Man seyt: *De ommegangh is een Broederschap der Menschen, en een lieflijke t saemhokinge, waer door de gemoederen onderlinge worden verquickt.*

Hy wort een Man en geen Vrouwe afgebeet, om dat niet alleen de Ommegangh den Mannen beter als den Vrouwen palt, maer om dat het Griex woord *homum* daer toe insonderheyt van versheyden geleerden genomen wordt: En daerom kander geen recht Man wesen sonder ommegangh, want wie onder 't Volck niet heeft verkeert, die heeft eervarentheyt noch oordeel, jae men seght, dat hy sonder verstant is. Derhalven seyt *Aristoteles*, dat de Mensch die alleen leeft, meer als een Mensch moet zijn, of 't moet een beest wesen. Iongh wort hy gemaelt, om dat *Aristoteles* seght dat de Jongelingen grooter liefhebbers van de vrienden en van 't geselschap zijn, als wel eenigh ander Ouder, en derhalven soecken zy gaern by een ander te zijn, niet eens op haer voordeel of profijt lettende, denckende dat haere vrienden oock van dieselve aert en natuyre zijn.

Lachende en vrolijck, en in 't groen is hy afgeschildert, om datmen in de kruyden, boomen, weyden en bergen niet vrolijckers noch aengenaemers voor 't gesichte kan sien als dese verwe, diewelcke oock door haere lieflijckheyt en schoonheyt, alles doet bewegen, jae totte Vogeltjens toe, die daer door haere fangerige keeltjes op 't lieflijxt en vrolijxt doen klincken: Maer de Ommegangh doet noch, met meerder genegentheyt, de gemoederen van andere, totte vrolijckheyt opwecken: betaemende 't selve een eerlijck en deughdigh gebruyck. In dese bereycknisse hebben wy hem de Lauwerkranen gegeven, om dat wy de eerlijcke en deughdijcke Ommegangh hebben willen vertoonen, de lasterlijcke en schandige ter sijden stellende, als die geene, die men met alle naestigheyt moet haeten, vliedende dieselve als vervloecklijck en verderflijck: En daerom seght *Aristoteles* in zijne *Oeconomic* of Huysbestierringe: *Een wijs Man moet niet over al ver-*

keeren. En Seneca seght: Ghy sult met die verkeeren, die u sullen beter maecten.

De tacken van de Mirten en Granaetapels, die alle beyde bloeyen, en met seer schoone swieren onder malkanderen geslingert zijn, bedieden dat onder den Ommegangh, de eenigheyt en waere vriendschap seer wel palt, en datse van beyde sijden eenen goeden reuck van sich behooren te geven, en leeren onderlinge van dese planten, gelijk *Pierius* verhaect, malkanderen alsoo beminnen, dat, al staen dese Wortelen, oock verre van malkanderen, soo sullen zy sich nae den anderen voegen, en malkander omhellen; tot beschaemtheyt van die geene, die den Ommegangh vlieden. Dese soude men mogen seggen, datse zijn van de verkeerde Natuyre van den Philosooph *Timon*, diewelcke seer vermaert was, door den haer, die hy een yder Mensch toedroegh, doch hy hadde eenen vriend *Apemantus*, die van dieselve aert en Natuyre was: En als zy beyde, op seeckere tijd, aen eenen taefel, die wel opgedischt was, stonden, seyde *Apemantus*, dat dit een schoon Gastmael was, want zy waeren maer met haer twee, waer op *Timon* antwoorde, dat het noch schoonder soude wesen, indien hy daer niet tegenwoordigh waere.

De tonge, die boven dese plante staet, bediet, dat de Natuyre aen den Mensch de spraecke heeft gegeven, niet daerom, dat hy met sich selve sal spreken, maer om andere daer mede te dienen, en de genegtheden van ons gemoed uyt te drucken: door welck middel de Menschen gebracht worden, om malkander te beminnen en sich in vriendschap te verbinden.

Dat hy een weynigh geboogen staet, en 't been wat achter uyt steeckt, als of hy eerbiedigheyt wilde aen iemant betoonen, als mede met den open arm, gelijk boven geseyt is, bediet, dat by den Ommegangh betaemen geschicktheyt van hoffijcke zeeden, goede manieren, goeddadigheyt en beleeftheyt, om met alle eerbiedigheyt die geene te omarmen en te ontfangen, die eene oprechte en deughdijcke Ommegangh waerdigh zijn.

De spreuck *VEN SOLI*, die hy in de rechter hand heeft, is genomen uyte spreucken *Salomonis*, alwaer hy Wee uytroept, aen die alleene is: En daerom behooren wy met groote

groote overweginge ons soecken te vereenigen, seggende met *David* in den **CXXXIII** Psalm: *Hoe soet en lieflyck is 't als Broeders eendrachtigh te saemen woonen.*

I N C O N S I D E R A T I O N E.
Onbedachtsaemtheyt.

EEn Vrouwe in licht groen gekleet, doch gescheurt en onthult, boven op 't hoofd false een wijten of schoenlapper hebben, onder de rechter voet false een Passer met een liniaal hebben, en mette slincker false haer op een steyle draeyen en bewegen.

Onbedachtheyt is niet anders als een gebreck van oordeel, in die geene die onder verscheyden dingen niet recht oordeelt, 't geene hy nochtans behoorde te doen met een goede en oprechte bepaelinge.

Daerom wordt dese beeldnisse met een wijten, of puyste-bijter op 't hoofd gemaelt, stortende sich selve onbedachtlijck in den dood, vliegende rondom de kaerisse, ter tijd sich dieselve verbranden.

In licht groen is zy gekleedt, want de kracht, die in den Mensch bekent wort, is bequaem om die dingen te leeren en te vatten, gelijkse zijn, ten zy die door krankheyt, sloffigheyt of andere ongesteltheit, verzwackt wort. En het liniaal en de Passer onder haere voet, is niet anders dan dat de Reeden en het Oordeel van den Mensch onderdruckt en met voeten getreden wort, te weten, door de kracht van haer eygen negentheyt, diewelcke heerschende, leyt haer tot onbedachte en onverstandelijke dingen, gelijk mede door den voet, die op de steyle staet, wort uytgedruckt.

S F A C C I A T I G I N E. *Onbeschaemtheyt.*

EEn Vrouwe met opgespalckte oogen, een groot voorhoofd en roode winckbrauwen, zijnde dertelijck gekleet, lichtende haeren rock op met beyde handen, ontdeckende haere kuyen en bloote dyen: ter sijden haer staet een Aep die haer onbeschaemde leeden laet sien.

Onbeschaemtheydt is een schandelijk werck, regelrecht strijdende tegens de beschaemtheyt, die door haere snoode werkinge den Mensch schande aenbrenght.

Haere oogen mette bovengeseyde teycken,

drucken de Onbeschaemtheyt uyt gelijk *Aristoteles* verhaelt.

Dertel en brootdroncken isse gekleet, uyt het verlangen datse heeft, van hare wercken tot schaed en schande van haere cygen eere aen te leggen.

Van gelijcken ontdecktse de verborgene deelen des lichaems, om dat de onbeschaemde de eere niet acht, sulx dat andere luyden die moeten ondersuttten en de hand bieden.

De Aep bediet de Onbeschaemtheyt, om dat hy de deelen diemen behoort verborgen te houden, door een natuyrljcke instortinge, ontdeckt, en yder, sonder eenige omsichtigheyt, verroont.

I N G R A T I T U D I N E. *Ondanckbaerheit.*

EEn Vrouwe in roest-verwe gekleet, die een Slange in den schoot hout, als of zy dienstelven lief koosde. Op 't hoofd false de kop van een Nijlpeerd hebben, en 't overige deel van des Paerds huyd, sal haer tot een Mantel dienen; gelijk *Orus Apollo* verhaelt.

I N G R A T I T U D I N E. *Ondanckbaerheit.*

EEn oude Vrouwe, diewelcke twee klauwen van een *Hippotamus* of Nijlpeerd in de hand heeft, om te vertoonen hoe verfoeylijck de Ondanckbaerheit is. By *Orus Apollo* leestmen, dat de Oude een klauwe van dit Paerd gebruyecten, waer van de reeden in de Beeldnisse van de Godloosheyt verhaelt is. Oock wierde de Ondanckbaerheit door *Acteon* afgebeeld, diewelcke van zijne cygene Honden verscheurt is. Waer uyt dit spreekwoord by *Theocritum* is heergelkomen: *Voed honden op, datse u mogen verslinden.*

Ondanckbaerheit.

EEn Vrouwe met klimop verciert, hebbende in d'eene hand twee Adderslangen, een Manneken, en een Wijfken, waer van het Manneken zijn hoofd in des Wijfkens mond houd.

Ondanckbaerheit is een eygen quaedwilghheit in een vuyl en veracht gemoed, die den Mensch ondanckbaer maect wegen de weldaeden tot God en zijnen naesten, vergetende altijd de tegenwoordige weldaed,

en met onmaetige genegentheyt, naer het toekomende janckende.

De *klomp* draeght de beteyckenis van de ondanckbaerheyt, vermits dieselve plante of spruyte, den muyre, waer tegens zy opklint en wast, op 't lest, tot een vergeldinge van danckbaerheyt, verteert, en van een rijt, en doetse alsoo ter aerden vallen. Dit selve wil oock de *Adlerflange* uytsbeelden, vermits dieselve door de vermaecklijckheit die zy heeft genoooten van haer medegesel, tot vergeldinge van de Minne-plichten, veeltijts zijn hoofd in haer mond neemt, dat afbijt, en hem alsoo doodet. Tot dien eynde verhaelt *Antonius Cataldus* daer van dit gedicht, 't welck wy hier by voegen, tot veruoeginge des *Leers*:

O Herbergh van de sond en doolighz opgekomen,
 Ghy stelt u tegens God, Natuyr, en al de Vroomen,
 Ghy kancker, pest en dood, ellendigh en benourwt,
 Een dochter van de Hcl, *Alecto* toe vertrouwt:
 Der Vroomen vyandin, die vaerdigh zijt 't ontfangen,
 Maer sribbigh, boos en wreek, om yder 't zijn te langhen,
 Die past op eed noch eer, noch weldaet u geschiet,
 Op vriendschap noch beloft, in 't alderminste niet.
 Een Wolf, Grijsen en Gier, Harpy in daed en ooghen,
 Van waer de trouw en deughd, is al te ver' ontvlogen,
 Ghy schuym, ghy heff' en dreck, ghy schandvleck
 gamsch veracht,
 Met Gericbeyt gebaerd, een kind van eender dracht.
 Weg! wegh uyt mijn gedacht! ghy Vodde vol van
 smerten,
 Ick ken geen meerder quaed, als u vervloecte parten.

INSTITUTIONE. Onderwijfinge,
 Instellinge.

EEn Vrouwe die mette rechter hand een korf ken houd, alwaer van binnen eenige Swaluwen leggen. Daer zijn eenige, die by de Oude hebben waergenomen, dat een korf met Swaluwen voor de onderwijfinge is genomen geweest, nemende daer uyt haer bewijs, van de weldaeden die van *Osiris* en *Ceres* aen de Menschen waeren gegeven: om dat wy van haer hadden ontfangen de wetten om wel te leven, en de onderwijfinge om 't land wel te bouwen. Waer over de Poëten *Ceres* de *Wetgeefster* naemden: en by *Diodorum* leeftmen dat in de Egyptische brieven, *Osiris* geheeren en gehouden wierde voor *Jupiter* den rechtvaardigen Vaeder, *Leydsman* en *Raedsheer* of *Overlegger*

van alle dingen. Welcke dingen, 't zy dat ghy dieselve wilt passen totte onderwijfinge, of totte gelijkheyt, soo sullen die daer mede seer wel over een komen en tot ons voorstel dienen.

AMMAESTRAMENTO,
 Onderwijfinge, Leeringe.

EEn Man van een deftigh en eerwaardigh opficht, met een langh kleed en vol van grootmoedige staetigheyt, hebbende een spiegel in de hand, waerom geschreven is: *Inspice, cautus eris*, dat is, *siet in*, en *ghy sult wijs werden*.

De Onderwijfinge is een oefninge, die men doet om deughdlijcke en prijslijcke hoedaenigheden te verkrijgen, 't zy door middel van de levende stemme of door de schriften, en daerom is hy staetigh van opficht gemaect: want de edele gemoederen buygen sich lichtlijck onder de moeylijckheden, die haer totte deughd leyden. Het lange en uytgestreckte kleed vertoont, dat aen een schoone geschicktheyt een gestadige oefninge vereischt wort: En de spiegel geeft te verstaen, dat alle onse wercken dienen

dienen overwogen, en gepast te worden nae de handeling van andere luyden, die in dieselve saecke, in 't gemeen, worden geprefen; gelijk de spreucke boven verklaert.

CONSERVATIONE. Onderhoudinge, Bewaeringe, van *Petro Leone Castella*.

En Vrouw in 't goud gekleed, met een krans van Olijven op 't hoofd, houdende in de rechter hand een bondel met Rijs of Geers, en in de sincker een goude circkel.

Het goud en de Olijve bedieden de behoudinge; d'Olijf om datse 't lichaem van alle bederfnisse bewaert, en 't goud, om dat het alderlanght duyr van alle metallén.

Door de Rijs of Geers wordt vertoont, dat daer door de Steeden en Volckeren worden onderhouden.

Door de circkel, also dieselve noch einde noch begin en heeft, kan men bequaemlijck de behoudenisse en geduyrigheyt van alle dingen afbeelden.

SOSTANZA. Onderhoudinge.

En Vrouw in 't goud gekleed, houdende in haer rechter hand een deel kooren-

ayren, en in desincker eenige bossen druyven, druckende Melck uyt haere borsten.

INFAMIA. Oneere, Schande.

En leelijke en bescheurde Vrouw, houdende de handen d'een tegens den anderen, hebbende de twee middelste Vingers van beyde handen recht uyt gestreckt, en de andere in de hand gebogen.

Lelijk en beroyt isse gemaelt, om dat dese Lasteringe in der daed en waerheyt leelijk is, voerende haer tot armoede, maeckende haer leelijk, jae tot een bedelaerster; gelijk *Plantus* seght in zijn *Persa*, *Alhoewel o Vaeder onse saecken slecht en sober staen, soo is 't nochtans best wel te leven: maer als de armoede met oneere en schande is vermenght, dan valt dieselve swaerder en lastiger.* De middelste opgesteken Vinger was by de Oude een Hieroglyphisch beeld van de Schande, gelijk mede by die van *Athenen* en veele oude Philosophen.

INFAMIA. Oneere, Schande.

En leelijke Vrouw met swarte vleugels aen de schouderen, en bedeckt met veeren van het Vogelken *Ardiolus* tot den gordel toe, en van den gordel om leegh falsse gekleed zijn met een dwers rock van geel, en geboort met koper-roefte verwe, doch gescheurt, houdende op haeren arm het Vogelken *Ibis*.

Schande, is een snood voornemen, van een Mensch van quaed leven. Daerom schildert men haer met swarte vleugels af, om dat haer vlucht is van een ongeluckigh en ellendigh gerucht. De pluymen van dieselven Vogel, betoonen dat de oneere meendeels voortkomt, door onbestandighheyt: want dieselve Vogel is een teycken van Sottheyt, gelijkmen fiet, dat zy de alderonbestandighste is: daeromme raed *Martialis* aen eenen *Ardiolus*, dat hy van 't een tot het ander werck sal gaen, sonder eenigh deugdighe werck te doen. De geele en koper-roefstige verwe, wort in 't gemeen voor bedrogh en voor oneere genomen: En de Vogel *Ibis*, als zijnde de vuylste van allen, wort voor de Schande, en in gelijcke meeninge, gebruyckt. En gelijk het gescheurde kleed den Mensch by 't Volck onteert, alsoo nemen oock

de ondeughden het goet vertrouwen, by alle verstandige, wegh, en maken den Mensch by God walgelyck, by wien de goede naem insonderheyt wort onderstut.

I N F A M I A. *Oncere, Schande.*

EEn naeckte Vrouwe, die over't gantsche lichaem melaets is, met swarte vleugels, en uytgepreyde hayren, als of zy een hooren wilde blaesen, hebbende op't voorhoofd het woord *Turpe* of *Schandigh* geschreven, ontdeckende met d'een hand de eene syde des lichaems.

De Melaetscheyt was in't Oude Testament een afbeeldsel van de Sonde, diewelcke insonderheyt de Schande en Oncere voortbrengh.

Het blyfende Hooren vertoont, dat haer geluyt ongeluckigh is by den Menschen, als wesende seer leelijck en seer onaerdigh.

De spreuck voor't voorhoofd, **TURPE**, druckt uyt, dat de Oncere beter van alle Man gesien wort, diemen voor't hoofd als op den rugge draeght, daerom ontdecktse haer sijde vrywilligh, laerende den room los aen de gebreken, sonder datse siet of denckt aen de schadelijcke uytvallen van haere eygen eere en achtbaerheyt.

L I C E N Z A. *Ongebondenheyt.*

EEn naeckte Vrouwe die onthult is, metten mond open, en een Wijngaert-ranck om't hoofd.

Ongebonden worden die Menschen genaemt, die daer meer doen als haer staet wel beraemt, jae draegen noch roem by haer selve, daer zy nochtans dingen doen, die voor een ander, van gelijcke staet, lasterlijck zijn. En om dat dese ongebondenheyt oock kan wesen in't sprecken, daerom is zy metten mond open gemaect. En om datse oock wel schijnt die vryheyt over haer te nemen, dat zy die deelen ontdeckt, die wy door een natuyrlijcke instorting, verbergen, daerom wortse oock naeckte vertoont. In de rest van d'andere dingen neemtse vryheyt, om veele te doen, dat haer niet beraemt, en dit is door de Wijngaert-ranck uytgedrukt, diewelcke haere vruchten toereyckende, veele dingen te wege brengh,

die ongebonden en schandigh zijn. En gelyck de hoofdhayren, ontbonden zijnde, vrywilligh in't wilde swayen, waer haer de Wind sal drijven, alsoo drijven oock de gedachten en handelingen der ongebondene Menschen, van self herwaerts en derwaerts.

I N F O R T U N I O. *Ongeluck, Ramp.*

EEn Man met een doncker taneyte klee, daer op veele verwoeste en vervallen huysen gemaelt, de sijden totte knyen, mette armen, beenen en voeten naeckte, sonder iets op't hoofd te hebben, in de rechter hand sal hy een Overvloets hooren houden, dat leedigh is en nae de aerde gekeerr, in de sincker hand sal hy een Raeve hebben.

Ongeluck, gelyck *Aristoteles* getuyght, is een tegenstrijdige uytval van't goed en van't genoegen: En wat de Raeve belanght, niet om dat hy een Vogel is van quaed voorspoock, maer om dat hy van de Poeten daer voor geviert wort, soo kan hy ons dienen tot een teyken van ongeluck en ramp; even gelyck als dickwijls een droeve waerschouwinge, een voorsegginge is, van een grooter quaed, dat boven den hoofde hanght: En soo moeten gelooven, dat de ongeluckige uytvallen en verwoestingen, door de Godlijcke toelaringen, geschieden: gelyck oock de Oude Waerszeggers geloofden, dat haere wicchelrye een kenteycken was van den wille van *Jupiter*. Hier door sullen wy vermaent zijn, om ons af te keeren van de snode wercken, en de vastigheyt der Deughd volgen, door de welke de gramfchap Godes wort versoent, en de ongelucken ophouden.

I N F E L I C I T A. *Ongelucksaligheyt.*

EEn bleecke en magere Vrouwe, mette borst naeckte, en lange uytgedrooghde Mammen, houdende in den arm een mager kindeken, toonende bedroeft te zijn, om dat zy't niet kan voeden door gebreck van Melck. Hebbende aen de rechter arm geene hand, zijnde foodanigh datmen met haer groote deernis moet hebben, wesende haer kleed op veele plaetsen gescheurt.

Dit bovengeseyde vertoont het gebreck, soo wel van de goederen der Fortuyn, als van de Natuyre, van welke beyde onse rust en vernoeginge heerkomt.

DISTINTTIONE del BENE & del
MALE. Onderscheyt van goed en quaed.

EEn Vrouwe van bedaeghd Ouder, met een staetigh kleet, houdende met haer rechter hand een Sifte, en in de sincker een Egge.

Met aensienlijke kleederen en van bedaeghd Ouder isse gemaakt, om dat dees Ouder bequamer en vaster is, om 't goed van 't quaed, door de reeden, te onderscheyden, als wel de hooge Ouderdom en de Ionckheyt doet, wesende in d'eene een overtolligheyt van brandende begeerlijckheyt en quellinge, en in d'ander een siffinge in 't verstand.

De Seve of Sifte is een wercktuigh, om 't goed van 't quaed te onderscheyden, waer van *Paradinus* dit teycken met dit opschrift gebruyckt, *Equus discernit utrumque?* Als of hy wilde seggen: Wie is hy die 't goed van 't quaed onderscheyt? het kaf uyt her kooren, het nutte uyt her verachte, gelijk de Sifte? Maer dit selve doen de quaede Menschen niet, diewelcke, sonder datse de Sifte van de reeden gebruycken, alle dingen te gelijk onder een ander werpen. En daerom stelt *Pierius* de Sifte voor een beeld van een Man die volmaect is in wijsheyt. Want een Sor is niet bequaem, om 't goed van 't quaed te onderscheyden, noch hy kan de geheymnisen van de naruyre niet onderfoecken. Waer over dit spreekwoord by *Galenum* gelesen wort, *Stulti ad Cribrum*, dat is, *ghy Sotten gaet totte Sifte.*

De Egyptische Priesters, om met een kloecke raedinge de voorseggingen te begripen, plachten een Seeve te gebruycken: Waer uyt dit spreekwoord is gekomen, *Cribo divinare*, dat is, *door de Sifte te voorseggen.*

De Egge, die zy om hoogh op der hand houd, heeft dieselve eygenschap, want soodaenigen wercktuigh gebruyckmen op 't Land, om de Velden te suyveren van alle schadelijke kryden, en om de stoppelen en doornen uyt de Weyden te roeyen. Nu gelijkmen in de Landbouwerie mette Egge het onkruid uyte Landen wegh neemt, en te gelijk met het selve het goede hoy en andere nutte dingen op eenen hoop vergadert, alsoo behoort oock een Man mette Egge des Verstands, het goede van 't quaede te

onderscheyden, en oock daer mede het goede op een hoop te brengen: Anderfins soo hy daer in traegh of achteloos geweest is, sal hy 't sich beklagen. Waer over men gestaedigh in gedachtnis moet houden 't geene *Virgilius* seyt: *Indien ghy niet altijd het kruid uyt het onkruid weed, noch de Vogel en daer uyt jaecht, door 't roepen, en druekt de schaduwe des Velds door u seysen, en God om regen bid, ghy sult te vergeefs sien, dat een ander met groote hoopen is gesegent, en ghy sult, door den honger, moeten eyckelen eten.* Dit konnen wy, zedelijcker wijsse, op den Mensche passen, diewelcke, soo hy niet al het onkruid van de snoode begeerlijckheden en hertztochten uytroeyt, en met de Harecke of Egge des oordeels, het goed uyt her quaed weet te onderscheyden, noch met een gedruys, het gevogelte van vleyers, koppelaers, panlickers en ander quaed gespuys van hem wegh jaecht, noch mette seysen des arbeys niet onderdruckt de schaduwe van de leedighheyt, noch mette gebeden tot God gaet, soo sal hy met droefheyt den zegen sien van andere luyden, en hy ial sich selve moeten voden met eyckelen, een kost der Swijnen, sulx dat hy sal blijven vuyl, walgelijck, onwete, veracht en verflooten, gelijk een Vercken.

INUBIDIENZA. Ongehoorsaemheyt.

EEn Vrouwe in 't root gekleet, hebbende een toom of teugel onder de voeten, met een hulsel op 't hoofd van Pauwe-veeren, houdende de rechter hand om hoogh, om de vastigheyt van haer voornemen uyt te drucken, op der aerde leyt een Adderslange, druckende het eene oor op der aerde, en het ander oor decktse met haere steert.

Ongehoorsaemheyt is anders niet als een vrywillige overtredinge van de Goddelijcke en Menschlijcke wetten.

Het roode kleet en de opgehevene hand passen wel op de hartneckigheyt, diewelcke een oorsaecke is van de ongehoorsaemheyt.

De toom en breydel vertoonen, dat de Liefde van de eygen passie of sucth den Mensche vervoert totte vrywillige verachtinge van de wetten en geboden, die wy om der Gerechtigheys wille schuldigh zijn te gehoorfaemen, die daerom oock by gelijknisse genoemt worden, *den teugel of breydel van de Volckeren,*

Het hoofd is geciert vol Pauwe-veeren, want de ongehoorsaemheydt spruyt uyt grootdunckentheyt en hovaerdie.

De Adderslange wort voor de ongehoorsaemheydt genomen, want zy stopt haere ooren, om dat zy niet soude hooren noch den besweerder gehooramen, die uyt kracht van sijne betooveringe haer soude roepen, gelijk David in den LVIII Psalm seyt: *Haer woeden is als het woeden eender Slange, als een dove Alder, die haere ooren toeflopt, dat zy niet hooren de stemme des Toveners, des besweerders, die listigh besweeren kan.*

INGIUSTITIA. Ongerechtigheyt,
Onrechtveerdigheyt.

Een lelijke Vrouwe in 't wit gekleet en met bloed besprenght, hebbende een Tuliband om 't hoofd als de Turcken draegen, houdende in d'eene hand een groote goude schael, waer op zy haer oogen slaet, hebbende in de rechter hand een Zabel, en voor haere voeten leyt een gebroken weegschael.

Zy wort lelijk gemaelt, om datmen de Ongerechtigheyt, waer uyt alle de gemeene onheylen der Volcken en der Burgerlijke Oorlogen heerkomen, behoort seer lelijk te achten.

De Zabel druckt uyt het kromme recht, en het barbarisch kleed de wreedheyt. Het witte bevleekte bloedige kleed, bediet, dat de suyverheyt van 't recht is bedorven, totte welke omkopinge de goude schaele wort gestelt, waer op zy haere oogen, dat is, haeren wille, en de gedachten van den onrechtveerdigen Rechter, uyt loutere gierigheyt, heeft gevestight: Want zy niet konnende de waeghschaele van de reeden ophouden, soo vervalt dieselve; daerom wort die met voeten getreden, als een saecke diemen weinigh acht.

INGIUSTITIA. Ongerechtigheyt.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, doch de kleederen seer gevlackt, houdende in de rechter hand een swaerd, en in de slincker een Padde, op de aerde sullen eenige gebroken wetten en taferelen leggen, als mede een boeck, wefende aen 't rechter ooge blind, houdende een Waeghschaele onder haere voeten.

Het witte bevleekte kleed vertoont, dat ter geen ander ongerechtigheyt is als verderfnis en besmettinge van de ziele, door de verachtinge van de Wert, diewelcke van de quaeddoenders wort verscheurt en vertreden: en daerom wort zy mette gebroken tafelen der Wert, en mette schaele, als gefeyt is, afgemaelt.

De Ongerechtigheyt fier alleen met haer slincker oogh, want zy past alleen op 't gemack van 't lichaem, ter sijden stellende die dingen, die heerlijcker en volkomender zijn, en die sich uytstrecken totte goederen der ziele, diewelcke in der daed het rechter ooge is, en het beste gesichte van den geheelen Mensch.

De Padde is een beeld van gierigheyt, om redenen die elders gefeyt zijn, leerende dat de ongerechtigheyt haere oorsprongh gevestight heeft, op het voordeel, de begeerte en het aerdsche gemack, en derhalven isse niet een gebreck alleene, en in 't besonder een deel van 't gebreck, maer 't is een quaedaerdigheyt, waer in alle schelmeryen zijn begrepen, en waer in sich alle boosheden en gebreken versamelen en ophoopen.

IN IQUITIA. *Ongerichtigheyt.*

EEn Vrouwe wiens kleederen vol vier-
vlammen zijn, en die snellijk vlucht.

Zy wort op ter vlucht gemaelt, om dat zy nergens seecker is, want om dat haer de schadu altijd volghet, soo vluchtse en vreesf voor 't ritfelen van een stroo, dat schrick in haer baert, diewelcke sich ter vlucht beraedende, geduyrigh wort verteert. Zy is met viervlammen bekleet, om dat de Ongerechtigheyt de snoode zielen verbrant, even als het vier het drooge hout doet.

INQUIETUDINE. *Ongerustheyt.*

EEn jonge Maeghd in weerschijn gekleer, houdende een papiere Meulentjen in de hand, gelijk de kinderkes in de hand plegen te hebben, die zy in den wind houden. Sodaynigh zijn oock de ongeruste Menschen, die nimmermeer in een saecke vast staen, en hierom is zy oock in cangiant of weerschijn gekleer.

INQUIETUDINE DI ANIMO.

Ongerustheyt van 't gemoed.

EEn droeve Vrouwe, die over einde staet, houdende in de rechter hand een Hert, waer op een uyrwerck of onrust staet, in de sincker een Weerhaen of Vlagge, daer men den Wind nae kent.

Mette onrust en Weerhaen boven 't Hert, wortse vertoon, om te bewijfen, dat, gelijk de Vlagge en de onrust gestaedigh worden beweeght, dat alsoo 't gemoed van een onrustigh persoon, nimmermeer ruste of verposinge heeft, als vindende altijd stoffe om sich te quellen.

INNOCENZA. *Onnosfelheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleer, hebbende op 't hoofd een bloemkrans, met een Lamneken onder den arm.

Zy sal een Maeghdeken met een kransken geschildert worden, om dat het gemoed van de Onnosfele ongequetst en suyver is. Derhalven seymen dat Onnosfelheyt een suyver en vry gemoed eens Menschen is, dat alle zijne handelingen sonder quersinge van zijne Conscientie doet en denckt in alle oprechtigheyt des Geests.

Het Lamneken bediet Onnosfelheyt, want het heeft noch gedachten noch krachten om iemant te misdoen, noch iets om te wreken dat hem misdaen is, maer verdraeght alles geduldigh, sonder striblinge, het zy datmen 't scheert of dood: En dat nae de Onnosfelheyt *I. Christli*, die zijnen Mond tegens zijnen scheerder niet op deede; gelijk de *H. Schriftuyre* getuyghet, wefende in hem het alderedelste beeld der Onnosfelheyt.

INNOCENZA. *Onnosfelheyt, of Suyverheyt.*

EEn Maeghdeken met Palm gekroont, staende als of het beyde handen, uyt een becken, wilde wasschen, waer by een Schaepe of Lamneken sal staen.

De Onnosfelheyt of Suyverheyt in de Menschlijke ziele, is als het klaere waeter, dat uyt een levendige stroom af vliet, en ten dien aensien; behoort veele totten naeme van Suyverheyt: Want als de Oude wilken sweeren dat zy onschuldigh waeren van eenigh schelmstuck of missedaet, soo plaghten zy hare handen te wasschen voor het volck, om door de wasschinge der handen en door de suyverheyt des waeters, de suyverheyt en reynigheyt des gemoeds te vertoon. En hier uyt komt het dat de *Hieroglyphici* twee handen maelden die malkanderen wieschen, om hier door alleene de Onnosfelheyt en Suyverheyt uyt te beelden. *S. Cyprianus* vermaent ons altijd onnosfel te wesen. Want *Christus* noemtse zijn volck en kudde, gebruyckende den naem van Schaepe, om hier door te kennen te geven, dat de Onnosfelheyt en Christlijcke Suyverheyt, moet onbetaft en ongeschent bewaert worden.

De Palmkrans van *S. Ambrosius*, in die plaetse, daer hy seyt, *urwe gestaltenisse is als een Palmboom*, is uytgeleyt voor de Onnosfelheyt en Suyverheyt, die ons van God is geschoncken: soo haest, als wy door den heyligen Doop zijn wedergeboren.

INCOSTANZA. *Onstantvastigheyt.*

EEn Vrouwe die haer eene voet op een groote Kreeft set, gelijkmen dieselve op den Zodiac schildert, wefende in licht blaue gekleer met een Maene in de hand.

De Kreeft is een Dier dat voorwaerts

en achterwaerts gaet, met een gelijcke maniere, gelijk die geene doen die lofberaedigh zijn, nu de spiegelgingen, dan de wercken prijfende, nu krijghe dan vrede, nu de wetenschap, dan de onwetentheyt, nu de ommevangh der Menschen, dan de eenfaemheyt: sulx datter geen dingh magh ongelastert blijven, dat niet door haere schendinge, die in haere tonge geboren en gevoet wort, wert besmet, en door haere ontstantvastigheyt verspreyt, jae oock in al t'geene zy doen.

Deze slagh van Menschen worden van *Christo* berispt, door de voordaet der geener, die den hand aen den ploegh slaen en te rugge sien.

Het licht blaen wort gestelt by gelijknisse van de baeren der Zee, diewelcke seer ontstantvastigh zijn, en van tijd tot tijd ontstellinge veroorsaeken.

De Maene is van gelijcken seer veranderlijck, voor soo veele onse oogen kunnen begripen; daerom seytmen dat de Sotten veranderen als de Maene, die niet een uyr op een selve maniere staet. Men kander oock een Vleermuys by maecten, diewelcke wispeltuigh en dom zijnde, vliegh nu van d'een dan van d'ander sijde; gelijk *Basilius* seyt.

PERTURBATIONE. Ontfeltheyt,
Verscoornis.

Een Vrouwe van verscheyden verwen gekleet, met een Blaesbalck in de hand.

De ontfeltheyt komt in t'leven van den Mensch uyt de verwarring van de eerste hoedaenigheden van de ziele, zy komt mede uyte verwarring van de sinnen, van de Overheeren, en van t'Volck, sulx dat de onordninge gekent en veroorsaekt wort, door de verwarde ordre van de beroerte, wefende de beroerte niet anders, als een oneenigheyt en ongelijckheyt. Soo spruyt dan de beroerte uyt ongelijckheyt, t'welck door de Blaesbalck wort uytgedrukt, die door te overvloedigen wind, de hette van t'vier opblaest en krachtiger ontsteekt. En waer geen tegenstrijdige bewegingen zijn, daer kan oock geen ontfeltheyt wesen. En daerom vertoonen de mengingen der verwen de verwarringen van de sinnen of hertzochten.

IMMORTALITA. Onsterflijckheyt.

Een Vrouwe met vleugels aen de schoulers, en aen de rechter hand een gulde Circkel.

De vleugels bedieden de opheffing van der aerde, die niet als sterflijcke en aerdsche dingen by haer houd.

De gulde Circkel vertoon d'onsterflijckheyt, wefende het goud, uyt alle metalen, het alderonverderflijckste, en het ronde heeft geen merk waer in het eyndicht.

IMMORTALITA. Onsterflijckheyt.

Een Vrouwe in t'goud gekleet, die in haer hand de plante van den bloeyenden Amarant sal houden, bediedende d'Onsterflijckheyt, hebbende in de sincker een *Phenix*.

De reeden van den Lauwer is alreede geseyt, en d'Amarant bediet de Onsterflijckheyt, om dat zy haer verwe nimmermeer verandert, noch nimmermeer vervuylt noch verderft.

De *Phenix*, om wederom een ander uyt haer asche te doen voortkomen, verbrant zy haer alle tijd, gelijk t'gemeen seggen is. En dit is een teycken van dieselve Onsterflijckheyt, die een eeuwigheyt is, ten aensien van de tijd, die toekomende is.

ASTINENZA. Onthoudinge van spijfe.

Een Vrouwe die mette rechter hand den mond toeluyt, en mette andere hand vertoonse eenighe leckere spijfe, mette spreuck: *Non utor ne abutar*, dat is, *ick gebruycke niet, om dat ickse niet soude misbruycken.*

Om te vertoonen dat het eeten van leckere dingen den Mensch lichtlijck en dickwijls doet vervallen in eenige sonde, gelijk daer en tegen, als men sich daer van af houd, soo wort het gemoed veel bequaemer totte overweninge, en t'lichaem wort oock veel vaerdiger tot deughdlijcke wercken. Daerom seghtmen dat de Onthoudinge een welgestelde matigheyt is van de spijfe, voor soo veele totte gesontheyt, noordrustigheyt en hoedanigheyt van den Persoon noodigh is, brengende aen t'gemoed verlichtinghe, aen t'Verstand wackerheyt, aen de Memorie vastig-

vastigheyt, en aen 't lichaem gefondheyt; gelijck sulx *Horatius* in zijn 2 *Satyra* in 't 2 b. te kennen geeft, wiens zedige Dichten wy aldus hebben gevolgt:

*Nutticht doch dees sobre strijs,
Nae de algemeene wijs:
Overvloed van kost en drack,
Maeckt den Mensch als dof en krank:
Steets gesoden en gebræen,
Doen den Maegh self overlæen.
't Soete wort in gal verkeert,
En in slijm gedistilleert,
Als m' aen 't bancketteren gaet,
Bleek men van den disch op slaet,
En bewaert het lichaem seer,
Doch met sonden noch veel meer:
't Heyligh deel God toegewijs,
Sulck een gantsch ter aerden smijt:
Maer wie sober is van mond,
Slaept geruust en leeft gefont.*

CONTINENZA MILITARE. Alsoo die te *Romen* in de Lijckbeganghoiſſe van Hertogh *Alexand. van Parma*, ver- toont is.

Een Vrouwe met een Helm op 't hooft, en met een Rapier in de rechter hand, en het spitse om leegh in de scheede, en de sincker arm recht uyt, de hand open, doch een weynigh toegebogen.

CONTINENZA. Onthoudinge van quaede werken. *Tenkens.*

Een staende bedaeghde Vrouwe, en slechtelijck gekleet, met een gordel om 't lijf, houdende in haere hand seer aerdighlijck een Armelijntjen.

Onthoudinge is een genegentheyt des gemoeds, die sich beweeght door de reeden, om te strijden tegens de sinnen, en de jankingen van de vleeschlijcke lusten te overwinnen. En daerom wordt zy staende gemaect en van bedaeghd Ouder, als de aldervolmaeckste: want alsdan doetmen alles met oordeel, konnende oock met meerder dapperheit alle aenvalle, die haer soude mogen overkomen, tegen staen. Het slechte kleed en het gordel, bedieden de inbindingen van de ongebreydelde lusten.

Het suyvere en witte Armelijntjen ver- toont, het oprechte beeld van reynigheyt en

onthoudinge, om dat het niet alleen, maer eens des daeghs eet, maer oock om dat het niet soude befoedelt werden, soo sal het sich veel liever van de laegers laren vangen, die- welcke om datse dit Dierken te beter sou- den verstricken, soo besetten zy zijn hol rontom met slijck.

IMMUTATIONE. Onveranderlyckheyt.

Een gewapende Vrouwe in 't weerschijn gekleet, hebbende aen de sincker sijde een Rapier, en met beyde handen so scheurt- se een linnen Laecken.

Alsoo de kennisse van dit beeld een langh bedietel vereyschen soude, soo willen wy 't selve, ten meerendeel, stellen aen de scherpsinnigheyt van de kloecke verstan- den: doch sullen alleen seggen, datse een gewapende Vrouwe geschildert wort, om te betoonen, dat de veranderinge die alle geschapene dingen onder worpen is, door haer selve sterck is, en onder haer wapen-tuygh bewaert wort, te weren onder de beweginge der Hemelen, diewelcke zijnde van verscheyden stoffe en van vaste materie, soo zijns daer door oorsaecke van haere bewe- ginge, daer nae van de hette, daer nae van de voort-teelinge en van de bedervinge, die al by beurten voortkomen, en dat nae de leere van *Aristoteles*, en dieselve worden oock in dese maniere onderhouden.

Het linnen Laecken wort by de Poëten by 't *Fatum* of Noodlor genomen, gevende 't selve aen de *Parcken* of Goddinnen van le- ven en dood: Waer over de uytleggers van *Theocritus* reeden geven, seggende, dat het linnen in der aerden wast, en daer nae wort het in korter tijd bedorven: alsoo moet oock een Mensch, die uyt dieselve aerde ge- boren is, door de noodwendigheyt der Na- tuyre wederom tot aerde worden.

De handen die tegens malkanderen het linnen van een ander scheuren, zijn de te- genstrijdige hoedanigheden, die door kracht van de beweginge des Hemels, de aerdse dingen verwoesten en wederom vermeer- deren. En wort de vermeerderinge te ken- nen gegeven door het scheuren van de twee lappen linnen in verscheyden deelen.

* * *

De *Parca* waeren drie Goddinnen, nae der
A a a Poëten

Poëten versiering, waer van *Cloto* den spinrock droegh, en 't vlas daer aen stelde, zijnde het begin van des Menschen geboorte. *Lachesis* was de spinster, die de beleydinge van des Menschen leven bestierde. En *Atropos* scheerde den draet af, en brack des Menschen leven in flucken, als 't haer geraeden dachte.

INTREPIDITA & CONSTANZA.
Onverfaeghthey.

Een frisch en sterck Jonghman, in 't wit en root gekleet, toonende zijne naeckte armen, staende gereet om den aenval van eenen Stier op te houden.

Onverfaeghteyt is een reuckeloose sterckhey, die tegens de traegheit en bloodigheit gestelt wort: En men noemt dit een onverfaecht Man, die volgens de reeden niet vrees, daer doch een vroom en stantvastigh Man gewoon is te vreesen.

De naeckte armen betoonen, het vertrouwen van eygen kracht, om tegens den Stier aen te gaen, diewelcke getergh zijnde, seer wreed wort, waer by dan noodigh is dat men dieselve tegen-stae, alleen door een proeve van een reuckeloose of wanhopige sterckhey.

IMPERFETTIONE. *Onvolmaeckthey.*

Een Vrouwe in 't geel gekleet, houdende in beyde handen een Vorfische, met een Beyr ter sijden, die met zijn tonge zijne jongen volmaeckt.

De geele verwe wordt in veele onvolmaeckte dingen, die nu beginnen te vergaen, door den tijd ontdeekt; en hierom wortse in dese beteycknisse genomen.

De Kickvorschen insgelijx, die van de vuyligheit voortkomen, zijn van *Orus Apollo*, voor de onvolmaeckthey gestelt.

Het Beyre-Jongh is onvolmaeckt, vermits het alleen een klomp vleesch schijnt te wesen, wanneer het voor den dagh komt, maer 't krijght door de tonge en gestaedige naerftighey, zijn gedaente. Aldus worden oock onse wercken, die in 't begin onvolmaeckt zijn, indiender maer de naerftighey niet ontbreekt, door de naerftighey van een goed begin volmaeckt.

IGNORANZA. *Onwetenthey.*

D'Onwetenthey is by de Griecken door een naeckt kindeken afgebeeld, dat op een Esel rijd mette oogen verbonden, hebbende een riet in de hand.

Een naeckt kind wort hy gemaelt, om dat de Onwetende slecht is en van kinds verstand, naeckt van alle goed.

Hy sit op een Esel, om dat dit Dier, van de reeden berooft zijnde, onleersaem is, de Onwetenthey seer wel gelijkende.

De band die de oogen bedeckt, bediet dat hy geheel blind is van verstand, en weet niet wat hy doen sal. Daerom feyt *Isidorus*: 't Is een groote ellendighey niet te weten waer men heen wil.

't Ried wort hem in de hand gegeven, om dat het een ydel en broos dingh is, seer wel hier op passende, gelijk *Pierius Valerianus* feyt.

IGNORANZA, gelijk die *Alciatus* beschrijft:

W*A: Monster? Dit is Sphinx. Waerom een schoone Maeghd,*
Die onder als een Lecuw, en boven vleugels draeghd?
Onwetenthey dit beeld heeft voor haer uytgelesen,
Om dat zy 't quaede drijft uyt een drievoudigh wesen.

Daer zijn die Willust stoof, daer zijn die licht van geest,

Daer zijnder vol van pracht, en plomper als een bees.
Maer een rechtschapen Man, die wijshey pooght te drijven,

Die kan van 't wreede Dier den Overwimer blijven.

IGNORANZA. *Onwetenthey.*

Oock wierde d'Onwetenthey geschildert op de maniere van een naeckt kind op een Esel rijdende, dat een doeck voor zijn oogen, en een riet in de hand hadde: Om datse hier door bedeckelijck wilden te verstaen geven, dat d'Onwetende van slecht en kinds verstand was, geheel naeck, sonder eenigh manlijck vercierfel, bestiert van de sinnen, die seer grof zijn, niet anders als een blinde Esel, en boven al los van herffenen, gelijk het ried, dat hol is.

IGNORANZA. Onwetentheyt.

EEN Vrouwe bol van aengesicht, blind en mismaeckt, hebbende op 't hoofd een kraans van Maenekoppen, gaende bloots beens, in een veld vol distelen en doorens, en dat buytensweegs, prachtigh met goud en eedelsteen geziert, ter sijden sal in de locht een Vleermuys vliegen.

Door dese tegenwoordige beeldenisse, wort niet slechtlijck het niet weeten, afgebeeld, maer oock het gebreck van de onwetentheyt, 't welck veroorsaect wort, door de verachtinge van de wetenschap der dingen, die den Mensch gehouden is te leeren. Daerom wortse bloots beens gemaelt, als die russchen distels en doorens, vrywilligh, buyten den wegh, wandert. Zy is sonder oogen gestelt, om dat de Onwetentheyt een verbaestheyt en verblindheyt van 't gemoed is, waer door de Mensch een groot gevoelen van sich selve heeft, en gelooft dat hy, in alle dingen, die geene is, die hy niet is, afwijckende in alle swaricheeden, waerin hem de onwetende in dit leven bevint, van het recht gevoelen der deugd af, en dat door 't quade begrip van 't verstand.

Daer wort een Vleermuys by gestelt, gelijk *Pierius* seyt, om dat de Wijsheyt by het Licht, en de Vleermuys by de Duysternisse wort geleken, waerin de Vleermuys gestadigh verkeert.

Lelijck van aengesicht isse gemaelt, want soo veel als de schoonheyt der Wijsheyt in de Mensche, uytblyndt, soo veel te slordiger, lelijcker en onaengenaemer schijnt de Onwetentheyt.

Het kostelijcke kleed is de standaert van de Onwetentheyt, om dat de Onwetende sich seer, in 't schoon opproncken, benaerftigen, mogelijk daerom, om datmen onder dat schoone kleed, de vuyle reuck van de Onwetentheyt der ziele, alderbest kan begraven:

De kraans van Manekoppen, bediet de eldendige slaep van 't onwetende gemoed.

IGNORANZA. Onwetentheyt.

Alciaus maelt de Onwetentheyt af by eene *Phrixus*, die op eenen gulden Ram, door zijne onwetentheyt, sich midden door

't water liet voeren, waer van *Alciaus* in zijne Sinne-beelden, van *Phrixus* gewagh maect: *Wat is hier van 't bediet? siet Phrixus van de ree, Op eenen gulden Ram, begeeft sich in de zee? D'Onwetentheyt, die dom, met grootse rijkdom praelt, Doet datgen onbesint, daer zy maer schand af haelt.*

IGNORANZA.

EEN Vrouwe als voren gekleet: Men soude hier noch konnen by voegen, dat het kleed vol vischschubben besaeyt ware, die welcke 't rechte beeld van de Onwetentheyt zijn. De reeden is, om dat de Visch uiter natuyre bot is, en geen begrip heeft, uytgenomen den Dolphin, en eenige andere, die voor een wonder worden verhaelt. En gelijk de schubben seer lichtelijck van de Visschen worden afgeschrabt, also kan oock de oefninge van de konsten, den Mensche het decksel van de Onwetentheyt afdoen.

IGNORANZA. Onwetentheyt in alle dingen.

DE Oude Egyptenaers, om eene die in alles Onwetende was, af te maelen, maecten een beeld met een Eesels kop, dat nae de aerde sagh: Want de onwetende verheft zijn hoofd nimmermeer nae de Sonne der Deughd, zijnde in de Liefde zijns selfs en in zijn cygen dingen, veel ongebondener als andere. Gelijk mede dit Dier, te onbedacht, boven andere van zijns gelijcke, te vierich mint; gelijk *Plinius* verhaelt.

STERILITA. Onvruchtbaerheyt.

EEN Vrouwe met *Apium* gekroont ingewickelt met het kruyd *Climene*, sittende op een Muylefessel, houdende met de rechter hand te gelijk den toom en een willigen tack, mette slincker een schael met wijn, waerin is een Visch *Triglia* geheeten.

Gelijk de Vruchtbaerheyt een gelucksalicheyt is, die geneughte en blijdschap aenbrengh, also is de onvruchtbaerheyt een ongelucksalicheyt, die moeylijckheyt en droefheyt aenbrengh, 't welck klaerlijck ontdeckt wort in *Sara*, de Huysvrouwe van *Abraham*, in *Anna* de Huysvrouwe van *Eleana*, in *Elisabet* de Huysvrouwe van *Zacharias*; en hoe rijcker en treflijcker een Man is, te grooter is de droefheyt over de onvruchtbaerheyt van zijn Medegefellinne, hebbende van sich sel-

ve, en uyt zijn bloed, geene erfgenaemen tot zijne goederen. 't Is een moeylijke saecke, seyt *Menander*, dat een rijk *Man* geen erfgenaemen heeft. Waerover *Euripides* evenwel twijfelt; seggende, ick staer verbaest en kan niet cordeelen of het beeter zy datmen kinderen heeft, of datmen onvruchtbaer is. Ick sie wel dat die gene, die geene kinderen hebben, wel elendigz zijn, maer die nu al kinderen hebben, die sie ick daerom niet te geluckiger. Want soo zy deughnieten zijn, soo is 't voorwaer de uytseste ellende: en wederom soo zy al deughdelijk zijn, met hoe veele swaricheeden drucken zy noch de ouden, want altijd vreesen zy dat haer yets sorglijcks sal overkonen. Niet te min soo isst veel beter kinderen, als geene te hebben; want daer is voorwaer noit soo quaeden Soone, die niet eenige verroofinge aen zijn Vader doen soude; want de Vader draegt evenwel liefde tot zijnen Soone, al siet hy, dat hy nier van de beste slach is, en soo hy eenige gebreken in hem speurt, soo hoopt hy datse metter tijd sullen veranderen, en hy heeft vermaeck in hem op te helpen en goeden raed en Vaderlijke onderwijnging te doen. Iae de Vaderlijke Liefde is, in veele, soo groot, datse als verblint zijnde, de gebreken van hare kinderen, niet konnen sien; en soo zy die selve al sien, soo bedecken zy die by de Menschen, ja mogen niet hooren, datmen qualijk daer van spreeket. Want soo een Vader een Soone heeft die scheel siet, hy sal seggen, dat hy een vriendlijk en lodderlijk gesichte heeft. Gelijk de Poeten seggen, dat *Venus* een uyt-nemend klein Soontjen hadde, dat zy *Kiexken* noemde, en alsoo hy krom en manck was, soo noemde zy hem groot-voet. Gelijk oock *Horatius* mede in zijn **111** Schimpdicht van 't eerste boeck segt:

Gelijk een wijse Vader doet,
Die zijne kinders gaet te moet,
Soo suldy oock der Vrienden seyl,
Bedecken, en niet maecken veyl.
De Vaeder noemt de grinselbaek,
Mijn lodder-soete-Kackerlac:
Een Popjen, hy een Kiexken heet:
Aen scheel of buli siet hy geen leet:
Of gaet hy krom of scheef van gangh,
Hy segt zijn voetsjens zijn wat langh.

En overmits de Liefde van de kinderen blind is, soo verblijd sich nochtans de Vaeder en Moeder over haeren Soone, al-hoe-wel hy wrack of scheel is, gelijk de Vrijer

zijn Vrijster doet, alhoewel zy leelijk is. Alsoo bedriegen oock de gebreecken der kinderen haere ouden, die, hoe-wel zy leelick zijn, haer nochtans schoon duncken te wesen, en hoe-wel zy Boeven en Deughnieten zijn, soo schijnen zy haer deughdelijk en dapper te zijn. *Want gelijk mijn Moeder segt,* soude ick *Pollux* wel overwinnen. Sulcks dat de Vaederlijke Liefde doet, dat zy haer verblijden over een Soone hoe-wel hy quaed is. Maer het genoegen van goede kinderen te hebben, gaet de vrees te boven, van die daer geen quaed van hebben te lijden. Daerom is 't beter kinderen te hebben, 't zy datse goed of quaed zijn, als de onvruchtbaerheyt is, diewelcke nimmermeer vrolijkheyt aenbrengt, maer een sinnerre en een gestadige begeerte om die selve te hebben. Het *Apium* heeft gekrulde blaeders, en daerom seytmen tot een spreekwoord, van de Oude, datse zijn gekrulder als 't *Apium*, waerover wy oock de Onvruchtbaerheyt daermede hebben gekroont, want by de steel van het *Apium* wassen enige wormkens, diewelcke gegeten zijnde, soo maekense soo wel de Mannen als Vrouwen onvruchtbaer. Het kruyd *Climene* isser onder gevlochten, dat de Weegbreen blaeders gelijk is, 't welck, gelijk *Plinius* seyt, gedronken zijnde veele gebreken geneest, maer terwijl her geneest, maect het den Mannen onvruchtbaer.

Zy sit op een Muyle, want een onvrucht-bare Vrouwe heeft die selve aert van een Muyle, als die uyer Natuyre onvruchtbaer is. Alle Muylefels zijn onvruchtbaer, de oorfaecke daer van is niet wel verstaen van *Empedocles*, en *Democritus*: dese schrijft het roe het verdorven waeter in het lijf van den Muyle, d'ander seytet te wesen de vermenging van het dicke saet des eenen, en des anderen sachte geboort leeden: alhoewel daer een andere reeden van *Empedocles*, door *Plutarchus* wort voorgestelt, dat voor soo veel de Muyl een aengebooren nauwe Natuyre heeft in 't lichaem, soo kanse de geboorte niet ontfangen. Doch *Aristoteles* neemt sodanigen reeden niet aen, maer schrijft de Onvruchtbaerheyt van de Muylen de koudigheyt van haeren Voortteelder roe. Want de Eefel soo wel als de Merry zijn van kouder Natuyre, van de welcke de Muyle gebooren zijnde, behout de koudicheyt van beyde dieren,

ren. *Plinius* feyt, datmen waergenomen heeft, dat Dieren van tweederley slaghe geboren, een derde slaghe voort-brenghen, die haere voortteelders niet gelijk zijn, en die alsoo geboren worden, die teelen niet voort, en dat selve geschiedt oock in alle slaghe van Dieren: en dat derhalven de Muylen oock niet baeren: Maer datse niet te min somtijts gebaert hebben, dat is in plaets van een wonder gehouden. *Julius Obsequens* stelt in zijne Wonderwerken, datter een Muyle in 't Burgemeesterschap van *C. Valerius en Harennius*, 665 Jaer, nae d'opbouwinge van *Romen*, in *Puglia* gebaert heeft. Maer het is een ongewoone saecke: Want als men een dingh wil invoeren, daer niet van sal vallen, soo seyt men, als de *Muyle sal hebben gebaert*. 't Welck oock geseft was van eene van Babilonien, aen *Darius* Koningh van *Persien*, wanneer de *Persianen* 't selve belegert hadden, seggende: Wat doedy hier, o ghy *Persianen*! ver-treckt doch, want dan suldy de Stadt krij-gen, als de *Muyl-Eefels* baeren. 't Gebeurde niet lange daer nae, dat een *Muyl-Eefel* van *Zopirus*, die een seer groot vriend van *Darius* was, baerde: Waer over hy moed kreegh om Babilonien te winnen, en hy nam oock het selve in. Daer is oock een spreekwoort in *Suetonius Tranquillus* in 't leven van *Galba*, wan-ner zijn groot-vader offerhande deede, datter een *Adelaer* quam, diewelcke hem het ingewand van den offer uyte handen nam, vliegende daer mede op een vruchtdragen-den eycke-boom: Waer uyt voorseyt wierde, dat zijn af komt, metter tijd, het *Keyser*-rijck soude verkrijgen. Waer op hy antwoorde: *Als de Muyle sal baeren*. *Theophrastus* feyt dat in *Capadocia* of *Arcadien* de *Muylen* baeren. Maer de *Eefels* van dat Land, zijn van een ander slaghe, zijnde slechts onse *Muyl-Eefels* gelijk, wese die geen oprechte *Muylen*. Alsoo dar de *Muyl-Eefels*, als onvruchtbaer, voor een beeld van de onvruchtbaerheit genomen werden.

De *Salix* of *Willige*, in de sincker hand, dient oock tot een beeld van de Onvruchtbaerheit, alhoewel eenige houden, datse dient tot d'Onvruchtbaerheit van de *Vrouwen*. En dese plaetse *Plinius* in 't x v i boeck x x v i cap. seer qualijck verstaende, seggen zy, dat het saet van de *Willigen* een *Medicine* is tegen d'Onvruchtbaerheit. In welcke

plaetse hy niet anders wil seggen, dan dat de *Willige* is een middel totte onvruchtbaerheit der *Vrouwen*: Men vind veele, diewelcke kinderen genoegh hebbende, en om niet al te seer daer in te vervallen, 't selve gebruyckten, om hare *Vrouwen* onvruchtbaer te maecken, gelijk als de *Meyskens* en *Weduwen* plachten te doen, om niet swanger bevonden te worden; een snood stuck, dat niet alleen by den *Christenen*, maer oock by den *Heydenen* is vervloecht geweest. Waer over de *Griexsche Musonius* feyt, dat het den *Vrouwen* verboden, en oock straffe voorgestelt was, datse geen *Medicine* noch andere dingen mochten gebruycken, om de geboorte te beschadigen: Dieshalven hebben zy op de veelheyt der kinderen belooingen, en op de onvruchtbaerheit straffe gestelt. Dat de *Willige* onvruchtbaerheydt aenbrenght, getuyght *Dioscorides* klaerlijck, seggende dat hare blaederen, haer saet, schelle en sap, een t'faemen-treckende kracht hebben: de blaeders gewreven en alleen met waeter gedroncken, maecken de *Vrouwen* onvruchtbaer, en niet alleen den *Vrouwen*, maer oock den *Mannen*, gelijk 't selve *Isidorus* verhaelt. *Want de Willige, wort geheeten Willige, om datse willigh wast, wiens saedt, men seyt, van die aert te wesen, dat, wie dat selve drinckt, geen kinderen krijght, maer maeckt oock den Vrouwen onvruchtbaer.*

De *Triglia* in de sincker hand, in een schaele met *Wijn*, wort gehouden, dat oock een reycken van de onvruchtbaerheit is. *Atbanus* verhaelt vreemde dingen van dese *Triglia*, seggende door 't aensien van *Plato* in zijne *Phaon*, dat het een *kuyfche* en *suylvre* *Visch* is, en daerom is zy oock *Diana* toegeheylygt. Alhoewel *Egesander* van *Delphos* feyt, datse in het feest van *Diana* haer wierde vereert, want zy vervolght en dood de venijnige en doodlijcke *Zee-Haes*: doende sulx totte behoudnisse van den *Man*, aen de *Goddinne* van de *Iaght*, daer dese *Iagerinne* haer vereert wordt. Maer *Apollodorus* wil, dat, vermits *Diana* onder de naem van *Hecate* een drie-vormige *Goddinne*, geseft wierde, oock de *Triglia*, door de gelijknisse van dien naem, haer geoffert wierde: Waer over oock te *Athenen* een plaetse was *Triglia* genaemt, want aldaer was het beeld *Hecate Triglantina* geheeten, waer van de *Poët Heraclitus* oock sprack. Welcke *Visch* oock van de *Larijnsche* *Poëten* *Barbatus Mullus* wierde genaemt. En soo is

hy oock geheeten van *Sophonius* de Griek. Maer wy nemen die niet tot een beeld van de onvruchtbaerheit, als een *Vifch*, die van wegen haere eerbaere onthoudentheit, de kuyfche *Diana* is toegewijt. Maer om dat wanneer een Man van den *Wijn* drinkt, waer in dese *Triglia* is gefmoort, soo fal hy onmachtigh zijn in de *Minnelusten*, en soo een *Vrouwe* daer van drinkt, soo false als een onvruchtbaere niet ontfangen. 't Welck *Athaneus*, door 't aensien van *Terspeles* oock bevestight, feggende, de *Wijn* waer in de *Mullus* gefmoort is, soo de *Man* daer van drinkt, soo fal hy onbequaem zijn totte *Minnelust*, en een *Vrouwe* fal niet ontfangen.

D I S S E G N O . Ontwerp. Schets.

En Jongelingh van eedel opficht, met fchoone kostelijke kleederen geciert, hebbende in de rechter hand een *Passer*, en in de flinker een *Spiegel*.

Het *Ontwerp* kan gefeyt worden, dat het is, een gelijkmaetige kenniffe van alle fienlijke dingen, diewelcke bepaelt zijn in de grootheit metter vermogen, om die in 't gebruyck te brengen. Iongh met een eedel opficht is hy gemaect, om dat het ontwerp de fenuwe is van alle aengenaeme en maeckbaere dingen, en dat door den wegh van de fchoonheit: Want alle dingen die door de konft gemaect worden, worden min of meer fchoon geheeten, nre darfe een min of meerder fchoone teyckeninge of ontwerp hebben. En de fchoonheit van de *Menschlijke* gefalteniffe bloeyt in de *Ieugd* voornaemlijck. Men kanfe oock wel *Manbaer* maecken, als een *Ouder* dat volmaeckter is, voor soo veel de *overweginge* belanght, om dat die haere dingen niet verhaeft, gelijk de *Ieughd* wel doet, en zy moet oock niet zijn als d'*Ouderdoom*, die lof beradigh van befluyt is. Men kan het *Ontwerp* oock oud en grijs maelen, als een *Vader* van de *Schilder-Beelde- en Bouwkonft*, om datmen dickwijls dese kenniffe van 't ontwerp nimmermeer volmaeckt krijght, als op 't laefte van d'*Ouderdoom*. En daerom isfet een eere aen alle konftige handwerckers, en een eere aen de bedaeghde, die het *Ontwerp* met reeden best fchijnt te paffen. Het *Ontwerp* wort gekleert gemaelt, om datmen weynigh vind die dat naeckt sien, dat is, die geheelijck

haere reeden weeten: Maer kennen dat alleene, voor soo veele de eervaerentheit haer fulx'leert: die welcke een kleed gelijk is, dat door de winden hier en daer gedreven wort, om dat het ontwerp beweeght wort en gedreven nae de verfcheyden werckingen, en de verfcheyden gewoonten, plaets en tijden.

De *Passer* betoont, dat het *Ontwerp* beftaet in de maeren, die by haer dan prijfelijck zijn, als wanneerfe gelijkmaetigh zijn nae de reeden, van dobbel, half, derdedeel, en vierendeel, diewelcke meetelijck zijn met een, twee, drie en vier, in welck geral alle de proportien worden getrocken, gelijk in de *Arithmetica* en *Mufijck* bewefen wort, en by gevolgh in al het *Ontwerp*, waer door 't noodwendigh beftaet in verfcheyden linien van verfcheyden groote of verheyte.

De *Spiegel* teyckent, dat gelijk het *Ontwerp* behoort tot dat inwendige orgel of werckruygh van de ziele, dat wy de *fantafien* of invallen noemen, als de plaetsen van de beeldniffen, want in de inbeeldinge soo worden alle gedaenten van de dingen gefien, en nae dat diefelve dan worden gevat, soo wordenfe of fchoon of lelijck geheeten, gelijk dat *Fulvius Mariottellus* in zijne *overwegingen* bewijft: Waer over die geene, die een volmaect konftenaer hier in zijn wil, moet een volmaecte inbeeldinge hebben, niet befoedelt, niet afgefcheyden, niet verduyftert, maer ner, klaer, en die alle dingen nae haere aert recht kan vatten en begrijpen. En derhalven wordt hy een *Man* genaemt, die in dat deel wel gefchickt is, waer aen oock hanght het werck van 't verftand: derhalven plaghmen aen die geene die *Meefters* van dit ontwerp of dese konfte waren, groor lof te geven: En dit lof wordt bequaemlijck door desen wegh gefocht, als mede om dat de *Natuyre* weynige volmaecte dingen voortbrenght, en om datter oock weynigh zijn die 't wit van dese treflijke konft aenraecken: Mifchien dat daerom, oock in d'*Italiaensche* taele, 't woord *Disegno*, als een misteyckeninge alfoo wort genaemt. Veel meer dingen foude men hier over konnen voortbrengen, maer om de gewoonlijke kortheit te houden, fal 't genoegh zijn.

DISSEGN. Teycken-konst.

Anders.

MEn soude de Teycken-konst konnen schilderen, om dat hy Vader is van de Beeld- Schilder- en Bouwkonst, met drie evengroote en gelijke hoofden, en dat hy in de handen hiel verscheiden instrumenten, die tot dese bovengeseyde konsten bequaem zijn. En alsoo dese beeldnisse voor haer selve klaer is, soo behoefse geen ander uytlegginge.

LEALTA. Openhartigheyt.

EEn Vrouwe met een licht kleed, houdende in d'eene hand een ontfleecken Lantaerne, alwaerse met opmercken nae siet: in d'ander houdse een Maske of Mom, die op veele plaetsen gebroken is, staende als of zy dieselve tegens een Muyr wilde in stuccken slaen.

Het dunne kleed vertoont, dat onder de woorden van een rojaels en openhartigh Man sich oock een oprecht hert moet ontdekken, want onse woorden moeten, sonder eenigh belet, wesen, als het voornemen van ons gemoed, gelijk het kleed is tot een naeckt lichaem.

De Lantaerne wort te gelijk voor de ziele en voor 't hert genomen, en de glans die door de glazen schijnt, zijn de woorden, en de uytwendige wercken. En gelijk de Lantaerne het licht dat in haer besloten is, nae buyten schiet, also moet oock een openhartigh Man, van binnen en buyten, eenderleye gedaente van sich geven. Ten dien einde seyt *Christus: Laet u licht schijnen voor de Menschen, datse daer over God prijfen*: sulx dat u goede naem mette goede wercken magh over een komen.

Het Momaensicht, dat op de aerde geworpen en gepletrert wort, bediet te gelijk de verachtinge van de bedriegerie en dobbelheyt des gemoeds, gelijk elders geseyt is.

LEALTA. Openhartigheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die haere borst openende, haer eygen hert toont, om dat dit met haer gemoed over een komt, en dat soo wel in woorden als wercken, op datmen soude bespeuren dat de Trouwe volkomentlijk is onderhouden.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die de rechter hand voor de borst houd, en by haer een Hondeken.

De rechter hand op de borst, bediet de oprechtigheyt des gemoeds, het Hondeken door de ingeboorne genegentheyt, bediet te gelijk getrouwigheit, dat is openhartigheit.

GIUDITIO. Oordeel.

EEn naeckt en bedaeght Man, die op een Regenboge sit, houdende in de hand een Rechtsnoer, Passer, Liniaal en Waeterpas.

Her Oordeel is niet anders als een kennisse dieder wort gedaen nae een behoorlijke maete, soo wel in de werkingen als in andere dingen die uyt het verstand voortkomen. En om dat dese gereetschappen, van den konstenaers zijn gevonden, om gelijke kennisse te hebben in de Geometrie, soo wort dan, daer door billick, het overlegh en de verkiefsinge vertoont, die 't Menschlijk verstant behoort te doen, om allerleye dingen te onderscheyden en oordeelen. Doch daerom oordeelt dese niet recht, die juyft alle zijne wercken, op dese maniere wil afmeeten.

Tot verklaringe van den Regenboge, sullen wy seggen, dat een yder, dieder totte trappe der Menschlijke handlinge, hoedaignigh die oock mogen wesen, wil opklommen, van noode heeft, dat hy door veele eervaerentheyt het oordeel leere, en dat geschiet, even gelijk als de Regenboge voortkomt, door de schijnbaerheyt van veele verscheyden verwen, dieder dan te gelijk, door de kracht van de straelen der Sonne, nae toe trecken.

GIUDITIO OVERO INDITIO d'AMORE. Oordeel of kenteycken der Liefde.

EEn Man rijcklijck gekleet, met het hoofd evol Maenekoppen, t welck het kenteycken der Liefde by den Ouden bediet. Daer by zy spottelijck en belachlijck door het lot het kenteycken der Liefde voorsheyden: Want als zy wilden beproeven of een Vryer oock weder bemint wierde, naemen zy de bladers

bladers van bloeyende Mienekoppen, en leyden dieſelve onder haere vuyſt, ſlaende daer nae mettet vlakke van de rechter hand met aller macht daer op, en uyt het geluyt dat de bladeren, door 't ſlaen, maecten, oordeelden zy, dat haer Liefde aengenaem was. Dit verhaect *Picrius Valerianus* door 't ge-ruyghniſſe van *Tuercius*; alhoewel dit een by-gelovige en belachlijke ſaecte is.

GIUDITIO JUSTO. Oprecht Oordeel.

EEn ſtaetigh Man met een langh kleed, hebbende eens Menſchen hert, aen een keeren om de hals hangen, waer in een beelden is gefneden, 't welck de *Waarheyd* vertoont, ſtaende metten hoofde gebogen, en mette oogen om leegh, vaſtelijck op den halsband ſtaerende: hebbende voor zijne voeten eenige Wet-boecken open gellagen: 't welck bediet dat een oprecht en volnackt Rechter, behoort vroom te weefen, en nimmermeer door eenige ſaecte, zijne oogen van de heylige Wetten, noch van de beſchouwinge der ſuyvre en reyne *Waarheyd*, af te wenden.

GUERRA. Oorlogh, Krijgh.

EEn Vrouwe met een Kuras, Helm en Swaerd, mette vlechten bloedigh en in 't wilde, oock met bebloede handen. Onder haer Waepenrock ſalfte een root onderkleed hebben, om de gramschap en dolligheyt te vertoonen. Zy ſal op een gewapent Peerd ſiten, hebbende in de rechter hand een Spieſſe, en in de ſlinker een ontfteken Fackel, met een Columnne of Pijlaer daer by.

Deſe Vrouwe wort met een gewapent Peerd afgebeeld, nae de maniere der Oude Egyptenaers, oock mede nae de nieuwe maniere, nae 't aenſien van *Virgilius*, daer hy ſeyt:

*Het Ros dus wyzeruſt ten ſtrijd,
Dat dreyghet ons krijgh en diere tijd.*

Men leeft datter voor de Tempel van *Bellona* een ſeeckere, doch niet al te groote Columnne was, die de Romeynen de *Krijghs-ſtyle* noemden: Weſhalven als men overleyde of men eenigh Oorlogh ſoude aenvangen, ſoo gingh daer een Burgemeester by, die den Tempel van *Ianus* opende, en wierp van daer een Lance, nae de ſyde toe, daer de Vyanden waeren, en hier door verſtonden zy ten wat

tijde de Oorlogh tegens den Vyanden was verkondight en uyrgeroepen, en daerom ſtaer deſe beeldniſſe gereet, om die, neffens deſe bovengeſeyde columnne, wegh te werpen: waer van oock *Ovidius* in zijne *Faſtus* gewagh maect.

In de ſlinker hand houd zy een brandende Fackel, nae dat haer *Silius Italicus* afmaect:

*D'ontſteken Fackel, 't blonde hayr,
Met breyn en bloed beſprenckelt waer,
En vlogh Bellona, met een ſprongh,
Door 't Leger dat van d'ijfers blank.*

Aleer de Trompet gevonden waer, was by de Oude in 't gebruyck, dat zy eenige met Fackels, voor de Heyrlegers lieren aen trecken: die dan haere Fackels verheffende, en nae d'een en d'ander ſijde werpende, het teycken gaven, om mette Wapenen malkanderen te keer te gaen.

GUERRA. Oorlogh.

EEn gewaepende Vrouwe, die een Exter op den kaep van den Helm draeght: in de rechter hand een bloot ſweerd, en in de ſlinker een ſchild, alwaer een Wolfs hoofd in 't midden is gemaect.

GUERRA. Oorlogh.

EEn Vrouwe ſchricklijck van geſicht, met een brandende Fackel in de hand, als of zy voort gingh, hebbende by haer veele guldene vaeren, geld, ſilver, en eedelfteenen, diewelcke ſeer verſtroyt op der aerde leggen: Waer onder was de beeldniſſe van *Pluto*, den God der Rijkdommen, die ſeer was gebroken. Al om te vertoonen dat de Krijgh alle de Rijkdommen verſtroyt, verwoelt en verteert, niet alleen waer dieſelve wort gevoert, maer oock, waer zy ſiechts haer deurtochten doet.

STRATAGEMA MILITARE. Oorloghs-treck, *Krijghs-liſt*, van Sign. *Giov. Zarattino Caſtellini*.

MEn ſchildert een gewapent Man, die op den Helm deſe ſpreucke heeft: *aut Marte aut Arte*, dat is, *door liſt of door macht*. Hebbende op de ſlinker ſijde een Rapiet, en aen de ſlinker arm een Schild, waer in een Kickvorſch gemaect is, die een Riet over dwers in den mond heeft, waer tegens een Waterſlange, die den Vorſch ſoeckt op te ſloc-

flocken , afgemaelt is , hebbende de rechter hand , met een groote moedigheyt in zijne sijde ; ter sijden hem , sal een Luyper staen , die seer vreeslijk metten hoofde opgestreckt is , hebbende eenen Dolphijn op den Helum.

Dese beeldnisse is regelrecht gemaect tegen het goedduncken van Alexander de Groote , diewelcke de Oorloghs-treecen boven maeten Viand was , en overfulx als hy van *Parmenio* overredet was , dat hy zijne Vianden op 't onverstenste , en by nachte , soude overvallen , antwoorde hy , dat het een schandlijcke saecke was voor een Capiteyn , de Overwinninge te steelen , en dat het Alexander toefont , voor de vuyt te winnen ; gelijk 't selve *Arrianus* verhaelt . Niet tegenstaende dese moedige woorden , is te overwegen , dat *Alexander* in zijne handlingen al te voorbarigh was , hebbende gemeenlijck meer reuckloosheyt en stoutigheyt , als kracht van dapperheyt , die altijd met wijsheyt en goede raed wil te saemen gevoeght zijn . Wy hebben dese beeldenisse willen passen , als datse een Capiteyn niet alleen nut , maer oock noodigh is : den welcken toekomt , niet soo seer met ge-

weld en stoutigheyt zijne Vianden te bespringen , als wel in de voorvallende noot , tor behoudenisse des Vaderlands en van zijn eygen Heykracht , door kloecke raed en door verstand (waer in de Oorloghs-treecen bestaen) te overwinnen : Want de Oorloghs-treck is anders niet , als een dappere Oorloghsdaed , die meer met raed en verstand als met macht en geweld wort uytgevoert . Want dit is dapperheyt vanmeer iemant zijnen Vyand met macht en sterckheyt overwint : Maer dit is kloecke raed , vanmeer iemant buyten den strijd of slagh , de Overwinninge van zijne Vyanden wegh draeght met list of kloekheyt . *Poliænus* een oud Griex schrijver , die ten tijde van de Keyseren *Antoninus* en *Verus* geleest heeft , seyt , dat dit de besondere wijsheyt van een Capiteyn is , dat hy de Overwinninge sonder perijckel of gevaer , magh verkrijgen : En 't is seer goed datmen eenige saecke oock midden in den strijd gaet overwegen en bedencken , ten eynde men te voeren door raed en krijghs-list magh beleyden , dat de slagh met Overwinninge magh uytvallen . Dit schijnt oock , dat *Homerus* haer wil vroet maecten , wanneer hy seyt , of door list of door macht . En dit is oock de spreucke die wy boven 't Helmet geset hebben . Men leest in *Poliænus* het selve ; 't welck van *Virgilius* schijnt heergekomen te zijn , als hy seyt , Laet ons de Schilden veranderen , en der Griecten Helmen en Vaendels voeren , 't is alleens of wy den Vyand door geweld of door loosheyt overwinnen . En de uytlegger van *Virgilius* seyt , dat het niet schandigh is zijnen Vyand met listige lacgen te overmeesteren , en het tegenwoordige gevaer behoorde dat oock geleert te hebben , als mede de voordaed die van de Griecten was genomen . Iae 't is oock geen schande , maer prijswaerdigh : want het verstand en de vlijtigheyt gaen boven de sterckheyt , en de Oorloghs-treck wijslijck beleyt zijnde , overtreft de groote menichte der krijghsluyden . *Euripides* seyt in zijne *Antiope* , de Raedslagh met weynigen wijslijck ingegaen , overwint , maer onbedachticheyt met een groot hoop Volx , is een grooter quaed . En hy seyt voorts in zijn *Aeolus* , de kleyne macht van een Man sal door de naerstigheyt boven drijven , want iek heb min vreesse voor een gros , sterck en onervaeren Man , als voor een loos en swack Man . By *Stobæum* leestmen veele spreucken tor voordeel van de Oorloghs-treken . En hier uyt komt het , dat als *Lisander* verwerden wierde , dat hy veele dingen met loofheyt en bedrogh uytvoerde , antwoorde hy

daer op , dat wanneer hem de Leetwenhuyl niet konde helpen , dat hy dan het Vossvel most aentrecken. Wilende daer mede te kennen geven , waer in de macht te swack was , dat mostmen met loosheydt van den Oorloghs-treck vervullen. *Poliæus* verhaelt dat de eerste die by de Grieken de Oorloghs-treecen gebruyckt heeft , geweest is *Sisiphus* de soone van *Æolus* , de tweede *Antolius* de soone van *Mercurius* , de derde *Proteus* , de vierde *Vlysses* , die *Homerus* de listige en loofse heet , waer van hy selve aldus spreeckt :

Ik ben Vlysses , Laertis Soon ,

Wiens loosheydt yder staet ten toon ,

Geacht tot in den hooghsten top ,

Wiens lof klimt tot de Sterren op .

Hannibal de Veldoverste van *Carthago* , was een listigh Man en seer geestigh om nieuwe oorloghstreken te vinden , gelijk *Æ. Probus* in zijn leven verhaelt. Want als hy tegens zijne Vianden te swack was , dan vocht hy met verstand en loosheydt. Maer om tot onse beeldnisse te komen , soo beelden wy de Oorloghs-treck met een swaerd aen de sijde af : om dat een Capiteyn , hebbende groote of kleyne macht by hem , evenwel moet vechten met macht en met loosheydt , als moetende nootwendigh gereet en op zijn hoede wesen , waerom zy oock *Ongorde* , dat is wackere en dappere Soldaeten genaemt zijn , als zijnde in haere Wapenen gefespt , sulx dat een yder krijghsman zijne Wapens most neffens hem vaerdigh hebben , en bereyt staen om te strijden. *Ongorde* worden die bloets geheeten , die totten Krijgh onbequaem zijn , 't welck oock *Servius* de uytlegger van *Virgilius* secht , dat het van *Augustus* niet alleen als schandlijck wierde gehouden , wanneer de Soldaeten haere Wapenen hadden afgeleyt , haer onwaerdigh achtende de Wapenen te dragen , maer liefse oock strengelijck straffen , die willens en door traegheydt of luygheydt haere Wapenen , doch insonderheydt , haer sijdgeweer , hadden afgeleyt. *Corbulus* een Capiteyn van den Keyser *Claudius* , liet een Soldaet , die sonder sijdgeweer voor den dag quam , dooden : Nöch een ander , diewelcke , terwijl hy de schantse groef , alleen een poock op zijn sijde hadde ; 't welck *Tacitus* mede verhaelt : En hoewel dees *Historyschrijver* , dit niet kan geloven , maer hem al te wreed schijnt , niet te min

houd ick dat *Corbulus* in 't weder-oprechten van den Krijghstucht , dit niet uyt hoofdigheydt of straffigheydt , maer nae de Krijghswetten gedaen heeft : Naedemael het de plicht van den Soldaeten was , wanneerse groeven of hutten toestelden , datse 't Rapier op haere sijde mosten hebben , wanneerse haer schild en bagagie hadden afgeleyt , blijvende yder binnen zijne voet-maeten , die voor yder bende waeren afgesteken , nae 't verhael van *Frontinus* , die veele laeren , nae *Tacitus* , van de Krijghs-konst heeft geschreven. Boven dat , wierden zy door de Wetten aen den hals gekraft , die haer sijdgeweer hadden verkoft , vervreemt of verloorren. Zy waeren oock gewapent , wanneerse haer Middagh-mael hielden : en alse daer nae metten Veld-Overste haer Avondmael deden , dan waerense ontwaepent , gelijk *I. Capitolinus* , in 't leven van den Keyser *Soloninus Galienus* verhaelt : ren wiens tijde , die geene , die by den Veldoverste ten Avondmael genoot waeren , op zijn Soldaets begosten gewapent te zijn : Want *Soloninus* een kind zijnde , ontnam de genoode Soldaten , terwijl zy her gastmael hielden , haere gordels , die van goud bloncken , en om dat het qualijck was te weeten , wie in 's Keyfers Hof de wapenen hadde wegh gedragen , soo verdroegen de Soldaten sulx gerustlijck : Maer van nieuws genoodicht zijnde , soo wilden zy haer sijdgeweer niet afdoen ; gevraeght zijnde , waerom ? soo seytmen dat zy geantwoort hadden , vraeght dat aen *Soloninus* : En hier van quam dees maniere , datse altijd metten Veld-Overste gewapent gingen aen sitten. En voor soo veele de afgebeelde Dieren belanght , aler ick totte uytlegginge come , sal ick te bedencken geven , dat een Capiteyn , sich , door twee middelen , sal dienen van de Oorloghstreecken : somtijts om sich alleen te redden , wanneer hy kleyn van macht is , sonder dat hy opsicht heeft , om zijnen Viand te overwinnen , achtende dit overwinninge genoegh , dat hy sich selve en zijn volck uyt het gevaer helpe : ren tweeden als hy machtiger is , dat hem dan de Oorloghslist diene , om zijnen Viand , met een dapper gemoed , te verstroyen en overwinner te blijven ; En dese twee middelen , worden door de *Natuyre* van dese twee voorgestelde Dieren uytgedruckt. En

om tot het eerste te komen, soo verhaelt *Alianus* dat de Vorsch in Egypten met sonderlinge Wijsheyt is begaeft, want dieselve stelt sich tegen den Hyder of Egyptische Waeterlange: en kennende haer eygen swackheyt, soo neemtse in der haest een ried in den mond, en houd dat over dwers, om dat haer de Slange niet soude in slocken, want zijn beck is soo wijd niet, en door dese listigheydt ontgaet zy de macht van de Slange, want het een Slange is wel schoon van opzicht, maer van doodelijk venijn. Onder dese slaghe past oock de Oorloghs-list van de Engelsche, diewelcke sich swacker bevindende als *Cesar* was, hieuwen een groot deel boomen af, en stopten daer mede den wegh die *Cesar* door 't bosch most passeeren. Een ander list gebruyckte *Pompejus* in *Brundisium*, verbaest wesende door de komste van *Cesar*, en om de macht van *Cesar* te stutten, dede hy de poorten toe metselen, en maecte grachten dwars over den wegh, stellende op dieselve verscheyden paelen met scherpe pinnen, en deckte die wederom met aerde toe. Zijn soone *Sextus Pompejus* by *Ategua* in Hispanien, de komste van *Cesar* oock vreesende, maecte eenen Wagenburgh op den wegh, om des Viands krijgsheyr op te houden, terwijl hy mocht te rugge deisen en sich in *Corduba* vast maecter, daer hy nae toe trock. *Hannibal* siende dat hem, tot groot nadeel, alle de wegen van *Fabius Maximus* waren gesloten, hielt hem den gantschen dag verbaest op, en 's nachts daer aen ontstact hy eenige bossen houd, die op de hoorens van eenige Ossien gestelt waeren, drijvende dieselve tegens de bergen op: welck schouwspel, het machtigh Romeyns leger soo dede verschricken, datter oock niemant soo stout was, die uyt haere bolwercken dorst gaen: en door dese Krijghs-list hielt hy het Leger van den Viand op, en vluchte sonder schaede van zijn Heyrleger. Het tweede middel is, wanneer hem een Capiteyn bevint, wel van macht voorsien te wesen, maer door dat de Viand eenigh meerder voordeel van hem heeft, soo soeckt hy dat te vervullen met verstand en loosheyt, poogende zijnen Viand te verleyden, en hem op eenen wegh te brengen, daer hy niet om denckt, en 't selve soo te bestieren, dat hy zijnen Viand met sekerheyt kan t'onderbrengen,

en 't hoofd tot een eerlijcke overwinninge opsteken. Van foodanige Natuyre is de wilde Luypert, diewelcke zijne sterckheyt tegens den Leeuw mistrouwende, soeckt sich door een gemaecte listigheyt te verskeren: want hy maect een hol dat twee gaeten heeft, 't eene om in te gaen, dat seer wijd is, 't ander dat in 't midden seer nauw is, en als hy sich van den Leeuw siet besprongen, vlucht hy door het gat, alwaer de Leeuw, op hope van overwinninge, hem met foodanige macht vervolght, dat hy door de grovigheyt van zijn lichaem, in 't gat blijft steken, konnende noch voorwaerts, noch achterwaerts, keeren: 't welck de loofse Luypert wetende, kruypt wederom door het nauwe gat, bijt, scheurt en rijt den Leeuwe van achteren, met zijne tanden en klauwen: alsoo dat *B. Anglicus* seyt, dat de Leeuw dickwijls van den Luypert wert overwonnen, meer door loosheyt als door geweld. Van gelijcke loosheyt zijn oock de kloecke Soldaten, die de Vianden in haere hinderlagen weeten te verleyden, gelijk *Hannibal* aen *Titus Sempronius Gracchus*, en *Cesar* aen den Swijfters gedaen heeft, diewelcke met hem oorlogende, quaemen op de grenssen van Vranckrijck, en de Romeynen wesende ontrent t'achtentigh duysent Mannen sterck, waer van 20 duysent de waepen kosten voeren, soo ontweeck haer *Cesar* altijd, te rugge deinsende: Maer op sekere dagh, soo vervolghden hem de Barbaren, door 't groot vertrouwen datse sचेpten: en willende de *Rhosne* passeeren, soo hadde *Cesar*, niet lange te vooren, zijn Leger aldaer neder geslagen: Waer over als de Barbaren met groote moeylijckheyt, dese onstuymige reviere gepasseert waeren, soo wilden zy daer al te saemen, voor des anderen daeghs, niet overtrecken, waer van *Cesar* dertigh duysent Barbaren, die de reviere gepasseert waeren, seer moede zijnde, en sich te ruste leggende, overviel, en by nae alle versloegh, sonder dat zy eenigh middel hadden, weder over de reviere te komen. Wy souden veel meer Krijghs-listen kunnen by brengen, maer wie 't lust, magh *Poliænus*, *Frontinus*, *V. Maximum* en andere schrijvers lesen.

De Dolphijn op den Helm is 't waepen van *Vlysses* de vinder van de Krijghs-listen: alhoewel hy dieselve in zijn Schild plagh te

draegen, tot een aengenaeme gedachtenis, van dat een Dolphijn, zijnen soon *Telemachus* uyter Zee hadde verlost, daer in hy was gevallen, gelijk *Plutarchus* verhaelt. Niet te min kan men seggen, dat dit arge en kloecke Dier *Vlysses* niet qualijck past, als een beeld, dat een goed Capiteyn betaemt: Want de Dolphijn is 't hoofd en de koningh van alle Zeedieren, snel, vaerdigh, kloeck en wijs, om alle swaere voorvallen snellijck uyt te voeren; heeft groot verstand, en weet wanneer 't tijd is, om metten Crocodil, een wreed en doodlijck beest, sich sonder perijckel, in den strijd te geven: Want als hy sich uyte Zee in den Nijl wil begeven, soo kan de Crocodil niet lijden, dat hy zijn rijck soude innemen, dies soeckt hy den Dolphijn te verjaegen, tegens den welcken hy met kracht niet vermogende, overwint den Crocodil, door listigheyt, en alsoo hy op den rugge scherpe vinnen heeft als vlijmen, want de Natuyre heeft een yder Dier ingestort, niet alleen wat hem behulpelijck, maer oock wat zijnen Viand schaedlijck is, soo kent hy dan de scherpigheyt van zijne vinnen, en de weeckheyt van den buyck van den Crocodil, en gaet hy niet met den Crocodil voor de vuyst in 't gevecht, want hy heeft eenen wijden beck, met schricklijcke tanden, op de maniere als kammen, hebbende vreeslijcke klauwen, en om dat hy eenen harden huyl heeft, en met een scherpe rugge-graed, die regens alle slaggen gewapent is, soo bespringt hy hem niet, maer als een loofse en deurrapte, veinft hy sich, dat hy vreesse heeft, vluchtende snellijck onder 't waeter, slaende zijne scherpe vinnen in den buyck van den Crocodil, en brengt dienselven alsoo om den hals, gelijk *Solvus* seyt. Waer uyt klaerlijck blijkt dat de Dolphijn zijnen Viand met een *Stratagema* of Krijghs-list overwint. De Dolphijn dan op den Helm dient voor een goed Capiteyn, dat hy met oordeel, sorgē en vaerdigheyt moet vernemen nae de ordre en gelegentheyt des Viands, om hem van die sijde te bespringen, waer dat hy swackst en lichtst is om te verdrijven en te verstroyen: wesende de Dolphijn veel minder van macht om den Crocodil te overwinnen, diewelcke in 't gemeen twee en twintigh elbogen langh is; 't welck dienen kan tot een beeld, voor die van minder macht zijn, om haeren Viand

niet te vreesen die machtiger is, als zy zijn. Daerom moeten die geene die van meerder macht en sterckheyt zijn, hier door gewaershouwt wesen, datse op haere kracht niet al te trots zijn, om haer minder te verachten, en door vermetentheyt en hooghmoed, dieselve geweld en overlatt te doen: Want daer is niet een, oock hoe groot hy zy, die niet door eenige loosheyt, van soo slechten persoon, als 't oock magh wesen, kan werden 't ondergebracht:

Een kleyn Hond kan 't wilde Swijn,

Een hinder en beletter zijn.

Kleyn is de Torre of Schaelbijter, evenwel kan sich dieselve over den Adelaer wreeken, gelijk *Alcians* seyt. Kleyn is de *Schneehon*, een Dierken als een Wefelken of Indische Ratte, 't welck sich in 't waeter doopende, rontom in de krijte wentelt, maeckende daer van een Helmet, droogende datselve in de Sonne, waer mede hy den Aspīs te keer gaet, schuttende de steecken met zijnen staert, en bijt terwijlen den Aspīs, met zijnen scheeven kop, den keel af. Datselve Dier, wanneer het den Crocodil mer den Mond open siet, en hem het Vogeltjen *Trochilus* of Koninxken de tanden suyvert en lieflijck ketelt, daer in vermaeck scheppende, soo loopt dit Dier hem snellijck in den mond, en de ingewanden en den buyck door-geknaecht hebbende, komt het als door een scherp geweer, daer wederom uyt kruypen. Van gelijcken *Egithus* dat kleyn Vogeltjen, van sommigen *Sala*, *Acanthus* en *Cardellus* geheeten, geeft sich op den Esel, wanneer hy tusschen de doorens loopt en haere nesten verstoort, pickende dienselven op den rugge, hals, en in de oogen. De Dolphijn selve, wort wederom van een kleyn Vischjen overwonnen, maer wat het voor een Vischjen is, weet ick niet seker, maer dit schiet my in den sin, dat de Dolphijn viand is, van *Pompilus*, van andere *Nautilus* geheeten, een kleyn Vischjen, waer van *Athaneus* gedenckt, dat, soo de Dolphijn 't selve Vischjen op eet, soo eet hy 't niet als ter nood, want soo haest als hy 't selve heeft gegeten, soo wort hy treurigh en onrustigh, sulx dat hy moedeloos en swack zijnde, van de baeren aen den Oever wort geworpen, alwaer hy dan een roof wordt van andere Vischen. Maer laet dit Vischken soo kleyn zijn als 't wil, soo sal dit het besluyt wesen, dat

dat de groote van de kleyne kunnen werden overwonnen. Daerom seyt *P. Minus*, 't is voorsichigh gedaen, zijnen *Vyand*, oock hoe kleyn hy zy, te vreesen. Die geene, die te seer op haere kracht vertrouwen, soo in 't beroonen van wreedheyt als in 't plegen van allerley schelmstukken, die sullen gewaerschoouwt zijn, sich te onthouden van een ander ongelijk te doen, en geloven, dat alfulcke overlast, als zy een ander gedaen hebben, wederom aen haer kan gebeuren, en gedencken, of wel 't selve met geweld niet kan geschieden, dat zy dan door loofheyt en treecken kunnen werden overwonnen. En die niet kan van eene, die kan van meerder overwonen werden. Een spreucke, die van den wreedden *Maximus*, geseyt is, en die door zijne grootheyt van persoone en sterckheyt onverwinnelijck wierde gehouden. *De Oliphant is groot, nochtans wort hy om hals gebracht. De Leeuw is sterck, nochtans wordt hy doodgeflaegen. Macht u voor veelen, soo ghy weynigen niet vrees.*

Dit heeft de moedwillige Keyser *Maximus* seer wel beproeft, want als hy te gelijk met zijnen soone, op den middagh in zijn tente in de belegeringe van *Aquila* rustede, is hy, met zijnen soone, van de soldaten vermoort, en beyde de hoofden zijn nae *Romen* gesonden, en dat niet alleen van veele personen, maer oock door eene van de minste, kan een groot Heer werden t'ondergebracht, even gelijk de *Crocodil* van den *Dolphin*, door listigheyt wort verrast. *Ehud* in 't IIII capit. der Rechteren, dragende geschencken aen *Eglon*, den Koningh der *Moabiten*, veinsde heymlijcke saecken met hem te willen spreecken, stack den Koningh mer een tweesnijdend *Mes* dat hy stierf. Dese saecke schijnt by onsen tijde vernieuwt te wesen, by *Jacob Clement* van de *Ordre* der *Preekebroers*, diewelcke onder schijn van brieven aen den Koningh *Henric* de III over te leveren, sich tot de knyen toe buygende, als of hy hem eerbiedigheyt wilde bewijzen, soo duwde hy hem van gelijcken met een *Mes* in de buyck. 't Is wel waer dat hy een ander uytkomst hadde als *Ehud*, want *Ehud* vluchtde veyligh, maer dese wierde terstont van den onnesteanders gedoor, eer noch de Koningh den geest gaf. Behouden keerde oock *Judit*, de moedige Weduwe, in haer *Vaederland* wederom, met het hoofd van

Holofernes, Vorst van *Affyrien*. *Pausanias* de Jongelingh, daer niemant eenigh quaed vermoeden op hadde, gelijk *Iustinus* seyt, klaegte dickwijls aen *Philippus*, Koningh van *Macedonien*, over het geweld, dat van *Aratus* gedaen wierde, en siende dat de Koningh het selve niet strafte, maer dat hy met dien dwarspael lachte, en hem noch eerde, nam de wrake aen van een onbehoorlijk Rechter, doode hem in een nauwe straere verre van zijn wacht. Een oude Vrouwe siende van het dack, dat haer soone van den Koningh *Pirrus* benart wierde, wierp een tegelsteen, van boven neer, doodende *Pirrus*, waer door haer soone wierde verlost; gelijk *Plutarchus* verhaelt. Een *Persiaen* doorstack den *Apostael Julianum* listlijck met een spieffe. *Stephanus* de Voorspraeck, quam als of hy krank was, mette slincker arm verbonden, voor den Keyser *Domitianus*, diewelcke, alsoo hy met opmercken enige schriften las, die hy hem hadde gegeven, is van hem in zijn ingewand, met een *Mes* gewont, en met dese listigheyt heeft de *Procureur*, een *Monsterdier* der wreedheyt, getemt: want hy was een yder schricklijck, door 't bloedvergieten van soo veele eedelen, die hy dede om hals brengen. Alsoo dat de leelijcke en schandelijcke overlasten, soo in 't gemeen, als in 't besonder, oock van de alderminste personen, door den wegh van arghlistigheyt, kunnen werden gewroken.

ORIGINE d' AMORE,

Oorsprongh der Liefde; door *Zaratino Castellini*, *Romani*.

EEN Vrouwe die een doorschijnende ronde Spiegel in de hand heeft, die dick en swaer is, houdende dieselve regen de straelen van de Sonne, diewelcke daer door schijnende een Fackel ontstecken, die zy in de slincker hand heeft, alwaer aen 't handvat sel een rolle komt met dit opschrift: *Sic in corde facit amor incendium*, dat is, aldus ontsteekte de Liefde den brand in 't herte.

De oorsprongh der Liefde spruyt uyt het oogh, uyt het gesicht, en van een schoon ontwerp te sien. Eenige souden kunnen bewijzen, dat oock door 't gehoor de Liefde geboren wert, en dat door dese reedenen:

Als dat onse oogen en ooren, gelijck als vensters zijn van de ziele, door de welke, zy de gedaente, die in onse sinnen valt, verkrijgende, soo oordeelt zy offe schoon of leelijck zijn. En 't geene de ziele als dan schoon bevalt, dat prijstse gemeenlijck, en 't geene haer leelijck dunckt, dat mishaeget haer: En gelijck dieselve, yter natuyre, van 't leelijck een af keer heeft, also janckts in 't tegendeel wederom, nae 't geene haer schoon dunckt. Is 't dan dat de Liefde door de tralien van de oogen, in ons herte dringt, soo komtse oock dickwijls door de vensteren van de ooren, wanneer se de uytmuntende schoonheyt van eenige Iuffrouw hoort beschrijven: van welke beschrijvinge, en de begeerte tot haer, aengelockt zijnde, soo kan men oock, in 't gemoed, een hertlijck verlangen krijgen: welck verlangen van de schoonheyt niet anders is als de Liefde.

Het aensien van twee voornaemste Toscaensche Minnaers, sal ons genoeg wesen, te weten van *Boccatius* en *Peirarcha*, waer van de eerste ons verhaelt de Nieuwicheeden van *Ludovico*, *Gerbino*, en van *Anechino*, die door 't gehoor verliefte zijn geworden: en

wanneer de ander opentlijck in zijn gesangh prijst de dapperheyt van *Cola de Rienzo* Romeyns hoofdman, alwaer hy seyt, gelijck als een Man verliefte wort, door de faem of het goed geruchte. In welke woorden de Dichter verstaet van de Liefde der deughd, gelijck oock *M. T. Cicero* van gevoelen is, dat wy door de Liefde der Deughd en goed-aerdigheyt oock in seeckere maniere, die geene beminnen, die wy noyt hebben gesien, niet te min kan dit selve in 't gemeen, tot alle soorte van Liefde der deugd en schoonheyt getrocken worden. Waer by wy 't geruyghnis van *Atheneus* sullen voegen, alwaer hy seyt, 't is niet te verwonderen datter eenige alleen door 't gehoor zijn verliefte geworden: Voerende daer op in de Liefde van den Koningh *Zariadre* en *Odate*, de Dochter van den Koningh *Omarthe*, alle beyde van soodanige uytblinckende en volmaecte schoonheyt, datse oock scheenen van *Venus* en *Adonis* te zijn voortgekomen. Dese verliefden alleen op 't gerucht en door de vertellinge van andere, waer door oock eens yders beeld, soo vastlijck was gedrukt in 't gemoed van d'andere, datse oock malkanderen in den droom lieflijck verscheenen. 't Gebeurde dat de Koning *Omarthe* zijn Dochter *Odate*, ten houwlijck willende besteden, een openbaer gastmael toestelde, gevende zijn Dochter een gulden beker met Wijn in handen, tot haer seggende, siet naerstigh toe: Wie dat u onder alle dese Ridders wel bevalt, en dien ghy desen beker met Wijn overlanght, dien fuldy tot uwen Man genieten. *Odate*, siende de Vorsten en Heeren rontom te saemen loopen, begoft te weenen, dewijl zy onder dieselve dat gewenschte beeld niet sagh, dat haer in den slaep was verscheenen: Maer sich daer nae wat van 't weenen onthoudende, komt *Zariadre*, die zy door eenen brief hadde ontboden, en haestigh verscheenen zijnde, sprack hy haer toe, seggende: o *Odate*! ick ben die geene, die u belieft heeft my te ontbieden: Waer over zy hem blijdelijck ontfangende, gaf zy aen *Zariadre*, al lachende en vrolijck, den beker over, en hem, onder soo veelen, tot haeren Bruydegom verkoren hebbende, leyde zy dienselven in haer Rijck.

Ganfre Rudel, bruyckt riem en boot,

Om te soecken nae zijn doot:

Verliefte wesende, door 't geruchte, op de

Gravinne van *Tripoli*, die hy lange met Minnedichtjes hadde gevrijt, ionder dat hy die oyt hadde gesien, wort met soodaenige begeerte ontfteecken om haer te sien, dat hy daer nae toe vaert, en op de reyse kranck wordende, wort de boodschap van zijne ongeluckige overkomt aen de Gravinne overgebracht, die hem in haer Paleys liet brengen, en hem seer beleeft en goedgunstigh in hare armen ontfangen hebbende, en hy haer vriendlijck aensende, als wetende dat zy niet weiniger de oorsprongh van zijne Liefde als van zijn dood was, danckte haer over de meewaerige onthaelinghe van haeren Vryer, en gaf alsoo den geelt.

Maer hier is op te letten, dat of het wel schijnt, dat door 't gehoor de inbeeldinge van de Liefde in desen is gekomen, niet te min soo kan men door 't hooren alleen niet uytrechten, ten zy saecke, datmen dat beeld van de vertelde schoonheydt in de sinnen drucke, also datmen in sich als een getuyghnis heeft, en dar het voor de oogen klaerlijck blijktt, dat het *Odate* is, die *Zariadre* alleen in den droom, en niet te vooren, hadde gesien, en zy kende hem oock terstont in 't gastmael, al offe hem langh te vooren hadde gekent: 't welck hy niet soude hebben konnen doen, ten waere de beeldenisse door 't seggen van andere in 't gemoed haer setel hadde genomen. Alsoo sal oock *Ganfre Rudel*, Heere van *Balia*, nae de maniere der Vryers, het afdrucksel van zijn beminde, sich hebben ingebeeld: om daer uyt de schoonheydt van het levende beeld te aenschouwen: waer over men oock niet alleen door 't gehoor, maer oock verborgender wijse, door dien het ons dunkt, datmen de gehoorde schoonheydt voor oogen heeft, verliest wort. Daerom kan men niet volkomen seggen, dat door de venstren van de ooren, de Liefde in 't herte dringht, om dat dieselve door 't middel en d'inbeeldinge van 't gesichte heerkomt, en niet, sonder middel, door het gehoor: En dat dit waer is, moetmen verstaen, dat, indien de gehoorde schoonheydt, daer na door de oogen niet wort goed gekent, soo sal de Liefde niet in wortelen, maer wel soose met het geruchte overeen komt, daerom seghtmen, *de tegenwoordighbeyt vermindert het geruchte*: dat is, als men de saecke besiet, soo isse soo breed niet, als men daer van geroepen heeft, De

ooren zijn de venstren van de ziele, soo wel als de oogen, maer daer door verkrijghmen soodaenige gedaenten niet, alffer wel totte oogen behooren, te weten de gelijkmatigheydt van de verwen en trecken, diewelcke een volmaeckte schoonheydt uytbrengen, 't welck alleen door de oogen wort geoordeelt. Door de vensters van de ooren wort de Liefde geboren, en dat slechtlijck door een vriendlijcke, lieflijcke en engelsche stemme: Maer door 't verhaelen van de schoonheydt van een derde persoon, soo sal dat in ons een inbeeldinge baeren, nae 't geene wy gehoor hebben, alleens of wy 't gesien hadden, en door sulck duncken en inbeelden, worden wy bewogen om te minnen: Maer daer nae, als wy dat beeld, in der daed, sien, soo verkoelt de Liefde terfont, sulx dat het gehoor wel gelegentheydt geeft om te minnen, maer 't is daerom geen oorsaek van de Liefde: Want de Liefde van de gehoorde schoonheydt vormt sich in de inbeeldinge, en zy wordt daer nae in der daed bevestigh, door 't gesichte van de ingebeelde schoonheydt: daer door het geschiet, dat de Liefde van de gehoorde schoonheydt, geen kracht heeft, soo de gehoorde schoonheydt niet wort gesien: En dat de oorsaek en de gelegentheeden verscheiden zijn, dat wort van *Ficinus* over het Gastmael van *Plato* uytgedrukt, alwaer hy bewijst dat het oogh geheel de oorsaek is van de Minnesieckte, als wanneer de Menschen haer oogen dickwijls op 's anders oogen slaen, voegende het licht met her licht te saemen, drinckende daer door also ellendelijck de Liefde in. De overeenstemminge van d'andere leeden, behalven de oogen, seyt hy, dat niet eygentlijck de oorsaekke zijn, maer de gelegentheydt tot dieselve sieckte. Want soodanige 'tsaemenvoeginge, treckt die geene, die hy van verre siet hem te naederen. En om dat hy hem van verre siet, soo wort hy, door soodanigh aensien, als opgehouden en verbaest, en terwijl hy verbaest staet en siet alleen de opslagh van de oogen, soo is dat het geene, 't welck hem de wonde geeft. Daerom sulden wy seggen, dat om een seer schoone schoonheydt te hooren beschrijven, soo sal het gehoor de gelegentheit wesen eener onstekinge totte Minne, naedien door soodanige beschrijvinge slechts de eerste gedaente

is afgebeeld , als een beeld van de gelycke schoonheyt , en soo wort hy dan door een begeerte gelockt , om dese schoonheyt te sien , waer van alleen 't aensien en 't ontmoeten der oogen de oorsaek is , dat wy in de sotheyd van de Minne beroovert blijven .

De opslagh of 't ontmoeten van de oogen , waer uyt de Liefde haer oorsprong heeft , wort door een spiegel uytgebeeld , die regens 't oog van de Sonne staet . De spiegel is van foodaniger aert , gelyck *Orontius Finaeus* in zijn beschrijvinge van de brandspiegels afmaelt . Van dieselve verhaelt *Plutarchus* mede in 't leven van *Numa Pompilius* , de tweede Roomsche Koningh , dat de Vestaelsche Nonnen van hem onderwefen zijnde , wanneer haer Vier was uytgegaen , soo kosten zy , hier door , het selve ontsteken , even als offe een nieuw Vier uyten Hemel hadden ontfangen . Van gelycken verhaelt *Zonaras* , dat *Proculus* de Wiskonstenaer , de Scheeps-Arnaede onder *Constantinopel* verbrande , die van den oproerigen *Vatilianus* togens den Keyser *Anastafius* toegerust was . Van welke konst *Archimedes* de eerste Vinder geweest is , tegen den Romeinen , die zijn Vaederland *Siragusa* hadden belegert .

Dit tegenwoordige beeld is een gelycknisse : Want gelyck door dese spiegel , zijnde het oog van de konst , gestelt zijnde tegens het oog van de Sonne , de straelen soo heftigh schieten dat zy den fackel ontsteeken , altoo wort oock door onse oogen , die als spiegels zijn van de natuyre , tegens het oog van een schoone Sonne , daer de straelen van 't licht door schijnen , de fackel der Liefde in 't herte ontsteeken . En daerom wort haer een fackel in de sliicker hand gegeven , en dat aen de sliicker sijde na't hert , 't welck verklaert wort door de spreucke , met dit opschrift : *Sic in corde facit amor incendium* , dat is , aldus ontsteekt de Liefde den brand in 't herte . Een spreucke die van *Plautus* is ontleent . Hoedanigh nu de brand uyte oogen nae 't herte schiet , dat bewijst *Marfil. Ficinus* , seggende , dat de geesten , dieder voortkomen door de herte van 't hert , en van 't suyerste bloed , altijd in ons foodanigh zijn , als de aert van 't bloed is . Maer gelyckerwijs dese damp van 't bloed , die wy den geest noemen , en die uyt het bloed geboren werden , foodanigh is , als 't bloed is , soo schiet het oock

door de oogen , als door glaeve vensteren , gelycke straelen die 't bloed gelyck zijn . En de Sonne die 't hert van de Werrelt is , gelyck *C. Rhodiginus* seyt , verspreyt , door haere ommegangh en loop , het licht , en door het licht stort zy haere kracht op der aerde . En also beroert oock 't herte van onse lichaem , door een gestaedige beweginge , het bloed , van die daer nae by is , en van daer spreyt het de geesten door 't gantsche lichaem , en door dieselve geesten verspreyt het de glinsterende voncken , door alle de leeden , doch infonderheyt door de oogen : Want de geest seer licht wesende , stijgh oock lichtlijck nae de bovenste deelen van 't lichaem : en 't licht van den geest glinstert aldermeest door de oogen ; om dat de oogen , boven alle andere leeden , helder en doorluchtigh zijn , in sich hebbende licht , glans , dampen en viervoncken . Soo is 't dan geen wonder , dat een open oog , met groot opmercken op iemant gestiert , de pijlen van zijne straelen schiet in de oogen , van die 't oog beschour : Welcke straelen door de oogen van haere tegen-Minnaers schietende , dringen door tot in 't herte toe van dese ellendige Minnaers : En met reeden maghmen tot in 't herte seggen , want zy zijn gewont van 't herte , dat de pijlen werpt . En dit alles is nae de leeringe van *Plato* , diewelcke verstaet , dat de wonden van de Liefde , zijn seeckere sijne straeltjens , die uyt het binnenste van 't herte spruyten , alwaer her alderfoerste en heerste bloed is , aen de welke de wegh geopent zijnde , door de oogen , soo loopense wederom door de oogen van de Minnaers , en dringen tot her binnenste van 't hert . Waer over de Platonische Poet aldus seyt : *De wegh is open , door de oogen , naer 't herte .*

De spiegel , die van ons is afgebeeld , is de holle spiegel niet , die van achteren doncker is , maer dese is doorluchtigh , hel en klaerschiijnende van alle sijden , doch van d'eene sijde hol , die een groot en langh beeld vertoon , maer van d'ander sijde een groef en vollijvigh beeld , dat sich oock vergroot , doch in 't rond verschietende . De straelen der Sonne , die op desen spiegel steecken , die van achteren duyster is , branden door den weerfschijn op de stoffe , die haer wort voorgestelt : Maer als de Sonne , op onse anderen spiegel , met haere straelen aen d'een en d'ander

d'ander sijde komt te steecken , soo worden dieselve straelen in een seecker gemeen punt te saemen vereenight , om dat die van alle sijden hel en klaer zijnde , met haere rechte stralen, steeckt of brand op den fackel, daerſe van achteren op schijnt. Want men houd den Spiegel by 't handvatſel, tusschen de stralen der Sonne en den fackel of de stoffe , daerſe dan op steeckt. En alsoo dringht oock de straele van de levendige Sonne, door de oogen recht nae 't herte toe : alhoewel dien edelen Heere *Cignus Parthenoprus Caraffa*, beter behaegen heeft in de reflexie of weerſlagh ; gelijk hy doet in zijn bloeyend verhael, van de schoonheyt der oogen, dat hy zo laeren, nae dat dit was uytgegeven , in 't licht heeft gebracht. *Want gelijk 't oog des Hemels, seyt hy, steeckt op 't holle Cristal, om een weerſlagh te geven aen de nachtgelegene stoffe, om die te ontvoneken, die haer dan vertoert, door een vier, dat haer verslunt : alsoo doet oock het sterflijck oogh , terwijl het mette stralen van de gesiene schoonheyt in den hollen boesem van onse gedachten doordringht, en stoockt daer op de levendige vlammekens van de Minnebrand : die welcke nu vast hangende aen de stoffe der ziele, so wort die allenskens, allenskens onsteken, en maeckeſe onderdanigh, en een dienstmaeghd der Liefde.* Wy sullen antwoorden , dat dit sterflijck oogh niet klaer is, alwaert van een Minnaer die 't siet, of van de Sonne die bemint en gesien wordt. Mijn sterflijck oogh kan uyt sich selve niet doorbooren in den hollen boesem van mijne gedachten. Noch min kan het oogh van de Sonne, die van my bemint wort , met haere stralen soodaenigen weerſlagh veroorsaeken. De weerſlagh of 't weerſchijn te rugge gestelt zijnde, soo sou 't geschieden, door een uytwendig voorwerp van een schoon blinckend oogh , dat zijne stralen op mijn sterflijck oogh soude uytſchieren in den hollen boesem van mijne gedachten. En in sulken geval soo kost het dan geen weerſlagh wesen, want de weerſchijnende straele keert altijd wederom daerſe van daen komt , en blijft niet daerſe wort geschoten. Gewis dese gelijknisse van den weerſlagh is niet evenreedigh. Want de werckinge van den weerſlagh geschiet, terwijl de straele wort geschoten : en van 't tegengestelde voorwerp , door een harde en dicke duyſternisse te rugge gehouden zijnde, soo keertſe wederom tot dese heeft veroorsaeckt, en op soodaenige wijze geeftſe

wederom een weerſlagh aen 't voorgestelde, en verbrant de stoffe, dieſe in 't wederkeeren vint. In 't tegendeel soo gebruyckt de straele der Liefde haere kracht, alwaerſe geen wederſtant vint , maer zy gaet vry weyden. Doch daerom werckte niet met een weerſchijnende strael, maer met een rechte straele , die der valt ontrent de innerlijcke Geest van 't herte. Want boven dat, soo de straele van de gesiene schoonheyt, den hollen boesem van de gedachten doordrongh , en aldaer den Minne-brand verweckte alerſe aen 't hert raecte , - soo soude *Petrarcha* niet geseyt hebben , *dat de weggh, door de oogen, tot het hert, oopen is.* Maer soude seggen van de oogen, totte gedachten, en van de gedachten tot het herte. De holle boesem van 't gedachte sit in 't hoofd, en de hoofdhayren, zijn Hieroglyphischer wijsse , afbeeldingen van de gedachten, waer mede sich de ziele verciert en 't gemoed ontdeekt. Want selve de ziele, gelijk *Pierius* seght, brenght de gedachten voort, niet anders als 't hoofd de hoofdhayren, waer mede het sich verciert en deekt. De Reeden, het reedelijck overligh, en 't gemoed, hebben haer sitplaets in 't hoofd. *Plutarchus* seyt in de Platonische vragen , *te recht heeft de Natuur het aldereedste deel in de opperste plaets, en als een Stierman in 't hoofd gestelt.* En *Zeno* seght , *Het voornaemste deel van 't gemoed, woont in 't ronde van het hoofd, als in een Wereld.* De gedachten dan komen uyt het hoofd. *Petrarcha* getuyghet sulx mede. *'t Hoofd dat met swaere gedachten is beladen, druckt en vernedert my.* *Aristo* beschrijft *Sacripante*, dat hy geen gedachten hadde, ongevoelijck als een steen, aler hy de smerte van zijne suchten kost uytbraecken. Tot naevolginge van *Homcrus*, die *Vlyſſes* soo bedachtsaem afinaelde , dat hy d'oogen nae d'aerde sloegh aler hy sprack. Alhoewel de inbeeldingen en de gedachten , die in 't hoofd werden toegestelt en gevat , en die van 't gemoed werden goed gekent en behouden, daer nae in 't hert daelen, die oock aldaer soo lange blijven gewortelt, als zy in 't gemoed zijn, dat in 't hoofd is. Van gelijken spruyten uyt het hert de uytvoeringen van alle gedachten. Maer de verbolgen en geweldige Liefde, die geeft geen tijd aen de gedachten, maer gaet alleen door een opsligh van 't oogh, suelijck regel-recht van 't oogh nae 't hert : alwaer de ziele haer plaets

midden in 't lichaem heeft, gelijk de Spinne in 't midden van haer webbe. *Catbidius* seyt over de *Timæus* van *Plato*: Gelijk de Spinne die midden in haer webbe sit, enige beweginge gevoelt, 't zy datse uytwendigh of inwendigh gescheit, soo doet oock de ziele die haer plaats heeft in 't middelpunt van 't hert, en door de uytstreckinge soo maecht zy 't geheele lichaem lewendigh, en bestiert de beweginge van alle ledemaecten. In 't middelpunt van 't hert voelmen dan seer snelijck de beweginge der Liefde, die door de oogen in sluypt: en de oogen, als opene vensters, gevoelen sulx niet, maer 't hert alleine voelt het, en de Liefde aldaer gekomen zijnde, als tot haer middelpunt, soo sluytse sich daer en rust. Het verlangen dat de Liefde door de oogen instort, wort gedistilleert in 't heete forneys van 't herte, alwaer de ziele in soete Liefde versmelt. Het Choor van *Euripides* de *Treurspeelder*, singht in zijn *Hippolitus*, O Liefde! o Liefde! die door de oogen mijn verlangen stoof, en voert de soete Liefde in mijne ziele. De soete Liefde in de ziele en in 't hert gebruycken de Poëten, en andere Schrijvers, in enen sin; de ziele voor 't hert, en 't hert voor de ziele. *Heliandus* in zijne Moorsche geschiedenisse, ondertaft den oorsprongh der Liefde, beweerende, dat het gesicht alleene, de oorsaecke van de Liefde is, en dat de Minnetochten zijn als windbuyen, die door 't gesichte 't hert aenwayen; 't welck al niet seer van 't wit is geschoten. Want zijnde het gesichte het alderedelste en alderheetste van alle onse uytwerpingen en sinnen, soo moet het oock alderbequaemst zijn om tot sich te trekken, en een vryen gangh te maecten aen de ontfonckende geesten der Liefde. Laet u de oorsprongh der Liefde tot een bewijs strecken, waer toe het voorgestelde gesicht den aenvangh en gelegentheynt geven, en werpen de schielijcke hertztochten, door de oogen, in de ziele. Dit alles is nae de *Theorie* of *Practijc* van de *Platonische* *Minnaers*.

Deze leeringe van *Plato* heeft haer oorsprongh van dien seer ouden Minnedichter *Musæus*, die de eerste van allen is die het oogh voor de oorsaeck en oorsprongh, van de Liefde, stelde, wanneer hy 't beginsel van de Liefde van *Hero* en *Leander* beschrijft:

In de straelen van haer oogen,
Wies de fackel van de Min:
En het hert van groot vermoegen,
Blaeckt door 't vlammen van haer sin,

Schoonheynt uyt een eerbaer wesen,
Schiect veel snelder als een schicht,
Uyt haer ooghjes kondy lesen,
Wat het oogh voor wonden slicht,
't Oogh driecht midden door de minen,
Door het herte, door 't gewicht,
't Oogh doorstreckt der Helden spieren,
Door het branden van haer licht.

Hier uyt hebben alle Poëten gelegentheynt genomen, om te seggen, dat het oogh is de Voorste, de *Leydsman*, de *Weghwijsjer*, de oorsaeck en oorsprongh der Liefde, gelijk men wijtloepigh over al kan lesen. Waer over *Propertius* seght:

Wel! kedy niet den rechten sin,
Het oogh is *Leydsman* in de Min.

Seggende voorts:

Diana heeft *eylaes!* my met haer soete oogen,
Noyt van de *Min* gevont, te wonderlijck bedrogen:
De sorge van mijn Lief wast stadigh door 't gesicht,
Want Liefd' in my haer *Min* en al haer voedsel
slicht.

Ovidius seght in zijne *Minnebrieven*:

'k Sagh u en werd gewaer dat ghy my hebt bedorven,
En dat ick door u vier ben levendich gestorven:
Ick sagh u, en *eylaes!* na hebby my verdaen,
Een onbekende vlam, daer ben ick in vergaen.

Dieselve seght wijder in zijne *Minnekonst*:

Door u oogen, die, als voneken,
My verleyden tot u *Min*,
Door u oogen kondy toncken,
En my trecken na u sin.

Voorts vloeyen d'*Italiensche* Poëten over, van dat de oogen oorsaecke zijn van het *Minnevier*, want als men de schoonheynt door de oogen siet, en daer in behaegen schept, soo dringen de straelen strax nae 't herte. *Petrarcha* seyt noch soeter:

Vooghjens werpen uyt veel doodelijcke schichten,
Waer tegens dat my kan noch tijd noch plaats verlichten,
Van u alleen komt voort, 't schijnt een te vreemde
klucht,

De *Son*, het vier, de wind, waerom ick staedigh sucht,
Voogen zijn de *Son*, gedachten zijn de pijlen,
't Verlangen is het vier: En hier met onderwijlen
Soo pijnicht my *eylaes!* de Liefd' in mijn gemoed,
Met trecken vol bedroch en stoot my onder voet.

Het sou te langh vallen wanneer men al de Poëten, die vol van dese stoffe zijn, soude voor den dagh brengen: Maer een gedicht van een treffelijck verstand, sullen wy hier alleen by voegen, dat hy aen zijn *Vrijster* gesonden

fonden heeft, die welcke altijd van 't Venster liep, wanneer haer Vryer daer voor by ging, fiende door de spleet van de deure.

Dit hert, o schoone Maeghd! dat hebby soo doorfchoten,

Daer evenwel is vriend van u te moedich licht,
Door een verborgen flach en vlammen uytgegoten,
En door een oud Tyran, dat is, u schoon gezicht.

Dees Schutter wreed en hart, Verraeder, sonder trouwe,

Zijn sichbre krachten trock, seer krachtelijck by een,

En schoot met aller macht: 't geen andren dood vol rouwe,

Dat doedy door een spleet, en dat op my alleen:

My kosty inmers wel in 't vrye Veld bevechten,

Vernits mijn herte trilt, en dat mijn ziel bevreest,

Niet voor u trots gezicht haer voorhoofd op derf rechten,

Maer schuylen moet voor 't licht en voor u schurwe geest.

Doch ghy misgunt my laes! een soete dood te sterven,

En weyget, hoofd voor hoofd, te treden in 't gevecht:

O wreede en trese Maeghd! och mocht ick dit verwerven,

verven,

En worden, voor de vuyf, van u te neer gelecht.

Niet alleen de Poëten, maer oock de geestige schrijvers, hebben den oorsprong van de Liefde het oogh toegeschreven, want *Achilles Tatinus* en *Heliodorus* verhalen van de oogen,

dat dieselve zijn vereenigers van de Liefde. Iae dat der Minnaers onderlinge opzicht, een herdenc-kinge en vernieuwinge van de Liefde is, en dat dieselve de sinnen niet anders opstooct als of her vier by eenigh stroo geleyt waere.

Iae wy fullen noch meerder seggen, dat de brand, die door de oogen ontfteecken wort, van meerder kracht is, als het rechte Vier, want datfelve ontfteeckt niet, ten zy dat het geleyt worde by de stoffe: Maer het Minne- vier dat door de oogen komt uytglinsteren, ontfteeckt het hert en sinnen, al is 't schoon,

datmen daer verre af is: Even gelijk als de vlamme van de Babilonische bloeme *Nasiba* ontfteeckt en naedert, hoewel men daer verre af is, alsoo ontfteeckt, schiet en verspreyt oock de afwesige vlamme van twee glim- mende oogghens, den brand in de gemoede- ren, van die daer op fiet. Waer over *Plutar- chus* in 't gastsmael, seyt, dat de Liefde die met een seer geweldige beweginge in de Menschen valt, haere oorsprongh en begin, van 't aensien verkrijgh, oock foodaenigh dat de Minnaer schier versmelt, als hy zijn beminde fiet, en daer in windelt en veran- dert. Want het onderlinge gesichte van de schoone, en 't geene uyt de oogen voort- komt, het zy dat het een licht of een sekere

instortinge zy, verderft den Minnaers en verteert haer door een sinerte, die met ge- neughte vermenght is; 't welck van *Orpheus* genaemt is Bitter-foet, en van *Petrarcha*, te recht, gesmaect is, als hy in zijn klinck- dicht seyt:

Wanneer ick sagh de Son, door 't straelen van haer oogen,

Doen is mijn moede ziel verr' uyt mijn hert gevlogen,

En sweesd' in 't aerdscb priel, zijn lusthof in 't gemoed,

Om vnden, 't geen zy socht, het bitter met het soet:

Door dees soo gantsch versche en harde strijdzigheden,

Soo weet ick geene raed, en worde vast bestreden:

Nu met een heete wil, dan met een kille sin,

En stae soo tuschen 't luck en tuschen droefheyd in.

De soerigheyt van de Liefde is vol bittere alst en galle, en haere vergenoegingen zijn de klachten en sinerten van de ellendige Minnaers. De Liefde is bitter, want die daer mint, sterft al minnende, wefende de Minne

een vrywillige dood, en voor soo veel zy een dood is, soo isse bitter, maer soo veele zy vrywilligh is, soo isse soet. Hy sterft al min- nende, te weten die daer mint, want zijne gedachten vergetende, soo wort hy veran- dert in die geene, die hy bemint; gelijk *M. Ficinus* verhaelt. Daer by voegende dat die geene, die in 't kamp-gevecht van de Liefde eervaeren zijn, wel beproeft hebben, hoe bitter de Liefde is, soo wel voor die daer verre af is, alsse bitter is, voor die daer tegenwoordigh is. Want de Vryers, verre van haere Sonne afgescheyden zijnde, leven door haer afwesen in duysternisse en quel- lingen, verlangende om haer licht te sien. Zy is oock soet van verre, om de herdenc- kinge van 't vermaeck van 't gesiene licht. In de tegenwoordigheyt, oock van 't bemin- de licht, is de Liefde bitter, want door haer wort de Minnaer verbrant, verteert en ver- smolten: Van d'ander sijde weder isse soet, aengesien dieselve in soo schoonen Vier ver- teert wort, en in de vlam, die van hem soo geacht is, in de welcke het hem soeter is straffe te lijden, als daer buyten vrolijk te zijn. En 't is veel soeter, want keerende in de geminde persooene, soo sterft hy daer in. En zy is wel dobbel bitter, want hy sterft, niet konnende door 't hert dringen, en sich in haer geheel en al herscheppen, en met haer vereenigen. Zijnde onmogelijck, datse soo geheel souden gescheyden en gantsch en gaer afgesondert werden; gelijk men door

de groote Liefde sien kan, alwaer men altijd verlanght, om met de groote eendracht wille, rontom het beminde licht, te sweven; gelijk verscheyden Dichten getuygen. En om dat de Liefde bitter-soet is, soo verblijden sich de Minnaers in een oogenblik over de soetigheyt, en zy verfinelten strax in de bitterheyt van haer schoone Sonne, die zy soecken en daer nae verlangen. Maer hoe soo? De Minnaers hebben soo wel het soete als het bittere. Het bittere is hun soet, en 't soete is hun bitter. Van dit gemengde soet en bitter, dood en leven, vrolijkheyt en sinerte, daer van zijn alleene de twee schoone oogen de oorfake en de oorsprongh van de Liefde. Wy sullen dan besluyten met de bedachte woorden, van die Vrijster, daer van *Apulejus* in 't x boeck van zijnen gulden Esel, aldus spreekct, *De oorfaeck en de oorsprongh van dese mijne droefheyt, als oock de Medicijne en mijne behoudenisse zijt ghy alleene, want dese uwe oogen, die door mijne oogen tot in 't binnenste van mijn hert, en door 't mergh zijn ingedronzen, hebben my een bitere en felle brand veroorsaect.* D'oorsprongh dan van de Liefde, komt door 't oogh en door 't gesichte. Dit verhael sal niet vergeefs noch ydel zijn, maer nut en profijstigh, als wy bedencken dat de genegentheden van de Liefde door 't gesicht komen en door den weerflagh van twee schoone oogen: en om dat wy in desen doolhof niet souden geraecken, sullen wy de oogen sluyten voor de schijnbaere glans van de sterfijcke lichten: Want te staeren op een uytnemende schoonheyt, doeter op verlieven en in de Minnesiecke vervallen: Maer daer en tegens zijn oogh daer van af te keeren, bevrijd ons van dieselve. *Keert uwe oogen af, op datse de ydelheyt niet sien, seght David.* 't Is een wijse raed die ons in dese Dichten gegeven wort:

Wat raed soo Venus self haer dreutsche schoonheyt biet? Ey staet niet, maer gaet ras, en voor 't verderven vliet.

Soo moeten wy dan niet blijven sitten noch vertoeven om op een schoon gesicht te staeren, maer moeten ons uyt haere oogen wegh packen, en sorge draegen dat onse oogen niet ontmoeten de schoone oogen van andere, ten einde wy in dese schaedelijcke krankheyt niet vervallen: En als wy daer in mogen gevallen zijn, dat wy daer uyt wederom mogen opstaen. Hier van geeft ons *Marjil, Ficinus* soo wel als de Meester der Lief-

de *Ovidius*, een heylsaeme raed als hy seyt:

*Soo Swavel slechts de asche raect,
De minste vonck die brand en blaect:
Soo gaet het als men Min niet acht,
Wat dood schijnt, krijght weer nieuwe kracht.*

Het voorgeselde einde van de Platonische Liefde is gevaerlijk, te weten datmen te gelijk mette oogen de lusten sal gebruyken, aengesien de Liefde de trappen van't welbehagen gemaect heeft, naer 't seggen van *Lucianus*, *het is niet genoegh, seyt hy, die aen te sien dien ghy bemind, noch tegens hem over te sitten, hem te hooren of te spreken, want de eerste trappe scheidt het gesichte, dan het verlangen, van by te zijn, daer nae het aenroeren, en ten laesten het kussen om verder te gaen.* En *Socrates* die 't Orakel van de Platonisten was, koste niet ontkennen, nae dat hy gesien hadde de schoone *Theodata*, te seggen, 't geene van *Xenophon* in 't leven *Socratis* beschreven is, *Maer wy, seyt hy, begeeren te voelen 't geent wy sien, doch wy sullen door liefde treurende wech gaen, en daer afzijnde, sullen wy daer nae verlangen: uyt alle dese sal gebeuren, dat wy sullen dienen, en dese sal gediend worden.* Siet doch hoe *Socrates*, die de ziele was van *Plato*, bekent, dat hy door 't sien verlangde nae 't gevoel, en evenwel leede hy groote sinerte, alhoewel hy verre van de beminde faecke af was, en verviel also in de slavernie van de Liefde. Hier op past 't geene men leeft van *Araspade*, Ridder van den Koningh *Cyrus*, hoe dieselve hem hadde vermeren, dat hy een Iuffer dienen en besien soude, sonder dat hy eenigh werck van haere Liefde hadde: Neen seyde de Koningh, dat is een fake die al te gevaerlijk is, want het kan gebeuren, dat het vier wel niet terstont ontfleeckt, wanneer het geraeckt wort, maer ick soude het vier niet willen handelen noch de schoonheyt willen sien: Doch u *Araspade* raede ick, dat ghy uwe oogen niet wilt hechten aen al te schoonen ontwerp, want het vier brand alleen den geenen die 't aenroert, maer de schoone ontfleeckt oock den geenen, die zy van verre siet, sulx datse als van de Liefde raesen. *Araspades* onthielt den goeden raed van *Cyrus* niet, hem inbeeldende dat hy de Liefde kost tegen staen, en dat hy niet verder als tot de trappe van 't gesichte gaen soude: Maer allenskens, allenskens voelt hy in zijne borst, sulcken fellen uytnemenden Minnebrand, tot *Panthaea*, die hy beminde, dat hy oock van sinerte weende,

de, en van schaemte vinghing, vreesende in 't gesichte van den Koningh weder te keeren, door de lasterlijke dreygementen die hy dede aen de eerbaere Iuffer, die hem in zijne Liefde niet wilde behagen; sulx dat de onvoorsichtige *Arafpades* niet denckende, om de kracht van 't gesichte, hebbende den voet op den eersten trap geset, door 't gesichte aangedreven zijnde, socht door een ondraeghlijke begeerte, oock voorder tot de daed te komen, waer toe hem de genegentheyd der Liefde overdede. O! wat is het sien een aengenaem dingh voor die geene die gedreven worden door de lusten? even als de Schockebacken verlangen om haere handen te slaen, nae 't geene zy voor haer sien? Waer van men sich moet wachten als van een vier. *Megabizus*, Veldoverste van *Darius*, fant seven Persianen, die neffens hem de voornaemste in 't leger waeren, als Gesanten, aen *Aminta* den Koningh van Macedonien: diewelcke heerlijck ontfangen zijnde, hielden aen, om, nae de maeltijd, de schoone dochteren van Macedonien te sien, diewelcke niet soo haest gekomen waeren, of de Persianen wierden door haere Liefde ontfleecken, en baeden *Aminta*, hy wilde dieselve tegens haer over fetten, 't welck de Koningh, gelijk *Herodotus* seght, wel beviel: Maer soo haest waeren zy niet aengeseten, of zy begosten, sonder eenige zeedicheyt de handen by hare borsten te steecken: 't welck de Koningh seer onbeschaemt dachte, en zijnen soon *Alexander* niet weyniger: diewelcke door seeckere aerdigheyt den Vaeder deede vertrecken, die vertrocken zijnde, seyde hy tot den Persianen: Nae dien ghy geseten zijt, in een Koninghlijck banket, en de uyre naedert om te gaen rusten, soo wil ick u oock bereyden een vermaecklijck bedde in 't geselschap van dese Iufferen, op dat ghy uwen Koningh mooght vertellen, hoe wel ghy onthaelt en gefesteert zijt van den Koningh van Macedonien, daerom laet eerst toe, dat dese Iufften haer in haere *seraglio* of vertreck mogen wasschen en opposten. *Alexander* doet daer nae ongebaerde Jongelingen in Vroulijck cieraet opproncken, met Ponjaerts onder haere kleederen, die totte kamers, daer de Persianen waeren, intreedende, meenden zy, dat dit dese Iuffers waeren, die oock terstont van haer on-

eerbaerlijck wierden omarmt. Maer dese ellendige, wierden in dese hirtigheyt te saemen doorsteken. Een ellende, alleene door 't sien van de oogen veroorsaect, een oorsprongh van ontallijcke quaeden, stifsters van den val en van droeve ongelucken, waer yut oock 't begin van het bederf en de geene ellendigheyt van 't Menschlijcke geslachte is gesproren: *Want de Vrouwe sagh dat de vrucht goed was om te eeten en schoon in de oogen*. Om welke oorlake God daer nae van boven neer, plassen en revieren stortede, om de Wereld te versuypen, en dat door de dertelheyt van 't oogh, siende de kinderen Gods dat de kinderen der Menschen schoon waeren. *Sampson* die overstercke hoofdman, van wien wierde hy overwonnen? door het sien van de schoonheyt, eerst van de Philistinne te *Thimnat*, van de welke hy totten Vader seyde, *zy heeft mijne oogen welgevallen*, en daer na van *Delila* de Hoere, in wiens schoot de hoofdhayren van zijne sterckheyt wierden afgesneden, en de oogen, die als dienaers waeren van zijne Liefde, yutgesteken, als oorsaecken van zijne blindheyt en dood. De Koningh die soe oprecht was, en een Man nae Gods herte, hoe is hy een onrechtveerdigh overspeelder en doodslaeger geworden? alleen door het onvoorsichtigh sien, yut zijn paleys, nae de schoonheyt van *Bathseba*, want hy sagh haer baeden, en de *Vrouwe was seer schoon*. Soo dat het oogh *David* dede overtreden, hoe rechtvaerdich, en *Sampson* oock hoe sterck hy was. Wat kunnen wy dan anders seggen, dan dat het gesichte van de Menschlijcke schoonheyt, de Gerechtigheyt verbreekt en de sterckheyt nederwerpt. En wie sal 't wesen, die sich sal konnen verseeckeren, van dat hy niet soude struykelen, in 't aenschouwen van een schoon voorwerp? Noyt sagh *Augustus*, *Cleopatra* met een goed oogh aen, die nae de dood van haeren *M. Antonius*, gelijk *Suidas* verhaelt, gedachte 't herte van *Augustus*, door haere schoonheyt, tot haer te trekken: Maer hy haetede haer dies te meer in zijn herte, en belaste aen *Proculejus*, dat hy haer soude wegh voeren, en levendigh bewaeren, om haer in triumphie om te voeren. Het welck de Koninginne *Cleopatra*, die met haere schoonheyt soo veele Vorsten en dappere Krijgs-Oversten verwonnen hadde, gehoort hebbende, soo wanhoopte zy van dat zy

Augustus oock overwinnen soude; en om niet levendigh onder zijne handen gevangen te blijven, bracht zy haer selven om den hals, door 't steken van een vergifte adder-slinge. Waer over *Augustus* niet konnende zijn voornemen uytvoeren, liet haere beeldenisse in het zeege-feest omme heer voeren. Maer wat beweeghde doch eenen soo grooten Keyser te verlangen, dat hy een Vrouwe in triumph soude omme voeren? Over een Vrouwe te triumphheeren, was voorwaer de overwinningh, die hy daer van droegh, aengestien hy alleene niet wilde overwonnen wesen, van die gene, die andersins door de snelle blixems en pijlen van haere oogen *I. Caesar, M. Antonius*, en veele uytlandische Koningen hadde overwonnen, en die sich vermat, dat zy niet soude in triumph omgevoert werden, seggende: *Non triumphabor.* Tot welckers gedachtenisse, heeft *Augustus* een Medaglie doen slaen, die in de Princelijke Devijsen van *C. Paradijn* te vinden is, alwaer een *Crocodil* aen een Palmboom was vast gebonden, met dit opschrift *Colligavit nemo*, dat is, *nietmant heeftse gebonden*: Roemende als dat niemant hadde konnen tegenstaen de schoonheit van *Cleopatra*, die nochtans van hem versmaet en overwonnen was. Niemant siere dan zijne oogen te vast op een schoon beeld, om daer op te staeren, noch laet zijn gesichte swaeyen op 't vlamme licht van een Vrouwe, noch blijve staen voor haere oogen, want wie daer derf aenschouwen een schoon weesen, zijnde een harte pijnige van de oogen en van 't hert, die sal ten laesten sich daer over quellen en treurigh zijn, uytbarstende in dese klachte:

O *Wereld!* o gepeyns! o ydele gedachten!
 O wanckelbaer geluck! hoe koudy my verkrachten!
 O dagh! waer 't schoone licht, mijn herte soo bescheen,
 Dat met een strenge hoop, druckt mijn beswaerde le'en.
 Hur ben ick door u kracht geperst en toe gezogen,
 Vos de schuld, maer my de schand en straf voor oogen.
 Dies draeg ick van de *Mis*, maer swaerigheid en pijn,
 En bidt' dat 's anderz quaed my magh vergeven zijn:
 Om dat ick had behoort mijn oogen af te wenden,
 Op dat een grooter licht die nimmermeer mocht schenden.

Een yder keere dan zijn gesicht af van de kracht der helblinckende Sonnestraelen, en vliede de ontmoetinge van twee schoone oogen, en wende zijn gemoed, nae de ma-

niere van de *Caviadre*, een groote Zee-vogel, dieweike (soo *Alianus* en *Plutarchus* verhoelen) van de Natuyre geleert zijnde, weer, dat soo hy zijne oogen slaet, op die geene die verstopt zijn, soo verkrijght hy de verstoppinge van haer, waer over hy te rugge keert met gesloten oogen, andersins soude de verstoppinge by hem blijven, als een diepe gellagene wonde: aldus moeten wy oock onse oogen sluyten op het ontmoeten van twee over een komende lichten, ten einde wy, door onse oogen, haere vlammen in onse herten niet ontfangen, 't welck anders door de verstoppinge der Minne verdruckt en versmoort wort, gesteecken zijnde door een vinnige straele, en gebrant van den blixem en pijlen, die als krijghsgereeschappen zijn van de Liefde. Waer van de Poet aldus spreeckt:

*Vpijlen waren 't lodder oogh,
 Waer uyt d' onzicht bre vlamme vloogh,
 Daer in ghy urwe pijlen doopt,
 En door de wyde W' ereld looft.*

HUMILTA. Ootmoedigheid, Nedrigheid.

EEN Vrouwe in 't aschgrau gekleet, mette *Larmen* kruyslings voor de borst, houdende in eene van de handen een bal, met een doeck om den hals, sal her hoofd ter aerden zijn gebogen, hebbende onder haer rechter voet een gouden kroone.

Dit zijn alle teyckenen van de inwendige kennisse, en van de *Nedrigheid* van de eygen verdienste, waer in voornaemlijk dese *Deughd* bestaet, waer van *Augustinus* handelt, seggende: *De Nedrigheid of Ootmoedigheid door het aenschouwen van de kennisse zijns selfs*, en van zijn eygen aert, is een buyginge van een vrywilligh gemoed tot zijnen Schaffer.

De Belle kan men seggen dat een reycken is van de *Ootmoedigheid*, want hoe die selfe harder op de aerde geworpen wort, hoe die sich te meer om hoogh geeft. Daerom seght *St. Lucas*: *Wie sich vernedert, die sal verhooght werden.*

Het houden van de goude kroone onder haere voeten, bediet dat de *Ootmoedigheid* de *Hoogheid* en de *Rijckdoom* niet acht, en alsoo doet de *Rijckdoom* haer weder, gelijk *Bernardus* seyt, wanneer hy van de trappen der *Nedrigheid* handelt: en tot bewijs

bewijs van dese selfaeme deughd verhaeltmen dat *Baldunus* de eerste Koninck van *Hierusalem*, hem seer needrigh vertoonde, seggende, wanneer hy de goude kroone weygerde, *bebede my God, dat ik eene goude kroone soude dragen, daer de Heere Christus, mijn Verlosser, een doorne kroone gedragen heeft. En Dante* seyt in zijn Paradijs: *Alle andere middelen waeren spottelijck totte Gerechtigheyt, indien de Soone Gods sich niet hadde verneedert om Mensch te werden.*

H U M I L T A.

Nedrigheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleer, met neergeflagen oogen, houdende in beyde armen een Lammeken.

De Nedrigheyt is foodanige Deughd des gemoeds, waer door de Mensch, sich minder, als andere, acht te wesen, om met een vaerdige en vaste wille andere te gehoorfaemen, met een voornemen om de gaeven Gods, die zy besit, te verbergen, om geen oorfaecke of gelegentheyt te hebben, sich te verhoervaerdigen.

In 't wit wortse gekleer, om dat bekend is, dat de reynigheyt en suyverheyt des gemoeds, in den welgeschickten en reedelijcken Mensche, dese Needrigheyt baert, diewelcke genoeghsaem is om haere handelingen Gode aengenaem te maecken, die den Nedrigen zijne genaede geeft, en wederstaet den wille der Hovaerdigen. Het Lammeken is het waerachtigh afbeeldsel van een needrigh en ootmoedigh Mensch: en hierom is *Christus* op veele plaetsen in de Euangelien en van de Propheten, een Lammeken geheeten.

H U M I L T A.

EEn Vrouwe die op de rechter schouder een gevult saxken draeght, en met de sincker hand een korfken met brood, zijnde met saxken bekleet, tredende seer kostelijcke kleeders met voeten.

Needrigheyt moet wesen een vrywillige onderwerpinge van zijns selfs gedachten, en dat uyt Liefde tot God, versmaedende profijt en eere. 'rSelve wordt ons door dese beeldenisse verroont, diewelcke sich konnende kostelijck kleeden, ver-

kiefst haer een sack: het brood is een kenteycken, datse sich soberlijck versorghet, sonder te hebben veele snoeferien of leckernien, achtende haer onwaerdigh het gemack van dit leven. Het saxken, dat haer beswaert, is de gedachtnisse van de sonden, diewelcke den Geest der Nedrigen ter aerden druckt.

H U M I L T A. *Nedrigheyt.*

EEn Vrouwe mette sincker hand voor de borst, en de rechter uytgesteecken en open, hebbende 't aengesicht ten Hemel gekeert, vertreedende met haere voeten een half doode Adder-slange, die rontom een spiegel, die in stucken en gebroken is, gekruilt is, met een gewonde Leeuws kop, oock voor haere voeten.

De hand voor haere borst, bediet, dat het herte de waerachtige sitplaetse is van de Nedrigheyt.

De opene rechter hand is een teycken dat de Needrigheyt moet getrouw en verdraeghsaem zijn, en niet als een Wolf, die met een Schaeps-vel bekleet is, om de Schapen dies te beter te versinden.

Door de Adder wort de Haet en Nijd uytgedruckt, door de Spiegel, de Liefde zijns selfs, en door de Leeuw de Hovaerdie. De Liefde zijns selfs maect weynigh wercks van de Needrigheyt, de Haet en Gramschap zijn werkingen, die de kracht desselven wegh nemen, en de Hovaerdie bluscht dieselve uyt. Daerom moet men dese dingen, met een vast en heyligh opset, onder de voeten houden.

S U P P L I C A T I O.

Ootmoedigh verfoeck.

EEn Maeghdeken met Lauwer gekroont, hebbende in de sincker hand een korf vol alderleye schoone bloenkens en welriekende blaeders en kruyden, die zy op een Autaer froyt, en dat met seer groote eerbiedigheyt, aen de voet van 't selve Autaer, is een bedde met groote en verscheyden cierselen.

De Romcynen hadden een gewoonte, wanneer zy iets van hare Goden wilden verfoecken,

foecken, dat, zy rolkoetsen gebruyckten, 't welck bedden waeren, die in den Tempel stonden, wanneer zy den Goden om hulpe, bystand en gunste wilden bidden: En dese supplicatien of rolkoetsen, wierden gemaekt tot vrolijkheyt, of om der Goden gramscap te versoenen: In welke tijd de Raedsheren met haere Vrouwen en kinderen in den Tempel en totte Autaeren der Goden gingen: en dickwijls plachten oock, in diergelijke gelegentheyt, de eedele Jongelingen en vrygemaecte slaven, als oock de Iuffers, al gekroont, daer in te gaen, dragende Lauwertacken, hebbende by haer, met groote pomperye, de heylige koetsen der Goden: en plachten aldaer te bidden en te versoeken, en oock met heylige gedichten haer heyl en vrede toe te wenschen. En zy trocken haere rolkoetsen voor de Autaeren der Goden uyt, die met veele ciersels waeren opgepronckt, en stroyden aldaer, gelijk geseyt is, groene en welriekende blaeders en bloemen van allerley slag, die zy oock van binnen en van buyten de Tempels wierpen.

R E A L T A. *Openhertigheyt.*

EEN Vrouwe, die de borst opent en 't hert vertoont, want men noemt dan een Man openhertigh, wanneer hy metten monde en metter daed, doet het geene hy in 't herte voert.

C O N S I D E R A T I O N E. *Opmerkinge.*

EEN Vrouwe die in de slincker hand een Lijne houd, en in de rechter een Passer, ter sijden een Kraen, die met een steen in de voet vlieght, gekleet zijnde in 't peers.

Zy houd de Lijne metten Passer in de hand, om te betoonen, dat alsoo dit middel zijn, om hier door de rechtigheyt te verkrijgen, gelijk 't verstand van den konstenaar sich inbeeld, dat alsoo de goede voorgangen en wijse leeringen den Mensch, door den rechten wegh tot het waerachtigh einde leyden, waer nae zy in 't gemeen alle verlangen, maer weynigh daer toe komen, om dat veele, door kromme wegen, gelijk blind, sich van de blinde sinnen laeten verleyden, tot haer eygen qualijck vaeren.

De Kraen maghien vrylijck tot dit voorstel gebruycken, en behoefmen daer toe

geen ander aensien, dat ons soude mogen verveelen, als 't geene *Alcivus* seyt:

*Pythagoras die doet vermaen,
Dat yder merck, wat dient gedaen:
En vrie de maet dan overtreet,
Dat die zijn plichten gantsch vergeet.
De Kraen die sulx seer veel beiracht,
Die neemt self op zijn vlieden acht,
En vat een steen in zijne klouvv,
Op dat hy maetigh vlieden sou.*

S I N C E R I T A. *Oprechtigheyt.*

EEN seer schoone Dochter met blonde hayten als goud, nederhangende over de schouderen, sonder eenige konst, gekleet met een dun en wit kleetjen, hebbende mette rechter hand haer borst ontbloot, toonende haer beyde Mammen, en mette slincker houdse de Slangestaf *Mercurii*, alwaer boven op een witte Duyve staet.

S I N C E R I T A. *Oprechtigheyt.*

EEN Vrouwe in 't goud gekleet, die met haer rechter hand een witte Duyve houd, vertoonende een Hert met een aengenaeme en schoone bevalligheyt.

De oprechtigheyt is suyver, sonder eenige gemaecte schijn of versierde konsten, daerom isse met een witte Duyve en een goude kleed vertoont.

Het vertoonen van 't Hert, bediet haere oprechtigheyt, om dat een oprecht Man, geen quaedaerdige wille heeft, die in zijn herte verborgen is, maer openbaert een ygelijck zijn hert.

O R D I N E D R I T T O & I U S T O.

EEN Man die in de rechter hand een Waeterpas, en in de slincker een Winckelhaeck houd.

Wanneer de Egyptenaers, een oprechte saecke wilden uytbeelden, soo dedden zy 't selve door de Winckelhaeck en het Waeterpas: dienende beyde daer toe, om alle oneffene saecken te slechten, en yder dingh zijn rechte lijne te geven.

R E B E L L I O N E. *Oproer.*

EEN gewapent Jonghman die een Kat op den Helm heeft, en onder zijne wapenen een

een roestige Maelrock totte knyen toe, mer een Rapier dat gevleugelt is, hy sal in de perspectijf of verr-sicht zijnen rugge ver-tonen, siende met het hoofd over de schou-deren, met een hovaerdigh, trots en drey-gend opsicht. Hy sal met beyde handen en met wreede mijnen een spieffe houden, die aen beyde spitsen scharp van yser is. Op der aerde, als tot verachtinge, sal een kroone leggen, en onder zijne voeten sal hy een jock houden.

De oorfaecken waer uyt de Rebelle of oproer ontstaet, zijn seer verscheyden, onder welke dese is, dieder ter oorfaecke van een Tyran heerkomt, en die door de aert, van zijne regeeringe, boos, ongerechtigh, wreed en veracht is, en dat door de ondraeghlijcke lasten en andere handlingen van snoode hoedaenigheden: gelijk de regeeringe was van *Caligula*, *Vuellius*, *Domitianus* en andere, sonder getal: diewelcke, als zy deser Tyrannen aert niet langer konden verdragen en tegenstaen, soo was het dan geen wonder, dat de Onderdaenen oproerigh worden. 't Plagh oock dickwijls wel by den Onderdaen toe te komen, diewelcke als ho-

vaerdigh en opgeblaesen zijnde, en niet wil-lende onder de gehoorfaemheyt van haeren Prince staen, soo verachteden zy dienstelven, en staender tegens op. Van dese wil ick alleene spreekken, en niet van andere. En hier-om wordt hy jongh gemaelt, om dat dees Ouder niet wil lijden, datse wort t'onder-gedrukt, en dat door de wackerheyt en kracht van 't bloed, dat hy in sich gevoelt: maeckende sich stout en sterck, niet vreesen-de eenige tegenstand. En *Aristoteles* seght, dat een Jonghman een Liefhebber is van overwinninge en van dapperheyt.

Hy wort gewapent afgebeeld, om te ver-toonen, dat hy met zijne wapenen vaerdigh staet, van wegen het gestaedigh quaed vermoeden en van vrees die hy heeft, om aen-gerant te worden of om andere te over-vallen.

Hy draeght den Kat op 't hoofd: om dat dit Dier een beeld van de Vryheyt is, niet willende in bedwangh staen, maer vry zijn, en daarom voerden de oude *Alanen*, *Burgun-diers* en *Swaben*, gelijk *Merodius* seyt, een Katte in haere Vaendels, om te betoonen, dat zy, gelijk de Katten, het onlijdlijk achteden, van iemant onderdrukt te werden. De roestige Maelrock, onder de rustinge, betoont, dat gelijk de roest altijd wil boven zijn, waer zy oock geleyt wort, dat oock alsoo de oproerige soeckt boven te drijven, en niet wil onderdanigh zijn. Dat hy in 't verschiet over de schouderen siet, als boven ge-seyt is, druckt uyt, 'de verachtinge, die een oproerige, aen zijn Overigheyt, doet, mer dat voornemen om hem gestaedigh tegen te zijn: 't welck door 't hovaerdigh, trots en dreygend gesicht, wort uygedrukt, moe-tende altijd vaerdigh en gewapent staen, om dat hy in geene plaets seecker is.

Door de bereycknisse van de Kroone, seght *Pierius*, dat het een kenteycken van de Wett is, waer aen oock onse leven, als met seeckere banden, gebonden en onderhouden wort. Oock seyt *Pierius*, dat by het Iock oock de Wetten worden verstaen: Want by de naem van 't Iock, verstaet de *H. David* het gewichte van de Wet. En in der waarheyt neemt het *Virgilius* oock soo, wanneer hy seyt dat hy de Wetten op de Menschen en steden leggen sal. Overfulx die geene, die de Wet-ten onderdanigh zijn, leggen haere halven,

bygelycknis gefproken, onder 't Iock. En die geene, die op 't welgevallen van een Prius of een Machtige, sich onderwerpt, schijnt dat hy in 't Iock gaet: Waer tegens, d'oproerige, van natuyren hovaerdigh en opgeblaesen zijnde, sich kant, wefende een verachter van de Wetten: En niet op het geruste en burgerlijke leven passende, soo weygert hy den Heere en opperste macht, daer hy wettelijk en uyt plicht aen verbonden is, te gehoorfaemen. Wy dan, willende de quaede Natuyre van de oproerige vertoonen, seggen, dat dese de kroon, met verachtinge ter aerden werpt, en 't Iock met voeten treet.

EDUCATIONE. Opvoedinge.

EEN Vrouwe die bedaecht is, in 't goud gekleert, siende een straele uyt den Hemel die haer omschijnt. Toonende haere Mammen, die vol van Melck zijn, de borst ontbloomende, sittende, houdse mette rechter hand een Roede, en 't schijnt datse met groot opmercken, een Jonghken leert lesen, en van de slincker sijde staet een stock in de aerde, alwaer een jongh boomken tegen aen is gebonden, 't welck zy mette slincker arm schijnt te willen omhelsen.

De Opvoedinge is, om iemant in de leeringe te onderwijfen, en in de goede manieren en zeeden te onderrechten, en een aenleydinge des levens, door den gemeenen wegh, doch infonderheyt door de deughd, en dat in de lichaemlijke en zielijke werkingen, gelijk 't selve de Vaeders doen aen haere kinderen, en de Meesters aen haere leerkinderen.

Bedaecht wortse gestelt, om dat de Opvoedinge, die door lange tijd, in de konsten en goede manieren geoeffent is, kracht heeft, om den rechten wegh aen te wijfen, waer door men totte waere gelucksaligheyt kan komen.

Het goude kleed bediet de waerdie en de volmaecktheyt van dit eedele Ontwerp.

De straele die uyt den Hemel schijnt en dese beeldnisse doet blincken, betoont dat de Opvoedinge de genaede Gods van noode heeft, nae de spreucke *Pauli, Ick hebbe geplant, Apollo heeft nat gemaect, maer God heeft den wasdom gegeven.*

De Mammen vol melx en de bloote borst, bedieden een voornaemste deel van de Opvoedinge, 't welck is om openbaerlijk de openhertigheyt van haer gemoed, en het mede-deelen van haere kracht of deughd te betoonen.

Zy wort sittende verthoont, om dat de Opvoedinge de grond is, van de Deughd te verkiesen, en de ondeughd te vlieden.

Zy houd de Roede in de rechter hand, om dat de Roede en de bestraffinge de Wijsheyt in ons wercken, gelijk *Salomon seyt Proverb. xxxix*, en *Seneca seyt in 't III boeck van de Gramschap, dat de opvoedinge en de kassijdinge, de zeeden en manieren maecten.*

Datse met opmercken een kindeken leert lesen, betoont dat dit het bewijlijcke deel is, waer door zy de Wetenschap leert vatten, wefende dieselve de eerste begrijpelijckheyt in 't spiegelende verstand, diewelcke kent en overweeght de Godlijke, Natuyrlijke en noodwendige dingen, en dat om haere waerachtige oorsaecken en beginfelen.

Zy wort gemaelt datter een pael of stock in der aerde staet, alwaer een teeder jongh boomken aen vast gebonden is, dat zy metten slincker arm schijnt te omhelsen: om te betoonen dat sich de Opvoedinge niet alleen uytstreckt om goede konsten en werenschappen te leeren, maer oock totte goede zeeden en manieren, om met vlijt te verorgeren, dat die plante, dat is de Ieughd, gerechtr, dat is, geschicktr werde: diewelcke wefende als een ongehavende en onbearbeyde aerde, soo brenghtrse soo veel te meer distelen en doornen voort, alsse vetter en vochtiger is. Waer over *Galenus seghtr*, de opvoedinge der kinderen is gelijk de bouwinge en heeginge, die wy in de planten gebruycken.

VECCHIEZZA. Ouderdoom.

EEN Vrouwe met een grau hoofd, mager en met veel rimpelen in 't aengesicht, gekleert nae de verwe van verlenste en verlepre bladers, die haer leven en kracht verlooren hebben, hebbende in de slincker hand een Sandlooper, die op 't laeste tipjen loopt, met twee brillen. Met d'ander hand leuntse op een stock, wijsende merren vinger op den Sandlooper. Houdende d'eene voet hoogh en opgeheven boven een kuyl, toonende haer aenstaende gevaer.

D'Ouderdom is foodanige tijd van den Mensch, die van de vijftigh laeren af totte festigh toe eindight. In de welke de Mensch, die in 't daelen is, door de koudheyt van het bloed, onbequaem wort, om veel moeylijk arbeyd te doen, soo wel aen 't lichaem als aen de sinnen, nier konnende 't selve uytrechten, sonder swaerigheyt; en dese tijd is geheel afgaende.

Daer de Ouderdom 't gesichte vermindert, als oock de kracht, de eersucht, de hoope, dat wort door de brillen, door den stock, door de kleederen, door 't aengesicht, door den Sandlooper, die ten einde loopt, aangewesen, of door het kleed dat de verslenste bladeren, in den Herfst, gelijckt, of door de kuyle, daerse schijnt in te vallen.

Men konde haer oock afmaelen, datse doornen in de hand heeft, of de planten van eenige Roofen, diewelcke een groot deel zijn afgevallen en verwelckt.

VECCHIEZZA. Ouderdom.

EEn verschrompelde en grijsse Vrouwe, slecht in 't swart gekleet, met een tack *Seneiro* of grijskruyt in de handen, want de verwe van dese bloemen zijn bleeck, en boven op den top, schijnense grijs en vallen af.

VECCHIEZZA.

EEn oude Vrouwe, mager, bleeck en met een swarte Mantel, leunende op een kruysjen, houdende in de slincker hand een drooge tack sonder eenige blaeden, aen d'ene sijde leyt een slack of schildpadde, aen d'ander sijde een Sandlooper, waer van het sand is ten eynde geloopen.

ETA IN GENERALE. d'Ouder in 't gemeen.

EEn Vrouwe met een Waepenrock van verscheyden verwen, wiens kleed in drie deelen gedeelt is, 't eerste sal wesen van weerschijn, het tweede van goud, het laeste als oock rontom nae beneden, sal 't wesen van verwe als de verslenste en verdorde bladers, die haer kracht verloren hebbende, op der aerde leggen, hebbende den arm om hoogh, en in de rechter hand de Sonne, in de slincker de Maene, doch moet de rechter

hand hooger staen als d'ander: onder die selve hand sal een Basiliscus over einde staen. Doch de beeldnisse hier van, drucken wy, op 't laeste van onse beschrijvinge uyt, ten einde een geestigh Schilder die kan afmaelen, nae de maniere, als die van veele Schrijvers is afgebeeld.

D'Ouder nae de meeninge der Philosophen is een dispositie of gesteltheyt van het ziellijcke gedeelte, dat door sijn eygen complexie of aert voortkomt: toegeeygent aen de natuyrlijke werckingen van de oorspronghlijcke hette en vochtigheyt, die veroorsaect is, door seeckere instortinge, die door den omtreck van den tijd is afgemeten, wassende, staende, daelende, en mercklijk afnemende.

D'Ouder wort van veele in verscheyden manieren gedeelt. Eenige segghen darrer maer drie zijn, andere viere, andere vijf, jaes en seven. Maer als men dese vijf gevoelens overleyt, soo salmen bevinden datse niet verscheelen, maer zijn al van een gemeen gevoelen. Die geene dan die daer seggen, datter maer drie Ouderdommen zijn, dat zijn meest d'oude Philosophen geweest, die den Mensch aenmerckten, als een natuyrlijcke saecke, die in zijne beweginge een begin, midden en einde hadde, gelijk *Aristoteles* seght. En daerom stelden zy voor 't eerste de Kindsheyt, voor 't midden de Ieughd, voor 't eynde de Ouderdom. De tweede meeninge, die aldergemeent schijnt te wesen, is van *Hippocrates*, *Galenus*, *Avicenna* en van de beste Medicijns, gevolght, die wy mede verstaen in onse beeldnisse te volgen, die het Ouder in vier deelen onderscheyt, te weeten in Kindsheyt, Jongelinghschap, Manbaerheyt en Ouderdom. Dese zijn aldus van *Galenus* bepaelt.

De Kindsheyt is dees Ouder, waer in het lichaem wast, om dat daer in de hette en de vochtigheyt, wackerheyt verkrijgen, nemende meer voedsel aen alsser verteert wordr. En daerom seyt *Isidorus* dat de Kindsheyt wort geseyt van het wassen en voortteelen.

De Jongelinghschap of Ieughd is de bloeme van d'Ouder en de Ieugdighheyt, waer in de Mensch ophoud van wassen, en nu begint andere behulphoud te zijn.

De Manbaerheyt of bejaertheyt is, wanneer de Mensch volmaectt en in de hette en

vochtigheyt volkomen is, en 't geene door de hette wort verreert, komt met het voetfel, dat hy nuttigh, over een.

D'Onderdom is die tijd, waer in de Mensch allenskens verteert en afgaet, want de hette en het bloed nemen in hem af, en de koude en drooghte nemen aen. De Latinen seggen, dat *Senectus* heerkomt, van *senfium diminutione*, dat is, van de verflappinge der sinnen. Dese vier Ouders, zijn soo wel van de Philosophen als van de Poëten by de vier tijden van 't Jaer vergeleken. Want *Isidorus* seyt, de *Iongelingen van heete en vochte aert, zijn zelyk als die in de bloem des levens zijn: van heete en drooghe aert, als de Somer, half kud en droogh als de Herfst. Maer de Oude zijn kud en vochtigh als de winter, gelijk daer van Ovidius in zijn xv boeck *Metamorph.* verhaelt: Het Jaer komt over een met d'Ouder van ons leven, Dat vier gedeelten heeft, en steeds wort ongedreven.*

De Lent' is als een kind, dat 's Moeders borsten trekt, 't Welck oock het teeder krydd, tot een nieu leven streckt: Dat oock den Landman voed door hoope van de vruchten, Door 't bloeyfel van den stam, door 't groeyen der genuchten, 't Klimt tot de Somer aen, en krijzt noch meerder macht, Een Ioncling komter voort en stercker in sijn kracht, 't Jaer in den meesten brand en 't rijpen van de tijden: (den, Maer d'Herfst nu op der hand, doet weer de Jaeren glij- Een Man in vaster stand, van leeden fier en frisch, Dien 't grijsse hayr verment, dat by aen 't daelen is. Dees Ouder tusschen twee, gematigh door de krachten, Den Winter rent te moet, en d'akelige nachten, Daer d'Oude Man in trilt, die loom, nu klappertand, En afgeslooft en dor' jauct nae een beter stand, Alwaer dit swacke lijf, van al 't gewoel ontslagen, Keert weer in 's Moeders graf: dus rollen onse dagen.

ICK wil naelaeten te seggen dat dese vier Ouderdommen by de vier deelen des Werrelts, als mede by de vier Elementen, wesfende slechte lichaemen, uyt welke alle dingen gemaect zijn, werden vergeleken.

De derde meeninge stelt vijf Ouden, en dat selve doet *Fernelius* in sijn VIIB. in 't x cap. dieselve aldus onderscheidende in kindsheit, Ionckheit, Manbaerheit, Ouderdom en afgeslooftheit; uyt welke meeninge wel schijnt datter eene by komt, doch zy brengt niet nieuws aen, maer zy onderscheyt alleen de Ouderdom en de uytgeleefde Ouderdom. Waer op men kan antwoorden dat de afgeslooftheit is het laeste deel des Ouderdoms, gaende met het eene been in 't graf, maer niet dat dees daerom een ander Ouder is,

Noch isfer het gevoelen van *M. Terentius Varro*, diewelcke verstaet datter mede vijf zijn, maer hy deelt het eerste Ouder in meer deelen.

De vierde meeninge is van *Isidorus*, die stelt ses Ouden, te weten Onmondigheyt, Kindsheyt, Iongelingschap, Ieughd, Manbaerheyt en Ouderdom. Maer dit moerten weeten, dat het aensien van soo grooten Man, ons gevoelen niet regen is, want hy stelt Onmondigheyt en Kindsheyt voor deelen van de Iongelingschap.

De vijfde en hefte meeninge is van veele Philosophen en Sterrekenders als *P. Aponeusis* verhaelt, die den Mensch in seven Ouderdommen onderscheyden: te weten in Onmondigheyt, Kindsheyt, Ionghelingschap, Ieughd, Manbaerheyt, Ouderdom en afgeslooftheit; sulx dat gelijk daer zijn seven dagen, waer in alle den tijt besloten wert, dat de Mensch oock alsoo hadde seven Ouden, waer in al onse loop afgelopen en 't leven geindicht wierde. Ten tweeden, soo zijnder oock seven Planeten, waer door de voortteeling en verervinge op der aerde geschiet.

Het eerste Ouder dan is de Onmondigheyt, diewelcke van *Luna* of de Maene geregeert is, en geduyrt tot het sevende Jaer, hoewel andere seggen tot het vierde.

Het tweede is de Kindsheyt, die geregeert wort van *Mercurius*, een Planct van Werenfchap en van Reeden, en als nu begint men de kinderkens te brengen, onder de bestiering van den Meester, want in dees Ouder beginnen zy allerleye kennisse te vatten, wesfende gelijk een Leye of gladd tafel, alwaer de Meester het verstand in druekt; en dit Ouder duyr 14 Jaeren.

Het derde Ouder wort geregeert van *Venus*, een Planct van allerleye playfier en wellusten des Werrelts, als mede van gulsigheyt en geylheit. Daerom schijnt het oock dat de Mensch sich in dees Ouder na alles schickt; en dees Heerschappye duyr 8 Jaeren.

Het vierde Ouder wort door de *Sonne* bestiert, als hebbende de vierde plaets in de Werlt, en om dat dese de aldervolmaectste Planct is, en de aldermachtigste Liefhebber van 't eerlijcke en van alle deughdelijcke wercken, soo geduyrt zijne regeeringe 19 Jaeren.

De vijfde Ouder is van *Mars*; en dees tijd wort

wort genaemt het Ouder van Hovaerdigheyt, Hooghmoedigheyt en van kyverien. Want de Menschliche tracht in dees Ouder, met alle geweld, nae Rijkdom en Eere, soeckende dieselve in alle vlijt, oock in d'uyterste gevaer des levens te verkrijgen, begeerigh zijnde om sich een naeme naete laeren; geduyrende dees Ouder 15 laeren.

De seste Ouder is nae *Jupiter* genaemt, waer in de Mensch nae vrede en ruste begeerigh is, berouw hebbende over zijne gebreecken en sonden, die in de vorige Ouden bedreven zijn, loopende tot God, oeffnende goede wercken; en dees tijd is van twaelf laeren.

Ten laesten komt *Saturnus* voor den dagh, wefende kout en droogh, een Planeete vol van droefheyt, van diepe gedachten, en van swaermoedigheyt, vol moeylijke benauwtheyt, en die stelt den Mensch in foodanigen staet, dat hem ontallijcke kranckheeden en ongemacken overvallen, geduyrende 't selve Ouder totte dood toe; 't welck van *Aristoteles* genaemt is, *het uysterste van alle schricklijckheeden*.

Dit zijn dan de gevoelens ontrent d'Ouderdom; en alhoewel die van veel vermaerde Mannen en met groote reeden aldus gestelt zijn, soo kunnen dieselve nochtans, seer wel, tot viere getrocken worden: En daerom dient gwaerschouwt, dat d'Ouder sich niet altijd in een seker getal van laeren laet stuyten: Maer als *Galenus* seyt, 'soo isse in het temperament, of in de temperinge van de Natuyre.

En om te keeren totte verklaringe van onse beeldnisse, seggen wy, dat de Wapenrock van veele verwen d'Ouder van de Iongelingschap bediet, uytdruckende de vluchtrigheyt en wispeltuyrigheyt desielven, gelijk *Pierius* seyt.

De weerschiijne verwe bediet de jeugdige Ouder, die snelijck haer voornemen en gedachten verandert, gelijk *Aristoteles* seyt, *de Jongelingen zijn seer wispeltuyrig, en 't geene waer nae zy hebben verlanght, daer van walgen zy haest*. *Plato* seyt, *der Jongelingen manieren worden alle daeghe dickwijls en menighmael verandert*. *Theoph.* seyt by *Stobaeum*, *'t is swaerlijck iet van den Jongelingen te raemen, haer Ouder is wanckelbaer, sonder recht oogherck, en veel veranderingen onderworpen*.

Het deel van 't goude kleed bediet de volkomentheyt van de Manbaerheyt, die

bequem is, om alle burgerlijcke saecken en handwercken uyt te voeren.

Het laeste deel van 't kleed, wefende van versienste blaeders, druckt uyt, dat dees afgaende Ouder oock soo versienst en verdort, gelijk de blaeders doen, wanneerse van den boom vallen, verliesende haer leven en kracht, door den Winter tijd, gelijckende het Ouder van den ouden Man; gelijk *Ariosto* verhaelt.

Datse de handen om hoogh houd, hebbende in d'ene hand de Sonne, en in d'ander de Maene, geschiet om veele oorsaecken, ten eersten, om dat, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, wanneer de Oude den Ouderdom wilden uytdrukken, soo maelden zy een Sonne en Maene, wefende dese beyde Planeeten, beginfelen van d'Ouder: En om dat de Sonne in den Menschen de sinnen stortede, sonder welcke zy anders niet ziellijck fouden kunnen zijn, soo storte de Maene daer het wassen in, sonder welck men anders geen Ouder soude kunnen vinden.

Wijders om dat de Sonne en de Maene, de drie voornaemste leeden regeeren, waer uyt de drie voornaemste krachten vloeyen, als te weten de Ziellijcke, de Levendige en de Natuyrlijcke: regeerende de Sonne het hoofd, waer in de ziellijcke kracht sit, als mede het Hert, waer in de levende kracht woont: De Maene, daer nae, bestiert de Maege, en de Lever, waer in de natuyrlijcke kracht bestaet, sonder welcke drie krachten, de Mensch niet kost leven; gelijk *P. Crinitus* verhaelt.

Willende dan een geduyrigh en volmaekt Ouder afbeelden, hebben wy den Basilisc over einde staende afgemaelt, om dat oock de Egyptenaers mede voor d'Ouder een Basilisc stelden: Want hy is oock in haere spraek *Phoen*, dat is *Basilisc* geheeten, jae zy maecken die van goud, en stelden die haere Goden op 't hoofd. En hierom seyden dese Volcken dat het Ouder, hier door, bediet wierde. En om datter drie soorten van Slangen waeren, soo stierven alle de andere, blijvende de Basilisc alleen onsterflijck, die met zijnen aenblas alle andere doode; sulx dat het schein dat dese Basilisc het leven en dood in zijne macht hadde: En om dese reeden, wierde hy op 't hoofd van haere Goden gestelt.

Van de beeldnisse deser Slange beufelen veele Schrijvers, dat hy een witte vlakke op't hoofd heeft, met een seecker teycken van een Koninx kroone, waer van het oock de Konincklijke naeme van *Basilise* verkregen heeft. Want alle andere Slangen vreesen en eeren dienstelyken. 't Heeft vleugels, doch die seer kleyn zijn, bewegende 't lichaem met weynigh boghten, maer van't midden af nae boven toe, staet het recht op; gelijk oock *Nicander* in zijne dichten te kennen geeft.

MEDITATIONE. Overdenkinge.

EEN Vrouwe van bedaecht Ouder, oock statigh en zeedigh van opsicht, die op een hoop boecken sit, hebbende de slincker hand onder 't hoofd, de rechter sijde nae de slincker buygende, sittende seer aendachtigh, hebbende op de rechter knie met de ander hand, een toegeslooten boeck, waer tusschen zy eenige vingers houd.

Alsoo de Overdenkinge een vaste overweging is, die op de eenvoudige Deughd van alle dingen siet, soo betaemen haer oock de bovengeseyde hoedanigheden: Want in dees Ouder, is het verstand bequaem, om het waerachtige te onderscheyden. De statigheyt en zeedigheyt scheyden sich niet, van't geene d'Ouder en de oefningh betaemlijk is.

Het aendachtigh gesicht, bediet de wichtigheyt van haere gedachten, die de sinnen in die dingen hebben ingenomen, om niet by geval, maer om volmaecktelijk hare werkingen uyt te voeren. Waer over *Aufonius* in 't spel van de seven Wijsen aldus seght, *daer is niet dat meerder sorge vereischt, als over te leggen wat men doen sal, want de onbedachte worden door het geluck, maer niet door raed of overlegginge bestiert.*

Datse op de boecken sit, kan de geduyrigheyt van haere eygen werkingen, vertoonen, die in de boecken gegrondt zijn: die daer inhouden de eerste natuyrlijke beginfelen, door de welke men voornaemlijk komt tot naespuringe van't waerachtige.

Het gesloten boeck, daer eenige vingers tusschen zijn, bediet, datse een overpeinsing of weerslagh maecten, over de kennisse der dingen, om een volmaeckt en goed gevoelen vast te stellen, waer uyt dan eere en alle goed

sal kunnen volgen; gelijk dit bygaende gedicht uytdrukt:

*Wel hem! die van de sorghe des Werrelts is ontslagen,
En peinst in't eel gemoed, naer 't Goddelijk behagen:*

Dees kan d'aenstaende eeuw, wat seeckers doen verstaen,

Waar door de Mensch vermaght op Waerheids pad te gaen,

*Dies wort hy wel te recht met eeuwighe lof verheven,
Soo dat zijn goede naem onsterffelijck sal leven.*

MEDITATIONE SPIRITUALE.

EEN Vrouwe leggende op haere knien ter aerden met gevouwen handen, en toegesloten oogen, daer een luchtigh kleed haer foodaenigh bedeckt, datmen daer door de gestalte van een Vrouwe kan bekennen.

De geestlijke Overdenkinge, is niet anders als een inwendige werkinge, die de ziele, vereenicht zijnde door de Liefde Gods, die dingen doet overwegen, die haer souden dienen tot haere volmaecktheyt en saligheyt: Daerom leytsfe geknielt en met de handen t'saemen gesloten, om het werck van aendacht en nedrigheyt uyt te drucken, 't welck die geene heeft, die sich gestaedigh in de geestlijke Overdenkingen besigh houd.

De gesloten oogen, betoonen, de innerlijke werkingen, die van de sienlijke en Werreltsche dinghen afgescheyden zijn, 't welck oock door de Mantel, die haer bedeckt, wort uytdrukt. Het selve decksel kan oock bedieden, dat de Overdencker of Aendachtige sich verbergh in een eensaeme plaetse, vliedende alle gelegentheyt om de sinnen niet af te trecken.

Overdenkinge des Doods.

EEN onthulde Vrouwe met rouw-kleedden, leunende metten arm op eenich grafsteen of sepulture, houdende haere oogen op een dootshoofd gevest, dat op de grafsteen staet, hebbende voor haere voeten een Lammeken, dat zijn hoofd om hoogh houd, gras in den mont hebbende, 't selve herkauwende.

PERSUASIONE. Overreding.

EEN staetige Vrouwe in eerlijke kleedinge, met een schoon hulsel op 't hoofd, al-

waer

waer een tonge boven op staet, doch beneden aen de tonge fal een oogh wesen, zijnde geftrickt met veele touwen en goude banden. Met beyde handen falfe een koorde houden, alwaer een dier met drie hoofden aengebonden is, wesende 't eene een Hond, 't ander een Kat, het derde een Aep.

De Tonge is boven op 't hufsel gestelt, om dat dieselve het voornaemste wercktuigh is, om den Mensch te overreedden. 't Welck de oude Egyptenaers plachten te gebruycken, om de onkonstige Overredinge en woorden uyt te drucken, die alleen geschieden door de hulp van de Natuyre: Maer om te vertoonnen het spreekken, dat door veele oefningen en konst geholpen was, maelden zy daer een oogh onder, war uytten rooden: Want gelijk het bloed de sitplaats is van de ziele, gelijk eenige Philosophen seggen, alsoo is het konstigh spreken een sitplaats van haer werck en uytvoeringe, even gelijk het oogh het venster is, waer door de ziele siet, alsoo is oock de spraecke het venster, waer door zy van andere gesien wort.

De goude banden zija de vereeniginge

van de ziele, en vertoonnen dat de Overredinge niet anders is, als datmen van een ander gevangen en gebonden is, door een behendigheyt en soetigheyt van 't welspreken.

Het Dier met drie hoofden vertoont de noodwendigheyt van drie dingen die iemant moet hebben om een ander te overreedden. Ten eersten moet hy seer vriendlijck zyn, 't welck door 't Hondshoofd wort bediet, die om zyn eygen profijt een yder liefkooft. Oock moet hy leersaem zyn, te weten kloeck en bequaem om andere te overreedden, even als de Aep, diewelcke onder alle Dieren de meeninge van een Mensch, ten alderbesten kan varten. Oock moet hy opmerckende zyn, 't welck door de Kat bediet wort, om dat die in haere handelingen wacker en opmerckende is. Zy houdt de koorde van dit Dier met beyde handen, om dat, soo de Overredinge dese gefeyde dienaers en boden niet heeft, of zy sal geen vrucht schaffen, of zy sal slaplijck voortgaen.

ADULTERIO. Overfpel.

EEn sittende Jongelingh, die prachtigh gekleert is, en seer vet, mette rechter hand fal hy een *Murena* of Lamprey en eene Slangge houden, die aerdigh gekrult zyn, doch soo, of zy beyde te saemen vereenicht waeren; hebbende in de slincker hand een gulden trouw-ringh, die men aen de Bruyden plagh te vereeren, doch die sal gebroken zyn, aen die sijde waer in de handen zyn te saemen gevoeght.

Overfpel is een ongeoorlofde byslaep van een getrouwt Man of Vrouwe, gelijk *D. Thomas* seyt. Oock isse in 't boeck *Leuiticus* in 't xx cap. verboden totte straffe van de dood, gelijk oock *Deuteron. xxi* te sien is. Iae 't is even strafbaer, 't zy dat het van een Man of van een Vrouwe begaen wort, alhoewel sich de Mannen ongelijck meerder vryheyd, als de Vrouwen, willen toeschrijven. Waer over *Ambrosius* seght, *Het betaemt den Man niet dat de Vrouwe niet soude betaemen.* *Aristoteles* seyt oock in zijne Huysbestieringe, dat de Man aen zyn Vrouwe geen ongelijck sal doen, alhoewel zy geen middel heeft, om 't selve, met gelijcke smaet, te vergelden.

Een prachtigh Jonghman wort hy geschildert, om dat de Jongelingh schoonder en wel-

welgeſtelder van weſen en leeden is, om de Minneluſt en 't Overſpel te pleegen, als wel ander Ouder doet.

Hy wort ſittende afgebeeld, om dat de Leedigheyt, waer uyt dit meerendeels voort komt, hier van de oorſaecke is, zijnde dieſelve een baer moeder van de quaede gedachten. Waer door *Tobias*, in zijn bedde, dat is, in Leedigheyt leggende, door den heeten dreck, van een Swaluwe, is blind geworden, dat is, door de heete genegentheeden van de ongeoorloofde gedachten. En *David* is mede door de onmatigheyt derſelve in Overſpel gevallen. 2 *Regum* 2 cap.

Hy wort vet gemaelt, om dat de Leedigheyt de Braſſerie tot haer fuſter heeft, doende gelijcke werckinge als de Leedigheyt. Waer over oock *Ezechiel* ſeyt, de *Brasſerie en Leedigheyt zijn geſuſters*, die welke gelijck twee bouten het vier der Onkuyſſheyt onſteeken. Welcke ſpreucke het Overſpel bediet, begrepen zijnde onder het geſlachte van geylheyd. Het middel dan, waer door wy deſe grove ſonde mogen vermijden, is, dat wy met alle vaerdigheyt, in alle eedele en deugdlijcke werken beſigh zijn, en de quaede gedachten, die ons ſouden mogen voorkomen, van ons af drijven, zijnde dieſelve niet alleene ſchadelijck aen 't lichaem, maer oock, 't welck meest weeght, aen de ziele. En hierom behooren wy te volgen de ſchoone leeringen van *Auguſtinus*, alwaer hy ſeyt, *Wilt uren buyck niet boven de woodruſt overlaſſen, want het overtollige is een oorſproncklijcke oorſaecke van deſe ſonde, en dit weet een yder, dat ſonder ſtoffe geen dingh wort voortgebracht.*

Hy houd de *Murena* mette Slange vereenight, in de rechter hand, om dat het ſchijnt dat *Baſilius* in de uytlegginge van 't Overſpel, den Overſpeelders waerſchouwt, dat zy ſich ſouden wachten, deſe Dieren gelijck te zijn, overmits het ſchijnt dat deſe verſaeminge van de Adderſlange en de *Murene* een ſeecker Overſpel is, van de natuyre. En dit is 't geene de Egyptenaers, hier door hebben willen te kennen geven.

De goude gebroken opene Trouwringh, als geſeyt is, bediet niet anders, dan dat ſelf de H. Wet, het Houwlijck, en de Trouwe, die der behoort tuſſchen Man en Vrouw te weſen, geſchent en gebroken is. En hierom is deſe ſonde ſeer ſchandigh, om dat ſe tegens de trouwbeloſten ſtrijd, die door den ringh

wort uytgedruckt: en zy wort oock aen die Vinger geſteecken, die een Ader heeft, die nae 't herte loopt, vertoonende dat de 'Trouwe komt uyt het alderbemindſte deel van 't lichaem, 't welck het hert is, ſich verpandende door de onderhoudinge van de beloofde trouwe. Daerom ſoo konnen alle andere miſgrepen verbeterd worden, maer deſe nimmermeer; gelijck *Q. Curtius* in 't leven van *Alexander de Grootte* verhaelt, te weten, dat deſe trouwloosheyt door geene verdienſten kan worden verſacht.

A B O N D A N Z A. Overvloed.

EEn bevallijcke Vrouw, hebbende een krans om 't voorhoofd, die met verſcheiden ſchoone bloemen is geciert, in 't groen gekleet en met goud geborduyrt, mette rechter hand houd zy een Overvloets-hooren vol vruchten, Druyven, Olyven, en verſcheyden andere, in de ſlinker arm een boſſel met Kooren-ayren, Geerſſe, Rijs, Erten en andere diergelijcke: Waer van men ſiet veele ayren op der aerde vallen, die hier en daer geſtroeyt leggen.

Schoon en bevallijg iſſe gemaelt, om dat Over-

Overvloet een goed en seer behaeghlyk dingh is en een yder aengenaem, gelijk daer en tegens de diere tijd leelijk en verfloeklyk is, strijdig tegens de Overvloet.

Zy heeft een bloeme-krans, om dat de Bloemen en Vruchten, die den Overvloet maecten, als Gefanten of Voorboden zijn: zy konnen oock bedieden, de vrolijkheyd en de geneughte van dit brave geselschap.

De groene verwe en de goude boorden van haer kleed, bedieden de verwen van de schoone bloeyrijcke Velden, die ons een overvloedige Ooght beloven, en de Saffranige boorden bedieden de rijpheyd van 't kooren en van de vruchten, die den Overvloet veroorsaecten.

De Overvloets hooren wordt genomen uyt de fabel van *Amalthea*, gelijk *Natalis Comes* en *Ovidius* in 't IX boeck van zijne Herscheppingh verhaelt, 't welck een blyklyk teycken is van Overvloet. Waer over dit van den Overvloets hooren gestelt is:

*Najaden hebben my, met appels, bloem en vruchten,
Geheylight en verrijckt, in weelden en genuchten.*

En vermits de Overvloed, een volheyd genaemt worr, om datse soo wel in de slincker als rechter hand geladen is, soo stroytse haer Overvloed, hier en daer, op der aerde.

Dominicus Ancajanus heeft op den Overvloed Latijnche dichten gemaect, die by ons zijn naegevolght:

*Siet aen't Saffranigh Veld, en Ceres met haer vruchten,
Die dyssentvout ons schenckt haer zeegen en genuchten:*

De taxkens van den boom met appels zijn gelaen,

En 't bolle Druysken swelt, en neemt het voetsel aen.

*Hier loeyt de Os in 't veld, hier gaen de Koeytjens grasen,
Hier schenckmen vette room uyt frissche Mellick-blasen.*

De Boffchen voeden 't wild, en 't visken spijst de Zee,

En 't Vincken in de locht dat quinceleert in vree.

*„Segh nu eens dertel Mensch! wat souly van den Heere,
„Van Hemel, Aerde en Zee, noch eenighsin begeeren?*

ABONDANZA.

Een staende Vrouwe, in 't goud gekleer, imet open armen, houdende d'Overvloets hooren in d'eene, en d'andere hand op eenige bosselen kooren-ayren, diewelcke staen ter sijden van dese beeldenisse. En dese is genomen uyte Medaglie van *Antoninus Pius*.

ABONDANZA MARITIMA.

Op 't wacter te maecten.

Ceres die sich vertoont met kooren-ayren in de rechter hand, staende voor op den steven van een Schip, en voor haer voeten sal zy een kooren-maere hebben, daer kooren-ayren in en boven over leggen.

Anders.

Een Vrouwe die in de rechter hand een Roer van 't Schip, en in de slincker kooren-ayren houd.

Overvloed.

Een Vrouwe met een krans van kooren-ayren, houdende in de rechter hand een bossel Hennip mette blaederen, in de slincker de Overvloets hooren, en een tack van Brembeefen, of Pinxterbloemen, waer op veele bondelkens sijde hangen.

RACIOCINATIONE O DISCURSO.

Overweging of Vertoogh.

Een bedaege Vrouwe, in purper gekleer, sittende heel bedachtsaem, hebbende op haere knyen een boeck, waer in zy de voorste Vinger van de rechter hand, houd, doch een weynigh open, en mette ander hand een rolleken, waer in geschreven staet, in persicelo quiescit, dat is, zy rust in 't volmaeckte.

De Reeden die wy discours of vertoogh noemen, wort van den Filosooph, in 't III boeck van de Ziele, het Verstand genaemt, en hy onderscheyt ditselve in tweederleye slaghe, d'eene wort *passibile*, dat is het lijdelycke, en d'ander *agente*, dat is, het werckende, geheeten: Het lijdelycke verstand dan, is het geene, 't welck de gedaenten aenneemt, als mede de fantasien der dingen, en dat van de imaginatie of inbeeldinge: Het werckende verstand, is, dat de dingen toestelt en maect, die daer zijn een mogentheyd van verstandige dingen, die atrede in der daed zijn verstaen. Noch meer, het lijdlyck verstand heeft oock drie staeten of orden, d'eerste is, wanneer het alleen in de mogentheyd is, te weeten, wanneer het noch niets heeft van de verstandelycke dingen, maer alleene haere natuyre en weesen, Het tweede is, wanneer 't de

Ecc ver-

verftandelijke dingen alreede op een sekere maniere heeft, alhoewel wy daer mede noch niet wercken, en dat wort genaemt het verftand *in habitu*, dat is, in de bequaemheyt. De derde is, wanneer het werck is verftaan, en daer van geredeneert of verhaelt wort, en dat wort genaemt *in actu*, dat is in der daed: Waer uyt wy dan klaerlijk sien, wat faecke het overlegh of discours is, 't welck aen de inbeeldinge hanght: en gelijk *Aristoteles* op de verhaelde plaetse feyt, soo gebeurt datselve tusschen de inbeeldinge en tusschen de overweeinging, gelijk het gebeurt, tusschen de bevindelijke dingen, en den sin selve, behalven, dat de fantasien, die de inbeeldende kracht totte Raciocinatie of Overweeinging brengen, geene materie of stoffe hebben, want het zijn geen materiale dingen die in stoffe bestaan.

Sulx dat de Overweeinging niet anders is, als een oordeel en een discours of overlegh, datter geschiet over de fantasien, en de gedaenten, die door de inbeeldinge worden over gebracht: Welcke inbeeldinge, gelijk wy in haere beeldenisse hebben gefeyt, wort gemaect in 't eerste velleken van de hersenen, en de overweeinging of overlegh in het tweede velleken, dat is in het midden, gelijk oock de memorie of het gedachte leyt in het derde velleken, nae het achterhoofd of nae den neck toe; gelijk *Galenus* feyt in 't VIII boeck *de usu partium*, en *Vesalius* in zijne *Anatomia* in 't VII boex XII cap.

Met purper en van bedaeghd Ouder wortse gemaect, om de staertigheyt van de zeeden en manieren te vertoonen.

De spreucke *in perfecto quiescit*, vertoont ons niet alleene de volmaecktheyt van de Overweeinging, maer oock, dat dieselve geen plaets heeft, als in de aldervolmaeckste dieren, tot een onderscheyt van de inbeeldinge, die gelijk wy hebben gefeyt, oock in de onvolmaeckte Dieren wort gevonden, wesende de Overweeinging een mogentheyt van de verftandelijke ziele, die de einden of uytkomst van de dingen overweeght, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen.

Zy wort sitrende gemaelt en seer bedachtsaem, met een toegesloten boeck, om dat de Overweeinging of 't Overlegh, dat deel van 't snelle verstand is, dat de spreucken overweeght, en de dingen naedenckt.

VITTORIA. Overwinninge.

En Vrouwe in 't goud gekleet, houdende in de rechter hand een Granaet-appel, en in de slincker een Helm; gelijk *Heliodorus* dieselve beschrijft.

Overmits daer twee dingen voor al noodigh zijn, om de Overwinninge te bekomen, te weeten, Macht en Eendracht, d'eene om den wegh te vinden, diewelcke noch niet ontdeckt is, d'andere, om dieselve met een Manlijck gemoed te openen, soo wort de kracht door den Helm uytgedruckt, die alle slagen regenstaet, die op 't hoofd geschieden om 't selve te quetsen: en de vereenighde verstanden, worden door den Granaet-appel uytgedruckt, die mette vereeniging van zijne korrelen by een getrocken is, gelijk oock de dappere Mannen, alle de gedachten van veelderleye verstanden, tot eene meeninge weeten te brengen.

VITTORIA DE GL' ANTICHI.

Overwinningh van de Oude.

En Vrouwe met een Maeghdelijck aengesicht, die door de locht vliegh, hebbende in de rechter hand een Lauwer of Olijfkran, in de slincker een Palm tack met een Adelaer onder de voeten, die oock een Palm tack in zijne klauwe heeft, haer kleed sal wit zijn met een geele wapen- of krijgsrock.

De Lauwer, Olijf en Palm, zijn van de Oude gebruyckt voor een teyken van eere. 't Welck zy hebben goed gedacht, te verroonen, aen die geene, die daer Overwinninge van de Vyanden, tot weldaet van zijn Vaederland, hadde te huys gebracht. De reedenen daer van zijn elders genoegh gefeyt, om een faecke niet dickwijls te verhaelen.

Zy is seer dapper, want de Overwinninge is soo veel te aengenaemer, alse blijcklijcker in dapperheyt heerscht en uytmunt. Dieselve bediet de Adelaer mede: en daer over voorseyden de oude Keyseren, door haere wapenen en banieren, die zy over al mede voerden, het goed geluck: laetende dieselve voor haer heene draegen, voedende, daer door, in de gemoederen der Soldaeten een hope van de aenstaende Overwinninge.

Het

Het witte kleet bediet, dat de Victorie sonder finette van eygen schande behoort te geschieden, wetende dieselve, verkregen zijnde, met wijsheyt te gebruycken; 't welck door de geele rijdrock wort vertoont.

VITTORIA nae de Medaglie van
Domitianus.

Voor de Overwinninge wort een Vrouwe met vleugels geschildert, houdende in de rechter hand een Overvloets hooren, en in de sincker een Palmtack.

En dit zijn de twee soorten van goederen, diewelcke de Overwinninge met haer brengen, te weten, het goed gerucht ofte de eere, en de Rijckdommen: en 't eene soo wel als 't ander, wort om de reeden des Oorloghs, met gewapender hand, van de Vianden genomen.

VITTORIA nae de Medaglie van
Ottavius.

Een Vrouwe geschildert met vleugels, staende over einde op een grondsteen, met een Palmtack in de hand, en in d'ander een kroone met twee Slangen, soo wel van d'een als van d'ander sijde, noch een ander Slange, diewelcke leggende, sich rontom de twee andere heer slingert, mette woorden van ASIA RECEPTA. Aldus sietmen 't oock in de Medaglie van *Augustus.*

VITTORIA NAVALE. Scheeps-
Overwinninge van *Vespasianus.*

Een Vrouwe gevleugelt, staende op de steven van een Schip, houdende in de rechter hand een krans, en in de sincker een Palmtack, mette letteren *Victoria Navalis:*

Vittore navali come depinta da Romani.

Wanneer de Victorie op de steven van des Viands Schip staet, of wanneer die ter sijden van een Trophee staet, alwaer Scheeps-gereetschap, als Roers, Anckers, Riemen en anders gelegen is, dat selve noemden zy een Scheeps-overwinninge: Waer over als de Romeinen de Victorie, van die van *Antium* op den Tyber hadden verkregen, naemen zy alle de steevens van de Schepen, en stapelden die op malkanderen, diewelcke *Rostri* genaemt wierden: Waer op zy alsdan een

verhael deeden van de oorfaecke derselven. In de Medaglie van *Vespasianus* is een colomme die van stevens van Schepen is opgemaect. Sulx als iemant de Scheeps-overwinninge wilde afmaelen, kan men dieselve op d'eene of d'ander maniere doen.

VITTORIA nae de Medaglie van
Titus.

Een Vrouwe sonder vleugels met een Palmtack en Lauwerkrans. In dese maniere wilde se *Titus* vertoon, om dat hy wilde dat die nimmermeer van hem soude scheid. Alsoo maelden oock de Atheniensers dieselve af, gelijk *Pausanius* seyt, en dat om dieselve reeden als *Titus.*

VITTORIA nae de Medaglie van
Augustus.

Een Vrouwe staende op een ronde kloot met opgespreyde Vlercken om te vliegen, met een Lauwertack in d'eene, en in d'ander een *Labaro*, zijnde een waepen van den Keyser, dat de Francoisen een Cornet noemen, 't welck men gewoon was voor den Prins te draegen, wanneer hy self in 't Leger was, mette letteren *Imperator Caesar.*

VITTORIA van de Ouden afgebeeld.

De Oude maelden de Overwinninge als een Engel af met vleugels, en dickwijls dat hy sat op den roof van zijne Vyanden, tropheen voor hem, hebbende voor de borst een Palmtack, met een Schild, waer in dese woorden staen *Victoria Augusti*; gelijk *Claudianus* dieselve beschrijft.

VITTORIA nae de Medaglie van
Severus.

Een Vrouwe op een Schild, sittende met een Helm in de hand, welcke de Overwinnaer toebehoort. En *Lucius Verus* maelt een Vrouwe met een Helm op 't hoofd en een Spieffe in de hand, en mette sincker hadse een Trophee over de schouder met seker roof, tot reycken van Victorie. *Vespasianus* stelt een Vrouwe, die daer staet by een Palmboom, en schrijft aen een Schild *Judaea Capta.*

Domitianus maelt de *Vittoria* aldus af.

EEn gevleugelde Vrouwe, ſettende d'eene voet op een Helm, ſchrijvende in een ſchild, dat aen een boom gehangen is, en van d'ander ſijde van den boom is het met een Trophé geziert, en een ſittende Vrouwe, die welcke d'eene hand onder de wange heeft, zijnde treurigh in 't aengeſicht.

Deſe Medaglie is ter eeren van *Domitianus* geſlagen, als hy Duytslant hadde ingenomen.

P R O S P E T T I V A. *Deurſichtigheyt.*

EEn Vrouw van een ſchoon en bevalligh opſicht, hebbende aen den hals een gulden keeten, alwaer een Menſchen oogh aenhanght, houdende in de rechter hand een Paſſer, Liniael, Quadrant en een Paſloot, met een Spiegel, en in de ſlinker twee boecken, alwaer op het eene geſchreven is *Ptolomæus*, en op 't ander *Vuellio*, het kleeft ſal van de voeten af duyſter wesen, en van langer hand, ſal het allenskens lichter worden, alſoo dat het hoofd het alderlichſte zy.

De *Perspective* is van de Grieken *Optica* van 't geſicht geheeten, als een eedele wetenschap van 't geſicht, gegrondveſt weſende op wiſkonſtige en natuurlijke bewijsreedenen; handelende van de natuure en eygenſchap van 't licht en de ſienlijke mogentheyt, waer van wy in 't Menſchlijke leven, en in de algemeenheyt van alle dingen, geen heerlijcker noch wonderbaerlijcker hebben. De *Perspective* dan, gelijk geſeyt, is ſeer luſtig en vermaecklijk, en daerom wort de Vrouwe oock ſchoon en bevalligh afgebeeld. De keeten met het oogh daer aen, bedier, datſe van 't geſichte hare benaeming heeft, als die gene, die over de ſienlijke gedaenten en ſichtlijke handelinge geheel geſtelt is.

Door de instrumenten wort haere aert, gelegentheyt, en werckinge uytgedrukt.

In de Spiegel geven de rechte beeldniffen haeren weerſlagh, en om dat deſe konſt van 't rechte licht en van de weerſlagh haer dienen, ſoo ſiermen daer in een ſeer ſchoone verwonderinge, en daerom is de Spiegel hier geſtelt. En om dat deſe wetenschap bewaert wort in de ſchriften van vermaerde Mannen, ſoo is hier by gedaen het werck van twee Schrijvers, die welcke, om datſe daer

van ſeer treffelijk geſchreven hebben, ſoo zijn dieſelve hier door ſeer vermaert, zijnde deſe konſt door haer ſeer gevordert en aen den dagh gekomen.

De verwen van 't kleeft, van 't duyſter nae 't licht oprijſende, zijn om te bewijſen dat de wercken van de *Perspective* gemaectt worden door de klaerigheyt van 't licht, en door de duyſterheyt van de ſchaduwe, doch met een ſeekere dalinge of verſchietinge, nae de diſtantie of wijde, en de reflexie of weerſlagh. En men magh in der waerheyt God danken, dat in de voorgaende, ſoo wel als in deſe eeuwe, geen Mannen ontbroken hebben, die welcke in alle konſten en wetenschappen, als mede in deſe konſt van *Perspective* doorluchtigh geweeft zijn: onder welke is *M. Giovan. Alberti dal Borgo*, die welcke, in wat achtinge men hem behoort te houden, betonen zijne vermaerde wercken, en inſonderheyt zijne ſchilderie die hy gemaectt heeft in de Saele van 't nieuwe Paleys in *Vaticano*, geheeten *Clementina*, in de maetſchappie van *M. Cherubin* zijnen rechten broeder, niet min door de Natuure, als in gelijkheyt van de konſt, uytſteekende.

P R O S P E T T I V A.

EEn Vrouwe die in beyde handen een *Perspective* houd, hebbende een Quadrant, Paſſer en andere instrumenten, die tot deſe konſt noodigh zijn, voor hare voeten. Deſe behoeft geen breeder verklaringe, aengeſien daer van boven breeder geſproken is.

P E L L E G R I N A G G I O. *Pelgrimſchap.*

EEn Man in de kleedinge van een Pelgrim, maer die 't halve hoofd geſchooren is, gelijk oock de baerd, hebbende van de rechter ſijde lange hoofdſhayren, die hem over de ſchouderen hangen, inſgelijx mede de halve lange ruwe baerd, om de Egyptenaeren te volgen, die welcke in deſer maniere de Pelgrimagie af beelden.

En dat om deſe reeden, want *Orivides* uytgetrocken zijnde regens de Giganten of Reuſen, hadde in thien Iaeren, nae dat hy uytlandigh was, altijd met groote naerſtigheyt zijnen baerd en hoofd geſtreelt, maer daer nae wederom in Egypten gekeert zijnde, liet hy ſich ſcheeren. De Egyptenaers wil-

willende uyt drucken dat zijn Pelgrimſchap geluckigh was geweest, maelden hem uyt, gelijk boven in de afbeeldinge gefeyt is, en hebben voorts dieſelve maniere gebruyckt in alle ſoorten van Pelgrimſchap. Hy heeft in zijn rechter hand een Pelgrimſtaf, alwaer een Swaluken op ſit, om dat dat Vogelken, nae dat de Oude daer wel op hebben gemerckt, ſoo haest als het begint te vliegen, ſich ſcheyd, verlaetende Vaeder en Moeder, levende verre afgeſcheiden, als in Pelgrimagie.

P E S T E. Peſt.

EEn Vrouwe gekleet met duyster raneyt, hebbende 't gezicht bleek en vreelijk, 't hoofd verbonden, de armen en beenen naeckr. 't Kleed ſal ter ſijden open zijn, fiende, door de ſcheure, 't hembd bevelekt en bebloed, ſoo ſiermen oock de borſten vuyt en draegende, met een doorſchijnende ſluier bedeckt, en ter ſijden haer ſal een Wolf ſtaen.

De Peſte is een beſmetlijke ſieckte, ten meefte deel veroorzaeckt door de vervuylinge van de locht. Waer van niet anders te ſeggen valt, alſoo de beeldeniffe voor haer ſelven klaer is. Alleen ſullen wy God bidden dat wy daer van geen ander kenniſſe mogen hebben, als door de Schrijvers, of van 't geene wy van de Oude mogen hooren ſeggen.

Door den Wolf wort de Peſte bediet, want gelijk *Philoſtratus* ſeyt, ſoo ſagh *Palamedes* datter over den bergh *Ideo* veele Wolven liepen, waer over hy aen *Apollo* offerhande dede, hopende daer door 't gevaer van de Peſte te ontgaen, 't welck hy vreeſde hem te genaecken. En men weet oock datter ten tijde van de Peſte meer Wolven op 't Land geſien worden, als anders.

Peſte.

EEn oude magere en vreeſlijke Vrouwe, duyster geel in 't gezicht, geheel onthult, hebbende om 't hoofd een krans van donckere Wolcken, in 't duyster blaue gekleet, wefende hier en daer met quijl en vochtigheden beſpreyt, geelachtigh van verwe, ſittende op eenige Schaeps- Lammere- en andere vellen, houdende in d'eeene hand een geſſel met bebloede knoopen.

Gelijk deſe beeldeniffe, door haere oud-

heyd en magerhey, lelijk is aen te ſien, alſo is oock de Peſte door haere vreeſlijke en ſchricklijke vertooringe oock in 't gemeen aſſchouwlijk en yſelijk. De geelhey bediet de ontſteeking des lichaems, wefende die verze, in de geene, diewelcke ongefont zijn.

De Wolcken vertoonen, dat het een eygen werck van de Hemel en van de venijnige Locht is. In Peſt-tijden wordt oock de Locht veele met duyster blaue geſien.

De vellen van verſcheyden beefſten, bedieden de ſterflijkhey, wefende de ontſteeking der Locht niet alleen de Menſchen, maer oock den beefſten ſchaedelijk, om datſe uyt dieſelve haer leven ſcheppen.

De Geefſel betoont, datſe te gelijk op een yder ſlaet, verſchoonende noch Ouder noch geſlacht, Rijck noch Arm, noch Straet noch waerdigheyd, noch wat het oock ſoude mogen weſen, waer mede zy te rugge ſoude gehouden werden, om met haere ſtraffe eenigh Menſch aen te ſien.

P H I L O S O P H I A,

Nae de Beſchrijvinge van *Boëtius*, mette uytlegginge van den Heere *Giov. Zarattino Caſtellini*, die hy in de *Academie der Philopinen van Faenza*, oentlijk verhaelde den 14 *Octob. 1613*, in de tegenwoordigheit van den Doorluchtigen en Eerwaerdigen *Cardinael Valens*, en de gantſche Vergaeringe van de E. Heeren *Magiſtraeten*.

Boëtius beſchrijft de *Philofophie*, door een ſeer ſchoone en geleerde Poëtische vindinge, op deſer maniere: Hy verſiert dat hem een Vrouwe met glinſterende oogen verſcheen, die boven 't gemeen vermogen der Menſchen ſnel en ſcherpſichtig waren, wefende van levender en ondoorgrondelijcker wackerhey, nochtans ſeer bedaegd van laeren, ſoo dat niemand ſoude geloofft hebben, of zy was van ons Ouderdom. De langhte haeres lichaems was twijfelachtigh, want als nu voegde zy haer nae de gemeene maete der Menſchen, korts daer nae ſcheent, dat zy met den top haeres hoofdes den Hemel geraeckte: Iae als zy 't hoofd noch hooger op hefte, drangh zy daer mede oock ſelve in den Hemel, en bedroogh alſoo 't gezicht der geener, dieder op oogden.

Haere kleederen waeren van seer sijne draeden met scherpsinnige konste, en van onverscheydelijcker stoffe geweeven, en nae dat zy selve seyde, soo hadde dieselve met haer eygen hand toegestelt, en dese scheenen als rookige beelden, die een veracht Ouderdom hadde verduyfster. In de uysterste boorde van 't kleed was een Griexsche Π. P. geweven, en in de bovenste een Θ. Th. en tusschen dese beide letteren scheenender eenige trappen uytgesneden, waer mede men van de onderste totte bovenste letter moght klimmen. Dit selve kleed hadden de handen eeniger geweldenaers gescheurt, en yder hadde eenige lapkens, soo veele als elck konde mede krijgen, wegh genomen. In de rechter hand hadde zy eenige boeckens, maer in de sincker voerde zy enen Scepter of Rijxstaf.

Wel te recht is zy van eerwaardigh opzicht, want de Philosophie is groote eere en eerbiedigheyt waerdigh, om dat zy een Moeder is van alle vrye konsten, een Meesterfche van alle zeeden en van alle tucht, een Wet van 't leven, een uytdeelster van de gerustheyt en een sonderlinge gave Godes. De Philosophie der goede konsten, is niet anders, soo Plato seyt, als een geschenck en vindinge der Goden; gelijk

M. T. Cicero en Augustinus in zijn Stad Godes in 't XII boeck en XXI cap. aldus daer van spreekt: Naedien nu de Philosophie soo groot is, gelijk zy selve bekennen, datter geen hooger gaeve van God is gegeven, soo moeten oock gelooven, datse van niemand anders als van dien God gekomen is, dien zy selve, alhoewel zy veele Goden eeren, seggen, geen groeter God te wesen. Willende te kennen geven, dat de Philosophie zy een geschenck, van een waerachtigh en eenigh God: En om haere treffelijke aert, so wortse eerwaardigh genaemt. Daerom seyt oock Seneca de zeedige Philosooph in zijnen XIV brief aldus: Nimmermeer sal de snootheyt soo veele Mans worden, nimmermeer salse sieh tegeus de Deughden soo te saemen rotten, dat de naem van de Philosophie niet soude eerwaardigh en heyligh blijven. Zy heeft glinsterende oogen, van veel doorsichtlijcker kracht, als wel 't vermogen is van andere Menschen, en door haere kennisse, soo sien en bekennen de Menschen, door de oogen des Verstands, veele verborgene dingen der Natuyre, soo wel van 't Aerdrijck als van den Hemel, gelijk Cicero in dieselve plaetse uytdrukt, seggende dat de Philosophie ten eersten in den Godsdienst onderwijst, en daer nae in de zeedigheyt en grootmoedigheyt, en datse, uyt ons gemoed, als van de oogen, de duyternisse verjaecht, ten einde wy kunnen sien alle Hemelsche, Aerdtsche, eerste, laeste en middel dingen.

Zy is van levende verwe, alhoewel zy bedaegd is, en ons ouderdom verre overtreft: om dat de Wijsheyt is van de opperste en eenwige Wijsheyt, te weten van God, aen onsen eersten Vaeder geschoncken, soo haest als hy geschaepen was, en gaf hem kracht om over alles te heerschen, gelijk in 't boeck der Wijsheyt x cap. te leesen is. Van wiens groote Wijsheyt, die veel grooter is als Salomons, kondy by Peverium over Genesis nae sien. Dieselve is van den beginne des Werelts geweest en sal altijd wesen, als Meesterfche van alle Creatuyren, altijd levende en wacker, altijd op haere voeten staende, om door haer de duyternissen der onwetentheit, uyte gemoederen der Menschen te verdrijven. Soo is dan de Wijsheyt bestandigh en onbederflijk, diewelcke aen ygelijck persoon, hoe oud van jaeren, dat hy oock magh wesen, macht en wackerheyt geeft, tegens alle ramp en verwarde ongelucken, en maectse gelijk-

gelijkmoedigh tegens alle stoornissen en hertztochten des gemoeds; gelijk *S. Aug. de Civit. Dei lib. IX* in t **III** en **IV** cap. daer van spreekt. Wy willen in dese plaetse geen onderscheyt maecten van de Wijsheyt totte Philosophie, gelijk van *Seneca* in zijnen 89 brief gedaen is, te weeten, dat de Wijsheyt een volmaectt goed is van t Menschlijck gemoed, maer dat de Philosophie zy een Liefde, begeerte en vlijt om dese Wijsheyt te bekomen. En dat is waerachtigh, soo veele de bereycknisse van haeren naem belanght, want de Philosophie bediet niet anders als een Liefde tot Wijsheyt en Deugd: oock is een Philosophooph niet anders, als een Minnaer en Liefhebber van Deughd en van Wijsheyt: Maer soo t geheele lichaem van de Philosophie wort aengemerckt, soo sulden wy seggen, nae de meeninge van *Boëtius*, dat zy datselve is, dat de Wijsheyt is. Dies hy die oock in zijn derde Prose noemt, een *Meestersehe van alle deughden*. In t **2 b. 4** Prose: *Een voedster aller deughden*. In t **4 b. 1** Prose, *Een weghbereydsten van t waerachtige licht*. Al te saemen bynaemen, die op de Wijsheyt passen, gelijk oock in der daed het geheele lichaem van de Philosophie is: dieder drie deelen in sich begrijpt, te weeten het wercklijcke deel, t welck het gemoed bequaem maectt in de goede manieren: Het spieglende deel, t welck alle de geheymnissen, van de Natuyre, doorsnuffelt: Het reedelijke deel, waer in de Reeden bestact, door de welcke men ondersoekende, het waerachtige van t valsche onderscheyt. En dit vereyft de t saemenvoeginge en eygenschap van woorden en bewijs-reedenen. Deelen, die alle dreye een volmaecte Wijsheyd maecten. Dit komt oock overeen mette andere bepaelinge van de Wijsheyt, diewelcke *Seneca* op die selve plaetse invoert, tot een onderscheyt van de Philosophie, daer hy seyt: *Dit is Wijsheyd datmen kenne de Godlijcke en Menschlijcke dingen en haere oorsaeken*. Welcke beschrijvinge, nae mijn gevoelen, in sich begrijpt de drie deelen van de Philosophie. Des Wijsheys ampt is de Godlijcke dingen te kennen: siet daer op aen het *Contemplative* of spieglende deel, t welck niet alleen door de *Physica* of Natuyrkennisse, alle natuyrlijke dingen, doorsnuffelt, die van *Pererius* voor werckingen van een Godlijck gemoed werden gehouden,

maer oock door de *Metaphysica*, of boven Natuyr-kennisse, die van *Aristoteles* gehouden wort voor de aldergodlijckste: Want zy schouwt door de kennisse de afgescheyden substantien, wesentlijke selfstandigheeden, en de Natuyre selve, te weeten God. Zy kent oock de Menschlijcke dingen. Siet aen de *morale activa*, het zeedige wercklijcke deel, dat kent de oorsaeken van alle beyde. Siet het *rationale* of het redelijke ondersoekende deel, daer door komt men in de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Dewijl dan de Philosophie, eenderleye bepaelinge als de Wijsheyt in sich begrijpt, soo komt het datse oock eenderleye saecke als de Wijsheyd is, insonderheyt in de kracht van de boven-natuyrlijke kennisse, die zy in haer bevat: die, door t aensien van *Aristoteles*, de eygen naeme van Wijsheyd verdient. *M. Tullius* redeneerende in zijne Tufculaensche Vraegen van de Oudheyt der Philosophie, seght dat die seer oud, maer haere naeme nieuw is, en acht die als de Wijsheyt selve. *Oversulx*, seyt hy, wie derf ontkennen dat de Wijsheyt niet oud van daed en van naeme zy? te weeten de Philosophie, diewelcke door de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke dingen, van de beginselen en van de oorsaken, by den Ouden, de seer heerlijcke naeme van Wijsheyt behiel. Iae de seven Wijzen van Grieken wierden *Sophi*, dat is Wijse genaemt, en dat veele eeuwen voor haer. *Licurgus*, *Homerus*, *Vlyses* en *Nestor* zijn voor Wijse gehouden geweest, van gelijcken mede *Atlas*, *Promothus* en *Cepheus*, en door de kennisse die zy hadden van de Hemelsche dingen, zijn zy Wijse genaemt geweest. En al die geene die haere vlijt, in de spiegelingen der dingen, hadden aengewent, zijn altijd Wijse geheeten, totte tijd van *Pythagoras*, die desen naeme van Wijse, al te hooghmoedigh schijnende, liefse *Philosophi* heeten, dat is, beminders van Wijsheyt. Sulx dat de Philosophie even t selve is, dat de Oude, *Sophia*, dat is Wijsheyt, hebben geheeten. Waer over men by *Diog. Laertium* in t leven van *Plato* leest, dat hy de *Wijsheyt* en *Philosophie* noemt een seckere lust en begeerte van Godlijcke Wijsheyt.

De twijfelachtige gedaente die nu kleyn dan groot was, bediet, datse als nu in de kennisse der dingen besigh is, soo wel die beneden

den op der aerden als die boven in den Hemel zijn, en dickwijls stijghrse soo hoogh op, om de verborgene stoffen te onderzoeken, dat het Menschlijk vernuft niet machtigh is, dieselve te vatten. En daerom seyt *Boëtius* dat de Philosophie haer hoofd dickwijls soo hoogh opsteekt, den Hemel doordringende, dat het gesichte der aenschouwers niet machtigh was haer te beoogen, om dat de geheymnissen Godes, als oock sijn weesen dat in den Hemel verborgen is, door geen Menschlijke reeden of vernuft kan werden begrepen, gelijk de *H. Gregorius Nazianzenus* seght. Wat wonder is 't? Als wanneer *Simonides* de Heydensche Griexse Poet, van den Tyran *Gerion* wierde gevraeght, war God was? dat hy een dagh of twee uytstel hebbende verkregen om sich te beraeden, noch daer nae wederom driemaal soo veele tijd eyschte als van te vooren, hy noch ten laesten antwoorde, *hoe ick het weesen Gods meer aenmercke, hoe het my duysterder dunckt te wesen*; gelijk *Cicero* in de Natuyre der Goden verhaelt.

Het kleed van seer sijne draeden, bediet de scherpsinnigheyt van de voorstellen in 't disputeren, van de onoplosselijke stoffe, door de Philosophische stoffen, die door haer selve bondigh en vast zijn, insonderheyt in de wercklijckheyt ontrent de goede zeeden; het kleed is van haer hand geweven, want het kleed der Wijsheyt is onoplosselijk, onveranderlijk en vast uyt haer eygen wesen en hoedaenigheyt, en niet door Menschlijke konst.

Het is oock van gelijken duyfter, voor soo veele de onderzoeking van de verborgen dingen van de Natuyre belanght, en dit schijnt dat *M. T. Cicero* in zijnen *Redenaer* stelt; de Philosophie, seyt hy, is in drie deelen gedeelt, in de duysterheyt van de Natuyre, in de spitsvindigheyt van 't redenceren en in 't leven, en in de manieren. En soo wy de Philosophische wijze willen aenmercken, soo sullen wy seggen, dat het kleed door de duysterheyt van een versloft ouderdom verdonckert is, om dat de Philosophen gemeenlijk stordigh en veracht gaen, op sijn Philosophoos, dat is, met oude beroyde en bemorsde kleederen. Arm en naeckt gaet de Philosophie, niet soo seer door nooddruftigheyt, als door eygen wille, gelijk *Socrates* en *Apollonius*: die gekleedt gingen met vuyle

sacken, bloots hoofds en bloots beens. *Dionigenes* was gewonden in een doncker slaefskleed, en morsigh, sittende in een tonne. Maer alhoewel dit waer is, soo sullen wy daer van een veel waerachtiger reeden geven. De kleederen van de Philosophie zijn bedeckt met een oude duysterheyt, want de Philosophen hebben van ouds af 't gebruyck gehad, sich met een spitsinnige donckerheyt te onschaduwten. De Egyptenaers verbergden de Philosophie onder duytere deckfels van fabulen en verborgen heylige beelden. *Pythagoras* kleede dieselve met een kleed van duytere teykenen. *Empedocles* met raetselen. *Protagoras* met ingewikkelde versierselen. *Plato* met verborgen sinnen. *Gorgias* met fantasien, mer valsche en tegenstrijdige voorstellingen, van dat alle dingen zijn en niet zijn. *Leonone* self met mogelijke en onmogelijke ondervindingen. *Aristoteles* met duytere setpaelen en een swaer gewef van woorden: Waer over hy zijne gehoor-plaetsse *Acroamatica* noemde, diewelcke des morgens geschiede, alwaar van de alderhoogste en spitsvindigste Philosophie, behoorende totte spieglinge van de natuyrlijke dingen en redenkavelinghsche dispuuten, gehandelt wierde. Dies hy oock eenige boecken *Acroamatici* geheeten, in 't licht gaf, die de verborgene konst van de Peripatetische secte inhielden, diewelcke *Alexander Magnus*, sijn discipel, terwijlen hy in Asien tegens *Darium* lagh, gesien hebbende, daer over aen *Aristoteles*, door brieven, klaeghde, van dat hy de schoone geheymnissen der Natuyre, hadde ruchtbaer gemaect. Waer op *Aristoteles* aensende de duysterheyt, waer in hy dieselve gewickelt en in 't licht gegeven hadde, antwoorde dat hy dieselve alsoo hadde in 't licht gegeven, als offe niet uytgegeven waeren, gelijk men by *A. Gellium* in 't xx boex iv cap. kan aensien. Dese boecken wierden *Auscultatoriū* of de *Physico auditū*, dat is van 't natuyrlijk gehoor genaemt, diewelcke, gelijk *Aristoteles* meende, niet konden werden verstaen, indien men dieselve, door de onderwijfinge des Meesters, niet hoorde uytleggen. Hier uyt blijkt het, waerom de oude Philosophen, met opset, de Philosophische konste met duytere setpaelen, vermomden: wilstende aen 't volck verroonen, datse van geen andere wilden verstaen zijn, dan die haer werck

werck daer van maectten, en vast in haer gemoed behielden: en dickwijls spraecken zy duystere dingen, en die buyten 't spoor liepen, om datse in te grooter geloof en aensien souden komen, gelijk *Lucianus* in zijn 'tsaemen-spraek van *Micellus* in zijn derde geschil van *Pithagoras* seyt, dat het genoegh was, dat de Philosophie, in de verborgen dingen der Natuyre, yt haer selve duyster was, al wierder noch niet een meerder duysterheyte van een swaer-schaekeling van woorden, en een verscheydenheyte van oubollige meeningen by gevoeght. Sulx dat *Boëtius* de Philosophie met een doncker kleer afbeelt, om de eygene swaerigheyte van hare stoffen, en de duysterheyte van de termen en setpaelen, daer de oude Philosophen haer in hadden gewickelt. In de uysterste soom van 't kleed leestmen dat een griexsche P. II. gewezen was, van waer men met secker trappe, tot boven toe, klom, alwaer een griexsche Th. Θ. en geen T. stont, tegens de meeninge van den Schrijver, gelijk veele boecken seer leelijck zijn bedorven. Want tusschen dese beyde letteren is een groot onderscheyte, streckende d'eenen ten leven, d'ander ten doode. Want Θ is by de Grieken 't geene C by de Latijnen is, zijnde teyckens van condemnatie of veroordeling en de Dood; gelijk T by de Grieken, en A by de Latijnen teyckens waeren van absolutie of quijtschelding. De Delta wierde voor uytstel van tijd genomen, om de saecke wel over te sien; gelijk by de Latijnen N L. *non liquet*, genomen wierde, dat het niet geoorloft was, om als nu te oordeelen. Waer over *S. Hieronymus* over *S. Marcus* de T voor een teycken van saligheyte en voor 't Cruys stelt, om dat *I. Christus*, onse leven selve, daer aen heeft gehangen, om de saligheyte en het leven aen het Menschlijck geslacht te verleenen: En is die van de oude Egyptenaeren altijd genomen geweest voor een beeld van het leven: 't welck oock van veelen, ten tijde des Keyfers *Theodosii* geoordeelt is, als wanneer door zijn bevel, alle de Tempelen der Afgoden in Alexandrien, waren te gronde geworpen, alwaer, onder andere, het beeld van *Serapis*, als mede andere stenen gevonden wierden, alwaer de letter T was op gehouwen; gelijk men op veele plaetsen kan sien. Waer over de Schrijver een seer

breed bewijs doet, om te beweerden, dat dese zijne meeninge oprecht zy, daer toe aentreckende verscheyden Schrijvers en Hieroglyphische beelden, waer mede hy zijn voorstel bevestighet. Doch alsoo dit totte verklaringe van de beeldnisse weynigh voordelijck is, sullen wy dit alleene seggen, dat de griexsche Θ, een teycken was van de Dood. En dit heeft hy alleene gedaen om de doling der gaener te openbaeren, diewelcke *Boëtium* qualijck hebben verstaen, want in dese beeldnisse bediet de Π *Practica*, dat is daedwerckinge, en Θ *Theoretica*, dat is spiegelinge, in welke twee deelen de Philosophie bestaet. Waer over de Koning *Theodoricus* schrijvende aen *Boëtium*, aldus seyt: *Ghy hebt geleert met wat diepsinnigheyte de spiegelnde Philosophie, met alle haere deelen, moet overdacht worden, en door wat reeden de wercklijcke, met haere onderscheyden, wordt geleert. Welcke deelinge Augustinus in zijne Stad Godes in 't VIII boeck bevestighet, seggende, de konst der Wijsheyde bestaet in 't werck en in de spiegelinge: Waer over het eene deel wercklijck, en 't ander spiegelnde magh worden genaemt. Het spiegelnde deel dient daer toe, datmen de oorsaeken der Natuyre, en de oprechte waerheyde doorsie. En van dese twee deelen, is de drierleye onderscheydinge, die wy hier boven hebben aengeroert, niet verscheyden, niet soo seer om dat de derde, (die rationale genoemt wort, of die in reeden bestaet, en die de oorsaeken ondersoect, van Plato, gelijk *Augustinus* verhaelt, daer by soude gevoeght zijn) soude overtolligh wesen, gelijk *Seneca* in sijnen xxviii brief seyt, eenige hebbent aldus bepaelt, de Wijsheyde bestaet daer in, datmen de Godlijcke en Menschlijcke dingen kenne: eenige laeten uyt, en haere oorsaeken. Wefende de rationale disputeerlijck, ontrent de oorsaeken van beyde gemeene deelen, te weeten van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Want soo veele *Augustinus*, als voren, bevestighet, soo is 't hier niet tegenstrijdigh, dat alle oefninge der Wijsheyde in de werckinge en in de spiegelinge soude bestaen: En niet min, is de tweede, tegen de derde stelling, strijdigh.*

In 't kort: de Philosophie bestaet in de *Practijcke* en in de *Theorie*. De *Practijcke* is de daedwerckinge van de Zeden- of Wellevens-konst, en de *Theorie* is de spiegel-konst, diewelcke hoogh is, en houd den eersten trap in waerdigheyte, maer den laesten door haere swaerigheyte in 't verkrijgen: En daer-

om is zy van *Boëtius* boven op den trap gestelt, en de *Practijck*, onder aen den voet deffelve. Wefende alderlichst te beginnen en zijnen voet om laegh te stellen, om alsoo van trap tot trap hooger te klimmen: Aengesehen 't beginsel van te *Philosopheren*, gelijk *Aristoteles*, in zijne *Metaphysica*, seght, zijn oorsprong neemt van sich te verwonderen, in kleynen dingen, die eenige twijfinge aenbrengen, en allenskens verder gaende, soo begintmen oock van groote dingen te twijfelen, en door de kennisse die door de kleynen dingen verkregen wort, soo opent zy, door haere daedwerckinge het verstand, om van trap tot trap, totte kennisse van grooter dingen, op te klimmen, die totte alderswaerste spiegelingen behooren: want die raecht geen lichaemlijcke dingen, gelijk de daedwerckende, die merre handen en oogen bewerckt werden: Maer de spiegelende openbaert sich aen de verstandige sinnen, en overweeght met het verstand de oorfaecke en de waerheyt van de natuurlijcke *Physica*, en van de boven-natuurlijcke *Metaphysica*, waer in de *Theoria* bestaet. Een woort dat van het Griexsche *Theoreo* heerkomt: 't welck soo veel bediet als inzien of opmercken; waer van de *Theatra* of schouplaetsen oock haeren naeme hebben. En die geene die alle dingen siet, te weeten *God*, wort by haer *Theos* geheeten. En wesende *Theta* de eerste letter van 't woord *Theos* of *God*, soo kan men oock seggen, dat dieselve in 't bovenste van den trap gestelt zijnde, gelijk als het wit, merckpael en eynde is, van op te klimmen en tot hem te komen: En soo men wil letten op de ronde spherische beeldnisse van dese letter Θ , soo vertoontse een ronde, met een dwers-lijne, als een pijl, in 't midden: een teycken dat wy onse gemoed tot *God* moeten stieren, en vast in hem houden, als het opperste wit: Want het eynde van de Wijsheyt en *Philosophie*, is, het hooghste goed, 't welck *God* is. De *Philosophie* leert den *Mensche* zijnen *Schepper* kennen, seyt *Aristoteles*. En *Augustinus* seyt in zijne *Stad Godes* in 't viii boex ix cap. dat het *Philosophieren* is *God* lief hebben. *Plato* houd dat *God* het opperste en waerachtige goed zy, en hy wil dat een *Philosophus* een liefhebber en naevolger *Godes* wesen sal: Voorder seyt hy, dat in de zeedelijcke *Philosophie* van het opperste goed gehandelt wort, son-

der het welke men niet kan saligh worden. Dese zeedelijcke *Philosophie* is de *Practijck* of wercklijcke, alwaer de Π beneden aen den ladder staet, bediedende datmen door de trappen van de zeedelijcke *Deughd*, als van *Gerechtigheyt*, *Sterckheyt*, *Wijsheyt*, *Maetigheyt*, *Grootmoedigheyt*, *Heerlijckheyt*, *Mildigheyt*, *Goeddadigheyt*, *Goedertierentheyt* en andere *Deughden*, opklimt totte opperste trap, dat is tot het uyerste eynde, en het hooghste goed, 't welck *God* is, onse *Schepper* en hoofd van alle *deughden*. En in 't xviii boek xxxix c. beweert *Augustinus*, dat de spiegelnde *Philosophie* bequaemer is om de verstanden te oefenen, als om 't verstand met de waere *Wijsheyt* te verlichten: want de wercklijcke *Philosophie* is die geene, die door 't middel van de goede zeeden, doet, datmen de waere *Wijsheyt* verkrijght, en dat met reeden: Want de *Theoria*, dat is de spiegelnde of beschoulijcke, die overleyt en onderfoeckt de waerheyt van de dingen, maer de zeedelijcke *Practijck* of daedwerckinge, die stelt de *Waerheyt* in 't werck, als mede het wellevan en alle andere *deughden*, die ons dienen om totte hooghste trappe tot *God* te klimmen, die onse ruste, beleyder, wegh, eynde en merckpael van het salige leven sal zijn; gelijk *Boëtius* in 't iii boex ix *Prosa* verhaelt: *Dat het volmaecte opperste goed de waere gelucksaelicheyt is, en God het opperste goed.*

En gelijk nu *God* het begin, wegh, wit en eynde is van onse gelucksaligheyt, alsoo behooren wy oock in dit leven, onse voeten te stellen op de trappen van de goede zeeden en *deughden*, soo haest als wy beginnen te wandelen, en dieselve, totten eynde toe, vervolgen, ter tijd wy het opperste goed hebben verkregen, en daerom moeten wy noyt van klimmen ophouden. *Zijt altijd naerstigh, want gelijk die den ladder op klimmen, niet rusten voor zy tot haere hooghte gekomen zijn, soo weest ghy oock alsoo genegen, om in 't goede altijd hooger en hooger te klimmen, seyde Agapetus de Grieck.* En 't is seecker datmen door de oefningen van de zeedelijcke *deughd*, en door nedrige dingen kan klimmen en optijgen totte *Hemelsche* en *Godlijcke*; en dat door de gelijknisse en over een kominge van de dingen, gelijk *Petrarcha* sulx uytdruckt. Iae in alles water in dese *Wereld* geschaepen is, hoe kleyn het oock

oock zy, daer in openbaert sich de Majesteit, voorsienigheyt en alderhoogste goedheyt Godes; gelijk oock *Mercurius Trismegistus* in zijne *Pimander* aen 't 5 cap. seyt: Voorwaer God, die sonder alle Nijdigheyt is, blinckt over al uyt, door alle deelkens van de Wereld. En *Theodoretus* in 't III boeck van de Engelen, seyt: uyt de sienslike dingen wort de onsienslike God gekent, en die wel by sinen zyn, worden door de aerde en door de wassende spruytens, als door seeckere middelen geleyt, om de Aerde en den Maecker der gewassen te aenschouwen.

Om dit volkomen te besluuten, soo willen wy de peerle volkomtentlijk uytrecken, diewelcke in *Paulo*, het vat der verkiefsinge, *Rom. 1 cap.* bewaert wort, alwaer hy de onrechtveerdige Heydenen niet verontschuldicht, diewelcke alleen voor hare Godden hielden de beeldnisse van hout, steen, vogelen, en andere ontallijcke dieren, en die geene kennisse van den waeren God begeerden te hebben: want hy is haer vertoont. Daerom dat het geene dat kenlijk is van God, openbaer is in henlieden: want God heeft het hun geopenbaert, want dat in hem onsienslike is, namentlijk zijne eenwige Mogenheyt en Godheyt, wort uyt de Scheppinge der Wereld doorsien, dewijle het door de geschapene Creaturen verstaen wort, op dat zy niet zyn te verontschuldigen.

Haer kleed is van eeniger geweldenaers handen gescheurt, waer van een yder eenige fluxkens of lapkens heeft wegh gedraegen, soo groot als hy konde krijgen. Dese zyn, gelijk *Boëtius* in de derde Prosa van 't eerste boeck verhaelt, de verscheyden naevolgers of seften der Philosophen, die, door de verscheydenheyt van de verkeerde meeningen, die een yder staende houd, veroorsaecten, dat de Philosophie in verscheyden stucken, gepluckt en gestroopt wert, die nochtans door haer selve vast en seecker is. *Pithagoras* heeft zijn deel in de spiegelinge. *Socrates* in de werkinge: die oock de eerste geweest is, die de Zeedekonst in de Stad gebracht heeft, gelijk *Cicero* en *Augustinus* verhaelen: hoewel *Augustinus* seyt, dat de Philosophie der Zeeden, al by de tijden van *Mercurius Trismegistus* uytblonck, die al lange voor de Wijzen van Griecken heeft geleef. *Plato* daer nae discipel van *Socrates*, hadde de *Active* en *Contemplative* Philosophie, daer hy meest de *Rationale* byvoegde, diewelcke niet anders is als de *Dialectica* of Redenkavelinge. Van *Plato*

zijne veele hoofden van verscheyden Seften heer gekomen, die tegens malkanderen streeden, al om te betoonen datse een spieglender verstand hadden, verscheillende van anderen, jae oock dickwijls van haer eygen Meester, vindende nieuwe gevoelens en reddenen; gelijk als *Aristoteles Peripateticus*, en waer tegen *Xenocrates Academicus* strijdig was, wesende beyde discipulen van *Plato*. *Xenocrates* hadde *Zeno* tot zijn discipel, die een Overste was van de Stoische secte of naevolgers. De Overste van de Epicurische secte was *Epicurus*, die van zijn 18 laeren af te *Athenen* quam, terwijlen *Aristoteles* in *Calchide* en *Xenocrates* in de *Academie* laesen, en veele andere seften die de Philosophie geweldelijck verscheurden. *Pithagoras* verscheurde de Philosophie met zijn gevoelens van de belachlijcke verhuysinge der ziele, en dat zy was geweest, eerste in *Pithagoras* quam, in *Ethalides*, *Euphorbus*, *Hermotinus*, in *Pirrus* den Visscher, en datse eens, nae zijn dood, in eenen Haen soude verkeerren, waer over hy den Haen tot een beeldnisse van de ziele heeft genomen, en verboot daerom in zijn leven, datmen geenen Haen mocht dooden. Waer over de Philosoph *Lucianus* in zijne tsaemenspraeck van *Micillus*, *Pithagoras* invoert in de gedaente van eenen Haen, en doet hem sprecken, dat hy is geweest de Hoere *Aspasia*, *Crates*, *Ciniscus*, een Koning, een Bedelaer, een Drost, een Ridder, een Kraye, een Kickvorsch, en andere ontallijcke Dieren, aleer hy een Haen was geworden. Op dese wijze verscheurde oock *Empedocles* een naevolger van *Pithagoras* dieselve mede, als hy seyt, doen waer ick een Jonghsken, doen waer ick somtijts een Maeghdeken. *Socrates* scheurde dit kleed op een reys midden in twee, want hy nam de spieglende Philosophie van de natuyrlijcke saeken der Wereld wegh, noemende haer Sorten, die daer mede besigh waeren, gelijk zijn beminde *Xenophon* in 't I boeck van 't leven *Socratis* verhaelt. Waer uyt dit spreekwoord zijn oorsprongh heeft, *Qua supra nos nihil ad nos*, dat is, dingen die ons te boogh zyn, gaen ons niet aen. Ick wil oock niet onderfoecken of hy selve op de zeedelijcke Philosophie veel paste, en of hy was een verachter van de Religie en van de Wetten van *Athenen*, en of hy oock een bederver van de Ieughd was: maer dit weet ick wel, dat hy nieuws-

gierigh was, om het schoone al te ongebonden te sien, en al te vierigh te beminnen, en dat boven de ernsthaftige en statige manieren der Philosophen: Soo dat *Aibananus* in 't XIII boeck van hem verhaelt: Als *Socrates* alle dingen verachte, soo wiede hy nochtans van de schoonheit *Alcibiadis* gevangen, en van zijne gewoonlycke grootheyd en standvastigheyd des gemoeds afgetrokken: alhoewel hy anderen ried, dat zy haer van den ommevangh der schoonen, souden wachten, want, seyde hy, het valt swaer, als men dieselve raecte, dat men kan zeedigh blijven; gelijk zijnen leerlingh *Xenophon* getuyghet. En aen d'ander sijde, als hem voorgestelt wierde, dat hy de seer schoone Hof-Iuffer *Theodata* soude besoeken, soo liep hy al te vrywilligh daer heen, en zy doeden niet anders te saemen, als jocken en boerten, leerende hoemen den Vryers in hare netten soude verstricken. *Plato* roeyde oock seer dapper dieselve uyt in veele dingen, houdende mede de verhuysinghe der zielen oock in de beesten: Maer zijne *Porphyrius Platonius* hielde, datse haer alleen vernieuwden in de Menschen. Waer van *Augustinus de Civit. Dei* x boeck cap. xxx, een recht bestraffer is. Noch roeyde hy die meerder uyt, houdende dat de ziele gelijk-eeuwigh met God was. Een meeninge die van *Augustinus* in 't x boeck xxxi cap. van de Stad Godes verworpen wort. Hy roeyde die uyt in de wercklijcke of *actieve* met zijn ongeoorlofde Platonische spotlijcke liefde, die van den Philosoph *Dicearchus* vervloecht is, als mede van *Cicero* in 't iv boeck van de *Tusculaensche* vraegen, hoewel hy *Plato* mede volghet. Hy verscheurde het ten vijfden, in zijne ongemanierde Republique, alwaer hy de Vrouwen vermaent, datse in de openbaere worstelplaetsen sich naeckt mette onbeschaemde Mannen souden oeffenen. Een forte raed en die van den Poet *Ennius* verworpen is, seggende, dat het een begin van schande is, als men zijn lichaem onder den burgeren naeckt ontbloot.

Aristoteles scheurde het kleed van de Philosophie, beweerende dat de Werreld eeuwig was, en dat God over de Werreltsche dingen geen sorge droegh, en dat hy nergens als op sich selfs dochte, en dat het goed ons elders van daen komt, gelijk hy dat listelijck in zijn xii boeck van de *Metaphysica* en zijne moralen van de *Eudemii* vii boeck xv c.

beweert. Ongeluckige *Aristoteles*! geluckige *Boëtius*, diewelcke den Schepper des Werrelts en zijne Godlijcke voorshienigheyd seer wel gekent heeft; gelijk in zijn i boeck iii Rijn, in 't iii boeck ix Rijn te sien is, daer hy 't al te saemen de regeeringe Godes toeschrijft, seggende in de xii Profa van 't iii boeck: Soo beschickt hy dan alle dingen, dien wy toegesemt hebben goed te wesen, en dese is gelijk een Stuur of Roer, waer door dit gebouw des Werrelts vast en ongeschent wort onderhouden. Een gevoelen, dat regelrecht tegen de onbeschofte meeninge van *Aristoteles* strijt. De Stoiken hebben niet min, als d'andere, haer kleed in veele lappen gescheurt, seggende dat de Werreld een ziellijck Dier is, redelijck en verstandelijck, van een ziellijcke, sinnelijcke selfstandigheyd. Dat de vrye konsten onnut zijn, dat alle dolingen en sonden even gelijk zijn, dat de Vrouwen behooren gemeen te wesen: Wessende hier van de vindrs *Diogenes Cynicus*, en *Plato*, gelijk *Diog. Laertius* in 't leven van *Zeno* verhaelt, die daer geweest is het hoofd van de Stoische sefte. Dieselve scheurde in der waerheyd het kleed in de wercklijcke Philosophie, geheel aen stucken, door 't quaed gebruyck van de zeeden, toelatende de vryheyd in 't sprecken, noemende een yder dingh, hoe oneerbaer het oock was, by zijn eygen naeme, lossende over al zijnen wind waer hy was, sonder dat hy op plaets of persoon eenige acht nam; gelijk *Tullius* aen *Papirium* schrijft, *Ich hebbe dese dingen met bedeckte woorden aen u geschreven, die de Stoici met vollen monde uyt sprecken, want zy seggen dat de veesten soo vry behooren te zijn, als het opruspen.* Zy dan beweeght zijnde door dusdanige oneerbaerheyd, is 't geen wonder, dat de Philosophie soo seer met *Boëtius* in de iii Profa klaeght over de Stoiken en Epicureen: in 't besonder soo heeft het hoofd der selver sefte het kleed van de Philosophie gescheurt, stellende het einde van 't opperste goed in de wellust en in de ruste, gelijk *Aristippus*, die, alhoewel hy een discipel van *Socrates* was, soo stelde hy 't opperste goed, in de wellust des lichaems. *Antisthenes* zijn medediscipel, stelde dat in 't gemoed. Maer *Epicurus* in 't lichaem en in 't gemoed, gelijk *Seneca* seyt: Alhoewel *Epicurus* sich beklaeght, dat hy van den onwetenden seer qualijck was verstaen, verklaerende dat hy 't niet verstonde van een

oneerbaere , dertele of geyle wellust , maer van een ruste des lichaems en van een gemoed, dat vry was van alle ontroeringe, begaeft met de eenvoudige reeden, gelijk *Laertius* van hem verhaelt. Doch daer mede lapte hy het kleed niet, aengesien zijn einde onvolmaect en quaed was, niet wesende in de deughd en goedheyt des gemoeds gestelt, om tot God onse offerste eynde en goed te komen: Maer hy stelde het eynde in 't vluchtige en broofse goed, ontkennende de onsterflijckheyt der zielen, beweerende mede dat God geen forge droegh over de vuyle, leelijcke en misnaeckte dingen der Menschen. Noch hebben de Epicureen het kleed meerder gescheurt, weghnemende het reedelijcke deel. De *Cireniaci* hebben dobbelt, beyde het reedelijcke en het natuurlijcke deel wegh genomen, behoudende het zeedelijcke gelijk *Socrates*. *Aristochius* roeyde niet alleene het reedelijcke en natuurlijcke uyt, maer scheurde oock het zeedelijcke deel, dat hy alleene hadde overgelaeten, weghnemende de verbeteringen, achtende dat dit ten deele van een Pedant of botterick heer quam, maer niet van een Philosophooph: alleens of een Philosophooph iet anders was als een onderwijser van 't Menschlijcke geslachte, gelijk *Seneca* in sijnen lxxxix brief verhaelt. Maer dese scheuren en reeten zijn veel geringer als de verkeerde gevoelens van de Werreld, Hemel, Ziele en van God, onse eawige goed, by 't welke de Wijse deses Werrelts Sorten zijn. Laet de Sotten en trouwloose Menschen vaeren met haer gevoelen, door 't welke zy het kleed van de Wijsheyt hebben gescheurt, waer door zy niet den naem van Wijsen, maer van Sotten verdienen: gelijk *Paulus* haer in 't i cap. totten Rom. uytdruckt, haere gedachten, seyt hy, *zijn ydel, en haer onverstandigh herte is verduyfvert geworden: daer zy hen selven voor wijs hielden, zijn zy dwaes geworden.* Welckers sorte en bedrieghlijcke Wijsheydt ten laesten van de waere Wijsheyt wort verstroyt en verwart, gelijk *S. Hieron.* tot *Paulinum* over de spreucke *Abdie* verhaelt, en *Isaias* seyt aen 't xxix cap. *ick sal zijner wijsen Wijsheyt te niet doen, en het verstand zijnder kloeckken sal ick verwerpen, de waere Wijsheyt sal de valsche te niete doen.*

Zy houd metten rechter hand eenighe boecken, en metten sincker den Rijxstaf.

De boecken bedieden de naerstigheyt, die die geene doen moet, dieder wijs wil wesen. Dies moet hy besigh zijn in 't opfoecken van nutre en profijtlijcke boecken, om de Wijsheyt te verkrijgen, en hy moet sich opheffen uyt den slaep van luyheyt en leedighgangh, die anders niet als geyle Minne, haer en inoode werkingen plachten voort te brengen, en die den wegh, om totte Wijsheyt te komen, toesluyt. En dit is 't geene *Horatius* waerfchouwt:

*Eysch voor den dagh een boeck en licht,
En stier dan dijn gemoed en plicht,
Nae 't geen dat eerbaer diem betracht,
Of anders, Min en Nijd houd wacht.*

't Selve seyt hy breeder van 't naerstigh lesen der Socratische boecken, om de Wijsheyt te begrijpen. *Perfius* de schimpdichter weckt den traegen sluymers mede op, en noodight hun totte Philosophie: roepende op 't laeste tegens de traeghe en sloffe, datse de Wijsheyt sullen versorgen, en vermaentsē totte kennisse van 't onderfoeck der dingen, dat is, totte natuurlijcke spieglende Philosophie. En laeger vermaent hysē totte wercklijcke zeedelijcke Philosophie, seggende: *Ellendige Mensch! sie d'oorfaecke der dingen en leer die verstaen.* Voorts seyt hy, *Wat zijn wy? of waerom worden wy tot het leven geboren? waer toe is d'ordre gestelt? van wien de merckpaele en de sorte beweginge? hoe wy maete in Rijckdom sullen houden, wat behoorlijk is te wenschen. Wat nuttigheyt dat harde geld in sich heeft. Hoe vele wy het Vaderland en de lieve vrienden schuldigh zijn. Hoedanigh God bevolen heeft, dat ghy wesen sult, en hoedanigh ghy in de Menschlijcke dingen gestelt zijt.* Alle dese saecken, seyt hy, moet ghy leeren.

Soo isset dan van noode, dat ghy den slaep en ledighgangh verjaeght, als vyanden van de konst, en schadelijck om Wijsheyt te verkrijgen, diewelcke door 't keeren en leesen der boecken vercregen wordt, zijnde daer van wercktuymen en gereetschappen. *Isidorus* seght, dat alle de nuttigheyt heerkomt van 't leesen der boecken, en van 't overwegen: en 't geene wy niet wecten, dat leeren wy door 't leesen; en dat wy hebben geleert, bewaeren wy door de overweginge: waer over oock de boecken stomme Meesters genaemt zijn.

De Scepter bediet, dat de Wijsheyt, die in dit werck van Boëtius voor de Philosophie wort genomen, een Koninginne is van alle vrye konsten, die van hier worden toegeestelt, Overfalk alsoe de Wijsheyt en Philo-

fophie kennisse hebben van de Godlijcke en Menschlijcke saeken, die zy in haer begrijpt in de spiegelinge en in de werckinge, soo worden van haer gemaect alle de geleertheden en konsten, die daer sijn of in de spiegelinge of in de werckinge. En zy stelt als de werckende oock de Burgerlijcke Wet toe, dieder onder de zeedelijcke Philosophie of *Ethica* behoort. En gelijk de Zedekonst in 't gemeen handelt van de manieren, soo leeren wy daer door in 't besonder om Wetten te geven aen ons selve, en dat door de *Oeconomia* of Huysbestieringe aen Huys en Huysgesin, door de *Politica* of Staetbestieringe aen de Volckeren: wende de *Wet* een kennisse van 't Godlijcke en Menschlijcke recht, gelijk de Wijsheyt mede is. Als *Seneca*, *Plutarchus*, *Pierius* en andere verhaelen. Het is dan geen wonder dat *M. Tullius* torte Philosophie seyt, datse is een vinstster van de Wetten, een Meestersehe van de zeeden en van de konsten. Zy is 't buyten twijfel: Want zy is een voortteelster der konsten, en als een Moeder die de Griecken Philosophie noemen. *Seneca* seyt in zijnen 95 brief, dat de Philosophie niet anders is als een Wet van 't leven, en een Koninginne van de wetenschappen en van de vrye konsten. *Cicero* roept haer in zijnen Redenaer en *Tusculanische* vraegen aldus uyt: *Oghy Philosophie! geleyster des levens, ondersoekster der deughd, nydrijsster der gebreecken, wat souden niet alleene wy, maer wat soude het gantsche Menschlijcke leven komen zijn, sonder u? Ghy hebt de steeden gebouwt, en hebt de verstroyde Menschen in de vereeninge des levens te saemen geroepen.* In welke woorden de Philosophie Koninghlijcke werckingen en eertijtelen van Koninginne, werden toegeschreven. *Aristippus* willende te verstaen geven dat de vrye konsten de zeedelijcke Philosophie moften volgen, als door de welke alle andere moften geleert worden, en dat zy was Koninginne van alle, soo seyde hy, dat die geene, die mette vrye konsten geciert zijn, en de konsten verachten, de Vryers van *Penelope* gelijk waeren, diewelcke altijd veel werx maecten van de dienstmaeghden *Melanthone* en *Polidora*, doch waeren niet eens bekommert om de bruyloft van *Penelope*, diewelcke Vrouwe, Heerscherinne en Koninginne van *Ithaca* was. *Aristoteles* verhaelt gelijcke saecke mede van *Vlysses*, diewelcke als hy nae de Helle gingh, sprack hy met alle hellche scha-

duwen, behalven met *Proserpina* de Koninginne. De eerste spreuke van *Aristippus* houd *Plutarchus* in zijne opvoedinge der kinderen, dat van *Bion* komt, daer hy de Philosophie een kort begrijp noemt en 't opperste van alle konsten, als hy seyt, de spreuke van *Bion* is kluchtigh, die daer seyde, gelijk als de Vryers van *Penelope*, wanneer zy met haer geen spraeck kosten houden, soo bleven zy by de dienstmaeghden suten: alsoo zijns oock die geene, wanneer zy de Philosophie niet komen vatten, dan brengen zy haeren tijd over in slechte beuselingen. Waer over de Philosophie 't hoofd en 't kort begrijp van alle konsten, jaet te recht een Koninginne magh werden genaemt. Voor soo veele als de Philosophie in d'eene hand de Boecken, en in d'ander hand den Scepter houd, soo kan men oock dese bedienisse geven, dat een Koningh die den Scepter over 't Volck voert, oock noodigh heeft de boecken te houden van de goede Zeeden en burgerlijcke Wetten, om wel te regeeren, en het Krijgsgebiet wel te bestieren: Hy moet oock de Boecken dickwijs keeren en overfien, ten eynde hy daer in magh geschreven vinden, 't geene de vrieden en de mindere, haere onderdaenen, hem niet behoeven te vermaenen noch te onderwijfen. *Demetrius Phalareus* vermaende den Koningh *Ptolomaeum*, dat hy niet min den Scepter soude in handen houden als nutte boecken, die totte goede bedieninge noodigh en bequaem waeren. Als wy overwegen dat de Philosophie de Boecken in de rechter hand houd, en den Scepter in de flincker, daer op is te verstaen, dat de Wijsheyt moet boven de Heerschappie en boven 't Koninghrijck gestelt worden: Want onder wijsheyt of wijse raed, kan men niet wel regeeren of gebieden: Waer over als in de gulden Eeuwe, gelijk *Possidonius* in den xc brief van *Seneca* seyt, de wijse Philosophen alleene regeerden, en dat die daer Vorsten en Wetgevers waeren. *Salon* is geweest een Prins en Wetgever van Athenen, *Licurgus* van Lacedemonien, *Zaleucus* van de Locrensen. *Plutarchus* verhaelt in zijn *Issis* en *Ostrides*, dat de Egyptenaers haere Koningen fochren uyte Priesters of uyte Krijgs-Helden: want dese wierden in waarde gehouden om hare dapperheyt, en die om hare wijsheyt. Maer wat Krijghsman tot Koningh wierde gekoren, dieselve gaf sich onder de onderwijfinge der Priesters, op dat hy de Philosophie en

en Wijsheyt mocht deelachtigh worden, en overfulx bequaem zijn totte regeeringe des Rijx. Waer over *Aristoteles* in zijn *Rhetorica* seght, dat de *Wijse* bequaem is om te regeeren. *Attalus*, de Meester van *Seneca*, beweert, dat hy een Koningh is: Maer aen *Seneca* schein het, dat die meer was als een Koningh, want hy kost den Koningen Wetten voorschrijven, om wel te regeeren: *Want my dunckt*, seyt hy, *dat die meer regeert, die't geoorloft is, den Regeerders te bestraffen*, gelijk *Seneca* in zinen CVIII brief getuyght. Wy sullen wijders seggen, dat de Koningen met wijse Mannen te raede gaende, het geene doen, dat van een wijse raed is voorgestelt: En daerom als *Vespasianus* eens vol groote vreughde en blijdschap, tusschen twee Philosophen stont, riep hy uit: *O goede God! geef dat ick over den Wijzen magh gebieden, en zy wederom over my*. En om het voordeel dat hy uit haer omnegang trock, seyde de Koningh, *dat hy niet wilde dat voor den Wijzen, de deure soude zijn gesloten*, gelijk *Philostratus* in 't vijfde boeck verhaelt.

Daer is oock niet aen te twifelen, of der Wijzen raed, her Philosopheren en de Philosophie, zijn groote hulpmiddelen om wel te regeeren, gelijk *Plutarchus* wijtloopigh verhaelt. *M. Antonius* de Keyser, wort oock gepresen, dat hy de Philosophie in zijn borst, tonge en mond hadde, die oock dickwijls dese peerle van *Plato* plagh te verhaelen, *dat dan de steden geluckigh souden zijn, soo de Philosophen mochten regeeren, of dat de Keyfers mochten Philosophereen*, gelijk *Julius Capitolinus* in zijn leven verhaelt. 't Welck oock de Keyser *Theodosius* aenmerkende, dede zijne beyde soonen *Honorius* en *Arcadius*, by eenen wijzen Man *Arsenium* te leeren, diewelcke, siende dat de Meester, terwijl hy haer onderwees, voor haer stont, en dat sijne kinderen hooghmoedigh faeten, wierde de Keyser over haer vergaemt, doende haer van de Koninghlijcke cieraeden berooven, haer vermaenende dat het beter waere, dat zy op haer self leefden, dan dat zy met gevaer en sonder geleertheit of wijsheyt souden regeeren. Een spreucke die van *Nicephorus* seer wort gepresen. Met rechte reeden wort dan de Philosophie met een Scepter afgemaelt, die seer wel by de Wijsheyt past; want zy maect dat de Princen seker en sonder gevaer regeeren, waer van de Wijsheyt in 't VIII cap. der spreuken

selve sal getuygen, *dat door haer de Koningen regeeren, en de Wetgevers het recht onderscheyden*. *Hugo* seyt, de Philosophie leert oprecht en wel regeeren. Ditselve verstant *Philippus* de Koningh van Macedonien seer wel, en daerom vermaende hy sijnen soon *Alexander de Groot*, *dat hy de Philosophie, door de onderwijfinge van een Philosoph soude leeren, ten einde hy geen groote mislagen, in 't regeeren, soude begaen, gelijk ick, seyde hy, gedaen hebbe, 't welck my noch berouwt*.

De Koningen draegen, door de Philosophie, een goede naem en geruchte, niet soo seer om de Volckeren met Wijsheyt te regeeren, als om wijs te zijn, en sich selve te bestieren. Genomen wanneer een Koningh sich selve wel bestiert, soo sal hy oock de onderdaenen met vernoegen en algemeene toejuychinge wel regeeren: Maer gelijk het swaer valt een eedel en moedigh Paerd in zijnen loop te breydelen, ten zy datter iemand op sit, die 't kort inbind, alsoo swaer valt het oock een vry Vorst, die niemant boven hem kent, dat hy sich selve bestiere, en de ongeregelde hertztochten van zijn gemoed breydele: niet te min maect de Wijsheyt en de Philosophie alles lichter. Want de Philosophie, nae de meeninge van *Aristippus* en andere, betoont de tochten van 't gemoed. 't Valt swaer aen een jongh Prins, dat hy sich kan onthouden: niet te min is *Alexander Magnus* door de Philosophie en de goede manieren, seer kuysch en ingebonden geweest: want hy toonde groote eerbiedigheyt aen de Huysvrouw en de Dochteren van *Darius*, die met sonderlinge schoonheyt begaeft waeren, en hy hielt haer niet als slavinnen, maer hy eerde haer als zijn Moeder en Susters. Iae hy toonde oock ontslag aen *Rofanna* zijn seer schoone slavinne, die hy trouwde, om haer geen geweld noch overlast te doen. Tot beschaemtheit van soodanige Heeren, diewelcke niet ongeschent laeten, ick wil niet seggen hare slaven of dienstmaeghden, maer spaeren oock niet haere onderdaenen, alhoewel die eedel en eerbaer zijn.

't Valt swaer dat ygelijck zijnen vyand vergeve, insonderheyt aen Princen; niet te min heeft *Cesar Dictator*, meester geworden zijnde van de Republique en van de Regeeringe, de hertztochten der gramschap, door zijne Wijsheyt, afgebroken, en vergaf eenen yge-

ygelijcken. De gemoederen worden door de lasteringen en quaedsprekingen soo ontset, datmen daer door een dootlijcke haet tegens den lasteraers aenneemt, niet te min hebben *Augustus*, *Vespassianus* en andere goede Keyfers, geen ondersoeck tegens de quaedspreeckers willen doen, noch wreedheyt gebuycken, 't zy met woorden of boexkens, en dat door haere Wijsheyt: Want de tonge der quaedspreeckers heeft geen macht om het goed gerucht van een groot Prins, die met wijsheyt en gerechticheyt regeert, te verminderen; want haere goede daeden en wercken, doen den quaedwilligen selve liegen. En hierom vergaf *Paus Pius II* seer mannelijcken die geene, die met smaedwoorden en schampere steecken hem hadden uytgeroepen, maeckende daer van seer weynigh werx, en hy wilde dat in een vrye stad, als *Romen* was, oock vry soude werden gesproken. Dit is oock het seggen geweest van den Keyser *Tiberius*, als men hem quam klaegen, waer in hy betoonde, dat hy niet veel paste op de klappernie van *Ian Rap* en van 't hecromnes. Want als iemant seyde, datmen qualijck van hem sprack, soo antwoorde hy, *Indien ick in een veld vol schoone bloemen mocht wandelen, soo soude ick evenwel veete hooren, die qualijck van my souden sprecken.* Dit voordeel trock oock *Antonius* de Filosooph en Keyser (danck moet hebben de Philosophie, die 't hem hadde geleert) van de quaedspreekentheyt en lasteringe, dat hy nieuwsgerigh zijnde, om te weten wat van hem geleyt wierde, verbeterde al 't geene wat hy in hem dacht berispelijck te zijn; gelijk *Jul. Capitolinus* verhaelt. Alle dese dingen zijn vruchten van de Philosophie, die de gemoederen regeert, en bestiert dieselve metten Scepter van Wijsheyt: Waer door alle verstandige, oock in alle voorvallen, soo wel in voorpoet als tegenspoet kunnen heerschen over de tochten des gemoeds: vast staende tegens alle bespringingen en aenvallen der fortunye. *Diogenes* gevraecht zijnde, wat hy doch met de Philosophie al hadde gewonnen? *Indien*, antwoorde hy, *ick niet anders hadde gewonnen, als dit alleen, dat ick onverschrickt staet tegens alle aenvallen der fortunye.* En *Dionysius* de *Tyran*, nae dat hy uyt zijn Rijk verdreven was, en van eener gevraegt zijnde, wat hem doch *Plato* en de Philosophie hadde geleert?

antwoorde, dat ick dese swaere veranderinge der fortunye kan geduldigh draegen. Hy bracht sich selve niet om 't leven gelijk andere hadden gedaen, maer hy bleef vast en bestandigh heerschende over de rochten of quellingen des gemoeds. Zy draecht den Scepter of Rijxstaf om veele oorsaken: Want de Philosophie is een Koninginne van alle geleertheyt en vrye konsten, om dat zy den Princken noodigh is om wel te regeeren, oock om dat zy den geenen tot Koningen maect, die haer besitten, raedende met haere Philosophische vryheyt, een saecke te doen of nae te laeten. En om dat wy door 't middel van de Philosophie en van de Wijsheyt, in 't vreedsaem Rijk van de geruftheyt leven, alfoo kunnen wy daer nae, tot allen tijden, plaets en veranderinge der fortunye, heerschen over de genegentheden, hertzochten en ontsteltenissen des gemoeds, en ons selve bestieren en regeeren met voorsichtigheyt en wijsheyt. Waer over *Zeno* beweert, dat de wijse Philosophen, niet alleene waeren Vrye, maer oock Koningen.

PHILOSOPHIA.

En jonge en schoone Vrouwe, die door hooge gedachten is opgetrocken, en die met een kleed is bedeckt dat in veele lappen is gescheurt: alfoo datter op veele plaetsen het naeckte vles door schijnt, nae 't versjen van *Petrarcha*, dat de Philosophie arm en beroyt daer heene gaet. Zy verতোont datse eenen steylen en klippigen bergh wil opklimmen, houdende een gesloten Boeck onder den arm.

De Philosophie is nae 't seggen van *Plato*, een kennisse van alle Godlijcke, Natuyrlijcke en Menschlijcke dingen.

Dese Philosophie wort Moeder en Dochter van de Deughd geheeten. Een Moeder: Want door de kennisse van 't goede, komt Liefde desselven voort, als mede de begeerte, om in de hooghste volmaecktheyt loflijcke en deughdlijcke saecken te wercken: Een Dochter wortse oock genaemt: Want indien het een soodanigh gemoed niet is, dat met veele loflijcke wercken, wel toegestelt zy, en in de deughd gegrondvest, soo placht het de Philosophie niet veel te achten, noch op haere naevolgers veel te passen. Maer alfoo het veel gemeender en natuyrlijcker schijnt,

schijnt, dat de Deughd, die een geschicktheit van de wille is, kennisse baert, welcke kennisse een bequaemheyt des verstands is, (wesende daerom infonderheyt de Deughd van Cicero en van Macrobius, voor oud afgemaelt, diewelcke wandelende door klipachtige plaetsen, noch ten laesten een plaetse van ruste hoop te vinden) soo behoortmen de Philosophie jongh te maken, als een Dochter, die buyten 's weeghs, en in onbewoonde plaetsen wandelt: om te vertoonen de mededeelinge van haere geest of aert, en van een moederlijke genegentheyt.

Voorts geeftmen door haere Iongheyt te verstaen, de nieuwsgierigheyt van haere vraegen, die niet onaengenaemer aen de deughdzaeme verstanden zijn, als een dertel en poeselig aengesicht is aen de oogen van de verwijfde Mannen. Zy vertoont mede, dat of zy wel door haer lieflijk en jeughdigh Ouder aenlockt, soo deinsen veele, door de swaerigheyt van den wegh, en door de bedelachtige beroytheyt van haere kleederen, wederom te rugge.

Zy staet bedachtsaem, om dat zy eensaem is: eensaem om haer selve te soecken in de ruste, vliedende de slovernij, dieder onder de Werreltsche ommegangh gevonden wort.

Zy is qualijk en beroyt gekleert, om dat een Mensch, die buyten de bewoonde plaetsen leeft, weynigh werx daer van maect, hoe hy zijn lichaem sal cieren en opproncken.

Zy is oock misschien daerom qualijk gekleert, om dat zy weynigh voordeels by de hoofsche Vossenswantfers der Princen doet, alwaer sich de deughtsaeme Menschen en Philosophen niet kunnen kleeden: also datmen wel kan gelooven, dat van die tijd af, als haer *Petrarcha* arm en beroyt afnaelde, dat zy sedert dien tijd, haer staet weynigh heeft verbeterd, noch haere kleederen niet seer heeft verlapd.

Het gefloten Boeck datse onder den arm heeft, vertoont ons de verborgentheyt van de Natuyre, die met haere oorsaacken, seer swaer, en niet lichtlijck zijn te varten, ten zy datse dieselve mette gedachten overweege, bespieglende op 't scherpfste de natuyre van de vaste en natte lichaemen, van de slechte en gemaecte, duystere en schaduachtige,

van die open of dicht zijn, die selden of dickwijls zijn. De wesentlijcke en toevallige, en in alle dingen soo van planten, steenen, kruyden, vlooden, als allerleye aerd-mijnen: van de werkingen der Sterren, van de gestaltenisse des Hemels, van de maniere der beweginge, van de tegenstellingen en instoringen der Menschlijcker ziele, van haer begin, van haer weesen, en van haere deelen, van haer eedelheyt en gelucksaligheyt, van haere werckinge en bevindinge, met seer veele andere dingen, die dese niet ongelijk zijn.

De Philosophie konde in verscheyden manieren vertoont worden, doch 't is ons genoegh, dat wy dit hebben gedaen om de lichtigheyt van die her leesen, en om dat wy die niet willen verwarren, met raedfels buyren de klaerheyt van die dingen, die verwarringe mede brengen, oock in de schriften van de beste Schrijvers; en daerom kan men veele dingen, met lichtigheyt maecken en verklaeren. Oordeelende van dese alleen, dat de Philosophie is eene eedle kennisse, die altijt door het verstand, in den Mensch, sich volkomen maeckende, van 't gemeen volxken weynigh geacht, en van Heer Onverstand, mispresen zijnde, haer besigh houd in swaerwichtige dingen, en die ten laesten de gerustheyt des gemoeds en de ruste des verstands geniet en deelachtigh wort.

I A T T A N Z A. Poccherie, Roemgierigheyt.

EEn Vrouwe van een hovaerdigh weesen, gekleert met Pauwe veeren, hebbende in de slincker hand een Schalmeye, en de rechter om hoogh gekeert.

Insultantia of Poccherie is een ondeughd, van die geene, die sich veel meer laeten duncken alsse in der daed zijn, of als de Menschen selve gelooven, pochende met haere roemrijcke woorden, en derhalven wortse een Vrouwe met Pauwe veederen afgebeeldt, want de Poccherie is medegefellinne, of gelijk eenige Godgeleerde seggen, een Dochter van de hovaerdie, 't welck door de Pauwe bediet wort: Want gelijk dat Dier, door de schoone veranderinge van zijne veederen, sich veel laet duncken, daer 't selve geen nuttigheyt van heeft, alsoo voeden de Hovaerdige haere eygen eersucht, met een be-

sondere genade van God, diese, sonder datse die waardigh zijn, besfirt: En gelijk de Pauw haere hovaerdigheyt vertoont door eens anders lof, die haer daer toe oprockent, alsoo doet oock de Poccherie 't selve door haer eygen lof, 't welck door de Schalmeye wort uytgebeeld, die haer geluyt en klanck door haer eygen mond uytblaest. De opgehevene hand, bewijst oock daer van een vaste en seekere getuyghnisse.

POLITICA. *Staet-besfieriinge.*

EEN Vrouwe die mette rechter hand een Waeghschaele houd. Want de *Politica* vereffent den staet van 't gemeene beste, alsoo dat d'eene door d'ander op dese aerde wort verheven en onderstut: En dat met soodaenigen gelucksaeligheyt, als onse swackheyt en brose Naruyre, midden in dese ellendigheden, machtigh is te begripen.

P L A N I M E T R I A.

Vlack-meetinge.

EEN Vrouwe in een schoone en lustige Landouwe, diewelcke door een luchtige vertooninge met beyde handen een graedboge houd, toonende door de konst en behulp van dit instrument de langhte en breedte van dit veld te nemen: als mede om alle vlackten te vinden, en aen de voet van dese beeldenisse sal een Waterpas staen.

De *Vlack-meetinge* is een Geometrische konst, diewelcke de breedte en langhte van alle Landen meer, hoedanigh die oock mogen wesen. Oock wortse voor een krijgskonst verstaen, om de wijde, langhte en verheyt te meeten, alwaer een Mensch niet en kan by komen. Zy meet oock alle platte gronden, soo wel groote als kleyne, en daerom heefse het Waterpas.

De Graetboge of S. Jacobs staf heefse, om dat dit instrument werckt door het kruys, datmen voorwaerts en achterwaerts schuyft, alleene om twee dingen in 't gesicht te krijgen, waer mede het dieselve haere werckinge doet. En dit zy genoegh ten aensien dese beeldenisse, waer van in de Geometrie wijder is gesproken.

P R A T T I C A of *Werckdaed*, van den Heere *Fulvio Mariottelli*.

P*Prattica* luyt by ons als 't geene by de Grieken *Πραξις* genaemt is: een woort dat tegens de *Theorie* gestelt wort. Want gelijk sich de *Theorie* keert nae de reeden en nae de beweginge van het verstand, alsoo keert sich de *Prattica* ontrent de werckinge en aen de bewegingen van de sinnen, sulx dat dese siende op de overpeinsende ruste, die daer voornaemlijck is de beweginge van de ziele, soo siet de *Prattica* op de wercklijcke ruste, die voornaemlijck is de beweginge van de sinnen of bevindinge: betrachtende de *Theoria* de beschouwinge van de alderhooghste saecken, maer de *Practica* ondersoect de benedenste werckingen, te weten d'eene d'alderopperste, d'ander den grond van het geheele gebouw van de Menschlijcke overweginge.

Zy wort *Prattica* geheeten, van 't geene alreede in 't werck gestelt is: Om dat zy in eeniger maete, gemeen is aen alle Menschen, want dese hebbende de beweginge, gelijk een noodwendige eygenschap des reedelijken levens, soo kan 't niet zijn, of zy moeten onder dieselve beweginge eenige *habitus* of bequaemheyt vatten. En dese bequaemheyt die door een geoeffende eervarentheyt gedaen wort, wort *Prattica* of *Werck-daed* geheeten. Sulx datmen door de *Practijck* de konst en kloeckheyt, alreede geseyt, kan verkrijgen, maer niet de Wijsheyt en het verstand, die daer moeten wesen in de kennisse van de beginselen. Wesende dan de *Theoria* en de *Prattica* als twee uyerste einden, soo worden zy nochtans in een punt en midden te saemen gevoeght, 't welck is, in de kennisse van het goede, het waere, en niet waere, in het groote en kleyne, onder de gedaente van schoon of oprecht, van nutlijck of van eerlijck. Welck punt by mickinge niet altijd recht van beyden wort getrosfen, maer wel, als zy t'saemen en neffens malkanderen gevoeght zijn. Waer over dan het goedduncken van Waerheyt, onder den geleerden en ongeleerden, eedelen en gemeen volckjen, slaven en vryen, rijcken en armen, ouden en jongen, Mannen en Vrouwen verscheyden is, geloovende aen d'eene sijde de spreucken der Wijfen, aen d'ander sijde

sijde de spreekwoorden van 't gemeene volckjen, staende dan dese bepaelinge, en voornaemlijck om dat de Practijck geseyt wort, in seeckere maniere, tegens de *Theorie* te strijden, soo wortse lichtlijck afgebeeld met dingen die van gelijkcken onder malanderen verschillen. Waer over wy dan de *Theorie* een jonge Vrouwe maecken, adelijck gekleer, in Hemels blaeu, met het hoofd en handen om hoogh, en de beenen van den Passer na den Hemel, op 't opperste van een trappe: Maer de *Practica* kan men maecken datse oud is, met het hoofd en de handen ter aerden gekeert, slechtlijck in taneyt gekleer, met een groote opene Passer, waer van 't eene been vast op der aerde staet, leunende daer op met de eene hand, met de ander hand houdse een liniael of lootlijne, sulx dat het eene been van den Passer aen 't bovenste van 't Liniael raect, om alsoo te gelijk, de Griexsche letter π te vertoonen, door de welcke men de *Practica* plagh uyt te drucken, als mede door de θ de *Theorie*. En gelijk wy sullen seggen, dat de Ieughd rasfigheyt, vaerdigheyt, vlijtigheyt, bedachtsaemheyt, moedigheyt, dapperheyt, langh leven, hope, liefde en alles goeds bediet; alsoo maghen in 't tegendeel seggen, dat de Ouderdoom langhsaemheyt, slaeprighheyt, luyheyt, slappigheyt, bloodigheyt, kort leven, dood, vreesse, haer, arghwaen en alle quaed soude te kennen geven. En dat dit de *Practica* zy, is lichtlijck te gelooven, want zy is een naevolghster van de verouderde gewoonte, die lichtlijck bedrieght, zy let weynigh op de reeden, zy is vol twijfingh, struykelt dickwijls, en haer bitterlijck, die geene, die in de Wetenschappen andere manieren soeckt, als de haere, in te voeren.

Het aengesicht om leegh gekeert, bediet dat de *Practica* alleen om leegh fiet, nae dat deel van het aerdrijck, datse mette voeten betreet: 't welck oock door de verwe van 't dienstbaere kleed wort te kennen gegeven, brengende niet ander nut en profijt aen. En de *Practica* is niet anders als het gebruyck en de nuttigheyt die tegens de *Theorie* gestelt wort: die niet soeckt het gebruyck van de dingen, maer alleen de kennisse, in de welcke zy haer, als adelijck, gerust houd. Dit selve bedieden oock de handen, diewelcke op twee metelijcke gereetschappen, als daer

zijn de Passer en het Liniael, het geheele gewichte van het hoofd en het lichaem, draegen.

De Passer, gelijk wy sullen seggen, bediet de Reeden, die daer noodigh is in alle Menschlijcke handelingen: Maer door de *Theoria* gaet het punt om hoogh, en door de *Practica*, om leegh, want de *Theorie* besluyt door de algemeene dingen de besondere, 't welck is een waerachtigh bewijslijck besluyt: Maer de *Practica* maect uyt de besondere dingen, algemeene, 't welck een bedrieghlijck besluyt is, ten meestendeel in de tweede en derde figure van de reedenkavelinge, het zy datmen 't wil beweeran of ontkennen. En is de aerde ten aensien den Hemel, als een besonder dingh, die de Hemel evenwel in sich begrijpt.

Het Liniael, aengeraeckt zijnde van 't eene been van de opene Passer, tot een gebroken hoeck, vertoont, dat gelijk de *Theoria* sich voeght nae de eeuwige Hemelsche dingen, en die op haere maniere altijd vast zijn, alsoo heeft de *Practica* haer vastigheyt op der aerde en in de aerdsche dingen, diewelcke veranderende en verdervende, van noode hebben, datse in eenige gedaente, by den Mensch vast geset worden: Welcke forme of gedaente in 't gemeen aengenomen en in 't werck gestelt zijnde, als een regel van de maete, plagh een maetstock genaemt te worden, waer op *Protagoras* sal gesien hebben, als hy den Mensch een maete noemde van alle dingen.

De *Theorie* wordt maer een instrument alleen, maer aen de *Practijck* worden twee gegeven, 't welck zijn de Passer en het Liniael, om te betoonen dat de *Theorie* is een eenigh alleen, en een onverdeelige sake, als in haer selve volmaect zijnde. De *Practica* is van tweederleye slagh, te weeten van een Vrye, en van een Mechanique, of die in wichtige handgrepen bestaet. De Vrye siet rontom 't gebruyck van den ommegangh, en 't burgerlijcke leven, welckers lof voortkomt uyte zedelijcke deughden, om dat dieselve door de oeffeninge verkregen worden, en dese worden door den Passer, die in der aerde staet, uytgedrukt, hebbende geene gelijkmatige einden, maer haere kracht is sich te voegen nae de hoeveelheyt van de saecken: Alsoo schijnt oock dat de Zedekonst geen

ander merckpael heeft, als de gewoonte en het verouderde en geprefene gebruyck. Het Handwerckige of Mechanique wort door 't Linael uytgedrukt, 't welck door gemeene toestemminge, haere vaste en seeckerre maete heeft. Hier uyt komt het, darmen met een vaste maete koopt en verkoopt, 't zy in de begrootinge van geld of van waere. En om dat wy geleyst hebben, dat het gebruyck van de reeden haer wit heeft, om de handelinge by te woonen, alleen om de Gerechtigheyt: alsoo kan men oock seggen dat de Passer een regel is aen de *Practica*, die soo wel d'eene als d'ander, de verwisselende en mededeelende Gerechtigheyt vertoont, en dat soo wel de Geometrische als de Arithmetische: waer van d'eene door den Passer, die geen vaste maete heeft, d'ander door het Linael wort uytgedrukt.

FURORE POETICO.

Poëtische drift of geest.

EEn Jonghman levendigh van verwe en eroot, met vleugels aen 't hoofd, en met Lauwer gekroont, zijnde met veyl of klimops-bladeren omgort, staende vaerdigh om

re schrijven, hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert.

De vleugels bedieden de vaerdigheyt en snelheyt van het Poëtisch verstand, dat sich niet om laegh, maer om hoogh geest, seer adelijck met sich voerende den roem of het goed geruchte der Menschen, dat sich altijd groen en schoon voor veele eeuwen vertoont, gelijk sich oock de Laurier en klimop lange groen behouden.

Levendigh en root wort hy gemaect, overmits de Poëtische drift, eene overvloed van wackerheyt der geesten is, diewelcke de ziele verrijckt van getaelen, en wonderlijcke vindingen, die onmogelijk schijnen, datmen die alleene kan hebben, door de gaeve der Natuyre, maer worden als sonderlinge gaven geacht, die door een uytnemende gunste van den Hemel worden geschoncken. En *Plato* seyt, dat de gemoederen der Poëten door eene Godlijcke drift worden beweegt, door de welke zy dickwijls in haere geest, beeldenissen van bovennatuurlijcke dingen begrijpen, diewelcke daer nae van haer op 't papier gestelt en herlesen zijnde, nauwlijx worden verstaen of gekent. Derhalven worden de Poëten by de Heydenen, door een oude gewoonte, Heyligen genaemt, en een Hemels geslacht, Soonen van *Jupiter*, uytleggers van de Sangh-Goddinnen, en Priesters van *Apollo*. En door 't schrijven wordt vertoont, dat dese geest gebooren wordt door veel oefeningen, en dat de Natuyre niet genoegh is, ten zy dieselve door de konst worde geholpen en onderstut. Daerom seyt *Horatius*:

*Segh vvaerom ick die kan noch vveet,
Den naem moet dragen van Poeet ?*

Siende op 't werck van de konst, om dat hy niet kan, en door de Natuyre, op 't verstand, dat niet weet.

MAGNIFICENZA. *Prachtigheyt,
Heerlijckheyt, Grootsheyt.*

EEn Vrouwe in lijfverwe of incarnaet gekleet, met goude brooskens, hebbende in de rechter hand de beeldenisse van *Pallas*, en sal sitten op eene kostelijcke stoel, of sooghy dieselve te paerde wilt vertoon, soofalse dieselve stoel aen haere sijde hebben.

De brooskens waeren van d'oude Koningen

gen gebruyckt tot een teycken van een Koninghlijck ontwerp, en wierden oock door de Tragifche Poëten, in haere perfonagien gebruyckt, om hier mede uyt te drucken, onder wat slag van Mensehen de heerlijcke Prachtigheyt bestont, als hebbende de kracht van veele Rijkdommen noodigh.

Het beeld van *Pallas*, is tot een teycken gestelt, om dat groote wercken behooren dese Liefde by sich te draegen, datmen alles eerlijck en behoorlijck uyt voere, andersins sullen 't maer ydele wercken en sotheyt wesen. De beelden nochtans diewelcke met groote kosten en weynigh nuttigheyt, door den grooten arbeyd en naerfligheyt der Onderdaenen, gebracht werden tot een eedel synde, zijn werckingen van de heerlijckheyt der Princen, en dese dingen worden alleen met wijfen en wencken gedaen, gebiedende slechts, sonder dat zy selve eenige arbeyd of moeyte, daer toe doen. En daerom is de Zeetel by haer gestelt, wesende eertijts gebruyckt, voor een beeld van 't Gebieden.

MAGNIFICENZA. *Prachtigheyt,*
Grootsheyt.

EEN Vrouwe in goud gekleedt en gekroont, siende gelijk de Grootmoedigheyt wort afgemaelt, houdende de rechter hand op een Ovael, alwaer midden in geschildert is een ontwerp van een prachtigh Palless.

De Grootsheyt is een Deughd, bestaende in iets groots en gewichtighs te doen, en daerom isse in goud gekleert.

Het Ovael of Ronde waer op zy de slincker hand houd, geeft ons te verstaen, dat de werckinge van de heerlijckheyt is, om Tempelen, Pallessen en andere wonderlijcke dingen te bouwen, 't zy ten aensien liet Gemeene beste, of tot eere van den Staet, of van 't Rijk, of veel meer totten Godsdienst: en alsoo dese kleedinge weynigh plaetse heeft als by de groote Princen, soo wordte een Heldische Deughd geheeten: waer van sich *Augustus* roemde, als wanneer hy seyde, dat hy *Romen* gevonden hadde van Tichelsteenen gebouwt, maer dat hy 't soude naelaeten van *Marmor*.

PRELATURA. *Prelaetschap.*

DE Egyptenaers beelden een Prelaet af met een seer eedel Hieroglyphisch beelt: Want zy maelden hem met een slaend' uyrwerck in zijn rechter hand, en met een Sonne die eclipsseert of swijmt, in de slincker, met dese spreuck: *Non nisi cum deficit spectatorem habet*, dat is, *zy heeft geen beschouwers, dan alsse in 't gebreck is*. Waer door zy te verstaen gaven, dat of wel de Sonne seer klaer scheen, soo waerender geene die daer op letteden, maer alleen, wanneer dieselve eclipsseerde: Dat oock alsoo een Prelaet, hoe deughdigh hy oock mocht wesen, weynig navolgers noch aenschouwers hadde: maer wanneer hy eclipsseerde of in eenigh gebreck of sonde verviel, soo waeren terstont alle oogen met morringe en ergernisse op hem gekeert, als of zy een Son sagen die eclipsseerde, of een misgeboort van de Werlt.

Ditselfe gaven zy oock, met het uyrwerck in de rechter hand, te kennen, en mischien hebben de 70 Oversetters, op dit Hieroglyphisch beeld, van de Egyptenaeren, gesien in dese plaetse *Elaizæ*, hoe heerlijck zijn de voeten op de bergen die het goede verkondigen, alwaer zy hebben overgeset, *gelijck de uyre of het uyrwerck op de bergen*. Om uyt te drucken, dat de Prelaten zijn uyrwercken van de Wereld, die de Mensehen dienen tot een maete van alle bewegingen. En daerom is 't noodigh dat zy in alle haere bewegingen en manieren welgeschickt en oprecht mogen zijn: Want men siet dickwijls dat in eene stad veele klokken zijn, die alle daegen slaen, daer niemant op let offe wel of qualijck slaen, of datter iets anders aen hapert; maer indien daer nae maer een verheven uyrwerck mistelt is, of buyten zijn tijd wijft, sulx dat het viere slaet, daer 't maer twee slagen slaen soude, terstont sullen se daer op sien en morren, dat de Meester, en die de bestieringe daer van heeft, geen forge draeght, en dat het verwarringe maect in alle handelingen: De reeden hier van is, om dat dese klokke niet slaet als de andere gemeene klokken: maer dat het uyrwerck dient tot een regel en maete van alle bewegingen. Want de tijd is een maete van de beweginge. *Tempus est mensura motus*. Alsoo zijn oock de Prelaten als uyrwercken van de Wereld, gestelt op de

bergen van waerdigheyt en heerlijckheyt, ten eynde zy van een yder mogen gesien en gehoort werden: En also moeten se dan wel voor haer sien, datse recht slaen en vroom wandelen in haere beroeping: Want alle oogen zijn op haer geveft, en dienen tot een regel en voordaed van andere. Waer over *Claudius* spreekende van den Prelaet, aldus seyt:

k Vermaen u dit gestadigh aen,
Om hier u oogh wat op te slaen,
Dat ghy in 't midden van dit rond,
Soo wijsfelijcken leven kont,
Op dat het Volek u mocht bespien,
En openbaer u daeden sien.

COMPUNCTIÖNE of Prickelinge
in 't gemoed.

Een Vrouwe met een hayren kleed, vol becommeringe en mistroostigheyt, houdende den mond open, als of zy wilde spreken, mette oogen die overvloedige traenen uytstorten, ten Hemel gekeert, en een krans van steeckende Doornen om 't hoofd, houdende in haer slincker hand een Hert, dat oock met Doornen gekroont is, en de rech-

ter hand om hoogh, steeckende de voorste Vinger recht nae den Hemel.

Met een hayren kleed en schreyende wortse gestelt, om dat *S. Chrysostomus* seyt: *Alleen de pricklinge in 't gemoed doet voor 't kostele purper schrieken, en nae 't hayren kleed verlangen, be-minnende de traenen, vliedende de lachernien, want zy is Moeder van het weenen.*

Twee Doorne kroonen worden haer gegeven, om dat *David* seyt, *terwijl zy van de doorne wort gedruckt, soo wort daer door verstaen de schuld, die door de sonde is begaen, en die gestaedigh onse consciëntien prickelt en steekt: 't welck door de Doorne kroon, die zy op 't hoofd heeft, wort uytgedruckt, wesende evenwel dese prickelinge, als onvruchtbaer, niet genoegh, om dat dieselve gemeenlijck voortkomt, door vreesse van de straffe en kennisse van 't quaed: Daerom wort haer oock een kroone om 't Hert gedaen, om door de andere, de waerachtige pricklinge van 't Hert uyt te drucken, die welcke voortkomt, door de onafmetelijke smerte en rechte kennisse, van dat zy God, onse opperste Goed, heeft vertoornt, en zijne gunste verloren. En om dat de volmaeckte pricklinge of berou behoort vier leeden te hebben, te weeten:*

I De alderhooghste droefheyt, gelijk alreede gefeyt is, en daeromme wortse vol rouwe en schreyende gemaect.

II Dat zy een vast voornemen moet hebben van niet meer te sondigen, 't welck door 't opsteken van de voorste Vinger wort aangewesen.

III Dat zy een vast voornemen hebbe, om God haere sonde te belijden, daerom wortse met de opene mond gestelt.

IV Ten laesten, dat zy gereeet moet zijn om de belofte uyt te voeren, 't welck zy door de opgesteeken rechter hand bevestigt, en datse te gelijk vaerdigh zy, om goed te doen naer haer goed en heyligh voornemen.

MALVAGITA. *Quaed-aerdigheyt,*
Schelmeric.

Een oude Moorinne en feer leelijcke Vrouwe, geklect in 't geel, wiens kleed beset is met Spinnen, doch soo groot datmen dieselve wel sien kan: en in plaets van de

de hoofdhaynen false met een dicke nevel of roock omschaduwet zijn.

Zy houd mette rechter hand een Mes, en mette sliicker een Beurfe, die stijf is toegebonden, en op d'aerde aen de rechter sijde, sal een Pauw staen met zijn staert in 't ronde opgesteken, en van de sliicker sijde sal een Beer staen, die gram en verstoort schijnt te wesen.

Oud wort zy vertoont, om dat veele oude perfoonen van quaeder aert zijn. En streckt sich de quaedaerdigheyt in alle dingen, altijd ten arghsten; gelijk *Aristoteles* seght.

Zy wort een Moornne geschildert, om dat het swart of duyfter, gelijk *Pierius* verhaelt, by den Romeinen, voor een schandlijcke en schaedlijcke gewoonte was gereckent, waer uyt mede dit spreekwoort is gekomen, voor 't swart moet sich een Romeyn wachten.

Van seer groote leelijckheyt isse gemaakt, om dat de leelijckheyt een mismaecktheyt is, van eenige daed die schandigh en lasterlijck is.

Het geele kleed bediet quaedaerdigheyt, verraet, listigheyt en veranderinge van gedachten: in 't kort, dese verwe kan niet tot eenige Deughd gepast worden, om dat zy geen vaste noch bestandige grond in sich heeft.

De Spinnen op 't kleed, bedieden quaedaerdigheyt, en de quaedheyt van ons leven is den Spinnen gelijk, diewelcke, hoewel zy swack en teeder zijn, soo breyden zy nochtans sekere bedrieghlijcke netten voor den Vliegen, die daer in worden gevangen, alsoo zijn oock de quaedaerdige en schelmachtige Menschen, die altijd besigh zijn, om valsche dingen te versieren, waer toe zy gantsch zijn genegen; gelijk *Cassiodorus* seyt.

De dicke en groote roock die uyt haer hoofd gaet, bediet, gelijk de roock voor de oogen schadelijck is, dat alsoo oock de snoode schelmerie schadelijck is aen die dieselve ter hand neemt: waer uyt lichtlijck is te vergelijcken, wat een leelijcke sonde of roock de schelmerie is, wesende als een duyftere nevel, die 't gesichte des gemoeds verdonckert.

Zy houd het Mes mette rechter hand, om dat de aert van de quaedwillige, boos en wreed is: Waer over het Mes by de Oude voor een voornaeme beteycknisse van de

wreedheyt wierde genomen, want de Egyptenaers waeren gewoon *Ocho* den Koningh van de Perffen, met desen naem te noemen, alsoo hy boven alle andere, de wreedste was; diewijl hy, waer hy oock aen quam, alles met moorden en dooden vervulde, gelijk *Pierius* in 't XLII boeck van zijne Hieroglyph. verhaelt.

In de sliicker hand houd zy een Beurfe, die vast is toegebonden, om dat de quaedaerdigheyt niet alleen wreed, maer oock gierigh is, heerfchende daer in een ongematigde begeerlijckheyt en geld-dorst, 't welck in den Mensch wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondankbaerheydt en verraderye baert, weghnemende in 't geheel de Gerechtigheyt, Liefde, Geloof en Trouwe, Godsaligheyt en alle zedelijcke en Christelijcke deughden.

De Pauw isser ter eender sijde by gedaen, om de natuyre van de quaedaerdigheyt af te beelden, waer in oock de Hovaerdie heerfchr, 't welck een opgeblasentheyt en stoutigheyt des gemoeds is, waer door de Mensch sich laet voorstaen, dat hy alles, door zijn eygen macht, kan uytvoeren, passende op God noch Mensch. Een saecke voorwaer die boos en ongerechtigh is. En om dat de sonde nimmermeer alleene gaet, maer dat d'ene sonde de andere treckt: en om te betoone dat eene boosheyt veele sonden in haer bevat, soo isser de Beer, aen d'ander sijde, voor de Gramschap, daer by gedaen. De dichten hier van, siet in 't beeld van de Gramschap.

MALEDICENZA. Quaedspreekinge.

EEn Vrouwe met ingevallen oogen, en in 't koperroeste verwe gekleet, houdende in yder hand een ontfteecken kaersse, de tonge als eens Adders tonge uytsteeckende, en op den rugge van 't kleet sal een huyl van een yfere Vercken wesen.

De verwe van 't kleed en de uytgehoelde oogen, bedieden quaedspreckentheyt, als *Aristoteles* seght, en 't quaedsprecken van eens anders goede werken, komt nergens anders van daen, als van de boosheyt, die alleen nae oneere verlanght, sonder dat hy daer van eenigh profijt treckt, geloovende dat eens anders lof, het zijne sal hinderlijck zijn.

De twee kaerffen betoonen, dat de quaedsprekinge het Vier ontsteekt, den haet seer lichtlijck voedende. En de tonge, hoewel dieselve vocht is, is veeltijts een wercktuugh, om een Vier aen te steecken, dat niet is te blusschen.

De steecklige huyd van 't yfere Vereken bediet, dat het de quaedspreekentheyt eygen is te steecken; niet alleene het leven, gelijk het yfere Vercken, maer oock de eere en achtbaerheyt, die door veel moeyte en sloverie is verkreegen.

MALEVOLENZA. Quaedwilligheyt.

Een oude Vrouwe met ingevallen oogen, leelijck, onthult en mager, met een hoop barnende netels in de hand, en een Basilisc ter sijden.

Dese komt uyt de selve aert als de genentheyd, waer uyt de haet komt: Maer om datse soo aenmercklijck niet is, en meer ingetrocken, soo isse een oude Vrouwe in dese plaets afgemaelt, om dat de Ouderdom dieselve voortbrenght: En om dat de Jongelingen, als van nieuws, in de Werlt komen kijcken, soo dunckt haer oock, dat alle dingen nieuw zijn, en daerom beminnen zy dieselve: Maer de oude lieden, als wars zijnde van alle dingen te sien, hebben lichtlijck van alles de walge.

Zy is onthult, om te betoonen dat de quaedwillige geen behagen scheppen in de goedwilligheyt, jae zy schricken daer voor als voor de Pest, die den soeren ommegangh besmet; 't welck de Basilisc te kennen geeft, die alleen met het gesichte den Menschen vergifticht. De magerheyt is een werck van gestaedige hertseer, dieselve draeght over het bekende goed en 't welvaeren van haeren even-naesten.

De Netel, gelijkse tot dese beeldenisse wel past, alsoo pastse oock aen de quaedsprekentheyt, want gelijk de Netel steeckt, naelaetende een finerte sonder wonde, alsoo tast oock de quaedsprecker wel het lijf of goed niet aen, maer quetst de eere, die hy naulijx weet, watsse is; gelijk cenige Philosophen seggen. Nochtans so quetst en mishaeght het een yder, wanneer hy sich vind geraeckt, jae zy openbaert sich in 't minste, wat cenighsins de eigen eere magh aengaen.

ACQUISTO CATTIVO.

Qualijck verkreegen goed.

Een Man van verwe, gelijk de blaederen die afvallen, staende gereet om te wandelen, en de doorne in zijn kleed gehecht zijnde, rijt daer een groot stuck af: waer nae hy sich drayende, toont het misnoegen dat hy daer over heeft: en in zijn rechter hand, heeft hy een Kuyckendief, die spouwt.

Hy is met dese verwe afgemaelt, om dat, gelijk de blaederen van de boomen lichtlijck afvallen, dat oock de goederen, die qualijck gewonnen en verkreegen zijn, alsoo lichtlijck afvallen en verdwijnen. Het selve druckt de Dooren mede uyt, want als de Mensche weynigh denckt, om 't goed dat qualijck verkreegen is, alsdan verkrijght hy schaede en schande.

Hy houdt in de rechter hand den Kuycken-dief, om te vertoonen 't geene *Acquisitum* tot ons voorstel van den Kuycken-dief seyt:

*Ghy Kuycken-dief, ghy groote Vraet,
Van 't grouwlijck schocken onversaet,
Die swelght en gulpt weer uyt u keel,
't Gestoolen goed, 't geroofde deel:
Ghy klaeght u Moeder, al u leer,
V' bange nood, u pijn en sweet,
En dat door 't byaecten en 't bedrieff,
V' darmen barsten in u lijf:
V' Moeder seyt, Soon weest te vreen,
Ghy hebt, van 't uw, geen schae geleen,
Al spoudy schoon u vlees en bloed,
Dat is doch maer eens anders goed.*

PASSIONE d' AMORE.

Quellinge of sieckte der Liefde.

Een Vrouwe die met d'eene hand een roede, en met d'ander een schaele houd: alwaer aen d'eene sijde Leeuwen, Beeren, Wolven, wilde Swijnen, Honden en andere gedierten sullen wesen, van d'ander sijde falsse veele steenen hebben.

Circe wort hier voor de Passie of quellinge der Liefde genomen, gelijk *Ovidius* verhaelt. En seyden de oude Schrijvers, dat zy een machtige Toveresse was, die den Menschen, naer haer welgevallen, konde herscheppen: willende daer mede de krankheydt of quellinge der Liefde te kennen geven.

De Roede isfer gestelt, om dat *Homerus* verhaelt, dat, wanneer dese Vrouwe den Mede-gesellen *Vlyssis* haere toverdrancken hadde ingeschoncken, zy dieselve daer nae mette Roede aen 't hoofd raecte, waer door zy in wilde beesten wierden herschept.

De schale wil uytdrukken, dat zy daer in het sap van die kruyden en van dien dranck dede, waer mede men seyt datse den Menschen van haer self dede vallen, herscheppende dieselve in steenen en onredelijcke beesten; gelijk daer van *Ovidius* in 't *xiv* boeck van zijne *Metamorphosis* en *Virgilius* in 't *vii* boeck van *Aeneas* gedenckt.

Dit geven oock de verscheyden steenen en menighe van beesten te kennen, die in dese beeldenisse voor een afmaeling van de quellinge of hertzochter der Liefde zijn genomen, om dat zy heerschappie voert in die Menschen, die haeren tijd leedigh laeten doorslippen, en die met groote sinnaeck, die dingen omhelsen, die voor de sinnen lieflijk en aengenaem zijn: waer door 't verstand verdonckert, en de reeden geheel wort wegh genomen, haer scheppende gelijk in verscheyden en menigerhande slagh van beesten, daer in volgende yders natuyrlijcke treck, die mette natuyre van dit of dat dier, over een komt: alsoo seytm den de toornige, Leeuwen en Beeren worden; de gullige, Verckens; de nijdige, Honden; de stockoppen of vraeten, Wolven of ander slagh, &c.

TRIBULATIONE. *Quellinge.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet, zijnde onthult, houdende in de rechter hand drie Haemers, en in de sincker een Herr.

Met swart isse gekleet, om dat zy swarte en duystere gedachten heeft, die 't hert en de ziele gestadigh uytdroogen, niet anders dan of het Haemers waeren, diewelcke met geduyrigh te slaen, haer plaegen en pijnigen.

De gespreyde hoofdhayren zijn de gedachten die sich onderlinge verwarren en verspreyen, tot verdubbeling van de moeylijkheden en quellingen, ofte aldus.

Anders.

EEn Vrouwe die droevigh en bekommert is, zijnde aen handen en voeten gebon-

den, hebbende ter sijden eenen verhongerden Wolf, die daer staet als of hy iemand wilde aenranden en verflinden.

RAMARICO DEL BEN ALTRUI.

Quellingh over 's anders welvaeren.

EEn magere Vrouwe in 't swart gekleet en onthult, mette rechrer hand het hayr uytreckende, hebbende aen de sincker borst een Slange, en voor haere voeten een magere Kuycken-dief.

Met swart is zy gekleet, overmits de gedachten, diewelcke sich neygen tot schaede van zijn evennaesten, zijn treurigh en doodlijk, wesende gestadigh vol rouwe en duysternisse, die de ziele verdonckeren en 't lichaem plaegen. En daerom treckt zy de hoofdhayren uyt, overmits haere gedachten bot zijn, en bedrieghlijcken gekeert met sinerte en herten-leet.

't Welck noch klaerder door de Slange, die aen haere borst hanght, is uytgedrukt; diewelcke, gelijckse seer kout venijn naer 't herte schiet, verdovende de natuyrlijcke herte, waer door de Mensch by 't leven gehouden wort, alsoo plaeght dit herten-leet oock de ziele, en doodse, sturende haer venijn in de sinnen, diewelcke in eeniger wijsse benijden eens anders welvaeren, en daerom wort zy oock mager gemaelt.

De Kuyckendief heeft sulcken droefheyte over eens anders welvaeren, datse sich oock uytstreckt over zijn eygen jongen; gelijk elders geseyt is.

CONSILIO. *Raedslagh.*

EEn oud Man met lange roode kleedoren, hebbende een gulde keeten aen den hals, alwaer eens Menschen hert aen hanght, en in de rechter hand een gesloten Boeck, met een uyl daer boven op. In de sincker hand sal hy drie hoofden op eenen romp hebben, te weeten een Hondskop, die aen de rechter sijde uyt siet, een Wolfskop nae de sincker sijde, en in 't midden een Leeuwskop: Onder zijn rechter voet sal hy een kop van een Beer, en van een Dolphijn hebben. Dees beeldnis, kan oock anders nae dese beschrijvinge van den Schilder werden geteykent.

Een goede Raedslag, seght *Aristoteles* in zijne Zeedekonst, schijnt een rechtigheyt te wesen, die beneffens de nuttigheyt op seker eynde siet, waer van de Keur-meestersehe de Voorichtigheyt is.

De Raedslag, voor soo veel dieselve Philosooph verhaelt, is geen wetenschap: want diese weet die soecktsse niet. Zy is oock geen giffinge, om dat de giffinge, haestigh en sonder overlegh geschiedt: Maer een Raedslag geschiet met rijpen raede en langheyt van tijde. Zy is oock geen opinie of waen, om dat die geene, die 't door de waen of opinie heeft, datselve heeft door een bepaelinge doch sonder raedslag. Laet ons dan ordentlijk sien, wat voor een sake de Raedslag zy.

De Raedslag dan is een overweginge en overlegh, dieder gedaen wort, ontrent onsekere en twijfelachtige dingen, dieder zijn by der hand te nemen: alwaer men met reeden verkiest en bevestight het geene men alderbequaemst acht, en waer door men tot het deughdlijxte, nutste en beste eynde soude geraecken. Soo veel als tot het gemeen belanght, soo zijnder, nae de onderwijfinge

van *Aristoteles*, vijfderleye Raedslagen, die in 't besonder uytmunten, en die door Raedslagen gehandelt worden. Als te weeten van Tollen, Schattingen, en gemeene inkomsten, van Oorlogh en Vreede, van bewaeringe van Landen en Steeden, van voorraet en leestochten, van inkomende en uytgaende goederen, van de gelegentheyt en instellingen der Wetten en Privilegien, en sulx nae de onderwijfinge van *Aristoteles* in 't begin van zijne *Rhetorica*.

Oud wort hy geschildert, om dat de oude Man de Raed bediet, gelijck *Ambrosius* seyt, de Oude zijn alderbequaemst om te raedslagen. Want haer aert is soodaenigh datsc rijp is, en datsc de volmaecktheyt der kennisse en des verstands heeft, van 't geene zy gesien en gedaen heeft, konnende de Ionckheyt, door de korte tijd, geen ervaringe noch rijp oordeel hebben, en daerom behooren sich de Jonge te voegen nae den Raed der Ouden. De Raedsheer van den Keyser *Agamemnon*, wort in den persoon van *Nestor* afgebeeld, dat hy drie hondert Iaeren oud was: alwaer dieselve *Nestor* de Griexsche Jongelingen, en in 't besonder *Agamemnon* en *Achilles*, die op malkanderen vergramt waeren, vermaent, datsc nae zijnen raed als nae eens ouden Mans soudent luysteren: *Hoort my, seyt hy, ghy beyde die jonger zijt als ick ben. Ick heb voortijts met al veel dapperder Mannen, als ghy zijt, gemeenschap gehadt: En noyt hebben zy mijn raed veracht, noyt heb ick sulcke gesien, noch salse niet sien.* En voordr bied hy den Griexschen Ridders zijnen raed aen; seyt voordr, *En nochtans volghden zy mijne Raedslagen, en deden 't geene ick haer ried, daerom volghz ghy oock mijne Raedslagen, want het is beter te gehoorsamen. Iae hy bied den Griexschen Ridders aen, dat hy die met zijnen raed wilde helpen, doch konnende 't selve mer macht niet uytvoeren, soo paste macht en de wapenen den Jongelingen best, die daer veel op vertrouwen.* Hier uyt komt 't geene *Plutarchus* seghz, dat die stad secker behouden is, die der Ouden raed en der Jongen wapenen gebruyekt: *Want de Feughd is gewent te gehoorsamen, en de Oude te gebieden.* Oock wort, boven al, gepresen, 't geene *Homerus* in zijn 2 *Iliade* verhaelt, alwaer de Keyser *Agamemnon* een Scheeps-raed dede vergaderen, voor al, van oude Mannen.

Die van *Sparta* gaven aen haeren Koningh eedle oude Raeds-Heeren, die van *Licurgus*, *Gerontes*

Gerontes wierden genaemt, dat is, eerwaerdige oude Mannen. En de Raed van *Romen*, wierde daerom de Raed geheeten, om dat de Raedsheeren oude Mannen waeren; gelijk *Ovidius* mede verhaelt. Mer grootte voorsichtigheyt maecte de Keyser *Agamemnon* groot werck van den Raed van *Nestor*, en verlangde om tien Raedsheeren te mogen hebben, die *Nestor* mochten gelijk zijn, noemende dieselve de *Oude*, die in den Raed alle de andere Griecten soudent overtreffen.

Het langhe kleet past torte Raedslagh, want soo wel in d'oude als in onse tijden, waeren de Raedsheeren, om meerder staetigheys wille, met een tabbaert en een lang kleet geciert. Root is het gemaect, om dat het purper den Raedsheeren, en den Raedsheeren het purper best betaemt. Want die verwe bediet Liefde, door de welcke een Wijse, met een brandenden yver, den twijfelachtigen behoort goeden raed te geven, 't welck een werck van Geestlijcke barmhertigheyt is. Het Hert wort hem om den hals gehangen, om dat *Pierius* in 't xxxiv boeck van zijne Hieroglyph. seyt, dat de Egyptenaers, tot een teycken van een Raed besluyt, een Herte afmaelden: om dat de waerachtige en volmaecte Raedslagh uyt het herte komt, 't welck oock moet suuyver en oprecht wesen, om een goede raed te geven, als zijnde een heylige saecke. *Suidas* seyt: *De Raedgevinge is een heylige saecke*; gelijk oock de Raedgevinge heyligh wort genoemt, dieder aandachtigh wort beraedslaecht. 't Welck *Zenodatus* van *Epicharmo* en *Plato*, door 't aensien van *Demodoces*, verhaelt, dat een Raedgevinge een heylige saecke is. Tot vergelijkinge van de Egyptenaers, lieten de Romeynen aen den hals van de eedele kinderkens, een gulden balleken op de maniere als een Hert op de borst dragen, niet alleen daerom, gelijk *Macrobius* meent, datse Menschen waeren die een Hert hadden, maer oock om uyt te drucken, dat foodaenigh Ouder door raed van andere luyden most werden bestiert; gelijk *S. Pompejus* seyt, want *bolla* wort in 't Griex *bule*, dat is Raedslagh, geheeten; of om dat de balleken op de borst hanght, alwaer de natuurlijcke Raedslagh is. 't Is dan geen wonder dat *Horatius* acht, dat *Tibullus* geen lichaem is sonder borst, maer dat hy een Man was van Wijsheyt en Raedslagh, die in de borst sit,

Dese goude ballekens, die de eedele kinderkens waeren toegelaten, plaghten de Triumpheerders in haere triumphen, oock voor haere borst te draegen, gelijk *Macrobius* verhaelt: sonder twijfel om te vertoonen, dat dese triumpheerden door hare dapperheyt, wijsheyt, voorsichtigheyt en goede raed.

Het Boeck in de rechter hand bediet, dat de Raedslagh door de oefninge der Wijsheyt, voort komt, en tot meerder kracht, worde de uyl by gedaen, die van den Heydenen voor een beeld van de Wijsheyt en Raedslagh wierde gehouden: wefende *Minerva* toegewijt. Dit dier vlieght meest by nacht, om zijn kost te soecken, en heeft dan een scherp gesicht, gelijk veele Natuurschrijvers, als mede *B. Auglicus* verhalen. Door welcke beeldnisse vertoont wert, de Naerstigheyt en de Nachrwaecken, waer in 't gemoed van een Prins of Raedsheer moet besigh zijn, van die daer Steeden en Volckeren hebben te versorgen, soo in 't bedencken en mette sinnen te arbeiden, als om 's nachts te overwegen, watmen 's daeghs moet uytvoeren, wefende de inbeeldende kracht van 't gemoed in de stille duysterheyt des nachts veel scherper en in meerder kracht: waer van de uyl een voorbeeld is, die den nacht meer als den dagh onderscheyt. Waer over *Homerus* seghet, *het betaemt geenen Raedsheer, die de last en forge des Volx bevolen is, gantsche nachten te slapen*: Want dieder Raedslaecht, behoort het licht te sien, al is 't schoon dat het, voor anderen, duyster is, om het goede van het quaede, en 't wit van het swart te schiften, en dat sonder vooroordeel of sucht. Want door een Raedslagh, die vry van sucht is, worden dingen gesien, hoe swaer en duyster die oock soudent mogen wesen: En wanneer slechts het duystere deckfel des logens van 't gemoed heeft afgeschilt, soo siemen de waarheyd, door 't gesichte van 't verstand, klaerlijck doorbreecken. Mer het afdruckfel van den Nacht-uyl, die ter eeren van den Keyser *Domitianus* geflagen is, wilde de Raed van *Romen* te kennen geven, dat dieselve Keyser een Prins van seer goede Raed en van Wijsheyt was, gelijk hy in 't begin van zijne Regeeringe bewees, alhoewel hy daer nie, van foodaenigen goeden begin, en van 't gemoed van zijn Vaeder en Broeder, zijnde voorgangers in 't Rijk, ontaerde.

Boven dat sietmen den uyl, by nacht en in 't doncker alles doorsnuffelen, wat haer noodigh is: En als die op 't gesloten Boeck gestelt wort, wil men daer door te kennen geven, dat de Raedflagh, diemen met Nachtwaecken en in 't doncker hadde overleyt, oock most doncker, dat is, verborgen blijven, en datmen de geheymnissen die geraedslaeght waeren, niet most openbaeren: En daerom heylighden de oude Romeynen een *Confus*, den God der Raedslagen, by de groote *Circus* of Worsfelplàets an den grond van den Palatijnschen bergh, een Tempel onder de aerde, om te betoonen, dat de Raedslagen behooren bedeckt en verborgen te blijven; waer van *Lilius Giraldus* breeder verhaelt.

De drie hoofden die hy in de slinker hand houd, als van den Hond, Leeuw en Wolf, als boven geseyt is, zijn beeldnissen van de drie voornaemste tijden, te weeten van de verledene, tegenwoordige en roekomende tijd, gelijk *Macrobius* verhaelt. Want de Leeuws kop in 't midden gestelt zijnde, bediet den tegenwoordigen tijd, wefende zijne natuyre en aert vast en sterck in de tegenwoordige werckinge, diewelcke gestelt is, tusschen den verledene en tegenwoordigen tijd. Het Wolfs hoofd bediet den verstrecken tijd, om dat dit dier kort van onthoud en memorie is, 't welck totten verledenen tijd gepast wordt. Het Hond's hoofd druckt den toekomenden tijd uyt, alsoo dat dit Dier quispelsteert en lief koost, uyt hoope dat het wat verkrijgen sal: welcke hoope altijd siet op den toekomenden tijd. Wy sulden dese drie hoofden tot een beeld van de drie tijden stellen, om dat alle Raedslagen in drie deelen bestaen, gelijk *D. Laertius* seyt. Een ander Raedflagh wort genomen van den verleden, een ander van den tegenwoordigen tijd. De verleden tijd kan ons tot een voordaed dienen, om met zijn gemoed te letten, wat natie, volck of persoon al heeft geleden, en om wat oorsaecke: op datmen sich wachte, en door eens anders val leere, watmen heeft te vlieden, en datmen van de verledene toevallen een regel en richtsnoer neme, om de dingen eerst wel te overwegen eermense in 't werck stelle: sich te gemoed voerende hoe dat andere haere saecken met wijsheyt en voorsichtigheyt hebben uytge-

voert, ten eynde wy dat selve mede plegen en uytvoeren. De tegenwoordige tijd dient om te overwegen, wat wy onderhanden hebben, om daer uyt te belluyten, dat wy niet sullen voerneimen 't geene ons behaeght en de sinnen vermaeckt; maer het geene, dat wy nae de reeden sullen oordeelen, daer ons, door den tijd, goed, en geen quaed van sal komen. Daerom seghet *Demosthenes*: *Men moet daer op niet sien, wat u voor tegenwoordigh aenlicht, maer wat metier tijd, daer uyt gebeyren mochte.* Waer in hy raed het toekomende te voersien, op datmen door reuckloosheyt, niets ter hand neme, maer datmen alles doe met rijpen en welbedachten raede, ten eynde wy onse eere, goede naem en faem, niet verliesen. Hier uyt komt her dat dese drie hoofden van *Picrio* voor de Wijsheyt worden genomen, diewelcke op dese drie tijden siet. Waer over *Seneca* seghet, *en wijs Man moet op dese drie tijden letten, te weeten, om de tegenwoordige tijd te beschicken en uyt te deelen, den toekomenden tijd te voersien, en de verledene tijd te overdencken: want wie op de verledene tijd geen acht slaet, die verliest zijn leven, en wie den toekomenden tijd niet te vooren overweeght, sal in alle dingen onvoorsichtig in 't gevaer loopen.* 't Welck alles door de drie hoofden, als door de drie tijden, wort uytgebeeld. Een teycken van Wijsheyt, sonder welcke geen Raedflagh kan volmaeckt gehouden worden; gelijk *Bernardus* seghet. En *Aristoteles* seghet in zijne Welspreeckenskonst, dat de voorsichtigheyt een kracht van 't gemoed is, diewelcke doet datmen van goede en quaede saecken wel kan raed plegen, als die tot een geluckigh en saligh leven behooren, sulx dat rotte Raedflagh, boven de Wijsheyt, die door een uyl op het boeck is afgebeeld, de voorsichtigheyt noodigh is, die door dese drie hoofden is afgeschilderr.

Door het Beere en Dolphijs hoofd, dat hy onder de voeten heeft, wort uytgedrukt, datmen in de Raedslagen de gramschap en haestigheyt moet ter sijden stellen, naedien het een leelijke saecke is, in gramschap en oploopentheit te vervallen, wanneer men een sake sal raedslagen en besuyten: Maer men moet raedslagen sonder oploopentheit, toornigheyt of haestigheyt.

De Beer is een beeld van gramschap en dolligheyt, wefende een dolkopt en toornigh Dier:

De Beer met beek en klarwen bijt,
En doet een vreeselijcke strijd.

seyt de Cardinael *Aegidius*; doch hier van suldy in 't beeld van de Gramschap breeder verhael vinden. De Dolphijn als een bekende snelle Viich, wort voor de oplopende snelligheyt genomen: gebreecen diemen soo wel in gemeene als in besondere Raedslaegen moet schouwen en vlicden; gelijk *Bias* eenen van de 7 Wijsen van Griecten, en *Gregorius* in zijnen 5 brief verhaelt, datmen in swaere saecken niet haestigh noch voorbaerigh moet zijn. De reeden is klaer: Want de schelmerien krijgen met dolligheyt en geweld, haere wackerheyt en kracht; maer de goede Raedslagen, gaen met langhsaeme rijpighheyt van beraede voort; gelijk *Tacitus* seyt. Men magh wel met vaerdigheyt en rassigheyt de Raedslagen uytvoeren, seght *Aristoteles*, maer men moet die met langhsaemheyt besluyten, op datmen die met een gesont oordeel magh overwegen. En die spreuke is heerlijck, *deliberandum est tui, quod faciendum est semel*, dat is, men moet sich langh beraeden, waten eenmael sal doen. *Patroclus* gevraecht zijnde van *Demetrius* zijnen Koningh, waerom dat hy soo langhsaem draelde, en geen aenval noch geweld regens zijnen Viand dede, die als nu veel swacker was, soo antwoorde hy, *In welke saecke het berou geen plaats sal hebben, daer moeten met loode schoenen gaen*. Want nae de daed soo helpt het berouw niet. Een spreucke die soo een wijs *Capiteyn* betaemde. Niet min wijs was *Agesilaw* de *Capiteyn* van *Licaon*, diewelcke van de *Ambassadeurs* van *Theben* versocht zijnde, om op staende voet te antwoorden, seyde tot haer, *Weet ghy niet dat om nutte en noodige saecken te beraedslagen het uytstel alderseeckerst is*. Als of hy wilde seggen, o ghy *Thebaners*, weet ghy niet, wat om wichtige saecken te onderscheyden, en te overwegen, nur en vorderlijck is, en dat het uytstel en de langhsaemheyt het alderseeckerste is? Hier uyt kan men dan oordeelen, hoe die geene doolen, die 't gevoelen van *Aristo* derven prijfen, daer hy de Raedslagh der Vrouwen roemt, die op een sprongh is genomen; alwaer hy seyt:

Eens Vrouw wijes raed langh overdacht,
Slaet daer op niet te grooten acht:
Maer watter op een sprongh sebiert heen,
Daer schuyt wat in, let op haer re en.

't Schijnt es haer dit is ingestort,
En als een zaef geschenecken wert.
Maer van een Man, is 't nut noch goed,
Die moet den Raed eerst in 't gemoed,
Herkuurven, met seer wijs beleyt:
Met overlegh en naersligheyt.

En dese doolen tweefins, voor eerst prijfense de Raed die haest genomen wort, ten tweeden, om dat zy hier mede den Raedslagh der Vrouwen te hoog verheffen: want in geene Vrouwe is eenige Raedslagh van kracht of naedrck, maer is slap en swack: Waer over oock *Aristoteles* den Raedslagh der Vrouwen veracht, seggende in zijne Staetbestieringe, *der Vrouwen Raedslagh heeft weynigh om 't liif en is krachtloos, maer der kinders is onvolmaccke*. Daer uyt komt de spreucke *Terentii*, *de Vrouwen zijn by nae als de kinders, licht van woorden*. De Romeinsche Raed heeft door een Wet verboden, dat geen Vrouwe, om eenige saecke, in den Raed mocht komen. 't Welck *Heliogabalus* voor een onbetaemlijcke saecke achtende, liet zijn Moeder daer in komen, om haere stemme te geven; gelijk *A. Lampridius* verhaelt. En het vierde qualijck genomen dat *Nero*, zijn Moeder *Agrippina* mede in den Raed voerde: Waer over oock de Raed wilde, dat zy te rugge soude staen, afgesondert, zijnde met een kleed bedeckt: En hier uyt bleek klaerlijck haere onbeschaemtheidt, darter een Vrouwe gesien wierde, onder soo veele Vaederen, die 'tsaemen geroepen waeren om te Raedslagen.

F U R O R E I M P L A C A B I L E .

Rasernie die onversoenlijck is.

EEn gewapent Man met veelerley slagh van wapenen, en op veele plaetsen gewont, toonende in zijn weesen eenen Dolligheyt en Rasernie, wesende met gebroken kerens vast gemaceekt, die hem aen de handen en beenen hangen, hy sal in de rechter hand de Slange *Aspis* houden, die in veele krullen gessingert is, metten mond open, daer een drievoudige tonge ten monde uytsteeckt, spouwende veel venijn op den Man, vaerdigh staende om een ander aen te vallen, en voor de voeten van dit beeld sal een *Crocodil* staen, die sich selve schijnt door te booren. Gewapent en over al gewont wort hy vertoont, tot bewijs van Dolligheyt en

H h h 3 Raser-

Rasernie , om dat dit de Rasernie eygen is ooplopend en toornig van gemoede te zijn, 't welck den Mensch vervoert om tegens sich selve, tegens God, de Natuyre, Menschen, dingen en plaetsen aen te wercken.

De gebroken keetens hangende aen armen en beenen, vertoonen dat de Rasernie ongetemt is, en datter weynigh dingen zijn die dieselve kunnen tegenstaen.

In de rechter hand houd hy een Slange als gefeyt is, om dat de H. Schrift uytdrukkelijk de onversoenlijke Rasernie door een Slange uytbeeld, die in veele krullen geslingert is, en die een drievoudige tonge uytsteekt. En men feyt datter geen Rasernie te gelijcken is, by die van den *Apis*, diewelcke soo haest hy voelt, dat hy geraeckt wort, wort hy soo beestlijk dol, dat hy niet wort versadicht, ten zy hy met zijn venijn, die geene gesteken heeft, die hem heeft getuist, of dat hy van dolligheyt sterft.

De Cocodril als of hy sich selve wilde dooden, daer door wilden de Egyptenaers de Dolligheyt uytbeelden, want als dit Dier bedrogen wort, wanneer het buyt meent te vinden, soo sal 't tegen sich selve in dolligheyt en toornigheyt ontfleecken.

F U R O R E . *Rasernie , Dolligheyt.*

Een Man van schricklijk opsicht, sittende op veel Krijghs-wapenen te grimmen en te brullen, wiens handen achter over den rugge met veel keetens gebonden zijn, waer tegens hy groot geweld doet om die te breken, en sich met een barst op ter vlucht te begeven. Dolligheyt is een dienaar van den Krijgh, gelijk *Virgilius* singht :

*Daer wort slechts vier en vlam gehoort,
Want dolheyt drijft de wapens voort.*

En daerom wort hy op een hoop wapens gefet, om dat de Dolligheyt in den Krijgh groote plaetsen heeft, hebbende een gemoed dat tot wraecke ontfleecken is.

Hy wort gebonden om dat de Dolligheyt een Sorheyt is, die door Reeden moet gebonden en overwonnen worden.

Wreed is hy van opsicht, om dat een ooplopend Man, door de snelle kracht van de gramschap, de Natuyre en het wesen van een wild gediert, of iet, dat noch verschricklijker is, aenneemt,

F U R O R E . *Rasernie , Dolligheyt.*

Een Man dienmen de Dolligheyt in 't gesicht sien kan, wiens oogen met een doeck zijn verbonden, staende in een vaste en wackere stand, om een bossel Pijcken en Waepenen verre van sich te werpen, die hy in zijn armen gevat heeft, hebbende een kort kleed.

De gebonden doeck voor d'oogen, vertoont, dat het verstand verborgen is, als de Dolligheyt heerschappie in de ziele neemt: wesende de Dolligheyt niet anders, als een blindheyt des verstands, die 't verstandelijke licht geheel verdooft, voerende den Mensch daer toe, dat hy alles doet, buyten de reeden.

De Waepenen die hy onder den arm houd, zijn kenteyckens, dat de Dolligheyt van haer selve Waepenen aenbrenght, om sich te wreecken en sich selve te voeden.

Het korte kleed vertoont, dat hy niet past op achtbaerheydt noch betaemlijckheydt,

F U R O R E.

EEn schricklijcke Vrouwe met seer verwarde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een groote ontfteken Fackel, en in de slinker het hoofd van *Medusa*.

F U R O R E.

EEn gewapende Vrouwe met een schricklijck en wreed gesicht, wiens verwe van't gesicht root is, met een bloot swaerd in de rechter hand, dreygender wijse, hebbende in de slinker arm een schild, alwaer in 't midden een Leeuw geschildert is; aldus maeltse *Alciatus* af.

F U R I E N. *Rasernien,*

D*Ante* schildert in zijne Helle voor de *Furien* of *Rasernien* Vrouwen, van een seer leelijck opzicht, in een swart kleed van bloed beswaddert, met Slangen omslingert, en de hayren van Slangen, hebbende een *Cy-
presse* tack in d'eene, en een trompet in d'ander hand, waer uyt vlam en swarte roock vlieght; zy zijn van de oude Poëten versiert, datse Vrouwen souden zijn, en daer toe geschickt, om de zielen van de misdadige in de Helle te pijnigen.

Statius schildert dieselve aldus af:

*De schadu van haer boos gesicht,
Was duyster en weer schemer licht,
Met Slangen in 't verwarde hayr,
Wiens oogen uytzehoolt en naer,
Vertoonden een seer wreed gespuys,
Gantsch vreeslijck uyt een danckre kluys:
Al even als een loofse kol,
De Maen' betovert uyt haer hol,
Soo datse swijmt, gelijk een roock,
Vol granschap, schaemt en vol gespoock,
Haer kleed was vol vergif gespreyt,
En 't aengesicht, als bruyt taneyt,
Waer door zy dan de rust verstoort,
En 't Volck van dorst en honger moort:
Het kleed dat van haer schouwers swaeyt,
Seer schricklijck om haer borsten draeyt,
En weckt de Suster, die den draed,
Van 's Menschen loop afscheeren gaet:
Die met Proserpina den brand,
Een sackel stoockt door 't gantsche land,
Soo dat een adder uyt dien gloet,
De locht vervult met brenn en bloet,*

*Wacr mee dat zy een yder slaet,
't Zy wacr zy keert of beene gaet.*

F U R O R E I N D O M I T O & S U P E R B O;
Dolligheyt, Rasernie die trots en ongetemt is.

EEn Man met een Couras en Helm, hebbende een wreed en bloedigh aengesicht, met een Swaerd in de rechter hand, en een Schild in de slinker, alwaer een Leeuw is ingemaelt, die door dolligheyt en gramschap haer eygen jongen verscheurt; hebbende op den top van sijnen Helm een Slange die sich in veele krullen kronckelt.

De Leeuw, die ongetemt is, gelijk boven geseyt is, is het eygen beeld van Dolligheyt, gelijk de Egyptenaers die afmaelen.

De Slange die met haere drie tongen steeckt, is by de H. Schriftuyre gehouden voor een onversoenlijcke Dolligheyt, om dat de Slange, wanneer hy sich in eniger maniere gequetst vind, terstond opvlieght met sulck een Rasernie en Dolligheyt, dat hy oock nimmermeer ophout, voor dat hy alle zijn venijn, op dien heeft uytgespogen, die hy meent dat hem heeft te korr gedaen. Iae men verhaelt, dat het dickwijls gesien is, dat wanneer hy zijne Rasernie niet kan wreecken, dat hy alleene van Dolligheyt gestorven is.

A G I L I T A. *Rassigheyt, Vluchtigheyt.*

EEn Vrouwe die met opgesteken armen vlieght, alsoffe door de locht sweefde.

A G I L I T A. *Rassigheyt.*

EEn naecte en geswinde Vrouwe, met twee vleugels op de schouderen, doch niet seer groot, alsoo datse meer schijnen de rassigheyt te hulp te komen, als te vliegen. Zy sal over einde staen op de spitse van een Velse, die zy naulijx metten tip van haer slinker voet raeckt, en mette rechter voet wortse om hoogh geheven, als offe luchtigh van d'eene op d'ander klip, wilde springen, en daerom is zy mette vleugels uytgestrekt. Naect is zy, om dat haer niets soude verhanderen, om te vertoonen haer goede gestaltnisse totte beweginge, in een swaere en gevaerlijcke plaetse: want daer openbaert sich

sich de Raffigheyt. Zy roert naulijx de Velse, als onderstut zijnde door de vleugels, om dat de Menschlijke Raffigheyt, die wy hier by verstaen, opgelicht wort, door de kracht van de Geesten, die door de vleugels uytgedruckt zijn. En dese Raffigheyt wordt een groot deel in ons vermindert, door het swaer gewichte van de aerdsche schatten of goederen.

GIUSTITIA. *Recht, Gerechtigheyt.*

EEN Vrouwe in 't wit gekleert, hebbende de oogen verbonden, en in de rechter hand een boffel Roeden, met een Bijl te saemen gebonden, in de slinker een vlamme Viers, hebbende ter sijden een Struys: of zy sal houden een bloot Swaerd met een Waeghschael.

Dese is die Gerechtigheyt, diewelcke gebrayckt wert by den Rechters en Werreltlijke Heeren in haere Rechterstoelen.

In 't wit is zy gekleert, overmits de Rechter behoort te wesen sonder eenige vlacke van eygen baer, of van andere sucht, die het Recht kan schenden. Daerom houdse de oogen oock verbonden: te weten, op geene saecke siende, waer door des Rechters gemoed van de Reeden soude afgevoert werden.

De boffel met Roeden mette Bijl, worde van ouds, van den Scherprechters voor den Burgemeesteren en opperste Rechters gedragen: om te vertoonen, dat de straffe niet moet naeblijven, alwaer 't Recht dieselve vereischt: Men moet niet voorbarigh zijn, maer tijd geven om 't oordeel met rijpen raede te overwegen, 't welck by 't binden van de Roede wort te kennen gegeven.

De vlamme Viers verroont, dat het gemoed des Rechters, altijd moet ten Hemel gekeert zijn.

Door de Struys wort geleert, datmen de dingen, die voor 't gerechte komen, hoe duyster of verwart dieselve zijn, niet moet naelaten te ontknoopen en te binden, sonder datmen sich de moeyte moet ontsien, en dat met een geduldigh gemoed: even als de Struys het yser verteert, hoewel het een harde stoffe is; gelijk veele Schrijvers verhaelen.

GIUSTITIA. *Nae Pausanias, nae de Eliaci.*

EEN Vrouwe met een schoon opsicht en ewel geciert, diewelcke mette slinker hand een leelijcke oude Vrouwe den krop toe douwt, slaende dieselve met eenen stock.

De oude Vrouwe seyt *Pausanias*, is de ongerechtigheyt, diewelcke altijd van rechtvaerdige Rechters moet onderdruckt werden: ten einde de waerheyt niet blijve verborgen, en zy sullen lijdsfaemlijck hooren, al 't geene een ygelijck tot zijne verdedinge sal weten voort te brengen.

IUSTITIA. *Gerechtigheyt, Recht.*
Nae 't gevoelen van *Aulus Gellius*.

EEN Vrouwe als een schoone Maeghd, gekroont en in 't goud gekleert, diewelcke met een erbaere staerigheyt betoont, datse oock eerbiedinge waardigh is. Hebbende oogen van scherp gesicht, met een gulden halsband, alwaer een oogh is ingesneden.

Plato seght dat de Iustitie of Gerechtigheyt alles siet, en datse van de oude Priesters genaemt was siendersche van alle dingen. Daerom swoer *Apulejus* te gelijk by 't oogh van de Sonne, en by de Gerechtigheyt, om datmen d'een sonder d'ander niet sien konde.

Op welcke dingen wy wel acht sullen nemen, hoe dat die geene, die daer zijn Dienaers van de Iustitie of Recht, behooren te wesen: want het is noodigh dat zy met een scherp gesicht doordringen totte verborgen en verholen waerheyt, en wesen als suyvver Maegdekens, vry van alle sucht en gebreck, sulx datse noch door kostlijcke giften, noch valsche vleyingen, noch andere saken, konnen werden omgekocht; maer moeten vast, rijp, statigh en suyvver wesen, als het goud is, dat d'andere metallén, in dobbel gewicht en waerde, overrest.

En daerom kan men seggen, dat de Gerechtigheyt dese geschicktheyt is, waer nae een Man, die oprecht is, door eygen verkiefsinge, een wercker en uytdeelder is, soewel van 't goede als van 't quaede, tusschen hem en andere, of tusschen vreemden en vreemden, nae de gelegentheyt of Geometrische en Arithmetische proportie of evenreeden-

reedenheyt : ten opfichte van het heerlijcke en nutte, 't welck geschickt is, totte algemeene gelucksaligheyt.

Om de Iustitie of het Recht, en de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, plachten de Oude te vertoonen een Waterkruyck, een Becken en een Pijlaer : gelijk men in de uytgedruckte getuyghnissen van veele Marmore begraefnissen en andere oudheeden, die men over al vind, kan sien. Derhalven seyt *Alciatus* :

*Dees beelden drucken uyt de suuyverheyt van 't Recht,
Waer in een oprecht Man, met suuyvre handen leght.*

GIUSTITIA RETTA. 't Recht dat sich noch door vriendschap noch door haet laet buygen.

EEn Vrouwe met het swaerd om hoogh, dat in 't midden een Konings kroone heeft, met een Waeghschaele, aen d'eene sijde sal een Hond staen, het beeld van de Vriendschap uyt druckende, van d'ander sijde sal een Slange staen, die den Haet uytbeeld.

Het verheven swaerd bediet, dat het Recht sich niet nae eenige sijde, 't zy door Haet of Vriendschap, van eenigh Persoon, hoedanigh die oock magh wesen, laet buygen. Wesende dit selve loslijck en een steunfel van Rijcken en Landen.

De Waeghschaele dient tot verklaeringe, als wy in de vierde saligheyt geseyt hebben.

GIUSTITIA RIGOROSA.
Het strenge Recht.

EEn geraemte, gelijk men den Dood schildert, met een witte Mantel bedeckt, doch also, datmen het gesicht, de handen en voeten sien kan, met een bloor Swaerd, en een Waeghschaele, als geseyt is. En dese beeldenisse vertoont, dat een strength Rechter geene quijtscheldinge aen iemant doet, onder wat schijn van onschuld het soude mogen wesen, om de straffe eenighsins te versoeten; gelijk de Dood, diewelcke noch ouder, staet, gellacht, noch hoedanigheyt van persoon aensiet, om zijne straffe uyt te voeren.

Het vreeslijck gesicht van dese beeldenisse vertoont, hoe schricklijck oock dese slaghe van 't Recht den Menschen is, die oock niet

weet, hoemen de Wet ten gevoeghlijcksten, of op 't sachtste sal uytleggen.

GIUSTITIA nae de Medaglie van *Adrianus, Antoninus Pius, en Alexander.*

EEn sittende Vrouwe met Arm-ringen, en een Scepter in de hand, houdende in d'ander een deksel van een Kelck.

Zy sit, om dat de staetigheyt den Wijzen palt, en hierom mosten de Rechters het Recht al sittende uyt spreeken.

De Scepter is een teycken van gebieden en de Wereld te bestieren.

De Armringh wort voor de maete genomen, en de Kelck bediet, dat de Gerechtigheyt een Godlycke saecke is.

GIUSTITIA DIVINA.

Godlycke Rechtvaerdigheyt.

EEn Vrouwe van sonderlinge schoonheyt, in 't goud gekleet, met een goude kroone op 't hoofd, alwaer een Duyve boven staet, met een glans rontom, hangende hare hoofdhayren over de schouderen, staerende op de Wereld, als op een nietigh dingh, hebbende in de rechter hand een bloor Swaerd, en in de slinker een Waeghschaele.

Dese beeldnisse behoorde met reeden wel aerdigh uytgedrukt te worden, om dat die geene die in God is, dat selve weesen met God heeft, gelijk het de Godgeleerde uytleggen. Want God is de volkomentheyt en de vereeninge van alle schoonheyt.

Zy wort met goud gekleet, om door de edelheyt en den glans van dit metael, de hoogheyt en de voortreffelijckheyt van de Iustitie te vertoonen.

De gulde kroone, beeld af, dat zy heerschet boven alle machten der Wereld.

De schaele is de Godlycke Rechtvaerdigheyt, een scheidinge die yder het zijne geeft, wesende het Swaerd een straffe voor den Overtreeders.

De Duyve bediet de Heylige Geest, de derde Persoon in de H. Drie-eenigheyt, en de band der Liefde tusschen Vaeder en Soone, door welckers Geest hy zijne heylige Iustitie of Rechtvaerdigheyt aen alle Princen des Werrelts mededeelt. De Duyve wort wit gemaect en uytblinckende, als wesende

dese, onder de sienlijcke en eedelfte hoedanigheeden.

De lange uytgestreckte hayrvlechten, bedieden de gunste, die van de goedheyt Godes komt afdaelen, en dat sonder quetsinge van de Godlijcke Rechtaerdigheyt, wesen de dit haere eygen werckingen.

Zy sit op de Wereld, als op het nedrige en slechte, zijnde haer dieselve onderworpen, also daer geen dingh is boven de Godlijcke Gerechtigheyt.

GIUDICE. Rechter.

En oud Man, dieder sit, met een staetigh kleed, houdende in de rechter hand een Roede, alwaer een Slange omslingert is, van d'eene sijde leggen eenige Boecken in de Rechten opgeslaegen en een Adelaer: van d'ander sijde een uyrwerck met een toetssteen, alwaer goude en kopere Munte op gestreken is, sulx datmen de toets van beyde sijden sien kan.

Een Rechter wort geseyt van het Rechten, Oordeelen en de Gerechtigheyt uyt te voeren: en 't is een naeme, die gepast wort op Mannen die in de Gerechtigheyt, en in de Wetten, 't zy datse van Princen of Burgerlijcke Regierungen zijn ingestelt, geoeffent zijn om dieselve te bestieren.

Oud, sittende en staetigh gekleet wort hy gemaect, om datmen, gelijk *Aristoteles* seyt, geen jonge Rechters sal verkiesen, vermits die weynige eervaerentheyt hadden, noch haere tochten niet kunnen maetigen.

De Roede in de rechter hand bediet de heerschappie, die de Rechter heeft over de Misdadige.

De Slange die om de Roede heen slingert, bediet de voorsichtigheit, die van den Rechters vereyscht wort, nae de spreucke, *Wesst voorsichtig als de Slangen*.

De opgeslagen Boecken betoonen, dat een waer en oprecht Rechter, moet wesen seer eervaeren, omsichtigh, vroom, en wacker, en daerom wort het uyrwerck aen zijn sijde gestelt, om dat hy nimmermeer zijne oogen van 't Recht en de billijckheyt soude afkeeren: Maer nae de maniere van den Adelaer, die van de Oude van een seer scherp gesicht is geoordeelt, soo moet oock de Rechter sien en scherp door dringen nae

de verholen en verborgen waerheydt, die door de toetssteen vertoon is, wesende een kennisse van 't waere en valsche.

DIALECTICA. Reden-kavelingh.

En jonge Vrouwe, die eenen Helm met twee Pluymen, waer van d'eene wit en d'ander swart is, op 't hoofd draeght, en in plaets van de Helm-kam falsche Maene hebben, met een Rapier of Steckade, in de rechter hand, die van alle beyde sijden snijt en steeckt, houdende dieselve met de hand in 't midden tusschen 't een en 't ander punt. Hebbende de rechter hand gestooten, de vuyft vertoonende, staende met groote vaerdigheyt en stoutigheyt over einde.

De Helm bediet de kracht des Verstands, die insonderheyt in de Redenkavelinge vereyscht wort.

De twee Pluymen vertoonen, dat soo wel 't waerachtige als het valsche met bewijslijcke reedenen door dese konst verdedicht wort, die 't eene en 't ander lichtlijck oplost, even gelijk de wind de pluymen opwaeyt: En de reedenen die een werckinge van een dapper verstand zijn, zijn als de pluymen, die door de hardigheyt van den Helm beschut worden, en die sich in dese gelegentheyt recht, schoon en gelijkmaetigh vertoonen.

De Maene die zy op 't hoofd heeft, als een Helm, bediet het selve, want *Pierius Valerianus*, in zijne Hieroglyphica, verhaelt, dat *Clitomachus* de Redenkavelinge by de Maene vergeleek, om de verscheyden gedaenten die zy aennam.

't Selve bewijst oock 't Rapier mette twee punten: De sincker hand, op de maniere, als geseyt is, vertoon, dat als *Zeno* de Redenkavelinge wilde vertoonen, was hy gewoon de hand af te maelen mette vingers dicht toegeslooten: Willende daer door te verstaen geven, de enge wegen, en de kortheyt van de voorstellingen, door de welke zy beeftert wort.

RETTORICA. Reeden-rijck-konst.

En schoone Vrouwe, kostelijck gekleet, met een edel hulsel op 't hoofd, vertoonende sich vrolijck en bevalligh, houdende de

de rechter hand om hoog en open, en in de sincker eenen Scepter met een Boeck, hebbende op de boord van 't kleed dese woorden geschreven, *Ornatus & Persuasio*, dat is *Vercieringe* en *Overredinge*. Zy sal rootachtigh van gesicht zijn, en voor haere voeten sal zy een monster *Chimera* hebben, als elders is afgemaect.

Daer is geen Mensch soo Boers of grof, die niet soude kunnen smaecten de soetigheyt van een konstige verhaelinge, die daer vloeyt uytten monde, van een welspreeckent Man, en die sich pijn om iemand eenige sake te overreden. Daerom is zy schoon, eedel en bevalligh geschildert. Zy houd de rechter hand om hoog en oopen, overmits de *Rhetorica* of Welsprekens-konst, door een breede wegh handelt, en met openbaere bewijsredenen. Waer over *Zeno* door 't bewijs van de vingeren, dan dus, dan soo, te stellen, en door de opene en uytgespreyde handen en geberden, de *Rhetorica* heeft willen uyt-drucken. En *Quintilianus* bestrafft die geene, die voor 't Volck geredeneert hebbende, den hand onder den Mantel hiel, als of hy al te traegh en slaperigh zijne handelingen haddé uytgevoert.

De Scepter is een teycken, dat de Welsprekens-konst een Heerscherinne is van de gemoederen, en datse dieselve steekt, dwingt en buygt nae zy 't liefst wil hebben.

Het Boeck vertoont dat dese konst door naerstigheyt wort geleert, en dat niemand door de gaeve van de natuyre, dieselve volmaeckt kan hebben.

De woorden *Ornatus* *Vercieringe*, en *Persuasio* *Overredinge*, bedieden het ampt van de *Rhetorica*, of Welsprekenskonst, 't welck is, een ander te onderwijfen, en bequaemlijck te spreekken, waer door men iemand magh overreden.

Door het monster *Chimera*, als elders geseyt is, willen *Naxianzenus* en de uytlegger van *Hesiodus*, dat daer door uytgeleyt worden, de drie deelen van de *Rhetorica*. Te weeten de *Judiciale* of Rechtlijcke, door den Leeuwe, uyt oorsaecke van den schrick, die hy aen den Misdadigen geeft. De *demonstrative* of bewijslijcke, door het Geytjen, overmits in dat geslacht het spreekken of het blaeten, wijd en breed, oock dertelijck plagh te gaen weyden: en ten laesten de *deliberative*, of over-

wegende, door den Draeck, uyt oorsaecke van de veranderinge der argumenten of bewijs-gronden, en door de lange swieren en omweegen, die dese konst noodigh heeft, om andere te overreden.

R A G I O N E. *Reeden.*

Een gewaepende Jongvrouw, met een gouden kroone op 't hoofd, en met bloote armen, houdende in de rechter hand een swaerd, en in de sincker een room, mette welcke zy eenen Leeuw breydel, zijnde omgort met een witte band of sluyer, die welcke vol Cypher-letters is.

De Deughd is van den Godgeleerden een kracht van de ziele genaemt, om dat zy is een Koninginne, dieder aen de Menschen wettige en oprechte wetten stelt.

Een gewapende Jongvrouw isse gemaect, om datse beschermt en onderhoudt is van de kracht der Wijsheyt. Zy wort dickwijls by de Oude, voor de uyerlijcke wapenen genomen, gelijk in de bereyknijsse van *Pallas* en in andere voorstellingen.

De gouden kroone, die zy op 't hoofd heeft, vertoont, dat de Reeden, alleene Mans genoegh is, om dappere Mannen voor den dagh te brengen; en dieselve haeren luyster, glans, goede naem en doorluchtigheyt te geven: Iae het goud, is soo uytsteekende niet onder de metallén, alhoewel dat selve meest in waerdie is, als wel de Reeden is, onder de mogentheden van onse ziele, die wy een Koninginne noemen, diewelcke haer sitplaetse heeft in het cedelste deel van 't lichaem, alwaer de ziele haer grootste kracht heeft, om te wercken.

Door de naecte armen, worden verstaen de wercken, diewelcke alse haer begin hebben van de waerachtige Reeden, als hebbende noch sinette, noch eenigh quaed vermoeden, die dieselve overslulpt of omschaduwet, sulx hoemen dieselve aensiet, soo blinkt doch de Deughd altijd van self uyt.

Het swaerd, is de straffigheyt, die men noodigh is by de Reeden te gebruycken, om het veld der Deughd, van de Sonden, diewelcke roovers zijn van de goederen der ziele, suyer en reyn te behouden, en tot dit voorstel seyten onse Heere *Christus*, *Ich ben niet gekomen om vrede op der aerde te senden, maer het*

svaerd. Want zijn geheele leere is nergens anders toe gerecht geweest, als om een scheydinge van de sonden te maecten, die alreede in onse ziele veroudt en van de Deughd vervreemt waeren, en dat geschied door 't middel van de Reeden, diewelcke, door zijne genaede, verlicht is.

De toom in den mond van den Leeuwe, beliet den sin of het gemoed, dat alreede bedwongen en door de Reeden is r'ondergebracht, 't welck nochtans door sich selve, seer wreed en ongetemt is.

De Cypher-letters zijnder gestelt: want daer door wort de Reeden of rekeninge, in dese konst gemaect, en men kan daer door ondersoeken, hoe de dingen, in der daed, zijn: Even gelijk men door de Reeden, die in onse ziele bestaet, al het geene kent en toetst, wat tot onsen beste dient.

R A G I O N E. *Reeden.*

EEn Jongvrouw in Hemels blauw gekleet, mer een gulden Waepenrock, hebbende in de rechter hand een Spieffe, en mer de sfincker een Lauwerboom omvattende, waer aen een Schild hanght, daer in 't midden het hoofd van *Medusa* geschildert is, hebbende een Helm op 't hoofd, met een viervlamme daer boven op.

Alreede isser boven reeden gegeven van 't kleed en van de gouden Waepenrock, en overmits de Spieffe de Regeeringe bediet, soo geeft ons die te verstaen, dat de Reeden is een Koninginne: diewelcke het Rijcke, van het maeksel des Menschen, geheel en al bestiert.

De Lauwerboom, daer het hoofd van *Medusa* aen hanght, bediet de Overwinninge, die de Reeden heeft over haere Vianden, diewelcke de Deughd tegen streven, welke deughd stom en verbaest doet maecten, gelijk oock het hoofd van *Medusa* deede, aen alle die geene die 't selve aensagen; en men leest dat de Keyser *Domitianus* 't selve altijd hadde gehouwen in zijne Waepen-rusting, als mede in zijn segel, ten einde hy sich Victorieux of zeeghbaer soude vertoonen.

De Helm bediet de dapperheyt en de wijsheyt van de Reeden, wefende dieselve de wijsheyt in de verstandelijcke ziele, die daer overweeght de einden van alle dingen,

volgende 't geene zij goed oordeelt, vliedende 't geene daer tegen strijd.

De Viervlamme vertoont, dat dit de eygenchap van de Reeden is, sich tot den Hemel toe te verheffen, en sich God gelijk te maecten, van wien alle Eedelheyt komt afdaelen.

R A G I O N E.

EEn Vrouwe van seer schoon opsicht, diewelcke in de rechter hand een Geesfel of Roede, en in de sfincker een toom houd: want gelijk het Paerd metre teugel wort getoomt, en de kinders metre Roede, alsoo bestiert en beremt de Reeden, de snoode genegentheeden van den Mensch.

Reeden.

EEn Vrouwe in 't Hemels blauw gekleet, staende mette voeten op eenige gevleugelde en monstreuse Slangen, diewelcke zy mer een toom sal gebonden houden.

De Reeden is een kracht van de ziele, waer mede haere mogentheeden geregeert en bestiert werden, diewelcke door de oorsproncklijcke sonden, en door de voedinge desselven, in ons zijn bedorven en ten quade geneight.

Van Hemelsche verwe is haer kleed, om dat de Reeden haer altijd metten Hemel moet versellen, hebbende daer van haere glans en klaerheyt.

De toom is een kenteycken van de overweginge en van de Reeden, door de welke al de benedenste genegentheeden zijn geteugelt en beroomt, diewelcke onder de beeldenisse van de Slangen worden verroont, om dat zy de ziele bijten, opstoockende dieselve tot sondigen, ontreckende ons de hoope, en dat tot onse ondergangh, en dit geschiet door de eerste aenval die hy aen *Adam* gedaen heeft.

R A G I O N E D I S T A T O.

Reeden van Staet.

EEn gewaepende Vrouwe, mer Couras, Helmet en Zabel. Onder haer Waepenrock salse een keurs hebben van Hemelsblauw, vol ooggen en ooren, en sal mette rechter hand enen stock houden, alwaer zy van achteren nae de rechter sijde een teycken geeft.

geeft, alwaer cenige Maenkoppen staen, daer zy metten stock naer wijft, waer van de grootste zijn gebroocken, en haere hoofden ter aerden gevallen, siende darter alleen de bloote stam, en eenige kleyne Maenkoppen overgebleven zijn. Zy sal den rechter hand op een Leeuwskop houden, hebbende onder haer een Boeck, waer op geschreven staet *7us of 't Recht*.

Gewapent wortse gestelt, om dat de Menschē, diewelcke sich mer foodanige Reeden behelpt, magh, als hy maer wil, alles met geweld of andere middelen bestieren en gereeren.

Met blauwe kleederen, en die vol ooren en oogen zijn geweven, is zy gemaelt, om de jalousie te vertoonen, die zy over haere Regeeringe heeft, die over al oogen en ooren van Spions wil hebben, om te beter hare aenslagen in 't werck te stellen, en de andere verbreecken.

De stock wort haer gegeven, om te vertoonen, dat dese *Reeden van Staet*, eygentlijk is, die geene, die daer Regeeringe en Heerschappie heeft: daer door oock de Menschē gebiedende wort: overmits yder een,

hoewel hy geen Prins is, nochtans oneygentlijk, kan hebben een seckere Reeden van Staet, mette welcke hy de Regeeringe van zijne dingen magh bestieren en sicken nae zijn voorgesette einde.

De Maenkoppen, die ter aerde geworpen zijn, gelijk wy fullen seggen, dienen tot een teycken van de Reeden van Staet, want die laet nimmermeer een persoon, soo hoogh steygeren, dat hy den Staet kan hinderlijk zijn, nae de vergelijkinge van de silfswijgende antwoorde, van *Tarquinius*, die hy gaf aen den boode van zijnen Soone: *De Koningh gingh, sich beradende, door den Hof, daer de Bode zijns Soons hem naevolghde, alwaer hy silfswijgende de hoogste bollen van de Maenkoppen heeft nedergeslagen; gelijck men by Livium in 't 1 boeck kan lesen. Maer hondert laer te vooren eer Tarquinius regeerde, heeft Trafibulus, met een stock, door her kooren loopende, de hoogste ayren afgehouden, gevende raed, aen den Tyran Periander, dat hy de voornaemste van de Stad sou van kant helpen. Al 't welck onderhouden is geweest door de strengheyte van de Reeden van Staet, om sich ernstachtigh en gestrengh te toonen. Maer door de billijckheyte, soo moet een Prins sich meer bennint als gevreesst maecken, en dat tot zijn eygen voordeel: want de vreesse baert haet, en haet oproer: Daeromme behoort hy, veel liever zijne Onderdaenen, nae de billickheyte, te beminnen en lief te hebben, insonderheyte die daer geweldige Rijckdommen besitten, en dat nae 't voorschrift van 't geene *Vespasianus* geraeden is, van *Apollonius* in zijnen *Philostatus* in 't 5 boeck 13 cap. *Den Rijcken* (seyt hy) suldy toelaeten, op dat zy haere middelen mogen secker gebruycken; de wylstecende ayren, diewelcke boven andere wylsteecken, suldy niet afsnoeyen: Want in dese saecke is de Reeden van *Aristoteles* onbillick. Maer men moet raeden om die wyl te royen, diewelcke oproerigh zijn, en die altijd nieuwe aenslagen tegen de *Wetten* in 't hoofst hebben, en op dese maniere, moet ghy de verdrietige en lastige Menschen, als de doornen wyl het kooren weghdoen: u daer tegens schricklijk vertoonende, nochtans meer met droeyen als met straffen.*

Den Leeuw wort ter sijden gestelt, om dat dieselve van Natuyre die geene gelijk is, diewelcke door de Regeeringe van de Staet altijd soecken Meesters boven andere te zijn: als mede om te vertoonen de wackere bewaeringe, die men door de sterck-

heyt, om zijnen Staet te onderhouden, moet hebben.

Het Boeck met het woort *jus*, vertoont, datmen dickwijls de Burgerlijke Reeden, om der regeeringe en om het gemeene profijts wille, moet te rugge setten: En om een voordae te stellen, soo kan een Prins dickwijls aen veele persoonen het leven schencken, dat zy door haere misdæd, nae de Burgerlijke Wetten, hadden verbeurt, om hem daer mede te dienen in een rechtvaerdige oorloge, overmits het verre klinckt, als men dappere en moedige Mannen heeft. Maer het Boeck, waer op *jus* geschreven is, daer mede wordt meest gemeent het spreekwoord, 't welck *Cæsar Dictator* in zijn mond plagh te hebben, uyt *Euripides*, 't welck oock van *Cicero* en *Suctonius* in 't leven van *Cæsar* wort aengetrocken, daer hy seyt, *Want soo 't Recht moet geschent worden, soo moet het, om de Regeeringe, geschent worden: maer in andere dingen weest Godvruchtigh.* Dese spreucke, hoe Godloos dieselve zy, kan een yder Godsaeligh Mensch oordeelen: Aengesien een yder Prins, doch insonderheyt een Christen, alle eygen baet behoort ter sijden te stellen: en in plaets van dese vervloecte Reeden van Staet, nemen de rechtvaerdige Reeden die in 't Recht bestaet, diewelcke, soo iemand met voeten treet, dieselve wort noch op 't laefte van de Rechtvaerdigheyt Godes gestraft.

GOVERNO DELLA REPUBLICA.

Regering van 't gemeene beste.

EN Vrouwe, diewelcke *Minerva* gelijk is, houdende in de rechter hand een Olijftack, in de slincker arm een Schild, en in de selve hand een Spieffe, met een Helm op 't hoofd.

Het kleed dat *Minerva* gelijk is, bediet, dat de Wijsheyt het begin is van een goede Regeeringe. De Helm, druckt uyt, dat een gemeene staet, moet gesterckt en secker zijn van 't geweld dat van buyten komt.

De Olijftack en de Spies geven te kennen, dat Vreede en Oorlogh, den gemeenen staet noodigh zijn: d'eene om datse brenghet eervaerentheyt, stoutigheyt en dapperheyt, d'ander om datse leedigen tijd verleent, door welck middel men komt tot kennisse

en wijsheyt in 't regeeren: en de Olijftack wort haer in de rechter hand gegeven, om dat de Vreede veel waerdiger is als de oorlogh, als wesende het einde daer van, en een groot deel van de algemeene gelucksaeligheyt.

ARITHMETICA. Rekenkonst.

EN sonderlinge schoone bedaegde Vrouwe, met veele verscheyden verwen bekleet, waer op veele Musijck-noten geborduylt zijn, aen de soom van 't kleed sal *par* en *impar* staen: In de slincker sulse seer aerdigh een tafel vol getallen houden, wijfende daer op mette voorste Vinger van de rechter hand.

Aritmetica komt van *Aritmos*, 't welck in 't Griex bediet de konst van tellen.

Zy wort seer schoon gemaelt, om dat eenige Philosophen geloofden, dat door de schoonheyt en volmaecktheyt van de getallen, alle dingen waeren gemaect, onder de welke *Pythagoras* seyde, dat de natuyre van de getallen liep over door alle dingen, en dat de kennisse desselven, was de waere Wijsheydt, diewelcke sich onverderflijck keerde rontom de eerste Godlijcke schoonheeden, die alijt fouden duyren: door wiens mede-deelinge alle dingen gemaect zijn. En God van wien geen ding voort komt, ten zy het rechtmaetigh zy, heeft alles gemaect in getal, maete en gewichte.

Zy wort bedaeghd gemaelt, om dat gelijk in dees Ouder de volmaecktheyt is; alsoo is oock de *Aritmetica* volmaect nae haere hoedanigheyt. En de verscheydenheyt van verwen vertoont, dat dese de beginfelen leyt totte *Mathematica* of Wiskonste, om datse oock den wegh opent totte Musijckkonst, Geometrie en alle andere diergelijcke. Daerom zijn tot haer vercierfel Musijcknoten op 't kleed gestelt, want de Arithmetische proportien, komen van alle gelijcke luydende gefangen voort.

De spreuck, die op den boord van 't kleed staet *Par & Impar*, dat is *even* en *oneven*, verklaert, wat saecke die geene zy, die de verscheydenheyt van de toevallen, en de demonstrieren of bewijsingen, in dese konst, doet. Zy houd met de slincker de taefel, wijfende met de voorste vinger van de rechter

ter hand , op de Cyphers , om haere kracht uyt te drucken. Waer van *Proclus* over de *Tivnus* van *Plato*, tot dit voorstel verhaelt, dat de Pythagoristen vierderleye redenen van de getallen aenwijfen. De eerste naemden zy *Vocalen*, 't welck het geluyt is in de Musijk en in de Dichten der Poëten. De tweede *Naturalen*, diemen vind in de t'saemenstellinge van alle dingen. De derde *Rationale*, welcke gevonden worden in de ziele en in haere deelen. De vierde *Divine* of Godlijcke, die welcke in God en in zijne H. Engelen gevonden wort. En dit sal genoegh zijn van dese stoffe, om niet al te verdrietigh te wesen.

O P U L E N Z A. *Rijckdom.*

EEn oude en blinde Vrouwe, in goude slaecken gekleet.

Aristophanes maectse in zijn spel van *Pluto* blind, om dat zy weynigh in de Huysen gaet van die 't waerdigh zijn, aen de welcke soo zy ooggen hadde, die haer dienden, zy soude aldaer nimmermeer komen. Ofte, om datse de Menschen in de kennisse van 't goed blind maect, door een versierde schaduwe, die haer, de nuttigheeden en de Werreltsche lusten vertoont, sonder datse haer dat heerlijcke licht der Deughd laet sien, ten zy dat haer genegentheyt door een sonderlinge gunste wort verlicht.

Oud wortse gemaect, om datse eenige, door 't staedigh denken van Rijckdom te verkrijgen, oud maect, en andere wederom met vreesse bevanght, om 't verkregen goed niet wederom te verliefen.

Het goude kleed vertoont, dat de Rijckdommen, uytwendige goederen zijn, die den Menschen geen inwendige ruste noch gerustheyt kunnen aenbrengen.

R I C H E Z Z A. *Rijckdom, Prachtigheyt.*

EEn Vrouwe met Koninghlijcke kleedderen, verciert met veele kostle eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Keyserlijcke kroone, in de sincker een Scepter, en een goude Vat voor haere voeten.

Rijckdom is een besittinge van goud, silver, eedelgesteenten, staeren, treijlijke gebouwen, velden, beesten, dienaers, kostlijcke kleeders, &c.

De kroone in de hand, als mede de Scepter, en 't goud voor hare voeten, bedieden, dat de eerste en voornaemste Rijckdom is, de goede gunste en wille van de Menschen te besitten, gelijk de Koningen doen. De tweede is het Geld.

O P U L E N Z A. *Rijckdom, Prachtigheyt.*

EEn Vrouwe die rijcklijck gekleet is, sitrende op een gulden Zeerel, met veel silvere en goude vaeten omfer, met kassen vol eedelgesteenten, sacken met geld, &c. In de rechter hand houdse een Keyfers kroone, en in de sincker een Scepter, en ter sijden sal een Schaep leggen.

Het cedele kleet, goude zeerel, goud en silver, eedelgesteenten, kroonen en scepter, zijn dingen die niet door bequaemheyt of edelheyt van den Mensch verkregen worden, maer alleen door de Rijckdom. Daerom zijn dieselve alleen als werckingen, om daer door den Rijckdom uyt te drucken, voorgaende in de kennisse van de werckinge rotte oorsaecke, gelijkmen doet in 't begin van al onse kennisse.

De Schaepen zijn oock een teycken van Rijckdom, om datmen van al 't geene by haer gevonden wert, geld en Rijckdom kan verkrijgen: Want haer vlees, huyl, hayr en melck, &c. zijn seer goede middelen tot profijt des Menschen, gelijk oock haer mond doet, waer mede zy her jonge kooeren afknabbelen, waer door datselfe met meerder wackerheyt voort komt: En met haer mist, maectmen het land vet. Daerom telden de Oude haere Rijckdommen, nae 't getal van haere Schaepen, in plaetse van 't geld. En daerom wort geseyt, dat de Schaepen, by ouds, hadden gulde Vliesen. En *Hercules* wederkeerende uyt de Africaensche oorloge, bracht groore menichte van Schapen mede. Waer over geseyt wierde, dat hy de gulden Appelen uyt de hoven *Hesperids*, mede bracht, gelijk sulx *Pierius* verhaelt.

F L A G E L L O D I D I O. *Roede of Geessel Godes.*

EEn Man in roode kleedinge, houdende in zijne rechter hand een Geessel, en in de sincker een Blixem, zijnde de locht seer duy-

duyster: 't aerdrick sal vol Keevers en Sprinckhaenen wesen. Dit alles wort genomen voor de kracht en mogentheyd Godes over de schuldige en boose Menschen.

Het roede kleet bediet de toorn en wrake, de Roede is de straffe, die de Menschen waerdigh zijn, om haer te beteren en op den rechten wegh te brengen, nae 't spreekwoord, *dien ick lief heb, straf ick.* De Blixem is oock een Geessel der straffe, van die geene die hartneckigh in de sonden voortvaeren, geloovende, datse noch lichtlick in 't eynde des levens van God vergifnisse sullen verkrijgen.

De Blixem bediet mede den val van eenige, die door kromme en ongerechte wegen torte hoogste trappen der eere geklommen zijn, die welcke, als zy al te hovaerdigh satten, soo vallen zy niet anders als een Blixem, in armoede en ellende van boven neer.

Door de Sprinckhaenen, die de aerde en loecht vervullen, wort verstaen de algemeene kactijdinge die God sant over de Volckeren, siende op de Historie van den Geessel over de Egyptenaeren, die van wegen de hartneckigheyt en quaetwilligheyt *Pharaonis*, haer over den hals was gesonden,

En gewaepende Vrouw hebbende een Kuycken-dief voor een kam op den Helm, met een bloot Swaerd in de rechter hand, en in de sincker een Schild, alwaer *Pluto* in 't midden is geschildert, die *Proserpina* roof; ter sijden staet een Wolf.

De Roof is niet anders als een weghneming van andere luyden goederen, en dat door geweld, en daerom wortse gewaepent met een bloot Swaerd in de hand, afge-maelt.

De Kuyckendief is een roofachtige Vogel, gelijk oock zijn naeme mede brenght, levende altijd van eens anders goed. Overfulx wort de Roof hier door verstaen.

Datse *Proserpina* in 't Schild heeft gemaelt en de Wolf ter sijden, bediet even het selfde. Waer over oock *Tibullus* van den Wolf seyt:

*Ghy Dieven, Wolven, snaad gespuys,
Verschoont doch 's armen schaepkens huys:
Doch benje 't rooven soo gesint,
Siet datje grooter kudd' verflint.*

GLORIA DI PRINCIPI.

*Roem, Eere of Heerlyckheyte der Princen.
Nae de Medaglie van Adrianus.*

En schoone Vrouwe, die 't hoofd met een goude Circkel omgort heeft, te saemen geet van kostelijke eedele stenen. De hoofdhayren zijn gekrult en blond, en bedieden de grootmoedige en loslijcke gedachten der Princen, waer mede zy, door haere treflijcke wercken, doorluchtigh zijn. Zy houd met den sincker hand een Piramide, 't welck bediet een hooge en treflijcke Eere van een Prins, die met groote heerlijckheyte en kosten, dieselve heeft doen opbouwen, om daer door Eere te verkrijgen. De Oude stelden oock de spitsen voor de Eere. *Plinius* seght datter een Piramide in Egypten opgerecht wierde, waer aen dat twintigh Iaeren langh, drie hondert en seftigh duysent Menschen arbeiden. En alhoewel dese dingen, in der waerheyt, waerdigh zijn der gedachtnisse, nochtans zijn dese in meerder eere en achtinge te houden, dieder opsicht hebben, ter eere Godes: als her bouwen van Kercken, Autaeren en Collegien, tot onderwijninge der Jongelingen,

foo in de goede zeeden als Godsdienst. Waer van wy een klaer voorbeeld hebben in 't gebouw van den Doorluchtighen Cardinael *Salviati*, goeder gedachte, dieder gebouwt heeft een schoone Tempel van *S. Jacob*, voor ongeneeslijke Menschen, en in dieselve heeft hy gemaect groote en wijde plaetsen, tot gerijf der krankten en haere bedienaers. En dat tot geen ander einde, als om deugdige en prijswaardige wercken te doen: En hy zijnde voorstander der Weesen, heeft oock een eedel Collegie voor den Weesen toegestelt, nae sijnen naeme *Salviato* genoemt, en heeft dat met groote mildadigheyt verzeert, om aldaer veele jonge Weesen, van treffelijk verstand, die door armoede nedergedrukt en onmachtigh zijn, voort te setten, alwaer hy seer treffijcke Meesters heeft over gestelt, om die in alle goede konsten en in den Godsdienst, te onderwijfen. Heeft oock gemaect een heerlijcke Capelle, in dieselve onse *L. Vrouwe* toegewijt, in de Kercke van *S. Joris te Remen*, afbreekende de trappen des Tempels, en daer voor gemaect een breet pleyn, tot gerijf van 't Volck, die met groote menichte, op den dagh der infellinge, aldaer verschijnen, als mede in andere Tempelen, in dieselve Kercke: boven dit, heeft hy noch andere gebouwen gemaect, tot vercieringe der stad en wooninge van zijn huysgesin, als het nieuwe Paleys, datmen siet in de plaetse van *Arco di Camigliano*, en noch een ander, datmen siet in zijn Casteel *Giuliano in Latio*, alwaer niet min de heerlijkheit van desen Prince uytblinkt: hebbende 't selve met muiren omtrocken, voor den inval van boose Menschen: Alwaer teghenwoordigh veele Volx metter woone treckt, bewogen soo door zijne goedertierenthey, als zijn onkreuckbaer Recht, oock mede door zijn waere Christlijcke Godvruchtigheyt, die altijd is gekeert, tot onderstant der geener die noodrustigh zijn. Iae hy heeft oock in zijne uyerste wille belast, datmen uyt zijne eygene midlen, niet alleene den grond van een Gasthuys sal toestellen van arme en behoeftege Vrouwen in *S. Rochus*, ten einde zy in haere kranktheyt souden werden geholpen, van al 't geene haer noodigh is, maer heeft daer boven noch ingestelt, dat in zijn Casteel van *Juliano*, eenige arme stedelingen souden werden ten

houwlijck bestedicht, die hy aenwijst sekere plaetsen van bergen, die niet ledigh zijn. Iae hy heeft oock aengeleyt de gronden van een seer schoone Bouwkonst tot een Kercke van *S. Maria in Aquiro*, en heeft die met soodaenige vaerdigheyt en yver ten einde bevordert, als men wercken, ten dienst en eere Godes, toegewijt, plagh te bevorderen: Maer terwijl hy hier mede besigh was, is hy van hier geroepen tot een beter leven: laetende tot zijn erfgenaem den Doorluchtighen Heere *Lorenzo Salviati*, een Heere niet alleen erfgenaem zijnder goederen, maer oock van 't dierbaer en mild gemoed van desen Cardinael, die oock met seer groote vaerdigheyt heeft belast, dese Kercke tot zijnen koste te volvoeren, betoonende alsoo te gelijk zijne danckbaerheyt ter gedachtnisse van den Overleeden, en zijne Christlijcke Godvruchtigheyt, om soodaenigen heiligen werck niet onvolmaect te laeten stecken. En hier over zijn tot deser eere vercheyden lofdichten in 't licht gekomen.

G L O R I A. Roem, Eere.

EEn Vrouwe, die haere borst en armen naeckt vertoont, houdende in de rechter

hand een beeldeken, dat beknopt gekleert, en in de rechter hand een kransken, en in de ander een Palmtack heeft, in haere sincker hand heeft zy een Sphære mette teyckenen van den Zodiac. En in dees vier manieren wortse in veel Munten en andere Oudheden gesien.

GLORIA. *Roem, Eere.*

EEn Vrouwe met een goude kroon op 't Hoofd, en in de rechter hand een Trompet.

De Eere of Roem, gelijk *Cicero* seght, is een goed gerucht van veele en uytnemende weldaeden, aen de zijne bewesen, als aen Vrienden, aen 't Vaderland, en aen alderley personen.

Met een Trompet wort zy geschildert, want daer door wort aen de Volckeren het verlangen der Princen verkondight.

De kroone is een kenteycken van de belooninge, die een yder vermaert Man verdient, als mede de heerschappie die een yge-lijck weldoender over sich selve heeft, van wegen de ontfangene weldaden, blijvende door dieselve verbonden om in eeniger maniere wederom vergeldinge te doen.

GLORIA. *Anders.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleedt, geheel blinckende, hebbende in de sincker een Overvloets Hooren, en in de rechter hand een goude beeldeken, dat de Waerheydt uytbeeld.

Anders.

EEn Vrouwe kostelijck gekleert, houdende veele goude kroonen, en een krans in de hand, als een belooninge van veel deughdelijcke wercken.

Anders.

EEn Vrouwe, houdende met hare rechter hand een Engeltjen, en onder de rechter voer leyt een Overvloets Hooren, met bladders, bloemen en vruchten.

QUIETE. *Ruste.*

EEn Vrouwe van een statig en eerwaardig opgesicht, in 't swart gekleert, die eenige

heylige teyckens by sich draeght: hebbende op 't hulsel haeres hoofds een nest, waer in een Oyevaer is die door den Ouderdom gantsch naeckt en kael is, rustende in 't nest, gevoet zijnde door de Godsdienstigheydt van haere Jongen.

De waerachtige Ruste is onmogelijck, gelijk geseyt is, in dese Werlt, volmaeckt te vinden: Evenwel noemtmen dit de ruste wannermen sich ontslaet van alle wichtige handelingen, om 't leven sonder gepeinzen door te brengen, die het gemoed met bekommeringe besich houden: Maer dit is slechts een ander te verlaeten, en alleen op sich selve te passen: en daeromme is dit in 't geselschap en in 't Burgerlijck leven seer bestraffelijck, wannermen van dese geluckfeligheydt berooft is, die van de behulpsaemheydt heerkomt, welcke de Ouderen en Vrienden proeven, door den arbeyd van eenen Burger, die zijn Vaderland nut en profijgh is; 't welck hy niet doet, ten zy uyt oorsaecke van Godsdienstigheydt, diewelcke alleen waerdigh is, dat zy alle schade en veranderingen ter sijden stelt: en daerom is dit beeld met een Godsdienstigh kleed gemaelt, dat achtbaer en eerwaerdigh is, wesfende niet yder Mensch bequaem, om met lof, soodaenigen maniere van leven te volgen, 't welck een oprecht oordeel en een vast opmercken, van noode heeft, 't welck uytgedruckt is door 't gesichte en door 't maecksel van 't lichaem; gelijk *Aristoteles* verhaelt.

Het swarte kleed betoont de vastigheydt van de gedachten, en de ruste van de sinnen, wesfende dese verwe niet bequaem een ander verwe aen te nemen, gelijk elders geseyt is. Oock is 't om te betoonen, dat een Mensch die voor sich selve de ruste soeckt, duyfter, dat is, onbequaem is, voor de Wereld, sich niet vermaert maeckende, om de beswaernissen van dit leven te overwinnen, tot voordeel van zijn even-naesten.

Door de Oyevaer leertmen, datmen in d'Ouder voornaemlijck dese ruste moet versorgen, als zijnde sat en moede van dese aerdsche en vergancklijcke dingen, om alsoo met meerder vierigheydt en vaster hope, de Hemelsche en eeuwigduyrende ruste en goederen te omhelsen.

QUIETE. Ruste.

Saligheeden van Iesu Christo
aengewesen.

BEATITUDINE PRIMA.

De eerste Saligheyt.

Saligh zijns die arm van geeste zijn. Mathæi 5.

EEn Vrouwe staende op een Vierkant of Cubic, hebbende in de rechter hand een Pasloot.

De Cubische figure, naer dat *Plato* verhaelt, volgens het goedduncken van *Timæus Locrensis*, wesende discipel van *Pythagoras*, die welcke meerendeels de wetenschap van de Egyptenaers hadde geleert, bediet de **A E R D E**, diewelcke sich seer swaerlijck beweegt, vermits zy in haer self bestaet, even als het centrum of middelpunt van 't geheele **A L**, en soerelijck rustende, soo vertoont zy sich ter oorfaecke van haere rust. En werdende dieselve voornaemlijck, en sonder middel, vertoont, soo kanmen daerom met reeden seggen, dat een Cubus of Vierkant ruste en verposinge beteyckent, staende op alle manieren gelijk: wordende oock niet beweeght, ten zy seer swaerlijck.

Het Pasloot betoont ons, dat de ruste en de verposinge van alle dingen, is het einde en de volmaecktheyt desselven. Doch daerom konnen oock de slechte Elementen of hoofdstoffen, die geen vermenginge hebben, niet in ruste werden behouden: al eer die geteelt of bedorven worden, door de onderhoudinge van de t'faemenmenginge, die sich oock van gelijcken gestadigh te faemen mengen en verteeren. En in de Hemelen die onverderlijck zijn, sullen wy klaerlijck sien een eeuwige beweginge: Waer door het geschiedt, dat wy in der daed de ruste niet kennende, sullen wy seggen, datse is een ophoudinge van de beweginge. 't Welck wy door de sinnen niet konnende goed doen noch beweeren, soo gaen wy ons 't selve door 't verstand inbeelden. En gemerckt wy van de ruste sprecken, ten aensien van den Mensch, soo sullen wy seggen dat dieselve dan rust, wanneer zijne gedachten en handelingen geschickt en gerecht zijn, in voegen dat hy bescheidenlijck gaet treffen de plaetse van zijne eeuwige ruste, 't welck is het roekomende leven, dat voor den Saligen bereyt is, om eeuwighlijck te rusten; gelijck het Pasloot, 't welck swaer is en buyten zijn natyrljcke plaetse zijnde, pooght, door zijne beweginge, om natyrljcker wijse, te raecken op het ingebeelde punt, van den Horisont, alwaer zijne ruste is.

EEn Maeghdeken in korte kleeders, met het aengesicht, dat een weynigh gebogen is, ten Hemel siende, met dese spreucke *Augustini*, het *Koninghrijck der Hemelen* is door *Armoede* te koop.

Zy is een Maeghdeken gemaelt, wesende een geslacht dat meest totten Godsdienst is genegen, zijnde aldervreemst van de grootsheyt des gemoeds, die in de Mannen heerschet, en daer by oock buyghsaemer, om de leeringe der Deughd, die van *I. Christus* is aangewesen, geloof te geven, die weynigh geacht wort van die geene, die in de Werreltsche Wijsheyt haer vertrouwen stellen, wilende geene Deughd plaets geven, dan die, in eeniger maniere, ten minsten van de vier Morale of Zeedelijcke Deughden, die oock van de Philosophen verstaen en bekent zijn, komt heer vloeyen. En 't is een Vroulijcke eygenschap sich te buygen, torte dingen, die van een ander geseyt zijn: en die zeedigheyt en medelijden met sich brengen, en dat sonder veele toerustingen van sluytredenen.

In korte kleederen is zy gemaect, om te vertoonen, hoe kleyn zy van haer selve is, en hoe weynigh werck datse maect van de aerdsche dingen: want het lange kleed betoont altijd een waerdigheyt en hoogheyt boven andere: En daerom wilden de Romeynen niet toelaeten, dat haere Burgeren met lange kleederen mochten gaen, ter tijdt toe, dat dit kleed, door de Iaeren, getuyghnis gaf van de dapperheyt des gemoeds, en van de gedachten, die bequaem waeren, om 't gemeene best te regeeren. En hierom heeftse het korte kleed, om dat die arm van geeste zijn, weynigh werx maecten van de eere en Werreltsche grootheden, die dickwijls de gedachten te rugge setten, even gelijck de lange kleederen, de beenen verwarren, en oorfaecke zijn, datmen swaerlijck tot *Christum* heeft konnen komen, also 't noodigh is, veerdigh uyt de Wereld te loopen, om

den wegh des Hemels te volgen. Men seght gemeenlijk dat *crampien lasten zijn*, niet anders als de lange kleederen lasten zijn, van die geene, die zy rotter aerde toe draegen.

Her gescheurde kleeed en 'r gebogen aengesicht, bedieden Nedrigheyt, die eygentlijk de bepaeling is, van die arm van geeste zijn, en vry een trappe nedriger, als de Philosophen de beleeftheit en courtoisie van de zeeden, heeten.

Zy fiet nae den Hemel, om dat de belooning van dese Deughd op der aerde niet wort gegeven, maer alleene van God onsen Schepper, *wiens wegen*, gelijk de Propheet seyt, *niet zijn als der Menschen wegen*.

BEATITUDINE SECONDA.

De tweede Saligheyt.

Saligh zijns die sacht van gemoed zijn, want zy sullen 't Aerdrijck besiten. Bediet datmen sachtmoedigh en beleeft sal zijn, en een ander in 't geene goed en eerlijck is, sal ten dienste staen.

En Maeghdeken dat een kleyn en sachtmoedigh Lammeken onder haer arm soeckt te streelen, met dit opschrift uyt den Psalm, *de sachtmoedige sullen het aerdrijck beerven*. Een Maeghdeken isse gemaelt om reeden boven geseyt.

Her Lammeken bediet suyverheyt, eenvoudighheyt en sachtmoedighheyt, niet alleen in de Heydensche Egyptische boecken, maer oock in de heylighheyt van de Christlijcke Religie. En de Heydensche Wichlaers gebruyecten het Lammeken in haere offerhanden, alleen tot bewijs van een suyver en sacht gemoed. Oock seyt de H. *Joannes* de Dooper, een besonder getuyghnis van de Hemelsche verborgentheden, om onder een eenvoudigh kleeed, de sachtmoedighheyt onses Heeren *I. Christi* te openbaeren, dat hy is een Lammeken, 't welck voor ons, door zijn eygen geoffert bloed, de gramschap Godes versoent. En de spreucke verklaert dat de belooning van dese Deughd, de ernisse is van 't Aerdrijck, niet van dat Aerdrijck, waer in wy met moeyte en slavernie leven, maer van 't Aerdrijck of Land der beloften, alwaer de eeuwige ruste sal wesen.

BEATITUDINE TERZA.

De derde Saligheyt.

Saligh zijns die daer treuren, want sy sullen vertroost werden. En dit brengt ons tot traenen over onse en onses Evenmaetsens sonden, en dat mede over onses en een 's anders ellendighheyt.

En knielend Maeghdeken met gevouwen handen, jammerende seer overvloedigh, voerende dese spreucke *Augustini*, de tegenwoordige droefheyt baert eeuwige blijdschap.

Her klagen, gelijkmen 't gemeenlijk neemt, is een mishagen, datmen uyt Liefde kan hebben, foo wel van zijn eygen, als vaneens anders droefheyt en ellende. En hierom is 't een Maeghdeken, als minst misdaen hebbende, afgemaelt. En daer is geen twijfel aen, of men kan lichtlijck, door teyckens die noodigh zijn, of met woorden her ontwerp van dese saligheyt uytdrukken, die door de spreucke betyckent wort, te weten, dat de belooning van dese maniere van treurigheyt, sal wesen een eeuwige blijdschap in 't andere leven.

Datse geknielt en met gevouwen handen sit, vertoon dat dese treurigheyt en smerte uyt een Godsdienstige en Godsalige oorfake heerkomt, alsoo, datse een werck van de waere Deughd magh geseyt worden, niet als de traenen van *Heractius*, die voortquammen uyt eersucht en begeerte, om de alderwijste en waerdighste van alle andere te schijnen.

BEATITUDINE QUARTA.

De vierde Saligheyt.

Saligh zijns die hongeren en dorsten nae de Gerechtigheyt. Te weten die begeerigh zijn, om deughdigh te leven, goed te doen, en Gerechtigheyt aen yder te oefnen, maekkende dat de quaede gestraft en de goede verbeven worden.

En Maeghdeken dat twee schaelen houd, die gelijk wegen, daer de Duyvel schijnt nae te grijpen, die zy, met een bloot Rapiert, daer af jaeght. De spreucke van *Marias* Lofsangh salder by staen, *Hy heeft den hongrigen met goederen vervult*.

De Gerechtigheyt is een geduyrige en bestan-

bestandige wille, om een yder te geven datmen schuldigh is. Daerom behoort soo wel tot dese saligheyt de dorst van de Gerechtigheyt des Wets, die alle andere goederen omarmt, als het verlangen om te sien uytvoeren, t'geene vanden Wettelijken Rechterstoel verwacht wordr. Alsoo druckt het *Christus* onse Heere self uyt, voor een deughd die der eeuwige gelucksaeligheyt waerdigh is.

De schaelen worden, by gelijknisse, voor de Gerechtigheyt genomen, om dat dieselve de swaere, en alle dingen, gelijk wegen, alsoo maect oock dese, die een deughd is, de goederen des gemoeds effen, en stelt regulen voor de daeden der Menschen. Door het Maeghdeken wort oock de hoedaenigheyt verstaen, van die Gerechtigheyt, waer nae wy hongere en dorst moeten hebben.

Zy moet Iongh gemaect zijn, om datmen dieselve niet moet opschorten noch langh vertrecken, maer, als seer noodigh zijnde, terstont in 't werck stellen. De Duyvel wort voor de sonde daer by gedaen, om dat die ons gestadigh prickelt, om ons van den wegh der Gerechtigheyt af te leyden, maer hy wordt lichtlijck met het blancke swaerd, van den yver Godes, wegh gedreven: En de belooninge desselven, gelijk de spreucke uytdruckt, als dat zy met spijsje fullen verfaedicht worden, moermen verstaen, dat dieselve veel beter is, als de spijsje van dese Werreld.

BEATITUDINE QUINTA.

De vijfde Saligheyt.

Saligh zijtse, die rein van herten zijn, want zy sullen God sien. Dit is de suyverheyt des herten, dat het herte vry is, van de quellungen en onbehoorlijcke hertzochten.

EEN Vrouwe die over een Hert, dat zy in de hand heeft, traenen stort.

De suyverheyt van 't hert is van *I. Christo*, voor de onnosselheyt genomen, diewelcke een suyveringe is van de ziele: en dieselve wort geseyt in de ziele te wesen, als wanneer dieselve met quaede gedachten, of met genegentheden, die tegens de deughd strijdigh zijn, niet is ingenomen. En wort alhier vertoont, datmen dit niet moet verstaen van de

uytwendige suyveringe der traenen, diewelcke wel zijn de waerachtige genefinge van de sweeren der ziele, gelijkmen veele in de *H. Schrift* vint.

De belooninge van de suyveringe des herten, sal zijn, dat wy den onsenlijcken God, met onse lichaemlijcke oogen sullen sien, diewelcke alsoe wel gefuyvert zijn, soo siense alleen de sienlijcke dingen, die haer voorkomen, waer in sich dan de oogen des gemoeds verneederen, ghelijck door de spreuck, beduyt wort.

BEATITUDINE SESTA.

De sesde Saligheyt.

Saligh zijn de Barmhertige.

EEN Vrouwe die een brood breeckende, 't selve uytdeelt aen twee of drie kindkens, die daer rontomme loopen; met de spreucke van *Hieronymus*, 't is onmogelijck dat een barmhertigh Mensch, de gramschap Godes niet soude verfoeten.

Barmhertigheyt is een Deughd, waer door wy de finerte van eens anders ellende gevoelen, haer te hulpe komende, soo veel mogelijck is, in haere nood-druffigheyt. God wert Barmhertigh geheeten, overmits

hy, door de boetvaardigheyt, onse fonden niet gedenckt. Die Mensch wort barmhertigh geheeren, diewelcke seer lichtlijck medelijden heeft over een 's anders ellende, en is als een selfde saecke merre Godvruchtigheyt. Zy wort niet geoeffent als by nooddrufftige, bekommerde Menschen, of die door eenigh misnoegen wanhopigh zijn, of door eenige dolingen, die door eygen schuld zijn bedreven, waer van hy berouw en leetwefen voelt. Soodaenigh was de Barmhertigheyt Christi met den Moordenaer, die nochtans ongelooovig was, hem schenckende den Hemel. Merret Samaritaensche Vrouwten, dat in alle wellust versopen was, haer maeckende reyn. Met die, diewelcke een Overspeeldersche was, haer weder in eere stellende. Met *Magdalena*, die een Sondaresse was, haer maeckende heyligh. Met *S. Petrus*, die, alhoewel hy *Christum* versaecht hadde, soo gaf hy hem de sleutelen des Hemelrijx, hem rechtvaerdigh maeckende. Boven dat kunnen noch veele voorbeelden, uyt de H. Schriftuyre, werden getrocken, alwaer *Christus* voor de waerachtige fonteyne der Barmhertigheyt genomen wort: tot wiens naevolvinge, wy oock also eens anders quaeden behooren te dragen, en willigh onse eygen kruys op ons te nemen, 't zy dat het door ons eygen schult, of door Gods wille, ons magh overkomen.

Daer zijn veerthien werckingen deser Deughd onderscheydelijck van den Godgeleerden aengemerckt, waer van 't besondersste is, iemant door spijs en dranck by 't leven te onderhouden. En daerom isser een Vrouwe gemael, die de jonge onvermogene kinderkens broodt uydeelt. En door dit middel, gelijk de spreuck seyt, wordt de gramschap Godes lichtlijck versoet.

BEATITUDINE SEPTIMA.

De sevende Saligheyt.

Saligh zijn de vreedsaeme, want zy sullen kinderen Godes genaemt werden.

EEn Vrouwe die eenige Rapieren, Helmen, Schilden, en andere gebrokene wapenen onder hare voeten houd. Met d'eene hand houdse een Olijfack, met dese spreuke, *Zy heeft den booge, schild, swaerd en den krijg verbroken.*

Op hooger trappe van Saligheyt, zijn die geene, diewelcke niet alleene haer vermaeck scheppen om in rust en vrede te leven; (daer alle Menschen schijnen toe genegen te zijn, waer over oock de Oorlogh mispresen en veracht wort,) maer die oock midden in verdruckingen, dieselve Vreede weeten te verkrijgen, wanneer alreede verloren is, soo wel voor haer als voor andere: Niet alleen voor 't lichaam met de uyerlijcke vianden, maer oock voor de ziele, daer meest aengelegen is, met de machten der Helle.

De Vreede wort merre krijgswaepenen onder de voeten gemaeckt, om te beoeten datse moet verkregeen en door onse kracht en deughd worden bewaert, om datse soo veel te loslijcker en prijslijcker soude zijn.

De Olijfack is een teycken van Vreede, door de eenparige getuyghnisse van de oude en nieuwe Schrijvers: gelijkmen leeft dat *Aeneas*, willende in Italien afreyfen naer het land van *Evandrus*, om de soone des Konings te verseeckeren: en als hem dese seer mistrouwigh, en vol verdacht, tegen quam, stack hy hem een Olijfack in de hand, waer door de Iongelingh terstont geruft wierde. Hier van zijn noch ontallicke andere voorbeelden. De belooninge van dese Deughd is, datse sullen in 't getal van de kinderen Gods, die totte eeuwige saligheyt verkooren zijn, gestelt worden.

BEATITUDINE OTTAVA.

De achtste Saligheyt.

Saligh zijns die vervolginge lijden.

EEn Vrouwe die met treurigheyt de wreede tyrannie van haere drie Soonen, die voor haere voeten staen, aensiet, en die in veelderleye maniere tyrannigh om hals worden gebracht, met de spreucke des Apostels, *gelijck ghy medegesellen des lijdens geweest zijt, alsoo suldy oock der vertroostinghe zijn.* Zy houd in d'eene hand een kruys, om dat God de eedelsste is boven alle dingen. Daerom is dit de alder-eedelsste aert van gerechticheyt boven anderen, die daer plaets heeft, om aen God eere van lof en offerhande te geven, hoewel het met openbaer gevaer of met een seeckere onderganch zijns selfs of zijns levens magh geweest zijn. En dat wort door de Vrouwe

vertoont, die't kruys in de hand heeft, waer door de vervolginge, voor den yver der Religie, wort te kennen gegeven, 't welck is het eedelfte deel van de Gerechtigheyt, gelijk gefeyt is.

Een Vrouwe wort zy gemaelt, en d'andere als kinderkins, als verre van de fchadelijcke gedachten afgefcheyden zijnde, waer uyt haere onnofselheyt kan bliicken, en datse foodanige straffe, door haere eygene misdaden, niet hebben verdient.

BEATITUDINE A GUISA D'EM-
BLEMA. Saligheeden op de maniere
als een Sinnebeeld.

ALhoewel daer maer eene saligheyt en eene gelucksaligheyt is, by ontwerp, om datse is een volmaeckte stand met ophopinge van alle goed, nae dat *Boëtius lib. 3 Prosa 3* verhaelt, en een ontwerpſel, dat in der daed Godlijck is, waer in alle de begrijplijcke en redelijcke verftanden ſich geluckigh achren en te vreedten ſtellen, gelijk het de Godgeleerde gemeenlijk begripen, niet te min feyt onſe Salighmaker *I. Chriſtus* by *Matheum* aen 't 5 capit. datter acht Saligheeden zijn, te weeten, Armoede van geeſte, ſachtmoedigheyt, treurigheyt, honger en dorſt nae Gerechtigheyt, Reynigheyt des herten, Barmhertigheyt, Vreede en vervolginge: diewelcke niet eygentlijk Saligheeden zijn by ontwerp, maer veel eerder middelen en wegen om daer toe te komen. Overfulx is onſe Heere *Chriſtus* by maniere van gelijkniſſe, gegaen, ſtellende de eene ſaecke voor de ander: te weten het uyerſte middel en wit, om daer toe te geraecken. En om deſe beeldeniſſe toe te ſtellen, ſeggen wy daſe is:

Een jonge Maeghd met een kort kleed, hebbende een krom aengeſicht ten Hemel gekeert, met een Lammeken ter ſijden, dat met een Rapiër dwers doorſteecken is, met ſchreyende en klagende oogen, met een lang en mager aengeſicht, houdende met d'eene hand een Olijſtack en een Menſchen hert, 't welck vlam en vier uytwerpt, waer mede zy de traenen vergadert. Voor haere voeten ſtaen twee kinderkins, aen dewelcke zy ver-
toont een ſtuck broods dat in twee gedeelte is, fulx datmen ſien kan, dat yder zijn deel hebben ſal. Daer leggen oock veele andere kinderkins voor haer op der aerde, diewel-

ke gequetſt, gedoot, vertreedten en qualijck gehandelt zijn. En ten laeften heeſſe op 't hoofd twee tacken in malkanderen gevlochten, d'eene van Palm, en d'ander van Olyven, die aen een kruys zijn gehecht, dat van drie verſcheyden dingen te ſaemen geſingert is, als van *Lelien*, *Mirten* en *Roſen*. Met deſe drie ſpreucken: Om de Laurier-tack ſal ſtaen, *de Volſtandigheyt wort alleen gekroont*. By de Olijſtack ſal ſtaen, *de Heylige zijn met Palmacken tot het Rijk gekomen*. By de krans ſal men ſtellen, *Niemand wort gekroont dan die wettijck beſt gefreden*. Of anders, nae dat de Oude ſeggen, moet by de Lauwertack *Eeuwigheyt*, by de Olijſtack *Lijdeloosheyt*, en by de krans *Ernſthaſtigheyt* ſtaen.

Een Vrouwe wordtſe gemaelt, om een Godsdienſtigh en aendachtigh geſlacht te vertoonen, gelijk 't ſelve *Ambroſius* bewijſt: Oock om te kennen te geven, dat die geene die tot deſe ſaligheyt ſich wil ſchicken en bereyden, moet aendachtigh zijn, om de heylige en geeſtelijcke dingen te omhelſen, 't welck een klaer-blijcklijck teycken is van een waerachtige Godsdienſt en Religie.

Iongh wortſe gemaelt, om datmen van kinds beenen aen, ſich moet gewinnen, om deſe Saligheyt te verkrijgen. Want gelijk de eerste bloemkens deſe zijn, die in de Lente den Menſche meeft toelacchen, riecken en behaegen, alſoo is onſe eerste jonge leven, God aldermeeft behaeghlijck: De bewegende oorſaecke wort genomen van *Jehannes* den Dooper, diewelcke van zijne drie Iaeren en een half af, ſich in de Woeltijne heeft begeben tot Godlijcke dingen, gelijk *Ambroſius* getuyght.

Een Maeghdeken wort zy gemaelt, van wegen de uytwendige en inwendige ſuyverheyt, te weeten van ziel en van lichaem, wende noch beſinet noch bedorven, noch door wercken noch gedachten: om te bewijſen, dat die geene die tot het ſaligh leven wil ingaen, ſuyverheyt en klaerheyt van alle ſterfijcke gebreecken, van noode heeft, nae de ſpreucke *Joannis* in zijn *Apocalypſ. XXI* met deſe woorden, *daer ſal niet onreyns ingaen*, 't welck *Eſaïas* in 't xxxvi cap. oock beveſtigt. Met korte ſlechte en beroyde kleederen wortſe ver-
toont, om de armoede van geeſte te vertoonen, nae dien daer gefeyt wort, *Saligh zijnsē die arm van Geeſte zijn*, en dat om te kennen te geven, dat wie deſe ſaligheyt wil verkrijgen,
van

van noode heeft, dat hy sich berove van alle overtollige aerdsche gemacken en dertelheeden, en datse sich willighlijck over al van haere eygene behoefigheden en goederen laeten plucken: En wort infonderhey van de Armoede van Geeste en niet alleen van goederen geseyt, om te vertoonen, en oock hope te geven, dat oock self de Rijkken, (waer aen het schijnt, dat over het verkrijgen deser Saligheyt, van den Heere, swarigheyt wordt gemaect) en dat dese, soo zy maer willen, dieselve konnen bekomen, als zy maer wel geschickt en spaersaem zijn, en tegens den Armen grootdaedigh en mild, maeckende weynigh werx van haere Rijckdommen: Oock wat de arme belanght, dieselve al is 't schoon datse geen uytheelinge aen andere behoefte konnen doen, soo konnen nochtans dieselve dese saligheit verkrijgen, door de macht van den goeden wille. Van de Rijke seyde *Maria*, *hy heeft den hongerigen met spijse vervult, en den Rijkken heeft hy leedigh laeten gaen.*

Zy wordt met een krom aengesicht gemaelt, om de Needrigheyt te vertoonen, diewelcke alhoewel sich dieselve nae der aerde neyght, soo rechtse en verhefte sich doch ten Hemel. 't Welck bediet, dat die geene, die daer wil saligh wesen, zijne eygene Overheeren hier op der aerde moet onderdaenigh zijn, en in den Hemel, aen God en aen zijne heylige Wetten, gehoorsaemheyt betoonen, op dat alsoo magh vervult werden 't geene *Petrus* seyt *1* brief *5*, *Verdmoe-dicht u onder de gerveldige hand Godes, op dat hy u in den tijd der besoekinghe verhooghe.*

Met een Lamneken, dat met een spieffe doorsteecken is, wort zy gemaelt, om de onnossele en lijdsaeme sachtmoedighheyt uyt te drucken. En daerom wort geseyt, *Saligh zijn de sachtmoedige*. Sulx dat die daer wil saligh worden, weynigh werx moet maecken, van de schaede die hy door de goederen des Werrelts heeft verkregen, als van Staet en groote Naeme of Eere. En hier op past de spreucke, *Saligh zijn de sachtmoedige, want zy sullen het aerdrijck beerven.*

Met schreyende en klaegende oogen wortsse gestelt, om de geestlijke rouwe en droefheyt te vertoonen: Want de spreucke seyt, *Saligh zijse die daer treuren, want zy sullen verdrooft worden.* Oock om te bewijfen dat dese

saligh sullen zijn, die daer treuren over haeren qualijck doorgebrachtentijd, over de natuurlijcke en genadige gaeven Godes, om dat de vruchten van de zeedelijcke deughden zijn versuymt, het leven schandigh versleten, en over de bedrevene sonden, en dat door 't middel van de volmaecte droefheyt ofte gebroekenthey des herten: die daer zijn een nootwendigh deel van berouw en leetwesen. Want het Berouw heeft in sich de verledene quaeden te beschreyen, en die beschreyt zijn niet wederom te doen. Zy wort oock met schreyende en klagende oogen gemaelt, om dat datselve moet gedaen zijn uyt medelijden van *I. Christus* onsen Lijder, hebbende door zijne smerte, bitter Lijden en wreede dood deernis met hem. Waer over *Jeremias* *vi* spreekende van den eengebooren Soone Godes, met dese woorden aldus, *maect over de rouwe des eengeboorenen een bittere klachte.*

Zy wort met een smal en mager aengesicht vertoont, om de geestlijke behoefigheden uyt te drucken, die dickwijls van de verkeerde Menschen ontkent wort. Daerom worrer geseyt, *Saligh die daer hongeren en dorsten nae de Gerechtigheyt.* Om te doen verstaen, dat die daer wil saligh zijn, altijd moet soecken 't geene ter saligheyt nut en noodigh is, en moet oock dorst hebben, te weren, een vaerdigh gemoed, om een yder te geven, in 't geen hy is gehouden. Met een Menschlijck hert isse gestelt, dat vlam en vier uytwerpt, en haer eygen traenen versaemelt, om haer reyn hert uyt te drucken, door de spreucke, *Saligh zijse die reyn van herten zijn.* Om te doen verstaen, dat die gesaligh zijnde, God in den Hemel wil sien, moet een reyn hert hebben, dat verre van alle snoode genegentheeden en verkeerde Werreltsche handelingen afgescheyden is. Waer over de Propheet seyt, *Wascht u en weest reyn.* 't Hert werpt vier en vlam uyt: Want gelijk 't vier het goud suyvert en reynight, alsoo reynight de genaede Godes, dat verbroken en verslagen herte: en gelijk het waeter de vaeten suyvert, alsoo suyveren de traenen de ziele van de doodlijcke sonden. Waer over *David* seyt: *Besprough my Heere! met ysop, en ick sal gereynight worden, wascht my en ick sal sneewit werden.* En met het voorgaende: *O God schep een reyn hert in my,*

Daer worden twee kinderkins voor hare voeten gestelt, aen de welcke zy een brood uytdeelt, om de barmhertigheyt uyt te drucken, want *Saligh ziju de Barmhertige*, weseude dese saligh, die met Godvruchtigheyt, de arme ellendige personen, uyt zijne goederen, te hulpe komt, gelijk *Isais* seght cap. 2, *breeckt den hongrigen u brood*. Met een Olijftack wortse genaelt, om de vrede, gerustheyt, en oprechtigheyt van 't hert uyt te drucken, waer over geseyt wort, *Saligh ziju de Vreedsaeme*, om te kennen te geven, datmen om saligh te wesen dese drierleye vrede en geestlijcke gerustheyt moet hebben, te weten de Hemelsche met God, de inwendige met zijne Conscientie, de uytwendige met zijn evennaesten, gelijk 't selve nae 't boeck der Wijsheyt, wort uytgedrukt: *Vrede, den verkoren Godes*. Zy wordt met veel gequetste, vertreedene, gedoodde, en qualijck mishandelde kinderkins vertoont, om de onrechtvaardige vervolgingen der Tyrannen, en der wrevelmoedige vianden uyt te beelden. Daerom wort geseyt, *Saligh zijse die vervolginge lijden*: 't welck bedier, dat die saligh wil worden, sich moet tot Lijdsaemheyt schicken, en swack en onvermogen zijn om sich te wrecken, schoon hy daer toe gelegentheyt hadde, vaerdigh om alle sijn aen leet te vergeven, gedenckende dat de vervolginge tot zijnen besten dient, tot oefninge der deughde: Daerom seyt de Heere *Christus*, in de kibbelinge tusschen zijne discipulen, *ten zy ghy wort als kinderkins soo kondy in 't Rijke Godes niet komen*. De twee Palmen die kruyslinghs in een gevlochten zijn, en in een krans gebonden, die van Lelien, Mirthen en Roosen boven haer hoofd, voor een wapen, gestrengelt is, bedieden de drie Godlijcke deughden, als *Geloof, Hoop en Liefde*: 't Geloof by de Lely, de Hoop by de Mirth, de Roose by de Liefde, sonder welcke deughden, niemand immermeer sal saligh wesen. En dit zy hier van, voor dees tijd, genoegh.

MANSUETUDINE. Sachmoedigheyt.

EEN Vrouwe met Olijftacken gekroont, hebbende ter sijden eenen Oliphant, waer op zy met de rechter hand leunt.

Sachmoedigheyt is nae de stelling van *Aristoteles* een middelmaertigheyt, diewelcke met een seckere reeden bepaelt is, ontrent

de ontsteltenisse van de Gramschap, voornaemlijck om die te vlieden, en oock somtijts te volgen, in die dingen, en mer die personen, hoedaenigh, wanneer, en waer het betaemlijck is, en dat nyt Liefde van een deughdlijck en vreedsaem leven.

De Elephant is by de oude Egyptenaeren hier van een afbeeldsel, om dat hy, uytter natuyre, niet wil strijden, noch met kleynder noch met grooter Dieren, dan hy is, ten zy dat hy dapper getergh zy: Oock als hy in 't midden van een kudde schaepen raect, die hem gemoeten, soo sal hy ter sijden af slaen, op dat hy die niet onverhoets soude beschaedigen: Iae hy heeft oock foodaenigen gewoonte by de kleynder Dieren, dat wanneer hy gestoort is, soo wort hy door haere tegenwoordigheyt wederom versacht en gestilt. Boven dat verhaelt oock *Plutarchus*, dat soo wanneer een wandelaer in de Woestijne zijnen wegh heeft gemist, en de Elephant hem ontmoet, soo toont hy hem die niet alleen sachtmoedigh, maer hy sal oock den verdoolden wandelaer weder op den rechten wegh brengen.

De Olijf is een beeld van vrede en sachtmoedigheyt, en daerom wilden de oude Priesters in 't begin, dat alle de beelden van hare Goden souden van Olijf boomen hout gemaect worden: 't selve uytleggende dat God een mild gever was van zijne weldaeden aen den Menschen, willende met goedigheyt en sachtmoedigheyt alle haere misdaden vergeven, en haer den overvloed aller goederen schencken. En 't blijckt aen dit schoon Hieroglyphisch beeld, dat de Goden roelieten, gelijk *Herodotus* verhaelt, wanneer zy van de *Spedauricensen* wierden gebeden, dat zy doch de onvruchtbaerheyt van haer land, wilden wegh nemen, dat zy tot antwoord kregen, dat die genaede haer soude gewerden, soo zy de beelden van *Damia* en *Aurelia* maecken van Olijf boomen hout. En het schijnt dat hier door, en tot dien eynde, tot sekere tijd by de *Milesi* een block van Olijf hout brande, sonder hulp van ander vier, daer by te hebben.

Oock seymen, voor een wonder, dat de Oly foodanige kracht heeft tegens de ongestuymigheden der Zee, dat dieselve, daer in gestort zijnde, het onweer doet stillen. Doch dit laeten wy elck gelooven, die wil.

CONGIUNTIONE DELLE COSE
HUMANE. t'Saemenvoegingh van de
Menschlycke dingen.

EEn knielend Man, die de oogen ten Hemel heeft opgeslaegen, en seer ootmoedigh een keeten houd met beyde handen, die van den Hemel en van een sterre komt afdaelen.

Daer is geen twijfel aen, of nae het getuyghnis van *Macrobius* en *Lucianus*, wort dese bovengeseyde keeten genoemt een t'saemenvoeging van de Menschlycke mette Godlycke saecken, en een sekere gemeene band, mette welcke, als het God belieft, hy ons tot sich treckt, en heft onse verstanden, opwaerts, nae den Hemel, alwaer wy door onse eygene kracht en al onse vermogen niet kunnen opklimmen: Also datmen hier door heeft willen uytdrukken, dat, wiens gemoed door een Godlyck welbehaegen bestiert wordt, bequaemlyck dese keeten kan uytbeelden, die uyten Hemel en van de Sterre nederdaelt: Overmits dese de kracht is van een Godlycke inblaefinghe, en van soodanigh vier, als *Plato* gewilt heeft dat alle Menschen souden deelachtigh wesen, ten eynde zy hare zielen tot haeren Schepper en ten Hemel souden oprechten. Daerom is 't betaemlyck dat wy onse wille, in den wille Gods, oock in alle dingen gelijkmatigh en gelaeten stellen, en God bidden dat hy daer in met ons handele nae zijne heylige genaede.

D A N N O. *Schaede.*

EEn leelijck Man, wiens kleed is van roestlachte verwe, die Ratten en Muysen in sijne handen houd, doch soo groot datmen se wel sien kan, op d'aerde sal een Gans in de Weyde gaen. En van den Hemel sal een geweldige slaghe-regen, met groote hagel-stee-nen nedervallen, die de bloeyende en vruchtbaere Wijnrancken sal vermorselen en te gronde slaen, als mede kooren-ayren, die in een schoon veld ter sijden dese beeldnisse staen.

Dat het roestige kleed geheel schadelijck is, is elders genoegh geseyt. De Ratten en Muysen houd hy, om te vertoonien, dat dese Dieren 't rechte beeld van de schaede en

van 't verderf zijn. En men vindt by *Cicero*, gelijk *Pierius* mede verhaelt, dat de Muysen en Ratten, de dingen nacht en dagh soo seer knaegen en beknaelden, datse, by nae, nergens toe duchtigh zijn. De Gans worter ter sijden gestelt, om dat dit Dier seer schadelijck is, want waer de Gans zijn vuyligheyt laet vallen, daer wort de gront terstont verbranr. En daer is niet schaedelijcker op 't gras en op 't gesaeyde Land, dan als dit Dier daer op komt weyden. Oock haere vuylnis in pekels geroert zijnde, en op de velden en kruyden gesprenght, sal alles doen verwelcken en verderven.

Het vallen van den slaghe-regen en hagel, die uyten Hemel komt neder-storten, daer van is de schaede seer blijcklijck en openbaer, wanneer die aen de Wijnrancken, kooren en andere vruchten, geschiet, sulx dat die geene die't beproeft hebben, wel weeten wat schade dat het is: Insonderheyt weten't de Arme in diere tijden.

N O C U M E N T O. *Schaede, Naedeel.*

EEn leelijck Man, die zijn rechter hand op een Varcken set, dat met zijn snuyt in de aerde leyt te wroeten, houdende mette slincker een bosch Netels.

Leelijck wort de Schaede geschildert, alsoo daer geen leelijcker noch verfoeylijcker ding is, als 't geene tot schade van 't Menschlyck leven streckt.

Dat hy de hand op 't Varcken houd, is by den Egyptenaers voor een schadelijck Mensch genomen, alsoo dit Dier de lichaemen der Menschen, van die haer melck drincken, besmet, haer maeckende melaets, schurft en vol etter-buylen. En die veele spex eeten, maeckt het een bot verstand. Boven dat, soo is 't een schadelijck beest, doende aen de besaeyde Landen en aen de arme luyden, groote schade, en terwijl het teedere graen opschiet, soo verslint het darselve niet alleen, maer vertreet het noch daer boven, en wroet alles om.

De Netels, die hy in de slincker hand heeft, bedieden de schaede, diemen van dit kruyd verkrijght, want soo haeft roertmen 't selve niet of het steeckt, en men gevoelt daer van groote schaede,

NOUMENTO. *Schaeде in alle dingen.*

EEn leelijck Man in roestverwe gekleert, houdende in beyde handen een *Salmander*, en aen de voeten leyt een Wolf met den mond oopen.

Van de roestverwe is elders dickwijls geseft, dat zy alles verreert.

Merten *Salamander* wort hy geschildert, om hier door een schaedlijck Man af te maelen, die een yder beschadicht en quaed doet: en by wien hy verkeert, die wrijft hy eenigh quaed aen: En men seyt dat de Natuyre aen den *Salamander*, soo grooten kracht om te beschadigen, heeft gegeven, dat oock haer venijn alle vruchten en boomen besmet, en dat wie van dese besmette vruchten eet, sterft door de koude kracht van 't venijn, niet anders als of het aconit of ratte-kruyd waere.

De Wolf mette opgesparde kaecken, is als de verscheurende Dieren, stellende den Leeuw, Beer, Tyger en andere ter sijden, want zy hebben al te saemen kracht om andere te beschaedigen.

SCORNO. *Schande, Oneere, Spott.*

EEn Man met een Nacht-nyl op 't hoofd met een slordigh kleed omgort.

Schande is een snelle krenckinge in de eere. Zy wort met een Nacht-nyl afgemaelt, om dat dieselve voor een Vogel van quaed geluck gehouden wort, vliegende by nacht, waer door de Menschen lichtlijck tot snoode gedachten verweckt worden.

SCIAGURATAGGINE. *Schelmsluck.*

EEn leelijcke slordigh gekleede en onthulde Vrouwe, met de hoofdhaynen in 't wilde en verwart, houdende eenen Aep onder den arm.

De schelmerye wort seer leelijck vertoon, om datter geen leelijcker noch verfoeylijcker saecke kan bedacht worden als een Mensch die ondeughdige wercken doet, en om de reeden, die van de Natuyre hem gegeven is, soo is hy van de onredelijke beesten onderscheyden. De hoofdhaynen als geseft, zijn de gedachten die daer gekeert zijn, om quaed te wercken.

Zy houd den Aep onder den arm: om

dat het een gemeen dingh is, en tot alle tijden voor goed gekent, dat door de *Simm'* of Aep, een Man verfaen wort, die van anderen veracht is, en gehouden wort voor een rampsalige, jae beul. 't Welck in 't vertoogh van *Demosthenes* aen *Ctesiphon* geseft wort, dat *Aeschines* een ellendige Baviaen was, om dat hy altijd door seekere maniere en met een statigheyt van gemaecte en vermomde woorden, ommegeing, wesende veeltijts een boeve. En *Dion* de Historyschrijver seyt, Ick maeck van mijne quaedspreeckers niet meer werck, als men plagh te seggen, van een Aep. *Cicero* stelt oock in zijne brieven, dat de Aep is als een Man daer niet op sit, en die ondeugende is. *Plantus* seyt oock seer boertlijck in zijne speelen, dat de Aep van geen waerde is, en elders, datse schelmachtigh is: elders gelijckt hy die by een *Roffiaen*, waer van men oock een geflacht van Menschen vindt, dat schelmachtiger en meer bedorven is, als de *Roffiaenen*, wesende, gelijck hy verhaelt, in de ongunste van God, en een walge voor de Menschen.

SOTTILITA. *Scherpsinnigheyt.*

DE Scherpsinnigheyt heeft gelijckheyt mette Wijsheyt, want gelijck de Wijsse alle dingen doorsiet, soo doet oock de Scherpsinnigheyt, en zy dringht in 't lichaem der Gelucksaeligen, door alle de deelen: Daerom wortse een Vrouwe afgebeeld, die een muyre van d'eene tot d'ander sijde doorboort; en by gelijckenisse, soo worden die gedachten hoogh en swaer genoemt, en van een eedel verstand, die subtiyl of scherpsinnigh zijn.

ACUTEZZA DEL INGEGNO.

Scherpsinnigheyt des Verstands.

DE *Sphinx*, gelijck *Pierius Valerianus* uytleyt, die onder by de punt van de spieffe van *Pallas* leyt, gelijck men sien kan, in een oud stand-beeld van *Minerva*, 't welck *Plinius* seyt, dat te *Athenen* was opgerecht, kan men passen op de scherpigheyt des verstands: Want daer is ter *Werld*, geene saecke bedeckt en verborgen, die de kloekheyt van 's Menschen verstand, niet soude konnen ontdekken en verbreyden. Waer van wy breeder in de

beeldenisse van't verstand gehandelt hebben. Daerom maghmen , om dit uyt te drucken, *Minerva* met haer gewoonlijcke maniere afmaelen , doch datse op den grond , by de spieffe , een *Sphinx* hebbe , gelijk boven geleyt is.

P I T T U R A. *Schilderkonst.*

EEn schoone Vrouwe, met swarte , grove en verspreyde hoofdhayren in verscheyden strengels gebonden , met ronde winckbrauwen , die de fantastique gedachten uytbeelden , zy sal haer mond decken met een band die tot achter de ooren is toegebonden , met een goude keeten aen den hals , alwaer een Momaensicht aen hanght , op haer voorhoofd sal geschreven zijn *Imitatio* , dat is, *Navolginge*. Zy sal in d'eene hand een Pinceel houden , en in d'ander een Paller , met een kleed van weerschijn dat haere voeten bedeckt, en voor haere voeten kan men eenige instrumenten maecten , die totte Schilderkonst bequaem zijn : om te betoonen dat de Schilderkonst een eedele oefninge is , die niet kan gemaect worden dan met groote opmerckinge des Verstands, nae welcke opmerckinge by ons worden veroorsaect en afgemeren alle konsten en wetenschappen, hoedanigh die oock mogen wesen, makende geene wercken , die by geluck of geval geschieden , alhoewel die seer volmaectt zijn , tot lof des maeckers , anders , offe de zijne niet waeren, maer de natuyre selve.

Dese beeldenisse wort seer schoon geschildert , om dat de schoonheyt de Eedelheyt uytdruckt , en om dat d'een en d'ander volmaectt is , en dat d'een soo wel als d'ander waerdigh is om te heerschen. En nae 't seggen van *Homerus* , soo zijn se beyde behaeghlijck, en verheughlijck, jae doen ons verbaesen en daer op verlieven. Maer d'eene die lichaemlijck is , wordt door de uyterlijke finnen, en d'ander die verstandelijck is, wort door 't verstand gevat. Doch zy zijn oock niet in alles gelijk, maer zijn van veele Philosophen in grooter waarde gehouden : En men plagh gemeenlijck te gelooven , dat waer schoone hoedanigheeden des lichaems zijn , datter oock dieselve hoedanigheeden van't gemoed mosten zijn. En waer schoonheyt is, daer is oock eedeleheyt.

De hoofdhayren zijn swart en grof gemaelt, om dat een goed Schilder altijt in gestadige gedancken is, om soo wel de Natuyre , als de Konst , en voor soo veele de Perspective en 't voorwerp van 't oogh belangt, te volgen : En daer toe is 't noodigh , dat hy gestaedigh de fantasien van de sichtlijcke wercken in 't hoofd hebbe. En hier door verkrijght hy veel forge en swaermoedigheyt , 't welck daer nae eene aenbrandinge veroorsaect , gelijk de Medicijns verhalen , waer uyt dat natuyrlijker wijze in den Menschen , neffens veele andere toevallen, dese besondere voorkomt.

De steyle en over-eind-staende hayren, en over al gekrult met knoopen , schijnen door stoffigheyt heer te komen , wantse wassen buyten 't hoofd , gelijk de gedachten en fantasien inwendigh doen , die als middelen zijn , soo wel in de spiegelinge als in de werckinge.

De gekromde winckbrauwen, vertoonen verwonderinge , en in der waerheyt , soo geeft sich de Schilder tot sulcke nauwe en scherpsinnige doorsnuiffingen van de alderminste dingen in sich self , en dat door de hulpe van de konst , dat hy daer lichtlijck verbaestheydt en swaermoedigheyt van krijght.

De toegesloten mond is een kenteycken, datter geen dingh is dat hem voorderlijcker is, als stillswijgentheyt en eenfaemheyt: daerom geven sich oock de Schilders in afgesonderde plaetsen , niet datse daerom de berispinge van haer onvolmaectt werck vreesen, gelijk men gemeenlijck oordeelt.

De goude keeten waer aen het Momaensicht hanght , vertoont , dat de *Navolginge* onscheydelijck aen de Schilderkonst is gebonden.

De schakels aen de keeten, vertoonen, de gelijkheyt van d'eene saecke met d'ander, en de t'saemenvoeginge desselfen, om dat de Schilder niet alle dingh , gelijk *Cicero* seyt, van de Meester leert, maer hy leert met eene onderwijfinge veele te gelijk , komende door de gelijkmaetigheyt en gelijknisse vereenight en als te saemen geketent.

De hoedaenigheyt van 't goud vertoont, dat als de Schilderkonst door d'eedeldom niet wort gehandhaeft , datse alsdan lichtlijck vergaet; En het Momaensicht bediet,

de Nabootsinge , die de Schilderkonst wel past.

De Oude naemden de Nabootsinge die overweginge, die hoewelse valsch was, soo deden zy die nochtans met een beleyt van eenige volgende waerheyd, en daerom wilden zy dat de Poëten die ditselge gebrack, voor geen Poëten fouden geacht worden: alsoo fouden dese oock geen Schilders mogen genaemt worden, die dese Nabootsinge en dat overlegh niet hadden: wefende dit gemeen spreuckjen waerachtigh, dat de Poësie in de Schilderkonst swijght, maer dat de Schilderkonst in de Poësie of Dichtkonst, spreekt. 't Is wel waer datse in de maniere van Navolginge verscheyden zijn, als voortkomende door tegenstellinge: Want de sienlijke toevallen van den Poet, die hy, als door 't verstand doet, en dat door middel van de verstandlijcke toevallen, door wiens middel hy dieselve doet, zijn al eerst van den Schilder aengemerckt, want het gemoed let op de beteyckende dingen. En is de geneughte die d'eene of d'ander van dese konste treckt, niet anders, als datmen door kracht van de konst, gelijk als door een bedrogh van de Natuyre, 't eene doet vatten door de uyerlijcke sinnen, en d'ander laet hooren door 't verstand.

Soo heeft dan de Schilderkonst de Navolginge noodigh, van dingen, die in der daed bestaen, 't welck het Momaensicht te kennen geeft, wefende 't selve een afreckfel van eens Menschen aengesicht.

Het weerschijne kleed vertoont, dat de veranderinge voor alle dingen vermaecklijk is, gelijk de bedeckte voeten te kennen geven: en dat dese proportien of evenredentheden, die het fundament of de grond van de Schilderkonst zijn, in de teykninge moeten zijn, alemn de handen aen de verwen leyt, want zy moeten eerst bedeckt en in een volmaeckt werck, verborgen zijn. En gelijk het een groote konst is by de Orateurs of Redenaers, haer werck alsoo te maken datter geen konst in blijcke, alsoo is 't mede by den Schilders, datse alsoo weeten te schilderen, dat haer konst niet blijcke, ten zy aen de verstandige: en dat lof, dat een kloecksinnigh Schilder van een goed gerucht verwacht, is van de Deughd voortgekomen.

DE SCHILDERKONST

van Sig. *Martius Milesius.*

BEnijster der Natuyr, op't Goddelijck Penneel,
Die 't wesen en 't gemoed treckt met u rijck Pinneel:
En kont door verw' alleen, en mette sijn wydrucken,
Door een geleerde hand, soo wonderlijcke stucken,
Wat konsten datter zijn, die buygen voor u neer,
En sonder u alleen, bechaelmen lof noch eer.
Meestersche van de konst? hoe heft ghy u verstanden,
Die naedren aen u sy, en krans't de braeve handen,
Met wonderlijck bedrogh, doch aengenaem en soet.
Dat yder een verbaest, wie dat u slechts ontmoet.
Die nu in onse Eeuw, met u volmaecte leeden,
Derst als een Koningin, voor alle Vorsten treden,
En maecten haer geslacht, door uwe hand vermaect,
Doorluchtigh in den tijd, onsterffelijck van aert.

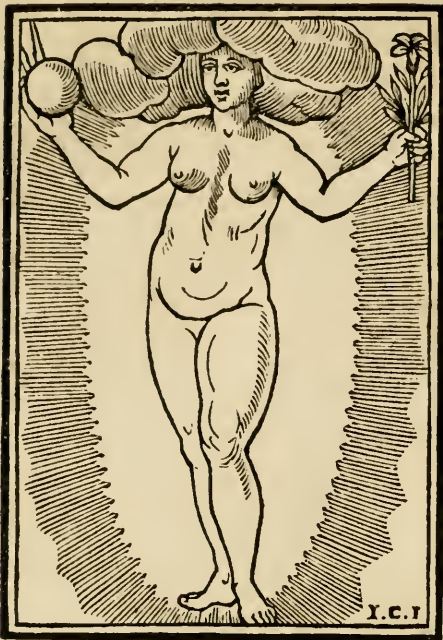
NAVIGATIONE. Schipvaert.

EEn Vrouwe die met groote bevalligheyt
Een Seyl houd, waer van 't einde over een
Roer van een Schip hanght, siende met op-
mercken nae een Wouwe of Kuyckendief,
die in de locht vliegt, en van verre een Schip
in Zee, dat met volle Seylen komt aenloopen.

Het Seyl, Touw, Roer en Schip, zijn genoegh bekent, en drucken klaerlijck uyt watter mede gemeent wort. De Wouwe of Kuyckendief is een roofachtige en gulfige Vogel, en wort van de Oude, gelijk *Plinius* verhaelt, geloofst, datmen daer van het stieren van 't Roer heeft geleert, om dat dieselve in de ruyme velden, door zijn swayen en drayen, nu hier en daer vliegende, met een groote aerdigheyt sijnen steert weet te wenden en te keeren, even gelijk een Schip, dat door behulp van de Seylen, nu voorwaerts dan achterwaerts of sijdwaerts, seylt en laveert, hoe verbolgen de Zee oock is, doende even als dese Vogel. En hier van een klaere proeve hebbende genomen, soo wilden zy dat dese Vogel voor een Hieroglyphisch beeld, van de Schipvaert, soude worden gestelt.

Schipvaert.

EEn naecte Vrouwe, die uytgestreckt op
der aerde leit, hebbende seer lange hoof-
hayren, die op der aerde gespreyt zijnde,
schijnen in Zeebaeren te veranderen, hou-
dende met d'eene hand een Riem, met d'an-
der een Paskaert en een Zee-Kompas.

EEn Vrouwe die haer hoofd in de Wolcken bedeckt heeft, alleen dat de rest een weinig magh worden gesien, door de glans, dieder rontom is; steekende d'eene hand buyten den glans, en in d'ander sal zy een Kloot met een Passer hebben.

De Schoonheyt wort met het hoofd tusschen de Wolcken gemaelt, om datter geen faecke is, daer men mette sterflijke ronghe swaerlijcker af kan spreken, en diemen noch metter Menschlijk verstand kan vatten. Soo veel de Schöonheyt belanght, dieder is in de geschapene dingen, om by gelijknis te spreekken, is niet anders als een glans dieder door 't licht van 't aenschijn Godes komt afdaelen, gelijk de Platonisten beweerden: om dat de eerste Schoonheyt een fake met God is, welke Schoonheyt daer nae het beeld of patroon, in eeniger maniere, door zijne goedertierenthey, aen zijne Schepfels mede-gedeelt zijnde, is oorfaecke dat wy eenighsins verstaen wat Schoonheyt is. Maer gelijk die gene, die sich in den Spiegel beschouwen, terstont haere gedaente vergeten, gelijk S. Iacobus seyt: Alsoo wy oock, staen-

rende op de Schoonheyt der sterflijke dingen, soo konnen wy ons oock niet seer opheffen ten Hemel, om die suyvere en eenvoudige klaerheydt aen te schouwen, van waer alle klaerheyt haer oorsprongh heeft, gelijk oock Dante verhaelt:

*'t Geen niet sterft, en 't geen sterven kan,
Is als de glants en 't beeld hier van,
Vyt God soo komt het: al van daen.*

Zy wort dan in deser maniere afgeschildert, bediedende door de hand, die zy met de Lely uytsteekt, de Schoonheyt van den omtreck, en van de verwen van een Vrouwelijk beeld; waer in schijnt, dat een groot deel van die kleyne maete van Schoonheyt gestelt is, die de Wereld is mede-gedeelt, en waer in die sich verheught.

In d'ander hand false een Kloot met een Passer houden, om te vertoonen dat alle schoonheyt bestaat in maete en proportie of evenreedenthey, diewelcke mette tijd en mette plaets over een komen. De plaerse, bepaelt de Schoonheyt in de stelling of schickinge van de Landschappen, van de Steden, van de Tempelen, Markten, van den Mensch, en van alle dingen die 't gesicht van 't oog sijn onderworpen, als mede de verwen die wel onderscheyden zijn, met een gelijkmaetige veelheyt en maete, en met andere gelijke dingen. Door den Tijd worden bepaelt de eenstemmigheyt, het geluyt, de spraecke, de vertoogen, de woordenstrijd en veel andere dingen, diewelcke door de maete geeffent zijnde, en ons vermaeckende, billijk schoon zijn geheeten. En gelijk de Lelybloem, door de scherpigheyt van haere reuck, de sinnen beweeght, en de Geesten opweckt, alsoo beweeght haer de Schoonheyt van gelijken mede, en weckt de gemoederen op om te minnen, en met verlangen die te omhelsen, (om de volmaecktheyt aen sich selve te geven) die door hare seer groote Schoonheyt bekend zijnde, waerdigh en van gewichte is om daer op te letten. Hier van heeft een eedel verstand, dese dichtren ontworpen, die aldus zijn naegevolght:

*De Schoonheyt is een licht, dat in veel duysent straelen,
Komt uyt een grooter glans op dese Wereld daelen.*

*Terwijl het sich verspreyt en schittert uyte locht,
Soo wort dit alderveest van 't ceuwigh voortgebracht,
Nu is 't een helder licht, nu droef, dan min en meerder,
En nae het rijft of daelt, is 't d'ene heind of veerder.*

Dit kan geen fchrandre pen' afmaelen op 't Penneel,
Want kloekheyf noch gedacht vertoonen 't minfte deel.
't Geen ons, en d'ander Pool, verlicht, zijn als de kercken,
Waar in de wijfe Man Gods yver kan bemerken.
Want als hy flechts verklaert een voncken van zijn
licht,

O dan bedwelmt ons hert, de finen en 't geficht.
d' Inbeeldingh druckt die uyt, op veelerley manieren,
De Sterren nooten zijn, en d' Hemelen papieren.

B E L L E Z Z A F E M I N I L E .

Schoonheyf in een Vrouwe.

EEN naeckte Vrouwe met een krans van
Ligustrum en Lelien op 't hoofd, hebbende
in d'eene hand een Pijl, in d'ander een Spie-
gel, houdende dienfelven nae buyten ge-
keert, sonder daer in te sien: sittende op een
feer wreede Draecke.

De Lely is een oud Hieroglyphifch beeld
van de Schoonheyf, gelijk *Pierius* verhaelt.
Want de Lely heeft, onder de andere bloe-
men, drie eedele aardigheeden: gelijk een
Florentijnsche Eedel Iuffer te verstaen gaf,
aen een beeld, dat van een lumpe Beeldhou-
wer gemaect was: Want als haer gevraegt
wierde, wat zy daer van oordeelde? ant-
woorde zy met groote kloekheyf, voor-
stellende de Schoonheyf van een volmaecte
Iuffer, en stilfwiigende de bottigheyf van 't
beeld, berispende seyde: dat een Iuffer most
wefen wit, facht, en vast: En dat oock dese
hoedanigheyf van 'r Marmor, noorsaecklijck
mede most wefen in een schoone Vrouwe;
gelijk *Vazarius* dese drie hoedanigheden, on-
der alle bloemen, insonderheyf de Lely toe-
fchrijft.

De Pijl geeft een wonde, die men metten
eerften weynigh voelt, maer hoe langhs soo
dieper indringende, soo is zy daer ten laesten
fwaerlijck weder uyt te krijgen: 't welck
ons te kennen geeft, dat wanneer men een
schoone Iuffrou begint te beminnen, dat men
dan soo terstont de doodlijcke wonde, niet
gwaer wort, maer de Liefde hoe langhs soo
meer toenemende, soo voeltnen die op 't
laeste seer wel: fulx, of men schoon daer
nae den boge wat wilde verfoeten, soo wort
evenwel de wonde daer door niet genesen.

De Spiegel verroent, dat de Vroalijcke
Schoonheyf, oock te gelijk een Spiegel is,
in de welcke een yder sich selve in beter vol-

komenheyf fiende, soo wort de Liefde door
de gedaente opgeweckt, om in die faecke
Liefde te fetten, waer in zy volmaect is ge-
fien, om daer nae met verlangen dieselve te
genieten.

De Draeck bewijft, dat waer Schoonheyf
is, men dieselve niet magh vertrouwen, ver-
mits het een venijn is van quellinge en ja-
loufie.

Naeckt wort zy gemaelt, want zy wil
met geen blancketfel overdeekt zijn. Men
kan oock seggen dat zy broos en fwack is,
en daerom steeckt het *Ligustrum* of keelkruid
in haere krans. Daer van *Virgilius* singht:

*Vertrou o schoone kind, u schoonheyf niet te seer,
't Swart bloemken wort geplukt, maer 't witte valter neer.*

Of anders:

*Het witte bloemken valter heen,
Maer 't swarte pluckmen in 't gemeen.*

En *Ovidius* singht in zijn *Minnekont*:

De Schoonheyf is te broosfen goet,

Die met de faeren slijten moet:

De Lely-bloem, de Violet,

Het bloeyen schielijck wort belet,

Het Reosken dat in Doorens staet,

Valt eerder als de Doorn vergaet.

S P A V E N T O . Schrick,

Verschrickinge.

ZY wort gemaelt van geficht en kleedin-
ge als een Vrouwe, maer seer ontfelt
en schricklijck: en foodanige beeldnisse van
de Schrick vereerden de *Corinthers* aen de
kinderen van *Medea*, die van haer waeren
verfslaegen: en dat voor een gifte, die zy
hadden gegeven aen de Dochter van *Creon*,
diewelcke r'ondergingh met haer geheele
Koninghlijcke Huys.

S P A V E N T O . Schrick,

Grouwlijckheyf.

EEN Man seer vreeslijck van opficht, en
Egewapent; die mette rechter hand een
bloom Swaerd houd, schricklijck dreygende,
mette slincker hand het hoofd van *Medusa*,
en aen zijne voeten sal een seer wreede en
yfelijcke Leeuwe staen.

Van leelijck opficht wort de Vreeslijck-
heyf gewapent, om alsoo wel met dreygen
als metter daed te doen verschricken.

Het

Het hoofd van *Medusa* houd hy, nae de ge-
lijcknisse van *Domitianus*, diewelcke voor een
devijs plagh te voeren 't hoofd van *Medusa*,
tot een Schrick, die hy, daer door, in de ge-
moederen der Menschen socht te brengen :

De schricklijcke en seer wreede Leeuw is-
fer by gestelt, om dat, wanneer de Egypte-
naers een schricklijck Mensch wilden ver-
toonon, die alleene met het gesicht een an-
der koste Schrick aenjaegen, soo druckten
zy 't selve uyt, door een Leeuw. Waer
over *Azancmon*, willende vertoonen dat hy
schricklijck was, plagh den Leeuw in zijn
Waepen te voeren, wefende dit de Natuyre
van 't beest, hoe getemt dat het oock magh
wefen, dat het niet te min vreesfelijk is,
voor die 't aensiet; soo groot is de kracht
en de uytmuntentheydt van zijne oogen:
Waer over de Poëten, soo wel Griecken als
Latijnen, wanneer zy den Schrick wilden
afbeelden, soo naemen zy dit Dier, om de
wreedheyt daer door te vergelijken.

SICUREZZA. Seeckerheyt.

En Vrouwe die daer leunt aen een Pij-
laer, houdende in haer hand een Spieffe

of een Rijcksstaf, en voor haer is een Al-
taer.

Men kan hier by verstaen, dat die geene
die wel met God staet, aen wien men be-
hoort offerhande te doen, kan seecker en
geruft zijn.

SICURTA O SICUREZZA.

Seeckerheyt.

En Vrouwe die met haer rechter hand
op een Spieffe leunt, en met haer slincker
op een Columne, gelijk men in de Meda-
glie van *Macrinus* sien magh.

De Seeckerheyt wort geseft soodaenige
vastigheyt te zijn, als de Mensch in zijnen
stand gevoelt, gelijk oock in alle andere sa-
ken, sonder dat hy vreesf daer van ontset te
worden, en daerom leunte aen een Pijlaer,
die daer vastigheyt bediet, en aen een Spief-
fe, die de Heerschappye en Hoogheyt uyt-
druckt, waer van het sorgelijk is, om ter
aerden neder te storren, gelijk het daer-en-
tegen een Deughd is, datmen weet sich in
eere op te houden.

Men soude haer oock mogen maecken,
datse een krans van *Felce* of *Reynvaeren*
droegh, waer door de Seeckerheyt beduyt
wort, om alsoo de Slangen verre van sich af
te drijven, zijnde Dieren, die boven alle an-
dere, seer gevaerlijck en schaedelijck zijn:
en dit is de voornaemste oorfaecke waerom
de Boeren 't selve gebruycken, om in haere
bedden te stoppen, gelijk 't selve de uytleg-
gers van *Theocritus* verhaelen.

SICURTA. Verseeckertheyt.

En Vrouwe met een krans van Olyven
op 't hoofd, en slaepende, houdende in
de rechter hand een Spieffe, en haer slincker
onder de wange, rustende met den selven
elleboge op een Columne of Pylaer.

SICURTA.

In de Medaglie van *Otto* staet een Vrou-
we, die mette rechter hand een kroone
houd, en in de slincker een Spieffe mette
letteren *Securitas*, P. R.

Anders.

IN de Medaglie van *Macrinus* wordt een Vrouw geschildert, die mette slincker hand op een kodsse leunt, en met d'ander op een Columne, mette letteren *Securitas temporum*.

SIMONIA. Verkoopinge van Geestlijke Gaven.

EN Vrouwe, die geheel met een swart kleed bedeckt is, maer alsoo, datmen de bloote armen en beenen kan sien, die beyde melaets zijn. Houdende mette slincker hand een Tempelken, waer op een witte Duyve mer opgeslagen vleugels staet, rontom met straeltjens, gelijkmen de Heylige Geest plagh te vertoonen, en mette rechter hand, die zy om hoogh houd, heeftse een beurse, die boven de Duyve verheven is, met de spreucke *Intuitu praeii*: dat is, ten opsicht van 't loon.

De *Simonie*, nae dat de Godgeleerde verhaelen, is een voorbedacht opset en wille, om de heylige dingen (of die daer aen vast zijn,) te koop en te verkoopen. En heeft de *Simonie* haere naem van *Simon Magus*, diewelcke in 't Nieuwe Testament de eerste vinder van dese schelmerie was, willende van den heyligen Apostel *Petro* de Gaven des H. Geests, om geld koop en, en wederom aen andere verkoopen: seggende geeft my oock dese macht, op dat wie ick raecke met mijne hand, de Heylige Geest magh ontfangen, gelijkse dieselve van u verkrijgen: Waer op *Petrus* antwoorde, *u geld zy u ten verderve, om dat ghy meent dat u de gaeven Gods om geld te koop zijn*: gelijk men *Act. viii* lesen kan. Zy wort vertoont met swart bedeckt te wesen, overmits de *Simonie* dickwijls onder een *Simoniasche* schijn plagh te bedecken, die dingen, die zy voorheeft te doen, om tot haere quaede meeninge te komen: Waer over de Godgeleerde haer bedeckt gemaect hebben, gelijk het oock bediet een beroovinge van 't licht en van de genade Godes, diewelcke de gaven Gods om geld koopt of verkoopt: boven dat, alsoo zy haere handelinge niet klaer noch openbaer doet, soo verdonckert zy haere ziele in de verderfnisse. Waerom de vloeck, *Anathema*, van *Gregorius*

soo wel over de koper als verkooper wort uytgesproken. De armen en naecte melaetsche beenen vertoont zy, tot een teyken van *Gebasi*, de Dienaer van *Elifus* de Prophcet, diewelcke melaets gemaect wierde, mer alle zijne nakomelingen, om dat hy twee Talenten van den Koninck *Naman* van Syrien genomen hadde: diewelcke, om niet, van den Propheet *Elisa* van de melaetsheyt was verlost, verachtende alle geschencken: en dese knecht eischte van 't Geestlijcke goed, dat door *Elifus* gedaen was, belooninge, gelijkmen in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 lesen kan. Waer over die geene, die de geestlijcke goederen verkoopen, *Simoniaci* en *Gebasi* genaemt zijn.

Met een Tempeltjen isse gemaect, en een Duyve daer boven, om uyt te drucken dat de H. Kercke bestiert en geregeert wort van den H. Geest, van den welcken in 't gemeen alle de geestlijcke gaven en goederen heerkomen, gelijk *Jacobus* seyt. Om dan dese beeldnisse klaer te vertoonen, hebben wy boven het Duyfken een beurse met geld gemaect, waer mede *Simon Magus* de geestlijcke gaven van den Apostel *Petrus* socht aen hem te koop en. Konnende 't selve niet doen sonder bewijs van de gaven met geld te betaelen, gelijk wy door de spreucke *Intuitu praeii* klaerlijck uyt drucken.

SIMONIA van St. *Zaratino Castellini*.

EN jonge Visschersche, hebbende melaetsche handen, houdende in de rechter een lange dicke gouden Roede, aen wiens top gebonden is een draed, waer aen een gulde en silvere Angel hanght: In de slincker houdse een *Ceraste*, zijnde een witte Slange, hebbende vier hoornen op 't hoofd. Voor haere voeten heeftse vier Visschen. Van eene sijde een Zeevorsch, en d'ander de *Rhombus* of Visch, en van d'ander de *Squatina*, en de *Raggia*.

De *Simonie* is een opsette wille, om eenigh geestlijck goed te koop en te verkoopen, of 't geene aen 't geestlijcke vast is; gelijk *Thomas* en andere seggen.

Simonie, heeft den naeme van *Simon Magus*, om reeden, die in de andere beeldnisse is verhaelt: alwaer men sien kan dat de *Simonie* overloopt van twee schandige gebreecken,

M m m

als

als van Staet-sucht en van Gierigheyt, die beyde in *Simon Magus* geweest zijn: Want hy was staetgierig om wonderwerken te doen, en om macht te hebben, van den H. Geest te geven, seggende, *geeft my dese macht*: en dat door staetgierigheyt, met soodanigh opsicht, om geld daer uyt te trecken. Alsoo doen oock de staetgierige, en om boven andere uyt te steecken, soo soeckense nae hoogheyt, waer van eenige 't selve meenen te verkrijgen door 't middel van Simonie, door verbintenissen, beloften, geschencken en geld. Het einde is de Gierigheyt, om middelen te verkrijgen, en haer Huys groot te maecten, door een rente van weldaden: en om dat *Simon Magus* de gave des H. Geestes sochte te koop, van meeninge om dieselve weder te verkoopen, en winninge daer mede te doen, daerom is 't, dat die geene, die de geestlycke dingen verkoopen, sich gelijk stellen met *Simon Magus*, voor soo veele het opmerck belanght, maer dese doen 't in der daed, die de selve willen koop. Maer die geene, diese in der daed verkoopen, volgen nae *Gehasi*, den discipel des Propheten *Elisci*, waer van in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 cap. te lesen is, diewelcke hem dede van *Naman* van Syrien twee talenten betaelen, &c. gelijk in de voorige beeldenisse geseyt is. Waer over zy niet alleen *Simoniaci*, maer oock *Gehasiten* mogen genaemt werden.

De Simonie is een Visschersche, want de *Simoniaci* hebben wonderlijke greepen om benchten of eerampten, maer niet om zielen en Menschen te visschen, waer van zy nochtrants van God voor waerachtige Visschers verklaert zijn, en dese heylfame Visschers moetender wesen in 't scheepken *Petri*. Vergiftigh is de Visscherie van de *Simoniaci*, en melaets zijn haere werkingen, en tot een vervloeking van den Propheet *Elifcus* aen *Gehasi* en zijne naekomelingen overgeset, op den welken hy vergramt zijnde, tot hem seyde, dat hy 't geld ontfangen hadde, om Olijfbergen, Wijnbergen, en beesten aen te koop: Maer de melaetsheyt van *Naman* (seyde hy) sal u en alle uwe Naekomelingen by blijven. Melaetsheyt, die soo wel wort genomen, voor die de ampten en waardigheden verkoopt, als diese koopt. 't Is een melaetsheyt, die de ziele besmet, en 't lichaem dickwijls met duysent geesselen en

pijningen, quelt en afinat. *Last gevreesd worden de rechtvaardige verdoeminge van Simon Magus, die daer meende te koop, des geveer van alle volcheyt*, seyt *Cassiodorus*. Daerom hebben de *Simoniaci* melaetsche handen, want zy zijn niet gewaschen met de vreesse Gods, maer met goud en silver, 't welck de melaetsheyt dede komen op *Gehasi*.

Balaam hadde de vreesse Gods, diewelcke, hoe hem *Balac* de Koningh der Moabiten meerder met silver en goud socht om te koop, ten einde hy het volck Israel soude vloecken, te meerder seggende hy 't selve, en antwoorde aen de Gefaiten, en aen *Balac* selve: *Soo my Balac oock wilde geven zijn huys vol goud en silver, soo kan ick het woord des Heeren, mijns Gods, niet veranderen*, Num. 22, 24. Met soodaenige waerdige woorden kan men oock afferten, die staetgierige, die door middel van de Simonie de ampten en waardigheden soecken. *Dit mogen alleen, in der waerheyt, wimingen gebecten werden, diewelcke door 't Goddijck oordeel niet worden gestraft*, seyt *Cassiodorus*. De goede Religieußen moeten van de schadelijke winste van Simonie een afkeer hebben, als van de melaetsheyt selve. De Abt *Stephanus* van Cisterciën doende ondersoeking door de Dorpen, berispte zijnen Leeckebroer van dat hy een groot deel brood hadde genomen van een Simonisch Priester, jae hy wilde oock niet dat het rot het Klooster gebracht, maer gedeelt soude werden onder den Herders dieder in 't Dorp waeren. De Abt versuchende, seyde, *Waerom hebby dit ontfangen? wijst ghy niet dat dit een Simonisch Priester was? wat hy van de Kercke heeft ontfangen, is Melaetsheyt en Roof, verre van daer, dat wy zijne sonde souden eten*.

Maer waer mede vischt doch dese Visschersche? De Visschers plaghten te visschen met een riet daer een sijne draed of hayr aen is, want als het dick is, soo schrieken de Visschen, die uytter natuyren schrickigh zijn voor de schadu van 't riet, gelijk *Plutarchus* verhaelt: Maer dese Visschersche vischt met een goude Roede, diewelcke, hoe dieselve dicker is, hoe dese visch daer voor te minder vrees, maer schiept moet om dieselve, naer wensch, in zijne kaecken te krijgen. My komt te vooren van de goude Roede, diewelcke *Homerus* gaf in de hand van *Mercurius*, een voorfitter van de winninge en van koopmanschap, waer mede hy de oogten

oogen kost doen slaepen en weder ontwaeken, van die hy wilde. En voorder seyt hy in de x Odyssæa, *Mercurius* gebruykte een gulde stock of roede: Alfoo doet de *Simonie* mede, diewelcke een Voedster van de winninge en een loos koop-wijf is: En met dese goude Roede sluytse de oogen, om dat die t niet waerdigh zijn, souden totte eerampten worden getrocken: En zy opent de oogen, van die te seer in den slaep begraven zijn, en niet verstaen willen. Met de goude Angel of hooft te visschen, was het spreekwoort van *Augustus*: doch dat seyde hy van een faecke daer niet veel aen gelegen was. Want mette goude Angel te visschen in een faecke, van kleyn profijt, is overtolligh, en heeft oock veel gevaer, wanneer de Visch u ontfapt, als dickwijls plagh te gebeuren, gelijk de Zeevos sulx insonderheyt doet. Maer de *Simonie* vischt seecker, mette gulde en silvere angel. Dies *Dante* in zijne Helle haer dapper overhaelt. Dit verstonden de oude Romeinen seer wel, dat de geschencken van goud en silver, om nae hooge Straeten en Magistraets Ampten, te kuypen, waeren middelen om merter tijd het gemeene beste te onderdrucken: Waer over men oock niet vind, datse elders meer forge voor gedragen hebben, als om dit schadelijck misbruyck wegh te nemen: Want zy hebben in verscheyden tijden, meer als doemaels, hier tegens Wetten gemaect, onder andere oock de Wet *Acisæ de Ambitum*, dat is van t kuypen door giften en gaven, om in t Magistraet te komen: en wie daer in schuldigh wierde bevonden, worde niet waerdigh geacht Magistraet te wesen noch Raetsheer, en wierde daer boven in groote geltboete geslagen. *Marcus Tul. Cicero* was meestendeels oorfaecke, dat zy tien Jaeren langh moften ballingh wesen, en stelde cer-prijfen op die geene, die haer aenklaeghden. *Cajus Carbo*, die, alhoewel hy maer *Tribunus* of beschermmer van t Volck was, beschuldighde *Marcus Cotta*: en om dese beschuldiginghe soo wierde hy Burgemeester gemaect. *Quintus Scipio*, de Schoonvaeder van *Pompejus*, wierde schuldigh bevonden, en *Q. Coponius* wierde veroordeelt in de straffe van *Prætica*, om dat hy een vat Wijns aen emant vereert hadde, van dat hy hem de temme soude geven, om in t Magistraet te komen: en om dieswille verboden zy de

gaftebouden of maeltijden, die tot dien einde wierden ingestelt; gelijk *Dion*, *Plutarchus* en andere verhaelen: *Polibius* schrijft, dat die van *Carthago* met openbaere giften en geschencken tot het Magistraets Ampt quaemen, maer dat de Romeinen sulx aen den hals straffen.

De *Cerafte* soo veele *Pausanius* daer van vertelt, gaet scheef gelijk de kreeft doet, alfoo gaen oock de *Simoniasche* scheeve en kromme gangen, onweerdigh zijnde om tot staet en hoogheyt te geraecken. Dit is de Slange diewelcke den reyfigers heymelijck aenvalt, waer van *Genes.* in t 49 staet, dat *Dan* een Slange sal worden op der aerde, en een *Adder* op den paede, en t Paerd in de verssenen bijten, dat zijne *Ruyter* te rugge valt. *Alianus* seyt in t 1 boek *LVI C.* dat hy wit is en twee hoornen op t hoofd heeft, hoewel *Plinius* schrijft van vier hoorens. *Nicander* de Griexsche Poet seght, dat eenige twee, en eenige vier hoorens hebben; en dit bevéstigen oock *Ipsidorus* en *Barthol. Anglicus*: Welcke loofe *Cerafste* of Slange, de reste van zijn lichaem onder het sand verbergende, beweeght sich soetjens, om de Vogels te locken, diewelcke meenende eenigh gewormte te sien, tot haer aes, soo vliegen zy daer nae, en daer by komende om t selve te vatten, worden zy van dese loofe Slangen verslonden. Alfoo doen oock eenige *Simonische* Menschen, diewelcke janckende nae hooge Staet, verbergen al haere wreedheyt, verlockende andere door groote geschencken en beloften, en daer nae tot haer wit gekomen zijnde, soo onderdrucken zy gemeenlijck die geene, die wel tot haer gelangen zijn; gelijkmen in t leven van *S. Antonius* en *Panninus* kan lesen. Misschien om dat die geene die verneedert zijn, seer onbeschaemdelijck hare hoorens willen opsteeken, daer *Pierius* de hoorens tot een reycken van waerdigheyt stelt, en willen alsdan onvoorsichtigheerfchen, en die geene nae haer hand stellen, die haer hebben opgehopen, en die slechts kennen als voor een bulleback. Maer die door een behoorlijck en eerlijck middel wert verheven, die bedient het nae zijn goedduncken en oordeel, en die laet alles in zijn weesen soo als t gefelt is; gelijk *Remig. Florentin* daer van wijslijck verhaelt, in zijne Burgerlijcke bedenckingnen.

Men kan oock de *Cerafste* nemen voor een

beeld van de oude Slange, Viand van 't Menschlijcke geslachte, diewelcke door de Simonie alle de Simonische Menschen verscheurt, die versopen zijn in de tijdlijcke en aerdsche goederen. Waer over *Dante* de Poët, de Simoniasche Menschen in de Helle stelt, in een put, met het hoofd om laegh, en mette beenen om hoogh, en een vlammen Vier op het plat van hare voeten: een straffe seyt *Landinus*, die haer past. Want God heeft den Mensch geschapen, met het aengesicht om hoogh, en ten Hemel gekeert, om God en de Hemelsche dingen aen te schouwen, maer de Simoniasche Menschen, die door Gierigheyt de geestlijcke dingen om goud en silver koopen en verkoopen, die onder de aerde wassen, verkeerden de plicht van den beschoulijcken Mensch. En om dat zy versopen zijn in de Aerdsche dingen, soo vergeten zy de Hemelsche, diewelcke zy de voeten toekeeren: gelijk de Poët met het gestadigh bewegen der voeten wil uytdrukken, diewelcke, allegorischer wijze, de begeerlijckheyt der aerdsche dingen, te kennen geven: en het snel beroeren van de voeten, die daer beweeght worden door de natuurlijcke pijn, drucken uyt, de groote gegentheyt, van de begeerlijckheyt, die haer drijft, als mede het Vier, 't welck de brand is van haere begeerlijckheyt. *Dante* konde oock wel boven de voeten, buyten de putte acht genomen hebben op de schandige straffe en dood van den toefelder der Simonie: Naer dien *Simon Magus*, om als een wonder te wesen voor 't Volck, vloogh, door de hulpe der Duyvelen, om hoogh; maer overwonnen zijnde, door de tegenwoordigheyt van *Simon Petrus*, die zijne Simonie vervloecte, viel van boven neer, op de aerde by 't *Campidoglio*, en brack zijne beenen, en stierf eenige dagen daer nae aen de kramp of treckinge, te *Ruccia*, gelijk *Nicephorus* verhaelt.

De Visschen, die daer voor de voeten van dese Visscherse staen, hebben dieselve listigheyt als de *Crasse*, *Plinius* seyt in 't *ix* boex *xlii* cap. dat de Zeevorsch, genaemt Visscherse, eerst het waeter ontstelt en beroert maect, daer nae steeckt zy de hoornen buyten 't waeter, tot aen de oogen toe, de Visschjens aenlockende, diewelcke alse daer by komen, soo springht zy dieselve op den rugge. De *Squatine*, de *Rhombus*, bewegen

haere vinnen bedecktelijck, en werpen van sich een slag, als wormkens, waer mede zy de andere bedriegen, en dat doet de *Raggia* meede.

SIMMETRIA. Gelyckmaetigheyt.

EEn bedaeghde Vrouwe, die naect en van sonderlinge schoonheyt is, alwaer alle de deelen des lichaems met een gelyckmaetige schoonheyt over een komen, hebbende diwers over de schouderen seer aerdigh een blaen kleed vol sterren, de seven Planeeten daer in, ter sijden haer sal een werck staen, van een konstigh en welgemaect gebouw, en in de slincker hand een Lijne met een Waterpas of Schietloot, mette rechter een Passer, waer mede zy alle de deelen van een gehouwen beeld, van een seer schoone *Venus*, schein te meeren.

Simmetria is een Griex woord, dat in onse spraecke bediet, een over-een-stemmende en gelyckmaetige meeninge van alle dingen: en alhoewel 't selve, nae de rechte kracht van 't woord, anders niet wort verstaen als van de maeten, diewelcke drierleye zijn, te weten de langhte, breedte en diepte: soo streckt zy sich oock in veele dingen, alwaer een aengenaeme matigheyt vereyscht wort. Daerom sullen wy de meeninge die dese drie onderworpen zijn, ter sijden stellen, en een gemeene naeme nemen, die tot alle proportien of evenreedentheden dient. Want soo wy die aenmercken ten aensien de beeldenisse en nae de bevalligheyt en de verwe des lichaems, so isse Schoonheyt genaemt; maer nae haer temperament of aert van de vier hoedanigheden der Elementen, soo wortse *Eucrasia* geheeten, en nae de lieflijckheyt der stemme, *Melodia*. En gelijk de lichaemlijcke gelyckstemmigheyt, in de drie bovengeseyde deelen bestaet, alsoo bestaet de overeenstemminge van de ziele in een gelyckmaetige ordre van haere gegentheeden, diewelcke zijn *Irascibile*, dat is de toornige, *Concupiscibile*, de begeerlijcke, en *Rationale*, die in Reeden bestaet: En dese wort de Matigheyt genaemt. Waer uyt te mercken is, datse in de bloote lichaemen geen *Simmetrie* wort geheeren, wesende een proportie of evenreedentheyt, die heerkomt van de over-een-stemminge van alle de deelen, die mette Passer

zijn

zijn te saemen getrocken : Wy sullen dan seggen dat de *Simmetrie*, een rechte proportie of evenreendtheyt is van meetelijcke dingen, soo wel van natuurlijcke, als van gemaecte : die, alsoo die de maete en middelwegh houden, soo kanmen daer, noch addoen noch toedoen.

De konst van wel en recht te meeten, was by den Egyptenaers in soodanigen achtbaerheyt, dat zy vastlijck versorghden, dat haere Jongelingen soo wel in dese, als in de Rekenkonst moften geoeffent wesen : en door dese beyde konsten, worden alle dingen, die in des Menschen leven voorvallen, geeffent. Hier door maecten de Egyptenaers vrede onder den Burgeren, wanneer de Nijl de Landen onderliep en de scheidpaelen verdorf. Maer door middel van de Meetkonst, stelden zy alles wederom te rechte. En dit is 't geene *Pythagoras* seyt, *de Maete is 't beste van alle dingen*: gelijk wy oock sien, dat de Wijsheyt Godes gedaen heeft, *die alles heeft gestelt in getal, maete en gewichte*. Sap. 2. God seyt oock door *Job*, xxxviii cap. *Waer waert ghy doen ick de aerde bevestighde, weet ghy wie de maete gestelt heeft? en wie 't richtsnoer over haer getrocken heeft? op dat alles behoortlijck wierde uytgestreckt*. Maer waer anders spreeckt de H. Schriftuyre van, als van de wonderlijcke *Simmetrie* en gelijckmaetigheyt, die God in de scheppinge der Werrelt gebruyckt heeft? Want soo wy oock aensien de vier seer slechte lichaemen der Elementen, wy sullen bevinden datse soo een gematighde tegenstrijdigheyt hebben, datse daer door nochtans malkanderen niet met alle quetsen of beschadigen. Waer over *Boëzius* aldus seyt :

*Ghy bind de Elementen vast,
Dat koude niet op hette past,
Noch dat het drooge, door het vocht,
En 't licht door 't swaer, wert onderbrocht.*

Dit is een groote *Simmetrie*. Maer laet ons op yder maecksel in 't besonder acht nemen, en hoe datter een seer soete toegestelde melodie wordt in gevonden : En hoe 't werck eedelder en volmaeckter is, te grooter *Simmetrie* sal men vinden. Wat isser schoonder *Harmonie*, als de Natuyre des Menschen, die *Protagoras*, gelijk *Plato* verhaelt, staende hiel, dat de Mensch was de Maere van alle dingen? Van bedaeft Ouder wortse dan gestelt, om een welgestelt lichaem te vertoonen,

vermits een welgestelt lichaem niet soo ras in de ellende van d'Ouderdom vervalt, en oock om dat het noch veele Iaeren kan voorspoedigh en krachtigh blijven : Want d'Ouder moet niet nae de Iaeren gereekent zijn, maer nae het goede temperament of de gematighde aert. Oock wort zy bedaeghd gestelt, om dat dees Ouder nu haer rechte wafdom, maete en proportie heeft, maer de Jongelingen niet, en de Oude wijckt daer oock, al daelende, wijder af. De Schoonheyt vergeselschapt de *Simmetrie*, want men kander, met reeden, af noch toe voegen, en daerom wortse oock schoon geheeten, gelijk *Plato* seyt, *het schoone kan sonder maete niet wesen, daerom eenigh Dier dat soodanigh sal worden, behoort met een bequaeme maete gematicht te wesen*. Wijders seyt hy : *De Maete moet doorgaens schoen en eene Deughd zijn*. Want gelijk de schoonheyt des lichaems, om datse een hooge en beraemlijcke welgesteltheyt van de leeden, van soctre bevalligheyt en van prijslijcke verwen is, die seer bequaemlijck verspreyt zijn, soo trecktsse de oogen van andere luyden, met een verwonderinge tot sich : alsoo doet oock de Deughd en insonderheyt de gematighde *Simmetrie* van de ziele, diewelcke, soo *Pythagoras* seyt, *een rechtsnoer is, van al 't geene dat betaemlijck is*, en maect dat haere metelijcke werkingen, met gemeene toestemmingen, worden geprefen, die zy dan oock met haere heerlijkheyt en glans vergeselschapt. Voorder soo bereyt oock de schoonheyt des lichaems den wegh om totte kennisse des gemoeds te kunnen ingaen, vermits het uytwendige dickwijls getuyghnis geeft, van 't geene inwendigh is verholens; gelijk oock *Galenus* daer van een besonder verhael doet, dat de zeeden des gemoeds de temperatuyre of aert des lichaems volgen. Andere Philosophen verhaelen 't selve. 't Is genoegh van de schoonheyt des lichaems gesproken, waer mede wy onse beeldnisse hebben afgemaect, alhoewel de Natuyre, seer selden, alle de schoone deelen in een lichaem, alleen, besluyt, gelijk *Petrarcha* seer wel seyt :

*Dit goed, soo ydel, broos en licht,
Een wind, een schadu voor 't gesicht :
Dat beeld ons noch de schoonheit af.
Noyt was die in een Vrouw alleen,
Als in mijn Nymph en anders geen,
En die gedijs my tot een straf.*

Alhoewel de schoonheyt, nae veele flo-
vernien, d'Ouderdom, Landen en aert plagh
te veranderen, om dat een Mensch wel in
een dingh kan schoon wesen, een ander we-
derom in een ander, waer over de schoon-
heyt van een Vrouwe, die tot onse voorstel
van de beeldenisse dient, aldus van *Tasso*, in
zijn *Armida*, is beschreven:

*Argus sagh noyt Venus aen,
Met sulck kleet noch schoonheyt gaen,
S'had een Pruyck van loure goud,
Vvaer in 't licht haer keurs beschout,
Als de sluyter open sruyert,
Strax de Son daer onder spreyt,
Vvant de glans soo helder schein,
Schittrend' door de wolkken heen,
En verlichten 't beeld soo klaer,
Of de dagh verdubbelt vvaer,
't Vvindsen kruuld' haer kroefse hayr,
Als de Zee doet baer' op baer':
't Geerigh oogh vast op haer staert,
En sagh Minn' by een vergaert,
Rooskens in haer vvangh gesprenght,
Daer 't yvoir sich onder menght,
't Mondsen in een purpe sael,
Vvas gedoopt als een corael,
Vvaer een lieve licht nytschoot.
Maer haer borst vertoond' zy bloot,
Die soo witt vvas als een snee,
Daer sich 't Minne-vier maecht ree,
Vo'ende daer haer wuyr en vlam,
Somtjts saghm' haer bloote Mam,
Die vvel rouwv vvas streng en vvreed,
't Ander deekt het nijdigh kleet.*

Naeckt wortfe gemaakt, om te vertoonen
dat alle de deelen des lichaems met haere
gelijckheyt, ordre en proportie moeten over
een komen, gelijk mede de schoonheyt des
lichaems oock schoon schijnt, sonder datse
met eenigh kleet bedeckt is. En daerom als
Paris soude oordeelen, wie van *Venus*, *Amo* en
Pallas de schoonste was, soo wilde hy die
naeckt sien, om soo veel te beter de propor-
tie, gelijkmatigheyt en *Simmetrie* van alle de
leeden des lichaems, te mogen onderkennen.
En *Ariosto*, om een uytnemende schoonheyt
in *Angelica*, uyt te beelden, schildert dieselve
naeckt af:

*Dat wilde, vvreed' en raw' gespruyt,
Dat seti' aen d'over met gedruyt,
Dat Meysje met haer naecte leen,
Vvaer in Naturas konst verscheen,*

*Zy had noch kleet noch sluyter aen,
Vvatr mee' zy kon 't albaft beslaen,
Dat vol van rooskens was besacyt,
Die noch de konw' noch hette maeyt.*

Het blauwe gesterde kleet bediet de Hem-
mel, in wiens beweginge men vind, nae 't
over een stemmen van de alderwijfste Man-
nen, een Harmonische gelijkmatigheyt.
Wat meer is, soo wort door de beweginge
des Hemels de gemaetightheyt van de Ele-
menten onderhouden en bewaert, waer aen
het geschapene werck hanght, en door haere
beweginge wort de kracht van de sterren op
ons nedergestort: gelijk de *E. Vaeder Alexan-
der*, nae dat hy veele gevoelens der Astro-
logen hadde doorsnuffelt, seer wel bevestigt.
Boven dat, om dat door de beweginge des Hemels de hette
van de locht en des viers wrot gevoet en onderhouden,
soo wort niet onbequaemlyk geseyt, dat door de bewe-
ginge des Hemels, de locht en het vier worden warm ge-
maeckt. En dat daer nae door de beweginge des Hemels,
de kracht der sterren tot ons wert uytgestreckt, staen wy
toe. Wat sullen wy van de Sonne seggen, die-
welcke ons met foodanige gelijkmatigheyt
den dagh en nacht onderscheyt, en brengt
tot ons de vier onderscheydene tijden, die
door de *Simmetrie* zijn afgedeelt: Als wan-
neer dagh en nacht in de Lente en Herbst
even langh zijn, en wanneer de Sonne des
Somers op 't hooghste, en des Winters op 't
laeghste is; gelijk *Cicero* in de Natuyre der
Goden seer wel seyt: De Sonne die het opperge-
biet heeft over de andere sterren, wort alsoo beweeght, dat
alfe de Landen met haer ruyme licht heeft vervult, dan
verduyfster zy nu 't eene dan 't ander deel, want de schaduw
van 't aerdrijck, maecht door 't ondergaen der Sonne, den
nacht. En by nachte doetse even dieselve gelijkheyt diefe
by daegh doet, soo van 't op en ondergaen, als van de
mactightheyt van koude en hette, en byzende haeren loop
soo nae 't Noorden als Zuyden, maectse den Soomer en
Winter. En alsoo van dese twee tijden, den Winter die
den Ouden toegevoeght is, d'ander den Soomer, soo wor-
den uyt dese vier veranderingen der tijden, aller dingen
beginselen en oorsacken genomen, dieer soo op 't aerdrijck
als in de Zee werden voortgebracht. Heeft dan de
Maene mede geen *Simmetrie* in haeren loop?
voorferke lae, en daerover is de Sonne niet
afgongstigh: 't selve seyt *Cicero* niet alleen als
een Redenaer, maer als een groot Philo-
sooph. In de loop van de Maene is oock eenige gelijk-
nisse van den kortsten dagh en van de Somestand, en uyt
haer vlieten en komen veele dingen voort, waer door de

Dieren worden gevoet en sich vermeerderen, en die haer wasdom in rijpheyte verkrijgen, van dingen die wyter aerde voortkomen. Siet dan om wat oorsaecke wy de seven Plancten op 't kleeed hebben gestelt. Oock om dat de Planeeten eenige kracht en gelyckmaetigheyt hebben, ick segge niet in de gemoederen, gelyck de Sterreraders valschlyk beweeren, noch oock niet in de gematigheyt van 't lichaem; gelyck 't selve de Vaeder *Alexander* seer wel uytdruckt, seggende 1 boek 2 cap. *Het aldergrootste, waer de kracht der sterren kan toe geraecken, is het temperament des lichaems, waer wyt dan veele genegenheden des gemoeds voort komen, want het lichaem plagh het gemoed en 't gemoed het lichaem te bewegen.* Dit bevesticht oock *Ptolomæus*. En *Cicero* seyt oock in 't 2 b. de *Divinat.* dat dit een eud gevoelen was van de *Chaldeen*; dat de manieren der gemoederen, van de gematigheyt des lichaems wyt den Hemel getrocken worden. En hy voeghter by: *Dewijle de tijden des Jaers, de drayinge des Hemels en des onweeters, soo veele veranderingen mede brengen, soo wel door 't opgaen als ondergaen der sterren, en dat dit alles door kracht der Some wort te wege gebracht, gelyck wy sien, soo soud alleene niet waerschyjnlyk, maer oock niet waerachtigh zijn, dat gelyck als de locht gematight is, oock alsoo de gebooren kinderkens de ziele wort ingestort en gevesticht, en dat daer wyt de verstanden, de manieren, het gemoed, het lichaem, de handelinge des levens, en allerleye voorvallen en wytkomsten souden komen worden versiert en bedacht.*

Ick sal nu naelaeten 't geene *Aristoteles* in zijne *Physiogn.* verhaelt: maer 't is ons genoegh datmen aenwijse, dat al het geene wy van de Planeten geseyt hebben, niet soo lichtlyk soude vervolgen, ten waere datse met ordre en gelyckmaetigheyt beweeght en stadigh gedrayt werden, door welke ordre, ons al het goede voorkomt, gelyck in 't regendeel, foeder geen ordre in de beweginge waere, alle dingen souden te gronde gaen.

Zy wort gemaect datter een konstigh, welgemaect, gelyckmaetigh gehouwen beeld aen haer sijde staet, om dat onder alle konsten geene is, waer in meerder *Simmetrie* of gelyckmaetigheyt is als in het gewrochte werck vereyscht wordr. Waer van oock de *Architecture* of Bouwkonst haren naeme heeft verkregen, gevende haer vaste regulen van de Columne, Pedestalen, Basen, Capitellen, Architraven, Hooghten, Breede, Ronde, Ovaelen, Vierkanten, halve circulen, drie-

hoecken, holligheeden, en duysent andere dingen, die op dese konst sien. Oock mede om dat de *Architecture* boven drijft, en geeft aen veele andere konsten een regel en maere, om datse haer meesterstuk, door de *Simmetrie* moeten oefnen: en met de aengenaeme proportie van de konst, soo vermaectse en voldoerse de oogen van de verstandige Mannen.

Mette sincker hand sal zy de Rije houden en het Pasloot, zijnde wercktuigen om de langhte en breede van de lichaemen te meeten, vindende door de Rije alle de vlackten, en door het Pasloot alle de lijnen, die op 't loot vallen. En om veele redenen, houd zy den Passer in de sincker hand, want hoe noodigh dieselve is, om de gelycke gedeelten af te meeten, daer van behoefmen geen breeder proeve; dienende oock om het midden te vinden, om dat de Maeten aen de punten hangen, en alle de getallen aen het eentjen, om alsoo een volkomen Rond te maecken, als mede de Ovaelen, half-ronden, scheve lijnen, en andere ontalijcke dingen diemen door de *Simmetrie* wil opwercken.

Zy vertoon als of zy dat seer schoone beeld van *Venus* wilde meeten, want soo *Vitruvius* seyt, hebben de Maeten haeren oorsprongh van de Menschlijke leeden, gelyck van de hand de Palm, van den arm de eilboogh, en de treede van de voet, &c. gelyck mede om datter van God niets niet meerder *Simmetrie*, onder alle geschapene dingen, gemaect is, als de Mensche, hebbende hem geschapen nae zijn beeld en gelycknisse, diewelcke is, een waerachtige proportie, een waerachtige Harmonie, een waere ordre, een waere kracht, en de waerachtigste en volmaectste meeringe en gelyckmaetigheyt of *Simmetrie* van alle dingen. Waer over oock *Marsilius Ficinus*, over 't boeck *Platonis* van de Maetigheyt, seer wel seyt, *de schoonheyt des lichaems is voor haer selve niet te beminnen, maer zy moet by ons geacht werden als een beeld van de Godlijke schoonheyt.* En soo wy 't selve wel overwegen, sullen wy bevinden dat de Mensch, de *Kleyne Wereld* genaemt, in sich begrijpt, alle de Maere, gewicht, hoedanigheyt en beweginge, die de groote Wereld in sich heeft. En daerom segh *Mercurius Trismegistus*, dat de *Mensch is eenigh Al, en eenigh geheel in allen.* En ten

met het Vier, *Venus* en *Jupiter* mette Locht, *Mercurius* en *Saturnus* met het Waeter, en *Luna* met het Aerdrijck, alsof komt oock de Mensch met zijne *Simmetrie* of gelyckmaetigheyt, mette hoedanigheeden van de Elementen over een. Willen wy *Sol* sien, fiet het Hert. Willen wy de *Maene* sien, fiet de Leever. Wilje de Sterren, fiet de ooghappels. De regen komt met het schreyen over een. De Wind met het fuchten en blaesen. De Blixem met den lach, en het donderen met het klijven en dreygementen.

De Metallē hebben oock gelyckheydt mette vier humeuren of vochtigheden, te weeten haer *Chilus*, gijl of heffe, haer wey, en haer saet.

De Mensch komt oock op veelerhande manieren mette seven Planeeten over een. Ten eersten mette *Some* door de levende kracht. Mette voedende kracht aen de *Maene*, mette aendringende kracht aen *Mars*, mette fantasien of invallen aen *Mercurius*, mette natuurlijcke kracht aen *Jupiter*, mette wellustige aen *Venus*, en mette aenneemlijcke kracht aen *Saturnus*. Maer laet ons verder gaen en vergelijcken den Mensch by de *Sonne*, door de klaerigheyt van de sinnen. Mette vruchtbaerheyt van voort te teelen by de *Maene*, mette dapperheyt des gemoeds by *Mars*, mette heblijckheyt van 't seggen en uytspreeken by *Mercurius*, mette kracht van te heerschen en gebieden by *Jupiter*, mette brand der Minne by *Venus*, mette subtrijlhey van 't gesicht by *Saturnus*: en door alle dese reedenen fullen wy met *Francisco Puteo* seggen, dat aen *Jupiter* de goedwilligheyt, aen *Saturnus* de vastigheyt, aen *Mars* de moentheyt, aen *Mercurius* de loosheyt, aen *Venus* de geneughete en wellust, en aen de *Sonne* en *Maene* de voortteelinge en verdervinge worden toegeschreven.

Wy kunnen noch meerder van dese wonderlijcke *Kleyne Wereld* seggen, datse alle Dieren gelyckt mette gevoelijcke sinnen, de Planeten mette levende kracht, hebbende de opperste Werckmeester aen yder wassende aert, wortels als seeckere grondvesten gegeven, onderhouden, gelyck *Plinius* verhaelt. De stam gelyckt die niet den romp van 't lichaem, en de tacken de armen? Wilje de handen, de vingers? fiet aen verscheyden

spruyten, die sich uyt de tacken verspreyden. Wilje de huid? fiet aen de schorsse, alwaer een vochtigheyt tusschen leyt, dat gelyck het bloed, den boom, door alle deelen, onderhoud en verquickt. Noch verder: zijnder oock geen aders door de tacken en spruyten, jae oock totte blaeders toe, doordringende? Wy sullen anders niet seggen, dan dat het yder een bekent is, dat alle deelen dieder in den Mensch zijn, oock zijn in de boomen; gelyck *Mixaldus* wijdloopigh verhaelt.

Zy wordt gemaelt, dat zy 't gehouwen beeld van *Venus* meet, want ten eersten vindmen niets, waer in grooter *Simmetrie* en beter proportie is, als in het Menschlijck lichaem, wesende gelyckstemmigh en van d'allervolmaeckste maete. Ten eersten is 't noodigh te overwegen, dat de Natuyre het aengesicht veel hooger heeft gestelt als het lichaem, om dat alle de andere deelen, van 't lichaem, daer uyt worden gemeeten. Het aengesicht wort dan in drie maeten of deelen gedeelt: d'eene is van den top van 't hoofd, tot aen de winckbrauwen, het tweede deel is van de winckbrauwen tot aen den tip van den neuse, en het derde van den neuse totte kinne toe: welcke maeten negenmael verdubbelt zijnde, beelden den gantschen stand van den Mensch af, die in negen deelen gedeelt wort. Het eerste deel is het aengesicht, het tweede de borst, te weeten van het kropbeen af, tottet begin van de maege toe, het derde totten naevel, het vierde van den naevel af tottet opperste van de heupe. Het vijfde en seste van de heupe, tot het buygen der knye, het sevende en achte totte koor of encklauwe toe. Het laetste de geheele langhte van den voer; verstaende dit altijd van een Man die volmaekt van leeden is. Doch wijder hien van te handelen is onnoodigh, alsof sulx van *Pemponius Gauricus* en van dien vermaerden *Mathematicus Anton Mixaldus*, in zijn boeck van de *Simmetrie* des Menschen, gedaen is.

De Goddinne *Venus* wort voor een volmaeckte schoonheyt genomen, alsof dieselve, van veele Schrijvers, voor een Goddinne, van de schoonheyt selve, wort gehouden. Want zy was oock in den strijd, die tusschen *Pallas*, *Iuno* en *Venus* was over den gulden Appel, alwaer geseft wierde, zy *sal de schoonste yverden*

worden gegeven. En soo wierde *Venus* van *Paris*, die als scheidfman van *Jupiter* daer toe gestelt was, voor de alderfchoonste geoordeelt, hebbende sonder twijfel, *Paris* eerst en te vooren de gelijkmaetige proportie en *Symmetrie* van de uytnemende schoonheyt, van *Venus* lichaem, wel overwogen; waer over zy daer nae den gulden Appel ontvingh, die haer, als die de schoonste van allen was, toebehoorde.

S E N T I M E N T I . *De Sinnen.*

V I S O . 't Gesicht.

Een Jongelingh, die op zijn rechter hand een Gier of Sperwer houdt, gelijk de Egyptenaers dieselve vertoonden: in de sincker hand sal hy een Spiegel houden, en ter sijden onder den arm salmen een Schild sien, waer op een Adelaer met twee of drie Jongen, die in de Sonne staeren, geschildert is, met dese woorden, *Cognitionis via*, dat is, door den wegh der beproevinge.

De Spiegel vertoont, dat dese eedele hoedanigheyt niet anders is als een begrijpelijkheid van onse oogh, 't welck blinckende is, gelijk de Spiegel, of doorluchtigh, gelijk het waer door de toevallige sichtlijcke gedaenten van de natuurlijcke lichaemen, nemende die in sich selve niet anders aen, als de Spiegel dieselve doet, brengende die totte gemeene sin, en van daer totte fantasien, die de begrijpelijkheid maecten, hoewel die dickwijls valsch zijn: En hier uyt komt de swaerigheyt in de wetenschappen en kennissen voort, dieder behooren totte veranderinge van de dingen. Waer uyt *Aristoteles*, de Eedelheyt van dese sin, te weeten het Gesichte, oordeelt, en dat die veel snelder als d'andere sinnen, een baene maect totte verborgen geheimnissen van de Natuure, die in 't wesen, van de dingen selve, zijn begraven, die daer nae door dese middelen van 't verstand worden in 't licht gebracht.

De Adelaer heeft voor een gebruyck, gelijk de naertige opmerckers verklaren, dat hy zijne Jongen tegen de Sonne stelt, uyt vreesse of die hem oock mochten zijn verwisselt, en als hy dan siet dat dieselve onbeweeghlijk staen, en de kracht van de straelen der Sonne konnen verdragen, soo brengt

hy dieselve op, en voede: Maer als hy die, als een bastaert vrucht bevinde, soo jaeght hy die van hem wegh. Waer uyt geleert wort, dat als dese sonderlinge mogentheyt, niet wort bestiert tot een eedele uytkomst, en tot oefninge van loslijcke daeden, datse alsdan streckt tot schaede en schande van die 't gebruyckt. En mischien wierde oock tot dien einde, in Italiën en *Europa*, terwijlden oproeren van de Wandalen geduyrden, veele Iaeren gebruyckt, dat de voornaemste Heeren, die sich aen Gode en den Menschen hadden misgrepen, de oogen wierden uytgesteken, ten einde zy in dese ellende souden leven.

Men kander oock een *Linx* of Losch by stellen, om de scherpigheyt van 't Gesicht uyt te drucken.

V D I T O . 't Gehoor.

DE Egyptenaers wanneer zy 't Gehoor wilden uytbeelden, soo maelden zy het oor van den Stier, want als de Koe rochtigh is, dan loeyt zy dapper, geduyrende dit alleende tijd van drie uyren, gelijk *Ornus Apollo* verhaelt: en als in soodanigen tijd de Stier niet komt, 't welck nochtans selden gebeurt, soo plagh zy haer tot dat werck niet te voegen, dan op seeckere gestelde tijd. Daerom staer de Stier stadigh met opgerechte ooren, om hier nae te luysteren, mogelijck hier mede te kennen gevende, dat hy ditselve in 't besonder moet vlijtiger hooren, als andere dingen, om dat het streckt tot onderhoud en geduyrigheyt van ons selve, en dat op de beste maniere, als mogelijck is. En op datmen 't te beter magh kennen, kanmen dit beeld een oor van een Stier in de hand geven.

V D I T O . 't Gehoor.

EEN Vrouwe die op de Luyte slaet, en ter Esijden haer leyt een Rhee.

O D O R A T O . *De Reuck.*

EEN Jonghskén dat in de sincker hand een Wieroock-vat houdt, en in de rechter een Ruycker met bloemen, met een Brackjen aen de voeten, wesende groen gekleet, gemaelt met Roosen en andere Bloemen.

N n n

Het

Het Vat bediet de konstige reuck , en de Ruÿcker met bloemen de natuurlijcke.

Het Brackjen worder gestelt, want of wel de kracht van de reuck in de honden seer groot is, soo isse nochtans aldermeest in de Bracken, diewelcke alleen door haren reuck 't wild opdoen, hoe seer 't selve sich heeft verstecken: en door den reuck sietmen haer dickwijls vriendschap doen aen haere naeste gebuuren, die zy anders niet gesien hebben.

Mer groen is hy gekleedt, want van de groenigheyt der blaeden worden de jonge en welriekende bloemkens gepluckt.

G U S T O. *De Smaeck.*

EEN Vrouwe, die mette rechter hand een Ekorf houd, vol van verscheyden vruchten, en in de sincker hand een Persic.

De Smaeck is eene van de vijf sinnen des lichaems, of eene van de vijf deelen, door de welke de Ideen en voorbeeldingen totte ziele gaen, waer uyt zy dickwijls hare raetslaegen ten nutten voortbrengen, en noch meerder tot haer eygen verderf, bedrogen zijnde door het valsche beeld van de ooghschijnlijcke dingen, die dickwijls zijn valsche aenbrengers en bespieders, en daerom veroorsaken dieselve haer veel quaets. In 't besonder hebben de *Epicurei* valsche Spions gehad, die daer meenden, dat het een heerlijcke sake was, sich tot leckernie en gulsigheyt te begeven, sonder op eere of Werreltsche glory te sien.

Zy wordt mette verscheydenheyt van vruchten afgemaelt, want dieselve worden sonder eenige konst verscheydenlijck gesmaeckt: en de Persick wort dickwijls, tot een gelijck voorstel, van de Oude alsoo gebruyckt.

T A T T O. *Het Gevoel.*

EEN Vrouwe, die de sincker arm bloot vertoont, waer op zy een Valck houd, die met zijn klauwen daer vast in nijpt, en op der aerde sal een Schildpadde zijn.

SENTIMENTI DEL CORPO. *De vijf Sinnen des Lichaems, in een schilderie afgebeelt, door den Heer Giov. Zaratino Castellini.*

EEN Man, die met d'eene hand dese Die-

der gebonden houd, te weten, een Sperwer, een Haes, een Hond, een Valck en een Aep. En op 't midden van 't eerste snoer moet een oogh uytgebeeld zijn, op 't tweede een oor, op 't derde een neuse, op 't vierde een tonge, op 't vijfde een hand.

Vijf zijn de Sinnen, gelijck een yder weer, het Gesicht, Geboor, Reuck, Smaeck en 't Gevoel. En soo veele *Organa* of Sinne-pijpen zijnder, waer door de Sinnen dit van de ziele ontfangen, welke instrumenten wy op de snoeren, op yder Sin, hebben afgebeeld, daerom willen wy hier mede uytfscheyden; doch die lust heeft, kan daer van *Aristotelem, Avicemam, Galenum, andere Physicos en Philosophen, als mede Plinium, Gellium, Lactantium, Damascenum en Calium Rbodiginum* leesen.

Wy fouden het Gesicht door den Losch; diemen seyt dat een scherp gesicht heeft, wel uytgebeelt hebben, niet te min vertoonen wy hier den Sperwer, een Vogel van seer groote scherpsichtige kracht, die oock zijn gesicht alrijd nae de Sonne went, en wiens galle het gesichte verklaert, nemende de vlacken en de duysterheyt van de oogen wegh, gelijck oock de Adelaer doet. Maer wy hebben veel liever, dese als die, genomen, om dat de Adelaer veeltijts voor een beeld van den Hemel genomen wert, en van den glans en van het licht zijn zy de Sonne toegewijt, als zijnde het blinkende licht en de lampe van de geheele Wereld. Zy is by den Egyptenaers voor *Osiris* genomen, waer van dese Vogel een beeld was, van een scherp gesicht, gelijck *Plutarchus* seyt in 't verhael van *Isis* en *Osiris*. Dat het Gesichte gemeenschap heeft met het Licht, den glans en den Hemel, wordt van *Plutarchus* in zijne zeedige wercken bevestigt, alwaer hy seyt, 't is waer de Wereld is wel een eenigh deel, niet te min, soo bestaetse in een seckere maniere uyt vijf lichaemen: te weten uyt het lichaem der Aerde, des Waeters, des Lochts, des Viers, en des Hemels, die van *Aristoteles* de vijfde esientia of *Selstandigheyt*, of van anderen het Licht, van anderen den Hemel, wort geheeten; ja daer gebreken geene die de faculteyt of mogentheyt van de Sinnen, met het getal van de vijf Elementen vergelijcken. Het Gevoel by de aerde, om datse de kracht tegen staet; de Smaeck by 't waeter, om dat de hoedanigheyt van de Smaeck, door de vochtigheyt van de spongieuse en vochtige tonge genomen

men wert. 't Gehoor by de locht, om dat daer door de galn en weerflagh van de stemme en 't geluyt gemaect wert. De Reuck die uytter natuyre vierigh is, wort by 't Vier vergeleeken. En de Hemel by 't licht, het oogh een klaer instrument van 't gesicht zijnde, heeft een suyvere cristallijne vochtigheyt. En *Timaeus* seyt dat de oogen des Hemels licht en de straligh deelachtigh worden. *Het Gesicht, de glans, de Hemel en 't licht, worden als dingen, die malkanderen verwant zijn, gematigh, en maecken den sin, door de cendrachtige beweginge, verbaest, seyt Plutarchus.*

't Gehoor wort door de Haes verstaen; gelijk de Egyptenaers als mede *Plutarchus* verhaelen. Van de snelligheyt van 't Gehoor seggen zy, dat de Haese meest alle andere door de snelligheyt desselven overtreft: tot welckers verwonderinge de Egyptenaers, in haere heylige boecken, een Haese voor 't Gehoor afsnaelden.

De Reuck wort, door den Hond, by de Egyptenaers uytgebeelt, als die de verborgen dingen alleene door den Reuck, ontdeckt; hy kent de komfte van het onbekent volck, en oock van zijnen Heere, schoon dat hy lange van huys zy geweest. Hy ruuyct op der jaght, waer het wild is heen geloopen, en vervolght het selve ter tijd hy 't op doet: Daerom plagh men tot een spreekwoord te seggen, *hy heeft een brax neuse.* Als tot eene, die wel scherp riecken konde. Van de loosheit en reuck der Honden vindy by *Xenophon* breeder in sijn schoon boekjen van de Iaght. Dese drie Sinnen, die wy nu laest uytgeleyt hebben, die zijn niet gemeen aen alle andere Dieren. Want eenige zijn blind geboren en hebben geen oogen, andere zijn doof sonder ooren, andere sonder neusgaeten of reuck. 't Is wel waer dat de Visschen geen leeden of gaeten hebben, om te hooren of riecken, niet te min zy riecken en zy hooren. De twee volgende sinnen, zijn alle volmaecte Dieren deelachtigh, gelijk *Aristoteles* verhaelt, en in 't boeck van het slaepen en waecken seyt hy, *Alle Dieren hebben gevoel en smaeck, behalven de onvolmaecte Dieren.* De Mensch overtreft alle Dieren in 't Gevoel en in de Smaek, maer in d'andere sinnen, wort hy van andere Dieren overwonnen. De Adelaer, seyt *Plinius*, siet veel klaerder als de Mensch; voorts seyt hy, de Gier heeft een veel scherper Reuck: De Mol hoort veel snelder, alhoewel hy

met sulcken dicken stof van aerde bedeckt is. De Oester, seyt hy, heeft alleen het gevoel, berooft zijnde van alle andere sinnen. Maer men soude mogen seggen, dat zy den smaek oock heeft, om dat zy door den dau wort gevoet.

Van de Smaeck geloofmen, dat die is in alle Dieren, want yder wort door eenige spijse of vochtigheyt gevoed, als *Plinius* seyt, alhoewel hy oock seer beuselachtigh schrijft van eenigh volck, *Astoni* geheeten, die haer in *Indien*, ontrent de Reviere *Ganges* onthouden, sonder Mond, die noch eeten noch drincken, levende alleene by de locht, en by den reuck, die zy alleene door de neusgaeten intrecken, waer over zy altijd wortelen, bloemen en wilde appelen in de hand hebben, oock op lange reyfen, ten cinde zy geen reuck souden gebreck hebben, maer dit souden Monsters van de Natuyre moeten wesen. Het Vercken heeft smaek in alle dingen, jae totten dreck en vuyligheyt toe, daer het sich oock in wentelt, en om dat dit een laster is van gulfigheyt, hebben wy 't nagelaeten, gelijk mede de langh-halfen, als de Kraenen en Swaenen, diewijl dieselve beeldnissen zijn van de stocklust, want *Philoxenus* klaeghde over de Natuyre, dat zy hem niet soo langen hals, als de Kraen, hadde gegeven, op dat de welluft der smaek te langer, in dien langen hals, mochte blijven; gelijk oock *Athanasius*, van eene *Melanthius*, en *Martialis* van eenen *Oenocratulus*, verhaelen. En om dat wy geen lasterlijck beeld van de smaek souden vertoonen, hebben wy den Valck gemaect, als een Vogel, die dun van tonge en smaek is. Want hoe grooten honger hy oock heeft, seyt *Gregorius*, soo wil hy nochtans geen vuyt aen nuttigen, maer hy lijdt hem, ter tijd toe, dat hy een smaeklijcker buyt vind.

't Sal noodigh zijn een weynigh van de Tonge, die op 't snoer gemaect is, te spreken; want alle Schrijvers laeten niet toe, dat het gevoel van de smaek, in de tonge gelegen is. Eenige seggen aen 't verhemelte, andere aen de tonge, andere seggen, beyde aen 't verhemelt desmonds en in de tonge. *M. T. Cicero* schrijft dieselve het verhemelt toe: Waer over hy van *Epicurus* aldus spreeket, *terwijl en Epicurus oordeelt, wat voor 't gehemelt best zy, soo heeft hy het verhemelt van den Hemel, gelijk*

Ennius seyt, niet waergenomen. Voorts seyt hy, datter een Wellust is, die door 't gehemelt en door de ooren wort gevoelt, verstaende de smaeck en de lust van 't Hooren. Waer over oock *Quintilianus* klaeght, van dat de kinders eerder onderwefen wierden in de Rijckdommen en leckerheeden, als in 't spreken. *Het kind kan qualijk een woord uydrucken*, seyt hy, of het eyscht wat leckers, jae wy leeren het verhemelt eerder de leckerheyt, als de mond het sprecken. *Horatius* verhaelende van drie gasten, seyt:

*Drie Gasten duncken my 't verhemelt soo versche'er,
Dat naulijx yders smaeck kan komen over een.*

Andere schrijvent soo wel de tonge als 't verhemelt desmonds toe, seggende dat de smaeck is een sin of bevindinge, die de vochtigheydt op de tonge of aen 't verhemelt neemt. Waer over *Plinius* seght: *De kennisse van de smaeck is anderen in de tonge, maer den Mensch is zy oock in 't verhemelt.* Andere die 't alleen met de tonge houden, waer onder *Lactantius* oock is, metten welcken wy toestemmen, seggen, dat de smaeck niet aen 't verhemelt, maer aen de tonge geproeft wert: niet aen de geheele ronge, maer alleen aen de randen desselfden: En alsoo die seer dunvelligh zijn, soo trecken zy den smaeck tot haer door een subtile gevoelickheyt. *Aristoteles* seght in 't 1 boeck van de Dieren, dat de kracht van de smaeck besonderlijck in 't voorste deel van de tonge gelegen is. Daer zijn oock Philosophen, die het begin en de oorsprongh van de smaeck, in een velleken onder de tonge, en onder aen 't spongieuse en holle vlees op 't platte van de ronge stellen, en daerom seggen zy, datter oock diergelijcke velleken aen 't verhemelt van de mond is. Waer uyt het komt dat veele den smaeck aen 't verhemelt en aen de ronge stellen. Waer over *Aristoteles* seght, datter eenige Visschen zijn, die geen tongen hebbende, den smaeck aen 't vleessige verhemelt krijgen. De keele is oock den smaeck deelachtigh, want *Cicero* seyt, dat de smaeck is in de holligheyt van de keele: Maer daerom maghmen geen ander beeld setten als van de tonge, want daer in bestaet het begin van de smaeck, en die beweeght den sin van de smaeck. De aengenaemheyt en de lust van de dingen diemen eet, bestaet in het inswelgen van de soete spijsen, die door het daelen in de keele raacken. Daer over seyt *Aristoteles* voorder,

dat *Philoxenus Erizius* eenen hals, langer als een Kraen, begeerde, op dat hy 't gevoel te langer in zijnen hals mocht hebben. Sulx dat de tonge den smaeck verweckt, dien zy het verhemelt mede deelt, en die wort dan daer nae door de keel van de smaeck verteert. Waer over wy in *Aristoteles*, van de Natuyre der Dieren, vinden, dat de tonge een dienardesse van den smaeck is. En daerom schrijven wy den smaeck, met reeden, de tonge toe, en stellen die op het snoer, tot een beeld van de smaeck.

Het gevoel is, buyten twijfel, allen Dieren gemeen, hoewelse van andere sinnen berooft zijn. *Aristoteles* seght, *de gemene sin van 't gevoel is in een yder: en die is oock door het geheele lichaem verspreyt, die zy door middel van 't gevoel verkrijght, en zy gevoelen de kracht van de dingen, die zy aenraecken.* Het object of voorwerp van 't gevoel, zijn de eerste hoedanigheden, als het koude, het vochte, de hette, en de drooghte. Daerom seyt *Cicero* in 't 2 boeck van de Natuyre der Goden, *Het gevoel is door 't gantsche lichaem gelijkmaetigh verspreyt, alsoo dat wy alle slagen en aenvallen van koude en hette, komen voelen.* De tweede hoedanigheyt is, het sachre, het harde, het lichte, het swaere, het weecke, het dunne en het scherpe: en hoewel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, soo bestaet het nochtans, voornaemlijck, in de handen, waer mede wy alle dingen tasten, voelen en aenraecken. En daerom hebben wy den Aep daer by gestelt, diewelcke den Mensche geheelijck naebooft, voornaemlijck mette handen, vingers en nagels tastende, en alle dingen bevattende. Waer over *Mimifcus Callipedem* den pluymstrijcker een Aep noemde, en *Demosthenes* en *Eschines* wierden door haere lichte bewegingen en geberden, die zy mette handen en voeten deden, Baviaenen of Aepen geheeten. Maer wy beelden den Aep af, van wegen de gelijkheyt die hy heeft metten Mensche, die van *Emius*, *Ovidius* en *Martialis* daer by oock werden vergeleken.

Wy hebben nu de vijf Sinnen des lichaems, in eene beeldnisse gebonden, en met zijn besonder snoer afgescheyden, want het is noodigh, dat zy in een lichaem gehecht blijven, overmits wanneer daer een sin komt te ontbrecken, soo blijft de rest on-

volmaeckt en ontstelt, even als een Luyte sonder eenige snaeren.

Men konde, by alle gelegenthey, yder Sin wel alleene vertoonen, met zijn snoer en gedierte daer aen, voegende in sulcken val, by 't *Gefichte*, een bossel venckel in de slincker hand, om dat haer sap de duyfterhey van de oogen wegh neemt, en 't gesichte versterckt. *Plinius* seyt dat de Venckel van de Slangen geadelt wort, om dat zy door haer sap 't gesichte weder verkrijgen, waer uyt naederhand bevonden is, dat het den Mensch mede daer toe voordierlijk is. Tot het *Gehoor* kan men een tack van witte Populieren of van Mirthe gebruycken: En soo *Plinius* seyt, verdrijft het warme sap van witte Populierblaeden, de smerte der ooren. En de Mirthe, gebruycktmen, om dat de Oly, die uyt haere vruchten en blaeders wort gerrocken, de ooren suyvert. Tot den *Reuck* kan de Roose gebruyckt werden, diewelcke een soete reuck van sich geeft, meer als andere bloemen doen. Torte *Smaeck* kan men een Appel nemen, alhoewel dieselve seer genueghlijk is om te sien en te riecken, soo is doch haer laetste gerecht, de *Smaeck*. Het *Gevoel* kan men maecken dat hy aen de slincker borst een Armelijntjen of een yser-vercken heeft, om de twee verscheyden hoedanigheden van 't gevoel uyt te drucken, te weten het scherpe en het sachte: wefende 't eene scherp en stekende, 't ander daer en tegen, sacht en saertjens van gevoel.

S E N S O. De Sinne-lusten.

EEn naeckt en vet Jongelingh, staende in een loopende Beeck rotte halve beenen toe, zijnde aen den Oever verscheyden planten, waer van hy uyt eene der selver de vruchten versamelt, houdende in de slincker een Bloemruycker.

De Sin of bevindinge, wort naeckt geschildert, om dat zy den Mensch in de goederen des Lichaems en der Ziele, doet naeckt en bloot gaen, terwijl zy vast geneegen zijn totte tegenwoordige lusten en begeerlijckheeden, sich niet voorfiende noch versorgende, tegens de aenstaende ellendigheden.

De vertighey is een teycken van een *sensitiva* of sinlijke ziele, die vol slechte ge-

dachten en kleyne overweginge is in swaere saecken, diewelcke insonderhey het lichaem maeger maecken, en de ledemacaten verswacken, gelijk de *Physiognomici* seggen.

Hy staet mette voeren in een vlietend waeter, om te vertoonen, dat sich de lusten van de Sinnen gestadigh laeten bewegen, en metter tijd verlopen, sonder datse nut of profijt aenbrengen: En 't is swaer dieselve op te houden, gelijk het oock gevaerlijk is door de lusten te wandelen.

Het Waeter wort somtijts, voor de sonde, verstaen, en de Mensch die daer in staet voor den Sondaer, gelijk *David* singht, *de Waeteren zijn tot aen mijne ziele gekomen*. En ten dien aensien wort vertoont, dat de Mensch zijne eygene sinnen volgende, in groot gevaer staet, om daer door doodlijk te vallen.

De vruchten en bloemen, drucken de vier werkingen van de Sinnen, wat naerder uyt, als het *Geficht*, de *Smaeck*, de *Reuck* en 't *Gevoel*, die sich in de bloemen en kruyden openbaeren, ontdeckende 't ander, te weten het *Gehoor*, door 't ruyschen van de Beecke, en van daer komt het lichtlijk in de sinnen.

De Simen, gelijkmen die in een beeld kan vertoonen.

EEn Jongelingh met veelderley verwen gekleet, hebbende een krans van verscheyden bloemen en vruchten op 't hoofd, als mede een Vederbos of Pluym, die sich, door den Wind, schijnt te bewegen, hebbende in de slincker hand een Cyther, Luyt of Fluyt, en aen de rechter een Handschoe.

Hy wort Iongh gemaakt, om hier door aen de Iongheyt de vluchtighey van de sinnen te vertoonen: En de verscheyden verwen drucken uyt den sin van 't gesicht, die te gelijk met het licht, een voorwerpsel zijn, als mede de bloemen en vruchten voor den *Reuck*, de snaeren en de instrumenten voor 't *Gehoor*.

Het gevoel wort door de Handschoe uytgedrukt, alsoo zy de hand voor de koude, of voor de Sonne en hette bewaert, en voor diergelijke dingen die 't gevoel aengaen.

De Vederbos op 't hoofd, bediet dat de Sinnen sich soo licht bewegen, als de pluymen, door een kleyn windeken.

De vijf Simmen.

OM alle de vijf Sinnen des lichaems in eene beeldenisse te vertoonen, kan men een Jonghman afmaelen, in 't wit gekleet, die een Spinneweb op 't hoofd heeft, en sal ter sijden hem hebben een Aep, een Gier, een wild Vercken, en een Losch of wilde Kat. Men geloof dat yder van dese Dieren, in 't besonder, scherpe Sinnen hebben, waer in zy den Mensch te boven gaen. Daerom seggen dese Dichten:

*Nos Aper auditu, praeclit Aranea tactu,
Vultur odoratu, Linx visu, Simia gustu.*

Dat is:

't Wild Swijn wint door 't gehoor, de Spin door 't teeder raecken,
De Gier door reuck, de Losch door 't sien, en d'Aep door 't smaecken.

S O N N O. *Slaep.*

EN swaerlijvigh vet Man, gekleet met daffe-vellen, leggende op een bedde van Maenekops bollen, die een Wijnstock, met rijpe Druyven gelaeden, sal beschaduwten, hebbende ter sijden een kuyl daer een Waeter-fonteyn, komt uyt springen.

S O N N O.

De Slaep, soo die van Philostratus geschildert is over het beeld van Amphiarao.

EN Man met een slaprigh en bol gesicht, hebbende een wit kleed over een swart, als of men daer door den dagh en de nacht wilde afbeelden, houdende in de hand een fuyver, dun en geschaeft Hooren, uyt het welke waerachtige droomen voortkomen, om dat het hooren dun geschaeft zijnde, wort licht en doorluchtigh: Want de waerachtige droomen worden by de Latijnen, *Cornea*, dat is Hoornige, geheeten, gelijk *Silius Italicus* en *Statius* verhaelen. Over welke plaetse van *Lactantius Grammaticus*, seyt *Statius*, her leedige Hooren, want hy hadde 's nachts her Hooren leedigh gestort: Overfulx sal de Slaep van den Schilders alsoo vertoont

worden, dat hy schijnt de vochtige droomen daer in te gieren, en weder daer uyt te storten, op die geene die daer droomen. Derhalven kan de Slaep aldus afgeschildert worden, datter iets uyt den Hooren, als een roock opvlieght, 't welck vertoont dat de oorfaecke van den Slaep de dampen zijn, diewelcke in 't hoofd opklimmende, haer veranderen, en door middel van dieselve, wederom versmelten.

En boven 't geene *Philostratus* heeft geschreven, sullen wy door 't aensien van *Tibullus* maecken, datse vleugels heeft, seggende in seecker Dicht, *de Slaep spreide haer swarte vleugels uyt*. Vyt welck Dicht kan verstaen worden, datmen de Slaep met swarre vleugels kan afschilderen, om hier door de snelligheyt van den Slaep, en de aengenaemheyt van de uyren, die al slaepende doorflippen, af te beelden.

Men kan oock maecken, dat hy mette ander hand een roede houd, om de Heerschap-pie uyt te beelden, die de Slaep over den Menschen heeft. En *Virgilius* in zijn 5 boeck van *Aeneas* den Slaep beschrijvende, doet *Palinurum* van 't Schip in Zee vallen, seggende dat hy een tack by hem droegh, die gedoopt en nat gemaect was, in de reviere *Stryx*. En om my niet al te langh op te houden, sal ic alleene seggen, dat dese bovengeseyde dingen geen ander verklaringe van noode hebben, om datse een breede Poëtische beschrijvinge zijn, getrocken van de werckingen, diemen van den Slaep siet en bevint.

S O N N O. *De Slaep.*

DOnus verfiert voor den Slaep een Man, die daer slaept tusschen twee Dassen, en daer by eenige Ratten: als Dieren, die totten Slaep seer zijn genegen.

I N G O R D I G I A. *Onversaeldijcke Slocklust, Vraetigheyt.*

EN Vrouwe in roestige kleederen gekleet, houdende met haer rechter hand een Vos, en ter sijden haer staet een Struys.

Slocklust is eygentlijk gefeyt, een onge-manierde genegenheyt van een faecke die totte onderhoudinge des levens behoort, en is noch schandelijcker als diemen Gulsigheyt of

of Overdadigheyt noemt. En zy wort met roetige verwe gefchildert, om dat zy het yfer verteert, fonder dat de roeft felve daer van eenige nuttigheyt geniet: even gelijk de Slockop, die alles opfweelght, fonder dat hy daer van eenige fmaeck heeft: Waerom de Struys hier by gefelt wort, als die het yfer opflockt en verteert.

De Vos bediet by *Orus Apollo* even datfelve, want als hem fpijfe ontbreeckt, foo voed hy fich met zijn eygen vlees.

INGORDIGIA. *Slockluft.*

EEn Vrouwe van een leelijck opficht, en gekleet in roetige verwe, die de fpijfen monde weder uyt fpouwt, houdende in de rechter hand den *Vifch Scarus* geheeten, en in de flincker een *Lamprey* of *Negen-oogh*.

De *Vifch Scarus* is ons onbekent, en die wort nergens als in de *Carparifche Zee* gevonden, en is van de oude *Schrijvers*, voor eenen gulfigen en inflockenden *Vifch* gehouden, als *Aristoteles* fecht: Want defe *Vifch* alleen, onder alle *Vifchen*, gaet op de maniere van de viervoerige *Dieren*, en eet kruyd of gras op 't veld, en verflint uyt groote gierigheyt alle andere kleyne *Vifchen*, die hem gemoeten, en fpouwt diefelve door al te groote fatheyt en gulfigheyt weder uyt. Defe *Vifch Scarus*, gelijkct een groot deel den *Vifch Orata*.

De *Lampreye*, feyt *Orus*, baert door den mond, en foo haeft zy gebaert heeft, fchiet zy nae haere *Iongen*, en wie 't niet kan ontvluchten, flockt zy weder op.

Anders.

EEn Vrouwe met een dicke buyk: 't welck bediet een pluymftrijckende *Slockluft*, houdende een doorschijnend glas in de hand, waer in veele bloedfuygers leggen: Want gelijk de bloedfuygers, fuygende eens anders bloed, uyt haeren aert, niet fullen ophouden voor darfe tot barftens toe vol zijn gefopen, alfoo mede fullen de gulfige *Vraeten* niet ophouden, ten zy de gulfigheyt felve haer mochte verflicken,

INGORDIGLIA. *Slockluft, Vraetigheyt.*

EEn Vrouwe, hebbende in de hand een tack vol *Eekelen*, daer van zy met haer rechter hand eene aen 't *Vercken* heeft gegeven, die d'*Eyckel* in den mond houdende, mer opgerechten hoofde en oogen, op de tacke loert. Defe beeldeniffe vertoont de gulfigheyt, door het *Vercken* uytgebeeld, 't welck d'eene *Eyckel* nier heeft, of het fier wederom nae d'ander. Volgende daer in de maniere der gulfigaerts, gelijk *Aleus* fecht:

Het Swijn met d'Eyckel in den mond,

Nae d'ander Eyckel janckt terftont.

Het *Swijn* wort voor d'infwelgende *Slockluft* genomen, om dat dit *Dier* den gantschen dagh niet anders doet als eten en flocken, van 't geene hem voorkomt. Waer van dit fpreekwoord is gekomen: hy flockt en fcheert als een *Vercken*. *Horatius* willende *Album Tibullium* raeden, hoe hy luftigh foude leven en vet worden, feyt op 't einde van zijnen brief aldus:

Wanneer u 't lachen lust, my fukly glat van leen,

Een Epicuri Swijn, sien als een Pampfack treen.

Daerom wordenfe *Verckens* van de kudde *Epicuri* geheeten. En de *Beotiers* in *Arcadien* wierden *Swijnen* genaemt, om darfe fulcke flemperen en balgers waeren: want men leeft in de fpreekwoorden, *Hy leeft een Verckens leven*, dar is een gulfigh en fwelgers leven: en die geene die alfo flordigh leven, worden plompers, grovers en borte *Menschen*, als *Verckens*, geheeten. Maer alhoewel in defe beeldeniffe alleen de *Slockluft* der *Pampfacken* en *Slampampers* vertoont wordt, foo kan men diefelve oock rrecken tot alle andere faecken diemen begeert, oock tot het inflocken der goederen. Want gelijk het *Vercken* gedreven wordt, door de onverfaedlijcke *Slockluft*, wroetende altijd mer zijne fnuyt en pooten in der aerde om vet te worden, alfo worden de *Menschen* mede getrocken, door een onverfaedlijcke gierigheyt van de aerdsche dingen, foekende geld en goed, op en onder de aerde, ftekende dickwijls haere hoofden in eens anders kaffe, en mengen 't een onder 't ander, werckende alfoo met handen en voeten, alleene om haere onverfaedlijcke geldluft te bluffchen, en dat door allerley *schelmfche* en ongeoorloofde we-

gen:

gen: Iae naulijx hebben zy de rijpe vruchten van haere woekerije getrocken , of zy jancken terstont nae de onrijpe : soo seer zijnsē totte Slocklust genegen. *Alcus* vergeleecck de begeerige rocht-lust, die hy over een Maeghdeken hadde , by een Vraet of Slemper : *Want*, seyt hy, *de Sogh heeft wel d'eene Eyckel in den mond*, maer *strax gaepse nae een ander*, alsoo heb' ick oock wel een *schoon Maeghdeken*, maer ick verlange terstont *wederom nae een ander*.

NEGLIGENZA. *Sloffzigheyt, Onachtsaemheyt, Sorghloosheyt.*

EEn Vrouwe met heel gebroken en gescheurde kleederen , en gantsch onthult, leggende gestreckt op der aerde , met een Sandlooper in de hand , of die ter sijden over dwers leyt.

De Sloffzigheyt wort onthult en qualijck gekleet geschildert , tot bewijs dat de sloffe onvolmaect is in alle zijne handelingen, zijnde, in 't gemeen, van elck mispresen.

Dat zy ter aerden leyt, bediet de begeerte die zy heeft in 't rusten , waer uyt dit gebreck zijn oorsaeck neemt.

De Sandlooper die over dwars leyt, sonder darter sand uyt loopt , bediet den tijd, die verlooren is : wefende dit gebreck een foone van de vadigheyt en traegheyt , of ten minsten op een tijd met haer gebooren. Daerom kan men haer oock met een Schildpadde afmaelen , die boven op haerekleeders kruypt , om datse traegh en onachtsaem is in al haer doen, en dat door den last van de snoodigheyt des gemoeds , die haer niet toelaet, datse van haer ingeboorene vadigheyt soude werden ontlafst.

* * * *

Sorghloosheyt wort als strijdigh gestelt tegen de *Voorzichtighheyt* : want *Sorghloosheyt* verwaerloost alles, en is onachtsaem in de voorforge, om sich van noodrust en alle behoeflige middelen tot onderhoud des levens te voorsien. Waer over als de *Sorghloosheyt* by *Voorzichtighheyt* quam , en verlicht dat zy haer in den barren Winter onderstant wilde doen, vracghde haer de *Voorzichtighheyt* , wat zy doch in den Somer , terwijl men op 't insaemlen most bedacht zijn, al hadde bedreven ? antwoorde , zy hadde den Somer in wellustig-

heyt en vrolijck singen overgebracht. Soo antwoorde *Voorzichtighheyt*, wel aen ! hebt ghy die met singen doorgebracht, soo mooghdy nu in den Winter , u tijd , met dansien oock overbrengen. Tot beschaemtheyt der geener, die haere jonge jaeren met brafsen, slempen en forghloosheyt doorbrengen , en daer na in den barren Winter haers Ouderdoms, den poot moeten suygen , en op eens anders genaede leven.

Vrou Sorghloos kael en bloot, door 's *Winters bange nood*,

Bad om wat onderstant, tot reddingh voor de dood.

Voorzichtighheyt heeft haer daes antwoord weer gegeven,

Hoe bracht ghy 's Somers deur, u jongh en dertel leven ?

Ick speeld' en songh in weeld', in blijdschap en vol vreughd,

Wel danst nu in de koud' en weest daer in verheughd.

F A T I C A. *Sloverie.*

EEn qualijck gekleede Vrouwe in 't groen, choudende een open Boeck in haer hand als of zy las, ter sijden staet een Kalf of jonge Os.

De Arbeyt of Slovernye, is, nae 't seggen van *Cicero*, een seeckere werckinge van de besighheyt des gemoeds, of des lichaems. In 't groen wortse gemaelt, om dat haer de Hope voed en onderhoud.

Zy is Jongh geschildert, om dat de Ieugd bequaemer is totten Arbeyd, als wel eenigh ander Ouder. Daerom als *Ovidius* in zijne Minnekonst wilde bewijfsen, datmen de Sloverie in de Ieughd most verdragen, seyt hy :

Den arbeyd draecht in uwe Ieughd,

Want d'Ouder daer toe weynigh deughd.

Door 't Boeck wort de Sloverie van de Sinnen verstaen, als die voornaemlijck door de oogen gevat worden , zijnde een heerbaene die licht is , om te geraecken , in alle voorvallen totte kennisse van 't verstand. De Sloverie des lichaems , wort door de betreycknisse van den jonge Osse verstaen ; gelijk *Ovidius* mede verhaelt.

F A T I C A. *Sloverie.*

EEn stercke Vrouwe met een Eefels-huyd bekleet, sulx dat de Eefels-kop verstreckt tot een huffel op de hoofdhayren , wefende dit

dit Dier gebooren totte Sloverie, en om swaerwichtige dingen te draegen. Men kan oock by dit hulffel noch twee Kraens vleugels voegen, 't welck dienen sal ter gedachtenisse van de Sloverie of Arbeyt. Want het is een oud gevoelen, dat de vleugels als mede de voeren van den Kraen, by sich gedraegen, lichtlijk alle swaere arbeyt verlichten, 'en dat sonder eenigh misnoegen; gelijk *Pierius* in 't *XVII* boeck verhaelt.

DOLORE. Smerte, Herknaginge.

Een half naeck Man, die aen handen en voeten gekluystert, en met een Slangē is omslingert, die hem seer wreedlijk in zijn slincker sijde bijt, siende met het hoofd seer duyster en mismoedigh.

De handen en voeten die geketent zijn, zijn het verstand, met het welck men alle wercken gaet overwegen, die de uytvoeringe en 't overlegh van noode hebben: En zijn dieselve alhier gebonden mette bitterheyt der Smerte, alsoo zy geen acht kunnen nemen op haere gewoonlijke werckinge, ten zy seer swaerlijk.

De Slangē die sich in veele manieren ront-

om den Man slingert, bediet in 't gemeen altijd quaed, en het quaed, 't welck oorfsake is van verwoestinge, is het beginsel van de Smerte, in die dingen, die eenigh wesen hebben.

In de H. Schriftuyre, wordt de Slangē dickwijls voor den Hellschen Duyvel genomen: En nae de uytlegginge S. *Hieronymi* en *Cypriani*, alwaer zy de woorden van 't *Pater Noster*, *Verlost ons van den quaeden*, verklaeren, seggen zy, dat hy onse aldergrootste quaed is, als zijnde de oorfsake van alle onvolmaektheyt, soo wel in den inwendigen als uytwendigen Menschē.

DOLORE DE ZEUSI. Smerte, nae de afbeeldinge van *Zeuxis*.

Een treurigh en bleeck Man in 't swart gekleet, met een uytgebluste Fackel in de hand, die noch een weinigh roock geeft.

De kenteyckens van de smerte, worden noodsaeckelijck uyt eenige teyckens van 't voorhoofd, als in een toonplaets van de ziele, ontdeekt: alwaer zy, gelijk de Poet seyt, haere waere of koopmanschap te voorschijn brenghet, als daer zijn de rimpelen, de traenen, de droefheyt, de bleeckheyt en andere dingen, die door soodaenige werckingen, sich in 't aengesicht vertoonen.

Het swarte kleed is altijt een teycken van droefheyt en smerte, alsoo dieselve verwe de duysternisse gelijckt, die daer is een berovinge van 't licht, welck licht de oorfsake en beginsel is van onse vrolijkheyt, gelijk de blinde *Tobias* seyde, verhaelende zijn ongeluck aen zijnen Soone.

De uytgebluste Fackel, nae 't gevoelen van eenige Philosophen, vertoont, dat de ziele niet anders is als een Vier, 't welck of door gestaedige smerte en moeylijkheyt wort uytgeblust, of zy heeft soo veele lichts niet, dat zy in haere handelingen, 't geene nut en oorbaer is, kan onderscheyden: en dat een bedroeft Man, een Fackel gelijckt, die eerst is uytgebluscht, en geen vlamme van sich geeft; maer heeft alleene soo veel herte; darf den roock (soo veel zy magh) kan uytwerpen; passende dieselve op een bedroeft leven, om daer door dieselve droefheyt te voeden. De vindinge van dese beeldnisse wordt dien seer ouden Schilder *Zeuxis* toegeschreven.

INGIURIA. Smaed, Ongelyck.

EEn jonge Deerne, vreeslijck van opsicht, met brandende oogen, in 't root gekleert, met de Tonge uyten mond, als een Slangetongh, daer rontom veel seever en quijlis, houdende een Doornbosch in de hand, en onder haere voeten een Waeghschaele.

Aristoteles seyt in zijne *Rhetorica*, dat het smaeden en schelden den Jongen eygen is, want door de overvloedighey des bloeds en door haere natuylijke hette, soo zijne stout en vermetelijck, om een ander te lasteren: En om dat de Jongelingen de hooghey beminnen, willen zy altijd boven een ander drijven, 't zy door wat middel zy kunnen, en hierom wordt de Smaed by een jonge Deerne afgemaelt.

Door het leelijck gesicht en de vlammen- de oogen wort te kennen gegeven, dat de Smaet voortkomt door de ontstelling des gemoeds, die meest door 't gesichte gespeurt wort.

De Tonge, die eens Slangen-tonge geli- jckt, is een teycken dat de Lasteringe en Smaet, een groot deel in de woorden bes- taet, die niet anders steecken, dan oft scher- pe doornen waeren.

De Schaelen onder haere voeten, zijn teyckens, dat de Smaedinge een werck is van ongerechtighey, lasterende andere on- schuldige luyden, en die 't niet hebben ver- dient, met Smaet- en scheltwoorden.

VELOCITA DELLA VITA
HUMANA.

OM de snellighey van 's Menschen leven uyt te drucken, wort de *Centaurus* afgemaelt, welck Dier totte uysterste deelen van den buyck, een Menschlijcke gedaente heeft, en de rest van 't lichaem is als een Paerd.

Pierius verhaelt dat het eynde van ons le- ven, den Mensche met een snellen loop overkomt, om dat wy door een wonder- baerlijcke slijberachtrigheydt komende te vallen, schielijck van de dood worden wegh genomen.

VELOCITA. Snellighey,
Vluchtighey.

EEn Vrouwe met vleugels aen de schou- deren, als of zy wilde loopen, hebbende op 't hoofd een Sperwer met opgellaegen vleugels. Een gelijcknis nae de spreucke van *Homerus*, daer hy de groote Snellighey, door den vlucht van den Sperwer uytdruckt.

VELOCITA.

EEn Vrouwe met vleugels aen de schou- deren, draegende Brooskens op de ma- niere van *Mercurius*, en in de rechter hand een Pijle.

De Brooskens zijn een teycken van Snel- lighey, gelijk oock de Pijle is. Zy magh oock wel ter sijden een Dolphijn met een Seyl hebben, want het laeste doet het Schip snel voort loopen, en 't ander drijft sich sel- ve seer snelligck voort.

CELERITA. *Snelligheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Blixem houdt, gelijk *Pierius* verhaelt; ter sijden een Dolphijn, en in de locht een Sperwer: 't welck alles voor de raffigheyt genomen is, wesende yder in zijne beweginge snel en rasch. Door kennisse van dese kan men lichtlijck afmeren, wat saecke de Snelligheyt zy.

LASSITUDINE. *Somersche moedigheyt.*

EEn magere Vrouwe luchtjes en dun gekleert, roonende haere bloote borst, leunende mette slincker hand op eenen stock, houdende mette rechter eenen Waeyer, waer mede zy eenige wind of verkoelinge maect.

Door de vermoeytheyt, verstaen wy die swackheyt, die daer uytwendigh op 't lichaem valt en schaedelijck is.

Wy noement Somersche moedigheyt, om die te onderscheyden van een ander vermoeytheyt, die door de sieckte, of anders veroorsaectt zy, maer alleene die natuyr-

lijck door te grooten Somerschen hette heerkomt.

Mager wort zy gemaelt, om dat de onderhoudinge des lichaems, door 't middel van de hette uytwaesemende, sich ontsluit, en daer door wordt men noodsaecklijck mager.

Het kleed en de bloote borst, zijn oock reykens van het sayoen des tijds, gebruyckende de Mensch daerom luchtte kleederen, om de hette min te gevoelen. 't Zijn oock reykens van de hette, die in der daed in dese vermatheyt gevonden wort.

Met het leunen op den stock, wort verroont, datter ondersturtinge van noode is. En wie die van noode heeft, die heeft niet krachts genoegh van sich selve; 't welck het eigen is dat wy in dese beeldenisse afmaelen.

De Wayer druckt uyt, dat als men dieselve beweeght, soo wort de locht daer door verkoelt, en 't lichaem dapper verfrischt. Want men soeckt door den Wayer te ontgaen het verdriet en de moeylijckheyt van de hette.

SOBRIETA. *Soberheyt.*

EEn Vrouwe die slechtlijck gekleedt is, houdende in de rechter hand een Sleutel, de slincker op de borst, en onder haere voeten false een Visch hebben, aen d'ander sijde van dese beeldenisse sal een Fonteyne staen, alwaer klaer waeter uyt springt.

FATICA ESTIVA. *Somersche sloverie of arbeyt.*

EEn jonge stercke Vrouwe, met een beknopt en luchtig kleed en bloote armen, houdende in de rechter hand een Seyssen, en in de slincker een Vlegel om 't kooeren te dorfschen, staende een Osse aen haer sijde.

Iongh en sterck wort zy gemaectt, om dat de Ieughd stercker is als d Ouderdom.

De korte en luchtige kleederen, mette bloote armen, bedieden de gestalte en vaerdigheyt die zy by den arbeyt doet, weghnemende alle veranderingen, want de swaere kleederen zijn des Somers by het werck verdrietigh.

De Seyssen en de Vlegel zijn wercktuynen van grooter arbeyd, insonderheyt wan-

neer men 't selve doet in 't heerstje van den Somer. En de Osse wort van veelen voor een beeld van de sloverie gestelt.

SOLSTITIO ESTIVO. Somer-
Sonne-stand.

EEn Ionghman van vijf en twintigh Jaeren, geheel naect, uytgenomen de beschaemde deelen, die bedeckt sullen zijn met een purpre Sluyer, staende op de maniere als of hy te rugge wilde treden, hebbende om 't hoofd een krans van koorenayren. Op 't hoofd sal hy een blauwe cirkel hebben, op de maniere als een kroone, en soo breed als de schouder is, in welke cirkel negen sterren gesneden sullen zijn, en in 't midden her teyken van *Cancer* of Kreeft. Mette rechter hand sal hy een Globe of klood houden, waer van alleen her vierendeel duyfter is, 't welck dat deel sal wesen dat nae de aerde gekeert is, en de rest, te weten de drie vierde parten nae boven, sullen klaer en licht zijn. Met d'ander hand sal hy een Kreeft houden, en aen de voeten vier vleugels, aen de rechter voet twee witte, en aen de sincker een witte en een swarte,

Het *Solstitium* is in die tijd als de Sonne ons aldernaest, en in die tijd, wanneer se alderverst van ons is. En die wordt Somer-Sonnestand geheeten, 't welck geschied den *xxi Junii*, en d'ander is des Winters den *xxi Decembris*. En wort daerom Sonnestand geheeten, om dat de Sonne alsdan niet verder gaet, en in dese zijne reyse worden twee Circfels beschreven, die zijnen loop bepaelen: d'eene nae de *Polus Arcticus*, en d'ander nae den *Polus Antarcticus*, wefende yder van zijnen Poolen 66 graeden afgescheyden, en van den *Aequinoctiael-line* 24 graeden, deende een yder de *Sphaere* in twee ongelijke deelen, en die worden genaemt de Tropische of wederkeerende Circulen, want de Sonne staende in den eersten punt van *Cancer*, soo maectse dien Cirkel in de beweging van 't firmament, en dat is 't laerste datse doet in 't Noorderdeel: en is 't geene dat genoemt wort de Cirkel van des Somers-Sonnestand, waer door zy passerende ons naedert, en daer nae weder tot ons keerende, soo vertreckt die, tot dat die komt tot het punt van *Capricornus*, maeckende den anderen laesten Cirkel aen't firmament van d'ander sijde, nae den *Polus Antarcticus*. En dat is die cirkel die genaemt wort des Winters Sonnestand, die altijd verst van ons is afgescheyden, en die wederkeerende ons komt naederen: wefende 't ampt van de geseyde Circfelen, de Sonne-standen te onderscheyden in de grootste afwijkingen van de Sonne, gelijk geseyt is in den eersten graed van *Cancer* en van *Capricornus*. En dan wortse de Somerstand geheeten, als zy is in den eersten graed van *Cancer*, want by ons soo nae wefende als zy kan, soo brenghse den Somer, en in dese tijd is de langhste dagh van 't geheele Jaer, en de kortste nacht.

En als die is in 't punt van *Capricornus*, soo wortse genaemt de Winter Sonne-stand, en die is als de Sonne foo verre van ons is, als hy kan, brengende ons den Winter: en in dese tijd is de langhste nacht van 't geheele Jaer, en de kortste dagh. En is dan de dagh van des Somers Sonnestand soo langh, als de nacht van des Winters Sonnestand.

Hy wort jongh van vijf en twintigh Jaeren geschildert, om dat de Sonne uyt het eerste punt van *Aries* gegaen zijnde, en in het eerste punt van *Cancer* gekomen wefende,

de, het vierendeel van zijnen loop gepafscert is.

Naect en met een Sluyer van purper wort hy gemaelt, tot een teycken van de grootſte hette van 't laer. Hy ſtaet als of hy te rugge wilde treden, want de Sonne rakkende de line Æquinoſtiael, blijft daer niet vaſt ſtaen, maer keert weder te rugge.

De Circkel met het teycken van *Cancer* en de negen ſterren, wort *Tropicus Caneri* geheeten, en daer in zijn de negen ſterren, om dat dit de alderaenmercklijkſte ſterren in dees Circkel zijn, die hem oock op 't hoofd worden gefet, om dat de Sonne in die tijd ons aldernaect komt, en deſen Circkel rakende, ſoo maect zy den Sonne-ſtand.

De Globe of kloot moet hy in de rechter hand houden, om dat de Sonne in dees tijd in 't Noorden is, zijnde 't ſelve het rechter deel des Werrelts.

De drie vierendeelen lichts, bedieden de langheyt van de dagen deſes tijds, en 't vierendeel duyſter bediet de kortheyt van den nacht, doende de Sonne deſe werckinge.

Hy houd in de ſlinker hand den Kreeft, wefende 't ſelve eene van de teyckenen van den Zodiac of Hemels-gordel, en dit teycken heeft eygenſchap mer dit Dier, 't welck te rugge kruypt, doende de Sonne, in dees tijd, van gelijcken, foodaenige werckinge, als weder te rugge keerende.

De vleugels aen de voeten, bedieden de bewegingen van den tijd, want gelijk eenige Philoſophen ſeggen, ſoo is de tijd niet anders als een achter-een-volgende circkelbeweginge, brengende 't eene ſayſoen nae 't ander, de Somer nae de Lente, de Winter nae den Herbfst; en van nieuws in een yder ſayſoen wederkeerende, by maniere van ſuccesſie of vervolgh, ſoo doet dieſelve zijne werckinge.

De drie witte vlercken bedieden, dat de dagh ſoo veel te langer is, als de nacht te kort is, 't welck door d'eene ſwarre vleugel wort uytgebeeld, die ſoo wel d'een als d'ander voortgaen.

De krans mer kooren-ayren wil ſeggen dat de Somer foodaenige teyckens medebrengh, tot een onderſcheyt van des Winters Sonne-ſtand, die de Winter draeght,

SOLSTITIO HIEMALE.

Winters Sonne-ſtand.

En bedaeghd en by nae oud Man, heel mer vellen bekleet, met een Circkel aen de voeten, op de maniere als een kroone, van blauwe verwe, alwaer in 't midden het teycken van *Capricornus* ſal wesen, en rontom dieſelve Circkel ſullen twaelf ſterren gefneden zijn.

Mette ſlinker hand ſal hy een Globe houden, waer van het vierendeel ſal wit zijn, en de reſt duyſter. Onder den rechter arm, ſal hy met een aerdigheyt een Geytebock houden.

Aen de voeten ſal hy vier vleugels hebben, aen de rechter voet ſal d'eene wit en d'ander ſwart zijn, en aen de ſlinker voet beyde ſwart.

Men moet hem als oud ſchilderen, om dat de Sonne geloopt zijnde van 't punt van *Aries*, en *Capricornus* naederende, gedaen heeft drie deelen van zijne reyſe.

Met vellen wort hy gemaect, om dat in die tijd de meeſte koude is van 't geheele laer,

Aen de voeten sal hy een Circker hebben, en het teycken van *Capricornus* met de twaelf sterren : Naedien de Sonne alsdan soo verre van ons is, als hy kan komen, naest aen den *Polus Antarticus*, en wort geheeten de Cirkel van den *Tropicus Capricorni*.

Hy houd met de slincker hand de Globe, gelijk als de voorgaende, doch de drie vierendeelen om leegh moeten duyster, en het eene vierendeel boven moet licht zijn.

Hy houd de Globe in de slincker hand, om dat de Sonne sich in die tijd laet vinden aen de slincker sijde nae den *Polus Antarticus*.

Onder de rechter arm houd hy den Geyrebock, een Dier dat tot dit teycken gepast is, want also dit Dier sich op hooge en steyle Rorsen onthoud, alsoo onthoud sich de Sonne in dese tijd in den hooghsten graed ontrrent den Middagh of 't Zuyden, of om dat de Geyrebock of *Capricornus* plagh te klimmen op de geberghten, alsoo begint oock de Sonne, om dees tijd, na ons toe te klimmen.

De vleugels aen de voeten, bedieden, gelijk geseyt is, de beweginge des tijds, te weten de drie vierendeelen swart voor de nacht, en het wit voor den dagh. En om te doen verstaen de ongelijckheyde die daer is tusschen d'een en d'ander, soo sal het wit aen de rechter voet zijn, want het licht gaet voor de duysternisse.

P E C C A T O. Sonde.

EEn naeck, blind en swart Ionghman, die men siet dat hy op kromme en steyle wegen gaet, zijnde van achteren met een Slange en een Worm omslingert, die de slincker sijde door geboort hebbende, nu alreede aen 't herte knaeght.

De Sonde wort afgemaelt door een Ionghingh, die door onvoorsichtigheyde blind is: Want de Sonde is mede een blindheyde in die geene, die dieselve begaet: wefende de Sonde voor haer selve, niet anders als een overtreedinge van de Wet, en een afwijkinge van 't goede, gelijk geseyt wort :

*De Sond' is al zijn will' en lust,
Die sonder maet noch reeden rust,
Maer stemt het toe met ziel en moed,
Wat snoode werken hy oock doet.*

Naeck en swart wort hy gemaelt, om dat de Sonde den Mensch geheel van de gena-

de berooft, als mede van de suyverheyde der Deughd, staende in groot gevaer om van boven needer, in de onsekerheyde des Doods gestort te worden, die hem oock ter Hellen treckt, indien hy niet door berouw en leetwefen werde onderstut.

Hy is van een Slange omslingert, want de Sonde is een Staet-Iuffer van den Duyvel onsen erf-viand, diewelcke altijd foeckt re bedriegen om een gemaecte schijn van 't goede, hopende altijd een goede uytkomst, gelijk hy met onse eerste ongeluckige Moeder gehad heeft.

De Worm aen 't hert, is de Worm van de Conscientie of van 't Gewisse selve, die als de Godgeleerde seggen, de sondige ziele knaeght en prickelt, staende altijd wacker en sterck, ter tijd hy in de Sonde vlees en bloed verteert, en sich daer in voed en versterckt.

Sorge. Besiet in de beeldnissen van de *Ge-daechten*, *Hertseer*, en op verscheyden plaetsen, van die stoffe.

P A Z Z I A. *Sottheyt*, gelijckse vertoont is in de krooninge van *Petrarcha*.

EEn onthult Maeghdeken, bloors beens, met een Beireydel voor een Halskraegh, 't kleed

't kleed sal van weerschijn wesen, in de rechter een ontsteeken kaersse by de klaerschijnende Sonne.

Sotheyt is een gemeene naeme van alle ontstellinge dieder in 's Menschen gemoed valt, 't zy datse komt uyt swaermoodigheyt, gramschap, droefheyt, vrees of andere natuerlijke onvolmaecktheden.

Een Maeghdeken dat onthult en bloots beens is, wort zy gemaect, om dat de Sorte noch sich selve, noch andere acht, en verre afgescheyden van alle burgerlijcke omme-gangh, om dat hy de soetigheyt van 't goede niet kent, noch oock van wegen de spiegelinge in 't gemoed of verachtinge des Werrelts, en dat om de Liefde Gods. En dit segh ick, ter eere van die geene, diewelcke alreede haere genegentheden, door de omme-gangh of gewoonte, getemt hebbende, sich tot een eenfaem leven begeven.

Het weerschijne kleed bediet ongestadigheyt, die in de Sotheyt heerscht.

Het Beirevel betoont, dat de Sorten sich meerendeels door de gramschap laeten regeeren, om dat zy by nae altijd sijde-gangen en quade sprongen doen.

Dat hy in de sfincker hand de Sonne een kaersse ontfleeckt, is een waerachtigh teycken van Sotheyt, datmen sich inbeeld, meer door een kleyn licht te sien, als door de groote kracht van de Sonne, die soo wonderlijck en heerlijck uytblinkt.

SCIOCCHENZA. *Sotheyt, Malligtheyt.*

EEN Vrouwe die slordigh gekleet is, lachende om een Meulentjen, dat iemand in de hand heeft, daer mede de kinderkens ommeloopen, en dat door den Wind gedraeyt wort, met een stuck loots op 't hoofd, spelende op 't spreekwoord *Plumbeum ingenium*, dat is, *een looden verstand*: Want gelijk het lood swaer en uyt zijn natuyre om laegh valt, alsoo doet oock de Sorte, die nimmermeer zijn verstand of gemoed om hoogheft, om met eenige reeden te sprecken, maer is als het lood, 't welck wel glad gemaect zijnde, een sekere glans verkrijght, maer strax datse wederom verliest: alsoo doet oock de Sor, diewelcke of hy wel een wijs woord spreeket, soo valt hy doch terstont daer van wederom af,

Het lachen sonder oorfake, is een werkinge van de Sotheyt: Daerom seyt oock *Salomon*, de overvloedige lach is in den mond der Sorten.

Het Meulentjen vertoont, dat gelijk hare gedachten zijn, soo zijn oock haere werkingen van geener waerde, gestadigh omme draeyende.

P A Z Z I A. *Sotheyt, Gecktheyt, Dwaestheyt.*

EEN bedaegt Man met lange swarte kleederen, lachende, en op een Rietstock te Paerde rijdende, houdende in zijn rechter hand een Meulentjen, een vermaeck daer de kinderkens mede speelen, 't welck hy met groote naerfligheyt in den Wind doet ommeloopen.

De Sotheyt kan bequaemlijck, op dese wijze, uytgebeeld worden, want Sor te zijn, is, nae onse maniere van sprecken, anders niet, als onbetaemlijcke dingen doen, die buyten de gemeene gewoonte der Menschen zijn: Om dat zy berooft zijn van overlegh, sonder datse eenige schijnbaere reedenen of treck van Gods-dienst hebben. Hier door komt het, datmen gemeenlijck seyt, dat het beter is sor te wesen met veele, als wijs te zijn met weynige: Want onse wijsheyt met onse kennisse afmetende, en kennende dieselve gemeenlijck meer in veele als in weynige, soo schijnt het datmen meer de menighe als de weynige behoort te volgen, om dat het meestendeel der Menschen, de deughd van ander luyden wercken, by de haere, afmetende, prijsen die manieren, die mette haere over een komen. Daerom is 't noodigh datmen eens anders goedduncken by 't zijne voege, om alsoo zijn goed voorstel te verkrijgen. Hier door geschiet het, dat iemand sich door de eere sal geluckigh achten, om dat dieselve van den meesten hoop daer voor gehouden wort: En door de Armoede sal sich een yder ellendigh achten, om dat het van den meesten hoop oock alsoo geschiet. En van dese Sotheyt en van dese Wijsheyt daer van sprecken zy altijd by de Menschen, wefende nochtans de vleugelen van onse Wijsheyt niet sterck genoegh te kennen, 't geene van dese toevallen reyn en suyver is. Daerom wort Wijsheyt in een Stad, gehouden by een Man van een bedaegd Ouder,

Ouder, die het gemeene beste en zijn Huysgefin regeert. Maer Sotheyt seghtmen dat te rechte vreemd is van dese handelingen, om dat alle sotte en slechte kinderspeelen van haer werden bedreven. Waer mede wel over een komt 't geene *Horatius* seght 2 boek *Sermon. Satyr. 3.*

*Wie huysjes maect en Poppegoed,
En Muysen voor de Karre doet,
En speelt met koot of kinderspel,
En op een stock rijt vol geres;
Soo dit een langh gebaerde doet,
Die is voorwaer te mal gebroet.*

Maer voor soo veel, als het gemeen gevoelen van de Menschen aengaet, moeten sich wachten, darnen sich niet laet bedriegen, door het valsche gevoelen des gemeenen volx, dat mette waere Deughd strijdigh is, alhoewel 't slechte volck het grootste getal is, waer van de schaere der Sotten oock on-eindlijck is.

De lach is een klaer teycken van Sotheyt, naer 't seggen van *Salomon*, om dat luyden van verstand en wijsheyd weynigh sullen lachen, jae men leeft niet, dat onse Heere *Christus*, die de waere Wijsheyd was, oyt heeft gelacht.

STOLTITIA. *Sotheyt, Narrery, Dombeyt.*

EEn naeckte en lachende Vrouwe, die seer onbeschaemdelijck haere naeckte leeden, die zy behoorde te bedecken, sien laet, hebbende ter sijden een Schaep. En om dat de Sotten haer gebreck aen yder een verroonen, maer de Wijse sulx verbergen, daerom wort zy naeckte en sonder eenige schaemte geschildert.

Het Schaep is van de Oude veeltijts voor een teycken van de Sotheyt genomen, gelijk oock *Dante* seyt: *Wect Menschen en geen domme Schapen.*

Zy houd een Maene in de hand, want het schijnt dat de Sotten de Maene meest zijn onderworpen, als voelende lichtlijck haere veranderingen.

PARSIMONIA. *Spaerfaemhey.*

EEn bedaeghde Vrouwe, die slecht sonder eenigh vercierfel gekleer is, houdende in de rechter hand een Passer, en in de sincker

een toe-gebonden Beurffe die vol geld is, met een letter-rol, daer op geschreven staet *in melius servat*, dat is, zy spaert het tot een beter.

Spaerfaemhey is eene van de twee voornaemste deelen van de Mildighey, diewelcke bestaet, om onkosten te schouwen die de reeden niet gelijk zijn, en die de middelmatighey overtreden. Waer over oock *Horatius* seyt: *Laet u teeringe niet boven u inkomen gaen.* 't Welck alles gedaen wordt door de Spaerfaemhey, diewelcke is eene van de vier deelen van de Wijshey, diewelcke bestaet orent de goederen van de fortuyne, die men besit: Want de Wijshey schickt sich op vierderleye maniere orent de goederen. 1. als zy dieselve ontfanght. 2. als zy die bewaert. 3. als zy die vermeerdert. 4. als zy die wijslijck gebruyckt. Dese zijn door de Wijshey oock regulen van andere deughden. En voorwaer wie de goederen wijslijck gebruyckt door de Spaerfaemhey, die false vermeerderen en bewaeren. *Aeschines* de Socratische Philosooph plagh te seggen, datmen sich selve wat most besnijden, om de onkosten totte onderhoudinge des levens te verminderen, nae 't spreekwoord *Parsimonia magnum vestigal*, Spaerfaemhey is een groote

groote tol of rente: Want het is 't beste opset om de inkomsten te vermeerderen, datmen de kosten vermijde en afsnijde: En derhalven geeft *Aristoteles* aen het gemeen desen raed, datmen Spaerfaemheyt sal gebruycken, in deser maniere, gelijk het *Muretus* vertaelt.

*Men moet weten wat inkomen een yder Stad heeft, en wat die uyt yder ding treckt. Daerentegen moctmen de kosten overwegen die zy heeft te betaelen, op dat het overtollige opgeheven, en wat meer, als behoorlijk is, werde vermindert. Want dese worden, door dit middel, niet alleen rijcker, die welcke tot haere Rijckdommen wat toe doen, maer oock die geene die van haere groote onkosten, wat afstrecken. Alsoo behooren de Vaederen des Huysgefins voor allen dingen over te leggen wat inkomen datse hebben, en op de onkosten letten die tot het Huys behooren, weghnemende de overtollige, verminderende die geene, die meer als behoorlijk zijn. Want die worden niet alleen rijcker die totte Rijckdommen iet toe doen, maer oock die geene die haer van noodelose onkosten verlichten. *Seneca* seyt in de ruste des gemoeds cap. IX dese seer aerdige spreucke, *Want, seyt hy, dese Maete sal ons behagen, soo ons de spaerfaemheyt bebaeght, sonder welcke oock geene Rijckdommen genoegh zijn, noch geene ons genoegh sullen strecken.**

Van een bedaeghd Ouder wordt zy gemaelt, want in die staet is de Mensch bequaem om de Reeden te begrijpen, werkende wat nut en eerlijck is.

Het slechte kleeid sonder ciersel of konst gemaect, bediet dat de Spaerfaemheyt van alle ydele en overtollige onkosten is afscheyden, waer over *Ambrosius* tot *Vercellum* aldus seyt, *daer is geen ding soo noodigh te kennen als 't geene noodwendigh is.*

De Passier druckt de maete en ordre uyt, die in alle dingen is. Want gelijk de Passier met haer punt den ommerreck van haeren Circkel niet overtreet, alsoo treet oock de Spaerfaemheyt de maniere van 't geene eerlijck en redelijck is, niet over.

De Beurſie met het opschrift *in melius servat*, geeft te kennen, dat de Spaerfaemheyt haeren penningh bewaert tot een beter of noodiger gelegentheyt: Want het is meerder eere en naertigheyt, het gewonnen goed te bewaeren, als het geene, ons ontbreect, te verkrijgen; gelijk *Claudianus* seyt:

*'t Bewaeren van 't verkregen goed,
Is meer als 't geen men soecken moet.*

En *Ovidius* seyt in zijn Minnekonst:
*Het is geen minder Deughd 't verkregen te bewaeren:
Mits 't een komt door geval, en dit door konst van spaeren.*

S P I A. Spion.

EEn Man rijcklijck gekleet, houdende zijn Laengesicht metten Hoed en metten langen Mantel by nae bedeckt, die geheel met oogen, ooren en tongen beset is, houdende in de slincker hand een Lanteerne, de voeten sullen gevleugelt zijn, alwaer ter sijden een Brack mette muyl nae der aerde sal staen, als of hy eenigh Wild wilde op speuren.

Het treffijck kleeid bediet, dat een heerlijck entreffijck kleeid den Spion seer wel past, ten einde hy bequaem zy, niet alleene onder het gemeen, maer oock onder Mannen van aensien, te verkeerren, daer hy anders uyt haer geselschap soude werden gejaeght, en geen gelegentheyt vinden om wat gewichtighs, aen 't Hof, over te draegen.

Dit geseyde kleeid past hem seer wel, om dat onder de Eedele oock foodaenige zijn, die voor Spions gaen: En op dat ick van

P p p

haere

haere grootsheyt geen verwijt, smaet noch lasteringe soude ophoopen, so swijge en verheele ick dieselve te noemen. Maer dit seggh ick wel, dat de Romeinsche Republique, nimmermeer toeliet, dat een Raetsheer, behoudens de Wetten, den Spion soude maecten, gelijk *Ascan. Pedianus* seyt. Een schande voor onsen tijd, van datter meer Eedele als gemeen Volck, sich voor Spions laeten gebruycken. Hy houd het gesichte bedeckt, want die sich daer in laet gebruycken, gaet onbekent, en laet sich van niemant kennen, om te beter zijnen dienst uyt te voeren. En om te vertoonen dat die van meerder opmerckinge zijn, die in de Hoven en in andere, soo opentlijcke als besondere plaetsen verkeeren, diewelcke om datse by haere Meesters in meerder gunste souden komen, soo maecten zy bedektelijck den Spion, en passen noch vraegen niet nae haere eere, en letten daer niet eens op, om wat vriend dat het oock zy, te verraeden of te vermoorden, hoe lief haer oock dieselve magh wesen: gelijk men oock kan seggen, dat het hoofd bedeckt te houden, bediet, dat wesende de Spion een schandigh en veracht Mensch, soo kan hy zijn hoofd by Mannen van eeren niet ontdekken: en daerom plaghmen van die geene te seggen, die van een eerlijcke en goede naeme zijn, datse met ontdekten hoofde gaen. Het bedekte aengesicht kan noch wijder bedieden, dat de Spions in den ommegangh altijd bedeckt gaen, nimmermeer haer hert noch gedachten ontdekken, maer verbergende, vertoonende 't eene gesicht voor 't ander, verbergende haere boosheyt door een soete en lieflijcke groerenisse, spreckende met groote zeedigheyt, om een ander de schoe uyt den voer te trecken, en uyt een ander te visschen, en uyt den hals te haelen eenigh geheym, dat hy terstont aen zijne Meesters magh overbrieven: Iae daer gebreken nimmermeer geene, diewelcke door den Staetsucht aengeprickelt zijnde, alle dage om haer te onderrechten, in haer gemeenschap komen, hopende door middel van de Spie gunste en staet te verkrijgen. Diergelijke maniere beschrijft *Philoponus* de Academist op deser wijze, seer geestigh:

*De Spye op alles let en hoort,
En overbriefft het minste woord:*

*Hy gaet in 't Hof, gelijk een Lam,
Maer binnen schuyt een Vos en Ram,
Die's Naesten eer te vinnigh steelt,
Waer van 't venijn ten mond' uyt speelt,
Hy berghet voor elck zijn aengesicht,
Waer door hy alle loosheyt sicht,
Door konst, bedrogh en schelmery,
Soo staen hem alle dingen vry:
Ey set hem vleugels op zijn Hoed.
Waerom? ey neen, dat is niet goed:
Om dat de loofse Spye die draeght,
Van binnen, daer hem Staetsucht knaeght.*

De oogen en ooren bedieden de wercktuigen, waer door de Spion zijne konst gebruyckt, en dat om zijne Heeren en Meesters te believeen, nae het spreecwoord, *Multa Regum aures atque oculi*, dat is, de Koningen hebben veele oogen en ooren. Welcke spreuke voor de Spions wert genomen: Want de Prince, door 't middel van 's anders oogen en ooren, soo siet en hoort hy alles watter gedaen en geseyt wort: en soodanige Menschen worden van de Griecken *Ocatuste* genaemt. Van *Dionisio* van *Siracusa* zijns geheeten *Profazogide*, die yders woorden en werken overbrieden; gelijk *Alexand.* in zijne Geboortdagen in 't *iv* boek *xxiv* cap. verhaelt: aen dienwelcken door de Wet *Papia* tot belooninge deses, de helft van de boete wierde gegeven: En door dese verleckeringe en slocklust der sotter vergeldinge, zijns daer nae in grooter getal gevonden, opgestoockt door de groote winninge: Want de Keyser *Tiberius* liet den Verklickers soo veele toe, dat hy oock een yder geloofde ofse hem waerheyt of logen aenbrachten: waer over die soo aenwiesfen, dat de Raed dieselve willende verminderen en het loon besnijden, *Tiberius* sulx niet wilde toelaeten, seggende, tot verdedinge van de Spions, *daimen de Wetten soude vernietigen, indien men den bewaerders der Wet afschafte.* *Domitianus* de Keyser, willende in 't begin van zijne regeeringe een proeve toonen en sachtmoedigh schijnen, om de gonste van 't volck te verkrijgen, soo wilde hy der Fiscalen aenklachte van de Spions geheel onderdrucken, seggende dickwijls, *wat Vorst den Aenbrengers of Spions niet strafte, die voefte.* Maer korts daer nae, leerde het tegendeel wel te recht, hoe *Domitianus* zijne oogen en ooren aen de Spions heeft geleent, om anderer luyden goederen te rooven, en levende noch doode te verschoo-

schoonen : Iae alles was soo onsecker, dat oock self de eene Spion den anderen warronde. En de Spions waeren oock in soodanigh aensien by den Keyser, dat oock Procureurs en Advocaeten hunne pleytsacken verlieten, en wierden Spions. Een schande voor soodaenige Princen, die haere ooren openen voor den aenbrengers, en die terstont geloof toe stellen. *Ammianus Marcellinus* lallert den Keyser *Constantinum*, dat hy alle overbrengingen van de Spions voor waerachtigh en voor een klaere saecke hiel. En dar het hem alleene genoegh was, wanneer zijn Spion *Sarimichus* iemant noemde, dien hy eenige kladde aenwreef. En hier door geschied het, datmen de moeylijkheyd van 't Hof, seer qualijck kan ontvlieden, hoe onschuldig hy oock zy, alsoo alles hangt aen 't woord van een Spion. *Antoninus* de Keyser, die billick de Godvruchtige genaemt wierde, had voor een gewoonte de Spions ten doode te veroordeelen, wanneer de misdact niet bleeck, en alsse al bekent was, soo betaelde hy hun, doch verjoeghse daer nae als oneerlijke luyden van hem af. En dit behoortmen voornaemlijck te onderhouden, datmen de valsche Spions straffe, op datse geen eerlijke noch vrome luyden in 't lijden brengen. *Pertinax* de Keyser, alhoewel hy fachter mette Spions ommegingh, niet te min belaste hy datse souden gebonden en gestraft worden, stellende een besondere straffe, op yders waerdye, die door de Spion was aengebracht. *Septimus Severus*, zijnde Onder-Burgemeester in *Sicilien*, wierde beschuldigh, dat hy aen den Chaldeen en Waerfegers soude raed gevraeght hebben, of hy oock Keyser soude werden: doch de saecke ondertaft, en daer van vry gekent zijnde, wierde de Beschuldigher gekruyft. *Theodoricus* Koningh der Gothen in *Italien*, hoewel hy een Barbaer was, nochtans als een rechtvaardigh Prince, soo vervloecte hy den Spions, en wilde dat de beschuldighers souden werden verbrant, indiens de misdact niet bewesen: gelijk hy daer van een gebodt uytgaf, dat van zijnen Raedsheer *Cassiodorus* is te boeck gestelt.

De Tongen vertoonen ons het voorwerp en de werkinge van de Spions, die soo haest de minste saecke niet hebben gesien, alhoewel die geene berispinge waerdigh is, nochtans diewijle zy van snooder aert zijn, soo

dragen zy die terstont over, en dat meerendeels valsche en ongerechtigh. En hier over slaense geen acht op eenige staet, maer stellen al haer sorge te wercke, hoese des volx praet mogen bespieden, en roemen sich daer van, die te willen ontdekken. *De heerlijckheyd der Koningen* is de woorden te ondersoecken, seyt *Salom.* in zijne Spreucken xxv cap. Maer 't gebeurt dickwijls datse haere oogen aen de loogen van den Lasteraer verleenen, en in soodanigen val, zijns onbeleeft, datse licht geloven. *Apelles* maelde eenen Koningh af met Eefels ooren: een ontwerp van de alderoudste, diender versierden, dat *Midas* Koningh van Phrigien, Eefels ooren hadde, om de menichte van Spions die hy hadde, en die hy zijne Eefels ooren mildelijck toereikte: want dit Dier heeft seer groote ooren, en is, behalven den Muys, van 't alderscherpste gehoor, gelijk *Suidus* verhaelt. En 't gebeurt daer over, datmen met vrede aen de Hoven niet kan verblijven: Want waer de Princen hunne ooren gewilligh verleenen aen valsche en loogenachtige overbrengingen, daer zijn al hunne Dienaers Godloos en schelms. En dit zy van my niet geseyt, maer van *Salomon* in 't xxix cap. van zijne Spreucken: *Een Prince die gaerne leugenen hoort, heeft Godloose dienaers.*

De Lantaerne die hy in de slincker hand houd, bediet, dat de Spion niet alleene by dage, maer oock by nachte alles bespiedt. *Diogenes* droegh by daege een Lantaerne, om Menschen te soecken, maer de Spion, soeckt by nachte de Menschen met een Lantaerne in de hand. En *Lucianus* voert in zijne t'saemenspraeck van *Tiramus*, een Lantaerne in, om by *Radamantus* den Hellschen Rechter, de boeverien en schelmstukken van *Megapantus*, te bespieden.

De gevleugelde voeten bedieden, dat de Spion moet naerstigh en wacker zijn, andersins soude hy geen voordeel doen, soo hy niet besorght en vaerdigh was, en gelijk als *Mercurius* gevleugelt: diewelcke nae de versieringe der Poeten en van *Lucianus*, in zijne t'saemenspraeck van *Mercurius*, de verdoemde zielen nae de Hellsche straffe gelejde, door zijne woorden. *Homerus* noemtse *gevleugelde woorden*. En derhalven *Mercurius* een overbriever van de beuselachtige Goden; wort van de Oude gevleugelt afgemaelt; daer door willende uyt drucken, dat gelijk

de Vogelen, in de locht haere stemme verroonden, dat daerom oock *Mercurius* de Bode wierde genaemt, alsoo hy door zijne spraecke alles uytdruckte.

De Brack, die nae 't Wild schijnt te snuffelen, is hier voor de Spion gestelt, welckers dienst bestaet in dagelijcx de woorden en handelingen van andere Menschen te onderstaften, gelijk *Plato* seyt; aengesien de Brack altijd zijn kost en her wild, door den reuck, gaet op soecken; alsoo gaet oock de Spion, met niersigheyt eens anders saecke en met heimlijcke sorghvuldigheyt door snuffelen. Waer van God wil dat ghy u sult wachten.

C O S T A N Z A. Stantvastigheyt.

EEn Vrouwe die mette rechter arm een Pijlaer omvat, en met de sincker hand een bloote Deegen, boven een groote vlamme viers houd, toonende sich vrywilligh om den hand en arm te willen verbranden.

C O S T A N Z A. Stantvastigheyt.

EEn Vrouwe die de rechter hand om hoogh houd, en in de sincker hand een Spieffe, staende op eenen vierkantem steen,

Stantvastigheyt is een vast voornemen om door lichaemlijke pijn niet af te wijken, noch sich door droefheyt, moeylijckheyt of eenige beswaernis te laeten overwinnen, om in alle zijne handelingen van den wegh der Deughd niet af te treden.

De hand die zy om hoogh houd, is een teycken van Stantvastigheyt in haer voornemen.

Het vierkant bediet vastigheyt, want hoe ghy dat keert of wend, het blijft altijd op alle sijden vast staen, 't welck andere lichaemen, soo volmaeckt niet kunnen doen.

De Spieffe is, als het gemeen spreekwoord seyt, *Wie sieh wel stur, valt seldom*. En stantvastigh te zijn, is niet anders als gestur en vast te staen in de Reeden, diewelcke het verstand tot eenige sake soeckt te bewegen.

G R A V I T A. Statigheyt, Deftigheyt.

EEn Vrouwe diewelcke Adelijcken in purper gekleet is, hebbende aen den hals een toegelegelt schrift, tot op de borst hangende. Op 't huifel van 't hoofd sal een Pijlaer staen met een kleyn beeldecken daer boven. 't Kleed sal met Pauws oogen bespreyt zijn, met een ontfteecken Lantaerne in de rechter hand, die op zijn antics of nae de oude maniere gemaect is.

Het purper wordt gemeenlijck hier toe gebruyckt, als tot eere van Koninglijcke en Adelijcke waerdigheyt. Het schrift aen den hals was een teycken van Eedeldom, diewelcke een waerachtige Voedster is van staetigheyt, hoogheyt, eere en gelucksaeligheyt.

De Pijlaer false tot een ciersel op haer hoofd hebben, soo men die in Mascarade te voet of te paerde wil gebruycken. Maer voor een statue, gesneden beeld, of schildery kan men dieselve ter sijden stellen, datse daer metten sincker arm op rust, ter gedachtenisse van haere treffijcke wercken, die den staetigheyt of aensienlijckheyt voeden.

De Pauw oogen bedieden dat de aensienlijckheyt oock pracht mede brenghet, en dieselve komt voort door de eersuchtigheyt: en de Lantaern betoont, dat de aensienlijcke Mannen, het licht van 't volck zijn,

GRAVITA NEL HOMO.
Statigheyt in een Man.

En statige Vrouwe, houdende met beyde handen eenen steen, die aen een koorde is gebonden en opgehangen.

t Kleed van de Vrouwe vertoont, dat aen een rijp Ouder de Statigheyt beter past als aen de Ionckheyt: want in haer wort meerder eere gespeurt: en zy bewaert de staerigheyt en gematigheyt van de zeeden, met meerder forghvuldigheyt.

De steen vertoont, dat de Statigheyt in de zeeden, van den Mensche, geseyt wort, nae de gelijknisse van de swaerwichtige lichaemen. En 't is dese Statigheyt die de Mensch weer te houden, in zijne handelinge, sonder sich nae de lichtvaerdigheyt, ydelheyt, sotternen of diergelijcke, te neygen, diewelcke niet bequaem zijn om de ernsthaftigheyt van 't voorhoofd, en van 't hert te bewegen, noch van de Statigheyt af te leyden; gelijk men oock de swaerwichtige dingen niet kan door eenigh toeval van haere natuyre veranderen noch buygen, datse van haere behoerlijcke plaetse souden wijcken.

Stat-Regeringe. Soeckt Politica.

GAGLIARDEZZA. Sterckheyt, Wackerheyt, Frisheyt.

En Man van een rijp opsicht, doch schoon, van een welgemaect aengesicht en wacker, wesende luchtigh gekleet en met Amarant gekroont, houdende met beyde handen een Olijftack met vruchten, en boven op dien tack Honighraeten, met eenige Byen daerom.

De Amarant is een geduyrige struyck, die buyten 't gebruyck van andere bloemen, vastigheyt, sterckheyt en onderhoudinge bediet: en door haere besondere aert, soo verdort zy nimmermeer, maer staet altijd schoon: En allser in de Winter geen bloemen zijn, soo worden dese alleene in 't waeter gesteecken, waer doorsse haere groente weder verkrijgen. Waer over de volckeren van Thessalien, wanneer jaerlijx aen 't graf van Achilles, gelijk geschreven wort, offerhande deden, soo droegen zy den Amarant om haere hoofden, om dat wanneer d'an-

derc bloemen gebraken, dese terfont frisch waeren. En daerom is dese bloem onsterfelijk, en d'onsterfelijkheyt toegewijd, gelijk mede de Olijftack en de Honighraeten zijn: passende hier op 't geene *Diogenes Cinicus* antwoorde aen eenige die hem vraeghden, op wat wijze men het leven konde verlengen? seyde, *soo men de inwendige deelen met honigh, en d'uytwendige deelen met olyf sinterde*. Willende door dese duysterheyt te verstaen geven, gelijk hy gewoon was, duyfter te sprecken, datmen om gesont en wacker te leven, een vrolijck gemoed van nooden hadde, en dat stadigh vol was van soete en aengenaeme overleggingen: En het lichaem aengaende, datselve moit hebben noodigh onderhoud en gemak met goede oefningen, ten einde het niet wierde verteert en door den ledighgang vervuylt, maer dat het moit geholpen en aen een gehecht worden. Boven dit, seght *Athanaeus*, dat het gebruyck van de spijse die in Honigh ingeleyt was, den Mensche veel langer dede leven, als wel stercke spijse doet. En ten dien aensien, voert hy 't exempel in van eenige volckeren in 't eyland van *Corfica*, *Cirnei* geheeten, diewelcke lange tijd leefden, om dat zy haer onderhielden met soete spijse van Honigh gemaect. En *Diaphanes* schrijvende van de Landbouwinge, seyt, dat spijse van Honigh gestadelijk gebruyckt, niet alleene grootelijx 't verstand vorderlijck is, maer zy onderhoud oock de sinnen frisch en wacker.

STEROMETRIA. Meetinge
van vaste lichaemen.

En Vrouwe, die met beyde handen een Maerriet of Maerstock houd, waer mede zy met vlijt een vast lichaem of steen meet, die langh, breet en hoogh is, en aen de sijde daer van sal een *Radius Latinus* leggen.

Sterometria is 't geene daer meet de langhte, de breete, en diepte, verstaende dit in 't besonder van vaste lichaemen, die langhte, breede en hooghte hebben. Waer over wy haer vertoon, datse mette Maerstock de vaste lichaemen meet, als geseyt is. Vindende door de konst, alle de deelen die mette Maete over een komen: en om datse oock meet het onderscheyt van de wijde, breede, diepte en hooghte, oock alle slagh van gele-

gentheyt, soo wort haer dit in de hand gegeven: Want de *Radius Latonus* gaet alle Instrumenten te boven, door de veranderinge van zijne werckinge: aengesien ghy die, 't zy geheel open of gesloten of half toegeloten houdt, of in wat maniere ghy wilt, soo doetse verscheiden werckingen. Want staende op 't plat, 't zy om hoogh of leegh gebogen en aen 't loor gehangen, soo meet ghy daer mede alle hooghte en breede, oock alle hooghte en diepre.

ASTROLOGIA. *Sterre-giffinge.*

EEn Vrouwe in 't blau gekleet met een krans van sterren om 't hoofd, dragende vleugels aen de schouderen, in de rechter hand een Scepter, en de slincker een Hemelsche Sphære; ter sijden een Adelaer.

Astrologia komt heer van 't Griex, bediende in onse spraek, Reedeneeringh van de sterren, die door dese konste worden aengemerckt, als oorsaecken van de gebeurlijke werckingen van den Mensch, of van de Natuyre.

Met Hemels blau is zy gekleet, om dat de sterren in den Hemel staen, en van daer haere werckinge doen: en om te vertoonen de swaerigheyt, in de begrijplichkeyt van haere verrheyt, soo worden haer vleugels gegeven, diewelcke oock dickwijls niet bestandigh genoegh zijnde, soo wort er dan noch de Adelaer by gevoeght.

De Scepter bediet, dat de Sterren in eene seeckere maniere heerschappie voeren over de aerdsche lichaemen. En ten dien aensien, zijns van de Sterraeders aengemerckt.

Anders.

EEn Vrouwe in Hemels blau gekleet, met een *Astrolabium*, en een boeck vol sterren, met een Quadrant en andere Instrumenten, behorende totte Astrologie, aen de schouderen gevleugelt, om datse altijd mette gedachten om hoogh stijght, en let op de Hemelsche dingen.

Anders.

EEn Vrouwe gekleet met Hemels blau, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een Passer, ende in de slincker een Hemelsche Sphære. Datse blau

gekleet is, bediet, datse altijd in den Hemel besigh is met haere gedachten. De Passer en de Sphære zijn instrumenten, gepast tot meetinge van den Hemel en haere bewegingen.

ASTRONOMIA. *Sterre-konst.*

EEn Vrouwe in 't blau gekleet, geheel vol sterren, 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende in de rechter hand een *Astrolabium*, en in de slincker een tafel, waer op de Hemels teyckenen geschildert staen.

Het kleed van *Pavonazzo* of duyster Violet, vol sterren, bediet de Nacht, waer in men lichtlijk de Sterren siet, hebbende geen weerschijn van de Sonne: en daerom komt men seer lichtlijcken tottet bewijs van het op en ondergaen, en van de maniere der Sterren.

Het aengesicht heeftse ten Hemel gekeert, weisende dit dese beeldnisse eygen, datse altijd mette gedachten opgeheven is, om de Hemelsche dingen te weeten en te verstaen. Het *Astrolabium* wort haer gegeven, om datmen daer door in vaste kennisse komt van de maete, wijde en afstand van alle Hemels-teyckenen.

De tafel houdse in de slincker hand, die met

met verscheyden Hemelsche figuren geteykent is. Wefende de Astronomie, naer t goetduncken van *Isidorus*, en eenige andere, seer verscheyden van de Astrologie, overmits zy als *Theorica* of Spiegelster, handelt van de Wereld in 't gemeen, en van de *Sphære* en *Werlden* in 't besondere, van de gelegentheyd, beweginge, en loop desselven, &c. van de spieglen der Planeten, Eclipsen, Polen, Assen, Circulen, &c. en duysent andere dingen die totte Hemel en Sterren behooren.

SECRETZZA. Stilswijgentheyt.

EEN Vrouwe die niet alleene den mond met een band heeft toegebonden, maer oock toegesegelt, en 't overige des lichaems sal geheel met een lange swarte Mantel zijn gedeckt.

De Oude plachten door den geslooten en toegesegelden mond, *Angerona*, de Goddinne van de Stilswijgentheyt, te vertoonen: En dat om haer eygen en eens anders stilswijgentheyt en geheimnissen uyt te drucken.

Zy wort met den Mantel, op de maniere, als geseyt is, afgemaelt, om dat gelijk zy alle de deelen des lichaems bedeckt, zy oock alsoo de verborgentheden moet verheelen, en alle dingen bedeckt houden, die haar zijn toe vertrouwt.

SECRETZZA OVERO TACITURNITA. Stilswijgentheyt.

EEN statige Vrouwe, met swarte kleeders, die haer selve, mette rechter hand eenen Ringh op den mond houd, als of zy die daer op wilde drucken: En voor haere voeten sal een Kickvorst staen.

Zy moet staetigh zijn, want de geheimnissen te ontdekken, is een teyken van lichtvaardigheyt, om dat geen ernsthafte noch staetige luyden sulx doen.

Her swarte kleed druckt uyt het goed vertrouwen en de standvastigheyt: om dat de swarte verwe geen andere verwe aen neemt. En soo set oock geen ernstachtigh en bestandigh Man het geheim een ander over, maer behoud dat in goed vertrouwen.

Zy houd den Ringh, als of zy daer mede den mond wilde toefegelen, tot bewijs van 't geheim te bewaeren, Want:

Ten einde ghy 't geheim niet uyt,

Vmond eerst met een zegel sluyt.

Dit seyt *Lucianus* de Grieck. Andere seggen door gelijknisse, de Sleutel in de tongge, willende uyt drucken, dat de geheimnissen in den mond moeten geslooten zijn. *Ich hebbe een be-waerende sleutel in mijne tongge*, seyt *Aeschilus* de Griexsche Poet, die alsoo van *Gentianus* in *Clemente Alexandrino* is overgeset: oock in de *Oedipus Colonus* van *Sophocles*, daer hy op deser wijse in de Reye seyt, *wanneer de Priesters, de eerwaerdige Godsdienst van Ceres 't volck uyt daelden, dat een gulde sleutel haere tongen sloot*. En dit seyt hy, om te betoonen, dat dese 't geheim van *Ceres* verborgen hielden, als offe haere tongge met een sleutel in den mond hadden toegeslooten. Waer in dese Schrijvers gesien hebben op de kleynce oude sleutels, nae de maniere van een Ringh, bequaem zijnde om te sluyten, openen en toe te segelen, op datse be-waert bleven, en van den Dienaers niet kosten wegh gedragen werden, sonder bekend te zijn. Van dese Ringen handelt *L. Lipsius* over 't tweede boeck van *C. Tacitus*. En hy sluyt uyt de Oude Schrijvers, dat dese kleynce sleutels, Ringen wierden genaemt, doch insonderheit uyt *Plautus*, wanneer hy de Huys-Moeder aanspreekt, seggende, *sluyt de kelders op, en brengh den Ringh tot my*. Van dese slaghe vintmen veele die by den Liefhebbers zijn vergaedert. D'oude gebruyckten oock dese Ringen, gelijk als noch, om hunne brieven te segelen aen hunne vingers, op dat hunne handlingen niet ruchtbaer souden werden. Waer door het eens gebeurde, datter een brief aen *Alexander Magnus* wierde ver-toont, in tegenwoordigheit van sijnen lieven vriend *Epheslion*, die zijn Moeder tegens *Antipater* hadde ingestelt, en sonder hem iet te verbergen, liet hy hem oock dienstelven lesen. Maer 't selve naulijx gedaen zijnde, nam hy zijnen Ringh, waer mede hy gewoon was zijne brieven toe te segelen, van der hand, en druckte dien op den mond van *Epheslion*, om hem de Stilswijgentheyt in te drucken, ten einde hy den inhoud desselven aen niemand soude openbaeren. 't Is oock geen wonder dat de Keyser *Augustus*, gelijk *Suetonius* verhaelt, enen Ringh droegh, waer op een *Sphinx* gesneden was, want dieselve was een beeld om de geheimnissen te bewaeren. Andere gebruyckten het beeld van *Harpocrates*, die,

die, van de bygelooſige Heidenen, gehouden wierde voor een God van de Stilſwijgentheyt, om door foodanigh teycken te doen verſtaen, datmen ſtilſwijgende moſt zijn en de geheimniſſen bedecken.

De Kickvorſch was de Sinspreuck van *Maccenas*, tot een teycken van Stilſwijgentheyt. Men vind, ſeyt *Plinius*, een ſekere ſlagh van Kickvorſchen in 't ried, en op kruyden die ſtom en ſonder geluyt zijn, en deſe vintmen in *Africa*, *Macedonien* en elders, &c. Waer over een ſpreeckwoord is gekomen, een *Scriptiſche Kickvorſch*, voor een perſoon die ſtom en ſtilſwijgende is, om dat deſe Vorſchen niet quaeckten, ſchoon zy wierden in de paffen by de andere Vorſchen geſer. 't Sal niet buyten ons voorſtel weſen, gelijk *Paradivus* in zijne Heldiſche uytbeeldingen gebruyckt, dat *Maccenas* in zijnen Ringh deſe Kickvorſche gebruyckte, door welck middel hy oock *Augustus* ſeer aengenaem was, gelijk *Entropius* verhaelt, alhoewel *Suetonius* ſeght, dat hy weinigh treck tot hem hadde, om dat hy de geheimniſſe van de t'ſaemſveeringe van *Murena* aen *Terentia* zijne Huysvrouwe geopenbaert hadde, een gebreck dat in der waerheyd groot is: want de geheimniſſen van Princen, moetmen aen geene Mannen openbaeren, veel min aen Vrouwen, die welke van natyuren ſoo klapachtigh zijn als de Exters: die al naekklappen, warſe hooren ſpreken: En alhoewel de Stilſwijgentheyt en de geheymeniſſe door een Vrouwe wort uytgebeeld, nochtans konnen dieſelve niet in een Vroulijcke borſt geſloten werden. Daerom ſeyde *Eſopus* ſeer wel, *Vertrouwt den Vrouwen u geheimniſſe niet*. En van *Cato* wort geſeyt, dat t'elckens als hy zijn Vrouwe iets hadde geopenbaert, dat hy daer van berouw hadde. Soodanigh berouw hadde *Fulvius* mede, diewelcke een vriend van *Augustus* was, hebbende op eenen dagh den Keyſer ſeer hooren klagen en jammeren over de eñſaemheyd van zijn Huys, en van zijn twee Neven van zijns Dochters wegen, die geſtorven waeren, en van *Posthunius* die alleen was overgebleven, en die door ſchandige laſteringe van zijne Huysvrouwe *Livia*, in ballingſchap moſt leven: overmits hy was gedwongen zijn Stieffone tot een Naevolger in 't Rijk te ſtellen; hebbende in alles medelijden met zijnen Neve, en verlanghe

derhalven dat hy hem, uyt zijn ballingſchap, mocht weder te huys roepen: *Fulvius* verhaelt deſe klachten aen zijn Huysvrouwe, de Vrouwe verhaelt die wederom aen de Keyſerinne, waer over zy bitterlijck aen *Augustus* klaegde: *Fulvius* gaende 's morgens, nae zijne gewoonte, om *Augustus* te groeten en goeden dagh te wenſchen, antwoorde *Augustus*: *Fulvi, God geve u goede ſinnen*; gevende daer door te verſtaen, dat hy weinigh breins hadde, om dat hy zijne geheimniſſe aen zijn Huysvrouwe hadde geopenbaert: deſe zijn Huysvrouwe daer over heſtrigh bekijvende, ſeyde, *Augustus* is 't geene ick u geſeyt hebbe, gewaer geworden, want ick hebt uyt hem verſtaen, daerom wil ick my ſelve van 't leven helpen: En dat met recht antwoorde de Vrouwe; Hebt ghy, ſeyde zy, ſoo lange tijd met my omgegaen, en hebt mijne lichthigheyt niet gemerckt, daer van ghy u had behooren te wachten? Maer toeft en laet my voor u ſterven: Mits nam zy een Mes en doorſtack haer ſelve, voor haer Mans oogen. Waer uyt men moet verſtaen, datmen de geheimniſſen aen de Vrouwen niet moet openbaeren: noch geene woorden uyt den hals laeten trecken, het zy door geſtaedigh bidden, geweldige ſnekinge of liefkoſinge: als die dieſelve wel dickwijls, als nieuws gierige van eens anders werck, met voordacht doen. Maer in foodaenigh geval is 't noodigh datmen met haer boerte, en ter ſijden af leyde, door eenige kloecke vindinge, gelijk de looſe Jongeling *Papirius Prætextatus* deede, diewelcke de geheimniſſen van den Raed verholten hiel, oock aen zijne Moeder, die, met ſterck aenhouden, van hem verſocht te weeten, watter doch in den Raed mocht zijn beſloten: doch hy antwoorde, nae lange tegenſtand, datter gehandelt was, of het beeter waere voor het gemeene beſte, of een Man twee Vrouwen, dan of een Vrouwe twee Mannen ſoude hebben: Doch. zy had het ſelve niet ſoo haest verſtaen, of zy ſeyde het tegens andere Vrouwen, diewelcke te ſamen in eenen hoop, vol benauwtheyt, voor den Raed traeden, biddende met bekreeten oogen, datſe liever een beſluit wilden ſtellen, dat een Vrouwe mocht twee Mannen hebben, als een Man twee Vrouwen. De Raed verwondert zijnde van dit ſelſaem voorſtel: oock de ſaecke ondertaſt hebbende, hoedagh

nigh dieselve geschiet was, maeckte daer nae groot werck van *Papirius*, hem omhelsende over zijne gerouwigheyt en stilswijgentheyt, gevende hem dese vryheyt, dat hy alleene van alle de kinderen mocht in den Raed komen; gelijk *Macrobius* in 't I boeck vi cap. verhaelt. 't Is geen minder kluchte die *Plutarchus* in 't boeck van de klapperne verhaelt, noodigh tot dese stoffe, van eenen Raedsheer die heel versuft staende over sekere heymelijcke beraedslaeginge van den Raed, met duyfent quellingen van zijn Vrouwe wierde gebeden, dat hy doch aen haer den Raedslag wilde ontdekken, sweerende daer op dat zy 't nimmermeer soude openbaeren: de Man sich veinsende, als of hy door haer bidden overwonnen was, seyde, weet ghy wel datter tijdinge is gekomen, datter een gewapende Leeuwerck is komen vliegen, met een Spieße, en een gulde Helm op 't hoofd? Nu zijn wy met den Wichlaers of Priesters in beraet, of het een goed of quaed voorteecken zy: Maer, by lijve, swijght, noch wilt niet iemand openbaeren: Dese stilswijgende Vrouwe, begint, nae dat haer Man was uytgegaen, te jammeren, vreesende een quaed voorspoock: waer over de dienstmaeghd stoffe kreegh haer te vragen, watter doch mocht in den wegh zijn? De Vrouwe vertelt al't geene haer toebetrouwt was, doch met desen bedinge, dat zy 't aen niemant moft weder verhalen. Zy versweeg het wel voor haere Vrouwe, maer soo haest quam haer Vryer daer niet, of zy openbaerde het dien selven: De Vryer wederom aen een ander, en in korter tijd was dit over de Marckt van *Rome* verspreyt. Als dit nu totte ooren van den Vinder deser uytgestroyder maere was gekomen, gingh hy na zijn huys, seggende tot zijne Vrouwe: ghy hebt my bedorven: want alreede is de geheimnis, die ick u toevertrouwt hadde, op de Marckt. Ick weet dat de Raed over my sal klagen, daerom is 't noodigh dat ick door uwe lofmondigheyt het Land ruyme: Zy antwoorde, 't is niet waer, want ick heb 't niet gefeyt. Weet ghy niet, dat ghy de driehonderste Raedsheer in den Raed zijt? Waerom sal dan de schuld u meer als andere gegeven worden? Hoe, seyde hy, de driehonderste? Dit selve weet niet eene van al den Raed, als ick, die dese yndinge bedacht hebbe, om u

Stilswijgentheyt te beproeven. Maer in 't toekomende, sal't niet van noode wesen datmen van de Vrouwen een proeve neme offe stilswijgende zijn, daer zy doch gemeenlijck al te saemen van self gaerne wat te vry uyt praeten. 't Is dan beter datmen hier in voorsichtigh gae en inhoudende zy, als den Mannen betacmt, en vertrouwe zijne geheymnisse aen niemant: En als hy die dan andere vertrouwt, en die daer nae werden verbreyt, daer over moet hy over andere niet klagen, maer over hem selve, die de eerste oorlake daer van geweest is. Overfulx moerten onderhouden de gestaedige Stilswijgentheyt van de Scriphische Kickvorsh, die wel van den Egyptenaeren voor een gebrecklijcke en overtollige Stilswijgentheydt in andere dingen genomen is, niet te min soo isse in 't besonder over de verborgene saccken prijselijck, en derhalve behooren de geheymnissen in den mond toegesegelt en besloten te zijn.

SILENTIO nae *Apulejus*.
Stilligheyt.

EN Man sonder aengesicht, met een Bonetjen op 't bloote hoofd, en een Wolfshuyd over de schouderen, en zijn gantsche lijf sal vol oogen en ooren wesen.

Dese Man sonder aengesicht, bercoont, dat hy spreeckt met zijn gantsche gesicht, en snellijck mette tonge, stilswijgende mette oogen, met het voorhoofd en met de winckbrauwen: en om de Stilligheyt uyt te drucken, maelt *Apulejus* dese beeldenisse af.

't Bonet op 't hoofd, bediet de Vryheyt, die de Mensch heeft om te spreecken en te swijgen. Maer 't Bonet op 't hoofd, sonder tonge, bediet dat het beter is te swijgen als te spreecken, wanneer 't niet noodsaecklijck is: Want de oogen en ooren op 't kleed, geven te kennen, datmen moet veele sien en hooren, maer weynigh spreecken, gelijk de Wolfshuyd uytdruckt; want de Wolf, als hy iemand voor hem sier loopen, en dese als te rugge siende, den Wolf gewaer wort, soo sal den Wolf strax de sprake worden benomen, sulx dat hy naulijx, mer groot geweld, eenig kleyn geluyt van sich kan geven, maer al stilswijgende, soo gaet hy met groote stappen en sprongen voort, en vlucht met zijn ge-

roofde buyt. Hierom oordeelden de Oude, datmen dit bequaemlijk konde gebruycken, ter gedachtenisse van de Stilswijgentheyt.

S I L E N T I O. *Stilligheyt.*

Een Vrouwe met een band dwers voor 't aengesicht gebonden, die den mond bedekt.

't Is de spreucke van *Macrobius*, dat de beeldenisse van *Angerona* met den mond toegebonden en versegelt, bediet, dat die geene die daer kan lijden en swijgen, zijne benaughtheyt veinsende, sal op 't laeste de swarigheyt lichtlijcken overwinnen, en daer na een vrolijk en vermaecklijk leven genieten.

S I L E N T I O. *Stilligheyt.*

Een Jonghman, gelijk geseyt is, met den vinger aen den mond, en swarte vleugels aen de schouders, en al sittende, vertoont hy, als of hy op zijne voeten niet konde staen, door de swackheyt van zijne beenen: hy houd in zijn hand een Overvloets Hooren, alwaer rontom eenige vaetjens vol Linsen, en ander gewas van Boonen, Erten en Persicken staen, diewelcke eerstlingen zijn, die aen de Stilswijgentheyt, uyt groote Godsdiensstighheyt, wierden geoffert.

Daer wort een Cocodrill by gemaelt, hebbende gantsch geene tonge om eenig geluyt te slaen, en daerom kan die oock tot een beeld van de Stilligheyt genomen worden.

S I L E N T I O. *Stilligheyt.*

Een Jongelingh, die de voorste Vinger voor den mond houd, op de maniere als of hy een teycken gaf om te swijgen, houdende in de slincker hand een Persic mette blaederen.

De Persic was *Harpocrates* den God der Stilswijgentheyt toegewijd, om dat zy blaederen heeft die eens Menschen tonge gelijk zijn, en de vrucht heeft oock gelijcknis nae 't hert, willende mogelijk daer mede seggen, dat het swijgen, op zijn tijd, een deughd is: daerom betaemt het een wijs Man niet, dat hy zijnen tijd, met veele forte klap sonder vrucht of stichtinge doorbrenge, maer al swijgende, sal hy eerst die dingen overleggen, die hy sal spreucken,

Een Jongelingh wort hy gemaect, om dat de Stilswijgentheyt voor alle dingen, in den Jongelingen, een teycken is van Zeedigheyt en Deughd, volgende hier in 't gebruyk van de Oude, diewelcke *Harpocrates* maelden als een Jongelingh met vleugels, en met een swart aengesicht, om dat de Poëten seggen, dat de Stilligheyt, een vriend van de Nacht is. My dunckt dat ick de dichten van *Aristo* niet behoorde na te laeten, daer hy aldus seyt:

*De Stilligheyt die doet de rond',
En kiest de dystre avond-stond,
Een bruyne Mantel is zijn kleed,
Met vilte schoen' hy sachtjens treet,
En wie dat hy van verre siet,
Die wenckt hy dat hy van hem vliet.*

S I L E N T I O. *Stilligheyt.*

Een oud Man, diewelcke zijn eene Vinger op de lippen, voor zijn mond houd, ter sijden sal een Gans staen, met een steen in den nebbe.

Om dat de Ouderdom lichtlijk gebieden kan te swijgen, als die geene, die veel meer op de verdiensten en op de verkregen goede naem vertrouwen, als op de woorden, daerom wort de Stilswijgentheyt, van sommigen, van dees Ouder afgemaelt.

De Gans is feer genegen om altijd te klappen en te taeten, en dat met veel geschreeuws, sonder dat zy eenigh soet geluyt over haer heeft. Derhalven houd zy den steen in den mond, om te betoonen, soo wy geen gelegentheyt sien om met eere of lof te mogen spreken, soo sullen wy veel liever swijgen, want indien 't goed gevoelen, van onse wetenschap, hier door niet vermeerdert, ten minsten sal 't niet worden vermindert; want de Stilswijgentheyt evenaert de verstandige en onverstandige, even gelijk: En daerom seyde een wijs Man, datmen de Menschen feer wel konde gelijcken by de potten, diewelcke men niet kent of se heel of gebroken zijn, ten zy datmen 't aen 't geluyt hoore. En *Socrates* sullende zijn oordeel geven, over eene van zijne Scholieren, seyde, *hy wilde hem eerst hooren eer hy hem wilde sien.* *Amminius* schrijft van de Gansen, dat alse om den grooten brand van de Sonne te ontgaen, met hoopen van 't Oosten na 't Westen vliegen, en also zy nootfaecklijk den bergh

Taurus moeten passeeren, alwaer een groote menichte van Arenden is, vreesende voor haer geweld, en om dan door haere kakelachtigheyt niet bekent te worden, soo neemt yder van haer een steen in den nebbe, houdende dieselve daer in, soo lange, tot zy, buyten alle gevaer, zijn.

OSTINATIONE. *Stijffinnigheyt, Hartneckigheyt.*

EEn Vrouwe in't swart gekleet, die't hoofd met een Nevel ontrocken is, houdende met beide handen een Eefelskop om hoogh.

Her swarte kleed past wel op de Hartneckigheyt, want gelijk het swart laecken, geen ander verwe kan aennemen, alsoo kan oock een stijffinnigh Mensch in zijn gevoelen, sich niet door eenige reeden keeren tot het licht der waarheyt, dat hem vertoont wert.

Hy sal't hoofd met een Nevel ontrocken hebben, om dat de stijffinnige niet verre siende zijn, en daerom blijven zy vast op haer voornemen staen: Want het is gewis een reychen van een wijs Man, dat hy zijn gevoelen wat toe geve, om dat ons verstand soo gestelt is, dat wy of door de volmaektheidt, endoor 't groot getal van de volmaekte dingen, of door 't kleyne licht, en de duysterheyt van ons verstand, nimmermeer in die paelen blijven, of dat wy geen plaets souden hebben om verder te gaen, en den roem van onse kennisse, ons selve, souden toeschrijven, met het vervolg, dieder van tijd tot tijd gedaen wort.

Het Eefelshoofd druckt de onwetentheyt uyt, diemen eertijts seyde Moeder van de Hartneckigheyt te wesen. En de Stijffinnigheyt wort door een Eefelskop afgebeeld, om dat dit Dier even bot is in alle dingen, sich vernoegende soo wel in 't goede als in 't quaede, sich even gevoeljk houdende in 't sloven of hertenleer, tot een groot onderscheyd van d'andere Dieren.

AUDACIA. *Stoutigheyt.*

Eh Maeghdeken in 't root en groen gekleet, mer een ontfelt voorhoofd, schrap staende om een Marmore pijlaer om verr'te werpen, alwaer een gebouwfel op rust.

Stoutigheyt is het tegendeel van de vreesse, en een gebreck in die gene, die de swaerigheyt in eenige groote sake weinigh overleggen, en sich te veele in haere sterckheyt laetende voorstaen, soo willense haer stuck met een barst ten einde brengen. Hierom isse Iongh gemaect, als die sich onderwint een pilaar, die wel vast staer, met kracht te grond te werpen.

Het roode en groene kleed, bediet Stoutigheyt, als mede het korsele hoofd, gelijk *Aristoteles* verhaelt.

ARDIRE MAGNANIMO & GENEROSO. *Stoutmoedigh bestaen.*

EEn Ionghman van een stoute en stercke stand en wreed van gesicht, hebbende de rechter arm gewapent, waer mede hy met een wackere dapperheyt, eenen Leeuw, die hy tusschen zijne knyen heeft, de tonge uyt den halse ruckt. De reste van 't lichaem is ongewapent en ten meestendeel bloor. 't Welck speelt op de moedige stoutigheyt van *Lisimachus* de soone van den eedelen *Agathocles* van Macedonien, eene van de Naevolgers van *Alexander* de Groote, diewelcke aen

zijnen Meeſter, den Philoſooph *Calliſthenes*, venijn gegeven hebbende, dat hy van hem hadde verſocht, om eenmaal uyt de gevangenis, daer hem *Alexander* hadde ingeworpen, verloſt te worden, wierde overgegeven om van een Leeuw verſcheurt te werden. Maer hy overwon de wreedheyt door eene liſtigheyt, en op zijne ſterckheyt ſteunende, ſoo ſlack hy zijn rechter hand, die hy ſtilſwijgens hadde gewapent, in den muyl der Leeuwe, en trock hem de tonge uyt en keel, ſulx dat de Leeuw ſtrax dood bleef. Over welke daed hy daer nac geſtelt is onder de beſte vrienden van *Alexander*, wefende hem dit een trappe om tot alle ſtaeten van regjeringe en tot een eenwige eere op te klimmen. En als men deſe beeldeniffe te paerde, of in enige Miſqueraden of anders, ſoude willen vertoonen, ſoo kan men hem de tonge in de hand, en een doode Leeuw voor een Helm op 't hoofd ſtellen.

ARDIRE ULTIMO & NECES-
SARIO. 't Uytterſte waegen.

En gewapent Man, 't zy dat hy te paerde of te voet is, met een Swaerd in de rechter hand, alwaer rontom geſchreven is, *per zela, per hoſtes*, dat is, door pijlen en door vianden, of door waeter en vier. In de ſlinker hand ſal hy een Schild hebben, alwaer in geſnedden of gemaelt is een Ridder, die met een volle ren, op de wapenen loopt, die de Vianden op hem ſchieten; gehart zijnde, om al vechtende ſich te beſchermen, en onder de Vianden zijn leven kloeckmoedigh te waegen. Rontom 't Schild ſal het veerſken van *Virgilius* geſchreven zijn:

Vna ſalus victis nullam ſperare ſalutem,

dat is:

Dit 's 't heyl en 's overwonnen Lied,

Dat hy geen heyl voor oog en ſiet.

't Geene wy de uytterſte en noodſaeklijkſte Stoutigheyt noemen, is een ſekere maniere van oneygentlijkke ſterckheyt, alſoo van *Ariſtoteles* geheeten, om dat dieſelve gemeenlijk kan en plagh geſtelt te worden in eenig dingh, om eere te behaalen, of uyt vrees van quaede bejegeninge, of door gramſchap, of door hoope, of door weinigh overlegh van het aenſtaende gevaer, maer niet uyt liefde van dat waerachtige en ſchoone goed,

't welck het einde van de deughde is. De Waepenruſtingh en 't Swaerd met het opſchrift, betoonen, dat in alle gevaer, groote regenſtand noodigh is. En 't Schild metten Ridder, die op de Spiessen van de Vianden rent, druckt uyt, het geene wy hebben geſeyt, te wecten, dat de wanhope dickwijls oorſaecke is van de behoudinge, maer die is de waerachtige en volmaeckte ſterckheyt niet, als geſeyt is.

PUNITIONE. *Straffinge, Caſtijdinge.*

En uytblinckende Vrouwe, die op een Rad ſtaet, met een Roer van een Schip rer ſijden, houdende in de rechter hand een elle-ſtock, en in de ſlinker een toom.

PUNITIONE. *Straffinge.*

En Vrouwe in 't wit gekleet, zijnde gevleugelt, houdende in de rechter hand een Maetſtock, en in de ſlinker een toom.

Deſe beeldeniffe wort voor de Goddinne *Nemesis* vertoont, waer door zy geſeyt wort een Dochter van de Juſtitie of Rechtvaerdigheyt te wesen, en daerom wort ſe in 't wit gekleet.

De vleugels bedieden de ſnelligheyt en vaerdigheyt, die zy gebruyckt in den quaedwilligen te ſtraffen, en die 't waerdigh zijn te beloonen.

De Toom en de Maetſtock geven te kennen, dat zy de tonge breydel, als mede de ſnoode daeden, de maetigheyt afmerende, dat de ſtraffe niet te verre boven de ſchuld gae, maer dat ſe te gelijk mette maete en met de gelijkmacigheyt over een kome. 't Welck in de Oude Wet is onderhouden geweest, vergeldende een yder oogh om oogh, voet om voet, en leven om leven.

PENAE. *Straffe die geleden is.*

En Vrouwe metten mond open als off kreet, leelijck van opſicht, met een ſlecht en ſwaeremoedigh klee, dat op veele plaetſen geſcheurt is, hebbende een geeſel in de hand, hincende aen 't eene voet, gaende op een houte ſtele, verdraegende met groote moeylijkheyt alle de pijn en quellingen.

Tuſſchen de ſtraffe en de boetvaardigheyt,

is dit onderscheyt in't besonder, dat de boetvaerdigheyt geschiet met wille en toestemminge van den Mensch, die alreede berouw heeft over de mishandelingen by hem begaen: Maer de straffe is soodanigh, dat het oordeel van Mensch of van God den Sondaers de straffe opleyt, sonder datse eenige pricklinge of begeerte van berouw hebben, om de sonde door goede wercken uyt te wiffchen.

Om dan dese omstandigheyt, die soo aenmercklijk is, by de straffe te vertoonen, worfse seer leelijck geschildert, datse staet te schreeuwen, om uyt te drucken het verlangen datse heeft om sich over 't geweld van 't Recht te wreecken, dat over haer is uytgesproken.

Met een geessel en met een stelte isse gemaelt, om datse niet kan gaen door haer eygen wille noch door 't geweld van een ander, of het oordeel Godes verselt dickwijls den Mensch op 't hooghte van zijnen val, en totte rechtvaerdige straffe van zijne verdienste: waer toe hy wel ongaerne met sichten en krijten gaet, verliesende daerom terstont de kracht niet, maer het licht des Verstands en de worm der Conscientie doen, dat hy gedwongen wort zijn schult te bekennen, over zijne verdiende straffe, die hy lijdt.

CASTIGO. Straffe, die een ander wort aengedaen.

Voor de Straffe sullen wy een strengh en wreed Mensch afschilderen, die met een Bijl in beyde handen gevat, een vreeslijke slagh dreyght te geven. Ter sijden is een Leeuw, die eenen Beer schricklijk aenvalt en verscheurt.

De Bijl is een Hieroglyphisch beeld van de straffe, want soo wel de Romeynen als Griecken gebruyckten dese strenge straffe, gelijk men sien kan in de Medaglien van den Koninck van *Tenedo*, gelijk *I. Pollux* verhaelt: Want de Koningh van *Tenedo* had eene Wet gemaect, dat wat Man of Vrou in Overspel soude werden bevonden, dat die mette Bijl soude werden gedood, hebbende oock zijn eygen Soone daer in niet verschoont. En op dat ditselve altijd in de gedachtenisse soude blijven, stelde hy op

d'eene sijde van dese Medaglie eene Bijl, en op d'ander twee hoofden.

De Leeuw wordt op diergelijcke wijze mede voor de straffe genomen, gelijk *Alia-mus* daer van de Historie verhaelt, dat *Eudomius* een Leeuw, Hond en Beer te gelijk hadde opgebracht, en op eene maniere doen leeren, levende lange tijd met malkanderen in goeden vrede, sonder d'een den anderen te misdoen, wesende te saemen Huysgenoten en als Dieren van eender Natuyre. De Beer door sekere korfelheyt overwonnen zijnde, verscheurt den Hond, met den welcken hy leefde en ommegingh. De Leeuw over den Beer toornigh zijnde, en door dit schelmstuck bewogen, als gebroken hebbende de gemeene Wet des levens, valt den Beer wederom aen, en straft hem met gelijcke straffe, als hy den Hond gedaen hadde.

RIGORE. Straffigheyt, Hardigheyt.

Een hart en vreeslijk Man, die in zijn rechter hand een yseren Roede houdt, en ter sijden sal een Struys staen.

Dese Man wort hart en vreeslijk geschildert,

dert, om dat de strengigheyt altijd vreeslijck en onaengenaem is, met voornemen, om in de herten der Onderdaenen vrees te brengen.

Daerom wort de yfere Roede genomen voor de Hardigheyt van de Straffe, t zy van woorden of daeden. Waerom oock *Paulus* den Colossensen dreygende, vraeght of hy wil tot haer komen met Vriendlijckheyt of met een yferen Roede?

De Struys worter by gedaen, om te be-roonen, dat de Hardigheyt een Dienaer is van de Straffe of Justitie, die door haer selve, alle twist vertoont.

CONTRASTO. Strijd, tegenstand.

Een gewapent Jonghman met een roode Rock onder het Harnas, hebbende een bloot Rapier, staende vaerdigh om zijnen Viand een steeck te geven, op der aerde sal een Katte met een Hond staen, vaerdigh om te vechten.

Tegenstand is geweld van twistige Menschen, waer van d'eenen boven d'ander soeckt uyt te steken, en daerom wort hy gewapent gemaect, oock te gelijk vaerdigh om sich

selve te beschermen, en zijnen Viand aen te vallen.

De roode verwe bediet de ontsteltentisse van 't gemoed, en de heerschappie van sieckte of passien die sich bewegen en het bloed beroeren.

Hy wort tusschen een Katte en een Hond gestelt, om dat de Strijd, door de ongelijke en strijdige Natuyren, hier uyt zijnen oorsprong neemt.

CONTRASTO. Strijd, tegenstand.

Een Jongelingh die onder zijn Waepenrock een kleed heeft van roode verwe, houdende in de rechter hand een bloote Poignart met een seer wreed gesicht, hebbende in zijn sincker hand een Stecade, die hy te rugge houd, als of hy wilde toe steken.

COMBATIMENTO del RAGIONE
& APPETITO. Strijd van de Reeden
tegen de lust des vleeschs.

VAN de beeldnisse van *Hercules*, daer hy *Anteum* doodlaet, gelijkmen in veele Medaglien vint, daer van maecken sommige dese uytlegginge: als dat *Hercules* soude wesen een gelijknis of ontwerp van de ziele en van den geest des Menschen, die door de Reeden geleyt wort, en *Anteus* soude het lichaem wesen. De borst van *Hercules* is de Zeetel van de Wijsheyt en Voorzichtigheyt, die een gestadige strijd voeren met de wille en de genegentheyt, sulx dat de genegentheyt altijd tegen spreekct en tegens de Reeden streeft. Soo kan oock de Reeden geen overhand hebben noch het veld behouden, ten zy datse 't lichaem om hoogh heft, en verre uyt het gesichte voert van dese aerdsche dingen, sulx dat de voeten, te weten de genegentheden, geen meer opstokinge of voedsel van dese aerde ontfangen, voor en al eer alle de begeerlijckheden en hertzochten, die daer kinderen van der aerde zijn, te gelijk werden gedoor.

STUDIO. Soeckt *Oeffningen* in de konsten, of geleertheyt.

SOSPIRI. Suchten.

Veele beeldnissen kunnen over het Suchten gemaect worden, want daer zijn veele

veele bewegingen en genegentheden des geoemds, waer door dieselve gevoet werden. De Suchten spruyten uyt de gedachtenisse van de quellingen van geledené ongevallen door 't berouwe van de bedrevene sonden, door 't missen van den tijd en gelegentheyd, die voorby is, door 't overdencken van het verledene geluck, door de tegenwoordige bekommernisse, door de snerte en 't verlangen nae eenige saeke, gelijk als daer zijn de Suchten van de Minnaers, die daer suchten om 't verlangen darsé hebben, nae 't geene zy beminnen, 't zy uyt begeerte van eere, en om een treffelijk verstand te mogen vinden als *Homerus*, dat zijnen lof soude mogen uytbreyden: Waerover de groote Macedonier hertelijk suchtede:

*Als Alexander quam gegaen,
En sach het graf Achillis aen:
Doen borst een diepe Sucht daer uyt,
En riep, geluckigh! overhuyt,
Geluckigh zydy moedigh Held,
Dat urve naem klincké door het veld,
Dat ghy gevonden hebt dien Man,
Die u soo hoogh verheffen kan.*

De Suchten komen niet alleen van de verledene en tegenwoordige, maer oock van de toekomstende dingen, want uyt het gevoelen en de vrees van 't aenstaende quaed, dat iemand boven den hoofde hanght, soo suchten: en de Suchten zijn niet altijd waerachtigh, maer dickwijls zijnsé geveinst, als daer zijn de Suchten der Hoeren en valsche verradersche vrienden. Dickwijls komense door toevallen van cranckheyt, veeltijts zijnsé natuyrlijk, als door een sekere gewoonte, die in die geene plagh te wesen, die dickwijls suchten, als zy dencken om haere handeligen en studien, gelijk *Virgilius*, die dickwijls plagh te suchten. En hier uyt is dat geneughlijk spreuckjen van *Augustus* heer gekomen, 't welck *Sabellius* verhaelt; want als hy sat tusschen *Virgilium*, diewelcke dickwijls suchte, en tusschen *Horatium*, die als een leepoogige, de traenen van de oogen wischte, wierde hem gevraecht, wat hy deede? soo antwoorde *Augustus*, *ick sit wischen weenen en suchten.* 't Is wel waer, dat de Suchten van de traenen zijn afgescheyden, niet te min zijn de traenen altijd met de Suchten vergefelschapt, gelijk de Minne-dichters dieselve altijd te saemen voegen:

*Duyfent traenen, duyfent suchten,
Stort ick, als ick sit te duchten.*

En *Petrarcha* seyt:

*Dit vrolijk Meysken in my doet,
Dat sucht en traenen my zijn soet.*

Men kan wel suchten sonder traenen, maer men kan niet schreyen sonder suchten, de traenen komen strax met de suchten, gelijk de regen en de wind te saemen komen. Alle Suchten, oock hoedanigh die zijn, worden aen den slaep des hoofds geveugelt afgebeeld, en dragen ter rechter nae de borst, oock twee vleugels, alwaer in 't midden een Hert staet: waer van wy de reeden hier nae sullen verhaelen. In de slincker hand wort gestelt de saecke die bequaem is, om de genegentheyd uyt te drucken, waerom dat gesucht wort. Waer van men oock elck breeder op zijn plaetsé kan nae sien.

Totte Suchten van swackheyt neemtmen in de slincker hand een tack van *Anemone*, om dat *Orus* schrijft, dat de Oude door dit kruyd de cranckheyt uytbeelden: 't heeft wel een schoone purpere bloeme, maer zy duyt, gelijk oock het kruyd, al te korten tijd. En hier mede druckten zy de swackheyt uyt.

De Suchten die als natuyrlijk, uyt een seeckere gewoonte, heerkomen, zijn soorten van melancolie of swaeremoedighheyt, en daerom salse een kran van Aelst op 't hoofde hebben, spelende op 't geene *Petrarcha* seyt:

*Het stadigh schreyen is mijn vreughd,
En 't lachen is mijn ongenueghd:
Mijn spijs is alst en snood venijn,
En dit sal al mijn vreughde zijn.*

Overfulx dat die persoön, 't zy dat hy om zijne studie of handelinge altijd swaeremoedigh staet te suchten, tot een hulp-middel hem sal vertoont werden, dat zijn slincker hand sal gevoeght zijn aen de rechter van *Bacchus*, die in de ander hand zijne gewoonlijke kroes houd: Want hier is geen ander temperament noch gematigheit noodig, dan een verlustinge, waer van *Bacchus* by de Poëten en Philosophen voor een afbeeldsel, en voor een bedietfel is van een Godlijke geest en een hoog verstand. En *Diphilus* seit by *Athenzum*, dat *Bacchus* is de alderwisse, en aldergeneughlijxste, die door zijne vochtigheyt, het hert vervrolijckt: die een vriend is van wijssen en grootmoedigen, die den blooden en verachten 't hert opweckt, den styren den laech aenbrengt, den tragen wacker maect, en den vet sacden sterck:

Ghy

Ghy maeckt o Bacche, door u aert,
 Dat yder u houd lief en waert :
 Van wijfen zydy seer bemind,
 Vlaeckers maeckt ghy wel gefint,
 Den flueren maeckt ghy foet en vroom,
 Den bloeden stout, den flenten bloot.

Cheremon de Treurspeelder, bevesticht, dat door den Wijn de lach, de wijsheyt, de leerfaemheyt, en den goeden raed vereenicht wort. Soo is 't dan geen wonder, dat *Homerus* dappere personagiën van groot bewind, op den Rijxdagh van den Keyser *Agamemnon* invoert, aleer men raedslaegde en van krijghsfaecken handelde, datter groote schroeven ommegeingen: te meer schijnt het den Studenten, en insonderheyt den Poëten geoorloft, alwaer *Bacchus* de Voorfitter is. *Philocorus* seyt, dat de oude Poëten niet altijd haere deuntjes songen, maer als zy wel hadden gedroncken, dan riepen zy *Bacchus* of *Apollo* aen. *Demetrius Halicarnassens* seght, dat de Wijn der Poëten Postpaerd is, sonder welck zy op den bergh *Parnassus*, niet kosten klimmen; want soofc waeter mosten drincken, soo quaemer niet aerdighs voor den dagh. En *Torquatus Tassus* heeft metten Wijn dickwijls zijnen Geest, met goede vrienden, vermaeckt, want hy was seer swaermoedigh, bedachtsaem en vol suchten.

Torte gemaecte Suchten van de Hoeren en van valsche verradersche vrienden, kan men maken datse onder de slincker arm een beck van een Crocodil heeft. Want de Suchten der Hoeren zijn, als de traenen der Crocodillen, die eerst schreyen, maer kortst daer nae den Menschen vermoorden. Dit zijn gemaecte Hoeresuchten, die zy doen in tegenwoordigheit van de Vryers, om haer in 't net te verstricken, spreekende seer vriendlijck, daerse terstont anders om lachen en hem haeten, even gelijk als de Vos aen den Hond deede. Maer alsoo dit al gemaeckt werck was, soo is 't billijck dat wy van 't waere Suchten der Liefde spreken: De Sucht der Liefde sal boven de vleugels aen 't hoofd, noch een kroone van Mirten hebben, als mede eene in de rechter hand, voor de borst. 't Hert sal tusschen twee vleugels staen, en aen de slincker sijde een ontfteken Fackel. De vleugels zijn de snelligheit van 't Suchten, die door de sinnen en gedachten vliegende, het hert doordringen en snellijck ter vlucht gaen,

Cor het Hert, heeft nae dat *Isidorus* verhaelt, zijne benaeminge van *Cura*, dat is, van hertseer ofte sorge, want alle sorge en gedachte dringht in 't herte, 't welck zijnen levendigen Geest uyte locht scheppende, dieselve tot sich treckt, en dat door de geferte beweginge van de Locht, en indien dieselve, door eenigh toeval, wordt oversulpt, soe verdrucktse de aefemhalinge en het uytblafen: waer over de Mensch alle geweld doet om dese persfinge te breecken, door de aefemhalinge der Suchten, om verkoelinge van een gemaetighe locht te verkrijgen. Maer gelijk het dickwijls plagh te geschieden, door al te heeten locht, en door aenwas van de hette aen de natuurlijcke warmte, soo beswaertse het herte, niet konnende verkoelt werden, om dat de locht-gaeten, daer door worden verhindert: Want door te grooten kouden locht en door de koudigheyt, die de senuwen van de borst te saemen treckt, soe wort het hert te saemen getrocken en bevriest. Aldus gebeurt het dat de Vryers, of door te grooten jaloufie, die haer geest te saemen treckt, of door te grooten brand van Minne-Liefde, die 't herte overstulpt, foodaenige quellingen krijgen, datse dickwijls gedwongen zijn, duyfent en duyfent Suchten, uyt haeren boesem te haelen, door de welke de Vryers werden gevoert, gelijk *Petrarcha* seyt, en die plachten dan foet, en dan lieflijck genaemt te werden. En om dat het Suchten een voedsel en verkoelinge is voor der Minne-janckers herten, en om dat de Suchten uytet herte opvliegen, daerom hebben wy 't hert tusschen twee vleugels, in de rechter hand, voor de borst gestelt. Waer over *Petrarcha* singht, *de suchten komen uyt de borst en uyt de oogten*.

De kroone van scherpe Mirten, die zy op 't hoofd draeght, is een beeld van scherpe Minne-gedachten en vaste inbeeldingen, die den Vryers dwingen tot suchten, en *Virgilius* maelt den Vryers af, datse staen in een bosch van groene Mirthen en in bedeckte wegen, alwaer haer de sorgten oock in den dood niet verlaeten.

Maer wat straf is dit, te staen in een bosch van schoone en bloeyende Mirten? sonder twijfel, soo heeft de Poet daer mede den Hel gemeent, die de Vryers moeten lijden door de gestadige prickel van de gedachten,
 door

door het herdencken en verlangen van haere Liefde. Want door de gelegenthey, van den Mirt aen te sien, die *Venus* de Moeder van de Liefde aengenaem is, soo herdencken zy de scherpe straffe van haere Minneluften. Diergelijke straffe verkreegh *Megapentus* in de r samenpraeck van *Lucianus*, die *Tyrannus* genoemt wort, uyte vindinge van den *Philosooph Ciniscus*, alwaer *Rhadamantus* raed, datmen hem niet soude laeten drincken uyt *Leithes*, den vloet der vergetenheyt: Want het is een lastige en swaere straffe, voor die in elende is gevallen, te gedennen aen de moegenthey en de verledene gelucksaeligheyt. Alsoo oock de Vryers, die berooft zijn van haere lust en vermaecklijckheyt, en van de beminde voorwerpsels, door t verlangen dat zy nae haer hebben, als zy daer om denken, soo klagen en suchten zy gestadigh, tusfchen de bosschen van Mirt, die de Poet noemt de *Treurige Velden*, en by gevolg oock, door de Suchten, die uyt het gedacht heerkomen, gelijk hy voorder seyt, dat de forgen haer, oock in den dood, niet verlaeten.

Petrarcha druckt desen sin mede uyt:

*Indien ick kost den dood aengaen,
En my van Minnesucht ontslaen,
Ick had mijn schadelijcke le'en,
Al langh met mijne hand doorsne'en.*

In welke dichten, doch insonderheyt in die van *Virgilius*, de hartneckige aerr, de stijfsinnige manieren, en ongeruste gelegenthey der Vryers, wort te kennen gegeven, te weeten, dat die, hoe zy meer versmelten en versferven om haer beminde saecke, te meer draegen zy t gemoed mer scherpe Mirten omcingelt, als van de Minne-gedachten, die haer als bosschen omsetten, en door welke zy klagende en suchtende altijd in dit leven een gestaedige Hel komen te proeven. De Minne-gedachten, die zy in t hoofd hebben, geven haer stoffe van suchten, die oock van de minste saecke door de herdenkinge van een dingh alleen, haer doet vereeren en versmelten, gelijk veele Minne-dichters klaegen. En *Petrarcha* singht: *Ick brande en versmelte, en soo weet Laura my te versetten, jae ick ben hier demoedigh, als ick haer daer verstoort sie, nu scharp, nu sacht, nu wreet, nu Godvruchtigh.* En t geene daer kort op volght: *Nu spreekste een woord, en lacht, nu verandertse haer gesicht en wesen, en in dese gedachten hond my onse heerschap, de Liefde, dagh en nacht*

gevangen. De plaetse alleen te beschouwen, daer wy, met vermaeck, slechts eenmaal onse Vrijster hebben gesien, doet ons versuchten. Want als *Petrarcha* wederom sagh de gencuglijcke plaetse *Sorga*, en de waceren waer in hy zijn Liefste naeckt hadde gesien, borst hy uyt met suchten:

*O heldre, frissche en soete beeck,
Waer in mijn schoone Beeld sich baede:
Dat voor my een Goddin geleeck.
O taxken hoe waert ghy gelaeden?
Als ghy haer streckte tot een stut,
Herpeinsen maecht my dat ick dut.*

Als hy nae de dood, van zijn beminde *Laura*, van de hooge bergen af, t huys aensagh, daer zy was geboren, jammerde en versuchte hy:

*Ick sagh daer van de bergen neer,
Op t huys daer zy was in geboren:
De suchten borsten heind en veer,
Als zy my in t gedacht quam voeren,
Die mijne ziel had in haer hand.
O vrucht en bloeyfel van t verstand!*

De Mirtenkrans is een beeld van de Minnegedachten, van gelijcken zijn oock de hoofdhayren, die doorvlochten zijn met peerlen, frissche en drooge bloemen, en tuytjes van sijde, die de Iuffrouwen met andere faueurtjes en bevalligheytjes in hare vlechten en tuyten, en onder haere sluyers op t hoofd draegen: die niet anders zijn, als Minne-zeegh-reeckens: Waer van de gedachtnisse alleen t hert, t gemoed, en de ziele van de ellendige Vryers, met oneindlijke suchten, plaeght en pijnigh.

De ontsteecken Fackel, die zy in haere slincker hand houd, bediet de brand en herte der suchten. Waer over de Minne-dichter aen de Suchten baede, dat zy wilden heene gaen, en het koude herte, van zijne beminde, verwarmen:

*Verbreeckt dit ys, dat deughd en vreughd verwart:
Ghy suchten gaet verwarmt dit kille hert.*

Op een ander plaetse worden de Suchten by den vlam vergeleken, en de traenen by het cristal. Diefelve seyt over de dood van zijn beminde *Laura*, dat zijn diepe en hette suchten, plachten haer nest op den levendigen *Laur*verboom te maecken. En wy sullen op t laeste besluyten, met het geene *Aristo* singht, dat van soo veele oneindlijke Suchten de locht wort ontsteeken. Krachten van de Fackel der Liefde, waer door de ontstekene versuchtingen ontfonken.

PURGATIONE DE PECCATI.

Suyveringe van Sonde.

EEn magere Vrouwe, uyt wiens oogen stroomen van traenen vloeyen, houdende mette rechter hand een Geessel, en mette slincker een tack van Ysop, hebbende een krans van 't selve kruid om 't hoofd.

Mager wortse geschildert, stortende veele traenen uyt haere oogen, en met een Geessel in de rechter hand, om te betoonen haere ongeveinsde conscientie of gewisse, maer die suyver is door veele waerachtige teyckenken, om de sonden af te wasschen en te reynigen, over diewelcke wy met suchten, traenen en klaegen, treurigh zijn, en dat om dingen die droevigh en leelijck zijn bedreven: waer uyt ten laesten uyt het diepste van 't hert een klachte voortkomende, soo wort het vlees mager, en door 't vasten verswackt, en d'onthoudinge maect het dun en ranck en verteert sich, om door dit middel vergifnis der Sonden van God te verkrijgen.

De tack en krans van Ysop vertoont, dat dieselve by den Hebreen plagh gebruyckt te worden, om het bloed der Dieren over het volck te sprengen, tot vergevinge van de Sonden: en bediet dese de Godlijcke trappe en dien band, waer mede wy met God vereenight en verbonden, en van de Sonden gereynight zijn. Hierom seght *David*, *Heere ghy sult my met ysop besprengen*, en *ick sal wit worden*, *ghy sult my wasschen*, en *ick sal witter als sneeu worden*.

PURGATIONE DELL' ARIA FATTA
DA MERCURIO. *Suyveringe van
de Locht.*

BY de *Tanagrei*, wanneer zy haere gesontheyt hadden weder gekregen, plagh *Mercurius* geschildert te worden op de maniere als hem alle Poëten plachten te vertoonen. Maer boven dat alles droegh hy noch eenen Ram op zijne schouders: en *Pausanias* verhaelt dat hy Ramdraeger wierde geheeten. En dit was een Hieroglyphisch beeld van de wedergekregene gesontheyt. Waer over geseyt wort dat *Mercurius* 't land weder suyverde of genas van de Peste, die door de Stadt *Tanagra* verspreyt was, door de suyveringe van den Ram, die hy rontom de Stad op zijnen hals hadde gedragen. En ter ge-

dachtnisse van dese daed, was men gewoon, dat op zijn Feeftdagh eene van de schoonste Jongelingen van *Tanagra* eenen Ram op zijne schouders, rontom des Stads muiren droeg, en dese wierde van den gantschen Adel en Burgeren seer prachtighlijck in den omme-gangh of processie gevolght.

PURITA. *Suyverheyt, Onnooselheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet met een Duyf ken in de hand.

De Suyverheyt wort als een Maeghdeken geschildert, want zy woont in de teere herten, alwaer de boosheyt noch geene wortelen heeft geschoten, en het witte kleed is foodaenige gestaltenisse van het reedelijcke gemoed, gelijk de wittigheyt is, diewelcke van 't licht meer als andere verwen is medegedeelt, van welck licht, geen ander sinneelijck toeval reynder en volmaeckter is: en wort voorts in deser maniere getoont, dat de Suyverheyt, boven alle andere deughden meest mette Godheyt is te vergelijken.

De witte Duyve betoont ons de eevoudigheyt en suyverheyt des levens, en door de verwe wort vertoont, dat zy dieselve in alle reynigheyt, door een natuyrljcke gewoonte onderhoud: 't welck is, om niet een besondere suyverheyt haer wederpaer of geselschap te vermaecken, sonder nae een ander te verlangen, of te begeeren: en dat door de natuyrljcke treck van de Liefde.

PURITA & SINCERITA d' ANIMO.
Suyverheyt en Oprechtigheyt des Gemoeds.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, om redenen die elders zijn geseyt, die met groote aerdigheit een witte Lely in de slincker hand houd, hebbende een Sonne op de borst, mette rechter hand stroytse eenigh saet op der aerde, daer een witte Haene nae pickt. Van het kleed en de witte Lely is in 't beeld van de Kuysheyt gesproken, want dese spruyt uyt de Suyverheyt en oprechtigheyt des gemoeds: waer van de Prediker seyt aen 't **IX** cap. *uwe kleederen sullen alle tijd wit zijn*. *Pythagoras* seyt, datmen God met Lofliangen sal offeren, in een wit kleed: aengesen het witte totte natuyre van 't goede behoort, en het swart ten quaede, De Sonne op de borst bediet,

bediet, dat gelijk de Sonne, door haere tegenwoordigheit, de Werlt verlicht, dat oock alsoo de Suyverhey den Mensch, zijnde de Kleyne Werlt, verlichtede. En gelijk dese, door haer ondergaen, de duysterhey van den nacht veroorfaeckre, alsoo veroorfaeckre het ondergaen van de Suyverhey, in de Kleyne Wereld of Mensch, een duysternisse in de ziele en in 't gemoed.

De Haene, gelijk *Picrius Valerianus* verhaelt, wort by de Oude, voor de Suyverhey en oprechthey des gemoeds genomen: Waer over *Pythagoras* zijne Scholieren beval, datse den Haen souden voeden, dat is, de Suyverhey en oprechthey van haere gemoederen. En *Socrates*, wanneer hy nu soude sterfen, liet hy by uysterste wille aen *Aesculapius* eenen Haen nae, gelijk *Plato* verhaelt. Waer mede dese wijze Philosooph wilde betoonen, dat hy aen de Godlijcke goedighey, dieder was besorghster tegen alle quaeden, zijne ziele soo suyver weder gaf, als hyse eerst had ontfangen. Waer over *I. Camillus* singht:

By u, o Aesculaep! dees Vogel lof behaelt,

Die heyligh u gewijs, den blijden daegbraet kraelt.

't Was oock de raed van *Pythagoras*, datmen sich most onthouden van den witten Haen, verstaende verborgender wijze, datmen most acht nemen, op de Suyverheit van 't gemoed.

De Haene, doch insonderhey de witte, die verschrickt en brenghet den Leeuw op ter vlucht, gelijk *S. Ambrosius* seyt; alsoo betemt de oprechte Suyverhey, het geweld van 't oproerige gemoed, en de ongebreydelde geylhey der Liefde, uytgedrukt door het voorste deel van de Leeuwe; gelijk *Picrius* seyt.

INFERMITA. Swackhey.

En bleecke en magere Vrouwe, met een track van *Anemone* in de hand, en een krans van 't selve kruid. Want *Orus* de Egyptenaer verhaelt, dat de Oude, door dit kruid de krankhey verstonen. En dit is 't geene de Poëten versierden, waer in *Adonis* de Vryer van *Venus* soude herschept zijn, wesende van 't wild Swijn omgebracht, gelijk *Theocrius* verhaelt. 't Heeft een purpre bloeme en schoon, maer de bloeme en 't kruid duyren een korte tijd, en misschien wordt hier door de swackhey uytgedrukt.

MALINCONIA. Swaermoedighey.

En oude treurige en droeve Vrouwe, met leelijck laecken gekleet, en dat sonder eenigh cieraet, sittende op eenen steen, mette ellebogen op de knyen, en beyde handen onder de kinne, ter sijden haer staet een boom sonder blaeders, die tusschen twee rotfen is uytgewassen.

De Melancolie doet in den Mensch even 't selve dat de Winter doet in de boomen en kruyden, diewelcke van verscheyden buyen en winden gedreven, van de koude geplaeht, en van de sneeu bedeckt zijnde, onvruchtbaer, dor, verdrooght en van kleynder waerde schijnen. Derhalven isser naulijx eene, die niet soude vlieden het geselschap van de swaermoedige Menschen, als een verachte faecke, om dat zy altijd met swaere en diepe gedachten besigh zijn, die zy haer, als voor oogen, en offe in der daed alsoo waeren, inbeelden, 't welck de reyckens van droefhey en treurighey te kennen geven.

Oud wort zy gemaelt, om dat het den Jongelingen eygen is, vrolijck te zijn, en de Oude daer en tegens zijn swaermoedigh, gelijk *Virgilius* seyt:

De bleecke krankhey, my geloof,

Hanght 't droevigh Ouder boven 't hoofd.

Zy is slecht, sonder ciertel gekleet, nae de gelijkhey van de boomen sonder blaeders en vruchten, om dat zy door haere swaermoedigheydt nimmermeer 't gemoed soo verheft, datse om haer eygen gemack eenigfins denckt, levende in gestadige forge van quaeden, die zy haer inbeelt, dat haer boven 't hoofd hangen.

De steen, daer zy op sit, bediet, dat het swaermoedigh hert dor is van woorden en van wercken, soo wel voor haer selve, als voor andere: insgelijx doet oock de steen, diewelcke geen kruid voortbrenghet, noch laet oock niet toe, dat het de aerde doet, daer zy op leyt. Doch alhoewel het schijnt dat zy by zijne Wintertijd ledigh is in Burgerlijcke handelingen, niet te min wort zy in de Lenterijd ontdeckt, als wanneermen wijse Mannen van noode heeft, want dan zijn de swaermoedige bevonden en beproeft datse seer wijse en verstandige Mannen zijn.

* * * *

MALINCONIA, soo die van *Albert Durer* is afgemaelt.

Melancolie is eygentlijk een gestadige droefheyt, die alreede in de Natuyre een ploye heeft geset. *Albert Durer* maelt voor de Melancolie een sittende Vrouwe af, die de rechter elleboge op de knie houd, ondersturrende die rechter sijde van 't hoofd, en neffens haere sijde leggen verscheyden Mathematiscbe instrumenten. Men soude oock een Vrouwe kunnen afmaelen, die op der aerde neder sit, leunende met het hoofd aen een colonne, hebbende beyde handen boven 't hoofd, als of zy van haere hertzochten geheel was gevangen en t'ondergebracht, gelijk 't selve in de oude Medaglien wort vertoont. Of een oude Vrouwe, die een deel Geometrische figuren, in het sand afrekt, of die Casteelen in de locht bouwt. Doch de Melancolie is in dese plaetse verscheyden van de *Capriccio* of fantasie, want die fantastique sijn niet altijt treurig, 't welck nochtans den Melancolicken eygen is.

TEMPERAMENTO of Gematigheyt van de Aersche met de Hemelsche dingen.

En Man die statigh gekleet is, houdende in de hand een *Heliotropium* of Sonnebloem, en in de ander hand een *Scliotropium* of Maenebloem.

Willende de Egyptenaers, gelijk *Pierius Valerianus* verhaelt, de vereeninge, eendracht en gelijkmaetigheyt vertoonen, die dese aersche dingen hebben mette Hemelsche, gelijk als dese, die door een verborgene kracht te saemen gebonden sijn, soo gebruyckten zy geene andere klaerder uytbeeldsels als dese bovenseyde twee bloemen, waer van d'ene sich nae de Sonne, en d'ander nae de Maene keert. En wordt geseyt dat oock andere bloemen, boomen en kruyden het selve doen, soo zijnder nochtans geene die dit selve soo klaer vertoonen. Waer uyt te verstaen is, dat de Egyptenaers hielden, dat alle dingen een selve ordere maniere hielden, sulx datse eenige gemeenschap hebben mette bovenste Hemelsche dingen, en datse daer mede waeren verbonden

den: d'ene door de kracht van 't verstand, d'ander door de reeden, d'andere door de natuyre, d'ander door de sinnen; en alsoo volghde een yder het zijne, waer mede hy ten besten over een quam.

THEORIA of Spieglinge, van den Heere *Fulvio Mariotelli*.

Theoria by den Grieken een bediedlijk woord van beschouwinge of spieglinge, is tot ons gekomen, om daer door alle beleydinge van de reeden, te geven, gegront zijnde in de oorsaacken van de dingen, nae haere ordere, mette aenmerkinge van de beginfelen, die niet van de sinnen, maer veel eer aen 't verstand hangen. En dese maecken de *Practijck*, die tegen de *Theorie* gestelt wort: En dat ten aensien de beginfelen, die alleen daer nae sijn gestiert, om door de konste wel te werken, te weeten, nae een maete en perck, gelijk *Aristoteles* dat in 't begin van zijne geheele *Metaphysica* getuyght: Waer over dan de *Theorie* sal wesen een kennisse en leydunge van de beginfelen, die soo wel sonder middel, als door middel van het verstand afdaelen. En om dat de beginfelen, die uyt het begriyp van de sinnen spruyten, soo veel te sekerder worden gehouden, hoefe meer sonder middel, daer aen vast sijn, alsoo sal men oock in 't regendeel van 't verstand mogen seggen, dat haere beginfelen daerom te waerachtiger sijn, hoe zy verder van de sinnen, sijn afgescheyden. Soo sullen wy dan seggen, dat een vast, oprecht en eerste beginfel van de geheele *Theorie* of Spieglinge, niet anders is, als God. Want geen dingh kan begrepen worden, dat te verre met de sinnen van hem is afgescheyden, en van gelijcken dat meer met het verstand vereenigt is, als hy alleene; wesende de eerste en on-eindelijcke aldermachtighste van sich selve, en de alderkrachtighste oorsaecke van ons verstand; sulx dat het veel meer met het Menschlijk weesen strijd, een verstand te hebben, dat vrent is van de kennisse Godes, als een sin te hebben, die verre afgescheyden is van de kennisse, van de beweginge, van de koude, hette en andere gelijcke toevallen. Want, gelijk dese dingen, die geheel aen de sinnen hangen, gelooft worden sonder eenige hulpe des verstands: alsoo hanght-

hanghtmen oock God, die in alles verstandelijck is, met het verstand haestigh aen, sonder eenige uyerlijcke werckinge, die van den inwendigen en vast gestelden sin der ziele, weinigh geacht wordt. En hierom hebben misschien de Grieken *God, Theon* van het eygene woord *Theoria* genoemt: als of God in al onse overwegingen niet anders was als het begin en de eerste forme of gedaente. En aldus bekent zijnde, dat de *Theoria* van de *Practica*, in dier voegen onderscheyden wert, als her verstand van den sin, of de begrijplijcke sake van de sinnelijcke: soo kan men lichtlijck seggen, dat van de vijf inwendige *habiti* of bequaemheden, die van *Aristoteles* in zijne *Ethica* gestelt zijn, de weerenschap, de konst en de kloeckheit, totte *Practijck* behooren, en totte *Theoria* wijsheyt en verstand, en dat de kennisse, die van beide sijden afkomt, door het Menschelijck begrijp, de middelplaets houd. Ten opsicht van dese omstandigheden oordeele ick, dat de *Theorie* seer bequaemlijck in de gedaente van een jonge Vrouwe, die om hoogh fiet, kan vertoont werden. Houdende de beide handen te samen gevoeght: hebbende op 't hoofd een opene Passer, die mette beyde beenen om hoogh gekeert is, wefende adelijck in Hemels blaeu gekleet, sich gelaerende om boven van een trap af te gaen, bediedende door alle dese omstandigheid, eenige uytmuntenheit, edelheyt en hoogheyt.

De Iongheyt bediet, snelligheyt, vaerdigheyt, hertigheyt, leven, hope, en vrolijkheyt: al te saemen dingen die totte *Theorie* seer wel passen. Want de kennisse van de ordre der oorsaecken, houd het gemoed wacker, stoutmoedigh, vast, vrolijk, vaerdigh, gereet, vast van voornemen en krachtigh.

De verwe van 't kleet betoont, dat, gelijk het laeste uyteinde van ons gesicht, door middel van 't licht, dese verwe is, die in den Hemel verschijnt, dat also het uyerste einde van ons verstand, door 't middel van de overweginge, *God* self is: wiens eygene plaets en zetel, geproportioneert met zijne Natuyre, (wefende de Natuyre van alles) is de Hemel self.

Het aengesicht om hooge gekeert, vertoont ons, dat gelijk onse oogen gelijknijse hebben met den Hemel, met het Licht en met de Sonne, alsoo is ons verstand, mette

Hemelsche dingen en met God. En gelijk in 't oog, door het gesichte, een nabootsinge is van den Hemel, die dien rondon oogappel onvangen heeft met seven vellekens, die de seven Planetische rondon des Hemels vertoonen: soo staeter in 't midden een hart kloortjen, dat zijn licht van de groote en kleyne circfels ontfanght, doch met verscheyden weerschijnningen, tot een onderscheyt van de aerde: Daerom soo kan men oock seggen, dat in het verstand zy een naevolginge van God of der Godheyt. Maer dit wort soo kort en nauw vertoont, als sich de geheele Hemel laet sien, in de draeyinge of ronde van onse oogen.

De trappe heeft haere besondere gelijcke onderscheydlijcke treden, die na des Menschen tret gematight zijn, om met een selfde beweginge opwaerts en nederwaerts, op een selve tijd, te gaen: Waer in vertoont wert, dat alsoo van gelijcken, de verstandelijcke dingen hare ordre en gelijkmatigheyt hebben, om van trap tot trap van de saecken die verre en nae by zijn, door den tijd, die daer is een maete van het voortgaende, en van alle beweginge, alles te overpeinsen: konnende het Menschlijck verstand, sonder den tijd, de overweginge van het meer of min, niet vast inbeelden noch verseeckeren.

De handen en armen die als in een circfel gehouden worden, en her hoofd in 't midden, vertoonen eeniger maete een Griexsche $\odot$: En daer mede plaghtmen, om kortheys wille, de *Theorie* uyt te drucken, sonder datmen andere letters schreef. En datse de handen op 't hoofd houd, bewijst, datse de *Theorie* en kennisse van de oorsaecken, heeft verheven boven de ervaerentheyt, en datse die selve in de grootste verheventheyt van den Mensche, staende houd, door de werckingen, die daer zijn gereetschappen om te onderfuttun, alwaer de *Theorie* of Spieglinge des gemoeds niet is.

De Passer mette punten om hoogh gekeert, vertoont even 't selve, als het aengesicht doet, siende nae hooge dingen. En de Passer bediet door sich selve altijd, een maete: want die is het alderbequaemste wercktuuygh datter in 't gebruyck is, om de dingen te meeten, hebbende in sich geene vaste merck-paelen noch teyckenen, konnende nochtans tot alle teyckenen en mercken,

waer toe dieselve met haere punten streckt, gebruyckt werden. 't Is een eygen instrument om den circel te trecken, wesende de eerste irrationale figure, waer van de redenen van alle de andere hangen, als van haer eerste en eygen beginsel: Waer over *Euclides* in de stelling van de eerste beginsels in 't eerste van alle stelt den gelijkzijdigen Driehoek, die sonder middel door den circel bewesen wort, en door de werckinge van den Passer. En hier uyt spruyt de swaerigheyt, die de Mathematici of Wiskonstenaers alijt gehad hebben en noch hebben, over de quadrature of vierkante meringe des circels, met d'andere figuren. De Passer bediet oock de oneindelijckheyt, om dat dieselve in haere beweginge geen einde heeft, en om datse tot oneindelijcke einden kan gebruykt worden, en overmits zy al werckende sich rust en beweeght, soo isse een, en geen een, 't samen gevoeght en gescheyden, scherp en stomp: scherp waer zy sich scheid, stomp alsse de beenen by een doet, gelijk de voeten van een Mensch: waer door zy (mer beurten her eene been bewegende, terwijl het ander rust) de treden of passen maect: Waer over haer den naem van Passer gegeven is. De Latinen naemdent door de omtreckinge, een circel, en de Grieken *Μετρον*, dat is soo veel als Passer, en de Italiaenen heeten *sesto*, dat van *assettare*, dat is van justeren of vereffenen heer komt, nae de waere maete van den sextant, wesende 't minste in de waerdie van 'r geld, by ons een penningh. Van de Grieken isse in twee letteren vertoont, γ λ die beyde dat geheel vertoonen, 't welck *Pythagoras* in een alleen aenmerckte.

En om 't gerijf van dit gereerschap, soo is noch de Vinder desselven in levendiger gedachtnisse, diewelcke geweest is *Tales* van *Athenen*, de Neef van *Dedalus*: sonder welck men seer swaerlijck soude kunnen hebben de langhte of breede, van Hemel of Aerde: jae oock van den Mensch selve, soude men de rechte gelijkmatigheyt, sonder den Passer, niet kunnen aenwijsen; gelijk ick 't selve in mijne nieuwe *Encyclopadia* of Konst-keetingh, die ick ten eersten, met Gods hulpe, hoop aen den dagh te brengen, heb bewesen. Om alle dese redenen wort de Passer, op de *Theorie*, wel gepast, staende mette beenen om hoogh, nae den Hemel gekeert, wesende

dieselve een Circel of Spherische figure. En boven alle dese redenen past oock de Passer wel totte *Theoria*, want zy bediet de waere maniere van onse wetenschap, om dat de Menschlijcke kennisse niet anders is, als alle dingen op zijn maete te passen, effenen en schicken. Ten welcken aensien, gelijk *Diog. Laertius* seyt, zijn de Philosophen, eerst Analogisten, dat is, Passers of Overenschickers genaemt geweest.

De Passer is gemaect als van twee leeden, die ten deele gelijk, en ten deele ongelijk zijn: gelijk, voor soo veele de langhte, maer ongelijk, voor soo veele de ronde drayinge en de mededeeling van 't midden, aengaet. Want het eene deel raect aen 't midden, alwaer het te gelijk maer eens vast is, en 't ander raect het met haeren arm, tweemaal. Waer uyt oock de bediedenisse van de reeden lichtlijck blijckt, waer aen alle onse kennisse hanght, wesende dieselve, wanneer die met reeden wort toegestelt, mede van twee leeden: Waer van d'eene gemeender is als d'ander, maer van een gelijcke macht, ten aensien het beslyt. En het middel-perck bind te gelijk de beyde uyterste omtrecken: waer door zy gelijklijck algemeen, of ten minsten niet gelijklijck bekenet zijn. Soo goed en rechtvaardigh als de Passer is, om een circel te maecten, en de grootheyt van de dingen te meeten, soo oprecht en waerachtigh is oock van gelijken de reeden, om door dieselve een bewijs van den circel of lijne toe te stellen. En overmits de nuttigheyt van de reeden, tot haer wit heeft, datse haere wercken of handelingen ten laesten effene, soo komt her hier uyt, dat door de gelijknisse van den Passer, onse wercken, of recht of onrecht, worden geheeten, nae datse sich met de Reeden, of nae de Wetten, over een schicken en passen. Welcke gerechticheyt der Wet, om datse is de band van het Burgerlijcke leven, alsdan volmaect is: even als de circel van de lijne gemaect wort, te weeten, dat het leven God diene, die 't selve heeft gegeven. Aldus trecktmen onberispelijck van de linie af, tot de vereeninge van zijn begin. En dit Begin is 't alleene, dat de eertijtelen van Wijsheyt geeft, want het is een saecke, die de Menschlijcke kracht te boven gaet, hebbende een Hemels kracht van nooden, die de ziele geheel

heel fuyvert van alle aerdsche genegentheeden. Gelyck dit onder andere Platonisten, *Jamblichus* bewijst, tot wien dit behoudende licht noch niet was gekomen, maer was alleene, om 't selve den Naevolgers van *Christo*, die de eeuwige Wijsheyt des Vaeders is, te openbaeren.

CONTRARIETA. Tegenstrydigheyt.

EEn leelijke onthulde Vrouwe, die de hayren in 't wilde over de schouderen gespreyt zijn, zijnde gekleet aen de rechter sijde, van boven nae beneden, in 't wit, en van de slinker sijde in 't swart, daerom sal het stordigh gemaect en ontgort zijn, om te toonen dat het selve in alle deelen des lichaems tegens malkander verschilt.

Zy houd in de rechter hand een vat vol Waeter wat neerhellende, en in de slinker houdse een vat vol vlamvend Vier. Op der aerde staen twee Raeders, d'eene tegens d'ander gekeert, diewelcke gedraeyt zijnde, elx een besondere en tegenstrydige keere doen.

Leelijk wortse gemaelt, om dat het een leelijke sake is, althijt de waarheyt, de goede meeninge en 't klaer bewijs, van andere luyden, tegen te streven.

De hayren in 't wilde gespreyt, als geseyt is, geven te kennen de wilde en quade gedachten, diewelcke den wegh aen het verstand, aen de memorie, en aen den wille openen, ten einde zy al te saemen tot tegen te spreucken, inspannen.

Het swarte, witte, mismaeckte en ontgorde kleet, bediet de Tegenstrydigheyt, dieder is tusschen het licht en de duyternisse, daer by die geene vergelijkende, die het geselschap van andere luyden vlieden, om sich niet te vereenigen mette natuurlijke en blijcklijke reeden.

Zy houd mette rechter hand een vat met Waeter, en in de slinker een vat met Vier, want dese twee hoofdstoffen hebben gantsch tegenstrydige werckingen, als zijnde heet en koud, en derhalven wat d'eene werckt, dat kan d'ander niet doen, en hier door staense in gestadige Tegenstrydigheyt, tweedracht en oorlogh.

Men schildert twee Raeders aen haer sijde, op de maniere als geseyt is, want *Pierius*

verhaelt in zijn xxxi boeck, dat de natuure van de beweginge aengemerckt zijnde, dieder is in de circdelen, veroorsaect dat de Wiskonstenaers, willende Hieroglyphischer wijse, de Tegenstrydigheyt uyt drucken, twee circdels stelden, diewelcke als zy malkanderen raecten, gelyckmen dat siet geschieden in de Meulenwercken en andere, dat door 't draeyen van 't eene Rad, sich 't ander keert in een tegenstrydige beweginge. En hier door kan men de Tegenstrydigheyt seer wel vertoonende.

TEMPO. Tijd.

EEn oud Man in weerschijn, van verscheyden vreemde verwen gekleet, en sal dit kleet kostlijck gemaect zijn vol sterren, om dat dieselve van tijd tot tijd heerschappye voeren over de verderflijcke dingen: Hy sal gekroont zijn met Roosen, koorenayren, vruchten en verdrooghde tacken, als een Koningh en Heere van 't Iaer, en van het saysoen des tijds, staende op den Zodiac: want zijn kracht is om hoogh in den Hemel gestelt, ons de beweginge van de Son en andere Planeeten toemeetende, onderscheydende en vernielende de Maenden, Iaeren en Tijden. Hy sal een Spiegel in der hand hebben, diewelcke ons te verstaen geefr, dat van den Tijd alleen de reghenwoordige Tijd wort gesien die haer wesen heeft, en die daer en boven noch soo kort en onseker is, datse de valsche beeldenisse van den Spiegel daer in overtreft. Ter sijden heeft hy een mager en dor kindeken, en van d'ander sijde een schoon en vet, beyde met een Spiegel, wesfende dit de voor by gepasseerde Tijd, die sich in de gedachten der Menschen verslijt, en de toekomende Tijd, waft gestadigh, door de Hope, aen.

Voor de voeten sal een groot Boeck wesen, waer in twee andere kinderkens schrijven, houdende 't eene de Son op 't hoofd voor den Dagh, en 't ander de Maene voor den Nacht.

TEMPO. Tijd.

EEn oud Man in verscheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Slange, die als een Circkel gekromt is, vertoonende

toonende dat de Tijd seer langhsaem en gemaklijk gaet, hebbende 't hoofd met een groene sluyer bedeckt. Boven op de kuyf sal hy grijs wesen, want de koude en de sneeu, die door de grijsigheyt zijn afgebeeld, zijn oorfaecke dat de aerde sich niet bekleet met kruyden en bloemen.

De Slange, als boven gefeyt is, bediet het Jaer, nae 't gevoelen van de Oude, dat door den Tijd wort gemeten en onderscheyden, zijnde onscheydelijk met sich selve t'samen gevoegt.

TEMPO. Tijd.

EEn oud Man met vleugels, die een Circkel in de hand houdt, staende tusschen een vervallen huys, hebbende den mond open, de tanden vertoonende, die als yfere tanden wyt sien.

Hy is gevleugelt, nae 't spreekwoord, *de tijd vlieght onwedderoeplijk*; 't welck door de eervaerentheyf soo klaer is, en om ons de plaegen van onse ellenden niet bitterder te maecken, sullen wy daer van geen langh verhael doen.

De Circkel, is een teycken, dat de Tijd altijd draeyt, hebbende wyf haer Natuyre noch begin noch einde, maer is haer begin en eynde alleen aen aerdsche dingen en aen de Elementen die Spherisch zijn.

Het neergevallen huys, de opene mond en yferige tanden, betoonen, dat de Tijd bouwt, verwoest, verteert, en alle dingen sonder kosten en moeyten te gronde werpt.

TEMPO. Tijd.

EEn oud Man, die aen de rechter voet gevleugelt zijnde, op een Rad staet, met een Waeghschaele of met een Geometrisch gewicht in de hand.

De rechter voet op 't Rad, die met zijn ommetreck, nergens anders als op een punt raect, dat oock nimmermeer stille of vast staet, doet ons begripen, dat de Tijd niet in sich heeft, als de verledene en toekomstige Tijd, zijnde de tegenwoordige in een oogblick ondeylbaer.

De Waeghschael of Geometrisch gewicht vertoont, dat de Tijd die geene is, die alle dingen vereffent en gelijk maect,

ÆQUINOTTIO della PRIMAVERA.

Lentes Evenaer, maeckende Dagh en Nacht even langh.

EEn Ionghman van rechter gestalte, die van de rechter sijde van boven af, tot beneden toe, wit, en van d'ander sijde swart sal wesen, met een gordier in 't midden, die wat breed is, weseñde van blauwe verve sonder knopen, daer eenige sterren in komen, nae de maniere van een Circkel, onder den rechter arm sal hy seer aardighlijk eenen Ram houden, mette slincker een ruycker van verscheyden bloemen, aen de voeten sal hy twee vleugels hebben, die als de verve van 't kleed sullen zijn, te weten wit aen de witte, en swart aen de swarte sijde.

Æquinoctium is die Tijd, wanneer Dagh en Nacht even langh is, en datselve geschied tweemaal des Iaers, d'eerste den *xxi Martii*, als wanneer de Sonne in het teycken van *Aries* gaet, ons den Lente toebrengende, en de tweede den *xxiii Septembris*, maeckende den Herbst, door de rijpigheyt van de vruchten.

't Wort *Æquinoctium* genoemt, om dat die

die den evenaar der Waeghschaele gelijk is, die alles gelijk weeght, en dagh en nacht even lang maect. En gelijk *Sacrobosco* seght, is het *Æquinoctium* een circkel, die de Sphare in't midden doorsnijt, omringende het *primum mobile*, dienselven deelde in twee deelen, als mede de Polen der Wereld.

Iongh wort hy gemaect, om dat het *Æquinoctium*, komende in 't beginsel van de Lente, in de Maend van Maert, van de Oude gefeyt wierde, dat in dese Maend het begin van 't Jaer was, als mede, dat de Wereld in dese tijd geschapen soude zijn, en dat het Jaer van onse verlossinge en des H. Lijdens *I. Christi*, daer in geschiet was, mede dat de Sonne, die het *Æquinoctium* maect, in den eersten graed van *Aries* soude geschaepen zijn. Waer uyt de Oude, niet buyten reeden, stelden, dat in dese Maend het begin van 't Jaer was, en datse boven d'andere was begenadicht, niet alleen om reeden, die boven gefeyt is, maer oock om dat hier uyt de *Epacten*, de *Sondaghs-letteren*, en andere Hemels rekeningen werden genomen. Van rechter gestalte wort hy gemaect, om dat dagh en nacht, als de Evenaar, aen alle sijden gelijk zijn.

De witte verwe bediet den dagh, en de swarte den nacht, door 't middel van de gelijkheyt: Daerom is het witte oock aen de rechter sijde, om dat de dagh voor den nacht gaet, wesende de alderreedelste.

Het gordel van Hemels blaen, waer op eenige sterren staen, vertoont de circkel, die het *Æquinoctium* maect, en het *primum mobile* omcingelt. 't Gordel heeft oock geen knopen, om dat de circulen noch begin noch einde hebben, maer over al gelijk zijn.

De Ram, die hy onder den rechter arm heeft, vertoont, dat de Sonne, gaende in dit teyken, het *Æquinoctium* van de Lente maect. Waer over hy, tot foodaenigh bewijs, in de slincker hand een ruycker van bloemen heeft, gelijk mede vertoont wert, dat de *Ram* den Winter laet aen de slincker, en de Lente aen de rechter sijde: gelijk oock de Sonne des Winters aen de slincker sijde van 't firmament staet, en in de *Æquinoctie* begintse aen de rechter sijde te staen.

De vleugels aen de voeten, bedieden de snelligheyt des tijds en den loop van dese teykenen. 't *Wif* aen de rechter voet voor

de snelligheyt van den dagh, en 't swart aen de slincker, voor den nacht.

ÆQUINOCTIO del AUTUNNO.
Herffs Evenaar.

En bedaeghd Man, gekleet als de voor- gaende, en gegordt met een circkel van sterren, oock blaen. Houdende in de rechter hand het teyken van de Wage of *Libra*, also dat beyde schaelen in den Evenaar hangen, met twee Globen, waer van d'ene in de schaele half wit, en d'ander half swart is; keerende d'ene verkeert van d'ander, houdende mette slincker hand een korfken of eenige tacken met vruchten en druyven, en vleugels aen de voeten, gelijk voor gefeyt is.

Om dat wy gefeyt hebben wat het *Æquinoctium* is, en de verwe van 't kleet, als mede van den circkel, en vleugels aen de voeten, dunckt my datter genoegh van dese beeldnisse gesproken is, bediedende even 't selve als de voorgaende: alleen sullen wy dit seggen, dat hy bedaeght gemaect is, om daer door de volmaectheyt van desen Tijd uyt te drucken, overmits daer veele zijn, die

daer seggen, dat God almachtigh, in desen tijd, de Wereld geschapen heeft. Doch 't is ons genoegh, dat wy weeten dat de **x x i i i** dagh van *September* het *Æquinoctium* of *Evenaer* maect, van dagh en nacht. En draeght oock de *Herbst*, met haere rijpighet en volmaeckthet, de vruchten die zy in haere slincker hand van verscheyden slagh by haer heeft.

De *Waeghschaele* of *Libra*, is eene van de twaelf teykenen van den *Zodiac*, waer in de *Sonne* in *September* gaet, en maect daer in den *Evenaer* van dagh en nacht even langh. *Beroonende* 't selve door de twee *Globen*, half wit voor den dagh, en half swart voor den nacht, doch d'een regens den anderen even gelijklijck gekeert, door de gelijkheyt van den dagh en van den nacht.

S T A G I O N I dell' A N N O.

't Saysoen van 't laer.

Deze beeldnisse van 't Saysoen des Iaers is genomen van de vier *Dichten* die *Iosephus Scaliger* heeft gestelt. En hadden oock de *Heydenen* yder in 't besonder, haere eygene *Goden* daer toe. De *Lente* was *Venus* toegewijd, de *Somer* *Ceres*, de *Herbst* *Bacchus*, de *Winter* aen de *Winden*. Men kan by *Virgilium* en andere *Poëten* haere sonderlinge werckinge verstaen:

Vrou Venus in de Lent met bloemkes sich verheught,
En Ceres heeft in 't graen des Somers hare vreught,
De Herfst u Bacche Wijn in volle kroesen giet,
De Winter hart en strenght, den Winden geeft gebiet.

De Lente. Saysoen des Iaers.

En kindeken met *Mirthe* gekroont, hebbende de handen vol van verscheyden bloemen, en neffens haer eenige jonge beesjens, die daer speelen en boerten.

Longh wortse gemaect, om dat de *Lente* de kindsheyt van 't laer genaemt wort, wesfende alsdan het *Aerdrijck*, vol voorttelende vochtighet, waer uyt men siet wassen bladen, bloemen en vruchten op de boomen en in de kruyden.

Met een *Mirtenkrans* isse gekroont, om dat *Horatius* seght, dat het nu wel past het hoofd met *Mirten* en bloemen te verciere. De *Bloemen* en de *Dierkens* die daer spee-

len, zijn 't geene *Ovidius* in 't 1 boeck van de *Fastis* singht: *Omnia nunc florent &c.*

Het groeyt en bloeyt nu al, 't is nu een nieuwe stand,
De swangre Wijngaert swelt en bot weer op het land,
De Boomkens spreiden uyt haer telgen, en bedecken,
Het weelderige fact, dat sich nu op komt wecken.

't *Gevogelt* in de locht seer lieflijck tiereliert,
 't *Gediert* springt in de *Wey*, dat frisch en dertel tiert.

Het *Sommetjen* verheugt, de *Swalu* welft haer wooning,
 En bouwt haer huys van kley, gelijk een machtig koning.

Het *aerdrijck* wort gehegt en door den ploeg gepraemt.
 En hierom wort dees tijd, een nieuwe tijd genaemt.

Oock wort de *Lente* by *Flora*, die met bloemen rontom besteecken is, afgebeeld, hebbende oock de handen vol. Waer van *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* gewagh maect, 't welck van *Anguillare* aldus is uytgebreyt:

Ter sijden staet een jonge Maeghd,
Die dickwijls dans, of speelt, of jaeght.

Dees is 't *Saysoen*, in 't groen gekleet,
 Met root, wit, geel bloemt bespreeft.

Van *Melck* en *Roozen* blooft haer wangh;
 Haer tanden zijn als peevlen blanck.

't *Korael* rontom haer lippen sviert:
 S' is met een bloene-krans geciert.

En boert self om de dartelheyt,
 Waer geyle *Min* haer in vermeyt.

E S T A T E. Somer.

En jongh *Maeghdeken* van stout opsicht, 't met *kooren-ayren* gekroont, en in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een ontsteecken *Fackel*.

Een *Maeghdeken* en van stout opsicht wortse gemaect, om dat de *Somer* de *Ieughd* van 't laer wort genaemt, vermits de hette van 't *Aerdrijck* alsdan op zijn sterckste en krachtigste is, om de bloemen te doen rijpen, die door de *Lente* zijn voortgebracht. Welcke tijd *Ovidius* in sijn xv boek *Metamorph.* beschrijft:

Nat scheiden van de Lent, so krijgt de Somer kracht,
Dees wort een Jongelingh van frisch' en sterke macht,

En meerder in zijn tier, en voller in zijn stand,
Als die in heeter vier en seller vlamme brand.

De *krans* van *kooren-ayren*, bediet de voornaemste vrucht, die dit *Saysoen* uytgeeft. En daerom wort haer een geel kleet gegeven, nae de gelijknisse van 't rijpe *kooren*.

In de rechter hand houdse een ontsteken *Fackel*,

Fackel, om te vertoonen de groote hette die de Sonne in dees tijd doet, gelijk *Manilius* verhaelt :

*Wanneer de Son nu op het hoogste stijgt,
Dan rijst de Hond en blaft nyt vlammend licht :
Waer door de Son weer dobble fackels krijgt,
Die 't Land doordringht en grooter hette slicht.*

En *Ovidius* schildert haer oock in 't 2 boeck van zijne *Metamorph.* seer aerdigh af, door d'uytbreydinge van *Anguillare* :

*Een Vrouw wiens aensicht blinckt, als door de Son gebraen,
Wiens slapen zijn omkrans't met ayren van het graen :
Diens brand door 't Spiegelglas der Sommen is onsteken,
Daer straelen allesins de ruyme locht doorbreken.
Wiens weerslag dick verschrooekt, en maekt het alles dor,
Jaec smelt het en verbrant, en maect de Velden schor.
Jaec kookt de vrucht en 't kruyd, de bosschen en de boomen,
En drooght de plassen nyt, revieren en de stroomen.*

De Oude plaghten voor den Somer, gelijk *Pierius* verhaelt, *Ceres* af te maelen, in 't wesen van een deftige Vrouwe, met een schoof-koorens, en van Maenekoppen of slaepbollen, en met andere dingen die daer toe behooren.

AUTUNNO. Herbst.

EEn vette bedaeghde Vrouwe en prachtigh gekleet : op 't hoofd salf een krans van Druyven met blaeders hebben, en met de rechter hand een Overvloets Hooren met verscheyden vruchten.

Van bedaeghd Ouder isse gemaelt, want het Saysoen van den Herbst wort de Manbaerheyt van 't Iaer geheeten, om dat het Land als nu bequaem is om vruchten te leveren, die alreede door de Somersche hette zijn rijp geworden, haere saeden en blaeden afeggende, als nu moede zijnde van te baeren; gelijk *Ovidius* in zijn xv boeck *Metamorphos.* verhaelt.

Vet en kostelijck gekleet isse gestelt, om dat zy de rijkste is van de andere Saysoenen.

De Wijngaertkrans met Druyven, en de Overvloets Hooren, vol van verscheyden vruchten, bedieden dat de Herbst seer overvloedigh is van Wijnen, vruchten en andere dingen, die tot het gebruyck der Menschen noodigh zijn; gelijk *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorphos.* dieselve afschildert :

*Een Man van ros gesicht, en nu bedaeght van Jaeren,
Wiens baert aen 't grijzen was, door 't wisslen van de hairen,*

*En slordigh, vet en grof door 't swelgen van den Wijn,
Want nieuwe Most onstelt en blaest bedecte venijn.
Hy had een Druyve tros, oock vijgen en veel oost,
En eykels, tot een krans, gewonden om zijn hoofd.*

Men kan oock voor den Herbst *Bacchus* vertoonen, die met Druyven geladen zijnde, een Tyger by hem heeft, diewelcke opspringende, hem de Druyven uiter hand neemt : of men kan een Nymph of Bacchante vertoonen, op de maniere als men plagh *Pomona* te schilderen.

INVERNO. Winter.

EEn Man of oude Vrouwe die grauw en vol rimpels is, met laecken en vellen bekleet, diewelcke by een wel opgedichte tafel, staende by 't vier, vertoont dat hy eet en sich warmt.

Oud, grijs en vol rimpels wort zy gemaelt, om dat de Winter de Ouderdom van 't Iaer genaemt wort, om dat als nu het Aerdrijck moede is van haere natuylijke sloverie en jaerlijxen arbeyt, haer makende koud, swaermoedigh en van alle schoonheyt berooft, welke tijd *Ovidius* in 't xv boeck *Metamorph.* beschrijft.

Het lakens en bonte kleet mette wel toegeruste tafel, by 't vier, bediet, gelijk *Pierius* verhaelt, om dat de koude, een ruste en verposinge is, na soo veele Somersche sloverien, en 't schijnt, als of de Rijckdommen die ons 't Aerdrijck geeft, ons noodigen om wat lekkerder te leven en beter te kleeden, als in de voorgaende saysoenen gedaen is, gelijk *Horatius* in zijn I boeck IX Ode verhaelt: *Vides ut alta stet nive candidum, Soracte,*

*Ghy siet den bergh Soracte aen,
Seer hoog en wit met sneeuw gelaen,
De bosschen dor, door rijp, belet,
De stroomen hart door 't ys beset.
Stoock nu het vier, verdrijf de Vorst,
En drinck eens lustigh nyt borst :
Tap nu van urwen ouden Wijn,
En laet ons 't saemen vrolijk zijn.*

Deze bergh *Soracte*, wordt nu genaemt de bergh van *S. Silvester*. En *Ovidius* seyt oock van den Winter in zijn 2 boeck van de *Metamorphos.*

*Een trillend Bestevaer, verkleumt door alle leeden,
Die klappertand en schud, met heel beschroomde treden,
Die in zijn ruige Muts gedoken, als vervaert,
Den neuse druypet en sloockt de koolen aen den haert.*

Die van de kou benart, te stampen staet en beven,
Met kegels in den baerd, en wenscht nae beter leven.

Daer hy de stroomen siet gestolt als spiegelglas:

Ellendigh die geloof noch minst heeft in den tasch.

Vulcanus wort oock voor den Winter geschildert, staende by de Smisse, als oock *Aeolus* mette Winden. Want dese veroorsaken het onwedder, dat sich meer in den Winter, als op andere tijden, openbaert.

De vier tijden van 't Jaer, nae de Medaglie van
Antoninus Caracalla.

DEse vier tijden worden door vier schoone kinderkins afgebeeld, daer d'ene wat grooter is als d'ander. 't Eene sal op de schouder een korf ken met bloemen hebben, het tweede sal in de rechter hand een Seyfsen hebben, het derde sal een korf ken vol allerley vruchten in de sincker hand houden, in de rechter sal het een dood beestjen hebben. Dese drie kinderkins sullen naeck't zijn. Het vierde sal gekleet zijn en 't hoofd gedeckt hebben, met een stock over de schouderen, waer aen een doode Vogel hanght: en in de sincker hand sal hy van gelijcken een doode Vogel hebben, doch d'ene sal verscheyden zijn, en van ander aert wesen als d'ander.

De vier tijden van 't Jaer, gelijk die te *Florence*
van den Grooten Hertogh van *Toscana*
zijn vertoon't.

P R I M A V E R A. Lente.

DRie kinderkins met blonde en gekrulde locken, waer op schoone verciersels van peerlen gespreyt zijn met andere kostle steenen. Zy sullen gekranst zijn met verscheydene en seer schoone bloemen, sulx dat dese ciersels sullen getrocken zijn nae de beeldnisse van de Hemelsche teycken. Het eerste kindeken sal *Martius* vertoon'en, en gelijck wy hebben geseyt, soo sal tusschen de bloemen en eedelsteenen, boven op 't hoofd, het teyken van *Aries* staen. Het tweede is *April*, en sal hebben het teyken van *Taurus*. Het derde is *Majus* met het teyken *Gemini*, yders kleed sal groen wesen, geheel geciert van verscheyden bloemen, gelijckse die oock in haere beyde handen sullen houden, hebbende goud brooskens aen haere voeten,

E S T A T E. De *Somer.*

DRie Maeghdekins die met koorenayren gekranst zijn. 't Eerste sal *Iunus* wesen, en sal op 't hoofd het teyken van den *Kreeft* hebben. Het tweede sal *Iulius* zijn, met het teyken van den *Leeuw*. Het derde is *Augustus*, en sal het teyken van *Virgo* hebben. De verwe van 't kleed sal geel zijn, met Lelyen gevlochten, aen de voeten sullen zy goude leerskens draegen.

A U T U N N O. Herfst.

DRie bedaeghde Vrouwen die tot haer hulsel op 't hoofd sullen hebben een cieraet van eedelgesteenten, en sullen gekranst wesen met Wijngaert blaeden, met Druyven en andere vruchten.

De eerste Vrouwe is *September*, die sal het teyken *Libra* of de Waege hebben.

De tweede Vrouwe is *October*, hebbende het teyken van *Scorpio*.

De derde Vrouwe is *November*, die 't teyken heeft van *Sagittarius* of den Schutter. Het kleed sal van weerfchijn uyt den blauwen en rossen wesen, met franien beset als de krans is, en met dieselve vruchten, hebbende goude brooskens aen de voeten.

I N V E R N O. Winter.

DRie oude Vrouwen met hulsels op 't hoofd, die van purpere vellen sullen zijn, waer op men de rijp en sneeu siet, met doorluchtigh cristal het ys gelijckende.

De eerste Vrouwe is *December*, en sal hebben het teyken van *Capricornus* of de Steenbock.

De tweede Vrouwe is *Januarius*, met het teyken van *Aquarius* of de Waterman.

De derde Vrouwe is *Februarius*, hebbende het teyken *Pisces* of de Visschen. 't Kleed sal van doncker purper zijn, maer vol sneeu, ys en rijp, en soo sullen haer leerskens aen de voeten oock zijn.

I N V E R N O. Winter.

ZY schilderden dien seer schoonen *Adonis*, voor den Winter, als een Jongelingh in de kleding van een Iager, Dit opgerechte beeld

beeld was gestelt op den bergh *Libano*, met een toegedeckt hoofd, en met een treurigh weesen, houdende de sliicker hand onder 't aengesicht, en met de rechter hand hielt hy de slippe van 't kleed op, jae 't schein dat de traenen langhs zijne kaecken afrolden. En dese beeldnisse schrijven alle den Winter toe. En dit verhaelt *Pierius Valerianus* in 't *ix* boeck.

De Winter van *Macrobius*, gelijk die van den Heere *Giov. Zarattino Castellini* is utgeleyt.

HY maelde een Vrouwe met een lange Mantel, het hoofd bedeckt, en treurigh van weesen, die de sliicker hand onder 't kleed hiel, daer zy 't hoofd mede ondersteunte. Dit beeld wierde gesen op den bergh *Libano*, by wiens voeten een wild Vercken stont. De lange Mantel was van duyster bruyn.

Dese beeldnisse is getrocken uyt *Macrobius*, een oud Schrijver, doch niet soo oud als *Blondus* dienselven beschrijft in 't *2* boeck van 't triumpheerende *Romen*: alwaer hy hem stelt onder de regeeringe van *Adrianus*, die gewis lange tijden daer nae, onder de regeeringe van *Valentinianus* de tweede, van *Theodosius* en van *Arcadius* leefde, aengesien hy was van een ouder als *Servius Grammaticus* en *Aurelius Symmachus*, vermaerde Sendbrieffschrijvers, die van hem in 't *5* boeck van zijne *Saturnalia* *vii* cap. gestelt zijn. Welcke *Symmachus* Burgemeester was in 't Jaer *Christi 394*, gelijk *Prosper Aquitanicus* en *Gregor. Alexander* verhaelen. Wy sullen niet naelaeten de woorden te stellen, die *Macrobius* daer van in 't *1* boeck van zijne *Saturnalia* in 't *xxi* cap. beschrijft: Het verheven beeld van dese Goddinne op den bergh *Libano*, wort versiert met een gedeckt hoofd, treurigh van weesen, onderstuttende 't aengesicht, mette sliicker hand, onder 't kleed, en van den aensenders wort gelooft, datter traenen van afrollen. Welcke beeldnisse deser treuender Goddinne, is oock een beeld van 't Wintersche aerdrijck. Vyt welcke woorden, wy klaerlijck tot kennisse komen, hoe seer *Pierius* doolt, wanneer hy *Adonis* stelt voor den Winter, en dat hy soude schreyen op den bergh *Libano*. *Adonis* wierde gehouden voor de Sonne, soo dat hy veel beter, voor een Hieroglyphisch beeld van den Somer soude mogen werden gestelt. Want daer in heeft die op onse *clima* of streck, de meeste kracht, glans en hette,

Onder den Schrijvers vintmen niet, datter eenigh beeld van *Adonis* op den bergh *Libano* is geweest, maer gelijk *Paulinus* verhaelt, soo stelde de Keyser *Adrianus* een verheven beeld van *Adonis* te *Bethlehem*, welke *Adonis* van *Venus* beschreyt wierde, als zijnde onder dit beeld begrepen: Maer om wat oorfake sou *Venus*, die een beeld van de Lente is, op den bergh *Libano* den Winter vertoonen? Doch rotte volle verklaringe van 't beeld van den Winter van *Adonis*, en van 't wild Vercken, is 't noodigh, dat wy het geele verhael van *Macrobius* uytstrecken. Buyren twiifel, seyt hy, is *Adonis* gehouden voor de Sonne, zijn oogh slaende, op de manieren der Assyriers, by de welke, als oock by die van Phenicien, *Venus*, *Archiudes* en *Adonis* in grooter waerde wierde gehouden, en derhalven eerden de Natuyrkondigers, het *Hemisphaerium* of het half ront, van het bovenste Aerdrijck, dat wy bewoonen, met den naem van *Venus*, maer het ander benedenste half rond, naemden zy *Proserpina*. By den Assyriers en Pheniciers, wierde *Venus* schreyende gemaect, want de Sonne in zijnen Jaerlijxten ommegang, door de *xii* teykenen van den Zodiac loopende, worden de ses teykenen de bovenste, en d'andere ses de benedenste genaemt. Wanneer de Sonne in de benedenste teykenen is, soo maectse ons de kortste dagen: En derhalven *Venus*, te weeten het Aerdrijck van onse bovenste *Hemisphaerium*, klaeght, om datse nu de Sonne heeft verlooren, door 't weghnemen van de tijdlijcke dood van *Proserpina*, die haer behoud, en dese is een beeldnisse van den ondersten circkel der Antipoden of die tegen onse voeten gaen. En *Adonis* wort aen *Venus* weder gegeven, wanneer de Sonne, de jaerlijxe teykenen van de benedenste deelen te boven gekomen zijnde, nu begint het half rond van onsen circkel te verlichten, met het aenwas van licht en dagen. Of anders, wort geseyt, dat *Adonis* van 't wild Vercken gedoor zijnde, door dit schricklijck Dier, de Winter soude zijn afgebeelt. Want het is een rouw en steeckelijch vriend des Winters, zijnde het alderheetste, boven alle viervoetige gedierten: zijn humeur of aert verkout niet, waerover op zijn heet lichaem de borstels altijd over einde staen, en 't verliest dieselve hette niet door den Winter, gelijk *Aristoteles* in 't gemeen van de Vercken

kens spreekt: 't welck hy te meer van 't wild Vercken seyt, wiens bloet heel vol is van veeslakens, en dat rontom hart is, soo wel optijgende als moedigh, toornigh en raefende van aert, aengestoockt zijnde, door een geweldige drift, van zijne natuyrlijke hette: het tiert seer wel in plaetsen, daer 't koud is, weshalven in *Africa*, alwaer de Sonne met haere heere straelen heersecht, oock geen wild Swijn wert gevonden. In 't kort, soo heeft het vermaeck in vochte, koude, slickige plaetsen, die van sneeuw en rijpe bedeckt zijn, en eygentlijk voed het sich met eykels als een kost van den Winter. De Winter dan, waer van 't wild Vercken een beeld is, is als een groote slaghe of doodlijcke wonde voor de Sonne, die nu aen ons haer licht en haere hette vermindert, als een werckinge van de dood, die dan d'eene, dan d'andere Dieren wegh neemt. Het verheven beeld van *Venus* op den *Libano*, wort versiert met een bedeckt hoofd, en een treurigh weesen, en datse met de slincker hand, onder den langen rock, het aengesicht onderstut, alwaer de traenen schijnen af te rollen: Welck beeld oock is een Winters beeld: in welke tijd de Hemel over al duyfter en bedeckt is van Wolcken, en van de Sonne berooft zijnde, daerom staet het beeld als versuft. En de fonteynen, zijnde als de oogen van 't Aerdrijck, vloeyen nu overvloedigh, en de Velden als nu bloot van haere bouwerie, staen met een treurigh weesen en aengesicht. Maer wanneer de Sonne uyte onderste deelen des Aerdrijck opklimt, en den *Æquinoctiaal* passeert, dan wassen de dagen aen, en *Venus* staet, als dan, vrolijck, te weeren het bovenste deel des Aerdrijck. De velden staen als dan met gras geladen, de beemden met kruyderen, en de boomkens krijgen bladeren en bloeyen. Waerover de Oude, den Maend *Aprilis*, *Venus* toeheylichden: die alsdan genomen wierde voor de voortteelinghe en voortbrenginge van alle dingen. Hier uyt komt het, dat de *Platonici*, *Saturnus*, *Iupiter* en *Venus* naemden de ziele van de Werlt. Voor soo veele als zy de opperste dingen wilden uytdrukken, naemden zy *Saturnus*, voor soo veele als sich de Hemelen beweeghden *Iupiter*, en voor soo veele de benedenste dingen voortteelden, naemden zy 't *Venus*: want de kracht van 't voortteelen wierde de ziele der Werlt, on-

der de beeldnisse van *Venus*, toegeschreven. En gelijk dese genomen wierde voor de voortteelinghe der dingen, soo wierde *Proserpina* gehouden voor de verdervinghe en voor de dood. *Horatius* seyt tot *Archimam*, geen harde bol kan de wreede *Proserpina* ontwijken: en de gebiedende *Proserpina* treckt my. En *Martialis* seyt tot *Lentium*, die haere hayren verwde, om jonghe te schijnen. *Proserpina* kent u grijse hayren wel, en zy sal den *Mom* van u aensicht afrucken. *Venus* selve wijckt voor de macht van *Proserpina*, in de dood van *Adonis*, dien zy wegh nani, hoe schoon hy oock was. *Bion* seyt in t 1 boeck van zijn *Idillium*: *Proserpina* neem mijn Man wegh, want ghy zijt veel machtiger als ick ben, en watter schoons is, dat wentelt na u toe. Uyte woorden van *Macrobius* schijnt dat by zijnen tijde, dit beeld stont op den bergh *Libano*, en was van eenigen in *Phenicia*, en van anderen in *Arabien* gestelt. Maer meer als 1600 Iaeren voor *Macrobius*, waeren die van den bergh *Libano* nieuws-gierigh totte feestdagen van *Adonis*, gelijk men kan sien uyt de oude Griexsche Poet *Museus*, die als *Eusebius* in zijne Tijdsbescrijvinge seyt, geleefft heeft, 600 Iaeren voor de inneminge van *Troyen*. *Museus* seyt dan in zijn gedicht van *Eros* en *Leander*, dat op 't feest van *Adonis* en *Venus*, dat in *Sesto* wierde geviert, niet alleene te saemen liepen, de nagebuyren van *Abido*, maer oock die op de nyterste eylanden woonden, ja zy quamen van *Phrygien*, van *Cyprus*, van *Hermonia* en van *Libano*: Want daer bleef niet eene Vrouwe in de steeden van *Cytherea*, die niet op de hooghte van den welriekenden bergh *Libano* dansen. Oock quam van den bergh *Libano*, die een roode aerde hadde, een reviere afdaelen, die *Adonis* wierde geheeten, en placht alle Iaer, en op seeckere tijd, een seer stercke wind, dit sand, dat root was gelijk *Menie*, uyt te werpen, waer door de reviere als bloet wierde, en in dat deel, waer se metten mond in de Zee storte, soo wierde dieselve purper-root, en passeerde door 't land van *Biblis*, andersins *Geta*, een stad in *Phenicien*, die als noch vermaert is, door de beroemde Tempel van *Adonis*, soo gaffe oorsaek aen die van *Biblien* te seggen, dat op die daghe als *Adonis* op den bergh *Libano* van 't wild Swijn wierde gedoor, dat zijn bloet door de reviere in de Zee was geloopen. Hier uyt naemen zy oorsaek om alle Iaeren den dood *Adonis* te be-

beschreyen, gelijk *Lucianus* de Griek verhaelt in zijne fabelachtige Syrische Goddine, dieder was een voorspraek in Syrien, geleest hebbende 250 Jaeren voor *Macrobius*, en dat ten tijde van den Keyser *Trajanus*. De Ioden als naegbuynen aen Syrien, gelijk die een snoode aert over sich hadden, en tot slavernie scheenen gebooren, gelijk de Romeinsche Reedenaer oordeelt, lieten oock niet nae, dese quade gewoonte te onderhouden, om *Adonis* op den bergh *Libano*, te beschreyen, insonderheyt door de Vrouwen, gelijk *Exechiel* in zijn VIII cap. XIV vers. 600 Jaeren voor de geboorte *Christi*, getuygt: *Hy leyde my*, seyt hy, *in ter poorte aen 't Huys des Heeren, die tegen 't Noorden staet, en siet daer saeten de Vrouwen en weenden over Adonis*, andere stellen *Thamnis*. Alsoo is dan verbeteret de plaetse, daer *Adonis*, door den Ridder *Ripa*, voor den Winter wort gestelt, als verleyt zijnde, door het aensien van *Pierius*. En in allen geval moetmen die beeldnisse naelaeten, en gebruycken dese als de waerachtige en rechte. 't Is niet waerschijnlijk noch waerachtigh, dat *Adonis* sich selve, nae zijn dood, soude hebben beschreyt, maer wel, dat het andere kosten doen. Dat zy 't aengesicht mette hand, onderstut, is een teycken van droefheyt. De swaermoedige of bekommerde, 't zy datse sitten of staen, plegen altijd den elleboge op den stoel, taefel of andersins te leggen, om 't hangende hoofd te onderstutren. *Heliodorus* in zijne Moorsche geschiednisse, vertoont *Chariclea* een Jongvrouw, die mer sonderlinge schoonheyt was begaeft, die alhoewel zy met groote smerte ontfelt was, soo sat zy op een rotse, mette rechter hand op de knie, en onderstutte 't hoofd, en de vingérs aen de winckbrauwen houdende, staerde zy vast, sonder sich te bewegen, op *Theagenes* haeren Vryer en Bruydegom, die ter dood gewont, op der aerde nederlag. Maer alhier is in dese beeldnisse beschreven, een treurige Vrouwe, die daer staet, sonder sich te leunen, en die haer rechter hand voor het hert houd, waer op zy met haer sincker elleboogh rust, met een treurig en schreyend gesicht. Dat de Mantel of lange rock van *Cyaneo*, of blauwe soude geweest zijn, verstaen wy van duyster en swart, alhoewel de Grieken *Cyaneo* gebruyckten voor Hemels blauw en azuyr, niet te min dientse oock

voor enkel swart, en niet gemengt. En om dit te bewijzen, dat *Cyaneus* oock voor swart wort genomen, soo treckt de Schrijver uyt *Theocritus* en *Bion*, dat *Venus* met een purper kleet plagh te gaen, en datse over den dood van haeren Bruydegom *Adonis*, een kleed van *Cyane* of een swart rouw kleed droegh. Want het kleed moet droevigh zijn, maer het Hemels blauw is blijde. Andere seggen dat het blauwe past over Jongelingen en doode kinderen. Iong was *Iphigenia*, de dochter van *Cliternestra*, niet te min, bidse haer Moeder, dat zy haer de locken, in haer dood, niet wilde afsnijden, en datse aen haer suster soude gebieden, dat zy haer lichaem met geen swart kleed soude bedecken. Iongh was *Achilles*, en als zijn Moeder, *Thetis*, voorsagh, dat haer soone in korte tijd voor *Troyen* soude sterven, soo bewende zy hem in een sluyer van *Cyaneo*, dat is van swart, gelijk oock de Griexsche text seyt *μελαν τερον*; geheel swart. En bewijst voort de Schrijver langh en breed, dat de verwe *Cyaneo*, niet voor azuyr of Hemels blauw magh werden genomen: Maer dat de swarte verwe voor de rouw plagh uytgebeelt te werden; gelijk dan *Homerus* in zijne Dichten, *Neptunus* dickwijls afmaelt met swarte hoofdhayren: Andere seggen, waer toe geen Hemels blauw, naedien *Neptunus* van de beuselachtige Poëten, voor een God van de Zee wierde geacht? Ick segge darter onderscheyt is tusschen de Zee en den Heere der Zee: Men vind geen Man met natuyrlijke Hemels blauwe hoofdharen. In de kloeckste Schrijvers vind ghy *Neptunum* met swarte hayren. Wat fullen wy van *Hector* seggen, die met de Zeebaeren niet gemeens hadde? want, nae dat de dood hem hadde wegh genomen, waeren zijne swarte hoofdhayren, vol stof. Andere stellen oock *Bacchus* met swarte oogen. Doch de Poëten hebben altijd gepooght de Goden jeughdigh en schoon te schilderen, als *Mercurius* dat die seer aenge-naem was, *Apollo* van hupscher gedaente, *Bacchus* seer schoon, maer de schoonste van allen, was *Cupido*. Doch blauwe oogen staen leelijck, maer de bruyne schoon, en derhalven geeft *Homerus* aen *Bacchus* swarte oogen; en voorts bewijst de Schrijver, dat de Oude rouwe hebben gedragen met swarte kleedren, Alhoewel *Lucilius* en *Plantus* verhaelen dat

dat de *Granius* of de sluier van Meenyverwe was, en de *Ricinus*, dat is de korte Mantel van purper. En of de *Ricinus* in de begraefnissen van foodanige verwe was, druckt hy niet uyt. 't Kan wesen datse een ander purper in de begraefnissen gebruyckten, en dat van de sijde der dooden, die nae haere staeter begraefnisse wierden gedraegen, en dat nae 't purper, 't welck de Magistraten in haer leven oock plachten te draegen: En van de sijde der levende, die 't lijck volghden, soogingen die van der Ridders ordre, met purper, alhoewel zy die oock wel droegen, op vrolijcke feesten. Daer is nu geen twijfel aen, of die worden nu gebruyckt tot treurigheid, gelijk in de Lijckspeelen der Ridders, alwaer de Reedenaers verschijnen in purper, daer komt de Musijck by, en by de uytvaert worden 's nachts ontallijcke lichten aengestecken, en die branden in openbaere feesten van vrolijckheyt, en by daege in de catafalaen op houten Piramiden, die vol lampen zijnde ontfteken, men over 't lijck heene stelde. En tegenwoordigh in 't Hof van *Remen*, soo rijden de Kamerlingen van 't Paleys, achter de baeren van den afgestorvenen Prince, te paerde, met een langh purperen kleed, 't welck, in dit geval, te gelijk droefheyt en hoogheyt aenwijst. Maer om totte Oude te keeren, soo gebruyckten de Vrouwen, terwijl de doode boven d'aerde stont, het *Ricinium*, dat zijn korte swarte Mantels, of als andere seggen, sluyers, die zy op 't hoofd droegen. Doch *Lipsius* laetsse alleene, tot een teycken van de rouwe, maer niet voor 't lijck. Soo geven oock de oude Historien den bedaegden en Jongelingen, geen Hemels blaue, maer swarte kleederen. *Craffius* ten tijde van de Romeinsche Republiek, droegh rouwe over zijne beminde *Murana* of *Lampreye*, die in zijnen Vijver was gestorven, waer over hy in 't swart gekleet, dieselve, als zijn Dochter betreurde. *Apulejus* seyt: *De Moeder beschreyde met een swart kleed haer kind*. En de Poëten gebruycken *Ceruleus* na de maniere der Griecken, veele voor 't swart, gelijk met veele voorbeelden wort aangewesen.

Dese beschrijvinge, gelijk oock andere, hebben wy tot vermaeck der geenen, die lust hebben tot spitsinnige onderfoeckinge der oude Schrijvers, uyt den alderlaesten druck, van de *Iconologia*, hier by gevoeght,

TYRANNIDE. Tyrannye.

EEn gewaepende Vrouwe, een weynigh bleeck, hovaerdigh en wreed in 't gesicht, staende over einde, hebbende onder haer waepentuogh een purpere onderkleed, op 't hoofd een yseren kroone, in de rechter hand een bloot Swaerd, in de slinker false een loock houden.

Gewapent en recht op staende wortse gemaelt, om de wackerheyt uyt te drucken, die een Tyran noodigh is, om de grootsheyt van zijne overlastige heerschappie uyt te drucken: Waer over een Tyran, altijd met gemoed en met geweld moet vaerdigh staen, om sich selve te beschermen en een ander te beschadigen.

Bleek is zy, van wegen de gestaedige vreesse en benauwtheyt, die haer geduyrigh onrust en verdriet aendoet.

Zy vertoont wreedheit en hovaerdie in 't gesicht, want d'eene van dese twee Pesten, maect haer een opene baene tot ongerechtige grootsheyt, en d'ander doetsse daer in volherden.

Zy is met purper gekleet, en met een yseren kroone, om haere heerschappie, maer die Barbarisch en wreed is, te vertoonen.

In plaets van den Scepter, een teycken van de Heerschappie en van wettige Regieringe, houdse een bloot Swaerd, als die geene, die de Onderdaenen, door schrick en vreesse tot gehoorfaemheyt brengt, haer weydende, niet tot haeren besten, gelijk een goed Herder doet, maer om haer totten ploegh te brengen en haer te villen: even gelijk de gehuyrde Ofsedrijver, die alleen op zijn eigen voordeel siet, en daerom houd zy 't loock in der hand.

REFUGIO. Toevlucht.

EEn Man die voor 't Autaer nederknielt, emette armen opgeslagen.

't Is een klare saecke, dat de Autaeren by de Oude, gelijkse oock noch heeden ten daege, als heylige en ongeschende toevluchten zijn gehouden. En hierom is 't dat *Priamus* van alle hulpe berooft zijnde, na den Autaer vluchte.

D A T I O. Tol, Schattinge.

Van Mannelijke sterckte is hy gemaect, om dat de Tol den Princen sterck maect, en gelijk Cicero voor Pompejo seyt, *Wy hebben geoordeelt dat de Tollen de semwen van den oorlogh zijn.* Dese sterckte wort breeder door de Eycken kroone uytgedruckt, wesende de Eycke een stercke, harde en vaste boom. En dese krans past den Tol alderbest, alsoo dit een Burgerkroone is, van *A. Gellius* alsoo genaemt, om dat die gegeven wierde aen die geene, die eenen Burger hadde verlost. Van gelijcken is oock de vrucht van den Tol, allen Burgerten te beschermen. En gelijk de Eyckebroom *Iupiter* was toegewijt, om dat de Heydenen geloofden, dat hy de steeden in zijne bewaeringe hadde: soo geven wy nu dese aen den Tol of Schattinge, als die geene waer door der Princen macht aenvalt, onder wiens bescherminge de steeden staen.

De Scheere, om de wolle van de Schapen te scheeren, slaet op 't geene *Tiberius* de Keyser, in 't begin van zijne Regeeringe dede: veinsende nochtans zijne staetsucht en gierigheyt, daer hy naemaels wel dede blijcken, dat hy geheel daer in was versopen. Want hy vertoonde een goed proefftuck, wanneer zijne Raedsheeren hem rieden een nieuwe Schattinge op de Landen te stellen, dat hy daer op antwoorde, *Het betaemde een goed Herder, dat hy zijne Schapen most scheeren en niet willen.* En dit komt over een mette spreucke van *Alcmenes*, de soone van *Teleucus*, die gevraeght zijnde, *op wat wijze, iemand het Rijk wel kost onderhouden?* antwoorde, *Indien hy niet al te gewinfsuchigh is, een Laconische spreucke van Plutarchus.* In d'ander hand worden hem kooeren-ayren, Olijftacken en Druyvetrossen gegeven, om datmen op het Graen, Oly en Wijn insonderheyt pacht stelt. Ick segge insonderheyt, zijnde seecker, datter oock op andere dingen pacht is geset. Onder andere schrijft *Vopiscus*, dat de Keyser *Aurelianus* pacht stelde op Glas, Linnen, Vlas, &c. En wy weeten oock door 't verhael van *Boterus*, dat de Koningh van *China* jaerlijx 180 duysent kroonen treckt uyt de pacht van 't sout, van de stad *Canton*, en noch 100 duysent kroonen, voor de tiende van den Rijs van 't Land, ontrent dieselve stad. Daer worde te *Romen* 1606 een pacht van 't sout, soo wel voor Rijcken als Armen opgesteld, als mede een geheel nieuwe op de ineenw, 't welck

Een sterck Ionghman, die als *Hercules* gemaelt wort, met Musculen en Senuwen tyfsteekende, zijnde gekroont met Eycken loof, hebbende in de rechter hand een scheere, om wolle te scheeren, voor zijne voeten sal een Schaepken staen, in de slincker hand sal hy kooeren-ayren, Olijftacken en Druyvetrossen hebben, die nederwaerts hangen. Met bloote armen en beenen, net en schoon, totte planten van de voeten toe, oock vol van vlees en sterck van beenen.

Herodotus, *Turnebus* en andere verhaelen dat *Sesostris* de eerste geweest is die in *Egypten* op de aerdgewassen Schattinge heeft gebracht, en dat de *Romeinen* over het graen de tienden hebben ingestelt. *Caligula* is daer nae de eerste Vinder van de vuyle en ongehoorde Schattingen geweest, die op alle Mondkost Tol gestelt heeft, van die in *Romen* wierden gebracht, en oock stelde hy op alle Processen en Vonnissen den veertighsten penningh, op 't arbeysloon en op de daghuynen den achtsten penningh, en van de Hoeren nam hy de eerste winste, gelijk *Suctonius* verhaelt,

niemand beswaerde als die boven al in de gulsigheit wilden uytsteken, om de woorden van *Plinius* te gebruycken in zijn *xix* boeck *iv* cap. tot wiens tijde soo veele aen de sneeuw, als tegenwoordigh, niet wierd te kost geleyt. Want nae zijn seggen, oock in 't *xxxix* boeck *iii* cap. gebruyckten zy die nergens toe als om 't waeter te verkoelen, en eenige koochten 't nae de vindinge van *Nero*, om secker te nemen het vermaeck van 't versche, sonder gebreck van de sneeu. Tegenwoordigh dient het niet alleene om het waeter, maer oock om den *Wijn* te verkoelen, de vruchten in te souten, en andere dingen van den *Somer* en *Winter*. En die tot dese verkoelinghe zijn gewent, ververschen daer mede, als zy willen purgeren, hare *Syropen* en *Medicinen*. Sulx datmen daer van *laerlijx* uyten pacht te *Romen* treckt ses duysent kroonen.

De naeckte armen en beenen, die gaef en glat zijn, (om dat dese leden, door de kracht van handen en voeten, zijn *Dienaers* van den arbeyd en van de *Menschlijcke* handlingen en gangen, en uytvoerders van onse gedachten,) bedieden, dat de *Schattinge* moet opgestelt zijn van den *Prins* met een ernsthaftig en suyver gemoed, behoudelijck om dat de behoeftegheyt, de tijd en gelegentheyt sulx vereyscht, en dat met een oprecht en getrou voornemen, niet soo seer om sich selve te verrijcken, als om 't gemeene beste daer mede vorderlijck te zijn, en niet uyt loutere gierigheyt en gedancken van eygen baet: Iae sullen oock niet gedoogen, dat haere *Dienaers* dagelijck (gelijck gemeenlijck geschiet) nieuwe beswaernissen en pachten bedencken op dingen die veracht, vuyl en oncerbaer zijn, gelijk *Vespassianus* deede, die nae 't geld soo begeerigh was, dat hy oock *Tol* op de pisse stelde. Waer over hy oock van zijnen oudsten *Soone* *Tinus* wierde berispt: en alhoewel hem de *Vader* antwoordde, dat het geld, 't welck hy van de pisse trock, niet eens daer nae roock: Soo was daerom zijn gemoed niet vry, dat het niet een snoode reuck van sich gaf van zijne vuyligheyt en snodigheyt, en dat tegen de aert en 't gemoed van een oprecht *Prince*, dieder behoort eedel en grootmoedigh te zijn. Maer de winninge verblinde hem, soo dat hy vergat, 't geene *Apollonius* van *Alexandrien* te kennen gaf, dat

om 't gemeene beste te bestieren, hy niet achten soude op de *Rijckdommen*, die door de *Schattingen* en 't suchten van 't *Volck*, waeren by een gebracht; gelijck *Philostatus* in 't *5* boeck *13* cap. verhaelt, dat het goud most leelijck en vuyl werden geacht, dat uyt de traenen der onderdaenen wierde te saemen gehaelt. Waer over van gelijcken *Domitianus*, de tweede soone van *Vespassianus*, wierde gelastert, van dat hy al te ondraeghlijcke *Schattingen* op den *Ioden* stelde, met bevel, dat wie sich veinfde geen *Iode* te wesen, moste zijne heimlijcke leeden laeten sien, of hy besneden was of niet. Een schandige en verachte *Schattinge*. *Suetonius* verhaelt in 't leven van *Domitianus*, dat hy jongh zijnde, een oud *Man* van negentigh laeren hadde sien besichtigen of hy oock besneden was, en dat in tegenwoordigheyt van veele *Volx*.

Dese *Schattinge* hoe lasterlijck die was, salmen door de schaemte klaerlijck begrijpen, want alle braeve *Mannen* kosten nae 't goedduncken van den *Fiscael* beschuldigh worden, die nochtans ontschuldigh waeren van de *Ioodsche* secte, soo mosten zy evenwel haer *Manlijck* lit vertoonen, indien zy sonder tegenseggen de *Schattinge* niet wilden betaelen. Maer van d'ander sijde quam zijn *Navolger* de loslijcke *Keyser* *Nerva Coccius*, die soodaenigen schandigen *Schattinge* te niet dede: Waer over tot zijnder eere uyt het bevel van den *Romeinschen* Raed, een *silvere* penningh geslagen wierde, met zijne beeldenisse en naeme van d'eene sijde, en van d'ander sijde een *Palmbloom*, alwaer in 't midden dese twee letteren *SC* stonden, en rontom *Fisci Iudaici calumnia sublata*, als, dat de lasteringe van den *Fiscael* over de *Ioden* was wegh genomen. Van welke lasteringen, beschuldigingen en onrechtveerdige *Schattingen*, die van den *Keyser* *Nerva* te niet gedaen en verboden zijn, kondy *Dion Cassius* in 't leven van *Nerva* lesen. Nae de voordaed van desen seer goeden *Keyser*, behooren dan de *Princen* den *Volckeren* te ontlasten van alle onbehoorlijcke opstellingen, en haer met harde en nieuwe lasten niet te beswaeren.

TRAGEDIA. Treurspel.

EEN *Vrouwe* in 't swart gekleet, houdende in de rechter hand een bloote bebloede *Poignaert*, met leerskens aen de voeten, en een goude kleet van achter over de schou-

schouderen totter aerde toe, geciert met kostelijke gesteenten.

De Tragedie of het Treurspel wort met swarte kleederen afgemaelt, om dat dit kleed treurigh en swaermoedigh is, oock bequaem in dese slagh van Poësie of Dichten, niet anders in sich begrijpnde als ellende en onderganch der Princen, met een geweldige en wreede dood, 't welck door de bloedige Poignaert vertoont wort.

En wierde dese maniere van dichten, van d'Oude, om veele reedenen, gevonden, doch insonderheyt om de gemoederen der Burgere te verlustigen en te verstercken, diewelcke souden mogen dencken, door't goed vertrouwen datse van sich selve hebben, dat zy oock souden mogen komen totte Tyrannye en totte Regeeringe van andere Menschen: Soo hebben zy dan door de Treurspeelen alle hope van een goede uytkomst wegh genomen, door her voorbeeld van anderer luyden dood en ongeluck, diewelcke tot dese wreedheyt gekomen zijnde, haer selven seer groote ellende, over den hals hebben gehaelt.

Waer uyt dan beslooten wort, dat het seer

goed is sich te vernoegen met een eerlijke staet, en sonder andere groote pracht vrolijck te leven, en dat met die kleyne middelen, die de krancke Fortune, den slechten Burgere, heeft verleent.

Zy leert oock den Princen en Heeren, datse soo geweldighe met den voortganch van haere grootsheyt en trotsigheyt, niet sullen doordringen, tot schaede der Burgere, op datse niet souden gedencken, dat al haer geluck, jae lijf en leven niet soude staen in de handen van zijne slechte onderdaenen.

De bebloede Poignaert vertoont, dat niet slechtlijck de dood, maer de geweldige dood en d'onderganch van onrechtveerdige Princen, zijn het ontwerp van de Tragedie of het Treurspel. En alhoewel *Aristoteles*, in zijne Dichtkonst, seyt, datter Treurspeelen können zijn, sonder overkominge van de dood of stortinge van bloed: soo is't boven dit, nochtans beter, in dees voorval, de maniere van de Poëten te volgen, die dieselve van tijd tot tijd toe, aldus gemaect hebben, als de geboden en stellingen van een Philosophooph, hoe geleert die oock magh wesen.

De brooskens wierden van de Princen gedragen, om haere uytmuntentheyt aen 't volck te vertoonnen, en aen de gemeene slagh van Mannen: En daerom wierden dese vertoonders ingevoert, tot navolginge van dieselve geschoende, en met dese schoenen diender *Cothurni* wierden geheeten: Om uyt te drucken dat dese slagh van dichten moet hebben, dappere en deftige manieren van spreecken en voorstellen, die niet te slecht noch al te gemeen zijn. Daer seght *Horatius*:

Wis datter slechte verssen diecht,

Die zijn in 't Treurspel al te licht.

DAPOCAGGINE. Traegheyt, Domheyt.

En Vrouwe met verwarde hoofdhayren sittende mette handen op de knie, en't hoofd om leegh, hebbende ter sijden haer een Schaep.

De Traegheyt wort met verwarde hayren geschildert, om te betoonen, hare Traegheyt en luyheyt in den arbeyt: 't welck een gebreck is dat veroorsaect wort uyt haer selven, wesende de slechte luyden luy en langh-

langhsaem in haere handelingen : en derhalven onbequaem tot alle oefningen der naerstigheyt, sittende mette handen op de knye.

Het gebroken kleer bediet de armoede en behoefte die foodanigen overkomt, die haer selve door haere Traegheyt, niet weeten te bestieren.

Zy sit met het hoofd gebogen, om dat een slecht Mensch zijn hoofd niet derf opsteken, gelijk andere luyden doen, om te treden op den wegh van eere, diewelcke bestaet in de uitvoeringe van swaerwichtige handelingen.

Het Schaeppen is geheel dom, en kan gantsch niet uitvoeren van 't geene hem voorkomt. Daerom seyt Dante in zijne Helle, *Wesl Menschen en geen domme Schapen.*

PERFIDIA. Trouwloosheyd.

EEN Vrouwe met koper-roestige verwe gekleet, houdende met beyde handen een Slange, waer mede *Aristoteles* de uysterste Trouwloosheyd uytbeeld.

DISCORDIA. Tweedracht.

EEN Vrouwe als de naevolgende gekleet met hairen van verscheiden verwen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en mette slincker een rest vol Vier.

De verscheydenheyt van verwen, bediet de verscheidenheit der gemoederen, gelijk gefeyt is. Waer over *Aristo* aldus schrijft :

*Ick kend haer aen het bonte kleet,
Met sinne boorden, smal en breed,
Die haer nu deckten, dan ontde en,
De wind blies door haer kleeders heen,
En 't hayr was silver en van gold,
De locken swart en grijs gekrolt,
Ten deel gevlochten en verspreyt,
Op borst en schouders heen gespreyt.*

De Blaesbalck en de Viertest, diese hond, vertoonen, dat de twist door het opblaesen van quade tongen heerkomt, als mede door de siedende gramschap, die in des Menschen hert gevoert wort.

Tweedracht.

DE stercke woorden Mijn en Dijn,
Die doen dat wy tweedrachtigh zijn,
En 't vast besluit van Iae en Neen,
Brengh in de Werrelt veel geweën,

DISCORDIA. Tweedracht.

EEN Vrouwe met het hoofd opgesteken, de lippen vaer en by nae verstorven, de oogen scheel, bedorven en vol traenen, met bevende handen, waer in zy een Mes houd, datse by haer borst verborgen heeft : met dunne beenen en kleine voeten. Voorts isse in een dicke mist ontrocken, die haer als een net omcingelt. En aldus maeltse *Aristides* af.

DISCORDIA. Tweedracht, gelijk die van *Petronius* is afgeschildert.

DE Tweedracht helsch en dol, *stak haren helschen kop,*
Met yselijck gekrijt ten hoogen Hemel op,
In wiens besuyde balgh, lagh slibbrigh bloed gestollen,
Met seever en met schuym, met traenen opgeswollen :
Zy knarsten 'met haer beck en tanden ruigh beroest,
Haer tong in etter swom, en 't voorhoofd gants verwoest,
Met draecken vras beset : in 't drayen van haer leeden,
Soo seepet quijligh bloed op haer verstenste kleeden :
En in haer rechter hand, met sidren en gespoock,
Soo voerde zy een toorts, vol solpher-vier en roock.

DISCORDIA. Tweedracht.

EEN Vrouwe in de gedaente van een Helische Goddinne, met verscheyden verwen gekleet, zijnde onthult, en de hoofdhayren mede van verscheyden verwen, gemenght met veele Slangen, wiens voorhoofd met eenige bloedige banden is verbonden, hebbende een Vierflagh om Vier te ontfteecken, met een Viersteen in de rechter hand. In de slincker hand een bondel met brieven, waer op geteyckent staen, Citatien, Examinatien, Procuratien en foodanige dingen.

Tweedracht is een ontfstellende beweginge van 't gemoed en van de sinnen, diewelcke voortkomt van de verscheyden handelingen der Menschen: en dese brengt viandschap in. De oorfake daer van, zijn eergierigheit, geltgierigheit, verscheydenheit van natuyre, van staet, ampt, en aert van landen en volckeren. De verscheyden verwen van 't kleet, zijn de verscheiden gesinthen van Menschen, waer uyt de Tweedracht spruyt, want gelijckmen naulijx twee personen vind, die in alle dingen, gelijk over een komen, alsoo soudemen oock niet in seer eenfaeme plaetsen, hoewel die van weinige Menschen bewoont zijn, bevinden, of de Tweedracht sal oock 't hoofd, onder dese weinige, opsteecken. Derhalven seggen

D U B B I O. *Twijfinge.*

seggen eenige Philosophen , dat dese was het bezinsel van alle natuurlijke dingen. 't Is een klaere sake, dat soo onder de Menschen een volkomen eendracht waere , en dat de Elementen of hoofdstoffen den selven gangh volghden, wy souden berooft zijn van al het goede en al her schoone dat de Werrelt en de natuyre heeft. Maer dese Tweedracht, die daer streckt tot verwoestinge en niet tot behoudinge van her gemeene goed , moet als een groulijcke en vervloecte faecke geacht worden. Daerom worden de slangen by dese beeldenisse gemaelt, want dat zijn de quade gedachten, die welcke voortkomende van de Tweedracht , zijn altijd omringht en omset mette dood der Menschen, met de verwoestinge van geslachten, door middel van bloetvergieten en wonden, en daerom soo is haer het hoofd omwonden: Waer van *Virgil*. segt :

*Haer bloedigh hayr vol Slangen vlecht,
En die met roode banden hecht.*

Aristo sprekende van de Tweedracht over 't Vierflagh , singht aldus :

*Segh datse 't Vierflagh grijp en tonder 't in haer hand,
En steek het groote Rijk der Mooren in den brand, &c.*

† Tonder is de stoffe diemen in't Vierflagh gebruykt, en dat de geslagen voncke aenneemt , die dan door den swavel wort ontfteken.

Men seght oock dat Tweedracht een Vier is dat alle goede zeeden verbrant , want gelijk het Vierflagh en de steen tegens malkanderen geslagen, vuur geven, alsoo kijven en raesen oock de hartneckige gemoederen, en steecken den toorn en gramschap aen.

De brieven op de maniere als geseft is, bedieden de tweedrachtige gemoederen van die geene , die daer twisten en kijven , sulx datse daer door haere middelen verliefen en haer leven te kort doen.

L I T E. *Twist.*

EEn Vrouwe met veele verwen gekleet, hebbende in de rechter hand een Vat met waeter, dat zy over een groot Vier giet, dat op de aerdebrand, 't welck een teyken is van regenstrijdigheyt ; waer regens d'ander regenstrijdigheyt gestelt zijnde, als sich soekende meester te maken van de stoffe en van her weefen van d'ander, so geeftse door een barst een teyken van twist en viandschap : welcke werckinge , de twistige gemoederen naevolgende, soo rusten zy niet, noch voor haer selve, noch geven oock geene ruste aen andere,

EEn Jonghman sonder baerd, in 't midden van een duyfsternisse , in weerschijn gekleet, houdende in d'eene hand een stock, en in d'ander een Lantaerne, staende mette slincker nae buyten , tot een teycken of hy wilde wandelen.

Twijfinge is een dubbinge of onsekerheyt des gemoeds, ontrent de kennisse, en by gevolg oock van 't lichaem, ontrent de werkinge.

Jongh is hy gemaelt , om dat de Mensch, in dees Ouder , noch niet in de eenvoudige en suyvere waerheit aangewent zijnde, lichtlijck alle dingen in twijfel treckt, en oock alles lichtlijck geloof.

Door den stock en de Lantaerne wort de eervaerentheyt en de Reeden uytgedrukt, door welckers hulpe beide de twijfelachtige dingen of voortgaen of bevestight worden.

De duyfsternissen zijn de velden van de Menschlijcke overleggingen , waer over die geene, die niet kan leedigh zijn, altijd op een nieuwe maniere treet , en daerom wort hy met den voet nae buyten gestelt.

D U B B I O. *Twijfinge.*

EEn Man die een Wolf by de ooren heeft, 't om datmen by de Oude een spreekwoort hadde , wanneer zy niet wisten , watmen in een twijfelachtige sake besluyten soude, seyden, *Hy heeft den Wolf by de ooren*, gelijkmen in *Terentii Phormio* leest. En de reeden is soo klaer , datmen daer over geen uytlegginge van noode heeft.

D U B B I O.

EEn naect Man die geheel bedachtsaem is, staende op een twee- of drie-sprongh, verbaest zijnde , wat wegh hy sal verkiesen. En dit is een twijfinge, op hope van 't goede, gelijk d'ander een twijfinge is van een ongeluckige uytkomst. En hy is daerom naect, om dat hy twijfelberaedigh of onvast van besluyt is.

I R R E S O L U T I O N E. *Twijfel-
of Wanckelberadigheyt.*

EEn oude sittende Vrouwe , in weerschijn gekleet, met een swart laken om 't hoofd gewonden, houdende op yder hand een Rave als of zy klaptren,

Irresoluti worden die geene genaemt, die de verscheydenheyt en swarigheyt der dingen kennende, niet kunnen besluyten, om by der hand te nemen, 't geene tot haeren besten dient, en daerom isse sittende gemaect.

Met weerfschijn isse gekleet, als zijnde van verscheyden verwen: vertoonende eenige beuselachtige dingen, die van de onvaste of twijfelberaedige Menschen worden begaen.

Oud wort zy gemaect, om dat d'Ouderdom door te veele eervaertheyt, den Mensch in zijne handelingen onvast maect: Waer over om dat zy veel meer, in dees Ouder weeten als wel in d'ander Ouder, soo twijfsen zy met reeden, van alle dingen, en gaen in haer doen niet soo resolut of gehart aen, als wel de Ieughd doet.

De Raevens heeft zy op der hand, als of zy klapt, wiens fangh altijd is, *Cras, cras*. Alsoo doen oock de twijfelberaedige Menschen, die haer saecke altijd van *Cras* tot *cras*, dat is van dagh tot dagh opschorten, gelijk *Marialis* seght:

Pleun seyt Morgen sal by leven,
Maer wanneer sal 't Morgen zijn?
Morgen is al wegh gedreven,
By de Parth of Armenijn.
Morgen raecht tot Nestors Iaeren:
Waer is Morgen doch te koop?
Morgen Pleun wilt u bedaaeren,
Morgen is steeds op ter loop.
Maer wie 't Heeden wel besteeet,
Die is wijs en vry van leet.

Het swart laecken om 't hoofd gewonden, vertoont duysternisse en verwarring in 't verstand, door de veranderinge van de gedachten, die haer wanckelberaedigh maken.

ACCIDIA. Vadfigheyt.

EEN oude leelijcke en qualijck gekleede Vrouwe, diewelcke sittende, den hand onder de slincker wange houd, waer in zy een letterrol heeft, met het opschrift *Torpet iners*. De traeghe Mensch is vadfigh. Hebbende d'el-leboogh op de knye, 't hoofd scheef, en met swart laecken gehult, hebbende in den rechter den Fisch *Torpedo*.

Vadfigheyt, nae dat *Damasenus* verhaelt, is een moeylijckheyt, die 't gemoed beswaert, en die niet toelaet, datmen eenigh goed werck ter handen neemt.

Zy wort oud gemaect, om dat de kracht in d'oude Iaeren ophoud, en de macht om te arbeiden ontbreekt, gelijk *David* in den 71 Psalm seyt, *Heere verwerpt my niet in mijn Ouderdom; als my mijn kracht beswijcke, soo wilt my niet verlaeten.*

Slordigh is zy gekleet, om dat de Vadfigheyt zijnde gantsch niet wercklijck, armoede en ellende aenbrenght, gelijk *Salomon* Proverb. 28 seyt: *Die zijn Land bouwte, sal met brood versadicht werden, en wie de leedighheyt volghet, sal met armoede vervult worden.* En *Seneca* seght: *De luyheyt is een voedster van gebreck en armoede.*

Het sitten op de maniere als geseyt is, bediet dat de Vadfigheyt en traegheyt den Mensch leedigh houd; gelijk de spreuck seer wel seyt. En *Bernardus* bestraft de traeghe in zijne Sendbrieven, aldus, seggende: *O onverschandige Mensch! Duyfentmael duyfent dienen hem, en tien hondert duyfent staen by hem, en ghy neemt u voor te sitten?*

Het hoofd met swart laken bedeckt, vertoont, dat het gemoed van de vadfigheyt met luyheyt omsiet is, maeckende den Mensch dof en sonder verstant, gelijk *Isidorus* verhaelt, door de traegheyt beswijcke het verstand en de krachten.

De Visch *Torpedo* in de rechter hand, bediet, gelijk verscheyden Natuurschrijvers verhaelen, de Vadfigheyt; want zy is uytter natuure foodanigh, dat wiese maer aenroert met zijne handen, 't zy touw, net of iet anders, dien falsche dom en bot maecken, dat hy gantsch niet doen kan. Aldus heeft oock de Vadfigheyt haere quaede parten, dat wiese maer vanght, die verwintje, en wie haer tot sulcke gebreken begeven, maecktsē dof, onverstandigh en onbequaem, om iet loslijx en deughdlijx uyt te voeren.

ACCIDIA. Vadfigheyt.

En oude leelijke sittende Vrouwe, die in de rechter hand een touw houdt, en in de sincker een Slack of Schildpadde. Het touw druckt uyt, dat de luyheit den Menschē bind en onbequaem maeckt, om iets by der hand te varten. En de Slacke beeld de eygenschap der luye Menschen af, die ledigh en traegh zijn.

ACCIDIA. Vadfigheyt, Traegheyt.

En Vrouwe die op der aerde leyt met een Eesēl by haer. Dit Dier plaghten de Egyptenaers te gebruycken, om de afweefigheyt van des Menschē gedachten, tot Godlijcke en heylige saeken uyt te drucken, zijnde steers besigh met vuyle en schandige gepeinsen, gelijk *Pierius* verhaelt.

PRONTEZZA. Vaerdigheyt.

En naeckte Vrouwe met vleugels, houdende in de rechter hand een Viervlamme, en in de sincker een *Schirattolo*.

Naeckt is zy gemaect, om dat zy vry moet wesen van alle veranderinge in 't werken, gevleugelt van wegen de raffigheyt en snelligheyt, uytdruckende de vaerdigheyt.

De vlamme die zy in de hand heeft, bediet wackerheyt van 't verstand, die sich in de werckinge openbaert van eens Menschē vaerdige Natuure, waer in d'eenē soo veel vaerdiger is als d'ander, nae dat hem dese Geest meerder is medegedeelt.

De *Schirattolo* wortter by gemaect, wesenēde een seer snel Dier,

DIGIUNO. Vasten.

En Man in 't beste van zijn leven, wesenēde mager en bleeck, gekleet nae de antique of oude maniere in 't wit, en tot een halsband sal hy een groen laken hebben, de mond sal met een band gebonden zijn, en 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende de rechter hand open en uytgestreckt, waer dat in 't midden een Visken is *Cephalus* geheeten, met een letter-rolle, waer in geschreven is *Pauca Vescor*, dat is, ick eete weynigh. Hebbende eenen Haes onder den arm met open oogen, vertredende mette voeten een *Crocodil*, die den mond open houdt.

Hy word een Man on 't beste van zijn leven gemaect, om dat dees Ouder alderbequaemst is tot vasten, en daerom seght men, dat Jongelingen totte 21 Jaeren toe, aen 't Vasten niet gehouden zijn, als 't selve niet konnende verdragen, overmits zy te veele brands hebbende, zy haere spijsē al te licht verteeren; gelijk mede *Hippocrates* verhaelt, dat die geene die noch in 't wassen zijn, veel herte by haer hebben, en daerom behoeven zy veel voetsel, andersins wort het lichaem verteert. En om gewagh te maken van een gelijk Ouder, moetmen weeten, dat het niet genoegh is Oud te zijn, om niet te vasten, want hy zijnde van een goede complexie of aert, soo behoort de consciētie dapper in hem te wercken, op dat hy niet in 't gebreck van gulfigheyt vervalle, gelijk *Navarrus* seer wel bewijst.

Dat hy bleeck en maeger is, bediet de werckinge en eygen aert van 't Vasten, die gantsch strijdigh is tegens de Overdaedigheyt en Gulfigheyt, want die maeckt den Menschē vet en lijvigh. *Galenus* seyt, het Vasten maeckt het lichaem hert en drooge.

Het kleed op zijn anrics, bediet dat het Vasten een seer oud gebruyck is, want van de oude Wer af, wierde het Vasten seer onderhouden. En tot meerder aenmerckinge soo heeft de Heere *Christus*, die 't volmaeckte Vasten is, selve gevast, gelijk de H. Schrift sulx verklaert.

Het witte kleed bediet, dat het Vasten in alle volmaecktheyt behoort te geschieden: Overfulx betaemt het dattet suyver, reyn en sonder eenige smette zy, niet alleen door

de onthoudinge van spijsse, maer oock van de sonden, gelijk *Chrysofomus* seght.

Het groene laeckom om den hals, bediet de Hope, diewelcke het vasten eygen is, om op God over haere saligheyt te hoopen, nae 't geene *David* singht, *die op den Heere hoopt, sal saligh zijn.*

De band, voor den Mond, wil seggen, dat die daer vast of andere goede wercken doet, betaemt te swijgen, nae 't *Euangelium*, *als ghy vast, soo laet daer over geen basuyne blaesen.*

Hy houd den Mond om hoogh, siende nae den Hemel, om uyt te drucken de krachten en werkingen die 't vasten doet, dat de macht van de ziele niet worde verdonckerr, door de dampen en opstijgingen der spijsse, maer datse opklimmen met suyerheyt der geesten tot aenschouwinge van de grootheit des eeuwigen Gods. Daerom seght *Augustinus* in zijn Predicatie over 't Vasten, *Het vasten suyvert het gemoed, treckt de sinnen om hoogh, 't onderwerpt het vleesch den geest, het maect een nedrigh en verslagen herte, 't verdrift de nevelen der begeerlijckheyt, 't bluscht uyt den brand der wellusten, en steeckt aen het licht der kuysheyt en suyerheyt.*

Het Visken *Cephalus* dat hy in de rechter hand houd, daer van verhaelt *Pierius*, dat het uytter natuyre meer door zijn vochtigheyt, als door eenige spijsse gevoet wordt, en daerom is de letter-rol met het opschrift *Pauca Vescor*, dat is, *ick eete weynigh*, daer by gedaen.

Hy houd den Haes onder zijn slincker arm, om dat de Egyptische Priesters door dit Dier de wackerheyt uytbeelden: want het houd de oogen op terwijlen het slaep. En daer door verstaen wy de wackerheyt van eene, diewelcke wel schijnt te slaepen, nochrans laet hy daerom niet nae, om met de oogen des gemoeds te sien, al 't geene wat tot zijnen besten noodigh is. Overfulx wesende de inwendige werkinge van 't Vasten, uyt haere Natuyre, wacker, soo blijft hy met het verstant gefuyvert totte spiegelinge van de Godlijcke dingen, 't welck het eygen wit is van 't vasten.

Tot verklaringe van den Crocodil, die hy onder zijne voeten houd, sullen wy ons dienen met het aensien van *Orus Apollo*, 't welck is, wanneer de Egyptenaers enen Gulsigaert die altijd ar, en die altijd torren slemp gegengen was, wilden vertoonen, soo maelden zy

eenen Crocodil met een opene mond: wesfende het Vasten een gantsch strijdende saecke en Viand van brassen en slempen, en door sijne onthoudinge, soo verrreet hy dese schadelijcke en schandelijcke sonde.

C O N F I D E N Z A .

Vast berouwen.

Een Vrouwe met uytgespreyde hayren, die met beyde handen een Schip op-houd.

Het vast berouwen draeght met sich de kennis van een aenstaende gevaer, en een vaste hoope om 't gevaer seeckerlijck te ontgaen: want sonder dese twee hoedaenigheden, soudefse haere naem veranderen en haer weesen verwisselen. Daerom wortse geschildert met een Schip, 't welck is een teycken van goed vertrouwen. Want met een Schip derven sich de Marroosen en Schippers in de dolle baeren der Zee begeven, diewelcke schijnen door haere lichtigheyt en gestadige beweginge, den Mensche, den dood en onderganch te dreygen. Want als de Mensche van 't Land scheyt, soo scheyt hy te gelijk,

lijck,uyt zijne gefette bepaelingē, en ten dien aensien seght *Horatius* :

*Hy had voorwaer een staelen hert,
Die eerst de dollē baeren teri' :
En waeghde 't leven in een Schip,
En swierfder mee door bancken klip*

S T A B I L I M E N T O.

Vastigheyt.

EEn Man met een lange Philosophische tabbaert, sittende tusschen twee Anckers die kruyslings leggen, hebbende de rechter als mede de slincker hand op yder ringh van den Ancker.

Het lange Philosophische kleed is van *Socrates* beter totte Vastigheyt gepast, als het korte kleed, om dat het statiger en bedaegder is.

De Egyptenaers plaghten door dese beyde Anckers een vergelijkinge van een Schip af te beelden, 't welck alsdan het wellen van de Zeebaren en het bulderen van den wind, veracht, wanneer 't vast aen zijn Anckers blijft leggen. *Aristides* en *Pindarus* gebruycken het Ancker voor de Vastigheyt, seggende dat het Ancker is gestelt voor een gelucksaligh en gerust leven.

S T A B I L I T A. *Vastigheyt.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet, houdende de rechte hand en de voorste Vinger om hoogh, staende op eenen vierkanten hoecksteen, leunende merre slincker op een Spieffē, die op 't beeld van *Saturnus* op der aerde staet.

Met swart wort zy gekleet, om dat dese verwe Vastigheyt bediet, want dese verwe kan niet veranderen, noch oock geen andere verwe aennemen, en daerom is die voor de Vastigheyt gestelt.

Datse op eenen vierkanten grondsteen staet, bediet dat de Vastigheyt een standvastigh en vast blick is van dingen, die wy in 't eerst beproeven, en kennē dieselve in lichamen, die in stoffe bestaen, en dat van de Vastigheyt die wy daer nae maken, en die nae den Regel, van materiele dingen voortkomen. En wy sullen seggen, dat de Vastigheyt is in 't verstand, in de werkinge van 't overleggh of de reeden, en in God selve, die welc-

ke uyt zijn eygen mond seyt, *Ick ben God en worde niet verandert.*

De rechter hand en de opgesteeken Vinger, wort door naevolginge van die geene gedaen, die daer mijnen maecten, om te be- toonen, dat zy vast op haer voornemen wil- len staen blijven.

De Spieffe is een teycken van Vastigheyt, gelijk het Riet in 't tegendeel is, van swack- heyt, als elders gefeyt is, of gelijk wy seg- gen, *hy leunt op een kranck riet.* De Italiaenen seggen, *Chi male si appoggia presto cade, die sich qua- lijk leunt, valt haest.*

Het beeld van *Saturnus*, waer op de Spieffe staet, is een teycken, datter geen waerachtige Vastigheyt kan wesen, waer de tijd is, om dat alle dingen, waer in de tijd werckt, on- vermijdelijk de veranderinge zijn onder- worpen. Waer over *Petrarcha* willende een wonderwerck van de saligheit, in de triumph van de Godheyt beschrijven, seyt, *Wanneer heb ick op zijn voeten sien staen, die welcke nimmermeer staet.*

En waer de Tijd is, daer is de verande- ringe soo aengehecht, darmen 't oock voor een werck van een wijs Man acht, dat hy kan van zijn oordeel en meeninge verande- ren. Dies oock dieselve *Pocet* seyt, *door het dick- wijls veranderen is de Nature schoon.* Nochtans seyt de *Apostel*, dat die geene, die in de Deughd staet geveltigh, daer tegen noch de Tijd, noch de beweginge niet vermagh, hoewel hy sich wel naerstigh moet wachten, dat hy niet in eenige fonde kome te vervallen, op datmen niet segge, *de Sot wort, als de Maene, verandert.*

S T A B I L I T A. *Vastigheyt.*

EEn Vrouwe sittende op een hooge pede- stal of voetsteen, houdende onder haere voeten een ronde pijlaer, en in haer schoot veele Medaglien.

F E R M E Z Z A.

Vastigheyt.

EEn Vrouwe met grove leeden en van sterck gesicht, in 't blauw gekleet, en rijck- lijk mer silver geborduyrt, houdende mer beyde handen eenen Stier.

Dese beeldnisse is gemaectt, datmen die- selve,

V u u

selve,

selve, sonder groote verklaeringe, wel kan verstaen: alleen seggen wy, dat de verwe van 't kleed, mette vaste sterren, daer op gemaelt, Vastigheyt beduyden, door de gelijknisse van de Vastigheyt des Hemels, diewelcke, door haere volkomentheyt, soo veel het geheel belangt, niet is eenige plaetselijke veranderinge noch bedervinge onderworpen, noch kan oock niet, op eeniger wijze, noch in eenigh deel, waggelen.

FERMEZZA & GRAVITA DELL' ORATIONE. *Vastigheyt en staetigheyt van een vertoogh.*

Plerius verhaelt, dat wanneer de Egyptische Priesters, door een schilderye de Vastigheyt wilden bewijsen, en de starigheyt en deftigheyt van de reedenen, soo maelden zy *Mercurium* op eenen vasten vierkanten steen, en dat sonder voeten.

Hier mede wilden zy de Vastigheyt bewijsen, en de kracht van de uytgesproken reeden, die sonder behulp van handen of voeten, door haer selve, haere dienst kost uytvoeren, die men daer van verwachtte.

FERMEZZA d' AMORE. *Vastigheyt van de Liefde.*

EEn Vrouwe op 't aldercierlijxt gekleedt, hebbende tot een hoofdhulsel twee Ankers, daer in 't midden, met seer schoone banden, een Menschen hert aen vast is gemaect, met een fraye swier, die daer omgessingert is met dit opschrift *Mens est firmisissima*, dat is, 't gemoesel staet seer vast.

TENACITA. *Vasthoudentheyt.*

EEn Vrouwe die van alle sijden met klimop omslingert is, houdende de spruyten van dieselve plante in haere handen.

De toe-eigeninge van Vasthoudentheyt, is den klimop toegeeygent, als een beteyckende saecke, van binden en van omarmen. Diewelcke eertijts onder den Romeinen, by den Priester van *Jupiter*, niet alleene een droeve voorsegginge was dieselve aen te

roeren, maer oock om die te noemen: ten opsicht, het niet mocht blijcken, dat de Priesters in eeniger maniere waeren verbonden, 't zy met woorden, wercken of gedachten.

Om dese reeden wast haer oock niet geoorloft eenen ringh te dragen, willende dat den Priesters alle dingen vry soude zijn. Daerom leestmen by *Virgilium*, wanneer *Dido* wilde offerhande doen, deede zy de banden van haere voeten wegh, en sneet die oock rontom van haere kleederen.

DISPREZZO & DISTRUZIONE di i Piaceri & Cattivi affetti. *Verachtlinge en verslooringe van de wellust en van de boose hertztochten.*

EEn gewapent Man, die met een Lauwerkrans geciert is, staende schrap om met een Slange te vechten, ter sijden staet een Oyevaer, en voor zijn voeten verscheyden Slangen, die oock gereet zijn om met den Oyevaer te vechten, maer men fiet, datse van haer mette voeten vertreden en metten beck vernielt worden.

Hy wort gewapent en met Slangen afgemaelt, om dat die geene, die des Werrelts geneugte en de boose hertzochten sal overwinnen, moet weesen van een Manlijck en dapper gemoed.

De Oyevaer wort neffens gemaelt, vermits die een gestaedige krijgh voert mette Slangen, welcke Dieren soo gantsch aerdsch zijn, datse altijd met haer lichaem, op der aerde kruypen, en blijven daer, als ingetrocken, of kruypen in verborgen hooelen der aerden. Waer over door 't beeld van dese Vogel, die de Slangen verniet, vertoont wert, dat een ziele die de Wellusten des Werrelts versmaet, en sich van dieselve afhoud, neemt oock te gelijk, de ongebondene hertzochten wegh, die door de venijnige Slangen worden afgebeelt.

DISPREGGIO DELLA VIRTU.

Verachtinge der Deughd.

EEn Man in koperroeste verwe gekleet, die in de slincker hand eenen Reyger houd, dienselven mette rechter hand liefkoscende, ter sijden hem sal een Vercken

staen, 't welck met zijne pooten veele Roosen en Bloemen vertrret.

De verwe van 't kleed, bediet quaedwilghen van 't gemoed, 't welck een wortel is van de verachtinge der Deughd, en een liefde totte ondeughd: en dit wort klaerlijck bewesen door de liefkoserie, die hy den Reyger doer, wesende een Vogel vol van schelmerie, bedrogh en ontallijcke gebreucken, gelijk *Alcians* in zijne Sinnebeelden verhaelt, die dickwijls van ons is aengeroert, om de naerstigheyt deses Schrijvers, en uyt-nemenheyt der dingen, die tot onse voornemen dienen. By den Egyptenaers was een gebruyck, wanneer zy iemand van snoode manieren wilden vertoonen, soo maelden zy een Vercken af, dat Roosen en Bloemen mette pooten vertrret. Waer mede oock de H. Schrift, in veele plaetsen, roestemt: stellende de Roosen en andere schoone reucken, voor de oprechtigheyt des levens en der zeeden. Waer over oock de Bruyt, in 't Hooge Lied *Salomonis* seyde, dat de reuck van den Bruydegom, te weeten, van een deughdelijck Mensch, die in de weegen Godes leeft, den reuck van een Veld vol schoone bloemen, gelijk was.

DISPREGGIO del MONDO.

Verachtinge des Werrelts.

EEn bedaeght en gewapent Man, met een Palm tack in de slincker hand, en een Spies in de rechter. Hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert, zijnde met Lauwer gekroont, vertredende onder zijne voeten een goude kroone met een Scepter.

De verachtinge des Werrelts is anders niet, als daer in een weersin of verdriet te hebben, en de Rijckdommen weinigh te achten, als mede de eere en hoogheyt van dit sterflijcke leven, om de goederen van 't eeuwige leven te verkrijgen, 't welck door den gewapenden krijghsman, en de vertreeden kroone en scepter, wort vertoont.

Hy houd het hoofd ten Hemel, overmits dese verachtinge spruyt uyt heylige prickelingen en gedachten, die alleen tot God gericht zijn.

Gewapent is hy gestelt, om datmen sonder strijd of tegenstand, tot dese volmaecktheyt niet kan komen, diewelcke hy doet

door de Reeden , alsof de finnen van de Helfche Machten , en van de boofe Menfchen, die haer Dienaers zijn, onderftut zijn:

Waer van hy ten laeften Overwinner blijvende, feer waerdighlijck een Lauwerkrans verkrijght, verre te rugge ftellende die geene , die door kromme en verkeerde wegen, vermeen en tot dese geluckfaelighheit te geraecken, en daer by valfchlijck gelooven, dat diefelve gefteft is, in een korte en broofe vertooninge van aengenaeme dingen , die haer finaecklijck zijn. Waer over de Apofteft feer wel feyt : *Niemand wort gekyoot , ten zy dat hy wettelijck heeft geftreeden.*

OBLIGO. *Verplichtinge, Gehoudentheit.*

EEn gewacpent Man met twee hoofden, vier armen en vier handen, om te vertoonen , dat een Man die verplicht was , twee perfoonen moft verftrecken , d'eene om op hem felve te paffen , en d'andere om een ander te vernoegen.

Met vier armen en twee hoofden wort hy gemaelt, om daer door de verftroyde gedachten van 't gemoed uyt te drucken , en door de handen de verfcheyden werkingen,

* * * *

DEfe beeldniffe van *Obligo* , Gehoudentheit of Verplichtinge, fchijnt, mijns oordeels, wat te wanfchappen, of ten minften tegen de betaemlijckheyt : Men foudeliever iemand met een kort en beknopt kleet konnen afbeelden , dat van twee verwen was te famen gefteft, waer van 't eerfte de vaerdigheyt uytdruckt , om zijnen Heere ten dienft te ftaen, en onverhindert op fijn bevel te paffen. Het tweede wort door de verwe te kennen gegeven, waer door yder zijn plicht wort aangeweefen, gelijkmen in Nederland de Weefkindeten toefteft, op dat zy 't kleed aenfiende, gedachtig fouden zijn, dat zy niet fich felve, maer door een anders midlen leefden , en derfelven gebiet waeren onderworpen; doch hier in kan de Schilder zijn eigen vindinge volgen.

CORRETTIONE. *Verbeteringe, Bestraffinge*

EEn oude Vrouwe vol rimpels , die fittende, in de flincker hand een Roede houdt, en met d'ander hand verbeterfe een Schrift mette penne , verfcheyden woorden afnemende, en daer weder by doende.

Oud en vol rimpels iffe gemaelt, want gelijk de Correctie of Verbeteringe, voor die het doet, een werck van Wijsheyt is, also iffe in 't tegendeel in andere een quellinge die daer toe oorfake geeft, dat haer werck moet verbeteret worden : Want het plagh veele luyden niet te behagen , alffe hooren dat andere haere wercken berifpen en verbeteren. En oock om dat de Verbeteringe goeoffent wort by het gebreck of by de miftellingen, 't zy dat wy die begaen in onfe ommegang, of in onfe handlingen, of in onfe fpiegelingen.

Mette penne en mette geeffel wortfe gemaelt. Met de penne verbeteret zy de fchriften en boecken, door de geeffel verforget zy, hoewel met misnoegen des lichaems , 't geene totte Burgerlijcke ommegangh behoort. 't Ander verforghetfe, in de bepaeling van de kenniffe , die totte Philofophifche geluckfaelighheit van noode is.

CORRETTIONE. *Verbeteringe.*

EEn bedaeghde Vrouwe, die in de rechter hand een Waerfeggers Roede houdt, met een

een pakken brieven, hebbende de sliicker hand opgeheven, als offe iemand wat wilde beduyden.

Alhier wort by de Verbeteringe verstaen het werck, om de verkeerde en verwarde handelingen der Menschen, op den rechten wegh te brengen, die alreede verre van den wegh der Reeden zijn afgeleyt. 't Welck van persoonen van aensien behoort gedaen te worden, en van foodanige die daer gebiet en heerschappye hebben, over die geene, die daer behooren gestraft en gebetert te worden, en daerom gaeven haer de Oude een Waerfeggers Roede in der hand, tot een teycken van heerschappye, als by de oude Latijnsche Koningen en Romeinsche Keyseren gebruycklijck was.

Het bondelken met brieven, bediet het krakeel, zijnde een stoffe die verbeterens waerdigh is.

L E G A. Verbond.

Twee Vrouwen die malkanderen omarmen, en op gelijcke maniere gewapent zijn, met een Helm en Corsalet, en elck een

Spieffe in de hand, boven op d'eene Spieffe fit een Arion, op d'ander een Kracye, en onder de voeten van dese Vrouwen leyt een Vos uytgestreckt.

Thescus, voor soo veele *Plinius* 't selve verhaelt, is Vinder geweest van 't Verbond, 't welck van de Latijnen *Fœdus*, en van de alderoudste, door 't aensien van *Ennius*, *Fidus* geheeten wierde, en die daer versorgers waren van 't Verbond, wierden *Fœciales* genaemt. En dieselve besorghden, gelijk *Varro* getuyght, datter een rechtvaerdigh Oorlogh wierde aengenomen, en datselve geendicht zijnde, wierde dieselve, door het Verbond en door vertrouwlijckheyt, in een vrede verandert. *Menalippus* de Gefante van den Koningh *Antiochus*, geeft te kennen, datter drierley slagh van Verbonden zijn in 't boeck van *Titus Livius*. D'eene als men vrede maect mer overwonnen Vianden, haer Schattinge, Wetten, en andere beswaernissen opleggende, nae 't wel believen van den Overwinner: d'ander wanneer de Vianden, blijvende gelijk in de wapenen, met gelijcke deel wederom geven, die plaetsen die qualijck genomen en beseten zijn, maectende vrede. De derde, wanneer men Vriendschap en Verbond mette Volckeren maect, die noyt onse Vianden geweest zijn. Maer het alderoudste Verbond, dat *Livius* in 't 1 boeck verhaelt, 't welck tusschen de Albanen en Romeinen gemaeckt is, kan tot geene van dese drierleye slagh getrocken worden, om dat zy het Verbond mer desen voorbedingh maectten: dat wie de Overwinninge soude hebben van de *Horatii* of *Curiatii*, dat d'eene mer goeden vrede over den anderen Burger soude heerschen. En om dit verdragh wierde het van *Livius*, *Fœdus* genaemt, seggende, *aleer zy aen 't strijden quamen, maectten de Albanen en Romeinen een Verbond, dat welckers Burgers, de Overwinninge hadden, die souden de andere in goeden ruste onderdaenigh zijn.* De maniere dieder van de Romeinen gebruyckt wierde, over de gewoonte van foodaenige handelingen en verbonden te sweeren, is van *Blondus* verhaelt, als mede van *Brissonius* en *Sigonius*. Eene van 't geselschap der Verbond Priesters, die overwonnen waren, seyde nae veele ceremonien, *Indien 't Romeinsche Volck met opgesette Raed, de eerste is, die dit Verbond en dese Wetten komt te verbreecken, soo salt ghy*

Iupiter! dit Volck, gelijk ick heeden dese Sogh slae, noch harder straffen en slaen. En dit gefeyt hebbende, sloegh hy den Sogh, met een keysteen in den kop, dat zy stierf, 't welck van *Paradin* in dese korte Dichten gestelt is: *Wat aen dees Sogh geschiet, soo ick mijn vrouwe selen, Dat moet my oock geschien, soo ick bedrieger ben.*

Men leest noch van een andere maniere, die by den Grieken gebruyckt is, gelijk *Homerus* in zijn III *Ilias* verhaelt, alwaer zy verdraegen zijn in een Verbond en Vriendschap, stellende eerst den geheelen Oorlogh, in het twee-gevecht tusschen *Alexander* en *Menelaus*, om de Liefde van *Helena*, die met lange Spiessen om de Vrouwe souden vechten, in deser maniere, dat de Overwinner de Rijckdommen en de schoonheyte van *Helena* soude genieten, en d'andere souden in verskerde vrede en vriendschap blijven. En dit alles geschiede op deser wise: De Keyser, zijne handen eerst met water gewasschen hebbende, nam een Mes en schoor daer mede de hoofdhayren van eenige Lammerkens af, en deelde die onder den Vorsten uyt, soo wel van d'eene als van d'ander sijde: verhaelende voorts de verbintenissen van 't verdragh, stekende den Lammerkens den strot af, gierende daer Wijn op, seggende: *O ghy verheven Iupiter! en ghy andere onsterflijke Goden! geest, dat, wie van beyden dese verbonden breeckt, zijn breyjn magh ter aerden vloeyen, gelijk dese Wijn doet.*

Maer wy hebben door dese beeldenisse, geene van alle dese slaghen van Verbonden vertoon, om dat die onder het beeld van de Vrede en Vriendschap behooren. Want het woord *Fœdus* bediet niet anders, als het sal Vriendschap zijn, tusschen dees en die, en dat onder die en dese voorwaarden, met dese woorden, *Amicitia esto*. Waer van *Briassonius*, in 't I boeck een besonder aenmercker is, uyt het xxxviii boeck van *T. Livius*, en beweert dat het Verbond, met *Antiocho* in dese maniere beschreven is, datter sal vriendschap zijn tusschen den Koningh *Antiocho*, en 't *Roomsche Volck*, op dese Wet en Voorwaarden. Sulx dat wy een ander slaghen van Verbond sullen stellen, 't welck foodaenigh is, als wanneer sich twee of meer Volckeren te saemen tegen eenen algemeenen Viand verbinden: foodaenigh was het Verbond van *Pius v*, metten Catholijcken Koning en mette Republike van *Venicien*, tegens den *Turck*, 't welck het Heylig Verbond geheeten wier-

de: En de Bergh, waer op dit Verbond gemaect wierde, is altijd den Bergh des Heylgen Verbonds genaemt geweest. En men siet dit Verbond in de Koninghlijke saele afgemaelt, in de beeldnisse van drie Vrouwen, die malkanderen omarmen: eene van dieselve vertoon de *Heylige Kercke*, d'ander *Hispanien*, de derde *Venicien*, zijnde dieselve met haere gewoonlijke waepenen en devijfen onderscheyden.

Wy hebben twee gewaepende Vrouwen, die malkanderen omarmen, afgebeeld, om het verdragh en de eendracht van de hulpe mette wapenen, tegens den Vianden, te vertoon.

Ardeola of *Reyger* en de *Kray* zijn beeldenissen van 't Verbond, tegens eenen gemeenen Viand, want dese twee Vogels zijn vianden van den Vos, die haer oock altijd be-laeght, waer over zy oock verenight zijn om gelijckerhand den Vos te bespringen, te verscheuren en met haeren beek te picken, soo veel als zy kunnen. Daerom hebben wy den Vos onder de voeten, van dese beeldnisse, als tot een beeld, in dese plaetse, van een algemeen Viand, geleyt, die van de verbondene door middel van den Oorlogh, moet onder de voeten gehouden werden, waer van de spieffe, die yder van dese Vrouwen in de hand heeft, een Hieroglyphisch beeld is.

Dat de *Reyger* en de *Kray* die boven op de Spiessen staen, vrienden zijn, dat seyt *Aristoteles* in 't IX boeck I cap. van de Dieren, en datse een Verbond maecten tegen den Vos, dat verhaelt *Plinius* in zijn x boeck LXXII capittel.

M E R I T O. Verdienst, Belooningh,
Waerdigheyt.

EEN Man staende op een steyle en scherpe plaetse, met kostelijcke en rijcke kleederen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende mette rechter hand, wiens arm gewapent is, eenen Scepter, en mette bloote sincker hand, sal hy een boeck houden.

De Verdienste is, nae 't seggen van *S. Thomas*, een deughdlijcke werckinge, waer toe alles behoort, wat erkenenisse van vergeldinge waerdigh geacht wort.

Hy wort op een hoogate gestelt, om de swac-

swaerwichtigheyt wille, waer door een Mensch waerdigh wort geacht om wat te verdienen. Daerom worter geseyt, dat *Hercules* afgebeeld zijnde voor een Man van een goede naem, en van eere, de breede en wellustige wegh verliet, verstaende hier door de wellusten en geneughten, verkiesende daer voor den anderen swaeren wegh, die steyl als een bergh was, verstaende hier door de Deughd: Waer over hy, door soodanige en soo vermaerde moeylijkheden, verdient heeft, getelt te worden onder de alderwaerdigste Helden.

Het rijcklijcke klee, bediet de gestaltnisse en bequaemheyt van de Deughd, waer door de Menschliche dingen doer, die lof en eere waerdigh zijn.

Hebbende dan de verdiensten een wedervergeldinge aen eenige saecke, soo is hem oock gegeven de kroone en den Scepter, om te doen 't geen alderaenslijckst is, wesende dese belooningen in 't besonder geschoncken aen die 't verdient, en daerom seyt *Paulus* van de kroone aldus, *niemand wort gekroont dan die Wetlijck heeft gestreeden.*

De rechter hand, en de gewapende arm, en de slincker hand met het Boeck, betoonen de tweederley aert van Burgerlijcke verdiensten, d'eene door de dapperheyt van waepenen, d'ander door de konsten en geleertheyt. En door eene van dese beyde, kan sich een Man bequaem maecten. Door den Scepter, wort verstaen de macht, om andere luyden te bestieren. Door de Lauwerkroone, beeldmen af een belooninge, die niet min is door de goede konsten en geleertheyt, als aen de onwinbaere Krijghs-Oversten: bediedende beyde de waerachtige eere en een eeuwigh lof.

P R E M I O. *Verdienst,*
Belooninge.

En Man in 't wit gekleet met een goude Sluyer, houdende in de rechter hand een Palm-tack, en een struyck met Eyckelen, in de slincker een kroone met verscheyden kranssen.

Twee dingen zijn de voornaemste deelen van de belooningen, te weeten eere en profijt. Daerom wort hem in d'eene hand de Palm en de Eyckelen tack gedaen, bedie-

dende dese, het profijt, en de kroone mette kranssen, de Eere.

Het witte klee mette goude Sluyer omgort, bediet de waerheyt die mette Deughd is vergeselschapt: Want de Belooninge bestaat daer niet in, datse gegeven soude worden aen soodanigen persoon, die 't niet waerdigh is, noch die 't niet heeft verdient.

T O L E R A N Z A. *Verdraeghsaemheyt.*

En Vrouwe in 't blaue gekleet, oud van opsicht, als die daer arbeyt, om eenen steen, met groote moeylijckheyt, op haere schouderen te willen draegen, met een opschrift, *rebus me servo secundis*, dat is, *lek diene my van geluckige dingen.*

Verdraeghsaemheyt is, of men eenigh swaer gewicht wilde dragen, waer van men de swaerte verheelt, en dat ten goeden einde. En dit zijn lasten der ziele, waer van men de moeylijkheden en aenvechtingen behoort te verdragen, en dat uyt oorfaecke en liefde der Deughd: diewelcke door de steen worden aangewesen, alsoo dieselve, door zijn swaerte, die geene onderdruckt, die dieselve op zijne schouderen heeft,

Zy is oud van opſicht, om dat de verdraeghaemhey, door rijpighey van Raede voortkomt, die ten meeften deel in oude layden onderhouden en gehandhaeft wort.

Her opſchrift geeft te kennen, het einde van de verdraeghaemhey, 't welck is ruſte en ſtilte, want de hope alleen van een goede uytkomt, leert gewilligh alle de moeylijkheeden op hem nemen en verdraegen.

M E R I T O. Verdienſt, gelijk die geſchildert is in de Zaele van de Cancellerie van *Romen*.

EEn naeckt Man, met een Koninghlijcke Mantel, hebbende een kroone op 't hoofd, en met de rechter hand een Scepter, en in de ſlinker een Boeck.

Maer om dat de Verdienſte of Belooninge een fake is, die onſe lof verre overtreft, ſoo willen wy, dat die met meerder kracht, van haer ſelve ſal ſpreken.

R E P U L S A D E P E N S I E R I C A T T I V I.
Verdrijvinge van quaede gedachten.

EEn Man die een kindeken by de voeten houdt, en met geweld tegens eenen vier-

kanten ſteen ſlaet, voor zijne voeten ſullen oock eenige dood ter arden leggen, die alreede op dienſelven ſteen zijn verſlagen.

Alle de Godgelcerde, ſtemmen hier in eendrachtigh over-een, dat *Chriſtus* deſe ſteen is. Wy ſullen aendachtigh letten op den 137 Pfalm, alwaer geſeyt wort, *Wel dien die uwe jonge kinderen neemt en vergruyſſe aen den ſteen*. De uytleggers ſeggen, Saligh is hy die daer ver-treer zijne gebreucken, en verplet de kleyne Ionghskens, dat is de eerſte bewegende hertzochten, aen den ſteen *Jeſum Chriſtum*, diewelcke een vaſt ſteunſel en de grondſteen is van onſe ziele. Derhalven behooren wy al te ſaemen onſe ſnoode hertzochten, ter-wijl die noch jongh zijn, te verbreken, alee dieſelve aenwaffen, dieſelve aentaſtende en ſlaende, als geſeyt is, op den hoeck-ſteen *Chriſto*, dat is, keerende onſe hert en ſinnen tot *Chriſtum*, in dien ſelven, alle onſe gedachten ſtellende. En dit is 't gevoelen van *Euthimius*. 't Selve heeft *Adamantius* mede geleert. En *Ovidius* alhoewel hy een Heydens Poet was, geeft nochtans den Chriſtenen een goede leſſe, wanneer hy in zijne Minneraed waerſchouwt, dat zy de eerſte bewegingen, ſullen tegen ſtaen. Waer van hy aldus ſeyt:

*Als u de tochten in 't gemoed
Beſpringen, ſet dan ſchrap u voet,
Belet het onkruid en het quaed,
En 't paerd al eer 't op 't hollen ſlaet:
Want draelen heeft ſoo groote kracht,
Sulx dat de tijd een druyve bracht.
De Boom die nu haer lommer ſpreyt,
En breec en wijt haer blaeders leyt,
Die koſtmen eerſt, gelijk een ſtruyt,
Met teeve handen roeyen uyt:
Dus let wel naerw op 't geen u vleyt,
Eer 't jock op uwe ſchouders leyt:
Weerſtae 't begin: als 't wortels ſchie't,
Dan helpen al de kruyden niet.*

R I C O N C I L I A T I O N E d' A M O R E.
Vereeniginge der Liefde.

EEn jonge wackere Vrouwe, gekroont met een krans van *Anacamperos*, dragende om haeren hals eenen ſchoonen Zaphyr, en in de rechter hand eenen kop of ſchaele, houdende aen de ſlinker hand twee Cupidoortjes of Minnewichtjes.

De Vereeniginge is een vernieuwinge van Liefde, diemen doet om wederom in de gunſt

gunst van zijn beminde te geraecken. Over-
sulx soo spruyten uyte Liefde , tusschen de
Minnaers gestaedigh quaed vermoeden en
arghwaen: Waer uyt dan volgen gramschap,
haet en openbare strijd, gelijk *Terentius* 't sel-
ve seer schoon uytdruckt , seggende in de
Liefde zijn al dese gebreecken : ongelijck,
quaed vermoeden , viandschap , stillestand,
oorlogh en wederom vrede. Waer over
Horatius mede seyt : Sat. 3, b. 2.

De Liefd' heeft een te vreemden sin,
Nu isser vree, dan oorlogh in.

Welcke verschillen te meerder voortkomen,
nae datter meerder gemint wort , en hoe
meerder dat iemand mint, te meer is hem de
minste sake in den weg, sich inbeeldende dat
hy, van die hy bemint, veracht wort, en dat
alles nae zijne ongemaetighe liefde: Oock
om dat hem, nae zijne waerdigheyt , onge-
lijck wort aengedaen , waer uyt de Minnaer
lichtlijck, by sich selve, eenige verstoornisse
of gramschap vat, sulx dat hy denckt dat de
Liefde geheel wegh is. Oock wort hy door
den haet verhart : Maer als hy de gramschap
wegh gejaeght heeft, die hy tot verachtinge
van zijn beminde gedraegen hadde, dan be-
rouwt hem zijne haet, en niet konnende lan-
ger in de gramschap en oorlogh leven , soo
janckt en verlanght hy nae den vrede , die-
welcke hy nu verkregen hebbende, soo ver-
blijft hy sich in de vereeniging van de Lief-
de, waer in hy als nu vernieuwt is. 't Spreuk-
jen van *Terentius* is bekend, daer hy seyt, *Aman-
tium in a amoris redintegratio est*, dat is, der Minnaers
gramschap, is een vernieuwing van de Liefde.

Het kruyd *Anacamperos* sal een beeld van
de vernieuwinge wesen, want de Oude hiel-
dent daer voor , dat het aenraecken van dit
kruyd , de Liefdekens dede wederkeeren,
alwaert schoon datse , door den haet , wa-
ren wegh gedreven , gelijk *Plinius* in 't xxiv
boek xvii cap. verhaelt.

De Zaphyr, die van lichtblauwe verwe is,
als de Hemel, sal ons tot een beeld van ver-
eeninge dienen, die een vrolijke ziele in den
stand der gerustheyt magh bereycken: want
zy heeft een vereenigende kracht, en die seer
voorderlijk is om den vrede of peys te
maecken , gelijk *B. Anglicus* door 't aensien
van *Dioscorides* verhaelt in 't xvi b. lxxxiii c.
Maer laet dit geseyt zijn uyt kloecksin-
ghet van de Schrijvers, maer niet uyt kracht

van 't kruyd *Anacamperos* of den Zaphyr.
't Kan wel wesen, dat de Zaphyr een ver-
soenende kracht over sich heeft, als men een
schoone Zaphyr aen een verstoorde Iufvrou
vereert, diewelcke, ten aensien van de gifte,
lichtlijck wederom in de vorige gunste kau
werden gebracht, want de giften en gae-
ven hebben een groote kracht, gelijk dese
spreucke klaerlijck uytdruckt, *Overwinninge en
eere sal hy verkrijgen, die geschencken wydeelt, want hy
sal de ziele, van diese ontsaecht, wegh dragen, en in zijne
handen hebben.*

De schaele hebben wy tot een beeldenisse
van een vereeniging gestelt, want daer in doet
men de geschencken , diemen wil vereeren.
De geschencken vermogen seer veele in 't
versoenen, en in de Liefde wederom te vrede
te stellen, en de verstoorde gemoederen
te versachten , en die gramschap van de per-
soonen te stillen. Waer *Ovidius* in zijn Minne-
konst aldus singht :

De Goden en de Mensch, door giften zijn versoet,
En Iupiter wort self door gaeven meest geboet.

Dese spreucke is genomen uyt het derde
boek der Republ. van *Plato*, die van *Suidas* is
aengetrocken, en voortgekomen van *Hesiodus*,

maer by de Grieken was dit een loopend praetjen, gelijk oock *Euripides* seyt in zijne *Medea*:

Door giften worden Mensch en Goden self versacht,

Goud heeft alleen geweld, en geene woorden kracht.

Hier over seyt oock *Seneca*, *Alle Menschen willen gaern aan 't vatten zijn.* Iae de geschencken zijn soo soet, dat oock *Nestor* de opperste Raeds-Heer, den Keyser *Agamemnon* overried, dat hy soude beproeven of hy *Achilles* niet door giften en schoone woorden, konde versoenen. Waer op *Agamemnon* seyde, jae gaerne wil ick hem ongelooflijke geschencken vereeren, en stelde daer van een lijste toe: te weten van seven dryfallen, 10 talenten gouts, 20 kopere ketels of potten, 12 paerden, seven de alderschoonste Vrouwen, onder welke de dochter van *Brieseas* soude zijn. De geschencken dan hebben groote kracht, om het beninde tot versoeninge te bewegen, soo wel aen een behoefte, als aen eene Eedele Luffer, en die oopenhartigh is. De behoefte sal sich tot versoeninge laten bewegen door 't voordeel van eenigh geschenck, de Eedele en die gul van gemoed is, sal sich laten bewegen door de geestige courtesie of beleeftheit van den Schencker. Wesende dit geschenck als een kenteycken en onderpand van zijne Liefde.

De twee Minnewichtjes bedieden, de dubbele Liefde, die na de gramschap voortkomt, want die verdubbelt sich nae dat dieselve vernieuwt is, en dat met veel meerder verheuginge en smaek van den Minnaers. Dit alles heeft *Plautus* in zijne *Amphitruo* seer wel verstaen, als hy seyt:

Wat heeft de Mensch al strijden wederpoet te lijden?

Nu is hy vol verdriets, dan scheidt hy weer verblijden:

Dan komter gramschap by, dan worter gunst gebouwt,

Maer soo't gebeuren macht, waer vriendschap is verkout,

Dat wederom een Vier van gonste quam 't ontvoncken,

De Liefde sal dan meer, als oyt te voeren, sloncken.

Soo dat de Liefde, door de versoeninge, versterckt wordt, en meer wast als oyt te voeren. Daer gebreecken geene Vryers en Vrienden, die niet dickwijls, met opset, oorsaekke soecken, op dat de nieuwe gunste mocht werden verdubbelt, en de soetigheyt van de Minne vernieuwt, om de soete vruchten van de Vereeniging dickwijls te proeven. *Mimus Publicus* seyde, *Tweedracht is aengnaemer als Eendracht.* En daerom was de Poet *Agatho*,

eene van die geene, die daer oorfsake gaf aen *Pausanias*, zijnen hertlieven vriend om gram te werden, op dat hy dubbele vreughe in de versoeninge soude genieten: Waer van *Helianus* in zijn 2 boeck gedenckt. *ICK bevinde, dat dit den Minnaers seer aengenaem is, soose door kijven en twist wederom mitte Vrijsters in vriendschap komen, en my dunckt, dat haer niet vermaecklijckers kan gebeuren. Dese wellust deel ick hem dickwijls mede, dickwijls met hem twistende: Want hy schept hier in een seer groote blijdschap, dat ick mijn krakeel, terstont nederlegge, en niet hem wederom versoene.*

O B L I V I O N E. Vergetenthey, van den Heer *Giov. Zaratino Castellini*.

EEN oude Vrouwe met *Mandragora* gekroont, houdende met de rechter hand een Linx of Losch, en met de slincker een tack vol Geneverbeesien.

Daer wort by *Eusebium* in 't III boeck I C. in zijne Euangelische Voorbereydinge gevonden, dat de Vergetenthey hare bereyk-nisse neemt van *Latona*, maer hoedanigh dieselve by de Ouden is afgebeeld, dat is, tot noch toe, by geene Schrijvers gevonden: evenwel was 't noodigh, datse by haer waere vertoon geweest. En gelijk *Plutarchus* in zijn 1x Gastmael in de VI Vraege verhaelt, soo verdroegh *Neptunus*, wanneer hy van *Minerva* overwonnen was, zijn verlies met groote bescheydenheit des gemoeds, en zy hadden oock een gemeene Tempel te saemen, waer in een Autaer stont, dat de Vergetenthey was toegewijt, wesende dieselve een Doch-ter, na dat *Higinius* seyt, van de Locht en van de Aerde. *Plutarchus* seyt in 't VII Gastmael in de 5 Vraege, Dat *Bacchus* Vader is van de Vergetenthey, tegen 't gevoelen van de alderoudste, die seyden dat de Vergetenthey Moeder was van *Bacchus*, aen diewelcke de Vergetenthey was toegewijt, en de geesseldiende daer toe, datmen niet most gedenc-ken noch wederom ophaelen, 't geene men, uyt liefde van den Wijn, hadde bedreven, of datmen 't selve niet een soet kinderlijke straffe most verbereren. De reeden druckt *Plutarchus* in zijn eerste Gastmael uyt, die ick liever wil ter sijden stellen, en seggen dat de Geessel en de Vergetenthey, die aen *Bacchus* is toegewijt, bediet, dat de Wijn Vergetenthey van de Eerbaerheit en Matigheit aen-
brenghet:

brenghet : En dat hy derhalven groote straffe waerdigh is , die 't eerbaere vergeet , en sich onmatelijck in dronckenſchap verloopt , die een Moeder is van de Vergetenheyt , een rechte Dochter van *Bacchus*. Van deſe Geeffel verhaelt *Eufebius* in zijne Voorbereydinge in 't 2 boeck 2 cap. dat *Bacchus* daerom de Geeffel heeft in handen , om dat de Menſchen , den Wijn , ſonder waeter , drinckende , daer van als dol worden , en worden met foodanige ſtocken geſlagen , daer van zy dickwijls ſterven . En daerom overreedet hy haer , datſe in plaets van ſtocken ſullen geeffels gebruycken , weſende een gemaetighde ſtraffe van haere onmaetigheyt . De Vergetenheyt is eenigen uyer natuyre , gelijk in de ſoone van *Herodes Atticus* , die zijn A B C niet koſt leeren : En in *Corebus* , *Margita* en in *Meliuides* , die niet boven vijf koſten tellen . In anderen iſſe door vreeſe , in anderen door 't vallen , door wonden of door quetſingen in 't hoofd , gelijk de geleterde Athenienſer , die met een ſteen op 't hoofd geworpen zijnde , alle de letteren vergat , daer hy nochtans alle andere dingen onthiel , gelijk *V. Maximus* in 't I boek VIII cap. en *Plinius* VII boek XXXIV c. verhaelen . Door kranckheyt vergat *Meſſala Corvinus* zijn eygen naem . Te *Athenen* quam een Peſte , alwaer vele van die in 't leven bleven , haer memorie alſo verloren , dat zy noch haere Ouders noch haer ſelve kenden . Door Ouderdom gebeurt het gemeenlijck dat de gedachtenis vergaet . Ten tijde van *M. Tullius Cicero* , verloor *Orbilus Pupillus* van *Benevento* de vermaerde Letter-konſtenaer , oud zijnde , zijne memorie . Iae men vind , dat eenige haere gedachtenis verloren hebben ſonder eenigh toeval , terwijlen datſe welgeſtelt en geſont waren , ſoo aen lichaem als aen gemoed . *Hermogenes* de Sophiſtiſche Redenaer , als *Suidas* verhaelt , verloor in 't 24 Ier zijns Ouderdoms de memorie , ſonder dat hy kranck was of eenige andere oorſaecke , ſoo dat hy in zijn Ouder , ſoo veel te verachter leefde , als hy te voren van yder was bemint , oock ſelf van den Keyſer *Marcus Antonius* , die hem mede plagh te hooren . *Caracalla* de ſoone van den Keyſer *Severus* , dede ſoo groote voortgang in de Philoſophie , dat hy oock onder den geleerden getelt wierde , niet te min , ſoo overviel hem de Vergetenheyt , in zijne geleertheyt , ſoo ſeer ,

als of hy die noyt hadde gehat . *Albertus Magnus* , leerende op zijnen ſtoel , wierde ſoo haefſtig en onverſiens van de Vergetenheyt overvallen , dat hy uytriep , *Ghy ſult hier nae Albertum niet meer hooren redeneeven*. De Vergetenheyt komt oock door den tijd voort , die haer als een Vader plagh voort te brengen , 't is , ſeyt *Cassiodorus* , een groote weldaet geen gebreck aen de memorie te hebben : En het is , in der daed , eenige Hemeliſche gelijkheyt , datmen de dingen , die verleden zijn , als tegenwoordigh voor ooggen heeft . De Tijd doet dickwijls datmen vele dingen vergeet , diemen met naerſtigheyt heeft geleert . De Tijd doet ſoo wel de vrolijckheyt als de droefheyt , de ontſtelteniſſen , de Minnebeſoſten , en alle andere tochten des gemoeds , vergeten . Metter Tijd vergeetmen de vrienden , ſoo men daer mede niet ommeget , of datmen 't niet door brieven , doet ; gelijk *Ariſtoteles* ſeght . Andere zijnder , die haer ſelve vrywilligh vergetel maecken , als die geene dieder ſtaen , in 't boſch van 't Orakel *Triphoni* , by een riviere in *Beotia* , waer van *Plinius* en *Pausanias* gedencken : te weeten , hoe datter twee fonteynen zijn , waer van als men uyt d'een drinckt , ſoo brenghetſe de memorie of gedachte weder voor den dagh : en d'andere fonteyne , brenghet de Vergetenheit aen . En uyt deſe drincken die geene , die tor hoogheyt opgeklimmen zijnde , als nu hare ſlechte vrienden , niet willen kennen , jae willen niet , datſe haer in 't gedachte komen . 't Welck de alderſnooſtſte Vergetenheyt is , die vrywilligh geſchiet . En gelijk daer oock geen ſnooder doofheyt is ; als niet te willen hooren , alſoo iſſer oock geen leelijcker Vergetenheyt , als niet te willen gedencken : gelijk onder andere de onweetende en ondanckbaere Menſchen doen , die geene weldaet willen gedencken : Onder welcke men deſe drierleye ſlagh van Menſchen vint , te weten kinderen , oude lieden en vrouwen : Waer van men plagh te ſeggen , dat deſe de weldaet haest vergaeten . En nae 't ſpreekwoord van *Diogenes* , ſoo warender vijfderleye ſlagh daer aen men geen weldaet behoorde te doen , als aen Kinderen , Ouden , Vrouwen , Gecken , noch aen enen vreemden Hond : alhoewel *Tiraquellus* in plaets van den Geck , ſeit , noch aen eenigen *Klapachugen Galeyboeve* . Wy hebben de Vergetenheyt alderlieffſt , door een oude Vrouwe afgemaelt , om dat die hier door als dobbel ,

te weten door een Vrouwe, en te gelijk door oud, wort uytgebeelt. Men weet dat d'ouderdom vergetiger is als d'ander ouder, en van de Vrouwen seytmen, datse soo veel te vergetiger zijn, alsse luchtigh en rap zijn van sinnen:

*Wat 's lichter als de roock of vlam, en sachtter als de zee?
Een Vrouw is lichter als de roock, als vlam of waeter mee.*

Of anders:

*De blixten lichter is als roock, noch lichter is de wind,
Een Vrouw die overtrefse al, en niets men lichter vind.*

't Schijnt evenwel dat zy met opset vergetigh zijn, en naerstigheyt en vlijt gebruyken, om haer beloften en eed niet te houden, die zy aen haere Vryers doen, waer van *Catullus* klaeght:

*Mijn Vrouwen, seyt hy, wil na my geen ander trouwen,
Schoon Iupiter oock self om haer verlegen was:
Zy seyt het, maer daer is soo weynigh op te bouwen,
Als of men schreef in 't sand of in een waeterplas.*

Maer *Xenarchus* seyt by *Athanium*, darmen de eeden der Vrouwen niet in 't waeter, maer in den Wijn moet schrijven, om dat de Wijn de Vergetentheyt voed.

Een Vrouwjes eed moet zijn,

Geschreven in den Wijn.

Plautus seyt in zijnen Krijghsman, dat een Vrouwe seer wel kan onthouden 't quaed datmen haer heeft aengedaen, maer dat zy 't goede seer haest vergeet.

De *Mandragora* of *Alruyn*, wort van *Pythagoras* Mensch-schepsel genaemt, om dat haer wortel de Menschlijke gedaente nabootst, en 't is een slaperige plante, gelijk *Theophrastus*, *Dioscorides*, *Plinius* en andere verhaelen. Want als men die iemant te drincken geeft, soo baertse Vergetentheyt, baloorigheyt en slaep: sulx dat die haeren handel en plicht sullen uytvoeren, daerover slaperigh en vergetel worden, naelaetende 't geene zy hadden voorgenomen te doen. Waer door het schijnt, datse nae het spreekwoord luyt, te veel *Mandragora* gedroncken hebben. Wy kroonen de Vergetentheyt voor een beeldenis, die 't hoofd wel past, want de *Mandragora* gesoden, en 't sop gedroncken, brenghet roock, slaprige dampen, en de slaepsucht in 't hoofd; alwaer de schuyplaets van de *Memorie* is, diewelcke door de Vergetentheyt bedorven wort.

De *Lynx* of *Lofch* heeft zy aen de rechter hand, om datter onder allen geen vergetiger Dier is; 't heeft een seer gespikkelde huyl

als een Panther. En hier uyt blijktt zijn Vergetentheyt, dat wanneer 't onder 't eeten, hoe verhongert het oock is, sijn hoofd maer eens opbeurt en elders siet, soo vergeet her strax waer zijn voeder en roof gelegen is, soeckende terstont nae ander; waer van *Plinius* en andere seggen dat dit dier *Bacchus* was toegewijt. De Vergetentheyt dan was dese vergetele *Lofch* tot een beeld oppgericht: om dat *Bacchus* in een koetsse, die met *Wijn* gaertsbladeren bedeckt was, nu van *Panthers*, dan van *Tygers*, dan van *Lynxen* of *Loffchen*, gelijk *Lilius Giraldus* seydte, wierde voortgetrocken.

De *Geneverboom*, diewijl die voor desen gestelt is tot een gedachtnisse van de ontfangene weldaeden, waerom wort die selve doch nu de Vergetentheyt in handen gegeven? Dese verscheydenheyt belet niet datse oock niet tot beyde soude kunnen werden gebruyckt: gelijk een Dier, door de verscheyden aert die 't over hem heeft, kan wesen niet alleen een beeld van verscheyden, maer oock van tegenstrijdige dingen, als by gelijcknisse: een Leeuw is soo wel een goevertieren als een rasend Dier, alsoo is oock een plante, door de verscheyden kracht dieder in en buyten is, en door de inbeeldingen, diemen daer van neemt, soo kanse oock wel wesen een beeld van tegenstrijdige dingen.

De *Cypres* is een teycken van de Dood en van de *Geduyrigheyt*. De *Amandelboom* is een beeld van de *leugd* en van d'ouderdom: boven dat, soo sal dese boom jeughdigh aen de schorsse en bedorven aen de worrh wesen: alsoo sietmen in de vruchten, bladeren en tacken verscheyden werkingen: en daer uyt kan men dan oock verscheyden beelden maecten. Wy noemen dan stoutlijck, den tack van de *Geneverboom*, een tack van de Vergetentheyt, die oock by de *Latijnsche* Poeten voor sulx genomen is, als een tack, die nae den vloet *Lethe*, dat is, nae de Vergetentheyt genaemt was. Mer dese tack verweckte *Medea* den slaep en de Vergetentheit in den wackeren *Draeck*. Wat dit voor een plante van het vergetigh sap geweest is, is van niemant, die *Ovidium* uytgeleyt heeft, uytgedruckt. Eenige meenen dat het *Maenkop* geweest zy, maer zy doolen. Want de *Priesterliche* van de *Hesperische* Hoven, gelijk *Virgilius*

Virgilius in 't IV boeck van *Aeneas* verhaelt, gaf de Maenkoppen met honigh gemengt voor spijse aen den Draeck, die een naerftigh wachter was van de gulde appelen, ten einde hy dieselve mochte beschermen. 't Is dan niet te verwonderen, dat zy den Draeck, die tot schildwacht van de Wackerheyt gestelt was, Maenkoppen heeft gegeven, die ons wel den slaep aenbrengen, maer niet den Draeck: Want een selfde kruyd heeft niet een selfde kracht van voedsel in alle Dieren: foodanige plante kan dan wesen een schadelijck voetsel aen de Menschen: gelijk de Willige boom, die bitter is voor de Menschen en Ossen, maer voor den Geyten isse soet. De *Cicuta* of Scheerlinck is den Menschen doodlijck, en zy maect den Geyten vet en welvaerende, of nae *Lucretii* seggen, is de wilde Olijfboom den Geyten soo soet als *Nectar* en *Ambrosia*, maer is den Menschen seer bitter. Doch *Aelianus* segt dat de Scheerlinck of *Cicuta* den Menschen doodlijck is, soo hy die indrinckt, maer laet een Vercken 't selve eten, soo veel her magh, het sal hem gantsch geen hinder doen. Also werkt oock wel de Maenkop den slaep in den Mensch, maer datselve doetsē daerom oock niet in den Draeck, alsoo dieselve van seer heeter natuyre is. Aen den welke *Virgilius* het geeft tot een ander werckinge, en sonder twijfel tot een verkoelende spijse, naedemael de Draeck boven maeten heet is, want hy ontfleeckt de locht met zijn brand, sulx dat het schijnt datter een vlam uyt zijn keel gaet: En om sijn groote hette soo is hy een hoofdvand van den Oliphant, die uyer natuyren kout is, die hy soeckt om hals te brengen, om hem met zijn koud bloed te verkoelen: Iac hy is soo heet, dat hy sich mette open keel nae de wind stelt, waer nae hy soo begeerigh is, dat wanneer hy een seyl siet dat vol wind is, soo vlieght hy daer nae met sulcken kracht, dat hy dickwijls de Schepen op der vlucht brenghet: Maer de Schippers wanneer die hem sien, om haer niet te verreckeloosen, soo trekken zy de seylen in. Siet *Hieronymum* over *Jeremiam* in 't XIV cap. daer hy seyt, zy hebben den wind getrocken als de Draecken. Sulx dat *Virgilius* haer seer wijslijck den Maenkop met honigh heeft gegeven, want de honigh is verkoelende en vocht. *Plinius* seyt, datse de hette verkoelt, waer-

over de Oude den honigh selden in 't begin en in 't midden van hare Gastmaelen. 't Selve seyt *Varro* mede, nergens anders om, dan om de heete dampen te verkoelen, die van den Wijn en spijse waeren veroorsaect. Want de honig matigh de dampen van den Wijn, gelijk *Plutarchus* in zijn Gastmael getuyght, seggende dat eenige Medicijns, om de dronckenschap neer te setten, gaeven aen den dronckaerts, alcer zy sliepen brood, dat in honigh gedoopt was: Welcke honigh by den Poëten, de gewoonlijke spijse van den Draeck was.

De Maenkop dan, is kout in den vierden graed, gelijk de Natuyrkundigers seggen, die den Draeck gegeven is om sich te verfrischen tegen de hette, niet om hem een lichte en korte slaep aen te brengen, ten einde hy wat soude rusten van de gestaedige wacht, om dat hy, daer nae, te beter soude waecken, gelijk *Turnebus* meent, 't welck ick nochtans niet toestaē, om dat de wacht in den Draeck natuyrljck, en hem niet schadelijck is noch verswackt, maer eerder soud hem schaeden, soo men hem den slaep aenbrachte, en hem, tegens zijne natuyre, geweld dede. Noch meer: genomen dat de Maenkop de kracht hadde om den Draeck te doen slaepen, die seer wacker is, soo is 't niet gelooflijck dat hem soo weinige gegeven wierde voor een korte slaep: Want dan soude anderen gelegentheyt gegeven worden, om de gulde Appelen te rooven, en ondertusschen den Draeck te dooden of vast te binden: en 't was niet noodigh, dat *Medea* haere toversche besweeringen gebnyckte, om hem te doen slaepen, want zy kost alleen op die uyre gepast hebben, waer in de Draeck sliē, en dan soude *Jafon*, sonder hulpe van *Medea*, de gulden Appels wel gekregen hebben, diewijl hem door de Priersterse voor dagelijxche spijse Maenkoppen, met Honigh, gegeven wierde; soo dat het klaerlijck blijkt, dat *Ovidius* by dat vergetel sap, niet verstaet 't geene, waer door *Medea* den Draeck deede slaepen, dat het Maenkop soude zijn: Maer andere sonderlinge dingen, als daer is de tack van Genever-besten, die van den Poëten voor een *ramus Lethus*, of vergetel tack gehouden wort, en die de Helsche Vergetentheyt was toegewijt. *Virgilius* voert in zijn *Aeneas* in, dat de slaep aen *Palinurus*, beyde

zijn hoofdslaepen raecte, mette Genevertack, wefende een tack van de Vergetenthey. Sulx dat de plante van het Leteefche fap, gelijk *Ovidius* en *Val. Flaccus* seggen, nat gemaect zijnde in de Letefche dauw, als *Virgilius* feyt, den Mensch merren fleep befwuert, en dat die door een Helfche macht wesen foude, de Geneverboom. Sulx datmen klaerlijk in *Apollonius Rhodius* fiet, dat in de betooveringe, die *Medea* gebruyckte, om den Draeck in den fleep van de Vergetenthey te krijgen, uytgedrukt wort, de tack van de Geneverboom, die *Medea* in der hand hadde.

Soo dient dan de Genevertack veel bequaemer tegens de venijnige Draeck: Want foo de Geneverbeefien krachtigh zijn tegens het venijn, foo reynight haer faet des Menschens lichaem, van de vreesfe der Slangen, diewelcke schricken voor dese ontfteeken plante, gelijk *Plinius* verhaelt. Sulx dat foo veel de Vergetenthey en de fleep belanght, de fchaduwe van den Geneverboom fwaer is, en de finnen verdooft, van die daer onder rusten, en dat niet sonder baloorighey of pijn des hoofds, gelijk andere boomen mede doen; die een fwaere fchadu hebben, waer over *Virgilius* den Geneverboom in 't befonder uytdukt. Wefende dan dese boom van een fwaere fchaduwe, foo iffe uytter natuyre bequaem, om den fleep en Vergetenthey in die te veroorfacken, die onder hare fchaduwe rusten: want de tack van den Geneverboom, is van de Poëten, voor een tack van de Vergetenthey gehouden.

OBLIVIONE d'AMORE.

Vergetenisse der Liefde, van den Heere

Giov. Zaratino Castellini.

Een gevleugelt en fleepende Ionghskén, met Maenekoppen gekroont, fittende by een Fonteyne, aen wiens voet gefchreven ftaet **FONS CYSICI**, houdende in de flincker hand een boffel *Orego* of grove *Marioleyn*, waer onder de *Vifch Polipus* hanght, hebbende den hand onder 't hoofd, leunende op eene tronck ofte fteen.

Het gevleugelt kindeken wort voor een beeldeniffe van de Vergetenthey, der verdwijnende Liefde, en voor een vluchtigh gemoed gefteft. Het behaeghde *Eubulus* noch

Aratus niet, gelijk *Athenicus* verhaelt, dat de Liefde gevleugelt gefchildert wierde, meenende dat dit eerst van een onverftandigh en oncervaeren Schilder was gevonden, en die weinigh den aert en eigenschap der Liefde bekent was, want die was niet foo geheel lichtigh en vluchtigh, maer wel boven maeten fwaer, aengefen hy niet lichtlijk, uyt die borst wederkeert, alwaer hy eenmael zijne fchuyl-plaets hadde ingenomen: Waer door het gefchiet dat niemand, foo op een fprongh, van de ongeneeflijke Minnefiekte, verloft wort.

Alexides feyt oock, dat onder perfoonen, die de Liefde kennen, dickwijls praet is, van dat de Liefde niet vlieght, maer dat die gene die minnen, met hare gedachten vliegen, door ongefteadighey en verfcheydene driften des gemoeds: en niet te min, foo fchilderen hem de oncervarene Schilders af, met vleugels, sulx dat het den Griexfchen Poëten onbetaemlijk dachte, dat hy met vleugels wierde vertoont: maer zy fteden diefelve vast en fwaer. Gewis foo fch de Liefde in de Vergetenthey lichtigh en veranderlijk vertoonde, foo moft men diefelve veranderlijk afbeelden, te meer, nae dat de Liefde, of te licht, of te haefstigh, of te langhfaem was. 't Is genoegh als hy maer ten laeften vlieght: en foo de Vryers met hare gedachten, door hare onbefteadighey, vliegen, foo geven zy buyten twijfel de vlucht aen de Liefde, die van haer verjaeght zijnde, verdwijnt, en overfult foo fietmen door de eervaerenthey, dat by veelen de Liefde in vergetenthey komt, en dat de Minnegedachten, dickwijls, buyten de borst, van de Vryers vliegen. En daerom beelden wy de Vergetenthey der Liefde met vleugels af.

De Vergeteniffe der Liefde fleep, want de Vryers haere Liefde in Vergeteniffe gefteft hebbende, rusten dagh en nacht met de finnen, 't welck zy niet konnen doen, wanneer door de buyen der Liefde, hier en gins geworpen worden, besprongen zijnde door de aenvallen der Minne, want de Liefde is een Hoofdman van een ongerufte krijgh: Dus,

*Vertreckt ghy traeghe ver' van hier,
Want du is 's Liefdes Oorleggs-vier:
Het is geen krijgh eens blooden Mans,
Want hier valt al te fnooden kans.*

*By daegh en nacht vol rou en smert,
Soo praught dit sachte Leger 't bert,
In hagel, sneeu, in mist en dourw,
Soo keyt men naeckte en trilt van kouw.*

Dit selve seght *Ovidius* dickwijls. En *Petrarcha* singht doorgaens, dus klagende :

*Den gantschen dagh ben ick vol klacht,
Jae mijmer oock den gantschen nacht,
Mijn tijd sijt door een droevigh Lied,
En maectt noch dubbel mijn verdriet.*

Dus staende in den oorlogh der Liefde, soo isser nimmer ruste, maer de Liefde in Vergetentheytt zijnde, denckense niet meer, om 't geene haer ontstelt heeft.

De slaepbollen zijn teyckens van de ruste, waerover men in de Vergetentheytt der Liefde sich verblijd, want de Maenkoppen baeren den slaep en brengen Vergetentheit aen, soo men die te veel gebruyckt, gelijk *Quellius* seght, en niet sonder reeden singht *Ariosto* aldus, als hy het huys en de speloncke van den slaep beschrijft, en daer hy de Vergetentheytt aen den ingangh der deure stelt :

*In 't doncker bosch daer was een kuyt,
Een hol alwaer de slaep ter schuyt,
Had' om haer voorhoofd klimops bla'en,
En quam met kromme treden aen,
Vergetentheytt die hiel de wacht,
Liet yder in en sloegh geen acht.*

Door dieselve gelijknisse, diewelcke de slaep mette Vergetentheytt heeft, maectt *Euripides*, dat *Orestes*, een weinigh van de rafernie rustende, beyde de slaep en de Vergetentheytt danckte, seggende :

*O soete slaep ! o heyl in smert !
Hoe soet verschijndy in mijn bert :
Vergetentheytt wischtt uyt het quaet :
Goddin die my te wenschen staet.*

Waer by te verstaen is, dat *Euripides*, de Vergetentheytt van 't quaed, wijs en eerwaerdigh noemt. Want dese zijn eerwaerdigh en wijs geacht, diewelcke de tochten van 't gemoed, en de pricklingen van de Minnejanckingen in Vergetenisse brengen, tot tegenstellinge, van die geene, die sich selve aen de droefheytt en aen de schaedelijcke gevoelijckheytt van de Minne, ten roof geven.

De Fonteyne *Cyzica*, is een beeldenisse van de Vergetenisse der Liefde, want in *Cyzico*, een stad in kleyn *Asien*, was een Fonteyne *Cupido* geheeren, van welckers waeter als iemant dronck, soo wierde de Liefde in Ver-

getentheytt gestelt. *Plinius* in 't xxxi b. i cap. seyt, sy wort genoemt de fonteyne van de *Cyzische Cupido*, waer uyt iemant drinckende, *Mutianus* geloofst, datmen de Liefde afleyde en vergat.

Men soude oock, tot een Vryer, die Minnesieck is, uyt boerterye, mogen seggen, dat hy gaen soude en drincken uyt de Fonteyne *Cyzica*, en dat hy alsdan sal genesen : en aen eene, die de Liefde in vergetenisse gestelt heeft, om by gelijknisse te spreken, kan men seggen, dat hy uyt de Fonteyne *Cyzica* heeft gedroncken, dat is, dat hy niet meer verliest is. *Pausanias* seyt dat de Mannen en Vrouwen, die sich wieschen uyte reviere *Selemus*, haere Liefde vergaeten. Soo dit waer is, magh men wel betaelen voor een once van dit waeter *Selemus*, en van de Fonteyne *Cyzica*, een pond gouds.

De Visch *Polipus* met het kruid *Orego*, wort voor een beeld genomen, van die het beminde heeft verlaeten : en alhoewel dese Visch *Polipus* seer vast daer aen gehecht is, niet te min, soo haest hy den reuck van den *Orego* ruyckt, soo geeft hy sich terfont van zijne plaetse, daer hy was vast gemaectt : Sulx datmen die kan nemen, voor een beeld, van die de Minne verlaeten en uytter sin gestelt heeft ; want men kan niet seggen, dat die in der waerheydt de Minne heeft verjaeght, die daer selckens om denckt, als zijnde in zijn gemoed, gewortelt, alhoewel hy voor 't geliefde vlucht : Maer dieselve heeft, in der daed, de Minne verjaeght, en weghgedreven, diewelcke heel en al dieselve in Vergetentheytt heeft gestelt.

OBLIVIONE D'AMORE VERSO
i figliuoli. *Vergetenis der Liefde tegens
haere kinderen.*

EN Vrouwe, die een snoer van *Galatite* of witte steentjes, aen den hals draeghr, hebbende in de rechter hand een *Struys* ey, staende ter sijden haer een *Struys*.

De *Galatite* is een wit gesteeente als melck, alhoewel daer oock gevonden worden met roode aderkens, heerkomende uyte reviere *Achelous*, die den sogenden Vrouwen haer melck vermeerdert, en haer te gelijk Vergetentheytt aenbrengh, de memorie weghnemende, gelijk *Plinius* verhaelt. Wy sullen dan seggen figuyrlijker wijse, dat de Moeders

ders die de forge en plicht vergeten, die zy over haere kinders moeten hebben, een snoer van Galatrite om den hals sullen dragen, om datse geen memorie of geheugh hebben, overmits zy de forge, die zy over haere kinders behooren te hebben, vergeten, en in den wind slaen.

Het Ey datse in haer hand heeft metten Struys ter sijden, bediet, dat de Vaeders en Moeders, die geen forge dragen over haere kinderen, de Struysen gelijk zijn, diewelcke als haer rijd van broeden aen komt, 't welck in *Junius* plagh te geschieden, als de *Plejades* of Wachters voortkomen: soo decken zy hare Eyers in 't sand, en vergeten strax waer zy die hebben geleyt, als gantsch geene forge daer over hebbende. Waer over *Job xxxix* uytroep, *de Struys leyt haere eyeren op 't land, en vergeet strax waer zy die gelaten heeft, cersc van eenigh dier mochten werden vertreden.*

R E N U M E R A T I O N E. *Vergeldinge.*

EEn bedaeghde Vrouwe, met een goude kroone gekroont, gekleet met een prachtighen edel kleed, diewelcke sittende een Maetstock in haere schoor heeft, die zy met een seer groote vaerdigheyt een ander overlevert, hebbende in de rechter hand een Lauwerkrans en een goude keeten, in de sincker houdse een bosfel kooren-ayren, met een beurse vol gelds.

Gelijk daer versheyden moeylijkheden en sloverien zijn, die de Menschen begaen, alsoo oock wy, willende de vergeldinge desselven, in een beeld, vertoonen, souden wy dieselve noodsaecklijck in versheyden gedaenten moeten vertoonen. Maer wy willen afmaelen de vergeldinge van de sloverie en van de deughdlijcke dienstbaerheyt, om dat dese de eygene en betaemlijcke vergeldinge is. Van d'eene en van d'ander, sullen wy spreken, ter sijden stellende het gemeen Volckjen, die den nacht voor den dagh aensien.

Wy seggen dan, dat de Vergeldinge een werck is, en een uytdeeling van mildigheyt, doch met bepalinge en met maete, sich uytstreckende in twee voornaemste hoofdstucken, d'eene is het nutte, d'ander is de eere.

Bedaeght van ouder wortse vertoont, om

dat het overlegh en 't oordeel in dees Ouder bestaet, te weeten, als wetende wat recht en beraemlijck is. Zy houd een goude kroone op 't hoofd, want het is Princelijck aen andere vergeldinge te doen, alhoewel daer tegenwoordigh weinige zijn, die 't in 't werck stellen. Doch dit zy gefeyt buyten naedeel van die geene, die dese eedele deughd becrachten.

Het eedele, kostle en prachtige kleed, be- toont nier alleene de eedelheyt en groots- heyt van 't gemoed, des geenen, die een voornemen heeft aen andere weldaet te doen, maer betoont oock, dat die geene die vergeldinge doet, oock macht moet hebben om te kunnen vergelden.

Zy wort gemaect datse sit, houdende den Maetstock in den schoot, om te vertoonen, dat de Vergeldinge een deel van de Gerechtigheyt is, vermits die geene, die daer oordeel en de hoedanigheyt van de persoonen afmeet nae haere verdiensten, die geeft niet aen de onwetende, het geene, dat door de gerechticheit eenen deughdsamen toekomt. Datse mette rechter hand en met vaerdigheyt een Lauwerkrans en goude keetens uytdeelt, en mette sincker kooren-ayren en de beurse vol gelds, bediet, dat gelijk de staet en de gelegentheyt der Menschen versheyden is, alsoo doerse erkennenisse aen die geene, die 't waerdigh zijn: dese met het profijtlijcke, en die mette eere. Die mette eere, wort door den Lauwerkrans afgebeelt, en mette goude keeten worden beyde be- looningen uytgedrukt, die aen luyden van staet, en die waerdigh zijn verheven te worden, gegeven worden. Hier over seyt *Cicero* in 't 2 boeck van zijne Burgerplichten: *Ich houde dat het beter is aen de goerde, als aen de gewinsde weldaet te doen.* En ten aensien van 't nutte en profijtlijcke, zijn de kooren-ayren, en de beurse vol geld, daer by gevoeght, die daerom worden gegeven aen die geene, die 't waerdigh zijn, maer voor die van veel minder staet, zijn de kooren-ayren gestelt.

P E R D O N O. *Vergifnisse,*
Quijsheldinge.

EEn Man, die de borst gewont hebbende, 't aengesicht en d'oogen ten Hemel heeft geslagen, houdende in de rechter hand een

bloot

bloot Swaerd , met het punt ter aerden gekeert, als of hy 't Rapiër wilde breken.

De gewonde borst bediet de misdaed, die hem voor de vergifniffe wort voorgestelt. Het breken van het Swaerd, beteycken, dat by de vergifniffe, wort afgeleyt de wille en de gelegenthey, om eenige wrake te doen.

Het aengesicht ten Hemel gekeert, bediet het opsicht dat God heeft, om te vergeven, nae 't geene *Christus* seght, *Vergeeft, en u sal vergeven worden.* En elders, *My is de wraccke, ick sal 't vergelden.*

ELETTIONE. Verkieſinge.

EEn oude Vrouwe van eerwaardigh opsicht, in purper verwe gekleet, met een goude keeren aen den hals, daer een hert aen hanght, sittende aendachtigh vol diepe en eedele gepinsen, voor haer staen twee wegen, waer op aen de rechter sijde een boom sal staen, *Elce* of *Eycke* geheeten, aen de slincker hand sal een leelijcke *Slange* staen. Zy houd haer rechter arm om hoogh, wijsende metten voorsten *Vinger* nae dien boom, en in de slincker heeftse een letter-rol, daer op staet *Virtutem eligo*, dat is, *ick verkieſe de Deughd.*

Verkieſinge is een genegenthey, dieder wort veroorſaeckt door 't geene met rijpen raede wort overwogen, 't zy tot onsen profite of der vrienden, over haere middelen, of nieuwe bedachte vindingen, en dat in mogelijcke, doch swaere en twijfelachtige saecken, om tot dat wit te geraecken, 't welck wy ons hebben voorgestelt.

Oud en van een eerwaardigh opsicht wortse vertoon, om dat het rijpe Ouder foodanigh is, dat door de volmaeckthey van kennisse, en door de eervaerenthey van de dingen, die 't heeft gesien en uytgevoert, een waere en volmaeckte Verkieſinge doen kan.

De purper roode verwe, waer mede zy geciert is, bediet staetigheyt, passende seer wel tot onse voorstellinge.

Zy draeght een goude keeten met een Hert daer aen, want *Pierius* verhaelt in 't xxxiv boeck, dat de Egyptenaers het Hert, voor een uytbeeldsel van den Raedslagh stelden, overmits de waere en volmaeckte raedslagh nyt het Hert komt. Een saecke die in der waerheyt de Verkieſinge eygen is, wesende

dieselve een voorstel en toestel van reeden en van den raedslagh.

Zy sit of zy hooge en eedele gedachten hadde, want het past de Verkieſinge seer wel, datse gedaen worde niet by geval, maer met overleggh en een goede grond.

De twee wegen, d'een waer de *Elce* of *Eycke* op staet, bediet de *Deughd*, en daerom behoortmen, daer toe, zijne Verkieſinge te doen, en hier in vast en bestandigh te blijven, tot gelijcknisse van de *Elce*, diewelcke een boom is, voor soo veel de stoffe belangt, hart en vast, diep van wortels, breed van bladders en groote tacken, seer bloeyende, en hoe die meer besneden wort, te meerder bot zy uyt, en krijgt te grooter kracht. Hierom wierde zy van de Oude voor een beeld van de *Deughd* gehouden, als wesende vast, wel gewortelt en bloeyende, en van dese tacken, maecktemen kroonen, aen *Manhafte Capiteynen*, tot een teycken van haere dapperheyt en kloeckmoedigheyt.

De andere wegh van de *Slange*, bediet de *Sonde*, diewelcke altijd strijdigh is tegen de eerlijcke en deughdlijcke voorstellen. Zy wijst mette *Vinger*, van de rechter hand, nae den boom, en mette *slincker* nae de letter-rol, waer op staet *Virtutem eligo*, *ick verkieſe de Deughd*, want het schijnt niet anders, dan dat dese naeme van Verkieſinge, een seeckere vatinge en aangrijpinge van twee saecken vertoon, waer van de raedslagh en de reeden uytwijst, welck van beyden het eene voor 't ander, best is. 't Welck niet kan geschieden, ten zy saeke, dat een Man dieselve eerst overwege, en met goeden raed overlegge, wat hem best dient gedaen of gelaten.

DESIDERIO VERSO IDDIO.

Verlangen tot God.

EEn Iongelingh in root en geel gekleet, beteyckenende dese verwen het verlangen en de begeerte. Hy sal gevleugelt wesen, om de vaerdigheyt uyt te drucken, waer door het brandende gemoed, seer snelijck totte Hemelsche gedachten opvliegh: uyte borst sal een vlamme opschieten, want het is die vlamme die *Christus* onse Heere, op der aerde heeft gedragen.

Hy sal de slincker hand aen de borst en de rechter arm recht uyt houden, 't gesichte

ten Hemel gekeert, hebbende een Hert ter sijden, dat waeter uyt een beecke komt drincken, nae 't seggen van *David* in zijnen XLII Psalm. Alwaer hy het verlangen van zijn ziele, nae God, by een dorstigh Hert vergelijckt, dat na een klaere waeterfonteyn komt loopen.

De slincker hand voor de borst en de rechter voor uyt, en 't gesicht ten Hemel gekeert, is om te vertoonē, dat wy onse werken, oogen en hert, en alles wat wy vermogen, tot God sullen keeren.

DESIDERIO. *Verlangen.*

EN Vrouwe, die totten hals toe een kleed heeft van verscheyden verwen, wesende gevleugelt, uyt wiens hert een slonckrende vlamme opgaet.

Het verlangen is een hertlijcke begeerte nae eenige saecke, die aen 't verstand voor goed wort opgedraegen, en daerom heeft sodanige werckinge seer veele onvolmaektheyt: en zy wort aen 't verstand by de eerste stoffe geleecken, waer van *Aristoteles* seght dat de forme of gedaente nae de *modus* of het maecksel verlanght, gelijk de Vrouwe nae den Man, en dat mer reeden: wesende de genegentheit begeerigh nae toekomende dingen, die wy noch niet hebben verkregen: Daerom wort het Verlangen onder de gedaente van een Vrouwe vertoont.

Men kan oock seggen, dat het Verlangen een geestlijcke beweginge van 't gemoed is, die oock nimmermeer rust, ten zy saecke, dat het geene de treckinge of begeerte veroorsaekt, wort verkregen, en dieselve swerft altijd rontom 't geene ons ontbreect, en de begeerte verkregen hebbende, wort het Verlangen uytgebluscht.

De Sluyer van veele verwen bediet, dat het voorwerp van het verlangen is het goede te beoogen, en gelijk daer veele soorten van goed gevonden werden, alsoo vindmen oock veelderleye slaghen van Verlangen.

De vleugels bedieden de snelligheyt, die haestigh komt en wederom ras verdwijnt.

De vlam druckt uyt, dat het Verlangen een vlam is, die uyt het herte en uyt het gemoed komt, diewelcke, als droge stoffe zijnde, soo neemtse terstont aen, wat saecke men haer aanbiet, wanneerse maer een schijn van 't goede heeft,

DILETTO. *Vermaeck, Lustigheyt.*

EN schoon Ionghman van ontrent sestiē Iaeren van een fraey opsicht, lachende en vrolijk, gekleet in 't groen, met een ciersel van verscheyden verwen, hebbende op 't hoofd een Rooskrans en andere welriekende bloemen, met een gulden keeten aen den hals, daer eens Menschen tongh aen hanght, houdende in de slincker hand een Viole, die op zijn slincker sijde rust, mette rechte hand sal hy een strijk-stock om hoogh houden, hebbende een Rapier aen zijn sijde, ter aerden sal een boeck leggen daer *Aristoteles* op geschreven staet, met een opgeslaegen Musijckboeck: Aen de slincker sijde sullen twee Duyfkens staen, met ontslagen wiecken, die met malkanderen trecke-becken.

't Vermaeck nae de bepaelinge van *D. Thomas* is een ruste of vernoeginge, die bekent wort uyt dingen die de Natuyre betaemlijck zijn. En *Plato* in zijn *Respubl.* of Land-bestieringe, onderscheyt dieselve op drierleye maniere, gelijk hy oock onse ziele in drie deelen afdeelt, te weeten in drie mogentheden, als in reedenweeghster, toornige, en begerlijcke, waer mede oock de drie manieren van leven over een komen, te weeten het wijsgierige, staetgierige en geldgierige: dienende hem 't geld alleen daer toe, om alles nae zijnen wille uyt te voeren. De eerste oeffent sich met oordeel, eervaerentheyt, wijsheyt, reeden en waerheyt. De tweede met macht, overwinninge en eere: de derde of de begerlijcke, werckt met de vijf sinnen des lichaems. En hier uyt spruyt het dat *Xenophon* in de daeden en spreucken van den Philosophooph *Socrates*, (aenwysende den wegh van playstier of vermaeck) stelt de vijf sinnen in 't midden, als door de welcke men het vermaeck van alle dingen heeft, seggende: ten eersten suldy letten, wat aengenaeme sijste of dranck ghy sout mogen vinden, die u door 't gesicht, of door den reuck of door 't gevoel behaeghlijck is: en door wiens wellustigheedens gebruyck ghy het hooghste vermaeck sult genieten, hoe ghy aldersachtst sult mogen slaepen, en alles sonder moeyte of arbeyt uytvoeren. En *Cicero* seyt in de *Tusculaensche* vragen: 't Vermaeck is een lust, die door de genuechte van 't oor heer komt, het gemoed, door de andere sinnen, versietende. Doch om dese beeldenisse uyt te drucken, maecken wy een Ionghman van sestiē Iaeren, om dat de

Egyptenaers, het Vermaeck in sekere tijd bepaelden, gelijk *Pierius* verhaelt.

Een Jongelingh wort hy geschildert, om dat de jonge luyden meest tot Vermaeck genegen zijn, gelijk *Horatius* 't selve oock in zijne Dichtkonst verhaelt :

*De Melckmyl uyt zijns Meesters dwangh,
Die gaat nu zijne vrye gangh,
Hy rijdt te paerd, en rent ter jacht,
En neemt slechts op de Wellust acht:
Verkiest seer licht een wilde baen,
En neemt verkeert zijns Vooghs vermaect,
Verstint en quist zijn geld en goed,
Dat hy te los en wulps verdoet,
Subx dat hy trots en onbedacht,
Al wat hy mint, terstont veracht.*

Seer schoon en bevalligh van opzicht wort hy geschildert, om dat het Vermaeck een seer aengenaeme en genoeghlijke saecke is, gelijk in 't regendeel de droefheyd, voor moeylijk, leelijck en van allen haetlijk, wort gehouden.

Het groene kleed paff de Ionckheyt, door de hope diemen daer van heeft, en bereyckent oock de wackerheydt en vastigheydt van 't altijd bloeyende vermaek, en de groenigheyt van haere lusten. Oock bediet het groen, de Lente, zijnde een beeld van de Ionckheyt, om dat dese tijd des Iaers tot veele vermaeck en wellust bequaem is.

Ten laesten, soo bediet oock het groen, de Sin van 't Gesichte, om datter geen dingh voor de oogen vermaecklijcker is als het groen, oock isser niet genoeghlijcker als de bloeyende beemden, weyden, de blaerijcke boomen, de beecken en fonteynen, die met haere tengere kruydekens en levendige struyvellen, niet wijcken voor de Esmerauden: Daerom worden de Maenden April en May, de aldervrolijkste en lieflijkste Maenden gehouden, diewelcke met haere geneughte en aengenaemheyt, oock den Vogelkens tot haere Musicale stemmekens en gesangh opwecken, jae meer als op eenige andere tijden geschiet.

En om alle dese redenen wofden de verven, voor den sin van 't Gesichte genomen, komende met haer voorwerp seer wel over een: de locht is het middel, en het sinlijcke is de Cristallijne vochtigheyt, dieder is besloten mette waeterige vochtigheyt tusschen het Vliesken *tunica uvea* of het druyfken ge-

naemt. Ick hebbe geseft dat de locht het midden is van 't Gesicht, want nae dat de Philosophen seggen, *Sensibile posium supra sensorium, non facit sensationem*, dat is, wanneer het sinlijcke gestelt wort boven het sinwerckende deel, soo maect het geen weerflagh, of wanneer het sienlijcke gestelt wort boven dat deel daer het gesicht van daen komt, soo heeft het geen gesichte. Maer hier wort sulck midden vereyscht, dat de locht, of het waeter, of eenigh ander doorluchtigh lichaem, het selve seer wel kan wesen, gelijk alle de Philosophen wel weten. Waer over *Alexander Aphrodisicus* onder andere over de verklaringe van de ziele, seft, *het Gesichte geschiet daer door, dat de sinplaets van 't gesicht de verven aenneemt, en stelt sich de verven gelijk*. Willende seggen dat het Gesichte de gedaenten van de verven aenneemt, die door de locht vermenighvuldicht zijn, dat is, tusschen het sienlijcke en de sinplaets van 't gesichte. De sin van het gesichte is boven alle andere dingen het eedelste en geachtste: En daerom heeft God de oogen in de uytstekentste plaetse gestelt, te weeten in 't hoofd, en in de voorste deelen, alwaer sich de Mensch beweeght, en heeft tot verseeckeringe derselven, die met ooghscheelen en winckbrauwen gewaepent, en 't gebeente rontom met een huyd omcingelt. Het Oogh is gemaect van drie vochtigheden, als van cristallijne, glasje en waetrige, of als 't eywit, en van drie Vlieskens overtogen. Het buytenste wort geheeten *adnata*, dat is aengeboorne. Het tweede *Cornea*, dat is, nae 't hooren gelijkkende. Het derde *uvea*, dat is met een korlken van een Druyf over een komende. Het vierde *Arenoides*, dat is een netteken, nae de gelijknisse van een Spinnewebbe, 't welck geheelijck de drie vochtigheden begrijpt. Maer, boven dat, heeft de kloecke Natuyre, om dat het oogh alle dingen soude sien, en sich aen alle sijden bewegen, daer voor seven musculen of spieren gemaect, dat is seven gereetschappen tot verscheyden bewegingen noodig, de eerste viere, bewegen sich opwaerts, nederwaerts, nae de neuse, en nae de ooren: de andere twee bewegen sich scheef en rond nae de winckbrauwen, maeckende een ronde drayinge, gelijk *Vesalius*, oock *Vassus* en *Galenus* seggen. En dese musculen ofte spieren hebben yder haere besondere naemen,

nae yders werckingen, die wy om de kortheyt naelaeten.

De Sin of bevindinge van den Reuck, waer door seer groot Vermaeck geschept wort, vertoont wy door den Roofenkrans, en andere welriekende bloemen, zijnde de Roofen, onder andere bloemen, van een seer lieflijcke reuck, diewelcke door 't middel van de locht, door de neusgaeten, als door twee sluyskens, komt doordringen, wesende tot dien eynde, van de Natuyre aldus voortgebracht: En opklimmende tot het voorste deel van de hersenen, soo maectse aldaer den Reuck, gelijk dat selve *Ludovic. Vassæus* in zijn derde tafel van de Anatomie, en *Galenus* in zijn VIII boeck de *usu partium* verhaelt.

De goude keeten die hy aen den hals draeght, bediet het seer groot Vermaeck dat dit Metael aenbrenght, als zijnde van een yder begeert: en gelijk de Poet singht, *O heylige Goudhonger*, zijnde het edelste van alle Metalen. Waer over de Oude in haere offerhanden de hoorens van de Beesten plachten te vergulden, laetende haer voorstaen, darse een aengename dienst deden aen haere valsche Goden, gelijk *Plinius* seght in 't XXXIII boeck VIII cap. soo is oock dit Metael uiter natuyre helder, luchtigh, krachtigh, en versterckende, gelijk mede de Natuyrkenners 't selve gebruiken tot versterckinge van 't hert, en aen den stervenden, om de levendige geesten wacker te maecken, als het laeste hulpmiddel. Boven dat, wort de Sonne vertoont, als het edelste licht, als wetende dat ter geen dingh ter Werrelt schooner, aengenaemer en behaeghlijcker is: Daerom seyt de H. Schriftuyre, dat de rechtvaerdige en heylige Mensch, by het goud en het licht vergeleken wort: Boven alle andere voordeelen seyt *Plinius*, soo wort het goud door 't Vier niet verteert, gelijk de andere Metalen, jae hoe meerder 't selve van 't Vier omset is, soo veel te reinder en sijnder wort het, en dit is de proeve van de deughd des gouds, dat het oock, midden in 't Vier, de verwe des Viers aen sich neemt: en daerom seyt de H. Schriftuyre in den persoone van de vrome Martelaeren, *ghy hebt ons met Vier beproeft, gelijk het goud en silver geproeft wert*. Noch isser een ander oorsaecke van haere deughd, dat het soo lichtlijck niet verteert wort, als

de andere Metalen, en men verdeelt en verspreyt het oneyndlijck, sonder dat het daerom van zijne deughde verliest. En dewijl nu het goud in foodaenigen waerdie by den Menschen is, soo sal 't geen wonder zijn, dat wy het Vermaeck van de Gierige, hier door hebben vertoont, want de Rijckdommen dienen hem alleene, om, daer door, al zijn Vermaeck te verkrijgen, en gelijk *Plato* in zijn Gemeene beste seyt, sprekende van de derde slaggh van 't Vermaeck, begint hy aldus, *Wy hebben dat in een woord niet komen wyspreecken, maer om dat het seer groot en geweldig is, hebben wy het concupiscibile of 't begerlijcke genoemt, om de krachtige begeerte 't zy nae eten, drincken, Venus lusten en tot die dingen die dieselve volgen. Gierige hebben wy die oock genaemt, want dese dingen worden seer door geld vervult. En soo wy dese geld en gewinigerige sonden noemen, wy souden wel doen, oock soo wy de wellust en gewinnsucht naemden.*

De Tonge die hy aen den keeten van den hals draeght, bediet de smaek, die oock alle Dieren gemeen hebben: De tonge des Menschen, alhoewel dieselve vereenight en t'saemen gebonden is, soo is zy nochtans verdubbelt, als alle de andere instrumenten van de sinnen zijn, gelijk *Galenus* seyt, en zy heeft drie soorten van Musculen of spieren, waer van eenige nae 't verhemelt strecken, d'ander om laegh, en d'ander die aen beyde sijden rontom gaen. Zy heeft oock twee soorten van senuwen, d'eene, dieder komt van de sevende t'saemenvoeginge van de hersenen, en geeft de vrywillige beweginge aen de selve Musculen, de andere van de derde t'saemenvoeginge, diewelcke verspreyt worden door het eerste Vliesken van de tonge, dienende om den smaek te onderscheyden, die haer wort voorgebracht: En dese senuwen zijn de gevoelijckheyt van de smaek, waer van zy oock door 't geheemt worden verspreyt: Het middel dan, 't welck noodigh is, in alle sinnen, is het eygen vlees van de Tonge, en tot dien eynde, heeftse de Natuyre soo week en spongieus voortgebracht, op dat zy alle sappigheden kan aennemen, die haer in de eetbaere dingen van de eerste en tweede hoedaenigheyt, die daer in bevonden worden, wort voorgestelt, 't welck hoedaenigh datselve geschiet, sullen wy naelaeten, om dat het by *Plato*, in zijne *Timæus*, gedaen is. 't Is ons genoegh,

noegh, dat wy te kennen hebben gegeven, dat de smaek in de tonge, door dese senuwen geschiet, als geseyt is; gelijk *Lactantius Firmianus* mede verhaelt: *Want wat, om de smaek te vatten, belangt, soo wort die bedrogen, die daer meent, dat dit gevoel in 't gebemelt soude zijn. De Tonge is 't, waer door de vochtigheden worden gevoelt, noch oock niet geheel de Tonge, maer oock de randen desselven, om datse, op beyde sijden, sacht zijn, soo trecken dieselve de subtile en dumme vochtigheden nae sich.*

De Liere is een beeld van 't Gehoor, hebbende twee gaeten booghs-wijse, die de ooren en 't geluyt bedieden. Want soo men op de Liere de peefe en de snaeren treckt, soo wort de naeste locht beweeght, en over een komende mette beyde gaeten, slaende in de holligheyt desselven, waer in de locht besloten is, soo brenghetse het geluyt voor den dagh: Ingelijcx doet oock onse stemme, diewelcke, gelijckse de locht beweeght, buyten onse ooren, soo ontfanghetse oock door de gaeten het slaen van onse stemme: Want onse stemme of geluyt is anders niet, als een slagh in de locht, en nae dat *Aristoteles* seght, soo drijftse dieselve krachtigh door de gaeten van de ooren, alwaer, nae by, een seer dun velleken gespannen is als een tromme, alwaer dat, nae 't getuygen van alle de *Anatomici*; twee beentjens zijn, waer van 't eene een aenbeeld gelijck, en 't ander een haemer, slaende, door de uytwendige kracht van de locht, het Vliesken van 't gehoor, weerklinckende in een seeckere natuyrlijcke locht die daer binnen is gesloten, soo haeft wy ter Wereld zijn gekomen, en dat door 't middel van een senuwtjen van de derde verbindinge, dat nae de hersenen gaet, alwaer alle de ziellijcke krachten zijn, daer maectse het Gehoor, gelijk sulx *Galenus* in zijn 2 boeck van de nuttigheyt van de Menschlijcke deelen, getuyghet. Het Gehoor is een seer eedele Sin, en komt over een met het Gesichte, dringende de beeldenissen der dingen, door het gesichte in ons gemoed, en door de ooren vatmen eens anders meeninge, en brenghetse door de stemme, voor den dagh, en door dese twee sinnen, helpen soo veel meer de ooren, om dat daer door, de reedenen en spreucken, soo wel van 't eene als 't ander gemoed, doordringen. En gelijk de dingen die door 't oogh begrepen worden, gelijk als stomme

woorden zijn, alsoo hooren de ooren daer en tegen de levendige stemme: en daerom seyde *Xerxes*, dat de ziele in de ooren woonde, want die verbeughte sich in 't wel spreucken, en bedroefde sich in 't vyyl of qualijck spreucken. Waer over oock de Oude, aenmerckende wat nuttigheyt de ooren aenbrachten, geloofden datse de wijsheyt en voorsichtigheyt waeren toegeeygent, dies zy oock, soo dickwijls zy haere kinderen tegen quamen, haer voor de ooren kusten, als willende voornaemlijck lief kosen, dat deel waer door by haere kinderen de Wijsheyt wierde gevat. Waer over wy oock geen meerder lust behooren te hebben, als in 't oefnen en hooren van Godes H. Woord, en in God'te gehoorsaemen, nae de woorden *I. Christi, Math. 2, Zaligh zijtse die 't Woord Gods hooren en dat bewaeren*: of gelijk *Bernardus* in seeckeren brief seyt, dat is een goed oor, dat gaerne mitte dingen hoort, en 't geboorde wijslijck onderscheyt, en 't geene verstaen is, gehoorsaemlijck uytvoert. Wesende dan 't oor soo eedel, soo is 't geen wonder, dat de Oude datselve door de Liere afbeelden: zijnde dieselve in grooter achtinge, als waer door zy de geleerde dichtten, alleen voor treffijcke Mannen plaghten te speelen.

Den hand metten strijkstock heeft hy verheven, om den sin van 't gevoel uyt te drucken, want de Mensch voert hier in den prijs en heerschappie, boven alle andere Diëren, wesende oock aldergemaetighst, welck temperament of gemaetigheyt noodigh is in 't gevoel, moctende onderscheyden alle de hoedanigheden, soo wel van de eerste als van de tweede. De eerste hoedaenigheyt is, hette, koude, drooghte en vochtigheyt, en d'andere hoedaenigheyt sacht, hart, weeck en steekende, en andere meer. En daerom seyde *Cicero* in zijn boeck van de Natuyre der Godden, 't gevoel is gelijckmatigh door het geheele lichaem verspreyt, sulx dat wy alle harde slaegen, en alle starcke aendrijvingen van hette en koude komen gevoelen. Maer alhoewel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, so isset nochtans voornaemlijck in de handen, wesende de handen geschapen, tot al het geene te tasten en te voelen, wat tot maetigheyt van des Menschen handelinge noodigh is, en voornaemlijck de voorste Vinger. En daerom is 't geen wonder, dat wannermen iet aentast, dat ons mishaeget, wy daer over moeylijck zijn, en

in 't tegendeel, wanneer wy ict voelen, dat dees sin aengenaem en behaeghlyck is, soo baert het in ons vermaeck en lust.

Het boeck daer de tijtel van *Aristoteles* op staet, bediet het vermaeck van te Philosophieren, of overwegen, wesende gegrond op het leeren, dat door vijfderleye middelen, als boven geseyt is, geoeffent wort, als door Oordeel, Eervaerentheyt, Wijsheyt, Reeden en Waerheyt. Waer over *Petrarcha* seyt, dat hy geen ander Vermaeck, als de Leernge, heeft gevonden.

Het Swaerd aen zijn sijde, bediet het Vermaeck van de eergierige of toornige, die de Mogentheyt, Eere en Overwinninge tot zijn wit heeft, die al te saemen door de wapenen worden verkregen.

Het Musijck-boeck bediet niet alleen den sin van 't Gehoor, maer oock het groot Vermaeck dat de Musijck geeft. Waer over oock *Socrates* vragende aen 't Orakel van *Apollo*, wat hy doen soude, om geluckigh te zijn? voor antwoorde kreegh, dat hy soude de Musijck leeren: die *Aristoteles* oock stelt onder de vermaerde konsten. Waer over *Beroaldus* seyt, dat de Musijck soo vermaecklijck is, dat oock door haere soetigheyt, alle dingen worden verkregen: En tot meerder opmerckinge vertelt de geestige *Philostatus*, haere volgende werckingen en wonderen. De *Musijck*, seyt hy, beneemt den treurigen haer treurigheyt, den vrolijcken maectse vrolijcker, den Minnaer vieriger, den Godsdienstigen, om God te dienen yveriger, en treckt de gemoederen, als zy door verscheyden manieren is toegestelt, werwaerts zy wil.

De Duyfkens, als geseyt is, bedieden het Minne-vermaeck, 't welck van *Plato*, boven alle vermaecken gestelt wort, gelijk hy in zijn Gastmael seyt, datter geen Vermaeck krachtiger is als de Liefde, dies heeft een braef verstand, de Liefde ter eeren, dees Dichten ingestelt:

Gond, Topaesen, Perl, Robijn,
En der wrecken hooge schijn,
Moet verdwijnen voor dees schat,
Waer van d'acra' geen schoonder vat:
Of schoon Rijckdom heerlijck schijnt,
Strax zy by de Liefd' verdwijnt,
Die my 't herte soo verkracht,
Dat ick 't al, en haer, veracht,

ARROGANZA. Vermetelheyt,
 Verwaentheyt.

EEn Vrouwe in verwe, als koperroest, gekleet, met Eefels ooren, houdende onder haer sfincker arm een Pauw, en mette rechter hand steectse haer voorste Vinger om hoogh.

Verwaentheyt is een gebreck van die gene, die alhoewel zy haer kennen van weinigh vermogen te zijn, niet te min, om by andere wat meer te schijnen, soo nemen se sfaerwichtige aenslagen en lasten op haeren halse. Waer over *D. Thomas* seyt, hy is wel sot en verwaent, die sich toeschrijft dat hy niet heeft. Daeron wort zy oock met Eefels ooren gemaect, komende dit gebreck voort door onweentheyt en dommigheyt, die niet toelaet dat de uytkomsten van haer voornemen gelucken, alsoo dieselve met kleyn oordeel genomen zijn.

De Pauw bediet, dat de Verwaentheyt een gedaente van hovaerdigheyt is, en 't opsteken van de Vinger hartneckigheyt, om haer eygen meeninge, hoewel die valschen van 't gemeene gevoelen verschillende is, staende te houden, haer selven hoogh achtende

tende en andere verachtende. En aldus maelden de Oude de Hartneckigheid mede af, wesende by nae eene gelijcke faecke met de Onwetentheyt.

AMPIEZZA DELLA GLORIA.

Vermeerderingh van eere.

Tot bewijs van dit voorstel wordt de beeldnisse van *Alexander de Grootte*, met een blixem in de hand afgemaelt, en een kroone op 't hoofd.

De oude Egyptenaers verstonden door den blixem de verbreydinge van de eere en van de faeme, die door de geheele Werld verspreyt is, om datter geen dingh grooter geluyt geeft, als de locht, daer de blixem van daen komt. Waer over de Historyschrijvers verhaelen, dat als *Apelles*, die overtreffelijke Schilder, willende de beeldnisse van *Alexander de Grootte* afmaelen, gaf hem den blixem in der hand, om daer door, de doorluchtigheid van zijnen naem te kennen te geven; wegen zijne heerlijcke daden die het goed gerucht in verre Landen hadde overgedragen, en die een eeuwige gedachtnisse waerdigh waeren. Men seght dat aen *Olimpia*, de Moeder van *Alexander*, in den droom een blixem verscheen, die haer tot een kenreycken was, van de uytbreydinge en de goede naeme, en van 't aenstaende geluck, van haeren Soone.

SOSPITIONE. Quaed Vermoeden, Arghwaen.

En oude gewapende magere Vrouwe, draegende eenen Haen boven op den Helm, wesende gekleet, boven haere waepenrustinge, met een dwers kleed van blaeu en geel. In de slincker arm sal zy een Schild houden, alwaer een Tyger in geschildert is, steeckende den arm voor uyt, als of zy den slagh wilde versetten, en mette rechter hand houd zy een bloot Sweerd, als of zy daer mede wilde slaen.

Zy wort oud gemaect, en dat door de lange eervarentheyt, waer uyt dieselve plagh voort te komen. En hierom sietmen dat weinige jonge luyden, maer veel oude luyden seer vol suspitie of arghwaen zijn.

De Helm en 't Schild met het Swaerd om re slaen, bedieden de Vreesse, waer mede de suspitieuse of arghwaenige gewoon is, sich

selve te voorsien. Waer over *Aristo* in het tweede van zijne laeste vijf gesangen, aldus van de suspitie singht:

*Zy kijjt seer luyd en boude de wacht,
En slaept by dage noch by nacht,
Maer rust sich met een yfsen kleed:
Hoe meer gesorgh, hoe meerder leed.
Nu isser dit, nu isser dat:
Voor poorten, schanssen, graft of stad,
Soo waerschouwt 'yder die zy siec,
Het schijnt wel wat, maer voordert niet.*

De Haen op den Helm, bediet de wackerheit van de achterkousige Menschen, wesende de Haen, gelijck *Appianus* seyt, te gelijck wacker en vol arghwaen.

De Tyger in 't Schild, nae dat *Aristoteles* in zijn Dierboeck verhaelt, bediet Arghwaen, misschien om dat de achterkousige, altijd een faecke, die gedaen wort, ten quaetsten var: gelijck de Tyger, diewelcke hoorende de soete Musijck en 't gesangh, die door haer selve aengenaem is, soo neemt hy daer in verdriet en moeylijkheit.

PRODICALITA. Verquistinge.

En Vrouwe die de oogen bedeckt zijn, Elachende van gesicht, houdende met beyde

beÿde handen den Overvloers hooren, waer uyt zy goud en andere kostlijcke dingen froyt.

Verquisters zijn die geene, diewelcke haere middelen en goederen, sonder eenige bestieringe van de reeden verschencken en vermallen. En daerom zijn haer de oogen verbonden, om datse, sonder oordeel, uytgeeft, aen die 't niet verdient, naelaetende te geven die 't waerdigh is. En 't is lasterlijck datmen sich niet weet te maetigen in zijn cygen goederen en rijckdommen, die ons souden een deure of venster wesen, om geluckigh en wel van te leven.

PRODIGALITA. *Verquistinge.*

EEn dertle Vrouwe, kostlijck gekleet, mer een schoon verciersel, vol gesceenten op 't hoofd, en van sachte hayren, gelijk *Dame* dieselve beschrijft, dragende ter sijden twee groote beursen met geld, daer van zy een groot deel wegh werpt. Men sieter oock twee Harpien of Roofvogels, die 't geld bedecklijck wegh steelen: om te betoonen, dat die geene die by de verquisters verkeerren, terwijlen zy besigh zijn, om haer geld wegh te werpen, haer alle eere bewijfen en schoone woorden geven: 't welck her Vrouwen aengesicht, van de Harpie, uytwijft, maer in der daed, soo verachtense haer, als Menschen, die voor haer self, niet dogen: Vergelijckende haer doen by 't overige deel van 't lichaem deses Monsters, 't welck vuyl en stinckende is.

TRADIMENTI. *Verraed.*

EEn Man in 't geel gekleet, mer twee hoofden, 't eene als een schoone Jonge Dochter, 't ander als een hovaerdigh oud Man: hy sal in de rechter hand een var met Vier houden, en in de slincker een ander var met Waer, stekende den hand voor uyt.

Verraderie is een boosheyt des gemoeds, van die geene, die daer tegens iemant boosheyt wil versieren, en dat onder den deckmantel van goetwilligheyt en genegentheyt, het zy dan dat het geschiet, door woorden of werken, en daerom is hy in 't geel gekleet, 't welck Verraderie bediet.

Mer twee hoofden wort hy gemaakt, om

de twee onderscheydene genegentheden uyt te drucken: d'eene die sich neight nae de gemaecte goedgunstigheyt, en d'ander tot gewisse quaedheyt, die hy in 't hert verborgen houd, om die ter gelegender tijd, tot eens anders verderf, aen den dag te brengen.

De twee vaeten, d'een met Vier, en d'ander mer Waer, bereycken, dat de Verrader sich laet dienen van tegenstrijdige dingen, want hoe grooter de Verraderie sal wesen, soo veel te grooter schijnt oock zijne genegentheyt en goetgunstigheyt.

Her Water en Vier zijn genomen voor 't goed en voor 't quaed, nae de spreuke *Ecclesi.* *Hy heeft u Water en Vier voorgestelt, steekt u hand uyt, waer toe ghy wilt.*

TRADIMENTO. *Verraed.*

EEn gewaepent Man, leelijck van opsicht, die daer staet als of hy een schoon ongewaepent Man wilde kussen, houdende zijn rechter hand op een Poignaert, die aen zijn sijde hanght.

Mer een vervaerlijck gesicht is hy gemaelt, om dat dit gebreck een schandige en leelijcke mismaecktheyt is in 't Menschlijck leven. De kus is een teycken van vriendschap en goedwilligheyt, als de kus *Ioabs*: Maer den hand op den Poignaert te hebben om te dooden, is een werck van haer, hertknaginge en verraderie. De ongewaepende Man bediet onnooselheyt, waer in sich de vlack van de Verraderie meest openbaert, zijnde de Verraders, sielen in 't gebruyck van haere wapenen, niet passende of zy hare eere verliesen, om seecker te zijn, in 't hafaren van haer leven.

TRADIMENTO. *Verraderie.*

EEn Helsche Goddinne, cierlijck gekleet, mer een grijns voor 't gesichte, die zy met eene hand een weinigh oplicht, ontdeckende ten deele haer leelijck en mager aengesicht. De grijns sal blonde en verwarde hoofdharen hebben, op 't hoofd false een seer dunne en sijne sluyer dragen, alwaer haere Slangehayren door schijnen.

De Poeten versieren, dat de Furien eenige Helsche Vrouwen sijn, die daer toe geschickt zijn om andere te plagen, tot ondergange der

der Menschen, zijnde leelijck, schricklijck, en stinckende, met Slangen hayr en vlammente oogen, en overfulx zijn dese dienareffen van sulcken grooten quaed: En bedeckt zijnde met een Momaenlicht, soo bediedense her Verraed, 't welck is een schadelijck werck en een droevige deckmantel onder schijn van goed, en daerom heeft de grijns blonde en gekrulde hayren, 't welck zijn de valsche gedachten, om haere eigene schelmerie te bedecken, en de ellende die zy andere aendoen, te verheelen, 't welck alles door de Slangen, die vol venijn zijn, en door de Slangge hayren, die boven den sluyer uytsteecken, bewesen wort, betoonende dat alle Verraderie ten laesten sal ontdeckt worden, nae de Lesse *Christi*, daer is niet soo verborgen, dat niet sal ontdeckt worden.

RESURRECTIONE.

Verrijfeninge.

EEn naeckte Vrouwe, die een kleed over Edwers heeft, houdende mette sincker hand een Phoenix, die als eenige schrijven, een nest in Arabien maekt, dat van de Sonne wort aangesteken, en sich aldaer verbrant, uyt wiens asche, daer nae, een jongh voortkomt, als *Lactantius* seght. Andere stellen een naeckte Vrouwe, die uyt het graf komt oprijfen. Andere maelen een Doods hoofd af, uyt wiens scheidel kooren-ayren komen opwassen, om te vertoonen, dat, gelijk uyt een verrot graen, een nieuwe spruyt wederom komt opwassen, dat oock alsoo onse lichaemen, wederom uytter aerde, sullen opstaen en verrijfen, met de spreucke *Morients raviviscit*, dat is, al stervende, wort het wederom levendigh.

TERRORE. *Verschrinkinge;**Schrick.*

EEn Man met een Leeuws kop, in 't weerschijn gekleer, houdende in de hand een geffsel, om dat her den Leeuw eygen is, den geenen te verschricken, die hem aensiet. Daerom gebruyckten de Oude het hoofd van dit Dier voor den Schrick.

De geffsel is een kenteycken, dat de Schrick 't gemoed geweld aendoet, en dat nae haere wijze voortdrijft. De verwebediet oock de verscheyden quellinge, waer

toe het gemoed den Mensche buyght, wanneer 't sich door de vreesse laet verichricken.

Drie oorfaecken zijnder oock, die den Mensch ontfstellen, te weeten het schricklijcke opsicht, de schadelijcke uytvallen, en de haestige veranderinge der dingen. 't Eene is door 't gesicht, en 't ander door de geffsel, het derde door de weerschijne kleederen, afgebeelt.

Pausanias verhaelt, dat wanneer *Jupiter* aen *Mars* bevel gaf om den krijgh te stoocken tusschen de *Argiven* en *Thebaners*, seyde hy tot hem, dat hy de Vreesse en de Schrick mede soude nemen, en laetense voor hem heene gaen, beschrijvende haere werckinge van stuck tot stuck:

Mars koos de Schrick dat hy sou gaen,
En trecken voor het leger aen,
Voor *Ruyters* en voor 't vreed gespuys,
En brengen schrick in al 't gedruys.
En hier door schijnt dat yder man,
De waerheyt niet bemercken kan,
Wanneer der in 't versaegeht verstand,
Dit schricklijck Dier heeft d'overhand:
Dat stemmen bootst, nae al 't satsoen,
En klauwen heeft om quaed te doen.
Zijn aengesicht staet wispeluyr,
En keert sich om van uyr tot uyr:
Want hy uyt lust en vals gerucht,
Der Menschen hert brengt opter vlucht:
Subt dat hy al 't vertrouwen roof,
En elx geloof en hoop verdooft:
En vlieght dees schrick, op 't sjoode spoor,
Seer dickwijls stad en landen door.

Pausanias verhaelt mede, dat hy de Schrick, met een Leeuwskop, gesien heeft, die by de *Elci* gesneden was, in 't schild van *Agamemnon*. Maer datse in andere verscheyden dingen, was afgeschildert als een raefende en verschrinkijcke Vrouwe: mischien ter gedachtenisse van *Medusa*, wiens hoofd van *Domitianus*, voor in de borst van zijne waepenrustinge was gestelt, om schrick en vreesse aen te jaegen, die 't selve soude aensien.

INTELLETO. *Verstand.*

EEn stout Iongelingh in 't goud gekleer, hebbende een goude kroone op 't hoofd, ofte een krans van Mostaert-faet, wefende zijne hoofdhayren blond, en verciert met schoone krullen, boven uyt zijn hoofd stijgt

Zzz

een

een vlamme Vier, houdende in de rechter hand een Sceptrer, wijfende met den flincker hand nae eenen Adelaer, die neffens hem staet.

Het Verstand is van natuyren onbederflijck, en wort nimmermeer oud, en daerom wort het jongh gemaect.

Het gulden kleed, bediet de fuyverheyt en eenvoudigheyt des verstands, wefende 't goud het fuyverste onder alle metallén. De hoofdhayren zijn de fchoonheyt van zijne werckinge gelijk. De Kroone en Sceptrer zijn teyckenen van Heerschappye, die 't Verstand voert over de gebreeken van onse ziele, en van onfen wille, die geen dingh aenneemt, ten zy datfelve eerst in 't Verstand is voorgestelt geweest.

De vlamme is de natuyrlijke begeerte om wijs te wesen, heerkomende door de begrijpelijkheid van de verstandelijke kracht die daer altijd nae Godlijke en hooge dingen tracht: ten zy datfelve sich van de finnen, die daer willigh gehoorfaemen, laet verleyden, om flegte en verachte dingen te betrachten en aen te mercken.

De Adelaer daer hy metten flincker Vinger op wijft, bediet het werck van 't Ver-

stand: wefende dit haer eygen, dat zy het werck, in sich felve, buyght en fchickt, overwinnende daer in den Adelaer in 't vliegen, die nochtans alle andere Vogelen en Dieren, daer in overtreft, als mede in 't fcherp sien.

Het Mostaert-faet verwarmt den mond, en fuyvert de harffen, en hier door wort verftaen, de groote werckinge, van een Verftand, dat door den tijd gefuyvert is, 't welck door de wolcken der hertztochten of door de duyfterniffen der onwetentheyt, niet is verdonckert.

INTELLETO. *Verftand.*

EEn Man met een Couras gewapent, in 't goud gekleed, hebbende op 't hoofd eenen gulden Helm, en in de flincker een Spieffe.

De Man, aldus befchreven, geeft te verftaen, de volmaecktheyt des Verstands, die gewapent zijnde, met wijfe raed, sich lichtlijck befchermt, tegens al 't geene hem fchadelijck is, uytblinckende aldus in alle loffijcke en prijfelijcke daeden, die hy magh ter handen nemen en hem noodigh zijn, foo wel in oorlogh als in vrede.

De gulden Helm op 't hoofd, druckt uyt, dat het Verftand den Menfche vaft en wijs maect, alfoo datter aen andere aengenaem en prijfelijck is, kennende deffelden waerdigheyt, als de waerdigheyt van 't goud, 't welck vaft als ftael is. De Spieffe worter gestelt: om dat van 't Verftand alle de kracht heerkomt, die totte befcherminge van den Menfch kan strecken: welck Verftand (zijnde als een Koning) foo fit her in de eedelfte deelen des lichaems, en voert het ampt uyt van te gebieden en werten te ftellen, aen een ongerufligh volck, dat in ons, fonder het Verftand, oproerigh soude zijn, door een geftadige optant.

INGEGNO. *Vernuft, Verftand.*

EEn Ionghman van een wreed opficht, wefende naect, hebbende eenen Helm op 't hoofd, en op de kam deffelden een Adelaer, op de fchouderen fal hy vleugels hebben van verfcheiden verwen; houdende in de flincker hand een boge, en in de rechter een pijle, als vaerdigh fttaande om te fchieten:

't Ver-

't Vernuft is foodanige kracht des geefts, die den Mensch uyer natuyre vaerdigh en bequaem maect tot alle weetenschappen, waer toe hy zijnen wille en arbeyt wil voegen en schicken.

Iongh wort hy geschildert, om dat de verftandelijcke mogentheynt nimmermeer oud wort.

't Hoofd is hem gewapent, hebbende een wreed en stout gesicht, om zijne sterckheynt en kracht uyt te drucken.

De Adelaer op 't hoofd, bediet de eedleheynt en hoogheynt: waer over oock *Pindarus* de Menschen van een hoogh Verftand, by desen Vogel vergelijckt, wesende van een feer scherpe gesicht, en veel hooger boven alle andere Vogelen vliegende.

Naect en met vleugels van verscheyden verwen wort hy gemaelt, om zijne snelligheynt en vaerdigheynt in zijne overwegingen, en om de verscheydenheynt van zijne vindingen uyt te drucken.

De Boogh metten Pijl, bedieden zijne ondersoekinge, naespuringe en scherpsinnigheynt.

De Egyptenaers en Griecken, maelden tot een Hieroglyphisch beeld van 't Vernuft en van de kracht van 't Verftand en de kennis, *Hercules* af, met een Boogh in d'eene, en met een Pijl van drie punten, in d'ander hand: om te vertoonen, dat een Man door de kloeckheynt en scherpeheynt van zijn Vernuft, de Hemelsche, Aerdsche, en onderaerdsche dingen kan doorsnuffen, of de Godlijcke, Natuyrlijcke en Wisconstige saecken doorfoecken, gelijk *Pierius* verhaelt.

S D E G N O. Verstoornisse.

Een gewapent Man in 't root gekleet, met eenige Viervlammen, hebbende de beenen ontdeckt, met twee vellen van Leeuwspooten, gemaect op de wijze als een schoe. Op den Helm heeft hy een Beerekop, die vier en vlam uytblaeft, en dan sal zijn gesicht root en verstoort staen, hebbende eenige keetens in de hand, die gebroken zijn.

Het roode kleed en de vlamme, geven te kennen, dat de toorn een haestige opfiedinge van 't bloed is.

De knyen en armen, op de maniere als geseyt is, zijn teyckens, dat dese leelijcke sieck-

te, soo machtigh kan wesen in de Menschen, datse haer oock den wilden en woesten dieren, gelijk maect. En hierom is hy oock met het Beyre-vel geschildert, om dat dit Dier feer oloopende en haest verstoort is.

De gebroken keetens drucken uyt, dat de Verstoortheynt alle haere kracht en sterckheynt gebruyckt, om haere swaerigheynt en wat haer ontstelt, te overwinnen.

D I G E S T I O N E. Verteeringe van Spijs.

Een Vrouwe van stercker Natuyre, houdende de rechter hand op een Vogel Struys, wesende met Puleye gekroont, dragende in de slincker hand een takken van Condriilo.

't Is buyten twijfel, of de stercke Natuyren kunnen de spijs veel lichter verteeren als de teedere doen, waer over oock de Struys om zijne sterckheynt en hittigheynt, het yser verdouwt en verteert. Het *Pulegium* of Puley seyt *Isidorus*, is van de Indiaenen meer geacht als de Peper, om dat het verwarmt, fuyvert en een goede koockinge maect. De Condriil is een plante, die een knobbel of bulte heeft, wat min als een voet, waer van de blaeders van binnen schijnen rontom afgebeeren, en heeft een wortel als een Boone, en dese wort oock totte kokinge of verteeringe van de spijs gepast, gelijk *Plinius* verhaelt, door het aensien van den Poet *Dorotheus*, die dieselve in sijne dichtten, oock daer toe gebruyckt.

P E R S E C U T I O N E. Vervolginge.

Een Vrouwe, met de verwe van koperroest gekleet, daer root mede onderloopt, hebbende vleugels aen de schouders, en in de slincker hand heeft zy een Booge, gereet staende om te schieten, hebbende voor haere voeten een Cocodrill.

De koper-roeste verwe, bediet het einde van de vervolginge: 't welck is een ander te verteeren, beschadigende dieselve, of aen eere, of aen goederen.

De vleugels bedieden, dat de vervolginge altijd gereet staet en snel is, om andere luyden te beschadigen, houdende de Booge gespannen, oock wanneer se noch verre daer af zijn, dat is, met lasteringe en qualijk spreken.

De Cocodril wort by gefelt, wantse vervolghet, en wil alleene oorlogh met die geene, die voor aen loopt, en foodaenigh magh de vervolginge in desen fin niet genomen werden, ten zy die, by geval, gefchiet aen foodaenigen perfoon, die door zijn eygen macht niet kan of wil wederftant doen. Daerom is de vervolginge der Martelaeren foodaenigh geweest, datse sich in den dood hebben overgegeven, sonder de minste gedachte, van andere te befchadigen, en wort dese vervolginge gedaen van Nijdige en Verleyders, die altijd het goed gerucht, van een Man mer eeren, soecken wegh te rooven, niet meer om eens anders, maer alleen op haer eygen voordeel denckende.

DELITIOSO. Een Verwijft
of leecker Man.

Wanneer men een verwijft Man wil afbeelden, soo wort gemaelt, dat hy seer gemakelijck sit, leunende metten elleboge op een kussen.

Adamantius seght dat het een teycken van wellust en dertelheyt is, als men den elleboge op een kussen onder 't hoofd heeft: en dit is genomen nyt *Ezechiel*, diewelke Wee roept over den geenen, die den elleboge onder de wange houden, verstaende daer door die geene, die van een Manlijcke dapperheyt ontaert zijnde, door lomicheyt van lichaem en van gemoed, seer schandelijck verwijven.

GRASSEZZA. Vettigheyt.

Een swaerlijvige Vrouwe, die in de rechter hand een Olijftack houd, doch alleen mette vruchten sonder blaeders, in de slincke houdse een Zeekrabbe: diewelke een groot ontwerp is van de Vettigheyt, wanneer de Maene wast: of door een besondere welgeschicktheyt, die getrocken wort nyt de hoedaenigheyt van de Maene: Of om dat de Maene, wanneer zy vol en klaer is, de krabbe gelegentheyt geeft om lichtlijcker haeren kost te soecken.

De Olijf is een oprecht beeld van de Verrigheyt, en dat niet alleene by de Poëten en Historyschrijvers, maer oock in de H. Schryfuyre, gelijk men in veele plaetsen kan naelēfen. En 't is de eygen bynaem van den Olijf, datse vet is,

CONFUSIONE. Verwarringe.

Een jonge Vrouwe, wiens kleed, in 't wilde, met verscheyden verwen geschakeert is, hebbende wilde en verwarde hoofdhayren: houdende de rechter hand op de vier Elementen, die seer verwart onder malkanderen sweven, en de slincker hand houdse op den tooren van *Babel*, met dese spreuke, *Babylonia undique*, dat is, over al Verwarringe.

Zy wort jongh geschildert, om dat de jonge luyden seer totte Verwarringe gedreven zijn, en dat van wegen de kleyne eervaerentheyt die zy hebben, sonder welke men zijne faecken niet kan bestieren, wordende lichtlijck door haere genegentheeden verleyt, die alsdan de Verwarringe medebrenghen.

De verwarde, lange en korte hoofdhayren, bedieden de wilde en vliegende gedachten, die het Verstand verwarren.

De verscheyde verwen van 't kleed, drucken ytt de ydele, ongemanierde en verwarde handelingen: want waer te veel is, daer is Verwarringe.

De tooren van *Babel*, *Genesis xi*, wort gestelt als een teycken van Verwarringe, 't welck een yder bekent is. En daerom als God den Bouwlieden wilde verstooren, soo verwarde hy haere spraecke, alsoo dat een yder in 't wilde riep, sonder datse malkanderen verstonden: en hier door wierden de hovaerdige en Godloose Heydenen, diewelcke sich vermaeten, dat zy, tegen Godes Almachtigheyt, wilden aen wercken, gestraft, sulx dat zy het werck mosten staecken. En tot meerder klaerheyt maelt *Ovidius* het *Chaos* of de verwarde ruwe klomp, aldus af:

Daer was een eenigh beeld, een Chaos over al,
Een rouwe woeste klomp, en een verwarde bal.

Aguillara seyt in zijne Naevolginge over *Ovidium*, van dese Verwarringe, dien wy aldus hebben naegevolght:

Aleer de Hemel was, de Zee, de Aerd' en
't Vier,

Soo was het Vier, de Aerd, de Hemel, Zee,
oock hier:

De Zee den Hemel heeft, de Aerd' en 't Vier om-
geven,

Doch roem most Vier en Zee, in Aerd en Hemel
sweven:

't Geen d'Aerde was, was 't Vier, de Hemel en de Zee,

En d'Hemel, was als d'Aerd, als Vier en Waeter mee,

De Aerde, Vier en Zee, den Hemel hiel gestoten,
En d'Hemel was met Vier, Aerd, Waeter overgoten.

Naerder Oversettinge van Ovidiü

Chaos uyten Latijne :

Alwaer het Aerdryck was, daer was de Locht en Zee,
En 't Aerdryck dreef gantsch los, en 't ondiep Water mee:
De Locht die had geen Licht, geen stoffe hield haer we-
Dies ijfer in haer romp een groete rwijs geresen, (sen,
Want koude stree met heit, en 't drooge met het vocht,
Het harde met het sacht, en 't swaere mette Locht.

MARAVIGLIA. Verwonderingh.

Een jonge Dochter, die de rechter arm een weynigh om hoog houd, en met den hand open, de slincker om leegh, en de vlacke naer de aerde gekeert, het eene been wat wijder als 't ander uytstekende, 't hoofd wat gebogen nae de slincker schouder, hebbende de oogen ten Hemel gekeerr.

Verwonderinge is een seckere ontsteltenisse van 't gemoed, dieder gebeurt wanneer der iet nieuws in de sinnen komt, houdende den Mensch in verbaestheyten en verwonderingh, waerover zy de armen en 't gantsche lichaem, daer nae voeght.

Zy is jongh gemaelt, om dat de jonge lnyden, sich meest verwonderen, als hebbende weynigh eervaerentheyten.

INIMICITIA. Vyandschap.

Een Vrouwe in 't swart gekleet, vol vlammen Viers, staende met de rechter hand opgeheven, als of zy iemand dreyghde, in de slincker hand houdse een Ael, en op der aerde staet een Hond en Katte, die malkanderen krabben en bijten.

Het swarte kleed mette vlamme, beteyckent gramschap, die mette melancolie of swaeremoedigheyt vereenight is, en die te gelijk de Viandschap geduyrigh maect, 't welck niet alleen die gramschap is, dieder in 't diepste des herten is gewortelt, maer die oock mette wraeck-lust vermenght, tot nadeel van zijn evennaesten, en dat wort alles door 't Vier uytgebeeld, Haere bepae-

linge wort daer in bekent, alwaer gefeyt wort, dat de gramschap een brand van 't bloed is, dat rontom 't herte leyt, uyt lust tot wraecke. En de melancolie wort van de Medicinen genaemt *atra bils*, of swarte galle, en daerom wortse door 't swart uytgedrukt, als maeckende den Mensch den geleedene smaet indachtigh.

De Ael, Hond en Katte, betoonen dieselve werckinge, want de Ael scheidt sich uyt Viandschap van andere Visschen af, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, en de Hond en Katte staen oock altijd onder malkanderen, in een gestadige strijd.

INIMICITIA MORTALE.

Doodlycke Vyandschap.

Een gewapende Vrouwe, met een wreed En schricklijck opsicht, in 't root gekleet, die in de rechter hand twee Pijlen vat, die even wijt van malkanderen zijn, waer van d'eene 't scherp nae boven, d'ander 't scherp na beneden houd, in de slincker hand heeftse een Ried met blaederen, en een tack van Felce of Wildvaeren.

Gewapent en wreed wortse gemaelt, om

dat de Viandschap altijd met haere wapenen gereet staet, om haeren Viand te bespringen en aen te vallen.

De roode verwe beteyckent de eygen werckinge van de Viandschap, diewelcke in den Mensche toornigheyt, oploopentheyt en wraeckgierigheyt baert.

Van de Pijlen op de maniere, als gefeyt is, verstonden de Egyptenaren, dat die het rechte beeld waeren van tegenstrijd, alsoo in de tegenstrijdige dingen geene eendracht, maer staedigh een doodlijke Viandschap most wesen.

Het Ried en de Wildvaeren, beteyckenen de quade en verkeerde Natuyre der geener, diewelcke van de geboden des Heeren, ontrent het lasteren, verre afgescheyden zijn, overtredende sulcken hoogen gebod, waer van by *Math.* staet, *Maer ick segg u, bemint ırve vřanden, doet wel die u haeten, bid voor die u vervolgen en lasteren.* Voorders seyt hy, *alsoo sal oock mijn Hemelsche Vaeder u lieden doen, ten ız ghy ırves broeders mislaet van herten vergeest.* Dit zijn de woorden des Heeren, en die zijn vriend wil wesen, is 't noodigh dat hy dien volge: Want hy seyt, *ghyliden ızjt mijne vrienden, soo ghy doet wat ick u gebiede:* en derhalven betaemt het, tot behoudennisse onser ziele, niet wraeckgierigh noch hartneckigh te wesen, noch viandschap te draegen, als het Ried en de Wildvaeren doen, die soo tegenstrijdigh zijn, dat d'een den anderen doet vergaen, gelijk *Dioscorides* en *Pierius* verhaelen, want de Wildvaeren sal vergaen, fooder Riet wort rontom geleyt, en in 't tegendeel sal het Riet vergaen, wanneer veel Wildvaeren wort rontom geplant, en *Pierius* seght, dat het sulcke vianden zijn, dat de Wildvaeren met het Ried afgesneden zijnde, of als het land geploeght, en op den ploeghkouter wort geworpen, soo sal 't niet wassen: en van gelijcken soo men het Riet werpt en de Wildvaeren daer op, soo doerse eenderleye werckinge als het Riet, soo groote Viandschap hebben dese planten met malkanderen. Hier toe dient 't geene *Alexander Magnus*, hoewel Heyden zijnde, gedaen heeft, tot een voordaet van dat wy onsen viand fullen vergeven, en niet ter dood toe vervolgen. Want *Bessus*, nae dat hy *Darium* drie maelen geslagen, gevangen en gebonden zijnde, doodgeslagen hadde, liet *Alexander* twee boomen met kracht te samen

binden, en maeckte aen yder boom een been van *Bessus* vast, die hy daer nae, los laetende, het lichaem van *Bessus* liet van den anderen scheuren, ter gedachtnisse van zıjne viandslijke en schandige daed.

I N V E N T I O N E. *Vindinge.*

EEn jonge Vrouwe met prachtige kledinge, in 't wit, waer op sal geschreven staen, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen*; hebbende 't hoofd rontom de sluyer, met verscheyden verwen geciert, alwaer, door aerdige krullen en drayen, de konst en de schoonheyt vertoont wert. Hebbende aen de slaepen van 'r hoofd, twee vleugeltjes, en in de slincker hand false houden het beelden van de *Natuyre*: de rechter arm wat hoogh en recht uytstekende, de hand open, en met bloote armen, doch beyde met gulde Braçeletten geciert, en op de Braçelet aen de rechter arm sal geschreven staen, *ad operam*, dat is, *aen 't werck*.

Iongh wort zy vertoont, om dat de geesten in de Ionckheyt, door de hette des bloets, sich verheffen, en tot het verstand opstijgen, waer door geschiet, dat het verhael der dingen een overweginge maeckt, en ytt

uyt dieselve overweginge, worden alle Vindingen toegestelt.

Haer kleding is wit, om dat de Vindinge behoort suuyter te wesen, en sich niet te behelven met eens anders arbeyt, en daerom worter geseyt, *facile est inventis addere*, dat is, *men kan licht by eens anders Vindinge wat toe doen*, gelijk de spreucke oock uytdrukt, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen*, maer men sal 't by sich selve soecken. De ciersels en sluyers van verscheydenen verwen, bedieden dat de Vindinge niet in een dingh alleene bestaet, maer dat zy verscheyden is en oneyndlijck, want de verscheydenheyt der verstanden, brenghet soo wel goede als quaede Vindingen voor den dagh. De vleugels aen 't hoofd, bedieden de opheffing van alle de verstandelijke deelen, diewelcke opgeweekt zijnde door de sinnen, om te verkrijgen, daer men nae verlanght, soo wecken zy te gelijk de sinnen op, om al het geene te soecken en te vinden, wat haer, daer door, wort voorgestelt.

Dat zy het beeld van de Natuyre in de sincker hand houd, is om te betoonen, dat de Natuyre de Vindster is van alle dingen. En daerom iets nieuws te vinden, en niet in 't licht te geven, is een saecke die niemant vorderlijck is, en dat nae de spreucke van de Wetgevers, *die zijn voornemen of konst verberghet*, seggen zy, *daer van kan geen nut komen*, en hierom is 't geen wonder, want de Philosophen seggen, *Virtus in actione consistit*, dat is, *de Deughd bestaet in de daed*: Hier over behoortmen zijne Vindingen in 't licht te stellen en uyt te voeren, om by een yder lof te behaelen. En daerom is dese beeldnisse gemaelt datse de opene hand een weinigh verheven uytstrekt. Want by den Egyptenaers was een gemaelde of gesneden hand, een bewijs van een vlijtigh Man totte Bouwkonst, welcke hand ons veelmaels tot het werck heeft gedient, en door wiens weldaet, de konst van alle dingen, wort gevonden, om de beeldnissen, die in de gedachten ontworpen zijn, sichtbaerlijck voor de oogen te vertoonen, en daerom hebben wy het woord *ad operam*, aen de rechter arm geschreven. De twee bloote armen mette goude armringen, bedieden het loon, dat de Oude plachten te geven, aen die geene die iet loslijx en treflijx, tot vorderinge der konsten, hadden gevonden. En dit verhaelt *Pterius Valerianus* in t XL boeck,

INVENTIONE. Vindinge, gelijk die te Florencen aen H. Ferdinand vertoont is.

EN schoone Vrouwe, die aen 't hoofd twee vleugels heeft als *Mercurius*, met een Beyrinne aen hare voeten, die eene van hare jongen leckt, waer door getoont wert, dat het Beyre-jongh, al leckende, metter tijd, tot zijne volkomentheyt sal werden gebracht.

De *NIILUS*, alsoo dieselve in een Marmore beeld, staende te *Romen* in *Vaticano*, vertoont is.

DE *Nijl* leyt met lange locken en baerd, wiens hoofd met bloemen, blaeders en vruchten omkrant is, leunende met zijnen sincker arm op een *Sphinx*, hebbende het aengesicht totte borsten toe, als een Maeghdenken, en de rest van 't lichaem als een Leeuwe: tusschen den *Sphinx* en 't beeld van de *Nijl*, stroomt groote menighe waters uyt: Hy houd in de sincker hand een Overvloets hooren, vol blaeders, bloemen en vruchten, en boven op dit beeld, als mede ter sijden op den *Crocodil*, staen sestiën kleyne kinderkens, die met groote vrolijkheyt met een ander speelen.

De *Nijl* is een suydlijcke Reviere, gelijk *Bocanius* seyt, die Egypten van *Æthiopien* afscheyt, en nae 't gemeen gevoelen, heeftse haer oorsprong uyt de gebergten van *Mauritania*, by de groote Zee.

De oude Man met den langen baerd, den *Nijl* uytdrukkende, is boven op 't *Sphinx* gestelt, als een vermaert Monsterdier in Egypten, gelijk de *Crocodil* mede is, die veele aen den oever van dese Reviere wort gevonden.

De menighe van waeter, bediet de overloopinge van dese Reviere in 't Rijk van Egypten, als mede in andere Landen daerse passeert.

De sestiën kinderkens bedieden de sestiën cubiten of ellebogen, die de *Nijl* overvloeeyt, 't welck oock het hoogste is datse wast. En de vrolijkheyt der kinderkens, bediet de nuttigheyt, die de Menschen aldaer uyt dese overvloeyinge trecken, daer andersins haere Landen droogh en van de *Sonnē* souden verbrant blijven. En hier door worden de Landen

Landen overvloedigh en vruchtbaer : Waer over dieselve oock den krans en den hooren vol vruchten wort gegeven.

I N D U S.

EEn Man dapper van gesicht en jeugdh, met een bloemkrans en vruchten op 't hoofd, leunende aen d'eenne sijde op een Waeter-kruyck, en aen d'ander staet een Kameel.

Indus is een seer groote Reviere, daer wel festigh Revieren inloopen, en meer als hondert stortende beecken.

Met vruchten en bloemen wort hy gekroont, om de vruchtbaerheyt uyt te drucken, want het Land wel bebouwt zijnde, is boven maeten vruchtbaer, waer van d'Inwoonders seer burgerlijk leven.

De Kameel staeter ter sijden, om dat dit Land, alwaer dese Reviere doorloopt, veele Kameelen heeft.

A C I S,

EEn Reviere daer *Ovidius* in 't XIII boeck *Metamorphosis* aen gedenckt, waer op *Galathea* verliest was, dese is een Reviere in Sicilien, komende uyt en bergh *Atna*.

A C H E R O N. De Helſche Vloet.

SAl geschildert zijn in doncker taneyt, giestrende waeter en sand uyt haer kruycke, die met een wijde gorgel al 't sand van *Cocytus*, opslorpt.

C O C I T U S,

SAl gantsch swart en vuyl zijn, soo sal oock 't waeter zijn datse uyt haere kruycke giet.

S T I X. Een Helſche Moeras.

EEn Nimphe van duyster taneyt, met een omgekeerde kruyck, en 't waeter van dieselve verwe.

P H L E G E T O N. Een Helſche Reviere :

SAl geheel root zijn met een waterkruyck Sop de schouder, waer uyt root waeter komt bortelen, nae 't seggen van *Dante*,

F I U M I. De Vloeden of Revieren, beschreven van *Aelianus*.

A*elianus* de Historyschrijver in 't tweede boeck van de beeldnissen der Revieren seyt, hoewel de Natuyre en de inham der Revieren ons voor de oogen wort vertoont, dat niet te min eenige, die haer in eerbiedinge houden, haer hebben afgebeeld, ten deele door een Menschlijk beeld, en ten deele van een Ofsse. De *Stymphali* in Arcadien, maekten den Vloet *Erasmus* en de *Metopa* als Ofsen, gelijk mede deden de *Lacedemoniers* de *Eurota*, de *Sicioniers* volkeren in *Peloponeso*, niet wijt van *Corinthen*, en de *Philiassi* haere gebuyren den *Asoopo*, en de Argiven, haeren *Cephisus*. In Menschlijke gedaente maekten de *Psophi*, volkeren in Arcadien, den *Erimant*, die nae *Plinius* seggen, in de Reviere *Alfens* loopt, en die van de *Hercense* Arcadiers oock in Menschlijke gedaente wierde verroont, de *Cherronesen* deden 't selve. De *Athenien*en vereerden den vloet *Cephisus*, als een Man met hoorens. Die van *Siracusa* in Sicilien, vergelijckten den *Anopus* by een Man, maer eerden de *Fonteyne Ciana* als een Vrouwe. De *Egisters* in Sicilien vereerden dese drie Revieren als de *Propax*, *Crimissus* en de *Telmistius* in Menschlijke gedaenten. De *Agrientinen* offerden haere Reviere, die nae haere Stad genaemt was, versierende dat het was een schoon kindeken : en dese heylighden oock een beeld in *Delphos*, van *Yvoir*, schrijvende daer boven de naeme van de Reviere, dat mede door een kindeken wierde vertoont. En tot meerder aerdigheyt van ons verhael, sullen wy hier by voegen het schoone raetsel van *Giov. Castell. Zaratino*, alwaer, onder een geheel verbloemde maniere, verscheyden werckingen en hoedanigheden van de Vloeden en Revieren worden beschreven :

Mijn Moeder heeft my noyt gebaert,
Maer steeds in 't lichaem opgesloten :
Daer ick nochtans ben ond bejaert,
En kom dan hier dan gins gevloten.
'k Legh stil, een loop veel duysent mijlen,
'k Ben sacht, en hart, en dragh veel last,
Daer Atlas met zijn stercke stijlen,
Mof onder leggen, als vermaest :
Ick heb geen mond, maer schreuw in nood,
Dees schenck ick 't leven, die den dood,

A D I G E.

EEn oud Man, die als d'ander op een wa-
terkruyck leunt, waer uyt menichte van
water loopt, zijnde gekroont met verschey-
den bloemen en kruyden, houdende mette
rechter hand een Riem van een Schip.

De *Adige* heeft zijn oorsprongh in de Al-
pes van *Trenten*, als *Plinius* seyt, en stort sich ten
laetsten in de Adriatische Zee by de *Fossuni*, al-
waer een goede Haven is.

Een schoone krans van verscheyden vruch-
ten en bloemen wort hem gegeven, om te
vertoonen dat het over al lieflijk en vrucht-
baar is, waer hy passeert, gelijk *Virgilius* seyt.

De Riem die hy in de rechter hand houd,
vertoont dat dese Reviere seybaer is, want
daer wort veele goeds, tot nut der Men-
schen, door gebracht.

P o.

DE *Po* is van verscheyden en in 't beson-
der van *Probus* afgemaelt, niet alleene
dat die sich als d'andere Revieren op een
Waeter-kruyck leunt, en 't hoofd met een
krans van Riet omwonden heeft, maer oock
dat hy 't hoofd van een Stier heeft met
hoorens.

Op dese maniere wort hy geschildert, om
dat gelijk *Servius* en *Probus* seggen, dieselve
een geluyt maect gelijk de Ossen balcken,
oock isse gekromt gelijk de hoorens.

Door de verklarings van de Rietkrans,
sullen wy ons behelpen met het aensien van
de Oude, die hare Revieren met Riet kroon-
den, want gelijk wy in de beschrijvinge van
den Tyber geseft hebben, soo waft het Riet
beter in waeterige als in dorre plaetsen.

Men sou dese Reviere oud konnen mae-
len, met hayren en een lange grauwe baerd,
op een Waeter-kruyck leunende, daer me-
nichte van waeter uyt loopt, makende seven
armen, alwaer een Swane in swemt, houdende
in d'eene hand den Overvloets hooren,
en in d'ander een tack van een boom, alwaer
een geele vochtigheyt komt afdruppen.

Op 't hoofd sal hy een krans van Popu-
lier hebben, om te vertoonen dat dese Re-
viere niet alleene van dese boomen omcin-
gels is, maer ter gedachtenisse van 't gene
beuselachtigh verhaelt wort, van de Suster
van *Phaeton*, die van *Jupiters* blixem geslagen

zijnde, in de *Po* is verdroncken, en aldaer in
Populieren, aen de Reviere is verandert. Als
mede van *Cignus* Koningh van Ligurien, die
in een Swane herschept is. Oock wort dese
Vogel alhier geschildert, om dat in dese Re-
viere groote menichte gevonden worden.

Dese Reviere is in Lombardien seer be-
kent, voortkomende uyten boesem van de
seer hooge bergh *Vesalus*, en mer een klaer en
kort beginsel valtse door de Alpes, en al dae-
lende onder de aerde, rijstse wederom, en
gaet met seven monden in de Adriatische
Zee, alwaer geseft wort, datse seven Zeen
maect.

Door d'Overvloets hooren verhaelt *Pli-
nius*, dat de *Po* in 't begin van de Hondsdag-
gen begint groot te worden, als wanneer de
ineeu begint te smelten, en is felder door de
velden, als daerse seybaer is: maer daerom
wort haer niet van 't gene zy wegh neemt,
toegeeygent, en waer die passeert, daer
maectse het verter en overvloediger.

Tot verklarings van de tack daer de
vochtigheyt afdruypt, seyt *Bocadius* in zijne
afkomst der Goden, dat rontom de *Po* ver-
scheiden slag van boomen wassen, waer uyt
door de kracht van de Sonne, sonder datse
geplant zijn, een seeckere geele vochtigheyt
als traenen komt druypen, 't welck door de
konst versamelt zijnde, soo wort de Am-
ber uyt gemaect. En dit geschiet als de So-
mer nu begint te eindigen, en de Sonne al-
reede is aen 't daelen.

G A N G E S.

EEn Man van rouw gesicht, met een Palm-
krans om 't hoofd, leunende van d'eene
sijde als de andere Revieren op een Water-
kruyck, en op d'ander sijde sal een *Rinoceros*
staen.

De groote Reviere *Ganges* in Indien neemt
uyte fonteyne van 't Paradijs haer beginsel.

Hart en rouw wort hy vertoont, om dat
haere inwoonders niet wel gemaniert noch
opgetogen zijn, en by gevolg seer Boers.

De *Rinoceros* staeter by, als een Dier dat in
die Landen bekend is, waer dese Reviere
passeert.

De Reviere *Ganges*, van *Michiel Angelo*.

EEn oud Man die gekroont is met eedel-
gesteenten, en als de andere Revieren

met een Waeterkruyck, en ter sijden met een Vogel-grijp.

A R N O.

Een oud Man met een lange baerd en Hoofdhayren, die met een elleboge op een Waeter-kruyck leyt, daer veel waeters uyt stroomt, hebbende om 't hoofd een krans van Beucken-blaeders, en ter sijden leyt een Leeuw, die met zijne poot een roode Lely houd, bediedende beyde de oude waepenen van *Florenzen*, de oudste stad van *Toscana*, alwaer de *Arne* midden door loopt.

Men seght dat de Florentijnen eertijts uyt alle bloemen haer Waepen naemen van de witte Lely in een root Veld, maer daer nae, door eenige twist, die onder haer ontstont, gelijk *Landinus* verhaelt, verkoren zy een roode Lely in een wit Veld.

Zy naemen oock van gelijken onder de Dieren den Leeuwe, als een Koningh van alle Dieren, en onder de dappere Mannen, naemen zy *Hercules* tot haer groot zegel.

De krans van Beucke-boomen wort haer gegeven, om dat de *Arne*, gelijk *Strabo* verhaelt, haer oorsprongh neemt van de Appenijnse geberghten, van een plaetse *Faltrona* genaemt, alwaer menighte van Beuckenboomen zijn.

Dese Reviere komt van de bovengeseyde plaetse afdalen, gelijk een beekken, loopende door struyvellen, ruyghten en laeghten, nae 't Westen toe, nemende zijnen gangh door veele Waeter-wellen, stortende plasfen en vloeden, soo wortse allenskens grooter, en laetende aen de slincker sijde de *Arezzo*, komtsē in 't Florentijnsche gebiet, en loopt door *Florenzen*, scheidende 't selve in twee deelen, en van daer door *Pisa*, en datselve mede deelende, neemt voorts haeren loop nae de Zee, alwaer zy eyndigh.

Dese beeldnisse soude men oock met een Overvloets hooren konnen afnaelen, om dat, waer dieselve Reviere passeert, het over al een vruchtbaer Land is.

A C H E L O U S.

Dese is van *Ovidius* in 't ix boek *Metamorph.* gemaelt met een lange baerd en hoofd-hayren, hebbende aen d'een sijde van 't voorhoofd een hooren, en van d'ander is het hooren meest afgebroken, gekroont zijnde

met een krans van Willigen en van Riet. En *Ovidius* maekt hier van gewagh, wanneer dese Reviere uyt sich selve klaeght, nae datse van *Hercules* was bestreden:

*Ik vind' my seer bespot, berooft van mijne Vrouwe,
Beset met double schand, en double angst en rouwe:*

Schoon datmen my nu kroont, met biesen, riet en blaen,

En 't hoofd met Wilgen ciert, ik moet allene gaen.

Hy houd twee Waeter-kruycken onder zijnen arm, waer van d'ene veel waeters uytgeeft, en d'ander niet.

Achelous is een Reviere, die in Grieken seer vermaert is, komende uyt den bergh *Pindus*, deelende *Aetolien* van *Arcadien*, vallende eindlijk mette Zee in *Malia*.

Na dat de Poeten daer beuselighe af spreken, hadde *Oenoe*, aen *Hercules* haer Dochter *Dianira* tot een Vrouwe beloofd, die seer schoon was, met desen bedinge, dat hy al het water van *Achelous* in eene plaetse soude brengen, want alsoo die met twee armen liep, so verdroncken alle vruchten en 't kooeren gewas van de Landen, doende over al groote schaede: Daerom seytmē dat *Hercules* nae veele moeylijke sloverie, strijdende met *Achelous*, die in een Stier veranderde, hem overwan, breeckende hem een hoorn van 't hoofd, 't welck was, wanneer hy 't water in eene plaetse leyde, waer door 't Land vruchtbaer en overvloedig wierde, en daerom wort hy met twee kruycken gestelt, waer van d'ene water geeft, en d'ander niet.

T E V E R E. Tiber.

Men vind den *Tiber* in veele plaetsen verroont, doch insonderheyt in *Vaticano*, in een Marmore beeld, 't welck al leggende onder zijn rechter arm, een Wolvinne houd, waer onder twee kleyne kinderkes leggen, die dit Dier met haere mond suygen, onder dieselve arm houd hy een Waeter-kruyck, daer veel waeters uytloopt. Onder de slincker heeft hy een Overvloets hooren, vol van verscheyden vruchten, en in de rechter hand eenen Riem, met een lange baerd en hoofd-hayren, zijnde met een krans van verscheyden vruchten en bloemen gekroont.

De *Tiber* is een Reviere in Italien, die haeren oorsprongh neemt aen de rechter sijde van den bergh *Appenninus*, scheidende *Toscana* van *Vmbria* en *Campagnien*, gelijk oock de stad

Romein.

Romen. De Revieren worden leggende gemaect, om dat haer eygenschap is, vlack over 't Land te loopen.

De twee kinderken die een Wolvinne suygen, staen ter gedachtnisse van *Romulus* en *Rennus* gebroeders, opbouwers van *Römen*, die aen den oever van dese Reviere, souden gevonden zijn, een Wolvinne suygende.

't Beeld wort gekroont ter gedachtnisse van de Romeinsche Overwinningen, waer af men de beeldnissen in veele plaetsen vind, niet alleene met bloemen en vruchten, maer oock met Lauwer afgemaelt. De Overvloers hooren bediet de vruchtbaerheyt der Landen daer zy door loopt. De Riem druckt uyt datse Schipbaer en bequaem is totte koophandlinge.

T I B E R.

DE *Tiber* is van *Virgilius* in zijn VII boeck van *Aeneas* beschreven. Het kleet sal Hemels blaen zijn, om de klaerigheyt van 't waeter, 't welck dan op 't klaerste is, wanneer 't de verwe des Hemels alderbest aenneemt. En daerom is de *Tiber* aldereerst *Albula* geheeten: en daer nae isse nae den Koningh van Albanien, *Tiberinus*, die in dese Reviere verdronck, *Tiberinus* geheeten, gelijk veele Poëten en Historien getuygen, als mede uyt seecker opschrift, dat aen den Oever van den *Tiber* te vinden is. Met een geele sluyer is hy gemaelt, om dat *Virgilius* en *Horatius* dieselve Reviere geel noemen.

De krans van Riet, gelijk *Virgilius* seyt, past op alle Vloeden, om dat die in alle waeterige stroomen seer willigh wassen.

T I G E R.

EEN oud Man, die op een Waeter-kruyck leunende, van d'ander sijde een *Tiger* heeft.

Dese Reviere spruyt in groot Armenien, in 't vlacke van een plaetse geheeten *Elongesine*, en sich met tien monden krommende, loopte in de Persische Zee. De *Tiger* wortse genoemt, of om haer snelligheyt, of datter veele *Tigers* zijn, waer zy passeert.

D O N A U, nae de Medaglie van
Adrianus.

EEN oud Man, die op een Waeter-kruyck leyt, daer 't waeter nyt loopt; houdende

't hoofd met een sluyer bedeckt. Dat hy 't hoofd bedeckt, geschiet, om datmen de seeckerheyt van zijn oorsprongh niet wel weet, alhoewel zy in Duytslant ontrent *Donarwert* ontspringht, en sich Oostwaert op in de swarte Zee stort.

N I G E R.

EEN swarte Moriaen met straelen rontom zyn hoofd, leunende op een Waeterkruyck, alwaer van d'een sijde een Leeuwe staet.

Vermidts dese Reviere onder de Lijne leyt, wortse een Moriaen gemaect, om dat die aldaer wonen, seer van de Sonne worden verbrant. De Leeuw isser by gestelt, om dat dese Reviere door 't Land loopt, daer de meeste Leeuwen zijn.

A D U L A T I O N E. Vleyinge,
Plumystrückerie.

EEN vrolijkke Vrouwe met een gekreuckt aengesicht in weerschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Blaesbalck om 't Vier op te blaesen, in de sincker een touw, en voor hare voeten sal een *Chameleon* staen.

De Vleyinge, na dat *Cicero* dieselve in zijne *Tusculaensche Vragen* beschrijft, is een sonde, dieder geschiet uyt loftruyterie, met soodaenigen ooghwit en gemoed, om iemant daer door te behagen: of het is een valsche overreding of loogenachtige bewilliging, die de geveinsde Vriend gebruyckt, door iemants ommegangh, om sich selve by hem in 't geloof te brengen, oock om van zyn eygen dingen, te doen verstaen, 't geene dat in der daed niet is, doende 't selve uyt lust of door gierigheyt.

Mer weerschijn wort zy gekleet, overmits de Vleyer seer vaerdigh is om zyn aengesicht in alle voorval, te veranderen, oock zijne woorden, met *Ja* en *Nee*, te draeyen, nae dat het een yder smaect; gelijk *Terentius* 't selve in zijne *Eunuchus* uytdruckt, *Al wat zy seggen (seght hy) prijs ick, en wat zy verachten, veracht ick mede, &c.*

Het *Chameleon* wort gestelt, om datmen de genegentheeden en meeningen van andere luyden al te seer volghet: Waer over *Aristoteles* seght, dat datselve Dier sich schickt nae de veranderinge der tijden, gelijk de Vleyer,

diewelcke hem acht volmaect in sijne konste te wesen, wanneer hy sich best weet te voegen, om eens anders manieren (alwaert oock datse schandigh waren,) tot zijn eygen profijt, met verwonderingh aen te nemen. Wort oock geseyt, om dat het *Chameleon* seer vreesachtigh zijnde, by sich weinig bloeds heeft, en dat infonderheyt rontom 't hert, soo schrickt het voor alle slechte beuselingen, en verandert sich. Waer uyt men sien kan dat de Vleyinge, een kenteicken van een kleyne geest en van een veracht gemoed is, waer in dat dieselve heersicht en gewilligh gehoorfaemt. Dies *Aristoteles* seght, alle *Vleyers* zijn slaef, en oock verachte *Menschen*.

De *Blaesbalck* (die een bequaem wercktuigh is om 't Vier te ontvoncken, en 't ontftecken licht uyt te blaesen, alleen door den wind,) geeft ons te verstaen, dat de *Vleyers*, met den wind van ydele woorden, het Vier van haere hertzochten en genegentheden, waer na zy gewilligh luysteren, of ontftecken, of dat zy het licht der waerheyt; dat haer anders, door de kennisse van haer self, behoorde te ondersteuten, uytblusschen.

Het *touw* dat zy in de slincker hand heeft, bediet, gelijk *Augustinus* verhaelt over den ix Pfalm, dat de Vleyinge den *Menschen* in de sonde verbint: seggende, *de tonge der Vleyers bint den Mensche aen de sonde, want hy heeft vermaeck, niet alleen in die dingen te doen, waer in hy niet alleene niet sal gevreesd worden en bestraffer te zijn, maer wort oock geseyt een wercker daer van te wesen*. En voorts seyt hy, *in den strick die zy verborgen hadden, is haer voet gevangen*.

Het gekreuckte voorhoofd, nae dat *Aristoteles* in zijne *Mensche-kennige* seyt, bediet *Vleyinge*.

ADULATIONE. *Vleyinge*,
Phymstrijckerie.

EEN Vrouwe met twee aengesichten, 't eene van een schoon jongh *Maeghdeken*, 't ander van een mager oud *Wijf*; uyt hare handen vliegen vericheyden *Byen*, die hier en daer swerven, hebbendé ter sijden eenen *Hond*.

Het schoon aengesicht is een kenteeycken van 't eerste bejegenen van de vleyige woorden, en dat leelijcke aengesicht, vertoont de gebreecken, diemen veinst en achter den rugge houdt.

De *Byen* zijn het eygen beeld van den *Vleyer*, want zy draegen *Honigh* in haeren mond, en houden verborgen dien stekenden *Angel*, waer mede zy veeltijts oock den *Mensche* praemen, eer hy 't vermoed.

De *Hond* quispelsteert en bewijst vriendschap aen die geene die hem brood geeft, sonder eenigh onderscheyd of hy 't waerdig is of niet; en dickwijls bijt hy oock die geene, die 't niet verdient heeft, jae 't gebeurt oock dat hy dienselfen, die hem 't brood heeft gegeven, verlaet. Daerom wort den *Vleyer* dieselve seer wel toegepalt.

ADULATIONE. *Vleyinge*,
Phymstrijckerie.

EEN Vrouwe seer konstelijck en schoon-gekleet, speelende op de *Schalmeye* of *Fluyte*, met een *Hert* dat voor haere voeten slaept. Aldus wort zy van *Orus Apollo* en *Pierius* afgeschildert. Eenige schrijven dat het *Hert* uytter natuyre, door 't geluyt van de *Fluyte*, alsoo wort aengelockt, dat het als betoovert zijnde, sich selve vergeet, en alsoo laet vangen. Tot bevestinge van dit seggen komt dese beeldenisse over een, in de welcke

mette

mette lieflijkheyt van 't geluyt, wort uytgebeeld de foetigheyt van de woorden: En die geene die sich gaerne hoort Vleyen, dat wort, door de natuyrlijke drift van 't Her-te, uytgebeeld. 't Welck oock vertoont dat hy vreesachtigh en van een swack gemoed is, die zijne ooren aen den Vleyers goedwilgh verleent.

Op dese maniere schildert *M. Ant. Cataldus* Romeyn, de *Vleyinge* af, en dat zy is:

Een vyandin van 't waer' gemoed,
 Een schendster van het aerdsche goed,
 Een blindheyt voor een cel verstand,
 Een spijs en dranck vol gift en brand,
 Die aen geen sobre ziele smaect,
 Maer is een herbergh die volmaect,
 In vleyen en lostyten swelt:
 Een nest tot in de locht gestelt,
 Een breed verblijf van logen-tael,
 In 't aensien siemen't altemael:
 Nu isst een Chameleon,
 Een Circe of Sphinx die toveren kan,
 Een Hond die vinnigh bijt en steect,
 Waer wyt een doodsche wonde breeckt.
 Een tongh' is 't die seer soetjes vleyt,
 Doch is met bitter gal verspreyt.
 In 't hort, het is een snoode lust,
 Een kleynoot daer de dood in rust,
 Een soet vernijn, een bitter soet,
 Een krankheyt die den Hoovlingh voed.
 En dit is 't geen 't Heeromnes weet,
 Oock dat eenzyder Vleyen heet.

FUGA. Vlucht.

Een onthulde Vrouwe met een beknopt kleed en vleugels aen de schouders, met een kindeken in den arm, staende vaerdigh om te vluchten.

FUGA. Vlucht.

Een Vrouwe die seer licht gekleet, gevleugelt en vaerdigh staet, om te vluchten, hebbende de vlechten uytgespreyt, en den rugge toegekeert.

Gevleugelt isse gemaakt, om dat het vluchten geen vlucht is, ten zy dat die vaerdigh geschiede. De gespreyde hayr-vlechten bedieden, de kleyne forge die men over sich selye heeft, wanneer men genootsaect is te

vluchten. Zy is luchtrigh gekleet, om dat zy niet moet hebben 't geene haer inagh belerten. Den rugge heeftse toegekeert, om dat in de Latijnsche taale het toekeeren van den rugge, voor het vluchten wort genomen.

FUGA POPOLARE.
 De gemeene Vlucht.

Een Vrouwe, die oock vlucht, en met beyde handen een swarm Byen houdt, waer onder een seer groote roock is.

Dit hebben wy, tot foodanigh bedietfel, van den Egyptenaers: en dit siet men oock door de eervaerentheyt, dat de Byen haer door geen dingh, meer laeten verjaegen als door den roock, waer door zy snellijck en in 't wilde sich in de vlucht geven: Alsoo sietmen, oock onder 't gemeene Volck, datse dickwijls, door den roock, van een lichte en kleyne oorfaecke, vluchten.

FUGACITA DELLE GRANDEZZE
 & DELLA GLORIA MONDANA.

Vluchtigheyt van de grootsheyt encere des Werrelts.

Een Vrouwe, die gevleugelt en met groen gekleet is, doch licht, uyt den geelen, wessende cierlijck geborduylt met peerlen en andere kostelijcke steenen, hebbende op 't hoofd een goude kroone, houdende met groote bevalligheyt, in de rechter hand een ontsteecken en sickrende Vier-pijle, met de spreucke *Egrediens ut fulgur, uytbarstende als een blixem*, mette sincker hand een ruycker van Roosen, omgekeert, waer van een deel bleek en verwelckt ter aerden vallen.

Zy wort gevleugelt vertoont, om de Vluchtigheyt van 't ontwerp van dit beeld, af te maelen.

Licht groen wortse gekleet, om te betoonen, datmen geene hoope sal stellen in de sterflijcke goederen, want dese komen seer haest te gebreecken, en insonderheyt als de Mensch sich bedrogen vindt, om tot zijn voornemen te komen, soo roept hy uyt: *O hoope! o verlangen! dat altijd bedrieghlyck is.* En *Petrarcha* seght in zijn triumph van de Dood: *O ellendige, die u hoope in sterflijcke dingen stelt.* En *Silius Italicus* singht:

*Wy sien op 's Werrelts goed, 't gedacht is op ter loop,
 Wy bouwen onsen grond, op al te lossen hoop.*

De verfcheydenheyt van de eedele fteenen op 't kleed, en de goude kroone, bedieden de hoogheyt en grootsheyt, waer mede fiek de Werreltsche eere op pronckt: en d'ontfeken en flonckerende Vier-pijle, met het opfchrift, geeft te kennen, dat onfe grootsheyt en Werreltsche eere, een Vier-pijle gelijk is, die foo haeft niet is aengefteken, of zy vlamt, ftijght op en vergaet. Waer over ons by defe gelijkniffe wort vertoont, dat de Menfche niet trotsigh noch opgeblafen fal zijn, fchoon dat hy rijcker, of in hooger eere en ftaat, magh gefelt zijn boven andere: En men doet by de verkiefinge van eenen opperften Paus, voor zijne oogen, in S. Pieter, een Spieffe, die met werck of vlas bewoelt is, aenfteecken, waer by uytgeroepen wort, *Heylige Vader! aldus vergaet oock de eere defes Werrelts.* Hier by dunckt my niet qualijk te paffen, 't gene *Petrarcha* seght:

*Ons leven vlieght en moet vergaen,
Geen uyre blijft langer ftaan.*

Van de *Roofe*, als gefeyt is, vertelt *Pierius*, dat die altijd, by de Oude, voor een beeld van de Menfchelijke broosheyt is genomen, en voor een teycken van het vluchtigh goed, en van de korthheit onfes levens: Want in diefelve dagh alffe voortkoomt en bloeyt, haer bevalligheyt toonende, wordtfelve verwelckt, verlenft, en sterft, gelijk *Job* in 't xiv feyt, *zy gaet op als een bloeme, en valt af.* Wy konden hier van veele dingen verhaelen, ten waere de korthheit betracht wierde, als hebbende alreede daer van overvloedigh in defe *Iconologia* gefproken, infonderheyt in de uytbeeldinge van 't *korte leven*. En tot dien einde dunckt my niet onbequaem, defe veerskens hier by te voegen:

*O Mensch u hoop is los en licht,
Ghy schemert door een valsch geficht,
Om dat ghy stapelt fchat en goed,
Dat op der aerde blijven moet:
De tijd die vluchtigh rent en fchiet,
Brenghet u en al u goed te niet,
Vermits ghy dwaes en onbedacht,
Op tijd, op eer, noch leven acht.
Doch foo ghy janckt nae eer en ftaat,
Nae roem, die door geen dood vergaet,
Nae 't leven dat geen vreedom erft,
Ombelst de Deughd, die nimmer sterft.
Want Deughd den Mensch ter eeren leyt,
En voert hem tot d'onsterfijc heyt.*

T U T E L A. *Vooghdyfchap*, van den
Heer *Giou. Zaratino Castellini.*

EEN Vrouwe met een Duyve op 't hoofd, die de rechter hand op 't hoofd van een Ionghsken houd, en de ffincker op 't hoofd van een Meysken, hebbende op yder hand een Mufch.

Vooghdyfchap is een gegeven macht en gebiet, dat door de Burgerlijcke Wetten toegelaten is over een vry perfoon, om diefelve te befchermen, die door gebreck van Ouderdom, fiek felve niet kan beftieren: daerom wort zy gemaelt datfelve de rechter hand op 't hoofd van een Ionghsken heeft, wiens Vooghdyfchap eindight nae 14 volle Iaeren, en d'ander op een Meysken, wiens Vooghdyfchap ten 12 Iaeren uytgaet.

De macht om Vooghden te ftellen, komt eygentlijk van den Romeynen, waer van dit een teycken was, dat foo de Vooghden of Weefen, geen meer Burgers van *Romen* waeren, dan hielt oock de Vooghdyfchap op. Den Vaeders was het oock toegelaten, by Testamente of uyterfte Wille, Vooghden over haere kinderen te ftellen, die in haer macht fouden ftanen. Want het is nae de *Natuyre* waerfchijnlijk, dat niemand beter Vooghden over zijne kinderen kan ftellen, als de Vaeder felve. Door een Wet of gewoonte vindmen dat het Vooghdyfchap geweest is, van 't begin van *Romen* af, want men vind in *Titus Livius* en *Dion. Historicus*, dat *Ancus Martius*, de vierde Koningh der Romeynen, die in 't Iaer 138 nae de opbouwingh van *Romen* gestorven is, *Lucium Tarquinius* tot Vooghd over zijne kinderen ftelde. In 't Iaer 302 zijn afgelefen de Wetten van de twaelf tafelen, waer in den Huysvader volle macht was gegeven, om een Testament over zijn geld en midlen te maken, nae zijn believen, en om Vooghden over zijne kinderen te ftellen. Zy verforghden oock door veele Wetten van de 12 tafelen over de Weefen, wiens Vaders fonder Testament waeren gestorven, datfelve Vooghden fouden hebben, waer toe de naefte van 't Vaederlijcke Huys wierden geroepen, *Plpianus l. i. ff. de leg. tu.* indiender geen Vaeder tot Wetlijck Vooghd waere, noch oock by Testamente: Soo heeft de *Wet Atilia*, daer *Livius* van fchrijft,

in 't

in 't xix boeck bestelt, dat sooder Vooghden aen de Weesen, dieder geene hadden, wierden gegeven, die wierden van den Burger-Schout, of door het meeste deel der Gemeentes-luyden, verkoren. Welcke Wet *Sigonius* oordeelt, dat al voor 't Borgemeesterschap van *Posthumius Albinus* &c. in 't Jaer der stad *Romen* 567 geweest is: Waer over dese spreuke van den Schout *Verres* van *Cicero* verhaelt is, dat de Weese en Weesen, waeren een seecker roof van de Schouten. Diefelwe Wet *Atilia* stelde oock Vooghden over de Vrouwen, die door de swackheyt van beleyt, geduyrigh onder Vooghdyfchap bleven; gelijkmen by *Cicero* kan lesen in 't Vertoogh voor *Murena*. *Claudius* stelde daer nae dat de Vooghden van den Borgemeesteren souden werden gestelt. Maer de Keyser *Antoninus* de Philosooph, nam dese moeyte den Borgemeesteren af, en stelde daer toe een Wees-Schout, ten einde de Vooghden meerder naerftigheyt souden aen wenden, gelijk *I. Capitolinus* seyt: welcke plaetse *Baptista Ignatius* verstaet, dat de Wees-Schouten tegens den Vooghden mochten vonnis strijcken, indiense bedrogh, in de bedieninge van haer Vooghdyfchap, hadden begaen.

Het Vooghdyfchap moet met oprechtigheyt en vromigheyt worden bedient, waer van de Duyf een voorbeeld is, diewelcke sonder galle wesende, de Iongen van andere vogelen voed. Sier daer over de glossie, waer *Salomon* seyt in zijn Hooge-Lied, *u oogen zijn als Duyfs oogen*. Met Duyfs oogen dan, moeten de Weesen en haere goederen bewaeren, en niet met grijpende Wolfs oogen, gelijk *Gildo*, *Ruffinus*, en *Stelico*, die van *Theodesius* den Keyser tot Vooghden waeren gelaeten over zijne soonen *Arcadius* en *Honorius*, wiens gemoed was om 't Rijk, van dese kinderen aen sich te trecken: welcke Weesen, ten laesten, het verkeerde gedacht van alle dese haere Vooghden, mer groote swaerigheyt in verscheyden tijden hebben 't ondergebracht en overwonnen. Want God wil datmen over den Weesen rechte sorge sal draegen. *Esaias* seyt, *Komt den benauden te hulpe, oordeelt den Weesen, recht beschermt de Weduven*, en komt dan en lact ons 'sacmen rechten, seyt de Heere. *David* singht: *Ghy sult een hulper zijn van u Weese*.

Alle de Wetten krijten en dreygen die geene die den Weesen onderdruckt. *Constan-*

tinus wilde den Vooghden seer strengelijck hebben gestraft, in 't ix boeck van zijn *Codex tit. x*, gelijk noch breeder in 't *Codex Theodosianus* in 't ix b. tit. viii, van die hare Weesen hadden geschenkt of onteert, 't zy met ontfettinge van haeren staet en verbeurte van alle haere goederen, jae oock selve mette dood. De Keyser *Galba* wort van *Suetonius* geprefen, om dat hy eenen Vooghd veroordeelt hadde te cruycigen, die zijne Weese hadde vergeven, wiens erfgenaem hy soude wesen na zijn dood: En om dat dese Voogd de straffe wel wilde uytstaen, doch dat de dood mocht eerlijcker wesen, voorstellende dat hy een Romeyns Burger was, soo geboot *Galba*, datmen hem aen een wit kruys soude vast maken, dat verr' boven d'andere was verheven, op dat hy van verre te berer moght werden gesien. Mer groot oordeel, verboot de Atheniaensche Wergever *Solon*, dat die geen Vooghd over Weesen mocht zijn, die de ernisse, nae haer dood, soude genieten: want hy konde door duyfent heymlijcke middelen, de Weese van kant helpen: die hy oock door versuymnis, koste beschaedigen en verwaerloosen, om die in krankheyt te brengen, en datse sterve door achtloosheyt: en om dit gevaer van 't leven, is 't niet genoegh, datmen de goederen van de Weesen verlekert en bewaert. Die geene die overwonnen was, dat hy zijne Weese bedrogen of bestolen hadde, dat wierde een schandvleck van oneerlijckheyt geacht, en wierde, volgens 't besluit, gehouden 't selve dobbel te vergoeden, en dat nae de Wetten van de twaelf taefelen, en van *Triphonius* in *l. tres tutores ff*, en *Cicero* voor *Cecinna* en *Q. Roscio*.

Maer de Voogd sal oock boven het goed, sorge dragen voor het leven van de Weesen, jae hy sal de Weesen beminnen als kinderen van andere luyden, gelijk de Musch doet aen de jonge Swaluwen, diewelcke als zy van hare Moeders, nyt misnoegen, werden verlaeten, soo brenghet de Musch diefelve, als zijn eygen jongen, op. Soo een Musch siet dat een Weselken 't nest van de Swaluwen soeckt te belaeen, soo openbaert hy 't selve mer krijten en rjilpen, en stelt sich daer tegens mer zijnen nebbe, om de Swaluwen te beschermen.

TUTELA. Vooghdyschap, Momberschap.

EEn Vrouwe van bedaeght Ouder, in't Root gekleedt, houdende in de sliicker hand een Rekenboeck, waer op geschreven is *Computa*, en daer boven op een Weeghschaele. Van de sliicker sijde sal een Haene staen. En 't beeld vertoont, als of het mette rechter hand een jongh kindeken, onder de slippe van haer kleed, wilde bedecken, dat ter aerden aen haere voeten slaept, en ter sijden sal een Hagedisse staen.

Daer is tweederleye slag van Vooghdyschap, d'eene algemeener als d'ander: die de Egyptenaers afmaelden, nae de maniere als die van *Orus Apollo* is beschreven. D'ander was meer besonder, en bekender aen de Rechtsgeleerde, die oock *Servius* bepaelt, en by *Paulus* verhaelt wort in de eerste Wet, in 't opschrift de *Tutela in dig.* als oock van *Justinianus Parag. 1. Institut.* De Vooghdyschap is een macht of gebiet over een vry persoon, als die van wegen zijne minderjarigeheyt, sich niet kan beschermen, en dese is van de Burgerlijcke Wet gegeven en toegelaeten. En ofse wel wort geseyt, datse van de Burgerlijcke Wet is gegeven en toe-gelaeten, niet te min isse oock van de Wet der Natuyre ingevoert, gelijk *Cicero* in zijne Officien of Plichten getuyght; en *Justinianus* seyt oock 't selve *tit. xx.* i boeck.

Men maeltse van middelbaer Ouder, want *Aristoteles* seyt in zijn *Rhetorica*, dat dees Ouder alle het goed heeft, dat van de Jongheyt en van de Ouderdom is afgescheyden, als mede van alle overtolligheyt en gebreken, dieder in d'andere Ouderdommen schuylen: Maer hier in schuylt het midden, en dat bequaem is alle lasten, diensten en handlingen nyt te voeren.

Zy is in 't root gekleet, om dat door dese verwe, in de H. Schrift, de kracht van de Liefde wort aengemerckt, en die seer wel past by die geene, dieder forge draegen over de Weesjes.

Zy houd in de sliicker hand een Boeck, waer op geschreven is *Computa*, dat is, *Rekent*, en daer boven leggen de Weeghschaelen, om nyt te drucken, dat een Vooghd verbonden is de goederen der Weesen met alle gerechtigheyt te bedienen, en daer van te gelijk nauwe rekening te doen,

De Haene die zy aen haere sijde heeft, betoont de wackerheyt, die die geene behooren te hebben, die dese bedieninge aenvaerden.

Het bewijs, van dat zy 't slapende kindeken met een slippe van haer kleed bedeckt, betoont de yver en de goede bestieringe, die een Vooghd moet hebben.

De Hagedisse aen haer sijde, is, door het gemeen geroep, een bekent Dier, van de bescherminge en Vooghdye, dieder geseyt wort, dat dit Dier heeft over den Mensch, wanneer hy in 't veld slaept.

TUTELA. Vooghdyschap, na de Medaglie van den Heere *Giov. Zarasino Castellini.*

A*Dolphus Occo*, in eene Medaglie van *Vespaasianus*, die daer geslaegen is, onder zijn derde Burgemeesterschap in 't Iaer Christi 74, stelt den tijtel *Tutela Augusta*, maer hy beschrijftse niet.

In eene Medaglie onder *Nerva*, in zijn tweede Burgemeesterschap in 't Iaer Christi 97, wierde een Vrouwe met twee kindkens uytgebeeld, die voor den Keyser stonden, terwijl hy sat, waer op stont *Tutela Italiae*. In 't derde Burgemeesterschap in 't Iaer 98, stonter een beeldenisse met kinderen, en met den Keyser *Nerva*; en in 't selve Iaer een ander met verscheiden kinderen, sonder eenigh ander beeld. *Tutela Italiae Cos. 111. P P S C.*

Italien en in 't besonder *Romen*, zijn lange tijd onder de Regieringe van den Keyser *Domitianus* geplaeght geweest, met gestadige roverrie, doodslagen en valsche spions: waer door dagelijc de schatkiste van den Fiscael, met onbehoorlijcke verbeurtmaeckingen en veroordeelen van machtige, rijcke en eedele personagien vermeerdert wierde, oversulx ondraeghlijck zijnde, wierde hy noch op 't laeste, als 't selve wel verdient hebbende, vermoort. In zijne plaets is de Keyser *Nerva* verkooren, diewelcke swoer, dat hy aen geen Raedsheer, door zijn bevel, eenige geweldige dood soude laeten geschieden, gevende alle, die gebannen waren, en dempte de boosheyt der Spions, en dede, onder andere, *Sura* dooden, diewelcke onder 't Philosophisch kleed den Spion, en te gelijk den Filosooph naebootste. *Nerva* gaf aen den armen Burgers een Veld, dat ses hondert duysent

duysent goude kroonen weert was, hebbende daer toe Raeds-Heeren gekooren om 't selve te deelen, gelijk Dion en Sextus Aurelius verhaelen: Hy heeft de benaude steeden verlicht, de Meyskens en kinderkens uyt arme Ouderen gebooren, heeft hy met gemeene kosten, in de Italiaensche steeden, geboden te onderhouden. Waer over de Romeinsche Raed dese Medaglie dede uytdrucken, ter eeren van den Keyser Nerva, met het opschrift Vooghdye van Italien. En voorwaer soodanigh is oock een goed Prince tegens zijne Straet en Onderdaenen, gelijk een trouw Vooghd is over zijne Weeskinderen, die welcke hy in zijne bescherminge houd, haer leven en goederen vlijtigh bewaerende.

Het selfde lof van goede Vooghdyschap gaf de Raed aen den Keyser *Vespasianus*, als wanneer hy de Werlt van haere beeftige, snoode en schadelijcke misbruycken suyverde, en in korter tijd de moede Werlt de ruste gaf, als *S. Aurelius* seyt. En *Suetonius* schrijft, dat hy aen den Raeds-Heeren de waerdie vervulde, die een yder behoorde te hebben. Hy onderhiel der arme vervallene Burgemeesters geslachten, yder met vijf hondert festertien jaerlijx. Hy verbeterde door de Werrelt veele steeden, die door aardbevinge en brand waeren bedorven. En hy was tegen yder slagh van volck seer milde. Al te saemen wercken van een Keyserlijcke Vooghdye.

Vooghdye, nae de maniere der Egyptenaeren.

ZY maelden twee hoofden, waer van 't eene van een Man nae binnen, en 't ander van een Vrouwe nae buyten sagh. *Orus Apollo* stelt dit onder den tijtel van Vooghdyschap, maer *Pierius* onder de bewaeringe. Men soude dit beeld een staetige Vrouwe van opzicht, konnen in de hand geven.

PRECEDENZA & PREMINENZA
DE TITOLI. Voorbarigheyt en uytstekentheyt van eere-titelen, van den Heere
Giov. Zaratino Castellini.

EEN Vrouwe van een statigh opzicht, die op 't hoofd het Koningsken der Vogelen heeft, *Trochilus* geheeten, en die mette rechter hand reyckt nae een Adelaer, die

moedigh en recht over einde staet, om dat Vogeltjen van haer hoofd af te rucken.

Dit Vogeltjen is van verscheyden Schrijvers alsoo geheeten, en wort daer voor als tot een Sinne-beeld gestelt: gelijk oock *Suetonius* in 't leven van *Cesar* gedenckt, alwaer hy seyt, dat het een seer kleyn Koningsken is, want op den 14 dagh *Martii* quam een Koningsken met een Lauwertack, en fette sich op 't Hof van *Pompejus*, alwaer allerhande slagh van Vogelen, uyt het naeftgelegen bosch, dat selve vervolgende, aldaer verscheurden. Op welke plaetse *Suetonius* verhaelt, dat onder de wonderen van de 't saemenweeringe van *Cesar* gebeurde, dat een dagh voor *Casars* dood, die geschiede op den 15 *Martii*, dit Koningsken der Vogelen wierde verscheurt: Vliegende met een Lauwertacken nae 't *Theatrum* van *Pompejus*, datter stont in 't veld van *Flora*, alwaer nu tegenwoordigh staet het Paleis van *Virginus Vrsinus*, en dat *Cesar* oock aldaer zy gedoot, 3 daeghs nae dat dit was geschiet. En hier uyt siemen, dat de *Trochilus* wort genomen, voor een beeld en 't hoofd van de Regeeringe en van een Koningh, zijnde gestelt boven alle
Bbbb andere

andere Vogelen : en wordt gefeyt , dat de Adelaer met dit Vogelken dickwijls kampt, gelijk *Aristoteles* seght in 't verhael der Dieren. De *Trochilus* , wort geheeten de Raedsheer en de Koningh, waer over men feyt, dat de Adelaer daer mede kampt , gelijk het oock *Sabellius* , over de plaetse *Suetonii* uyt-druckt. En gelijk de Adelaer, die van grooter mogentheyten en hoogheyt is, dit seer qualick neemt, dat dese *Trochilus* boven hem gestelt wort, om dat hem den tijtel van een Koningh wort gegeven : Alsoo doen oock veele Heeren en Princen, die om datse machtiger zijn, soo lijdense niet, dat de eedeler geslachten, haer souden voorgetogen werden, om datse van kleinder macht zijn. Maer de uytstekentheyten moet niet wegh genomen worden, van dese heeft, alhoewel zy van minder macht zijn. En daarom sullen wy den Koning der Vogelen, alhoewel hy kleyn is, stellen op 't hoofd van de uytstekentheyten der eer-rijtelen, alhoewel nochtans de Adelaer daer onder staet, die in grootheyt en macht uytblinckt.

PERSEVERANZA. *Volhardinge.*

En Longe, die met zijne beyde handen van der aerden om hoogh getrocken zijnde, aen een Palm-rack lijft hangen.

Door de kindsheyt wort de eerste neyginge des gemoeds, ten goede, uytgedrukt, sich houdende aen den Palmboom, 't welck de Deughd bediet, die door de swaerte niet kan onderdruckt worden, gelijk elders gefeyt is : Maer zy geeft sich om hoogh, als haer de swaerwichtigheyt, van boven, begint te drucken. Aldus doet de Deughd mede, diewelcke gekent wort, wanneer 't quaed haer oorfaecke geeft, om 't selve tegen te staen : En de Volhardinge selve wort verlooren, wanneer men 't goede werck nalaet : Even als de Longe, die aengedreven zijnde, den Palmrack, daer hy aen hanght, niet magh verlaeten, ten zy hy door den val zijn leven wil verliefen. Daerom is de Volhardinge, gelijk *Cicero* in zijne Welsprekenskonst feyt, het tegendeel van de hartneckigheyt, wesende eene vastigheyt en geduyrige sekerheyt van onsen wille, die door de reeden bestiert wort, voor soo veele totte eerlijcke handeligen der Menschen noodigh is,

PERSEVERANZA.

Alsoo dieselve in 't Paleis van den Cardin. *Vrsino a Pasquino* gemaelt is.

En Vrouwe, die in de rechter hand een Slange houd, zijnde als een circkel gekruyt, hebbende den steert in den mond, en in de slinker hand een bosfel met ontsteken lonten.

PERFECTION. *Volmaecktheyt.*

En Vrouwe in goud gekleet, toonende hare Mammen en de geheele borst bloot, staende in den circkel van den Zodiaek, teykenende metten Passer eenen Circkel, diewelcke zy, by nae, ten einde treckt.

Her goude kleed bediet Volkomentheyt, want goud is het volmaeckste onder alle de Merallen.

De Mammen en bloote borst, beteykenen eene van de voornaemste Volmaecktheden, 't welck is om andere te voeden, en zijn eygen goederen vaerdigh mede te deelen, wesende het geven volmaeckter, als weldaeden te ontfangen. Daerom oock God, die de oneyn-

oneyndelijke Volmaecktheyt is, geeft alles, en krijgt van zijne schepfels niet wederom.

De Passer, daer mede zy den Circkel treckt, is by den Wiskonstenaers een volmaeckte figure, en de Oude onderhielden dit, wanneer zy offerden, dat zy een Circkel nat maecten in 't bloed van de offerhande, dat met groote Godsdiensfligheyt in een var vergader was, en dat was het geheylighde woord, dat de Griecken naemden *Telejestha*, dat is, dat het nu was geeindight. 't Welck zy seyden, een teycken te zijn van volkomentheyt, wensende de Circkel de volmaeckste van alle andere beelden: en de Circkel van den Zodiaeck is een teycken van de reeden, en een behoerlijcke en bequaeme maete van de volmaeckte wercken.

P E R S E V E R A N Z A.

Volhardinge.

EEN Vrouwe in 't wit en swart gekleet, welcke verwen, om datse de uytstekenste onder alle verwen zijn, een vast opset bedieden. Op 't hoofd salse hebben een krans van suweele bloemen, anders *Amarant* geheeten, welcke bloeme, wanneer se gepluckt is, bewaert wort: en nae dat alle andere bloemen vergaen zijn, soo wort dese, met waeter besprenght zijnde, weder levendigh en frisch, waer uyt dan kranskens in den Winter gemaect worden, door welckers volmaeckte Natuyre, dieselve den naem *Nimmer-dor* verkregen hebben. Op dusdanige maniere wort oock de Volhardinge onderhouden en in haer weesen bewaert. Zy omarmt een Lauwer, een boom die *Ruscellus* en *Domus* voor de Volhardinge stellen, siende op haere werkinge, om datse de blaeders en de schorfe van den boom altijd groen houdt.

Men kanse oock met Hemels blauwe kleederen maecten, om dat die verwe, in sich selve, nimmermeer verandert wort.

P R E D E S T I N A T.

Voorbeschickingh.

EEN jongh Maeghdeken van uytnemende schoonheyt, wensende naeckt, hebbende een silvere sluyer op 't hoofd, die met aardige krullen alle de beschaemde deelen bedeckt; staende met de oogen ten Hemel ge-

keert, en geheel opgetrocken om dieselve te besien: houdende haer rechter hand voor de borst, en in de slincker een wit Arme-lijntjen.

Een jongh Maeghdeken word de *Prædestinatie* of *Voorschickinge* gemaect, om haere eeuwigheyt uyt te drucken, gelijck *Paulus* totten *Ephesen* 1 cap. seghr, *Hy heeft ons gepredestineert of uytverkooren voor de grondlegginge des Werrelts, om dat wy voor hem heyligh souden zijn.*

Zy is schoon, om datse is de maete en de *Idea* van alle schoonheyt, waer over *S. Augustinus* en *D. Thomas* seggen, de *Prædestinatie* is een voorbereydinge van genaede in den tegenwoordigen, en van beerlijckheyt, in den toekomenden tijd. Naeck isse, om datse mede is een gaewe Godes. *S. Augustinus* seyr, de *Prædestinatie* is een voorbereydinge, van genaede, dat uyt genaede gegeven wort. De sluyer van silver, die haer bedeckt, is de geheime verborgentheyt derselve, niet alleen aen de Menschen, maer oock aen den Engelen, als mede aen de *H. Kercke* self. Waer over *Paulus* uytroep: *O diepte der Rijkdommen! hoe ondoordringelijck zijn uwe wegen.*

Het bewijs van datse de oogen ten Hemel slaet, bediet, dat de verkoorene onfeylbaer sal gaen, door de middelen van God in de *Prædestinatie* geschickt: gelijck *Christus* seyr, *zy sullen in der eeuwigheyt niet vergaen.* En niemand salse uyt mijne handt trecken. Verstaende van de uytverkorene. En *Paulus* seyr *Rom. viii, Wy weten, dat die God lief hebben, alles ten goede geschiet, namelijk den geenen die na zijn voornemen heyligh geroepen zijn.* Het houden van de hand voor de borst, bediet dat de *Prædestinatie* seer krachtigh is, niet alleen in de voorwetenschap, maer oock in de middelen, gelijck by *Ezechiel* in 't xxxvi te lesen is, *Ik sal maecten, dat ghy in mijne wegen sult wandelen, en mijne rechten bewaeren en daer nae doen.* Zy houd het witte Armelijntjen: want gelijck dat diertjen veel liever wil sterven, dan dat het immermeer zijne witte huyd in den slijck en dreck soude bemorflen: alsoo sien wy dat God de uytverkorene veel liever uyt dit leven weg neemt, eer hy soude toelaeten, dat hy sich in het slijck der hartneckigheyt, soude befoedelen: En daerom seyr het boeck der *Wijsheyd* iv cap. *Hy is van der aerden wegh genomen, om dat de boosheyt zijn verstand niet soude veranderen.*

DIVINATIONE. *Voorfegginge, Wichlerie.*
Nae 't gevoelen der Heydenen.

EEn Vrouwe met een *Lituus* of Waerfeggers roede, een wercktuyngh dat de Waerfeggers gebruycken, hebbende op 't hoofd vericheyden Vogelkens en een Sterre.

Aldus isse gefchildert van *Gio, Baptist, Giraldus*: om dat *Cicero* gewagh maect van tweederleye Wichlerie, d'eene door de Natuyre, d'ander door de konst. Torte eerfte behooren de droomen en de bewegingen des gemoeds: 't welck beteykenen de Vogelkens, die rontom haer hoofd zijn: torte andere worden gepast de verklaeringen van de uytspaken of Oraculen der Wichleren, soo van blixemen, sterren, ingewanden der beesten en wonderspoocken, welke dingen door de Roede en Sterre uytgedrukt werden. De Waerfeggerie wierde *Apollo* toegepast, want de Sonne verlicht de geesten, en maectse bequaem om toekomende dingen te voorsien, door de beschouwinge van de onbederfijcke dingen, gelijk de Heydenen haer inbeelden. Maer wy Christenen behooren ons, met alle naerstigheyt, van dese bygeloovigheyt te wachten.

PROVIDENZA. *Voorfichtigheyt, Voorforge.*

EEn Vrouwe met twee hoofden, op de maniere als *Ianus*: 't eene hoofd sal gekroont zijn met kooren-ayren, en 't ander met Wijnrancken en Druyven: in d'eene hand falsche twee sleutels houden, en in d'ander een Roer van een Schip: want daer kan geen Mensche voorfichtig wesen sonder kennisse van den verleeden en toekomenden tijd, en daerom wort dese beeldenisse met twee aengesichten gemaect, om datse bequaem zijn tot ons voornemen.

De sleutels bedieden, dat het niet genoegh is de dingen te voorsien, maer dattet noodigh is datmen daer door arbeyde, om volmaect te wesen in deughdlijcke wercken: en de sleutels vertoonen oock al de wercktuynghen die tot bouwinge van de aerde behooren, en die ons de toegefelde doelhoven openen, over de swaerigheyt van 't Menschlijck leven.

Het Roer toont oock, datmen 't selve op de Zee, in veele gelegentheden voorfichtig

moet gebruycken, om Rijckdom en een goede naeme te verkrijgen, en oock dickwijls alleen om 't lijf daer van te brengen. En de Voorsichtigheyt bestiert het Roer van ons selve, en geeft hoope van de behoudnisse onses levens: welck leven gelijk een Schip in 't diepste van de Zee, wort gehobbelt en gedreven, en van alle sijden door de Winden van de Fortuyne gesolt en omgeworpen.

PROVIDENZA. *Voorfienis.*

IN de Medaglie van *Titus* wort een Vrouwe gesien, met een Scheeps-roer en een kloote, gelijk zy in die van *Florianus* met een kloot en een spieffe gestelt is.

PROVIDENZA. *Voorfienigheyt.*

EEn Vrouwe die beyde handen om hoogh houd nae den Hemel, als of zy haer, met gevouwen handen, na een sterre keerde, met het opschrift, *Providentia Deorum.* 't Welck *Alius Pertinax* aldus af beelde.

Het schijnt, onder de slechte luyden, als of de Voorfienigheyt, alleen aen den Prince stonde, daer nochtans dieselve den Prince sonder middel van God alleene heerkomt, als die een gever is van alle goederen, en een kenner van alle dingen, gelijk de Apostel seght, *alle onse macht is van God.* En soo hy ons niet versorghde van de nootfakelijcke dingen, onse voorforge soude gewisselijck weinigh of niet helpen, want zy is als de wille van de kleyne kinderkens, die begeerigh zijn om te gaen, maer strax daer heene vallen, indien de hand der Ammer of Voedsters dieselve niet onderstutte.

PROVIDENZA. *Voorfienigheyt.*

MEn vind in de Medaglien van *Balbinus*, een Vrouwe, metten hoorn der Rijckdommen, en mette rechter hand een sleutel, en de Werlt aen de voeten, met het opschrift *Providentia Deorum.*

PROVIDENZA. *Voorfienigheyt.*

MEn vindt in de Medaglie van *Probus* een Vrouwe met lange banden over de schouderen, die in de rechter een Scepter, en in

in de fliicker een Overvloets hooren, en een kloor, voor hare voeten, heeft: Betoonende dat den Overheeden de Voorfichtigheyt befonderlijck paff en toebehoort. *Maximus* beeldfe af, met een boffel koorenayren, en in de fliicker een Spieffe, die met verfcheyden andere uytdrukt, 'tgeene alreede van andere gefeyt is.

PROVIDENZA. *Voorfienigheyt, Weerwijsheyt.*

EEn Vrouwe met twee hoofden, in 't geel gekleedt, houdende in de rechter hand een feecker Vogeltjen *Schiratto*, en in de fliicker een Paffer.

Het geele kleet bediet Wijsheyt, fonder welke men geen Voorfichtigheit hebben kan.

Het *Schirattus* is by *Plinium* voor de Voorfienigheit genomen, overmits het onder andere gaven, die 't van natuyren heeft, wanneer het in de lucht wil ruften, fich weet met zijnen ftaert te bedecken, tegens den brant der Sonne, en 't geweld der winden en plasregen: voorfienende alfo, door natuurlijcke inftorringen, de veranderinge van den tijd.

De twee hoofden bedieden, dat om toekomende dingen te voorfien, noodigh is de kenniffe van de verleden dingen, en daerom fietmen dat de eervaertheyt is oorfaecke van de wijsheyt in den Menfche, en een wijs Man kan lichtlijck iets voorfien, wefende de Voorfienigheyt een eygen werkinge van de wijsheyt. Daerom feytmen, dat de kenniffe der Historien, noodigh is tot des Menfchen leven, en van dingen die van lange tijden zijn voorgevallen, werckende in ons Wijsheyt, om toekomende dingen te onderfcheiden, die welcke andersins, fonder dit oogherck, niet fouden zijn, als nieuwsgierigheyt en tijdverlies.

De Paffer betoont, datmen om de dingen te voorfien, moet meeten de hoedanigheyt, de ordre, de gefalteniffe, de tijden, en alle toevallen, en dat met een wijs oordeel en overlegh, en met befcheydene finnen.

PROVIDENZA. *Voorforgen van leeftocht, nae de Medaglie van Alexander Severus.*

EEn Vrouwe, die een boffel koorenayren in de hand houd, en in de fliicker een Overvloets hooren, en daer by een aerden pot vol van diefelve ayren,

Defe beeldniffe gelijckt die van den Overvloet, die alreede is befchreven. Daerom fulen wy daer over geen wijder verhael doen. 't Is genoeg datmen weet, dat het een deughd is, die van de Voorfichtigheyt heerkomt. En datfe fich bind in befondere merkpaelen van voorfieninge van noodwendige dingen, om 't leven te onderhouden, 't zy voor fich felve, of voor veelen. En hierom fchrijft men oock God dit lof toe, als die geene, die onberifplijck, alle onfe noodfakelijcke dingen verforgh.

PROSPERITA della VITA.
Voorfpoet des levens, van den Heere Gio. Zarattino Castellini.

EEn Vrouwe die rijcklijck gekleedt is, hebbende in d'eene hand den Hooren van *Hercules* vol geld, in d'ander een eycken tack met blaeders en eykels, doch foo groot datmen de eyckels gemaklijck sien kan, om 't hoofd falfe een krans van swarte Violetten hebben, daer geene taxkens aen zijn, maer totte worrel toe, vol blaeders.

Ick weet dat eenige, om 't beeld van de voorfpoet des levens uyt te drucken, een Kraeye afmaelden, en dat om geen ander

oorſaecke, dan om dat hy lange leeft. Maer om de waarheyt te ſeggen, ſoo is die wel een beeld van het lange leven, maer niet van de voorſpoet deſſelven, om dat veele Menſchen wel een langh, maer geen voorſpoedigh leven hebben. Want veele oude lieden worden ſeer gebrecklijck gequelt met lamnigheyt, jicht in handen en voeten, en boven dat noch met malligheyt. Ick kan het leven van *Cajus Mecenas* niet voorſpoedigh noemen, om dat hy geſtaedigh mette koortſe geplaeht was, en hy koſte in zijne laeſte drie laeren, niet een ure ſlaepen. Wat voorſpoedigh leven hadde de Philoſooph *Heraclitus*, die altijd aen de Waeterſucht kranck lagh? En de Poet *Ennius*, diewelcke door alle zijne leeden pijnlijck was? En wat voorſpoet hadde de Poet *Sidonius*, om langh te leven en oud te worden, die alle laeren op den dagh van zijn geboorte, de koortſe kreegh? waer door hy oock ten laeſten is 't onder gebracht. Soo datmen in der waarheyt haer leven, hoewel het rijp en langh was, niet voorſpoedigh magh noemen, alhoewel andere daer en tegen, een korte tijd, voorſpoedigh hebben geleeft, gelijk *Alexander Magnus*, *Marcellus Nepos*, en de aengenomene Soone van *Augustus*, als mede andere, die jongh, in voorſpoet, zijn geſtorven. En daerom zijſe oock niet geheel voorſpoedigh te achten, om dat haer leven ſoo kort was: want tot het voorſpoedige leven, loopen veele dingen, die ſoo wel totte welvaert des lichaems, als totte goederen van de fortuyne behooren. Daerom wort vereiſcht langheyt des levens, gefontheyt en goede middelen om 't leven wel te onderhouden: is 't niet in overvloet, ſoo is 't ten minſten in noodruft, want iemant kan ſich ſeer wel vernoeogen, die ſoo veele heeft dat hy genoegh heeft. Waer over *Horatius* ſeer wel ſeyt in 't beginſel van zijne brieven:

Dit is voorwaer geen arrem Man,

Die kleynjes ſich behelpen kan.

De middelen vertoonen wy door 't rijcklijcke kleeid, en door den hooren van *Hercules*, die in 't gemeen den hooren der Rijckdommen, nae *Amalthea*, geheeten wort. Men ſchildert gemeenlijck dieſelve vol vruchten, maer wy volgen *Palephatus*, diewelcke verhaelt, dat *Hercules* in 't kaſteel van *Tefpis* in *Boetia*, dickwijls ter herberge lagh by een braeve Vrouwe *Amalthea* geheeten, die haer

geld in een Buffels hoorn bewaerde, waer over zijne Mackers, op de reyſe ſeyden, dat *Hercules* het hoorn van *Amalthea* hadde, waer uyt hy ſoo veele nam, als hy noodigh hadde. 't Welck *Iola*, de Neef van *Amalthea*, ſiende, dat het hoorn ſoo ledigh wierde, om *Hercules* daer uyt te onderhouden, datſelve langer niet koſte verdraegen. Andere willen dat *Amalthea* een rijck oud Wijf was, diewelcke haer geld, dat zy uyt de kramerie ontſingh, in den hooren opſtapelde, 't welck van *Hercules* wegh geſtolen zijnde, hy daer van ſeer heerlijck leefde. Waer uyt een ſpreekwoord quam, dat *Hercules* uyt het hoorn van *Amalthea*, al 't geluck ontſingh. Waer uyt, door ſchertſerye, van den Poet *Philemon* geſeyt is, dat het hooren van *Amalthea* en van de Rijckdommen, niet anders is, als veel gelds te hebben. Daerom is het oock vol geld gemaelt, tot een beeld van den Rijckdom, diewelcke daer toe dient, om 't leven voorſpoedelijck te onderhouden, om dat iemand geen goed hebbende, om rijcklijck van te leven, hoe gefont en wel geſtelt hy zy, daerom niet kan geſeyt worden voorſpoedigh te zijn. Alſoo leeft oock die geene niet voorſpoedigh, die hoe rijck hy oock zy, nochtans niet gefont is: ſulx dat de voorſpoet des levens niet toe laet, dat iemant belaaeden zy met behoefſtigheyt, noch met eenigh ander quaed. De goede welgeſteltheit in deſe voorſpoet, zijn de uytwendige goederen, maer de inwendige zijn de gefontheyt, die aldermeest te wegen is: want de gefontheyt is de grootſte ſchat, diemen ſoude konnen wenſchen. *Pirrus* de Koningh der *Epiroten*, bad God niet om aenwas van Heerſchappie, noch van Rijckdom, maer alleen om gefontheyt, want alſer gefontheyt is, ſeyt *Cel. Rhodiginus*, ſoo ſchijnen alle dingen voorſpoediger te gaen. En *Horatius* ſchrijft tot *Leucium*: Soo de buyck, de ſijden en de voeten wel vaeren en gefont zijn, ſoo konnen de Koninghlijcke ſchatten niet heerlijckers geven. Wat ſmaeck heeftmen doch van de Rijckdommen, ſoo men niet gefont is? Deſe Beſitter moet wel vaeren, ſeyt dieſelve Poet, tot *Lollium* en tot *Torquatum*, want:

Waer toe Fortuyn, met haer gejagh,

Als ick 't goed niet gebruycken magh?

Waer toe dient my dan de Fortuynne en de Rijckdommen, ſoo 't my niet is geoorloft, die te gebruycken?

Soo paſt het dan wel, dat die dieſelve gebruyckt,

bruyckt, gefont zy, ſoo wel aen lichaem als aen ziele. En dat hy ſich door de begeerlijckheyt niet late ontroeren, als door gramſchap, vreeſe, hoope, vrolijkheyt, ſmerre, of van wat hertztochten het zijn, 't zy bewegingen of ontſtelteniffen des gemoeds: en gelijk *Horatius*, aen dienselven *Lolium* daer by voeght, *Wat baet die geene, ſeyt hy, die altijd meer begeert, of die altijd vreeſt, huys of ſchatten? jae even alleens als de leepoogh een ſchoone ſchilderie, of als eene die 't podagra of voeteuvel heeft, de ſtovingen.* En dit is 't geene *Juvenalis* in zijn x Schimpdicht heeft willen invoeren:

Bid God, tot aller tijd, in bandel en bedrijf,

Om een gefonde ziel in u gefonde lijf.

Wy ſullen God bidden dat hy ons een gefonde ziele in een gefont lichaem wil verleenen, want door de ontſteltheyt des gemoeds, en door de ſwackheit, als mede door de verſtooreniffen en quellingen der ziele, wort het lichaem ongefont, die ons het voorſpoedige leven wegh nemen.

De Eycken tronck, als voor geſeyt is, ver- toont ons de voorſpoet, voor ſoo veel de gefontheyt en 't lange leven aengaet: Want de Eykeboom, die een hart en onbederfflijk houd heeft, en dat veele eeuwen geduyrt, wort voor een beeld van ſterckheyt gehouden, en de dappere ſtercke Mannen, worden geſeyt *robusti*, van *robur* of van de eycke. En *Festus* ſeyt, *Robur* komt van *Rubro* en van *roode verwe*, waer van oock de ſtoffe, die veele aederen van die verwe heeft, genaemt is *Robur*. Hier van worden de welgeſtelde Mannen, en die hoogh van verwe zijn, *Robusti* genaemt. En daerom voerde *Hercules*, die robuſt en ſterck was, een kofse van Eycken houd. Zy is oock een beeld van geduyrigheyt en van een langh leven, want de Eykeboom leeft lange, en in haere laefte laeren verlanghtſe haer leven, ſoo men die voor eenige tijd in d'aerde begraeft, en met waeter beſprenght. En daerom voorſeyden de Wichlaers of Priefters aen den Grootvaeder van *Galba*, als wanneer de Adelaer hem de ingewanden van de offerhande uyter hand nam, en daer mede op een Eyckenboom vloogh, dat de hooghſte Regieringe, metter tijd, op zijn geſlacht en naekomelingen, doch langhlaem, ſoude komen, gelijk het oock naemaels gebeurde.

De krans van ſwarte Violen bediet een langh voorſpoedigh leven, want ſoodanige

Violen bloeyen altijd, en brengen geſtadigh bloemen voort, al hebben die oock geene blaeders, gelijk *Theophrastus* ſeyt in 't vi boeck van de planten, alſoo kan oock eener, die in voorſpoet leeft, tot allen tijden 't hoofd op ſteken, niet om bloemen voort te brengen, maer vruchten van eerlijcke werckingen, ſoo hy dieſelve maer wel bewaert en onderhoud, gelijk het behoort, en dat hy, door het ongeregelt misbruyck, zijne voorſpoet des levens, niet ſchende noch quetſe.

AUGURIO BUONO. *Goede Voorſegginge,*
nae de meeninge der Heydenen.

EEn Iongelingh, die een Sterre boven 't hoofd heeft, hebbende een Swaen onder den arm, en in 't groen gekleet, 't welk Wichelerye of Voorſegginge bediet. Want als de kruyden groen worden, beloven zy ons goede hope van de vruchten.

Pierius Valerianus verhaelt, dat die geene wiens ampt was de Wichelerye te oefenen, verklaerden, dat de Sterre altijd was een teycken van voorſpoet en van geluckige uytkomst.

Van de Swaenen ſeyt *Virgilius*, dat de Oude niet vergeefs de Voorſegginge van haer hebben geleert, en ſiet dit, ſey hy, maer aen twaelf Swaenen, die by een ander vrolijk zijn. Maer 't is ons Chriſtenen niet geoorloft de ydelheyt van de Wichelerye te gelooven.

AUGURIO MALO. *Quaed Voorſpoock,*
nae derſelven meeninge.

EEn oud Man, van verwe als de bladeren, wanneer zy op den boom beginnen te verdroogen, in de hand ſal hy een Weſelken houden, en aen de ſlinker ſijde in de locht, ſal een Kraeeye vliegen.

De verwe van 't kleed ver- toont, dat dat voor een quade Voorſegginge geacht wort, die daer heerkomt van eenigh aenſtaende quade, dat ons ſchijnt over den hoofde te hangen, even als de blaederen van de boomen haere verwe verlieſen, wanneer de kracht van de ſtamme vergaet. En van 't Weſelken ſeght *Alcivius*:

Wanneer de Weſel u ontmoet,
Laet af, 't is quaed, al watje doet,

't Selve feyt *Virgilius* van de Kraeye: en *Ovidius* stelt een uyl of Schavuyt voor een quaed Voorfpoock.

AUGURIO. Voorfegginge, Wicchelerie,
nae de Gedenck-penningh van den
Keyfer *Adrianus*.

EN Man, die over einde staet, en nae een Vogel fiet, die in de locht vlieght, houdende in d'een hand een Wicchel-roede. Waer van *Gellius* feyt: *De Lituus is een korte roede, maer aen 't einde, waer zy dickst is, isse gekromt, en die gebruycken de Wicchelaers.* En door dese gaven de Wicchelaers, al sittende, de tijden te kennen door 't gevogelte, waer van *Cicero* in 't eerste boeck van de Voorfegginge gewagh maect. *Wat is uwe Wicchelroede, die een heerlijck wapen is van Voorfegginge? waer toe is dieselve u overgelevert? Hier door heeft Romulus de Godsdienst besliet, als wanneer hy de Stad bouwde.*

De Vogel, die by nachte door de locht vlieght, daer van hebben de Wicchelaers, als mede 't ampt van het Wicchelaerschap, by den Romeinen, haere naemen gekregen, als mede van de bewegingen der Vogelen, sulx datse op den sangh en 't drayen in 't vliegen, acht naemen, wanneerse op die en dees maniere vlogen. En die tot dit Priersterfchap wierden verkoren, waren gewoon te wicken en voorfeggen, te weten aen die geene die voorbereydinge maecten, om een gemeene faecke te bedienen, of die uyter stad wilden reysen, of die een Overigheys ampt, waer toe zy waeren verkoren, wel en oprechtelijck wilden bedienen.

VORACITA. Vraetigheyt.

EN Vrouwe in roeftige verwe gekleet, streelende met d'een hand eenen Wolf, houdende d'ander op een Struys.

Vraetigheyt komt uyr d'overvloedige begeerte, die de gulfige voelt door 't inschocken van de leckere spijsse, berooft zijnde van dieselve genengte, die van haer wert verwacht: Want altijd janckende nae nieuwe smaacklijcke spijsse, soo verhaest zy sich om in te slocken, 't geene zy in den mond heeft, sonder dieselve recht te smaecten, en altijd gestaedigh inswelgende, verteert zy alles en proeft geene spijsse te rechte, doende als de

Hond, die uyt al te grooten yver van jaegen, 't gedierre wel vervolght, maer niet dood noch nuttigh. Daerom wort zy in roestverwe geschildert, die het yfer verteert: De Wolf en Struys isser by gestelt, om dat d'een het yfer verteert, en d'ander verslindt alles wat hy heeft, en dat op een reys, sonder dat hy op de nooddrustigheyt van den toekomenden tijd denckt.

PACE. Vreede, nae de Medaglie van *Augustus*.

EN Vrouwe, die in haer slincker hand houd een Overvloets hooren, met veel vruchten, bloemen, blaeders, oock een Olijftack, in de rechter een Fackel, waer mede zy eenen bergh van Waepenen in den brand steect.

Het Overvloets hooren bediet overvloet, Moeder en Dochter van de Vreede, want de dierte wort niet gevoet dan door den oorlogh, noch de overvloed des levens, sonder overvloet van Vreede, gelijk *David* feyt, *Laet Vreede zijn in uwe sterckte, en overvloed in uwe muyren.*

De Olijftack beteyckent de versoetinge van de vergramde gemoederen, gelijk elders breeder geseyt is.

En de Fackel, die den bergh met wapenen verbrant, bediet de algemeene en onderlinge Liefde tusschen de Volckeren, die alle de overblijfselen van haer, verbranden en vernielen, die oock, nae des Menschen dood, plagh over te blijven. Van d'Overvloets hooren is genoegh in de beeldenisse van d'Overvloet geseyt.

PACE. Vreede.

EN Vrouwe met een Olijftack om 't hooft, houdende in de rechter hand de beeldenisse van *Pluto*, en in de slincker een schoof kooren, gelijk 't uyt de schriften van *Pausanias* wort getrocken.

De Olijft kranen en de schoof kooren, zijn teyckens van Vreede, wesende dese vruchten in overvloet, alleen wanneer de Menschen in Vreede sitten en gelegentheyten hebben om 't land te bouwen, 't welck, door den krijgh, woest en onvruchtbaer leyrt.

Dit heeft de Poet willen uytdrucken, wan-

wanneer hy van den Offe seyde, dat het werck van de Vreede, daer door wierde te kennen gegeven. En *Minerva*, wierde in de fabel van *Jupiter* geprefen, datse den Olijf hadde gevonden, zijnde een oprechte vrucht, die op haer hoofd wel paste: gelijk oock *Nepunus* de vinder was van het paerd: wesende d'Olijf tot behulp van Vreede, en 't paerd voor her geweld van den oorlogh: Want een Prins behoort veel meer genegen te zijn totten Vreede der Volckeren, als tot den Oorlogh; als die geene, die de Vreede altijd tot zijn ooghwit behoort te hebben, waer door hy den Welstand en Rijckdom vermeerderd en bewaert. Daerom maelden zy *Pluto* af, als een versierder en beschermmer des Rijckdoms.

P A C E. Vreede.

EEn Vrouwe in lijfverwe gekleet, houdende een beeldeken in de rechter hand, en de sincker sette zy op eenen voetstal, alwaer een Kelck op stont, en met dieselve hand een Olijftack.

Het beeldeken vertoont, dat de Vreede een Dienaeresse is van de Menschlijke konsten, diewelcke niet kunnen worden geleert, dan met langheyt van tijde, sonder datmen op den krijgh bedacht zy, want dieselve den Mensch gemeenlijk afeyt om deughdigh te worden, en het uyerlijke beeld van den Mensch, geeft oorfaecke van veele konsten, diewelcke al te saemen zijn werckingen van Vreede.

De voetstal vertoont, dat sich de Volckeren in Vreede vast maecten, en sich in de vereenige verheugen: wassende daer door de gemeene rijcke inkomsten, waer uyt naederhand Kercken, Schouplaetsen, en andere heerlijcke wercken gemaect worden.

Oock wort door den Kelck verstaen, dat door den Vreede, het Geloove en de eere Gods, wort onderhouden.

De Olijftack, om eene faecke niet dickwijls te herhaelen, wort geseyt dat van *Pallas*, de Goddinne van de Vreede en ruste, gevonden zy. En daerom wierden by de Hebreen, in de oude Wet, onder andere oorfaecken, de Koningen oock daer mede gefalft, die daer vreedsaemlijk waeren verkooren, ten einde zy souden gedencken, om in Vreede

en stilligheyt te leven: houdende dit selve voor het hooghste lof, die zy in haeren tijd kosten hebben, nae de spreucke, *de vreedsaeme Koningh is heerlijck gemaect en verheven.*

P A C E.

EEn Vrouwe, die in de rechter hand een ontstecken Fackel om leegh houd, waer onder eenen bergh van allerleye slag van wapenen leyt, en ter sijden een Leeuw met een Lammeken, die by malkanderen leggen.

Vreede wort van veelen geseyt een vergelijckinge van goeden wille, die door de uytwendige teyckenen wort te kennen gegeven, 't welck vertoont wort, door dat de Leeuw en 't Schaepken by malkanderen staen, zijnde nochtans verscheyden van natuyre en zeeden. En soo wort het van *Virgilius* genomen, diewelcke willende den Vreede voorseggen ten tijde van *Pollio*, seyde dat de Leeuw en 't Schaepken te saemen souden woonen.

P A C E. Vreede.

EEn Vrouwe, die in haere schoot het Vogelken *Alcion* houd, en op der aerde sal het dier *Castor* staen, dat hem selve de ballekens schijnt af te bijten.

Het *Alcion* is een kleyn Vogelken, 't welck zijn nest maect op den oever van de Zee, en in die weinigh dagen, als het sich aldaer onthoud, soo is de wind geheel stille, en het onweeder hond op, blijvende de Hemel en Zee helder en soer: en derhalven is 't een kenteyken van gerustheyt en Vreede: daerom worden dieselve, by gelijcknisse, *Alcyonische* dagen, by de Oude, geheeten, waer in de Rechtbancken rusteden, en de *Twitter*s van pleyten ophielden.

De *Castor* of Bever, van den Jaegers vervolgh zijnde, gelijk eenige schrijven, bijt zijn ballekens uyt, wetende dat hy daerom van haer vervolgh wort: 't welck een aenwysinge is van een groot verlangen nae den Vreede, en een vermaeninge om zijn oogen te sluyten, over 't verlies van eenige nuttigheyt of goederen, en dat door liefde van zijn eygen behoudinge. En men leest tot dit voorstel, eenen brief van *Sapor* geschreven aen *Constantinum*, dewelcke hem vermaent,

het eene deel van 't Rijk van Afsien te verlaeten, om in Vreede te leven, nemende daer toe de voordaet van dit onvernuftigh Dier, 't welck om vreedelijck te leven sich selve berooft van die leeden, waerom hy van de laegers vervolght wert.

P A C E.

EEn jonge sittende Vrouwe, houdende emte rechter hand een Lammecken met een Wolf onder een selfde jock te saemen gebonden, dragende in de sliicker hand een Olijftack.

Dese beeldenisse vertoont, dat de Vreede veroorsaect wort door de goede Regieringe der Princen, diewelcke de verwaenthey der hovaerdigen weeten te verneederen, en maecten datse mette needrige en mindere, onder een jock, te saemen moeten leven: om te vertoonen dat het een eenige en eigen deughd van de Princen is, datse den Vreede in haere Rijken en Streeden weeten te doen wassen en onderhouden, diewelcke dickwijls door de opgeblasenthey der Hovaerdigen, verstoort wort. En daerom als *Ilonæus* hier over aen *Dido* zijne reeden voerde, prees hy den Vreede, in 't besonder, over dat stuck; gelijk by *Virgil*. aen 't I boeck, van zijn *Aeneas*, te lesen is. En die Vreede in ons selve, die onder dese beeldenisse oock kan verstaen worden, is niet anders, als de overeenstemminge van de sinnen des lichaems, mette machten der ziele, gevende gelijkcke gehoorsaemhey aen de reeden, die over haer heerschet, en Wetten stelt, soo wel over 'deene als over d'ander. En om de Regieringe van een Prince uyt te drucken, soo wort zy sittende gemaelt: als niet konnende een gemeen oordeel strijcken, sonder te sitten, siende misfchien op de gelijktheyt van de spreuke *Aristotelis*, daer hy seyt, dat de *Wijshey*, in de ziele wort gebracht, door middel van 't sitten en door de ruste.

P A C E, nae de Medaglie van *Philippus*.

EEn Vrouwe houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de sliicker een Spiesse. Door dese beeldenisse wort de Vreede, die door eygen deughd en dapperhey verkregen is, uytgedrukt, en dat door de spiesse die zy in de hand heeft,

P A C E, in eene Medaglie van *Vespasianus*.

EEn Vrouwe die in d'eene hand een Olijftack, en in d'ander het *Caduceum* van *Mercurius* heeft. Men vindse oock met een Overvloets hooren, met een schoof kooren, en 't voorhoofd met een Olijftack omkransft.

P A C E, nae de Medaglie van *Titus*.

EEn Vrouwe diewelcke in de rechter hand een Palmtack, en in de sliicker een Spiesse heeft.

De Palmtack belooft belooninge, aen die geene, die 't waerdigh is. En de Spiesse dreight straffe aen die de Wetten overtreer, en dese twee als hope en vreesse, houden de Menschen in ruste en Vreede.

P A C E, na de Medaglie van *Sergius Galba*, metten naeme P A X.

EEn sittende Vrouwe, met een schoon opsicht, houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de sliicker een kolve of kodse mette letteren, *Pax August. & S G.* Merckt: Dese beeldenisse vertoont de verkregen Vreede, door de kracht des lichaems en de wackerhey des gemoeds. 't Gemoed sietmen door de schoonheit en door 't sitten van de Vrouwe. Het lichaem door de kracht van de kodse, waer mede *Hercules* zijne vianden plagh te straffen, door het onderdrucken van de stoutighey der overtreeders.

P A C E, naer de Medaglie van *Trajanus*.

EEn Vrouwe, die in haer rechter hand een Olijftack houd, en met de sliicker een Overvloets hooren.

P A C E. *Vreede*.

IN een ander beeldenisse van *Philippus*, sietmen eene Vrouwe, die met de rechter hand een Olijftack om hoog houd, en met de sliicker een Spiesse, met het opschrift: *Pax fundata cum Persis*, dat is, *de Vreede is met den Persianen vast*. En van alle dese dingen kan een geestigh Schilder verkiezen, 't geene hem tot zijn voornemen bequaemst dunckt.

P A C E , nae de Medaglie van
Claudius.

EEn Vrouwe, die een Overvloets hooren nae der aerde leert, alwaer een Slange konnt opschieten met wreede krullen, vertoonende de verscheydenheyt der verwen, en 't venijn datse by haer heeft; en mette andere hand bedeckt zy met een sluyer de oogen van de Slange, om datmen dieselve niet soude sien. Met dese letteren *Pax orb. terr.*

Aug.

De Latijnen noemden het *Caduceum*, want als dat voor den dagh quam, soo verdweenen strax alle twisten en tweedrachten, en worde daer door de Vreede te kennen gegeven, zijnde een teycken van den Vreede.

Het bedecken van de oogen met een sluyer, is, om den Slange niet te sien. Daer door te kennen gevende, dat de krijg, die door de venijnige Slange wordt afgebeelt, verderflijk was, en van ongelooflijke schade. Waer over *Virgilius* seyt:

*De krijggh brought heyl noch welvaert mee,
Wy wenschen alle nae de Vree.*

P A C I F I C O. *Vreedsaem.* Siet onder de sevende Saligheyt.

T I M I D I T A O T I M O R E.

Vreefe, Bloodigheyt.

EEn oud Man in 't geel gekleedt, en gekromt van lichaem, 't aengesicht een weinigh bleeck, van kleyne en witte oogen, met lange en dunne handen, de voeten gevleugelt, staende treurigh, houdende onder den slincker arm een Haefe. 't Is wel waer dat tusschen Bloodigheyt en Vreefe een weinigh onderscheyd is, nochtans isse niet soo, of zy konnen, door een beeld wel werden afgemaelt, daerom sullen wy seggen, dat de Vreefe en ontstelling van 't gemoed is heerkomende van twijfelachtige Menschen, die haer inbeelden, dat zy te swack zijn, om hare saecken genoegh te verdedigen.

Oud is hy gemaelt, om dat de Vreefe voortkomt door mangel van 't bloed, en wackerheyt van geest, dat den Ouden meest ontbreekt, en alsoo zy te gelijk met de Iaeren haere kracht verliesen, soo vreesense oock lichtelijck voor alle ongevallen.

Het geel, daer hy mede gekleedt is, is een

onvolmaecte verwe, gelijk oock de bloodigheyt een onvolmaecktheyt in den Mensch vertoon, die anders nergens heerkomt, dan door de kennisse van haere eygene onwaardigheyt.

De bovengeseyde teykenen van 't lichaem, zijn van alle Natuyrkenners, in de vreesachtige aangemerckt, en in 't besonder van *Aristoteles* in zijn *VI, IX*, en *X cap.*

De Haefe onder de slincker arm, gelijk dieselve Schrijver verhaelt, is het vreesachtigste Dier van haere aert, waer van wy klaere teykenen en werkingen sien.

De gevleugelde voeten, bedieden de vlucht, die door overtollige Vreefe wordt veroorsaect, gelijk wy elders hebben geseyt.

T I M O R E. *Vreefe, Versaeghtheyt.*

EEn oud bleeck Man, met Harte-vellen ebekleet, alsoo dat het Hartshoofd, boven op des Mans hoofd, sal als een ciersel staen, en voor de Harts-oogen, sullen veele roode veeren zijn.

De Vreefe wort bleeck gemaect, om dat zy, die daer vrees, bleekheyt aenbrenghet.

Met een Herts-vell is hy gemaect, om dat het Hert een seer vreesachtigh Dier is, vliedende voor de minste beweginge, en soo het in 't rennen eenige roode veeren siet, soo sal 't zijnen loop breecken, en sal sich herwaerts en derwaerts drayen, en daer door dickwijls worden gevangen; 't welck *Virgilius* toestemt in 't *XII* boeck van *Aeneas*:

Hy is, gelijk een Hert, beset in eene stroom,

Dat voor roo-veeren vlucht, uyt ingebeeldes schroom.

P A U R A. *Vreefe.*

EEn Vrouwe met een seer kleyn aengesicht, en bleeck. De kleynheyt, gelijk eenige Philosophen verhaelen, bediet kleynmoedigheyt, staende geres om met Vreefe te vluchten, met de handen om hoogh, hebbende de hayren uytgestrekt, door de kracht van de Vreefe: en op haere schouderen sal een vreeslijck monster staen. Voorts kondy sien, watter van de bloodigheyt en van de versaeghtheyt geseyt is, die mede zijn diergelijcke dingen, of ten minsten, met weinigh of meer verschil.

PIACERE. *Vreughde, Vermaeck, Wellust.*

EEn Jonghman van ontrent seftien Jaeren, schoon van opficht en lachende, met een krans van Roosen op 't hoofd, met veele sierfels, in 't groen gekleert, hebbende een Regenboge rontom 't hoofd, houdende in de rechter hand een groen snoer, met veele angels daer aen gebonden, in de sincker een ruycker met bloemen.

De Ionckheyt van dees Ouder, is meer als d'ander Ouder, totten Wellust genegen, om datse is als een nieuw en suyver Cristal, waer door alle de werreltsche Wellustigheden haer schoon en klaer vertoonen. Door het schoon en lachend opficht, wort vertoont, dat de lusten van de schoonheyt haer oorsprong hebben.

De Roosen waeren *Venus* toegewijt, weseude Vooghdesse van de Vreughde, en om dat dieselve een schoone reuck hebben, soo vertoonen zy de soetigheyt van de Minne-Vreughde, als mede haere korte en teedere geduyrigheyt.

Het groene kleet past de Ionckheyt en de Vreughde wel, om dat het groen boven andere aldergematighst is, tusschen het wit en swart, of tusschen het duyster en licht, zijnde in haer self een volmaeckte maete van 't voorwerp totte kracht van 't welgemaetighsien, die oock 't gesicht meer versterckt en vervrolijckt als eenige van d'andere verwen, die de maete te buyten gaen.

De Angels zijn de veelerhande aenlockfels, die in de werreltsche vermaecklijckheden worden gevonden, hangende aen de groene draed van de swacke hoope, gevoelende op 't laeste de pricklinge van de Conscientie, sonder dat de Mensch sich van dat soet bedrogh kan af keeren.

De Regenboge is een kenteycken van de schijnende schoonheyt der sterflijcke dingen, diewelcke mit datse sich vertoont, strax weder vergaet en verdwijnt.

PIACERE. *Vreughde, Vermaeck, Wellust.*

EEn Jongelingh met een goude kuyf met Eringen beset, waer tusschen veele schoone bloemen seer aerdigh gevoeght zijn, met een Perlen snoer, en een krans van bloeyende Mirthe: hy sal niet gekleert, maer naeckt en

geveulegelt zijn: de vleugels sullen wesen van verscheyden verwen, houdende in den hand een Harpe, en gulden brooskens aen zijne beenen.

De opgepronckte konstelijcke welruyckende Paruyck, is een kenteycken van broodronckenheyt, dertelheyt, en van verwijfde manieren. Hier van zijn veele voorbeelden by de Poëten, diewelcke om te vertoonen, datse de dertelheit verlaten hadden, haer ongeciert van hayren hebben uytgebeelt, latende dieselve in 't wilde hangen, sonder eenige konst, maer aen de Wellusten maektmen dat die konstigh gestrengelt en met ringen beset zijn. De eedelsteenen en bloemen zijn dienaers en aenlockfels van de Wellust.

De Mirten-kroone is *Venus* toegewijt, en men seyt, als dieselve sich stelde in 't oordeel van *Paris*, datse hier mede oock gekroont was.

De vleugels bedieden, dat de Wellust seer haest eyndight, vliet en vlucht, en daerom isse van de oude Latijnen *Voluptas*, snel-lust of vliegh-lust geheeten.

De Harpe, wort om de lieflijckheyt van haeren toon geseyt, datse gelijkheyt heeft met *Venus* en de *Gratien* of Bevallijckheeden, en gelijk dese, de gemoederen verheught, alsoo verlustight die oock de geesten.

De goude brooskens passen aen de Wellust, om te vertoonen, dat zy het goud weynigh acht, en dat het haer anders nergens toe dient, dan om haere lusten en genegentheden te voldoen: ofte, om dat de voeten dikwijls voor de onstantvastigheyt worden genomen, nae de spreucke *Davids*: *Mijne voeten hadden bynae gestruyckelt*; soo wort, daer door ontdeckt, datse sich licht tot nieuwigheyt keeren, en altijd van 't een op 't ander willen.

PIACERE. *Vreughde, Wellust.*

EEn Jongelingh van seftien Jaeren, in 't groen gekleert, en vol bloemen gestickt, het Corsalet of Borstwaepe sal met veel verwen afgemaelt zijn: op den kam van den Helm sal een Meerminne siten, houdende in de rechter hand veele Angels aen sijde snoeren, hebbende aen de sincker een rond en vergult Schild, waer in een merck-pael van gemenght Marmor sal geschildert zijn, met dese spreuck *Huc omnia*, dat is, *hier alles toe*. Met het getal van *xvi*, bedieden de Egyptenaers de

de Welluft, om dat de Ieughd in 't 16 Jaer de Welluft begoft te smaecten.

Het beschilderde Borftwaepen vertoont, dat een Mensch die tot Welluft genegen is, alle zijne saecken daer nae aen leyt, gelijk die gene doet, die 't Borftwaepen draghr, 't welck hem alleene behoort te dienen om 't leven te beschermen, en aldus afgeschildert, dient het hem alleene, tot een cieraet en dertelheyt. Aldus wilde een wellustigh Man gaerne, dat alle swaere handelingen in wellusten en in een dertel leven mochten eindigen.

De Meerminne bediet, dat gelijk dieselve, door hare sanch, den Schippers bedroog, dat alsoo de Welluft door de schijnbaere Werreltsche soetigheyt den geenen ten val brengt, die haer volgen. Het Devijs in 't Schild, bediet, dat de Wellusten de merckpael en 't wit zijn van de ydele Menschenen.

PIACERE HONESTO.

Eerbaere Vreughde.

En Venus die seer eerbaer in 't swart gekleet is, mer een goude gordel vol edelsteenen, houdende in de rechter hand eenen toom, en in de sincker een Maetstock.

Om de eerbaere Welluft uyt te beelden, soo wierde Venus, by d'Oude, Nera geheeten, nergens anders om, gelijk Pausanias seyt, om dat de duyfsternisse en de nacht de eerbaerheyt der Menschen overdeekt, tot een onderfcheyt van andere dieren, die 't tot allen tijden en plaetsen geoorloft is.

Met een gordel wortse gemaelt, gelijckse van Homerus op veele plaetsen van zijne Iliade gestelt is, om te kennen te geven, dat Venus als nu eerbaer en prijslijck is, wanneer zy haer houd binnen de paelen van de Wet; 't welck van de Oude door het gordel wierde uytgedrukt.

Daerom wort haer de Maetstock en den toom oock gegeven, om dat de Welluft, nae de bepaelinge der Wetten, moet gemaecticht en bestiert zijn.

PIACERE VANO.

Vreughde die ydel is.

En Jongelingh cierlijck gekleet, die een schaele of becken, met een hert daer in, op 't hoofd draeght: om dat het een ydele eygenschap des Menschen is, zijn hert en

daeden aen yder te vertoon. Maer wie zijne Vreughde buyten God soeckt, moet nootfaecklijck zijn hert aen anderen openbaeren. Daerom seytinen gemeenlijck, dat men noch het Vier noch de Liefde kan verborgen houden: Want het hert is de fonteyne, waer uyt nootfaecklijck, alle de broosse Wellusten heervloeyen en sich toestellen.

LIBERTA. Vryheyt.

En Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de sincker een Hoed, en op de aerde staet een Katte.

De Scepter bediet het aensien of ontfagh van de Vryheyt en van de Heerschappie, die zy van haer selve hond: Wefende de Vryheyt een volkomene of vrye besittinge van 't gemoed, van 't lichaem en van goederen, die door verscheyden manieren, ten goede werden beweeght. Het gemoed door de genaede Godes, het lichaem door de kracht deselven, en de goederen mer voorfichtigheyt en wijsheyt.

De Hoed wort haer gegeven, gelijk wy sullen seggen, om dat wanneer de Romeinen

eenen Slave wilden in Vryheyt stellen , nae dat hem 't hoofd geschooren was, soo gaven zy hem een Hoed op 't hoofd : en dese Ceremonie wierde gedaen in den Tempel van seeckere Goddinne *Feronia* geheeten , die zy geloofden, dat beschermster was van de Slaven , en die dese Vryheyt verkregen hadde. En daerom wierde hy billijk met een Hoed afgemaelt.

De Katte bemint de Vryheyt boven maeten , en daerom voerden de Oude *Almen*, Burgundiers en Swaben , dieselve , gelijk *Metodius Macrobius* verhaelt , in haere Vaendelen , om te betoonen , dat , gelijk dit Dier niet magh lijden , dat het in eens anders geweld opgeslooren is, alsoo achtreden zy oock onlijdelijk de slavernie te verdraegen.

LIBERTÀ.

EN Vrouwe die in de sincker hand een kodse houd , op de maniere als *Hercules*, en in de rechter hand een Hoed , waer op geschreven staet,

LIBERTAS AUGUSTI. EX S. C.

't welck de Vryheit beteyckent, die door eygene kracht en dapperheyt verkregen wort, gelijk boven geseyt is. En aldus vintmen dieselve in de Medaglien van *Anton. Heliogabalus* uytgesneden.

LIBERTÀ.

EN Vrouwe die in de rechter hand een Hoed houd, en op des aerde leyt een gebroken Iock.

LIBERO ARBITRIO.

Vrye Wille.

EN jeugdigh Man, met een Koninghlijk kleed van verscheiden verwen, hebbende op 't hoofd een goude kroon , houdende in de rechter hand eenen Scepter , alwaer een Griexsche Y boven op staet.

De Vrye Wille, is, nae de bepaelinge van *D. Thomas*, een vrye macht, die de verstandige Natuyre is toegeeygent , tot grooter eere Godes, om onder veele dingen , die tot ons ooghwit vorderlijk zijn , 't eene liever als 't ander te verkiesen. Of het is om een voorgestelde saecke , nae zijn believen, of aen te nemen, of te verwerpen. En *Aristoteles* in zijn derde boeck van de Zeede-konst , verschilt

niet van dese bepaelinge, seggende , dat het een macht is , om veele dingen te verkiesen, die tot ons voornemen strecken : Want daer is geen twijfel aen, of van een yder wort het opperste goed, te weteen de eeuwige gelucksaligheyt , begeert en gewilt , diewelcke het uysterste einde is van alle Menschlijke handelingen. Maer de Menschen zijn seer twijfelberaedigh , vreemd en verscheyden ontrent de maniere van verkiesinge, en van den wegh om tot dit perck te geraecken.

Hy wort jongh geschildert, om dat by de Vrye Wille , oock het gebruyck van de verscheydenheyt vereischt wort, diewelcke soo haest zy tot den Mensch is gekeert, brengt zy te wege, dat hy sich daer nae voege, om zijn ooghwit door die midlen , die met zinnen staet en gelegentheyt over een komen, te bereycken.

Het Koninghlijke kleed , de Scepter en Kroone , drucken zijne macht uyt, om volkomen te willen , 't geene hem volkomentlijk belieft.

De verscheyden verwen aen 't kleed, zijn zijne onbepaeltheeden , konnende , gelijk geseyd is , door verscheyden middelen wercken.

De Griexsche letter Y wort op den Scepter gestelt , om de spreucke van dien vermaerden Filosooph *Pythagoras* uyt te drucken : die daer mede te kennen gaf , dat het Menschlijk leven twee wegen hadde , gelijk oock de letter twee strecken , waer van d'ene ter rechter sijde , de wegh ter deughd was , die in 't begin smal en steil, maer boven op breed en gemaklijk was. Op de sincker sijde was de wegh ter ondeughd, die wel breed en gemaklijk, maer boven op smal en steyl was, gelijk men uyte Dichten , die *Virgilio* werden toegeschreven, kan sien. En hierom eygenen wy den Vrye Wille dese letter toe , met reeden uytdruckende , dat het in haer macht is , de goede, de quaede , de seeckere en onseeckere wegh te verkiesen, om tot de voorgestelde gelucksaligheyt te geraecken :

Pythagoras letter en besluyt,
Wil 's Menschen leven drucken uyt :
Waar van de Deughd ten rechten gaet,
Een steyle wegh, een smalle straet,
Een wegh die sich eerst moeylijk toont,
Waar boven op de ruste vwoont.

De breede wegh ter ſijden aen,
 Daer kan men met gemak toe gaen,
 Daer klimt de pracht en welluſt op:
 Maer boven valtſe van den top.
 Doch wie, om deughd, op bergh en dal,
 Op ſteyle rotſen klimmen ſal,
 Die ſal verkrijgen loſen eer:
 Maer wie den traegen wegh veel meer,
 De overdaed en welluſt mint,
 Die valt, al eer hy 't oock verſint,
 In ſchand, in armoe, ſpot en ſmaet,
 En leeft in een ſeer droeve ſtaet.

F E D E N E L A M I C I T I A .

Vrienden-Trouw.

EEn oude grauwe Vrouwe, met een wit kleet, hebbende den rechter arm recht uyt, en met een ander kleed deekſe haere rechter hand.

Zy bedeckr de rechter hand, nae de inſtellinge van *Numa Pompilius*, Koningh der Romeinen, in de offerhande, als men in de Trouwe beveſtighe, om te doen verſtaen, datmen de Trouwe met alle oprechtigheyt, aen zijnen vriend moſt houden, want gelijk *Pythagoras* ſeyt, ſoo is de Trouwe, de grondveſt der Liefde, en dieſelve wegh genomen zijnde, ſal alle Wet der vriendſchap, recht, reeden en macht vervallen en te gronde gaen.

Oud en grijs iſſe gemaeckt, gelijk *Virgilius* ſeyt, en d'uytlegger 't ſelve verklaert, dat de meeſte Trouwe by oude luyden is te vinden, hebbende door lange Iaeren meer eervarentheyt. Hy voeghter noch by, datmen niet trouw moet weſen voor een tijd, maer voor alle tijd.

Aron verhaelt noch wijder, dat wanneer de Prieſter voor de Trouwe ſoude offeren, ſoo deekte hy niet alleene zijne rechter hand, met een wit kleed, maer oock het hoofd, en by nae 't geheele lichaam, om daer door, de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, die een mede-geſellinne moet weſen by der Vrienden Trouwe.

A M I C I T I A . Vriendſchap.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die haer ſlinker ſchouder en haer naeckte borſt wat boerachtigh vertoont: wiſſende mette rechter hand op 't herte, waer uyt een ſpreuk

komt *Longe & prope*, dat is, van verre en nae by. Op den boord van 't kleed, ſal ſtaen *Mors & Vita*, dat is, Dood en Leven. Weſende onthult, hebbende een krans van Mirten om 't hoofd, daer bloemen van Granaet-appelen tuſſchen gevlochten zijn, voor 't voorhoofd ſal geſchreven ſtaen, *Hyems, Aestas*, dat is, *Winter en Somer*. Zy ſal bloots beens weſen, houdende in hare ſlinker arm een droege Olmboom, daer een groene Wijngaert omgelingert is.

Vriendſchap, nae de bepaelinge van *Aristoteles*, is een ingedruckte, onderlinge, wederlievende goedwilligheyt, die door ſeeckere deughd en door de reeden, wert beſtiert, tuſſchen die van eenerleye aert, natuure en inſtortinge zijn. Het witte en ſtechte kleed, is de eenvoudige oprechtigheyt van 't gemoed, waer uyt men oock van verre, de waerachtige Liefde, ſonder eenige gemaecktheit of konſtige ſtrecken kan ſien. Zy ver-
 toont de ſlinker ſchouder en de naeckte borſt, wiſſende op 't hert, en nae de ſpreuke, *longe & prope*: Want een waerachtigh vriend, 't zy dat hy verre of nae by is, van die hy bemint, ſoo ſal dieſelve, doch nimmer uyt'er herten zijn: En hoewel ſich de tijd en 't ge-
 luck

luck veranderen, ſoo blijft hy oock alletijd, ter liefde van zijne Vriendſchap, bereyt, te leven en te ſterven. En diſfelve bediet oock de ſpreucke, die zy op den boord van 't kleeer en aen 't voorhoofd heeft. Maer ſoo deſe Vriendſchap geveinf of gemaekt is, ſoo ſietmen dieſelve, ſeer ſnellijk, door de alderminſte drayinge van de fortunye, gelijk als een dunne nevel voor de Sonne, verdwijnen. Datſe onthult, en met een Mirtenkrans, daer bloemen van Granaet-appels ingevlochten zijn, gekroont is, betoont, dat de vrucht der eendrachtiger en innerlijcker Liefde, een ſeer voete reuck, van eerbeaere handeligen en ſoortdaeden, van ſich geeft: en datſelve ſonder eenige lichtvaerdigheyt van werreltſche pracht: waer onder ſich dickwijls de vleyinge, die een viandinne van deſe deughd is, verberght, waer van men *Democritum* kan nae lenen; gelijk *Pierius* in zijn *LXV* boeck verhaelt. Zy wort van gelijcken barrevoers geſtelt, om haere bekommeringe en vaerdigheyt uyt te drucken, en datmen totten dienſt van zijnen vriend, al de ongemacken moet ter ſijden ſtellen, gelijk *Ovidius* in zijne *Minnekonſt* ſinght:

Indien geen wagen u ontmoet,

Nem aen de reys, en gae te voet.

Zy omarmt oock ten laeſten den droogen Olmboom, die van een Wijngaert is omſlingert, ten einde zy ſoude kennen dat de Vriendſchap, die in voorſpoet gemaekt is, altijd behoort te duyren, en datſe in de aldermeeste ſwarigheden meer als anders behoort uyt te blincken: gedenckende dat nimmermeer een Vriend ſoo onbequaem is, of hy weer elders eenen wegh te vinden, om eeniger maeren, de verbinteniffe van de Vriendſchap te vergelden.

A M I C I T I A. Vriendſchap.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, om reeden, als boven is geſeyt, zy ſal de hoofdharen over de ſchouderen geſpreyt hebben, houdende onder haer ſlincer arm een kleyn wit Hondeken heel vaſt, en in de rechter falſe een Bloeme-krans, en onder haer rechter voet een Doods-hoofd hebben.

De geſpreyde hayren zijn geſtelt om reeden alreede geſeyt. Het wit Hondeken vertoont, datmen de getrouwigheyt moet reyn

en ſuyver houden: door de bloemen, wort de reuck van goede ordre verſtaen, die de Vriendſchap door den ommegangh en 't gemeen gebruyck der Menſchen, veroorſaect. Het Doods-hoofd onder de rechter voet, bediet, dat dickwijls de waere Vriendſchap, willigh is oock voor zijnen Vriend in den dood te gaen. Waer over *Ovidius* van zijne twee lieve vrienden ſinght:

Orestes wil den dood voor Pylades beſtaen,

Maer Pylades wil ſelf voor hem ten doode gaen.

A M I C I T I A. Vriendſchap.

DE drie naeckte Gratiën of Danck-Goddinnen, waer van men van d'eene de ſchouder, en van d'ander twee, het geſichte ſiet, voegende de armen in malkanderen. Eene van deſe heeft een Roofſe in de hand, d'ander een Dobbel-ſteen, en de derde een Mirthe-tack. Nae de beeldeniffen van deſe drie gratiën voeght ſich buyten twijfel de goede en volmaeckte Vriendſchap, gelijk het de Oude bedacht hebben. Overſulx heeft de Vriendſchap geen ander ooghwit, als om te helpen een ander weldaet te doen, ſich niet laetende in goeddaedigheyt overwinnen: en gelijk de drie Gratiën van de Oude zijn afgebeeld, alſoo houdmen oock drie trappen in Vriendſchap. De eerste trappe is, weldaet te doen. De tweede trappe is, die van andere te ontvangen. De derde is, weldaet wederom te bewijſen. En deſe drie Goddinnen, vlechten d'eene des anderen armen, door malkanderen: Want dit is de ordre van weldaet te doen, dat zy moet van hand over hand gaen, en wederom tot nut en voordeel ſtrecken, van die geene, die eerst de weldaet heeft bewezen, en door ſoodanige maniere wort de knoop der Vriendſchap onder de Menſchen vaſtlijck onderhouden.

Deſe drie Gratiën worden naeckert vertoont, om dat tuſſchen den Menſchen oock een oopen en een vry gemoed behoort te zijn, vreemt van alle bedrogh. De eene keert alleene den rugge, en twee 't geſichte, om te kennen te geven, datmen altijd aen zijnen Vriend de weldaet moet verduubelen.

Vrolijk van opſicht zijns vertoont, om dat iemant die daer weldaet aen andere doet, ſich oock vrolijk moet vertoonen, als mede die geene, dieſe ontfanght. Zy ſchijnen Maegh-

Maeghdekens , om dat de Vriendſchap niet wil befmet zijn , door de ſnoodigheyt van eenige eygenbaet of voordeel.

De Rooſe bediet de aengenaemheyt , die-der altijd onder den Vrienden behoort te weſen , zijnde onder haer een geſtadige ver-eeninge van den wille.

De Dobbelſteen beteyckent , het keeren en wederkeeren van de Weldaeden , gelijk de Dobbelſteenen doen , als men daer mede ſpeelt.

De Mirrentack , die altijd groen is , is een reycken dat de Vriendſchap , altijd moet vaſt bewaert , en door geen toeval vermindert worden.

A M I C I T I A. Vriendſchap.

EEn blinde , die eenen kreupelen Man die niet gaen kan op de ſchouderen draeght : gelijk de Dichten van *Alciatus* te kennen geven :

*De blinde draeght den kreupelen Man,
Die hem wijſt rechte wegen an :
Dees leent beenen , d'ander oogen :
Dit is 's Vriendſchaps groot vermoegen.*

Vriendſchap ſonder hulp of nuttigheyt.

EEn Vrouwe ſlordigh gekleert , hebbende in de hand een neſt met eenige Swaluwen , alwaer , buyten om , twee of drie Swaluwen vliegen.

Deſe Vogel is den Menſche ſoo gemeen , als een Huysgenoot , en ſoeckt , meer als andere , ſeckerheyt om aen de Huysen , doch ſonder eenige nuttigheyt , te neſtelen , maer niet om aldaer te verblijven . Maer als de Lente aenkomt , ſoo vlieghet hy wederom nae 't huys om zijn eigen gemack en proſijt . Aldus doen oock de gemaecte Vrienden , die in de Lente der Voorſpoet , haere Vrienden beſoecken : Maer als de Winter van onſpoet en ramp haer over den halfſe komt , dan verlaerens hare eygene Vrienden , ſoekende haer eygen ruſt en voordeel . Hierom als *Pythagoras* , ſoodanige gelijkniſſe wilde ver-toonen , hoemen de gemaecte en ondancbbaere Vrienden , ſoude van hem afwijſen , ſoo deede hy alle de Swaluwe neſten van 't dack en van zijn huys wegh .

Vriendſchaps beveſtinge. Soeckt Beveſtinge van Vriendſchap , fol. 58.

ALLEGREZZA. Vrolijkheyt.

EEn Maeghdeken met een blooſigh ge-blancket en breed voorhoofd , in 't wit gekleert , geciert met groene blaeders en met geele en roode bloemen , met een krans om 't hoofd van veelderleye bloemen . In de rechtr hand , falſe een criſtallijne glas vol roode Wijn hebben , en in de ſlinker hand een groote goude ſchael , weſende van een ſeer bevalligh en ſchoon opſicht , danſende in een ſchoone beemde vol bloemen .

Vrolijkheyt is een genegentheyt van 't gemoed , dat gekeert is tot Welluſt , om die dingen te beminnen , diemen inwendigh , als boven natuurlijck , beſchouwt , of die uytwendigh , door de ſinnen , uytter natuure , of door een toeval worden aengebracht .

Zy fal een groot , vleeſſigh en geblancket voorhoofd hebben , nae 't ſeggen van *Ariſtoteles* in zijne *Phyſiogn.* vi boeck 1 cap .

De bloemen bedieden , door haer ſelf , de Vrolijkheyt , en men plagh te ſeggen dat de Velden lachen , wanneerſe met bloemen bedeckt zijn , gelijk *Virgilius* in zijn iv *Ecloga* ſeyt .

't Cristallijne glas vol roode Wijn, mette goude schael, betoonen, dat de Vrolijkheyt meerendeels sich niet laet bedecken, maer daer sich een yder vrywillig mededeelt, gelijk *S. Gregorius* veruyght, in zijne Zeede-leeringe, *De Vrolijkheyt plagh de geheymnissen van 't gemoed te openbaeren*. En de Propheet seyt, *de Wijn verheught het herte des Menschen*, en 't goud heeft oock de kracht om de geesten te verstercken. En dese versterkinge is oorfaecke van de Vrolijkheyt. De gestalrenis van 't lichaem, en 't bewijs van den dans, zijn openbaere kenteyckenen van de Vrolijkheyt.

ALLEGREZZA. *Vrolijkheyt.*

En Maeghdeken met een bloeme-krans om 't hoofd, houdende in de rechter hand een *Tirsis*, die geheel met veele krullen van blaeders gekroont is, als mede met kranssen van verscheyden bloemen. In de sincker hand false een Overvloets hooren houden, en men kanse in 't groen kleeden.

ALLEGREZZA.

En Maeghdeken met verscheyden aengename verwen gekleet, met een struyck van de bloemen van *Borago* op de hoofdhayren, houdende in de hand gulde en loode pijlen. Oft zy sal op de Harpe speelen.

ALLEGREZZA GIUBILO O LETITIA. *Vrolijkheyt, Iuychen, Blijdschap.*

En Maeghdeken dat aen een Olmboom leunt, die met veele Wijngaert-rancken omslingert is, tredende sachtjens op eenen dichten Buyssekool, stekende den hand mildelijck uyt, als of zy iemant een vereeringe wilde doen, hebbende voor de borst een open Musijk-boeck.

De Olmboom mette Wijngaertranck omslingert, bediet vrolijkheydt des herten, meerendeels door den Wijn veroorfaect, gelijk *David* seght: En wort de vereeninge van sich selve, en van de eygen gedaente, en van de genegentheden, door den Buyssekool, aengewesen, en de soete Melodie, van aengenaeme dingen, voor de ooren: gelijk het Musijk, een oorfaecke is van de Vrolijkheyt, diewelcké haere soetigheyt mede-

deelt, aen die 't van noode heeft, om te geraecken totte aldervolmaeckste trappe van 't genoegen.

ALLEGREZZA. *Vrolijkheyt.*

En kindeken met een bloemekrans op 't hoofd, om dat de kinderkens altijd vrolijk zijn, en daerom wierdenke alle in de oude openbaere feestdaegen gekranst, als oock de deuren van de Huysen en Tempelen, jae oock de beesten; gelijk *Tertullianus* in zijne Ridderkrans gewagh maeckt. Mette rechter hand sal het een Palm of Olijftack houden, ter gedachtnis der Vrolijkheyt van den Palm-Sondagh, waer op *Christus* onse Salighmaecker, met veele Palm en Olijftacken, blijdelijck is ontfangen.

ALLEGREZZA. *Vrolijkheyt.*

In de Medaglie van *Fausina*, is eene beelde-nisse, die mette rechter hand een Overvloets hooren vol bloemen, blaeders en vruchten houd, en in de sincker een spieffe, die van beneden tot boven toe, met blaeders en kranskens is omslingert, tot dien einde isser op geschreven *HYLARITAS*.

ALLEGREZZA. *Vrolijkheyt.*

En seer schoon Maeghdeken in 't groen gekleet, dat een schoone en fraeye krans van Roosen en andere bloemen om 't hoofd heeft, 't sal mette rechter hand seer aardigh en bevalligh een Mirtentack houden, die zy een ander schijnt toe te reycken. Zy wort een seer schoon Maeghdeken en in 't groen geschildert, afgemaelt, vermits de Vrolijkheyt den Mensch jongh en wacker houd: Met Roosen en andere bloemen wort zy gekroont, want dit was by oude tijden een kenteycken van een feest of Vrolijkheyt: want als de Oude in hunne gaffmaelen vrolijk waeren, soo plachten zy sich soo met Roosenkranskens als met andere bloemen te vercierien. Van dese kranssen vindy overvloedigh by *Athanasium* in 't 1 boek. Zy houd de Mirtentack in de rechter hand, want die was oock by de Oude een kenteycken van Vrolijkheyt: En 't was een gewoonte onder den gaffen, dat dese Mirtentack, aen alle die ten d'ich faeten, wierde omgedragen, en

noodighden daer door een ander tot singen. En die nu den tack hadde aengevaert, hief den sangh op. Waer van *Plutarchus* in 't breede verhael doet in zijn gastmael, seggende: *Nae dat de Mirtentack was ontfangen, hief yder zijn eygen liedeken op, die zy daerom Afaron naemden, om dat die ophief te singen, die 't was overgelevert.* En *Horatius* sington, dat als de Lente naeckte, in welke tijd *Venus* allerwegen Vrolijkheyt aenrechte met haere dansferien, soo omvlocht zy haer hoofd met groene Mirten, terwijl men de Vrolijkheyt pleegde.

ALLEGREZZA de le Medaglie.

Vrolijkheyt nae de Gedenckpenningh.

En staende Vrouwe, houdende in de rechter hand twee koorenayren, ofte een kleyn kroontjen, in de slinker een Roer van 'r Schip, met het opschrift *LÆTITIA*. Dit is de Medaglie of Gedenckpenningh van *Julia Augusta*, de Vrouwe van *Severus*, die by *A. Occo* is beschreven in 't Jaer der stad *Romen* 903, alhoewel de Gerustheyt in de Medaglie van *Antoninus Pius* oock wort gemaelt, en dat is geen wonder, want de Gerustheyt des volx, is de waerachtige Vrolijkheyt des volx. Noch isfer een ander Medaglie, alwaer de Vrolijkheyt met twee langhgerockte beeldekens geciert is, houdende in de rechter hand twee koorenayren, en in de ander een globe of klood: oock in een ander Medaglie van de bovengefeyde *Julia*, Medegefellinne van *Severus*, met het woord *Hylaritas*, daer een Vrouwe is geschildert, die in de rechter hand een tack, en in de slinker een Overvloers hooren heeft, alwaer twee kinderkens by staen. In de Medaglie van *Adrianus* staet een Maeghdeken, dat in de rechter hand een Palmtack en in de slinker een Overvloers hooren heeft, met een kindeken voor haere voeten: rondom *Hylaritas P. R. Cos. III. S. C.* geschreven, diewelcke in 't Jaer *Christi* 120 gellagen is. In een ander Medaglie van *Adrianus*, nae de opbouwinge van *Romen* 874, mettet opschrift *Hylaritas populi Romani*, beelden zy de Vrolijkheyt af, by een staende Vrouwe, die beyde handen aen de ooren heeft.

En Vrouwe met Mostaertsfaer gekroont, houdende met beyde handen voor haer schoot een nestjen met jonge Vogeljtjens *Acanti* of *Cardelli* geheeten, van d'eene sijde voor haere voeten heeftse een Henne met haere kixkens, die naulix uyt den dop zijn, twee uyt een broed. Van d'ander sijde sal een Haefse staen met haer jongen, die eerst zijn voor den dagh gekomen.

De Vruchtbaerheyt is de meeste gelucksaligheyt die een getroude Vrouwe magh hebben, want daer door verkrijght zy de vruchren, die van haer, door 't Houlijck, met verlangen, verwacht zijn: aengesien door een oude instortinge der Natuyre, den Menschden de voortteeling der kinderen is noodigh: 't welck oock een bekende faecke is in de onreedelijcke dieren. Alle gedierten soecken uytter natuyre jongen en naekomelingen voort te brengen, alhoewelse daer van geen nuttigheyt verhopen. Maer waer isfer grooter nuttigheyt en grooter rijckdom als kinderen?

O Moeder dit is 't grootst' en heerlijxte goed,
 Indien ghy kinders hebt van een oprecht gemoed,
 seyde *Euripides* in zijn *Meleagro*. Dese Ouders
 worden geluckigh geacht, die veele goede
 kinderen hebben, t zy dat het knechtjes of
 Maeghdekens zijn, seyt *Aristoteles*. Want ge-
 lijck een Man die veele vrienden heeft, meer
 machts door dieselve verkrijght, als of hy
 geene hadde, alsoo is oock een Burger meer-
 der, die veele kinderen heeft, als die geene of
 weynige kinderen heeft. Onder de seldene
 gebeurlijckheden van 't Menschlijk geluck,
 verhaelt *Plinius* in 't vii boeck xliiij cap. dat
Cecilius Metellus van *Macedonien* vier Soonen
 hadde, waer van d'eene Schout, en d'ander
 drie Burgemeesters geweest zijn, en twee
 die *Triumphales* waeren, en eene Rentmeester.
 In 't i boeck in 't xliii cap. verhaelt hy, dat
 hy nae zijn dood, naeliet ses Soonen, elf Ne-
 ven, en datter onder waeren, soo Swagers
 als Snaeren, die hem, als Vaeder groeteden,
 seven en twintigh. Hy seyt oock dat hy vint
 in de handlingen ten tijde van *Augustus* on-
 der 't 12 Jaer van 't Burgemeesterlichap, dat
Cajus Crispinus Hilaris van *Fiesole*, met seven
 Soonen en twee Dochters met 27 Neven,
 negen Nichten, en 29 Naevenen, in 't *Capitoli-
 um* met een groote en starige pompe, ge-
 offert heeft. Tot uysterste gelucksaligheyt en
 de hooghste eere wert genoemt, *Anicia Falco-
 nia*, Moeder van verscheyden Burgemeesters,
 in een oude opschrijvinge, datse is geweest
 een Burgemeesters Vrouwe, een Burgemees-
 ters Dochter, en Moeder van verscheyden
 Burgemeesteren, wiens kinderen haer een
 heerlijck graf hadden toegestelt. *Valerius Ma-
 ximus* seyt in 't iv boeck iv cap. dat het een
 groot vercierfel in de Vrouwen is, kinderen
 te hebben, derhalven verhaelt hy van een
 Vrouwe uyt *Campagnien*, die seer met haere
 kostelheyt pronckte, ten huysse van *Cornelia*,
 de Moeder van *Gracchus*, die 12 Soonen had-
 de, en nae dat zy alles hadde gesien, hielt zy
 haer soo lange op, tot haere kinderen uyster
 schoole quamen, en als dieselve voor haer
 quaemen, soo seyde zy, wijsende op haere
 kinderen, *set dit zijn al mijne tapijten en cieraeden*.
 Vruchtbaer, magh die andere *Cornelia*, uyt het
 geslacht van *Scipio*, oock wel genaemt wer-
 den, die in 't lxii Jaer, *Volusium Saturninum* baer-
 de, die daer nae met den Keyser *Domitianus*
 Burgemeester wierde. Dese gelucksaligheyt

is niet soo seer besonder, alse is algemeen,
 want dit is de gelucksaligheyt van een Va-
 derland, datmen verrijckt zy met veele goe-
 de, deughdhaeme, en treffijcke kinderen.
 Daerom maectense in de stad van *Romen* een
 besluyt, dat aen die de eerste plaerse en
 grootste eere gegeven soude werden, niet
 wie de meeste laeren, maer die de meeste
 kinderen hadde, jae hy wierde, boven die
 geene, die min kinderen hadde, voortge-
 trocken, schoon datse ouder waeren, om de
 Burgemeesters Roede aen den Burgemeester
 over te leveren. En dit staet in de Wet *Julia*,
 die by *A. Gellium* in 't 2 b. xv c. te lesen is.

Met Mostaertsfaet is zy gekroont, om dat
 dit kleynste faet soo vruchtbaer is, dat het
 oock, sonder eenige arbeyt, boven alle krui-
 den, soo overvloedigh voortspruyt, dat oock
 de Vogelen des Hemels daer in rusten en
 haere nesten maecten. Van de vruchtbaer-
 heyt van 't Vogeltjen *Acanthus* seyt *Plinius*,
 x boeck lxiiii cap. dat alle Dieren, hoe groo-
 ter die van lichaem zijn, dat zy oock te on-
 vruchtbaerder zijn: Want de Elephanten,
 Paerden, Leeuwen, Cameelen brengen maer
 een jongh tot een dracht voort. De Henne
 aen d'een sijde met haer gebroetsel, voor
 haere voeten, waer van uyt een ey, twee jon-
 gen voortkomen, vertoont de vruchtbaer-
 heyt van dese Huysvogel. Van gelijcken ver-
 haelt *Pierius*, binnen *Padua* gesien te hebben, en
Albertus Magnus schrijft, dat in sekere plaerse
 van *Macedonien*, een Henne uyt 22 eyren
 44 kuyckens gebroet heeft. De Oude ge-
 bruyckten in dese gelegentheyt een Schae-
 p met twee Lammekens te samen gebonden:
 Want als de oude Moeders twee kinderen,
 tot eender draght, hadden ter Wereld ge-
 bracht, soo plaghten zy een Schae-
 p met twee Lammerkens, aen *Juno* de Goddinne,
 die een Voorstster der Rijckdommen, en een help-
 ster der baerende Vrouwen was, tot een
 danckbaerheydt op te offeren. Want dese
 Dieren niet alleen op veele plaetsen, gelijk
 in *Egypten*, twee voortbrengen, maer, gelijk
Aristoteles verhaelt in 't vii boeck iv cap. van
 de Dieren, wel dickwijls drie, viere en vijf.
 Een Vrouwe heeft alleen in vier drachten
 20 kinderen voortgebracht, yder reyse vijf,
 en de meeste derselven kostte alleene voeden
 en opbrengen. *A. Gellius* verhaelt in 't x b. 2 c.
 dat een dienstmaeghd ten tijde van *Augustus*
 in 't

in't veld van *Lavente* vijf kinderen baerde, die weinigh dagen leefden, en de Moeder stierf oock korts daer nae. Waer over oock door last van *Augustus*, dese vruchtbaerheyt ter eeren, een grafchrift op den *Laurentiaenschen* weg wierde gestelt. En *Iulius Capitolinus* schrijft dat onder de regeeringe van *Antoninus Pius*, een Vrouwe vijf kinderen baerde: en hoe wel *Aristoteles* houd, dat dit het grootste getal van kinderen is, dat tot eender dracht kan geboren worden, soo leeftmen doch van *Margareta* een Gravinne van Holland, die te *Loosduynen* in 't Jaer 1276, 365 kinderen soude hebben gebaert, en die aldaer soudend gedoopt zijn: de knechtjes met den naeme *Ioannes*, de Meysjes *Elisabet*, 't welck noch te *Loosduynen* ontrent den Hage, wert vertoont, als mede de beckens waer uyt zy souden zijn gedoopt, zijnde alsoeden een Monnickeklooster van *S. Bernard*. En wort de geschiedenis aldus verhaelt, dat sekere arme Vrouwe van de Gravinne een aelmoesse versochte, die twee kinderen, van eender dracht, by haer hadde, en in plaetse van haer onderstant te doen, beschrobde zy dieselve, seggende datse geen twee kinderen koste voortbrengen, of daer mosten oock twee Vaeders toe zijn geweest: Waer over dese arme Vrouwe seer droevigh zijnde, bad God, om hare kuysheyt te ontdekken, dat de Gravinne, die alreede swanger was, soo veele kinderen mocht ter Werlt brengen, alffer dagen in't Jaer waeren. Dit vintmen in de oude Hollandsche Chronijcken. En *Martinus Cramerus*, een waerachtigh Schrijver, seyt, dat de Vrouwe van de Grave *Virboflaus* 36 Soonen te *Cracou* heeft ter Werelt gebracht. Van de Haesen seytmen, datse soo vruchtbaer zijn, dat terwijln zy soogen, zy oock baren, en dat d'eene vrucht strax op d'ander volgt. *Valerius Maximus* verhaelt, datter een eyland was, waer uyt d'Inwoonders gedwongen waeren te vluchten, om het groot vermenigvuldigen van de Hasen. Derhalven gebreken daer geene, die daer seggen, dat de Haese Rammelaers selve haer eygen vrucht moeten ontfangen, baeren en voeden, gelijk de Wijfkens doen, om dat zy soo seer vermenigvuldigen.

HORAGRAPHIA. Vyrbeschryvinge.

Een jongh gevleugelt Maeghdeken, met een beknopt kleed van Hemels blaeu, die

op 't hoofd een Sandlooper heeft, en mette rechte hand, houdse een *Liniael*, *Passer* en een *Compas*, en in de slincker een *Sonnwijfer*: en aen eene sijde boven 't hoofd, sal een *Sonne* staen, die met haere straelen, de schaduwe van de loopende uyre, aenwijst.

De uyren of *Hore*, met het getal van 24, waer van den dagh en nacht worden gemaect, hebben haren naem gekregen, gelijk *Macrobius* verhaelt, van *Apollo*, dat is, van de *Sonne*, die in de Egyptische taele *Horus* genaemt is. En om de uyren van den dagh te beschrijven, van dat de *Sonne* op en onder gaet, so dienen wy ons, door de vindinge van den *Sonne-wijfer*, die van *Anaximenes* van *Milesien* is gevonden: en voor den *Nachtwijfer* nemen wy den *Sandlooper*, die oock van seer hooge verstanden is bedacht. En om te komen totte verklaringe van de bovengeseyde beeldnisse,ullen wy seggen, datmen dieselve jongh maect, tot navolginge van de uyren, om dat die gestadigh, haere loop en beweginge vernieuwen, dese noodsaecklijck, d'ee ne nae den anderen doen: en dat nochtans yder in zijn weesen blijft.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de schouderen, bedieden de snelle loop der uyren, van wiens snelle loop, *Petrarcha* in zijne triumph, van den *Tijd*, singht, dat de uyren, dagen en maanden vliegen. Het Hemels blauwe kleed bediet, den helderen Hemel, die door geene wolcken belet zijnde, dient tot bewijs van de uyren, terwijl de *Sonne* in haren loop is.

De *Passer*, *Liniael*, en het *Compas* wort haer gegeven, om datmen, door den *Passer* of het *Compas*, en door de spiegelinge, de deelinge maect van den *Meridionael*, *Verticalael*, *Aequinoctiael* en de uyr-linien, die vergeselschap zijn, met de *Tropici* van *Cancer* en *Capricornus*, en andere, dieder tot onse voorstel passen: en met de lijne wort de hoedaenigheyt desselven toe-gestelt. En gelijkmen door 't *Compas* en door 't middel van den *Seylsteen*, komt totte kennisse, niet alleene van de vier voornaemste winden, als *Oost*, *West*, *Zuyden* en *Noorden*, soo komtmen oock totte stellingen en afwijkingen van de muiren, die daer door werden toegestelt, oock de veranderinge van de *Sonnwijfers*: En daerom vertoonen wy die, dat zy dit bovengeseyde, in de slincker hand houd, en dat die van de straelen der *Sonne* wort geraeckt;

waer door de schaduwē, door den navel der Sonne, die *Gnomon* genaemt is, seer oprechtlijck wort verthoont, te weten de loop van de uyren des daeghs, en door den Sandloper, de uyren des nachts, die oock dese beeldnisse op 't hoofd heeft.

HORE del GIORNO. *Vyren van den dagh.*

DAer kan dickwijls gelegentheytt voorvallen, om de uyren af te maelen, en alhoewel men daer toe een ontwerp kan nemen, van andere die alreede beschreven zijn, soo heb ick nochtans eenige willen stellen, die daer van zijn verscheyden, om dat de verscheydenheyt den leergierigen plagh te verlustigen.

Soo segh ick dan, dat de uyren dienaeressen zijn van de Sonne, gedeelt in 24 strecken, waer van yder geleytster is, en 't roer van de Sonnekoets, voor soo veel elck haer wijde heeft, gelijk *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* seyt.

En *Boccatius* in 't iv boeck van de afkomst der Goden, seyt, dat de uyren dochters zijn van de Sonne, en van de Tijd. En hier van nemen oock de Grieken den Tijd. Om dat door den loop der Sonne, en door seeckere tusschenkominge des tijds, zy sich selve toestellen, en d'een achter d'ander volgende, doen, dat de nacht voorby gaet en de dagh naedert, waer in dan de Sonne gaet, door naevolginge desselven. Want door de uyren van den dagh, werden de poorten des Hemels geopent, te weten door 't opgaen van 't licht. Van welke plicht der uyren, *Homerus* oock gedenckt, datse boven de poorte des Hemels staen, en aldaer forge dragen. *Ovidius* desen naevolgende, seyt, dat de uyren, te gelijk met *Ianus*, over de poorten des Hemels forge draegen.

Nonnus Panopolitanus, een Griex Poeet, seyt dat de uyren Dochters zijn van het Iaer, en Dienstmaeghden van de Sonne. Versierende, datse den Hemel doorwandren, en loopen regen *Tipheus* in 't huys van de Sonne. Willende dan een begin van dese uyren toestellen, maecten wy dieselve, met het opkomen van de Sonne.

HORA PRIMA. *De eerste uyre.*

Een schoon lachend Maeghdeken met een kuyl en blonde hoofdhayren, als

goud, spreycende dieselve in den wind met het voorste deel, van achteren staen die steil over einde, zijnde grijs, met beknopte kledingē en lijfverwigh, en met vleugels aen de schouderen, staende met groote bevalligheit, als oft wilde vliēgen.

Het sal in zijn rechter hand, of waer in 't een verstandigh Schilder geraden dunckt, het reycken van de Sonne houden, recht op en blinkende, maer soo groot datse wel sichtbaer is. In de slincker hand sal 't een Ruycker hebben, met geele en roode bloemen, die eerst beginnen op te gaen.

Iongh, schoon en lachende, met bloemen, wort het geschildert, om dat door 't opgaen van de heldere en klaerblinkende Sonnestraelen, sich de geheele natuure verheught, de velden verlustigen sich en lachen, de bloemkens doen sich oopen, en de vrolijcke Vogeltrjes, met haer lieflijck gefangh, schateren in de blaederijcke taxkens, en alle andere Dierkens scheppen daer in vrolijckheyt en vermaeck. 't Welck *Seneca* in zijnen raesenden *Hercules* aldus beschrijft:

Titan had het blauw gespan,

Nu alree geslagen an,

En sagh op nae Oëtan's top,

Dien de dagh schoon toyden op,

Daer de doorens als korael,

Bloncken in een ruyme sael:

't Maentjen school, maer d'arbejd rijst,

Die de deur van sorgen wijst;

d'Herder wit van rijp gedost,

Laet het Veetjen gaen om kost,

Dat nu vry en weeldigh danst,

En geen blad noch heeft geschrant.

't Oude Vee, dat scheert het veld,

Daer van 't Melek-fonteyntje swelt,

't Dertle Gevryen springht in 't gras,

Of het uytzelaeten was.

't Nachtegealtjen op den tack,

Slaet zijn wiexkens met gemack,

Midden in een bly gesangh,

Daer het met zijn hel geklangh,

In een wild en soet gesuyt,

Kyael den blijden daeghraet uyt.

De blinde hoofdhayren van vooren in den wind gespreyt, en die van achteren over einde staende en grijs zijn, bedieden, dat de uren in korte tijd beginnen en eindigen, keerende wederom nae den gewoonlijcken loop.

Het lijfverwige kleeid, bereyckent de roodigheit,

digheyt, die de straelen veroorsaeken, wanneer de Sonne in 't Oosten op onse hoogte opkomt. Dit seyt oock *Virgilius*, dat de Zee root was door de straelen, en de bleecke *Morgenstond* blonck in de roosachtige koetsse; gelijk sulx mede *Ovidius* seght, *siet, de Wachter Aurora heeft van den klaeren opgangh, de purpre poorten geopent. en 't paleys vol Roofsen*; dit vindy over al by veele Poëten, soo oude als nieuwe.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de schouderen, als of het wilde vliegen, bedieden de snelligheyt van de uyren. 't Heeft het teycken van de Sonne, om dat de Oude den dagh 12 uren, en den nacht oock 12 uren plachten te geven, diewelcke Planetische genaemt zijn, en die worden alsoo geheeten, om dat een ygelijck van dieselve, wort bestiert, door eene van de teyckens van de Planeeten, gelijk *Giraldus* seght in zijn 2 boeck van de Iaeren en Maenden, met dese woorden: *Derhalven soo de Planeten in alle uyren, nae dat de Sterregiffers seggen, bestieren, en datse heerschappie hebben over de sterflijcke dingen, soo zijn daerom de Planeeten, dat is, de uyren der doolende sterren, die van haer Planetische genaemt zijn, oock ingestelt.* En die hier van breeder uytlegginge begeert, lese *Ptolomeum* en *Theonem*. *Ioan. Sacrobosco* seyt in zijn *Computus Ecclesiasticus*, Dit is oock aen te merken, dat de dagen van de Weecke, nae dat verscheyden schrijven, oock verscheyden naemen hebben. *Want de Heydensche Philosophen naemden yder dagh van de Weecke, nae die Planeete, dieder heerschte, in de eerste uyre van dieselven dagh, want zy seyden, dat de Planeeten achter eenvolgende heerschten, door de uyren des daghs.* En alhoewel een yder dagh van de Weecke, en een yder ure, zijn besonder eygen teycken heeft, verscheyden van d'andere dagen, soo vertoonen wy doch alleen de twaelf uren van den dagh en soo veele van den nacht, sonder acht te nemen op de besondere dagen of haer vervolgh in den circkel van de Weecke: sulx dat ick tot bewijs sal stellen 't begin van de eerste uyre van den dagh met de Sonne, als die geene die de uren onderscheyt, en een maete van de tijd is. En dit sal genoegh zijn tot verklaringe van de reyckens, soo voor de eerste uyre, die van ons beschreven is, als mede voor de volgende uren.

H O R A S E C O N D A . Tweede uyre.

Oock een jongh Maeghdeken met opgeflagen vleugels, als oft wilde vliegen,

hebbende de hoofdhayren, van dien aert en verwe als het eerste, doch van vooren sullen die niet soo blond zijn, 't kleed sal kort en gout-geel zijn; maer mer eenige Wolckens en Nevelen omtrocken, om dat de Sonne in dese ure de dampen des aerdrixx tot haer treckt, min of meer, nae de vochtigheyt van den verleden tijd. En hier op speelen *Lucretius*, *Silius Italicus*, *Claudianus*, en *Statius* op deser wijze:

*Ter tijd de paerden iyster Zee,
De vier'ge koetsse maecken ree,
En blaecten op der bezgen top,
Als Titan toogh de dampen op:
Het duyfster door het licht verdween,
Tot dat de klare dagh verschen. &c.*

Het houd met schoone aerdigheyt het teycken van *Venus*, en mette sliicker een bosfel van *Heliotropia* of *Cicorey* mette bloemen, die door een oude Wet den ommeloop kennen, die de Sonne doet. En om dat in de eerste uyre, de verklaringe van de vleugels en de hoofdhayren gedaen is, soude het overtolligh zijn, 't selve wederom te herhaelen, en 't kan 't selve oock dienen voor de volgende uren.

H O R A T E R Z A . Derde uyre.

Oock een Maeghdeken met de hoofdhayren, als gefeyt is, maer die van vooren ruffchen het blond en swart zijn. Wefende gevleugelt als de andere, met een bevalige maniere om te vliegen, met korte en lichte kleederen van weerschiijn, te weten, twee deelen wit en een deel root: Want hoe de Son hooger uyt het Oosten rijft, hoe het licht te grooter wort, en van dese ure verstaer het *Ovidius*, als hy seyt:

*In 't kriegelen van den dagh, plagh d' Hemel paers te schijnen,
Maer door der Sonnen glans, soo moet al 't root verdwijnen.*

Het houd, mette rechter hand, seer aerdigh, het teycken van *Mercurius*, en met de sliicker een Sonne-wijfer, waer van de schaduwe de derde ure aenwijft. De vinder hier van is *Anaximenes Milesius*, discipel van *Thales*, waer van *Gellius* dit uyt *Plantius* verhaelt:

*God geef dat hy vol rampen leeft,
Die d'uren eerst gevonden heeft:
En die dees Wijfer heeft gesmeet,
Die my den dagh by stucken meet.*

HORA QUARTA. Vierde uyre.

HORA SESTA. De sesste uyre.

EEn Maegdeken als d'andere, mette vleugelen en hoofdhayren, gelijk voor geseyt is, 't kleet sal kort en wit wesen, om dat gelijk *Bocarius* seynt in 't iv boeck der Goden, de Sonne nu alreede is verspreyt, en de dampen heeft verjaeght, de dagh veel klaerder zijnde. En van dese uyre verstaet her *Ovidius* vi boeck *Metamorph.* 't sal in de rechter hand het teycken van *Luna* houden. Doch hier op sal een vlijtigh Schilder mercken, darmen ter eerster opzicht, het teycken magh bekenen.

Het sal seer aerdigh in de sliicker hand een *Hiacint* bloeme houden, diewelcke soo *Ovidius* verhaelt x b. een kind was, dat van *Apollo* seer was bemint, doch hy hadde 't selve, door ongunste, gedood, en in een bloeme verandert.

't Welck betoont dat de kracht van de Morgen-Sonne in de kruyden de oertollige vochtigheyt van den nacht suyvert. Waer over dieselve, in dese uyre zijnde ontslooren, soo is 't de rechte tijd om de kruyden te plucken, overmits dieselve dan niet al te weeck zijn, door te veele vochtigheyt, noch niet te droogh, door de overvloedige herte der Sonne-straelen.

HORA QUINTA. De vijfde uyre.

EEn gevleugelt Maeghdeken, als oft wilde vliegen, en de hoofdhayren, op de maniere als d'andere, met een beknopt kleet, doch van weerschijs tusschen wit en saffraen, om dat de Sonne, hoe zy den middagh naerder komt, te meerder blinkt, houdende met d'een of d'ander hand, het teycken van *Saturmus*, en met d'ander houd her de bloeme *Heliotropium*, waer van *Plinius* seght in 't 2 boek 41 cap. *Het sal sich iemant verwonderen, die daer op door daeghlijxe eervaertheit, niet let, hoe dat kruyd Heliotropium, de weghgaende Sonne alle uren aensiet, en met haer keert, schoon dat dieselve met wolcken bedeckt is. Varro* seynt van gelijcken.

Ovidius verhaelt in 't vierde boeck van de herscheppinge, van dit kruyd, datter een Nymph *Chlita* van de Sonne wierde gemint, die door eenige smaet (diese van de Sonne hadde verkregen) soo ontstelt en moeylijk wierde, dat zy in dese bloeme veranderde.

EEn Maeghdeken: dese ure sal wat wreeder van opzicht zijn, toonende haer bloote armen en beenen, hebbende daerom aen de beenen aerdige en schoone brooskens, het kleet sal gevlamt root zijn, want *Bocarius* seght in 't iv boeck van de afkomst der Goden, dat de Sonne sich vindende in 't midden van den Hemel, meerder schijnfel en grooter brand van sich geeft, en daerom wortse mette armen en beenen naeckt geschildert, 't welck *Virgilius* in 't viii boeck *Aeneiad.* uyt druckt, *de vlammente Sonne was het middel rond opgeslegen. Martialis* bevesticht het selve, als mede *Lucanus.*

Het hond in de rechter hand het teycken van *Jupiter*, en mette sliicker een bossel van het bloeyende kruyt *Lotum* geheeten, 't welck, nae dat *Plinius* en *Theophrastus* verhaelen, seer wonderlijk van kracht is, om dat dit kruyd in den grond van de vloer *Euphrates* gevonden zijnde, met het opgaen van de Sonne begint boven 't water te komen, en wanneer de Sonne hooger rijst, alsdan rijstet oock, en als de Sonne op 't hoogste geklonnen is, dan staet het in zijn volle bloeme recht over einde, maer de Sonne wederom na 't Westen daelende, soo daelt oock het kruyd, naevolgende daer in de Sonne, geduyrende soo lange tot dieselve onder gaet, alsdan duyckt het oock weder in 't waeter, en ter middernacht soo leyt her weder aen de grond. De gestaltenisse van dit kruyd en bloemen, nae dat *Plinius* verhaelt in 't xiiii b. c. xviii, xviii, zijn gelijk als de Boonen, en is dick van steel en bladers, maer wat korter en dunner, de bloemen zijn wit en gelijcken de Maenkoppen.

HORA SEPTIMA. De sevende ure.

IS gekleet in 't Saffraen, betoonende het besingfel der afdaelinge van de voorgaende uyre, houdende in d'ee hand her teycken van *Mars*, en in d'ander een tack van *Luperi* met de besien, om dat dieselve sich nae de Sonne keert, hoe betrocken die oock is: en is een wijser om den boeren de vuren aen te wijsen, schoon dat het betrocken weeder is, gelijk *Plinius* schrijft in zijn xviii boeck xiv cap.

HORA

H O R A O T T A V A . De achtste uyre.

EEn Maeghdeken met weerschijs gekleet, van saffraen en wit, houdende het teyken van de Sonne, en een Sonne-wijser: Maer met een verscheiden handelingh van de derde ure, niet om die daer door te bedieden, maer om de handelinghe en stant wat veranderings te geven, en de schilderye schoon te vertoonen, en dat de schaduwte desselven wijzen sal op acht uren. En overmits de eerste ure oock het teyken van de Sonne heeft, soo bereyckent dese Sonnewijser het onderscheyd tusschen de uren des daeghs en des nachts.

De verwe van 't kleet bewijst, dat hoe meerder de nyren wassen, te meerder gaet de dagh ten einde en verliest het licht. En dit zy genoeg tot verklaeringe van de verwen van 't kleet, die de volgende beelden gebreecken.

H O R A N O N A . De negende uyre.

EEn gevleugelt Maeghdeken, de eygen verwe van 't kleet sal als geel stroo wesen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander een tack van *Olyven*, overmits dese plante haer bladers keert nae der Sonnen stand, gelijk van veelen is waergenomen, en *Plinius* oock getuyght.

H O R A D E C I M A . De thiende uyre.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't geel, treckende een weinigh nae 't swart, houdende mette rechter hand het teycken van *Mercurius*, en mette sincker een tack van *Populier*. Hebbende dese plante datselfe bedierfel mette *Olyve*: Waerover *Pontanus* die selfe noemt in zijne *Dichten*, de boom van de Sonne.

H O R A V N D E C I M A . De elfde uyre.

EEn gevleugelt Maeghdeken, in 't weerschijs gekleet, van geel en swart, houdende met groote bevalligheyt het teycken van *Luna*, en een uyrwerck van een Waeterlooper. Waer van *Cicero* gedenckt, in de natuyre der Goden. Maer, seyt hy, wat is be-

ter, of ghy een getrocken Sonne-wijser of een Waeterlooper aensiet. Want hier mede deylden de Reedenaers, by Ouds, den Tijd af. En alhoewel dit geen Sonnewijser is, niet te min deelde *Scipio Nasica* 595 nae de bouwinghe der stad *Romen*, met de Waeterloopers, de even-gelijcke uyren van dagh en nacht af. Want de Sonnewijzers, wanneer de locht is betrocken, geven geen schijnsel van sich. Hier van getuyght *Plinius* in 't vii boek. De vindinge van dese Waeterlooper, seyt *Vitruvius* in 't ix boeck van zijn *Archit.* dat gevonden is van *Ctesibius Alexandrinus*, zijnde de soone van een Chirurgijn.

H O R A D U O D E C I M A . De twaelfde uyre.

EEn gevleugelt Maeghdeken beknopt gekleet, met violette verwe, als mede van hoofdhayren, gelijk by d'andere geseyt is.

't Houd in de rechter hand het teycken van *Saturnus*, en met d'ander een tack van *Willigen*, om dat de *Populier*, *Olijf* en *Willige* met haere blaederen sich nae den Sonnestand keeren, gelijk *Plinius* schrijft.

De uyren van de Nacht.

H O R A P R I M A . De eerste uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, mette hoofdhayren, als d'ander uyren van den dagh, maer de verwe van vooren sal swart zijn. 't Kleet sal kort zijn en van verscheyden verwen, om dat de Sonne in 't Westen ondergegaen zijnde, zy sich alsoo, door den weerslagh van haere straelen, met veele verwen, vertoont; gelijk *Statius* en *Seneca* verhaelen.

't Houd mette rechter hand het teycken van *Iupiter*, en mette sincker een *Nacht-uyl* of een *Vleermuys*: gelijk *Beroaldus*, *Apulejum* uytleggende, seyt, dat dit beest altijd in den avond begint te vliegen, gelijk oock *Ovidius* dit seer geleerdelijck in de fabel van dit *Dier*, in 't vierde boeck van de *Herschepinghe* verhaelt.

De tweede uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't grauwegekleet, om dat, hoe verder de Sonne

van onsen circkel afwijckt en naer 't Westen passeert, wort te meerder door het vervolgh van de uyren de locht duyfterder. En dit sal genoegh zijn om de verwen van de uyren uyt te beelden, van die daer sullen volgen.

Het sal met de rechter hand het teycken van *Mars* houden, en mette sliicker een Nacht-uyt, zijnde een Iuffer van de Nacht, gelijk *Pierius* in 't xx boeck seyt; gelijk oock de naeme *Noctua*, van de Nacht haer oorsprongh heeft.

De derde uyre van de Nacht.

En Maeghdeken gevleugelt, in 't grauwegkleet, doch duyfterer als het voorgaende, houdende in de rechter hand het teyken van de *Sonne*, maer alsoo dat het de hand sooleeigh houde, als het kan, betoonende, door foodanigen wijze, dat de *Sonne* is ondergegaen, en met de sliicker houd het een Schavuyt of Nacht-uyt. De fabel hier van vindy in 't vijfde boeck van *Ovidii* herscheppinge, waer van de inhoud foodanigh is. *Iupier* hebbende toegelaeten aen *Ceres*, dat zy *Proserpina*, haer Dochter, uyte helle soude voeren, met desen bedinge, dat zy in die plaetse gantsch niets soude proeven: soo seyde *Ascalaphus* terstont, dat hy haer hadde Granaetappels sien eten, en belette alsoo haer wederkeeren: Waer op *Ceres* verstoort zijnde, veranderde haer in een Nacht-uyt, die altijd voor een quaed voortreecken wort gehouden. *De Nacht-uyt*, seyt *Plinius* x boeck xxxii c. een *Vogel van rouwe, en van de dood, en door de gemeene voorreeckens, grouwlijck, houd sich in de woeste plaetsen, en is niet alleen verlaeten en enfaem, maer wreede en qualijck by te komen, een monster des nachts, zy heeft geen luyd gesangh, maer een versuchtende stemme.*

De vierde uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken, als of het vlvloogh, wesende het kleet kastanybruyn. Het houd mette rechter hand het teycken van *Venus*, en met den sliicker een Sandlooper.

De vijfde uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken als d'andere, de kleederen van kastanybruyn, dat nae den swarten treckt, houdende in d'eene hand het teycken van *Mercurius*, en met d'ander

een deel Maenkoppen, om dat de Nacht met dese plante gekroont wert; hebbende oock dese eygenchap om te doen slapen, als een werck dat by nachte geschiet; gelijk *Virgilius*, *Ovidius* en andere uytdrucken.

De seste uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken in 't swart gekleet, hebbende in de rechter hand het teycken van *Luna*, en in de sliicker een Katt. Om dat zy *Luna* aldus uytbeelden: want als de Goden voor de gramschap van *Tesiphone* waeren vluchtigh, en dat zy noch in *Egypten*, noch elders kosten seecker zijn, ten waere dat zy de gedaente van 't een en 't ander Dier aennaemen, soo veranderde sich *Luna* in een Katte; gelijk *Ovidius* in 't vijfde boeck van de Herscheppinge versiert, dat *Phobi* suster, dat is de Maene, in een Katte, *Saturnus* in een witte Koe, en *Venus* in een Visch verborgen was. Want de Katte verandert sich seer, en zy siet by nachte, en het licht van haere oogen wast aen en neemt af, nae dat de Maene wast en afgaet.

De sevende uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken, wiens kleed van weerschiyn, te weeten van blau en swart sal wesen. Houdende mette rechter hand het teycken van *Saturnus*, en mette sliicker hand eenen Das, om te vertoonen dat dese uyre het diepste van de nacht is, daer men anders niet denckt als om te slapen, gelijk dit Dier doet. Daer uyt dit spreekwoord is voortgekomen, *Hy slaep als een Das*; gelijk *Virgilius*, *Silius Italicus*, *Ovidius* en andere geleerdelijck verhaelen, daer van oock elders wort gesproken.

De achtste uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken, als of het wilde vliegen, wiens kleed sal duyfter blau wesen. Houdende met d'eene hand het teycken van *Iupier*, om dat dese is tufschende de uyren van den diepen slaep: Met d'ander houd het met groote bevalligheyt een Ratte, wesende een slaperigh Dier. Waer van *Martialis* oock getuyghnis geeft, dat de Ratten van 't slapen den Winter over vet worden:

De negende uyre van de Nacht.

En Maeghdeken in 't purper gekleer, gevleugelt als d'andere, als oft wilde vliegen, houdende in d'eene hand het teycken van *Mars* en een Nacht-uyt, als een eygen Nachtvogel.

De thiende uyre van de Nacht.

En gevleugelt kindeken, wiens kleed een weynigh klaerder sal wesen als de andere bovengeseyde uyren.

't Sal houden het teycken van de *Sonne*, gelijk wy hebben geseyt in de eerste uyre van de nacht, om dieselve reden: en met de ander hand een uyrwerck daer de klokke op thiene staet, en boven het slagwerck, de uyren, sulx dat het slaen dieselve uyre aenwijst, roepende een yder tot zijn werck; gelijk *Beroaldus* de uytlegger van *Apulejus* seyt, en in 't besonder daerom ten thien uyren, om dat de tijt van slapen nu alreede verstreken is.

De elfde uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken in 't blaeu gekleer, houdende in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander hand een Sandlooper, waer op men siet de verdelinge van de uyren, met het teycken dat men sien kan dat het tot elf uyren verlooppen is.

De twaelfde uyre van de Nacht.

En gevleugelt Maeghdeken, dat als d'andere vaerdigh staet te vliegen, wiens kleed sal van Hemels blaeu zijn: en om dat de dagh naedert, soo is de duysterheyt aen 't daelen; gelijk oock *Virgilius*, *Silius* en *Statius* verhalen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Mercurius*, en onder den slinker arm seer aerdigh, een Swaene, om te betoonen de eerste wittigheyt van den Morgen, alee de Sonne opkomt, gelijkende daer in de wittigheyt van den Swaene, wanneer zy rijft: en wanneer zy wegh gaet, soo maect zy oock den nacht swart, gelijk een Raeve.

* * * *

De deelen des Daeghs en des Nachts.

Om den konstbeminners, de afdeelingen van dagh en nacht te vertoonen, heeft het ons geraeden gedacht, dieselve hier by te voegen, beginnende van *Midnacht*, *Haengefchrey*, *Dageraet*, *Morgenstont*, *Morgen*, *Voormiddag*, *Middag*, *Naemiddag*, *Avond*, *Avondstond*, *Schemeringe*, *Voornacht*, *eerste slacp*, *Nacht*. De vier deelen des daeghs zijn, *Morgen*, *Dagh*, *Avont*, *Nacht*. Dit kan den Dichters tot opmerckinge dienen, om haere tijden wat nauw af te deelen.

AURORA. Soeckt *Morgenstond*.

GUARDIA. De Wacht.

En gewapende Vrouwe, met een Kraen op den Helm, hebbende in de rechter hand een Swaerd, en in de slinker een ontfsteecken Fackel, of met een Gans ter sijden.

De Fackel mette Kraen bedieden Wackerheyt, om reedenen die alreede elders zijn gebruyckt. 't Selve bedier oock de Gans, die sich selven twaelf reysen, in den geheelen nacht, opweckt: Daer over eenige geloven, dat hy de uren des nachts, afmeet, waer door de tijt gerekent wort: In 't wecken maect dit Dier veel gekakels metten beek, en dat foodanigh, gelijk *Titus Livius* vertelt, dat als de Roomsche Soldaten, die by 't *Capitolium* de wacht souden houden, sliepen, soo ontwaecten zy, alleene, door 't gekakel van eene Gans, en daer door beletten zy den Françoysen den intocht: Dese twee Dieren, bedieden, dat de Wackerheyt en de getrouwigheyt, op 't hooghste, totte Wacht noodigh zijn, verselschap mette macht om tegenstand te doen, 't welck door 't Wapentuigh en 't Swaerd wort te kennen gegeven.

GUIDA SICURA DE VERI HONORI.

Geruste Wacht van de waerachtige cere.

En Vrouwe nae de maniere, gelijk wy de Deughd op haere plaetse hebben beschreven, met een Schild aen den arm, waer in de twee Templen van *Marcellus* zijn gesneden, d'eene van de *Eere*, d'ander van de *Deughd*. Sittende dese Vrouwe op een Eykeboom,

Eeee 2

boom,

boom, en mette rechter hand, diese om hoogh geheven heeft, toontse eenige krijgs-kroonen, met Scepters, Keyserlijke Waepens, Hoeden, Mijters, en andere ciersels van grooter waardigheyt, die aen de tacken van desen boom gestelt zijn. Waer aen een rolle sal hangen met het opschrift *Hinc omnia, et komt hier al van daen.* En boven 't hoofd, *Me duce, door mijn beleyt.*

Dit alles vertoont, dat wy van *Jupiter*, den gever aller genade, aen wien dese boom was toegeheylicht, of om wel te seggen, dat wy van God selve, alle eere en werreltsche waardigheyt kunnen verkrijgen, door 't geleyt en de wacht der deughd: 't welck oock de twee Tempelen te kennen gaven, die van *Marcus Marcellus* tot een verborgen sin waren gebouwt: Want d'eene Tempel die de Eere was toegewijt, die hadde geen ander ingangh, dan datmen door de deure der deughd, daer most ingaen.

VIGILANZA. Wackerheyt.

EEn Vrouwe met een Boeck in de rechter hand, in d'ander een Roede met een ontsteken Lampe, ter sijden staet een Kraen, die een steen in de klauw heeft,

't Is soo seer in de gewoonte, dat dese vlijtigh en wacker genaemt wort, die slechts een levendige of wackere geest heeft, alhoewel dese naem verkregen is, door de wackerheyt die men mette lichaemlijcke oogen sien kan, niet te min wort de gestadige oefninge, gelijk als in de Natuyre verandert, en sich eygen gemaect, en wort soo wel de Wackerheyt des lichaems, als des geests, door dit beeld uytgedrukt, te weten, de Wackerheyt des Geests door 't Boeck, waer in men de wetenschappen leerende, den Mensch wacker en vaerdigh maect, om de ongevallen der fortuynen tegen te staen, en de driftten des gemoeds te beschouwen.

De Roede maect het slaeperige lichaem wacker, gelijk het Boeck en de spiegelinge of contemplatie de droomige geesten opwecken. Daerom seght *Salomon* in zijn Hooge Lied, soo wel tot het lichaem als totte ziele, *Ik slaep, maer mijn herte waecht.*

De Kraen leert ons datmen gestadigh op zijn eygen hoede moet wesen, en voor zijn eygen leven, want gelijk veele Natuurschrijvers verhaelen, wanneer dese Kraenen komen om te rusten, soo verposen zy malkanderen op deser maniere, dat die daer op den Schildwacht staet, eenen steen tusschen zijn klauwen vat; en soo langh de steen niet neder valt, zijns seker datse beschermt zijn door de Wackerheyt van haeren medegesel: en als die valt, 't welck niet kan geschieden, dan door den slaep van den schildwacht, soo worden zy van 't geluyt wacker en vliegen wegh.

De Lampe bediet, dat de Wackerheyt eygentlijk verstaen wert in dien tijd, die daer bequaemst is totte ruste en slaep. Daerom stelden de Oude hare schaerwachten eenige seeckere uyren des nachts, waer in de Soldaten mosten wacker zijn tot versekeringe van het Heyrleger: en wierde de geheele nacht gedeelt in vier wachten, gelijk *I. Caesar* 't selve verhaelt in 't eerste van zijne Commentarien.

VIGILANZA. Wackerheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met eenen Haen, hebbende een Lantaerne in der hand, om dat ons de Haen des nachts door zijn gewoonlijk gekray opweckt, en nimmermeer

mermeer naelaet de verborgene onderwijfinge van de natuyre, te gehoorfaemen, leerende alfoo den Menfche de Wackerheyt.

De Lantaerne vertoont even het felve, om dat de duysterniffe de loflijke wercken niet hinderlijk soude zijn. Hier over leeftmen, dat *Demosithenes* gevraeght zijnde, wat middel hy gebruyckt hadde, om een goed Reedenaer te worden, voor antwoorde gaf, *dat hy meer Oly als Wijn gebruyckt hadde*, verftaende by de Oly de Naerftigheyt, en by den Wijn de dertelheyt.

VIGILANZA. Om te befchermen
en andere te bevechten.

EEN Vrouwe die in de rechter hand een Slange, en in de flinker een Pijle houdt.

VIGILANZA. Wackerheyt.

EEN Vrouwe met een kloekken in der hand, ter fijden een Leeuw, als of hy met open oogen fleep.

De kloek, een heyligh instrument, is gevonden, om de gemoederen op te wecken, niet alleene van den flaep der fonden, door een waer berouw, waer toe zy haer noodicht, luydende ter Kercken, maer oock de lichaemen van de rustplaets en 't gemack van 't flaepen.

De Leeuwe was by de Egyptenaers een teycken van Wackerheyt, want *Pierius* feyt dat de Leeuw nimmermeer zijn oogen geheel open houdt, dan als hy flaept: en daerom stelden zy dienselfen voor de portaelen van haere Kercken, vertoonende datmen in de Kercke met het vermoed moet waecken, en op het gebedt acht nemen, alhoewel het lichaam, in de woelerie deses Werrelts, fchijnt te flaepen.

VERITA. Waerheyt.

EEN feer fchoone naeckte Vrouwe, houdende in de rechter hand om hoogh een ftraelende Sonne, daerfe op fiet, en met de ander hand een open Boeck en een Palm-tack, onder de rechter voet falfe een Hemel-fche globe hebben.

Waerheyt is een gefchicktheyt van een welgeftelt gemoed, om de tonge niet van 't

oprechte af te leyden, noch van het eygen wesen dier dingen, waer van men fchrijft of fpreekt: beweerende alleen 't geene dat waer is, en ontkennende 't geene niet waer is, fonder datfe van haere gedachten verandert.

Naect wort zy vertoont, om dat zy uytter natuyre eenvoudigh is, waer over *Euripides* in zijne *Phaenissis* feyt, 't is feer eenvoudigh van de Waerheyt te fprecken, als niet van noode hebbende ydele en op-gepronckte uytleggingen, om datfe door haer felve gefchickt en bequaem is. 't Selve feyt *Afchilus* en *Seneca* in zijn vijfden brief, dat de Waerheyt een eenvoudige reede is. Daerom iffe naect gefteft, fonder datfe eenigh cieraet noodigh heeft.

Zy houdt de Sonne, om uyt te drucken, dat de Waerheyt een Vriendinne van 't licht is, jae zy is een klaer licht, en vertoont alles foo 't in der daed is. Men kan oock seggen datfe op de Sonne, dat is op God fiet, fonder wiens licht geene Waerheyt is, want hy is de Waerheyt felve, feggende *Chriftus* onfe Heere, *Ik ben de wegh, de waarheyt, en het leven.*

Het opene Boeck bediet, dat in de Boec-

ken de Waerheydt der dingen gevonden wort, en daerom is het Boeck een oeffeninge van de kennissen of wetenschappen.

De Palm tack kan haere kracht uyt drucken, want, gelijk bekend is, soo wijckt de Palmboom voor geene swaerte, alsoo wijckt oock de Waerheyt voor geene tegenstrijdige dingen: en alhoewelzy van veelen wort aengevochten, soo steekt zy 't hoofd noch ten Hemel, en waft om hooge. Boven dat beteyckentse de sterckheyt en de overwinninge. *Aeschines* seyt tegens *Timarchum*, dat de Waerheyt foodanige kracht heeft, datse oock alle de gedachten der Menschen overwint. *Bacchilides* noemt de Waerheyt een almachtige wijsheyt in *Esbra* iv cap. en de uyt spraeck van *Zerobabel* de Iode is, dat de Waerheyt het aldersterckste is van alle dingen, en die 't meest vermoght by den Koningh *Darius*.

Maer wat segh ick van dese spreucke? Nae dien de daeden van onse Christenen overvloedigh zijn ter proef gestelt, zijnde veel duysent Menschen van alle Ouder en geslacht, en gelijk als uyt alle Landen uytgevoert, om haer bloed en leven te storten, en de Waerheyt van de Christlijcke Religie voor te staen. Waer van zy oock wegh dragen de heerlijcke triumphe van de alderwreetste Tyrannen, van datse met ontallijcke palmen en kranssen de Christlijcke Waerheyt hebben verciert.

De Werld onder haer voet, bediet, dat zy hooger en waerdiger is, als alle de goederen des Werrelts, overmits zy een geestlijcke saecke is. Waer over *Menander* seyt, dat de Waerheyt een Burgerinne van den Hemel is, en die sich alleene verblijt, om neffens God te staen.

Waerheyt.

EEn naeckt Maeghdeken met eenige witer sluyers rontom, om te betoonen datse behoort bedeckt en foodaenigh met woorden verciert te wesen, datse oock de schoonheyt van haer suyver en schoon lichaem niet wegh neme, en datse meer van haer selve, als van alle andere dingen, sich verciere en opsinucke.

V E R I T A. *Waerheyt.*

EEn blinkende Vrouwe, van een eedel Opsicht, mer een goude Paruyck, cierlijck in 't wit gekleet, houdende in de rech-

ter hand een Spiegel, die met eedelfteenen verciert is, en in de ander hand een gulden Balance of Weeghschael.

De gelijkheyt, die 't verstand heeft mette verstandelijcke dingen, wort van de Philosophen door dit woord *Waerheyt* verstaen, en om dat het geene dat waer is, oock goed is, en 't geene goed is, oock onbevleekt en onbesoedelt is, daerom is de Waerheyt in 't wit gekleet, daer by voegende dat zy is gelijk het licht, en de logen als de duysternisse: En hier op speelen de woorden *I. Christi*, wanneer hy seyt, 't geene ick u segge in de duysternisse, vertelt dat in 't licht, dat is, 't geene ick u liever segge aen de effenheyt des tijds, waer in de Waerheyt ontdeekt is, van de Prophetien, bediet dat op my, wanneer ick sal ten Hemel zijn opgevaren, want dan sal alles ontdeekt en geopenbaert zijn, en daerom is hy oock het Licht en de Waerheyt geheeten, waer over oock de glans van dese beeldenisse en de kleedinge kan geseyt worden, dat zy met dese selfde beteykenisse over een komen.

En de Spiegel bediet, dat de Waerheyt, als nu, in haere Volkomentheyt is, als wanneer, gelijk geseyt is, het verstand sich vast maect mette verstandelijcke dingen: gelijk de Spiegel goed is, wanneer zy de waerachtige gestaltenisse van de saecke vertoont, die aldaer uytblinckt, en de Waeghschaele is een kenteycken van dese gelijkheyt.

V E R I T A. *Waerheyt.*

EEn naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand de Sonne, en in de slincker een uyrwerck of Sonnewijfer.

Zy heeft de Sonne in de rechter hand, om de selve reeden, als boven van de glans geseyt is, en de Sonnewijfer in de slincker hand, bediet, dat de Waerheyt, van langer hand, noodsaeckelijck moet te voorschijn komen: en daerom isse oock een Dochter van den Tijd genaemt; en in de Griexsche taele, heeftse de beteyckenisse van een saecke, die altijd openbaer is, en niet kan verborgen blijen.

V E R I T A. *Waerheyt.*

EEn naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand, nae by 't hert, een Persijck mer

met een blad alleen, en in de slinker hand een Sandlooper.

De Persijck is een oud Hieroglyphisch beeld van 't hert, gelijk haer blad oock van de tonge is, en 't selve is altijd, in gelijke voorstellen, de gelijknisse, die d'eene metre ander heeft: ons leerende, dat het hert met de tonge moet vereenicht wesen, gelijk de Persijck met het blad, ten einde 't selve, gelijk geseft is, een gestaltenisse en blick van de Waerheyt hebbe.

De Sandlooper is in plaets van den Tijd, gelijk hier boven gestelt is.

DIGNITA. Waerdigheyt.

En Vrouwe, die schoon is opgepronckt, hebbende eenen grooten steen op de schouderen, die met loofwerck, goude lijsten en eedele steenen geciert is, staende mer ten hoofde en schouderen een weinigh gekromt. Waer by verstaen wort, dat die geene die 't beproeft, alderklaerft sien kan, dat de Eeramp ten en Waerdigheyden niet anders en zijn als lasten en packen. En daerom seytmen dickwijls in onse taele, dat de Eerampren swaere lasten zijn, en dat die geluckigh is diese kan draegen, sonder den rugge te quetsen, en zijne beenen te vermorfelen en breecken.

DISPERATIONE.

Wanhoop, Vertwijffinge.

En Vrouwe in 't grauw gekleet, nae 't wit treckende, hebbende in de slinker hand een Cypressen tack, met een Mes of Poignart op de borst, als of zy wilde neder vallen, en op de aerde leyt een gebroken Passer.

Het blauwe kleet bediet de Desperatie of Wanhoop. De Cypressen tack betoont, dat gelijk dese boom eens afgehouden zijnde, niet weder opwaft, noch geene spruyten uytfschiet, alsoo bluscht de Mensch, die de Wanhoop tot een roof is overgegeven, mede al het faer der deughde in hem uyt, als mede alle vermaerde en aengenaeme werckingen.

De gebroken Passer, die op der aerde leyt, betoont, dat de reeden in de Wanhoopige gebroken en vermindert is, niet heb-

bende het waerachtige en oprechte gebruik desselven, en daerom wortse met het Mes op de borst verতোont.

ARMEE. Wapenen.

En Man van schricklijck opsicht, met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spieffe, die hy op der aerde stelt, en in de slinker hand een Schild, alwaer in 't midden een Wolfskop gemaelt is.

Dese beeldenisse is, gelijk die van Mars.

RESTITUTIONE. Wederleveringe.

En Vrouwe die met haer rechter hand gelt relt, in haer slinker, en ter sijden, is een kasse en een sack vol gelds.

Het tellen van 't geld van d'eene hand in d'ander, druckt uyt, dat iemant die een ander zijn goed weder geeft, dieselve berooft hem niet van eenige dingen, maer hy vermeerdert in sich selve zijne middelen, en maect den ontfangen mildaedigh tegens hem. Ofte zy betoont dat de Wedergevinge moet vry zijn, en dat ygelijck dit schuldigh is, en uyt sich selve moet doen, sonder eenigh bedrogh of snoodigheyt.

De kasse en de sack, zijn teyckens, datmen soo wel het groote als het kleyne, aen zijnen eygen Heere, moet wedergeven.

BENEFICIO. Wildaet.

En Jongelingh van sonderlinge schoonheyt, met een vrolijck gesicht en lachende. Hy sal naeckst zijn, hebbende voor een kleed over de schouderen een blaeu Laeken vol sterren, 't welck de beschaemde leeden bedeckt, komende een straele uyten Hemel die hem omschijnt, hy sal de rechter arm om hoogh houden, en in 't vlakke van de hand sal hy de drie Gratiën of Danck-Goddinneken hebben, op de maniere als zy plachten verতোont te werden, te weeten, d'eene den rugge ons toekeerende, en d'ander twee ons aensijnde, met de handen 't samen gevlochten, als of zy dansten. Hy staet mette slinker hand, als of hy iemant wilde omarmen, hebbende aen de hand twee vleugels, en in dieselve hand heeft hy een goude keten, als of hy die aen iemant wilde schencken. Op d'aerde aen de rechter sijde sal een

Adelaer staen , die een Haefe hebbende gevangen, dieselve in sijn rechter klauwe houd, en geestse verscheyden slagh van Vogelen te eeten.

Iongh wort hy geschildert, om dat de geheughnisse van de ontfangene Weldaeden nimmermeer out behoort te wesen , gelijk *Seneca* seyt. Van sonderlinge schoonheyt is hy gemaelt, om dat de Weldaed, boven alle andere dingen , onuytspreecklijck aengenaem en yder behaeghlijck is. Vrolijk en lachende van gesichte is hy gestelt , om dat iemant die een ander Weldaed doet , hy sich oock alsoo moet vertoon. Daerom bepaelt *Augustinus* de Weldaed aldus : *Weldaed is een goedgunstigh werck , mededeelende en vreughd scheppende door 't uydeelen , dat zy selver doet ; gelijkmen oock soude kunnen seggen, dat die de Weldaed ontfanght oock gelijke vrolijkheyt en vriendlijckheyt behoort te bewijsen. 't Is wel waer dat Weldaet geen Weldaet kan zijn , wannermen boose boeven en guyten Weldaet bewijst , waer van wy wel veele souden kunnen seggen: Maer wy sullen swijgen, om die niet beschaemt te maecken, die daer Weldaed doen aen die geene , die niet waerdigh zijn datse in de Werrelt leven: En hier toe passen wy 't geene *Phocilides* de Griexsche Poet seyt :*

*Deelt ghy den boosen Weldaed mee,
't Is of ghy saet wierpt in de Zee.*

Naeckt is hy gemaect , om dat de Weldaed niet alleene, van alle bedrogh, moet los en vry zijn , maer oock wijt van die afgescheyden, die onder 't veinsen van datse mild zijn, en aen andere Weldaed doen, meer reykens van ydele eere en eygenbaet , als haer suyver en oprecht gemoed vertoon. Waer over *Cicero* in zijne Burgerplichten seyt, *Dier zijn veele die niet mild van natuyren zijn , maer die door eenige eere worden aengedreven , op datse veele dingen doen , waer door zy voor weldoenders mochten worden aengesien , 't welck meer uyt een grootsheyt , als uyt een goede wille schijnt voort te komen.*

Men soude oock kunnen seggen , dat die de Weldaed ontfanght, dieselve niet behoort te verbergen , maer dieselve aen een yder te vertoon , om dat dit een reycken is van danckbaerheyt , vernits de luyden dieselve niet konnende vergelden mette wercken, behoorden ten minsten met woorden de Weldaed des gevers te prijsen.

Het blauwe gesterde klee , beteyckent de Hemel , waer uyt alle de Weldaeden en alle genaede , haere oorsprongh nemen , en daerom wort de fraele vertoont, die foodanigen ontwerp verlicht. *Jacobus* seyt in 't 1 c. *alle goede gaven komen van boven van den Vieder der lichten.* *Persius* vertoont , dat dese verwe den geenen wel past, die na groote dingen staen. Veel te meer mogen die alsoo gekleet wesen , en met dese verwe geciert , die de Hemelsche dingen aenschouwen , en nae veel grooter dingen aenslanghen. Waer over *Petrarcha* in zijn LXXXIII *Klinck-dicht* aldus seyt : *Hy vlieght mette vleugelen der gedachten ten Hemel.*

Hy houd zijn rechter arm om hoogh , en in 't vlacke van die hand heeft hy de drie Danck-Goddinneken , op datmen verstaen soude, de drie manieren van Weldaeden , te weten van die geene die geven , en van die geene die wedergeven , en van die geene die het te gelijk geven en wedergeven. Daer wort vertoont dat d' eene mette rugge nae ons toe staet, en dat d' andere beyde ons aensien : Want soo men wel aenmerckt, soo behoortmen in 't wedervergelden aen den weldoenders, soo veel te milder te wesen, als of wy de eerste geweest waeren, om een ander Weldaed te doen. Indien wy , seyt *Cicero* , die dingen die wy tot onsen gebruyck ontfangen , met overvloediger maete wederom vergelden , wat sullen wy dan doen als wy door de Weldaed zijn uytgedaergh? sullen wy de velden niet naevolgen , die veel meer wederom geven als zy hebben ontfangen?

Zy staen mette armen in een gevlochten als of zy dansten , om te betoonen de ordre van de Weldaeden , welcke ordre passiert van de eene hand in d' ander , en keert soo ten laesten wederom tot nut van die geene dicke heeft gegeven.

Het staen mette slincker arm, als of hy iemant wilde omarmen, bediet de vaerdigheit en de goede mijnen , die hy voor een ooghwit heeft , om sich in soo eedelen deughd te oefenen, van een ander wel te doen.

De vleugels die aen't buygen van den arm, en aen de handen zijn , betoonen , dat die geene die Weldaed doet, moet met alle sneligheit vaerdigh zijn , en gereet om wel te doen , want de snelle danckbaerheeden zijn de soetste en aengenaemste : maer soo men daer mede te traegh is , alle de Weldaed is vergeefs , en 't wort geen Weldaed geheeten , seyt *Lucianus*. En *Publius Minus* seyt : *Bis dat,*

dat, qui cito dat, dat is, by geest twee maal, die haestigh geeft.

Hy langht den goude keten, tot een bewijs van een geschenck te doen: om uyt te drucken, dat de Weldaer, alle die geene kluyfster en bind, die van haer Weldaer hebben genooren, nae *P. Mimi* seggen: *Beneficium dignis ubi das, omnes obligas*, dat is, als ghy weldaer doet aen die 't waerdigh is, soo verplicht ghy een yder.

De Adelaer op de maniere als geseyt is, gedragen wy ons nae 't geene *Pierius Valerianus* in zijn xix boeck verhaelt, alwaer hy seyt, dat als de Egyptenaers een goedertieren, weldaedigh en mild Man wilden uyt drucken, soo maelden zy eenen Adelaer af, van wiens roof allerley slag van Vogelen, die hy self gevangen hadde, sich quamen aesen.

VOLUTTA. Wellust die haest vergaet.

EEn schoone en dertele Vrouwe, houdende in de hand een klood met twee vleugels, wandelende door een wegh vol bloemen en Roosen, hebbende ter sijden een heuvel of steylen bergh.

Ick weet niet of ick te rechte, met een woord, in onse taele kan uyt drucken of uyt spreeken, al 't geene dat de Latijnen willen seggen met het woord *Voluptas* of Wellust, 't welck een geneughte is van een korte tijd, die haestigh voorby gaet, en die te recht in onse sprake mocht *snel-lust* geheeten worden. En daerom wortse schoon en dertel geschildert, met een klood met vleugels, die daer vlieght en keert: en alsoo krijght zy door eene naeme twee bereyckenissen, beyde van eene werckinge, die mette gevleugelede kloothe over een komen.

Dit selve bediet mede de wegh, die vol bloemen leyt, als oock de steyle, die ter sijden is.

LIBIDINE. Wellust des vleesches, Geylheyte.

EEn schoone Vrouwe, blanck van aengesicht, met grove en swarte hayren, die om hoogh zijn gekrult, en dick van locken, met vette slonckrige oogen, die dertel drijven: vertoonende dese teyckenen de overtolligheyt van 't bloed, 't welck in een goede

welstand wesende, oorfaeke is van geylheyte: en de verheven neuse is oock een teycken van 't selve, nae de gelijkknis van een kromme snuyte van een dier, dat seer totte Wellust is genegen; gelijk *Aristoteles* verhaelt. Op 't hoofd sal zy een krans hebben van klimop, wesende dertelijck gekleert, hebbende over de schouderen een vel van een Pardel dier, en ter sijden op der aerde sal een Panther-dier staen, sulx dat de Vrouwe haer slincker hand, op 's diers hoofd sal leggen.

De klimop heeft in 't Griex haeren naeme van *Cisso*, en *Cissa* bediet eene die tot geylheyte is genegen. *Eustachius* seyt, dat *Bacchus* den klinop was gegeven, tot een teycken van geylheyte, die door den Wijn wierde veroorsaect.

Het vel van den Pardel, datse over de schouderen heeft, op de maniere als een band, bediet, gelijk *Landinus* seyt, Geylheyte, alsoo dit Dier seer totte Wellust is genegen, sich niet alleene met Dieren van zijne aert, maer oock, gelijk *Plinius* seyt, met den Leeuw vermengende. En gelijk het vel van het Pardel gepleckt is, alsoo is oock 't gemoed van een wellustigh Mensch besmet met snoode gedachten en begeerten, die een yder verboden zijn. En dit is oock dit Dier eygen, dat wanneer het gaet weyden, soo versichuyt het sich soo veel het kan, om niet gesien te werden, en al weydende suyght het zijn eygen bloed: En dit is oock den Wellustigen eygen, om dat dieselve, boven alle andere dingen, zijne begeerte bedeckelijck soeckt uyt te voeren, sulx dat het niemand gewaer wort, uytstortende, om zijn lust te versadigen, zijn eygen bloed, waer door hy zijn kracht komt te verliezen.

Tot verklaeringe van 't Panther-dier, seyt oock dieselve *Landinus*, dat veele alleen een onderscheyt in de verwen van 't Pardel maken, en om dat de Panther witter is, willen zy dat de Panther 't Wijfken van de Pardel is: en gelijkmen dit gelooft waer te zijn, soo kunnen oock lichtlijck verstaen dat de Wellust met meerder kracht by de Vrouwen als by de Mannen heerscht, gelijkmen oock in yder aert van Dieren kan speuren. *Plinius* seght, om dat het Panther-dier soo schoon is, soo verlangen daer veele Dieren nae, maer zy vreesen desselfen wreedheyt, die in 't hoofd gesien wort, waer over zy het hoofd

verbergende, alleen den rugge vertoonen, lockende alsoo den Dieren tot sich, die zy daer nae in haest aenvallen en verslinden: 't welck alles de Wellust seer gelijk is, diewelcke den Mensch met haere schoonheyten aenlockt en tot haer treckt, maer strax daer nae soo verslindt zy dienselfen: want zy verquist den tijd, het geld, de eere, het lichaem, en selve de ziele besmettende, verontreyninghtse diefelve, en maectse tot een slavinn van de Sonde, en van den Duyvel.

LIBIDINE. Wellust, Geylbeyt.

En Vrouwe dertelick gekleet, leunende op de slinker knie, houdende in de rechter hand een Scorpioen, aen de slinker sijde staet een Bock die seer geyl is, met een Wijnranck en eenige Druyven in den mond.

Plinius verhaelt, dat door de Scorpioen de Wellust is afgebeeld, om dat by de Sterre- raeders de heimlijcke leeden des Menschen, dit Dier zijn toegewijt: alsoo wort oock de Bock daer voor genomen, die seer totte Minnelusten is genegen. Zy sit en leunt, om dat de leedigheid het voedsel is van de Wellust, nae de meeninge der Poëten:

*Werpt ghy de ledigheyt om veer,
Cupidoos pijlen leggen meer.*

De Druyf is een klaer teycken van de Wellust, want:

*Wanck Ceres niet met Bacchus Wijn,
Vrouw Venus trilt van koud en pijn.*

Daerom seytmen dat de Wijnranck geyl en weeldrigh is, wanneer se dapper uytfschiet, gelijk de Menschen die in de Wellust verblint zijn, oock nimmermeer rusten.

ELOQUENZA. Welspreckenthey.

En Vrouwe met verscheyden verwen gekleet, hebbende op 't hoofd een kransken van 't kruyd *Iris*, houdende in de rechter hand eenen Blixem, en in de slinker een open Boeck.

Het geseyde kleed vertoont, dat gelijk de verwen verscheyden zijn, alsoo behooren oock de Oratien, of de Vertooghreedenen gekleet en geciert te wesen, met verscheyden vindingen.

De krans van 't bovengeseyde kruyd, seyt *Pierius* in 't LX boeck, dat een beeld is van de Welspreckenthey. Want *Homerus* verhaelt, dat de Trojaensche Orateuren, gelijk diefelve seer welspreckende waeren, gegeten hadden van den bloeyenden *Iris*; gevende de Poet daer mede te verstaen, datse met alle vlijt en naertigheyt de gronden van ciertlijck te sprecken, hadden geleert. En dit is de oorsaecke, waerom de bloeme van dit kruyd door haere veranderinge, en ciersel van hare verwe, een groote gelijknisse heeft metten *Iris* ofte den Regenbooge, diewelcke oock by haer alleene gehouden was, voor Goddinne van de Welspreckenthey.

Door 't Boeck wort verstaen, wat voor een saecke de Welspreckenthey zy, en dat het een kracht is van veele woorden, die door de konst zijn te saemen gestelt: en die ten meestendeel beschreven, en voor de naekomelingen bewaert worden: Door den Blixem wort verstaen, gelijk 't *Pierius* in 't XLIII boek uytleyt, dat de Welspreckenthey van een bespraect en wijs Man, met minder moeyte, de gemaeckte hertneckigheyt, die in de gemoederen der onwetende en hoogmoedige Sotten heerscht, te gronde stort, als de Blixem de hooge toorens en gebouwen, te needer werpt, van die sich boven andere gemeene huysen verheffen,

E L O Q U E N Z A . Welsprekenthey.

EEn Vrouwe in 't roor gekleer, houdende in de rechter hand een Boeck, en de slinker hand verheven, en de voorste Vinger uytstekende. Dicht by haere voeten, sal een Boeck leggen, waer op een Sandlooper sal staen, en daer neffens een Vogelkouw, alwaer een Papegay sal boven op sitten.

Het Boeck en de Sandlooper, zijn kenreycckens dat de woorden zijn gereetschapen van de Welsprekenthey, en dese sullen werden gebruyckt, op haere ordre, tijd en maete. Zijnde alleene de Reeden door den tijd afgemeeten, krijgende daer van de getallen, den stijl, de aerdigheyt en een deel van de bequaemheyt, om te overreeden.

De Papegay is een beeld van de Welsprekenthey, want zy doet een groot wonder mette tonge en spraecke, naebootsende daer in den Mensch, in wiens tonge alleene de oefninge van de Welspreeckenthey bestaet. En de Papegay wordt boven op de kouwe gestelt, om dat de Welsprekenthey aen geen perck of plaets is gebonden, zijnde haer ampt datse van alle stonde, die haer magh voorkomen, wijslijck en wel weet te sprecken; gelijk Cicero en andere 't selve verklaren.

Het roode kleed verroont, dat de reeden soo beweeghlijck en doordringende moet zijn, datse de roodigheyt en beschaemtheyt ten aengesichte kan uytperffen: en derhalven moet de Welsprekenthey bequaem wesen totte overreedinge: nae 't seggen van *Horatius*, daer hy aldus spreeket, *Indien ghy wilt dat ick sal schreyen, soo moet de treurighbeyt en rouwe eerst van u beginnen.* En dese opgeweekte versekeringe, geeftse met de hand en met den verheven vinger te kennen, want een groot deel van de Welsprekenthey, bestaet in de gesten of bewegingen van de Oratien of Reedenen.

E L O Q U E N Z A . Welsprekenthey.

O*rpheus* was van de Oude gestelt voor de Welspreeckenthey, kleedende hem als een Philosoph, met een Persiaensche Tuyliband, slaende op de Harpe of Liere, en voor hem stonden Leeuwen, Wolven, Bee-

ren, Slangen, en verscheyden andere Dieren, die hem de voeten leckten, en daer waeren niet alleen verscheiden Vogelen, die rontom hem vlogen, maer oock boomen en bergen, die sich voor hem nederbogen, als oock steenen, die door het lieflijk Musijck wierden beweegt en getrocken.

Tor verklaeringe van dese schoone beeldenisse, sal ons dienen 't geene *Angullera* tot dien einde uytgedrukt heeft, uyt het x b. van *Ovidii Metamorph.* seggende, dat *Orpheus* ons vertoont hoe grooten kracht en wakkerheyt de Welsprekenthey heeft, als die daer is een Dochter van *Apollo*, 't welck niet anders is als de Wijshey.

De Liere, is eygentlijk de konst van 't spreken, als hebbende daer mede gelijkennisse, die als nu den toon hoogh, dan leegh laet gaen, de stemme daer in naebootsende.

De bosschen en bergen die sich bewegen, zijn anders niet als de stijf hoofdige en harde Menschen, die vast op haere meeninge staen blijven, en die sich nochtans ten laesten, met groote moeyte, door de soerigheyt van de stemme, en de kracht van 't lieflijk spreken, laeten overwinnen: Maer by de boomen die hare diepe en vaste wortels hebben, daer by worden die Menschen verstaen, die hertneckigh, en als de dief by den bast, by het haere, blijven.

Hy houd mede de Revieren op, zijnde 't selve niet anders als de dertele en oneerbare Menschen, diewelcke wanneer dieselve door de kracht van de tonge, niet werden opgehouden, en in haer Godloos leven gestuyt, soo loopen zy sonder ophouden, ten laesten in de Zee, dat is in 't berouw, en in de bitterheyt, die daer schielijck, nae de vleeschlijcke lusten, plagh te volgen.

Hy maect de wilde Dieren sachtmoedigh en goeddadigh: waer door te verstaen wort gegeven, dat de wreede en bloeddorstige Menschen, door welbedachte Welsprekentheit gebracht worden tot een seer prijslijck en eerlijck leven.

E L O Q U E N Z A . Welsprekenthey.

Voor de beeldenisse van de Welsprekenthey wort *Amphion* gemael, die door den klanck van den Cyther, en door zijnen sangh, de steenen, die hier en daer, in ver-

scheyden plaetsen, verstroyt leggen, tot sich treckt. 't Welck bediet, dat de overeenstemminge van de Welspreckenthey, de harde, onweterende en botte Menschen tot sich treckt, 't zy oock waer dieselve souden mogen wesen, dieselve vereenigende, sulx datse Burgerlijck en eendrachtigh onder malkanderen leven.

FORZA SOTTOPOSTA AL' ELOQUENZA. *Kracht door de Welspreckenthey, t' ondergebracht.*

EEn oude Vrouwe seer staetigh gekleert, hebbende den Slangen-staf van *Mercurius* in de rechter hand, en een Leeuwe onder haere voeten. Waer door wort te verstaen gegeven, dat het geweld, door de Welspreckenthey, is t' ondergebracht.

ELOQUENZA. *Welspreckenthey.*

EEn schoon Maeghdeken, met bloote armen, en de borst gewaepent, hebbende eenen Helm op 't hoofd, met een goude kroone, zy heeft een Rapier op haere sijde, in de rechter een Geessel, en in de sincker een Blixem, zijnde in 't purper gekleert,

Zy wort een schoon en gewapent Maegdeken afgemaelt, om dat de Welspreckenthey geen ander wit noch ooghmerck heeft, als om andere te overreeden, en also zy dat niet kan doen sonder aen te locken en te bewegen, soo is 't noodigh datse seer schoon zy van opsicht: wesende dit het cieraet en de schoonhey van de reedenen, datse moeten overvloeyen, om daer door andere te overreeden. Hierom maelden oock de Egyptenaers *Mercurium*, als eenen Jongelingh af, die schoon en bevalligh was, sonder baert. Want de manieren van dit Ouder, zijn de maniere van de Welspreckenthey gelijk, als die daer is bevalligh, vrypostigh, moedigh, dertel en onversaeght.

Dè lieflijkhey van de woorden, wort door de naecte armen uytgedrukt, alsoo die onder de gewaepende borst heerkomen, om dat de Welspreckenthey, sonder gronden der vaster geleertheyt en der krachtiger reedenen, ongewapent en krachteloos is, om tot haer einde en wit te komen. Daerom seghtmen, dat de geleertheyt, Moeder is van de Welspreckenthey en overreedinge. Maer vermits de reeden van de geleertheyt, om haere swaerighey, qualijck wil verstaen en gehoort zijn, daerom wortse, door de reedenen geciert, om darmen die te beter soude verstaen, jae baeren oock dickwijls krachten van overreedinge, en komen alsoo tot het begriip, om in een ruw gemoed berer te werken. En daerom siemen, dat om sware en twijfelachtige reedenen te verlichten, en 't gemoed totte beweginge van de tochten en neygingen aen te prickelen, of om 't selve in de toom te houden en te breydelen, van nooden zijn veele cierlijke en konstige omwegen, van den Reedenaer, waer onder hy zijn konst weet te verbergen, om alsoo den stouten te bewegen en aen te stoocken, of om de slaeprige gemoederen, van de traeghe en luye Menschen, op te wecken: de slechte, door den geessel en door een gemeene en slechte maniere van sprecken, of door het rapier van middelbare en meerdere begriiplijke vercierfelen, of ten laesten, door den donder en blixem van hooge en dringende reedenen, die kracht hebben, om yder te verschrieken en vreesse aen te jaegen.

Het purpere kleed mette goude kroone op 't hoofd, is een klaer teeken, dat dese

reedenen in't gemoed van dieſe hooren uyt-
blincken, en houden te gelijk, heerſchappie
in de Menſchlijke gemoederen. *Plato* ſeyt,
*der Redenaers waerdigheyt is met de Koninglijke waer-
digheyt vereenicht, want zy overreedet wat billick is, en
daer door beſtiertſe het gemeene beſte.*

ELOQUENZA. Welſpreekentheyt.

EN defrige Vrouwe, cerbaer gekleet, heb-
bende een Papegay op't hoofd, de opene
rechter hand uytſteekende, en de ſlinker
houdende geſlooten, als of zy die onder het
kleet wilde verbergen.

Deſe beeldeniffe is geſtelt nae't gevoelen
van de Stoische Philoſooph *Zeno*, die daer
ſeyde, dat de *Dialectica* of Redenkavelinge,
was als een geſlooten hand, want zy quam li-
ſtelijk voor den dagh, maer de Welſprekens-
konſt, was als een opene hand, die ſich mild-
delijk en breet uytſpreyde. Wegen de ver-
klaeringe van den Papegay, is te vooren al-
reede gefeyt.

SALUTE. Welvaeren, Heyl, Behoudeniffe.

EN Vrouwe ſittende op een hooge Zee-
rel, met een Beecker in de hand, hebben-
de een Autaer ter ſijden, waer op een Slange
leyt, die met het hoofd om hoogh gebo-
gen is.

Deſe beeldeniffe is gemaect na de alder-
oudſte kenniffe, waer door men lichtelijk
leert wat de behoudeniffe zy, en waer in die-
ſelve beſtaet. *Lilius Giraldus* heeftſe, ten deele,
uyt een Medaglie van *Nero* en van *M. Craſſus*,
doch geheel nae't voorbeeld van den Key-
ſer *Probus* genomen, die van *Adolph Occo* aldus
is beſchreven, *Het heyl of welvaeren, ſit op een zee-
rel, daerſe mette ſlinker hand op leunt, maer met de rech-
ter reykſe een Kelck van den Autaer, daer een Slange
komt uytſpringen.*

Voor eerst was het Autaer by de Oude,
de uyerſte toevlucht van die geene, die an-
ders geen middel hadden, om de gramschap
van hunne vyanden te ontwijken, en ſoo
wanneer iemand daer toe naderde, ſoo wier-
der geen Menſch ſoo vermetel noch on-
godsdienſtigh gevonden, die alſdan iemand
ſoude beſchaedigen. En daerom voert *Virgi-
lius*, *Priamum* in, van dat hy in zijn uyerſte
nood, alle Menſchlijke hulpe ten einde zija-

de, van *Creuſa* vermaent wierde, dat hy ſoude
ſtaen naef den Autaer, met een vaſt vertrou-
wen dat hy't leven ſoude behouden, door
middel van den Godsdienſt. Want behouden
te zijn, hoemen't oock neemt, is anders nier
als verloſt te worden, van een groot en dreig-
gend gevaer, 't zy door hulp van ſich ſelve,
of door een ander.

De Zetel en't ſitten betoont dat de be-
houdeniffe ruſte baert, 't welck is het wit
deſſelven, of van die't verkrijght. Daerom
wilde *Numa Pompilius*, de eerſte inſtelder, van
de heylige Ceremonien, te *Romen*, dat, na dat
de offerhande volbracht was, de Prieſter
ſoude ſitten, gevende aen't Volck een vaſt
vertrouwen, van datſe de gunſt en genaede
ſouden verkrijgen, die in't offeren verſocht
was.

De Beecker of Kelck betoont, datmen
door't drincken dickwijls onſe behoudeniffe
verkright, als door de medicine en genees-
drancken, die wy rotten monde innemen.

De Slange is oock een beeld van de be-
houdeniffe, want zy vernieuwt haer jaerlijx
en wort jongh, is hart van leven, ſterck, ge-
font, en ſeer goet tot veele medicinen. Men
ſchrijft, datſe een kruid weert te vinden, dat
haer het geſichte verſterckt, en noch een an-
der, dat noch krachtiger is, om ſich, ſchier
dood zijnde, weder geſont te maecken. En
't is in de *H. Schriftuyre* van God, op een
verborgene wiſſe, door *Mofen* ingeſtelt, dat
hy een metaelen Slange op een houd maek-
te, waer op een yder die gewont was, ſiende,
alleene, door't geſicht, wierde geneſen.

Men vind in deſe beeldeniffe vier oorſaec-
ken, waer uyt de behoudeniffe komt, waer
van d'eerſte God is, van wien alle goed moet
heervloeyen, en dit wort door het Autaer
verſtaen. Daer nae de medicine, en de noo-
dige onderhoudinge des levens, wort door
de Schaele afgebeeld: en d'andere uytwer-
pinge van de overtollige vochtigheeden, is
door de Slange vertoont, die ſich van zijn
eygen huyl berooft, om wederom jongh te
worden. De vierde oorſaecke is, de gebeur-
lijke toeval, diewelcke iemand van ſelf, ſon-
der iemandſ hulpe, en ſonder't minſte ver-
moeden overkomt. 't Welck bediet wort
door't ſtil of ledigh ſitten, gelijk die geene
gebeurde die daer genas door een vuyſt-
ſlagh, die hem zijnen viand gaf, waer door

zijne onrijpe sweeringe opborfte. En om dar de behoudenisse van de Godgeleerden onderscheyden wort in de behoudenisse van lichaam en ziele, soo seggen wy dat de behoudenisse der ziele beseten wort, wanneer sich de Mensch berooft van zijn eygen sucht of passie, en foeckt sich in alles, den wille Godes te ondergeven: en de behoudenisse van 't lichaam is, wannemengeleghentheyf heeft om in ruste en sonder verdriet sich te onderhouden; 't welck alles door de Zetel en Kerck wort te kennen gegeven.

SALUTE. *Welvaeren, Heyl.*

IN een ander Medaglie, sietmen een Vrouwe gemaelt, die mette slincker hand een Spieffe houd, en in d'ander een Schaele, gevende een Slange te drincken, die om een voetsteen gellingert is.

De Spieffe en Pedestal, betoonen de sterckheyt en vastigheyt, in plaets van de Zeetel, als boven geseft is. Want men kan dat geene behoudenisse heeten, waer darmen niet vast en seecker is, of waer men gevaer heeft van een quade roeval. 't Welck oock de Spieffe verseeckert, waer op dese beeldenisse rust. In de Medaglie van *Antoninus Pius* wordt de behoudenisse afgemaelt, dat zy in de rechter hand een Schaele houd, waer uyt zy een Slange te drincken geeft, hebbende in de slincker een roede, met het opschrift *Salus publica Aug.*

SALVEZZA. *Behoudenisse van 't Menschelijck geslacht*, gelijk dieselve in de Vaticaensche Boeck-kamer afgebeeld is.

EEN staende Vrouwe met een groot kruys, hebbende ter sijden een Ionghskan, dat op zijne schouderen de Arke *Noachs* draeght.

OPERA VANA. *Vergeeffche of ydele Wercken.*

EEN Vrouwe, die als met opmercken, een Spinneweb besiet, dat zy in beyde handen heeft: om uyt te drucken, dat gelijk dese webben met groote vlijt zijn geweven, en met groote scherpsinnigheyt te saemen gestelt, zy nochtans, door de minste aenroeringen, worden gequetst en verbroocken.

Soo zijn oock de ydele wercken, en dewijle die geen vaste grond hebben; in de waerachtige en volmaecte reeden, soo verdwijnen dieselve, door de alderminste tegenstant, en gaen verlooren.

OPERA VANA. *Vergeeffche Arbeyd.*

EEN Moriaen die naeckt is, en mette eene hand een kanne waters over zijne schouwers giet, zijnde mer de ander hand besigh, om zijne swarte huyl wit te maecten. En dit kan oock een beeld wesen van *Vergeeffche Arbeyd*, overmits het selve een bespotlijke uytkomst heeft, als hebbende geen bequaeme middelen noch behoorlijke geschicktheyt.

Anders.

EEN Vrouwe die met een scherp Sward een groote Vier-vlam wil uyt slaen of blusschen, of, als men seyt, *het waeter in een mortier stooten*. Dit of diergelijcke kan men afschilderen.

OPERA MANIFESTA. *Openbaere Werckinge.*

EEN Vrouwe die beyde handen open houd, alwaer in 't midden, van yder hand, een oogh staet.

Dit was een seer schoone beeldenisse van de Oude, en de handen druckten lichtlijk de werckinge uyt, wesende het voornaemste gereetschap, tot onse voornaeme en noodige wercken. Door de oogen wierde de hoedanigheyt van 't werck afgemaelt, 't welk openbaer en doorluchtigh behoort te zijn, gelijkende een Lanterne, die een ander wel voorlicht, maer selve niet siet: Maer het oogh, 't welck door haer eygen licht haer selven verciert en verrijckt, daer door wort bewesen, dat de werckinge niet door ydele eere, noch gemaecte schijn, moet heerkomen, maer alleen om sich selve en andere ten dienste te staen.

OPERATIONE PERFETTA. *Volmaecte Werckinge.*

EEN Vrouwe, die in de rechter hand een Spiegel houd, en met de slincker een Winckelhaeck en een Passer.

De

De Spiegel, waer in men de beelden siet, dieder in der daed niet in zijn, kan wesen een gelijknisse van ons verstand, waer door, nae ons believen, door de natuyrliecke bequaemheyt onderstut zijnde, veele Ideen of eerste gedaenten van dingen, in onse hersenen verschijnen, die niet konnen werden gesien; maer die door 't middel van de werkelijke konst, en van gevoelijcke dingen, door gereetschappen, die in stoffe bestaen, konnen werden uytgevoert. Boven dit aleermen 't werck, tot zijne volmaektheyt brengt, isser van noode, datmen de hoedanigheeden desselven seer grondigh verstaen, en watter noodsaecklijck is: 't welck door den Passer en den Winckelhaeck wort verstaen, waer door men de macht met de onkosten, moet wicken en over een brengen, en het werck met het voornemen, en de ingebeelde sake, met die in der daed, bestaet. Want anders kan 't niet zijn, soo men 't werck, sonder dit overlegh begint, datmen 't selve tot een loflijck einde sal uytvoeren. Of anders geeft hy, die 't werck begint, oorsaecke, dat veele, over zijn kleyn oordeel, sullen lachen, nae de spreucke Christi van den Toorenbouwer. Lucæ xiv, 18.

oorsprong heeft van 't begin der scheppinge des Werrelts.

COSMOGRAPHIA.

Wereltbeschrijvinge.

EEn oude Vronwe, gekleet met een lange sluyer van Hemels blaue vol sterren, en daer onder een kleed, gelijkende de verwe van 't aerdrijck, staende in 't midden, tusschen twee Globen, waer van de Hemelsche ter rechter hand, en ter sincker hand de Aerdsche staet, houdende mette rechter hand, het *Astrolabium* van *Ptolemeus*, en met de sincker de *Radius Latinus*.

Cosmographia, is een konst, die de deelen des Aerdrijcx aenmerckt, en dat ten oplicht van den Hemel, en die des eenen gelegentheyt, met des anderen over een brengt: alsoo dat door de naeme *Cosmographia*, by den Grieken, de Werelt, geheeten *Cosmos*, en *Graphia*, de beschrijvinge desselven, verstaen wordt. Niet van de Aerdsche Globe alleene, maer oock van de Hemelsche, als zijnde te saemen het maecksel van de geheele Werelt.

Zy wort oud gemaect, om dat zy haer

Met Hemels blaue, vol sterren, is zy gekleet, om dat dese beeldenisse soo wel de verwe des Hemels, als des Aerdrijcx, deelachtigh is, daerom wortse oock gestelt, datse tusschen twee Globen staet: vertoonende alsoo haere werkinge metter *Astrolabium*, dat zy in de rechter hand houdt, waer mede zy de wijde, breede, en grootheyt tusschen d'eene sterre en d'ander neemt; en met de *Radius*, die zy in de sincker hand houdt, doet zy de werkinge, die men op der aerde doet.

M O N D O. De Werelt, gelijk diefelve in 't I boeck van de Hierogliph. van *Pierius Valerianus* is afgemaelt.

EEn Man die met zijn beyde voeten vast en schrap staet, met een langh kleed van veele verwen, draegende op 't hoofd een groote kloot of een goude Sphæra.

Aldus wort hy gestelt, om de vastigheyt en kracht van 't Aerdrijck uyt te drucken. Het kleed met veele verwen, zijn de vier Elementen of hoofdstoffen, en die dingen, die

die door haer werden voortgebracht, en door wiens veranderinge sich de aerde bekleer. De goude Hemels-kloot, bediet den Hemel en zijn ronde beweginge. 't Is seker, dat *Eusebius* foodaenigen Egyptischen beeld, door 't aensien van *Porphirius*, beschrijft, te weeten met kromme beenen: om dat het van geen plaats verandert, met een langh en gemenght kleed, dat verscheyden is uiter natuyre, en verscheyden door de aert der sterren, mer een gouden kloot, want de Werrelt selve is rond. Wy seggen van goud, als een beeld van de volmaektheit, door de volmaeckte bouw-konst, die daer is in de wonderbaere roestellinge van de geheele Werrelt, gemaect zijnde door den volmaecksten Bouwmeester, Schepper van Hemel en Aerde.

Willende de Egyptenaers, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, de Werrelt beschrijven, soo maelden zy een Slange af die haeren steert op at, en dieselve was afgemaelt met verscheyden schobben, waer door zy de sterren des Werrelts verstonden: en oock om dat dit Dier swaer was van wegen grootheit, soo verstonden zy daer door de Aerde, en om dat die te gelijk vocht en slibbrigh was, soo naemen zy die voor het waer. Zy veranderde oock alle Iaeren, met haer ouderdom, te gelijk, haeren huyl: Om dat de tijd alle Iaeren veranderinge in de Werrelt brachre, en hier door bleef zy jongh.

Zy wort vertoont, als dat zy haren steert of lichaem, voor haere spijsse gebruyckt: En dit bediet dat alle dingen door de Godlijke voorsienigheyt, in de Werld, worden bestiert en geregeert.

M O N D O. *Wereld*, gelijk die van *Bocatus* in de afkomst der Goden is afgemaelt, met haere vier deelen.

Voor de *Wereld* maelt *Bocatus* af, gelijk oock *Pierius Valerianus* doet, *Pan* mer een Geyten kop, van rosse of verbrande verwe, met twee hoorens aen 't hoofd, die om hoog staen, met eenen langen baerd, die hem op de borst hanght, en heeft in plaats van kleederen een vel van een Panther-dier, dat hem de borst en de schouderen besluylt, houdende in d'een hand een stock, die boven gekruylt is, als een *Harder-staf*, en met d'ander

een *Pijpen* met seven rieten. Van 't midden af om leegh, is hy op de maniere als een hayrige en ruyge Geyte, daer van *Silius Italicus* aldus singht:

Pan vrolijk uyt zijn Feste keert,
En quispelt met zijn quispelsteert,
Zijn slaepen zijn met pijn omkoort,
Zijn rosse kop brengh hoorens voort,
De ooren langh en uytgespreyt,
Zijn hart van hayr, gelijk een geyt,
Zijn ruyge baerd seer langh gestreckt,
Hem van de kin, de borst bedeckt,
Dees God, voert steets een *Harder-staf*,
En speelt op 't riet daer deuntjes af:
Een kakel-bonte Dassen huyl,
Zijn sijden, rugh en borst besluylt.

Pan is een Griex woort, en bediet *AL*, of het Geheel: waer door de Oude de *Wereld* wilden afbeelden, door de hoorens, als geseyt is, wierde de *Sonne* en *Maene* verstaen, en *Bocatus* wil dat de hoorens, ren *Hemel* gekeert, bedieden de *Hemelsche* lichaemen en haere werkingen, hier beneden. Het roode en verbrande aengesicht bediet, dat sivyre vier, 't welck boven alle *Elementen* sweeft, naest by de *Hemelsche Spharen*. De lange baerd,

baerd, die over de borst hanght, betoont, dat de twee bovenste Elementen , te weeten de Locht en het Vier, van natuure en kracht manbaer zijn , en stieren haere instorringen uyt, van de Vroulijcke natuure.

Hy wort met een geplackt vel vertoont, dat hem de schouderen en borst bedeckt, zijnde de achtste Sphara, die geheel met seer heldere sterren is bemaelt, die welcke van gelijcken overdeekt , al het geene dat rotte nature der dingen behoort. *Eusebius* in 't III boeck III cap. van zijne Euangelische voorbereidinge, uyt wien het alle andere hebben gerockten, neemt de geplackte Panthers huyl, voor de veranderinge van de Hemelsche dingen : en hy houd van gelijcken, dat het beeld van *Pan*, zijnde een afbeeldsel van de geheele Werrelt, een vindinge is van de Griecken, die zy hoorens hadden gegeven, uyt oorsaecke van de Sonne en Maene.

De Roede, bediet de bestieringe der Natuure, waer door alle dingen, insonderheyt daer de reeden ontbreect, worden bestiert, en die in hare werkinge tot een seker einde zijn bepaelt. Door de gekrulde Roede wort het Iaer bediet, 't welck in sich selve altijd wederom keert. In de ander hand heeft hy zijn sluyt met seven rieten, overmits *Pan* de eerste is geweest die veele rieten met Wasch te saemen gehecht heeft, en daer op eers heeft gespeelt, gelijk *Virgilius* seght in zijn 2 *Ecloga*.

Hy wort van 't midden af, nae beneden toe, als een ruyge en hayrige Geyte afgemaakt, waer door de Aerde verstaen wort, diewelcke is hart, steyl en gantsch oneffen, bedeckt met boomen en ontalijcke planten en kruyden.

E U R O P A , nae de Medaglien van den Heer *Giov. Zaratino Castellini*.

Europa de dochter van *Agenorus*, Koning van Phenicien, wierde van *Jupiter* in 't Eyland van Candien, in de gedaente van een Stier overgevoert : gelijk de Poëten versieren, doch insonderheyt *Ovidius*; en daerom isse in de Medaglie van *Lucius Voltejus Strabo* alsoo afgebeeld.

Een Maeghdeken rijdende op een Stier, mette beenen gelijckmen te paerde sit, en dat over 't land, niet door 't waeter, alhoe-

welse 't aengesicht ter sijden nae den steert keert, als siende nae de plaetse, waer zy van daen komt, met de verheven rechter hand salse een seyl boven 't hoofd houden, dat haer van achteren, totten gordel toe, sal omflingeren, alwaerse mette sincker hand, die op den rugge rust, het einde van 't seyl sal houden. Onder de beenen van den Stier, staet een stamboom, die wat hoogh is, daer een blad aen vast is.

In de Hieroglyphische beelden, die van *Celius Augustus* daer by gevoecht zijn, bediet dit, de ziele van den Mensch, diewelcke in den loop van dit broose leven, of in de Zee van dese Wereld gedraegen wort, en niet te min dieselve alse dit Vaerland verlaeten heeft, sietsse met vierige oogen te rugge, op God haeren Schepper. En dit is de Platonische circkel van de ziele, en dieselve beweginge van de reeden, wanneer onse gemoed gekeert is van de Godlijcke dingen totte bepeinsinge van de Menschlijcke en geschapene, en dat het dan ten laesten wederkeert totte beschouwinge van God.

Het blad op de verheven stam of tronck van den Boom, onder de beenen van den Stier, is de beeldnisse van Italien, die in de sijde van *Europa* staet, zijnde haer voornaemste cieraet en grondsteen : Waer over Italien de naeme van den Stier gekregen heeft, vermits de oude Griecken, de Italianen *Vitelli*, of Kalveren plachten te heeren, gelijk *Varro* en *Sextus Pompejus* verhaelen. *Plinius* seyt in 't 3 b. 5 cap. dat Italien een eyken blad seer gelijk is, meer langh als breed, gelijk oock het blad in dieselve Medaglie is afgeschildert. De verheven stam, is een beeldenisse van de Alpes of bergen; alwaer Italien begint, en *Solinus* seyt VIII cap. *Italien is een eyken blad gelijk, eer schootiger als breeder*. *Polybius* laet niet nae, *Italien te prijzen van de overvloed der eykelen, die't op veele plaetsen, in de eycken-boschen voortbrenght, tot onderhoud van de Vercken, om te slachten tot besondere nuttigheyt, en tot een nootwendige toerustinge van de heyrlegers, aengesien het getal van de gewapende krijghs-luyden van gantsch Italien was, seven hondert duysent voetknechten, en seventigh duysent paerderuyters, ten tijde van *Polybius*. Andere vergelijcken Italien by een tonge, andere by een naelde, diewelcke van de Alpes in 't lange*

by de aerde sich uytstreckt: doch het is noodigh datse een halve Maene op 't hoofd hebbe: Want *Plinius* seyt, dat Italien op het spitse eindight, als een schild van een *Amezone*, dat Maenswijse was, alhoewel 't eenige oock vergelijken by eenen langen visch met een gekloofde steert.

't Hoofd van den Visch, gelijkende by de Alpische geberghen, het lichaem van gelijken langh, en breed in 't begin, 't welck op 't laeste smaller uytloopt: de gekloofde steert, is als een beeld van de twee hoorens, door de Maene-kromten. *Leucopetra*, 't hoofd van de wapenen sal staen aen de rechter, en *Lacinio*, het hoofd van de Colomnen aen de sincker hand: 't eene horen streckt sich nae het Ionische Meer, en 't ander nae de Zee van *Sicilien*, de rugge-graet, die van 't hoofd totte staert gaet, gelijckt den *Appenin*, zijnde een seer hooge bergh, die van de *Alpes* komende, gantsch *Italien* door loopt; gelijck de *Paus Pius* in 't 2 boeck van zijne verklaeringen te kennen geeft. Dit zy geseft tot volle verklaeringe van het blad dat tusschen de beenen van den Stier is, zijnde *Italien* het hoofd van *Europa*.

E U R O P A in de Medaglie van *Lucius Valerius*, wort aldus gestelt.

EEN Maeghdeken sittende op een Stier, die op der aerde, met passen gaet, hebbende 't aengesicht nae 't Stiers hoofd gekeert, mette sincker over den hals van 't beest, uytgestreckt, en met de rechter hand van achteren houd zy een seyl, dat haer boven 't hoofd waeyt, en van vooren ook eene, dat tegen 't ander uyt waeyt.

De Stier, na dat eenige seggen, is de beeldenisse van 't Schip, 't welck voor een wapen hadde een witte Stier, waer mede *Europa* in *Candien* was overgevoert, die met *Jupiter*, of met *Asterius* of den Koning *Xantus* trouwde, gelijck andere schrijven. Het seyl dat van den wind is opgeswollen, is het teycken van 't seyl des Schips, waer mede *Europa* is overgevoert.

E U R O P A. Eene van de treffijxste deelen des Werrelts.

EEN Vrouwe rijcklijck gekleert met een Koninglijcke kledingge van verscheyden

verwen, met een kroone op 't hoofd, sittende in 't midden van twee over een gekruyste Overvloets hoorens, 't eene vol van allerleye slaghe van vruchten, kooren, heerste, garst, rijs, &c. en 't ander van witte en blauwe druyven, houdende op haer rechter hand een schoone Tempel, en met de voorste vinger van de sincker hand toont zy Koninckrijcken, kroonen, scepters, bloemekranskes en andere dingen, die aen haer eene sijde staen, en aen d'ander sijde staet een Paerd met eenige Zeege-vaenen, schilden, en alderhande Waepen-tuygh, met een Boeck waer op een Nacht-uyt staet, en ter sijden staen verscheyden Musijck-instrumenten, oock een Winckel-haeck, en graef-yfers, en een pallet met verscheyden verwen, 't welck de Schilders gebruycken, met een deel Pinceelen.

Europa is het eerste en voornaemste deel des Werrelts, gelijck *Plinius* in 't III b. I cap. verhaelt. En zy neemt dese naem *Europa* van de dochter van *Agenorus*, Koningh van *Phenicien*, die van *Jupiter* gerooft, en in 't eyland van *Candien* was wegh-gevoert.

Zy wort Koninghlijck en cierlijck met veel

veele verwen uytgedrukt , door de Rijckdoom die zy in haer besluyt, en gelijk *Strabo* seyt in zijn 2 boeck , om dat zy is de alderuytnemenste van alle de andere deelen des Werrelts.

De kroone voertse op 'r hoofd, om te be-roonen , dat *Europa* altijd is gehouden voor het overhoofd en een Koninginne van de gantsche Wereld. Zy sit in 't midden van twee Overvloets hoorens , vol van allerley vruchten, om dat dit deel boven alle andere vruchtbaer en overvloedigh is van alles, van 'r geene de natuyre heeft weeten voort te brengen , gelijkmen in de besondere beschrijvingen kan sien. De Tempel die zy op de hand houd, bediet, dat aldaer is de waere en Christelijcke volmaeckte Religie, en dat zy met haere gebouwen bgven de geheele Wereld uytblinckt. Zy toont met haer slijcker vinger op de kroonen , scepters, kranffen en andere dingen , om te bewijfen dat in *Europa* zijn de machtighste Potentaten en Vorsten van de geheele Wereld ; gelijk de Keyserlijcke Majesteit en den alderop-persten Roomschen Paus , wiens aensien sich over al streckt , alwaer het heylige Catholijcke Geloof plaers heeft , 'r welck door de genade Godes ten laesten totte nieuwe Werrelt, is over gekomen. Het Paerd met veelderhande Waepen-tuygh , de Nacht-uyt op het Boeck, en de Musijk-instrumenten, be-roonen, dat zy verheven is, boven alle andere deelen des Werrelts , in de waepenen , in geleertheit en in alle vrye konsten. De winc-kelhaeck, pinceelen, beytels &c. bedieden, dat het heeft gehad en heeft als noch , vermaerde Mannen en uytnemende verstande, soo wel Griecken, Romeinen als andere Volckeren , die in de Schilder-konst, Beeldhouwery en Bouwkonst uytmunteden. Men souden oock , met groote reeden , de Schipvaert wel mogen by stellen , als allen anderen daer in overtreffende , oock mede de Konst der Boeckdruckerie , die geensin de minste is.

A S I A.

Een Vrouwe met een schoone bloemekrans geciert, en met verscheiden vruchten doorvlochten, wesende seer rijcklijck gekleert, geheel met goud, peerlen en andere kostelijcke steenen, geciert , hebbende in de

rechter hand eenige taxkens met blaederen en vruchten van Cassie , Peper , Nagelen, Muscaet-nooten &c. in de slijcker heeftse een konstigh Wicroock-var , waer uyt een seer groote roock opstijght. By dese Vrouwe leyt een Cameel op zijne knyen , of op een andere maniere, soo 't den Schilder best dunckt geraeden.

Asien is de helfte van de Wereld , voor soo veel de uytstreckinge der Landen belanght , die het in sich begrijpt , maer voor soo veel de deeling van de Werlt , en de beschrijvinge desselven aengaet , soo isiet maer het derde deel van de Wereld.

Asia krijght haer naem , van de Nimphe *Asia* , dochter van *Thetis* en van den *Ocean* , die men seght , dat de Heerschappie gehad heeft, soo wel van groot als van kleyn *Asien*.

De bloemekrans en de vruchten , is , gelijk *Ioa. Boernus* seyt, om te geven, dat *Asia* heeft een seer gematighde en goedertierene locht , waer door het niet alleene voortbrenghet al 't geene dat tot onderhoud van 's Menschen leven van noode is , maer oock allerley aert van vermaeckelijcke lieflijckheden, gelijk *Bernus* seyt.

Het kostelijcke goude kleed met gesteenten

ten beset, betoont niet alleen de groote overvloed, daer dit geluckigh deel des Werelts mede voorsien is, maer oock de manieren der Volckeren: waer over *Bembus* seght, dat niet alleen de Mannen, maer oock de Vrouwen, allerhande kostelijcke vercierfelen draegen van goude keetens, braseletten, oorpeerlen, en ander sierlijke oppronckfelen. Met de rechter hand houdse allerleye tacken van speceryen en welruykende kruiden, om dat *Asia* vruchtbaer is, en die de Wereld van haere weldaeden, mildelijck mededeelt.

Het roockende Wieroock-vat, betoont de lieflijcke reuck van versheyden vochtigheden, gommen en droogeryen die *Asien* voortbrenght, en insonderheyt brenght het foodanigen overvloet van reukwerck voort, dat het genoegh is, om daer mede door de geheele Werelt offerhande te doen. Het Cameel is een Dier dat aldaer seer in 't gebruyck is, en daer van worden se meer gediend, als van eenige andere Dieren.

A S I A.

Een staende Vrouwe, houdende in de sincker hand drie Pijlen, gelijkse in de Medaglie van *Adrianus* gestelt is.

Anders.

Een staende Vrouwe, hebbende in de rechter hand een Slange, en in de sincker hand een Roer van een Schip, en onder haer voeten een Voorsteeven, met het woord A S I A.

A F R I C A.

Een swarte Vrouwe, by nae naeck, hebbende gekrulde en uytgespreyde hayren, houdende op haer hoofd in plaats van een Helm, een snuyt van een Elephant, aen den hals een snoer met korallen, gelijk oock twee aen de ooren, houd mette rechter hand een Scorpioen, en mette sincker hand een Overvloets hooren vol van koorenvruchten. Ter sijden staet een seer wreede Leeuwe, en van d'ander sijde staen eenige Adders en venijnige Slangen.

Africa is eene van de vier deelen des Werelts, en wort genoent *Aprica* of de Schoonheyt der Sonne, want het heeft geen koude,

Of men seyt, dat het heerkomt van *Afer*, eene van de nakomelingen van *Abraham*, gelijk *Josephus* verhaelt.

Een Moriaen wortse vertoont, vermits *Africa*, leggende onder het Zuyden, en oock een deel nae de *Zona torrida*, soo geschiet hier door, dat de Africanen, uytter natuyre, bruyen en Mooren zijn.

Zy wort naeck gestelt, om dat dit deel niet van sonderlingen rijkdom overvloeyt. De Elephants snuyt staeter, om dat de Keyser *Adrianus*, dieselve in zijne Medaglie stelt, zijnde een Dier dat in *Africa* seer gemeen is, want als dieselve in den krijgh wierden gevoert, soo waeren zy niet alleen een wonder, maer zy joegen oock den Romeinen, haere vianden, een groote schrick en vreesse aen.

De swarte gekrulde hayren, korallen aen de hals en ooren, zijn eygen sierfels van de Morisken.

De wreede Leeuw, Scorpioenen en andere venijnige beesten, betoonen dat in *Africa* van dit goed, veel te vinden is, zijnde boven maeten venijnigh.

De Overvloets hooren, vol van koorenayren, beteyckent de overvloet en vruchtbaer-

baerheyt van 't kooren, waer over oock *loa Boemus* feyt, dat in *Africa* tweemaal des laers het kooren gemaeyt wort, hebbende tweemaal des laers Soomer.

A F R I C A.

EEN Vrouwe die mette flincker hand eenen Leeuw aen een touw heeft gebonden, gelijk in de Medaglie van *Severus*. In de Medaglie van *Adrianus* houdse een Scorpioen in de rechter hand, sittende ter aerden, en een Overvloets hooren in de flincker. *Africa* met een Olyphants snuyt op 't hoofd, vindy in verscheyden oude Medaglien.

A M E R I C A.

EEN naeckte Vrouwe, vleeffigh bruin, met gemenghde geeligheyt, van vervaerlijk opgeficht, hebbende een kleed van verscheiden verwen, dat haer van d'eene schouder, dwars over het lichaem hanght, bedeckende de beschaemde leeden.

De Pruyck sal gepreyt zijn, en daer rontom sal een schoon en konstigh vercierfel wesen van allerley veeren van verscheyden verwen.

Zy houd in de flincker hand een Booge, en in de rechter een Pijle, en ter sijden haer Pijlkoocker, vol Pijlen, onder d'eene voer heeftse een Menschen hoofd met een Pijle doorschooten, en achter haer op der aerde sal een Haegedisse zijn, van ongemeene grootheyt.

Om dat dit deel by onse tijden ontdeekt is, soo hebben de oude Schrijvers hier van geene kennisse gehad, dies sullen wy de nieuwe schrijvers volgen, te weeten den Vaeder *Giorol. Ginzio*, *Ferrante Gonzales*, *Boterus*, de Vaeders Iesuiten, en *Faulsus Rynghese del Monte*, die onlanx de Historie en Werltbeschrijvinge, in 't licht heeft gegeven.

Sonder kleed wortse gemaelt, om dat het gebruyck van die volckeren is, naeck te gaen, hoewel zy nochtans de beschaemde leeden decken, met verscheyden sluyers van Catoen-doeck en anders.

De krans van verscheyden veeren, is het vercierfel, dat zy gewoonlijk zijn te gebruycken, jae eenige plachten wel 't geheele lijf met pennen te besteecken, wanneer 'r op haer Feeft-tijden is, gelijk veele Schrijvers verhaelen.

De Boogh en Pijlen, zijn de eygen wapenen die zy altijd gebruycken, gelijk oock de Vrouwen in verscheyden Provintien doen.

Het Menschen hoofd tusschen de beenen, betoont opentlijck, dat dese wreede Menschen, ten meestendeel gewent zijn, om sich met Menschen vlees te spijfsigen: want de Menschen, die van haer in den krijgh overwonnen worden, die eeerse op, gelijk zy oock doen haere gekofte slaven.

De Hagedissen zijn Dieren, die seer aenmercklijk zijn in dese Landen, want zy zijn soo groot en wreed, datse niet alleene d'andere Dieren, maer oock de Menschen vernielen.

Men kan by dit beelt, om beter de vruchtbaerheyt deses Lands uyt te drucken, daer by stellen, datse een bos Suycker-riet, en eenige rollen Toback by haer heeft; 't welck de geestige Schilder, uyt veel bekender dieren en vruchten, kan tot zijne vercieringe toefstellen.

MONARCHIA MONDANA.

Werrelſche Opperhoofdſigheyt.

En jonge Macghd, van een moedigh en hovaerdigh opſicht, wefende gewapent, en onder de Waepen een koſtlijke Rock van root ſchaerlaecken, en midden op de borſt een koſtlijke Bagge met een Diamant, en in plaets van de kroone, ſal haer hoofd, op de maniere als een Sonne, omſtraelt zijn, hebbende brooskens aen de beenen, koſtlijk geborduyt en beperelt, van grooter waarde.

Zy ſit op een aerdfche klood, houdende vier Scepters in de rechter hand, ſteekende de ſlinker voorſte vinger recht uyt, als of zy iet wilde gebieden, met een Letter-rolle *Omnibus unus, Ick ben allen, eene.*

Van de rechter ſijde ſtaet een ſeer wreede Leeuw, en een Slange van uytnemende groote: aen d'ander ſlinker ſijde, ſullen eenige gevangenen met kroonen op 't hoofd, geboeyt ter aerden leggen, neffens eenige Krijghs-gereetſchappen, als Trompetten, Trommels, Vaendels, Standaerts, en kroonen van verſcheyden Rijcken: oock geld, eedelſteenten, goude keetens, en andere rijckdommen.

De Monarchie is niet anders, als de opperhoofdſigheyt van een perſoon alleene, want de naem *Monos* bediet *alleene*, en *Archi* bediet *hoophet*. Iongh wort zy geſchildert, om dat alle Philoſophen ſeggen, dat het den Iongelingen eygen is, eergierigh en hoogmoedigh te wesen, en boven andere te heerſchen, waer over *Homerus* ſeyt 2 *Iliade*, daer ſal zijn een *Heere*, en een *Koningh*. *Hugo* ſeyt, de hovaerdie is een ſchandige verheffinghe, die haer mindere verachtende, pooght over haer meerder, en die haer gelijk zijn, te heerſchen. Het bewijs van 't hoogmoedigh en opgeblaſen opſicht, is een teycken van een ongematigde genegentheyte totte eygen hoogheyt, die meest in hoovaardige en trotſe gemoederen, plagh te vallen.

Gewapent ſitſe, om datſe een ander ſoude ſchrick en vreeſe aenjaegen, oock om datſe fou vaerdigh zijn, om die geene op 't lijf te vallen, die haer ſoude der ven tegenspreken en met haer twiſten.

De roode korte onder-rock of fardigalijn bediet: de hoogmoet, die door de ſtontig-

heyt aenwaſt, om met een vaſt en onverſaegt gemoed boven te drijven.

Zy draeght een Bagge met een Diamant op haer borſt: want gelijk deſe ſteen vermaert is van een onquerſelijcke hardigheyt en onverwinnelijcke kracht, wederſtaende vije, mes, als mede de kracht van 't vier, alſoo ſoeckt van gelijcken een Opperhoofd met onverwinnelijcke hartneckigheyt tegenſtand te doen, alles wat ſich tegens hem wil verheffen.

Zy draeght in plaets van de kroone, ſtralen als de Sonne, om te vertoonen, dat gelijk de Sonne eenigh en alleen is, dat deſe ſich oock van gelijcken, alſoo waent te wesen, als die ſich laet voorſtaen, dat hy meer is als een ander, door dien hy ſich onſaghtlijk maect, dat niemant hem naulijx, met het geſicht, noch min met zijn perſoon, derf naederen. Waerover *Stobaeus*, in zijn 45 *Sermoon*, door den mond van *Antoninus* verhaelt, dat ſeecker Man van *Lydien* by *Craſus* quam, en tot hem ſeyde, *Indiender twee Sonnen aen den Hemel waeren, dat het groot gevaer liep, of niet alles ſoude verbranden, en dat die van Lydien daerom oock maer eenen Koningh aennaemen, om datſe twee, te gelijk, niet koſten verdragen.* En daerom vertoonen wy 't ontwerp van deſe beeldeniffe, datſe ſit op de aerdfche globe, als die alleene en de opperſte verheven is, boven alle andere.

De brooskens plachten de Helden, Vorſten en groote Perſonagien te dragen, en om meerder hoogheyt en aenſienlijckheys wille, zijne met goud en koſtlijke ſteenen, van grooter waerdie beſet. Zy houd mette rechter hand de vier Scepters, om de heerſchappy van de vier deelen des Werrelts, uyt te drucken.

Het wijsen van de ſlinker voorſte vinger mette letter-rol *Omnibus unus*, is van uytmuntentheyt en gebiet een klaer teycken.

Dat 'er een ſeer wreede Leeuw, en een boven maeren groote Slange ter ſijden ſtaet, bediet, nae *Picru* ſeggen in 't xv boeck, dat de Slangen metten Leeuwen vergefelſchapt, diemen oock by de beeldeniffe van de Goddinne *Ops* plagh te ſetten, bedieden de heerſchappie van de geheele Werrelt.

Zy houd de Tropheen en Zeeghteyckens aen de ſlinker ſijde, alwaer de Koningen, die geboeyt ter aerden verſlaegen leggen, met alle den buyt en rijckdom, als mede andere kroo-

kroonen van verscheyden heerschappien, om haere overwinninge te vertoonen, en darfse een Monarche en Dwinghlandinne is van de geheele Werld.

MISERIA MONDANA.

Werrelts Ellende.

EEn Vrouwe die 't hoofd in een doorschijnende glazen klood houd, hebbende een omgekeerde beurse, daer zy al 't geld en kostelheyt uytstort.

Dat zy 't hoofd in een glazen klood houd, daer by kunnen door de dagelijxe eervarentheyt licht verstaen, wat de ydelheyt deses levens zy, en yder weet genoegh van sich selve, hoe kort en broos de dagen zijn van ons Pelgrimschap, terwijl wy op deser aerde leven: oock hoe ydel onse begeerten, en hoe kort dat onse hoope is.

Het hoofd wort genomen voor de gedachten, als werkingen van de ziele in 't selve. Her glas, door zijne broosheyt, bediet de ydelheyt van des Werrelts handlingen, of om dat de Menschlijcke ellendigheyt in dat deel bestaet, waer in hy nae hooger dingen fiet, van hoedaenighe slaghe die oock fouden mogen zijn: schartende seer hoogh de eere, roem en rijckdommen, en andere dingen des Werrelts, die men korts daer nae, oock sonder glas wel fiet en bevint, datse maer zijn ydelheit en ellendigheid. Of gelijk het glas het gesicht van die geene, die daer door fiet, niet bepaelt, om dat het een doorluchtigh lichaem is, alsoo kunnen oock de aerdsche rijckdommen en des Werrelts goederen, onse gedachten niet bepaelen, want onse begeerlijckheyt wast gestadigh aen, om al verder en verder te gaen. En met dese geduyrige prickel worden wy seer ellendigh nae den dood gevoert.

De omgekeerde beurse vertoont, datmen gemeenlijck houd, dat die gelukkig is, die veele goederen en midlen heeft, en dat die in 't tegendeel wederom van veele gemak en voordeel berooft is, die arm is en geene midlen heeft, 't welck door de onbestandigheid des Werrelts, een ygelijck licht kan overkomen.

LE G G E. *Wet, van den Heere
Giov. Zaratino Castellini, Roman.*

EEn bedaeghde Vrouwe, van een seer eerwaerdigh opsicht, sittende in een Rechterstoel met groote aensienlijckheyt, hebbende op 't hoofd een Konings-kroone, en in de rechter hand eenen Scepter, waer aen een letter-rolle hanght, met dese spreucke, *Subet & prohibet*, dat is, *zy gebiet en zy verbiet*. Op de slincker knye houdse een recht en open Boeck, waer in geschreven staet, *in legibus salus*, dat is, *in de Wetten staet de behoudenisse*. Haer slincke hand leunt op 't Boeck, waer mede zy houd het Paulijck Rijck en de Keyserlijcke kroone.

Dese beeldnisse was voornaemlijck gegront, op de bepaelinge, die van de Grieken is genomen; te weten, *de Wet is een heylige band, gebiedende wat eerlijck is, verbiedende wat daer tegen is strijdigh*. En hierom wort de Wet een deftige Vrouwe vergeleken: want gelijk een deftige Vrouwe haer huysgesin bestiert, alsoo regeert en onderhoud de Wet het gemeene beste. Zy wort bedaeght gemaect, om datse al in 't begin des Werlds gemaect is, ten tijde van onse voorouderen, want soo haest zy gebooren waeren, verboot God aen *Adam en Eva*, datse van de vrucht des booms niet fouden eeten. Daer na volghde de Wet *Moyssis*, die oock van God was geschreven, en de Wet des Euangeliums, die van zijnen lieven Soone, waerachtigh God en Mensch, is gegeven: ter sijden stellende de Oudheyt des Wets, door *Minoe*, aen den Cretenzen, van *Draco en Solon*, aen den Athenienszen, van *Licurgus*, aen die van *Lacedemon*, van *Numa Pompilius*, aen den Romeinen, en van den Romeinschen Burgerstand in haere twaelf tafelen, die zy getrocken hadden, uyt de welgeschickte Republique van *Athenen*. Zy sit in den Rechter-stoel, om dat, nae de Wet der geleertste Wetgevers, zy sittende moet werden vertoont. Zy heeft een Koninx kroone op 't hoofd, om datse een heylige bepaelinge is: oock maghen haer met reeden heyligh noemen, want zy is oorsaecke dat het goede geoeffent en het quaede geschouwt word. Waerover *Demosthenes* seyt, een yder behoort de Wet te gehoorsaemen, om veele en verscheyden reedenen, insonderheyt *om datse is een vindinge en geschenck Godes*. Waerover haer de Ro-

Romeinsche Redenaer noemt, *heylige Wetten*, *heylige Verbonden*, die men sonder waerdige straffe niet magh overtreden.

Den Scepter houdse in de rechter hand, om datse eerlijcke en oprechte saecken gebiet, en de tegenstrijdige verbiet. En gelijk een Koninginne van alle Volckeren, soo wortse oock van den Koning gevreesd, oock van alle, die onder haeren Rijksstaf zijn begrepen.

Het Boeck bediet, de geschreven Wet, die men niet moet overtreden, want in haer, gelijk de Philosophen seggen, is de behoudennisse der steeden gelegen: Want sooder geene Wet was, die de ongebondene dertelheyt breydelde, de Werrelt raecte op 't hollen, en was vol schelmmerie, moord, overlaf, bedrogh, en duyfent boosheden, en de geheele ruste soude werden verstoort, en alle welvaert soude te gronde gaen. Daerom seyt de Philosoph: *'t Is wenschlijck dat de stadt door de Wetten werde beschermt.*

Het Pauzlijck Rijck en de Keyserlijcke kroone, die zy mette slincker hand op het Boeck houd, zijn beeldnissen van de Wetten of Rechten, te weten van de Pauzlijcke of Canonike, en de Burgerlijcke of Keyserlijcke. En hier in is begrepen de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke Wetten.

LEGGE della GRATIA.

De Wet der Genaede.

EEn sittende Vrouwe, die mette rechter hand de segening geeft, en boven dieselve hand, is een Duyve den H. Geest uytbeeldende; zy sit op een groot Vat, daer menighe van waeter uytloopt, en boven 't Vat zijn veele Overvloets hoorens, daer de vier Dieren van de vier Euangelisten, boven op zijn geschildert. In de slincke hand houdse een open Boeck, waer in staet geschreven, *In 't begin was het Woord.*

* * * * *

OM den Lesers, doch insonderheyt den Schilders te voldoen, om van hunne toestellinge der vier Euangelisten, eenige reeden te geven, waerom die alsoo zijn uytgebeelt, salmen weten, dat dese Dieren uyt *Exechiel* en den *Apocalypsis Ioannis*, van de oude Vaders daer op sijn gepast, om de vier hooge

Amptwercken *I. Christi* uyt te beelden. Daerom hebbense by *Mathaeus*, eenen *Engel* gestelt, als die den Menschen de blijde boodschap van de Menschwordinge *I. Christi* had aengeskondight. By *Lucas* eenen *Osse*, waer by zijne dierbaere offerhande, voor 't Menschlijcke gesslachte, wierde uytgedrukt. By *Marcus*, een *Leeuw*, om dat hy als een Leeuwe, uyt den stamme *Juda*, den dood, door zijne opstandinge, had overwonnen. By *Iohannes* wierde eenen *Adelaer* gevoeght, om dat *Christus*, als een *Adelaer* in der hooghte, door zijne Hemelvaert, de hooge Hemelen was doorgedrongen. Dit zy dan den Leser tot een korte naerichtinge.

LEGGE VECCHIA. De Oude Wet.

EEn oude Vrouwe, op de Ioodsche wijze gekleed, in 't blaue, doch helder en blinkende, staende aen den voet van eenen seer hoogenbergh, houdende mette slincker hand de taefelen van de Oude Wet, alwaer de tien geboden zijn in geschreven. In de rechter falsse eene ysere roede houden, en van d'eene sijde sal een groote looden kloot leggen, met de spreuck *Pondus grave*, dat is, *een swaere last*.

Zy wort oud geschildert, om de oudheyt van den tijd te vertoonen, waer in de Wet, van God den Heere, is gegeven, en 't kleet op de Hebreusche wijze bediet, aen wien dese Wet is gegeven. De blauwe verwe van dit kleet, die helder en blinkende is, bediet, dat *Moyfes* weder van den bergh *Sinai* keerende, op de vertooninge die hy den Heeren dede, daer de locht, die eerst duyfter, ontstelt en vol wolcken was, zy sich als nu suyver, blinkende en van Hemels blaue, verroonde.

Dat hy aen den voet van eenen seer hoogenbergh staet, is om te vertoonen, dat op dienselven bergh, de Tien Geboden van God den Heere aen *Moyfes* zijn gegeven, die wy door dit bewijs, haer in de slincker hand hebben gestelt.

Mette rechter hand houdse de ysere roede, gelijk geseyt is, om de heerschappie te vertoonen, die de Wetten hebben over de sterflijcke Menschen, als mede de hardigheyt en straffe van dese Wer, die mer de H. Schrift wel over een komt, als die daer seyt, *ghy sult haer regeren met een ysere roede.*

De klompe loot wort ter sijden gestelt, mette spreucke, *Pondus grave*, een swaere last, om te kennen te geven, dat de Wetten seer swaer zijn om draegen, en derhalven is dit de eygenschap van de Natuyre, datse wil vry wesen, en geene last noch gewicht, hoedanigh het zy, zijn onderworpen.

LEGGE NOVA. De nieuwe Wet.

EEN jonge Vrouwe van uytmuntende schoonheyt, die 't hoofd met heldere en blinkende stralen heeft omglanst, en 't voorhoofd falsche met een witte band omwoelt hebben.

In 't wit, en in 't aldersijnste linnen, als of al de leeden daer door scheenen, falsche gekleert sijn, leunende op een kruys, en de rechter arm om hoogh, gietende uyt een schaele seer suyer waeter, en aen de slincker sijde falsche een vierkante steen hebben, op de maniere als een voetstal, waer op een Boeck leyt, daer op geschreven is *Euangelium*, daer zy haer slincker hand op leyt: en daer by sal een steen leggen met twee vleugels, waer by dese spreuck staen sal, *Omnes leve*, dat is, een licht jock.

Zy wort jongh geschildert, tot een onderscheydt van de Oude Wet. De hooghste schoonheyt en de klare en blinkende stralen, die 't hoofd omvangen, bedieden dat de nieuwe Wet door geheel Christenrijk, uytbliinckt, en datse met haer verhevenste Majesteyt, alle die geene verschrickt en verbaest maeckt, als ketteren en scheurmaeckers, en alle die 't Christen geloof wederstreeven: want in de komste van onsen Heere *I. Christus* isse klaar geworden, om de prophetien te vervullen, gelijkse te voorèn bedeckt was.

Het kleed van seer wit en sijn linnen, bediet, dat gelijkmen het linnen wasschende, 't selve suyer en reyn wort, alsoo wort oock een Sondaer, door de *H. biechte* en 't berou, suyer en reyn van de sonde, doende werken der bekeeringe, vermenght met traenen en leetwesen, die haer de Priester opleyt, waer door onse ziele reyn en suyer wordt. Waer over de *H. Bernardus* segh, *de traenen zijn aenwijfers van 't berouw*, en gelijk de *H. David* in den *cx Psalm* singht, *Ick menzde mijnen drack met traenen*.

Datse op 't *H. kruys* leunt, druckt uyt, dat

gelijk de Oude Wet op den bergh *Sinai* gegeven is, alsoo is oock daerentegen de nieuwe Wet gegeven, en dat, door het lijden en sterven onses Heeren *I. Christi*, 't welck hy aen 't kruyce heeft geleden, tot saligheyt en verlossing van 't Menschlijcke geslachte.

Het uytgieten van 't klare waeter, verroont ons, dat in de Oude Wet, de besnijdinge gebruycklijck was, tot onderscheyt van de nieuwe Wet, waer in men den heyligen Doop gebruyckt, waer door de Mensch een kind Godes wort van onsen Verlosser, en een erfgenaem van 't Paradijs, vernietigende niet alleen de erfsonde, waer in alle Menschen worden geboren, maer oock alle andere sonden, vervullende onse zielen door zijne genade en geestlijcke gaven. Sulx dat dit *H. Sacrament*, van foodaenigen gewicht is, dat oock de Heere *I. Christus* antwoordende, seyt, *Voorwaer, voorwaer ick segg u, ten zy dat iemand herboren worde uyt Waeter en Geest, soo sal hy in 't Rijk der Hemelen niet komen*. *Ioan. 3 c.*

Dat zy den witten band om 't voorhoofd heeft, bediet de bevesting of *Christma* van den Doop, om den Mensch stantvastigh te maeken en kracht te geven, om den naem *Iesu Christi*, wanneer het te passe komt, sonder vreesse, te belijden, en sich te verstercken in den geestlijcken strijd.

De steen alwaer 't geseyde Boeck op rust, en daer zy de slincker hand op houd, verroont klaerlijck, dat dese Wet sich rust, en tot een grond heeft *Christum* onsen Saligmaecker en sijn *H. Euangelium*; waer over *Paulus* totte *Corinthen* seyt, *En Christus was die Petra of hoec-steen*. De steen die neffens haer staet, met het opschrift *Omnes leve*, bediet de aengenaemheyt van de nieuwe Wet. Want God, die gelooft moet zijn, preekt uyt sijn eygen mond, *Mijn jock is licht*. *Math. xi.*

LEGGE NATURALE

De natuurlijke Wet.

EEN seer schoone Vrouwe, wesende half naeck, met neerhangende vlechten, uiter natuyre, doch niet door konst gestreelt, hebbende haere beschaemde leeden met een Lams velleken bedeckt, sittende in een schoon Hof, met een Passer in de hand, daer zy een paralel of evenwijdige linie mede treckt, met de spreucke *Aqua lance*, dat is, *met gelijke maete*. Dese beeldnisse sal een schadu

H h h h

van

van haer selve maken, daer zy mette voorste vinger, van de slincker hand, op wijst. Zy wort een schoone Vrouwe geschildert, om dat God haer in 't begin heeft gemaect: want hy maect zijne wercken altyt schoon en volkomen, gelijk *Deuteronom. xxxii capit.* verhaelt staet, *des Heeren wercken zijn volmaect.* Zy wort half naekt vertoont, en met hoofd-haynen die uytter natuyre nederhangen, en niet door konst, om dat dese Wet eenvoudigh is, als van den aldereenvoudigsten God gemaect. Zy heeft de beschaemde leeden bedeckt met een Lammeren velleken, om dat de Mensch, in den stand der onnooselheyt lagh onder de Godlycke Wet, en die selve regenstrevende, soo verliet hy de Wet. Daer uyt komt het, dat hy de genaede Godes, door de sonde, verlooren hebbende, bedeckt is, door de barmhertigheyt Gods, met het vel des Lammekens, 't welck is *Christus*, dat van den beginne des Werrelts is geslacht, als *Apocalyps. xiiii* getuyght. Maer nu heeft haer God gemaect rocken van vellekens, *Genes. iii.* Zy wort in een seer schoon Hof vertoont, want zy was in een Aerdich Paradijs gestelt, waer uyt zy naederhand verdreven zijnde, met haer eygen siveet en arbeyt, 't land heeft moeren bouwen, ten einde alle dit schoone, dat wy voor onse oogen sien, soude voor den dagh komen. Zy houd dat den Passer treckende een evenwijdige lijne mette spreucke *Aqua lance*, verstaende de gelijkheyt van dese gerechtigheyt, nae de spreucke *Mathei vii*, *Wat ghy wilt datmen u doe, dat doet oock een ander. Doet oock geen en anderen, dat ghy niet wilt datmen u doen soude.* De schaduwe die van haer gaet, en daer zy metten vinger op wijst, vertoont, dat om de Wer der Natuyre beter te ontdekken, soo handeltdiefselve op dese maniere met haere evennaesten, als met haer selve: en daerom seyden de oude Philosophen, dat de *eene Vriend was des anderen tweede lck.*

LEGGE del TIMORE. *Wet der Kreefe.*

En Vrouwe met het aengesicht opgestreckt, houdende in de rechter hand de taefel van de Oude Wet, en in de slincker een twee-snijdend swaerd.

LEGGE CIVILE. *Burgerlycke Wet.*

En sittende Vrouwe, die in de rechter hand een schaele houd en een swaerd, en boven d'eene sijde van de schaele is gestelt een bosfel roeden, gelijk de oude Romeinen gebruyckten: En boven d'ander sijde een Koninx kroone: Mette slincker houdse een open Boeck, waer op een Keyfers kroone staet met dese beschrijvinge, *de Keyserlycke Majesteyt moet niet alleen met Waepenen geciert, maer oock met Wetten gewapent zijn.*

LEGGE CANONICA. *De Geestlycke Wet, in de Vaticaensche Boek-kamer afgebeelt.*

En sittende Vrouwe, die mette rechter hand een Waeghschaele houd, daer aen d'eene sijde een goude kroone, met een glans omvangen, is ingeleyt, in d'ander schaele sal leggen een Kelck, die van gelijcken met een licht is omstraelt, waer in ghy siet enen beefem, in de slincker houdse een open Boeck, daer een Bisschops Mijter sal op staen, en aen de rechter sijde van 't hoofd, een Duyf ken den H. Geest uytbeeldende.

SCIENZA. *Wetenschap.*

En Vrouwe met vleugels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de slincker een kloor, waer op een driehoek staet.

Wetenschap is een bequaemheyt van 't spieglende verstand, om de dingen, door haere oorfaken, te kennen en te overwegen.

Zy wort met vleugels gemaect, om datter geen Wetenschap is, wanneer het verstand sich niet verheft totte overweging en spiegeling der dingen, waer op *Lucretius* in 't *iv* boeck van de Natuyre der dingen seyt: *Niet schoonders als de saeck der dingen onderscheyden, Den Suffers drijsise wegh en wilser niet toe leyden.*

De Spiegel vertoont het geene de Philosophen seggen, dat *sciencia fit abstrahendo*, dat de Wetenschap geschiet afreckende. Want de sinnen, in de roevallen te vatten, brengen aen 't verstand de kennisse van wesentlycke Idealsche voorbeeldingen: gelijk men in den Spiegel de toevallige gedaente siet van de wesentlycke dingen, en daer uyt haer wesen aenmerckt.

De kloor vertoont, dat de Wetenschap geene tegenstrijdigheyt heeft van meeningen, gelijk de Werelt geene tegenstrijdigheyt heeft van beweginge.

De Triangel of Driehoek vertoont, dat gelijk de Driehoek, drie zijden heeft, die alleen eene figure maecten, alsoo veroorsaken de drie *termini* of setpaelen in de voorstellingen, het Bewijs en de Wetenschap. Op de Wetenschap by dienselven :

De Keyser maeld een Vrouwen beelt,
 Voor Wetenschap: wiens hayr gestreelt
 Met vlercken aerdigh was geciert.
 In d'ene hand een spiegel swiert.
 De slincker hield a Werrelts kloor,
 Waer op dat eene driehoek sloot.
 En siechty 't beeld wat nauwer aen,
 Het schijnt nae 's Keyfers beeld gedaen.

SCIENZA. Wetenschap.

En jonge Vrouwe met een Boeck in de hand, en op 'r hoofd een goude tafelken met drie voeten, om datmen sonder Boecken, alleene door de stemme des Meesters, swaerlijck veele dingen kan onthouden, diender Wetenschap en kennisse in ons baeren.

Het tafelken of driestal is een kenteycken van de Wetenschap, door de eedelhейt van dit Metael, waer mede men kostelijcke dingen verciert, en die daerom worden geeert: als mede door het geral der voeten, wesen de het drierjen een volmaeck geral, gelijk *Aristocles* verhaelt in 't 1 boeck van den Hemel, om dat dit het eerste geral is, aen 't welke de naeme van 't geheel past: gelijk oock de Wetenschap volmaeck is, en een volmaecktheyt van onse ziele: en daerom verhaelt *Plutarchus* in 't leven van *Solon*, dat eenige *Milesiers* een tocht Visschen, op hafart van eenige Visschers in de stad *Coo* hadden gekocht, die in plaets van Visschen, eene gulde taefel optrocken: hier over waeren zy in twijfel, wie dese Visschtocht toebehoorde: En alsooder, door de stad veel beroerte quam, soo beslooten zy ten laesten, datmen soude gaen tot het Orakel van *Apollo Pithius*, en daer van bescheyt verwachten, alwaer een antwoorde quam, datmen dieselve soude vereeren, aen de alderwijste van Grieckenland. Waerover dieselve met gemeene toe-stemminge gebracht wierde aen *Socrates*: dese kennisse hebende van het bedietsel, sant dieselven terstont wederom na 't Orakel, seggende, datse buyten 't Orakel aen niemant toebehoorde, overmits God alleene kost doordringen en alle dingen weeten en kennen.

SCIENZA. Wetenschap.

En oude Vrouwe in 't blaue gekleet en met goud geboort, met vleugels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de slincker een kloor met een driehoek, boven haer sal een strale schieten of een glans die uyten Hemel komt.

Wetenschap is een bequaemheyt van 't spiegelende verstant, dat daer kent en overweeght, de Godlijcke, Natuurlijcke, en noodwendige dingen, door haere waerachtige oorsaken en beginfelen. *Plato* stelter een seer korte bepalinge van, seggende, de Wetenschap is een gevoelen, dat door de waerachtige reeden bestaet. Of het is nae desselfs gevoelen, een waerachtige heerbaene en mogentheyt totte gelucksaligheyt; 't welck hare drierleye benaemingen uytwijzen, nae dat de Oude Griecten die stellen, te weeten *Eudomonia*, *Eutichia* en *Euphrasia*. D'eerste bediet de kennisse van 't goed, de

tweede de verkrijginge desselven, de derde het gebruyck, 't welck geheel hanght aen de Werenschap: welcke Wetenschap, voor soo veele die ten goede streckt, is, in een sekere maniere, allerleye slag van deughde: daerom seyt dieselve Philosooph, dat de Wetens-
 schap van 't Godlijcke goed, de volkomene Wijsheyt geheeten wort.

De Wetenschap van goed en quaed, ten opzicht van den Mensche, wort kloekheyt geheeten: de Werenschap, om het goed en quaed uyt te deelen, aen die 't verdient hebben, is gerechticheyt; om het goed te doen, en voor 't quaed te schricken, is dapperheyt. En de matigheyt is een kennisse, om datselve goed en quaed, te omhelsen of te vlieden. Door 't middel dan van de voorsichtigheyt, soo geraeckten tot een rechte meeninge, diewelke niet anders is, als een Wetenschap, en een oprechte wegh totte gelucksaligheit. De Godlijcke Philosooph seyt, *De voorsichtigheyt is een seckere deughd, die tot een rechte meeninge behoort.* Gelijcker nu drierleye slag van gelucksaligheden gevonden worden, als gefeyt is, soo is 't oock nootwendigh, datter mede drie soorten van Wetenschap moeten wesen, gelijk dieselve Plato seyt: *Daer zijn, seght hy, drierleye aert van Wetenschappen, de eerste bestaet in de kennisse, als de Rekenkonst en Wiskonst. De tweede in het gebiedien, als in de bouwkonst. De derde in het werck selve, als in 't timmeren, smeeden en andere werckshyden.* Soo is 't dan van noode, dat de Mensche, aleer hy kan seggen Werenschap te hebben, dat hy oock hebbe een goede geschicktheyt in 't verstand, en dat hy 't wel besitte. En daerom seyt hy in zijn *Alcibiades*, *dat is de beste raeming van die 't weet, dat hy, 't geene hy weet, oock wel kan vertoonen en bewijzen.*

Wy hebben als nu, nae de leere van Plato vertoont, wat wy in dese beeldnisse alleen gevolgt hebben, naerlaetende de Peripatetische onderscheidingen, van die daer willen, alsoo daer drierleye slag van gelucksaligheden zijn, datter alsoo oock drie soorten van Wetenschap souden wesen.

Om dan dese beeldenisse te verklaren; seggh ick, datsé Oud behoort te zijn, want *Ovidius* seyt, *door veele dingen te wecten, maectt het Ouder swaer.* En 't eerste daer van, seyt *Plantius* niet sonder reeden, *dat d'Ouder is een constiue van Wetenschap.* En *Plato* seyt in 't *I b.* de *Scientia*, dat het waerschijnlijk is, dat de Oude wijser

zijn, door de groote slovernien en tijd-verslijtinge, die zy in de studie en geleerrheyt hebben toegebracht. *In den Ouden is wijsheyt en kloekheyt door veele laeren, seyt Job I cap.* en *Plato* in zijn *I* boeck *Litigiosus* genaemt, gebiedt ons, datmen om Deughd en Wijsheyt te verkrijgen, van noode heeft, niet alleen ongemack, schade, verdriet en slavernie te lijden, maer oock soo men ons, om beter te worden, misshandelde, wy mostent verdraegen, jae al soumen ons willen en braeden, jae geheel om 't leven brengen: Hier uyt blijktt, hoe veel de oprechticheyt van 't gemoed is te achten, en hoe lofwaardigh de oude dappere Christen Martelaers zijn geweest, waer op dese heylige spreuke wel past, *Wie zijn leven in dese Werlt bemint, die sal 't verliezen, maer wie 't hier verliest, sal 't selve in 't eeuwige leven weder verkrijgen.*

Het blauwe kleet bediet de Wetenschap van de natuyrljcke dingen, en de gulden boorden daer aen, bedieden Wijsheyt van de Godlijcke dingen. En hierom voert onse voorseyde Philosooph, in 't boeck van de Schoonheyt, *Socrates* in, die God op deser wijze bad: *O vriend PAN, en ghy andere Goden, geest bid ick u, dat ick irvendigh magh schoon werden, en dat het geene my van buyten magh overkomen, my van binnen magh behagen. Dat ick de wijze magh alleene rijck achten. Verleent wy oock maer soo veele gouds, als een gemacricht Man behoeft en noodigh is.* Siet dan wat voor goed *Socrates* begeert. Wat goed? De Wijsheyt, te weeten de kennisse van Godlijcke dingen, die God alleene kan geven: en dat hy een reyn gemoet mocht verkrijgen, te weeten, dat gemaeticht, suyver en oprecht zy. Om wat sake bad *Socrates*? dat hy der Wijsheyt mocht waardigh geacht werden. Maer wie is waardigh der Wijsheyt? Die is dan der Wijsheyt waardigh, dieder vaerdigh en bereyt is, zijn licht te ontfangen door 't middel van de onthoudentheyt, maetigheyt en door de deught of kracht van een gemoed, dat gesuyvert, schoon en helder is, en dat een treck en verlangen heeft om dese Wijsheyt te verkrijgen, als een scharkisse van alle rijkdommen: En hierom versochte *Socrates* dit blinckende goud van de Godlijcke Wijsheyt, dat mer de geseide voorwaarden was voorbereyt. En hy versocht dat oock niet al te hovaerde-
 lijck noch al te verslagen. Maer weinig wetens-
 schap daer van te hebben, past op een on-
 gema-

gematight Man. De volmaecte en oneindelijke kennis, wort alleen in God gevonden: Maer een groote en breede kennis verkrijght oock een gematight Man. En dit overweeghe *M. Ficinus* oock, over den inhoud van 't bovengeseyde Boeck, wat het gelouterde goud zy, dat hy begeert, dat hy sal koopen, gelijk *S. Ioan.* in 't III c. 18 ver. van zijne *Openbaeringe* seyt.

Met vleugels wort zy gemaelt, want daer is geen Wetenschap, alwaer sich het verstand niet verheft, totte beschouwinge der dingen, gelijk oock *Lucretius* seyt. De Spiegel vertoont, 't geene de Philosophen seggen, *scientia fit abstracteudo*, de Wetenschap komt van 't af-trekken, want de sinnen in 't vatten van de voorvallende dingen, die brengen aen 't verstand de kennis van de wesentliche Ideen ofte eerste voorbeeldingen, gelijkkmen in een Spiegel de toevallige gedaente siet van 't geene daer in uyerlijck wert vertoont, en alsoo wort haer wesen oock aangemerckt.

De kloor vertoont, dat de Wetenschap geen tegenstrijdigheit heeft van meeningen, wesende hier de Werenschap seecker, en nae *Plato* seyt, heeft de Werelt geen tegenstrijdigheit van de beweginge.

De drie-hoek bewijst, dat gelijk de drie sijden alleen een beeldnisse maecten, alsoo maecten oock de drie termini of setpaelen, in de propositie of voorstellinge, het bewijs en de Wetenschap.

De straele of de Hemelsche glants bediet, dat of de Mensch schoon soo veele moeyte doet, als hy wil of kan, soo sal hy doch de Wijsheyt, sonder de Godlijke hulpe, niet verkrijgen. En daerom seyt *Plato*, dat de *Wijsheyt niet soo seer door Menschelijke vlijt plagh verkeygen, als van God in de gereynigde gemoederen, ingestort te worden.* Want de ziele met het lichaam vereenicht, is soo bequaem niet, om die dingen te overpeinsen, die geheel en al van 't lichaam zijn afgescheyden, even gelijk een Vleermuys die vol duysternisse is, soude swerven om den helderen glants van de Godlijke dingen, gelijk *Ficinus* in zijne bewijsreeden seyt.

V O L O N T A. Wille.

EEn Maeghdeken qualijck gekleet, in root Een geel, met vleugels aen de voeten en schouders, zijnde blind, streckende beyde

handen, d'ene voor d'ander uyt, alleens of zy wat wilde aengrijpen.

Eenige schrijven, dat de wille is als een Koninginne, diewelcke sittende in de alder-eedelfste deelen van den Mensch, haere Werten uytdeelt, nae de voorvallen, 't zy datse voordelijck of schadelijck zijn, dese brengt zy of aen de sinnen, of zy overstemt de reeden: En wanneer dan dees of die, qualijck onderrecht zijn, soo bedrieght zy haer selven in 't gebieden, en verstoort alsoo de ruste of eendracht, van den inwendigen Mensch, jae men soude haer oock mischien wel een dienaeresse van 't verstand mogen noemen, vermits zy sich 't selve willigh onderwerpt, om dat zy 't vermoeden van halsstarrigheyt soude ontgaen; als mede van de sinnen, die zy gaet ondersturen, op datse geen oorfsake tot oproer souden geven: En hierom is die selve van desen Schrijver, met een beroyt kleed afgemaelt, alhoewel *Xenophon*, de andere meeninge bevestigt, en schildertse met een kostlijck kleet af, gelijk wy hier nae sulden verhaelen.

By de roode en geele verwe, die door de Sonne en door de overvloed van 't licht veroorsaect is, soudemen in dese plaetse, en nae dese overeenstemminge, de waerheyt mogen uytdrucken, die daer is een helder licht en de glants des verstands.

Met vleugels wortse geschildert, want zy gebiet uyt en naeme van Wille, en om datse door een geduyrige vlucht swerft, soo maectse sich selve onrustigh, om de ruste te soecken, diewelcke zy met haere gewoonlycke vlucht, langs der aerde, niet konnende vinden, soo wortse wacker in hare vlucht en beweginge, en slijght ten Hemel en tot God, en daerom heeftse oock vleugels aen de voeten, die haer behulpigh zijn, verminderende de bloedigheyt en stoutigheyt.

De blindheyt past haer seer wel, en om dat zy van haer selve niet mer al siet, soo gaet zy al rastende te rugge, nae de sinnen; soose swack en oneedel is: Maer indiens wacker en krachtigh is, soo volghtse de reeden.

V O L O N T A. Wille.

EEn Vrouwe in weerschijne kleederen, wesende gevleugelt, houdende in beyde handen een balle van veelerleye verwen.

H h h h 3

De

De Wille is een mogenthey, waer door de dingen begeert worden, die voor goed worden gekent, 't zy met waerhey of door schijn van waerheydt: En om dat, in haer, geene vastighey is, soo houdse de balle van verscheyden verwen, als mede 't kleed van weerschijn, en hierom isse met vleugels afgemaakt.

V O L O N T A. *Wille.*

En jonge Vrouwe met een Koninglijke kroone, en met vleugels, als geseyt is, en in d'een hand houdse een spriet met een vol seyl, en in d'ander een Sonnebloem of Heliotropium.

Met een Koninglijke kroone wortse gestelt, om reeden, als boven geseydt is. 't Spriet met het volle seyl, vertoont, dat de winden van onse gedachten, wanneerse den Wille opstoocken en prickelen, even in ons wercken, 't geene de seylen doen aen de Scheepen: om dat de geheele inwendige en uytwendige Mensche daer door wort beweeght, en zy treckse werwaerts zy wil.

De Sonne-bloem, die sich altijd nae de Sonne keert, is een teycken, dat het werck van de Wille nier kan geoordeelt werden, dan door 't bekende goed, 't welk den Wille noodsaecklijk treckt om te willen en in ons selve te gebieden, alhoewel het dickwijls gebeurt, datse sich bedrieght, en datse een versiert en valsch goed volgh, in plaets van een oprecht en volmaeckt goed.

P R O F E T I A. *Wijssegginge, Voorsegginge.*

En Vrouwe die haer gesichte bedeckt heeft, houdende in de rechter hand een bloot Swaerd, met een Trompet, en mette slincker een keeren, die uyt een Sonne, die boven haer staet, komt nederdaelen. Aen de slincker sijde en op 't hoofd, sal een Duyfsken staen.

M A T H E M A T I C A. *Wiskonst.*

En Vrouwe van middelbaer Ouder, gekleert met een wit en doorschijnent klee, met vleugels aen 't hoofd, de vlechten fullen in 't wild over de schouder hangen, met een Passer in de rechter hand, daer mede zy ec-

nige figuren die op een tafereel getrocken zijn, sal meeten, vertoonende ofse, al onderwijfende, sprack. Op de slincke hand false een groote klout houden, de Aerde afbeeldende met d'afbeelding der uyren en Hemelsche teyckenen, en op de boorde van 't kleed fullen eenige Wiskonstige figuren zijn geweven. Mette bloote voeten false op een grond-steen staen.

Het doorschijnent kleed bediet, datse is gegrond op opene en klaere bewijsreden, waer doorse lichtlijk in andere werenschapen toeneemt. De vleugels aen 't hoofd, drucken uyt, datse met haer verstand op ter vlucht stijgh totte beschouwinge van afwesige dingen. Het dertele gesicht van een jonge Vrouwe, paf wel totte Poësie of Dicht en tot andere konsten, die haer kracht uytten in de jeughd, en alsoo vrolijkhey aenbrengen: Maer in de Wiskonst paf het opficht van een statige en eedele Vrouwe, die geene rimpels noch grinsfen mismaken, noch geene uyerlijcke ciersels opproncken. Want de rimpels voegen niet wel in een bevallijk Adeldom, noch oock de jonge Iaeren, noch de kleyne Wijshey, of te groote dertelhey, die

die in dese konste niet is , en nochtans van alle geleerden wort bemint , die sich niet gronden in de ydelheyt van woorden , noch in de beufelingen van 't gemeene volck , die alleen de ooren der verwijfde en slechte Menschen ketelen. Dit geven de vlechten , die sonder konst over de schouderen verspreyt zijn , te kennen , want die uyt haer self een ciersel aen haer selve vertoonen. De Passer is het eygen wercktruygh dat gelijkmatigh is in dese konste , en vertoont dat die aen yder dingh zijn evenreedentheyt , maete en regel geeft. Zy staet of zy eenen circkel treckr , want alhoewel de Mathematica een spieglende Werenschap is , genaemt van haer waerachtigh en eedel eynde , niet te min is het gebruyck het einde , soo niet van de Wetenschap , ten minsten van die dieselve besit : wefende dit noorwendigh , dat nae datmen een ploy in de konst heeft genomen , men 't selve in eeniger maniere door andere hulpe moet voor den dagh brengen. En hier uyt zijn heergekomen de vindinge van de Musijck , van Perspective , Bouwkonst , Meetkonst , Reeckenkonst en andere , die alle in den druck zijn gegeven , en getrocken uyt de beginfelen van dese Wetenschap , die geduyrigh een smaek brengen aen de konstbeminners , met vernoeginge van de schrijvers , die door dese midlen , als door een breede ladder opklimmen tot een goede naeme en totte onsterflijckheyt.

Van dese slagh zijnder veele by de Oude , en niet weinigh , dieder leven , rotte eere van onse eeuwe , onder de welcke zijn *Christ. Clavius* , *Vernaliene* , *I. Batt* , *Rümundo* , *Luca Valerio* , *Fred. Metio* , *P. Maillard* , *Ces. Ruida* , *Camil. Agrippa* en andere , de geleerde Wereld over verspreyt ; die met een uytnemende wetenschap en vaste grond , diese in der daed hadden , tot belooninge van haere sloverie , en tot een gifte van haere konst , zijn verciert geweest. Maer oock is 't geruchte van dese eedle konst verdweenen , danck moeten eenige daer van hebben , die door 't roelachen van de Fortuyne , opgeblaesen zijnde , willen gehouden zijn , voor seer eervarene Mannen in dese konst , daerse noch tusschen de steen en kalck in staen , niet werende dat de deugd haere liefhebers bemint , die geen slavinne is van de fortuyne. 't Sal ons doch betaelmen , om niet verre buyten spoor te loo-

pen , weder te keeren , tot het geene wy sulen seggen.

De Passer totte Wiskonst , en de boorde metre driehoecken om 't kleed , vertoonen dat gelijk in de boorde dese ciersels van de hoecken en van schanssen zijn , alsoo zijn dit in de Wiskonst de beginfelen en de gronden.

De klootmette beschrijvinge van de Aerde , en metre Hemelsche Zodiac , geeft te kennen , dat de aerde , in 't meeren van dese circulen , dieder rontomme gaen , geen proef kan hebben , ten minsten van kleynere waerde , wanneer se niet wert onderstut en beweert , met Mathematiscche reddenen.

Het kindeken dat de tafel houd en op de bewijs-reddenen luystert , leert ons , datmen de kennisse van dese konst niet moet uytstellen tot een ander Ouder , als in de jonge tijd : want anders zijn de verstanden te bot en niet soo bequaem , vermits in dees Ouder , de poorte wort geopent van een schoon Paleys of Luthof , waer door men in de volgende laeren , van d'Ouder , veyligh magh intreden : want in de jonge tijd wort een afbeeldinge in ons verstand gemaelt , welck verstand alsdan is als een gladde taefel of wit papier , waer in bykans alle dingen , 't zy datse van dappere Mannen , of uyte Boecken , ons souden mogen voor-komen , ons werden voor oogen gestelt. En hierom hebben mischien de Griecken , dien tijd , die wy in 't leeren van de uytheemscche raelen besteeden , haere jonge tijd , sich dienende van haere eygen en moederlijcke taele , in dese Mathematiscche konst , versteren. En hier door schijnen tegenwoordigh veele , dese voorstellingen , die tot verklaringe van dese konste zijn uytgegeven , duyfter.

De naeckte voeten , die op de aerde vast staen , zijn teyckens van hare uytstekenheyt en vastigheyt , tot bevestinge van 't geene alreede is geseyt.

I N S T A B I L I T A.

Wispeltruygheyt.

EEn Vrouwe met veele verwen gekleedt , leunende met haer rechter hand op een ried met blaederen , en onder haere voeten heeftse een balle of kloot.

De onstant vastigheyt wort met veele verwen afgemaelt , door de veelvoudige veranderinge

deringe van de gedachten der wispeltuyrige Menschenen.

Zy leunt aen een broos *Ried* boven op een kloor, vermits daer geen stand noch eenige gelegentheyten is, alwaer een wispeltuyrigh gemoed sich kan verseeckeren, en daerom staet zy op dingen, die seer beweeghlyck en onvast zijn.

INSTABILITA. *Wispeltuyrigheyt.*

EEN Vrouwe met veelderleye verwen bekleet, door reeden als geseyt is, sittende schrijlinx te paerde op de Slange *Hiena*, of men magh die maelen op de beste maniere die men kan vertoonen.

Dieselve worden wispeltuyrigh geheeten, die in korter tijd haer gevoelen veranderen, en dat sonder oorfaecke en sonder eenige grond, en daerom wort de *Hiena* by gedaen: een Dier dat nimmermeer vast en bestandigh blijft in zijn eygen wesen: Maer nu isst sterck, nu swack, nu stout, nu bloode, nu vertoont het sich in een Mans gedaente, en dan in een Vrouwe, alsoo datmen niet reeden magh seggen, dat in dit Dier de waerachtige Wispeltuyrigheyt wort gevonden, gelijk 't selve *Orus Apollo* verhaelt.

SAPIENZA DIVINA. *Godlycke Wijsheyt,*
van den Heer *Giov. Zarattino Castellini.*

De Liefde of Vreesse Gods is de waerdige Wijsheyt.
Ecclesiast. I.

OM dat op een ander plaets van de Wereltliche Wijsheyt, en dat onder de beeldenisse van *Pallas*, is gesproken, dunckt my noodigh dat wy een beeldenisse voorstellen, die de Godlycke Wijsheyt vertoont, en dat op deser maniere.

Een Vrouwe van een schoon en heyligh opzicht, staende op eenen vierkanten steen, niet een wit Borst-stuck of Harnas voor de borst, en een Helm op 't hoofd, daer een Haene op staet: uyt wiens hoofdslapen tusschen het Helmet eenige straelen, van de Godheyt, komen uytglinsteren: in de rechter hand sal zy een rond schild houden, daer de H. Geest in 't midden is, in de sincker het Boeck der Wijsheyt, met seven segelen toegeslooten, waer op het Paesch-Lammeken staet.

Op een vierkante steen staet zy, om te betoonen, dat zy op een vast geloof is gegrondvest, van waer men noch ter eender noch ander sijde struyckelen kan. Zy wort wit gemaelt, om dat de witte verwe Gode aengenaem is, gelijk oock de Heydenen sulx hebben verstaen. *Cicero* seyt, *de witte verwe is voor al Gode aengenaem.* De Wijfen van Perlien seyden, *dat God niets aengenaem was als in witte kleederen; 't welck Pierius* gelooft, datse uyt *Salomon* hebben gerrocken, daer hy seyt, *laet uwe kleederen altijd wit zijn.*

Soo veele het Waepentuyligh belanght, 't zijn geestlijke wapenen, waer mede de Wijsheyt selve van God in zijnen dach, sich sal wapenen, gelijk 't Boeck der Wijsheyt uytdruckt, *Hy sal voor het Pantstier aentrecken de Gerechtigheyt, en voor den Helm sal hy een gewis oordeel ontfangen, en sal de billijckheyt aememen voor een onverwinnelijck schild.* Het Borst-stuck of Pantstier wort voor de bewaeringe of voor de sekerheyt genomen, om dat het alle de levende deelen in 't lichaem beschermt, en wort oock voor een beeld van de Deughd gebruyckt, die niet is wegh te nemen, want het Swaerd en den Helm kan men ter aerden werpen en verliesen, maer de wapenen van de Wijsheit, waer mede iemant omgort is, zijn vast en bestandigh. Daerom houdmen dat de borst de woonplaets van de Wijsheyt is, en dickwijls wort de borst selve, voor de Wijsheyt genomen, gelijk *Horatius* seyt, waert ghy niet een lichaem sonder borst? dat is, sonder Wijsheyt.

De Haen op den Helm wort genomen voor de kennisse en 't reedlijcke licht, dat op den Helm of op 't hoofd sit, nae 't gevoelen van *Plato*, dat de Haen voor de kennisse wort genomen, is niet ongerijmt. Van *Pythagoras* en *Socrates* is de Haen, door een verborgen maniere van sprecken, voor de ziele genomen, waer in de waere kennisse alleen verborgen is: Want de Haen heeft groote kennisse, hy kent de sterren, en is een Sonne-wijs dier, 't let op den Hemel en den loop der Sonne, en van zijn gekray wordt de grootheyt van den dach en de veranderinge van den tijd aengemerckt: en om dese kennisse en Wijsheyt is hy *Apollo* en *Mercurius* toegewijst, die daer boven de Wijsheyt, oock de Werenschap van veele kennissen en vrye konsten, wierden toegeschreven. Boven dat seyt God, door

*Job, xxviii cap. Wie heeft den Haen kennisse gegeven? welcke plaetse van den uytleggers, door den Haen de kercklijcke Predigeren en Leeraer verstaen wort, die in de H. Kercke, de Wijshey Godes singht en verkondighr. In de Rorfe of Casteel van Helides was een statue of beeld van Minerva, van goud en yvoir, met een Haen op 't Helmet, niet soo seer om dat het een Vogel was, boven andere strijdbaer, gelijk *Pausanias* meent, als om dat hy de alderverstandighste was, passende aen *Minerva* die voor de Wijshey wiede gehouden.*

De hoornen of straelen tusschen den Helmet, en de ooren en hoofdslapen, worden genomen voor een seer heylige waerdigheit: Hier door wiede gefeyt, dat *Moyfes* hoornen hadde, seyt *Pierius*, en worden gemaelt als straelen en vlammen van de Godhey.

Het schild sal den Heyligen Geest in 't midden hebben, want de Geest Godes leert Wijshey, seyt *Job xxxii cap.* en in *Ecclesiast.* sprekende van de Wijshey, seyt, *Hy heeft die geschapen in den H. Geest.* En daerom vereischt het schild rond te wesen, gelijk *Pierius* seyt, om daer door de Wereld te vertoonen, die onder de ronde beeldenisse van 't schild, van de Wijshey geregeert wort, daerom die met aller macht behooren nae te trachten, die de regeeringe des Werrelts is bevolen, nae de maniere van dese dappere en sinrijcke woorden der Wijshey in 't vi capir. Maer soo ghy *tronen en scepters bemind, o ghy Koningen des Volx! bemind de Wijshey, op dat ghy in ecrwighey mooght regeeren, bemind het licht der Wijshey, ghy alle die hoofden des Volx zijt.* En daerom wort de Heylige Geest in 't midden van het ronde schild gestelt, de Wereld daer door uyt druckende. Om dat de hooghste Wijshey Godes volkomentlijk de geheele Wereld, door dieselve Wijshey, bestiert: oock om dat hy zijn volmaect licht en volmaecte Wijsheyd, kan inforten op alle Princen, om de Wereld, nae de Wijshey, te regeeren, want gelijk gefeyt is, *soo leert de Geest Godes wijshey.*

Het Boeck der Wijshey mette seven segelen, bediet ten eersten, dat de oordeelen van de Wijshey Godes beslooten zijn, 't welck de Heydenen te kennen gaven, door het Monster *Sphinx*, dat zy voor haere Tempels stelden: 't welck wy noch by onsen tijde hebben gesien voor het *Pantheon*, of de ronde Tempel geheeten, om uyt te drucken,

dat de Godlijcke leeringen en geboden, moesten ongeschent bewaert worden, verre afgescheyden zijnde van den ydelen hoop der Menschen. Het Boeck mette seven segels geslooren, is een beeld van de Wijshey, en bediet ten eersten, dat de oordeelen, van de Wijshey Godes, behooren verborgen te zijn, 't is Godes room het woord te bedecken, 't is der Koningen room het woord te ondersoeken: Derhalven behoort het rotte eere van den oppersten Rechter, de reedenen van zijne oordelen te verbergen, gelijk de *Cardinael Cajetanus* over het xxv capir. *Salom.* seyt. Iae seer verborgen zijn ons de reedenen van de Godlijcke oordelen, die God dickwijls doet. Tusschen God en den Koningen, is het heel verscheyden: voor den Koningen is 't een schande de reedenen van haere oordelen te verbergen, om dat zy de reedenen moeten openbaeren, waer door zy 't Volck oordelen, want zy verwijfen den eenen in ballingschap, d'ander tot de dood. Maer dit is de eere Godes, dat hy de reedenen van zijn oordeel verberghr, om dat hy geene heeft die hooger, noch die hem gelijk is, want zijne heerschappie, hanght alleene aen zijnen wille en aen zijn oprecht oordeel.

Ten tweeden bediet het geslooten Boeck mette seven segelen, de verborgen sin van de Wijshey Godes, ten opsicht van de toekomstende dingen, ter tijd toe dat God dieselve openbaert, gelijk *Pererius* die over de Openbaeringh *Ioannis* aen 't 5 capir. uytleyt, *Het getal van de seven zegelen bediet de algemeenhey, de duysterhey en swaerighey, die daer schuyt in de Godlijcke voorwetenthey, van de toekomstende dingen.* In dieselve plaetse, seyt hy, *de segelen zijn niet anders als de wille Godes, die de verborgene dingen door zijne voorwetenthey sluyt en opent, soo langh hy wil, gelijk hy wil, en wien hy wil.*

Ten derden, bediet het Boeck de duysterhey, waer in de Wijshey gewickelt, en waer door dieselve swaerlijck is te verkrijgen. Daerom vergelijckt *Salomon* dieselve by een verborgen schat, in 't 2 cap. van zijne spreucken, *Soo ghy die als goud en silver sult soecken, en gelijk als schatten uytgraven, dan sult ghy de vrees des Heeren verstaen, en de kennisse des Heeren vinden.* De Wijshey staet by God gesegelt en verborgen, niet dat de Menschen daer van souden berooft zijn, maer om datse dieselve van God bidden, en met alle naerftighey en moeyre

souden soecken te verkrijgen, ten einde zy in haer selve sich niet souden verhoeverdigen, maer soodaenigen gawe van de hoogste Wijsheyt souden erkennen. *S. Augustinus* sprekende van de duysterheyt der Schrifture, seyt, *ick twijfel niet of dieselve is geheel Godlijck, om door den arbeyd en naestighheyt, onse hooverdie te betoemen.* Voorts seyt hy in 't boeck van de Drie-eenicheyt, *Maer gelijk sich het Godlijck woord niet laet gebreyken in dingen, die men ter eerster opsicht moet weten, maer die men in 't verborgen moet ondersoeken, soo heeft hy gewilt, datse niet meerder naestighheyt, daer nyt souden werden getrocken.* En in de **LIII** vrage, seyt hy aldus, *Onse God heeft totte saligheyt der Menschen, de Godlijke boecken, door zijnen Heyligen Geest alsoo gematigh, dat hy haer niet allene door de bekende plaetsen heeft willen voeden, maer oock door de duystere haer heeft willen oeffenen.* Dese spreucke is waerdigh te verhaelen, die hy in 't derde boeck van zijne Spreuken stelt, *de duysterheeden der verborgenheeden, in de H. Schrift, zijn seer goed, want zy worden daerom bedeckt, om datse niet souden werden verworpen noch veracht: Hierom werden die gesocht, op datmen ons daer in soude oeffenen, hierom werden die geopent, op datse ons souden voeden.* *Francisc. Petrarca* versamelt veele reedenen, waer onder hy oock de uytlegginge *Augustini*, over den **cxvii** Psalm aentreckt. *Hierom, seyt hy, is de H. Schrift te duysterder gestelt, op datse veele goede verstanden soude baeren, en dat de Menschen daer te rijcker souden afscheyden: die dieselve toegesloten hebben gevonden, dat door veele manieren soude werden geopent, als ofmen't door eenerleye maniere hadde open gevonden.*

De duysterheyt, om Godlijck te spreken, is nut, om datse veele spreucken van waarheyt voortbrenght, en veele kennissen in 't licht stelt, *terwijl het de ene dus, en d'ander soo, verstaet.* Op 't laeste brenght hy *Gregorium* over *Exechiel* voort. *De duysterheyt der uytgespraken Gods, seyt hy, brenght groote nuttigheyt aen, want zy oeffent de sinnen, datse door de vermoeyinge vverden uytgebreyt, en dat een vvelgeoeffende verkrijght, dat eene die luy en traegh is, niet kan vatten.* *Noch heeftse wat anders in, want soo de kennisse der H. Schrifture, voor een yder open stont, men souse niet achten: want in seekere duystere plaetsen, soo vermaecken ons die dingen die dan gevonden zijn, met noch veel meerder soetigheyt, alsoe met meerder arbeyd 't gemoed hebben afgemat.* En dit zijn de oorfsaken, waerom de Godlijke Wijsheyt, veele van haere geheimnissen, onder een donckere Wolcke van woorden, heeft bedeckt, *Ick segge een*

Wolcke, nae 't seggen van *Augustinus*, tegen de *Manicheen*, alwaer hy de duysterheyt der Schrifture een Wolcke noemt, daer hy seyt: *Hy doet die nyt de VVolcken invloeyen, dat is nyt de Schriften der Propheten en Apostelen: te rechte vwoorden die VVolcken genaemt, want de vwoorden gelijkse luyden, breecken door een gespleten en geslagen locht, alser de duysterheyt der allegorien by komt, als of die niet eenige donckerheydt betoogen VVolcken vverden.* Soo groot is de duysterheyt der Schrifture in eenige plaetsen, dat *S. Augustinus*, diewelcke oock, sonder Meester, veele konsten hadde geleert, en oock 't geene de Philosophen handelen over de tien Categoriën, selve bekent, dat hy niet heeft konnen verstaen het begin van den *Prophete Isaias*. 't Is dan geen wonder, dat *Tostatus* in zijne Voorreden over *Genesin* seyt: *De H. Schrifture is soo duyster, dat oock in verscheyden plaetsen, tot noch toe, geene deure voor 't verstand oopen is.* De *Egyptenaers* vertoonden de duysterheyt van de Wijsheyt en van haere ydele leeringe, daer door dat zy voor haere Tempels de *Sphinges* stelden, 't welck wy by onse tijden, met duystere characteren in de basis voor het *Pantheon*, of de Ronde Tempel, hebben gesien: die door last van *Sixtus* de **v**, gebracht is by de *Fonteyne Terminus*, gelijk van dese *Sphinxen*, *Plutarchus* in zijne *Isis* en *Osiris* verhaelt. Zy stelden, seyt hy, *gemeenlijk voor haere Tempels de Sphinxen*, waer mede zy te kenen gaven, dat de leeringe van haere heylige dingen bestont in een verhoelen en ingewikkelde Wijsheyt. *Maer wy hebben de duysterheyt en swaerigheyt van de Godlijke Wijsheyt, afgebeeld met het boeck van de seven segelen, waer van de Apocalypsis gewagh maect, willende seggen, dat in de verborgene Godlijke Wijsheyt, soodanige duystere dingen zijn, alser zijn die kostelijck, en van vaster waarheyt en aensien zijn: welcke seven segelen lichtlijck voor die geene open staen, die de vensteren van haer gemoed, voor de seven dood-sonden sluyten, en dat door de seven deughden, die haer tegenstrijdigh zijn, en die de Wijsheyt en kennisse, die daer gaven van den H. Geest zijn, soecken te verkrijgen door Godvruchtigheyt en vreesse Godes.*

Het Paesch-Lammeken wort op 't Boeck gestelt, om dat het *Lammeken* dat gedoot is, waerdigh is aen te nemen, *Kracht*, *Rijckdoom*, *Godlijckheyt* en *Wijsheyt*, *Apocal. 5*. Een ander reeden kander noch

noch by gebracht werden, ten aensien van de Menschlycke aert der schepselen, diewelcke om de Wijsheyt te verkrijgen, niet moeten hovaerdigh noch ongerechtig zijn, want in een quaedwillige ziele en sal de Wijsheyt niet ingaen: Maer zy moeten needrigh en suyver wesen: en op dese maniere wordt het Lammeken voor de sachtmoedigheyt of voor de vreesse Gods genomen, die een ygelijk behoort te hebben: want *de vreesse Godes is het beginsel der Wijsheyt, Eccles. I.* Willende door 't Lammeken verstaen een vreesachtigh, onnoosel, suyver en sachtmoedigh Dier, konnende de Menschen oock geene Wijsheyt verkrijgen, ten zy door de vreesse Gods en door sachtmoedigheyt: Door welck middel wy deelachtigh gemaect zijn der Hemelsche scharren, gelijk Syrach 1 te kennen geeft: *Mijn Soone, seyt hy, wildy wijs worden, soo leert de geboden, en God salse u verleenen, want de vreesse des Heeren is de rechte Wijsheyt, en tucht, en 't geloove, en de sachtmoedigheyt behagen Gode vel: en hy sal zijne schatten ophoopen, die God de Heere, door zijne oneindlijke goedheyt, in de eeuwige heerlijckheyt bewaert.*

* * * *

It moet hier evenwel noch byvoegen, 't geene de Keyser *Maximilianus I.*, onder andere vragen, den seer geleerden *Abt Ioan. Trithemio* heeft voorgesteld: te weeten, *waerom God de Heere de H. Schriftuyre, die de verborgentheeden des Geloofs bevat, niet op alle plaatsen, klaer om te verstaen heeft gegeven, maer veel eer diepsinnigh en vol duystere reedenen?* Hier op antwoordde *Trithemius*: dat de Godlycke Schriftuyre, nae de bloote letter, den geenen diese niet verstaet, en verwart en vol duysterheyt schijnt te wesen: maer diese verstaet, schijnrse klaer en openbaer. Want soo die met dien Geest niet wort geleses, waer mede men geloof, dat zy den Menschen is ingestort, soo kan niemant tot het verstand desselven geraken. *Hierom seyde hy; soo leest een Geleerde, die noch niet het vleesch omschaduw is, en van de ydele lusten brand, dieselve heel anders: Doch op een ander wijse verstaetse die geene, die de ydele lusten heeft uytgerogen, en die door de Liefde Gods, in der waarheyt, wort ontfteken. En hierom is 't geen wonder, dat die geene verblint zijn, die de soetheyt van den Geest Godes noyt hebben*

gesinaect. *Voerende daer op in, het aensien S. Gregorii, alvvaer hy seyt: Gelijk de H. Schrifture den eenvoudigen mette uytwendige letter vermaect, alsoo oeffent zy den Wijfen met haere verborgentheyt. Want zy heeft in 't openbaer, waermede zy den kinderkens kan voeden, en behoud in 't verborgen, waer mede zy der hooghdravender verstanten, tot verwonderinge der soetigheit ophoud: even als een wonderlijke reviere, die te gelijk diep en ondiep is, soo datter een Lam kan in waeden, en een Elephant in sweenmen. Daer nae bracht hy D. Augustinum voort, die aldus seyt: De H. Schriftuyre spreeket alsoo, dat zy met haere hoogheit den hovaerdigen belacht, den Grooten, door haere diepsinnighheyt verschrickt, den aendachtigen weyder, en voestert den kleynen met haere lieflijcke aanspraecke. Dat wy die niet begripen, dat doet de traegheyt van ons verstant; want daer blijft een deekfel op ons herte, indien 't selve niet werde wegh genomen, van die geene die den sleutel *David's* heeft, en datter een licht in onse herte werde gestort. Tot zijne derde geuwyge bracht hy D. Ambrosium voor den dagh, die daer seyt: Dat de H. Schriftuyre is een Zee, hebbende in sich diepe verstanten, en de hoogheyt der Prophetische duyster reedenen, in welke Zee, seer veele revieren waeren ingeloopen.*

S A P I E N Z A H U M A N A.
Menschlycke Wijsheyt.

En naeck *Ionghman*, met vier handen en vier ooren, hebbende de rechter hand uytgestreckt, met een Fluyte, zijnde een Musicael instrument, die *Apollu* was toegeviyd, en een Pijlkoocker op de sijde.

Dit was de vindinge van de *Lacedemoniers*, diewelcke willende betoonen, dat het niet genoeg was, door de spiegeling waenwijs te wesen, maer datter een lang gebruyk en oefninge van daeden, noodigh was, soo druckten zy dat selve door de handen uyt. En om eens anders Raedflagen te weeten en aen te hooren, dar druckten zy door de ooren uyt. En aldus versterckt en aengelockt zijnde, door 't geluyt van eygen lof, gelijk door de Musicale instrumenten wort uytgedruckt, en door den Pijlkoocker soo verstanten zy, dat de naeme van *Wijse* daer door wierde behouden en verkregen.

SAPIENZA VERA.
Oprechte Wijsheyt.

EEn Vrouwe die bynae naeckt is, houdende haere handen en gesicht om hoogh, siende een licht dat boven haer staet, hebbende haere voeten van der aerde opgeheven, betoonende dat zy in God is opgenomen, en van alle aerdsche goederen berooft.

Dit is de Wijsheyt niet, die der getelt wordt onder de deughdlijcke *habiti* of geschicktheden, die door de gewoonte en eervaertheyt verkregen worden; maer zy is een besondere gave des H. Geests, diewelcke blaest waer hy wil, en dat sonder aensien van personen. En de Oude die gehandelt en gesproken hebben, sonder licht van de kennisse onses Heeren *Christi*, die de waere Wijsheyt des Vaders is, spraecken niet te min veele dingen met seer groote eerbiedigheyt en voorsichtigheyt, en wilden niet dat de naeme van Wijs aen eenigh sterflijck Mensch mocht worden gegeven, ten waere dat die volmaect en onberispelijk ware. Hier door isser, dat in geheel Griecken, zijnde de Moeder van alle Wetenschappen en Deughd, zy maer seven Wijsen wisten te verkiesen, die zy daer van den naeme gaven, achtende dat het of een grooter Deughd most zijn, of ten minsten een sulcke deughd, waer uyt al d'andere deughden haeren oorsprongh hadden, wesevande van eeuwigheyt, al voor Hemel en Aerde voortgebracht, gelijk *Salomon* seyt, sich verheugende in den schoot des eeuwigen Gods, van waer hy, nae zijn rechtvaerdigh oordeel in 't besonder, dienselven in de borst van weynige sterflijcke Menschen, uytdeelt.

Hierom wortsé gemaakt, als of zy van der aerde was opgeheven, met een licht, dat haer in 't aengesicht schijnt: vertoonende, dat de Wijsse metter herten van alle aerdsche hertstochten is ontbonden, en van de Godlijcke genaede verlicht: En dat wie dieselve vint, sonder darse onder de versierde Wijsheyt der dwaesen is ingewickelt, die verkrijght eindlijck het leven en de saligheyt.

SAPIENZA. Wijsheyt.

EEn Maeghdeken staende in een donckere nacht, in 't blaen gekleet, dragende in

haer rechter hand een ontfteken Lampe vol Oly, en in de sincker een Boeck.

Zy wort jongh gemaelt, om dat zy de heerlichappie voert boven de sterren, die niet verouderen, noch de kennisse van de geheimnissen Godes wegh nemen, want die zijn levendigh, en in der daed eeuwigh.

De ontfteecken Lampe is het licht des verstands, 't welck door een besondere gave Godes, in onse ziele brand, sonder dat het verteert of vernindert wert: Maer 't komt alleene door onse besondere achtloosheyt toe, dat het dickwijls, een groot deel, wert verdonckert, en door de gebreucken is bedeckt: en dese zijn de duysternissen, die in onse ziele overvloeyen, en 't licht van 't gesichte besetten en innemen, waer door zy dan de Wijsheyt uytblusschen, en voeren, in haere plaetse, de onwerentheyt en snoode gedachten. Waer door het dan geschiet, dat wy niet genoegh geoeffent zijnde in de wegen des Hemels, die scharp en swaer zijn, te gelijk mette vijf dwaese en onvoorsichtige Maeghden, van de bruylofts-feeste, blijven uytgeslooten.

Het Boeck wort gestelt voor den *Bibel*, 't welck geseyt is, *het Boeck der Boecken*. Want daer

daer in wert alle de Wijsheyt geleert, die daer noodigh is, om saligh te worden.

S A P I E N Z A. *Wijsheyt.*

EEn naeckte en schoone Vrouwe, deckende alleene met een kleeed, hare beschaemde leeden, staende mette voeten op eenen Scepter, siende een straelen uyt den Hemel, die haer aengesicht verlicht, hebbende de handen vry van alle beletfelen.

Hier wort de Wijsheyt gemaect, die met het Geloove over een komt, en die alleene bestaet in de beschouwinge van God en verachtinge van de aerdsche dingen. Waer van geseyt wort, *die my vint, sal't leven vinden, en sal heyl putten van den Heere.* En daerom wordte naeckte gemaect, als die voor haer selve, niet veele ciersels noch rijkdom van noode heeft, konnende met reeden seggen, dat wie haer besit, dat die alle de goederen by sich heeft, doch niet met de verwaentheyte van den Philosooph *Bias*, maer met een Christlijcke ootmoedigheyt, gelijk de Apostelen *Christi*: Want wie door de kennisse en Liefde God besit, besit het beginsel, waer in alle geschapene dingen, veel volmaeckter, als in haer eygen weesen selve, werden gevonden.

Dese beeldnisse vertreet den Scepter, tot een teycken der verachtinge van de eere deses Werrelts, die de staetsucht in eere houdende, doen dat de Mensch de Wijsheyt niet kan naederen: Want dit is haer eygen, datse ons verlicht: maer de staet en eersucht doen, dat de sinnen en gemoederen werden verdonckert.

Zy siet met vrolijckheyte op de Hemelsche straelen, met handen, die vry zijn van alle veranderingen: Om dat haer eygen is, de Godheyt aen te schouwen, waer toe de uytwendige handelingen, en Werreltsche besicheeden, als hinderpaelen zijn.

S A P I E N Z A. *Wijsheyt.*

Het is een gemeen gevoelen, dat de Oude door het beeld van *Minerva* mette Olyve daer by, de Wijsheyt hebben willen uytdrukken, en dat nae de maniere alsse van haer bekend was, en hierom versierden zy datse was gebooren uyt het hoofd van *Jupiter*, als dieselve kennende voor de aldervol-

maeckste, die in geene saecke kost doolen; van't geene in de nacht des Menschen was: jae zy versierden, dat zy drie hoofden hadde, 1. om een ander raed te geven, 2. om voor sich selve alles wel te verstaen, 3. om deughdelijck te wercken: 't welck noch klaerder door de Waepenrustinge en door de Spiegle wort uytgedrukt, waer door zy lichtlijck de uytterlijcke macht van andere rogen staet: wesende dan de Mensch in sich selve versterckt, soo komt hy te hulpe die swack en onmachtigh is, gelijk in een ander voorstel geseyt is.

Het schild met het hoofd van *Medusa* beeroont, dat de Wijsse alle de snoode aenwenssten en genegentheeden moet afsnijden, en datselve oock bewijzen, leerende den onwe-renden, dat zy dieselve moeten vlieden, en daer door werden gebetert.

De Olyve verdoont, dat de innerlijcke en uytterlijcke Vreede, van de Wijsheyt heerkomt, en derhalven soo leggen het veele aldus uyt, dat de tacke, die *Aeneas* hadde om te gaen na de *Aelysische* velden, en die noot-saecklijck van *Virgilius* was verliert, niet anders is, als de Wijsheyt, diewelcke den Mensch uyt alle swarigheyt geleyt, en voert die tot een geluckigh einde.

Eenige hebben die met een Seeve af-gemaelt, om uyt te drucken, dat het een eygen werck van de Wijsheyt is, het goede kooren van het kaf, insgelijck het goede saet dat in den onneme-gangh en handelinge der Menschen is, van het snoode te schiften en uyt te monsteren.

P R U D E N Z A. *Wijsheyt, Wetenschap van goed en quaed.*

EEn Vrouwe, die in de sincker hand een Doods-hoofd, en in de rechter een Slange heeft.

Het Doodshoofd betoont, dat om Wijsheyt te verkrijgen, seer veele helpt, datmen op het einde, en de uytcomst van alle dingen verdacht zy, en om dat de Wijsheyt een groot deel van de werckinge der Philosophie is, die nae 't gevoelen van de beste Philosophen, een gestadige overdenkinge des Doods is, soo leertse ons, dat het overwegen van onse ellendigheyt, de Koninghlijcke heerbaene is, om dieselve te verkrijgen. Van de Slange is genoech geseyt.

PRUDENZA. *VVijsheyt, Voorsichtigheyt.*

EEN Vrouwe als *Janus*, met twee hoofden, die sich spiegelt, hebbende een Slange om de eene arm gellingert.

De twee aengesichten bedieden, dat de Voorsichtigheyt een waerachtige en sekere kennisse is, die daer beschickt watmen behoort te doen, en zy komt voort door de overweginge van de verledene en toekomende dingen. De heerlijckheyt van dese deughd, is van sulcken gewichte, als datmen daer door de verledene dingen sich wederom in 't gemoed voert, & tegenwoordige beschickt, en de toekomende voorsiet: waer door een Man, die hier van berooft is, geene middelen sal weten, om wederom te winnen 't geen hy heeft verlooren, noch oock te bewaeren, 't geen hy besit, noch te soecken, 't geen hy verwacht:

Het spieglen bediet de kennisse zijns selven, konnende niemand zijne eygene faecten rechten, soo hy zijne eygene gebreken niet kent.

De Slange, wanneer dieselve geslagen is, stelt het geheele lichaam tegen den slagh,

wapenende het hoofd met veele krullen: en dat geeft ons te verstaen, dat wy door onse kracht, die daer is als onse hoofd, en onse volmaecktheyt, ons sullen stellen tegens de aanvallen der fortuyne, en alle andere dingen, hoe lief dieselve ons mogen wesen. En dit is de waerachtige Voorsichtigheyt; daerom seyt de H. Schrifftuyre, *Vveest voorsichtigelijck de Slangen.*

PRUDENZA. *VVijsheyt, VVetenschap van goed en quaed.*

EEN Vrouwe met een vergulden Helm op 't hoofd, omwoelt met een krans van Moerbefien bladers, hebbende twee hoofden, gelijk voor geseyt is, houdende in de rechter hand een Pijle, alwaer het Visken *Eceides* of *Remora* omgeslingert is, 't welck van de Latijnen alsoo is geheeten, om dat het een Schip kan verletten en ophouden, gelijk *Pinnus* seyt, en hierom is het gestelt voor de verlettinge, en in de sincker hand false een Spiegel hebben, waer in zy haer selve besiet, voor haere voeten sal een Hart met lange hoorens leggen dat herkauwt.

De kloekheyt of Voorsichtigheyt, nae 't seggen van *Aristoteles*, is een wercklijcke geschicktheyt, mette waerachtige reeden ontrent de mogelijcke dingen, om het goede te volgen en 't quaede te vlieden, om tot het wit van een gelucksaeligh leven te komen. Maer door het saligh leven moet verstaen worden, 't geene nae de Pelgrimagie van dit tegenwoordige leven verwacht wort, gelijk de Godgeleerde seggen: en na de meeninge eeniger Philosophen, soo is het dat geene, datmen in de tijd der vereeniginge met lichaem en ziele kan hebben en mede-deelen, door welke beyde wegen de kloekheyt moet werden geoeffent, gelijk het schijnt dat *Christus* in den Euangelio seghr, *dat de kinderen deser werelt voorsichtiger zijn als de kinderen des lichts.* En wort de hoedanigheyt van dese werckinge, door de eindens onderscheyden, wanneer te saemen gevoeght zijn, gelijk daer is de Burgerlijke gelucksaligheyt, waer door men geschickelijck levende, kan klimmen op de trappe van de gelucksaligheyt, die in den Hemel voorbereyt is, diewelcke meer of min bekend is, nae dat de gaven van de natuyre of der genade, meer of min in den

den Menschē zijn. Tor verklarēgh van beyde insichten, is genoegh, 't geene te voorē is geseyt.

Den gulden Helm op 't hoofd, bediet dat het Verstand van een kloeck en voorsichtig Man, gewapent zijnde met wijsē raedflagen, sich lichtlijck beschermt tegens 't geene hem soude mogen schaedelijck wesen, uytblinckende in goede en deughdelijcke wercken.

De krans van Moerbeseien blaeders, bediet, dat een wijs en voorsichtig Man, geen faecke voor den tijd moet doen, maer moet dieselve met oordeel bestieren; en daerom segh *Alciatus*:

*De traeghe Moor bloeyt selden eer,
Voor dat de koude leyt ter neer,
Een wijs Man doet niet voor den tijt,
Maer schickiet al door maet en vlijt.*

Het Vischjen *Remora*, dat rontom den Pijl gellingert is, is een kentreycken van 't selve: en vermaent ons ter overvloet, datmen niet al te traegh moet zijn, om 't bekende goed by der hand te vatten, 't welck van *Alciatus*, niet buyten ons voorstel, hier wort bygevoeght:

*Niet al te haest, maer soeties aen:
Legh over wat best is gedaen:
Niet al te traegh, niet al te snel,
Dat past een deestig Man seer veel.
De Visch gellingert om den pijl,
Leert dat ghy doch geen dingh ter ij,
Maer langhsaem met rijp onderscheyt,
Moet maetigh zijn, in u beleyt.*

De Spiegel bediet, de kennisse van de Wijse, die oock zijne handlingen niet kan rechten, indien hy zijne gebreecken niet kent noch verbeteret. En dit verstont *Socrates* wanneer hy zijne Scholieren beval, datse alle morgen souden in den Spiegel sien.

Het Hiert, op de maniere, als geseyt is, vertoont het selve dat de Pijl en de Visch doet: Want soo veele als hem zijne lange en rappe beenen, totten loop opstoocken, soo verletten hem, in 't regendeel, het swaer gewicht van de hoorens, dat hy daer door, 't gevaer van de bosschen en struyvellen, kan ontrennen. En oock 't voorstel van 't herkauwen van dit dier, past totte overweginge, dieder voorgaet, totte uyvoeringe van onse goede gedachten. 't Sal oock niet overtolligh zijn, dat hier 't klinckdicht wierde gestelt, van den Eedelman *Giov, Buondelmon-*

*O heerlijcke deughd! die ons den vreegh wrijst aen,
Vvaer door vry lof by 't vrome Volck behaelen:
Ghy stut en onderhoud, ons leven, dat vry gaen,
Op d'eeven trap in deughdelijcke paelen,
Ghy vreet den tijd en plaets en't onderscheyt te gissen,
Vvat is voorby, of nu, of vatter komen sal:
De reeder vvelgeschickt, die kan niet lichtlijck missen,
Vvant door u wrijs beleyt soo schickt ghy 't over al.
Verlicht ons met u licht, ten minsten met u straelen,
O Vwijshey vvel geliefte! een dochter van Iupijn,
Op dat d'onwetenthey magh uyt mijn ziele daelen,
En ick magh, door u licht en geest, begonsticht zijn.*

En om dese beeldnisse wat verscheyden te maecken, soo kanse in plaets, van datse den Pijl houd, op de maniere, als geseyt is, met de eene hand op een Ancker leunen, alwaer een Dolphin rontom is gellingert; 't welck deselve beteyknisse heeft, als de Pijle, alwaer 't Visken *Remora* is omgellingert. En dit Ancker met den Dolphin, was het devijs van *Augustus*, om de voorsichtighey of kloeckhey uyt te drucken, gelijk 't selve *Sebastian Ericus* verklaert in zijne Medaglien.

Abbeeldinge van VVissel.

DE Wissel kan afgebeeldt werden in gestalte van een Vrouwe, met twee aensichten, d'een nae de rechter hand, d'ander nae de sincker hand siende. 't Aengesicht na de rechter hand, als oock die geheele sijde is schoon en volmaeckt, d'uytsicht jenghdigh en wacker, dat nae de sincker hand, is oud, mager en bleeck, hebbende de sincker voet veel korter dan de rechter, waerover zy met de sincker arm op een kruck steunt, als die sonder dieselve niet sou konnen gaen. Op haer hoofd rust een Cameloen, of de Visch *Polipus*, welck van beyden het aerdighdigh kan afgemaelt worden. Op den kop van een van de voornoemde beesten, staet nae de rechter hand gekeert een kleyn beeldeken, hebbende een letter-rol in de hand, alwaer *Credit* op geschreven staet, en in d'ander hand een kettingh, daer een ander beeldeken na de sincker hand uytstende, en staende op de steert van een van de voorscyde beesten, mede aen den hals geboeit is, die oock een klein letter-rol in de hand heeft, daer *Debet* op geschreven staet. Om haer bloote hals heeft zy een kettingh, of halsband van verscheyde gemunte penningen aen den anderen gebecht, daer onder een groote penningh (in plaetse van een bagge) aen hanght, met dese woorden

den daer op geschreven, *Permutatio pecuniae*, dat is, *verwisseling van geld*. Aen haer rechter arm heeft zy een stock-beurs met geld hangen, en in haer hand een bondel brieven: met haer sincker hand toont zy een Wisselbrief, daer op geschreven staet *CAMBIO*. Aen haer schouderen heeftse twee groote uytgespreyde vleugels, haer Cangjante kleet is licht en kort, meestendeel groen, van tweederley koleuren, de helft na de rechter sijde is gras-groen, en d'ander helft nae de sincker hand is vael of bleeck-groen. Zy heeft vier ooren aen haer hoofd, aen elke zijde twee.

't Aengesicht nae de rechter hand, beteyckent de remisse van 't geld, hebbende *Credit* boven haer hoofd. Haer wackere oogen bedieden de geswindigheid van haer overlegh, haer volmaecktheyt is het geld en de winst.

't Aengesicht nae de sincker hand, beteyckent de *trates*, hebbende de schult boven haer hoofd, die haer oud, bekommert, en wanschapen maect, door de behoeftegheyd.

Het *Chameloen* of *Polypus* de ongeltadigheyd van 't veranderen.

De kettingh daer zy *Credit* en *Debet* mede geboeyt houd, d'Interest van de Wissel.

Den halsband van de goude penningen, de verscheyde Munten, waer uyt de Wissel haer oorsprongh heeft.

De stock-beurs beteyckent overvloed van geld, en de brieven de buytenlandsche correspondentien of gemeenschappen.

Dat op de Wisselbrief *Cambio* geschreven staer, wil seggen, dat de Wissel eerst of meest van de Italiaenen is gevonden, om de verscheydentheyd van haer Munte.

De vleugelen beteyckenen haere vaerdigheyd in 't overmaecken en trecken van 't geld, van verre en wijtgelegen plaetsen.

Haer Cangjante kleed de verscheydentheyd van de Wissel, het gras-groen, de hoope van toe-baet, het bleeck-groen d'afgaende hoope.

Haer korte en hincgende been beteykent haer ongelijkigheyd, want selden of nimmermeer de Wissel recht en gaet, ten zy met een kruck of stutsel, dat *Paxi* genoemt wort.

De vier ooren beteyckenen datse in de Wissel scherp moeten toeluysteren, en wel nae de cours vernemen.

EEn Maegdeken van sonderlinge schoonheyt, bloofende van kaecken, met een blonde Paruyck als goud, tot over de schouderen toe, hebbende op 't hoofd een klaere en heldere sterre. Wefende seer schoon in 't root gekleet, en rontom het kleed sal een lijste van schoone en blinkende peerlen wesen, met een blaue gordel, alwaer de teykenen van den Ram, Leeuw en Schutter rontom in ordre staen, houdende den rechter arm en 't aengesicht om hoogh. In de rechter hand sal het een schoone ruycker met bloemen, van allerleye verwen hebben, die in 't opgaen zijn, en van dieselve sijde sietmen dat de Sonne met heldere en seer blinkende straelen, is opgegaen: Van alle sijden sietmen het kruid en de boomen groenen, en de Vogelstjens met haere lieflijke keeltjens, neffens andere dierkens, een uytnemende vrolijkheyd betoonen.

Mette sincker hand sal het een seer schoon vat, als oft een Wieroockvar waere, houden, alwaer vyer in is, en de roock komt uytvliegen, en de schadu van dit beeld sal veel langer zijn als 't lichaem selver.

Het wort als een kindeken vertoont, om dat wy, willende den dagh in vier deelen afdeelen, soo is 't reeden dat het eerste een kind zy. Het tweede een Jongelingh, het derde een Man, en het vierde een oud Man. En daerom als de Sonne uyt den Oosten komt, 't welck 't beginsel van de dagh is, begint de Hemel klaer te worden, om het Aerdrijck te verlichten. *Petrarcha* seyt, *naulix schoofse een stracl uyt en Oosten.*

Van sonderlinge schoonheyf wort het geschildert, om dat de Sonne in 't Oosten opgaet, 't welck gebeurt, dat in iemands geboorte de Sonne in 't opklimmen zijnde boven andere Hemelsche lichaemen, brenghfse diefelve, door een besondere kracht, seer schoon van aengesicht voor den dagh, lieflijk, suel, heerlijk, van opmercklijcke zeeden en uytmuntende eedelheyf. Van roode en bloosende kaecken, en met een blonde kuylf als goud, wort het geschildert, als geseyt is, om dat *Pamphilus Saxo* daer van aldus spreekt:

*Aurora Tithans koets onsluyt,
En bromt met gulde locken uyt,
En rijst met een doorluchte glans,
Geciert als met een Roofsenkrans:
En Phaëtons gespan op 't spoor,
Vlamt d' Hemel met haer wielen door.*

Het houd op 't spitse van 't hoofd de klare en schoone Morgensterre *Lucifer* of Lichtdraeger geheeren. Het kleed wort root gemaeckt, om dat *Bocattius* seyt, dat de dampen den Morgenfond belertende, te gelijk met het rijfen van de Sonne worden opgetrocken en den Morgenfond maecken.

Het ciersel van schoone en blinkende perlen, bediet, dat de perlen uyt en Oosten komen, die de Wereld over in grooten prijs en waerde zijn, om dat het een eedele steen is van wittigheyf en deughd.

Het blauwe gordel, alwaer het teycken van den Ram, Leeuw en Schutter op staer, zijn voor den Sterrekunders of Astrologen Oostlijcke teycken. 't Houd de rechter arm om hoogh, om te beroonen dat het Oost aen de rechter sijde des Werrelts is, en daerom is oock 't aengesicht daer nae toe gekeert, of oock, om dat men zijn oogen in 't Oosten plagh op te slaen, om God te bidden en aen te roepen.

De schoone bloemruycker van verschey-

den bloemen in de rechter hand, die nu beginnen op te gaen, en de Sonne, gelijk wy hebben geseyt, vertoont, dat in 't opgaen van de klaerblinkende en heldere straelen van de Sonne in 't Oosten, de velden lachen, de bloemen sich openen, en een yder sich verfrischt en vervrolijckt.

Mette sliucker hand houd het een Wierroockvat, waer van een reuck opgaet, om te vertoonen, dat in de Oosterfche Landen verscheyden reuckwerck, speceryen, balsaemen en andere aerdigheeden van daert komen, die dese goeddadige climaet voortbrenghf, gelijk *Petrarcha* seyt, en zy maect oock de grootste schadu van 't lichaem. Waer over *Silius Italicus* seyt:

*In 't opgaen van den dageract,
De schadu grooter plaats beslaet.*

Waer van verscheyden Dichters hebben geschreven, doch insonderheyf de Heer *Gio. Camillus* de eedie Romeyn, die wy alhier hebben gevolghf:

*Auroor in 't Oost, aen Ganges vloet,
Daer 't vriendlijk licht sich open doet,
Met Rooskens, en met silvre voeten,
Komt nu den frisschen dagh begroeten.
Maer 't Sonnetjen noch swack en teer,
Schief nauwelijcx zijn straelen neer,
Of strax soo gaet de nacht verschuylen,
En berghf sich in de duystre kuylen.
Door 's gulde sackels bly gesichts,
Soo wort de Hemel klaer en licht:
Meeedogend met zijn soete straelen,
Kont Phœbus op het kruydjen daelen,
En leekt den dauw van bloem en plant,
En streelt en kust het vochtigh Land.
De windkens vol soete suchtijens,
Bedrijven door 't gruys veel kluchtijens,
Maer 't Vogelken, door 't stickren, bly,
Dat quect een soete vryery.*

M E Z O D I. Middagh of Zuyden.

E En jonge Moore, die eer kleyn als groot is, die een Sonne op 't hoofd sal hebben, die hem het geheele hoofd sal omschijnen, sal in gevlamt root gekleet wesen, dat uyt en geelen siet, sal een blaue gordel hebben, alwaer de teycken van *Taurus*, *Virgo* en *Capricornus* rontom staen. In de rechter hand sal hy Pijlen houden, en in de sliucker een tacke van *Lotum*, met blaeders en bloemen, die de

boonen gelijk zijn, als *Plinius* getuyght, doch dicht van steelen en blaeders, maer korter en dunner, met witte bloemen, de Lelyen gelijkende. De schaduw van alles sal recht op en neer gaen, en op der aerde fullen eenige drooge kruyden en bloemen leggen.

Iongh wort hy gemaelt, om reeden als in de beeldnisse van 't Oosten geseyt is. Een Moriaen met kroese haren is hy gemaect, om dat de Sonne, in de Zuydlijcke deelen soo grooten kracht hebbende, den Menschen swart en 't hayr kroes maect. Hy wort met een Sonne op 't hoofd verroont, die 't geheele lichaem met haere heete straelen omschaduwet, om dat de Sonne wesende in 't midden van den Hemel, seer heet en fel met haere straelen brand, gelijk oock *Virgilius* singhr.

Het kled van vlamnigh root, uyten geelen treckende, bediet den alderklaerften en krachtighften stand van de Sonne. Het gordel waer op de teyckens staen, dat zijn de Zuydlijcke teyckens. Hy houd de pijlen in de rechter hand, om dat de Sonne door haere kracht en pijlen, de ingewanden van het Aerdrijck doordringht. De tacke van de

wonderlijcke plante *Lotum*, die is by *Theophrastus* beschreven, en is oock in de beschrijvinge van de sefte uyre van den dagh, in 't lange verhandelt, daer u E. 't selve kan naefoecken.

De Sonne is nu midden in den Hemel, en recht boven 't hoofd, maeckend' een rechte schaduw. En voorts wordender rontom verdroogde bloemen en kruyden vertoon, om dat door de groote kracht en overvloed van den brand der Sonne, de kruyden en bloemen geen macht hebben, om dien stercken brand tegen te staen, en blijven daerom verdort en droogh.

SETTENTRIONE. Noorden.

EN Man van wreed opsicht, en groot van persoon, wir van vleys, met blond hayr, blauwe oogen, met een wit Harnas gewaepent, als of hy den Deegen wilde uyttrecken, die alreede een groot deel uyt is. Over de schouderen heeft hy een blauwe sluyter, waer in de drie Noordlijcke teyckenen gesneden zijn, te weten *Cancer*, *Scorpio* en *Pisces*, 't hoofd sal hy ten Hemel keeren, en letten op dien tijd op den grooten en kleynen Beer, wesende de Hemel met een wolckige en donckere locht betrocken, waer uyt ys en hagel valt.

Manlijck wort hy gemaelt, om reeden die in de beeldnisse van 't Oosten is geseyt. Wreed van opsicht is hy, en seer sterck van stant, blanck en bol van vleys, en vol van bloed, een aert, die dit koude land geeft, maeckende dat de maeg seer wel koockt. Hoedanigheden die daer strijden tegens die in 't Zuyden geboren worden, want die hebben weinigh bloeds; en zijn kleyn van persoon, swart van verwe, gekrult, verbrant, luchtigh en spaersaem om bloed te laeten, gaende d'andere in de konst van loosheyte en argheyte te boven.

Hy wort met een wit Harnas gewaepent, als of hy al een deel van 't Rapier uyt hadde, om de stoutigheyte en ongeroomde wreedheyte van dit Noordersche volck te vertoonen, wesende seer strijdbaar, doch altijd rot schaede van Italien en 't meeste deel des Werrelts. Een Volck, segh ick, dat vaerdigh is rotte Waepenen, door te grooten overvloed van 't bloed, en van den toorn,

waer

waer door het lichtlijk wort opgestoockt, uytter natyre vyanden van Vreede, en die voor den dood niet vreeden.

Hy heeft een blauw gordel, waer op de teyckens van *Cancer*, *Scorpio* en *Pisces* staen, zijnde Noordlijke teyckens. Hy siet nae den Hemel, om in een selve tijd, twee sterren te sien; te weeten de groote en kleyne Beer, als vaste Noordersterren, die nimmermeer ondergaen. Daerom wordt geroont dat de Hemel wolckachtigh en duyster is, en dat daer uyt ys en hagel valt, daer van *Petrarcha* van 't Noorden, aldus spreeckt:

*De konde kille Noorder ree,
Bedeckt van hagel, ys en snee,
En van de Son wijt afgeschree,
Heeft duystre wolcken in 't gemeen.*

OCCIDENTE. Westen.

Een oud Man in 't purper gekleedt, met een blaue gordel, waer op de teyckens *Gemini*, *Libra* en *Aquarius* staen: hebbende den mond met een band toegebonden, en op 't hoofd een sterre, staende als met den rugge gekeert, houdende de rechter arm recht uyt nae der aerde, mette voorste vinger van die-

selve hand wijft hy nae 't Westen, alwaer de Sonne is ondergegaen, in de sijncker hand sal hy een bos met Macnekoppen hebben, de lucht sal bruyn wesen, alwaer een Vleermuys in vlieght, de schaduwe van dese Man sal seer langh wesen.

Oud wort hy gemaelt, om dat de dagh nu alreede zijn reyle gedaen hebbende, en de Sonne in 't Westen vindende, nu in hare daelinge is.

Van purper wort hy gekleedt, om dat dese verwe als van alle lustigheyt berooft is, en die tijd is, die in 't ondergaen van de Sonne komt, beginnende de locht doncker te worden.

Hy is met een gordel gegort, alwaer de drie bovengefeyde teyckens staen, zijnde Westlijcke teyckens.

Hy wort met een band voor den mond gebonden, om te kennen te geven, dat nu alles in stilte en ruste is, gelijk *Ovidius* 't selve seer wel seyt in zijn x boeck *Metamorphos*. *Tempus erat quo cuncta silent*. En *Virgilius* seyt mede in 't iv boeck van *Aneas*, dien wy aldus naebootfen:

*De moede leden door 't gegaep,
Omvingh een aengenaeme slaep:*

*Het bosch en 't aerdrick had haer rust,
De Zee was cock in slaep gesust,
De dierkens, en 't gevogelt mee,
De Visc'hjes sliepen in de Zee,
De stille nacht, van sorgen vry,
Dreef d'arbeyt wegh en slaverny.*

Hy hond de *Hesperus* of d'Avondsterre op 't hoofd, om dat die in 't begin van de nacht in 't Westen verschijnt. Dat hy metten rugge gekeert staet, houdende de rechter arm, recht uyt nae de aerde, wijsende metten Vinger nae 't Westen, alwaer de Sonne is ondergegaen, is om te vertoonen, dat de dagh wegh gaende, ons haere schoulers tockeert, en ons van haer licht berooft. Wijsende oock metten Vinger nae 't Westen, tot een onderscheydt van 't Oosten, als die zijn rechter arm nae 't Oosten uytsteekt.

Mette slincker hand houd hy een bos Maenekoppen, wefende dieselve een beeld van de Slaep, als een eygen werck van de nacht.

De locht wort bruyngemaect met een uyl of Vleermuys, om dat in 't begin van den Avond de locht bruyng wort, en dese dieren sich dan vertoonen.

De schaduw van dese beeldnisse wordt seer langh gemaect, jae veel langer als 't lichaem, want soo veele meer als de Sonne van ons afgaet, soo veel te grooter worden de schaduwen van alle lichaemen, gelijk daer van oock in 't beeld van 't Oosten geleyt is.

V E N T I.

HOewel men van de twee en dertigh streecken op 't Compas, en van bywinden spreeckt, soo zijnder nochtans niet meer als vier hoofdwinden, waer van wy hier vooren de beeldnisse hebben afgemaelt, die uyt yder hoeck, van de vier deelen des Werrelts, afblaesen. Diewelcke van *Ovidius* elck op zijne plaetse in 't 1 boeck geselt zijn.

A U R A. Een soet Windeken.

EEn Maeghdeken met blonde hoofdhayren, die in den Wind zijn uytgespreyt, met een schoon hulsel van allerleye bloemen op 't hoofd, 't gesicht sal een weinigh bol wesen, met opgeblafen wangen, als men den

Wind maelt, doch datse niet mistelt zy. Zy sal vleugels aen de schouderen hebben, die van verscheyden verwen zijn, maer meest van verwe als de locht is, stroyende met beide handen verscheyden bloemen.

Daer zijn drie lieflijke Windekens, d'eerste in 't opkomen van den dagh, de tweede op den Middagh, de derde op den Avond.

Van de Poëten zijnder seer aengenaeme kinderakens van gemaect, die haere bloemkens sayen door de gelegenthey van dese soele Windekens, die in de tijd van de Lente, haeren soeten en lieflijcken reuck der bloemkens verspreyden, ghelijck *Petrarcha* singht:

*Aurora in de Lent met Aura lieflijk speelt,
Die ons den nieuwen tijd en soete bloemkens deelt.*

En in zijn *CLXII* klinckdicht seyt hy aldus:

*De geestige Aura doet den regen-buy vergaen,
En weckt de bloemkens op, in schadu van de blaen,
Soo dat haer soete geest, haer schenkt een vrolijk leven.*

Iongh en met vleugels isse gemaelt, om de snelhey van hare bewegingen te vertoonen.

V E N T I. Winden.

Æ O L U S. Koningh van de Winden.

EEn Man met een Koninghlijke Mantel, en vleugels aen de schouderen, met seer wilde hoofdhayren, met een kroone daer boven op, hebbende ronde en opgeblafen wangen, houdende met beyde handen en strenge grepen, eenen breydel of toom.

Hy wort gemaelt eenen breydel of toom te dragen, om dat de Poëten hem Koningh der Winden noemen; gelijk *Boccattius* 't selve in zijn *XIII* boeck verhaelt: *Hy quam in Æolia tot de stad van de Winden, ahwaer met groot geraes de plaetsen waeren opgehoopt, van de gestoorde Zydwinden. En Æolus sittende in een groot hol, druckte daer de moeylijke Winden uyt met de luytruchtzige Tempe. En aldaer, als een groot Koningh, sluyt hy die wederom met teugels, en als die dan wederom verstoort zijn, dan blasen se met een groote weerflagh, ronsom de hooge bergen. En Virgilius in zijn 1 boeck van Æneas, beschrijft die ten naesten by mede op deser wijse: De Goddinne Thalia, by haer selve met een brandende hert, en over de sijnkende plaetsen omswerende, quam met de rasende Zydwinden en een slaghregen, in 't Vaerland: hier was de Koningh Æolus in een diep hol, daer de sijnfende Winden een geweldigh geluyt maecten, Maer door zijn gebit, soo quelt hy die*

met

met teugels, en boeyt haer in de gevangnisse. Maer als die dan verstoort worden, en op 't hollen raecken, dan raefense met een groot gedreue des berghs, ontrent haere gevangenis. En als dan Æolus op zijn verheuen Burgh sit, houdende zijnen Rijxstaf, soo versacht hy de gemoederen, en maecticht haere verstoortheyt.

ÆOLUS, gelijkmen die op een ander maniere kan afmaelen.

Een Man met een Koninghlijck kleed, en een viervlamme op 't hoofd, houdende met d'een hand een seyl van een Schip, en met d'ander een Scepter.

Op dese wijse wort hy vertoon, om dat *Diodorus Siculus* in 't vi boeck van zijne Historien seyt, dat *Zolus* geregeert heeft in 't eyland van *Zolien*, dat nae sijn naeme genoent is, leggende in de Siciliaensche Zee, wesende een seer beleeft, rechtvaerdig en Godvruchtigh Man, hebbende den Schippers geleert het gebruyck van de seylen, en door de naertige opmerckinge, leerde hy aen den roock van de vlam, de Winden onderscheyden, waer die heene trocken. En wist haer te voorseggen, wat Wind het soude wesen. En hier uyt komt dese fabel, dat hy geweest is Koningh van de Winden.

EURUS. Oost.

Een Man met opgeblasen wangen, en vleugels aen de schouderen, wesende bruyn op zijn Moeriaens, met een Sonne op het hoofd.

Swart wort hy geschildert, door de gelijkkniffe van de Moeriaenen, die in 't Oosten zijn, daer dese Wind van daen komt, en daerom is hy aldus van de oude geschildert.

De vleugels zijn teyckens van de snelligheyt der Winden. En dit zy genoegh geft, tot verklaringe van de andere Winden.

Hy wort met een roode Sonne op den top van 't hoofd vertoon, dat wanneer de Sonne root en vierigh ondergaet, dat alsdan die volgende dagh, dieselve Wind oock also sal wayen, gelijk *Virgilius* in zijne *Georgica*, beschrijvende de teykenen van de Sonne, seyt: *Caruleus pluviam*, &c. en dattet dan sal regenen.

FAVONIUS. ZEPHIRUS. Weste-Wind.

Een Jongelingh van een luchtigh opsicht, met vleugels en opgeblasen wangen, ge-

lijckmen de Winden gemeenlijck schildert, houdende met groote bevalligheyt eenen Swaen met opgelagen vlercken, als of zy wilde singen. Hy sal een krans met veele bloemen op 't hoofd hebben, die door een gevlochten zijn. Aldus isse van *Philostratus* gemaelt in 't boeck van zijne beeldenissen: alwaer hy seyt, wanneer dese Wind komt, dat dan de Swaenen veel lieflijcker singen, als zy gewoon zijn. *Bocattius* verhaelt in 't geslachtenregister der Goden, dat *Zephirus* van koude en vochtige aert is, niet te min gemaecticht, die den Winter ontluyt, en brengt ons allerleye bloemen en kruiden voor den dagh: daerom wort die met een bloemekrans op 't hoofd geschildert.

't Woord *Zephirus* komt van *Zeps*, 't welck in 't gemeen het Leven bedict, en is daer na *Favonius*, dat is Westewind geheeten, om datse alle planten gunstigh is, blaefende lieflijck en geneughlijck door alle boomen en kruiden, van den Middagh af totten Nacht toe, en van 't begin van den Lenten tot het eynde van den Somer.

BORÆAS OF AQUILO. Noorde-Wind.

Een vreeslijck Man om aen te sien, hebbende den baerd vol kegels, en de hoofd-hayren en vleugels vol sneeuw bedeckt, met voeten als Slangesteerten. Aldus wortse van *Pausanias* afgebeeld, en *Ovidius* heeft in 't vi b. van zijne herscheppinge daer van wijtlooppigh geschreven.

AUSTER OF ZUYDE-WIND.

Hier van wort by *Ovidium* in zijn eerste boeck van de herscheppinge gewagh gemaect.

Voor soo veel *Bocattius* in de afkomst der Goden verhaelt, seyt hy, dat dese Wind uyster natuyre koud en droogh is, niet te min, terwijlen zy tot ons komt, passerende door de *Zona torrida*, soo neemtse de hette aen, en de overvloet van 't waeter, dat in 't Zuyden haere plaetse heeft, neemtse dese vochtigheyt aen: En als van haere natuyre veranderende, soo komtse tot ons heet en vocht, en door haere warme, soo opentse het Aerdrijck, verspreyt de Wolcken, en brengt ons den regen aen. Waer over *Ovidius* in 't

boeck van zijne klaght-dichten van de Winden gewagh maectt: *Nam modo purpureo &c.*
Nu krijgt de Enrus eerst van't purpre Oosten kracht,
En Zephirus die blaest van't Westen d'avond wacht:
Van't Noorden, Boreas met perlen kunt bevrooren,
Dien Notus uyt het Zuyd, blaest lustig om zijn ooren.

V S U R A. Woecker.

EEn oude, magere en leelijke Vrouwe, houdende onder haer slincker voet een silvere becken, en in de hand een kanne met eenige gulde ketens, mette ander uytsteken-de hand, telste eenige kleyne munte: Hier door wort te kennen gegeven, waer in de Woecker beftaet, te weeten in 't geld leenen met seeckerheyt van groot profijt, en meer winninge als betaemlijck is, en sonder vreesse van schaede. Daerom houdse het groot geld onder den arm, en betaelt met snood geld rot naedeel van de nuttigheyt voor zijn even-naesten, en tot schande van sich selve, wefende dese slagh van Menschen als eerloos en vervloect van de Wet Godes ender Menschen.

V E N D E T T A. Wraecke.

EEn gewapende Vrouwe in't root gekleet, hebbende in de rechter hand een bloote Poignaert, bijtende op den duym, ter sijden leyt een Leeuw, die met een Swaerd gewont is, staende seer vreeslijck te grimmen.

De Wraecke wort met een Poignaert in de hand gestelt, om te betoonen, dat dese een vrywillige daed van de Wille is, sich haestende, om haer smaet, oock met stortinge van bloed te wreeken. En hierom soo wort se root geschildert.

Zy wort gewapent gemaelt, om dat een Mensch door middel van zijn eygen kracht, sich lichtlijck kan wreeken, over die hem vertoornt heeft.

Zy bijt op haer eygen duym, want die daer genegen is sich te wreeken, en om vaster geheughnisse daer van te hebben, so dient hy sich van een vrywilligh quaed, dat hy sich selve aen doet, ter gedachtnisse van het krachtigh geweld, dat hem, door eens anders macht is aengedaen.

De Leeuw gewont zijnde, onthoud seer wel wie hem heeft geslaegen, niet naelaeten-

de om gelegentheydt te vinden van sich te wreeken. Waer over *Pierius* verhaelt, dat een Jongelingh, die in 't geselschap van *Juba* den Koningh der Moren, terwyljen hy door de Woestijne van Africa reyde, eenen Leeuw bejegende, den welcken hy metten Deegen op den huyd sloegh; en 's jaers daer nae, als hy wederkeerde, verscheen de Leeuw wederom ter plaetsen, en greep onder alle den hoop Soldaten, dienselven Jonghlingh aen, hem deerlijck verscheurende, sonder dat hy iemant anders quetste, sich alleen vernoegende, dat hy zijn oude leet mocht wreeken. Daerom stelden de Egyptenaers den Leeuw mede voor een beeldnisse van de Wraecke.

V E N D E T T A. Wraecke.

EEn gewapende Vrouwe met een brandend vier op den Helm, hebbende den slincker hand afgehouden, staerende vast op den afgehouden stomp, toonende een vergramt, ontstelt en dol wesen. Zy sal in d'ander hand een Poignaert houden, als of zy wilde steken: Zy sal in't root gekleet zijn, en ter sijden een Rave hebben, die een Scorpioen in den mond heeft, die met haeren steert in des Raeven hals steeckt.

Het Waepentuygh bediet, dat de kracht en sterckte van 't lichaem, noodigh is om de Wraecke wederom te vergelden.

Het vier is een kenteycken van de beweginge en brand in't bloed, dat ontrent het hert is, door den toorn en lust totte Wraecke, 't welck het ontstelde gesicht te kennen geeft. Zy siet oock op den stomp van den arm, om datter geen ding den Mensch meerder tot wraecke aenpot, als de versche gedachtnisse van de gelede schade. En daerom is dat selve hier afgebeeld door den Raeven, die van een Scorpioen is gesteecken, waerover *Alciatus* in zijne Sinnebeelden aldus seyt:

De Raeve roofst een Scorpioen,
Om met dit Dier zijn willt te doen:
Maer't Dier vol doodelijck venijn,
Vergift den Raef vol smert en pijn.
O secheyt! wie een ander pranght,
De Wraeck by tot zijn straf ontfanght.

FEROCITA. *Wreedheyt, Stoutmoedigheyt.*

En jonge gewapende Vrouwe, van een ontfelt wesen, dieder blaest, raest en dreyght, houdende haer slincker hand op 't hoofd van eenen seer wreeden Tyger, staende vaerdigh om aen te vallen, in de rechter hand sal zy een eycken stock met loof en eyckels hebben, die zy als dreygende houd, om daer mede te slaen.

Long worrse gemaelt, om dat in den meestendeel der jonge luyden, de hettigheyt van 't bloed heerfcht, 't welck in haer een stoutmoedigheyt verweckt, oock een vaerdigheyt en begeerte om alles te vermeesteren, te rugge settende al het gevaer, datter voor oogen staet, hoe swaer 't selve oock soude mogen wesen, en om dat selve in 't werck te stellen, soo leggen se al haer kracht en verstand daer aen te koste: van welke eigenschap Cicero in sijn *Cato Major* aldus seyt, *daer is swachheyt in den kinderen, wreedheyt in den Jongelingen, en dapperheyt in een slantvastigh gemoed.* Noch *Virgilius* verfwijght dit in den Jongelingh *Turmus* niet, invoerende den Koningh *Latinus*, die hem aldus aenspreect:

O jonger Man! hee mee u doet,
De wreedheyt stout zijn in 't gemoed:
Te meer past my een goede raed.

Doch daer nae volgen de Waepen, want onder den Soldaeten heerfcht de Wreedheyt boven al. Waerover de Prince der Poëten *Homerus*, die niet onbequaems voortbrenght, niet veruoeght soude wesen om zijnen *Achilles* alsoo te prijsen, gelijk hem *Horatius* in dese woorden uytdruckt, seggende, *soo ghy misschien Achilles eerwaerdigh stelt, wacker, toornigh, onverbiddelijck, streng, of dat de Weten niet voor hem gemaecte zijn, die moet sulx de waponen toefschrijven.* *Homerus* maelt hem af, dat hy van kinds-beenen aen, by *Chiron*, den *Centaurus*, in de geberghen van Theffalien, was opgevoet, alwaer hy daeghlijx met Leeuwen, Beeren en wilde Vreckens, most strijden, nergens anders om, dan te doen gelooven, wanneer wy sien op den Meester zijnen voorganger, op de plaetsen alwaer hy is opgebracht, en op zijne oefningen, die hy gewent was, soo konde het niet zijn, of hy most van strijdbare wreedheyt wesen. Welcke voetstappen *Virgilius* navolgende, beschrijft hy zijne Krijghs-Heldinne, dat se soude ge-

sooght en opgebracht zijn mette melck van een wilde Merry. En *Ariosto* seyt dat zija *Rugier*, by 't mergh van een Leeuwe en Beyr is opgevoet. By welke dieren de wreedheyt blijkelijck uytsteect. 't Past oock wel datmen dese Vrouwe wapent, want dit is de wreede niet alleen eygen, dat zy is gewaepent, maer zy toont oock in dese hettigheyt, dat zy sich wil beschermen. Wefende de Wreedheyt het overtollige van de stoutigheyt, die soo wel 't eene als 't ander omhelst.

Zy houd haer slincker hand op eenen wreeden Tyger, om dat veele Poëten, door de Natuyre van dit Dier, oorfaecke hebben genomen, om de gemoederen, die wreed en hart zijn, en die door bidden noch medelijden zijn te vermorwen, aldus af te malen, seggende, datse melck van de Hiraensche Tygers hebben gedroncken. Ick veruoegemy met *Virgilius* in zijn IV boeck van *Aeneas*, daer hy van defen sin verhael doet:

Geen Moeder noch geen vroom geslacht,
Heeft u ter Werrelt voortgebracht:
Maer hier een Rots of steyle ree,
Of daer de wilde woeste Zee:
Of ghy zijt door u wreed gemoed,
By eenen Tyger opgevoet.

En *Tasso*, die hier in *Virgilius* geluckigh naevolght, voert in plaets van *Dido*, zijne *Armida* in, die tot *Rinaldo*, oock op deser wijze sprecckt: *Sophia* of de *Wijsheyt*, heeft u niet voortgebracht, noch ghy zijt niet van 't *Attische* bloed geboren, maer de dolle Zee, of de berrosen *Caucasus*, of de borsten van een *Hiraensche Tyger*, hebben u opgevoet.

Dat zy den stock, dreygender wijze, in de rechter hand houd, is om de wreedheyt des gemoeds uyt te drucken. Want *Pierius Valer.* seyt, datter geen vermaerde Poëten ontbrecken, die daer seggen dat de wilde, wreede, en bloedorstige Menschen, berooft zijnde van alle Menschlijcke manieren en aerdigheden, van een harde eycke zijn voortgekomen; 't welck over een komt met het geene *Virgilius* seyt:

Het volck moet van een quast, of wreed geboren zijn.

CRUDELT A. *Wreedheyt.*

En Vrouwe die root van verwe in 't gesicht en in de kleederen is, met een schricklijck opsicht, hebbende een Nachtegael op 't hoofd, verstickende mette handen een kindeken in de luyers, tot teycken van grou-

groulijcke wreedheyt, als datmen iemant om hals brengt, die u noyt oock in de minste feylen, heeft beschadight, zijnde in alles onnoosel. Daerom seytmen dat de Wreedheyt een onversaedlijcke lust is, ten quade, om de onschuldige te straffen, en eens anders goederen te rooven, 't Recht alle inbreuck te doen, en alle vromen te beledigen, en niet te beschermen.

Het roode kleed bediet, dat alle haere gedachten bloerdorstig zijn, en door de Nachregael verstaetmen de fabel van *Progne* en *Philonelle*, wefende een waerachtigh beeld van de Wreedheyt.

C R U E L T A. *Wreedheyt.*

EEn Vrouwe in yser-roeste verwe gekleet, met een groote Diamant in 't midden voor de borst, die al lachende over einde staet, mette handen in de sijden, siende een huys in den brand, en een doodinge van kinderkens, die in haer eygen bloed worden gewentelt.

De Wreedheyt is een hardigheyt van 't gemoed, dat sich verheught in de ellendigheden van andere, en daerom wort haer een Diamant gegeven, wefende een seer harde steen; en om haere hardigheyt, isse van de Poëten veeltijts genomen, ten opsicht van de hardigheyt der Vrouwen.

Den brand en de doodinge met een lachend gesicht aen te sien, is het grootste kenteycken van wreedheyt boven alle andere. En van dese slagh van Menschen en andere heeft de voorgaende eeuw willen roemen in den persoon van *Nero* en van veel *Herodesen*, aengesien daer geen slagh van schelmerie is, die niet ter eeuwiger gedachtenisse voor 't algemeene wort bewaert, en dat door de Historien, om te dienen als spiegelngen vóor de naekomelingen.

E T H I C A. *Zeedevorminge.*

EEn Vrouwe van een staetigh opsicht, die in haer slincker hand een Waterpas houd, hebbende aen haer rechter sijde eenen getoonden Leeuw.

Ethica, bediet een leeringe van zeeden en manieren, waer door de begeerlijcke en toornige hertztocht binnen de middelpaelen

wort gehouden, waer in oock de Deughd bestaet: om dat de Ondeughd nae de buytenwegen leyt, waer nae sich dan de hertztocht of genegentheyt voeght, soo menighmael, als zy, of ter eender of ter ander sijde, afwijckt.

Den Leeuwe hondse by haer, wefende dieselve een eedel en wreet gedierde, doch hy is getoomt, om daer door te kennen te geven, dat zy het dierlijcke gedeelte, dat is de toornige en begeerlijcke hertztocht des Menschen, breydelt en intoomt.

Het Waterpas geeft ons, by gelijknisse, te verstaen, dat alsdan een dingh in 't plat, wel en effen geleyt is, wanneer de draet recht hanght tusschen de twee beenen van het Waeterpas, en dat die niet helt, noch nae d'eene of d'ander buyten-kant, maer slaet juyst op de bovengeseyde lijne, waer van het loor komt afdaelen. Alsoo onderwijst oock dese leeringe van de Zeedevorminge den Mensch, dat de sinlijcke lust en hertztocht sich voeght, nae het recht snoer en de overeenkominge van de reeden, wanneer zy niet buyten 't spoor loopt, noch helt nae de buytenkant, maer houd sich in de middelpaelen.

M O D E S T I A. *Zeedigheyt.*

EEn Maeghdeken dat in de rechter hand een Scepter houd, alwaer boven op een oogh sal staen, zijnde in 't wit gekleet, en met een gouden gordel omgort, het hoofd sal een weinigh gebogen staen, sonder kuyf of ander hoofdvercierfel.

S. Augustinus seyt, dat Zeedigheyt komt van de Zeeden of manieren: en de manieren worden gehouden als Vaeder van d'Ordre: sulx dat de Zeedigheyt bestaet in 't schicken en bestieren van de Menschlijcke handlingen. En om dit te doen is van noodde, dat het wit van onse voornemen zy, datmen de paelen van te veel of te weinigh niet overtreede, noch buyten schreef gae in onse handelingen, maer datmen alles in den wegh van de middelmaet sal rechten, nae de matigheyt, waer van het oogh op den Scepter een beeld is: om dat de Priesters wanneer zy de manierlijckheyt of bestieringe wilden uyt-drukken, soo pachten zy een oogh en een Scepter uyt te beelden, die beyde met de Zeedigheyt wel over een komen. Want

wic

wie de Zeedigheyt heeft, die heeft oogen om niet in eenigh gebreck te vervallen. En wie sich met den Scepter van Zeedigheyt laet bestieren, die kan oock zijne gedachten breydelen, alsoo datse niet te verre buyten 't spoor loopen. Want Zeedigheyt, seyt *Hugo*, is, dat wy onse kledinge en beweginge, alsoo moeten bestieren datter noch te weynigh noch te veele gedaen zy. Zeedigheyt dan vereischt, dat sich een Mensch selve weet te manieren, zijnde dit een sonderlinge gave Godes; gelijk *Sotades* die seer oude Griexsche Poet vertoont: *Zydy zeedigh? acht dat Gods werck. De Zeedigheyt sal strax by u zijn, indien ghy u selve wel weet te bestieren.*

Het witte kleed, is een teycken van Zeedigheyt en van 't gemoed, dat met het tegenwoordige te vreden zijnde, schijnt niet meer te soecken, gelijk *Pierus* in 't iv boeck seyt. Met een goude gordel wortse omgort, om dat de *H. Schrift*, daer door oock de Maetigheyt en Zeedigheyt wil uytdrukken, waer mede men de dertele en wilde begeerlijkheden en hertzochten sal breyden en betoomen, en de suyvre Zeedigheyt in 't gemoed bevestigen; gelijk *David* in zijnen Psalm verhaelt, *alle roem des Konings dochter is binnen in de gulde boorden, rontom geciert met verande-*

ringen. En *Paulus* seyt, *houd u lendenen omgort met een goude gordel, 't welck eenige uytleppen by de Zeedigheyt en suyverheyt des herten, waer mede de begeerlijke deelen des gemoeds werden gebreydelt.*

Datse haer hoofd gebogen houd, is een teycken van Zeedigheyt, gelijk de eerbaere Dochters en de Godsdiensfinge Minnaers der Zeedigheyt doen, die hier door in haere gangh en in haere vrolijckheyt vertoonen, datse in alles het gebod des Apostels *Pauli* willen gehoorfaemen: *Wesft vrolijck, en laet uwe Zeedigheyt den Menschen blijcken.*

En overmits die geene, die met dese Deughd begaest is, niet hooghmoedigh treet, noch het hoofd hooghmoedigh opsteect, maer hy gaet geheel sonder kuyf: Want de Zeedigheyt laet geen overtollige dingen toe, gelijk geseyt is. En de kuyf of Parruyck is, in der daed, overtolligh, en een teycken van ydele opgeblasenheyt: Want door dese uytwendige grootsheit openbaert men de grootsheyt die in 't gemoed is verborgen: Hier van geven eenige Dieren blijklijke teyckenen, diewelcke een kuyf of kam op 't hoofd draegen, wesende uytter natuyren onheus, en daerom neemt *Plautus*, niet sonder reeden, de Weehoppe, die onbeschaemt is, en een kuyffe draeght, voor een Hoere. En gelijk de Haene, die in plaets van een kuyf, den kam draeght, altijd stout is, maer als hem de kam is afgebeten, dan wort hy needrigh en zeedigh. Daerom seyt *Petrarcha* tegens *Gallus* (de Haen) daer hy tegens schreef, *Laet Gallus de Haen nu zijne ooren openen, en de onbeschepte kam van zijne dertelheyt, afdoen.* Een spreucke die van *Pius II* is naegevolgt, spreekende van een opgeblasen Philosophooph en Theologant, die in sijn disputereen bleef stom staen, waer van hy seyde, *dat de kam van dese troefe was afgevallen.* Want het spreekwoort luyt *toltere crislus*, dat is, den kam wegh nemen, of gelijk wy spreken, datmen hem den kam sal afbijten, een spreekwoort dat genomen is van de gekamde Vogels, waer van de kammen kenteykens zijn, van de opstoockinghen der gemoederen en van hooghmoet, sulx dat de kuyf of kam een beelt is van een opgeblasen gemoet: hierom soo draeght de Zeedigheyt dieselve niet, maer verwerpt al het gepronck en de opstoyfelen des hoofds.

HYDROGRAPHIA.

Zee-befchryvinge.

En oude Vrouwe, met silver verwe gekleert, doch alfoo gemaect, als de Zeebaeren, boven haer hoofd staen eenige sterren, mette rechter hand houdse een Paskaert en een Passer, mette sincker een Schip, en ter sijden op der aerde een Compas, Graedboge en Astrolabium.

Oud wortse gemaect, om de reeden die in de *Geographia* geseyt is. De verwe en het maecksel van 't kleed bedieden het water en hare beweginge, 't welck zy betoont door 't ontwerp, datse by haer heeft, om in de Zee haere hooghten van de Landen te nemen, en alfoo seeckerlijck, daer door, als door een bekende wegh te passeeren, als door 't opmercken van de naelde van 't Compas, door 't nemen van de hooghte der sterren, door hare Paskaerten en meetingen, om met gunstige winden de Zee spoedigh door te loopen, of met tegenwinden de Zee met groote omwegen te kruysen, altijd door behulp van 't Compas, den rechten kours houdende. Een konst die by de Oude niet soo volkomen is bekent geweest, maer nu by onse eeuwe tot een beter volmaecktheyt gebracht. *Polidorus Virgilius* seyt dat de Phaniciers d'eerste geweest zijn, die de sterren in de Zeevaert aenmerckten: en dat over al op de Oevers van de Zee vier-breckens waeren, diese oock op de toorens stelden.

ANIMA BEATA & RAGIONEVOLE.

Ziele die faligh is en reedelijk.

En seer aengenaem Maeghdeken, die 't hoofd met floers of doorschijnend linnen bedeckt is, met heldere en doorluchtige kleederen, aen de schouderen salse twee vleugels hebben, en op de spirse van 't hoofd een sterre.

Alhoewel de ziele, gelijk de Godgeleerde seggen, een onlichaemlijke en onsterflijke selfstandigheyt is, soo vertoonen wy nochtans dieselve, op de beste maniere als een Mensch, die aen de lichaemlijke sinnen gebonden is, en dat door de inbeeldinge, gelijk wy die konnen begrijpen, niet anders, als men God en de Engelen afbeeldt, schoon die van een suyvere en onlichaemlijke selfstandigheyt zijn.

Een seer bevalligh Maeghdeken is zy gemaelt, om dat zy van den Schepper, die de fonteine van alle schoonheyt en volmaecktheyt is, nae zijne gelijknisse is gemaect. Haer aengesicht is bedeckt, om uyt te drucken, 't geene *Augustinus* in 't 2 b. de *desinit.* seyt: *De ziele is een onsenlijke selfstandigheyt voor de oogen der Menschen, en een selfstandige gedaente van 't lichaem, die voor dieselve niet blijklijck is, alleene datse door seckerere uytwendige hoedanigheeden wort begrepen.*

Het heldere en doorluchtige kleed, bediet de suyverheyt en volmaecktheyt van haer wesen. Door de sterre op 't hoofd, wierde by den Egyptenaers, de onsterflijckheyt der zielen uytgedrukt, gelijk *Pierius* in 't XLIV boeck seyt. De vleugels aen de schouderen, bedieden soo wel haere snelligheyt, als haere twee mogentheeden, soo van verstand als wille.

ANIMA DANNATA.

Ziele die verdoemt is.

Naedien het dickwijls, in de Treurspeelen, voorvalt, en in de vertooningen van vervolgende dingen, van die soo wel versiert, Geestlijck als Werrelts zijn, datmen de ziele van eenigh Mensch, op een Tooneel moet vertoonen: soo is 't van noode, datmen eenigh licht hebbe, hoemen dieselve sichtbaerlijck sal invoeren. En derhalven sal men die vertoonen, darmen behoude de gedaente van een Menschlijck beelt, als mede de gedaente van 't lichaem. Zy sal naect staen, en met een seer fijne en doorluchtige sluyer bedeckt zijn, als mede met ontwonden hayren. De verwe van de vleesachtigheyt, sal duyster bruyn zijn, en de sluyer van swart. De ziele van 't lichaem afgescheiden zijnde, is geestelijck en onlichaemlijck, en daer is geen twijfel aen, of dieselve past, voor sich selve, dese beeldnisse, de toestellinge en andere hoedanigheeden, die de stoffe alleene raeken. Doch alrijt, wannermen dese vertooninge sal toestellen, soo moerment doen, door 't ontwerp van de lichaemlijke sinnen, zijnde verbonden, om sulx onder dieselve lichaemlijke gedaente, af te beelden, en dat om de saecke, die alreede verstaen is, tot ons opser te passen.

Soo geven wy haer dan de lichaemlijke gedaente, met dese vryheyt, waer door men

in 't gemeen, oock de Engelen afbeeld. En om dat de ziele de gedaente aen 't lichaem geeft, soo kan ick my niet inbeelden, datse dan van een ander beeld soude zijn: alhoewel wy weten, dat dieselve, als boven geseyt is, van de bepaelingen, die in stoffe bestaen, niet kan zijn omschreven. Laet dan de beeldnisse, om dat die bekent is, weder in zijn lichaem keeren, en dieselve voegen, nae 't geene verscheyden Poëten, en onder andere, gelijk die *Virgilius* in 't vi boek beschrijft, dat wanneer *Aeneas* in de helle gingh, soo had hy groote kennisse aen veelen, met wien hy in 't leven hadde verkeert. *Dante* seyt in 't IIII cap. van de Helle: *Nae dat ick eenige sal hebben gekent.* Doch men sal die beter kennen, wanneer men eenige mercktreeckens heeft van haere gelegenthey: Want het kan veeltijts voorkomen, datmen die met verscheyden gebreecken moet vertoonen, als gewont zijnde, of in grooter eere, of als eene die

gepijnicht wordt, of nae dat een yder best dunckt, om die nae haere aert en gelegenthey te yertoonen. Naectt wortse derhalven gemaect, om datse uyt haere natuyre vry is van alle lichaemlijcke veranderingen. *Peirarcha* maectse naect en bloot. De hoofdhayren, die over haere schouderen zijn verspreyt, yertoonen niet alleene de ongelucksaligheyt van de verdoemde zielen, maer oock 't verlies van reeden en verstant, gelijk oock *Dante* seyt: *Wy zijn gekomen totte plaetse, daer van ick u heb hooren seggen, hier zijn de bedroefde Menschen, die 't verstant hebben verloren.* De vleessige bruynte en de verwe van den sluyer, bedieden de beroovinge van 't licht en van de genade Godes. Daerom *Dante*, spreekende van de maniere en gelegenthey der Helle, seyt, dat voor de poorte desselven geschreven stont, *Ghy die hier in gact, geeft vry alle hoope verloren.*

F I N E. Einde.

DE verklaringe van dit beeld, gelieve de Leser nae te soecken op fol. 113, alwaer de Schrijver, alle reedenen desselven in 't lange, heeft uytgebreyt.

NAEREEDE DES OVERSETTERS,
over het Einde van dit Werck.

NAedien in alle aengevangene wercken, het ooghwit tot een eerlyck Einde behoort te strecken, alsoo het Einde een voltreckinge is van alle dingen, en gelyck Eccl. VII seyt, is 't Einde beter als 't Begin: soo danck ick derhalven God, dat hy my lust en kracht heeft verleent, dat ick dit werck, tot nut mijnes Naesten, en vorderinge der Deughde, konsten en eerlycke weetenschappen, totten Einde toe, hebbe voltrocken: En bidde hem, dat hy voortaan myne gangen alsoo wil bestieren, dat ick tot dat volmaecte wit, te weeten, tot dat Begin en Einde, 't welck God is in Christo Iesu, door zyne genaede, magh geraecken. En alsoo onse Begin aen 't Einde hanght, en 't Einde aen't Begin vast is, soo behoort een yder zyn Einde of uysterste wel te overwegen, op dat een saligh Einde onse Geloofen Wercken magh bekroonen: want het Einde des Geloofs, als de H. Petrus I, IX seyt, is de saligheyt der zielen. En gelyck de Dood het Einde is, en een affsonderinge van alle Werreltsche moeylyckheden, en een duystere kercker, soo is een saligh Einde, een overvoeringe tot een heerlyck begin aller hemelscher en volmaecter gelucksaeligheyt. Dit saligh Einde, wil God de Heere, die daer is de Alpha en Omega, het Begin en Einde, allen den geenen verleenen, die op de verschijninge Iesu Christi hopen: En dit Einde wenscht de Oversetter allen Menschen.

Verfchooninge des Oversetters.

WIE altijd meent seecker te gaen, slibbert dickwijls. Die oock een Boeck sonder feilen wil nytgeven, doolt gemeenlyck: alles is onvolmaect, hoe men oock met Havix oogen toefiet: veeltijts sluy-pender eenige ter sijden deur, jae oock wel, datmen 't met oopen oogen aensiet. Nu schort het aen den Schrijver, die de Copie toestelt, dan aen den Drucker, die de Copie naeleest: In 't kort soo gebeurt oock sulx wel alse door veele handen en oogen gaet, ick wil gefwijgen, alse van eene alleen wort gelesen. Evenwel, wil ick dit vertrouwen, dat den Leefer weinige mislaegen, van belangh, sullen ontmoeten: En soo hy al eenige, soo in de Latijnsche woorden als stellingen, mocht bemercken, soo sullen de Verstandige dieselve, nae hunne bescheidenheyt, wel verbeteren en verfchoonen: d'andere, sullen die, nae haere goedaerdigheyt, lichtlijck over 't hoofd sien.

D. P. P E R S.

BLAD-

Van alle Opschriften en Tijtelen die in dese I C O N O -
L O G I A werden verklaert en uytgebreyt.

A.		Beeldhouwerie, <i>Scoltura.</i>	37
A	CADEMIA, <i>Oeffenplaats der Geleert- heyt.</i>	Beleeftheyt in 't spreekken, <i>Affabulata.</i>	38
	Fol. I	Belofte, <i>Promissione.</i>	38
	Achtbaerheyt, <i>Decoro.</i>	Bekooringe, <i>Tentatione.</i>	39
	Achterdocht, <i>Scropolo.</i>	Berispinge, <i>Riprensione.</i>	39
	Achterklap, <i>Detractione.</i>	Berispinge die behulpsaem is.	39
	Aendacht, <i>Devotie.</i>	Berouw. Berouw van sonden, <i>Berou, Boete,</i>	40, 41
	Aenneminge tot een kind, <i>Adottione.</i>	<i>Penitimento, Penitenza.</i>	40, 41
	Aenneminge, <i>Adottione.</i>	Bescheydenheyt, <i>Discretione.</i>	41
	Aengenaemheyt, <i>Gratia.</i>	Beschut tegen verraet.	42
	Aelmoesse, <i>Elemosina.</i>	. . . tegen vianden en venijngevers.	42
	Aenbreecken van den dagh, <i>Crepusculo della matina.</i>	. . . tegen verraet.	43
	Aenbreecken van den nacht, <i>Crepusculo della sera.</i>	Besmettinge, <i>Contagione.</i>	43
	Aenroepinge, <i>Invocatione.</i>	Bestant des oorloghs, <i>Tregua.</i>	46
	Aensien, <i>Autorita, Potesta.</i>	Beyalligheyt, <i>Venusta.</i>	49
	Aerdbevinge, <i>Terra moto.</i>	Bewijs-konst, <i>Logica.</i>	57
	Afgoderie, <i>Idololatria.</i>	Bevestinge van vriendschap.	58
	Afgonst, prikkel tot eere, <i>Emulacione.</i>	Biechte, <i>Confessione Sacramentale.</i>	59
	Afgonst, yver, <i>Emulacione.</i>	Bygeloovigheyt, <i>Superstitione.</i>	60
	Affaet, <i>Indulgentia.</i>	Billickheyt, <i>Equita.</i>	63
	Aenrandinge, <i>Offensa.</i>	Bystant, <i>Soccorso.</i>	64
	Adelregeeringe, <i>Aristocratia.</i>	Bitterheyt, <i>Amaritudine.</i>	64
	Armoede, <i>Pouverta.</i> Armoede in een treflijck verstant.	Blindheyt des Verstants, <i>Cecita del mente.</i>	64
	Armoede van Gaeven.	Blodigheyt, <i>Vilita.</i>	65
	Arghlistigheyt, <i>Astutz.</i>	Boeverie, <i>Sceleratezza.</i>	65
	Asia, Africa, America.	Boeckdruckerie, <i>Stampa.</i>	66
	603, 604, 605	. . . Aenmerckingen daer op.	67
B.		Boosheyt, <i>Malignita.</i>	68
B	Ankerottier, <i>Debito.</i>	Bottigheyt, <i>Stupidita.</i>	68
	Ballingschap, <i>Essilio.</i>	Bottigheyt, onleerfaemheyt, <i>Indocilita.</i>	69
	Barmhertigheyt, <i>Misericordia.</i>	Bouwkonst, <i>Architettura.</i>	70
	Bedrogh, <i>Fraude.</i>	. . . in den krijgh.	70
	<i>idem</i> 30. Bedrogh, <i>Inganno.</i>	Brasserie, <i>Crapula.</i>	71
	Bedrieghlijckheyt der Liefde, <i>Falsita d' Amo- re.</i>	Broosheyt, <i>Fragilita.</i>	72
	31	Broosheyt der Menschen.	72
	Begeerlijckheyt, <i>Cupidita.</i>	Burgerlijck oproer, <i>Seditione Civile.</i>	72
	Begin, <i>Principio.</i>	Burgerlijcke eendracht, <i>Vnion Civile.</i>	73
	Begrijplichheyt, <i>Apprehensiva.</i>		
	Behoudinge, <i>Salvezza.</i>	C.	
	Bekeeringe, <i>Conversione.</i>	Complexien of aerten der Menschen.	
	Bekommernisse, <i>forge, Sollicitudine.</i>	C	
	Belachinge, <i>Derisione.</i>	Olerico, de korsele. 74. <i>Sanguigno</i> , bly- geestige. 75. <i>Flegmatico</i> , de doffe. 76.	
	Beleeftheyt, hoflijckheyt, <i>Cortesia.</i>	<i>Malencovico</i> , swaermoedige.	77
	Beleeftheyt, <i>Humanita.</i>	Comedia, blygeestigh spel.	77
	37	. . . nae de aert der Ouden.	78
	37	Corografia, Land- of plaetsbeschrijvingh.	79
	37		

D.

Dagh nae de natuyre , dagh nae de konst. 79
 Danckbaerheyt, *Gratitudine.* 80
 Danck-Goddinnen, *Gratien.* 80
 Dapperheyt des lichaems. Dapperheyt. 81
 Deughd, *Virtu.* 83, 84, 85, 86
 Deughdelijck bestaen, *Attione Virtuosa.* 87
 Dichtkonst, *Poesia.* 88, 89
 Lierdichten, *Lyrica.* Heldendichten, *Heroica.*
 Harderdichten, *Pastoralia.* Schempdichten, *Satyrica.* 89
 Dieverie, *Furto.* 90
 Dienstbaerheyt, *Scrutiu.* 91, 92
 Diere tijd, *Carestia.* 92
 Dood, *Morte.* 92, 93
 Doodslagh, *Homicidio.* 94
 Doolinge, *Errore.* 94
 Doorluchthgeyt, *Chiarezza.* 95
 Dreigement, *Minaccia.* 95
 Dronckenschap, *Ubrachiezza.* 96

E.

EYgenbaet, *Interesse proprio.* 96
 Eendracht, *Concordia.* 97, 98, 99
 . . . des Houwlijx. 99
 Eedelheyt, *Nobilita.* 99, 100
 Eenfaemheyt, *Solitudine.* 100
 Eenzijdigheyt, *Partialita.* 101
 Eenvoudigheyt, *Simplicita.* 101
 Eere of roem die ydel is, *Vana Gloria.* 102
 Eerbaere schaemte, *Vergogna honesta.* 111
 Einde, *Fine.* 113
 Eere, *Honore.* 116, 117
 Elementen. Hoofdstoffen, Vier, Locht, Waer. 117. Aerde. 118
 Elementen. 119, 120
 Elementen nae *Empedocles.* 120
 Equinoctie van Lente en Herfft. 104
 Ellende, *Calamita.* 121
 Ergernisse, *Scandolo.* 121
 Ernsthaftigheyt, *Severita.* 122
 Eerfucht, Staerfucht, *Ambitione.* 123
 Eervaerentheyt, *Esperienza.* 124
 Eeuwe. Gulden Eeuwe, silvere Eeuwe, kopere Eeuwe. 125
 yfere Eeuwe. 126
 Eeuwigheyt, *Eternita.* 127
 Eeuwe, *Secolo.* 127
 Eeuwigheyt, *Eternita.* 128, 129
 Europa. Siet onder Werrelt. 601

F.

Fantasten, Invallen. 129
 Fortuna, Avontuyr. 130, 131
 G.
 Gastmael, *Convito.* 131
 Gastvryheyt, *Hospitalita.* 132
 Gebet, *Oratione.* 132, 133, 134
 Gebou, *Edificio.* 134
 Gebiet, *Giurisdittione.* 135
 Gebrokenheyt des herten, *Contritione.* 135
 Gebou des Werrelts, *Machina del Mondo.* 136
 Gedachten, *Pensiero.* 136, 137
 Gediensfigheyt, *Ossequio.* 137
 Geest, Engel, *Genius.* 137, 138
 Geheughnisse, *Memoria.* 139
 Geheughnisse die danckbaer is. 139, 140
 Geduyrigheyt, *Affiduita.* 141
 Gehoorsaemheyt, *Obedienza.* 142, 143
 Geylhey, *Lussuria.* 143
 Geld, *Pecunia.* 144
 Gelijckheyt, *Vgualita.* 144, 145
 Gelegentheyt en Berou, *Occasione.* 146
 Geloof, *Fede Catholica.* 147
 Geloof Christlijck, Catholijck. 148, 149
 Geloof, goed vertrouwen, *Credito.* 150
 Gelucksaligheyt, *Felicitate Eterna.* 151
 Gelucksaligheyt die kort is. 151
 Gelucksaligheyt die algemeen is. 151, 152
 Gemeen gevoelen, *Opinio*, nae 't gevoelen van *Hippocrates.* 152
 Gemeenschap van 's Menschen leven. 153
 Gemeen volck, *Vulgo.* 153
 Gemeen volx regeeringe, *Democratia.* 156
 Getier, gerucht, *Rumore.* 157
 Gemoed dat minlijck is, *Anima piacevole.* 157
 Godlijcke genade, *Gratia Divina.* 156
 Godlijcke gunste, *Gratia di Dio.* 156
 Genegentheyt, *Inclinazione.* 157
 Geneeskunst, *Medicina.* 158
 Genoegen, *Contento.* 159
 Genoegen dat minlijck is, *Contento Amorofo.* 159
 Gerustheyt, *Tranquillita.* 160
 Geruchte, *Fama.* 160
 Gerucht, dat goed, dat quaed, dat doorluchtigh is. 161
 Gesontheyt, *Sanita.* 162
 Getrouwigheyt, *Fedelta.* 163
 Gevaer, *Pericolo.* 163, 164
 Geveinstheyt, *Simulatione.* 165
 Geveinstheit, Schijnheiligkeit, *Hippocresia.* 165
 Geweld,

Geweld, <i>Violenza</i> .	166	Oude.	205
Geweld, drift, <i>Impeto</i> .	166	Hoope die Godlijk is. Van arbeyt. Hoope	
Geweld met bedrogh, <i>Forza con inganno</i> .	167	die valsch is.	206
Geweeten, <i>Coscienza</i> .	167	Hovaerdie, <i>Superbia</i> .	207
Gewoonte, <i>Consuetudine</i> .	168	Houlijck, <i>Matrimonio</i> .	207
Gierigheyt, <i>Avaritia</i> .	168, 169, 170	Houlijx eendracht, soeckt Eendracht	99
Gifte, offer, <i>Oblatione</i> .	171	Houlijx vereeninge.	209, 210
Godsdienst, <i>Religione</i> .	171, 172, 173	Hulpe, <i>Aiuto</i> .	211
Godheyt, <i>Divinita</i> .	174	Huysbestieringe, <i>Oeconomia</i> .	211, 212
Godvruchtigheyt, <i>Pieta</i> .	174		
Godgeleertheyt, <i>Theologia</i> .	175	I.	
Godvruchtigheyt tegen Ouders.	176	I Aer, <i>Anno</i> .	212, 213
Godvruchtigheyt, <i>Pieta</i> .	176	<i>Ichnographia</i> , platte grondbeschrijvinge.	213
Godloosheyt, <i>Impieta</i> .	177, 178	Ydelheyt, <i>Vanita</i> .	213
Goedertierentheyt, <i>Clemenza</i> .	179	Ieughd, <i>Gioventu</i> .	213, 214
Goedertierentheyt, Goedaerdigheyt, <i>Benignita</i> .	179	Ieloursheyt, <i>Gelosia</i> .	214, 215
Goedertierentheyt, <i>Benignita</i> .	183	Inblaefinge, <i>Ispirazione</i> .	215
Goede nytkomst, <i>Evento bono</i> .	184	Inbeeldinge, <i>Imaginatione</i> .	216
Goedigheyt, <i>Bonta</i> .	184	<i>Idea</i> , Voorbeeldlijk ontwerp.	217
Goedwilligheyt, <i>Benevolenza</i> .	185	Indruckinge in 'r gemoed, <i>Impressione</i> .	221
Gramschap, toorn, <i>Ira</i> .	185, 186	Iock, boerterie, <i>Gioco</i> .	222
Grootmoedigheyt, <i>Generosita</i> .	186	Ionckheyt, <i>Adolescenza</i> .	222
Grootmoedigheyt aen den Hertogh van Savoyen.	187	Ionghvrouwschap, <i>Virginita</i> .	223
Grootmoedigheyt, <i>Magnanimita</i> .	188	Y ver, <i>Zelo</i> .	223
Grootheyt en sterckheyt des gemoeds.	189	I T A L I E N met al haere Landschappen, nae de Medaglien van Commodus, Titus en Antoninus.	224
Gulfigheyt, <i>Gola</i> .	190	I T A L I E N van Zaratino. <i>Castellini</i> .	225
Gunste, <i>Favore</i> .	191	I T A L I E N naeden Keyser <i>Adrianus</i> .	228
Gunste nae <i>Apellus</i> beschrijvinge.	191	I T A L I E N en R O M E N.	228
H.		R O M E N.	228
H Andgrepen, <i>Mechanica</i> .	191	R O M E N overwinnende.	229
Haet die doodlijk is, <i>Odio Capitale</i> .	192	R O M E N eeuwigh.	229
Halsfarrigheyt, <i>Pertinacia</i> .	192	R O M E N van <i>Theodosius</i> .	236
Hemel, <i>Cielo</i> .	193	R O M E N heyligh.	237
Heyligheyt, <i>Sanita</i> .	193		
Heerlijckheyt van een goede naeme, <i>Splendor del Nome</i> .	194	Deelen van Italien.	
Heerschappie zijns selfs, <i>Dominio di se stesso</i> .	196	Liguria.	238
Heerschappie, <i>Dominio</i> .	196	Toscana.	240, 241
Helderheit, gesont weder, <i>Salubrita del aria</i> .	197	Vmbria.	241
Herten-leer, <i>Cordoglio</i> .	198	Latio.	243
Hertseer, Sorge, <i>Affanno</i> .	198, 199	Campagna Felice.	244
Herstellinge, <i>Riforma</i> .	199	Puglia.	245
<i>Historia</i> , Geschiedenisse.	200	Abruzzo.	246
Honger, <i>Fame</i> .	201	Marca.	246
'r Hof, <i>Corte</i> .	201, 202	Romagna.	247
Hooghten-meetinge, <i>Altimetria</i> .	203	Lombardia.	248
Hooghtmoedigheyt, <i>Altezza</i> .	203	Marca Trevisana.	249
Hoogheyt van eere, <i>Sublimita della gloria</i> .	204	Friuli.	250
Hoope, <i>Speranza</i> , nae de beschrijvinge der		Corfica.	251
		Sardegna.	251
		Sicilia.	252

<p>K.</p> <p>K Erckroof, <i>Sacrilegio.</i> 253</p> <p>Kerterie, <i>Heresia.</i> 253</p> <p>Kennisse, <i>Incluzenza.</i> 254</p> <p>Kindsheyt, <i>Pueritia.</i> 254</p> <p>Klacht, <i>Pianto.</i> 255</p> <p>Klapachtigheyt, <i>Loquacitas.</i> 255</p> <p>Koninglijcke Mildigheyt en Hoogheyt. 256</p> <p>Konst, <i>Artr.</i> 256</p> <p>Konst-stuck, <i>Artificio.</i> 259</p> <p>Kracht van 't gemoed, en die onverwinlijck is. 260</p> <p>Koortse, <i>Febre.</i> 261</p> <p>Kuysheyt, <i>Castitas.</i> 263</p> <p>Kuysheyt des Houlijx. 263</p> <p>Kuysheyt, reynigheyt, <i>Pudicitia.</i> 264, 265</p> <p>Kracht der Liefde over al.</p> <p>Kracht der Liefde, door minder t'ondergebracht. 266</p> <p>Kracht door 't recht t'ondergebracht. 267</p> <p>Koertse van <i>Vulcanus</i> voor 't Vier. 274</p> <p>Koertse van de Lochr. 267</p> <p>.. van 't Waeter. 267</p> <p>.. van de Aerde. 268</p> <p>.. van de Nacht. 268</p> <p>.. van <i>Jupiter.</i> 268</p> <p>.. van <i>Saturnus.</i> 269</p> <p>.. van <i>Amervia.</i> 269</p> <p>.. van <i>Luna.</i> 270</p> <p>.. van <i>Mercurius.</i> 271</p> <p>.. van <i>Venus.</i> 271</p> <p>.. van de Sonne. 272</p> <p>.. van <i>Mars.</i> 272</p> <p>.. van <i>Pluto.</i> 275</p> <p>.. van <i>Bacchus.</i> 275</p> <p>.. van den natuyrlijcken en konstigen dagh, en van 't Iaer. 277</p> <p>.. van <i>Ceres.</i> 277</p> <p>.. van de Zee. 277</p> <p>.. van de Liefde nae <i>Petrarcha.</i> 277</p> <p>.. van de Kuysheyt, van de Dood, van <i>Fama</i>, van de Tijd, en van de Godheyt. 278</p> <p>Waerom de Euangelisten, met haren teykenen alsoo zijn uytgebeeld. Siet in 't beeld van de Wijsheyt. 608</p> <p>Kennisse der dingen, <i>Cognitione.</i> 273</p> <p>Kennisse boven natuyre, <i>Metaphysica.</i> 273</p>	<p>Landbeschrijvinge, <i>Geographia.</i> 279</p> <p>Landbouwerie, <i>Agricoltura.</i> 279</p> <p>Landbouwerie. 280</p> <p>Langhmoedigheyt, <i>Longanimita.</i> 280</p> <p>Langhfaemheyt, <i>Tardita.</i> 281</p> <p>Lastering die schandigh is, <i>Biasmo vitioso.</i> 281</p> <p>Lasteringe, <i>Calumnia.</i> 281</p> <p>Leedigheyt, <i>Otio.</i> 282, 283</p> <p>Leerfaemheyt, <i>Docilita.</i> 283</p> <p>Leeringe, <i>Doctrina.</i> 284, 285</p> <p>Letterkonst, <i>Grammatica.</i> 285</p> <p>Leven dat langh is, <i>Vita longa.</i> 286</p> <p>Leven dat besigh en wercklijck is. 286, 287</p> <p>Leven dat kort is, <i>Vita breve.</i> 287</p> <p>Leven dat aendachtigh is. 289, 290</p> <p>Leven en gemoed. 290</p> <p>Leven dat Menschlijck is. 290, 291</p> <p>Leven dat ongerust is. 292</p> <p>Liefde, <i>Carita.</i> 292, 293</p> <p>Liefkoserie, <i>Carezza amatorie.</i> 293</p> <p>Liefdes pijnige, <i>Tormento d'Amore.</i> 294</p> <p>Liefde des Naefsten, <i>Amor del prossimo.</i> 294</p> <p>Liefde zijns selfs, <i>Amor di stesso.</i> 294, 295</p> <p>Liefdes quellinge, <i>Passione d'Amore.</i> 424</p> <p>Liefdes vernoegen, <i>Contento Amoroso.</i> 331</p> <p>Liefdes kracht, <i>Virtu d'Amore.</i> 266</p> <p>Liefde tot God, <i>Amore verso Iddio.</i> 295</p> <p>Liefdes bekoringe, <i>Tentatione d'Amore.</i> 297</p> <p>Liefde die gerent is, <i>Amor domato.</i> 297</p> <p>Liefde van een goed gerucht, <i>Amor di fama.</i> 299</p> <p>Liefdes vereeninge, <i>Reconciliatione.</i> 528</p> <p>Liefdes kenteycken der Oude. 375</p> <p>Liefde van 't Vaderland, <i>Amor della Patria.</i> 299</p> <p>Liefdes vergetentheyt, <i>Oblivione d'Amore.</i> 534</p> <p>Liefdes vastigheyt, <i>Fermexxa d'Amore.</i> 522</p> <p>Liefdes vergetentheyt tegens zijne kinderen. 535</p> <p>Liefde nae <i>Seneca</i> in zijne <i>Octavia.</i> 303</p> <p>Lijdeloosheyt, <i>Impassibilita.</i> 304</p> <p>Lichaem des Menschen, <i>Corpo humano.</i> 304</p> <p>Lijdfaemheyt na <i>Tertulliani</i> beschrijvinge. 304</p> <p>Lijdfaemheyt, <i>Paticenza.</i> 305</p> <p>Lof, <i>Lode.</i> 306, 307</p> <p>'t Lot, geval, <i>Sorte.</i> 307, 308</p> <p>Logen, <i>Bugia.</i> 308, 309</p> <p>Luchtigheyt, <i>Legierexxa.</i> 310</p> <p>Luyigheyt, <i>Pigrinia.</i> 310</p> <p>Lust, genegentheyt, <i>Appetito.</i> 310</p>
--	--

M.

<p>L.</p> <p>L Agh, <i>Riso.</i> 278</p> <p>Liftige laegen, <i>Insidia.</i> 279</p>	<p>M Aete, <i>Misura</i> van <i>Giov. Zarat. Castell.</i> 311</p> <p>Maete, <i>Misura.</i> 313</p> <p>Maetigheyt, <i>Temperanza.</i> 316, 317</p> <p style="text-align: right;"><i>Maengen</i></p>
---	---

Maenden nae de Oude.

I Martius.	317.	2 April.	318
3 Maggio.	319.	4 Giugno.	319
5 Inglio.	320.	6 Augusto.	320
7 September.	320.	8 October.	320
9 November.	321.	10 December.	321
11 Ianuarius.	321.	12 Februarius.	322

Maenden nae den Ackerbouw.

I Ianuarius.	2 Februarius.	3 Martius.	
4 Aprilis.	5 Majus.	6 Iunius.	
7 Iulius.			323
8 Augustus.	9 September.	10 October.	
11 November.	12 December.		324

Maenden nae de afbeeldinge van den Philo-
sooph Eustachius.

Martius, Aprilis, Majus, Iunius, Iulius,	
Augustus, September, October,	325
November, December, Ianuarius, Fe- bruarius.	326

Maenden in 't gemeen.	326
Manhaftigheyt, <i>Valore.</i>	326, 327
Manlijke laeren, <i>Virilita.</i>	327
Martelaerschap, <i>Martirio.</i>	327
Medeboelschap, <i>Rivalta.</i>	328
Medicine, soeckt Geneeskunst.	158
Meerkunst, <i>Geometria.</i>	328
Medelijden, <i>Compassione.</i>	328
Midden, <i>Mexzo.</i>	329
Minne-vernoegen, <i>Contento Amorofo.</i>	331
Middelmatigheyt, <i>Mediocrita.</i>	331
Morgenstont, <i>Aurora.</i>	331
Mildigheyt, <i>Liberalita.</i>	332
Moedigheyt, <i>Generosita.</i>	333

Monstren.

Scilla, Charibdis, Chimera.	334
Griffoen, Sphinx, Harpia, Hidra, Cer- berus.	335

Musica.

Musen, geschildert in 't Hof van <i>Monteca- vallo.</i>	336, 337
Musen in een oude Medaglie.	338
Musen van een Edelman van <i>Florenca.</i>	338
Musicael geluyt, <i>Harmonia.</i>	341

N.

Nacht, <i>Nocte.</i>	341
Naerftigheyt, <i>Diligencia.</i>	344
Naespeuringe, <i>Investigazione.</i>	347
Natuyrlijke inftoringe, <i>Instinto naturale.</i>	348
Natuyr-kennisse, <i>Physica.</i>	348

Natuyre, *Natura.*

Naevolginge, <i>Imitatione.</i>	349
Nijdigheyt, <i>Invidia.</i>	350
	350, 351
<i>Nimphen in 't gemeen.</i>	351
Hinnedi en Napeen. <i>Nimphen van Diana.</i>	
<i>Driadi en Hamadriadi.</i> <i>Nimphen van de</i>	
Vloeden. <i>Najaden.</i>	352
De Zee, <i>Mare.</i>	353
<i>Thetis</i> <i>Nimphe van de Zee.</i>	353
<i>Galathea</i> , <i>Nimphe van de Zee.</i>	353
<i>Nimphe van de Locht of Dag</i> , van de <i>Nacht.</i>	354
<i>Nimphe van de Regen, en Locht, Cometa.</i>	355
<i>Nieuwsgierigheyt, Curiosita.</i>	355
<i>Noodwendigheyt, Necessita.</i>	356
<i>Noortlor, Fato.</i>	356
<i>Nurtigheyt, Virtuta.</i>	357

O.

O Mkoopinge der Rechters, <i>Corruptela di</i> <i>Gudici.</i>	357
Oefninge in konsten, <i>Studio.</i>	358
Oefninge, <i>Effertio.</i>	358
Ommegangh, <i>Conversazione.</i>	359
Onbedachtsaemheyt, <i>Inconsideratione.</i>	361
Ondanckbaerheyt, <i>Ingratitudine.</i>	361
Onderwijfinge, <i>Institutione.</i>	362
Onderwijfinge, leeringe, <i>Ammacramento.</i>	362
Onderhoudinge, <i>Conservazione, Sostanza.</i>	363
Oeneere, schande, <i>Infamia.</i>	363
Ongebondenheyt, <i>Licenza.</i>	364
Ongeluck, ramp, <i>Infortunio.</i>	364
Ongelucksaligheyt, <i>Infelicitata.</i>	364
Onderscheyd van goed of quaed, <i>Distintione</i> <i>del bene & male.</i>	365
Ongehoorsaemheyt, <i>Inubedicenza.</i>	365
Ongerechtigheyt, <i>Ingiustitia.</i>	366
Ongerustheyt, <i>Inquietudine.</i>	367
Onnoofelheyt, <i>Imocenza.</i>	367
Onstantvastigheyt, <i>Inconstanza.</i>	367
Ontsteltheyt, verstoornis, <i>Perturbatione.</i>	368
Onsterflijckheyt, <i>Immortalita.</i>	368
Onthoudinge van spijfe, <i>Astinenza.</i>	368
Onthoudinge van quaede wercken, Tem- lust, <i>Continenza.</i>	369
Onveranderlijckheyt, <i>Immutazione, Parca.</i>	369
Onversaeghtheyt, <i>Intrepidita & Costanza.</i>	370
Onvolmaecktheyt, <i>Imperfessione.</i>	370
Onwerentheyt, <i>Ignoranza.</i>	370, 371
Onvruchtbaerheyt, <i>Sterilita.</i>	371
Ontwerp, reyckenkonst, <i>Dissegno.</i>	374
Oopenhartigheyt, <i>Lealta.</i>	375

M m m m

Oor-

Oordeel , oordeel der Liefde, oprecht oordeel, *Giudicio.* 375, 376
 Oorlogh, *Guerra.* 376
 Oorloghs-treck, *Stratagemata militaria.* 376
 Oorprongh der Liefde, *Origine d' Amore.* 381
 tot 390
 Ootmoedigheyt, *Humilita.* 390, 391
 Ootmoedigh verfoeck, *Supplicatione.* 391
 Openherrigheyt, *Realtz*; Opmerckinge, *Consideratione.* 391
 Oprechtigheyt, *Sincerita. Ordine dritto.* 392
 Oproer, *Rebellione.* 393
 Opvoedinge, *Educacione.* 394
 Ouderdom, *Vecchiezza.* 394, 395
 Ouder in 't gemeen, *Eta in generale.* 395
 Overdenckinge, *Meditatione.* 398
 Overdenckinge Geestlijcke, *Meditatione spirituale.* 398
 Overdenckinge des doots. 398
 Overredinge, *Persuasione.* 399
 Overspel, *Adulterio.* 399
 Overvloed, *Abundanza.* 400, 401
 Overweginge, *Ratiocinatione.* 401
 Overwinninge, *Vittoria.* 402
 Overwinninge te scheep. 403

P.

Perspettiva, doorsichtigheyt. 404
 Pelgrimschap, *Pellegrinaggio.* 404
 Peste, *Peste.* 405
 Philosophia, Wijsgeerigheyt. 405, &c.
Philosophia. 416
 Pocherie, *Iattanza.* 417
 Politica, Staetbestieringe. 418
 Planimetria, Vlactkenmeeringe. 418
 Practica, Werckdaed. 419
 Poëtische drift, *Furore Poëtico.* 420
 Prachtigheyt, *Magnificenza.* 421
 Prelaetschap, *Prelatura.* 421
 Pricklinge des gemoeds, *Compunctione.* 422

Q

Quaedaerdigheyt, *Malvagita.* 423
 Quaedsprekenheyt, *Maledicenza.* 423
 Quaedwilligheyt, *Malevolenza.* 424
 Quallick verkregen goed, *Acquisto Cattivo.* 424
 Quellinge der Liefde, *Passione d' Amore.* 424
 Quellinge, *Tribulatione.* 425
 Quellinge over 's anders welvaert, *Ramarico.* 425

R.

Raedslagh, *Consiglio.* 425
 Rafernie, *Furore implacabile.* 429

Rafernie, *Furore.* 430
 Rafernien, *Furien.* 431
 Rasligheyt, *Agilita.* 431
 Rechr. Gerechtigheyt. Bestandigh Recht, Strenght Recht. Godlijck Recht. 433
 Rechter, *Giudice.* 434
 Redenkavelingh, *Dialectica.* 434
 Redenrijck-konst, *Rhetorica.* 435
 Reeden, *Ragione.* 435, 436
 Reeden van Staet, *Ragione di Stato.* 437
 Regeering van 't gemeene beste, *Republica.* 438
 Reeckenkonst, *Arithmetica.* 438
 Rijckdom, *Opulenza, luchezza.* 439
 Roede Godes, *Flagello di Dio.* 440
 Roof, *Rapina.* 440
 Roem of heerlijckheit der Princen, *Gloria.* 440
 Ruste, *Quiete.* 443

S.

Saligheeden. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, saligheeden. 443, 444, 445
 Saligheeden op de maniere van een Sinnebeeld. 447
 Sachtmoedigheyt, *Manfuetudine.* 449
 't Saemenvoeginge der Menschlijcke dingen. 450
 Schaede, *Danno.* 450
 Schande, oneere, *Scorno.* 451
 Schelmstuck, *Sciaguragine.* 451
 Scherpsinnigheyt des Verstands. 451
 Schilderkonst, *Pittura.* 452
 Schipvaert, *Navigacione.* 453
 Schoonheyt, *Bellezza.* 454
 Schoonheit in een Vrouwe, *Bellezza femminile.* 455
 Schrick, *Spavento.* 455
 Seeckerheyt, *Sicurezza.* 456
 Simonia, verkoopinge van Geestlijcke gaven. 457
 Simonia, van *Zaratino Castell. Romano.* 457, &c.
 Simmetria, Gelijckmatigheit in alle dingen. 460

Vijf Sinnen.

't Gesicht, 't Gehoor, de Reuck, Smaeck, 't Gevoel. 465, 466
 Vijf Sinnen, in een schilderie vertoont van G. Batt. Zaratino. 466
 Sin, *Sensu.* 469
 Vijf Sinnen, om die in een beeld te vertoonnen, van Zarat. *Castell. Romano.* 469
 Slaep, *Sonno.* 470
 Slock-lust, *Ingordigia.* 471
 Sloffigheyt, *Negligenza.* 472
 Sloverie, *Fatica.* 472
 Smerte, *Dolore,* nae *Zeuxis.* 473

Smaed,

Smaed, <i>Ingiuria</i> .	474	Vier tijden, te <i>Florenzen</i> vertoont.	508
Snelligheyt, <i>Velocita, Celerita</i> .	474	Winter, <i>Inverno</i> .	508
Somerfche moedigheyt, <i>Laffitudine</i> .	475	Winter van <i>Macrobius</i> breed uytgebreyt, en	
Soberheyt, <i>Sobrieta</i> .	475	't gevoelen van <i>Picrius</i> wederleyt, door	
Somers-Sonneftand, <i>Solfitio Eftivo</i> .		<i>Giov. Zarat. Castellini</i> .	509
. . . Winters . . . <i>Hiemale</i> .	476	Tyrannie, <i>Tyramide</i> .	512
Sonde, <i>Peccato</i> .	478	Toevlucht, <i>Refugio</i> .	512
Sorheyt, <i>Pazziu, Sciochezza, Stoltiia</i> .	480	Tol, fcharinge, <i>Datio</i> .	513
Spaerfaemheyt, <i>Parsimonia</i> .	480	Treurspel, <i>Tragadia</i> .	514
Spion, <i>Spia</i> .	481	Traegheyt, d' <i>Spocaggine</i> .	515
Stantvastigheyt, <i>Conftanza</i> .	484	Trouloosheyt, <i>Perfidia</i> .	515
Staetigheyt, <i>Gravita</i> .	484	Tweedracht, <i>Discordia</i> .	515, 516
Staetigheyt in een Man.	485	Twift, <i>Lite</i> .	517
Staetreegeringe, foeckt <i>Politica</i> .	418	Twijffinge, <i>ubio</i> .	517
Sterckheyt, wackerheyt, <i>Gagliardexxa</i> .	485	Twijfelberaedigheyt, <i>Irrefolutione</i> .	517
<i>Stereometria</i> , meetinge van vaste lichaemen.			

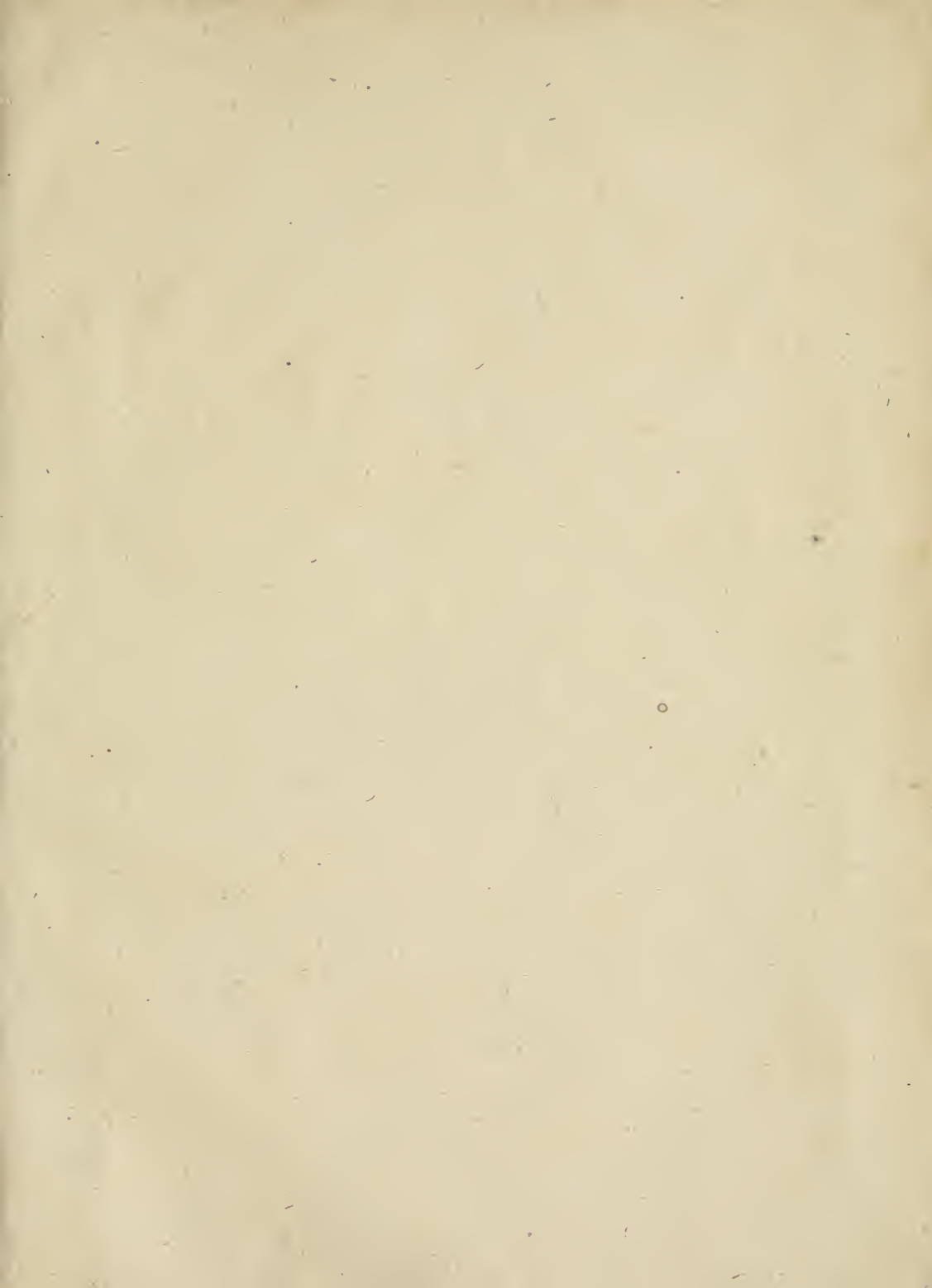
V.

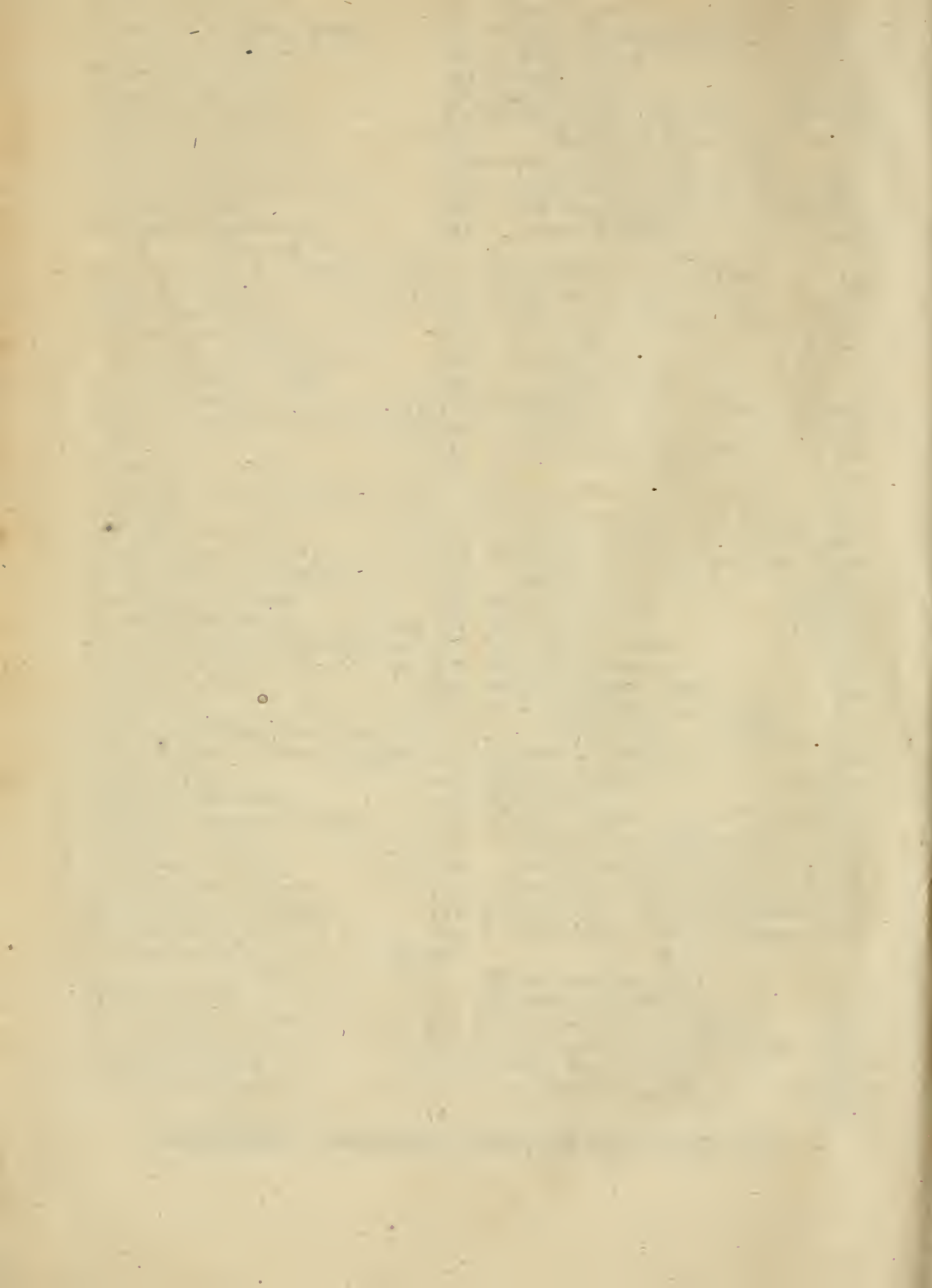
Sterregiffinge, <i>Aftrologia</i> .	486	V Adfigheyt, <i>Accidia</i> .	518
Sterre-konft, <i>Aftrologia</i> .	486	Vaerdigheyt, <i>Prontexxa</i> .	519
Stilfwijgentheyt, <i>Secreterzza</i> .	487	Vaften, <i>Digiuno</i> .	519
Stilligheyt, <i>Silentio</i> .	489	Vaft betrouwen, <i>Confidenza</i> .	520
Stijfinnigheyt, <i>Oftinatione</i> .	491	Vaftigheyt, <i>Stabilimento</i> .	521
Stoutmoedigh beftaen, <i>Ardire magnanimo</i> .	491	Vaftigheyt, <i>Fermexxa</i> .	521
Straffinge, <i>Punitione</i> .	492	. . . der Liefde.	522
Straffe die geleden is, <i>Pena</i> .	492	Vafhouthentheyt, <i>Tenacita</i> .	522
Straffe, <i>Castigo</i> .	493	Verachtige der Welluft, der Deughd, en des	
Straffigheyt, <i>Rigore</i> .	493	Werrelts.	523
Strijd, <i>Contrasto</i> .	494	Verplichtinge, <i>Obligo</i> .	524
Strijd van Reeden tegen de luft des vlee-		Verbeteringe, <i>Correftione</i> .	524
sches.	494	Verbont, <i>Lega</i> .	525
Suchten, <i>Sofpiti</i> .	495	Verdienft, <i>Merito</i> .	526, 527
Suyvringe van fonde, van de locht.	498	Verdraeghsaemheyt.	527
Suyverheyt, <i>Purita</i> . Suyverheyt des ge-		Verdrivinge van quade gedachten.	528
moeds.	498	Vereeninge van Liefde.	529
Swackheyt, <i>Infermita</i> .	499	Vergententheyt, <i>Oblivione</i> van <i>Castellini</i> .	530
Swaermoedigheyt, <i>Melanconia</i> .	499	Vergetenheyt der Liefde, <i>Castellini</i> .	534

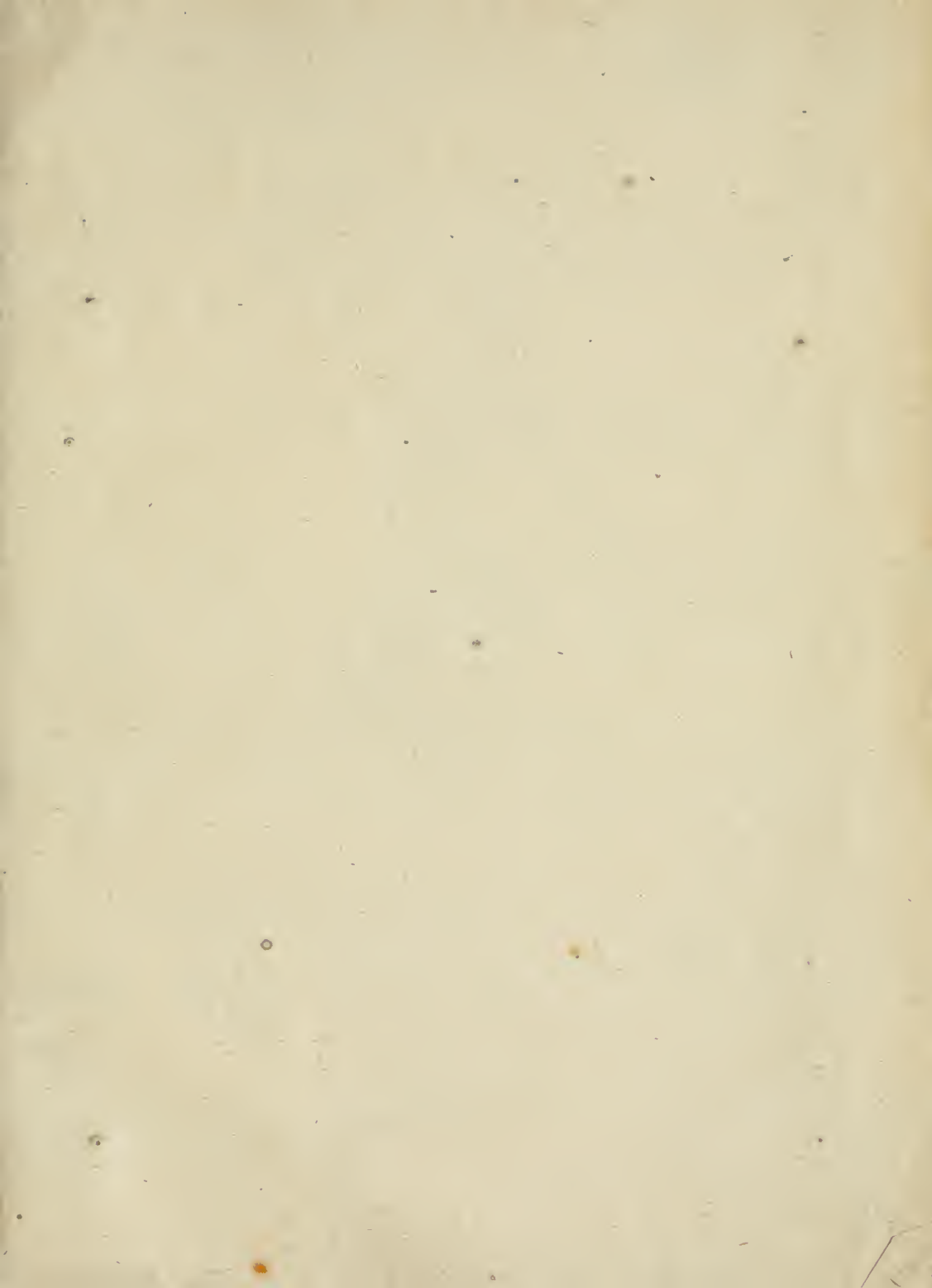
T.

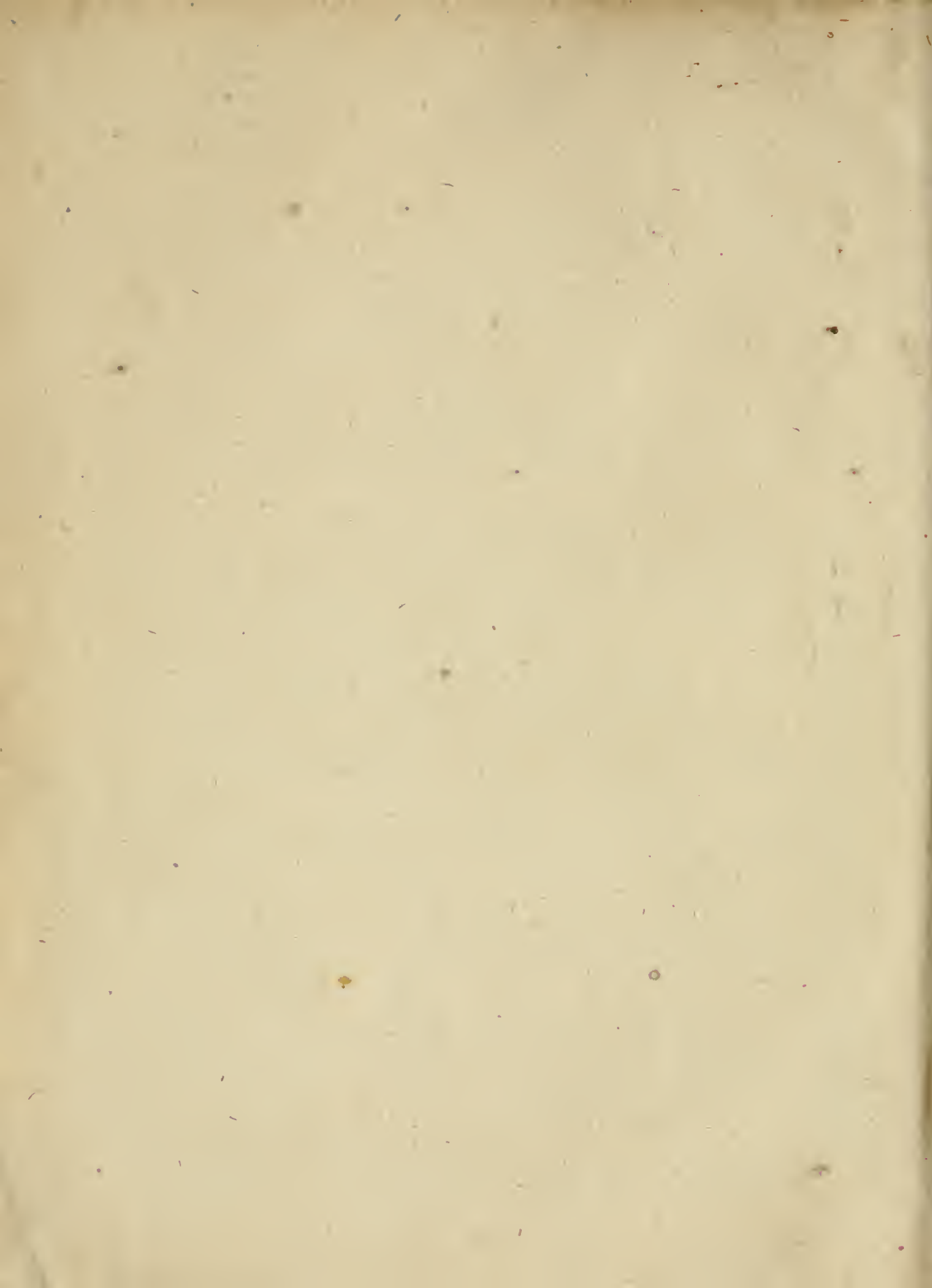
T emperamento, gematigheyt van Hemelfche		Vergeldinge, <i>Renumeratione</i> .	536
en Aerdfche dingen.	500	Vergifniffe, <i>Perdono</i> .	536
<i>Theoria</i> , Spieglinge der dingen.	500	Verkiefinge, <i>Elettione</i> .	537
Tegenftrijdigheyt, <i>Contrarieta</i> .	503	Verlangen nae God, <i>Defiderio verso Iddio</i> .	537
		Verlangen, <i>Defiderio</i> .	538
		Vermaeck, <i>Diletto</i> .	538
		Vermetelheyt, <i>Arroganza</i> .	542
Tijden en deelen des Jaers.		Vernieeringe van eere, <i>Ampiezza della glo-</i>	
Tijd, <i>Tempo</i> .	503	ria.	543
<i>Aequinoctium</i> van de Lente.	504	Vermoeden, arghwaen, <i>Suffitioe</i> .	543
<i>Aequinoctium</i> van den Herft.	505	Verquiftinge, <i>Prodigalia</i> .	543, 544
Saifoen des laers.	506	Verraet, <i>Tradimento</i> .	544
't laer, foeckt	212	Verrijfeniffe, <i>Refurrectione</i> .	545
Lente, <i>Primavera</i> . Somer, <i>Eftate</i> .	506	Verschrickinge, fchrick, <i>Terrore</i> .	545
Herft, <i>Autunno</i> . Winter, <i>Inverno</i> .	507	Verftand, <i>Intellecto</i> .	546
Vier tijden na de Medaglie van <i>Caracalla</i> .	508		Ver-

Verftoorniffe, <i>Saeqno.</i>	547	Wapenen, <i>Arme.</i>	591
Verteeringe van fpijfe, <i>Digestione.</i>	542	Wederleveringe, <i>Reftitutione.</i>	591
Vervolginge, <i>Persecutione.</i>	547	Weldaed, <i>Beneficio.</i>	591
Verwifftheyt, <i>Delitiofo.</i>	548	Welluft, <i>Vlutta.</i>	593
Vetrigheyt, <i>Grafcezza.</i>	548	Welluft des vleeſchs, <i>Libidine.</i>	593, 594
Verwarringe, <i>Confuſione.</i>	548	Welfprekentheyt, <i>Eloquenza.</i>	595
Verwonderinge, <i>Maraviglia.</i>	549	brenghet de macht r'onder.	596
Viandſchap, <i>Inimicitia.</i>	549	Welvaeren, heyl, <i>Salute.</i>	597
Viandſchap die doodlijk is.	549	Wercken die ydel zijn, <i>Opera vana.</i>	vergeef-
Vindinge, <i>Inventione.</i>	550	ſche Wercken, openbaere Wercken, vol-	
Vijf Sinnen. Siet Sinnen.	465	maeckte Wercken.	598
<i>Vloeden, Revieren.</i>		<i>Werrelt.</i>	
Nijl, Indus, Acis, Acheron, Cocitus,		Werltbeſchrijvinge, <i>Cosmographia.</i>	599
Srix, Phlegeton.	551, 552	Werlt, <i>Mondo.</i>	600
Vloeden, Revieren van <i>Aliauis.</i>	552	Europa nae de Medaglie van <i>Giov. Zaratino</i>	
Adige, Po, Ganges.	553	<i>Caſtellin.</i>	601
Arno, Achelous, Tiber.	554	Europa. 602. Aſia. 603. Africa. 604.	
Tiger, Donau, Niger.	555	America. 605.	
Vleyinge, <i>Adulatione.</i>	555, 556	Werreltſche opperhoofdigheyt, <i>Monarchia</i>	
Vlucht, <i>Fuga.</i> Vluchtigheyt van des Werrelts		<i>Mondana.</i>	606
eere.	557	Werrelts ellende, <i>Miferia Mondana.</i>	607
Vooghdyſchap, <i>Tutela.</i>	558, 560	<i>Wet.</i>	
Voorbaerigheyt en uytftekentheyt van eer-		Wet, <i>Legge,</i> van <i>Giov. Zarat. Caſtell.</i>	607
tijrelen.	561	Wet der genade. 608. Oude Wet. 608.	
Volhardinge, <i>Perſeveranza.</i>	562, 563	Nieuwe Wet. 609. Natuyrlijke Wet. 608	
Volmaecktheyt, <i>Perfectione.</i>	562	Wet der vreeſe. Burgerlijke Wet. Geest-	
Voorbeſchickinge, <i>Predeſtinatione.</i>	563	lijke Wet.	610
Voorſegginge, <i>Divinatione.</i>	564	Wetenschap, <i>Sciencia.</i>	610, 612
Voorſieninge, <i>Providenza.</i>	564, 565	Wille, <i>Volonta.</i>	613, 614
Voorſpoet des levens, <i>Proſperita della vita.</i>	565	Wijsſegginge, <i>Proſectia.</i>	614
Voorſegginge goede en quade.	567, 568	Wiskonſt, <i>Mathematica.</i>	615
Vravigheyt, <i>Voracita.</i>	568	Wiſpeltuyrigheyt, <i>Inſtabilita.</i>	616
Vreede, <i>Pace.</i>	568, 570	Wijsheyt Godlijke, <i>Sapientia Divina.</i>	617
Vreeſe, bloodigheyt, <i>Timore, Paura.</i>	571	. . . Menſchlijke, <i>Sapientia humana.</i>	619
Vreughde, <i>Piacere.</i> Eerbaere vreughde.	572	Wijsheyt die oprecht is.	620
Vryheyt, <i>Liberta.</i>	573	Wijsheyt, <i>Prudentza.</i>	621, 622
Vrye wille, <i>Libero arbitrio.</i>	574	Wiſſel, <i>Cambio.</i>	623
Vrienden trouwe, <i>Fede nel amicitia.</i>	575	Winden. Ooſt. 624. Suyden. 625.	
Vriendſchap, <i>Amicitia.</i>	575, 576	Noorden. 626. Weſten. 627	
Vrolijkheyt, <i>Allegrezza.</i>	577, 578	<i>Eolus,</i> Koningh van de Winden.	628
Vruchtbaerheyt, <i>Fecundita.</i>	579	Ooſt-Weſte-Noorde-Zuydewind.	629
Vyrbefchrijvinge, <i>Horographia.</i>	581	Woecker, <i>Uſura.</i> Wraecke, <i>Vendetta.</i>	630
Vyren van den dagh.	182	Wreedheyt, ſtoutmoedigheyt, <i>Ferocita.</i>	631
Vyren van den nacht.	585, 586	Z.	
W.		Zeedevorminge, <i>Eibica.</i>	632
Wacht, <i>Guardia.</i>	587	Zeedigheyt, <i>Modestia.</i>	633
Wackerheyt, <i>Vigilanza.</i>	588	Zee-beſchrijvinge, <i>Hydrographia.</i>	634
Waerheyt, <i>Verita.</i>	589	Ziele die verdoemt is, <i>Anima dannata.</i>	634
Waerdigheyt, <i>Dignita.</i>	591	Einde, <i>Fine.</i> Soeckt fol.	113
Wanhoop, <i>Deſperatione.</i>	591	Naereede des Overſetters.	636

FARE

86-B

N

12045

7940

PS

W14

Cal

